

Lietuvos RAUDONOJI knyga

LIETUVOS RESPUBLIKOS APLINKOS MINISTERIJA

LIETUVOS RAUDONOJI KNYGA

LUTUTĖ
leidykla

UDK 502(474.5)
Li305

LIETUVOS RAUDONOJI KNYGA
RED DATA BOOK OF LITHUANIA

LIETUVOS RESPUBLIKOS APLINKOS MINISTERIJA
MINISTRY OF ENVIRONMENT OF THE REPUBLIC OF LITHUANIA

BOTANIKOS INSTITUTAS
INSTITUTE OF BOTANY

VILNIAUS UNIVERSITETO EKOLOGIJOS INSTITUTAS
INSTITUTE OF ECOLOGY OF VILNIUS UNIVERSITY

Vyr. redaktorius
Editor-in-chief
VALERIJUS RAŠOMAVIČIUS

Redakcinė kolegija
Editor board
JONAS AUGUSTAUSKAS, POVILAS IVINSKIS, JURGA MOTIEJŪNAITĖ,
SELEMONAS PALTANAVIČIUS, LIUTAURAS RAUDONIKIS

Lietuvių kalbą redagavo
Editors of Lithuanian language
RASA LAJIENĖ, INESA ORANSKYTĖ

Anglų kalbą redagavo
Editor of English language
ALBINA STRUNGA

Maketavo
Layout
MINDAUGAS KIRSTUKAS

© Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija
© Botanikos institutas
© Vilniaus universiteto Ekologijos institutas

Leidykla LUTUTĖ, 2007
LUTUTĖ, Publishing Company, 2007

ISBN 978-9955-692-71-3

Gerbiamas skaitytojau,

Tavo rankose — itin svarbi, itin reikalinga knyga. Reikalinga ir žmonėms, ir gamtai, o ypač visiems joje aprašytiesiems grybams, augalams, gyvūnams. Raudona spalva tarsi perspėja, kad tik nuo mūsų priklauso tolesnis šių retų ir nykstančių rūšių likimas, kad tik mūsų rūpesčiu gali pagerėti jų būklė.

Nors Raudonosios knygos samprata jau senokai tapo įprasta sąvoka, tačiau pačiai knygai, kurią inicijavo žymiausi pasaulio gamtininkai, tėra tik 40 metų. Per tuos keturis dešimtmečius nuveikta didelių darbų — išsaugotos kai kurių visame pasaulyje nykstančių rūšių populiacijos, sudarytos sąlygos joms išlikti ir gyvuoti. Deja, ir Raudonoji knyga nėra visagalė — nemažai rūšių tebėra ties išnykimo riba. Dėl to nerimauja ne tik mokslininkai, bet ir visa tarptautinė bendruomenė.

Lietuvos raudonoji knyga yra kiek jaunesnė. Ji tik ką perkopė trisdešimtmetį. Pirmoji nacionalinė Raudonoji knyga, patvirtinta 1976 metais, labiausiai pasitarnavo joje įrašytiems augalams ir gyvūnams. Ji ne tik padėjo apsaugoti nuo sunaikinimo vertingas pelkes, upelius ir jų slėnius, pievas ir girias, bet ir paskatino tirti retąsias rūšis, jų būklę bei gyvenamas vietas. Gerokai pailgėję vėlesni Lietuvos raudonosios knygos sąrašai liudijo anaiptol ne prastėjančią būklę, o tai, kad gausėja žinių ir duomenų.

Knyga, kurią dabar laikote savo rankose, yra daugelio žmonių triūso vaisius. Jos rengėjus ir autorius sutelkė bendras tikslas — pagerinti retųjų rūšių būklę, atkurti ar stiprinti gresiančias išnykti populiacijas. Ir mūsų mokslo bendruomenė, ir valstybė skiria daug dėmesio bei pastangų retoms bei nykstančioms grybų, augalų ir gyvūnų rūšims išsaugoti.

Dėl šių rūšių ir jų gyvenamų vietų ateities galėsime būti visiškai ramūs tik tada, kai Raudonosios knygos keliami tikslai taps visuomenės poreikiu. Gamtosauga, kad ir kaip paradoksaliai skamba šie žodžiai, skirta saugoti gamtą nuo žmogaus. Svarbiausias dalykas, ką turime padaryti, kad šis santykis pasikeistų, kad jokia grybų, augalų ar gyvūnų rūšis nebūtų pasmerkta išnykti, — leisti gamtai gyventi pagal jos dėsnius ir netaikyti jai savųjų. Raudonoji knyga turėtų tapti kasdieniu priminimu kiekvienam iš mūsų, kad norėdami grožėtis ir džiaugtis gamta, ją turime ne tik mylėti, gerbti, bet ir saugoti.

Turinys

Autoriai 5

Įvadas 6

Leidinio struktūra 9

Padėkos 11

Lietuvos raudonosios knygos rūšių sąrašas 12

Literatūra ir dokumentai 20

Karalystė Gyvūnai *Animalia* 21

Tipas Žieduotosios kirmėlės *Annelida* 22

Tipas Moliuskai *Mollusca* 24

Tipas Nariuotakojai *Arthropoda* 30

Tipas Chordiniai *Chordata* 155

Literatūra 272

Karalystė Augalai *Plantae* 273

Skyrius Raudondumbliai *Rhodophyta* 274

Skyrius Rudadumbliai *Phaeophyta* 276

Skyrius Maurabragūnai *Charophyta* 278

Skyrius Samanos (Brijūnai) *Bryophyta* 289

Skyrius Pataisūnai *Lycopodiophyta* 383

Skyrius Asiūklūnai *Equisetophyta* 387

Skyrius Šertvūnai *Polypodiophyta* 389

Skyrius Spygliuočiai (Pušūnai) *Pinophyta* 398

Skyrius Žiediniai augalai (Magnolijūnai) *Magnoliophyta* 400

Literatūra 616

Karalystė Grybai *Fungi* 617

Skyrius Aukšliagrybūnai *Ascomycota* 618

Skyrius Papėdgrybūnai *Basidiomycota* 633

Skyrius Aukšliagrybūnai *Ascomycota*

Kerpės (*Ascomycetes lichenisati*) 731

Lietuviškų vardų rodyklė 790

Lotyniškų vardų rodyklė 795

Autoriai

TEKSTŲ AUTORIAI

Gyvūnai
Dalia Aidukaitė, Jonas Augustauskas, Kazimieras Baranauskas, Petras Bluzma, Gediminas Brazaitis, Eduardas Budrys, Egidijus Bukelskis, Mindaugas Dagys, Dalius Dapkus, Deivis Dementavičius, Eugenijus Drobelis, Romas Ferenca, Gediminas Gražulevičius, Albertas Gurskas, Povilas Ivinskis, Vytautas Jusys, Rimvydas Juškaitis, Algirdas Kaupinis, Vytautas Kesminas, Mindaugas Mačiulis, Virginijus Monsevičius, Selemonas Paltanavičius, Žydrūnas Preikša, Liutauras Raudonikis, Rimas Repečka, Jolanta Rimšaitė, Saulis Skuja, Grita Skujienė, Jurgita Sorokaitė, Vitas Stanevičius, Bronius Šablevičius, Giedrius Švitra, Rimgaudas Treinys, Tomas Ūsaitis, Vytautas Uselis, Gintautas Vaitonis, Giedrius Vaivilavičius, Algirdas Vilkas.

Augalai
Raimondas Čiuplys, Zigmantas Gudžinskas, Ilona Jukonienė, Birutė Karpavičienė, Jolanta Kostkevičienė, Mindaugas Lapelė, Dalytė Matulevičiūtė, Jonas Remigijus Naujalis, Daiva Patalauskaitė, Valerijus Rašomavičius, Mindaugas Ryla, Zofija Sinkevičienė, Domas Smaliukas, Jolanta Stankevičiūtė, Jūratė Tupčiauskaitė.

Grybai
Reda Iršėnaitė, Ernestas Kutorga, Jonas Kasparavičius, Jurga Motiejūnaitė.

ILIUSTRACIJŲ AUTORIAI

Jonas Augustauskas, Wolfgang Alexander Bajohr, Kazimieras Baranauskas, Romualdas Barauskas, Valdonė Bručienė, Eduardas Budrys, Kęstutis Čepėnas, Eugenijus Drobelis, Romas Ferenca, Gediminas Gražulevičius, Zigmantas Gudžinskas, Povilas Ivinskis, Renatas Jakaitis, Justinas Janulaitis, Lina Jasiukonytė, Ilona Jukonienė, Vytautas Jusys, Rimvydas Juškaitis, Zsolt Kalotás, Saulius Karalius, Gediminas Karosas, Birutė Karpavičienė, Rimvydas Kinduris, Mindaugas Kirstukas, Gábor Kovács, Ernestas Kutorga, Sándor Maros, Jurga Motiejūnaitė, Remigijus Noreika, Darius Norkūnas, Laurynas Novikas, Kęstutis Obelevičius, János Olán, Juozas Padolskis, Selemonas Paltanavičius, Dainius Haroldas Pauža, Žydrūnas Preikša, Mátyás Prommer, Valentas Ramonas, Valerijus Rašomavičius, Kęstutis Raulinaitis, Jolanta Rimšaitė, Mindaugas Ryla, Zofija Sinkevičienė, Žydrūnas Sinkevičius, Lina Snitkienė, Sergejus Solianskis, Darius Stončius, Bronius Šablevičius, Talvydas Špiliauskas, Ramutė Šukevičienė, Giedrius Švitra, Vincentas Urbonas, Vytautas Uselis, Ülo Väli, Thomas Witt.

Authors

TEXT AUTHORS

Animals
Dalia Aidukaitė, Jonas Augustauskas, Kazimieras Baranauskas, Petras Bluzma, Gediminas Brazaitis, Eduardas Budrys, Egidijus Bukelskis, Mindaugas Dagys, Dalius Dapkus, Deivis Dementavičius, Eugenijus Drobelis, Romas Ferenca, Gediminas Gražulevičius, Albertas Gurskas, Povilas Ivinskis, Vytautas Jusys, Rimvydas Juškaitis, Algirdas Kaupinis, Vytautas Kesminas, Mindaugas Mačiulis, Virginijus Monsevičius, Selemonas Paltanavičius, Žydrūnas Preikša, Liutauras Raudonikis, Rimas Repečka, Jolanta Rimšaitė, Saulis Skuja, Grita Skujienė, Jurgita Sorokaitė, Vitas Stanevičius, Bronius Šablevičius, Giedrius Švitra, Rimgaudas Treinys, Tomas Ūsaitis, Vytautas Uselis, Gintautas Vaitonis, Giedrius Vaivilavičius, Algirdas Vilkas.

Plants
Raimondas Čiuplys, Zigmantas Gudžinskas, Ilona Jukonienė, Birutė Karpavičienė, Jolanta Kostkevičienė, Mindaugas Lapelė, Dalytė Matulevičiūtė, Jonas Remigijus Naujalis, Daiva Patalauskaitė, Valerijus Rašomavičius, Mindaugas Ryla, Zofija Sinkevičienė, Domas Smaliukas, Jolanta Stankevičiūtė, Jūratė Tupčiauskaitė.

Fungi
Reda Iršėnaitė, Ernestas Kutorga, Jonas Kasparavičius, Jurga Motiejūnaitė.

ILLUSTRATIONS

Jonas Augustauskas, Wolfgang Alexander Bajohr, Kazimieras Baranauskas, Romualdas Barauskas, Valdonė Bručienė, Eduardas Budrys, Kęstutis Čepėnas, Eugenijus Drobelis, Romas Ferenca, Gediminas Gražulevičius, Zigmantas Gudžinskas, Povilas Ivinskis, Renatas Jakaitis, Justinas Janulaitis, Lina Jasiukonytė, Ilona Jukonienė, Vytautas Jusys, Rimvydas Juškaitis, Zsolt Kalotás, Saulius Karalius, Gediminas Karosas, Birutė Karpavičienė, Rimvydas Kinduris, Mindaugas Kirstukas, Gábor Kovács, Ernestas Kutorga, Sándor Maros, Jurga Motiejūnaitė, Remigijus Noreika, Darius Norkūnas, Laurynas Novikas, Kęstutis Obelevičius, János Olán, Juozas Padolskis, Selemonas Paltanavičius, Dainius Haroldas Pauža, Žydrūnas Preikša, Mátyás Prommer, Valentas Ramonas, Valerijus Rašomavičius, Kęstutis Raulinaitis, Jolanta Rimšaitė, Mindaugas Ryla, Lina Snitkienė, Zofija Sinkevičienė, Žydrūnas Sinkevičius, Sergejus Solianskis, Darius Stončius, Bronius Šablevičius, Talvydas Špiliauskas, Ramutė Šukevičienė, Giedrius Švitra, Vincentas Urbonas, Vytautas Uselis, Ülo Väli, Thomas Witt.

Įvadas

Mūsų gamtoje daugelis rūšių gyvuoja dešimtis milijonų metų. Tačiau kiekviena rūšis egzistuoja tam tikrą laiką — jam baigiantis, ji išnyksta arba tampa pagrindu naujoms rūšims atsirasti. Kadaise šiuos procesus lėmė tik natūralūs veiksniai, dabar svarbi retėjimo bei nykimo varomoji jėga — žmogaus veiklos tiesioginė ar netiesioginė įtaka. Pati seniausia tokios įtakos rūšis — medžioklė, tikslinis žvėrių ir paukščių, o kai kur ir kitų gyvūnų grupių gaudymas ar šaudymas. Dar labiau rūšių nykimui įtakos turi kraštovaizdį žeidžianti ir naikinanti žmogaus veikla. Per kelis paskutinius šimtmečius buvo iškirstos didžiosios girios, dvidešimtajame amžiuje nusausintos didžiausios pelkės, ištiesintos upės ir upeliai, sunaikinti laukų želdiniai. Savo buveinių neteko tik tam tikromis aplinkos sąlygomis egzistuojančios rūšys: tilvikai, uoksiniai paukščiai, pelėdos. Intensyviai naudojamuose ir gausiai lankomuose miškuose neišliko lokiai, lūšys, kiti plėšrieji žvėrys. Daugelyje Europos valstybių išnyko baltieji gandrai, sakalai keleiviai, kurtiniai ir tetervinai, ūdros ir vilkai.

Lietuvoje vienos rūšys, pavyzdžiui, vilpišys (laukinė katė) ir voverė skraiduolė, išnyko labai pakitus gamtinėms sąlygoms, kitas (tarpanus, taurus) išnaikino besaikės medžioklės ir miško plotų mažėjimas. Dvidešimtajame amžiuje išnyko žvyrės (baltieji tetervinai), kuoduotieji vieversiai, nustojo perėti sakalai keleiviai, gyvatėdžiai, labai retos pasidarė pilkosios startos. Mūsų šalies miškuose retos tapo lūšys, prie vandenų — ūdros, o europinės audinės visai išnyko įveisus joms biologiškai artimas kanadines audines.

Tarptautinė gamtos apsaugos sąjunga 1948 m. įsteigė Retųjų ir nykstančių rūšių komisiją, į kurios sudėtį įėjo žymiausi to meto mokslininkai, ekologai ir gamtosaugininkai. Jie atliko milžinišką darbą ir per penkerius metus surinko duomenis apie retas, rečiausias ir prie išnykimo ribos esančias rūšis bei pradėjo rengti Raudonąją faktų knygą. Iki 1966 m. į šią knygą buvo įrašyta 211 žinduolių rūšių bei porūšių, taip pat 312 paukščių rūšių ir porūšių. 1973 m. išleista nauja Tarptautinė raudonoji knyga, kurios I tome buvo 236 žinduolių rūšys (ir 292 porūšiai), II — 287 paukščių rūšys (341 porūšis), III — 36 varliagyvių rūšys bei 119 roplių rūšių ir porūšių.

Lietuvoje apie retųjų objektų apsaugą jau buvo kalbama 1959 m. priimtame Gamtos apsaugos įstatyme. 1962 m. patvirtintas saugotinų augalų sąrašas, kuriame buvo 176 retos ir nykstančios augalų rūšys. 1976 m. Ministrų Taryba patvirtino Lietuvos raudonosios knygos są-

Introduction

A great many species have existed for tens of millions of years. However, each species has its own certain period of existence — when that reaches an end they either become extinct, or undergo some form of transformation, thus leading to the creation of new species. Once these processes were determined solely by natural factors, yet these days increasing rarity and eventual extinction due to direct and indirect human activity has proven to be the main driving factor. The oldest form of this type of impact is hunting, whether of certain animals or birds, or in some cases, the capture and shooting of whole fauna groups. Even more influential in species extinction is the impact of human activity, both damaging and destroying various landscapes. Over the last few centuries entire forest massifs have been cleared, in the 20th century our largest wetlands have been drained, rivers and streams have been straightened, and natural meadows have been destroyed. Certain species, such as waders, hollow-nesting birds and owls, have lost their habitats. Forests that are actively exploited and visited no longer sustain bears, lynxs or other carniverous animals. White storks have disappeared from many European countries, as have peregrines, capercaillies and black grouses, otters and wolves.

In Lithuania certain species, such as wild cats or flying squirrels, became extinct due to immense changes in the natural conditions, while others (wild horse, aurochs) were wiped out through excessive hunting and the reduction of forest plots. In the course of the 20th century willow grouse and creasted larks have disappeared, peregrines and short-toed eagles have ceased nesting, and corn bunting have become extremely rare. Lynx have become a rarity in Lithuania's forests, near water bodies otters have met with a similar fate, while European minks have totally disappeared since the introduction of their biological similar American mink.

In 1948 the International Union for the Conservation of Nature founded the Species Survival Commission which consisted of the most renowned scientists, ecologists and environmentalists of that time. Over a period of five years they carried out the immense task of collecting information about species that were rare, the rarest or close to extinction, and compiled the Red List of Threatened Species. Up until 1966 this included 211 species and sub-species of mammals, as well as 312 species and sub-species of birds. In 1973 the new Red List was released — the first edition contained 236 species and 292 sub-species of mammals. The third edition saw the addition of 36 species of amphibians and 119 species and sub-species of reptiles.

rašus, o 1981 m. Raudonoji knyga išleista atskiru spalvotu leidiniu. Pirmojoje Raudonojoje knygoje buvo 41 paukščių rūšis ir visa kamanių gentis, taip pat 30 induočių augalų rūšių.

1992 m. išleista nauja Lietuvos raudonoji knyga, kurios sąrašuose buvo 210 gyvūnų, 210 augalų bei 81 grybų ir kerpių rūšis. 2003 m. šis sąrašas buvo daug didesnis: 259 gyvūnų, 357 augalų, 134 grybų, 65 kerpių rūšys. Labiausiai džiugina rūšys, įrašytos į 5 kategoriją (kurios yra jau pakankamai gausios (rūšims nekyla pavojus išnykti) ir kurias galime traktuoti kaip išsaugotas): tai stumbras, ūdra, griežlė, perpelė (silkinių būrio žuvis), medicininė dėlė bei 10 gaubtasėklių augalų rūšių.

Lietuvos raudonoji knyga yra juridinis dokumentas, kuriuo remiantis šalyje organizuojama retų ir nykstančių augalų, grybų bei gyvūnų rūšių apsauga. Į Raudonąją knygą rūšys įrašomos siūlant mokslininkams, mokslo institucijoms. Svarbi sąlyga — rūšių gausumo sumažėjimas, ekologinių sąlygų prastėjimas. Kai kurios rūšys gali būti retos dėl jų biologinių savybių.

Lietuvos raudonosios knygos rūšys skirstomos į 5 kategorijas, atitinkančias Tarptautinės gamtos apsaugos sąjungos raudonosios knygos senąsias kategorijas (1976):

0 (Ex) — išnykusios ar galbūt išnykusios rūšys;
1 (E) — išnykstančios rūšys, kurios yra ties išnykimo riba ir kurias galima išsaugoti tik naudojant specialias apsaugos priemones;
2 (V) — pažeidžiamos rūšys, kurių populiacijų skaičius ir individų gausumas populiacijose sparčiai mažėja;
3 (R) — retos rūšys, kurių populiacijų mažai dėl jų biologinių ypatybių;
4 (I) — neapibrėžto statuso rūšys, kurių dėl duomenų stokos negalima įrašyti į kitas kategorijas;
5 (Rs) — išsaugotos rūšys, kurių, anksčiau įrašytų į Raudonąją knygą, gausumas jau atkurtas.

Lietuvos raudonąją knygą tvarko Aplinkos ministerija, prie kurios sudaryta Raudonosios knygos komisija. Ši komisija kasmet apibendrina informaciją dėl rūšių paskirstymo į kategorijas, stebi, kaip įgyvendinamos rūšių apsaugos priemonės, ir Aplinkos ministerijai rekomenduoja būtinas konkrečias apsaugos priemones. Viena iš aktualių komisijos darbo krypčių — organizuoti šalies biologinės įvairovės taksonominės sudėties įvertinimą pagal naujuosius Tarptautinės gamtos apsaugos sąjungos kriterijus ir kategorijas (IUCN, 2001, 2003). Tokių kategorijų yra daugiau, jos sumažina subjektyvumo elementą ir pateikia kiekybiniais vertinimais paremtą tikroviškesnį vaizdą apie nykstančių taksonų būklę bei jų išlikimo galimybes: išnykę (EX); išnykę

Concern over the protection of rare species in Lithuania first started to be discussed in 1959, with the Law on Environment Protection. In 1962 a list of protected plants was certified, containing 176 rare and endangered plant species. In 1976 the Supreme Soviet authorised Lithuania's Red Data Book lists, leading to the release of an actual Red Data Book in 1981. This first Red Data Book of Lithuania contained 41 species of birds and the entire bumblebee genus, as well as 30 vascular plant species.

In 1992 a new Red Data Book of Lithuania came out, now with 210 animal, 210 plant and 81 fungi and lichen species. In 2003 this list was extended to cover 259 animal, 357 plant, 134 fungi and 65 lichen species. By far the best news is the range of species included in the 5 (Rs) category (species whose numbers raise no fears of their danger of extinction and can be considered saved) — the European bison, otter, corn crake, twaite shad (a fish of the herrings order), medicinal leech and 10 species of angiosperms.

The Red Data Book of Lithuania serves as a legal document on which the protection of rare and endangered plant, fungi and animal species is based. Species are included in the Red Data Book based on the recommendations of scientists and academic institutions. One important condition for this inclusion is the reduction in species abundance and the deterioration of ecological conditions. Certain species may be considered rare due to their biological characteristics.

Species drawn into the Red Data Book of Lithuania are divided into five categories that follow the same classification used in the IUCN Red List (1976):

0 (Ex) — Extinct or possibly extinct species.
1 (E) — Endangered species on the verge of extinction yet can be saved only with the implementation of special conservation measures.
2 (V) — Vulnerable species whose population figures and abundance is rapidly decreasing.
3 (R) — Rare species with a small number of populations due to their biological characteristics.
4 (I) — Indeterminate species, which cannot be included in the other categories due to a lack of data.
5 (Rs) — Restored species once included in the Red List whose abundance has since been restored.

The Red Data Book of Lithuania is managed by the Red Data Book Commission under the Ministry of Environment. Each year this commission sorts through the information regarding the allocation of species to the correct categories, oversees the implementation of measures for the protection of threatened species, as well as presents the Ministry of Environment with recommendations for necessary protection measures. One of the Commission's directions is the organisation of an evaluation of Lithuania's

gamtoje (EW); išnykę regione (RE); kritiškai grėsmingos būklės (CR); grėsmingos būklės (EN); pažeidžiami (VU); arti grėsmingos būklės (NT); nekeliantys rūpesčio (LC); trūksta duomenų (DD); nevertinami (NA); neįvertinti (NE).

Raudonosios knygos rūšims apsaugoti steigiamos saugomos teritorijos, rengiami ir įgyvendinami buveinių (gyvenamų vietų) apsaugos projektai. Šios rūšys saugomos ir daugelio konvencijų, tarptautinių susitarimų. Raudonąsias knygas turi visos Europos valstybės, daugelis Azijos, Amerikos valstybių.

Šioje Raudonojoje knygoje aprašytos 767 gyvūnų, augalų, kerpių ir grybų rūšys. Lentelėje pateikiama, kaip rūšys yra pasiskirsčiusios pagal taksonomines grupes ir Raudonosios knygos kategorijas:

biological diversity and range of taxa according to new IUCN criteria and categories (IUCN, 2001, 2003). There are many such categories, they reduce the element of subjectivity and present a more realistic indication of the status of endangered taxa based on qualitative assessments, and their hopes for survival: Extinct (EX); Extinct in the Wild (EW); Regionally Extinct (RE); Critically Endangered (CR); Endangered (EN); Vulnerable (VU); Near Threatened (NT); Least Concern (LC); Data Deficient (DD); Not Applicable (NA); Not Evaluated (NE).

The protection of species included in the Red Data Book involves the establishment of protected areas and the preparation and implementation of habitat conservation projects. These species are also protected by many conventions and international agreements. Each European country and many Asian and American states have their own versions of the Red Data Book.

This Red Data Book contains descriptions of 767 species of animals, plants, lichens and fungi. Below is a table depicting species classification according to their category:

		0 (Ex)	**1 (E)**	**2 (V)**	**3 (R)**	**4 (I)**	**5 (Rs)**	**Iš viso** ***In total***
Gyvūnai *Animals*								
1.	Žinduoliai *Mammals*	3	2	3	6	5	4	**23**
2.	Paukščiai *Birds*	3	13	20	31	8	5	**80**
3.	Ropliai *Reptilies*	–	2	–	–	–	–	**2**
4.	Varliagyviai *Amphibians*	–	–	–	1	2	2	**5**
5.	Žuvys *Fish*	2	1	–	1	3	1	**8**
6.	Moliuskai *Molluscs*	–	1	–	4	–	–	**5**
7.	Vorai *Spiders*	–	–	–	2	–	–	**2**
8.	Vabzdžiai *Insects*	9	4	14	63	33	–	**123**
9.	Vėžiagyviai *Crustaceans*	1	–	2	–	1	–	**4**
10.	Dėlės *Leeches*	–	–	–	–	–	1	**1**
	Iš viso *In total*	**18**	**23**	**39**	**108**	**52**	**13**	**253**
Augalai *Plants*								
1.	Pataisūnai *Club mosses*	–	1	1	–	–	1	**3**
2.	Asiūklūnai *Horsetails*	–	–	–	1	–	–	**1**
3.	Šertvūnai *Ferns*	–	5	–	1	2	–	**8**
4.	Pušūnai *Conifers*	1	–	–	–	–	–	**1**
5.	Magnolijūnai (žiediniai augalai) *Flowering plants*	12	51	63	67	19	9	**221**
6.	Raudondumbliai *Red algae*	–	1	–	–	–	–	**1**
7.	Rudadumbliai *Brown algae*	–	–	–	–	1	–	**1**
8.	Maurabragūnai *Charophytes*	–	2	1	4	3	–	**10**
9.	Samanos *Mosses*	1	19	19	26	28	–	**93**
	Iš viso *In total*	**14**	**79**	**84**	**99**	**53**	**10**	**339**
Grybai *Fungi*								
1.	Grybai *Fungi*	3	27	24	27	31	–	**112**
2.	Kerpės *Lichens*	12	30	15	6	–	–	**63**
	Iš viso *In total*	**15**	**57**	**39**	**33**	**31**	**–**	**175**
	Iš viso *In total*	**47**	**159**	**162**	**240**	**136**	**23**	**767**

Pastabas ir pasiūlymus bei kitokią informaciją apie į Lietuvos raudonąją knygą įrašytus gyvūnus, augalus ir grybus, siūskite adresu: ***Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, Gamtos apsaugos departamentas, Biologinės įvairovės skyrius, A. Jakšto g. 4/9, LT-01105 Vilnius, RK@am.lt, www.am.lt.***

Leidinio struktūra

Į Lietuvos raudonąją knygą įrašytų rūšių aprašai gyvūnų, augalų ir grybų karalystėse išdėstyti sistematine tvarka, laikantis dažniausiai naudojamų klasifikacinių sistemų. Kiekviena taksonominė grupė (tipas, skyrius) pradedama aprašyti nuo Lietuvoje išnykusiomis laikomų rūšių, kurių aprašai pateikiami pagal tą pačią sistematinę tvarką.

Lietuviški ir lotyniški taksonų pavadinimai pagrindinėse sistematinėse grupėse šiek tiek pakeitus pateikiami: bestuburių gyvūnų – pagal R. Kazlauską (1984), P. Ivinskį (2004), S. Pileckį, V. Monevičių (1995, 1997) stuburinių gyvūnų – pagal J. Virbicką (2000), P. Kurlavičių (2003), S. Paltanavičių (2004), J. Prūsaitę (1988); augalų – pagal Z. Gudžinską (1999), I. Jukonienę (2003), J. E. Paton (1999); grybų – pagal A. Gricių, A. Matelį (1997), E. Kutorgą (2000), J. Mazelaitį (1976, 1982), V. Urboną (1997a, 1997b, 1999, 2001, 2005) ir *Index fungorum*; kerpių – pagal J. Motiejūnaitę (2002). Pavadinimų sinonimai nurodomi tik tais atvejais, jeigu taip rūšis buvo vadinama ankstesniame Lietuvos raudonosios knygos leidime (sąraše).

Dėl nenusistovėjusios kai kurių sistematinių grupių taksonomijos ir nomenklatūros šiame leidinyje naudojami taksonų pavadinimai gali būti kitokie, nei yra pateikiami oficialiame Raudonosios knygos rūšių sąraše.

Pateikiami aukštesnio rango taksonų, kuriems priklauso aprašoma rūšis, pavadinimai.

Statusas. Nurodomas pirmojo įrašymo į Lietuvos raudonąją knygą arba saugomų rūšių sąrašus laikas. Pateikiamos nuorodos į tarptautinių dokumentų sąrašus, jeigu taksonas yra įrašytas į Europos Sąjungos Buveinių direktyvą ar Paukščių direktyvą arba tarptautines konvencijas, kurias yra ratifikavusi Lietuva.

Paplitimas. Aprašomas bendras taksono paplitimas (arealas) ir paplitimo ypatumai Lietuvos teritorijoje (pagal administracinį suskirstymą arba geografinius vienetus).

Biologija ir ekologija. Labai trumpai apibūdinami būdingiausi bruožai: dauginimasis, veisimasis, gyvenimo formos, ekologinės formos, sudaromos bendrijos, užimamos augavietės ir buveinės. Individų morfologija paprastai aprašoma tuo atveju, jeigu jos ypatybės lemia individų populiacijų gausumą ar nykimą.

Populiacijų gausumas. Aptariami pagrindiniai šalies populiacijos kiekybiniai ir kokybiniai rodikliai bei tendencijos. Jeigu populiacijų nedaug, pateikiami konkrečių populiacijų būklės vertinimai.

Structure of the book

The descriptions of species from the animal, plant and fungi kingdoms included in the Red Data Book of Lithuania are systematically arranged according to commonly accepted scientific classification systems. Each taxonomic group (phyllum) starts with descriptions of species considered to be extinct in Lithuania, which are presented following the same systematic order.

The Lithuanian and Latin names for taxa in the main systematic groups are presented as follows: invertebrates according to R. Kazlauskas (1984), P. Ivinskis (2004) and S. Pileckis, V. Monevičius (1995, 1997); vertebrates according to J. Virbickas (2000), P. Kurlavičius (2003), S. Paltanavičius (2004), J. Prūsaitė (1988); plants according to Z. Gudžinskas (1999), I. Jukonienė (2003), J. E. Paton (1999); fungi according to A. Gricius, A. Matelis (1997), E. Kutorga (2000), J. Mazelaitis (1976, 1982), V. Urbonas (1997a, 1997b, 1999, 2001, 2005) and Index fungorum; and lichen according to J. Motiejūnaitė (2002). Synonymous species names are only indicated if the species was identified by this name in earlier editions of the Red Data Book. Due to the taxonomy and nomenclature of certain systematic groups being out of date the taxa names used in this edition may be different to those used in the officially approved Red List.

The higher-level taxonomical ranks, to which the species being described belongs, are presented.

***Status.** The period when the species was first included in the Red Data Book of Lithuania or protected species lists is indicated. Links to international document annexes are also presented if the taxon is mentioned in the EU Habitats Directive or Birds Directive, or international conventions that Lithuania has ratified.*

***Distribution.** The general distribution (range) and any special characteristics of the taxon's distribution within Lithuania is described (according to administrative divisions or geographical units).*

***Biology and ecology.** There are short descriptions of the most characteristic features, such as reproduction, breeding, life forms, ecological forms, existing communities and habitats a species occupies. The morphology of individual species is mentioned if its features determine their population abundance or extinction.*

***Population abundance.** The main quantitative and qualitative population indicators and trends are discussed. If there are only a few existing populations, evaluations of the condition of these populations are presented.*

Grėsmės ir apsauga. Apibendrinamos rūšies populiacijų būklės blogėjimo priežastys arba potencialios grėsmės. Nurodomos pagrindinės apsaugos priemonės, būtinos rūšių būklei arba konkrečių populiacijų būklei pagerinti.

Informacijos šaltiniai. Pateikiami pagrindiniai literatūros šaltiniai (duomenų sąvadai, apžvalginiai straipsniai), kuriais buvo remtasi rengiant aprašą ir sudarant paplitimo žemėlapį. Nurodomos oficialiai registruotos kolekcijos, kurių rinkiniai buvo naudojami tam pačiam reikalui (BILAS − Botanikos instituto herbariumas; WI − Vilniaus universiteto herbariumas; HSUD − Marijampolės gamtos tyrimų ir ekologinio švietimo stoties herbariumas; mokslo ir mokymo įstaigų zoologinės kolekcijos). Literatūra, kuri buvo naudojama bendrai rūšių charakteristikai, pateikiama kiekvienos karalystės aprašo pabaigoje.

Summary. Trumpa lietuviško teksto santrauka, paprastai tik paplitimo ir populiacijų būklės vertinimas.

Žemėlapis. Taksonų paplitimas pavaizduotas taškiniu būdu naudojant geografinių koordinačių gardelę, kurios kraštines sudaro 00°06' šiaurės platumos ir 00°10' rytų ilgumos, o kartografavimo žingsnis yra apie 10 km. Žemėlapiai techniškai parengti Botanikos institute. Duomenys pateikti ant Lietuvos geologijos tarnyboje prie Aplinkos ministerijos parengto Lietuvos reljefo modelio©.

Ženklai:

○ duomenys iki 1992 m.

● 1992 m. ir vėlesni duomenys

× išnykęs (patvirtinta tyrimais)

////// ištisinio paplitimo teritorija

Iliustracijos. Spausdinamos originalios nuotraukos arba piešiniai.

Autorius. Pasirašo teksto ir žemėlapio duomenų autorius.

Threats and protection. *Generalisations regarding the causes of the deterioration of population status or potential threats are made. The main conservation measures necessary for improving the status of the species as a whole, or specific populations, are mentioned.*

Information sources. *The main sources (statistical digests, articles) that were used to prepare the descriptions and distribution maps are presented. Officially registered collections that were referred to are indicated as well. (BILAS − the Institute of Botany herbarium; WI − Vilnius University's herbarium; HSUD − the Marijampolė Nature Research and Ecological Education Station's herbarium; and the zoological collections of various research and stady institutions). The literature used to formulate general species characteristics is presented at the end of the descriptions of each kingdom.*

Summary. *A short summary of the Lithuanian text, usually only an evaluation of the distribution and status of the population.*

Map. *The distribution of taxa is depicted using geographical coordinates with margins of 00˚06' north latitude and 00˚10' east longitude, while the cartographical interval is 10 km. The maps have been technically prepared at the Institute of Botany. Data is presented on a relief model of Lithuania prepared by the Lithuanian Geological Survey under the Ministry of Environment©.*

Legend:

○ *data up to 1992*

● *data from 1992 and later data*

× *extinct (confirmed by research)*

////// *distribution area*

Illustrations. *Original photographs or drawings are included.*

Author. *Author of the text and map data.*

Padėkos

Ši knyga yra daugelio Lietuvos organizacijų ir jos piliečių sėkmingo bendradarbiavimo rezultatas.

Knygos rengėjai dėkoja gamtininkams, pateikusiems savo asmeninių tyrimų ar stebėjimų nepublikuotus duomenis, kurie suteikė informacijos apie nykstančių rūšių paplitimą, jų populiacijų gausą ar iškilusias grėsmes: Egidijui Adomaičiui, Audriui Aliukoniui, Ambrus András, Juliui Augliui, Jadvygai Balvočiūtei, Miroslav Baranovskij, Dainiui Baronui, Gintarui Baubliui, Rimantui Butvilai, Krister Castren, Kęstučiui Čepėnui, Arūnui Čerkauskui, Valerij Dambrovskij, Loran Demongin, Vytautui Drūteikai, Juozui Dūdai, Svajūnui Gaiveniui, Gintarei Grašytei, Onutei Grigaitei, Rimai Gulbinaitei, Vytautui Inokaičiui, Renatui Jakaičiui, Laurai Janulaitienei, Vytautui Jonaičiui, Miglei Jurkuvienei, Sigitui Juzėnui, Mindaugui Kirstukui, Almantui Kulbiui, Petrui Kurlavičiui, Sauliui Lileikiui, Marijonui Mackevičiui, Tautgirdui Masiuliui, Romui Mečioniui, Aleksandrui Meržijevskiui, Vladui Naruševičiui, Edmundui Naujikui, Dariui Norkūnui, Sigučiui Obelevičiui, Kęstučiui Obelevičiui, Henrikui Ostrauskui, Antanui Petraškai, Viktorui Pacevičiui, Sauliui Pakalniškiui, Povilui Paukštei, Arūnui Pranaičiui, Aidui Saldaičiui, Jonui Sidaravičiui, Žydrūnui Sinkevičiui, Dariui Stončiui, Jos Stratford, Vaclovui Stukoniui, Vytautui Tamučiui, Tomui Tukačiauskui, Valentui Ramonui, Astai Uselienei, Aušrai Vaitauskaitei, Vytautui Višinskui, Jūratei Zarankaitei, Ramūnui Žydeliui.

Acknowledgements

This book is the result of successful cooperation of many Lithuanian organisations and the wider public.

The compilers of this book would like to thank the naturalists who contributed their unpublished personal research and monitoring data and provided information on the distribution of threatened species, their population abundance and threats to their survival: Egidijus Adomaitis, Audrius Aliukonis, Ambrus András, Julius Auglys, Jadvyga Balvočiūtė, Miroslav Baranovskij, Dainius Baronas, Gintaras Baublys, Rimantas Butvila, Krister Castren, Kęstutis Čepėnas, Arūnas Čerkauskas, Valerij Dambrovskij, Loran Demongin, Vytautas Drūteika, Juozas Dūda, Svajūnas Gaivenis, Gintarė Grašytė, Onutė Grigaitė, Rima Gulbinaitė, Vytautas Inokaitis, Renatas Jakaitis, Laura Janulaitienė, Vytautas Jonaitis, Miglė Jurkuvienė, Sigitas Juzėnas, Mindaugas Kirstukas, Almantas Kulbis, Petras Kurlavičius, Saulius Lileikis, Marijonas Mackevičius, Tautgirdas Masiulis, Romas Mečionis, Aleksandras Meržijevskis, Vladas Naruševičius, Edmundas Naujikas, Darius Norkūnas, Sigutis Obelevičius, Kęstutis Obelevičius, Henrikas Ostrauskas, Antanas Petraška, Viktoras Pacevičius, Saulius Pakalniškis, Povilas Paukštė, Arūnas Pranaitis, Aidas Saldaitis, Jonas Sidaravičius, Žydrūnas Sinkevičius, Darius Stončius, Jos Stratford, Vaclovas Stukonis, Vytautas Tamutis, Tomas Tukačiauskas, Valentas Ramonas, Asta Uselienė, Aušra Vaitauskaitė, Vytautas Višinskas, Jūratė Zarankaitė, Ramūnas Žydelis.

Lietuvos raudonosios knygos rūšių sąrašas*

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų, grybų rūšių ir bendrijų įstatymo (Žin., 1997, Nr. 108-2727; 2001, Nr. 110-3987) 5 straipsnio 1 punktu „Raudonosios knygos sąrašus mokslo institucijų bei visuomenės iniciatyva sudaro Raudonosios knygos komisija ir tvirtina Aplinkos ministerija“. Ši komisija rengia ir kasmet peržiūri Raudonosios knygos ir ypač saugomų rūšių sąrašus.

LR aplinkos ministro 2003 m. liepos 3 d. įsakymu Nr. 333 „Dėl Lietuvos raudonosios knygos komisijos sudarymo“ patvirtintą Lietuvos raudonosios knygos komisiją sudaro komisijos pirmininkas habil. dr. Mečislovas Žalakevičius — Vilniaus universiteto (VU) Ekologijos instituto direktorius, komisijos pirmininko pavaduotojas Laimutis Budrys — Aplinkos ministerijos (AM) Gamtos apsaugos departamento direktorius, komisijos sekretorius Jonas Augustauskas — AM Gamtos apsaugos departamento Biologinės įvairovės skyriaus vyr. specialistas bei komisijos nariai: dr. Povilas Ivinskis — VU Ekologijos instituto Entomologijos laboratorijos vadovas, dr. Rimvydas Juškaitis — VU Ekologijos instituto Žinduolių ekologijos laboratorijos vyr. mokslo darbuotojas, dr. Vytautas Kesminas — VU Ekologijos instituto Hidrobiontų ekologijos ir fiziologijos laboratorijos vadovas, dr. Jurga Motiejūnaitė — Botanikos instituto Mikologijos laboratorijos vadovė, prof. habil. dr. Jonas Remigijus Naujalis — VU Gamtos mokslų fakulteto Botanikos ir genetikos katedros vedėjas, Selemonas Paltanavičius — AM Gamtos apsaugos departamento Biologinės įvairovės skyriaus vedėjas, dr. Valerijus Rašomavičius — Botanikos instituto direktorius, Liutauras Raudonikis — VU Ekologijos instituto Paukščių ekologijos laboratorijos jaunesnysis mokslo darbuotojas.

GYVŪNAI

Žinduoliai

0 (Ex) kategorija

1. Europinė audinė — *Mustela lutreola* L.
2. Rudasis lokys — *Ursus arctos* L.
3. Ąžuolinė miegapelė — *Eliomys quercinus* L.

1 (E) kategorija

1. Ilgasnukis ruonis — *Halichoerus grypus* Fabricius
2. Lūšis — *Lynx lynx* L.

2 (V) kategorija

1. Didžioji miegapelė — *Glis glis* L.
2. Kūdrinis pelėausis — *Myotis dasycneme* Boie
3. Europinis plačiaausis — *Barbastella barbastella* Schreber

3 (R) kategorija

1. Mažasis nakviša — *Nyctalus leisleri* Kuhl
2. Dvispalvis plikšnys — *Vespertillio murinus* L.
3. Branto pelėausis — *Myotis brandti* Eversman
4. Natererio pelėausis — *Myotis nattereri* Kuhl
5. Miškinė miegapelė — *Dryomys nitedula* Pallas
6. Baltasis kiškis — *Lepus timidus* L.

4 (I) kategorija

1. Šikšniukas nykštukas — *Pipistrellus pipistrellus* Schreber
2. Rudasis ausylis — *Plecotus auritus* L.
3. Šiaurinis šikšnys — *Eptesicus nilssoni* Keyserling et Blasius
4. Beržinė sicista — *Sicista betulina* Pallas
5. Šermuonėlis — *Mustela erminea* L.

5 (Rs) kategorija

1. Vėlyvasis šikšnys — *Eptesicus serotinus* Schreber
2. Rudasis nakviša — *Nyctalus noctula* Schreber
3. Ūdra — *Lutra lutra* L.
4. Stumbras — *Bison bonasus* L.

Paukščiai

0 (Ex) kategorija

1. Gyvatėdis — *Circaetus gallicus* Gm
2. Žvyrė — *Lagopus lagopus* L.
3. Kuoduotasis vieversys — *Galerida cristata* L.

1 (E) kategorija

1. Juodakaklis naras — *Gavia arctica* L.
2. Raguotasis kragas — *Podiceps auritus* L.
3. Smailiauodegė antis — *Anas acuta* L.
4. Rudė — *Aythya nyroca* Gul.
5. Rudasis peslys — *Milvus milvus* L.
6. Didysis erelis rėksnys — *Aquila clanga* Pall.
7. Kilnusis erelis — *Aquila chrysaetos* L.
8. Startsakalis — *Falco columbarius* L.
9. Sakalas keleivis — *Falco peregrinus* Tunst.
10. Juodakrūtis bėgikas — *Calidris alpina* L.
11. Stulgys — *Gallinago media* Lath.
12. Didysis apuokas — *Bubo bubo* L.
13. Žalvarnis — *Coracias garrulus* L.

2 (V) kategorija

1. Juodasis gandras — *Ciconia nigra* L.
2. Urvinė antis — *Tadorna tadorna* L.
3. Pilkoji antis — *Anas strepera* L.
4. Sibirinė gaga — *Polysticta stelleri* Pall.
5. Juodasis peslys — *Milvus migrans* Bodd.
6. Pievinė lingė — *Circus pygargus* L.
7. Žuvininkas — *Pandion haliaetus* L.
8. Pelėsakalis — *Falco tinnunculus* L.
9. Kurtinys — *Tetrao urogalus* L.
10. Avocetė — *Recurvirostra avosetta* L.
11. Dirvinis sėjikas — *Pluvialis apricaria* L.
12. Gaidukas — *Philomachus pugnax* L.
13. Griciukas — *Limosa limosa* L.
14. Didžioji kuolinga — *Numenius arquata* L.
15. Raudonkojis tulikas — *Tringa totanus* L.
16. Tikutis — *Tringa glareola* L.
17. Mažoji žuvėdra — *Sterna albifrons* Pall.
18. Balinė pelėda — *Asio flammeus* Pontopp.
19. Tripirštis genys — *Picoides tridactylus* L.
20. Meldinė nendrinukė — *Acrocephalus paludicola* Vieill.

3 (R) kategorija

1. Rudakaklis kragas — *Podiceps griseigena* Bodd
2. Juodakaklis kragas — *Podiceps nigricollis* C. L.Brehm
3. Didysis baublys — *Botaurus stellaris* L.
4. Gulbė giesmininkė — *Cygnus cygnus* L.
5. Šaukštasnapė antis — *Anas clypeata* L.

* *Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2003 m. spalio 13 d. įsakymas Nr. 504 „Dėl į Lietuvos raudonąją knygą įrašytų saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių sąrašo patvirtinimo“ (Žin., 2003, Nr. 100-4506; 2005, Nr. 76-2784; 2007, Nr. 36-1331, Nr. 53-2056).*

6. Vapsvaėdis — *Pernis apivorus* L.
7. Jūrinis erelis — *Haliaetus albicilla* L.
8. Vištvanagis — *Accipiter gentilis* L.
9. Mažasis erelis rėksnys — *Aquila pomarina* C. L. Brehm
10. Sketsakalis — *Falco subbuteo* L.
11. Tetervinas — *Tetrao tetrix* L.
12. Putpelė — *Coturnix coturnix* L.
13. Švygžda — *Porzana porzana* L.
14. Plovinė vištelė — *Porzana parva* Scop.
15. Jūršarkė — *Haematopus ostralegus* L.
16. Jūrinis kirlikas — *Charadrius hiaticula* L.
17. Mažasis kiras — *Larus minutus* Pall.
18. Baltaskruostė žuvėdra — *Chlidonias hybridus* Pallas
19. Juodoji žuvėdra — *Chlidonias niger* L.
20. Uldukas — *Columba oenas* L.
21. Žvirblinė pelėda — *Glaucidium paserinum* L.
22. Uralinė pelėda — *Srix uralensis* Pall.
23. Lututė — *Aegolius funereus* L.
24. Tulžys — *Alcedo atthis* L.
25. Kukutis — *Upupa epops* L.
26. Pilkoji meleta — *Picus canus* Gmel.
27. Žalioji meleta — *Picus viridis* L.
28. Baltnugaris genys — *Dendrocopos leucotos* Bechst.
29. Dirvoninis kalviukas — *Anthus campestris* L.
30. Geltongalvė kielė — *Motacilla citreola* Pall.
31. Ūsuotoji zylė — *Panurus biarmicus* L.

4 (I) kategorija

1. Mažasis baublys — *Ixobrychus minutus* L.
2. Didysis baltasis garnys — *Egretta alba* L.
3. Vidutinis dančiasnapis — *Mergus serrator* L.
4. Liepsnotoji pelėda — *Tyto alba* Scop.
5. Pelėdikė — *Athene noctua* Scop.
6. Mėlyngurklė — *Luscinia svecica* L.
7. Sodinė starta — *Emberiza hortulana* L.
8. Pilkoji starta — *Miliaria calandra* L.

5 (Rs) kategorija

1. Pilkoji žąsis — *Anser anser* L.
2. Didysis dančiasnapis — *Mergus merganser* L.
3. Griežlė — *Crex crex* L.
4. Pilkoji gervė — *Grus grus* L.
5. Plėšrioji medšarkė — *Lanius excubitor* L.

Ropliai

1 (E) kategorija

1. Balinis vėžlys — *Emys orbicularis* L.
2. Lygiažvynys žaltys — *Coronella austriaca* L.

Varliagyviai

3 (R) kategorija

1. Europinė medvarlė — *Hyla arborea* L.

4 (I) kategorija

1. Skiauterėtasis tritonas — *Triturus cristatus* Laur.
2. Žalioji rupūžė — *Bufo viridis* Laur.

5 (Rs) kategorija

1. Raudonpilvė kūmutė — *Bombina bombina* L.
2. Nendrinė rupūžė — *Bufo calamita* Laur.

Žuvys

0 (Ex) kategorija

1. Sturys — *Acipenser sturio* L.
2. Sparis — *Abramis ballerus* L.

1 (E) kategorija

1. Jūrinė nėgė — *Petromyzon marinus* L.

3 (R) kategorija

1. Skersnukis — *Chondrostoma nasus* L.

4 (I) kategorija

1. Ežerinis sykas — *Coregonus lavaretus holsatus* Thienemann
2. Vijūnas — *Misgurnus fossilis* L.
3. Ežerinė rainė *Phoxinus percnurus* (Pallas)

5 (Rs) kategorija

1. Lašiša — *Salmo salar* L.

Moliuskai

1 (E) kategorija

1. Didysis arionas — *Arion ater* L.

3 (R) kategorija

1. Mažoji suktenė — *Vertigo angustior* Jeff.
2. Keturdantė suktenė — *Vertigo geyeri* Lindh.
3. Pūstoji suktenė — *Vertigo moulinsiana* Dupuy
4. Ovalioji geldutė — *Unio crassus* Rtz.

Vorai

3 (R) kategorija

1. Didysis plūdvoris — *Dolomedes plantarius* Cl.
2. Raudonasis eresas — *Eresus cinnaberinus* Oliv.

Vabzdžiai

0 (Ex) kategorija

1. Didysis puikiažygis — *Calosoma sycophanta* L.
2. Elniavabalis — *Lucanus cervus* L.
3. Didysis ąžuolinis ūsuotis — *Cerambyx cerdo* L.
4. Pavasarinis margūnas — *Hamearis lucina* L.
5. Pilkasis baltasprindis — *Lithostege griseata* D. & S.
6. Taškuotoji kerpytė — *Setina roscida* D. & S.
7. Rudajuostė meškutė — *Arctia festiva* Hfn.
8. Baltamargė meškutė — *Arctia villica* L.
9. Mėlynoji bitė — *Xylocopa valga* Gerst.

1 (E) kategorija

1. Šiaurinis auksinukas — *Lycaena helle* D. & S.
2. Gencijoninis melsvys — *Maculinea alcon* D. & S.
3. Pietinis satyras — *Hipparchia statilinus* Hfn.
4. Raukšlėtoji smėliabitė — *Andrena rugulosa* Stoeckhert.

2 (V) kategorija

1. Johansono strėliukė — *Coenagrion johanssoni* Wallengren
2. Šiaurinis laumžirgis — *Aeshna crenata* Hagen
3. Geltonkojis žirgelis — *Gomphus flavipes* Charp.
4. Grakštusis puošniažygis — *Carabus intricatus* L.
5. Niūriaspalvis auksavabalis — *Osmoderma eremita* Scop.
6. Marmurinis auksavabalis — *Liocola marmorata* F.
7. Purpurinis plokščiavabalis — *Cucujus cinnaberinus* Scop.
8. Pušinis plokščiavabalis — *Cucujus haematodes* Erich.
9. Ūsuotis dailidė — *Ergates faber* L.
10. Esparcetinis marguolis — *Zygaena loti* D. & S.
11. Taškuotasis melsvys — *Maculinea arion* L.
12. Šiaurinis perlinukas — *Boloria frigga* Thnbg.
13. Stepinis perlinukas — *Brenthis hecate* D. & S.
14. Sieninė gaurabitė — *Anthophora plagiata* Ill.

3 (R) kategorija

1. Mažoji nehalenija — *Nehalennia speciosa* Charp.
2. Žaliasis laumžirgis — *Aeshna viridis* Eversm.
3. Geltonžiedis kordulegastras — *Cordulegaster boltonii* Don.
4. Baltakaktė skėtė — *Leucorrhinia albifrons* Burm.
5. Grakščioji skėtė — *Leucorrhinia caudalis* Charp.
6. Kopinis skėriukas — *Sphingonotus caerulans* L.
7. Besparnis skėriukas — *Podisma pedestris* L.
8. Kalninė cikada — *Cicadetta montana* Scop.
9. Pajūrio šoklys — *Cicindela maritima* Dej.
10. Žiaurusis puikiažygis — *Calosoma inquisitor* L.
11. Didysis puošniažygis — *Carabus coriaceus* L.
12. Žalvarinis puošniažygis — *Carabus nitens* L.
13. Palinis žvitražygis — *Agonum ericeti* Panz.
14. Keturtaškis maitvabalis — *Dendroxena quadripunctata* L.
15. Šiaurinis elniavabalis — *Ceruchus chrysomelinus* Hoch.
16. Margasis grambuolys — *Polyphylla fullo* L.

17. Aštuoniataškis auksavabalis — *Gnorimus variabilis* L.
18. Raudonasis pievasprakšis — *Anostirus purpureus* Poda
19. Didysis skydvabalis — *Peltis grossa* L.
20. Šneiderio kirmvabalis — *Boros schneideri* Panz.
21. Pjūklaūsis kelmagraužis — *Prionus coriarius* L.
22. Pietinis marguolis — *Zygaena angelicae* Och.
23. Raudonžiedis marguolis — *Zygaena ephialtes* L.
24. Ąžuolinis stiklasparnis — *Synanthedon conopiformis* Esp.
25. Juodalksninis stiklasparnis — *Synanthedon mesiaeformis* H.—S.
26. Vapsvinis stiklasparnis — *Synanthedon vespiformis* L.
27. Juodoji hesperija — *Erynnis tages* L.
28. Smiltyninė hesperija — *Pyrgus serratulae* Ramb.
29. Rudmargė hesperija — *Carterocephalus palaemon* Pall.
30. Juodasis apolonas — *Parnassius mnemosyne* L.
31. Didysis auksinukas — *Lycaena dispar* Hw.
32. Žalsvasis melsvys — *Glaucopsyche alexis* Poda
33. Kraujalakinis melsvys — *Maculinea teleius* Bergstr.
34. Smiltyninis melsvys — *Polyommatus dorylas* D. & S.
35. Pietinis perlinukas — *Brenthis daphne* D. & S.
36. Auksuotoji šaškytė — *Euphydryas aurinia* Rtt.
37. Baltamargė šaškytė — *Euphydryas maturna* L.
38. Mažoji šaškytė — *Melitaea aurelia* Nick.
39. Tamsioji šaškytė — *Melitaea diamina* Lang.
40. Pievinis satyriukas — *Coenonympha tullia* Müll.
41. Pelkinis satyras — *Oeneis jutta* Hbn.
42. Juodamargis pelkinukas — *Macaria carbonaria* Cl.
43. Gelsvasis pelkiasprindis — *Aspitates gilvaria* D. & S.
44. Estinė cidarija — *Epirrhoe tartuensis* Moels
45. Baltajuostis juodsprindis — *Baptria tibiale* Esp.
46. Vingirinis sprindytis — *Eupithecia thalictrata* Püng.
47. Pajūrinė kukulija — *Cucullia balsamitae* Bsd.
48. Dvinulis pelėdgalvis — *Dicycla oo* L.
49. Pajūrinis stiebinukas — *Mesoligia literosa* Hw.
50. Pajūrinis dirvinukas — *Agrotis ripae* Hb.
51. Geltonmargė meškutė — *Hyphoraia aulica* L.
52. Ilgažandis bembiksas — *Bembix rostrata* L.
53. Gauruotoji skolija — *Scolia hirta* Schrank
54. Kopinė smiltvapsvė — *Podalonia luffii* Saund.
55. Baltijos šilkabitė — *Colletes caspicus* Morawitz
56. Ilganosė smėliabitė — *Andrena nasuta* Giraud
57. Katilėlinė smėliabitė — *Andrena curvungula* Thomson
58. Šverino smėliabitė — *Andrena suerinensis* Friese
59. Stepinė gauruotakojė bitė — *Dasypoda argentata* Panz.
60. Tamsiažalė vagabitė — *Lasioglossum prasinum* Smith
61. Tetralonija — *Tetralonia malvae* Rossi
62. Stepinė kamanė — *Bombus pomorum* Panz.
63. Didžiaakė kamanė — *Bombus confusus* Schenck

4 (I) kategorija

1. Rudasparnė efemerėlė — *Eurylophella karelica* Tiens.
2. Kapnopsis — *Capnopsis schilleri* Rostock
3. Reliktinis lašalas — *Neoephemera maxima* Joly
4. Mažoji išnura — *Ischnura pumilio* Charp.
5. Mažasis karališkasis laumžirgis — *Anax parthenope* Selys
6. Pleištinė skėtė — *Ophiogomphus cecilia* Fourc.
7. Šarvuotoji skėtė — *Leucorrhinia pectoralis* Charp.
8. Rudajuostė skėtė — *Sympetrum pedemontanum* Allioni
9. Smėlinė auslinda — *Labidura riparia* Pall.
10. Plačioji dusia — *Dytiscus latissimus* L.
11. Dvijuostė nendradusė — *Graphoderus bilineatus* De Geer
12. Išdaginis blizgiavabalis — *Melanophila acuminata* De Geer
13. Liepinis blizgiavabalis — *Ovalisia rutilans* F.
14. Didysis sprakšis — *Stenagostus rufus* De Geer
15. Ąžuolinis skaptukas — *Xestobium rufovillosum* De Geer
16. Pūzrinis skydvabalis — *Ostoma ferruginea* L.
17. Kelminis juodvabalis — *Uloma culinaris* L.
18. Didysis trumpasparnis medkirtis — *Necydalis major* L.
19. Puošnusis skydinukas — *Cassida margaritacea* Schall
20. Kalninė apsiuva — *Philopotamus montanus* Don.
21. Mėlynsparnė apsiuva — *Semblis phalaenoides* L.
22. Nakvišinis sfinksas — *Proserpinus proserpina* Pall.
23. Machaonas — *Papilio machaon* L.
24. Baltajuostis melsvys — *Aricia eumedon* Esp.
25. Stepinis melsvys — *Polyommatus coridon* Poda
26. Akiuotasis satyras — *Lopinga achine* Scop.
27. Rudaakis satyriukas — *Coenonympha hero* L.
28. Spalvotasis pelkiasprindis — *Chariaspilates formosaria* Eversm.
29. Smilčiasprindis — *Phibalapteryx virgata* Hfn.
30. Pušinis keliaujantis kuoduotis — *Thaumethopoea pinivora* Tr.
31. Pilkažalis žvilgūnas — *Diachrysia zosimi* Hb.
32. Retasis ratuotasis pelėdgalvis — *Ipimorpha contusa* Frr.
33. Raudonsparnė meškutė — *Tyria jacobaeae* L.

Vėžiagyviai

0 (Ex) kategorija

1. Pontoporėja — *Monoporeia affinis* Lindstrom

2 (V) kategorija

1. Vasarinis skydvėžis — *Triops cancriformis* L.
2. Reliktinė mizidė — *Mysis relicta* Loven.

4 (I) kategorija

1. Keturspyglė šoniplauka — *Pallasiola quadrispinosa* (G. O. Sars)

Dėlės

5 (Rs) kategorija

1. Medicininė dėlė — *Hirudo medicinalis* L.

AUGALAI

Pataisūnai

1 (E) kategorija

1. Ežerinė slepišerė — *Isoėtes lacustris* L.

2 (V) kategorija

1. Patvankinis pataisiukas — *Lycopodiella inundata* (L.) Holub

5 (Rs) kategorija

1. Statusis atgiris — *Huperzia selago* (L.) Bernh. ex Schrank et Martius

Asiūklūnai

3 (R) kategorija

1. Didysis asiūklis — *Equisetum telmateia* Ehrh.

Šertvūnai

1 (E) kategorija

1. Šerinė kalnarūtė — *Asplenium trichomanes* L.
2. Miškinis spyglainis — *Polystichum aculeatum* (L.) Roth.
3. Šakotasis varpenis — *Botrychium matricariifolium* A. Br. ex Koch.
4. Mažasis varpenis — *Botrychium simplex* E. Hitch.
5. Virgininis varpenis — *Botrychium virginianum* (L.) Sw.

3 (R) kategorija

1. Daugiaskiltis varpenis — *Botrychium multifidum* (G. G. Gmel.) Rupr.

4 (I) kategorija

1. Mūrinė kalnarūtė — *Asplenium ruta-muraria* L.
2. Žalioji kalnarūtė — *Asplenium viride* L.

Pušūnai

0 (Ex) kategorija

1. Europinis kukmedis — *Taxus baccata* L.

Magnolijūnai (Žiediniai augalai)

0 (Ex) kategorija

1. Dirvinė nariuotė — *Polycnemum arvense* L.
2. Gulsčioji jonažolė — *Hypericum humifusum* L.
3. Šiaurinė katuogė — *Rubus arcticus* L.
4. Dirvinė mažuolė — *Aphanes arvensis* L.
5. Plūduriuojantysis agaras — *Trapa natans* L.
6. Volfgango putokšlė — *Polygala wolfgangiana* Besser ex Ledeb.
7. Kaufmano glindė — *Pedicularis kauffmannii* Pinzger
8. Širdžialapė kaldezija — *Caldesia parnassifolia* (L.) Parl.
9. Tankialapė grenlandija — *Groenlandia densa* (L.) Fourr.
10. Lobelio čemerys — *Veratrum lobelianum* Bernh.
11. Pelkinis kardelis — *Gladiolus palustris* Gaudin
12. Gelsvasis saidrenis — *Pycreus flavescens* (L.) P. Beauv. ex Rchb.

1 (E) kategorija

1. Trilapė bligna — *Isopyrum thalictroides* L.
2. Gauruotasis gvazdikas — *Dianthus armeria* L.
3. Puošnusis gvazdikas — *Dianthus superbus* L.
4. Beržas keružis — *Betula nana* L.
5. Tyrulinė erika — *Erica tetralix* L.
6. Pajūrinė pienažolė — *Glaux maritima* L.
7. Griovinė našlaitė — *Viola persicifolia* Schreb.
8. Gulsčiasis karklas — *Salix repens* L.
9. Pūslėtoji aldrūnė — *Aldrovanda vesiculosa* L.
10. Mažalapė saulašarė — *Drosera intermedia* Hayne
11. Pražangiažiedė plunksnalapė — *Myriophyllum alterniflorum* DC.
12. Pelkinė raistenė — *Hydrocotyle vulgaris* L.
13. Pajūrinė zunda — *Eryngium maritimum* L.
14. Gebenė lipikė — *Hedera helix* L.
15. Pelkinis ratenas — *Succisella inflexa* (Kluk) Beck
16. Trižiedis lipikas — *Galium triflorum* Michx.
17. Siauralapis gencijonas — *Gentiana pneumonanthe* L.
18. Pelkinė gencijonėlė — *Gentianella uliginosa* (Willd.) Börner
19. Pajūrinė širdažolė — *Centaurium littorale* (Turner ex Sm.) Gillmour
20. Vandeninė plaumuonė — *Nymphoides peltata* (S. G. Gmel.) Kuntze
21. Karališkoji glindė — *Pedicularis sceptrum-carolinum* L.
22. Miškinė glindė — *Pedicularis sylvatica* L.
23. Vaistinė raitinytė — *Gratiola officinalis* L.
24. Raudonžiedis berutis — *Teucrium scordium* L.
25. Melisalapė medumėlė — *Melittis melissophyllum* L.
26. Miškinė žiomenė — *Dracocephalum ruyschiana* L.
27. Ežerinė lobelija — *Lobelia dortmanna* L.
28. Trispalvis astras — *Aster tripolium* L.
29. Gelsvasis pūkelis — *Gnaphalium luteoalbum* L.
30. Paprastoji muskrėslė — *Pulicaria vulgaris* Gaertn.
31. Lankstusis plukenis — *Najas flexilis* (Willd.) Rostk. et W. L. E. Schmidt
32. Mažasis plukenis — *Najas minor* All.
33. Siūlinė plūdė — *Potamogeton trichoides* Cham. et Schltdl.
34. Taurinė pudmė — *Tofieldia calyculata* (L.) Wahlenb.
35. Belapė antbarzdė — *Epipogium aphyllum* Sw.
36. Kardalapis garbenis — *Cephalanthera longifolia* (L.) Fritsch
37. Raudonasis garbenis — *Cephalanthera rubra* (L.) Rich.
38. Plačialapė gegūnė — *Dactylorhiza majalis* (Rchb.) P. F. Hunt et Summerh.
39. Raiboji gegūnė — *Dactylorhiza cruenta* (O. F. Müll.) Soó
40. Smulkiažiedė gegužraibė — *Orchis ustulata* L.
41. Vienagumbis medauninkas — *Herminium monorchis* (L.) R. Br.
42. Musinis ofris — *Ophrys insectifera* L.
43. Kvapusis plauretis — *Gymnadenia odoratissima* (L.) Rich.
44. Miškinė plikaplaiskė — *Neottianthe cuculata* (L.) Schltr.
45. Druskinis vikšris — *Juncus gerardii* Loisel.
46. Pelkinis vikšris — *Juncus stygius* L.
47. Liekninė viksva — *Carex davalliana* Sm.
48. Raistinė viksva — *Carex magellanica* Lam.
49. Rusvasis vikšrenis — *Schoenus ferrugineus* L.
50. Stačioji dirsuolė — *Bromopsis erecta* (Huds.) Fourr.
51. Europinis miežvienis — *Hordelymus europaeus* (L.) Harz

2 (V) kategorija

1. Vėjalandė šilagėlė — *Pulsatilla patens* (L.) Mill.
2. Rėpliojantysis vėdrynas — *Ranunculus reptans* L.
3. Tuščiaviduris rūtenis — *Corydalis cava* (L.) Schweigg. et Körte
4. Smiltyninis gvazdikas — *Dianthus arenarius* L.
5. Žalsvoji naktižiedė — *Silene chlorantha* (Willd.) Ehrh.
6. Dirvinė raugė — *Agrostemma githago* L.
7. Siauralapė smiltė — *Arenaria saxatilis* L.
8. Smiltyninė druskė — *Salsola kali* L.
9. Liekninis beržas — *Betula humilis* Schrank
10. Mažoji šimtūnė — *Centunculus minimus* L.
11. Raktažolė pelenėlė — *Primula farinosa* L.
12. Laplandinis karklas — *Salix lapponum* L.
13. Smiltyninis laibenis — *Alyssum gmelinii* Jord.
14. Pelkinė uolaskėlė — *Saxifraga hirculus* L.
15. Dygioji slyva — *Prunus spinosa* L.
16. Smulkioji seradėlė — *Ornithopus perpusillus* L.
17. Plikažiedis linlapis — *Thesium ebracteatum* Hayne
18. Melsvasis linlapis — *Thesium linophyllon* L.
19. Kalninis auksveitis — *Seseli annuum* L.
20. Melsvasis gencijonas — *Gentiana cruciata* L.
21. Pievinė gencijonėlė — *Gentianella amarella* (L.) Börner
22. Mėlynasis palemonas — *Polemonium caeruleum* L.
23. Baltijinė linažolė — *Linaria loeselii* Schweigg.
24. Didžioji džioveklė — *Orobanche elatior* Sutton
25. Paprastoji tuklė — *Pinguicula vulgaris* L.
26. Didžiažiedė juodgalvė — *Prunella grandiflora* (L.) Scholler
27. Iečialapė kalpokė — *Scutellaria hastifolia* L.
28. Stačioji vaisgina — *Ajuga pyramidalis* L.
29. Boloninis katilėlis — *Campanula bononiensis* L.
30. Įvairialapė usnis — *Cirsium heterophyllum* (L.) Hill
31. Kalninė arnika — *Arnica montana* L.
32. Juodgalvė bajorė — *Centaurea phrygia* L.
33. Driskioji kiaulpienė — *Taraxacum lacistophyllum* (Dahlst.) Raunk.
34. Švedinė kiaulpienė — *Taraxacum suecicum* G. E. Haglund
35. Menturlapė ežerutė — *Hydrilla verticillata* (L. f.) Royle
36. Pajūrinė narytžolė — *Triglochin maritimum* L.
37. Didysis plukenis — *Najas marina* L.
38. Paprastasis kardelis — *Gladiolus imbricatus* L.
39. Sibirinis vilkdalgis — *Iris sibirica* L.
40. Dirvinis česnakas — *Allium vineale* L.
41. Širdinė dviguonė — *Listera cordata* (L.) R. Br.
42. Vienalapis gedutis — *Malaxis monophyllos* (L.) Sw.
43. Dėmėtoji gegūnė — *Dactylorhiza maculata* (L.) Soó
44. Siauralapė gegūnė — *Dactylorhiza traunsteineri* (Saut.) Soó
45. Mažoji gegužraibė — *Orchis morio* L.
46. Šalmuotoji gegužraibė — *Orchis militaris* L.
47. Vyriškoji gegužraibė — *Orchis mascula* (L.) L.
48. Nariuotoji ilgalūpė — *Corallorhiza trifida* Ch.
49. Plačialapė klumpaitė — *Cypripedium calceolus* L.
50. Pelkinė laksva — *Hammarbya paludosa* (L.) Kuntze
51. Žalioji plateivė — *Coeloglossum viride* (L.) Hartm.
52. Pievinis plauretis — *Gymnadenia conopsea* (L.) R. Br.

53. Dvilapis purvuolis — *Liparis loeselii* (L.) Rich.
54. Tamsialapis skiautalūpis — *Epipactis atrorubens* (Hoffm.) Besser
55. Kupstinė kūlingė — *Trichophorum cespitosum* (L.) C. Hartm.
56. Šakotoji ratainytė — *Cladium mariscus* (L.) Pohl
57. Rusvoji saidra — *Rhynchospora fusca* (L.) W. T. Aiton
58. Lieknasis švylys — *Eriophorum gracile* W. D. J. Koch ex Roth
59. Gauruotoji viksva — *Carex tomentosa* L.
60. Miškinė dirsuolė — *Bromopsis benekenii* (Lange) Holub
61. Melsvasis mėlitas — *Sesleria caerulea* (L.) Ard.
62. Lietuvinė monažolė — *Glyceria lithuanica* (Gorski) Gorski
63. Sibirinė visgė — *Trisetum sibiricum* Rupr.

3 (R) kategorija

1. Mažažiedė lūgnė — *Nuphar pumilum* (Timm) DC.
2. Gležnalapė nertis — *Ceratophyllum submersum* L.
3. Tarpinis rūtenis — *Corydalis intermedia* (L.) Mérat
4. Smulkiažiedė glažutė — *Cerastium brachypetalum* N. H. F. Desp. ex Pers.
5. Borbašo gvazdikas — *Dianthus borbasii* Vandas
6. Bekotis ąžuolas — *Quercus petraea* L. ex Liebl.
7. Pajūrinis sotvaras — *Myrica gale* L.
8. Kalninė jonažolė — *Hypericum montanum* L.
9. Plaukuotoji jonažolė — *Hypericum hirsutum* L.
10. Mėlynialapis karklas — *Salix myrtilloides* L.
11. Lanksčioji kartenė — *Cardamine flexuosa* With.
12. Svogūninė kartenė — *Cardamine bulbifera* (L.) Crantz
13. Paprastasis rėžiukas — *Nasturtium officinale* W. T. Aiton
14. Kvapioji dirvuolė — *Agrimonia procera* Wallr.
15. Ilgagalvis dobilas — *Trifolium rubens* L.
16. Penkialapis dobilas — *Trifolium lupinaster* L.
17. Geltonžiedis pelėžirnis — *Lathyrus laevigatus* (Waldst. et Kit.) Gren.
18. Žirnialapis pelėžirnis — *Lathyrus pisiformis* L.
19. Krūmelinis vikis — *Vicia dumetorum* L.
20. Pavasarinis vikis — *Vicia lathyroides* L.
21. Žirnialapis vikis — *Vicia pisiformis* L.
22. Lininė žarotūnė — *Radiola linoides* Roth
23. Blizgantysis snaputis — *Geranium lucidum* L.
24. Didžioji astrantija — *Astrantia major* L.
25. Prūsinis begalis — *Laserpitium prutenicum* L.
26. Pelkinė guostė — *Cnidium dubium* (Schkuhr) Thell.
27. Plaukuotasis gurgždis — *Chaerophyllum hirsutum* L.
28. Totorinė maludė — *Conioselinum tataricum* Hoffm.
29. Balandinė žvaigždūnė — *Scabiosa columbaria* L.
30. Pavasarinė kimbara — *Cruciata glabra* (L.) Ehrend.
31. Plačialapis lipikas — *Galium rubioides* L.
32. Dirvinė šerardija — *Sherardia arvensis* L.
33. Daugiametis patvenis — *Swertia perennis* L.
34. Vaistinis kietagrūdis — *Lithospermum officinale* L.
35. Siauralapė plautė — *Pulmonaria angustifolia* L.
36. Blizgančioji veronika — *Veronica polita* Fr.
37. Gebenlapė veronika — *Veronica hederifolia* L.
38. Blyškioji džioveklė — *Orobanche reticulata* Wallr.
39. Stačioji notra — *Stachys recta* L.
40. Pievinis šalavijas — *Salvia pratensis* L.
41. Rudeninė praujenė — *Callitriche hermaphroditica* L.
42. Šiurkštusis katilėlis — *Campanula cervicaria* L.
43. Gauruotoji žilė — *Senecio congestus* (R. Br.) DC.
44. Šiurkščioji kudlė — *Pilosella echioides* (Lumn.) F. W. Schultz et Sch. Bip.
45. Gorskio pūtelis — *Tragopogon gorskianus* Rchb. f.
46. Lancetinis dumblialaiškis — *Alisma lanceolatum* With.
47. Siauralapis dumblialaiškis — *Alisma gramineum* Lej.
48. Meinshauzeno plūdė — *Potamogeton* × *meinshauzenii* Juz.
50. Pelkinė vandensargė — *Zannichellia palustris* L.
51. Pievinė vištapienė — *Gagea pratensis* (Pers.) Dumort.
52. Kampuotasis česnakas — *Allium angulosum* L.
53. Porinis česnakas — *Allium scorodoprasum* L.
54. Gelsvoji gegūnė — *Dactylorhiza ochroleuca* (Wüstnei ex Boll) Holub
55. Galvinis vikšris — *Juncus capitatus* Weigel
56. Pajūrinis liūnmeldis — *Bolboschoenus maritimus* (L.) Palla
57. Šerinis meldelis — *Isolepis setacea* (L.) R. Br.
58. Liūninė viksva — *Carex heleonastes* Ehrh.
59. Pievinė viksva — *Carex buxbaumii* Wahlenb.
60. Protarpinė viksva — *Carex distans* L.
61. Vakarinė viksva — *Carex pseudobrizoides* Clavaud
62. Palaipinė viksva — *Carex rhizina* Blytt ex Lindblom
63. Miškinis eraičinas — *Festuca altissima* All.
64. Delavinio kelerija — *Koeleria delavignei* Czern. ex Domin
65. Eraičininė nendrūnė — *Scolochloa festucacea* (Willd.) Link
66. Pievinė poavižė — *Helictotrichon pratense* (L.) Besser
67. Ankstyvoji smilgenė — *Aira praecox* L.

4 (I) kategorija

1. Paprastoji vandens lelija — *Nymphaea alba* L.
2. Šaltininė menuva — *Montia fontana* L.
3. Miškinė glažutė — *Cerastium sylvaticum* Waldst. et Kit.
4. Lietuvinė naktižiedė — *Silene lithuanica* Zapał.
5. Riestasėklė vandenė — *Elatine hydropiper* L.
6. Laiboji vyrskydė — *Androsace filiformis* Retz.
7. Miškinė mėta — *Mentha longifolia* (L.) Huds.
8. Aukštoji našlaitė — *Viola elatior* Fr.
9. Liūninė našlaitė — *Viola uliginosa* Besser
10. Smailialapė plūdė — *Potamogeton acutifolius* Link
11. Aukštoji gegūnė — *Dactylorhiza fuchsii* (Druce) Soó
12. Žalsvažiedė blandis — *Platanthera chlorantha* (Custer) Rchb.
13. Ežinė viksva — *Carex muricata* L.
14. Laibastiebė viksva — *Carex ligerica* J. Gay
15. Paprastoji bekmanija — *Beckmannia eruciformis* (L.) Host
16. Smėlyninis eraičinas — *Festuca psammophila* (Hack. ex Čelak.) Fritsch
17. Miškinė monažolė — *Glyceria nemoralis* (R. Uechtr.) R. Uechtr. et Körn.
18. Juosvavarpis pašiaušėlis — *Alopecurus arundinaceus* Poir.
19. Miškinė šunažolė — *Dactylis polygama* Horv.

5 (Rs) kategorija

1. Daugiametė blizgė — *Lunaria rediviva* L.
2. Pelkinė šindra — *Peplis portula* L.
3. Plačialapis begalis — *Laserpitium latifolium* L.
4. Miškinė varnalėša — *Arctium nemorosum* Lej.
5. Meškinis česnakas — *Allium ursinum* L.
6. Baltijinė gegūnė — *Dactylorhiza longifolia* (Neuman) Aver.
7. Raudonoji gegūnė — *Dactylorhiza incarnata* (L.) Soó
8. Rudoji viksvuolė — *Cyperus fuscus* L.
9. Retažiedė miglė — *Poa remota* Forselles

Dumbliai

Raudondumbliai

1 (E) kategorija

1. Purpurinė bangija — *Bangia atropurpurea* (Roth) C. Agardh

Rudadumbliai

4 (I) kategorija

1. Pūslėtasis guveinis — *Fucus vesiculosus* L.

Maurabragūnai

1 (E) kategorija

1. Šiurpinis žvakidumblis — *Lychnothamnus barbatus* (Meyen) Leonh.

2. Atžalinis dumblabragis — *Tolypella prolifera* (A. Braun) Leonh.

2 (V) kategorija

1. Smailiaviršūnis menturdumblis — *Nitella mucronata* (A. Braun) Miq.

3 (R) kategorija

1. Pilkšvasis maurabragis — *Chara canescens* Desv. et Loisel.
2. Baltijinis maurabragis — *Chara baltica* (Fr.) Wahlst.
3. Lizdiškasis dumblabragis — *Tolypella nidifica* (O. Müll.) Leonh.
4. Blizgantysis menturdumblis — *Nitella syncarpa* (Thuill.) Chevall.

4 (I) kategorija

1. Šluotelinis maurabragis — *Chara baueri* A. Braun
2. Lieknasis menturdumblis — *Nitella gracilis* (Sm.) C.Agardh
3. Kurklinis menturdumblis — *Nitella confervacea* (Bréb.) A. Braun

Samanos

0 (Ex) kategorija

1. Tiesialapė bartramija — *Bartramia ithyphylla* Brid.

1 (E) kategorija

1. Rutės duoja — *Leiocolea rutheana* (Limpr.) Müll. Frib.
2. Tįsioji frulanija — *Frullania tamarisci* (L.) Dumort.
3. Lajelio žvynuotė — *Pallavicinia lyelii* (Hook.) Carruth.
4. Belapis sėmainis — *Buxbaumia viridis* (Moug. Ex Lam. et DC) Brid. ex Moug. Et Nestl
5. Arnoldo skeltadantė — *Fissidens arnoldii* Ruthe
6. Raukšlėtoji dvyndantė — *Dicranum drummondii* Müll. Hal.
7. Žalioji dvyndantė — *Dicranum viride* (Sull. et Lesq.) Lindb.
8. Vaiskioji uolenė — *Dichodontium pellucidum* (Hedw.) Schimp
9. Plunksninė švitrelė — *Schistostega pennata* (Hedw.) Web. et Mohr
10. Šleicherio brija — *Bryum schleicheri* Schwaegr.
11. Brandenburginė versmenė — *Philonotis marchica* (Hedw.) Brid.
12. Lajelio šepšė — *Orthotrichum lyellii* Hook. et Taylor
13. Mažoji nertvė — *Fontinalis dalecarlica* Bruch et Schimp.
14. Karoklinė skliautenė — *Antitrichia curtipendula* (Hedw.) Brid.
15. Smailiašakis tensmenis — *Pterigynandrum filiforme* Hedw.
16. Ričardsono dygė — *Calliergon richardsonii* (Mitt.) Kindb.
17. Pataisinė drepanė — *Drepanocladus lycopodioides* (Schwaegr.) Warnst.
18. Tundrinė liūnsamanė — *Warnstorfia tundrae* (Arnell) Loeske
19. Šikšninė kerėža — *Rhytidiadelphus loreus* (Hedw.) Warnst.

2 (V) kategorija

1. Pūkuotoji apuokė — *Trichocolea tomentella* (Ehrh.) Dumort.
2. Lieknoji barzdenė — *Barbilophozia attenuata* (Mart.) Loeske
3. Helerio pilelė — *Anastrophyllum hellerianum* (Nees ex Lindenb.) R. M. Schust.
4. Kvapioji žemtaurė — *Geocalyx graveolens* (Schrad.) Nees
5. Plačialapė plikūnė — *Porella platyphylla* (L.) Pfeif.
6. Paprastoji plojenė — *Lejeunea cavifolia* Lindb.
7. Minkštasis kiminas — *Sphagnum molle* Sull.
8. Plačialapis kiminas — *Sphagnum platyphyllum* (Lindb. ex Braithw.) Sull. ex Warnst.
9. Vulfo kiminas — *Sphagnum wulfianum* Girg.
10. Žvilgantysis kiminas — *Sphagnum subnitens* Russow et Warnst.
11. Ilgalapė sukutė — *Paraleucobryum longifolium* (Hedw.) Loeske
12. Tribriaunė mezija — *Meesia triquetra* (Richter) Ångstr.
13. Patisinė nertvė — *Fontinalis hypnoides* Hartm.
14. Plunksninė pliusnė — *Neckera pennata* Hedw.
15. Uolinė ežerė — *Rhynchostegium murale* (Hedw.) Bruch et Schimp.
16. Paupinė bukasnapė — *Amblystegium fluviatile* (Hedw.) Schimp.
17. Rinčiuotoji bukasnapė — *Amblystegium tenax* (Hedw.) C. E. O. Jensen
18. Vingiastiebė dygė — *Calliergon trifarium* (Web. et Mohr) Kindb.
19. Žvilgančioji riestūnė — *Hamatocaulis vernicosus* (Mitt.) Hedenäs

3 (R) kategorija

1. Tridantė bazanija — *Bazzania trilobata* (L.) Gray
2. Grandinėlinė cefalozija — *Cephalozia catenulata* (Huebener) Lindb.
3. Barzdotoji barzdenė — *Barbilophozia barbata* (Schmidel ex Schreb.) Loeske
4. Įkirptoji tritomarija — *Tritomaria exsectiformis* (Breidl.) Loeske
5. Šiaurinė merkija — *Moerckia hibernica* (Hook) Gott.
6. Vingiuotoji rikardija — *Riccardia chamaedryfolia* (With) Grolle
7. Siauralapė kemsa — *Atrichum angustatum* (Brid.) Bruch et Schimp.
8. Mažasis zuikrugis — *Pogonatum nanum* (Hedw.) P. Beauv.
9. Skiauterėtoji skeltadantė — *Fissidens dubius* P. Beauv.
10. Ilgakaklė driušė — *Trematodon ambiguus* (Hedw.) Hornsch.
11. Garbanotoji dvyndantė — *Dicranum spurium* Hedw.
12. Plikoji trupsamanė — *Dicranodontium denudatum* (Brid.) E. Britton
13. Trapioji linkė — *Tortella fragilis* (Hook. et Wilson) Limpr.
14. Laiboji peikštė — *Gyroweisia tenuis* (Hedw.) Schimp.
15. Brijinė potija — *Pottia bryoides* (Dicks.) Mitt.
16. Garbanotoji veisija — *Weissia squarrosa* (Nees et Hornsch.) Müll. Hal.
17. Pūpsančioji žilutė — *Pterygoneurum subsessile* (Brid.) Jur.
18. Lieknoji teilorija — *Tayloria tenuis* (With.) Schimp.
19. Funko brija — *Bryum funckii* Schwaegr.
20. Melsvoji polija — *Pohlia cruda* (Hedw.) Lindb.
21. Baumgartnerio pokrepis — *Zygodon baumgartneri* Malta
22. Mažoji tujinutė — *Thuidium minutulum* (Hedw.) Bruch et Schimp.
23. Vingialapė pažulnutė — *Plagiothecium undulatum* (Hedw.) Schimp.
24. Šliaužiančioji rumbainė — *Callicladium haldanianum* (Grev.) H. A. Crum.
25. Kreivoji drikša — *Homomallium incurvatum* (Brid.) Loeske
26. Riestasis ktenidis — *Ctenidium molluscum* (Hedw.) Mitt.

4 (I) kategorija

1. Pearsono lepidozija — *Lepidozia pearsonii* Spruce
2. Alpinė skiautenė — *Lophozia collaris* (Nees) Dumort.
3. Kunzės skiautenė — *Lophozia kunzeana* (Huebener) Evans
4. Akytoji stieblapė — *Fossombronia foveolata* Lindb.
5. Vondračeko stieblapė — *Fossombronia wondraczekii* (Corda) Dumort.
6. Plūduriuojantysis sklenduonis — *Ricciocarpos natans* (L.) Corda
7. Rausvoji ričija — *Riccia canaliculata* Hoffm.
8. Hiubenerio ričija — *Riccia huebeneriana* Lindenb.
9. Gražusis kiminas — *Sphagnum pulchrum* (Braithw.) Warnst.
10. Tankusis kiminas — *Sphagnum compactum* Lam. et DC.
11. Alavijinis zuikrugis — *Pogonatum aloides* (Hedw.) P. Beauv.
12. Smulkioji skeltadantė — *Fissidens exilis* Hedw.
13. Durpyninė dvyndantė — *Dicranum leioneuron* Kindb.

14. Smailioji kuplė — *Distichium capillaceum* (Hedw.) Bruch et Schimp.
15. Kalkinė didenė — *Didymodon tophaceus* (Brid.) Lisa
16. Apskritalapė brija — *Bryum cyclophyllum* (Schwaegr.) Bruch et Schimp.
17. Netikroji gaurenė — *Rhizomnium pseudopunctatum* (Bruch et Schimp.) T. J. Kop.
18. Balkšvoji drėgva — *Amblyodon dealbatus* (Hedw.) Bruch et Schimp.
19. Ilgakotė mezija — *Meesia longiseta* Hedw.
20. Pelkinė mezija — *Meesia uliginosa* Hedw.
21. Velėninė versmenė — *Philonotis caespitosa* Jur.
22. Bruožuotoji šepšė — *Orthotrichum striatum* Hedw.
23. Garbanotoji pliusnė — *Neckera crispa* Hedw.
24. Pelkinė auksotė — *Campylium elodes* (Lindb.) Kindb.
25. Pievinė auksotė — *Campylium protensum* (Brid.) Kindb.
26. Vislioji auksotė — *Campylium polygamum* (Schimp.) J. Lange et C. E. O. Jensen
27. Liekninė bukasnapė — *Amblystegium humile* (P. Beauv.) Crundw.
28. Švelnioji purslainė — *Hygrohypnum mole* (Hedw.) Loeske

GRYBAI

0 (Ex) kategorija

1. Kopinis mėšlagrybis — *Coprinus dunarum* Stoll.
2. Ilgakotė mikrostoma — *Microstoma protracta* (Fr.) Kanouse
3. Paprastasis taukius — *Sarcosoma globosum* (Schmidel) Casp.

1 (E) kategorija

1. Blyškusis baravykas — *Boletus impolitus* Fr.
2. Kislusis baravykas — *Boletus pulverulentus* Opat.
3. Kartusis baravykas — *Boletus radicans* Pers.
4. Baltasis godūnas — *Choiromyces meandriformis* Vittad
5. Kimininis žemlielys — *Geoglossum sphagnophilum* Ehrenb.
6. Didysis kuokas — *Gomphus clavatus* (Pers.) Gray
7. Auksaspalvis minkštenis — *Hapalopilus salmonicolor* (Berk. et M.A.Curtis) Pouzar
8. Geltonžvynė guotė — *Hygrophorus chrysodon* (Batsch) Fr.
9. Kietoji guotė — *Hygrophorus penarius* Fr.
10. Juosvoji guotė — *Hygrocybe ovina* (Bull.) Kühner
11. Kamštinis skylenis — *Inonotus dryadeus* (Pers.) Murrill
12. Nuosėdinė žvynabudė — *Lepiota cortinarius* J.E.Lange
13. Juodažvynė žvynabudė — *Lepiota hystrix* F.H.Møller et J. E. Lange
14. Rausvarudė žvynabudė — *Lepiota fuscovinacea* F.H.Møller et J.E.Lange
15. Lelijinė žvynabudė — *Lepiota lilacea* Bres.
16. Balsvoji žvynabudė — *Lepiota subalba* Kühner ex P.D. Orton
17. Trispalvė meškabudė — *Leucopaxillus compactus* (Fr.) Neuhoff
18. Juosvasis minkštūnis — *Melanoleuca turrita* (Fr.) Singer
19. Šuniškoji poniabudė — *Mutinus caninus* (Huds.) Fr.
20. Smiltyninis ausūnis — *Peziza ammophila* Durrieu et Mont.
21. Hadriano poniabudė — *Phallus hadriani* Vent.
22. Ąžuolinis pintenis — *Piptoporus quercinus* (Schrad.) P. Karst.
23. Tikrasis juodbaravykis — *Porphyrellus porphyrosporus* (Fr. et Hök) E.-J.Gilbert
24. Dubioji laibė — *Pseudoomphalina compressipes* (Peck) Singer
25. Gyslotoji krempliabudė — *Rhodotus palmatus* (Bull.) Maire
26. Šiurkštusis grybliežuvis — *Trichoglossum hirsutum* (Fr.) Boud.
27. Aitrusis baltikas — *Tricholoma ustaloides* Romagn.

2 (V) kategorija

1. Dulkančioji krenklė — *Asterophora lycoperdoides* (Bull.) Gray
2. Pilkoji baravykpintė — *Boletopsis grisea* (Peck) Bondartsev et Singer
3. Bronzinis baravykas — *Boletus aereus* Bull.
4. Fechtnerio baravykas — *Boletus fechtneri* Velen.
5. Ryškioji gražiataurė — *Caloscypha fulgens* (Pers.) Boud.
6. Pilkoji voveraitė — *Cantharellus cinereus* (Pers.) Fr.
7. Lazdyninis kelmenis — *Dichomitus campestris* (Quél.) Do-mański et Orlicz
8. Žalsvoji gijabudė — *Entoloma incanum* (Fr.) Hesler
9. Melsvoji gijabudė — *Entoloma madidum* (Fr.) Gillet
10. Trogo virvuotė — *Funalia trogii* (Berk.) Bondartsev et Singer
11. Apskritasporis bobausis — *Gyromitra sphaerospora* (Peck) Sacc.
12. Rausvoji šeriapintė — *Junghuhnia collabens* (Fr.) Ryvarden
13. Aitriakvapis piengrybis — *Lactarius acerrimus* Britzelm.
14. Juodasis piengrybis — *Lactarius lignyotus* Fr.
15. Skroblyninis raudonviršis — *Leccinum carpini* (R.Schulz.) M.M.Moser ex D.A.Reid
16. Kelminis žalialakštis — *Melanophyllum eyrei* (Massee) Singer
17. Geltonasis kiškiaausis — *Otidea onotica* (Pers.) Fuckel
18. Tamsiarudė kempinė — *Phellinus nigrolimitatus* (Romell) Bourdot et Galzin
19. Šakotoji skylėtbudė — *Polyporus umbellatus* (Pers.) Fr.
20. Medūzgalvė trapiabudė — *Psathyrella caput–medusae* (Fr.) Konrad et Maubl.
21. Auksaspalvis šakočius — *Ramaria aurea* (Schaeff.) Ouél.
22. Salierinis baltikas — *Tricholoma apium* Jul.Schäff.
23. Bačo baltikas — *Tricholoma batschii* Gulden
24. Parazitinis aksombaravykis — *Xerocomus parasiticus* (Bull.) Quél.

3 (R) kategorija

1. Dvisluoksnis vingiaporis — *Abortiporus biennis* (Bull.) Singer
2. Dėmėtasis baravykas — *Boletus erythropus* Pers.
3. Melsvoji balteklė — *Calocybe ionides* (Bull.) Donk
4. Piestinis pirštūnis — *Clavariadelphus pistillaris* (L.) Donk
5. Ąžuolinė kepena — *Fistulina hepatica* (Schaeff.) With.
6. Rausvoji pintainė — *Fomitopsis rosea* (Alb. et Schwein.) P.Karst.
7. Tikrinis blizgutis — *Ganoderma lucidum* (Curtis) P.Karst.
8. Kuokštinė grifolė — *Grifola frondosa* (Dicks.) Gray
9. Krokinis minkštenis — *Hapalopilus croceus* (Pers.) Donk
10. Korališkasis trapiadyglis — *Hericium coralloides* (Scop.) Pers.
11. Ūmėdinė guotė — *Hygrophorus russula* (Fr.) Kauffman
12. Ąžuolinis skylenis — *Inonotus dryophilus* (Berk.) Murrill
13. Didysis kukurdvelkis — *Langermannia gigantea* (Batsch) Rostk.
14. Puslaisvis briedžiukas — *Morchella semilibera* DC.
15. Vientisasis skylutis — *Perenniporia medulla–panis* (Jacq.) Donk
16. Plunksninis raukšliagrybis — *Phlebia centrifuga* P. Karst
17. Skaisčioji raudonpintė — *Pycnoporellus fulgens* (Fr.) Donk
18. Auksaviršė ūmėdė — *Russula aurata* (With.) Fr.
19. Raukšlius kopūstgalvis — *Sparassis crispa* (Wulfen) Fr.
20. Putlioji odapintė — *Spongipellis spumeus* (Sowerby) Pat.
21. Karpotoji kempė — *Trametes gibbosa* (Pers.) Fr.
22. Kvapnioji kempė — *Trametes suaveolens* (L.) Fr.
23. Krateriškasis taurūnis — *Urnula craterium* (Schwein.) Fr.
24. Bohemiškasis aukšliavarpis — *Verpa bohemica* (Krombh.) J. Schröt.
25. Pirštuotasis aukšliavarpis — *Verpa conica* (O. F. Müll.) Sw.

26. Raudonkepuris aksombaravykis — *Xerocomus rubellus* (Krombh.) Quél.
27. Kurapkinis storplutis — *Xylobolus frustulatus* (Pers.) Boidin

4 (I) kategorija

1. Gelsvarudis pievagrybis — *Agaricus augustus* Fr.
2. Didysis pievagrybis — *Agaricus langei* (F.H.Møller et Jul. Schäff.) Maire
3. Suaugtinė dirvapintė — *Albatrellus confluens* (Alb. et Schwein.) Kotl. et Pouzar
4. Keturskiautis žvaigždinas — *Geastrum quadrifidum* DC.
5. Didysis žvaigždinas — *Geastrum triplex* Jungh.
6. Stambioji karteklė — *Gymnopilus spectabilis* sensu A.H. Smith
7. Tiulianių hidnotrija — *Hydnotrya tulasnei* Berk. et Broome
8. Mėsingasis dyglutis — *Hydnum rufescens* Pers.
9. Juosvoji guotė — *Hygrophorus atramentosus* Secr. ex H.Haas et Haller
10. Purpurinė guotė — *Hygrophorus erubescens* (Fr.) Fr.
11. Kislusis piengrybis — *Lactarius repraesentaneus* Britzelm.
12. Gelsvasis piengrybis — *Lactarius resimus* (Fr.) Fr.
13. Geltonasis piengrybis — *Lactarius scrobiculatus* (Scop.) Fr.
14. Piengrybis jautakis — *Lactarius volemus* (Fr.) Fr.
15. Atskiroji lentarija — *Lentaria byssiseda* Corner
16. Meškinis dantūnėlis — *Lentinellus ursinus* (Fr.) Kühner
17. Lapinis dantūnėlis — *Lentinellus vulpinus* (Sowerby) Kühner et Maire
18. Baltoji žvynabudė — *Lepiota alba* (Bres.) Sacc.
19. Kiunerio žvynabudė — *Lepiota kuehneri* Huijsman
20. Pilkšvarudė stirnabudė — *Lepista luscina* (Fr.) Singer
21. Melsvakotė stirnabudė — *Lepista personata* (Fr.) Cooke
22. Gumbuotasis baltnuosėdis — *Leucocortinarius bulbiger* (Alb. et Schwein.) Singer
23. Juodkotis mažūnis — *Marasmius alliaceus* (Jacq.) Fr.
24. Kvapusis skiautenis — *Panus suavissimus* (Fr.) Singer
25. Švytruojančioji minkštapintė — *Physisporinus vitreus* (Pers.) P.Karst.
26. Baltoji skydabudė — *Pluteus pellitus* (Pers.) P. Kumm.
27. Raukšlėtasis trimitėlis — *Pseudocraterellus sinuosus* (Fr.) Corner
28. Tikroji raudonpintė — *Pycnoporus cinnabarinus* (Jacq.) Fr.
29. Kvapioji ūmėdė — *Russula grata* Britzelm.
30. Plaušabudinis baltikas — *Tricholoma inocyboides* Corner
31. Kislusis elniagrybis — *Xylaria polymorpha* (Pers.) Grev.

Kerpės

0 (Ex) kategorija

1. Rudoji blakstienė — *Anaptychia runcinata* (With.) J. R. Laundon
2. Išcentrinis kežas — *Arctoparmelia centrifuga* (L.) Hale
3. Šeriuotoji žiovenė — *Chaenotheca hispidula* (Ach.) Zahlbr.
4. Putlioji šiurė — *Cladonia turgida* Hoffm.
5. Juostinis plynkežis — *Hypogymnia vittata* (Ach.) Parrique
6. Užlinkusioji nefroma — *Nephroma resupinatum* (L.) Ach.
7. Karpuotoji meškapėdė — *Peltigera aphthosa* (L.) Willd.
8. Gyslotoji meškapėdė — *Peltigera venosa* (L.) Hoffm.
9. Baltagyslė meškapėdė — *Peltigera degenii* Gyeln.
10. Šiurkštusis taškuotkežis — *Punctelia subrudecta* (Nyl.) Krog
11. Akytoji solorina — *Solorina spongiosa* (Ach.) Anzi
12. Glotnioji kedenė — *Usnea glabrata* (Ach.) Vain.

1 (E) kategorija

1. Ąžuolinė baktrospora — *Bactrospora dryina* (Ach.) A. Massal.
2. Žaliagalvė taurenė — *Calicium adspersum* Pers.
3. Ąžuolinė taurenė — *Calicium quercinum* Pers.
4. Melsvoji žiovenė — *Chaenotheca cinerea* (Pers.) Tibell
5. Lieknoji žiovenė — *Chaenotheca gracillima* (Vain.) Tibell
6. Kupstinė šiurė — *Cladonia caespiticia* (Pers.) Flörke
7. Parazitinė šiurė — *Cladonia parasitica* (Hoffm.) Hoffm.
8. Glebioji gleiviakerpė — *Collema flaccidum* (Ach.) Ach.
9. Pilkoji miltpuodė — *Cyphelium inquinans* (Sm.) Trevis.
10. Geltonoji miltpuodė — *Cyphelium tigillare* (Ach.) Ach.
11. Skėtrioji briedragė — *Evernia divaricata* (L.) Ach.
12. Kintančioji briedragė — *Evernia mesomorpha* Nyl.
13. Flotovo gijalekta — *Gyalecta flotowii* Körb.
14. Guobinė gijalekta — *Gyalecta ulmi* (Sw.) Zahlbr.
15. Šilinė puvėseklė — *Icmadophila ericetorum* (L.) Zahlbr.
16. Latakinis gleivytis — *Leptogium corniculatum* (Hoffm.) Minks
17. Adatiškasis gleivytis — *Leptogium teretiusculum* (Wallr.) Arnold
18. Diskinė plokštkerpė — *Lopadium disciforme* (Flot.) Kullhem
19. Smulkialakštis juodkežis — *Melanelia panniformis* (Nyl.) Essl.
20. Kraujaspalvis mikoblastas — *Mycoblastus sanguinarius* (L.) Norman
21. Miltuotoji nefroma — *Nephroma parile* (Ach.) Ach.
22. Gulsčioji meškapėdė — *Peltigera horizontalis* (Huds.) Baumg.
23. Plonašakė ramalina — *Ramalina thrausta* (Ach.) Nyl.
24. Tamsioji brylytė — *Sclerophora coniophaea* (Norman) J. Mattsson et Middelb.
25. Miltuotoji brylytė — *Sclerophora farinacea* (Chevall.) Chevall.
26. Šviesiagalvė brylytė — *Sclerophora peronella* (Ach.) Tibell
27. Dantytoji telotrema — *Thelotrema lepadinum* (Ach.) Ach.
28. Ruduojančioji kedenė — *Usnea fulvoreagens* (Räsänen) Räsänen
29. Šiurkščioji kedenė — *Usnea scabrata* Nyl.
30. Mužo auksakežis — *Xanthoparmelia mougeotii* (Schaer. ex D. Dietrich.) Hale

2 (V) kategorija

1. Dviguboji artonija — *Arthonia didyma* Körb.
2. Baltakraštė artonija — *Arthonia leucopellaea* (Ach.) Almq.
3. Vyninė artonija — *Arthonia vinosa* Leight.
4. Žalsvoji kežytė — *Cetrelia olivetorum* (Nyl.) W. L. Culb. et C. F. Culb.
5. Raukšlėtasis geltonkežis — *Flavoparmelia caperata* (L.) Hale
6. Gūbriuotoji pūsliakerpė — *Lasallia pustulata* (L.) Mérat
7. Blyškioji lekanora — *Lecanora albella* (Pers.) Ach.
8. Kerpiškasis gleivytis — *Leptogium lichenoides* (L.) Zahlbr.
9. Plačioji platužė — *Lobaria pulmonaria* (L.) Hoffm..
10. Skylėtoji menegacija — *Menegazzia terebrata* (Hoffm.) A. Massal.
11. Žvynuotoji meškapėdė — *Peltigera lepidophora* (Nyl. ex Vain.)
12. Raudonvidurė žiauberuotė — *Phaeophyscia endophoenicea* (Harm.) Moberg
13. Juodai žaliasis rizokarpas — *Rhizocarpon viridiatrum* (Wulfen) Körb.
14. Suodinoji saitakerpė — *Umbilicaria deusta* (L.) Baumg.
15. Daugialakštė saitakerpė — *Umbilicaria polyphylla* (L.) Baumg.

3 (R) kategorija

1. Žalsvoji žiovenė — *Chaenotheca chlorella* (Ach.) Müll. Arg.
2. Lakštuotoji šiurė — *Cladonia foliacea* (Huds.) Willd.
3. Samaninis diplošistis — *Diploschistes muscorum* (Scop.) R. Sant.
4. Alksninė hipotrachina — *Hypotrachyna revoluta* (Flörke) Hale
5. Skylėtoji spuoguotė — *Pertusaria pertusa* (Weigel) Tuck.
6. Baltijinė ramalina — *Ramalina baltica* Lettau

Literatūra ir dokumentai

Literatūra

Balevičius K. (red.), 1992: Lietuvos raudonoji knyga. — Vilnius.

Gricius A., Matelis A., 1997: Lietuvos grybai. Afiloforiečiai (*Aphyllophorales*), 6 (2). — Vilnius.

Index fungorum. — http://www.indexfungorum.org/Names/Names.asp.

Ivinskis P., 2004: Lepidoptera of Lithuania. Annotated catalogue. Institute of Ecology of Vilnius university. — Vilnius.

Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. — Vilnius.

Kurlavičius P., 2003: Vadovas Lietuvos paukščiams pažinti. — Vilnius.

Kutorga E., 2000: Lietuvos grybai. Ausūniečiai (*Pezizales*), 3 (5). — Vilnius.

Lešinskas A., Pileckis S., 1967: Vadovas Lietuvos vabzdžiams pažinti. — Vilnius.

Lietuvos TSR raudonoji knyga, 1981. — Vilnius.

Mazelaitis J., 1976: Lietuvos TSR Afiloforiečių eilės grybai. — Vilnius.

Mazelaitis J., 1982: Lietuvos TSR gasteromicetai. — Vilnius.

Paton J. E., 1999: The liverwort flora of the British isles. — Oxoford.

Motiejūnaitė J., 2002: Lapiškosios ir krūmiškosios kerpės (*Ascomycetes lichenisati. Species foliosae et fruticosae*). — Lietuvos grybai, 13 (1). — Vilnius.

Paltanavičius S., 2004: Vakarų Palearktikos paukščių vardynas. — Vilnius.

Pileckis S., Monsevičius V. (red.), 1995: Lietuvos fauna. Vabalai, 1. — Vilnius.

Pileckis S., Monsevičius V. (red.), 1997: Lietuvos fauna. Vabalai, 2. — Vilnius.

Prūsaitė J. (red.), 1988: Lietuvos fauna. Žinduoliai. — Vilnius.

Urbonas V., 1997a: Kempiniečiai (*Polyporales*), žvynbaravykiečiai (*Strobilomycetales*), baravykiečiai (*Boletales*), guoteniečiai (*Hygrophorales*). — Lietuvos grybai, 8 (1). — Vilnius.

Urbonas V., 1997b: Baltikiečiai (*Tricholomatales*). — Lietuvos grybai, 8 (2). — Vilnius.

Urbonas V., 1999: Agarikiečiai (*Agaricales*), gijabudiečiai (*Entolomatales*). — Lietuvos grybai, 8 (3). — Vilnius.

Urbonas V., 2001: Musmiriečiai (*Amanitales*), ūmėdiečiai (*Russulales*). — Lietuvos grybai, 8 (4). — Vilnius.

Urbonas V., 2005: Nuosėdiečiai (*Cortinariales*). — Lietuvos grybai, 8 (2). — Vilnius.

Virbickas J., 2000: Lietuvos žuvys. — Vilnius.

Dokumentai

Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų, grybų rūšių ir bendrijų įstatymas (Žin., 1997, Nr. 108-2727; 2001, Nr. 110-3987).

Informacinis laiškas, 1962: Gamtos apsaugos komitetas prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos. — Vilnius.

Balevičienė J., Balevičius K., Jankevičienė R., 1984: Lietuvos TSR saugomų augalų rūšių sąrašas. — Vilnius.

Lietuvos TSR raudonosios knygos gyvūnų, augalų ir grybų sąrašas, 1989: Lietuvos TSR Gamtos apsaugos komitetas. — Vilnius.

Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos departamento įsakymas „Dėl rūšių, įrašytų į Lietuvos raudonąją knygą, sąrašo tvirtinimo“, 1991 m. vasario 7 d. Nr. 14.

Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos įsakymas „Dėl į Lietuvos raudonąją knygą įrašytų saugomų rūšių gyvūnų, augalų ir grybų sąrašo“, 1998 m. vasario 24 d. Nr. 37 (Žin., 1998, Nr. 22-562).

Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos įsakymas „Dėl 1998 02 24 įsakymo Nr. 37 „Dėl į Lietuvos raudonąją knygą įrašytų saugomų rūšių gyvūnų, augalų ir grybų sąrašo“ dalinio pakeitimo“, 1998 m. rugpjūčio 7 d. Nr. 142 (Žin., 1998, Nr. 73-2121).

Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas „Dėl į Lietuvos raudonąją knygą įrašytų saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių sąrašo patvirtinimo“, 2000 m. liepos 20 d. Nr. 306 (Žin., 2000, Nr. 66-1998).

Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas „Dėl į Lietuvos raudonąją knygą įrašytų saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių sąrašo patvirtinimo“, 2003 m. spalio 13 d. Nr. 504 (Žin., 2003, Nr. 100-4506).

Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas Dėl aplinkos ministro 2003 m. spalio 13 d. įsakymo Nr. 504 „Dėl į Lietuvos raudonąją knygą įrašytų saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių sąrašo patvirtinimo“ pakeitimo, 2005 m. birželio 14 d. Nr. D1-301 (Žin., 2005, Nr. 76-2784).

Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas Dėl aplinkos ministro 2003 m. spalio 13 d. įsakymo Nr. 504 „Dėl į Lietuvos raudonąją knygą įrašytų saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių sąrašo patvirtinimo“ pakeitimo, 2007 m. kovo 23 d. Nr. D1-174 (Žin., 2007, Nr. 36-1331).

Threatened Plants Committee Secretariat, 1976: How to use IUCN Red Data Book Categories. — Kew.

IUCN, 2001: IUCN Red List Categories and Criteria: Version 3.1. IUCN Species Survival Commision. IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge, UK.

IUCN, 2003: Guidlines for Application of IUCN Red List Criteria at Regional Levels: Version 3.0. IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge, UK.

Birds Directive, 1979: Council Directive 79/409/EEC of 2 April 1979 on the conservation of wild birds, O.J. L103, 25.04.79.

Habitats Directive, 1992: Council Directive 92/43/EEC of 21 May 1992 on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora, O.J. L206, 22.07.92.

Agreement on the Conservation of African-Eurasian Migratory Waterbirds.

Agreement on the Conservation of Bats in Europe.

Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitat (Bern convention).

Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals (Bonn Convention).

Convention on the International Trade in Endangered Species of Fauna and Flora (CITES).

KARALYSTĖ

GYVŪNAI

ANIMALIA

Tipas
Žieduotosios kirmėlės
Annelida

Medicininė dėlė

Hirudo medicinalis Linnaeus, 1758

ŠEIMA VANDENYJE GYVENANČIOS DĖLĖS (*HIRUDINIDAE*)
BŪRYS BESTRAUBLĖS DĖLĖS (*ARHYNCHOBDELIDA*)

5 (Rs) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m. Įrašyta į ES Buveinių direktyvos V, CITES II priedus.

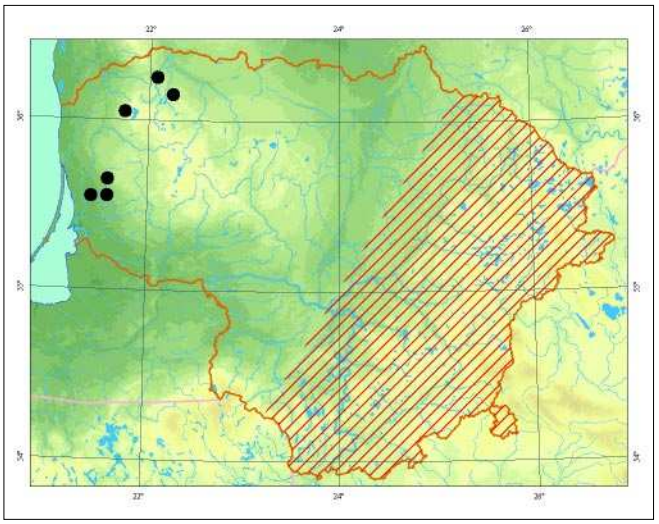
Paplitimas. Europoje iki Uralo ir Viduržemio jūros šalių, Turkijoje, Gruzijoje, Uzbekistane.
Lietuvoje aptikta Trakų, Varėnos, Lazdijų, Alytaus, Vilniaus, Molėtų, Utenos, Zarasų, Panevėžio, Rokiškio, Mažeikių, Šilutės rajonuose.

Biologija ir ekologija. Gyvena nedideliuose, gerai įšylančiuose gėlo vandens telkiniuose su dumblėtu dugnu, gausia vandens ir pakrantės žoline augalija. Džiūstant vandens telkiniui įsirausia į dumblą. Išlieka tik tuose telkiniuose, kur gyvena varliagyviai. Veisiasi vieną kartą per sezoną, birželio – rugpjūčio mėn. Hermafroditai. Kokoną su kiaušiniais deda į dumblą, drėgną gruntą pakrantės zonoje. Jaunos dėlės išsirita po 30 – 45 dienų. Medicininės dėlės yra laikini ektoparazitai, mintantys šiltakraujų ir šaltakraujų gyvūnų krauju. Jaunos dėlės gali misti tik varliagyvių krauju, suaugusios – žinduolių ir žuvų.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Pagrindinės radavietės yra Rytų, Pietų Lietuvoje. Šiuo metu žinoma daugiau kaip 50 radaviečių. Pastaruoju metu aptinkamos naujos radavietės, žinomose radavietėse gyvena pastovios populiacijos.
Palyginti su XX a. viduriu, pastebimas ypač sumažėjęs populiacijų gausumas. Pastarųjų dešimtmečių gausumo ir paplitimo pokyčius sunku apibrėžti dėl duomenų stokos.

Jono Augustausko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Cheminių medžiagų naudojimas žemės ūkyje, sausinimas, vandens ir pakrančių augalijos tvarkymas, nuosėdų (dumblo) šalinimas, krantų betonavimas, didelė vandens telkinių eutrofizacija. Šiuo metu gyvūnų rinkimas įtakos populiacijai neturi, tačiau yra viena iš potencialių grėsmių.

Informacijos šaltiniai

Zapkuvienė D., Petrauskienė L., 2000: Medicininė dėlė. – Vilnius.
Mackevičius M., 2000: Retų gyvūnų stebėjimai Trakų rajone 2000 metais. – Raudoni lapai, 7: 12 – 13.
Ivinskis P., Ferenca R., Rimšaitė J., 2004: Nauji duomenys apie retus gyvūnus Lietuvoje. – Raudoni lapai, 8: 8 – 15.

Summary

This ectoparasite of vertebrate species lives in eutrophic, well-heated water bodies. In the early 20th century it was very abundant, later its abundance and distribution fell. Currently found in many suitable habitats.

Aprašė Jolanta Rimšaitė

Tipas
Moliuskai
Mollusca

Mažoji suktenė

Vertigo angustior Jeffreys, 1830

ŠEIMA SUKTENĖS (*VERTIGINIDAE*)
BŪRYS PLAUTINIAI (*PULMONATA*)

3 (R) kategorija

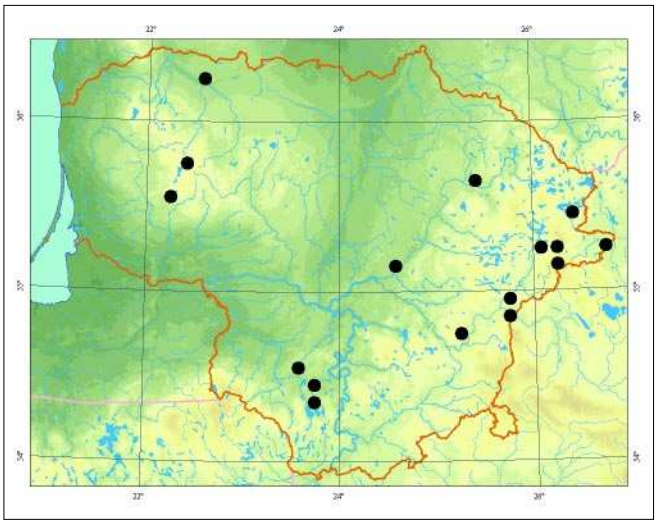
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2003 m. Įrašyta į ES Buveinių direktyvos II priedą.

Paplitimas. Plačiai paplitusi visoje Europoje nuo Portugalijos iki Kaspijos jūros, į šiaurę — iki 60°. Neaptinkama tik piečiausiose Europos dalyse. Į rytus paplitusi iki Uralo kalnų, registruota šiaurinėje Irano dalyje. Lietuvoje aptinkama kalvotose vietovėse, kur didesnis ežeringumas. Yra žinoma 20 radaviečių 11 administracinių rajonų.

Biologija ir ekologija. Gyvena pašlapusiose kalvų daubose ir šaltiniuotose, apypelkių ir apyežerių šlapiose pievose su vešlia žoline augalija: kupstiniais viksvynais (*Caricetum cespitosae*), vingiorykštiniais snaputynais (*Filipendulo-Geranietum palustris*) ir kupstiniais šluotsmilgynais (*Deschampsietum cespitosae*). Dažniausiai aptinkamas kupstinių šluotsmilgių (*Deschampsia cespitosa*) kupstuose. Dauginasi pavasarį—vasaros pradžioje. Kiaušinius (nuo 0,3 iki 0,6 mm skersmens) deda pavieniui, ant suirusių augalų liekanų. Inkubacinis periodas trunka 7—11 dienų. Minta mikroflora — bakterijomis ir grybais, kurie auga ant pūvančių ir gyvų augalų. Mažoji suktenė, kaip ir daugelis kitų sausumos moliuskų, suaktyvėja lyjant lietui. Palijus pradeda lipti augalų stiebais ir lapais. Ant vieno augalo stiebo aptinkama po 2—3 individus. Žiemoja augalų pašaknėse.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Didžiausios populiacijos rastos Punžemio, Vaukštelio ir Dideškos ežerų šlapiose pakrančių pievose ir įdubose tarp kalvų, Šutų kaimo apylinkėse, Saločio ežero apypelkiuose (Švenčionių r.). Nemaža populiacija aptikta prie Lūksto ežero (Telšių r.), Bilionių pievoje (Šilalės r.).

Grėsmės ir apsauga. Pavasarinis žolės deginimas, pievų sausinimas, intensyvus ganymas, šienavimas, natūrali buveinių kaita (užaugimas krūmais ir medžiais). Būtina išlaikyti esamą hidrologinį režimą, ekstensyviai ganyti, iškirsti želiančius krūmus, medžius.

Informacijos šaltiniai

Schlesch H., Krausp C., 1938: Zur Kenntnis der Land- und Susswassermollusken Lithauens. — Archiv fur Molluskenkunden, 73—125.
Valius M., 1947: Metelių ežerų *Pupillidae* šeimos sraigės. — VVU mokslo darbai, 1: 201—231.

Summary
In Lithuania about 20 isolated populations are known. Not widely distributed, but localised to hilly areas, slightly more abundant in laky meadows (hill valleys, spring rich wet meadows surrounding wetlands and lakes) with lush, grassy flora.

Aprašė Giedrius Vaivilavičius

Keturdantė suktenė

Vertigo geyeri Lindholm, 1925

ŠEIMA SUKTENĖS (*VERTIGINIDAE*)
BŪRYS PLAUTINIAI (*PULMONATA*)

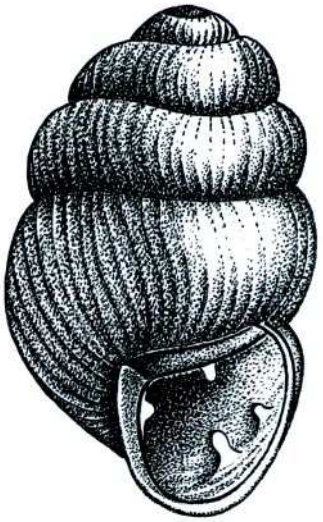
3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2003 m. Įrašyta į ES Buveinių direktyvos II priedą.

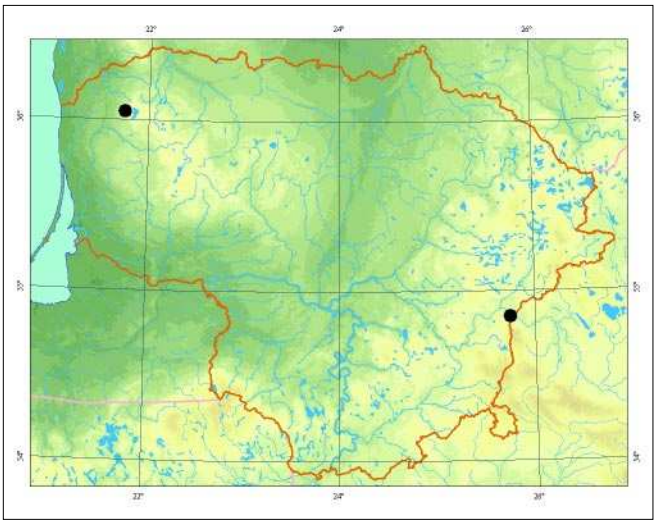
Paplitimas. Skandinavijoje tarp 60° ir 62° lygiagrečių, Alpėse, Britų salose, Čekijoje ir Slovakijoje. Buvo registruota Belovežo girioje (Baltarusijoje).
Lietuvoje žinomos 2 radavietės: prie Platelių, Siberijos pelkėje (Plungės r.) ir Vaukštelio ežero pelkėje (Švenčionių r.).

Biologija ir ekologija. Aptiktas samanose ir ant augalų liekanų, kur labai drėgna, žemapelkėse, kurios susidariusios tarpukalvėse, daubose, prie užpelkėjusių ežerų, kur auga laibieji viksvynai (*Caricetum lasiocarpae*) su puplaiškiais (*Menyantes trifoliata*) ir pelkinėmis sidabražolėmis (*Potentilla palustris*). Dauginimosi biologija nėra žinoma. Minta mikroflora – bakterijomis ir grybais, kurie auga ant pūvančių ir gyvų augalų. Aptinkamas šliaužiantis ant pūvančių užmirkusių augalų lapų. Žiemoja augalų kupstuose, pašaknėse.

Populiacijų gausumas. Nepakankamai ištirta rūšis. 1938 m. 1 egzempliorius aptikas Maušės pelkėse, pietiniame Obelijos ežero gale. Vėliau, 1946 m., 1 egzempliorius aptikas Buckūnų kaimo pievose, šiauriniame Metelių ežero gale.
Remiantis tų laikų sistematika, buvo priskiriama *Vertigo genesii geyeri* porūšiui. Dabar tai 2 skirtingos rūšys: *Vertigo genesii* ir *Vertigo geyeri*.
Lietuvoje žinomos 2 negausios populiacijos.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Natūrali buveinių kaita (užaugimas krūmais ir medžiais, pelkių mineralizacija). Populiacijai gali pakenkti plynieji miškų kirtimai aplink ežerus, sukeliantys staigius buveinės pokyčius, pelkių sausinimas.
Svarbu išsaugoti esamas buveines, kontroliuoti hidrologinį režimą, riboti apaugimą medžiais ir krūmais, pelkių apsaugos zonoje nekirsti miškų.

Informacijos šaltiniai

Schlesch H., Krausp C., 1938: Zur Kenntnis der Land- und Susswassermollusken Lithauens. – Archiv fur Molluskenkunden, 73–125.
Valius M., 1947: Metelių ežerų *Pupillidae* šeimos sraigės. – VVU mokslo darbai, 1: 201–231.

Summary

Only two localities are known in Lithuania, near Lake Plateliai (Plungė district) Siberija wetlands and in Lake Vaukšteliai wetlands (Švenčionys district). It is found in bogs formed in hill depressions and near swampy lakes.

Aprašė Giedrius Vaivilavičius

Pūstoji suktenė

Vertigo moulinsiana (Dupuy, 1849)

ŠEIMA SUKTENĖS (*VERTIGINIDAE*)
BŪRYS PLAUTINIAI (*PULMONATA*)

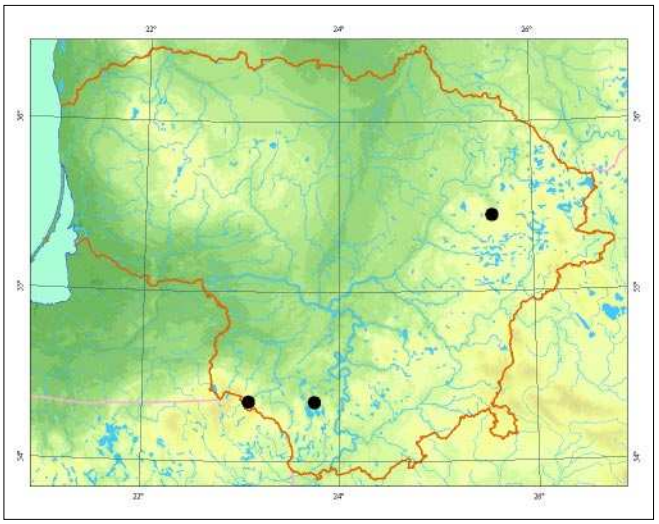
3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2003 m. Įrašyta į ES Buveinių direktyvos II priedą.

Paplitimas. Pietų Europoje nuo Pirėnų iki Užkaukazės; šiaurėje — iki šiaurinės Didžiosios Britanijos, Danijoje, pietinėje Švedijoje.
Lietuvoje aptikta: Cigoniškėse prie Obelijos ežero (Alytaus r.), Buckūnuose prie Metelytės upės (Lazdijų r.), Juodeliuose (Marijampolės r.), prie Skaistelių ežero, Deguliuose prie Kigio ir Kigelio ežerų (Utenos r.) ir prie Rūžo ežero (Ignalinos r.).

Biologija ir ekologija. Gyvena eutrofinių ežerėlių liūnuose su aukštaisiais hidrofitiniais augalais, taip pat didelių ežerų nendrynuose ir didžiuosiuose viksvynuose (paprastųjų nendrynų (*Phragmitetum communis*), paprastųjų ajerynų (*Acoretum calami*), papartuolinių nendrynų (*Thelypteridi-Phragmitetum*)). Moliuskas aptinkamas ant nendrių, viksvų, viksvameldžių stiebų (iki 60 cm aukščio), taip pat tarp minėtų augalų liekanų prie pat žemės, kur labai drėgna ar net telkšo vanduo. Minta mikroflora — bakterijomis ir grybais. Aktyvus lyjant lietui, ir po lietaus pradeda lipti augalų stiebais ir lapais. Ant vieno augalo stiebo aptinkama po 4—5 individus. Žiemoja tarp augalų lapų, prie pat žemės.

Populiacijų gausumas. Nepakankamai ištirta rūšis. 1937 m. aptikta Metelytės upelyje prie Buckūnų ir pietiniame Obelijos ežero gale prie Maušės pelkių pakraščio. 1945 m. aptiktas 1 egzempliorius Vaickūnų upelio pakraštyje prie pietinio Metelių ežero galo. Yra duomenų, kad rūšis rasta Rietavo parke.
2001—2005 m. tyrimais, didžiausios populiacijos yra Buckūnuose prie Metelio ežero (Alytaus r.) ir Cigoniškėse prie Obelijos ežero (Lazdijų r.) — aptikta <50 ind./m^2.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Natūrali buveinių kaita (užaugimas krūmais ir medžiais). Populiacijai gali pakenkti hidrologinio režimo pakitimas, cheminė tarša, plynieji miškų kirtimai aplink ežerus, sukeliantys staigius buveinės pokyčius.
Moliuskų gyvenamose buveinėse būtina palaikyti esamą hidrologinį režimą, iškirsti užaugančius medžius ir arti vandens telkinių nenaudoti cheminių medžiagų.

Informacijos šaltiniai

Schlesch H., Krausp C., 1938: Zur Kenntnis der Land- und Susswassermollusken Lithauens. — Archiv fur Molluskenkunden, 73—125.
Valius M., 1947: Metelių ežerų *Pupillidae* šeimos sraigės. — VVU mokslo darbai, (1): 201—231.

Summary
Distributed in five localities in southern Lithuania, in districts with an abundance of lakes. Found in the marshes of eutrophic lakes among tall hydrophitic vegetation.

Aprašė Giedrius Vaivilavičius

Juodasis arionas

Arion ater (Linnaeus, 1758), (sin. *Arion empiricorum* Férrussac, 1819)

ŠEIMA ARIONIDAI (*ARIONIDAE*)
BŪRYS PLAUTINIAI (*PULMONATA*)

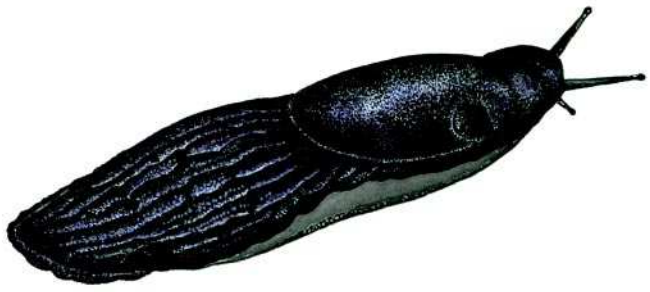
1 (E) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

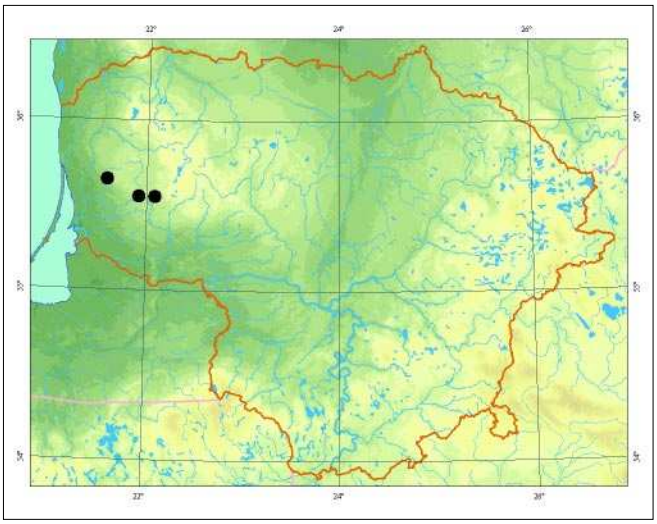
Paplitimas. Atskiros populiacijos aptinkamos šiaurinėje Vakarų ir Vidurio Europos dalyje. Aptinkama Vokietijoje, Didžiojoje Britanijoje, Airijoje, Norvegijoje, Danijoje, Farerų salose. Visur yra apyretė ar reta rūšis. Lietuvoje rasta tik Upitos, Veiviržos (Klaipėdos r.) ir Jūros (Šilalės r.) upių slėniuose.

Biologija ir ekologija. Lietuvoje išgyvena 1–1,5 metų. Viena karta per metus. Kiaušinius (nuo 17 iki 50–90) deda rugpjūčio pabaigoje–rugsėjo mėn. keliomis dėtimis, kas vieną–keletą dienų. Juos paslepia lapų paklotėje bei po trūnijančių medžių nuokritomis. Padėję kiaušinius šliužai žūsta. Žiemoja kiaušiniai ar išsiritę jaunikliai. Išsiritę šliužai būna 5–6 mm dydžio, balsvai gelsvai rausvos, kreminės spalvos. Kiek ūgtelėję, siekiantys centimetrą šliužai pradeda po truputį tamsėti: pilkėja, praranda rausvą atspalvį. Jie būna įvairių gelsvai pilkų atspalvių su juodais čiupikliais. Šliužai subręsta vasaros pabaigoje, liepos–rugpjūčio mėn. Suaugę būna visiškai juodi, tik vidurinioji pado juosta pilkšva. Minta žoliniais augalais, grybais, pūvančia organika. Gyvena drėgnose vietose su retais nitrofiliniais lapuočiais medžiais, krūmokšniais bei su tankia žoline augalija (*Salicion albae, Alno–Padion, Caricetalia davalliana*). Lietingomis bei apsiniaukusiomis dienomis gali būti aptinkami ir atviresnėse pievelėse (*Artemisietea*), ypač jei jose yra karvių mėšlo.

Populiacijų gausumas. Populiacijų gausumas nebuvo vertintas. Tinkamose buveinėse randama po 1–3 ind./m^2. Upitos upelio slėnyje ties Šukaičių kaimu (Klaipėdos r.),

Linos Jasiukonytės piešinys

Jūros upės pakrantėje, Kvėdarnos miestelio apylinkėse (Šilalės r.) šių šliužų buvo priskaičiuota 100–150.

Grėsmės ir apsauga. Buveinių keitimas kertant medžius, melioruojant upelius.
Labai svarbu išsaugoti pagrindines buveines: jose negalima įrengti specialių poilsio zonų, nes tai galėtų pakeisti esamą buveinę; ir toliau gali būti ganomi gyvuliai.

Informacijos šaltiniai

Skujienė G., 2004: Lietuvos šliužų (*Gastropoda: Arionoidea, Limacoidea*) sistematika ir paplitimas. – Vilniaus Universitetas. Daktaro disertacija. Biomedicinos mokslai, zoologija (05B).
Kolekcija: VU GMF Zoologijos muziejus, Čiurlionio g. 21/27.

Summary

In Lithuania only a few isolated populations have been registered. The abundance of the breeding population is not low (1–3 ind./m^2), but the population area is small. Abundance fluctuates significantly depending on the climatic conditions of the breeding habitat in a particular year. There has been a considerable decrease in population size, mostly due to transformation, natural plant succession of habitats and disturbances in their living-breeding areas.

Aprašė Grita Skujienė

Ovalioji geldutė

Unio crassus (Philipsson, 1788)

ŠEIMA SIAUROSIOS GELDUTĖS (*UNIONIDAE*)
BŪRYS RAUSIANČIOSIOS GELDUTĖS (*UNIONIDA*)

3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2003 m.

Paplitimas. Palearktikoje.
Lietuvoje randama visų didžiųjų upių baseinuose.

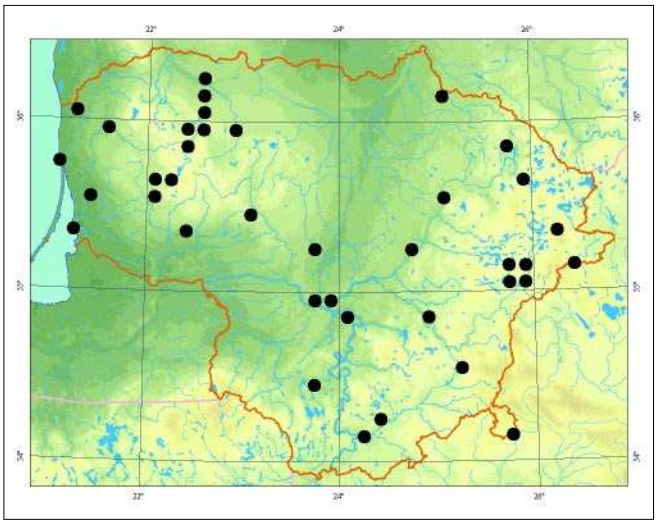
Biologija ir ekologija. Gyvena negiliuose, švariuose, tekančiuose vandenyse su smėlio arba smulkaus žvyro dugnu. Pasitaiko ežeruose, turinčiuose platų ir smėlėtą atabradą. Moliuskas minta planktonu filtruodamas vandenį. Skirtalytis. Neršia gegužės mėn. Vislumas apie 130 000 kiaušinių. Embrionai 3–4 mėn. vystosi motininio individo žiaunose. Į vandenį išleistos lervos parazituoja ant žuvų žiaunų. Po mėnesio jauni moliuskai nukrinta ant dugno. Gali išgyventi iki 80 metų ir užaugti iki 11 cm ilgio. Jautrus vandens cheminės sudėties pokyčiams, planktono kiekio, žuvų skaičiaus mažėjimui.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Lietuvoje, kaip ir visame areale, nyksta. Gausesnės populiacijos išlikusios vidurupiuose ir aukštupiuose.

Grėsmės ir apsauga. Vandens hidrocheminio režimo pasikeitimas, ypač vandens tarša, upių užtvenkimas, natūralių vagų keitimas. Žuvų bendrijų rūšinės sudėties mažėjimas riboja dauginimosi ir plitimo galimybes. Svarbiausiose buveinėse reikia saugoti vandens telkinius nuo taršos, nestatyti hidrotechninių įrenginių, nekeisti upių vagų. Sureguliuoti žvejybą taip, kad nebūtų nuskurdintos žuvų bendrijos.

Informacijos šaltiniai

Lazauskienė L., Grigelis A., Kiselienė V., 1988: Unionidae šeimos moliuskų pasiskirstymas Lietuvos TSR vandens telkiniuose. – Acta hydrobiologica Lituanica, 7: 25–37.
Zettler V. I., Zettler A., Daunys D., 2005: Bemerkenswerte Süsswassermollusken aus Litauen. Aufsammlungen vom September 2004. – Malakologische Abhandlungen, B. 23, S. 27–40.

Povilo Ivinskio nuotrauka

Summary

A Palearctic species formerly common in Lithuania, but now disappearing from its whole distribution range. Populations can still be found scattered across all of Lithuania. The species is susceptible to changes in water chemistry, the alteration of natural river valleys due to the construction of hydrotechnical infrastructure, and changes in ichtyofaunal composition.

Aprašė Albertas Gurskas

Tipas
Nariuotakojai
Arthropoda

Pontoporėja

Pontoporeia affinis (Lindstrøm, 1855)

ŠEIMA GAMMARIDAE (*GAMMARIDAE*)
BŪRYS ŠONIPLAUKOS (*AMPHIPODA*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Šiaurės Europos ežeruose.
Lietuvoje rūšis buvo aptikta tik Dusios ir Ilgo ežeruose.

Biologija ir ekologija. Gyvena ledyninės kilmės ežerų giluminės zonos priedugnėje (mažiausias ištirpusio deguonies kiekis – 4,5 mg/l). Dažniausiai vėžiagyvis aptinkamas +1,6–8,4 °C vandens temperatūroje. Visaėdis. Dauginasi žiemą. Vislumas iki 50 kiaušinių. Jautrus rūgštingumo didėjimui. Lietuvoje galbūt išnykęs.

Populiacijų gausumas. Populiacijų gausumas Lietuvoje netirtas. Buvo pagaunami pavieniai vėžiagyviai.

Grėsmės ir apsauga. Eutrofizacija, vandens tarša.

Informacijos šaltiniai
Gringelis A. I., 1980: Bentosnye lednikovye reliktovye rakoobraznye v ledinokovykh ozerakh Litovskoj SSR v 1952–1978 g. Tr. AN Lit. SSR, 2 (90): 69–76.
Grigelis A., Lenkaitis R., Nainaitė O., Žukaitė E., 1981: Peculiarities of distribution of cold-stenotherms hydrobionts in lakes of the National Park of the Lithuanian SSR. – *Verh. Internat. Verein. Limnology*, 2.

Summary
Only single specimens have been found in the Dusia and Ilgai lakes. It is declining mainly due to eutrophication.

Aprašė Gintautas Vaitonis

Didysis puikiažygis

Calosoma sycophanta (Linnaeus, 1758)

ŠEIMA ŽYGIAI (*CARABIDAE*)
BŪRYS VABALAI (*COLEOPTERA*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Pietų ir Vidurio Europoje, Švedijoje, Sibire, Vakarų Azijoje, Šiaurės Afrikoje. Rūšis aklimatizuota Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje praėjusiame šimtmetyje rūšis aptikta Juodkrantėje. 1977 m. aptikta Pašilės girininkijoje (Ukmergės r.).

Biologija ir ekologija. Gyvena šviesiuose plačialapių miškuose. Vabalai žiemoja miško paklotėje. Poruojasi gegužės–birželio mėn. Lerva ir lėliukė vystosi apie 2 mėn. Vabalai ritasi rugpjūčio–rugsėjo mėn. Lervos ir suaugėliai plėšrūs. Medžioja tiek žemės paviršiuje, tiek ant medžių. Minta drugių vikšrais ir lėliukėmis. Vystymosi trukmė – 1 metai. Gyvena 2–3 metus.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu naujų duomenų apie radavietes Lietuvoje nėra. Rūšis laikytina išnykusia.

Grėsmės ir apsauga. Gausumą riboja brandžių medynų kirtimas ir pesticidų naudojimas miškuose.
Gyvenamose vietose siūloma nekeisti esamos miško struktūros, riboti miško išteklių naudojimą, senuose ąžuolynuose nenaudoti cheminių miško apsaugos priemonių.

Informacijos šaltiniai
Lentz F. L., 1879: Catalog der Preusischen Käfer. Beiträge zur Naturkunde Preussens. – Königsberg.
Pileckis S., Monsevičius V., 1995: Lietuvos fauna. Vabalai, 1. – Vilnius.

Summary
This is a predatory beetle, living in open broadleaved forests. The most important threats to its survival are the felling of mature trees and the use of chemical plant protection agents. Not currently found in Lithuania.

Aprašė Jolanta Rimšaitė

Elniavabalis

Lucanus cervus (Linnaeus, 1758)

ŠEIMA ELNIAVABALIAI (*LUCANIDAE*)
BŪRYS VABALAI (*COLEOPTERA*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1976 m.
Įrašyta į Berno konvencijos III, ES Buveinių direktyvos II priedus.

Paplitimas. Pietų ir Vidurio Europoje, Pietų Anglijoje, Skandinavijoje, Ukrainoje, Rusijoje, Šiaurės Afrikoje.

Lietuvoje naujų duomenų apie radavietes nėra. Per pastaruosius 60 metų aptiktos šios radavietės: Kauno ąžuolyne, Labūnavoje (Kėdainių r.), prie Stakliškių (Prienų r.), prie Žiežmarių (Kaišiadorių r.), prie Ančios (Lazdijų r.), Ukmergės r. ir Mergežeryje (Varėnos r.).

Biologija ir ekologija. Plačialapių miškų, dažniausiai ąžuolynų gyventojas, gali gyventi parkuose. Lervų buveinės — trūnijantys lapuočiai medžiai, kelmai, rąstai. Suaugėliai gyvena apie mėnesį, minta medžių sultimis. Aktyvūs vakare ir naktį. Patinams būdinga kovoti. Poruojasi birželio—liepos mėn. Patelės deda apie 30 kiaušinių. Lervinė stadija trunka apie 4—6 metus, lėliukės — apie 3—6 savaites. Lervos minta humusu, trūnijančia mediena, gyvena dideliuose trūnijančiuose rąstuose, kelmuose. Lerva suformuoja lėliukės kokoną, kuriame rudenį išsivysto suaugęs vabalas. Vabalas kokone peržiemoja.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje pastaraisiais dešimtmečiais neaptiktas, žinomi tik seni duomenys.

Grėsmės ir apsauga. Brandžių šviesių ąžuolynų su palikta gausia trūnijančia mediena (kelmais, nukritusiais rąstais) trūkumas.

Informacijos šaltiniai

Pileckis S., Monsevičius V., 1995: Lietuvos fauna. Vabalai, 1. — Vilnius.

Summary

A saproxylic species, associated with deciduous trees, mainly oaks, growing in warm places. Over the last 60 years eight localities have been found, yet there is no current data on these areas. The main reason for the decline of this species is a lack of suitable habitats.

Aprašė Jolanta Rimšaitė

Didysis ąžuolinis ūsuotis

Cerambyx cerdo (Linnaeus, 1758)

ŠEIMA ŪSUOČIAI (*CERAMBYCIDAE*)
BŪRYS VABALAI (*COLEOPTERA*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Įrašyta į Berno konvencijos II, Buveinių direktyvos II ir IV priedus.

Paplitimas. Pietų ir Vidurio Europoje, į šiaurę — iki pietinės Švedijos, Baltarusijoje, Ukrainoje, Kaukaze, Artimuosiuose Rytuose.
Lietuva yra šiauriniame rūšies arealo pakraštyje. Lietuvoje aptikti tik 4 vabalai: Palangoje (1936), Merkinėje (Alytaus r., 1937), Čepkelių rezervate (Varėnos r., 1985), Dubravos miške (Kauno r., 1988).

Biologija ir ekologija. Vabalai vystosi negyvoje ąžuolų medienoje. Vystymosi trukmė — 3 metai. Suaugę vabalai pasirodo birželio—liepos mėn. Aptinkami šviesiuose, brandžiuose ąžuolynuose. Aktyvūs prieblandoje.

Populiacijos gausumas. Neištirtas, visose radavietėse aptikta tik po 1 vabalą.

Grėsmės ir apsauga. Brandžių ąžuolynų kirtimas, senų, pavienių, džiūstančių ir nudžiūvusių ąžuolų šalinimas. Būtina riboti brandžių ąžuolynų kirtimą, palikti miškuose pavienių nudžiūvusių ąžuolų. Vabalų gyvenamose vietose aplink nudžiūvusius ąžuolus šalinti pomiškį.

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., Ferenca R., Pacevičius V., 1996: Kai kurie duomenys apie retus vabzdžius, saugomus ekologijos instituto, T. Ivanausko zoologijos muziejaus ir privačiose kolekcijose. — Raudoni lapai, 4: 21—25.
LŽUŪ kolekcija.
Kauno T. Ivanausko zoologijos muziejaus kolekcija.

Summary

A very rare and vanishing species, found in old, mature oak forests. Larvae develop in dead oak wood.

Aprašė Romas Ferenca

Pavasarinis margūnas

Hamearis lucina (Linnaeus, 1758)

ŠEIMA MELSVIAI (MĖLINUKAI) (*LYCAENIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Europoje.
Lietuvoje rūšis aptikta pietvakarinėje Vilniaus dalyje.

Biologija ir ekologija. Patelės kiaušinėlius po vieną ar kelis deda apatinėje aukštųjų raktažolių (*Primula elatior*) lapų pusėje. Vikšrai maitinasi naktį, dieną slepiasi po augalų liekanomis. Suaugę vikšrai siekia 15 mm ilgį. Lėliukėmis virsta tarp augalų liekanų, žolių. Žiemoja lėliukės. Drugiai skraido gegužės—birželio pradžioje pietinės ekspozicijos miškų pakraščiuose.

Populiacijų gausumas. Išnykusi ar labai reta rūšis. Burbiškių, Vilkpėdės ir Panerių (Vilniaus m.) apylinkėse buvo randama nuo 1933 m. Nuo 1998 m. nebuvo rasta.

Grėsmės ir apsauga. Pamiškių užaugimas krūmais ir pavasarinis žolės deginimas.

Informacijos šaltiniai
Ivinskis P., 2004: Lietuvos drugiai (*Lepidoptera*). Katalogas. — Vilnius.
Ivinskis P., Augustauskas J., 2004: Lietuvos dieniniai drugiai. — Kaunas.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. — Vilnius.
Prüffer J., 1947: Studia nad motylami Wileńsczyzny. — Toruń.

Summary
Only known to have been found in the Vilnius City area, yet has not been observed at all over the last years.

Aprašė Povilas Ivinskis

Pilkasis baltasprindis

Lithostege griseata
(Denis & Schiffermüller, 1775)

ŠEIMA SPRINDŽIAI (*GEOMETRIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Centrinėje Azijoje iki Kaukazo, Mažojoje Azijoje. Europos šalyse reta rūšis.
Aptikta Vilniaus, Trakų ir Marijampolės rajonuose.

Biologija ir ekologija. Vikšrai birželio—rugpjūčio pradžioje maitinasi paprastųjų poklių (*Descurainia sophia*), smalkinių tvertikų (*Erysimum cheiranthoides*) ankštaromis. Žiemoja lėliukės žemėje. Drugiai skraido nuo gegužės vidurio iki birželio pabaigos. Skrenda į šviesos šaltinius, pakyla pabaidyti dienos metu. Gyvena atvirose, sausose, gerai šildomose vietovėse su reta augalija.

Populiacijų gausumas. Išnykusi ar labai reta rūšis.

Grėsmės ir apsauga. Atvirų plotų užaugimas krūmais, apsodinimas mišku ir pavasarinis žolės deginimas.

Informacijos šaltiniai
Ivinskis P., 2004: Lietuvos drugiai (*Lepidoptera*). Katalogas. — Vilnius.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. — Vilnius.
Prüffer J., 1947: Studia nad motylami Wileńsczyzny. — Toruń.

Summary
Not observed in Lithuania in the last 20 years.

Aprašė Povilas Ivinskis

Taškuotoji kerpytė

Setina roscida
(Denis & Schiffermüller, 1775)
(sin. *Endrosa kuhlweini* Hübner, 1827)

ŠEIMA MEŠKUTĖS (*ARCTIIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Vidurio Europoje, Švedijoje, Ukrainoje, Kryme, Kaukaze, Centrinėje Azijoje, Sibire, Primorėje (Rusijoje). Aptikta Lenkijoje, Latvijoje.
Lietuvoje R. Kazlauskas šią rūšį aptiko Paluknio, Pirčiupų miškuose.

Biologija ir ekologija. Vikšrai nuo liepos mėn. maitinasi *Parmelia* ir kitų rūšių kerpėmis. Žiemoja vikšrai. Gegužės pradžioje retame, permatomame kokone virsta lėliuke. Drugiai skraido gegužės—birželio mėn. Gyvena spygliuočių miškų degimuose, kirtavietėse. Drugiai aptinkami vystymosi vietose ir pamiškėse, sausose miškų aikštelėse. Dienos metu galima pabaidyti.

Populiacijų gausumas. Išnykusi ar labai reta rūšis.

Grėsmės ir apsauga. Grėsmės nenustatytos, tačiau neabejotina, kad buveinių pokyčiai iškirtus mišką ar jam išdegus drugiams yra lemtingi.

Informacijos šaltiniai
Ivinskis P., 2004: Lietuvos drugiai (*Lepidoptera*). Katalogas. — Vilnius.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. — Vilnius.

Summary
Was observed in Rūdninkai forest, but has not been seen for over 30 years.

Aprašė Povilas Ivinskis

Rudajuostė meškutė

Arctia festiva (Hufnagel, 1766)

ŠEIMA MEŠKUTĖS (*ARCTIIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Pietų ir Vidurio Europoje, Azijoje iki Mandžiūrijos.
Lietuvoje keli individai aptikti Kauno, Lazdijų, Marijampolės, Varėnos, Vilniaus rajonuose. Lietuva yra Europos populiacijos tolimas rytinio arealo pakraštys.

Biologija ir ekologija. Patelės kiaušinius deda krūvelėmis, po du—tris šimtus. Iš viso padeda apie 2 000 kiaušinių. Vikšrai visaėdžiai, maitinasi šviesiu paros metu kraujažolėmis (*Achillea*), čiobreliais (*Thymus*), karpažolėmis (*Euphorbia*), rūgštynėmis (*Rumex*) ir kt. augalais. Žiemoja vikšrai. Drugiai skraido nuo gegužės vidurio iki birželio pabaigos. Patinų galima aptikti prie šviesos šaltinių, patelės beveik neskraido. Jos aptinkamos tarp augalų. Drugių galima pamatyti gerai šildomose, sausose, atvirose pamiškių aikštelėse, pietinės ekspozicijos smėlėtuose šlaituose.

Populiacijų gausumas. Galbūt išnykusi ar labai reta rūšis. Pirmą kartą Lietuvoje aptikta 1922 m. Iki 1945 m. rasta tik keletas individų. Nuo 1974 m. Lietuvoje neaptikta.

Grėsmės ir apsauga. Tinkamų rūšiai vietų užsodinimas ar savaiminis užaugimas mišku, gaisrai.

Informacijos šaltiniai
Ivinskis P., Karalius S., Manikas A., Pacevičius V., Švitra G., 1988: 1 new and 76 rare to the Lithuanian SSR Lepidoptera species found in 1954—1987. — New and rare for Lithuanian SSR insect species. Records and descrptions of 1988.
Ivinskis P., 2004: Lietuvos drugiai (*Lepidoptera*). Katalogas. —Vilnius.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. — Vilnius.
Palionis A., 1932: Įdėlis Lietuvos drugiams pažinti. — Kaunas.
Prüffer J., 1947: Studia nad motylami Wileńsczyzny. — Toruń.

Summary
Was observed in five districts, but has not been observed for the last 30 years.

Aprašė Povilas Ivinskis

Baltamargė meškutė

Arctia villica (Linnaeus, 1758)

ŠEIMA MEŠKUTĖS (*ARCTIIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Pietinėje Palearktikos dalyje iki Indijos, Vakarų ir Pietų Europoje, regione aplink Juodąją jūrą, pietinėje Afrikos dalyje.
Lietuvoje keli individai aptikti Kauno, Marijampolės, Plungės ir Vilniaus rajonuose.

Biologija ir ekologija. Patelė kiaušinius deda krūvelėmis. Pirmų ūgių vikšrai laikosi drauge. Jie visaėdžiai, maitinasi šviesiu paros metu paprastosiomis kiaulpienėmis (*Taraxacum*), kraujažolėmis (*Achillea*), gysločiais (*Plantago*), dilgėlėmis (*Urtica*) ir kt. augalais. Žiemoja vikšrai. Lėliukėmis virsta apatinėje augalų dalyje, prie žemės. Drugiai skraido nuo gegužės vidurio iki birželio pabaigos. Patinų galima aptikti prie šviesos šaltinių, patelės beveik neskraido. Jos aptinkamos tarp augalų. Drugių galima pamatyti gerai šildomuose miškų šlaituose, priemiesčių parkuose, daržuose.

Populiacijų gausumas. Aptinkama sporadiškai, lokaliai. Vilniuje ir jo apylinkėse rasta nuo 1923 m. ir apibūdinta kaip nereta rūšis, nuo 1976 m. neaptikta. 1971 m. ir 1976 m. Kauno priemiestyje sugauta keletas individų.

Grėsmės ir apsauga. Miestų plėtra ir gaisrai.

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., Karalius S., Manikas A., Pacevičius V., Švitra G., 1988: 1 new and 76 rare to the Lithuanian SSR Lepidoptera species found in 1954–1987. – New and rare for Lithuanian SSR insect species. Records and descrptions of 1988.
Ivinskis P., 2004: Lietuvos drugiai (*Lepidoptera*). Katalogas. – Vilnius.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. – Vilnius.
Prüffer J., 1947: Studia nad motylami Wileńszczyzny. – Toruń.

Summary
In some localities this species was not considered rare, but has not been observed since 1976.

Aprašė Povilas Ivinskis

Mėlynoji bitė

Xylocopa valga Gerstaecker, 1872

ŠEIMA BITĖS (*APIDAE*)
BŪRYS PLĖVIASPARNIAI (*HYMENOPTERA*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Europoje, Šiaurės Afrikoje, Mažojoje Azijoje, Kaukaze, Pietų Sibire, Centrinėje Azijoje. XX a. pirmoje pusėje arealas Europos šiaurėje siekė net Pietų Suomiją ir Ladogos ežero pakrantes. Šiuo metu neaptinkama Latvijoje, Lietuvoje. Lenkijoje išliko tik pietrytinėje šalies dalyje.
Lietuvoje žinomos pavienės radavietės: Medynoje (Vilniaus r., 1918, 1929), Žvėryne (Vilniuje, 1918, 1919), Marijampolio apylinkėse (Vilniaus r., 1927, 1929), Augustavo ir Naujadvario apylinkėse (Panevėžio r., 1934–1939) V. Straševičius pagavo net 25 individus. Paskutinį kartą Lietuvoje stebėjo R. Kazlauskas Mazgaigalio kaime (Panevėžio r., 1944), kur veisėsi medinio kluono sienoje ir lankė vaistinio putoklio žiedus.

Biologija ir ekologija. Aptinkama nuo gegužės pradžios iki rugpjūčio pabaigos. Visame areale lanko daugelio augalų žiedus, tačiau vengia smulkių žiedų. Lankomiausi yra pupiniai, notreliniai, erškėtiniai ir kitų šeimų stambiažiedžiai augalai. Didelė dalis lankomų augalų yra krūmai arba medžiai, tarp jų daug kultūrinių ir introdukuotų pietinių rūšių. Lietuvoje buvo aptinkama daugiausia prie senų gyvenviečių, kur buvo daug medinių pastatų, tvorų, stulpų, išdžiūvusių medžių. Iš dalies sinantropinė rūšis. Lizdus daro negyvoje sausoje medienoje išgraužtuose urvuose, kurie būna iki 30 cm ilgio. Vienam lizde būna iki 10–15 akelių. Nauja karta išsivysto ir lizdus palieka liepos pabaigoje–rugpjūčio mėn. Žiemoja suaugėlio stadijos supuvusiuose kelmuose ar statinių sienose.

Populiacijų gausumas. Šalyje nerandama, tačiau sprendžiant iš Panevėžio apylinkėse surinktos kolekcinės medžiagos, ten būta gausios mėlynųjų bičių populiacijos.

Grėsmės ir apsauga. Išnykimo priežastys nėra visiškai aiškios. Pakitus žmonių gyvenimo būdui, smarkiai sumažėjo negyvos senos medienos. Išnyko daug medinių, rąstinių pastatų, tvorų, elektros ir telefono stulpų, pavienių sausų medžių. Galima neabejoti, kad tai prisidėjo prie bičių išnykimo. Grauždamos urvus bitės labai gadina medinius statinius, todėl galėjo būti intensyviai naikinamos. Be to, natūralias pievas ir ganyklas keičiant kultūrinėmis, gerokai sumažėjo mitybinių augalų. Jeigu būtų vėl aptikta bičių, pirmiausia reikėtų išsaugoti veisimosi vietas.

Informacijos šaltiniai

Adolph W., 1934: Materjaly do znajomosci fauny pszczol Wilenszczyzny. – Prace Towarszystwa przyjaciol nauk w Wilnie. Wydzial nauk matem. i przyr., 8: 217–254.
Giedrimienė V., Ivinskis P., 2004: V. Straševičiaus rinkti plėviasparniai, saugomi Panevėžio kraštotyros muziejuje. – Raudoni lapai, 8: 17–20.

Summary
In the first half of the 20th century the species was found in several localities in the country. Some populations were rather large. It was last caught in 1939 and the last recorded sighting of this species was in 1944. The main limiting factors are believed to be a lack of suitable breeding areas (old wooden buildings, fences, electricity and telephone line-posts and dead trees). Its disappearance may have been intensified by the destruction of nests and changes in floral composition.

Aprašė Virgilijus Monsevičius

Vasarinis skydvėžis

Triops cancriformis (Bosc, 1801)

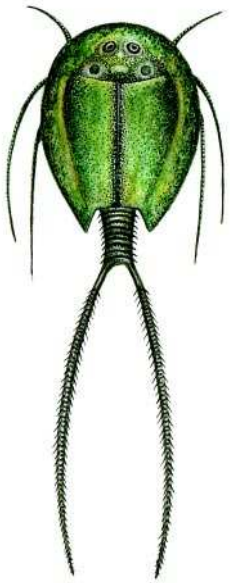
ŠEIMA LAPAKOJAI (*TRIOPSIDAE*)
BŪRYS SKYDVĖŽIAI (*NOTOSTRACA*)

2 (V) kategorija

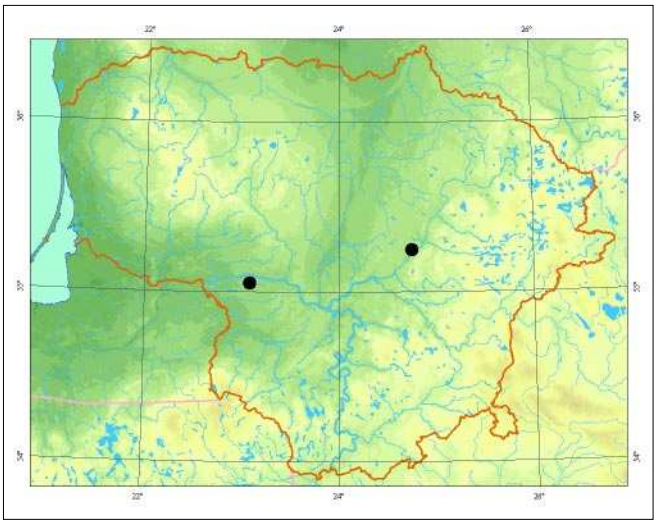
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1991 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje iki Vidurinių Rytų ir Indijos.
Lietuvoje žinomos radavietės Voniškių k. (Šakių r.) ir Dukstynos entomologiniame draustinyje (Ukmergės r.).

Biologija ir ekologija. Gyvena kūdrose, senvagėse, kuriose nėra žuvų ir kurios vasarą dažnai išdžiūsta. Didžiąją metų dalį būna ramybės būsenos. Visaėdis. Iš kiaušinių išsirita gegužės mėn. pradžioje, subręsta per 2 savaites. Dauginasi iki rugsėjo mėn. Išdžiūvusiame dumble kiaušiniai išlieka gyvybingi kelerius metus. Minta dumble esančiomis augalinėmis liekanomis, taip pat žuvų ikrais ar varlių kurkulais.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Populiacijų gausumas netirtas. Paplitimo vietose rasta daug vėžiagyvių.

Grėsmės ir apsauga. Vandens tarša, žemių įdirbimas ir sausinimas.
Būtina išsaugoti rūšies gyvenamus vandens telkinius.

Informacijos šaltiniai

Urania Tierreich, 1969: Wirbellose Tiere. Bd. 2. — Leipzig — Jena — Berlin.

Summary

The species is known to exist in only several localities, but the number of populations is rather high.

Aprašė Gintautas Vaitonis

Reliktinė mizidė

Mysis relicta Loven, 1862

ŠEIMA SKELTAKOJAI (*MYSIDAE*)
BŪRYS MIZIDĖS (*MYSIDACEA*)

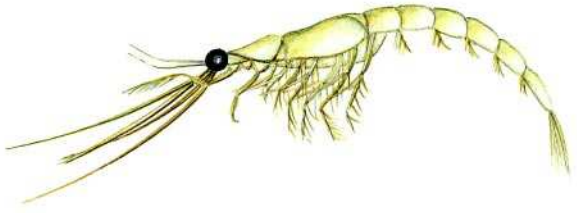
2 (V) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

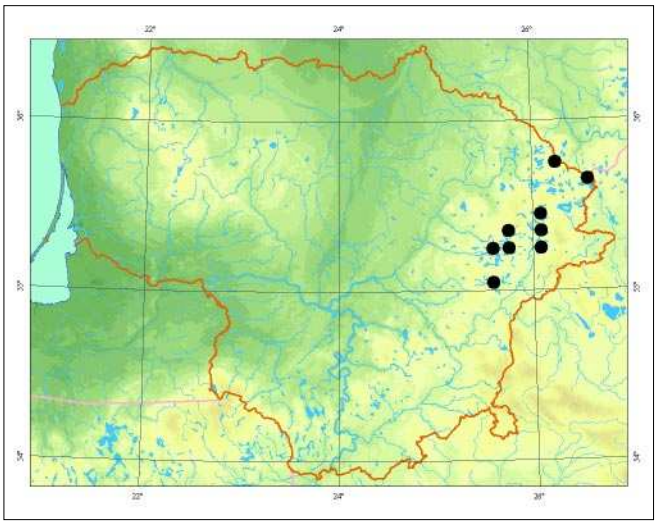
Paplitimas. Šiaurės Europos ir Amerikos ežeruose. Lietuvoje gyvena ledyninės kilmės giliuose ežeruose. Lietuva yra pietinė šios rūšies paplitimo riba. Lietuvoje buvo žinoma 15-oje ežerų (Dusios, Aiseto, Asalnų, Asvejos, Baluošų, Baluošo, Drūkšių, Žeimenų, Zaraso, Baltųjų Lakajų, Luokesos, Lūšių, Peršokšnų, Siesarčio, Šakarvų), tačiau pastaruoju metu kai kuriuose iš jų jau nebeaptinkama.

Biologija ir ekologija. Gyvena ledyninės kilmės ežerų giluminės zonos priedugnėje, kur pastovi žema temperatūra ir yra dideliu ištirpusio deguonies kiekis. Mažiausias ištirpusio deguonies kiekis – 3,5–4,0 mg/l. Dauginasi žiemą. Visaėdis vėžiagyvis. Vislumas iki 20 kiaušinių. Aptinkamas +1,6–8,4 °C vandens temperatūroje (slenkstinė temperatūra yra +16 °C), tik esant neutraliai arba silpnai šarminei vandens reakcijai. Lietuvoje nyksta. Pastaruoju metu išnyko Dusios, Baltųjų Lakajų, Siesarčio ežeruose.

Populiacijų gausumas. Populiacijų gausumas netirtas. Gausios populiacijos randamos Šakarvų, Lūšių, Asvejos ir Baluošų ežeruose.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Eutrofizacija, vandens tarša. Svarbu apsaugoti ežerų ekosistemas nuo taršos.

Informacijos šaltiniai

Gringelis A. I., 1980: Bentosnye lednikovye reliktovye rakoobraznye v ledinokovykh ozerakh Litovskoj SSR v 1952–1978 g. Tr. AN Lit. SSR, 2 (90): 69–76.
Grigelis A., Lenkaitis R., Nainaitė O., Žukaitė E., 1981: Peculiarities of distribution of cold-stenotherms hydrobionts in lakes of the National Park of the Lithuanian SSR. – *Verh. Internat. Verein. Limnology*, 2.

Summary

The species was reported in 15 lakes. Its abundance varies from year to year. Eutrophication is one of the main causes of species extinction.

Aprašė Gintautas Vaitonis

Palasėja

Pallasiola quadrispinosa (Sars, 1867)

ŠEIMA SKIRTINGASKIAUČIAI (*GAMMARIDAE*)
BŪRYS ŠONIPLAUKOS (*AMPHIPODA*)

4 (I) kategorija

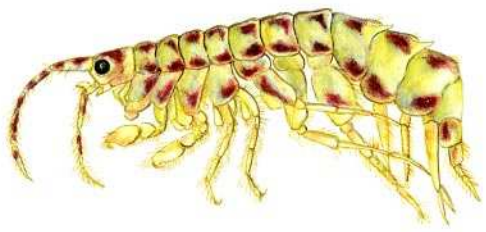
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Arktinio klimato zonoje.
Lietuva yra pietinė rūšies paplitimo riba. Aptikta šiuose ežeruose: Dusios, Galsto, Metelio, Seirijo, Avilio, Aiseto, Akmenos, Alaušo, Asalnų, Asvejos, Balto, Baluošų, Baluošo, Bebrusų, Vievio, Vencavo, Gavio, Galvės, Dringio, Drūkšių, Duseto, Žiezdro, Žeimenų, Zarasaičio, Zaraso, Ilgo, Baltųjų Lakajų, Juodųjų Lakajų, Luokesos, Lukos, Luodžio, Lūšių, Peršokšnų, Rašių, Samavo, Siesarčio, Skaisčio, Smalvo, Tauragno, Ukojo, Ūsių, Šakarvų, Švento, Vištyčio.

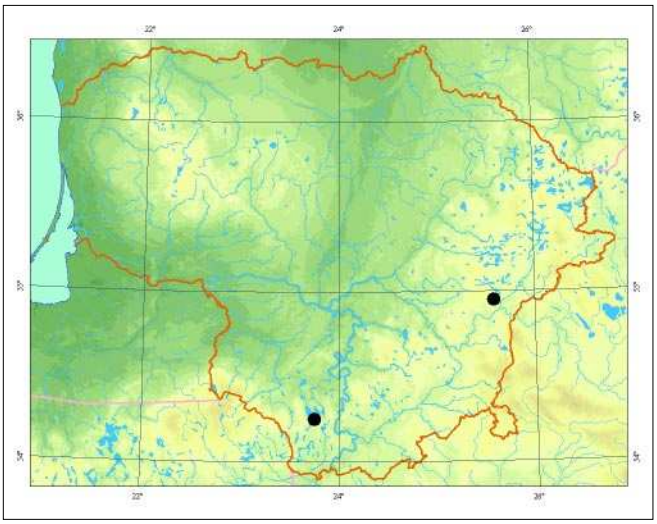
Biologija ir ekologija. Gyvena ežerų profundalinės zonos dugne. Šalčiamėgė, stenoterminė, mažiausiai oksifilinė rūšis iš reliktinių aukštesniųjų vėžiagyvių. Mažiausias ištirpusio deguonies kiekis – 2,0 mg/l. Kopuliuoja rudenį, jaunikliai išsirita kovo mėn. Vislumas – 20–50 kiaušinių.

Populiacijų gausumas. Įvairiuose ežeruose populiacijų gausumas labai nevienodas, vidutiniškai aptinkama 12–56 ind./m².

Grėsmės ir apsauga. Eutrofizacija, vandens tarša. Svarbu apsaugoti ežerų ekosistemas nuo taršos.

Linos Jasiukonytės piešinys

Informacijos šaltiniai
Gringelis A. I., 1980: Bentosnye lednikovye reliktovye rakoobraznye v ledinokovykh ozerakh Litovskoj SSR v 1952–1978 g. Tr. AN Lit. SSR, 2 (90): 69–76.
Grigelis A., Lenkaitis R., Nainaitė O., Žukaitė E., 1981: Peculiarities of distribution of cold-stenotherms hydrobionts in lakes of the National Park of the Lithuanian SSR. – *Verh. Internat. Verein. Limnology*, 2.
Vaitonis G., 1994: Vėžiagyvių kompleksų formavimasis Lietuvos vandenyse ir jų reikšmė biocenozėse. Daktaro disertacija (*rusų kalba*). – Vilnius.

Summary
The species was found in 44 lakes. Population amounts vary. The main damaging factor is increasing eutrophication.

Aprašė Gintautas Vaitonis

Boružinis storagalvis (sin. Raudonasis eresas)

Eresus cinnaberinus (Olivier, 1789)

ŠEIMA STORAGALVINIAI (*ERESIDAE*)
BŪRYS DIDŽIAPILVIAI (*ARANEAE*)

3 (R) kategorija

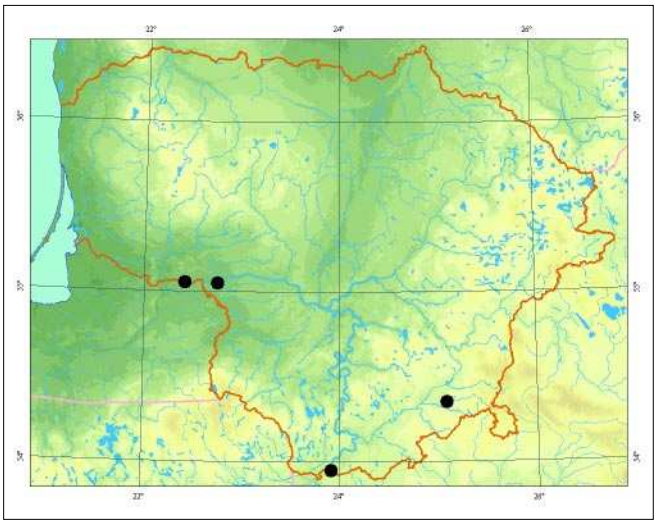
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, dažnesnė pietiniuose rajonuose (Pirėnų pusiasalyje). Šiauriniuose rajonuose labai reta (Danijoje, Vokietijoje, Olandijoje, Švedijoje). Nuo 1979 m. Didžiojoje Britanijoje žinoma tik 1 radavietė. Rusijoje rūšis aptinkama iki Altajaus, Kinijoje.
Lietuvoje aptikta Jurbarko r. (1999, 2002), Gerdašiuose (Lazdijų r., 2000), Rūdninkų poligone (Šalčininkų r., 2006).

Biologija ir ekologija. Patelė urvelyje deda vieną apie 8–10 mm skersmens kokoną su 80 kiaušinėlių. Dieną šį kokoną išneša iš urvelio, kad sušiltų saulės atokaitoje, o vakarop jį vėl parneša. Išsiritusius jauniklius maitina iš burnos į burną suvirškintu maistu. Jaunikliai peržiemoja urvelyje kartu su patele. Per šį laiką voriukai neriasi 6 kartus. Pavasarį patelė žūsta ir tampa papildomu maistu savo jaunikliams. Vorai gyvena 3 metus. Patelė 15–20 mm, juoda, aksominė, apaugusi blizgančiais plaukeliais. Patinėlis apie 10 mm; galvakrūtinė juoda su juodais, baltais ir raudonais plaukeliais. Pilvelis ugninio raudonumo, su keturiomis didelėmis juodomis dėmėmis ir dviem mažais juodais taškeliais. Kojos su šviesiais žiedelias. Patinėliai sugeba šuoliuoti. Žemėje jis įsirengia verpalais išklotą (iki 10 cm ilgio ir 1 cm skersmens) urvelį, kurio piltuvėlio pavidalo anga yra dirvos paviršiuje. Ji uždengta verpalų kilimėliu. Nuo čia į visas puses driekiasi susipynusios gaudomosios gijos. Surasti tokius gerai užmaskuotus urvelius yra sunku. Medžioja dažnai didelius, tvirtu chitininiu sluoksniu vabalus (mėšlavabalius, šoklius). Tik subrendę patinai pastebimi rugpjūčio–rugsėjo ir gegužės mėn., kai ieško patelių. Gyvena apsaugotose nuo vėjo, gerai šildomose lengvo dirvožemio buveinėse.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Iš viso aptikti 3 patinai ir 1 patelė. Vienas patinas rastas tarp Jurbarko ir Smalininkų, ties Pašvenčio girininkijos 69 kv. Antras aptiktas Viešvilės rezervate, Kalvelių girininkijos 151 kv. pietinėje dalyje, jauno sauso pušyno retažolėje aikštelėje, šalia keliuko. Patelė pagauta 1,5 km šiauriau nuo šios radavietės, ardant seną pušinių rąstų pavėsinę po pamatiniu, kiek susmegusiu į žemę, rąstu. Trečias patinas pastebėtas elektros perdavimo juostoje Gerdašių miško kirtavietėje. Ketvirtoji radavietė Rūdninkų poligono retame viržyne.

Grėsmės ir apsauga. Buveinių kaita dėl natūraliai augančių ar sodinamų miškų, pavasariniai gaisrai.
Svarbu išsaugoti vorų gyvenamas buveines, nesodinti miško ir šalinti natūraliai augančius medžius ir krūmus.

Informacijos šaltiniai

Summary
An extremely rare species. Only four individuals of Eresus cinnaberinus have been found.

Aprašė Algirdas Vilkas

Didysis plūdvoris

Dolomedes plantarius (Clerck, 1758)

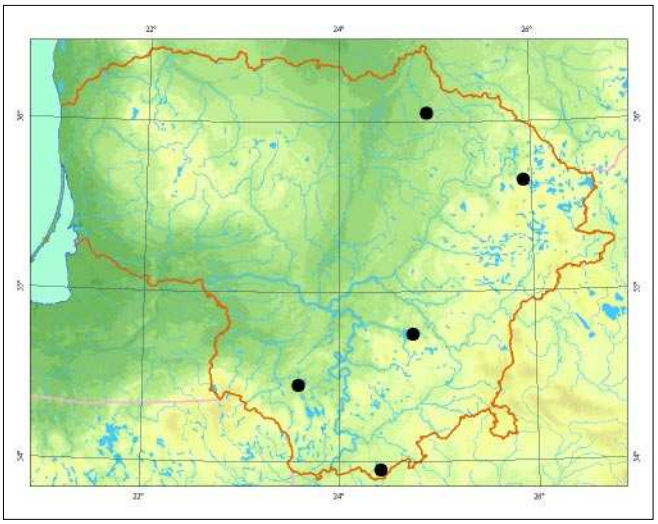
ŠEIMA GUOLININKAI (*PISAURIDAE*)
BŪRYS DIDŽIAPILVIAI (*ARANEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2000 m.

Paplitimas. Paplitimas neaiškus, nes ilgą laiką rūšis buvo maišoma su juostuotuoju plūdvoriu (*Dolomedes fimbriatus*). Pietiniuose Europos rajonuose neaptikta, šiauriniuose ir centriniuose aptikta Norvegijoje, Suomijoje, Estijoje, Latvijoje, Lenkijoje, Olandijoje, Danijoje, Pranzūzijoje, Čekijoje, Šveicarijoje, Slovakijoje ir Vengrijoje. Lietuvoje žinomos 4 radavietės: Vabalninke (Biržų r.), Vievio apylinkėse (Trakų r.), Puvočių apylinkėse (Varėnos r.), Žuvinto rezervate (Alytaus r.).

Biologija ir ekologija. Kiaušinėlių kokonas rudas, jame būna iki 350 kiaušinėlių. Iš pradžių patelė kokoną nešiojasi cheliceromis. Prieš išsiritant jaunikliams, gerokai padidėjusį kokoną patelė pakabina prie augalų ir aprezga retu kupolo pavidalo voratinkliu. Išsiritę jaunikliai pirmąją savaitę laikosi kartu, sudarydami purų kamuolį. Paaugę voriukai išplinta voratinkliais, kurie sujungti su kokono apvalkalu, bet išgąsdinti vėl susirenka į kamuolėlį; patelė laikosi šalia. Lytiškai subręsta antraisiais metais. Pavasarį dar galima aptikti abi amžiaus grupes: lytiškai subrendusius vorus ir praeitą vasarą ar rudenį išsiritusius jauniklius. Dalis jauniklių rudenį išplinta voratinkliais, patenka ant augalų, įvairių medžių ir krūmų ir ten praleidžia pirmuosius savo gyvenimo metus. Gyvena prie vandens telkinių, pelkėtuose miškuose, kur auga viksvos, vikšriai, švendrai. Mėgsta šviesesnes ir išretėjusias vietas, kur daug beržynų ir alksnynų, griovių ir balų, ilgai stovinčio vandens. Vikriai bėgioja vandens paviršiumi. Gresiant pavojui paneria. Gaudo į vandenį įkritusius nariuotakojus. Kartais patelė užpuola ir suėda patiną.

Linos Jasiukonytės piešinys

Labai panašus į juostuotąjį plūdvorį (*Dolomedes fimbriatus*), bet šviesesnis ir su neryškiomis juostomis. Patelės epigyna centrinėje dalyje be šviesių plaukelių. Vorų kūnas rudas, su gražiu šilkiniu blizgesiu ir keletu mažų baltų taškelių.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Pavieniai individai aptikti birželio–rugpjūčio mėn.

Grėsmės ir apsauga. Nedidelių, pelkinių vandens telkinių sausinimas ir natūralus nykimas.
Būtina išsaugoti tinkamus biotopus: griovius, kanalus ir kitus mažus pelkėtus telkinius.

Informacijos šaltiniai

Ramoškaitė R., 1994: Vepriškų žemapelkės vorai. – Lietuvos moksleivių gamtininkų mokslinės konferencijos pranešimai. – Vilnius.
Vaickutė J., 1960: Lietuvos vorų faunos tyrimai. – Diplominis darbas. – Vilnius.
Valenta V., Kašarskytė R., 1990: Lietuvos pušynų vorai (*Aranei*). – Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų darbai, 29: 7.
Zhukauskiene J., 1968: Pauki (*Araneidae*) poberežja ozera Žuvintas. – Zapovednik Žuvintas. – Vilnius.

Summary

The species has been registered in only a few localities. The main restricting factor is lack of suitable habitats.

Aprašė Algirdas Vilkas

Rudasparnė efemerėlė

Eurylophella karelica Tiensuu, 1935

ŠEIMA EPHEMERELLIDAE (*EPHEMERELLIDAE*)
BŪRYS LAŠALAI (*EPHEMEROPTERA*)

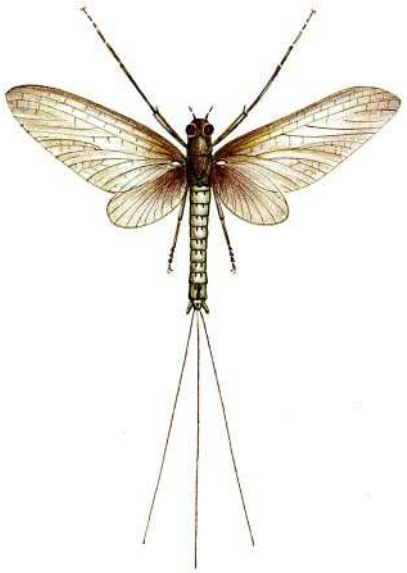
4 (I) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

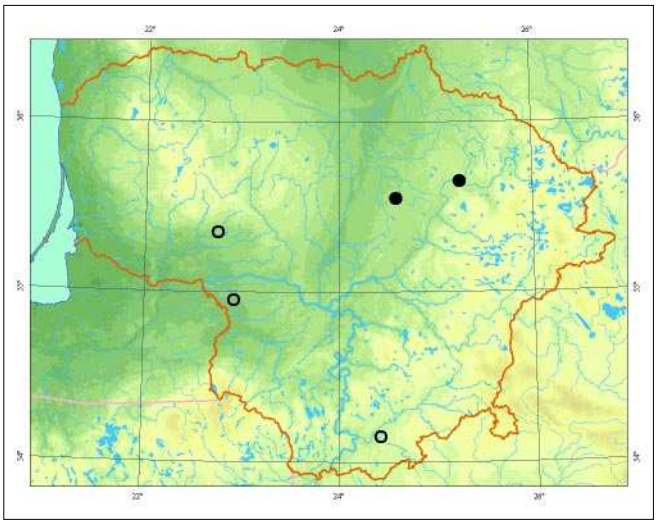
Paplitimas. Lenkijoje, Vengrijoje, Slovėnijoje bei šiaurinėje Rusijos dalyje.
Lietuvoje aptikta Ūloje prie Zervynų, Jaroje prie Svėdasų (Čiukų k.), Šešuvyje, Nevėžio aukštupyje ir Siesartyje (Šešupės int.).

Biologija ir ekologija. Lervos gyvena upėse bei upeliuose, tekančiuose kalvotose vietovėse ir lygumose. Daugiausia aptinkamos atviruose plotuose, rečiau — miško užtamsintuose tekančiuose vandens telkiniuose. Pasirenka lėtos tėkmės upes arba mažus užutėkius, stiprios srovės upes ar upelius su žvyruotu gruntu. Dažniausiai lervos surenkamos nuo paskendusių *Cyperaceae* ir *Poaceae* žolinių augalų arba į vandenį panirusių medžių šaknų ir šakų. Visas vystymosi ciklas trunka 1 metus. Lervos aptinkamos nuo rugpjūčio iki birželio mėn. pradžios. Subimagai išsirita vakare ir po 1—2 parų virsta suaugėliais. Suaugėliai skraido nuo gegužės vidurio iki birželio vidurio. Gyvena iki 3 dienų.

Populiacijų gausumas. Rūšiai būdingas nevientisas paplitimas, apsiribojantis mažais ploteliais. Kai kur rūšis jau išnykusi. Tai yra viena iš europinių lašalų rūšių, kuriai labiausiai gresia išnykimas. Gausi buvo tik Jaros populiacija, kur per dieną buvo galima aptikti šimtus lervų. Ši populiacija sunaikinta. Siesartyje

Linos Jasiukonytės piešinys

taip pat nebeaptinkama. Ūloje buvo labai reta, bet yra tikimybė, kad dar gyvena aukščiau Zervynų.

Grėsmės ir apsauga. Upių tarša, jų patvenkimas.
Svarbu saugoti rūšies buveines nuo taršos, arti upių nenaudoti pesticidų.

Informacijos šaltiniai

Kazlauskas R., 1959: Indėlis Lietuvos lašalų faunai pažinti. — Vilniaus universiteto mokslo darbai, 23 (6): 157—174.

Kovacs T. and Ambrus A., 1999: *Eurylophella karelica* Tiensuu, 1935 in the Carpathian Basin (*Ephemeroptera: Ephemerellidae*). — Fol. Hist.-nat. Mus. Matr., 23: 153—156.

Summary

Eurylophella karelica has a remarkably disjunct distribution, being confined to small patchy areas. It has become extinct in several localities and this is one of the species of European mayfly most threatened with extinction. Larvae were found in five localities in Lithuania, however due to water pollution, it is presumed that only those in the Ūla River have survived.

Aprašė Giedrė Višinskienė

Reliktinis lašalas

Neoephemera maxima (Joly, 1870)

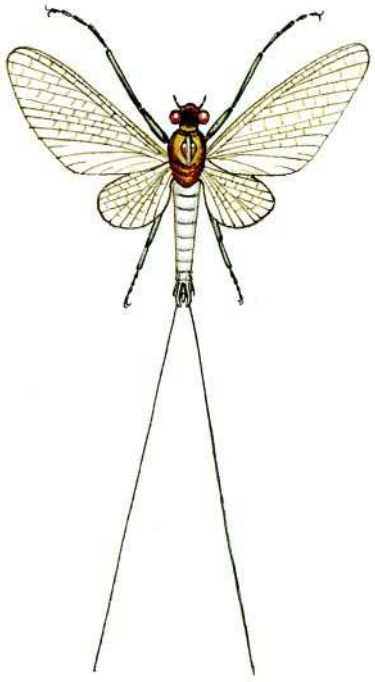
4 (I) kategorija

ŠEIMA NEOEPHEMERIDAE (*NEOEPHEMERIDAE*)
BŪRYS LAŠALAI (*EPHEMEROPTERA*)

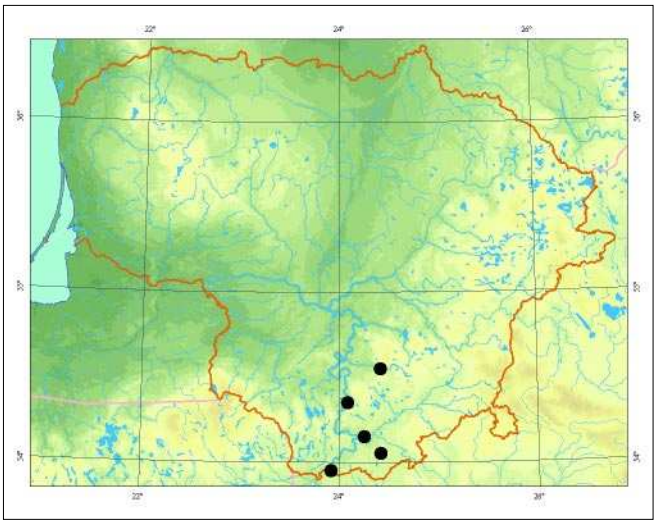
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Lenkijoje, Prancūzijoje, Makedonijoje, Bulgarijoje.
Lietuvoje gausios populiacijos buvo žinomos Merkio intake Grūdoje (prie Kašėtų) ir Verknėje (prie Stakliškių). Pavienių lervų aptikta Merkio žemupyje, Ratnyčėlėje (Druskininkuose) ir Nemune aukščiau Alytaus.

Biologija ir ekologija. Lervos gyvena nuo rugpjūčio iki kitų metų birželio pabaigos tarp vandens samanų ir sąnašų švariose upėse, kur daug deguonies, ant smėlėto ar žvirgždėto dugno, ant nuskendusių šakų. Srovės greitis – 0,4–0,6 m/s. Suaugėlio stadijos patinai skraido negausiais būreliais aukštai tarp medžių. Gyvena apie 2–3 paras.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Populiacijų gausumas netirtas. Daug lervų buvo randama Grūdoje ir Verknėje. Kitur aptikti pavieniai individai. Nebeaptinkama Grūdoje, Merkyje ir Nemune, Ratnyčėlėje.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinę grėsmę rūšiai kelia vandens tarša, patvankos.
Labai svarbu apsaugoti upes nuo taršos.

Informacijos šaltiniai

Kazlauskas R., 1959: Indėlis Lietuvos lašalų faunai pažinti. – Vilniaus universiteto mokslo darbai, 23 (6): 157–174.

Summary

Abundant populations were found in the Grūda and Verknė rivers. Single larvae have been found in the Merkys, Ratnyčėlė, and Nemunas rivers upriver from Alytus, yet it is no longer found in the Merkys, Ratnyčėlė, Grūda and Nemunas rivers these days.

Aprašė Giedrė Višinskienė

Kapnopsis

Capnopsis schilleri (Rostock, 1892)

ŠEIMA CAPNIIDAE (*CAPNIIDAE*)
BŪRYS ANKSTYVĖS (*PLECOPTERA*)

4 (I) kategorija

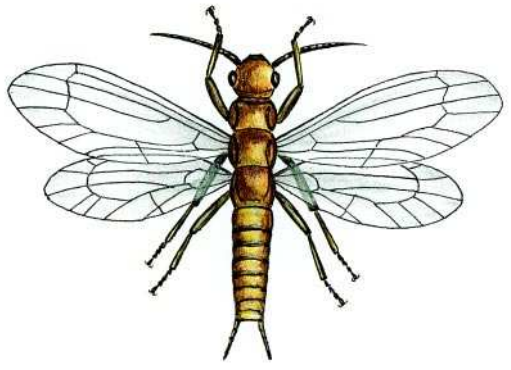
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Didesnėje Europos ir Azijos dalyje. Lietuvoje lervos aptiktos rytinėje dalyje upėtakinio tipo upėse ir upeliuose: Vilnelėje, Žeimenos intakuose Meroje ir Sarioje. Suaugėliai aptikti Vakarų Lietuvoje, Viešvilės upelio žemupyje.

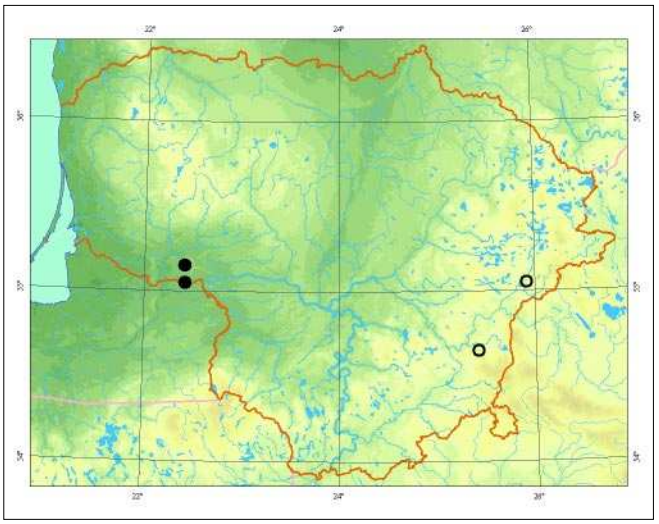
Biologija ir ekologija. Lervos gyvena nedidelėse lygumų ir neaukštų kalnų šaltavandenėse, šaltiniuotose, srauniose (apie 0,5 m/s) upėse bei upėtakiniuose upeliuose, apaugusiuose mišku, kur vandens temperatūra vasarą įšyla iki 17 °C. Gruntas smėlėtas, žvyruotas, akmenuotas. Už akmenų, nuskendusių medžių ir šakų susidaro sąnašų ploteliai, kur ir gyvena lervos. Vabzdžiai skraido nuo balandžio mėn. pradžios iki birželio pabaigos.

Populiacijų gausumas. Tik Sarioje (vidurupyje) lervos buvo gausios. Kitur aptiktos pavienės lervos. Padidėjus Meros užterštumui, prie Pažeimenės nebeaptinkama. Gausūs suaugėliai stebėti Viešvilės žemupyje nuo balandžio 15 iki birželio 29 d.

Grėsmės ir apsauga. Upių tarša, jų patvenkimas. Svarbu saugoti rūšies buveines nuo taršos, arti upių nenaudoti pesticidų.

Linos Jasiukonytės piešinys

Informacijos šaltiniai

Kazlauskas R., 1962: Kai kurie duomenys apie Lietuvos ankstyves (*Plecoptera*). – LTSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Biologija, 2.

Summary

Larvae were found in the southern part of Lithuania, and fully developed imagoes have been observed in western Lithuania. Larvae were abundant only in the Saria River, with only single individuals found elsewhere. Mature imagoes are abundant in the lower reaches of the Viešvilė River.

Aprašė Giedrė Višinskienė

Mažoji išnura

Ischnura pumilio (Charpentier, 1825)

4 (I) kategorija

ŠEIMA MĖLYNOSIOS STRĖLIUKĖS (*ODONATA*)
BŪRYS ŽIRGELIAI (*COENAGRIONIDAE*)

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

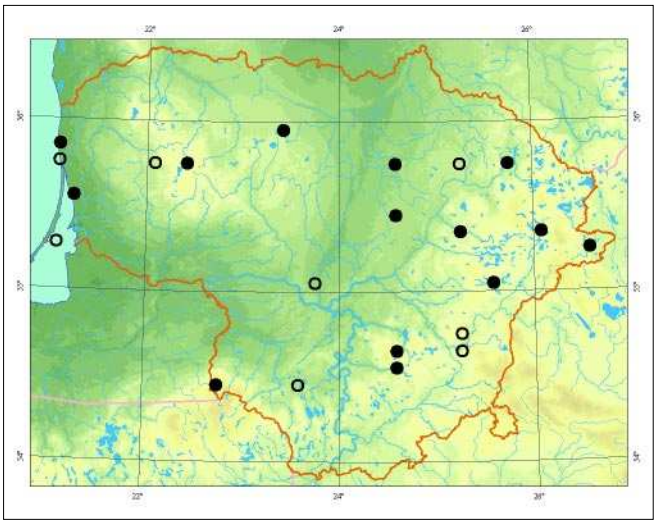
Paplitimas. Visoje Europoje, tačiau gausesnė pietinėje Europos dalyje, Šiaurės Vakarų Afrikoje, Kaukaze, Viduriniuose Rytuose, Vidurio bei Vakarų Sibire, Centrinėje Azijoje.
Lietuvoje rūšis aptikta: Ignalinos, Kauno, Klaipėdos, Molėtų, Rokiškio, Šiaulių, Švenčionių, Telšių, Trakų, Varėnos, Vilkaviškio r., Kuršių nerijoje.

Biologija ir ekologija. Rūšis gyvena negiliuose grioviuose, balose, lėtos tėkmės pelkėtų upelių pakraščiuose, šlapiose šaltiniuotose pievose, negiliuose dirbtiniuose vandens telkiniuose su negausia augalija. Lervos toleruoja silpnai rūgštų negilių pelkių ir ežerų stovintį vandenį. Būtina sąlyga — turtingas neorganinių junginių vanduo ir dumblinas substratas. Gali įsikurti laikinose buveinėse, bet po kelerių metų pakitus sąlygoms išnyksta. Patelės kiaušinius deda ant monažolių (*Glyceria),* pašiaušėlių (*Alopecurus*) ir pelkinių duonių (*Eleocharis palustris*) augalų stiebų. Lervos vystosi 1 metus. Skraido nuo gegužės pabaigos iki rugsėjo vidurio, skraidymo pikas birželio viduryje.

Populiacijų gausumas. Populiacijos gausumas netirtas. Radavietėse rasti pavieniai individai.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Dėl buveinių kaitos negiliuose vandens telkiniuose suveši sparčiai augančios augalų rūšys: plačialapiai švendrai (*Typha latifolia*) ir vikšriai (*Juncus*). Dėl gausios augalijos vandenyje mažėja deguonies kiekis, patenka mažiau šviesos ir žemėja vandens temperatūra. Buveinė tampa netinkama gyventi. Rūšis nyksta ir dėl nedidelių vandens telkinių nykimo, sausinimo darbų, cheminių medžiagų naudojimo žemės ūkyje.
Labai svarbu gausesnėse radavietėse šalinti vandens augalus.

Informacijos šaltiniai

Stanionytė A., 1993: The check-list of dragonflies (*Odonata*) of Lithuania. — New and rare for Lithuania Insect specines, 50—60.
VU Ekologijos instituto kolekcija.

Summary

Ischnura pumilio is distributed across all of Lithuania, yet only single individuals have been observed in its localities.

Aprašė Dalia Aidukaitė

Johansono strėliukė

Coenagrion johannsoni (Wallengren, 1894)

ŠEIMA STRĖLIUKĖS (*COENAGRIONIDAE*)
BŪRYS ŽIRGELIAI (*ODONATA*)

2 (V) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2005 m.

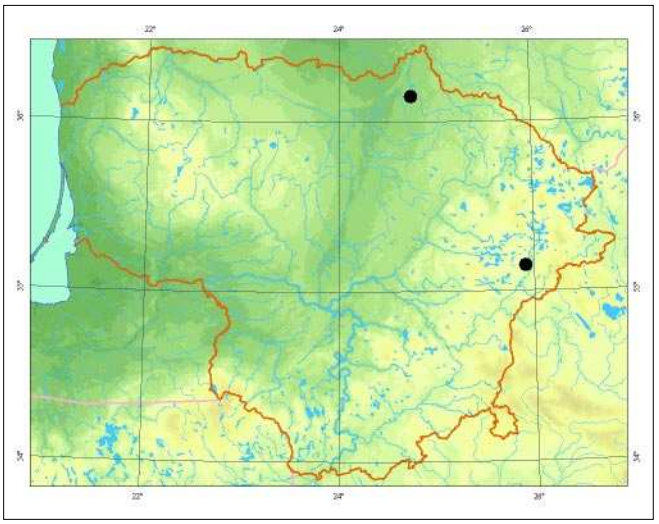
Paplitimas. Šiaurės Eurazijos rūšis. Paplitusi Skandinavijoje, išskyrus Daniją, Šiaurės Baltarusijoje, Latvijoje, Rusijoje, Sibire, Korėjoje.
Lietuvoje rūšis aptikta Labanoro regioninio parko Girutiškio rezervate (Švenčionių r.).

Biologija ir ekologija. Gyvena nedideliuose distrofiniuose ežerėliuose, aukštapelkėse. Tokiems ežerams būdingas rūgščios reakcijos, neturtingas mineralinių medžiagų vanduo. Šiuose ežeruose auga pavieniai arba nedidelius sąžalynus sudarantys augalai. Dažniausiai aptinkama ant kiminų, kitų samanų, viksvų, pludūrlapių žiedinių augalų. Neskraido virš atviro vandens, skraido žemai tarp augalijos. Patelės kiaušinius deda į vandens augalų stiebus. Kiaušiniai vystosi mėnesį. Lervos vystosi 1–2 metus. Skraido nuo birželio iki rugpjūčio vidurio.

Populiacijų gausumas. Žinoma tik 1 radavietė Girutiškio rezervato Akutės ežerėlyje. Ankstesni duomenys kelia abejonių, nes nurodoma netipinga rūšiai buveinė.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Vandens tarša, hidrologinio režimo pakitimai.

Informacijos šaltiniai

Bernard R., 2002: Coenagrion johanssoni (Wallengren) in Lithuania (*Zygoptera: Coenagrionidae*). – Notulae Odonatologicae, 5 (10): 117–121.

Summary

The species has only one known locality in the Labanoras Regional Park. Lithuania marks the southern distribution boundary of this species.

Aprašė Dalia Aidukaitė

Mažoji nehalenija

Nehalennia speciosa (Charpantier, 1840)

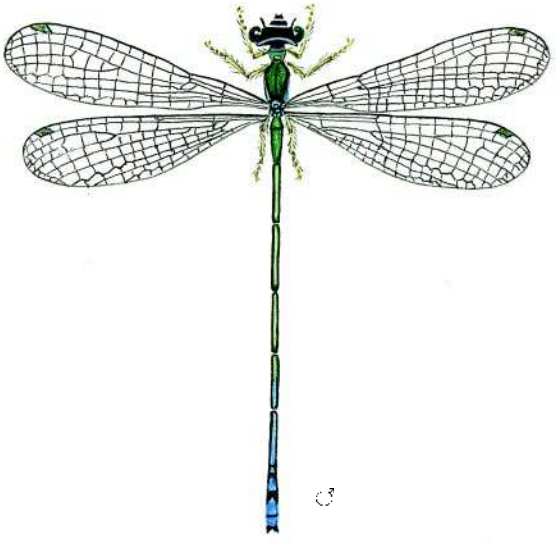
ŠEIMA STRĖLIUKĖS (*COENAGRIONIDAE*)
BŪRYS ŽIRGELIAI (*ODONATA*)

3 (R) kategorija

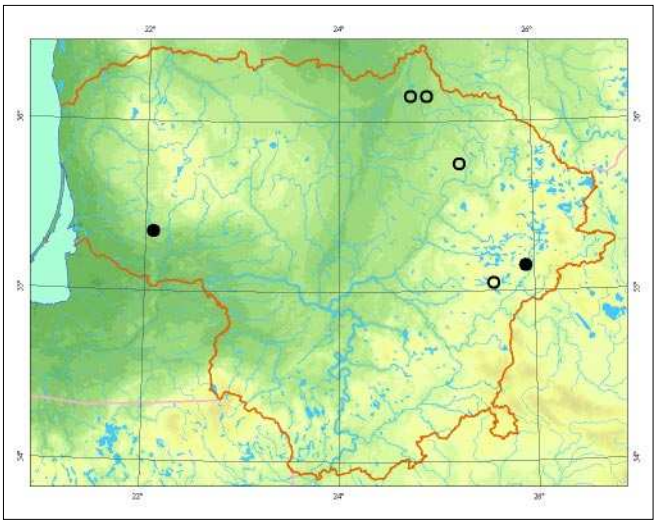
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Šiaurės ir Rytų Europoje, Rusijoje. Į rytus rūšis paplitusi Sibire iki Japonijos.
Lietuvoje randama: Purvino pelkėje, prie Pašliaužo ežero (Švenčionių r.), Labanoro regioninio parko Girutiškio rezervate, Akutės ežere (Švenčionių r.), Verkiuose (Vilniaus r.), Biržų ir Vilkaviškio rajonuose.

Biologija ir ekologija. Gyvena buveinėse, kuriose vyrauja negilūs mezotrofiniai vandens telkiniai, pelkių bendrijos, taip pat aukštapelkėse bei tarpinio tipo pelkėse. Lervos gyvena ir laikinuose vandens telkiniuose. Gali ištverti vandens telkinio išdžiūvimą vasarą ir įšalą žiemą. Tai stenotopinė rūšis, kurios paplitimas susijęs su viksvomis (*Carex*). Dažniausiai skraido plotuose, esančiuose tarp kiminų juostos ir atviro ežerėlių vandens, rečiau – liūliuojančiose pelkių dalyse. Skraido silpnai, lėtai, žemai, dažniausiai tarp vandens augalų. Naktį slepiasi žolėse. Buveinė neturtinga mineralinių mežiagų, jai būdingas rūgščios reakcijos vanduo. Rūšies plitimą riboja svyruoklinės (*Carex limosa*) ir laibosios (*Carex lasiocarpa*) viksvos. Tai pati mažiausia Europoje gyvenanti žirgelių rūšis, kurios

Linos Jasiukonytės piešinys

kūno ilgis siekia 22–24 mm. Skraido nuo birželio iki rugpjūčio pradžios.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Purvino pelkėje (Švenčionių r.) aptikta ypač gausi populiacija.

Grėsmės ir apsauga. Rūšis nyksta dėl besikeičiančių ar nykstančių biotopų – pelkių ir šlapžemių – sausinimo. Taip pat dėl augalijos rūšinės sudėties pokyčių, ypač dėl kiminų (*Sphagnum*), kurie nustelbia kitą augaliją. Dėl to kinta vandens trofiškumas. Rūšiai gyventi tinkamos buveinės yra mažos ir atskirtos.

Informacijos šaltiniai
Stanionytė A., 1993: The check-list of dragonflies (*Odonata*) of Lithuania. – New and rare for Lithuania Insect specines, 50–60.
VU Ekologijos instituto kolekcija.

Summary
Only several isolated populations, mostly in eastern Lithuania, are known.

Aprašė Dalia Aidukaitė

Šiaurinis laumžirgis

Aeschna crenata Hagen, 1856

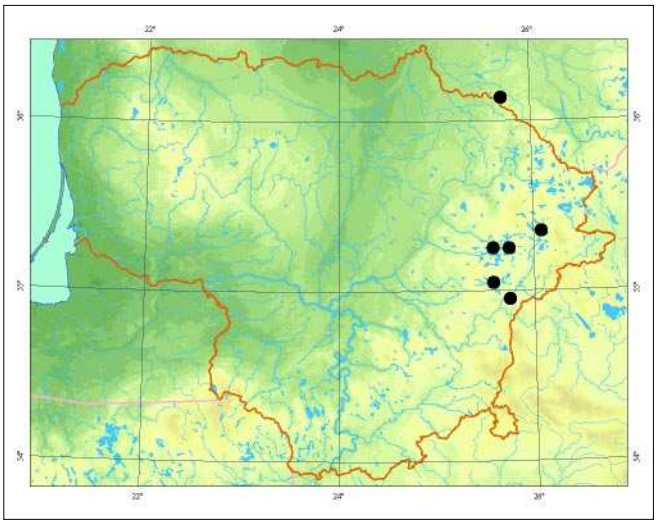
ŠEIMA LAUMŽIRGIAI (*AESHNIDAE*)
BŪRYS ŽIRGELIAI (*ODONATA*)

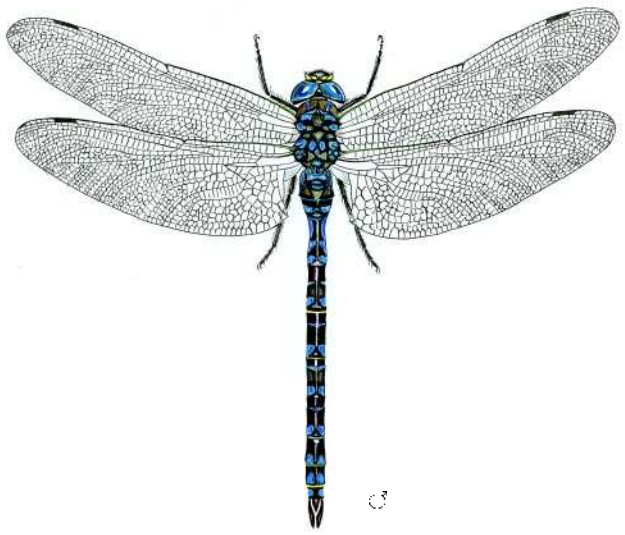
2 (V) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2005 m.

Paplitimas. Tipinga sibirinė rūšis, gyvenanti taigoje ir pelkėse. Paplitusi Šiaurės Rusijoje, Suomijos pietuose, Latvijoje, Mongolijoje, Japonijoje.
Lietuvoje aptikta 3 vietose Švenčionių ir Ignalinos rajonuose.

Biologija ir ekologija. Lervos gyvena įvairiuose miškų ežeruose, ežerų užutėkiuose tarp tankios povandeninės augalijos. Vandens telkinys turi būti gausiai apaugęs vandens augalija. Lervos minta žuvų mailiumi, varlių buožgalviais, smulkiais bestuburiais. Suaugėliai minta apsiuvomis (*Trichoptera*), dvisparniais (*Diptera*), drugiais (*Lepidoptera*) ir kitais žirgeliais. Patelės kiaušinius deda ant negyvos vandens augalijos. Neriasi ant kranto, nutolę nuo vandens iki 2,5 m. Kartais neriasi ir naktį. Išsiritę jauni žirgeliai skrenda į sausas ir saulėtas vietas — toliau nuo vandens. Nutupia ant medžių kamienų 8—10 m aukštyje. Jei nėra aukštų medžių, nutupia ant krūmų. Tupi tol, kol sustiprėja. Skrydis staigus. Rudenį, ieškodami maisto, palieka vandens telkinius. Gali nuskristi didelius atstumus. Nakvoja ant medžių, bet ne daugiau negu 10 m aukštyje. Jei nutupia ant kamieno, tai tik storų šakų saulėtoje pusėje. Persekioja ir išstumia iš ežerų kitas žirgelių rūšis: *Aeschna juncea*, *A. grandis, A. viridis*. Skraido liepos—rugsėjo mėn.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Populiacijos gausumas nežinomas. Žinomos tik kelios radavietės. Radavietėse stebėti suaugėliai, surinkta beveik 50 išnarų.
Grėsmės ir apsauga. Buveinių pokyčiai, plynieji kirtimai, miškų gaisrai, tarša.
Svarbu apsaugoti distrofinius ežerus nuo taršos ir svarbiausiose šiaurinių laumžirgių gyvenamose vietose stabdyti vykstančius aplinkos pokyčius.

Informacijos šaltiniai

Bernard R., 2002: First records of Aeshna crenata Hagen, 1856 in Lithuania with selected aspects of its biology (*Odonata: Aeshniidae*). — Opuscula zoologica fluminescensia, 202: 1—21.
VU Ekologijos instituto kolekcija.

Summary
Abundance and distribution are restricted to the southern boundary of the species distribution area. A few localities are known with only several individuals found.

Aprašė Dalia Aidukaitė

Žaliasis laumžirgis

Aeshna viridis Eversmann, 1836

ŠEIMA LAUMŽIRGIAI (*AESHNIDAE*)
BŪRYS ŽIRGELIAI (*ODONATA*)

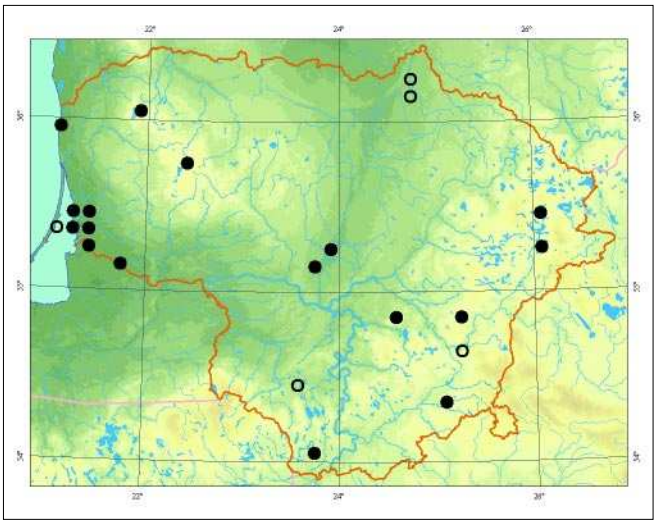
3 (R) kategorija

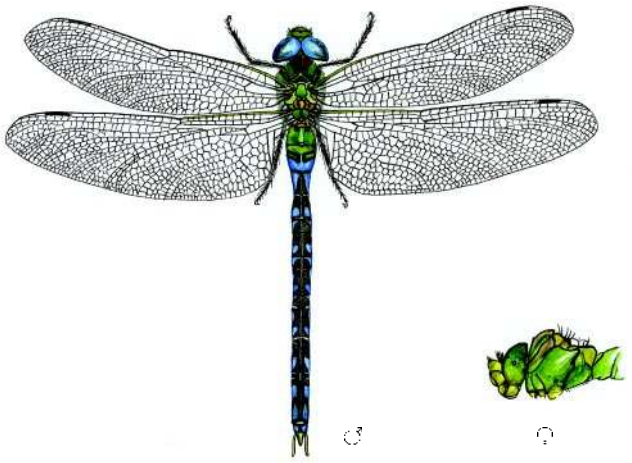
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2003 m. Įrašyta į Berno konvencijos II ir Buveinių direktyvos IV priedus.

Paplitimas. Vakarų Palearktikos borealinėje ir vidutinio klimato juostoje. Rytuose paplitusi iki Altajaus kalnų. Vakarų Europoje reta rūšis, gausesnė Rytų Europoje, Karpatuose, Rusijoje.
Tikriausiai paplitusi didesnėje Lietuvos dalyje, tačiau negausiai. Anksčiau buvo rasta Alytaus, Biržų, Vilniaus r. ir Kuršių nerijoje, neseniai aptikta Ignalinos, Kauno, Plungės, Šilutės ir Telšių r., Pagėgių sav.

Biologija ir ekologija. Lervos aptinkamos nerūgščiuose, santykinai švariuose stovinčio vandens telkiniuose, dažniausiai alijošinių aštrių (*Stratiotes aloides*) lapų rozetėse. Patelės paprastai deda kiaušinius ant pusiau į vandenį panirusių šio augalo lapų, kartais ir ant šiurpių (*Sparganium*) ar švendrų (*Typha*) lapų. Kiaušiniai žiemoja, lervos išsirita pavasarį. Jos plėšrios, minta vandens bestuburiais, žuvų mailiumi ir buožgalviais. Subręsta antraisiais arba trečiaisiais vystymosi metais. Suaugėliai išsirita birželio pabaigoje–liepos mėn. ir skraido iki rudens. Jie paprastai laikosi pelkėse ir pievose netoli nuo veisimosi vietų. Plėšrūs, minta ore medžiodami skraidančius vabzdžius. Pakitus veisimosi buveinei, nukonkuruojami kitų laumžirgių rūšių.

Populiacijų gausumas. Tinkamuose veistis vandens telkiniuose gali būti gana gausūs: Nevėžio senvagėje, netoli Babtų (Kauno r.), suaugėlių ritimosi metu išnarų tankumas siekė 1–4 ind./m². Suaugėliai paprastai aptinkami pavieniui, tačiau tinkamiausiose buveinėse gali būti gausūs: Nemuno deltoje buvo stebima apie 30 vienu metu skraidančių individų.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Vandens telkinių tarša, jų eutrofizacija, žuvų įveisimas juose, augalijos šalinimas, valymas ar gilinimas rengiant poilsiavietes ir kitoks buveinių keitimas.
Būtina išsaugoti buveines, arti veisimosi vietų nenaudoti cheminių medžiagų, ypač fosforo trašų ir pesticidų.

Informacijos šaltiniai

Stanionytė A., 1988: Dragon-flies (*Odonata*) in the protected territories of the Lithuanian SSR. – Acta entomologica Lituanica, 9: 20–26.
Stanionytė A., 1993: The check-list of dragonflies (*Odonata*) of Lithuania. – New and rare for Lithuania insect species. Records and descriptions of 1993, 50–60.

Summary

This species is distributed thoughout all of Lithuania, yet in small numbers. In most suitable breeding habitats, the observed exuvia density reached 1–4/m². The main threats to its survival are changes in breeding habitats and water body eutrophication and acidification.

Aprašė Eduardas Budrys

Mažasis karališkasis laumžirgis

Anax parthenope (Selys, 1839)

ŠEIMA LAUMŽIRGIAI (*AESHNIDAE*)
BŪRYS ŽIRGELIAI (*ODONATA*)

4 (I) kategorija

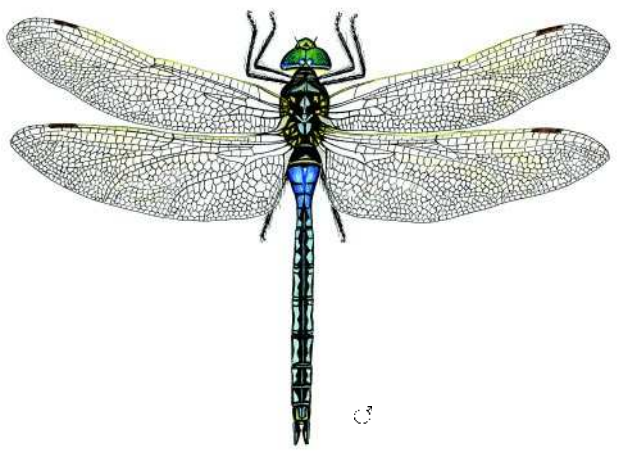
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Nuo Atlanto iki Ramiojo vandenyno ir Kanarų salose. Šiaurės Afrikoje, Viduriniuose Rytuose, Užkaukazėje, Mažojoje ir Centrinėje Azijoje, Pakistane, šiaurinėje Indijoje, Kinijoje, Japonijoje. Atskirtos populiacijos aptinkamos Kaukazo ir Altajaus kalnuose. Rūšis rasta Vidurio ir Pietų Europoje.
Lietuvoje rūšis aptikta Ignalinos, Lazdijų, Molėtų, Prienų, Švenčionių, Trakų, Ukmergės, Varėnos, Vilkaviškio rajonuose.

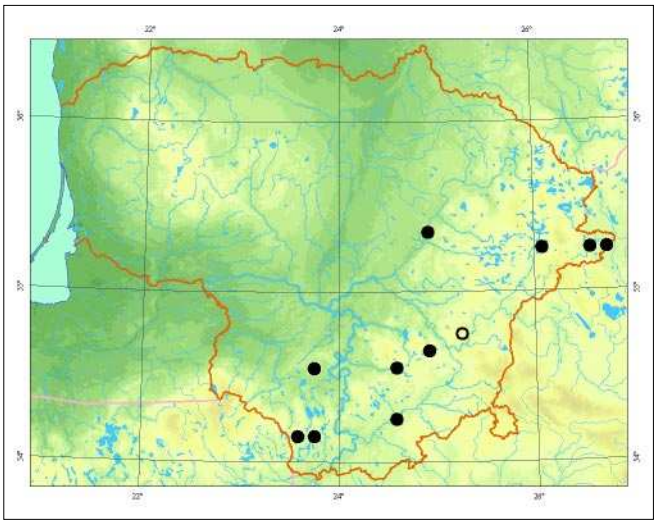
Biologija ir ekologija. Patelė kiaušinius deda į vandens augalų stiebus. Kai patelė deda kiaušinius, patinas visada būna šalia. Lervos gyvena tarp vandens augalijos stovinčio ir tekančio vandens telkiniuose. Lervų vystymasis priklauso nuo vandens temperatūros ir trunka 1–2 metus. Skraido nuo gegužės pabaigos iki rugpjūčio mėn. Randama prie miškų ežerų, tvenkinių. Jei rūšies buveinėse gyvena ir *Anax imperator*, tai jų patinai dažnai išstumia mažuosius karališkuosius laumžirgius iš vandens telkinio.

Populiacijų gausumas. Populiacijų gausumas nežinomas. Ypač gausi populiacija rasta Glėbo ežere (Varėnos r.), Liubelio ežere (Lazdijų r.). Kitose radavietėse aptikti pavieniai individai.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinę grėsmę kelia vandens tarša ir aktyvus poilsiavimas rūšių buveinėse.

Linos Jasiukonytės piešinys

Būtina apsaugoti pagrindines buveines nuo taršos, neįrengti vandens turizmo takų, riboti aktyvų poilsiavimą rūšies buveinėse.

Informacijos šaltiniai

Stanionytė A., 1993: The check-list of dragonflies (*Odonata*) of Lithuania. – New and rare for Lithuania Insect species, 50–60.
VU Ekologijos instituto kolekcija.

Summary

This species is found in eastern and southern Lithuania. Single individuals have been observed in most localities.

Aprašė Dalia Aidukaitė

Geltonkojis žirgelis

Gomphus flavipes (Charpentier, 1825)

ŠEIMA UPINIAI ŽIRGELIAI (*GOMPHIDAE*)
BŪRYS ŽIRGELIAI (*ODONATA*)

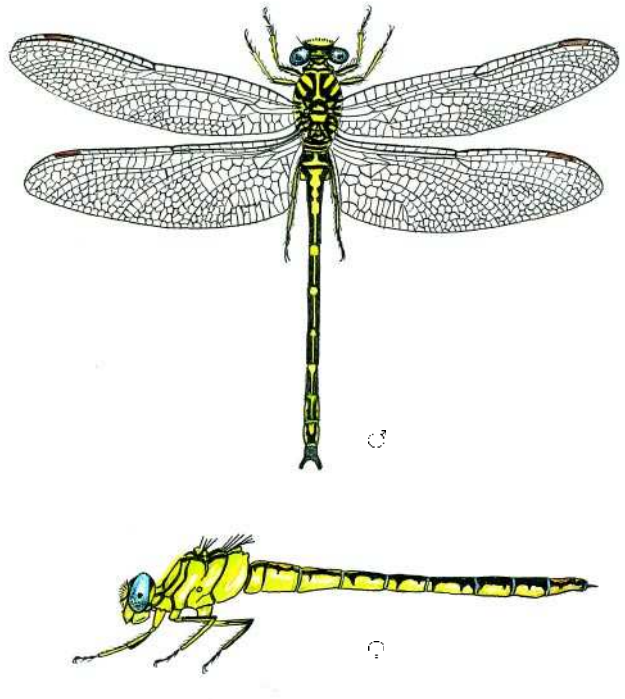
2 (V) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2005 m. Įrašyta į Buveinių direktyvos IV priedą.

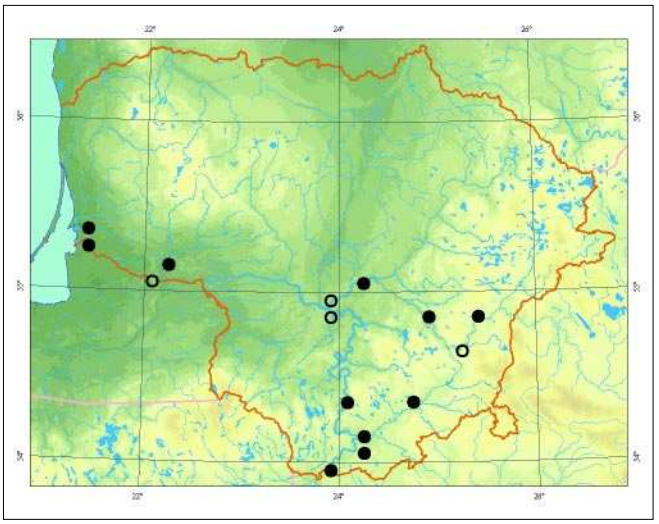
Paplitimas. Vakarų Europoje, Artimuosiuose Rytuose, Rusijoje, Sibire.
Lietuvoje rūšis aptikta Alytaus, Jonavos, Kauno, Lazdijų, Šilutės, Varėnos, Vilniaus rajonuose.

Biologija ir ekologija. Gyvena lėtos tėkmės negiliose upėse, kurioms būdingas smėlėtas substratas su dumblo sluoksniu. Upių krantai smėlėti, saulėti, apaugę augalais. Lervos gyvena smėlyje arba ant dumblo, vystosi 3 metus. Lervos daugiausia minta dumble gyvenančiais oligochetais. Patelė padeda 450–500 kiaušinių. Patekę ant substrato kiaušiniai prisitvirtina juostele. Patinai nelydi patelės dėti kiaušinių. Neriasi ant kranto, nutolę nuo vandens 1–1,5 m. Skraidydami dažnai nutupia ant žolės ir žemės. Skraido nuo birželio vidurio iki rugsėjo pirmos pusės.

Populiacijų gausumas. Jūroje, Nemune (ties Alytumi ir Merkine), Neryje (ties Jonava) nustatytas didelis gausumas. Kitose radavietėse aptikti pavieniai individai.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Rūšis jautri vandens taršai. Pakitus upės substratui rūšis gali išnykti.
Būtina rūšies gyvenamose upėse išlaikyti esamą režimą, jų netvenkti, saugoti nuo teršalų patekimo.

Informacijos šaltiniai

Stanionytė A., 1988: Dragon-flies (*Odonata*) in the protected territories of the Lithuanian SSR. – Acta entomologica Lituanica, 9: 20–26.
VU Ekologijos instituto kolekcija.

Summary

This species is widely found in the Jūra, Merkys, Neris, Nemunas, and Žeimena rivers. Abundant populations have been recorded in localities in the Jūra and Nemunas rivers near Alytus and Merkinė, and in the Neris River near Jonava.

Aprašė Dalia Aidukaitė

Pleištinis žirgelis

Ophiogomphus cecilia (Fourcroy, 1785)

ŠEIMA UPINIAI ŽIRGELIAI (*GOMPHIDAE*)
BŪRYS ŽIRGELIAI (*ODONATA*)

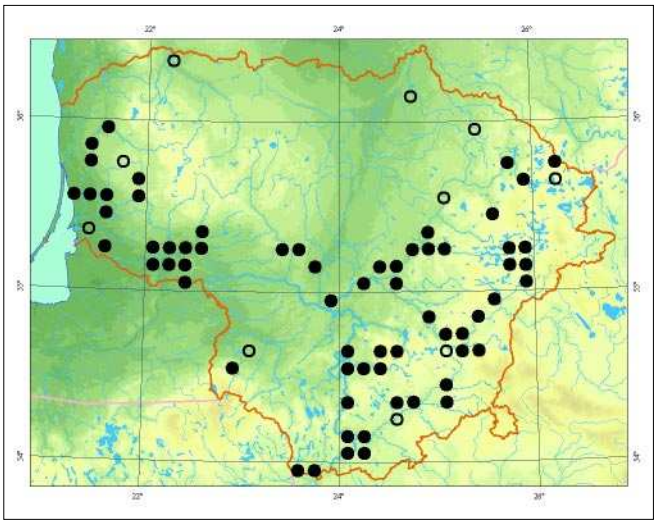
4 (I) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2003 m. Įrašyta į Berno konvencijos II priedą, taip pat Buveinių direktyvos II ir IV priedus.

Paplitimas. Visoje Palearktikoje, nuo Europos iki Tolimųjų Rytų. Vakarų Europoje paplitusi sporadiškai. Rūšis gausesnė Rytų Europoje, Rusijoje, Centrinėje Azijoje. Lietuvoje gyvena visur, kur yra vidutinio dydžio ir didesnių upių su žvyringo ar smėlingo dugno sraunumomis. Aptikta 24 rajonuose, daugiausia radaviečių yra pietvakarinėje, pietinėje ir rytinėje Lietuvos dalyse.

Biologija ir ekologija. Lervos plėšrios, minta smulkiais vandens bestuburiais. Vystosi 3–4 metus švariose vidutinio dydžio ir didelėse upėse. Lervoms tinkamiausios buveinės – sraunesni, tiesiogiai saulės apšviečiami upių ruožai, kurių didžiąją dugno dalį sudaro žvirgždas, kuriuose nedaug vandens augalų ir nėra dumblo. Birželio pradžioje–liepą suaugusios lervos išlipa ant kranto ir prisitvirtina prie įvairių augalų. Išsinėrę suaugėliai migruoja į miškų aikštes, kirtavietes, netankius miškus, nesusivėrusias smiltpieves. Pasimaitinę suaugėliai grįžta į veisimosi vietas prie upių.

Populiacijų gausumas. Tinkamose buveinėse gana gausūs. Suaugėlių ritimosi metu tinkamiausiose veistis Neries, Šventosios, Merkio upių ruožuose išnarų tankumas gali siekti 60 vnt. 10 m kranto linijos, o tinkamiausiose išsinerti kranto vietose – 20 išnarų/m². Didžiausias pastebėtas suaugėlių tankumas maitinimosi buveinėse Puvočių apylinkėse (Varėnos r.) 100 m ruože siekė 8 individus.

Jolantos Rimšaitės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Upių patvenkimas, vandens tarša bei intensyvi žemdirbystė arti upių, sukelianti upių eutrofizaciją, užžėlimą ir uždumblėjimą.
Būtina išlaikyti tinkamas veistis upių buveines, visų pirma jų neužtvenkti, taip pat jų neteršti, prie tekančio vandens telkinių nenaudoti trąšų ir pesticidų.

Informacijos šaltiniai

Stanionytė A., 1988: Dragon-flies (*Odonata*) in the protected territories of the Lithuanian SSR. – Acta entomologica Lituanica, 9: 20–26.
Stanionytė A., 1993: The check-list of dragonflies (*Odonata*) of Lithuania. – New and rare for Lithuania insect species. Records and descriptions of 1993, 50–60.

Summary
The species is distributed throughout Lithuania, rather abundantly in some localities. In suitable river habitats, the highest observed density of exuvia on the river bank was 20 spec./m². The main threats to its survival are river damming, eutrophication and other changes to its breeding habitats.

Aprašė Eduardas Budrys, Dalius Dapkus

Geltonžiedis kordulegastras

Cordulegaster boltonii (Donovan, 1807)

ŠEIMA KORDULEGASTRAI (*CORDULEGASTRIDAE*)
BŪRYS ŽIRGELIAI (*ODONATA*)

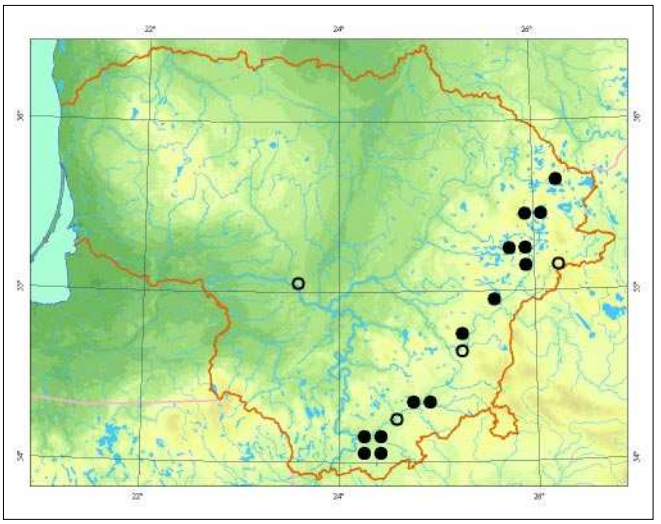
3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje nuo Portugalijos iki Suomijos, rytuose – iki Vakarų Sibiro. Aptinkama Šiaurės Afrikoje palei Vidžemio jūrą. Dažnesnė kalnuose, lygumose paplitusi sporadiškai.
Lietuvoje aptikta tik rytinėje ir pietrytinėje dalyje: anksčiau buvo randama Kauno, Švenčionių, Varėnos ir Vilniaus rajonuose, neseniai rasta Ignalinos ir Zarasų rajonuose.

Biologija ir ekologija. Stenotopinė, reobiontinė rūšis. Veisimosi buveinės yra nedidelės (dažniausiai 3–7 m pločio) sraunios upės smėlėtu, tiesiogiai saulės apšviečiamu ir neprižėlusiu augalų dugnu. Lervos plėšrios, minta daugiausia kitų vabzdžių lervomis, kurių tyko įsiraususios į dugno smėlį. Jų vystymasis trunka 4–5 metus. Pirmieji suaugėliai pasirodo gegužės pabaigoje, dauguma išsirita birželio mėn. ir skraido iki rugpjūčio pradžios. Laikosi netoli upės vagos, medžioja skraidančius vabzdžius virš vandens ar pakrantės augalijos. Patinai saugo savo teritoriją nuo konkurentų. Patelės sekliuose užutėkiuose pakimba prie pat vandens paviršiaus, pilvelio galą įmerkia į vandenį ir pasiekusios dugną sudeda kiaušinius. Dėl ilgai trunkančio lervų vystymosi, kordulegastrų populiacijos labai lėtai atsikuria.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Paprastai pastebimi pavieniai suaugėliai, tačiau tinkamiausiose buveinėse kordulegastrai gali būti gana gausūs: Skroblaus žemupyje, 50 m ruože, vienu metu buvo pastebėti 6 skraidantys kordulegastrai. Suaugėlių ritimosi metu 100 m Ūlos kranto ruože aptikta iki 9 išnarų.

Selemono Paltanavičiaus nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Upių ir upelių patvenkimas, vandens tarša, slėniuose esančių pievų tręšimas ir intensyvi žemdirbystė aukštupiuose lemia veisimosi buveinių eutrofizaciją.
Būtina išlaikyti esamą upelių hidrologinį režimą, visų pirma jų neužtvenkti, taip pat nenaudoti trąšų ir pesticidų arti tekančio vandens telkinių.

Informacijos šaltiniai

Stanionytė A., 1988: Dragon-flies (*Odonata*) in the protected territories of the Lithuanian SSR. – Acta entomologica Lituanica, 9: 20–26.
Stanionytė A., 1993: The check-list of dragonflies (*Odonata*) of Lithuania. – New and rare for Lithuania insect species. Records and descriptions of 1993, 50–60.

Summary
A rare, stenotopic species, distributed only in eastern and south-eastern Lithuania. In rivulets suitable for breeding, the maximum observed density of exuvia was 9 per 100 m of watercourse. The main threats are eutrophication and river damming.

Aprašė Eduardas Budrys

Baltakaktė skėtė

Leucorrhinia albifrons (Burmeister, 1839)

ŠEIMA RAŠTUOTOSIOS SKĖTĖS (*LIBELLULIDAE*)
BŪRYS ŽIRGELIAI (*ODONATA*)

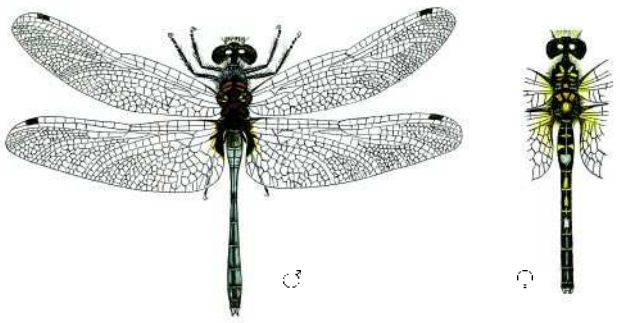
3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2003 m. Įrašyta į Berno konvencijos II, Buveinių direktyvos IV priedus.

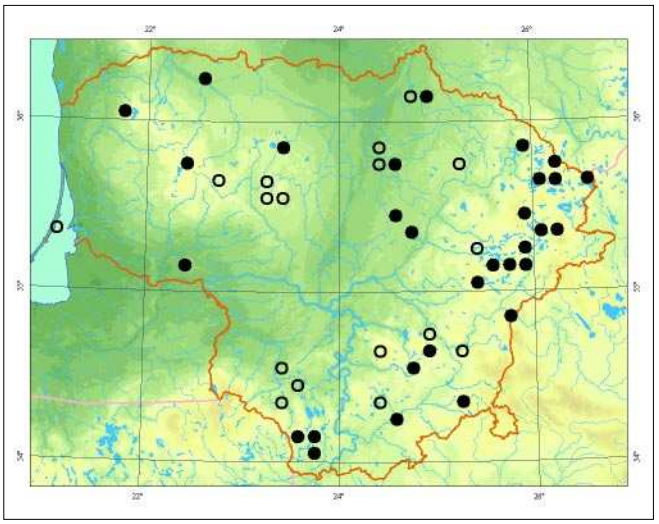
Paplitimas. Šiaurės ir Vidurio Europoje. Vakarų Europoje aptinkama pavienėse atskirtose populiacijose, Uralo, Altajaus kalnuose. Dėl klimato pokyčių rūšies arealas plečiasi į šiaurinius regionus.
Lietuvoje rūšis aptikta Alytaus, Biržų, Ignalinos, Kelmės, Lazdijų, Marijampolės, Molėtų, Panevėžio, Radviliškio, Švenčionių, Trakų, Varėnos, Vilniaus, Zarasų rajonuose.

Biologija ir ekologija. Gyvena vidutiniškai turtinguose ir neturtinguose maisto medžiagų ežeruose, taip pat silpnai rūgščiuose vandenyse (pH 4 – 6,5). Lervos vystosi 2 metus. Jos gyvena tarp gausiai vešinčios povandeninės augalijos. Suaugusios lervos nuo gegužės vidurio iki liepos pradžios lipa ant kranto, prisitvirtina prie augalų ar kelmų 1 – 2,5 m aukštyje ir neriasi. Suaugėliai laikosi netoli savo išsiritimo vietų. Nakvoja miške, dažniausiai ant pušų. Poruojasi nuo birželio pabaigos iki liepos pradžios. Poravimasis trunka 10 – 17 valandų. Suaugėliai gyvena vidutiniškai 42 dienas. Yra duomenų, kad suaugėliai patinai kovoja dėl teritorijos su bronzinėmis kordulijomis (*Cordulia aenea*). Pastebėta, kad baltakaktėmis skėtėmis minta *Libellula, Anax* genties žirgeliai. Skraido nuo gegužės pabaigos iki rugpjūčio pradžios.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Liūnelio ežere (Lazdijų r.) nustatyta gausiausia populiacija Lietuvoje. Gausios populiacijos nustatytos Glėbo ežere (Varėnos r.), Girutiškio rezervate (Švenčionių r.) ir prie Aukšlinio ežero. Kitose radavietėse aptikti pavieniai individai.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Dėl eutrofizacijos smarkiai užželia vandens telkinio krantai. Rūšis yra silpna kolonizatorė, todėl ją nukonkuruoja kitos rūšys. Pakitus buveinei mažos ir atskirtos populiacijos išnyksta.
Labai svarbi tinkamų biotopų tinklo apsauga.

Informacijos šaltiniai

Stanionytė A., 1993: The check-list of dragonflies (*Odonata*) of Lithuania. – New and rare for Lithuania Insect specines, 50 – 60.
VU Ekologijos instituto kolekcija.

Summary
Eight localities are known in Lithuania. An especially abundant population was found in Liūnelis Strict Nature Reserve.

Aprašė Dalia Aidukaitė

Grakščioji skėtė

Leucorrhinia caudalis (Charpentier, 1840)

ŠEIMA RAŠTUOTOSIOS SKĖTĖS (*LIBELLULIDAE*)
BŪRYS ŽIRGELIAI (*ODONATA*)

3 (R) kategorija

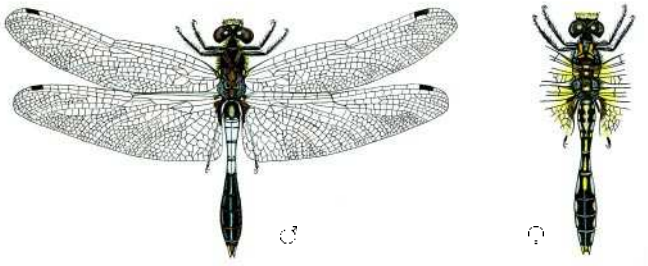
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2005 m. Įrašyta į Berno konvencijos II, Buveinių direktyvos IV priedus.

Paplitimas. Rytų Europoje, Vakarų ir Vidurio Europoje, Rusijoje, Baikalo ežero, Altajaus ir Uralo kalnų regionuose.
Lietuvoje rūšis aptikta Alytaus, Ignalinos, Prienų, Švenčionių, Trakų, Varėnos rajonuose.

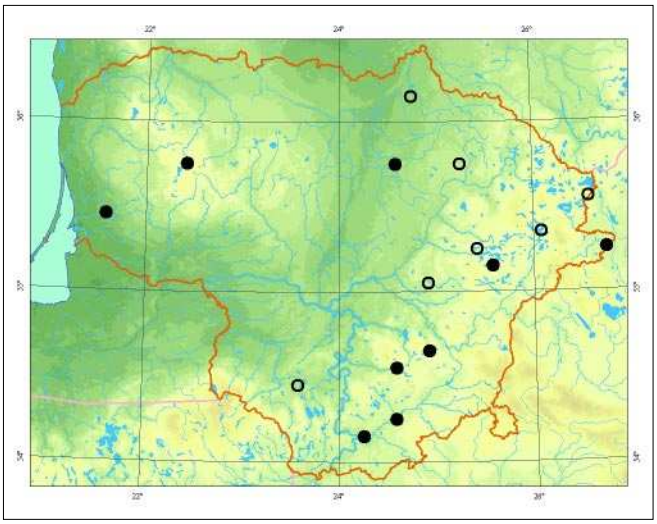
Biologija ir ekologija. Lervos gyvena mezotrofiniuose ir eutrofiniuose vandens telkiniuose, taip pat rūgščios reakcijos vandens telkiniuose, kur gausu viksvų (*Carex*) ir plūduriuojančių augalų – lelijų (*Nymphaeae*), lūgnių (*Nuphar*), nerčių (*Potamogeton*). Patelės, dėdamos kiaušinius, skraido ratais virš vandens telkinio, kartais nuleidžia kiaušdėtį į vandenį. Ilsisi ant žolės ar krūmuose. Nuo vėjo slepiasi miškuose ant gluosnių, karklų, ievų. Lervos vystosi 2 metus tarp vandens augalijos.
Skraido nuo gegužės vidurio iki liepos mėn.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Buveinėse aptikti pavieniai individai.

Grėsmės ir apsauga. Hidrologinio režimo pakitimas, tarša.

Linos Jasiukonytės piešinys

Informacijos šaltiniai
Stanionytė A., 1993: The check-list of dragonflies (*Odonata*) of Lithuania. – New and rare for Lithuania Insect specines, 50–60.
VU Ekologijos instituto kolekcija.

Summary
This species is distributed in southeastern Lithuania. Only single individuals of Leucorrhinia caudalis have been observed in its localities.

Aprašė Dalia Aidukaitė

Šarvuotoji skėtė

Leucorrhinia pectoralis (Charpentier, 1825)

ŠEIMA RAŠTUOTOSIOS SKĖTĖS (*LIBELLULIDAE*)
BŪRYS ŽIRGELIAI (*ODONATA*)

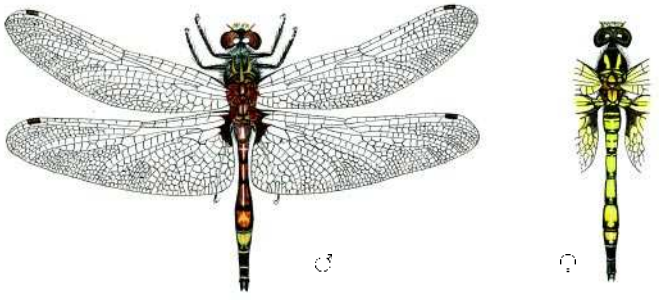
4 (I) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2003 m. Įrašyta į Berno konvencijos II, Buveinių direktyvos II ir IV priedus.

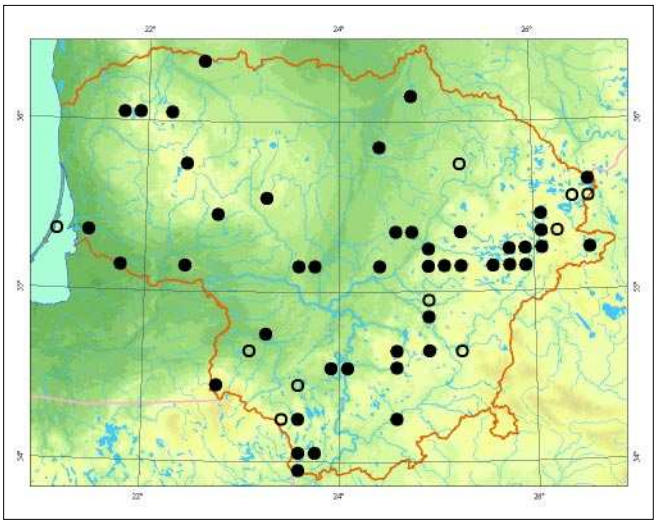
Paplitimas. Suomijos pietuose, Šiaurės Italijoje, Olandijoje, Prancūzijoje, Kaukaze, Turkijoje, Sibire. Lietuvoje rūšis aptikta Akmenės, Alytaus, Biržų, Ignalinos, Kauno, Lazdijų, Panevėžio, Raseinių, Šilutės, Širvintų, Švenčionių, Trakų, Ukmergės, Varėnos, Vilkaviškio, Vilniaus, Zarasų r. ir Kuršių nerijoje.

Biologija ir ekologija. Gyvena mažuose mezotrofiniuose, eutrofiniuose ir rūgštiniuose ežerėliuose, taip pat karstinės kilmės ežeruose, mažuose kanaluose, kuriuose auga švendrai (*Typha*) ir viksvos (*Carex*). Lervos vystosi 2 metus tarp vandens augalijos. Neriasi ant kranto, prisitvirtinę prie augalų 5–10 cm aukštyje. Poruojasi prieš saulei patekant. Minta įvairiais smulkiais vabdžiais. Ši rūšis viena pirmųjų pradeda ilsėtis ant lapuočių ar spygliuočių. Nakčiai dažniausiai pasirenka beržus. Dieną ilsisi ant iš vandens kyšančių augalų. Nuo vėjų slepiasi miškuose. Skraido nuo balandžio pabaigos iki liepos mėn.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Gausios populiacijos nustatytos Glėbo, Gilūto (Varėnos r.)

Linos Jasiukonytės piešinys

bei Labanoro regioninio parko Girutiškio rezervato ežeruose, Paukšteliškėse, Škilietų ežerų apylinkėse (Trakų r.). Kitose radavietėse rasti pavieniai individai.

Grėsmės ir apsauga. Hidrologinio režimo pakitimas, tarša.

Informacijos šaltiniai

Stanionytė A., 1993. The check-list of dragonflies (*Odonata*) of Lithuania. – New and rare for Lithuania Insect specines, 50–60.
VU Ekologijos instituto kolekcija.

Summary

Leucorrhinia pectoralis is widely distributed in Lithuania, being found in 16 localities. Abundant populations have been recorded in Lake Glėbas, Lake Gilūtas, and in dystrophic lakes in Girutiškis reserve in Paukšteliškės.

Aprašė Dalia Aidukaitė

Rudajuostė skėtė

Sympetrum pedemontanum (Allioni, 1766)

ŠEIMA SKĖTĖS (*LIBELLULIDAE*)
BŪRYS ŽIRGELIAI (*ODONATA*)

4 (I) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2005 m.

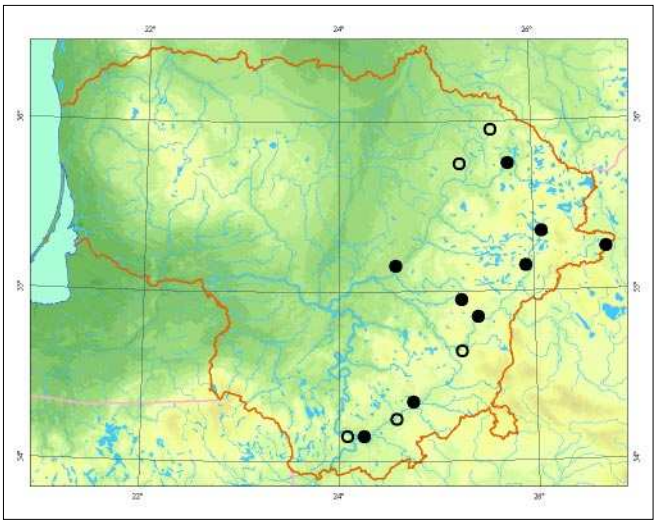
Paplitimas. Palearktikos vidutinio klimato zonoje. Lokaliai aptinkama Vakarų ir Vidurio Europoje, Balkanų šalyse, Alpėse, Karpatuose, paplitusi Rusijos miškastepių ir stepių zonoje, Pietų Sibire iki Tolimųjų Rytų ir Japonijos.
Lietuvos populiacijos yra ties šiaurine rūšies arealo riba, kuri siekia ir Latviją. Aptikta tik rytinėje ir pietrytinėje Lietuvos dalyje. Anksčiau buvo randama Rokiškio, Varėnos ir Vilniaus r., neseniai aptikta Ignalinos, Jonavos ir Zarasų rajonuose.

Biologija ir ekologija. Lokaliai paplitusi rūšis. Lervos gyvena negiliuose, gerai šildomuose stovinčio ir lėtai tekančio vandens telkiniuose, kuriuose gausu vandens augalų. Jos laikosi dugne, gali įsirausti į dumblą ir ištverti trumpalaikį vandens telkinio išdžiūvimą. Plėšrios, minta smulkiais vandens bestuburiais. Lervos žiemoja; manoma, kad jos išsivysto per 1 metus. Suaugėliai pasirodo liepos viduryje ir skraido iki rugpjūčio pabaigos. Jie paprastai laikosi viksvynuose ir drėgnose pievose, netoli veisimosi vietų. Plėšrūs, minta smulkiais skraidančiais vabzdžiais. Patelės kiaušinius deda į dumblą vandens telkinių pakrantėse.

Populiacijų gausumas. Negausi, lokaliai paplitusi rūšis. Lietuvoje populiacijų gausumas ir jo pokyčiai nėra įvertinti. Veisimosi ir maitinimosi vietose paprastai pastebimi tik pavieniai individai. Tinkamiausiose buveinėse

Jolantos Rimšaitės nuotrauka

gali būti aptinkami gana gausiai: Varėnos r., Spenglos upelio slėnyje, 100 m ruože rasta iki 10 suaugėlių.

Grėsmės ir apsauga. Natūralių buveinių keitimas: veistis tinkamų nedidelių vandens telkinių sausinimas ar valymas, kai rengiant poilsiavietes iškasamas dumblas ir pašalinama augalija.
Norint rūšį išsaugoti, negalima keisti veisimosi buveinių.

Informacijos šaltiniai

Stanionytė A., 1993: The check-list of dragonflies (*Odonata*) of Lithuania. — New and rare for Lithuania insect species. Records and descriptions of 1993, 50—60.

Summary

A rare species, distributed only in eastern Lithuania. At one of its breeding sites, the observed density of imagoes was 10 individuals per 100 m transect. The main threats to its survival are anthropogenous changes to its breeding habitats.

Aprašė Eduardas Budrys, Giedrius Švitra

Kopinis skėriukas

Sphingonotus caerulans (Linnaeus, 1767)

ŠEIMA SKĖRIUKAI (*ACRIDIDAE*)
BŪRYS TIESIASPARNIAI (*ORTHOPTERA*)

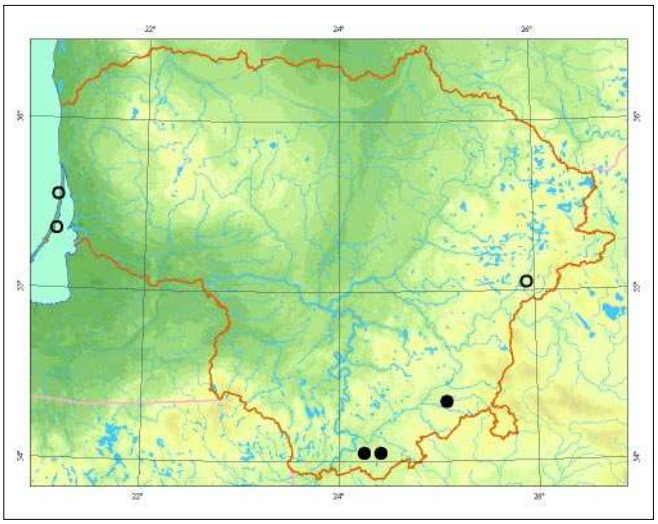
3 (R) kategorija

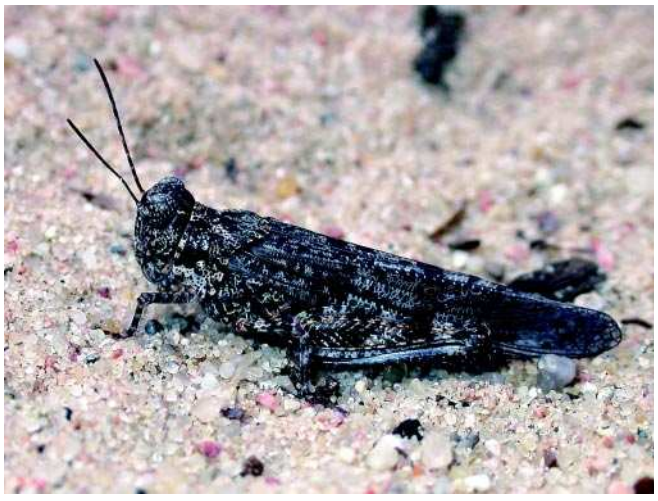
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2000 m.

Paplitimas. Lokaliai paplitusi visoje Europoje, šiaurėje — iki Suomijos, rytuose — palei Juodąją jūrą iki Kaukazo, taip pat Šiaurės Afrikoje palei Viduržemio jūrą.
Lietuvoje XX a. pradžioje buvo aptikta Pabradės apylinkėse. Dabar randama Kuršių nerijos Naglių rezervato pilkosiose kopose, buvusiame Rūdninkų kariniame poligone (Šalčininkų r.) ir Dzūkijos nacionaliniame parke (Varėnos r.). Nepatikrintais duomenims, dar aptikta Druskininkų sav. (Gerdašių apyl.).

Biologija ir ekologija. Po keliolika bendru apvalkalu apgaubtų kiaušinių deda į smėlį. Žiemoja kiaušiniai. Pavasarį išsiritę skėriukai minta varpinių augalų — šepetukų, eraičinų, kelerijų ir kitų — lapais. Sėslūs, nuo išsiritimo vietų vidutiniškai migruoja tik apie 100 m. Suaugėliai pasirodo liepos pradžioje, gyvena iki rudens. Patinai saugo savo teritorijas nuo konkurentų. Poruojasi su užklydusiomis patelėmis. Patinų skleidžiamas garsas tylus, kiek metalinio skambesio čirenimas. Laikosi pajūrio pilkosiose kopose ir nesusivėrusiose smiltpievėse, susiformavusiose ant žemyninių kopų. Buveinėms užaugus mišku, populiacijų likučiai kurį laiką aptinkami keliukų pakraščiuose, smėlio karjeruose.

Populiacijų gausumas. Tinkamose buveinėse gali būti gausūs: Puvočių apylinkėse esančioje miško gaisravietėje su eroduojančiomis nesusivėrusiomis smiltpievėmis 100 m ruože buvo aptinkama iki 16 individų, o visos populiacijos, gyvenančios maždaug 2,5 ha plote, gausumas, įvertintas žymėjimo—paleidimo—pakartotinio sugaudymo metodu, siekė 621—697 suaugusius individus.

Eduardo Budrio nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Pilkųjų kopų ir nesusivėrusių smiltpievių užsodinimas ar natūralus sukcesinis užaugimas mišku, veiksnių, sukuriančių tinkamas buveines, stoka. Kopinio skėriuko buveinėse negalima sodinti miško, aktyviai poilsiauti. Vykstant natūraliai sukcesijai, siūloma atkurti buveines — iškirsti ir išvežti užaugančius medžius.

Informacijos šaltiniai

Budrys E., Budrienė A., Pakalniškis S., 2004: Population size assessment using mark-release-recapture of 12 species of Orthoptera, Diptera and Hymenoptera: a comparison of methods. — Latvijas entomologs, 41: 32—43.

Summary

A rare species, distributed only along the shores of the Baltic Sea and in the southeast of Lithuania. In suitable continental dune habitats, the observed density was up to 16 imagoes per 100 m transect. The main threats to its survival are habitat afforestation and a lack of disturbances.

Aprašė Eduardas Budrys

Besparnis skėriukas

Podisma pedestris (Linnaeus, 1758)

ŠEIMA SKĖRIUKAI (*ACRIDIDAE*)
BŪRYS TIESIASPARNIAI (*ORTHOPTERA*)

3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2000 m.

Paplitimas. Rūšis paplitusi Vakarų Palearktikos borealinės zonos lygumose nuo Skandinavijos iki Jakutijos, taip pat Pietų Palearktikos ir Europos kalnuose. Lietuvoje XX a. pradžioje buvo aptinkama Švenčionių, Vilniaus ir Šalčininkų r., Mažalotės ir Pabradės apylinkėse, Pailgėje, Rūdninkuose. Šiuo metu gyvena buvusiame Rūdninkų kariniame poligone, ieškotina buvusių karinių poligonų ir pajūrio kopų viržynuose, varnauogynuose.

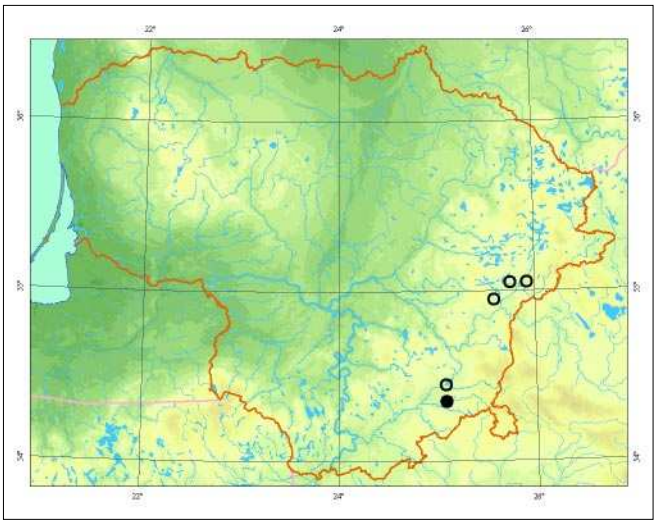
Biologija ir ekologija. Stenotopinė rūšis, aptinkama sausuose viržynuose su smiltpievių intarpais. Žiemoja kiaušiniai, kuriuos patelė porcijomis deda į smėlį. Jaunikliai išsirita pavasarį, suaugėlio stadiją pasiekia liepos mėn. Minta varpinių augalų lapais. Tiek patinai, tiek patelės su rudimentiniais sparnais, neskraido, toli nemigruoja. Dėl šios priežasties, vykstant natūraliai miškų sukcesijai, populiacijos į naujas buveines plinta lėtai, o išnykusios — sunkiai atsikuria.

Populiacijų gausumas. Populiacijos gausumas ir jo pokyčiai Lietuvoje nėra įvertinti. Rūdninkų poligone 100 m ruože rasta iki 4 individų.

Grėsmės ir apsauga. Tinkamų buveinių — susiformavusių viržynų — užsodinimas bei natūralus užaugimas mišku, taip pat veiksnių, sukuriančių tinkamas buveines, stoka.

Jono Augustausko nuotrauka

Besparnių skėriukų gyvenamose vietose negalima sodinti miško, reikia kirsti atželiančius jaunuolynus.

Informacijos šaltiniai

Szeliga-Mierzeyewski W., 1927: Die Geradflügler (*Orthoptera*) der Umgegend von Wilno. — Polskie pismo entomologiczne, 6 (1/2): 59—68.

Summary

A rare species, distributed in southeastern Lithuania. In suitable habitats, the observed density of imagoes was up to 4 individuals per 100 m transect. The main threats to its survival are afforestation and lack of disturbances that maintain habitats of this species.

Aprašė Eduardas Budrys

Smėlinė auslinda

Labidura riparia (Pallas, 1773)

ŠEIMA SMĖLINĖS AUSLINDOS (*LABIDURIDAE*)
BŪRYS AUSLINDOS (*DERMAPTERA*)

4 (I) kategorija

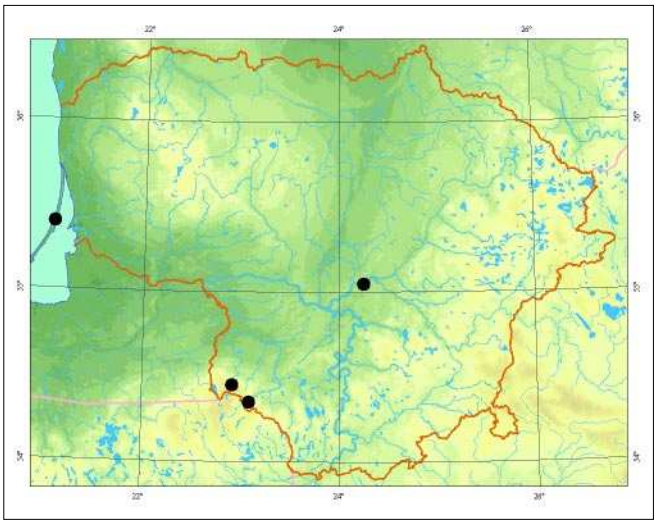
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1991 m.

Paplitimas. Visame pasaulyje. Aptinkama smėlėtose pakrantėse, kopose.
Lietuvoje rūšis paplitusi: Juodelių karjere (Marijampolės r.), Graužinių karjere (Vilkaviškio r.), Gaižiūnų poligone (Jonavos r.) ir Kuršių nerijoje.

Biologija ir ekologija. Gyvena atvirose lengvo, smėlėto grunto buveinėse. Dažnai aptinkamos po kelmais, augalų šaknimis, lentgaliais, kur smėlis yra kiek drėgnesnis. Tūno smėlyje pačių išraustuose urveliuose. Buvimo vietą žymi smėlio kauburėlis. Juose vasarą krūvelėmis deda kiaušinius, po 60–70. Kiaušinius ir išsiritusius jauniklius saugo iki pirmo nėrimosi. Minta negyvais ir gyvais smulkiais vabzdžiais ar kitais gyvūnais. Žiemoja lervos ir suaugėliai.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Šiuo metu žinoma tik apie 10 radaviečių, didžioji jų dalis Kuršių nerijoje. Dėl slapto gyvenimo aptinkami dažniausiai pavieniai individai. Gausiausia populiacija Kuršių nerijoje. Populiacijos nemažėja, per pastaruosius 10 metų aptikta naujų radaviečių.

Grėsmės ir apsauga. Paplitimas ir gausumas priklauso nuo tinkamų buveinių būklės. Pagrindinė grėsmė – buveinių užaugimas krūmais, žolynais. Karjerų želdinimas, buveinių kopose ištrypimas.
Būtina saugoti pagrindines buveines nuo ištrypimo, nuo savaiminio apaugimo ar apsodinimo mišku.

Jono Augustausko nuotrauka

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., Ferenca R., Pacevičius V., 1996: Kai kurie duomenys apie retus vabzdžius, saugomus ekologijos instituto, T. Ivanausko zoologijos muziejaus ir privačiose kolekcijose. – Raudoni lapai, 4: 21–25.
Ivinskis P., Ferenca R., Rimšaitė J., 2004: Nauji duomenys apie retus gyvūnus Lietuvoje. – Raudoni lapai, 8: 8–15.
Šablevičius B., 2000: Smėlinė auslinda (*Labidura riparia* Pall.) Kuršių nerijoje. – Raudoni lapai, 7: 29.
Švitra G., 2001: Jonavos rajono vabzdžiai. – Baltasis gandras, 1 (24): 13–15.

Summary

A locally distributed species, prefering only specific sandy open habitats. About ten localities are known in Lithuania, mostly on the Curonian Spit.

Aprašė Jolanta Rimšaitė

Kalninė cikada

Cicadetta montana (Scopoli, 1772)

ŠEIMA GIEDANČIOSIOS CIKADOS (*CICADIDAE*)
BŪRYS LYGIASPARNIAI (*HOMOPTERA*)

3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2000 m.

Paplitimas. Vidurio ir Pietų Europoje, Kaukaze, Pietų Urale.
Šiuo metu Lietuvoje žinomos 2 radavietės: Jiesios kraštovaizdžio draustinyje (Kauno r., 1981–2005), Nemuno pakrantėse, žemiau Kauno (Netonių apyl., 2001). XX a. ketvirtajame dešimtmetyje buvo aptikta Vilniuje.

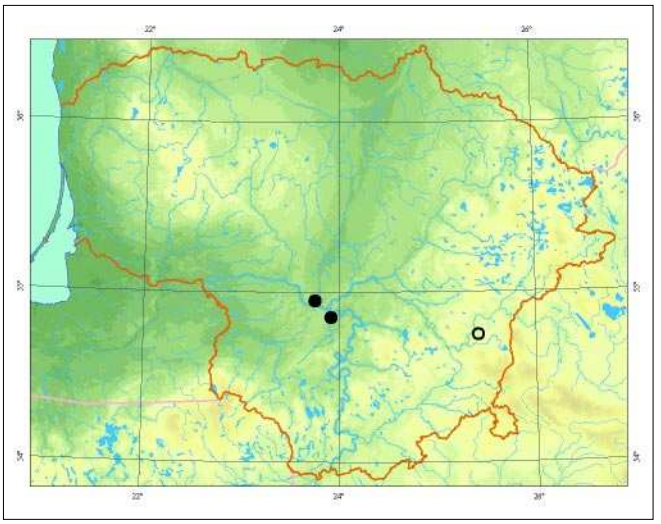
Biologija ir ekologija. Cikadų buveinė – molingi, atviri, sausi, gerai saulės šildomi pietinės ekspozicijos šlaitai, apaugę žoline augalija ir pavieniais medžiais ar krūmais. Suaugę vabzdžiai gyvena medžių lajoje ar ant aukštesnių krūmų. Lervos vystosi žemėje, misdamos įvairių augalų šaknimis. Pagrindinis mitybinis augalas – melsvoji melvenė (*Molinia caerulea*). Vystymosi trukmė – 4–6 metai. Suaugę vabzdžiai pasirodo gegužės pabaigoje–birželio pradžioje ir gyvena apie 20 dienų.

Populiacijų gausumas. Gausumas neištirtas. Nuo 1981 m. populiacijos kasmet randamos Jiesios pakrančių atodangose, 2001 m. gausi populiacija aptikta Nemuno šlaituose, žemiau Kauno.

Grėsmės ir apsauga. Cikadų gyvenamų vietų apaugimas mišku, šlaitų ardymas, smarki vėjo ar vandens keliama erozija, šlaitų nuošliaužos.

Selemono Paltanavičiaus nuotrauka

Norint išsaugoti vabzdžių buveines, jų gyvenamose vietose reikia iškirsti dalį krūmų.

Informacijos šaltiniai
Ivinskis P., Pakalniškis S., Ferenca R., 1997: Nauji duomenys apie vabzdžius. – Raudoni lapai, 5: 20–21.
Ivinskis P., Pakalniškis S., Rimšaitė J., Ferenca R., 2000: Reti gyvūnai, stebėti 1999 metais. – Raudoni lapai, 7: 34–35.
Ivinskis P., Ferenca R., Rimšaitė J., 2004: Nauji duomenys apie retus gyvūnus Lietuvoje. – Raudoni lapai, 8: 8–15.
Kauno T. Ivanausko zoologijos muziejaus kolekcija.

Summary
A termophilic, relic cicada species found only in well-heated, open slopes with a southern exposure. Only two isolated populations on river slopes are known in Lithuania.

Aprašė Romas Ferenca

Žiaurusis puikiažygis

Calosoma inquisitor (Linnaeus, 1758)

ŠEIMA ŽYGIAI (*CARABIDAE*)
BŪRYS VABALAI (*COLEOPTERA*)

3 (R) kategorija

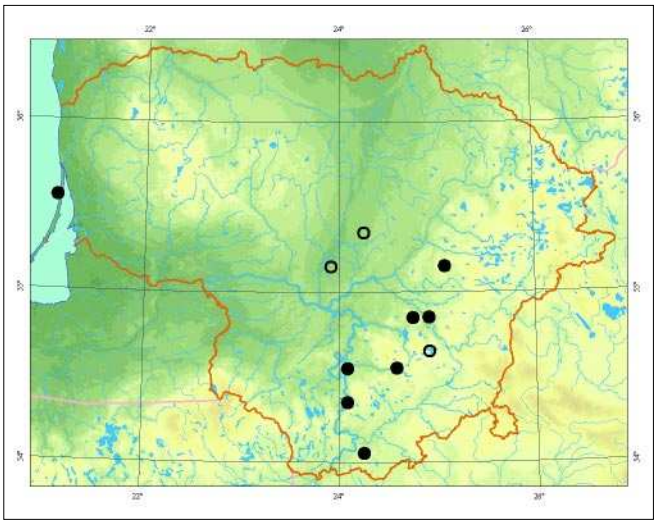
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m. Įtraukta į Kertinių miško buveinių specializuotų rūšių sąrašą.

Paplitimas. Europos ir Azijos plačialapių lapuočių miškuose, Mažojoje Azijoje, Irane, Kaukaze. Pavienės populiacijos aptiktos Rytų Sibire ir Japonijoje.
Lietuvoje žinomos šios radavietės: Medynoje (Vilniaus r., 1918), Varnikų miške (Trakų r., 1953), Lančiūnavos girininkijoje (Kėdainių r., 1964), Labūnavos girininkijoje (Kėdainių r., 1965), Pašilės miške (Ukmergės r., 1977, 2004), Dūkštų ąžuolyne (Vilniaus r., 1979), Vidzgiryje ir Punios šile (Alytaus r., 2003), Dūkštų ąžuolyne (Vilniaus r., 2003), Čižiūnuose (Trakų r., 2004), Gervaraisčio miške (Elektrėnų sav., 2004), Juodkrantės apylinkėse (2004), Juodkrantėje (Kuršių nerijoje, 2005).

Biologija ir ekologija. Ekologiškai susijęs su plačialapių lapuočių miškais, lervos ir suaugę vabalai minta ąžuolinių lapsukių, žiemsprindžių, pelėdgalvių ir kitų drugių vikšrais. Vabalai ir lervos aptinkami gegužės–birželio mėn. ant medžių kamienų ir šakų, paklotės – ten, kur ieško grobio. Lėliukėmis virsta žemėje. Išsiritę vabalai lieka žiemoti lėliukių lopšeliuose. Dažniausiai aptinkamas medžių lapus graužiančių vikšrų židiniuose.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Gausumas nepastovus, susijęs su žiemsprindžių ir neporinių verpikų židinių susidarymu. Šių drugių židiniuose vabalų ir lervų būna labai daug. Toliau nuo židinių aptinkami tik pavieniai vabalai.

Grėsmės ir apsauga. Brandžių lapuočių miškų, ypač ąžuolynų, kirtimas, pesticidų naudojimas miškuose. Vabalų gyvenamose vietose būtina riboti brandžių medynų kirtimą, nenaudoti pesticidų.

Informacijos šaltiniai

Ferenca R., 2004: New and rare for Lithuania beetle (*Coleoptera*) species registered in 1978–2004. New and rare for Lithuania insects species. – Records and descriptions, 16: 11–22.
Kauno T. Ivanausko zoologijos muziejaus kolekcija.
Kamanų rezervato kolekcija.
LŽŪU kolekcija.

Summary

A rare relic species, sporadically found in broad-leaf deciduous forests among other Lepidoptera species.

Aprašė Romas Ferenca

Didysis puošniažygis

Carabus coriaceus Linnaeus, 1758

ŠEIMA ŽYGIAI (*CARABIDAE*)
BŪRYS VABALAI (*COLEOPTERA*)

3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Arealas apima visą Europą, išskyrus šiaurinius rajonus, Britų salas, Suomiją ir Pirėnų pusiasalį. Pietuose siekia Vidužemio jūros baseiną, Mažąją Aziją. Rytuose rūšis paplitusi iki Dono ir Volgos. Lietuvoje gausesnė Vidurio Lietuvos žemumoje ir Pietryčių Lietuvoje.

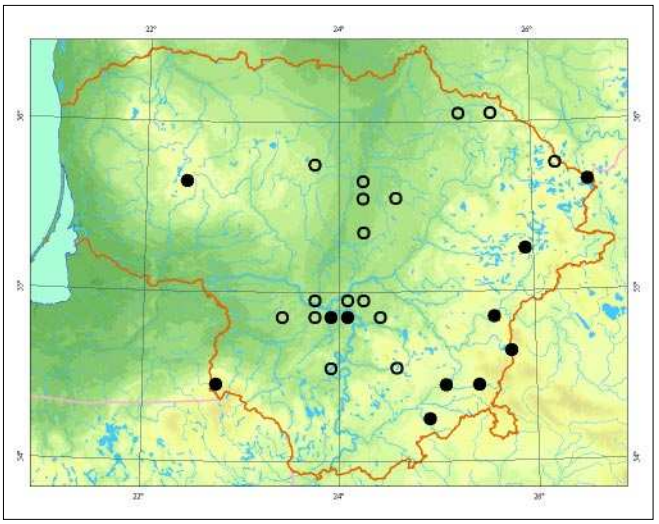
Biologija ir ekologija. Grobuonis, lervos ir suaugėliai minta sausumos moliuskais, sliekais, drugių vikšrais. Tai miškų rūšis, gyvenanti sunkiuose, molinguose dirvožemiuose. Aptinkama lapuočių ir mišriuose miškuose, taip pat eglynuose, pušynuose. Vabalai aktyvūs tamsiu paros metu, dieną slepiasi miško paklotėje, po medžių išvartomis. Vystymosi trukmė — 1 metai. Žiemoja dirvoje. Suaugę vabalai gyvena 2—3 metus, aptinkami gegužės—spalio mėn.

Populiacijų gausumas. Gausumas ištirtas nepakankamai. Gausiausios ir stabilios populiacijos gyvena Jiesios kraštovaizdžio draustinyje, Kamšos botaniniame-zoologiniame draustinyje, Vištytgirio miške, Medvėgalyje. Kitose radavietėse aptikti pavieniai vabalai.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, vėjavartų ir vėjalaužų šalinimas, pesticidų naudojimas su miškais besiribojančiuose laukuose, miškų gaisrai.
Būtina išsaugoti buveines: riboti senų brandžių miškų kirtimą ir pesticidų naudojimą su šiais miškais besiribojančiuose dirbamuose laukuose.

Romo Ferencos nuotrauka

Informacijos šaltiniai
Ivinskis P., Ferenca R., Pacevičius V., 1996: Kai kurie duomenys apie retus vabzdžius, saugomus ekologijos instituto, T. Ivanausko zoologijos muziejaus ir privačiose kolekcijose. — Raudoni lapai, 4: 21—25.
Ivinskis P., Pakalniškis S., Ferenca R., 1997: Nauji duomenys apie vabzdžius. — Raudoni lapai, 5: 20—21.
Ivinskis P., Pakalniškis S., Ferenca R., Rimšaitė J., 1998: Nauji duomenys apie retas vabzdžių rūšis. — Raudoni lapai, 6: 24—25.
Ivinskis P., Pakalniškis S., Rimšaitė J., Ferenca R., 2000: Reti gyvūnai, stebėti 1999 metais. —Raudoni lapai, 7: 34—35.
Ivinskis P., Ferenca R., Rimšaitė J., 2004: Nauji duomenys apie retus gyvūnus Lietuvoje. — Raudoni lapai, 8: 8—15.
Kauno T. Ivanausko zoologijos muziejaus rinkiniai.
VU Ekologijos instituto rinkiniai.

Summary
A rare and vanishing species mostly observed in mature deciduous and mixed forests. The main threats to its survival are forest felling and pesticide use.

Aprašė Romas Ferenca

Grakštusis puošniažygis

Carabus intricatus Linnaeus, 1761

ŠEIMA ŽYGIAI (*CARABIDAE*)
BŪRYS VABALAI (*COLEOPTERA*)

2 (V) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje. Šiaurinė arealo riba eina per Pietų Švediją, Latviją. Rytuose arealas siekia Baltarusiją ir Ukrainą.
Lietuvoje tai reliktinė atlantinio periodo rūšis. Žinomos tik 2 radavietės: 1980 m. aptikta Kaukinės miške (Kaišiadorių r.), nuo 1996 m. nuolatos stebima Ringovės entomologiniame draustinyje (Kauno r.).

Biologija ir ekologija. Rūšis ekologiškai susijusi su plačialapių lapuočių miškais. Vabalai gyvena brandžiuose lapuočių, mišriuose miškuose, po nudžiūvusių medžių žieve ir trūnijančioje medienoje. Lervos ir suaugę vabalai plėšrūs, minta šliužais, medžioja naktį. Vystymosi trukmė — 2 metai.

Populiacių gausumas. Kaukinės miške aptiktas tik 1 vabalas. Ringovės entomologiniame draustinyje yra gausi ir stabili populiacija, kur vabalai rasti 1996—2006 m.

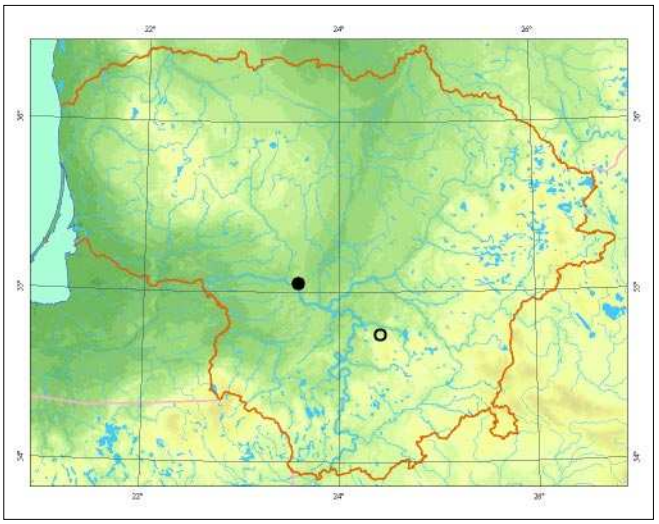
Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, džiūstančių, nudžiūvusių medžių ir pomiškio šalinimas.
Vabalų gyvenamose vietose būtina riboti džiūstančių ir nudžiūvusių medžių kirtimą, palikti išvirtusių senų medžių.

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., Ferenca R., Rimšaitė J., 2004: Nauji duomenys apie retus gyvūnus Lietuvoje. — Raudoni lapai, 8: 8—15.

Jono Augustausko nuotrauka

Ivinskis P., Pakalniškis S., Ferenca R., 1997: Nauji duomenys apie vabzdžius. — Raudoni lapai, 5: 20—21.
Ivinskis P., Pakalniškis S., Ferenca R., Rimšaitė J., 1998: Nauji duomenys apie retas vabzdžių rūšis. — Raudoni lapai, 6: 24—25.
Kauno T. Ivanausko zoologijos muziejaus rinkiniai.

Summary
One of the rarest varieties of this species in Lithuania. A relic from the Atlantic period ecologically associated with old deciduous and mixed forests. Only two localities are known in Lithuania.

Aprašė Romas Ferenca

Žalvarinis puošniažygis

Carabus nitens Linnaeus, 1758

ŠEIMA ŽYGIAI (*CARABIDAE*)
BŪRYS VABALAI (*COLEOPTERA*)

3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Šiaurės ir Vidurio Europoje, nuo poliarinio rato šiaurėje iki Airijos, Olandijos, Vokietijos, Čekijos pietuose. Visame areale labai reta, nykstanti rūšis. Lietuvoje dažnesnis rytinėje šalies dalyje ir Vidurio Lietuvos žemumoje.

Biologija ir ekologija. Plėšrus, minta drugių vikšrais ir kitų vabzdžių lervomis. Aptinkamas viržinėse aukštapelkėse, durpynuose. Aktyvus dienos metu.

Populiacijų gausumas. Gausumas neištirtas. Gausiausia populiacija žinoma Baluošos aukštapelkėje (Švenčionių r.). Kitose radavietėse aptikti pavieniai individai.

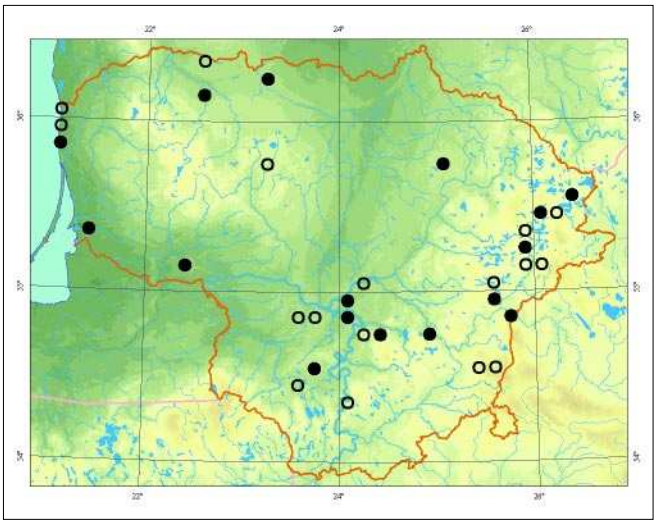
Grėsmės ir apsauga. Aukštapelkių melioravimas, mechanizuotas durpių kasimas, durpynų gaisrai. Būtina saugoti esamas buveines, palaikyti pastovų hidrologinį režimą.

Informacijos šaltiniai

Dapkus D., 2004: Retos vabalų rūšių radimvietės. – Raudoni lapai, 8: 20.
Ivinskis P., Ferenca R., Pacevičius V., 1996: Kai kurie duomenys apie retus vabzdžius, saugomus ekologijos instituto, T. Ivanausko zoologijos muziejaus ir privačiose kolekcijose. – Raudoni lapai, 4: 21–25.
Ivinskis P., Ferenca R., Rimšaitė J., 2004: Nauji duomenys apie retus gyvūnus Lietuvoje. – Raudoni lapai, 8: 8–15.

Selemono Paltanavičiaus nuotrauka

Ivinskis P., Pakalniškis S., Ferenca R., 1997: Nauji duomenys apie vabzdžius. – Raudoni lapai, 5: 20–21.
Ivinskis P., Pakalniškis S., Rimšaitė J., Ferenca R., 2000: Reti gyvūnai, stebėti 1999 metais. – Raudoni lapai, 7: 34–35.
Meržijevskis A., 2004: Nauji duomenys apie retas vabzdžių rūšis Lietuvoje. – Raudoni lapai, 8: 16.
Obelevičius S., 1994: Naujos retųjų vabzdžių radimvietės vidurio Lietuvoje. – Raudoni lapai, 2: 18–19.
Obelevičius S., 1995: Žalvarinio puošniažygio (*Carabus nitens* L.) radimvietė netikėtoje vietoje. – Raudoni lapai, 3: 22–23.
Ostrauskas H., 1994: Dar viena žalvarinio puošniažygio (*Carabus nitens* L.) radimvietė. – Raudoni lapai, 2: 22.
Pankevičius R., 2000: Retų rūšių vabalų stebėjimai Kupiškio ir Anykščių rajonuose. – Raudoni lapai, 7: 35–36.
Šablevičius B., 1994: Retųjų rūšių vabalų (*Coleoptera*) naujos radimvietės Rytų Lietuvoje. – Raudoni lapai, 2: 19.
Kauno T. Ivanausko zoologijos muziejaus rinkiniai.
Valstybinio Kamanų rezervato rinkiniai.
LŽŪU rinkiniai.

Summary

A very rare vanishing species, with only single individuals found in Lithuania.

Aprašė Romas Ferenca

Pajūrio šoklys

Cicindela maritima (Dejean in Latreille & Dejean, 1822

ŠEIMA ŽYGIAI (*CARABIDAE*)
BŪRYS VABALAI (*COLEOPTERA*)

3 (R) kategorija

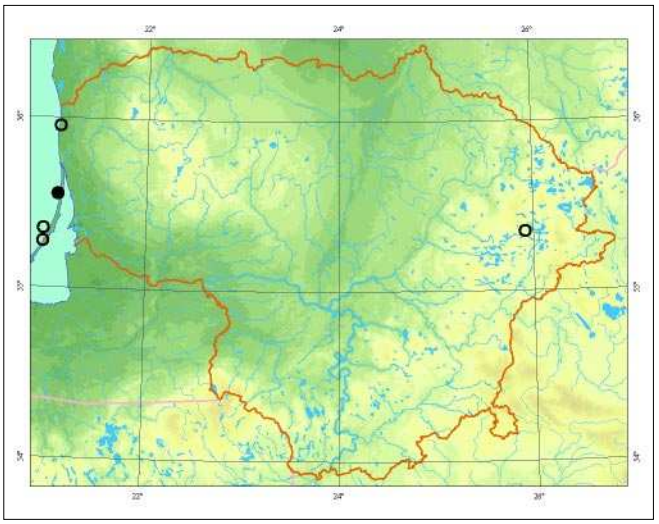
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

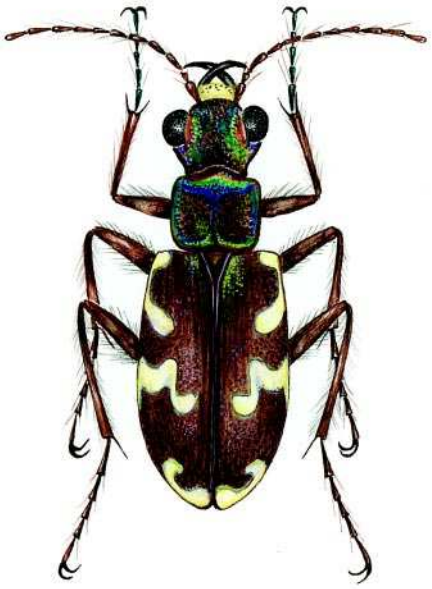
Paplitimas. Šiaurinės Palearktikos dalyje.
Lietuvoje rūšis paplitusi Baltijos pajūryje ir Kuršių nerijoje, tik 1 radavietė žinoma rytinėje dalyje. Aptikta Palangoje (1926, 1987), Nidoje (1961, 1990), Krivasalyje (Ignalinos r., 1974), Kuršių nerijoje (1987), Juodkrantėje (1988), Nemirsetoje (Klaipėdos r., 2005).

Biologija ir ekologija. Vabalai gyvena didelių vandens telkinių, dažniausiai jūrų, rečiau — didelių ežerų pakrantėse. Lervos laikosi palvėje drėgname, kietai suspaustame smėlyje išraustuose urveliuose. Vystymosi trukmė — 1 metai. Žiemoja lėliukės. Vabalai plėšrūs, minta kitais vabzdžiais, aptinkami birželio mėn. atvirose smėlėtose aikštelėse, ant pajūrio kopų keliukų. Šiltomis saulėtomis dienomis vabalai vikriai bėgioja medžiodami grobį, o pabaidyti staigiai skrenda tolyn nuo trikdytojo.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas, Baltijos pajūryje aptinkami pavieniai vabalai.

Grėsmės ir apsauga. Poilsiautojai pajūryje. Dideli poilsiautojų srautai sutrypia lervų urvelius. Grėsmę kelia buveinių, esančių Pajūrio regioniniame parke, užaugimas medžiais ir krūmais.
Vabalų gyvenamose vietose reikėtų riboti žmonių lankymąsi, kirsti medžius ir krūmus.

Linos Jasiukonytės piešinys

Informacijos šaltiniai
Šablevičius B., 1995: Retų vabalų rūšių naujos radimvietės. — Raudoni lapai, 3: 19—20.
Kamanų rezervato kolekcija.
Kauno T. Ivanausko zoologijos muziejaus kolekcija.
LŽŪU kolekcija.

Summary
The species is rare and vanishing, only an isolated population along the Baltic Sea coast has been observed. The population is restricted mainly due to the destruction of habitats from intense human traffic and afforestation.

Aprašė Romas Ferenca

Palinis žvitražygis

Agonum ericeti (Panzer, 1809)

ŠEIMA ŽYGIAI (*CARABIDAE*)
BŪRYS VABALAI (*COLEOPTERA*)

3 (R) kategorija

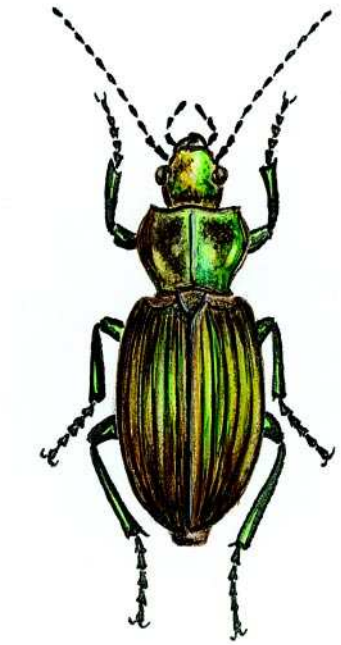
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje ir šiaurinėje Azijos dalyje iki Ramiojo vandenyno.
Lietuvoje rasta: Varnių regioniniame parke (Šilalės r., 1976), Čepkelių rezervate (Varėnos r., 1976, 1999), Kamanų rezervate (Akmenės r., 1980, 1984, 1990), Žuvinto rezervate (Alytaus r., 1980), Jūrės apylinkėse (Marijampolės r., 1985), Girkančiuose (Joniškio r., 1991), Viešvilės rezervate (Tauragės r., 1998), Baluošoje (Švenčionių r., 1999), Laukėnuose ir Kertušoje (Ukmergės r.), Algirdėnuose ir Geledėje (Švenčionių r., 2001), Aukštumalos pelkėje ir Žalgirių miške (Šilutės r., 2002).

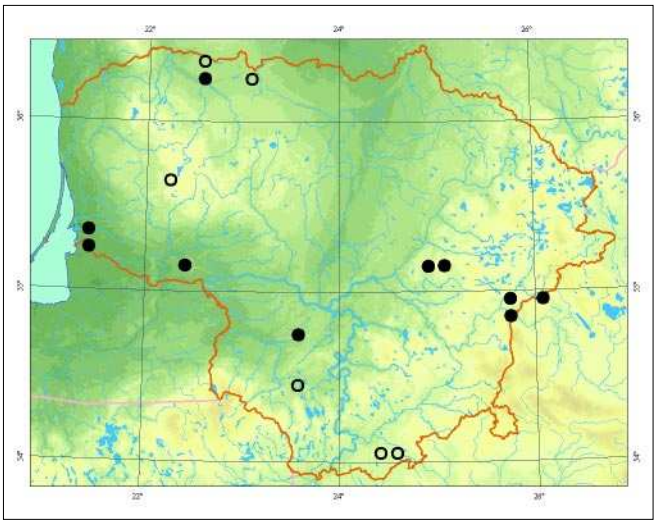
Biologija ir ekologija. Rūšis ekologiškai susijusi su aukštapelkėmis ir durpynais. Vabalai plėšrūs, minta smulkių vabzdžių lervomis.

Populiacijų gausumas. Nenustatytas, gausesnė didelėse aukštapelkėse.

Grėsmės ir apsauga. Aukštapelkių melioravimas, jų užaugimas mišku, durpynų gaisrai.

Linos Jasiukonytės piešinys

Svarbu vabalų gyvenamose vietose palaikyti esamą hidrologinį režimą, šalinti užaugančius medžius.

Informacijos šaltiniai
Dapkus D., 2004: Retos vabalų rūšių radvietės. – Raudoni lapai, 8: 20.
Ivinskis P., Ferenca R., Rimšaitė J., 2004: Nauji duomenys apie retus gyvūnus Lietuvoje. – Raudoni lapai, 8: 8–15.
Kauno T. Ivanausko zoologijos muziejaus kolekcija. Kamanų rezervato kolekcija.

Summary
This species is hard to spot in bogs, but is quite common in big bogs.

Aprašė Romas Ferenca

Dvijuostė nendriadusė

Graphoderus bilineatus (De Geer, 1774)

ŠEIMA DUSIOS (*DYTISCIDAE*)
BŪRYS VABALAI (*COLEOPTERA*)

4 (I) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2003 m. Įrašyta į Berno konvencijos II, Buveinių direktyvos II ir IV priedus.

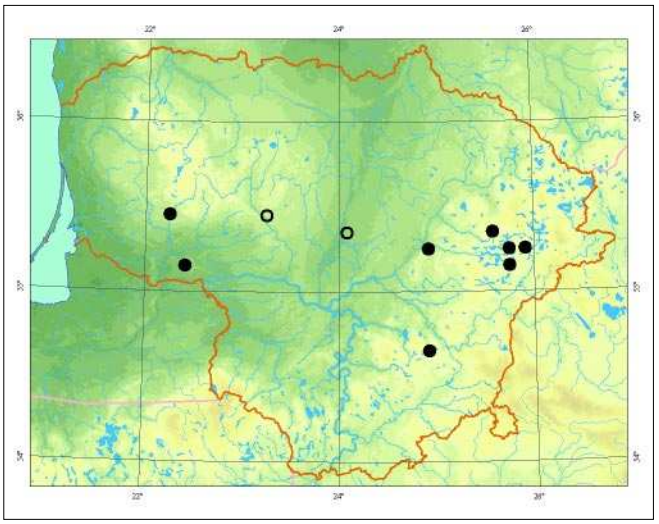
Paplitimas. Nuo Ispanijos, Prancūzijos iki Pietų Skandinavijos, Vakarų Sibire.
Lietuvoje pavienės radavietės žinomos Vakarų, Vidurio ir Rytų Lietuvoje. Aptikta Lūksto ežere (Telšių r.) — tai vienintelė radavietė Vakarų Lietuvoje. Rūšis rasta Dumbliuko, Liūnelio ir Krakiniuko ežeruose (Molėtų r.), Ilgio, Liedžio ir Vainiškių ežeruose (Švenčionių r.), Akies, Širmuko ežeruose (Trakų r.), Dukstynos miške (Ukmergės r.), Šventosios upės senvagėje.

Biologija ir ekologija. Tiek suaugę vabalai, tiek jų lervos dažnai aptinkami nedideliuose ir negiliuose stovinčio vandens telkiniuose, kurių pakrančių zona gausiai apaugusi vandens augalija. Labiau mėgsta saulėtas vietas. Kiaušinius deda ant virš vandens išsikišusių augalų stiebų vasaros pradžioje. Lervos vystosi vasarą. Vabalai ir jų lervos plėšrios. Žiemoja suaugėliai. Vabalai vandens telkiniuose pastebimi šiltuoju metų laiku, aktyviausi balandžio—birželio mėn.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Iki 1990 m. ji buvo užregistruota tik keletą kartų. Vėliau užregistruota apie 10 dvijuostės nendriadusės radaviečių — Lietuvoje ši rūšis gali būti paplitusi daug plačiau. Dažniau aptinkami pavieniai suaugę individai.

Romo Ferencos nuotrauka, Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Vandens telkinių tarša, vandens augalijos kaita. Intensyvus žemės ūkis šalia veisimosi buveinių taip pat gali neigiamai veikti rūšį.
Būtina saugoti veisimosi vietas. Siūloma saugoti ne tik vandens telkinį, bet ir pakrantės juostą 100 m atstumu nuo telkinio. Nenaikinti pakrantėse vandens augalijos. Išsaugoti aplink esančius mažus išdžiūvančius vandens telkinius kaip galimas vabalų žiemovietes. Riboti ūkinę veiklą aplink vandens telkinius, skatinti ekologišką ūkininkavimą. Nenaudoti pesticidų arčiau kaip per 100 m nuo vandens telkinio. Išsaugoti telkiniuose esamą vandens lygį. Neįrengti vandens telkinių pakrantėse poilsiaviečių.

Informacijos šaltiniai

Pileckis S., Monsevičius V., 1995: Lietuvos fauna. Vabalai, 1. — Vilnius.
Kauno T. Ivanausko zoologijos muziejaus kolekcija.

Summary

An insufficiently studied species in Lithuania. It is found in lakes in western, central and eastern Lithuania. Populations are not abundant, and only single individuals are found.

Aprašė Dalius Dapkus

Plačioji dusia

Dytiscus latissimus Linnaeus, 1758

ŠEIMA DUSIOS (*DYTISCIDAE*)
BŪRYS VABALAI (*COLEOPTERA*)

4 (I) kategorija

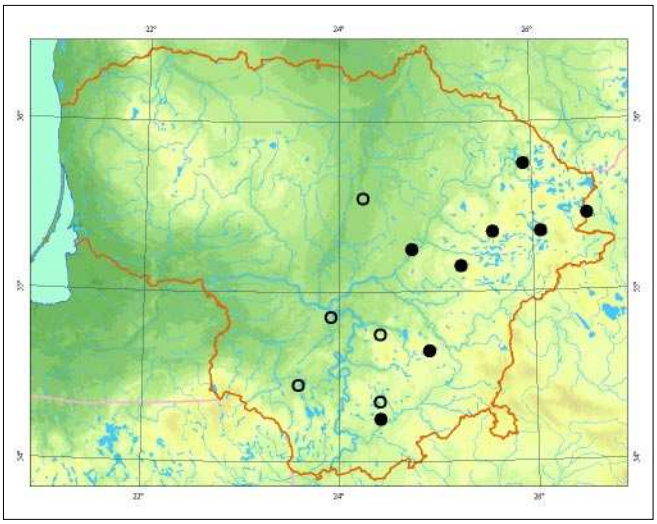
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2003 m. Įrašyta į Berno konvencijos II, Buveinių direktyvos II ir IV priedus.

Paplitimas. Nuo Vidurio iki Šiaurės Europos. Šiaurinė arealo riba siekia šiaurinę Skandinavijos dalį (Laplandiją); į rytus arealas tęsiasi per europinę Rusijos dalį iki Vakarų Sibiro.
Aptinkama Vidurio, Rytų ir Pietų Lietuvoje. Kauno T. Ivanausko zoologijos muziejuje saugomi 1925–1939 m. Alytaus, Marijampolės, Panevėžio r. ir Kauno mieste aptikti 9 plačiosios dusios individai. 1978 m. aptiktas 1 individas Kaukinės miške (Kaišiadorių r.). Nuo 1990 m. nustatytos naujos radavietės: Ružo ir Kavinės ežeruose (Ignalinos r.), Liūnelio ežere (Molėtų r.), Akmenos ežere (Trakų r.), Adomiškio miške ir Dirvonų ežerėliuose (Ukmergės r.), Ežeriekų ir Medvėkų ežeruose (Varėnos r.), Ilgio ežere (Zarasų r.).

Biologija ir ekologija. Dažniausiai gyvena dideliuose švariuose ar šiek tiek distrofiniuose stovinčio vandens telkiniuose (ežeruose, tvenkiniuose), taip pat aukštapelkių ežerėliuose. Vabalai aptinkami tankiai vandens augalais (viksvomis, asiūkliais, nendrėmis, šiurpiais, švendrais) apaugusiose vandens telkinių zonose, retai – sausumoje. Žiemoja suaugę vabalai, todėl juos galima aptikti iškirtus eketes. Vabalai poruojasi rudenį, o kiaušinius deda pavasarį. Lervos vystosi vasarą, minta apsiuvų lervomis.

Valdonės Bručienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Populiacijų gausumas netirtas. Dažniausiai aptinkami pavieniai suaugę individai. Populiacijos negausios, rasta tik po 1–2 individus.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia vandens telkinių cheminė tarša ir vandens telkinių užaugimas, žvejų tinklai bei bučiai. Į juos pakliuvę vabalai žūsta.
Siekiant išsaugoti populiacijų stabilumą, aplink vandens telkinius, kuriuose gyvena plačioji dusia, reikėtų nustatyti 100 m apsaugos zoną. Joje turėtų būti ribojamas trąšų ir pesticidų naudojimas. Skatintinas ekologiškas ūkininkavimas. Radavietėse reikėtų drausti žvejoti bučiais ir tinklais, kurių akių dydis mažesnis nei 40 mm. Nekeisti teritorijos hidrologinio režimo.

Informacijos šaltiniai

Pileckis S., Monsevičius V., 1995: Lietuvos fauna. Vabalai, 1. – Vilnius.
Kauno T. Ivanausko zoologijos muziejaus kolekcija.

Summary

Locally distributed in lakes in central, eastern and southern Lithuania. Only single individuals have been observed in all the localities.

Aprašė Dalius Dapkus, Romas Ferenca

Keturtaškis maitvabalis

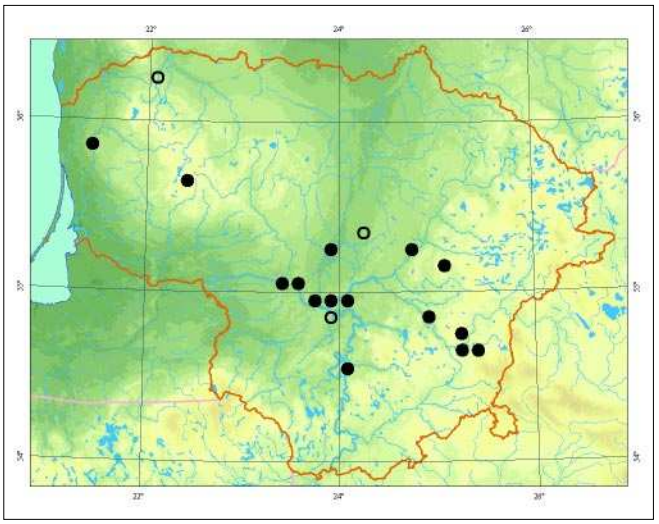
Dendroxena quadrimaculata (Scopoli, 1772)

ŠEIMA MAITVABALIAI (*SILPHIDAE*)
BŪRYS VABALAI (*COLEOPTERA*)

3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Europoje, išskyrus Pirėnų pusiasalį ir šiaurinę Skandinavijos dalį, Kaukaze.
Lietuvoje žinomos šios radavietės: Labūnavoje (1964), Lančiūnavos girininkijoje (Kėdainių r., 1964), Pašilės miške (Ukmergės r., 1977, 2004), Dūkštų ąžuolyne (Vilniaus r., 1979, 1999), Kaune (1988), Jiesios kraštovaizdžio draustinyje (Kauno r., 1988), Ringovės entomologiniame draustinyje (Kauno r., 1990, 1998), Dūmaičiuose (Mažeikių r., 1991), Visoriuose (Vilniaus r., 1993), Pašilių miške (Kėdainių r., 1994), Neveronyse ir Palemone (Kauno r., 1997), Lokės miške (Ukmergės r., 1998), Pūčkoriuose (Vilniaus r., 1998), Kleboniškyje (Kauno r., 2000), Kartenalės draustinyje (Kretingos r., 2003), Tervydoniuose (Šakių r.), Mikytuose (Šilutės r.), Medvėgalyje (Šilalės r., 2005).

Biologija ir ekologija. Plėšrus, lervos ir suaugėliai minta įvairių drugių, daugiausia ąžuolinių lapsukių ir žiemsprindžių vikšrais. Vabalai aptinkami gegužės pabaigoje–birželio mėn. ant įvairių medžių kamienų ir šakų, kur medžioja vikšrus. Dažnesnis lapuočių miškuose, ypač ąžuolynuose, kur atsiranda lapsukių židinių.

Populiacijų gausumas. Gausumas neištirtas, jis tiesiogiai priklauso nuo lapus graužiančių vikšrų židinių susidarymo. Židiniuose rūšis aptinkama gausiai, kitur nepastebima.

Jolantos Rimšaitės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Lapuočių miškų, ypač ąžuolynų, kirtimas, pesticidų naudojimas miškuose.
Vabalų gyvenamose vietose kovai su kenkėjais naudoti biologinius preparatus, riboti miškų kirtimą.

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., Ferenca R., Pacevičius V., 1996: Kai kurie duomenys apie retus vabzdžius, saugomus ekologijos instituto, T. Ivanausko zoologijos muziejaus ir privačiose kolekcijose. – Raudoni lapai, 4: 21–25.
Ostrauskas H., 2000: Naujos retų rūšių vabalų radimvietės Vilniuje. – Raudoni lapai, 7: 36.
Kamanų rezervato kolekcija.
Kauno T. Ivanausko zoologijos muziejaus kolekcija.
LŽŪU kolekcija.

Summary

A predatory beetle, living in open broad-leaf woods. Most often observed among mass appearances of other moth species. The most important threats are the felling of old trees and the usage of chemical plant protection agents.

Aprašė Romas Ferenca

Margasis grambuolys

Polyphylla fullo (Linnaeus, 1758)

ŠEIMA PLOKŠTĖTAŪSIAI (*SCARABAEIDAE*)
BŪRYS VABALAI (*COLEOPTERA*)

3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Reta rūšis, paplitusi Pietų ir Vidurio Europoje, Kaukaze, Pietų Sibire.
Lietuva yra šiauriniame rūšies arealo pakraštyje. Randama smėlėtose Nemuno, Neries ir Merkio pakrantėse, Kuršių nerijoje. Kuršių nerijoje yra didžiausia Lietuvoje margųjų grambuolių populiacija.

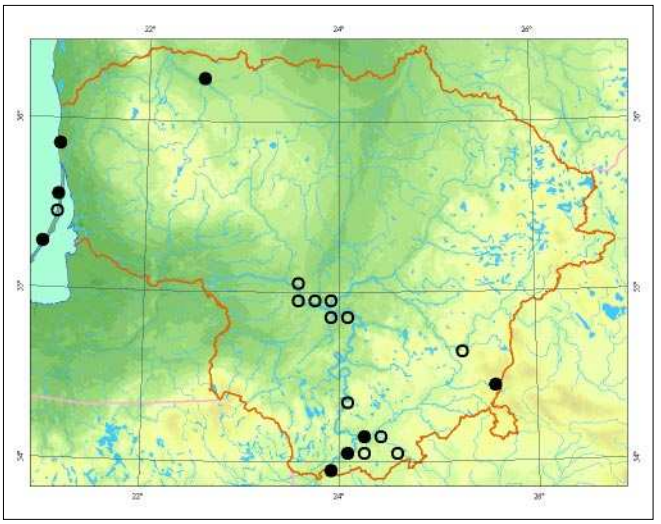
Biologija ir ekologija. Lervos vystosi smėlyje, minta įvairių sumedėjusių augalų, daugiausia karklų ir jaunų pušaičių šaknimis. Vystymosi trukmė — 4—5 metai. Suaugę vabalai skraido birželio—liepos mėn., aptinkami lengvose smėlio ir priesmėlio dirvose augančiuose pušynuose, smėlėtose upių pakrantėse.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Lietuvoje rūšis paplitusi lokaliai, smėlėtose Nemuno ir Neries terasose ir Baltijos pajūrio kopose. Gausiausia populiacija yra Kuršių nerijoje, kitur aptinkami tik pavieniai vabalai.

Grėsmės ir apsauga. Atvirų smėlėtų pievų užsodinimas mišku ar savaiminis miško užaugimas, ištrypimas yra pražūtingi šiai rūšiai.
Labai svarbu išsaugoti vabalų gyvenamas vietas: reikia prižiūrėti, kad neįsigalėtų sumedėję augalai, reguliuoti poilsiautojų srautus.

Gedimino Gražulevičiaus nuotrauka

Informacijos šaltiniai

Dapkus D., 2004: Retos vabalų rūšių radimvietės. — Raudoni lapai, 8: 20.
Ivinskis P., Ferenca R., Pacevičius V., 1996: Kai kurie duomenys apie retus vabzdžius, saugomus ekologijos instituto, T. Ivanausko zoologijos muziejaus ir privačiose kolekcijose. — Raudoni lapai, 4: 21—25.
Ivinskis P., Ferenca R., Rimšaitė J., 2004: Nauji duomenys apie retus gyvūnus Lietuvoje. — Raudoni lapai, 8: 8—15.
Monsevičius V., 1997: Naujos retų vabzdžių rūšių radimvietės. — Raudoni lapai, 5: 19—20.
Ostrauskas H., 1995: Kai kurios naujos retų vabzdžių radimvietės. — Raudoni lapai, 3: 22.
Skeiveris R., Paplauskis E., 1998: Nauji duomenys apie retas ir saugomas gyvūnų rūšis pajūrio regioniniame parke 1997—1998 metais. — Raudoni lapai, 6: 28—29.
Kauno T. Ivanausko zoologijos muziejaus kolekcija.
LŽŪU kolekcija.

Summary
A rare termophilic species distributed only along the shores of the Baltic Sea and the sandy riverbanks of the Nemunas and Neris rivers.

Aprašė Romas Ferenca

Marmurinis auksavabalis

Liocola lugubris (Herbst, 1786) (sin. *Netocia lugubris* Herbst, 1786)

ŠEIMA PLOKŠTĖTAŪSIAI (*SCARABAEIDAE*)
BŪRYS VABALAI (*COLEOPTERA*)

2 (V) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Vidurio Europoje, Sibire, šiaurinėje Kinijos dalyje. Europoje šiaurinė arealo dalis eina per Skandinaviją.
Lietuvoje rūšis rasta beveik visoje teritorijoje išskyrus Pietų Žemaitiją.

Biologija ir ekologija. Lervos vystosi trūnijančioje senų lapuočių medienoje arba humusingoje dirvoje, prie pūvančių medžių šaknų, taip pat skruzdžių *Camponotus herculeanus* ir *Formica rufa* skruzdėlynuose. Vystymosi trukmė — 2 metai. Vabalai skraido birželio—liepos mėn. Šiltomis, saulėtomis dienomis aptinkami prie tekančių lapuočių medžių sulčių, taip pat ant įvairių augalų žiedų.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Visur aptinkami pavieniai vabalai, tik Strėvininkų miške rasta per dvi dešimtis kokonų.

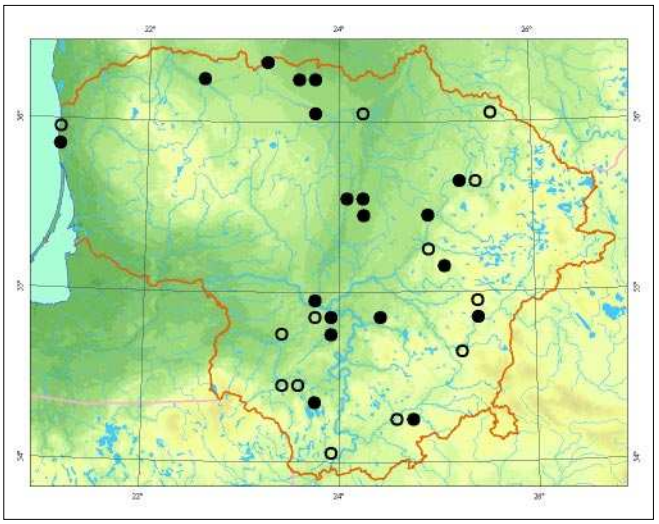
Grėsmės ir apsauga. Brandžių lapuočių medžių su pažeminėmis ertmėmis šalinimas, senų parkų ir sodų nykimas.
Vabalų gyvenamose vietose būtina išsaugoti senus drevėtus lapuočius — ąžuolus, klevus.

Informacijos šaltiniai

Auglys J., 1994: Retos vabzdžių rūšys Aukštaitijoje 1987—1993 m. — Raudoni lapai, 2: 20.

Valdonės Bručienės nuotrauka

Auglys J., 1996: Retos gyvūnų rūšys Krekenavos regioniniame parke. — Raudoni lapai, 4: 10—12.
Ivinskis P., Ferenca R., Pacevičius V., 1996: Kai kurie duomenys apie retus vabzdžius, saugomus ekologijos instituto, T. Ivanausko zoologijos muziejaus ir privačiose kolekcijose. — Raudoni lapai, 4: 21—25.
Ivinskis P., Ferenca R., Rimšaitė J., 2004: Nauji duomenys apie retus gyvūnus Lietuvoje. — Raudoni lapai, 8: 8—15.
Ostrauskas H., Ūselis D., 1994: Marmurinis auksavabalis (*Netocia lugubris* Herbst.) Vilniaus rajone. — Raudoni lapai, 2: 22.
Kamanų rezervato kolekcija.
Kauno T. Ivanausko zoologijos muziejaus kolekcija.
LŽŪU kolekcija.

Summary
A rare, yet widely distributed species. Abundant populations have only been observed in Strėvininkai forest in the Kaišiadorys district.

Aprašė Romas Ferenca

Niūriaspalvis auksavabalis

Osmoderma eremita (Scopoli, 1763)

ŠEIMA PLOKŠTĖTAŪSIAI (*SCARABAEIDAE*)
BŪRYS VABALAI (*COLEOPTERA*)

2 (V) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m. Įrašyta į Berno konvencijos II, Buveinių direktyvos II ir IV priedus.

Paplitimas. Vidurio Europoje – į šiaurę iki pietinės Skandinavijos, rytuose arealas siekia Baškiriją. Lietuvoje didžioji dalis radaviečių yra Vidurio Lietuvos lygumoje. Pavienės radavietės aptiktos kituose Lietuvos regionuose.

Biologija ir ekologija. Lervos vystosi trūnijančioje senų drevėtų ąžuolų, tuopų, klevų, liepų medienoje. Vystymosi trukmė – 2–3 m. Suaugę vabalai aptinkami gegužės–rugpjūčio mėn. ant medžių kamienų ar drevėse, ant įvairių augalų žiedų. Vabalai tame pačiame medyje gali gyventi 10–20 metų.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Dažniausiai aptinkami pavieniai vabalai. Didžiausios žinomos populiacijos yra Kauno ąžuolyne (Kauno r.) ir Neries regioniniame parke (Vilniaus r.).

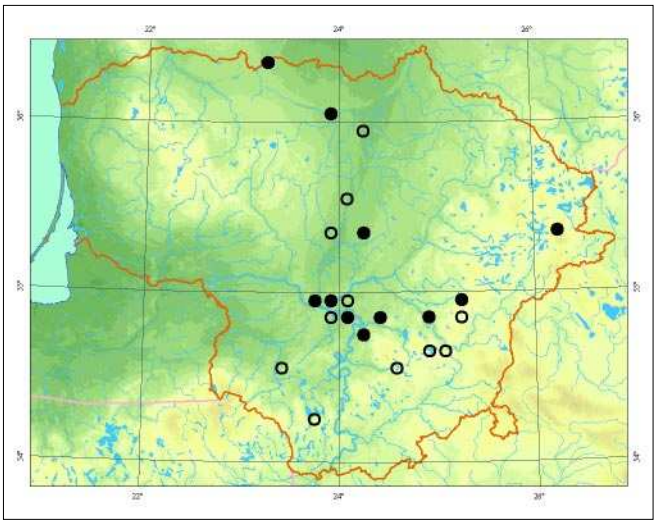
Grėsmės ir apsauga. Brandžių lapuočių miškų kirtimas ir senų, drevėtų lapuočių – ąžuolų, klevų, liepų – šalinimas yra pagrindinis rūšies gausumą ribojantis veiksnys.
Vabalų gyvenamose vietose būtina išsaugoti senus drevėtus lapuočius, aplink šiuos medžius šalinti pomiškį.

Informacijos šaltiniai

Auglys J., 1994: Retos vabzdžių rūšys Aukštaitijoje 1987–1993 m. – Raudoni lapai, 2: 20.

Valdonės Bručienės nuotrauka

Ferenca R., 2004: New and rare for Lithuania beetle (*Coleoptera*) species registered in 1978–2004. – New and rare for Lithuania insects species. Records and descriptions, 16: 11–22.
Ivinskis P., Ferenca R., Pacevičius V., 1996: Kai kurie duomenys apie retus vabzdžius, saugomus ekologijos instituto, T. Ivanausko zoologijos muziejaus ir privačiose kolekcijose. – Raudoni lapai, 4: 21–25.
Inokaitis V., 2004: Naujos ir retos Lietuvos entomofaunos vabalų (*Coleoptera*) rūšys, aptiktos 2004–2003 metais. – Naujos ir retos Lietuvos vabzdžių rūšys. Pranešimai ir aprašymai, 16: 7–10.
Meržijevskis A., 2004: Nauji duomenys apie retas vabzdžių rūšis Lietuvoje. – Raudoni lapai, 8: 16.
Strazdienė V., 1998: Niūraspalvis auksavabalis (*Osmoderma eremita* Scop.) Ekologijos instituto kolekcijoje. – Raudoni lapai, 6: 13.
Kauno T. Ivanausko zoologijos muziejaus kolekcija. LŽŪU kolekcija.

Summary
A rare, vanishing species ecologically associated with old, mature oak forests. From an environmental protection perspective, this is one of the few priority insect species under protection across the whole habitat range.

Aprašė Romas Ferenca

Aštuoniataškis auksavabalis

Gnorimus variabilis Linnaeus, 1758

ŠEIMA PLOKŠTĖTAŪSIAI (*SCARABAEIDAE*)
BŪRYS VABALAI (*COLEOPTERA*)

3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Pietų ir Vidurio Europoje į šiaurę iki pietinės Skandinavijos.
Lietuvoje žinomos šios radavietės: Pabradėje (Švenčionių r., 1930), Seirijuose (Lazdijų r., 1930), Užulėnyje (Ukmergės r., 1934), Kleboniškyje (Kauno r., 1956), Varėnos apylinkėse (1959), Druskininkų apylinkėse (1961), Smalininkuose (Jurbarko r., 1962), Biržų apylinkėse (1964), Čepkelių rezervate (Varėnos r., 1976, 1985), Margionyse (Varėnos r., 1976), Puvočiuose (Varėnos r., 1978, 2004), Latežeryje (Druskininkų sav., 1981, 2003), Marcinkonyse (Varėnos r., 1989), Varėnos apylinkėse (1989), Lavyso ežere (Varėnos r., 1995), Žuvinto apylinkėse (Alytaus r., 1996), Gerdašiuose (Lazdijų r., 2000), Zervynose (Varėnos r., 2000), Maksimuose (Varėnos r., 2001), Romainiuose (Kaune, 2006), Viešvilės rezervate (Tauragės r., 1999).

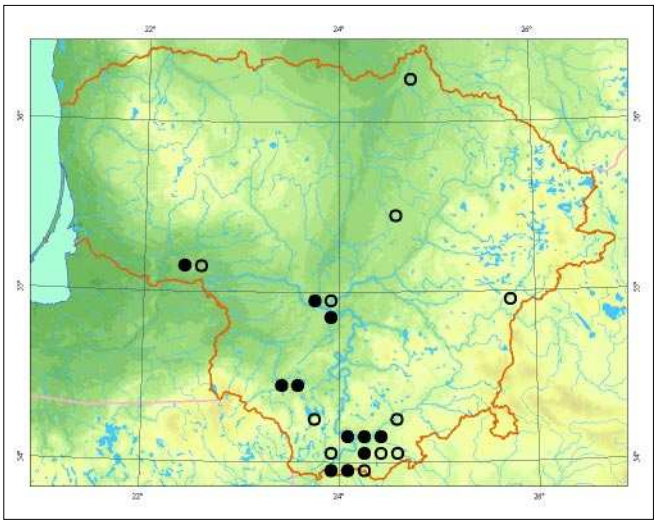
Biologija ir ekologija. Gyvena mišriuose ir lapuočių miškuose, lervos vystosi trūnijančioje senų lapuočių bei pušų medienoje, senuose medžių kelmuose. Vystymosi trukmė – 2–3 metai. Suaugę vabalai aptinkami miškų aikštelėse, pamiškėse ant įvairių augalų žiedų.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Gausesnė pietinėje Lietuvos dalyje.

Grėsmės ir apsauga. Brandžių miškų kirtimas, senų nudžiūvusių medžių šalinimas ir miškų gaisrai yra pagrindiniai gausumą ribojantys veiksniai.

Valdonės Bručienės nuotrauka

Vabalų gyvenamose vietose būtina riboti senų medžių šalinimą, vėjavartų išvežimą.

Informacijos šaltiniai
Ivinskis P., Ferenca R., Rimšaitė J., 2004: Nauji duomenys apie retus gyvūnus Lietuvoje. – Raudoni lapai, 8: 8–15.
Kamanų rezervato kolekcija.
LŽŪU kolekcija.
Kauno T. Ivanausko zoologijos muziejaus kolekcija.

Summary
Rare species observed in mature deciduous and mixed forests, often in southern Lithuania. Larvae develop in old, dried-out trees and stumps.

Aprašė Romas Ferenca

Šiaurinis elniavabalis

Ceruchus chrysomelinus (Hochenwart, 1785)

ŠEIMA ELNIAVABALIAI (*LUCANIDAE*)
BŪRYS VABALAI (*COLEOPTERA*)

3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

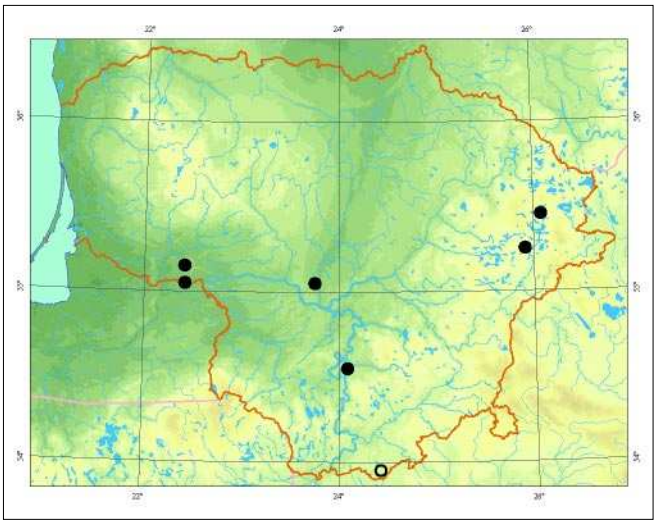
Paplitimas. Šiaurės Europoje, Vidurio ir Pietų Europos kalnų rajonuose, Sibire, šiaurinėje Šiaurės Amerikos dalyje.
Lietuvoje žinomos šios radavietės: Čepkelių rezervate (Varėnos r., 1975), Kalvelių girininkijoje (Jurbarko r., 1980), Viešvilės rezervate (Tauragės r., 1991), Ažvinčių girioje (Ignalinos r., 1994), Punios šile (Alytaus r., 2003), Padauguvos miške (Kauno r., 2005).

Biologija ir ekologija. Gyvena drėgnuose, pavėsinguose lapuočių ir mišriuose miškuose, eglynuose. Lervos vystosi trūnijančiuose eglių ir beržų kelmuose ar ant žemės gulinčiuose kamienuose. Vystymosi trukmė – 2–3 metai. Vabalai aptinkami gegužės–rugpjūčio mėn. trūnijančioje medienoje.

Populiacijų gausumas. Paplitimas Lietuvoje ištirtas nepakankamai, didžiausios populiacijos gyvena Viešvilės rezervate ir Punios šile.

Valdonės Bručienės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, sausinimas, senų, trūnijančių medžių šalinimas.
Vabalų gyvenamose vietose būtina palikti senų eglių, beržų, taip pat ant žemės gulinčių šių medžių kamienų.

Informacijos šaltiniai

Ferenca R., 2004: New and rare for Lithuania beetle (*Coleoptera*) species registered in 1978–2004. – New and rare for Lithuania insects species. Records and descriptions.
Šablevičius B., 1995: Retų vabalų rūšių naujos radimvietės. – Raudoni lapai, 3: 19–20.
Kamanų rezervato kolekcija.
Kauno T. Ivanausko zoologijos muziejaus kolekcija.

Summary

A relic, insufficiently studied species, lives in shady, damp forests. Larvae develop in the decaying wood of spruce and birch. Only several isolated populations are known. The main limiting factor is the drainage of fens and swamp forests, and shortages of fallen norwegian spruce or birch stumps.

Aprašė Romas Ferenca

Didysis sprakšis

Stenagostus rufus (De Geer, 1774)

ŠEIMA SPRAKŠIAI (*ELATERIDAE*)
BŪRYS VABALAI (*COLEOPTERA*)

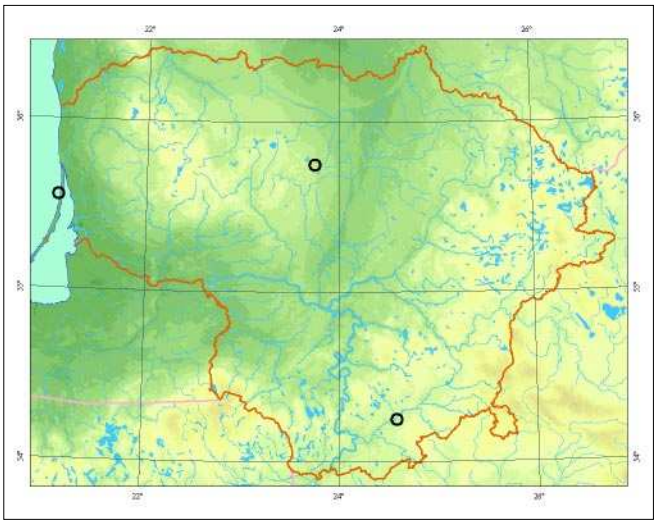
4 (I) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Europoje, išskyrus Pirėnų ir Balkanų pusiasalius. Pietinė arealo riba eina per Prancūziją, Italiją, Bulgariją, šiaurėje siekia pietinę Skandinaviją. Lietuvoje rūšis gausesnė Baltijos pajūrio ir Pietryčių Lietuvos pušynuose. Žinomos šios radavietės: Šeduvoje (Radviliškio r., 1958), Juodkrantėje (1970), Varėnos apylinkėse (1984).

Biologija ir ekologija. Šilumamėgė rūšis, gyvena šviesiuose, retuose pušynuose, lervos vystosi storose, nudžiūvusiose pušyse, rečiau eglėse, taip pat senuose spygliuočių kelmuose ar rąstuose. Vystymosi trukmė – 5 metai. Vabalai aptinkami birželio–liepos mėn. senuose brandžiuose medynuose.

Grėsmės ir apsauga. Brandžių pušynų kirtimas, senų nudžiūvusių pušų ir eglių šalinimas, miškų gaisrai. Būtina vabalų gyvenamose vietose riboti senų brandžių pušynų kirtimą, palikti pavienes nudžiūvusias pušis pietinės ekspozicijos miškų pakraščiuose ir miškų aikštelėse.

Valdonės Bručienės nuotrauka

Informacijos šaltiniai
Kauno T. Ivanausko zoologijos muziejaus kolekcija.
LŽŪU kolekcija.

Summary
A rare, termophilic species, found in mature pine forests. It is more abundant in coniferous forests on the Baltic Sea coast and in Lithuania's south-east. Lithuania is on the edge of its northern distribution boundary.

Aprašė Romas Ferenca

Raudonasis pievasprakšis

Anostirus purpureus (Poda, 1761)

ŠEIMA SPRAKŠIAI (*ELATERIDAE*)
BŪRYS VABALAI (*COLEOPTERA*)

3 (R) kategorija

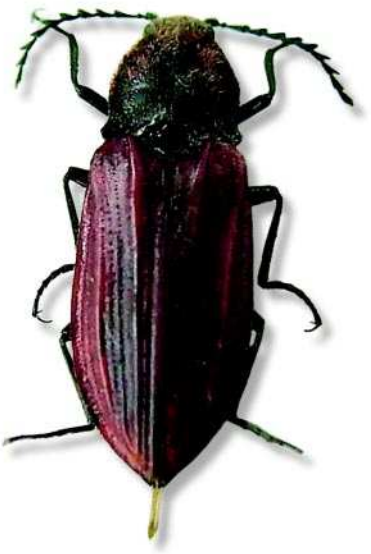
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje į šiaurę iki Danijos ir Latvijos. Lietuvoje žinoma tik 1 radavietė Jiesios kraštovaizdžio draustinyje (Kauno r.). Rūšis čia nuolatos randama nuo 1984 m.

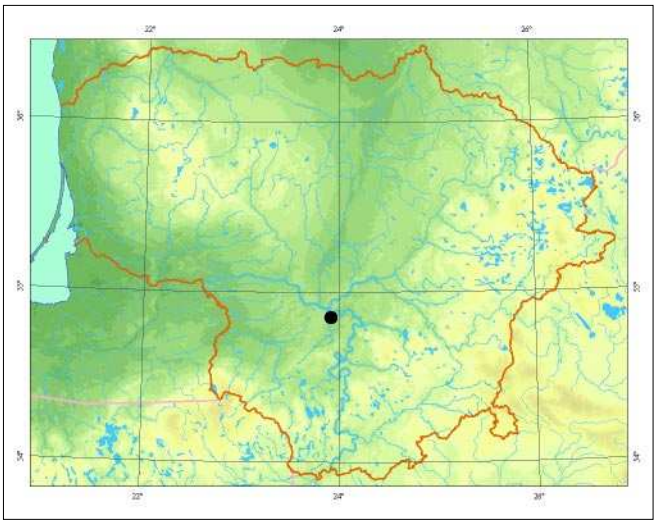
Biologija ir ekologija. Lervos plėšrios, gyvena dirvoje, saulėtose vietose: pamiškėse, miškų aikštelėse. Suaugę vabalai aptinkami gegužės–birželio mėn. ant įvairių augalų žiedų, medžių kamienų.

Populiacijų gausumas. Neištirtas, žinoma tik 1 populiacija.

Grėsmės ir apsauga. Svarbiausias plitimą ribojantis veiksnys – tinkamų buveinių trūkumas, vabalų gyvenamų vietų – pietinės ekspozicijos šlaitų ir pamiškių apaugimas krūmais.
Vabalų gyvenamose vietose reikėtų šalinti pomiškį.

Valdonės Bručienės nuotrauka

Informacijos šaltiniai
Ivinskis P., Pakalniškis S., Ferenca R., 1997. Nauji duomenys apie vabzdžius. – Raudoni lapai, 5: 20–21.
Ivinskis P., Pakalniškis S., Rimšaitė J., Ferenca R., 2000: Reti gyvūnai, stebėti 1999 metais. – Raudoni lapai, 7: 34–35.
Ivinskis P., Ferenca R., Rimšaitė J., 2004: Nauji duomenys apie retus gyvūnus Lietuvoje. – Raudoni lapai, 8: 8–15.
Kauno T. Ivanausko zoologijos muziejaus kolekcija.

Summary
A rare, minimally investigated species, only one locality in Lithuania is known, in central Lithuania.

Aprašė Romas Ferenca

Išdaginis blizgiavabalis

Melanophila acuminata (De Geer, 1774)

ŠEIMA BLIZGIAVABALIAI (*BUPRESTIDAE*)
BŪRYS VABALAI (*COLEOPTERA*)

4 (I) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2003 m.

Paplitimas. Eurazijoje, spygliuočių ir mišriuose miškuose. Lietuvoje aptikta: Kaune (1918), Panevėžio apylinkėse (1927) ir Prienų šile (Prienų r., 2003, 2004).

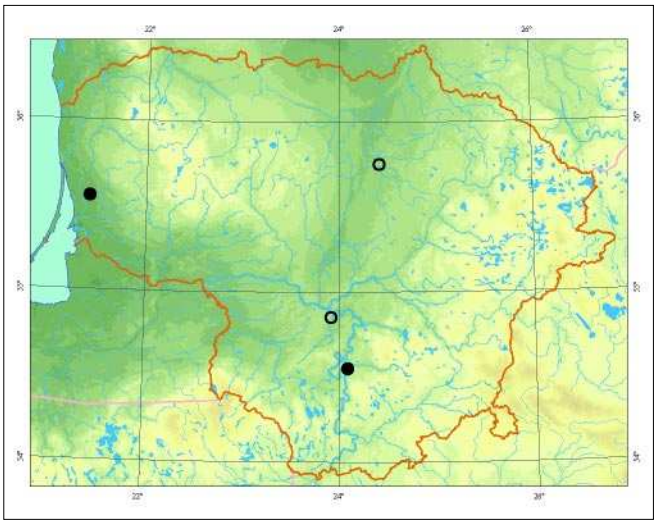
Biologija ir ekologija. Rūšis biologiškai susijusi su spygliuočių miškų gaisravietėmis. Patelės deda kiaušinius į apdegusių pušų, rečiau – eglių žievės plyšius. Išsiritusios lervos įsigraužia po medžių žieve. Vabalai lengvai aptinka miško gaisravietes, nes apatinėje jų kūno dalyje yra infraraudonųjų spindulių jutimo receptoriai, kurie gali nustatyti miško gaisro židinį 12 km atstumu. Suaugę vabalai aptinkami birželio–rugpjūčio mėn. gaisravietėse ant apdegusių medžių kamienų.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Aptinkami tik pavieniai vabalai, dažniausiai miškų gaisravietėse.

Grėsmės ir apsauga. Apdegusių spygliuočių medžių šalinimas iš gaisraviečių yra pagrindinė priežastis, ribojanti populiacijos gausumą ir paplitimą.

Valdonės Bručienės nuotrauka

Gaisravietėse būtina palikti pavienių apdegusių spygliuočių.

Informacijos šaltiniai

Ferenca R., 2004: New and rare for Lithuania beetle (*Coleoptera*) species registered in 1978–2004. New and rare for Lithuania insects species. – Records and descriptions, 16: 11–22.
Kauno T. Ivanausko zoologijos muziejaus kolekcija.

Summary

A very rare species, found in fire-damaged coniferous and mixed forests where the larvae develop in the burned wood, usually pine wood.

Aprašė Romas Ferenca

Liepinis blizgiavabalis

Ovalisia rutilans (Fabricius, 1777)

ŠEIMA BLIZGIAVABALIAI (*BUPRESTIDAE*)
BŪRYS VABALAI (*COLEOPTERA*)

4 (I) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2003 m.

Paplitimas. Paplitimo arealas apima Šiaurės Afriką, Pietų ir Vidurio Europą, į šiaurę – iki pietinės Skandinavijos.
Per Lietuvą eina šiaurinė arealo riba. Lietuvoje rūšis pirmą kartą aptikta Romainiuose (Kauno apyl., 1966). Taip pat rasta: Kamšos miške (Kauno r., 1995), Kaune (2000), Jiesios kraštovaizdžio draustinyje (Kauno r., 2001, 2002 ir 2005), Švenčionių r. (2004).

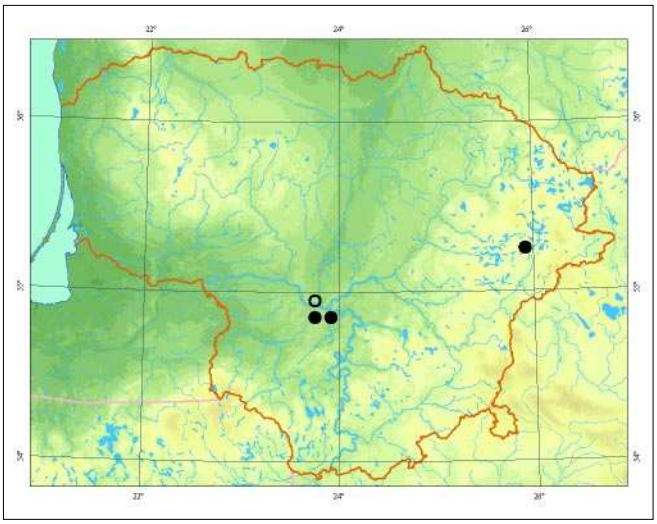
Biologija ir ekologija. Lervos vystosi po džiūstančių liepų šakų žieve ir medienoje. Suaugę vabalai aktyvūs tik šiltomis, saulėtomis dienomis. Skraido aukštai tarp medžių lajų arba vikriai ropoja liepų kamienais. Aptinkami birželio–liepos mėn. saulėtose pamiškėse, kur yra senų, džiūstančių liepų.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas, Lietuvoje iki šiol aptikta Kauno apylinkių lapuočių medynuose, augančiuose pietinės ekspozicijos Nemuno ir Jiesios upių šlaituose bei Švenčionių rajone.

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę kelia senų, džiūstančių liepų šalinimas.

Valdonės Bručienės nuotrauka

Būtina vabalų gyvenamose saulėtose vietose palikti senų liepų.

Informacijos šaltiniai

Ferenca R., 2003: Retos ir naujos Lietuvos entomofaunos Vabalų (*Coleoptera*) rūšys, rastos 1997–2002 metais. – Naujos ir retos Lietuvos vabalų rūšys. Pranešimai ir aprašymai, 15: 32–36.
Inokaitis V., 2004: Naujos ir retos Lietuvos entomofaunos vabalų (*Coleoptera*) rūšys, aptiktos 2004–2003 metais. – Naujos ir retos Lietuvos vabzdžių rūšys. Pranešimai ir aprašymai, 16: 7–10.
Ivinskis P., Ferenca R., Rimšaitė J., 2004: Nauji duomenys apie retus gyvūnus Lietuvoje. – Raudoni lapai, 8: 8–15.
Kauno T. Ivanausko zoologijos muziejaus rinkiniai. LŽŪU kolekcija.

Summary

A rare termophilic species living on old, dry linden trees. Its northern distribution boundary cuts across Lithuania.

Aprašė Romas Ferenca

Ąžuolinis skaptukas

Xestobium rufovillosum (De Geer, 1774)

ŠEIMA SKAPUKAI (*ANOBIIDAE*)
BŪRYS VABALAI (*COLEOPTERA*)

4 (I) kategorija

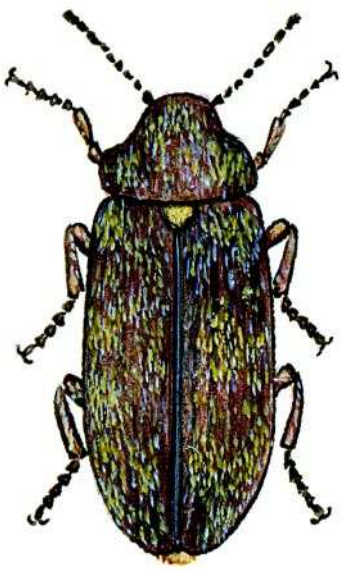
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2003 m.

Paplitimas. Pietų ir Vidurio Europoje į šiaurę iki pietinės Skandinavijos.
Lietuvoje žinomos šios radavietės: Jiesios kraštovaizdžio draustinyje (Kauno r., 1996, 2001), Neries regioniniame parke (Vilniaus r., 2003), Vaiguvos miške (Kaišiadorių r.), Vidzgirio draustinyje (Alytaus r.), Romainiuose (Kaune, 2006), Satkūnų miške (Joniškio r., 2001, 2002), Nemeikšių miške (Joniškio r., 2004).

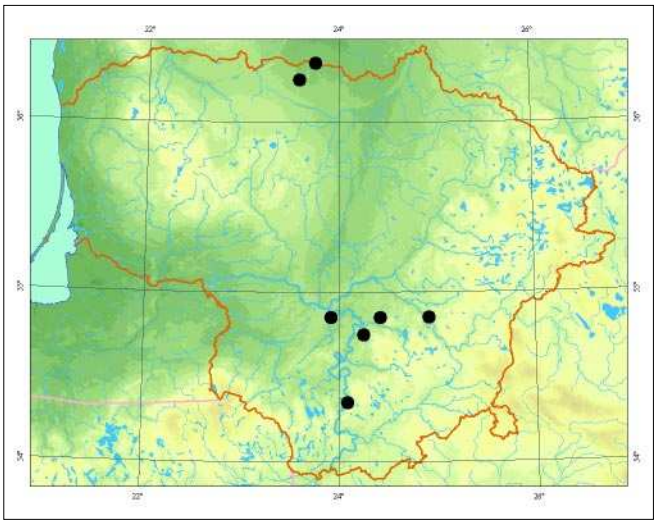
Biologija ir ekologija. Lervos vystosi sausoje senų, nudžiūvusių ąžuolų medienoje, vabalai aptinkami birželio mėn. ant nudžiūvusių ąžuolų kamienų. Skaptukų veisimosi vietos aptinkamos pagal būdingas angas medienoje.

Populiacijų gausumas. Neištirtas, dažniausiai aptinkami pavieniai vabalai. Dažnesni brandžiuose lapuočių ir mišriuose miškuose, kur yra senų nudžiūvusių ąžuolų.

Grėsmės ir apsauga. Senų nudžiūvusių ąžuolų šalinimas.

Linos Jasiukonytės piešinys

Brandžiuose lapuočių ir mišriuose miškuose būtina palikti pavienių nudžiūvusių ąžuolų.

Informacijos šlatiniai

Ferenca R., 2003: Retos ir naujos Lietuvos entomofaunos vabalų (*Coleoptera*) rūšys, rastos 1997–2002 metais. – Naujos ir retos Lietuvos vabzdžių rūšys. Pranešimai ir parašymai, 15: 32–36.
Kauno T. Ivanausko zoologijos muziejaus kolekcija.

Summary

A rare, insufficiently studied species, found on old dry oaks.

Aprašė Romas Ferenca

Didysis skydvabalis

Peltis grossa (Linnaeus, 1758)

ŠEIMA SKYDVABALIAI (*TROGOSITIDAE*)
BŪRYS VABALAI (*COLEOPTERA*)

3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Šiaurės Europoje: Skandinavijoje, Karelijoje, Vidurio ir Pietų Europos kalnų rajonuose, Sibire. Lietuvoje rūšis paplitusi beveik visoje šalies teritorijoje.

Biologija ir ekologija. Gyvena senuose brandžiuose eglynuose ar mišriuose miškuose. Lervos vystosi senų trūnijančių eglių medienoje. Vabalai aptinkami gegužės – rugpjūčio mėn. po atšokusia senų, nudžiūvusių eglių žieve, taip pat ant nudžiūvusių medžių augančiose kempinėse. Tame pačiame medyje vabalai gali gyventi ilgiau nei 20 metų.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Gausiausios populiacijos žinomos Jūrės apylinkėse Čepkelių ir Viešvilės rezervatuose, Punios šile. Kitose radavietėse aptikti pavieniai vabalai.

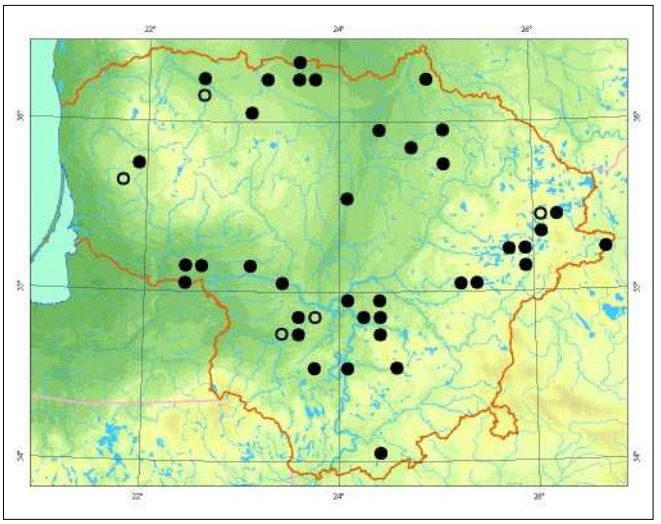
Grėsmės ir apsauga. Senų eglynų kirtimas, džiūvančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas.
Vabalų gyvenamose vietose būtina saugoti brandžius eglynus, palikti pavienių nudžiūvusių eglių, vėjavartų.

Informacijos šaltiniai

Auglys J., 1994: Retos vabzdžių rūšys Aukštaitijoje 1987 – 1993 m. – Raudoni lapai, 2: 20.

Selemono Paltanavičiaus nuotrauka

Ivinskis P., Pakalniškis S., Ferenca R., 1996: Retos gyvūnų rūšys, stebėtos 1996 metais. – Raudoni lapai, 4: 19 – 20.
Ivinskis P., Pakalniškis S., Rimšaitė J., Ferenca R., 2000: Reti gyvūnai, stebėti 1999 metais. – Raudoni lapai, 7: 34 – 35.
Ivinskis P., Ferenca R., Rimšaitė J., 2004: Nauji duomenys apie retus gyvūnus Lietuvoje. – Raudoni lapai, 8: 8 – 15.
Meržijevskis A., 2004: Nauji duomenys apie retas vabzdžių rūšis Lietuvoje. – Raudoni lapai, 8: 16.
Šablevičius B., 1995: Retų vabalų rūšių naujos radimvietės. – Raudoni lapai, 3: 19 – 20.
Kamanų rezervato kolekcija.
Kauno T. Ivanausko zoologijos muziejaus kolekcija.
LŽŪU kolekcija.

Summary

Only isolated individuals have been found, the species range is under threat of intensive economic activities in forests that remove dry spruce.

Aprašė Romas Ferenca

Pūzrinis skydvabalis

Ostoma ferruginea (Linnaeus, 1758)

ŠEIMA SKYDVABALIAI (*TROGOSITIDAE*)
BŪRYS VABALAI (*COLEOPTERA*)

4 (I) kategorija

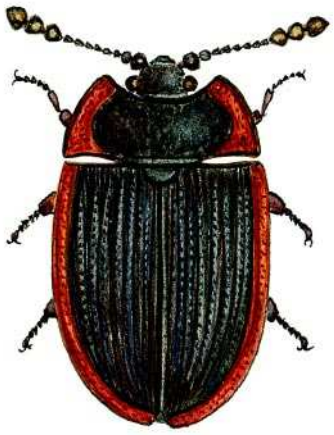
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2003 m.

Paplitimas. Vidurio ir Šiaurės Europoje, Sibire. Lietuvoje žinomos šios radavietės: Vilniuje (1911), Čepkelių rezervate (Varėnos r., 1984, 2005), Pivonijos miške (Ukmergės r., 1986), Ringovės entomologiniame draustinyje (Kauno r., 1990, 1996, 2003, 2005), Pajiesio miške (Kauno r., 1992, 1994, 1999), Laikšėse (Kelmės r., 1992), Dubravos miške (Kauno r., 1992, 2003, 2005), Eičių girininkijoje (Tauragės r., 1993), Novaraistyje (Šakių r., 2000), Geledėje (Švenčionių r., 2001), Juškinės miške (Šakių r., 2003), Vaiguvos miške (Kaišiadorių r., 2003), Viešvilės rezervate (Tauragės r., 2004).

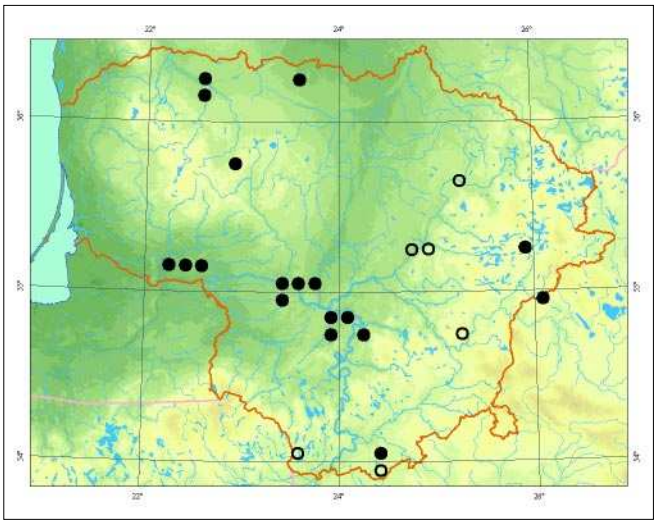
Biologija ir ekologija. Gyvena senuose brandžiuose miškuose, lervos vystosi trūnijančioje, grybų pažeistoje eglių, pušų, alksnių, beržų, drebulių medienoje. Vabalai aptinkami po atšokusia žieve, ant medžių stuobrių, kelmų, drevėse. Lervos gali vystytis ir senų medinių statinių konstrukcijose.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Aptinkami pavieniai vabalai. Gausios populiacijos aptiktos Dubravos miške, Čepkelių rezervate ir Ringovės entomologiniame draustinyje.

Grėsmės ir apsauga. Džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas.

Linos Jasiukonytės piešinys

Būtina vabalų gyvenamose vietose riboti įvairių džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimą, palikti pavienes vėjavartas ir vėjalaužas.

Informacijos šaltiniai

Ferenca R., 2004: New and rare for Lithuania beetle (*Coleoptera*) species registered in 1978 – 2004. – New and rare for Lithuania insects species. Records and descriptions, 16: 11 – 22.
Kauno T. Ivanausko zoologijos muziejaus kolekcija.

Summary

A rare species, ecologically associated with decaying, fungi-affected trees. Often found in mature forests.

Aprašė Romas Ferenca

Purpurinis plokščiavabalis

Cucujus cinnaberinus (Scopoli, 1763)

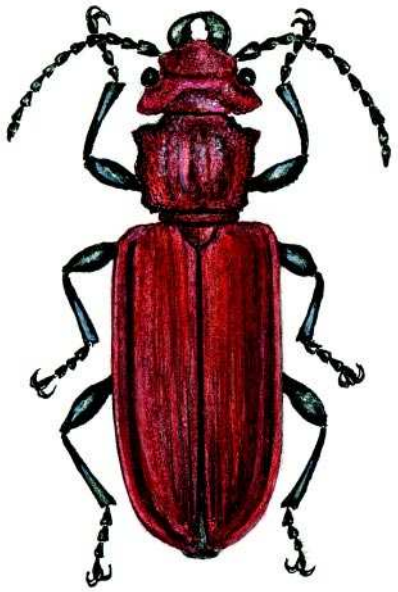
ŠEIMA PLOKŠČIAVABALIAI (*CUCUJIDAE*)
BŪRYS VABALAI (*COLEOPTERA*)

2 (V) kategorija

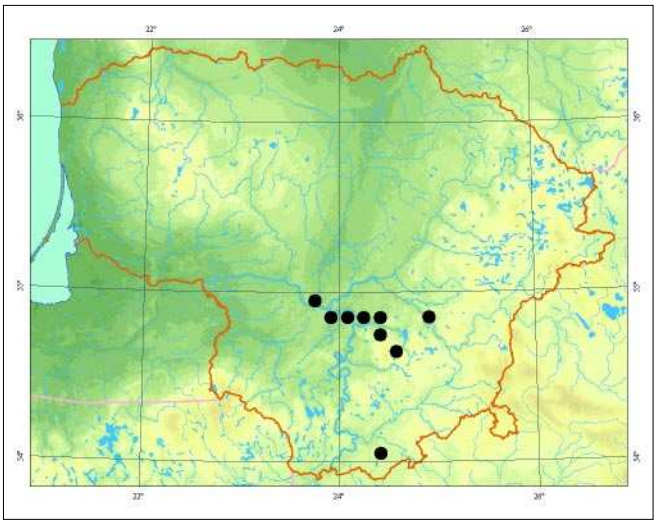
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2003 m. Įrašyta į Berno konvencijos II, Buveinių direktyvos II ir IV priedus.

Paplitimas. Europoje. Nuo Viduržemio jūros pietuose iki Suomijos ir Karelijos šiaurėje, Kaukaze.
Lietuvoje žinomos šios radavietės: Semeliškėse (Elektrėnų sav., 1993), Jiesos kraštovaizdžio draustinyje (Kauno r., 2003), Gastilionių miške, Gudienoje (Kaišiadorių r., 2003), Neries regioniniame parke (Vilniaus r., 2003), Dubravos miške (Kauno r., 2004), Valkininkų miškų urėdijoje (Varėnos r., 2002), Strėvininkų miške (Kaišiadorių r., 2006).

Biologija ir ekologija. Gyvena po džiūstančių ir nudžiūvusių lapuočių – ąžuolų, tuopų, alksnių – žieve, suaugėliai kartais slepiasi po spygliuočių medžių žieve. Lervos grobuonės, minta įvairių po žieve besivystančių vabzdžių lervomis. Vystymosi trukmė – 2 metai. Suaugę vabalai aptinkami gegužės–birželio mėn. po medžių žieve, ant kamienų ir rąstų.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Neištirtas, dažniausiai aptinkami pavieniai vabalai.

Grėsmės ir apsauga. Nudžiūvusių ir džiūstančių medžių šalinimas, sanitariniai kirtimai, gaisrai.
Svarbu vabalų gyvenamose vietose palikti džiūstančių ir nudžiūvusių lapuočių medžių, neišvežti iš buveinių nuvirtusių medžių.

Informacijos šaltiniai

Ferenca R., 2004: New and rare for Lithuania beetle (*Coleoptera*) species registered in 1978–2004. – New and rare for Lithuania insects species. Records and descriptions, 16: 11–22.
Kauno T. Ivanausko zoologijos muziejaus kolekcija.

Summary

A rare species, protected in many countries in Europe. Beetles develop under the drying and dried-out bark of deciduous trees. The largest populations are in Jiesia and Kamša (Kaunas district) reserves.

Aprašė Romas Ferenca

Pušinis plokščiavabalis

Cucujus haematodes (Erichson, 1845)

ŠEIMA PLOKŠČIAVABALIAI (*CUCUJIDAE*)
BŪRYS VABALAI (*COLEOPTERA*)

2 (V) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2003 m.

Paplitimas. Europoje.
Lietuvoje žinomos tik 2 radavietės: Čepkelių rezervate (Varėnos r., 1999 m.) ir Marcinkonyse (Varėnos r., 2004).

Biologija ir ekologija. Lervos vystosi po senų nudžiūvusių pušų žieve. Grobuonės, minta po žieve gyvenančių vabzdžių kiaušinėliais ir lervomis. Vabalai aptinkami pušynuose ir mišriuose miškuose, kur yra senų nudžiūvusių pušų.

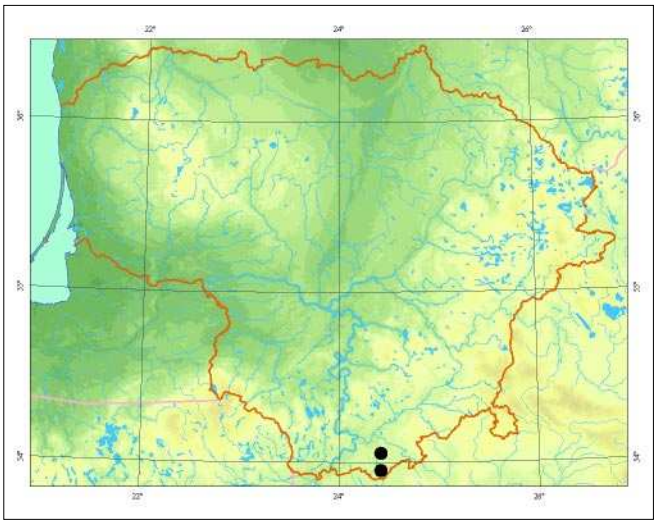
Populiacijų gausumas. Neištirtas, žinomos tik 2 radavietės Varėnos rajone.

Grėsmės ir apsauga. Brandžių pušynų kirtimas, senų džiūstančių ir nudžiūvusių pušų šalinimas.
Vabalų gyvenamose vietose reikėtų palikti senų nudžiūvusių pušų.

Informacijos šaltiniai
Kauno T. Ivanausko zoologijos muziejaus kolekcija.

Linos Jasiukonytės piešinys

Summary
A rare, poorly studied species. Found in old, mature pine forests. Develops under dry pine bark.

Aprašė Romas Ferenca

Šneiderio kirmvabalis

Boros schneideri (Panzer, 1795)

ŠEIMA KIRMVABALIAI (*BORIDAE*)
BŪRYS VABALAI (*COLEOPTERA*)

3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m. Įrašyta į Buveinių direktyvos II priedą, KMB specializuotų rūšių sąrašą.

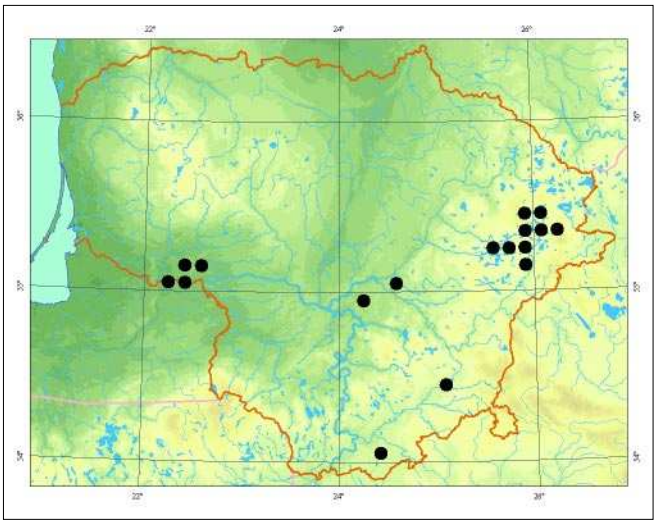
Paplitimas. Europoje, Sibire.
Lietuvoje rūšis daugiau paplitusi rytinėje dalyje. Žinomos šios radavietės: Smalininkų girininkijoje (Jurbarko r., 1970), Čepkelių rezervate (Varėnos r., 1984), Beržaloto pelkėje (Švenčionių r., 1987, 1990 ir 2001), Lynežeryje (Varėnos r., 1992), Pravieniškėse (Kaišiadorių r., 1992), Ažvinčių girioje (Ignalinos r., 1996, 2000 ir 2002), Minčios miške (Utenos r.), Prūdiškių ir Antaliedės girininkijose (Švenčionių r., 1997), Linkmenų girininkijoje (Ignalinos r., 1998), Kiauneliškyje (Švenčionių r., 1998 ir 2000), Stirniuose (Molėtų r., 1999), Dringio ežere (Ignalinos r.), Viešvilės rezervate (Jurbarko r., 2001), Rūdninkų girioje (Šalčininkų r., 2004) ir Čepkelių rezervate (Varėnos r.).

Biologia ir ekologija. Brandžių miškų rūšis. Vystosi po nudžiūvusių spygliuočių, dažniausia pušų, rečiau – lapuočių medžių žieve. Lervos plėšrios, minta po žieve gyvenančių vabzdžių lervomis. Lėliukėmis virsta antroje vasaros pusėje – rugpjūčio mėn. Rudenį išsiritę vabalai lieka žiemoti medžių plyšiuose, trūnijančioje medienoje ar po atšokusia žieve.

Populiacijų gausumas. Gausiausios populiacijos yra Pietryčių Lietuvos pušynuose, kitur aptinkami tik pavieniai vabalai.

Valdonės Bručienės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, senų, nudžiūvusių medžių šalinimas.
Reikėtų vabalų gyvenamose vietose palikti senų džiūstančių ir nudžiūvusių pušų.

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., Ferenca R., Pacevičius V., 1996: Kai kurie duomenys apie retus vabzdžius, saugomus ekologijos instituto, T. Ivanausko zoologijos muziejaus ir privačiose kolekcijose. – Raudoni lapai, 4: 21–25.
Ivinskis P., Ferenca R., Rimšaitė J., 2004: Nauji duomenys apie retus gyvūnus Lietuvoje. – Raudoni lapai, 8: 8–15.
Meržijevskis A., 2004: Nauji duomenys apie retas vabzdžių rūšis Lietuvoje. – Raudoni lapai, 8: 16.
Šablevičius B., 1998: Raudonosios knygos gyvūnų rūšys Rytų Lietuvoje. – Raudoni lapai, 6: 12–13.
Šablevičius B., 2003: New and rare for Lithuania beetle (*Coleoptera*) species. – New and rare for Lithuania insects species. Records and descriptions, 15: 11–24.
Kauno T. Ivanausko zoologijos muziejaus kolekcija. LŽŪU kolekcija.

Summary

A relic species, disappearing from mature forests. Develops under the bark of dried-out mature trees. More common only the southeastern parts of Lithuania.

Aprašė Romas Ferenca

Kelminis juodvabalis

Uloma culinaris (Linnaeus, 1758)

ŠEIMA JUODVABALIAI (*TENEBRIONIDAE*)
BŪRYS VABALAI (*COLEOPTERA*)

4 (I) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2003 m.

Paplitimas. Europoje, į šiaurę – iki pietinės Skandinavijos, Kaukaze.
Lietuvoje žinomos šios radavietės: Jiesios kraštovaizdžio draustinyje (Kauno r., 1978, 1981, 1983), Noreikiškėse (Kauno r., 1983), Ežerėlyje (Kauno r., 1984), Alytuje (2003), Punios šile (Alytaus r., 2003), Čepkelių rezervate (Varėnos r., 2004), Viešvilės rezervate (Tauragės r., 2004).

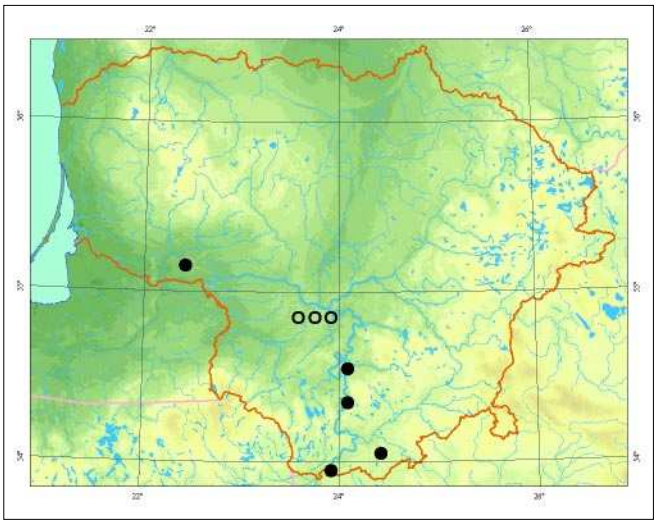
Biologija ir ekologija. Vystosi trūnijančioje, grybų pažeistoje pušų medienoje, senuose kelmuose, taip pat senose spygliuočių pjuvenų krūvose.

Populiacijų gausumas. Neištirtas, randami tik pavieniai vabalai.

Grėsmės ir apsauga. Pušų vėjavartų ir vėjalaužų, taip pat senų, nudžiūvusių pušų šalinimas.

Valdonės Bručienės nuotrauka

Būtina brandžiuose pušynuose palikti pavienių senų, nudžiūvusių pušų.

Informacijos šaltiniai

Ferenca R., 2004: New and rare for Lithuania beetle (*Coleoptera*) species registered in 1978–2004. – New and rare for Lithuania insects species. Records and descriptions, 16: 11–22.
Kauno T. Ivanausko zoologijos muziejaus kolekcija.
LŽŪU kolekcija.

Summary

A rare, insufficiently studied species, found in six localities. Larvae develop in decaying pine wood.

Aprašė Romas Ferenca

Ūsuotis dailidė

Ergates faber (Linnaeus, 1761)

ŠEIMA ŪSUOČIAI (*CERAMBYCIDAE*)
BŪRYS VABALAI (*COLEOPTERA*)

2 (V) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

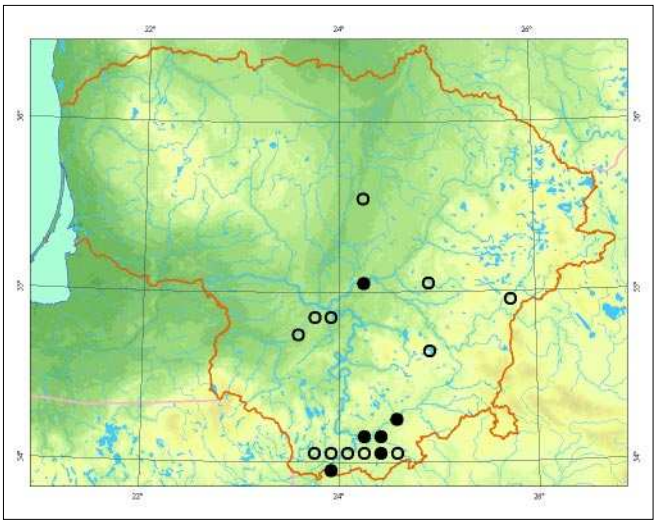
Paplitimas. Vidurio ir Pietų Europoje, Turkijoje, Kaukaze, Šiaurės Afrikoje.
Pastaraisiais metais Lietuvoje daugiausia aptinkama tik pietinėje dalyje. Per Lietuvą eina rūšies arealo šiaurinė riba. Žinomos šios radavietės: Varžupyje (Kauno r., 1933), Varėnoje (1933), Kaune (1937), Vilniaus apylinkėse (1939), Ramygalos girininkijoje (Panevėžio r., 1956), Jūrės girininkijoje (Marijampolės r., 1956), Veisiejų apylinkėse (Lazdijų r., 1958), Druskininkų apylinkėse (1959), Širvintų apylinkėse (1960), Trakų girininkijoje (Trakų r., 1960), Randamonyse (Varėnos r., 1962), Ratnyčios k. (Varėnos r., 1968), Pabradėje (Švenčionių r., 1978), Puvočiuose (Varėnos r., 1978, 2001), Čepkelių rezervate (Varėnos r., 1986), Lynežeryje (Varėnos r., 1990), Gaižiūnų miške (Jonavos r., 1993), Gerdašiuose (Lazdijų r., 1996), Žiūruose (Varėnos r.), Varėnos apylinkėse (1997), Marcinkonyse (Varėnos r., 2002).

Biologija ir ekologija. Lervos vystosi storų nudžiūvusių pušų, rečiau — eglių kamienuose ir kelmuose. Pirmaisiais metais lervos gyvena po medžių žieve, vėliau medienoje išgraužia ilgus (iki 2 cm skersmens) takus. Vystymosi trukmė — 2—4 metai. Vabalai aptinkami liepos—rugpjūčio mėn. Aktyvūs prieblandoje ir naktį.

Populiacijų gausumas. Neįvertintas, dažniausiai aptinkami tik pavieniai vabalai. Daugiau vabalų randama brandžiuose Pietryčių Lietuvos pušynuose.

Jono Augustausko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Senų nudžiūvusių pušų, vėjavartų ir vėjalaužų šalinimas; naujo miško sodinimas senuose pietinės ekspozicijos šlaitų kirtimuose naikina tinkamas rūšiai buveines.
Vabalų gyvenamose vietose būtina palikti storų nudžiūvusių pušų, kirtimuose palikti neapsodintų aikštelių.

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., Ferenca R., Pacevičius V., 1996: Kai kurie duomenys apie retus vabzdžius, saugomus ekologijos instituto, T. Ivanausko zoologijos muziejaus ir privačiose kolekcijose. — Raudoni lapai, 4: 21—25.
Ivinskis P., Ferenca R., Rimšaitė J., 2004: Nauji duomenys apie retus gyvūnus Lietuvoje. — Raudoni lapai, 8: 8—15.
Meržijevskis A., 2004: Nauji duomenys apie retas vabzdžių rūšis Lietuvoje. — Raudoni lapai, 8: 16.
Obelevičius S., 1994: Naujos retųjų vabzdžių radimvietės vidurio Lietuvoje. — Raudoni lapai, 2: 18—19.
Šablevičius B., 2000: Naujos retų rūšių vabalų radimvietės Lietuvoje. — Raudoni lapai, 7: 30—32.

Summary
Rare, vanishing species ecologically associated with mature pine forests. The northern distribution border of this species cuts across Lithuania.

Aprašė Romas Ferenca

Pjūklaūsis kelmagraužis

Prionus coriarius (Linnaeus, 1758)

ŠEIMA ŪSUOČIAI (*CERAMBYCIDAE*)
BŪRYS VABALAI (*COLEOPTERA*)

3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Pietų ir Vidurio Europoje, Kaukaze, Turkijoje, Irane, Šiaurės Afrikoje.
Lietuvoje žinomos šios radavietės: Juodupėje (Rokiškio r., 1926), Kaune (1928), Ežerėlyje (Kauno r.), Dubravos miške (Kauno r., 1977), Gervėnupyje (Kauno r., 1980), Pažaislyje (Kauno apyl., 1983), Puvočiuose (Varėnos r., 1995), Gerdašiuose (Lazdijų r., 2000), Vidzgirio draustinyje (Alytaus r., 2001), Čepkelių rezervate (Varėnos r., 2001), Strėvoje (Trakų r., 2002), Šimonių girioje (Kupiškio r., 1998).

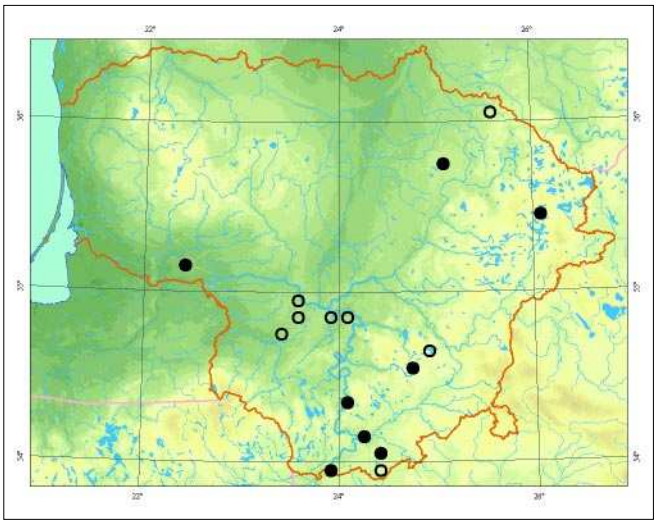
Biologija ir ekologija. Gyvena brandžiuose miškuose. Lervos vystosi senų, džiūstančių lapuočių – ąžuolų, bukų, guobų, alksnių, beržų, drebulių, rečiau spygliuočių – pušų, eglių medienoje. Lervos gali vystytis ir negyvose medžių šaknyse. Vystymosi trukmė – 3–4 metai. Vabalai aptinkami birželio–rugpjūčio mėn., aktyvūs prieblandoje ir naktį.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas nežinomas, aptinkami tik pavieniai vabalai. Gausesnė rūšis pietinėje Lietuvos dalyje.

Grėsmės ir apsauga. Brandžių miškų kirtimas, senų džiūstančių medžių šalinimas.
Vabalų gyvenamose vietose reikėtų palikti senų džiūstančių medžių.

Romo Ferencos nuotrauka

Informacijos šaltiniai
Dapkus D., 2004: Retos vabalų rūšių radimvietės. – Raudoni lapai, 8: 20.
Ivinskis P., Ferenca R., Rimšaitė J., 2004: Nauji duomenys apie retus gyvūnus Lietuvoje. – Raudoni lapai, 8: 8–15.
Kauno T. Ivanausko zoologijos muziejaus kolekcija.
LŽŪU kolekcija.

Summary
A rare, vanishing species mostly distributed in the southeasten part of Lithuania. Larvae develop in the wood of old, dry deciduous and coniferous trees.

Aprašė Romas Ferenca

Didysis trumpasparnis medkirtis

Necydalis major Linnaeus, 1758

ŠEIMA ŪSUOČIAI (*CERAMBYCIDAE*)
BŪRYS VABALAI (*COLEOPTERA*)

4 (I) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Europoje, išskyrus Britų salas, Azijoje. Lietuvoje rūšis rasta: Išlauže (Prienų r., 1958), Merkinėje (Varėnos r., 1959), Jūrės apylinkėse (Marijampolės r., 1984), Margininkuose (Kauno r., 1997), Kaune (2003), Slydžiuose (Šiaulių r., 2004), Viešvilės rezervate (Tauragės r., 1999).

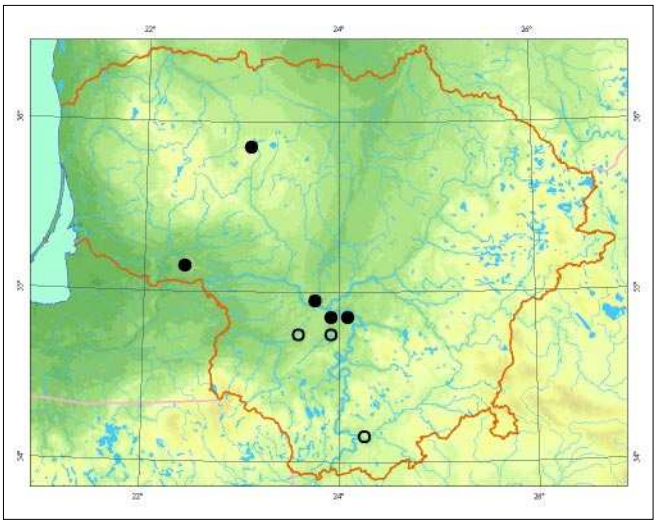
Biologija ir ekologija. Vystosi senų nudžiūvusių lapuočių – alksnių, beržų, blindžių, drebulių, retai – obelų medienoje. Vystymosi trukmė – 3 metai. Vabalai aptinkami birželio–liepos mėn. miškų aikštelėse, pamiškėse ant įvairių augalų.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Aptinkami pavieniai vabalai.

Grėsmės ir apsauga. Senų nudžiūvusių lapuočių šalinimas yra viena pagrindinių grėsmių.

Romo Ferencos nuotrauka

Būtina palikti senų nudžiūvusių lapuočių saulėtose pamiškėse, miškų aikštelėse.

Informacijos šaltiniai
Kauno T. Ivanausko zoologijos muziejaus kolekcija. LŽŪU kolekcija.

Summary
A rare, insufficiently studied species. Larvae develop in the wood of dried-out deciduous trees, such as alder, birch, willow and asp.

Aprašė Romas Ferenca

Puošnusis skydinukas

Cassida margaritacea (Schaller, 1783)

ŠEIMA LAPGRAUŽIAI (*CHRYSOMELIDAE*)
BŪRYS VABALAI (*COLEOPTERA*)

4 (I) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2000 m.

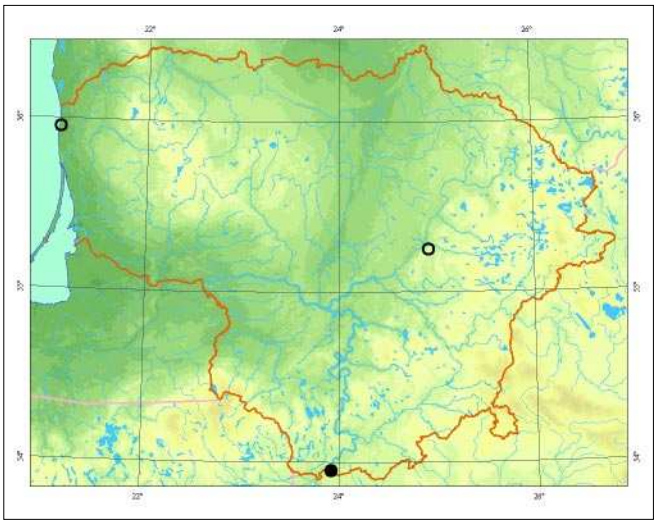
Paplitimas. Pietų ir Vidurio Europoje, į šiaurę – iki Danijos ir Latvijos.
Lietuva yra šiauriniame rūšies arealo pakraštyje. Žinomos šios radavietės: Palangoje (1983), Vidiškiuose (Ukmergės r., 1984), Gerdašiuose (Lazdijų r., 1996, 1999, 2002).

Biologija ir ekologija. Gyvena saulėtose pamiškėse, miškų aikštelėse, natūraliose pievose. Lervos minta žolinių augalų – vaistinių putoklių (*Saponaria officinalis*) ir naktižiedžių (*Silene vulgaris*) – lapais. Suaugę vabalai aptinkami antroje vasaros pusėje, liepos–rugpjūčio mėn., ant mitybinių augalų. Žiemoja dirvoje, po įvairių augalų liekanomis.

Populiacijų gausumas. Rūšis ištirta nepakankamai, gausiausia populiacija rasta Gerdašių entomologiniame draustinyje, Gerdašių apylinkėse (Lazdijų r.).

Jono Augustausko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Intensyvus ganymas, pavasarinis žolės deginimas, šienavimas.
Vabalų gyvenamose vietose reikėtų riboti šienavimą, palikti nenušienautų rėžių, ekstensyviai ganyti.

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., Ferenca R., Rimšaitė J., 2004: Nauji duomenys apie retus gyvūnus Lietuvoje. – Raudoni lapai, 8: 8–15.
Kauno T. Ivanausko zoologijos muziejaus kolekcija. LŽŪU kolekcija.

Summary

A rare insufficiently studied species. These beetles live in bright, sun-warmed forest edges, clearings and in natural meadows. The largest population was found in Gerdašiai entomological reserve.

Aprašė Romas Ferenca

Kalninė apsiuva

Philopotamus montanus (Donovan, 1813)

ŠEIMA PHILOPOTAMIDAE (*PHILOPOTAMIDAE*)
BŪRYS APSIUVOS (*TRICHOPTERA*)

4 (I) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Šiaurės ir Vakarų Europoje.
Lietuvoje žinoma tik 1 populiacija — Nerėpos upelyje (prie Kulautuvos).

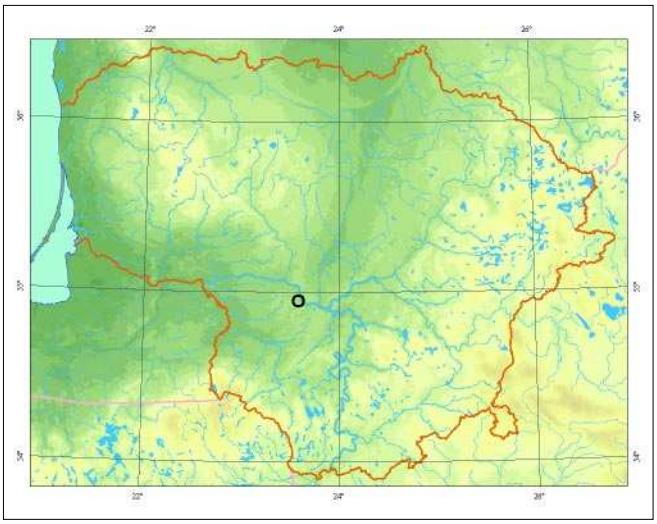
Biologija ir ekologija. Gyvena mažuose (0,5—1 m pločio), sekliuose (0,1—0,3 m gylio), šaltiniuotuose upeliuose, kur vandens temperatūra vasarą yra apie 10—13 °C, o srovės greitis — 0,3 m/s. Pakrantės miškingos, stačiais, apaugusiais vešliais žoliniais augalais šlaitais. Lervos aptinkamos nuo vasaros pabaigos iki kitų metų gegužės mėn. ant skenduolių medžių ar akmenų, kartais apaugusių samanomis. Suaugėliai skraido nuo gegužės vidurio iki birželio vidurio.

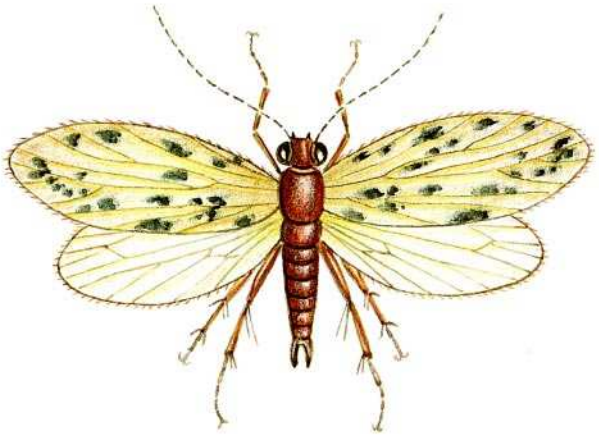
Populiacijų gausumas. Nerėpos upelyje lervos retos, o suaugėliai matyti tik kartą.

Grėsmės ir apsauga. Upelių tarša, pakrančių miškų iškirtimas.
Svarbu saugoti rūšies buveines nuo taršos, išsaugoti buveines supančius miškus.

Informacijos šaltiniai

Kazlauskas R., 1960: Kai kurie duomenys apie Lietuvos TSR upių apsiuvas (*Trichoptera*). —Vilniaus valstybinio V. Kapsuko vardo universiteto mokslo darbai, 36 (7): 179—193.

Linos Jasiukonytės piešinys

Summary

Only one small population is known in Lithuania — in the Nerėpa stream near Kulautuva.

Aprašė Giedrė Višinskienė

Mėlynsparnė apsiuva *Holostomis phalaenoides* (Linnaeus, 1758)

(sin. *Semblis phalaenoides* (Linnaeus, 1758))

ŠEIMA PHRYGANEIDAE (*PHRYGANEIDAE*)
BŪRYS APSIUVOS (*TRICHOPTERA*)

4 (I) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Šiaurinėse Palearktikos srityse.
Lietuvoje aptikta Merkio aukštupyje ir Šalčios vidurupyje, Žeimenoje netoli Pažeimenės ir Meroje, žemiau Daumilų k. (Švenčionių r.), prie Šventosios upės (Ukmergės r.).

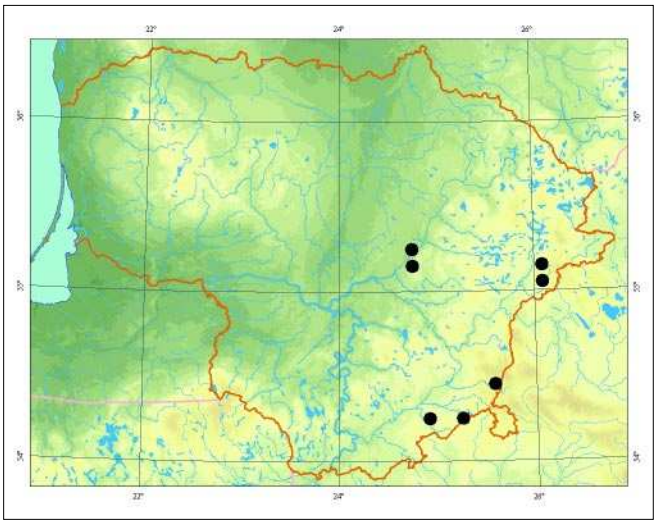
Biologija ir ekologija. Lervos dažniausiai gyvena 2–7 m pločio, lėtos tėkmės upėse ir upeliuose su smėlėtu, akmenuotu gruntu bei gana tankia augalija (*Potamogeton*, *Myriophyllum*, *Carex*) ir samanomis. Kartais aptinkamos ir stovinčiame vandenyje. Smėlėtas dugnas gali būti apneštas dumblu ar sąnašomis. Būdingas švarus, humusingas, deguonies prisotintas ir šiek tiek rūgštus vanduo. Lervos aptinkamos nuo rudens pradžios iki gegužės mėn. Suaugėliai pastebėti šalia lėtos tėkmės upių. Apsiuva skraido gegužės pabaigoje ir birželio mėn.

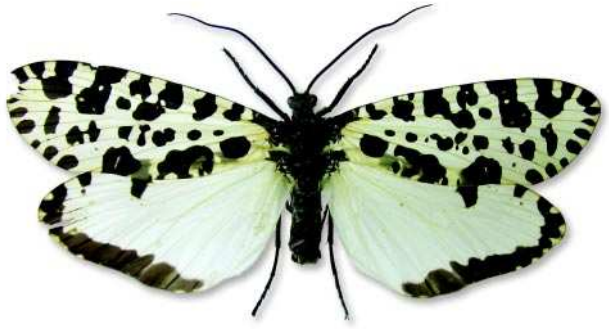
Populiacijų gausumas. Lervos buvo gausios Merkyje, mažame aukštupio ruože, bet dabar mėlynsparnės apsiuvos visur labai retos, nes jautrios vandens taršai. Žinoma radavietė Visinčios upėje.

Grėsmės ir apsauga. Vandens tarša ir kitokie žmonių sukelti vandens režimo pokyčiai (upių tiesinimas, pavertimas kanalais).

Informacijos šaltiniai

Kazlauskas R., 1960: Kai kurie duomenys apie Lietuvos TSR upių apsiuvas (*Trichoptera*). – Vilniaus valstybinio V. Kapsuko vardo universiteto mokslo darbai, 36 (7): 179–193.
Racięcka M., 1931: Chróściki (*Trichoptera*) północnowschodniej Polski ze szczególnem uwzględnieniem obszaru wileńsko-trockiego. – Prace Towarzystwa przyjaciół nauk w Wilnie, 7: 83–116.
Berglind S.-Å., Engblom E. & Lingdell P.-E., 1999: Naturligt sällsynta, hotade eller förbisedda? Nattsländorna *Semblis phalaenoides* och *S. atrata* i Sverige. [Naturally rare, threatened, or overlooked? *Semblis phalaenoides* and *S. atrata* (*Trichoptera: Phryganeidae*) in Sweden.] – Ent. Tidskr., 120 (1–2): 1–16.

Povilo Ivinskio nuotrauka

Summary
A north-Palaearctic species. Larvae commonly live in slow flowing rivers and streams with clear, humus-coloured, oxygen rich and slightly acidic water with a stony sand riverbed rather densely overgrown with vegetation and mosses.

Aprašė Giedrė Višinskienė

Pietinis marguolis

Zygaena angelicae Ochsenheimer, 1808

ŠEIMA MARGUOLIAI (*ZYGAENIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

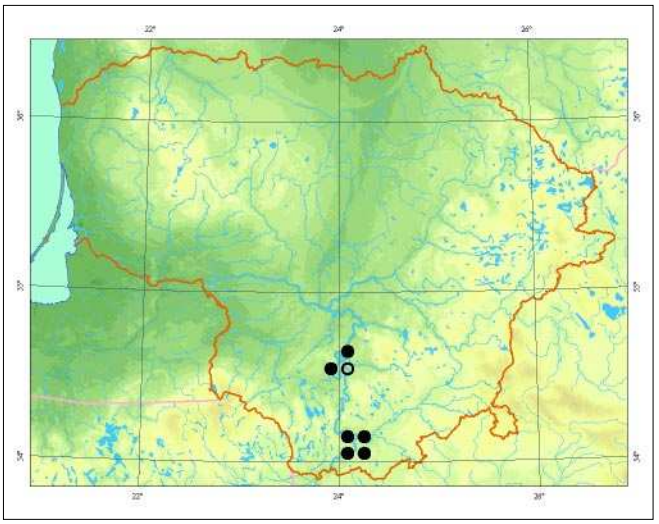
Paplitimas. Vidurio, Rytų ir Pietų Europoje. Vidurio ir Rytų Rusijoje, Kaliningrado srityje.
Lietuvoje žinoma tik apie 10 radaviečių pietinėje dalyje, Nemuno slėnyje (Varėnos, Alytaus, Prienų r.).

Biologija ir ekologija. Pietiniai marguoliai aptinkami atskirtomis populiacijomis tik labai gerai saulės šildomuose atviruose Nemuno, Merkio slėnių šlaituose, nebenaudojamuose karjeruose, pušynų proskynose su labai skurdžia žemažole augalija. Nepakenčia, kai buveinės užtamsinamos. Drugiai skraido nuo liepos mėn. pradžios iki rugpjūčio antros pusės dienos metu. Viena karta per metus. Vikšrai nuo rugpjūčio mėn. pabaigos iki birželio pradžios minta dvispalvių raženių (*Securigera varia*), paprastųjų gargždenių (*Lotus corniculatus*) lapais. Kaip mitybiniai augalai nurodomi dobilai (*Trifolium*), plaukuotieji drugišiai (*Oxytropis pilosa*). Žiemoja vikšrai. Drugiai pasižymi gana dideliu migraciniu aktyvumu, jų plitimą riboja tinkamų buveinių stoka.

Populiacijų gausumas. Tinkamose buveinėse gali būti gausūs – L. Pakalniškienė nurodo, kad 1983 m. liepos viduryje Jonionių karjere pietinių marguolių populiaciją sudarė daugiau nei 2 000 individų. Dėl pastarąjį dešimtmetį prasidėjusių žemės naudojimo pokyčių, tinkamų buveinių smarkiai sumažėjo ir pietinių marguolių populiacijoms iškilo grėsmė išnykti.

Thomas Witt nuotrauka

Dabartiniu metu tinkamose buveinėse 100 m ruože randama nuo kelių iki keliasdešimties individų.

Grėsmės ir apsauga. Nutrūkęs tradicinis buveinių naudojimas – ekstensyvus ganymas ir šienavimas. Dėl to atviri kseroterminiai upių slėnių šlaitai užauga krūmais ir medžiais, gausialapiais lubinais (*Lupinus polyphyllus*), kurie ne tik užgožia mitybinius augalus, bet ir praturtina dirvą azotu. Grėsmę kelia nebenaudojamų žvyro karjerų rekultivavimas užsodinant mišku. Būtina drugių buveinėse iškirsti krūmus ir medžius pietinės ekspozicijos šlaituose, ekstensyviai ganyti ar šienauti.

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., 2004: Lepidoptera of Lithuania. – Vilnius.
Kazlaukas R., 1984: Lietuvos drugiai. – Vilnius.

Summary

Lithuania is on the northern border of the distribution area of Zygaena angelicae, therefore this species is currently found only in the southern part of the country. Populations are decreasing mostly due to the rapid overgrowth of open xerotermic slopes. Proper management of habitats is needed.

Aprašė Giedrius Švitra

Raudonžiedis marguolis

Zygaena ephialtes (Linnaeus, 1767)

ŠEIMA MARGUOLIAI (*ZYGAENIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

3 (R) kategorija

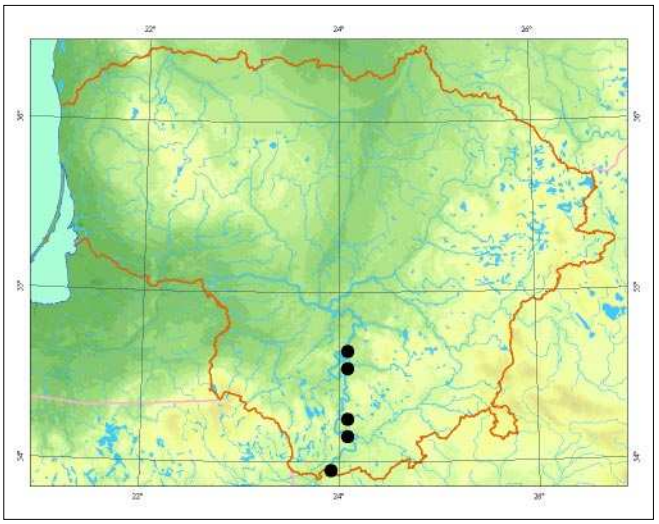
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Europoje, Mažojoje Azijoje.
Lietuvoje rūšis aptinkama Nemuno upės pakrantėse, nuo Gerdašių iki Kauno.

Biologija ir ekologija. Kiaušinėlius deda ant mitybinio augalo dvispalvio raženio (*Securigera varia*). Žiemoja jauni vikšrai. Lėliukės sidabrinės spalvos, blizgančiuose kokonuose aptinkamos ant mitybinių ar greta augančių augalų, dažnai ant apatinių nulinkusių iki žemės pušų šakų. Drugiai skraido liepos—rugpjūčio mėn. Jie aktyvūs saulėtomis dienomis, lanko įvairius graižažiedžius. Ūkanotomis dienomis ramiai tupi ant bajorių, žvaigždūnių žiedynų. Gyvena gerai šildomų, saulėtų pušynų pakraščiuose, atvirose smėlėtose pievose.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Aptinkami pavieniai individai. Gerdašių, Merkinės apylinkėse, kur rūšis stebima ilgiau nei 30 metų, per pastarąjį dešimtmetį populiacijos sumažėjo kelis šimtus kartų. Buvusios gausios populiacijos sumažėjo iki minimumo. Stabili, tačiau negausi populiacija išlikusi Birštono atodangų rajone.

Grėsmės ir apsauga. Rūšis nyksta dėl atvirų, gerai šildomų plotų užaugimo mišku, blogos mitybinių augalų būklės ir gaisrų.
Rūšies gyvenamose vietose būtina kirsti krūmus, nesodinti miško, retinti žolinius augalus, stelbiančius dvispalvius raženius, saugoti buveines nuo gaisrų.

Thomas Witt nuotrauka

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., 2004: Lietuvos drugiai (*Lepidoptera*). Katalogas. — Vilnius.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. — Vilnius.

Summary

The species is distributed on the southern slopes of the Nemunas River valley from Druskininkai to Birštonas. Over the last two decades a marked decrease in the population has been observed.

Aprašė Povilas Ivinskis

Esparcetinis marguolis

Zygaena loti (Denis & Schiffermüller, 1775), (sin. *Z. achilleae* Esper, 1780)

ŠEIMA MARGUOLIAI (*ZYGAENIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

2 (V) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 iki 2000 m. ir nuo 2005 m.

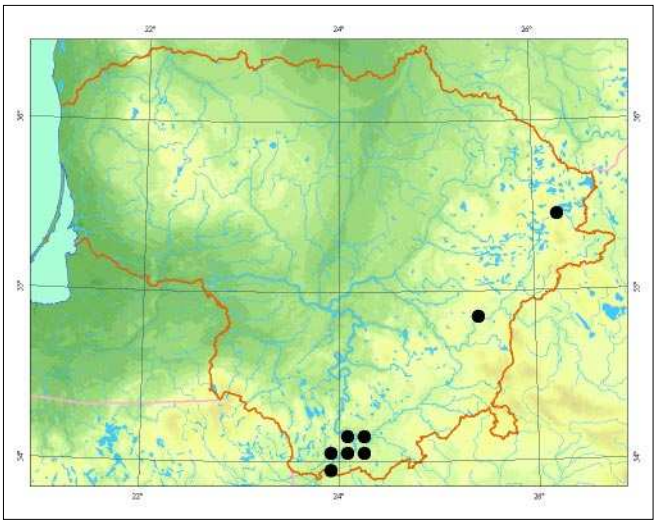
Paplitimas. Didesnėje Europos dalyje, išskyrus Airiją, Daniją, Švediją, Norvegiją, Suomiją, Estiją ir Latviją šiaurėje. Nėra Portugalijoje, Olandijoje. Rytuose siekia Vidurio ir Rytų Rusiją.
Lietuva yra šiauriniame arealo pakraštyje, žinoma tik apie 10 radaviečių pietinėje ir rytinėje dalyje (Varėnos, Lazdijų, Vilniaus, Ignalinos r.).

Biologija ir ekologija. Gyvena atskirtomis populiacijomis tik labai gerai saulės įšildomuose atviruose Nemuno, Merkio slėnių, piliakalnių šlaituose, nebenaudojamuose karjeruose, pušynų proskynose su labai skurdžia žemažole augalija. Nepakenčia, kai buveinės užtamsinamos. Suaugėliai skraido nuo liepos pradžios iki rugpjūčio pradžios dienos metu. Viena karta per metus. Vikšrai nuo rugpjūčio mėn. iki gegužės pradžios minta paprastųjų gargždenių (*Lotus corniculatus*), dvispalvių raženių (*Securigera varia*) lapais. Kaip mitybinis augalas nurodomas ir sėjamasis esparcetas (*Onobrychis viciifolia*). Žiemoja vikšrai. Drugiai pasižymi gana dideliu migraciniu aktyvumu, jų plitimą riboja tinkamų buveinių stoka.

Populiacijų gausumas. Tinkamose buveinėse gausūs — 100 m ruože gali būti iki keliasdešimties individų. Dėl pastarąjį dešimtmetį prasidėjusių žemės naudojimo pokyčių, esparcetiniams marguoliams tinkamų buveinių smarkiai sumažėjo.

Thomas Witt nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Atvirų kseroterminių upių slėnių šlaitų, piliakalnių užaugimas krūmais ir medžiais, žolinės dangos kaita dėl įsigalinčių svetimžemių gausialapių lubinų (*Lupinus polyphyllus*), kurie ne tik užgožia mitybinius augalus, bet ir praturtina dirvą azotu. Azotas skatina aukštažolės augalijos vešėjimą. Grėsmę kelia nebenaudojamų žvyro karjerų rekultivavimas užsodinant mišku.
Būtina iškirsti krūmus ir medžius buveinių pietinės ekspozicijos šlaituose, ekstensyviai ganyti ar šienauti.

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., 2004: Lepidoptera of Lithuania. — Vilnius.
Kazlaukas R., 1984: Lietuvos drugiai. — Vilnius.
Pakalniškienė L., 1985: Merkinės apylinkių drugių tyrimai. Diplominis darbas.

Summary
Lithuania is on the northern border of the distribution area of Zygaena loti, there-fore this species is currently found only in the southern part of the country. Populations are decreasing mostly due to the rapid overgrowth of open xerotermic slopes. Proper management of habitats is needed.

Aprašė Giedrius Švitra

Ąžuolinis stiklasparnis

Synanthedon conopiformis (Esper, 1782)

ŠEIMA STIKLASPARNIAI (*SESIIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

3 (R) kategorija

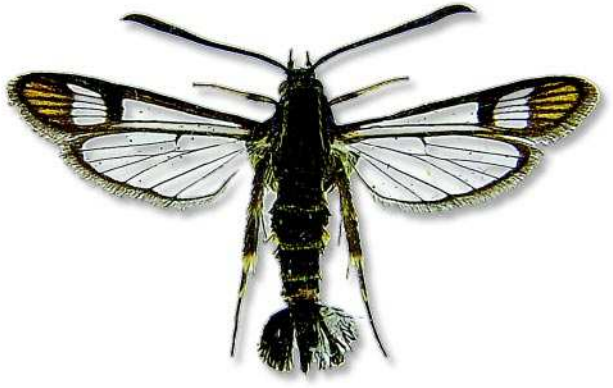
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Pietų ir Vidurio Europoje, Vakarų Azijoje. Lietuvoje rūšis aptikta: Paneriuose (Vilniaus apyl.), Dūkštų girininkijoje (Vilniaus r.), Naujojo Lentvario apylinkėse (Trakų r.), Žiežmarių ir Grabučiškių apylinkėse (Kaišiadorių r.), Sausinėje, Baptuose ir Klebonіškio miške (Kauno r.), Šėtos apylinkėse (Kėdainių r.), Kidulių girininkijoje (Šakių r.).

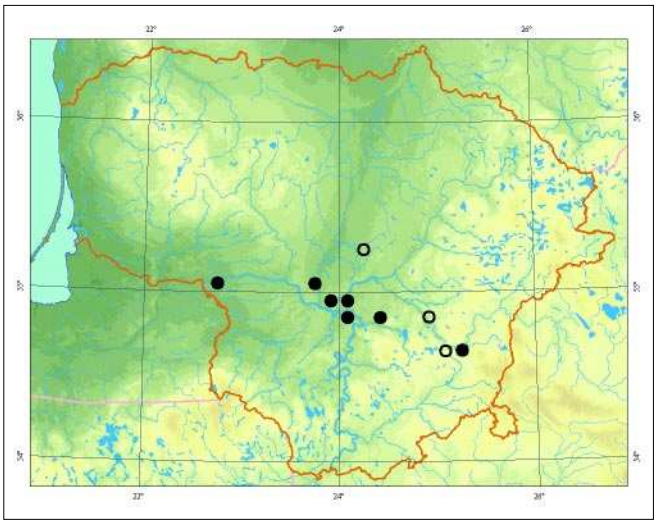
Biologija ir ekologija. Gyvena miškuose ir parkuose, kur yra senų atvirose, saulės šildomose vietose augančių ąžuolų. Drugiai skraido birželio–liepos mėn., šiltą pavasarį – jau gegužės pabaigoje. Kiaušinius deda pažeistose ąžuolų kamienų vietose. Vikšrai 2 metus gyvena savo išgraužtuose tuneliuose, po žieve. Gegužės pirmoje pusėje žievėje išgraužia rutulio formos kameras su plonu būsimos išėjimo angos dangteliu ir iš žievės „pjuvenų“ pagamina rudą kokoną, kuriame virsta lėliuke. Drugiai ritasi saulėtą rytą.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Visose tyrimo vietose labai reta rūšis. Seniausiai žinoma gyvybinga populiacija yra Vilniuje, Paneriuose.

Grėsmės ir apsauga. Veistis tinkamų vietų stoka, senų pažeistų ąžuolų šalinimas.
Svarbu išsaugoti senus šimtamečius pažeistus ąžuolus, ypač miškų pakraščiuose.

Thomas Witt nuotrauka

Informacijos šaltiniai
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. – Vilnius.
Būda V., 1994: Į Raudonąja knygą įrašytų rūšių – *Synanthedon vespiformis* ir *Synanthedon conopiformis* – paplitimas Lietuvoje. – Lietuvos entomologų draugijos metinės konferencijos medžiaga. – Vilnius, 1993 kovo 12 d.

Summary
This species has ten known localities, and is found locally and in small numbers. It is restricted by a lack of suitable habitats.

Aprašė Vidmantas Karalius

Juodalksninis stiklasparnis

Synanthedon mesiaeformis (Herrich-Schäffer, 1846)

ŠEIMA STIKLASPARNIAI (*SESIIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

3 (R) kategorija

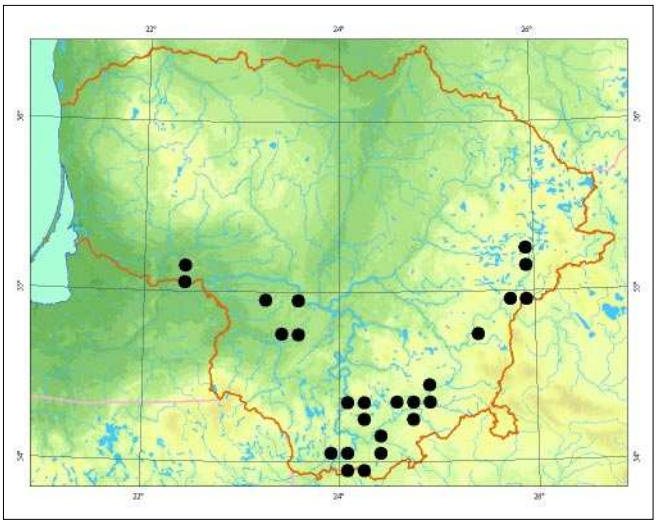
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Vakarinėje Palearktikoje. Europoje žinomos tik kelios radavietės, gausiausia – Suomijoje. Lietuvoje (naudojant specifinius lytinius atraktantus) aptikta: Kairėnuose (Vilniuje); prie Pravalo ežero (Vilniaus r.) Maceliuose, Dargužiuose, Valkininkuose, Babriškėse, Liškiavoje, Subartonyse, Margionyse, Marcinkonyse, Mančiagirėje, Žiūruose, Voriškėse, Krūminiuose, Valkininkuose (Varėnos r.); Baltašiškėje, Latežeryje (Druskininkų sav.), Dauguose, Dušnionyse (Alytaus r.), Gudelių miške, Ąžuolų Būdoje ir Jūrėje (Kazlų Rūdos sav.), Kurakaimyje (Kauno r.), Liepalotų apylinkėje (Šakių r.), Eičių apylinkėje, Viešvilės rezervate (Tauragės r.), Viešvilės slėnyje (Jurbarko r.). Pabradės apylinkėse (Baliuliuose, Švenčionėliuose, Kaltanėnuose) (Švenčionių r.) rasta senų rūšies veiklos pėdsakų.

Biologija ir ekologija. Gyvena biotopuose su senais pažeistais juodalksniais, daugiausia augančiais ant smėlėto grunto.
Drugiai skraido birželio–liepos mėn. saulėtomis dienomis. Kiaušinius deda į senų juodalksnių storos žievės įtrūkimus 0–2 m aukštyje nuo žemės paviršiaus. Vikšrai išgraužia netaisyklingus tunelius tarp žievės ir medienos, kur du kartus žiemoja. Suaugę vikšrai gegužės pabaigoje pragraužia taką iki žievės paviršiaus, išorėje palikdami ploną jos sluoksnelį. Tako gale iš žievės pjuvenų pasigamina kietą ovalų kokoną.

Thomas Witt nuotrauka

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Drugių gausumas skirtingais metais gerokai svyruoja. Viešvilės upės baseino ir Pietryčių Lietuvos populiacijos yra gyvybingos ir gana gausios, pagal esamus duomenis – vienos gausiausių visame rūšies areale.

Grėsmės ir apsauga. Veistis tinkamų vietų mažėjimas, senų pažeistų juodalksnių šalinimas.
Būtina išsaugoti senus ligotus juodalksnius paupiuose, paežerėse ir kitose smėlingose vietovėse, ypač drugių buveinėse.

Informacijos šaltiniai

Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. – Vilnius.
Karalius V., Būda V., 2006: The investigation of *Synanthedon mesiaeformis* and *S. flaviventris* (*Lepidoptera, Sesiidae*) distribution in Lithuania using sex attractants. – Acta Zoologica Lituanica, 16 (3): 2004–2009.

Summary
The species was recently reported in 29 localities in groupings of three probable populations: the Viešvilė River basin, the southeast of Lithuania and in the Kazlų Rūda forests. Available data shows that the first two populations seem to be dynamic and relatively large. The abundancy of the Kazlų Rūda forests population is not clear.

Aprašė Vidmantas Karalius

Vapsvinis stiklasparnis

Synanthedon vespiformis (Linnaeus, 1761)

ŠEIMA STIKLASPARNIAI (*SESIIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

3 (R) kategorija

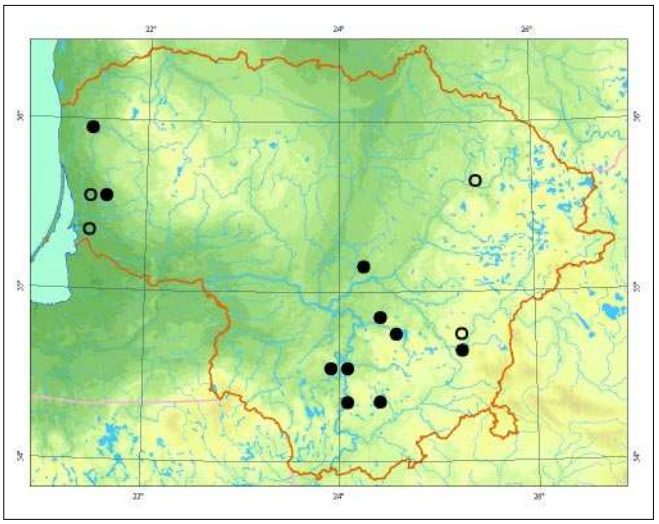
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Pietų bei Vidurio Europoje, Pietvakarių Azijoje.
Lietuvoje rūšis aptikta: Verkių, Panerių ir Vingio parko ąžuolynuose (Vilniuje), Andriūnuose (Varėnos r.), Alytuje, Punios šile (Alytaus r.), Balbieriškyje (Prienų r.), Bačkonių ir Žiežmarių apylinkėse (Kaišiadorių r.), Šilų apylinkėse (Jonavos r.), Svėdasuose (Anykščių r.), Stankaičiuose (Šilutės r.), Bilviečių miške ir Šarkiškių apylinkėse (Klaipėdos r.), Kartenos ir Kulūpėnų apylinkėse (Kretingos r.).

Biologija ir ekologija. Gyvena ąžuolynuose, kur yra vėžio pažeistų ąžuolų. Ąžuolų amžius įvairus, svarbu, kad ąžuolynas būtų šviesus, su aikštelėmis. Drugiai skraido nuo gegužės pabaigos iki rugpjūčio pradžios. Kiaušinius deda ant vėžio ar kitaip pažeistų ąžuolų kamienų apatinių dalių ar šviežių kelmų. Tarp žievės ir medienos, pažeistose vietose, kur susidaro naujas brazdo audinys, vikšrai išgraužia netaisyklingus tunelius. Žiemoja du kartus. Suaugę vikšrai tako pabaigoje iš pjuvenų pasigamina ovalų kokoną.

Populiacijų gausumas. Daugelyje vietovių aptiktas naudojant specifinius lytinius atraktantus. Visur labai retas, nes yra mažai vikšrams tinkamų vietų.

Grėsmės ir apsauga. Veistis tinkamų vietų trūkumas, pažeistų ąžuolų šalinimas.
Labai svarbu išsaugoti senus ligotus ar sužalotus ąžuolus. Palikti žievėtų ąžuolų kelmų.

Informacijos šaltiniai
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. — Vilnius.
Būda V., 1994: Į Raudonąja knygą įrašytų rūšių — *Synanthedon vespiformis* ir *Synanthedon conopiformis* — paplitimas Lietuvoje. — Lietuvos entomologų draugijos metinės konferencijos medžiaga. — Vilnius, 1993 kovo 12 d.

Summary
The species has 16 known localities, it is found locally and in small numbers. It is restricted by a lack of suitable habitats.

Aprašė Vidmantas Karalius

Thomas Witt nuotrauka

Nakvišinis sfinksas

Proserpinus proserpina (Pallas, 1772)

ŠEIMA SFINKSAI (*SPHINGIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

4 (I) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2003 m. Įrašyta į Berno konvencijos II, Buveinių direktyvos IV priedus.

Paplitimas. Pietų ir Vidurio Europoje, Centrinėje ir Vakarų Azijoje, Šiaurės Afrikoje.
Lietuvoje rūšis aptikta rytinėje dalyje — Pailgyje, Pakretuonėje, Kaltanėnuose (Švenčionių r.).

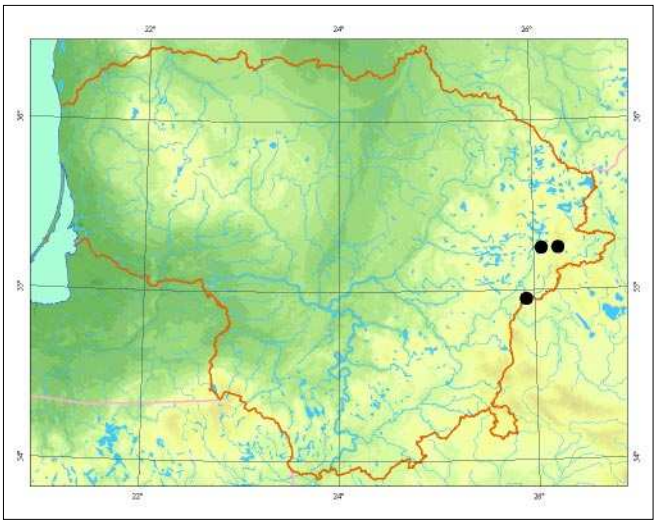
Biologija ir ekologija. Lietuvoje drugiai skraido nuo birželio mėn., kiaušinėlius deda iki liepos vidurio. Vikšrai aptinkami nuo birželio vidurio iki rugpjūčio pradžios saulėkaitoje, nuo vėjo apsaugotose aikštelėse, ant pavienių ar augančių grupėmis nakvišų (*Oenothera*), ožkarožių (*Epilobium*), raudoklių (*Lythrum*). Jų vystymosi ciklas trunka apie 15 dienų — priklauso nuo oro temperatūros. Žiemoja lėliukės. Viena karta per metus.

Populiacijų gausumas. 2000—2004 m. rastos 3 atskiros radavietės, iš viso — 17 vikšrų. Stabilios vietinės populiacijos nesusiformavusios. Lietuvą pasiekia iš pietų atskridę drugiai, kurie veisiasi, bet, atrodo, žūsta žiemodami, būdami lėliukių stadijos. Todėl rastoje gausioje vikšrų radavietėje kitąmet jų gali nebūti.

Grėsmės ir apsauga. Mitybiniai augalai auga dirvonuojančiose, apleistose žemėse, geležinkelių pylimuose (nakvišos), užpelkėjusiose šlapumose, ežerų ar upių pakrantės (raudoklės, ožkarožės), todėl grėsmės dėl ūkinės veiklos poveikio nėra.

Thomas Witt nuotrauka

Informacijos šaltiniai
Ivinskis P., 2004: Lepidoptera of Lithuania. — Vilnius.
Šablevičius B., 2004: Sfinksai. — Kaunas.
Šablevičius B., 2004: Nauja nakvišinio sfinkso radimvietė Lietuvoje 2004 m. — New and rare for Lithuania insect specines, 16: 42—43.

Summary
The species has been observed in eastern Lithuania, in the Švenčionys district in 2000, 2003 and 2004. The 17 caterpillars were all found on Oenothera biennis. A local population has not yet formed. Moths that have been recorded do breed, however their pupae do not survive the winter. They feed on plants in deserted fields and near railway embankments.

Aprašė Bronius Šablevičius

Juodoji hesperija

Erynnis tages (Linnaeus, 1758)

ŠEIMA STORGALVIUKAI (*HESPERIIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Mažojoje ir Centrinėje Azijoje iki Amūro.
Lietuvoje aptikta Paneriuose, Verkiuose (Vilniuje), Meškerinėje, Geledėje (Švenčionių r.), Gerdašiuose, Bugiedoje (Lazdijų r.), Marcinkonyse, Merkinėje (Varėnos r.), Vidzgiryje (Alytaus r.), Lazdėnuose, Žvyryne (Trakų r.), Šnieriškėse (Molėtų r.).

Biologija ir ekologija. Kiaušinėlius deda ant mitybinių augalų – gargždenių (*Lotus*), raženių (*Securigera*), liucernų (*Medicago*) ir kitų pupinių. Išsiritę vikšrai maitinasi tarp susuktų lapų. Suaugę vikšrai ant mitybinio augalo pina kokoną, kuriame žiemoja. Lėliukėmis virsta pavasarį. Drugiai skraido gegužės mėn. Aptinkami atvirose, gerai šildomose, žole apaugusiose pievose, laukymėse šalia mišrių miškų, pušynų. Mėgsta tupėti ant atvirų žemės lopinėlių.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Aptiktos kelios atskirtos populiacijos. Jose rasta po kelis individus. Kasmet aptinkamos naujos radavietės su pavieniais individais.

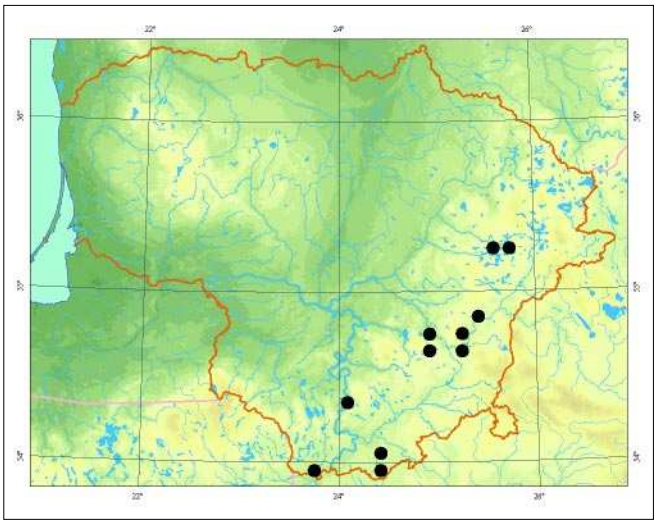
Grėsmės ir apsauga. Atvirų, gerai šildomų plotų užaugimas mišku, intensyvus ganymas ir pavasariniai gaisrai. Būtina saugoti pagrindines buveines nuo užaugimo krūmais, mišku ir nuo pavasarinių gaisrų.

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., 2004: Lietuvos drugiai (*Lepidoptera*). Katalogas. – Vilnius.

Jono Augustausko nuotrauka

Ivinskis P., Augustauskas J., 2004: Lietuvos dieniniai drugiai. – Kaunas.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. – Vilnius.

Summary
Only some small, isolated populations are known in southeastern Lithuania.

Aprašė Povilas Ivinskis

Smiltyninė hesperija

Pyrgus serratulae (Rambur, 1839)

ŠEIMA HESPERIJOS (STORGALVIUKAI) (*HESPERIIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2000 m.

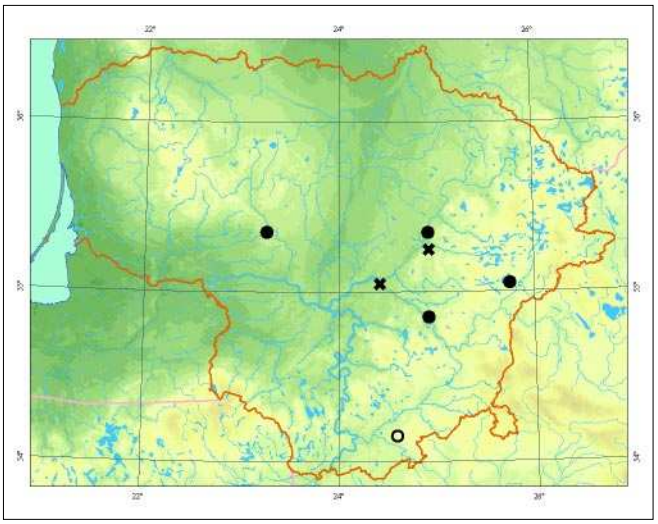
Paplitimas. Europoje, išskyrus šiaurę, Mažojoje Azijoje, Kazachstane, Vidurio ir Pietų Urale, Pietų Sibire, Mongolijoje.
Lietuvoje aptinkama smėlingų dirvožemių regionuose. Žinomos radavietės Vidurio (Šventosios, Dubysos, Neries upių slėniuose), Pietų ir Rytų Lietuvoje (Pabradės kariniame poligone, Dzūkijoje, Rytų Lietuvos pušynuose). Nuo 1992 m. rastos kelios gyvybingos populiacijos.

Biologija ir ekologija. Gyvena karbonatingose smiltpievėse ir stepinėse pievose, augančiose gerai šildomuose atviruose upių slėnių šlaituose ir terasose, šviesių sausų pušynų aikštelėse, kelių, geležinkelių sankasose, karinių poligonų teritorijose plytinčiuose smėlynuose. Vikšrų mitybiniai augalai: smiltyninės sidabražolės (*Potentilla arenaria*), rasakilos (*Alchemilla*). Lietuvoje viena karta per metus. Drugiai skraido nuo gegužės antros pusės iki birželio pabaigos. Kiaušinėlius deda pavieniui apatinėje mitybinių augalų dalyje. Vikšrai žiemoja pasiekę priešpaskutinį ūgį. Balandžio mėn. virsta lėliukėmis. Išsiritę drugiai aktyviai skraido, gali migruoti į gretimas buveines.

apatinė pusė

Jono Augustausko nuotraukos

Populiacijų gausumas. Populiacijos lokalios ir negausios. Net ir tinkamose buveinėse individų randama nedaug — nuo kelių iki keliolikos individų hektare. Dalis anksčiau gyvybingų populiacijų išnyko dėl buveinių kaitos.

Grėsmės ir apsauga. Nešienaujamų ir neganomų sauspievių užaugimas krūmais ir medžiais; miško aikštelių, smėlynų užsodinimas ir savaiminis apaugimas mišku. Negalima drugių buveinių apsodinti mišku, reikia iškirsti užaugančius medžius ir krūmus. Ypač svarbu išsaugoti atviras kserotermines buveines pietinės ekspozicijos šlaituose — tai galima padaryti ekstensyviai ganant ar šienaujant.

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., Augustauskas J., 2004: Lietuvos dieniniai drugiai. — Kaunas.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. — Vilnius.

Summary
The species is very locally distributed in Lithuania. Regions with sandy soil are prefered. Populations are rapidly decreasing mostly due to the rapid disappearance of dry sloped meadows and open grasslands. Proper habitat management is urgently needed.

Aprašė Giedrius Švitra

Rudmargė hesperija

Carterocephalus palaemon (Pallas, 1771)

ŠEIMA STORGALVIUKAI (*HESPERIIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Kaukaze, Sibire iki Ramiojo vandenyno.
Lietuvoje rūšis aptikta daugelyje rajonų, išskyrus šiaurinę dalį.

Biologija ir ekologija. Kiaušinėlius deda ant mitybinių augalų – dirsių (*Bromus*), lendrūnų (*Calamagrostis*), strugių (*Brachypodium*). Išsiritę vikšrai maitinasi ir žiemoja tarp susuktų lapų. Lėliukėmis virsta pavasarį. Drugiai skraido gegužės pabaigoje–birželį. Aptinkami aukšta žole apaugusiose pamiškių, paupių pievose, miškų aikštelėse, ant kvartalų linijų, kirtimuose. Mėgsta drėgnas ūksmingas vietas.

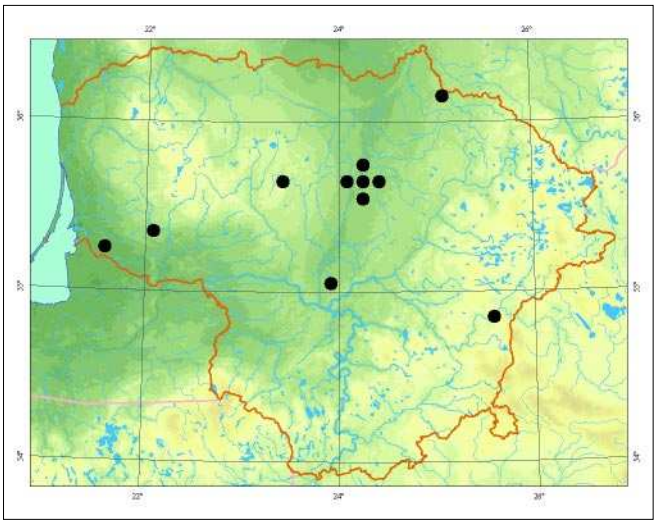
Populiacijų gausumas. Rasta keliolikoje vietų po kelis individus. Kasmet aptinkamos naujos radavietės su pavieniais individais.

Grėsmės ir apsauga. Tinkamų gyventi vietų užaugimas mišku, vandens režimo pakitimas, plynasis miškų kirtimas.
Būtina saugoti pagrindines rūšies buveines nuo užaugimo mišku, palaikyti esamą hidrologinį režimą.

apatinė pusė

Jono Augustausko nuotraukos

Informacijos šaltiniai
Ivinskis P., 2004: Lietuvos drugiai (*Lepidoptera*). Katalogas. – Vilnius.
Ivinskis P., Augustauskas J., 2004: Lietuvos dieniniai drugiai. – Kaunas.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. – Vilnius.

Summary
This species is not abundant, but widely distributed in small localities across all of Lithuania.

Aprašė Povilas Ivinskis

Juodasis apolonas

Parnassius mnemosyne (Linnaeus, 1758)

ŠEIMA BŪRIUOTOJAI (*PAPILIONIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

3 (R) kategorija

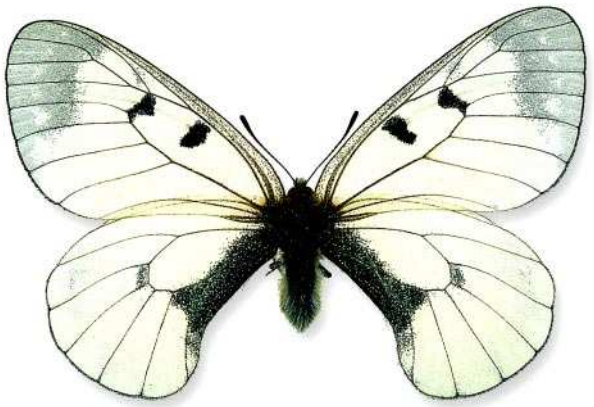
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1976 m.

Paplitimas. Europoje, Mažojoje ir Centrinėje Azijoje. Lietuvoje rūšis aptinkama nuo Nevėžio upės (prie Raudondvario) į vakarus iki Kretingos ir į šiaurę iki Skuodo.

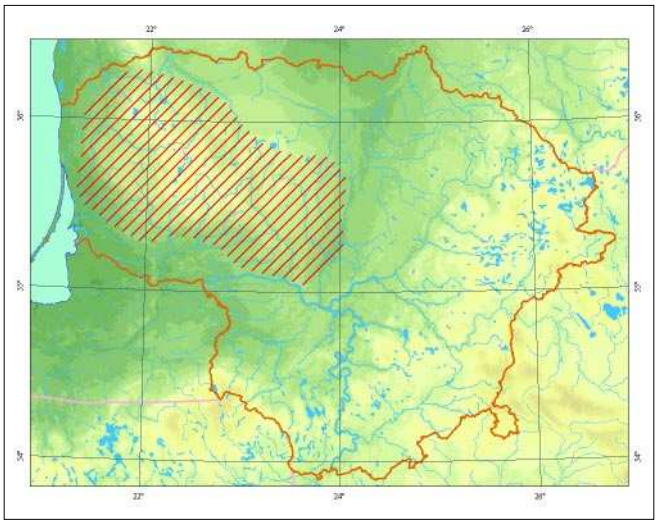
Biologija ir ekologija. Kiaušinėlius, po vieną, deda ant apvytusių mitybinio augalo rūtenio (*Corydalis*) lapų, stiebų. Susiformavęs vikšras žiemoja kiaušinio apvalkale ar jo išorėje. Pavasarį vikšrai pradeda maitintis, aktyvūs naktį. Drugiai skraido birželio mėn. Skraidymo pradžioje aptinkami vystymosi buveinėse, vėliau plačiai pasklinda po apylinkes. Per pastaruosius du dešimtmečius pastebima arealo plitimo tendencija.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Aptikta keliolika atskirtų populiacijų. Daugumoje jų rasta po kelis individus, tačiau kai kuriose Varnių regioninio parko vietose buvo galima pamatyti iki 50 drugių vienu metu, o visą populiaciją sudarė apie 300 individų. Kasmet aptinkamos naujos radavietės su pavieniais individais.

Grėsmės ir apsauga. Atvirų, gerai šildomų plotų užaugimas mišku, intensyvus ganymas, pavasariniai gaisrai.

Jono Augustausko nuotrauka

Pagrindinėse rūšies gyvenamose buveinėse būtina neleisti suvešėti krūmams, neužsodinti buveinių mišku, saugoti nuo pavasarinių gaisrų. Pastebėta, kad rūšis pradeda gausėti buveinėse praretinus medžius, suformavus atvirų aikštelių.

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., 2004: Lietuvos drugiai (*Lepidoptera*). Katalogas. – Vilnius.
Ivinskis P., Augustauskas J., 2004: Lietuvos dieniniai drugiai. – Kaunas.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. – Vilnius.

Summary

Distributed most widely in western Lithuania, in recent years the species has expanded its range and become more abundant.

Aprašė Povilas Ivinskis

Machaonas

Papilio machaon Linnaeus, 1758

ŠEIMA SKLANDŪNAI (*PAPILIONIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

4 (I) kategorija

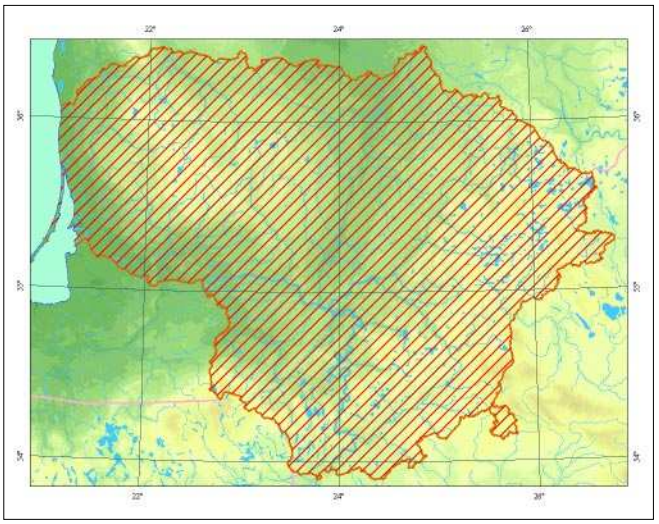
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Europoje, Šiaurės Afrikoje, vidutinių platumų ir Azijos paatogrąžių rajonuose, Šiaurės Amerikoje.
Randama visoje Lietuvoje, kiek dažnesnė pietinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Kiaušinėlius, po 1–3, deda ant įvairių skėtinių augalų: paprastųjų morkų (*Daucus carota*), paprastųjų krapų (*Anethum graveolens*), paprastųjų garšvų (*Aegopodium podagraria*), paprastųjų kmynų (*Carum carvi*), mažųjų ožiažolių (*Pimpinella saxifraga*), pelkinių saliavų (*Peucedanum palustre*), kartais randami ir ant rūtų (*Ruta*). Vikšrai žali, juodai žieduoti ir su raudonomis karpomis. Gyvena atvirai, maitinasi skėtinių augalų lapais ir žiedynais. Vikšrai turi oranžines savito kvapo liaukas, kurias sujaudinti išverčia į kūno paviršių. Lėliukėmis virsta ant mitybinių augalų. Žiemoja lėliukės. Aptinkami įvairiose atvirose vietovėse: pievose, pamiškėse, miškų aikštelėse, pakelėse, palaukėse, kirtimuose, soduose, daržuose. Dvi kartos per metus. Pirmos kartos drugiai skraido gegužės–birželio mėn., antros – liepos–rugpjūčio mėn.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Dažniausiai aptinkami pavieniai drugiai. Gausesni Pietų Lietuvoje.

Grėsmė ir apsauga. Pagrindinė grėsmė kyla dėl ūkinės žmogaus veiklos: poilsio zonų plėtros, intensyvaus galvijų ganymo, pievų deginimo ir suarimo, herbicidų ir pesticidų naudojimo.
Tankiai apgyvendintuose rajonuose reikėtų įsteigti nedidelių draustinių, kuriuose šis drugys galėtų gyventi.

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., 2004: Lietuvos drugiai (*Lepidoptera*). Katalogas. – Vilnius.
Ivinskis P., Augustauskas J., 2004: Lietuvos dieniniai drugiai. – Kaunas.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. – Vilnius.

Summary
A rare, vanishing species. More frequently found in the southern part of the country, only solitary individuals have been observed elsewhere. The main threat to its survival is caused by human economic activities.

Aprašė Tomas Ūsaitis

Didysis auksinukas

Lycaena dispar (Haworth, 1802)

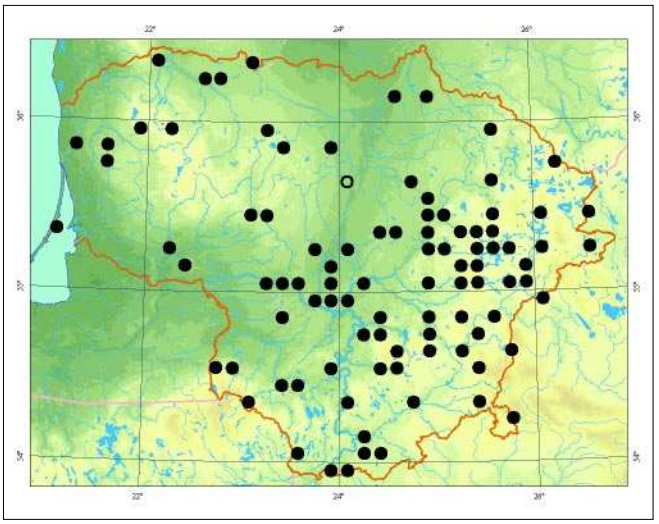
ŠEIMA MELSVIAI (*LYCAENIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

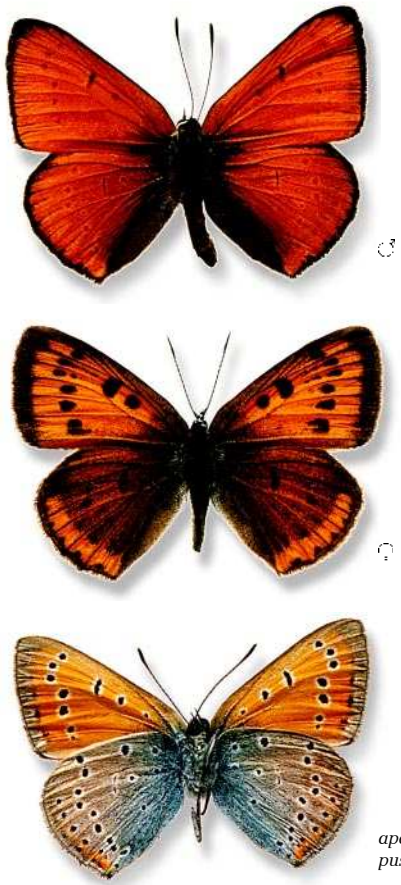
3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, išilgai Azijos iki Kinijos. Lietuvoje rūšis aptinkama visur, gal kiek gausesnė Vidurio ir Pietryčių Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Kiaušinėlius deda po vieną ar po kelis ant mitybinių augalų – vandeninių rūgštynių (*Rumex aquaticus*), rūgštynių gudažolių (*Rumex hydrolapathum*). Išsiritę vikšrai gyvena apatinėje lapų pusėje, išgraužia įvairaus dydžio angas. Žiemoja vikšrai paklotėje, prie mitybinių augalų. Kelis mėnesius jie gali praleisti po vandeniu. Pavasarį vėl pradeda maitintis. Pasiekę apie 20 mm ilgį, prisitvirtina prie mitybinio augalo stiebo apatinės dalies ir virsta lėliukėmis. Drugiai skraido birželio–liepos mėn. Kartais galima pamatyti dalinę antrą kartą rugpjūčio–rugsėjo mėn. Laikosi šlapiose pievose, paupiuose, kanalizuotų upių pakrantėse, paežerėse, drėgnose pamiškėse. Suaugėliai kartais toli nuklysta nuo veisimosi vietų.

♂

♀

apatinė pusė

Jono Augustausko nuotraukos

Populiacijų gausumas. Visur aptinkamas negausiai, sudaro uždaras populiacijas. Jose rasta po kelis ar keliolika individų. Labai gausios populiacijos aptiktos Staniuliškėse (Prienų r.), vakarinėje Skaisčio ežero dalyje (Trakų r.). Kasmet aptinkamos naujos radavietės su pavieniais individais. Pastebima populiacijos gausėjimo tendencija.

Grėsmės ir apsauga. Melioracija ir pesticidų naudojimas.
Svarbi ekstensyvi ūkinė veikla šlapiose pievose (pievos neapauga krūmais), vėlyvas melioracijos griovių šienavimas.

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., 2004: Lietuvos drugiai (*Lepidoptera*). Katalogas. – Vilnius.
Ivinskis P., Augustauskas J., 2004: Lietuvos dieniniai drugiai. – Kaunas.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. – Vilnius.

Summary
A rare and not abundant species, with single individuals found all over the country, yet a trend of growing abundance has been observed in recent years.

Aprašė Povilas Ivinskis

Šiaurinis auksinukas

Lycaena helle (Denis & Schiffermüller, 1775)

ŠEIMA MELSVIAI (*LYCAENIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

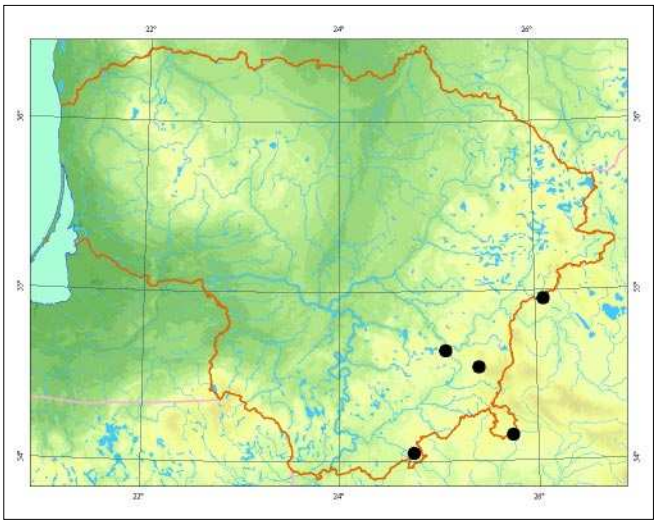
1 (E) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1991 m. Įrašyta į Buveinių direktyvos II ir IV priedus.

Paplitimas. Vidurio ir Šiaurės Europoje, Vakarų Rusijoje, Pietų Sibire, Mongolijoje.
Rūšis aptinkama tik Rytų ir Pietų Lietuvoje. Žinomos 5 radavietės: Gaujos slėnyje (Šalčininkų r.), palei Meros upę (Švenčionių r.), šalia Moluvenės upelio (Trakų r.), Stojuose (Varėnos r.) ir Rudaminos upės slėnyje (Vilniaus r.).

Biologija ir ekologija. Gyvena atskirtomis populiacijomis šaltiniuotose, užpelkėjusiose pievose palei nedideles upes, kuriose gausiai auga gyvatžolių (*Bistorta major*). Suaugę drugiai skraido nuo gegužės vidurio iki birželio pabaigos. Lietuvoje dažniausiai aptinkami vienos kartos drugiai, nors liepos mėn. galima pamatyti ir antros kartos drugius. Liepos–rugpjūčio mėn. vikšrai minta gyvatžolės lapais. Žiemoja lėliukės šalia žemės paviršiaus.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. 1987 m. aptikta nedidelė populiacija šalia Geledinės. 2000 m. rastos nedidelės populiacijos Stojuose ir šalia Moluvenės upelio, kuriose dienos metu galima matyti po keliolika drugių. Gausiausia šiaurinių auksinukų populiacija aptinkama nuo 1996 m. pievose palei Rudaminos upelį: tinkamu metu galima pamatyti iki 100 drugių per dieną. Dar viena nedidelė auksinukų populiacija aptikta 2005 m. Gaujos upės slėnio pievose.

apatinė pusė

Jono Augustausko nuotraukos

Grėsmės ir apsauga. Rūšies populiacijos yra labai pažeidžiamos. Nyksta dėl užpelkėjusių pievų ir žemapelkių sausinimo, natūralios bendrijų kaitos (drėgnų pievų užaugimo krūmais ir medžiais).
Siekiant išsaugoti rūšį, draudžiama buveines sausinti, ardyti velėną, užsodinti mišku, tręšti, deginti. Negalima leisti buveinėms virsti mišku – būtina šalinti sumedėjusią augaliją. Skatintinas dalinis buveinių šienavimas ir nušienautos žolinės augalijos išvežimas už buveinės ribų.

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., 1998: Butterflies (*Lepidoptera, Rhopalocera*) of Lithuania: fauna, distribution and protection. – Acta Zoologica Lituanica, 8 (3): 9–22.
Ivinskis P., 2004: Lepidoptera of Lithuania. – Vilnius.
Ivinskis P., Augustauskas J., 2004: Lietuvos dieniniai drugiai. – Kaunas.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. – Vilnius.

Summary
Currently five isolated populations located in wet meadows along small rivers in eastern and southern Lithuania are known.

Aprašė Dalius Dapkus

Stepinis perlinukas

Brenthis hecate (Denis & Schiffermüller, 1775)

ŠEIMA PLEŠTEKĖS (*NYMPHALIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

2 (V) kategorija

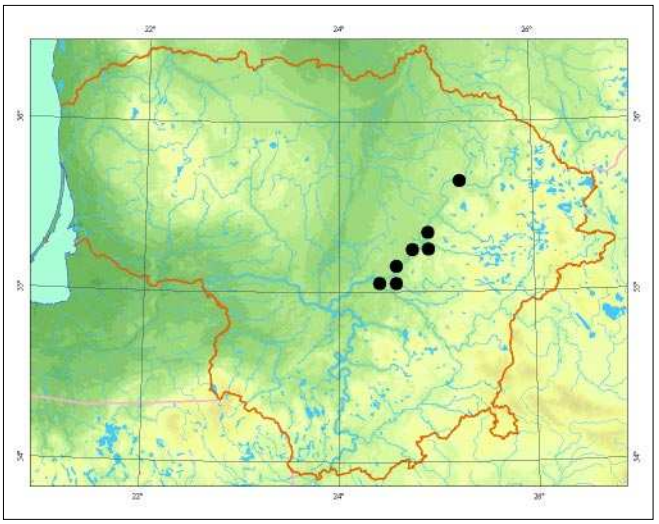
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

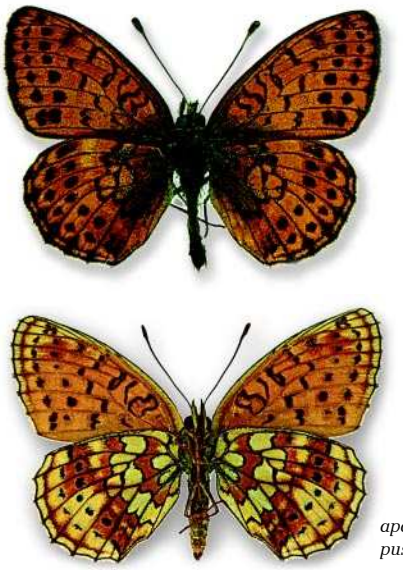
Paplitimas. Pietinėje Europoje, Mažojoje ir Centrinėje Azijoje, Kazachstane, Pietų Urale, Vakarų Sibiro stepėse, Altajuje, Vakarų Sajanuose.
Lietuvos populiacijos nuo pagrindinio arealo atitrūkusios 800 – 1 000 km.
Lietuvoje rūšis aptikta tik Šventosios, Siesarties, Jaros, Širvintos ir Mūšios upių slėniuose. Dabartiniu metu gyvybingos tik 2 populiacijos Ukmergės r.

Biologija ir ekologija. Gyvena natūraliose, gerai įšylančiose stepinėse pievose, upių slėniuose. Lietuvoje viena karta per metus. Drugiai skraido nuo birželio antros pusės iki rugpjūčio pradžios. Po kelis kiaušinėlius deda apatinėje mitybinio augalo pievinės vingiorykštės (*Filipendula vulgaris*) dalyje. Žiemoja kiaušinėliai. Vikšrai lėliukėmis virsta ant aukštesnių stiebelių. Dažnai nukenčia nuo parazitinių plėviasparnių. Drugiai prieraišūs vystymosi buveinėms.

Populiacijų gausumas. Priklausomai nuo klimato sąlygų individų tankumas tinkamose buveinėse skirtingais metais svyruoja nuo kelių dešimčių iki 100 – 300 ind./ha. Tačiau degraduojančiose buveinėse tankumas sumažėja iki vos kelių individų hektare.

Grėsmės ir apsauga. Buveinių užaugimas krūmais, žolinės augalijos sudėties kaita, prasidėjusi nutrūkus tradiciniam buveinių naudojimui – ekstensyviam ganymui ir šienavimui, nenaudojamų pievų apsodinimas mišku ar jų pavertimas intensyvaus žemės ūkio naudmenomis, pievų deginimas, poilsiaviečių įrengimas upių slėniuose, pesticidų naudojimas, tręšimas, buveinių suskaidymas ir atskyrimas. Tai mažina natūralaus populiacijų atsikūrimo galimybes. Netinkamas buveinių tvarkymas, pvz., šienavimas anksčiau negu liepos 15 d. ar intensyvus ganymas, sunaikina drugių lervines stadijas.
Siūloma atskirus pievų plotus šienauti kas antri metai. Norint rūšį išsaugoti, būtina atkurti degradavusias buveines.

apatinė pusė

Jono Augustausko nuotraukos

Informacijos šaltiniai

Švitra G., 1995: *Brenthis hecate* D.&S. (*Lepidoptera, Nymphalidae*) – a Boreo-Montane species in Lithuania: notes on its distribution, ecology, early stages and state. – In: *I. Valovirta, P. T. Harding & D. Kime* (eds), Threatened species and bioindicators at the Pan-European level. Proceedings of the Ninth International Colloquium of the European Invertebrate Survey, Helsinki 3 – 4 September 1993:129 – 134. – Helsinki.

Summary

The species is distributed in southern Europe and Asia. Only a few viable populations are currently known in Lithuania. Population numbers are catastrophically decreasing due to rapid natural steppe grassland destruction. Proper management of habitats is needed.

Aprašė Giedrius Švitra

Žalsvasis melsvys

Glaucopsyche alexis (Poda, 1761)

ŠEIMA MELSVIAI (*LYCAENIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2000 m.

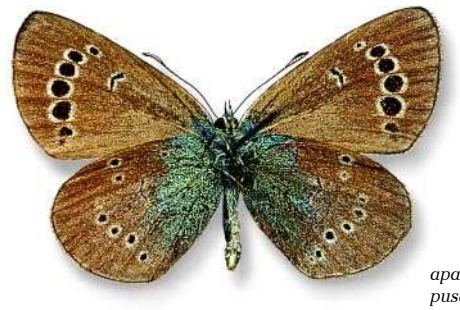
Paplitimas. Eurazijoje nuo Pietų Ispanijos iki Pietų Skandinavijos (rūšis neaptinkama Didžiojoje Britanijoje), Centrinėje Azijoje iki Kinijos, Šiaurės Afrikoje. Aptinkama Vidurio, Pietų ir Rytų Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Gyvena sauspievėse palei upes (pvz., Merkį, Nemuną), gerai saulės apšviestose Dzūkijos pušynų aikštelėse, pušynų pakraščiuose, viržynuose. Drugiai skraido nuo gegužės pabaigos iki liepos vidurio. Jie tupia ant įvairių žiedinių augalų. Vikšrai liepos—rugpjūčio mėn. minta pupinių šeimos augalais: kulkšnėmis (*Astragalus*), vikiais (*Vicia*), raženiais (*Securigera*), liucernomis (*Medicago*), barkūnais (*Melilotus*). Žiemoja lėliukės.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Aptinkamos nedidelės atskirtos populiacijos. Užregistruota apie 20 radaviečių Lietuvoje. Pavieniai individai pasiskirstę didelėje erdvėje. Populiacijos nestabilios dėl pastarąjį dešimtmetį greitėjančios buveinių kaitos.

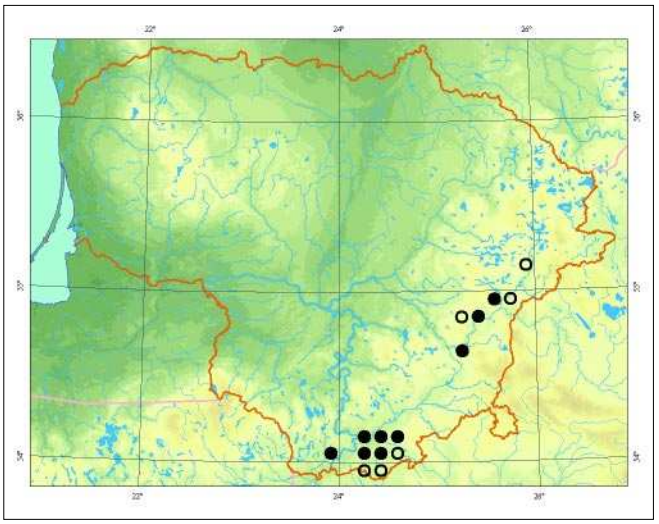
Grėsmės ir apsauga. Sauspievių, pušynų aikštelių nykimas: dėl nutrūkusios tradicinės žemėnaudos užaugimas sumedėjusia augalija, užsodinimas mišku.

apatinė pusė

Jono Augustausko nuotraukos

Žalsvojo melsvio buveinėse siūloma ekstensyviai ganyti gyvulius ir periodiškai šalinti sumedėjusią augaliją, neužsodinti radaviečių mišku.

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., 1998: Butterflies (*Lepidoptera, Rhopalocera*) of Lithuania: fauna, distribution and protection. — Acta Zoologica Lituanica, 8 (3): 9—22.
Ivinskis P., 2004: Lepidoptera of Lithuania. — Vilnius.
Ivinskis P., Augustauskas J., 2004: Lietuvos dieniniai drugiai. — Kaunas.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. — Vilnius.

Summary

Very rare and local species distributed in small populations inhabiting dry meadows in central, southern and eastern Lithuania. Populations are unstable due to rapid natural plant succession occuring in open habitats.

Aprašė Dalius Dapkus

Gencijoninis melsvys

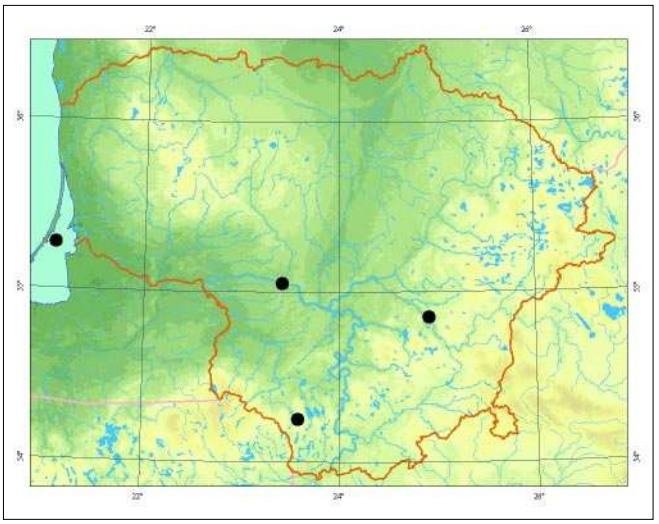
Maculinea alcon (Denis & Schiffermüller, 1775)

ŠEIMA MELSVIAI (*LYCAENIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

1 (E) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2003 m.

Paplitimas. Europoje, Centrinėje Azijoje.
Lietuvoje rūšis aptikta Jurbarko, Lazdijų, Vilniaus rajonuose.

Biologija ir ekologija. Patelės kiaušinius deda ant melsvųjų gencijonų (*Gentiana cruciata*). Vikšrai minta žiedais ir lapais. Po trečio nėrimosi nustoja maitintis augalu. Tolesnis jų vystymasis susijęs su skruzdėlėmis. Vikšrus turi susirasti *Myrmica schenki* skruzdėlės, kurių lizduose vikšrai baigia vystytis. Skruzdėlyne gencijoninių drugių vikšrus skruzdėlės maitina kaip savo lervas. Gegužės pabaigoje vikšrai virsta lėliukėmis. Išsiritę drugiai skuba palikti skruzdėlyną, nes gali būti puolami savo šeimininkių. Drugiai skraido nuo birželio vidurio iki liepos vidurio. Drugiai laikosi netoli mitybinio augalo ir nuo savo buveinės nenutolsta.
Pastaruoju metu manoma, kad rūšis *M. alcon* turėtų būti traktuojama kaip dvi rūšys — *M. alcon* ir *M. rebeli*. Išoriškai jos mažai skiriasi, tačiau *M. alcon* mitybinis augalas yra siauralapis gencijonas (*Gentiana pneumonanthe*), skruzdėlė šeimininkė *Myrmica ruginodis*, o *M. rebeli* mitybinis augalas — melsvasis gencijonas (*Gentiana cruciata*), skruzdėlė šeimininkė *Myrmica schenki*. Ši nuomonė nėra visuotinai priimta. Lietuvoje melsviai aptikti melsvųjų gencijonų augavietėse, tad galėtų priklausyti *M. rebeli* rūšiai.

apatinė pusė

Jono Augustausko nuotraukos

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Aptinkama lokaliai. Populiacijos atskirtos, melsvųjų gencijonų augavietėse aptikta po kelis drugius.

Grėsmės ir apsauga. Buveinių užaugimas krūmais, intensyvus ganymas ir gaisrai.
Būtina žinomas radavietes saugoti nuo savaiminio apaugimo krūmais, medžiais, neapsodinti mišku.

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., 2004: Lietuvos drugiai (*Lepidoptera*). Katalogas. — Vilnius.
Kazlauskas R., 2004: New and rare for the Lithuanian fauna Lepidoptera species collected in 1978—2004. — New and rare for Lithuanai insect species. Records and descriptions, 16: 47—50.

Summary
The species is locally found amid Gentiana cruciata. Four localities are known, indicating that the distribution of this species is clearly spreading.

Aprašė Povilas Ivinskis

Taškuotasis melsvys

Maculinea arion (Linnaeus, 1758)

ŠEIMA MELSVIAI (*LYCAENIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

2 (V) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2000 m.

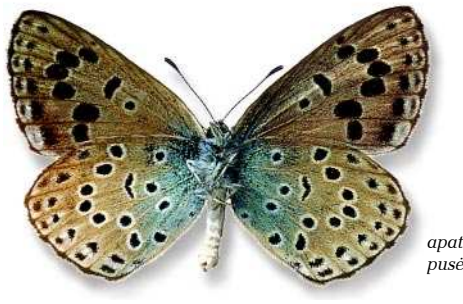
Paplitimas. Europoje. Azijoje rūšis paplitusi iki Kinijos. Lietuvoje dažniausiai aptinkama pietrytinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Kiaušinėlius, po vieną, deda į mitybinio augalo čiobrelio (*Thymus*) uždaras galvutes. Kelios patelės gali padėti kiaušinėlius į tą pačią galvutę. Išsiritę vikšrai pasižymi kanibalizmu — ilgainiui vienoje galvutėje lieka tik vienas vikšras. Pasiekę trečią ūgį vikšrai palieka mitybinį augalą ir ant žemės laukia, kol juos susiras *Myrmica scabrinodis* ar *Myrmica sabuleti* skruzdėlės. Vikšrai išskiria saldų skystį, kuris traukia skruzdes. Radusios vikšrą skruzdėlės nešasi jį į skruzdėlyną. Jame vikšrai minta skruzdžių lervomis. Viename skruzdėlyne gyvena iki 5 vikšrų. Žiemoja vikšrai. Pavasarį jie dar maitinasi ir pasiekę 15 mm ilgį virsta lėliukėmis. Drugiai skraido birželio—liepos mėn. Aptinkami sausose, saulėtose, smėlingose pamiškėse, miškų aikštelėse, pakelėse. Prie žydinčių čiobrelių paprastai suskrenda drugiai iš visos apylinkės (papildomai maitinasi). Jie lengvai pastebimi.

Populiacijų gausumas. Visur aptinkamas negausiai, sudaro uždaras populiacijas. Jose rasta po kelis ar keliolika individų. Visame rūšies paplitimo areale matoma populiacijos mažėjimo tendencija.

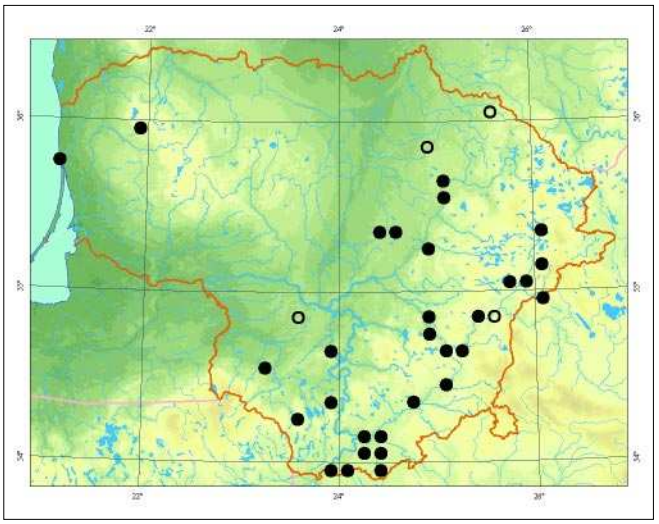

♂

apatinė pusė

Jono Augustausko nuotraukos

Grėsmės ir apsauga. Miškų aikštelių, šlaitų užsodinimas, natūralus užaugimas mišku, intensyvus ganymas, gaisrai.

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., 2004: Lietuvos drugiai (*Lepidoptera*). Katalogas. — Vilnius.
Ivinskis P., Augustauskas J., 2004: Lietuvos dieniniai drugiai. — Kaunas.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. — Vilnius.

Summary

The species is mainly distributed in the southeast of the country. Over the last two decades its abundance has continually decreased.

Aprašė Povilas Ivinskis

Kraujalakinis melsvys

Maculinea teleius (Bergsträsser, 1779)

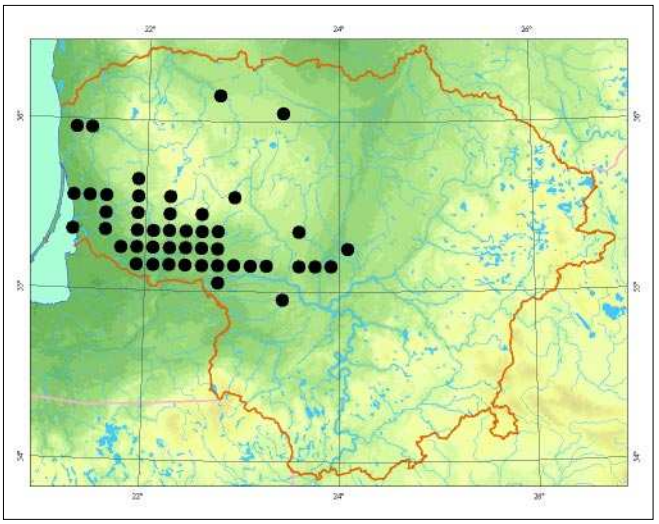
ŠEIMA MELSVIAI (*LYCAENIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1992 m.

Paplitimas. Europoje. Azijoje paplitusi iki Japonijos. Lietuvoje rūšis dažniausiai aptinkama vidurio ir vakarinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Kiaušinėlius, po vieną, deda į mitybinio augalo kraujalakės (*Sanguisorba officinalis*) žiedų galvutes. Vikšrai maitinasi žiedų galvutėse iki trečio ūgio. Vėliau nukrinta ant žemės ir laukia, kol juos susiras skruzdėlės (*Myrmica scabrinodis*, *Myrmica rubra*). Vikšrai išskiria saldų skystį, kuris traukia skruzdėles. Radusios vikšrą skruzdėlės nešasi į skruzdėlyną, kur vikšrai minta jų lervomis. Viename skruzdėlyne gyvena iki 4 vikšrų. Žiemoja vikšrai. Pavasarį jie dar maitinasi ir pasiekę 15 mm ilgį virsta lėliukėmis. Drugiai skraido nuo liepos mėn. iki rugpjūčio vidurio. Gyvena drėgnose žemapelkinėse pievose, paupiuose, prie melioracijos kanalų, pamiškėse.

apatinė pusė

Jono Augustausko nuotraukos

Populiacijų gausumas. Sudaro uždaras, atskirtas populiacijas. Šalies populiacija stabili, nenyksta. Kai kuriose vietose yra vyraujanti drugių rūšis.

Grėsmės ir apsauga. Aikštelių, šlaitų užsodinimas ir natūralus užaugimas mišku, intensyvus ganymas, gaisrai.

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., 2004: Lietuvos drugiai (*Lepidoptera*). Katalogas. – Vilnius.
Ivinskis P., Augustauskas J., 2004: Lietuvos dieniniai drugiai. – Kaunas.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. – Vilnius.

Summary

Widely distributed in central and western Lithuania along the boundaries of river and stream networks. The population is stable, and in some areas this species is dominant.

Aprašė Povilas Ivinskis

Baltajuostis melsvys

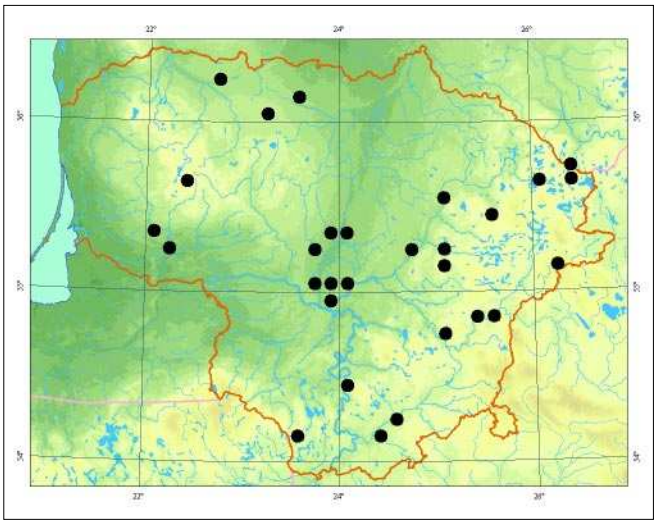
Aricia eumedon (Esper, 1780)

ŠEIMA MELSVIAI (*LYCAENIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

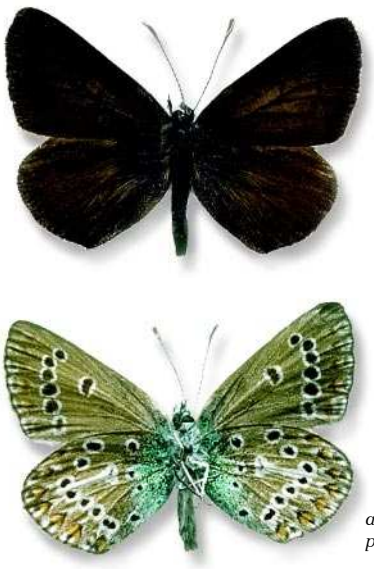
4 (I) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2003 m.

Paplitimas. Vidutinių platumų Europos ir Azijos rajonuose, nuo Ispanijos iki Tolimųjų Rytų.
Lietuvoje rasta: Akmenės, Alytaus, Anykščių, Biržų, Joniškio, Lazdijų, Šiaulių, Tauragės, Zarasų rajonuose, Pavejuonyje (Kauno r.), Staviščių miške (Kauno r.), Varluvos miške (Kauno r.), Kunionių ir Lepšynės miškuose (Kėdainių r.), Šušvės upės slėnyje (Kėdainių r.), Kochanovkoje (Švenčionių r.), Sėtikėje (Švenčionių r.), Labanore (Švenčionių r.), Švenčionėliuose (Švenčionių r.), Geleđnėje (Švenčionių r.), Kaltanėnuose ir Lapkalnyje (Šilalės r.), Paluknyje (Trakų r.), Šateikiuose (Plungės r.), Bendrinėje (Ukmergės r.), Gružuose (Ukmergės r.), Želvoje (Ukmergės r.), Užpaliuose (Utenos r.); Medinuose, Nemenčinėje, Šilėnuose, Verkiuose, Šveicaruose, Paneriuose, Pavilnyje, Rudaminoje, Dūkštose (Vilniaus r.); Puvočiuose ir Margionyse (Varėnos r.).

Biologija ir ekologija. Gyvena drėgnose buveinėse: krūmingose miškų pievose, paupių pievose, pamiškėse, laukymėse, nors kartais aptinkami ir sausose skurdžiose pievose. Drugiai skraido birželio–liepos mėn. Kiaušinėlius, po vieną, deda ant snapučių (*Geranium*) žiedų ar viršutinėje lapų pusėje. Žiemoja vikšrai. Vikšrai lėliukėmis virsta pasiekę 12 mm ilgį, tarp pažemės augalų ar paklotėje.

apatinė pusė

Jono Augustausko nuotraukos

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Dažniausiai randami pavieniai drugiai. Vietomis gali būti ir nereti.

Grėsmė ir apsauga. Drugio gyvenamų vietovių nusausinimas, intensyvus ganymas, pavasariniai gaisrai. Būtina drugio gyvenamame plote išsaugoti nenusausintas pievas, nedeginti žolės.

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., 2004: Lietuvos drugiai (*Lepidoptera*). Katalogas. – Vilnius.
Ivinskis P., Augustauskas J., 2004: Lietuvos dieniniai drugiai. – Kaunas.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. – Vilnius.

Summary
Found in many districts of Lithuania, in damp grassland habitats. Most sightings have been of solitary individuals. The main threat to its survival is caused by drainage of its habitat and intensive grazing.

Aprašė Tomas Ūsaitis

Stepinis melsvys

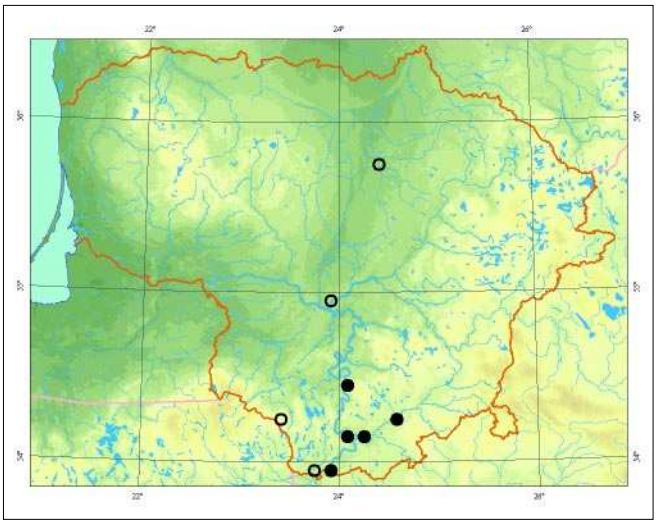
Polyommatus coridon (Poda, 1761)

ŠEIMA MELSVIAI (*LYCAENIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

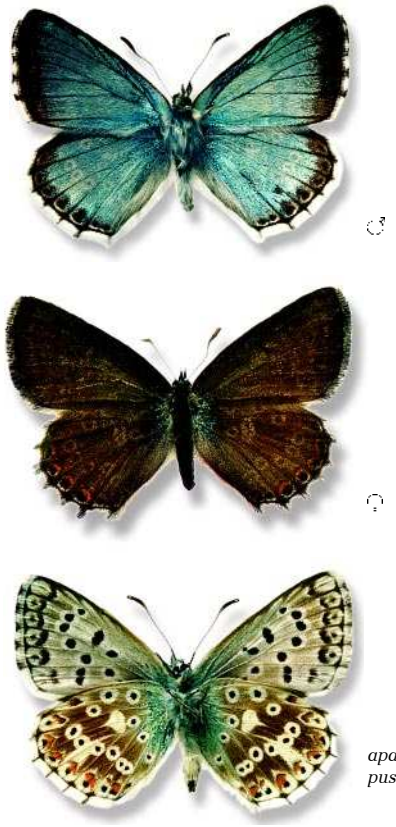
4 (I) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Nuo Šiaurės Ispanijos iki Uralo, nuo pietinės Baltijos jūros pakrantės iki Vidurio Italijos. Lietuva yra šiauriniame arealo pakraštyje. Rasta: Vidzgiryje (Alytaus r.), Rumšiškėse (Kauno r.), Gerdašiuose ir Varviškėje (Lazdijų r.), Jonionių karjere (Varėnos r.), Merkinėje (Varėnos r.), Netiesose (Varėnos r.), Marijampolės, Panevėžio, Vilniaus rajonuose.

Biologija ir ekologija. Gyvena sausose, smėlėtose stepinio pobūdžio pievose, smėlio karjeruose. Drugiai skraido liepos–rugpjūčio mėn. Kiaušinėlius, po vieną, deda ant dvispalvių raženių (*Securigera varia*). Kartais kiaušinėlius padeda ant žemės ar akmenų, netoli mitybinio augalo. Kiaušinėliai žiemoja. Vikšrai melsvai žali, su dviem eilėmis gelsvų gumburų ant nugaros ir linijomis šonuose, išsirita balandžio–gegužės mėn. Vikšrai iš tam tikrų nugarinėje kūno pusėje esančių liaukų išskiria saldų sekretą, todėl juos nuolat lanko ir nuo kitų vabzdžių gina skruzdėlės. Lėliukėmis virsta ant žemės, kur jas suranda skruzdėlės ir nusineša į skruzdėlyną.

♂

♀

apatinė pusė

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Populiacijos dažniausiai nedidelės, įsikuria kelių hektarų plote. Gerdašių (Varėnos r.) populiacija viena gausiausių – ją sudaro apie 300 individų.

Grėsmė ir apsauga. Pagrindinė grėsmė kyla dėl antropogeninės žmogaus veiklos.
Reikia išsaugoti sausas Nemuno slėnio pievas. Nesuarti ir nedeginti pievų, neleisti apaugti joms mišku.

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., 1998: Butterflies (*Lepidoptera, Rhopalocera*) of Lithuania: fauna, distribution and protection. – Acta Zoologica Lituanica. Entomologia, 8 (3): 9–21.
Ivinskis P., 2004: Lietuvos drugiai (*Lepidoptera*). Katalogas. – Vilnius.
Ivinskis P., Augustauskas J., 2004: Lietuvos dieniniai drugiai. – Kaunas.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. – Vilnius.

Summary
Lithuania is on the northern boundary of this species' habitat range. Mostly found in the southern part of the country. The preservation of dry steppe grasslands in southern Lithuania is crucial to the survival of this species.

Aprašė Tomas Ūsaitis

Smiltyninis melsvys

Polyommatus dorylas (Denis & Schiffermüller, 1775)

ŠEIMA MELSVIAI (*LYCAENIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Mažojoje Azijoje.
Lietuvoje rūšis dažniausiai aptinkama pietrytinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Kiaušinėlius, po vieną, deda ant mitybinių augalų – čiobrelių (*Thymus*), perluočių (*Anthyllis vulneraria*). Žiemoja paskutinio ūgio vikšrai. Pavasarį jie dar maitinasi ir pasiekę 15 mm ilgį paklotėje, ant žemės ar tarp mitybinių augalų ūglių, virsta lėliukėmis. Drugiai skraido birželio–liepos mėn. Aptinkami sausose, saulėtose, smėlingose pušynų pamiškėse, miškų aikštelėse, pakelėse, apleistuose žvyro karjeruose.

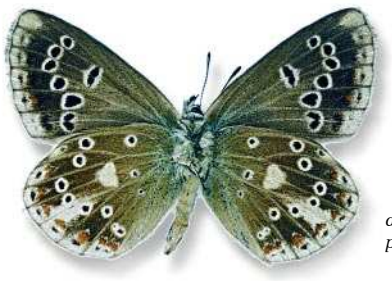
Populiacijų gausumas. Visur aptinkami pavieniai individai. Pastebima populiacijos mažėjimo tendencija.

♂

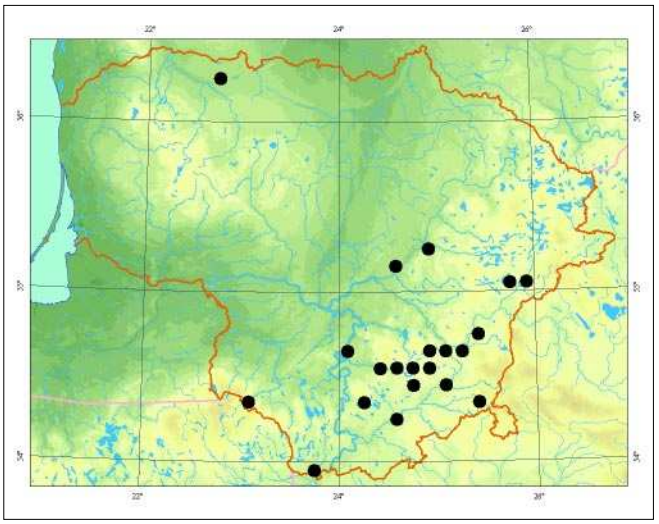

♀

apatinė pusė

Jono Augustausko nuotraukos

Grėsmės ir apsauga. Aikštelių, šlaitų užsodinimas, natūralus užaugimas mišku, intensyvus ganymas, gaisrai. Drugiai įsikuria šalia naujai nutiestų kelių, apleistuose žvyro karjeruose, tad kraštovaizdžio kaita sukuria tinkamas sąlygas rūšiai plisti.

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., 2004: Lietuvos drugiai (*Lepidoptera*). Katalogas. – Vilnius.
Ivinskis P., Augustauskas J., 2004: Lietuvos dieniniai drugiai. – Kaunas.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. – Vilnius.

Summary

A rare, local species, distributed in the country's south-east.

Aprašė Povilas Ivinskis

Pietinis perlinukas

Brenthis daphne ([Denis & Schiffermüller], 1775)

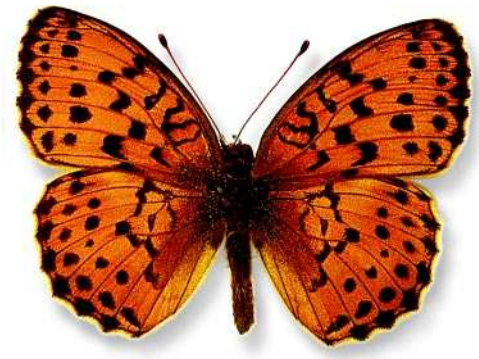
ŠEIMA PLEŠTEKĖS (*NYMPHALIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Nuo Pietų ir Vidurio Europos per Pietų Rusiją ir Centrinę Aziją iki Kinijos ir Japonijos.
Per Lietuvą eina šiaurinė arealo riba. Aptinkama pietvakarinėje šalies dalyje – Pietų Žemaitijoje, Suvalkijoje. Pirmą kartą aptikta 1975 m. Jurbarko rajone.

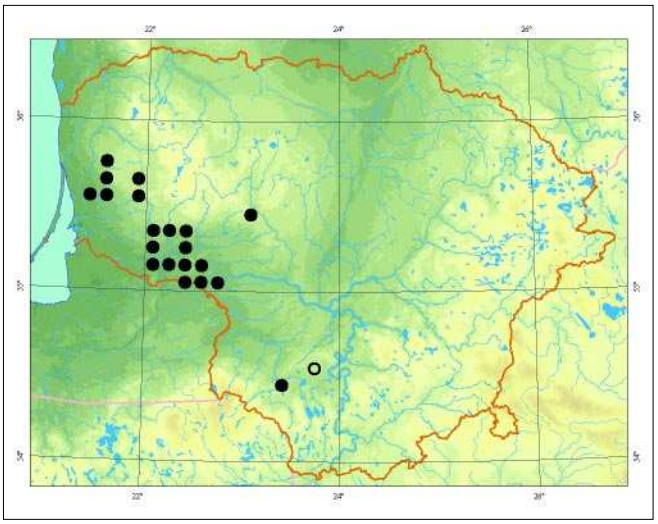
Biologija ir ekologija. Viena karta per metus. Skraido nuo birželio pabaigos iki rugpjūčio pradžios. Po vieną ar po keletą kiaušinėlių deda ant mitybinių augalų bei šalia jų. Vikšrai minta aviečių ir gervuogių (*Rubus*) lapais. Žiemoja kiaušinėliai arba neužaugę vikšrai. Suaugėliai aptinkami miškų supamose natūraliose pievelėse, laukymėse, pamiškėse. Lietuvoje dažniausiai matomi gana drėgnose vietose, neretai ir durpynų pakraščiuose, kelios populiacijos rastos sausų pušynų pakraščiuose, smiltpievėse.

apatinė pusė

Jono Augustausko nuotraukos

Populiacijų gausumas. Žinoma apie 10 stambesnių radaviečių (Karšuvos girioje, Tyrelio, Pagramančio ir kt. miškuose), tačiau geriau ištyrus jų gali būti gerokai daugiau. Viršutine sparnų puse drugiai panašūs į dažnai aptinkamus stambiuosius *Argynnis* genties perlinukus, todėl ne visada į juos atkreipiamas dėmesys. Populiacijos dažniausiai pasklidusios dideliuose masyvuose. Tinkamose buveinėse būna gana gausios.

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę kelia dabartinė intensyvi miško žemių naudmenų kaita. Gausumą riboja pievų ir laukymių stoka, jų užsodinimas ar savaiminis apaugimas medžiais ir krūmais.
Tokias buveines reikia saugoti, skatinti miškų pievų, kurios svarbios suaugėlių maitinimuisi, šienavimą.

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., Augustauskas J., 2004: Lietuvos dieniniai drugiai. – Kaunas.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. – Vilnius.

Summary

The species was first discovered in 1975, and is dispersed in Lithuania's southwestern forests, along its northern border of distribution.

Aprašė Vytautas Uselis

Šiaurinis perlinukas

Boloria frigga (Thunberg, 1791)

ŠEIMA PLEŠTEKĖS (*NYMPHALIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

2 (V) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1976 m.

Paplitimas. Šiaurės Airijoje, Šiaurės Amerikoje (Kolorado kalnuose), Fenoskandijoje, nedidelis židinys yra Baltarusijoje.
Lietuvoje aptikta Čepkelių rezervate (Varėnos r.) ir Musteikos apylinkėse. Radavietės Baltarusijoje ir Lietuvoje yra nevientiso rūšies arealo pietinis pakraštys.

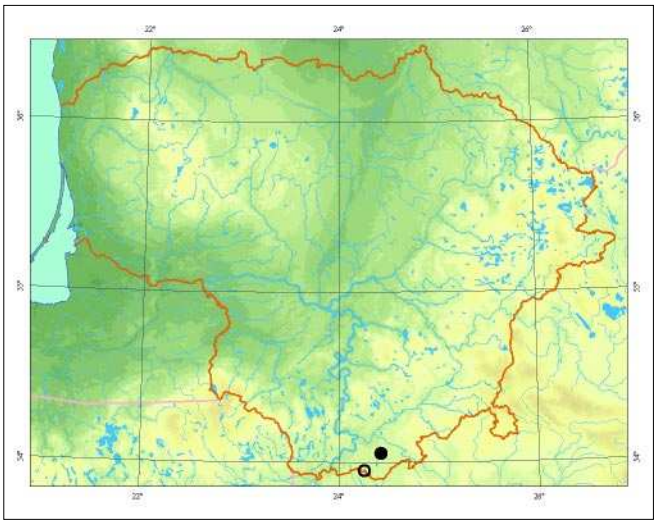
Biologija ir ekologija. Europos šiaurėje mitybinis augalas yra tekšė (*Rubus chamaemorus*), tačiau drugių gyvenamose vietose šių augalų neaptikta. Tikriausiai Lietuvoje minta kitų rūšių avietėmis. Kiaušinėlius, po vieną, deda ant mitybinių augalų. Išsiritę vikšrai maitinasi, virsta lėliukėmis. Lėliukės žiemoja. Drugiai pasirodo gegužės mėn. pabaigoje–birželio pradžioje. Gyvena didelėse aukštapelkėse, iš buveinės neišskrenda.

Populiacijų gausumas. Populiacija gyvuoja ilgiau nei 30 metų. Gausumo svyravimo pokyčių nepastebėta. Per visą stebėjimo laikotarpį randami tik pavieniai individai.

apatinė pusė

Jono Augustausko nuotraukos

Grėsmės ir apsauga. Aukštapelkių hidrologinio režimo pakitimai, buveinių užaugimas mišku.

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., 2004: Lietuvos drugiai (*Lepidoptera*). Katalogas. – Vilnius.
Ivinskis P., Augustauskas J., 2004: Lietuvos dieniniai drugiai. – Kaunas.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. – Vilnius.

Summary

Only one small population is known, located in Čepkeliai mire and the nearby raised bog.

Aprašė Povilas Ivinskis

Auksuotoji šaškytė

Euphydryas aurinia (Rottemburg, 1775)

ŠEIMA PLEŠTEKĖS (*NYMPHALIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2000 m. Įrašyta į Berno konvencijos II, Buveinių direktyvos II ir IV priedus.

Paplitimas. Europoje, Maroke, Alžyre, Turkijoje, Azijoje (išskyrus šiaurinę dalį) iki Korėjos.
Lietuvoje paplitusi lokaliai, žinoma apie 80—100 įvairaus senumo radaviečių. Dažniau aptinkama Vidurio ir Rytų Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Gyvena natūraliose ir pusiau natūraliose, drėgnose, gerai šildomose pamiškių, krūmuotose pievose, smulkiaviksvinėse ir šarmingose žemapelkėse. Pietryčių Lietuvoje aptinkama ir sausose pievose. Vikšrų mitybiniai augalai: pievinės miegalės (*Succisa pratensis*), balandinės žvaigždūnės (*Scabiosa columbaria*), dirvinės buožainės (*Knautia arvense*), gysločiai (*Plantago*), veronikos (*Veronica*). Drugiai skraido nuo gegužės pabaigos iki liepos pradžios. Viena karta per metus. Kiaušinėlius deda grupėmis, išsiritę vikšrai kartu žiemoja šilko siūlais apsuktuose mitybinių augalų lapuose. Pavasarį išsiskirsto ir baigia vystytis.

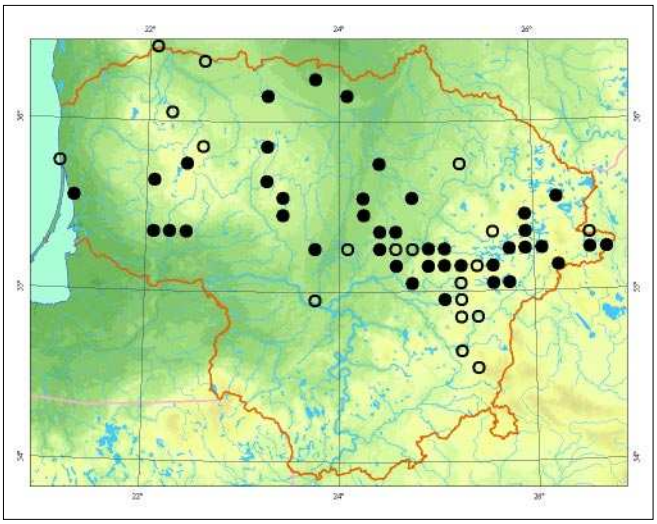
Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Populiacijos labai suskaidytos. Suaugėlių tankumas tinkamose buveinėse gali siekti kelias dešimtis individų hektare.

apatinė pusė

Jono Augustausko nuotraukos

Grėsmės ir apsauga. Nebenaudojamų pievų apsodinimas mišku ar natūralių pievų vertimas intensyvaus žemės ūkio naudmenomis, ekstensyvaus ganymo bei šienavimas stoka. Žemapelkėse gyvenančioms populiacijoms didžiausią grėsmę kelia buveinių sausinimas. Kitos grėsmės: pievų deginimas, pesticidų naudojimas, tręšimas, mindymas, buveinių suskaidymas ir atskyrimas. Netinkamas buveinių tvarkymas, pvz., ištisinis šienavimas ir intensyvus ganymas sunaikina ne tik mitybinius augalus, bet ir vikšrus.
Siūlomas ekstensyvus ganymas (ne daugiau nei 1 galvijas 2 ha pievos), dalinis buveinių šienavimas. Būtina saugoti tinkamas buveines, jų neužsodinti mišku, periodiškai šalinti užaugančius medžius ir krūmus.

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., Augustauskas J., 2004: Lietuvos dieniniai drugiai. — Kaunas.
Kazlaukas R., 1984: Lietuvos drugiai. — Vilnius.

Summary

Ihe species is widely but locally distributed in Lithuania. Populations are decreasing mostly due to the rapid destruction of natural meadows. Proper management of habitats is needed.

Aprašė Giedrius Švitra, Dalius Dapkus, Vytautas Uselis

Baltmargė šaškytė

Euphydryas maturna (Linnaeus, 1758)

ŠEIMA NIMFALIJOS (*NYMPHALIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

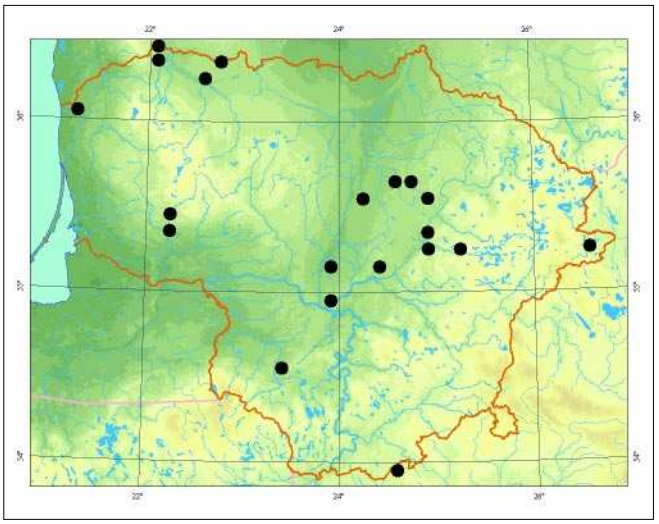
3 (R) kategorija

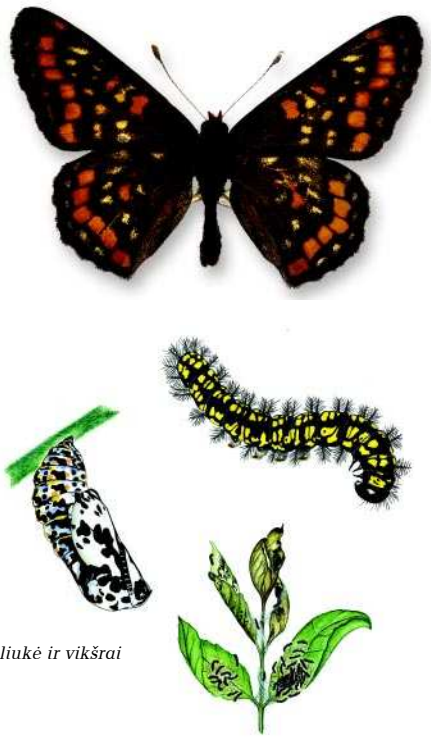
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, vidutinio klimato juostoje Azijoje iki Altajaus kalnų.
Lietuvoje atskiri židiniai aptinkami beveik visoje teritorijoje.

Biologija ir ekologija. Kiaušinėlius grupėmis deda ant uosių (*Fraxinus excelsior*). Išsiritę vikšrai gyvena po bendru dangalu. Antro ūgio vikšrai žiemoja tvirtame lizde iš lapų, apraizgytų šilko siūlais. Pavasarį vikšrai išsiskirsto, tik vienas kitas lieka ant pradinio mitybinio augalo. Dauguma minta įvairiais žoliniais augalais — kupoliais (*Melampyrum*), veronikomis (*Veronica*) ar sumedėjusiomis drebulėmis (*Populus*), gluosniais (*Salix*), sausmedžiais (*Lonicera*). Lėliukėmis virsta ant žolinių augalų, krūmų. Drugiai skraido birželio mėn. Gyvena drėgnuose lapuočių miškuose. Aptinkami pamiškėse, prie miškų kelių, kvartalų linijų, miškų pievelėse.

Populiacijų gausumas. Populiacijos būklė stabili. Atskirose vietose populiacijos dydis svyruoja. Daugelyje vietų aptinkami pavieniai individai, kai kuriose vietose gausiai. Skraidymo piko metu per valandą galima pamatyti dešimtis drugių.

lėliukė ir vikšrai

Jono Augustausko nuotrauka, Linos Jasiukonytės piešiniai

Grėsmės ir apsauga. Miškų iškirtimas buveinėse, hidrologinio režimo, augalų struktūros pokyčiai ir miškų laukymių užsodinimas.

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., 2004: Lietuvos drugiai (*Lepidoptera*). Katalogas. — Vilnius.
Ivinskis P., Augustauskas J., 2004: Lietuvos dieniniai drugiai. — Kaunas.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. — Vilnius.

Summary

A species growing in abundance that can be found in many areas in Lithuania. Populations are stable.

Aprašė Povilas Ivinskis

Mažoji šaškytė

Melitaea aurelia Nickerl, 1850

ŠEIMA PLEŠTEKĖS (*NYMPHALIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

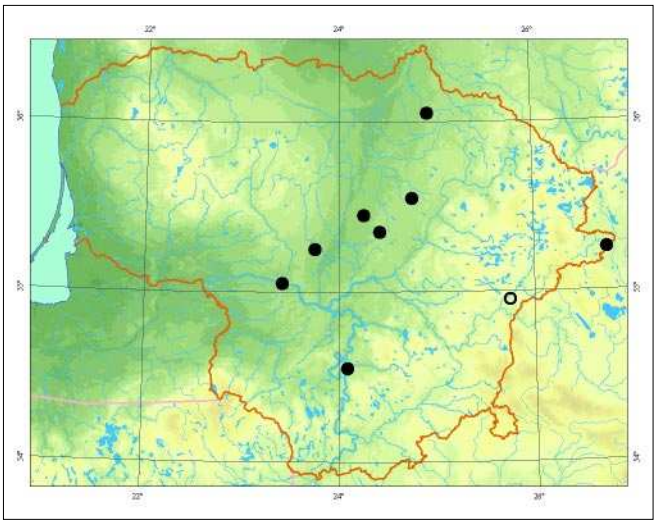
3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2000 m.

Paplitimas. Vidurio ir Rytų Europoje, Mažojoje Azijoje, Kazachstane, Pietų Urale, pietinėje Vakarų Sibiro dalyje.
Lietuvoje žinoma apie 20 radaviečių vidurio, šiaurės, rytų dalyje. Paplitimas ištirtas nepakankamai. Stabilios populiacijos yra Mentelių pievose (Anykščių r.), Padvilikių pievose (Ukmergės r.), Antanuose (Švenčionių r.), Pašilėlių pelkėje (Kėdainių r.).

Biologija ir ekologija. Gyvena miškingose vietovėse, natūraliose žemažolėse miškapievėse, šienaujamose mezofitų pievose, rečiau – sauspievėse. Vikšrų mitybiniai augalai: siauralapiai gysločiai (*Plantago lanceolata*), veronikos (*Veronica*), kūpoliai (*Melampyrum*), baršKučiai (*Rhinanthus*), rusmenės (*Digitalis*). Drugiai skraido nuo birželio vidurio iki liepos antros pusės. Lietuvoje viena karta per metus. Kiaušinėlius deda grupėmis, išsiritę vikšrai kartu maitinasi ir žiemoja šilko siūlais apsuktuose mitybinių augalų lapuose. Pavasarį išsiskirsto ir baigia vystytis. Lėliukėmis virsta ant mitybinių augalų, netoli žemės.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Individų tankumas net ir tinkamose buveinėse labai nedidelis. Pavyzdžiui, Padvilikių pievose (7 ha) vienu metu galima stebėti vos apie 10–15 drugių. Individai gali būti susitelkę vienoje buveinės dalyje. Dėl pastarąjį dešimtmetį prasidėjusių žemės naudojimo pokyčių, daugumai populiacijų iškilo išnykimo grėsmė.

apatinė pusė

Jono Augustausko nuotraukos

Grėsmės ir apsauga. Populiacijoms grėsmę kelia nenaudojamų pievų užsodinimas mišku arba savaiminis užžėlimas krūmais, medžiais, deginimas; buveinių vertimas intensyvaus žemės ūkio naudmenomis, insekticidų naudojimas.
Norint rūšį išsaugoti, būtina palaikyti tradicinį pievinių buveinių naudojimą – ekstensyvų ganymą (ne daugiau kaip 1 galvijas 2 ha pievos) atskirus pievų plotus šienaujant kas antri metai. Buveinėse reikėtų pašalinti augančius krūmus, medžius.

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., 1998: Butterflies (*Lepidoptera, Rhopalocera*) of Lithuania: fauna, distribution and protection. – Acta Zoologica Lituanica, 8 (3): 9–22.
Ivinskis P., Augustauskas J., 2004: Lietuvos dieniniai drugiai. – Kaunas.
Kazlaukas R., 1984: Lietuvos drugiai. – Vilnius.

Summary

Ihe species is very rare in Lithuania. Locally distributed in the central, northern and eastern parts of the country. Populations are decreasing mostly due to the rapid disappearance of extensively used natural meadows. Proper habitat management is needed.

Aprašė Giedrius Švitra

Tamsioji šaškytė

Melitaea diamina (Lang, 1789)

ŠEIMA PLEŠTEKĖS (*NYMPHALIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

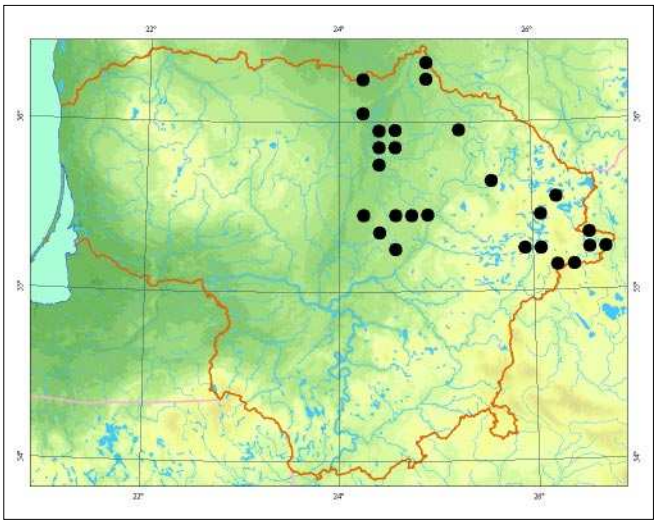
3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2000 m.

Paplitimas. Nuo Ispanijos per Vidurio, Rytų Europą, vidutinio klimato juostą Azijoje iki Ramiojo vandenyno. Lietuvoje pirmą kartą aptikta 1994 m. ir sparčiai išplito šiaurės, šiaurės rytų, rytų ir vidurio šalies dalyse. 2005 m. buvo žinoma apie 60 radaviečių Anykščių, Biržų, Ignalinos, Joniškio, Kėdainių, Kupiškio, Panevėžio, Pasvalio, Rokiškio, Švenčionių, Ukmergės, Utenos rajonuose.

Biologija ir ekologija. Gyvena drėgnose, aukštažolėse, pelkėtose pievose, dažniausiai užželiančiose krūmais (gluosniais, kadagiais), derlingų lapuočių miškų pakraščiuose, palei mišką kelius. Mėgsta nedideles uždaras pievas. Vikšrų mitybiniai augalai: gysločiai (*Plantago*), veronikos (*Veronica*), vaistiniai valerijonai (*Valeriana officinalis*), kūpoliai (*Melampyrum*), paprastosios gyvatžolės (*Bistorta major*). Lietuvoje viena karta per metus. Skraido nuo birželio pradžios iki liepos pradžios. Kiaušinėlius deda grupėmis, išsiritę vikšrai kartu maitinasi ir žiemoja šilko siūlais apsuktuose mitybinių augalų lapuose. Pavasarį išsiskirsto ir baigia vystytis. Lėliukėmis virsta ant mitybinių augalų, netoli žemės.

Populiacijų gausumas. Populiacijos labai lokalios, jos susiskaidžiusios į susisiekiančias mikropopuliacijas. Tinkamose buveinėse populiacijų tankumas gali būti gana didelis, pvz., Biržų girioje 100 m ruože *Melitaea diamina* santykinė gausa siekia 11 individų.

apatinė pusė

Jono Augustausko nuotraukos

Grėsmės ir apsauga. Nenaudojamų pievų savaiminis užžėlimas krūmais arba jų užsodinimas mišku, buveinių sausinimas, vertimas intensyvaus žemės ūkio naudmenomis, insekticidų naudojimas.
Norint rūšį išsaugoti, būtina palaikyti tradicinį pievinių buveinių naudojimą – ekstensyvų ganymą ar dalinį šienavimą, atskirus pievos plotus šienauti kas antri metai. Svarbu neužsodinti nenaudojamų pievų mišku, stabdyti buveinių kaitą – periodiškai šalinti užaugančius medžius ir krūmus.

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., Augustauskas J., 2004: Lietuvos dieniniai drugiai. – Kaunas.
Švitra G., 2004: *Melitaea diamina* (Lang, 1789) (*Lepidoptera, Nymphalidae*) plinta Lietuvoje. – New and Rare for Lithuania Insect Species, 16: 37–41.

Summary
Melitaea diamina has spread in northern, northeastern, eastern and central Lithuania since its first discovery in 1994. In suitable habitats Melitaea diamina can form abundant and viable populations.

Aprašė Giedrius Švitra

Akiuotasis satyras

Lopinga achine (Scopoli, 1763)

ŠEIMA NIMFALIJOS (*NYMPHALIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

4 (I) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2003 m. Įrašyta į Berno konvencijos II, Buveinių direktyvų IV priedus.

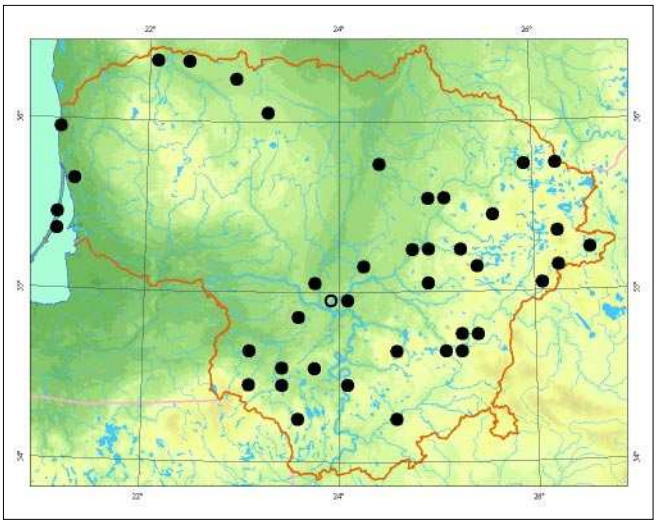
Paplitimas. Nuo Prancūzijos iki Tolimųjų Rytų, Japonijos. Aptinkama Pietų Skandinavijoje, Šiaurės Azijoje. Lietuvoje rūšis rasta: Alytaus, Ignalinos, Jonavos, Klaipėdos, Lazdijų, Panevėžio, Šiaulių, Utenos, Varėnos rajonuose, Kamanose (Akmenės r.), Troškūnuose (Anykščių r.), Žagarėje (Joniškio r.), Lamankos miške (Kauno r.), Ežerėlyje (Kauno r.), Staviškių ir Varluvos miškuose (Kauno r.), Pavejuonyje (Kauno r.), Kačerginėje (Kauno r.), Paparčiuose (Kaišiadorių r.), Palangoje (Kretingos r.), Nidoje ir Pervalkoje (Kuršių nerijoje), Buktoje (Marijampolės r.), Daukšiuose (Marijampolės r.), Juodeliuose (Marijampolės r.), Šakime (Molėtų r.), Ąžuolijos miške (Mažeikių r.), Dautarų botaniniame-zoologiniame draustinyje (Mažeikių r.), Gedvyde (Mažeikių r.), Šešuoliuose (Širvintų r.), Antanuose (Švenčionių r.), Labanore (Švenčionių r.), Pabradėje (Švenčionių r.), Gelednėje (Švenčionių r.), Čižiūnuose (Trakų r.), Paukšteliškėse (Trakų r.), Varninkuose (Trakų r.), Vaisgėliškyje (Ukmergės r.), Zujuose (Ukmergės r.); Verkiuose, Naujojoje Vilnioje, Paneriuose, Rudaminoje, Riešėje, Žaliuosiuose ežeruose, Skersabaliuose ir Dūkštose (Vilniaus r.); Vištytgirio miške (Vilkaviškio r.), Dusetose (Zarasų r.), Milašaičiuose (Raseinių r.).

Biologija ir ekologija. Gyvena lapuočių, mišriuose miškuose, pamiškėse – toliau nuo miško nutolsta labai retai. Gausesnis ąžuolynuose, kur yra lazdynų. Drugiai skraido gegužės pabaigoje–liepos pradžioje. Tupia dažniausiai ant medžių lapų, rečiau – ant žolinių augalų. Kiaušinėlius deda ant svidrių (*Lolium*), valkūnų (*Agropyron*), šunažolių (*Dactylis*). Žiemoja vikšrai. Lėliukėmis virsta ant mitybinių augalų ar paklotėje.

apatinė pusė

Jono Augustausko nuotraukos

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Žinomos atskirtos populiacijos, kai kurios jų gausios.

Grėsmė ir apsauga. Pagrindinė grėsmė kyla dėl miškų kirtimo, pavasarinių gaisrų pamiškėse.
Gausiausiose akiuotojo satyro gyvenamose vietose būtina išsaugoti brandžius lapuočių ir mišrius miškus.

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., 1998: Butterflies (*Lepidoptera, Rhopalocera*) of Lithuania: fauna, distribution and protection. – Acta Zoologica Lituanica. Entomologia, 8 (3): 9–21.
Ivinskis P., 2004: Lietuvos drugiai (*Lepidoptera*). Katalogas. – Vilnius.
Ivinskis P., Augustauskas J., 2004: Lietuvos dieniniai drugiai. – Kaunas.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. – Vilnius.

Summary

Found in many districts of Lithuania, in deciduous and mixed forest habitats. Local, in some places abundant. The main threat to is survival is deforestation and spring forest edge fires.

Aprašė Tomas Ūsaitis

Rudakis satyriukas

Coenonympha hero (Linnaeus, 1761)

ŠEIMA PLEŠTEKĖS (*NYMPHALIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

4 (I) kategorija

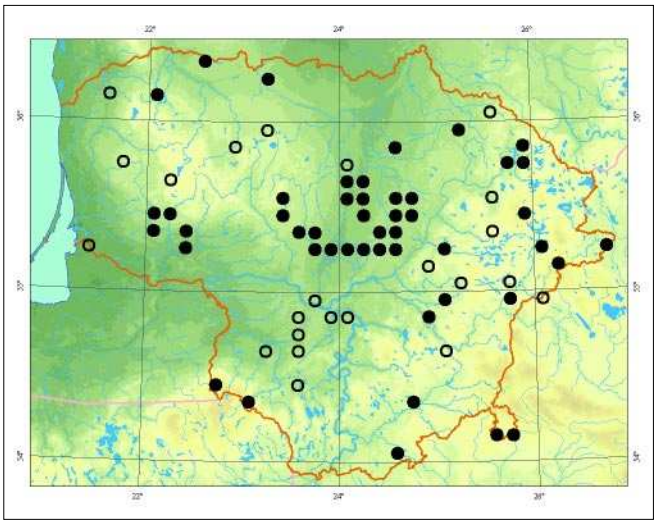
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m. Įrašyta į Berno konvencijos II, Buveinių direktyvos IV priedus.

Paplitimas. Nuo Šiaurės Prancūzijos ir Pietų Skandinavijos per Vidurio ir Rytų Europą, vidutinio klimato Aziją iki Japonijos ir Korėjos. Vakarų Europoje sparčiai nykstanti rūšis.
Lietuvoje rūšis gyvena daugelyje rajonų. Labai reta arba visai neaptinkama nederlinguose smėlingų dirvožemių regionuose ir labai sukultūrintuose rajonuose.

Biologija ir ekologija. Drugiai skraido nuo gegužės pabaigos iki liepos pradžios. Viena karta per metus. Kiaušinėlius deda po vieną ant mitybinių augalų — kupstinių šluotsmilgių (*Deschampsia cespitosa*), eraičinų (*Festuca*), lendrūnų (*Calamagrostis*) ir kitų miglinių. Žiemoja paaugę vikšrai. Lėliukėmis virsta ant žolių ar paklotėje. Gyvena atskirtomis populiacijomis, drėgnose krūmuotose natūraliose pievose, medžiais apaugusiose ganyklose ir pan.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Žinoma per pusšimtį radaviečių. Kiek daugiau populiacijų yra derlingame ir miškingame Vidurio Lietuvos regione — Panevėžio, Kėdainių, Ukmergės rajonuose. Tinkamose buveinėse populiacijos gali būti gausios — iki keliasdešimties ar daugiau individų.

Grėsmės ir apsauga. Daugumai populiacijų grėsmę kelia nutrūkęs tradicinis jų buveinių naudojimas — ekstensyvus ganymas ir šienavimas. Apleistos buveinės užželia krūmais, mišku arba apželdinamos. Buveinės gali būti sunaikintos, pavertus jas intensyvaus žemės ūkio naudmenomis — arimais, kultūrinėmis ganyklomis ir pan. Kai kurios radavietės sunaikinamos ar smarkiai pažeidžiamos rengiant poilsiavietes ir kitus poilsio objektus.
Norint rūšį išsaugoti, būtina palaikyti tradicinį buveinių naudojimą, išsaugoti natūralias miškų pievas.

apatinė pusė

Jono Augustausko nuotraukos

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., Augustauskas J., 2004: Lietuvos dieniniai drugiai. — Kaunas.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. — Vilnius.

Summary

The species is distributed in local, isolated populations. There are quite few localities, but most are in danger because of the disappearance of extensively used meadows.

Aprašė Vytautas Uselis, Giedrius Švitra

Pievinis satyriukas

Coenonympha tullia (Müller, 1764)

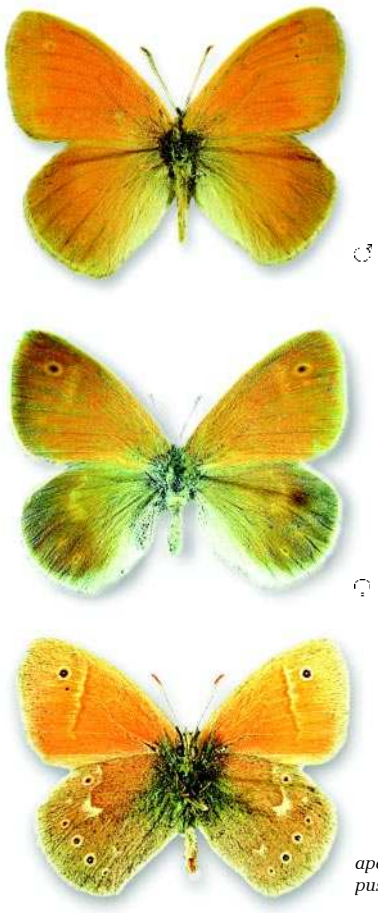
ŠEIMA PLEŠTEKĖS (*NYMPHALIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2005 m.

Paplitimas. Sporadiškai paplitusi Šiaurės ir Vidurio Europoje, vidutinio klimato Azijoje, Šiaurės Amerikoje. Visoje Lietuvoje lokaliai paplitusi rūšis.

Biologija ir ekologija. Drugiai vienos kartos, skraido nuo birželio pradžios iki liepos vidurio. Kiaušinius deda ant baltųjų saidrų (*Rhynchospora alba*), kupstinių švylių (*Eriophorum vaginatum*), siauralapių švylių (*E. angustifolia*), viksvų (*Carex*). Vikšrai aptinkami nuo rugpjūčio mėn. ant mitybinių augalų. Peržiemoję vikšrai pavasarį baigia vystytis ir ant žolinių augalų virsta lėliukėmis. Drugiai gyvena užpelkėjusiose pievose, žemapelkėse, tarpinio tipo pelkėse, aukštapelkėse.

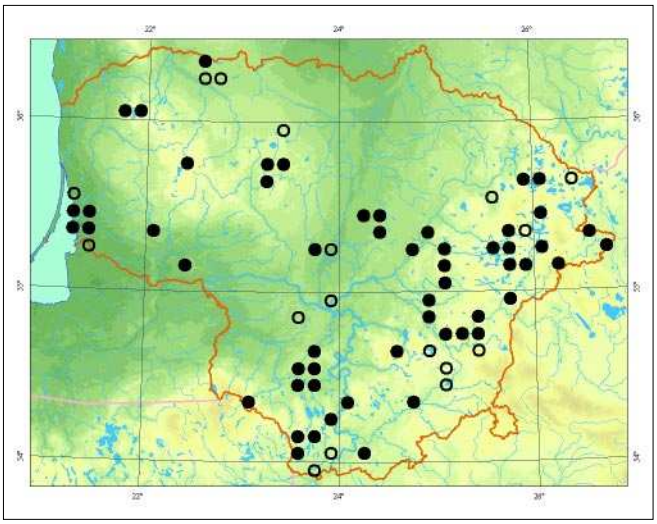

♂

♀

apatinė pusė

Povilo Ivinskio nuotraukos

Populiacijų gausumas. Žinoma per 100 radaviečių visoje Lietuvos teritorijoje. Rūšis gyvena nedidelėmis populiacijomis, nors tinkamose buveinėse galima aptikti keliasdešimt drugių. Populiacijų būklė stabili, bet keičiantis žemėnaudai kyla jų nykimo grėsmė.

Grėsmės ir apsauga. Rūšis nyksta dėl šlapžemių sausinimo ir jų užaugimo mišku. Būtina išlaikyti esamą buveinių hidrologinį režimą, pievinio satyriuko radavietėse šalinti sumedėjusią augaliją.
Skatintinas dalinis buveinių šienavimas ir nušienautos žolinės augalijos išvežimas už buveinės ribų.

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., 1998. Butterflies (*Lepidoptera, Rhopalocera*) of Lithuania: fauna, distribution and protection. — Acta Zoologica Lituanica, 8 (3): 9—22.
Ivinskis P., 2004: Lepidoptera of Lithuania. — Vilnius.
Ivinskis P., Augustauskas J., 2004: Lietuvos dieniniai drugiai. — Kaunas.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. — Vilnius.

Summary
The species is widespread throughout Lithuania, but quite local. Populations are not abundant and can be found in different types of wetlands. Individual populations could decrease due to changes in landuse.

Aprašė Dalius Dapkus, Giedrius Švitra

Pietinis satyras

Hipparchia statilinus (Hufnagel, 1766)

ŠEIMA NIMFALIJOS (*NYMPHALIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

1 (E) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Europoje, Šiaurės Afrikoje, Mažojoje Azijoje. Lietuvoje rūšis aptinkama Pabradės apylinkėse, karinio poligono teritorijoje.

Biologija ir ekologija. Kiaušinėlius deda ant mitybinių augalų – dirsių (*Bromus*), miglių (*Poa*), eraičinų (*Festuca*). Žiemoja vikšrai. Lėliukėmis virsta paklotėje. Drugiai skraido liepos–rugpjūčio mėn. saulėtomis dienomis jaunų pušynų pakraščiuose, atviruose smėlynuose su samanų, kerpių danga. Drugiai lanko žydinčių čiobrelių plotelius, kartais užklysta į pušynus, kur laikosi miško aikštelėse, prie kelių.

Populiacijų gausumas. Populiacija negausi, randami pavieniai individai. Pabradės apylinkėse rūšis aptinkama ilgiau nei 30 metų. Gausumo pokyčių nepastebėta.

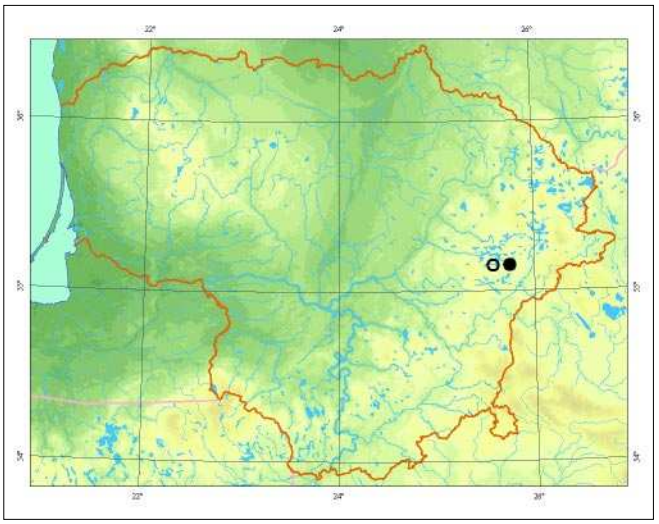
Grėsmės ir apsauga. Atvirų, gerai šildomų plotų užaugimas mišku, samanų, kerpių paklotės ardymas labai kenkia šiai rūšiai.

apatinė pusė

Jono Augustausko nuotraukos

Pietrytinius atvirus Pabradės poligono pakraščius reikėtų saugoti nuo užaugimo mišku.

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., 2004: Lietuvos drugiai (*Lepidoptera*). Katalogas. – Vilnius.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. – Vilnius.

Summary

Only one locality in the Pabrade military territory is known. This population is small but has been stable for over 30 years.

Aprašė Povilas Ivinskis

Pelkinis satyras

Oeneis jutta (Hübner, 1806)

ŠEIMA NIMFALIJOS (*NYMPHALIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1976 m.

Paplitimas. Rytų Europoje, Sibire iki Aliaskos. Lietuvoje rūšis aptinkama įvairaus dydžio aukštapelkėse, daugiausia Pietryčių Lietuvoje.

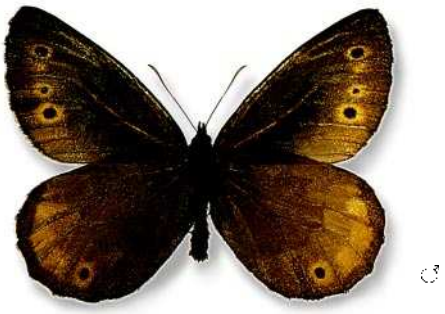
Biologija ir ekologija. Drugiai skraido aukštapelkėse, mėgsta tupėti ant pušų kamienų. Patelės kiaušinėlius, po 1–3, deda ant įvairių miglinių (*Poaceae*). Išsiritę vikšrai žiemoja. Maitinasi tik naktį.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausunas netirtas. Kai kuriose buveinėse per dieną galima pamatyti šimtus individų: Žaliosios girioje (Panevėžio r.), Rūdninkų girioje prie Kernavo (Šalčininkų r.). Po 2000 m. gaisro Adutiškio aukštapelkėje iš gausios populiacijos liko tik pavieniai individai.

Grėsmės ir apsauga. Aukštapelkių hidrologinio režimo pokyčiai, buveinių užaugimas mišku, gaisrai.

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., 2004: Lietuvos drugiai (*Lepidoptera*). Katalogas. – Vilnius.

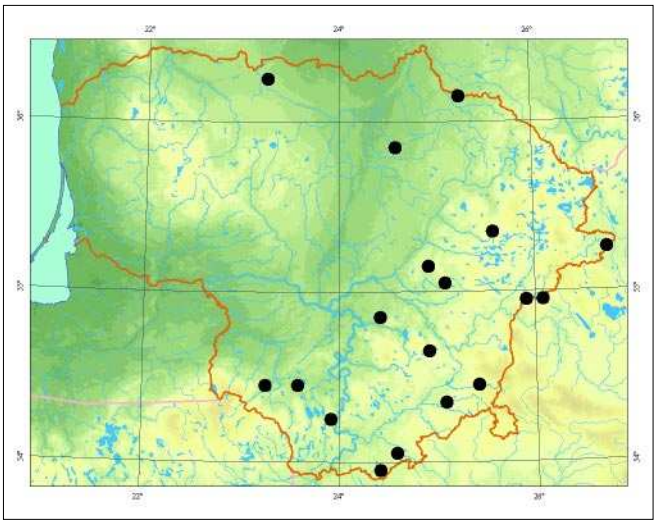

♂

apatinė pusė

Jono Augustausko nuotraukos

Ivinskis P., Augustauskas J., 2004: Lietuvos dieniniai drugiai. – Kaunas.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. – Vilnius.

Summary

Consistently found in raised bogs of various sizes. The most abundant populations are in the eastern and southeastern parts of the country.

Aprašė Povilas Ivinskis

Juodmargis pelkinukas

Macaria carbonaria (Clerck, 1759)

ŠEIMA SPRINDŽIAI (*GEOMETRIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

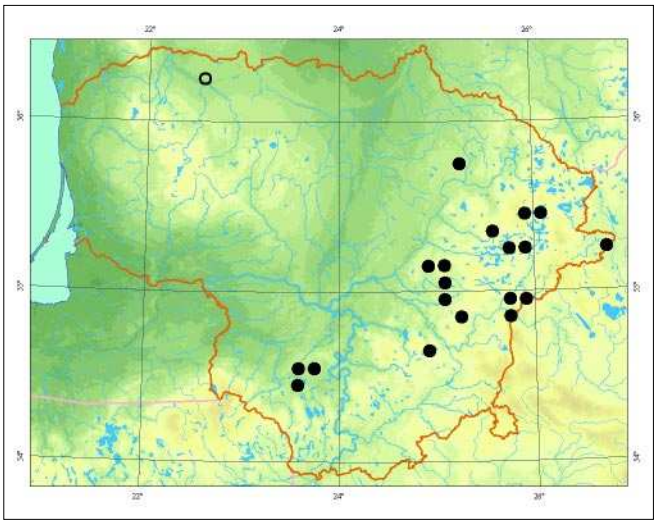
Paplitimas. Eurazijoje. Vidurio Europose kalnuotose vietovėse aptinkamos atskirtos ir negausios populiacijos, o Šiaurės Europoje gana plačiai paplitusi rūšis. Šios rūšies arealas į rytus siekia Sibirą.
Aptinkama Vidurio, Rytų ir Šiaurės Lietuvos pelkėse.

Biologija ir ekologija. Aukštapelkių rūšis. Gyvena nepažeistose aukštaplynėse ir atviruose gailiniuose pušynuose, kur gausiai auga švyliai ir siauralapės balžuvos. Tankiuose gailiniuose pušynuose, pelkių pakraščiuose ar apypelkiuose neaptinkama; išnyksta sausėjant pelkei. Drugiai skraido nuo gegužės mėn. iki birželio pradžios. Aktyvūs dienos metu, pabaidyti pakyla nuo pelkinių augalų. Drugiams būdingas labai greitas skrydis – paskridę keliolika metrų, vėl tupia ant žolinių augalų. Suaugėliai maitinasi siauralapių balžuvų žiedų nektaru. Vikšrai minta pelkinių augalų (balžuvų, varnauogių) lapais birželio–liepos mėn. Žiemoja lėliukės.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Gyvena negausiomis atskiromis populiacijomis. Didesnėse aukštapelkėse pavieniai individai būna pasklidę

Povilo Ivinskio nuotrauka

dideliame plote. Mažesnėse aukštapelkėse (iki 50 ha) tinkamu metu gali būti aptinkama keliolika individų (pvz., Beržaloto I pelkėje, Ukmergės r., 100 m ruože galima aptikti iki 10 individų). Dabartinėse radavietėse populiacijų būklė stabili, bet užaugant aušta plynėms, populiacijos gali nykti.

Grėsmės ir apsauga. Aukštapelkių sausinimas ir jų apaugimas mišku.
Būtina išaikyti stabilų pelkių hidrologinį režimą, atvirų ir apaugusių pušimis plotų santykį pelkėse; siūloma žiemą aukštaplynėse šalinti jaunus medžius.

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., 1993: Check-list of Lithuanian Lepidoptera. Lietuvos drugių sąrašas. – Vilnius.
Ivinskis P., 2004: Lepidoptera of Lithuania. – Vilnius.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. – Vilnius.

Summary
The tyrphobiontic species is quite local and has a limited distribution in raised bogs in central, eastern and northern Lithuania. Populations are isolated and small (up to 10 spec. per 100 m transect). They are found in open raised bogs and sparse pine bogs.

Aprašė Dalius Dapkus

Spalvotasis pelkiasprindis

Chariaspilates formosaria (Eversmann, 1837)

ŠEIMA SPRINDŽIAI (*GEOMETRIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

4 (I) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Vidurio Europoje. Randama Rytų Lenkijoje, Baltarusijoje, bet šiauriau Lietuvos nėra aptinkama. Lietuvoje rūšis aptinkama tik Čepkelių valstybiniame rezervate ir Žuvinto biosferos rezervate.

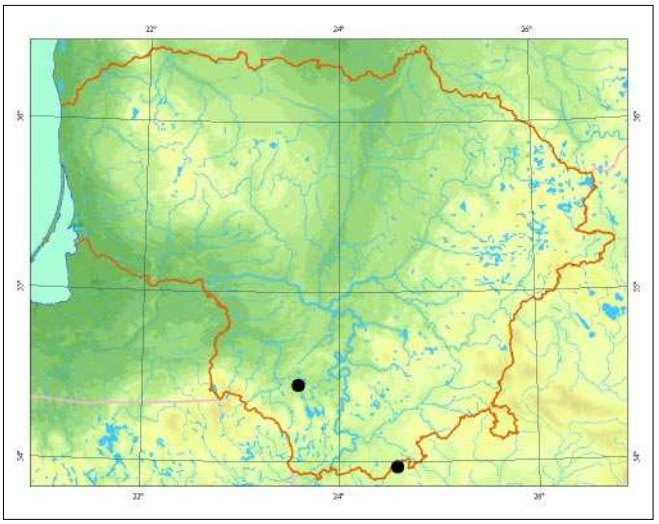
Biologija ir ekologija. Vienos kartos drugiai skraido nuo birželio vidurio iki liepos vidurio nakties metu. Gyvena žemapelkėse ir užpelkėjusiose pievose. Rugpjūčio–gegužės mėn. vikšrai minta šilingėmis (*Lysimachia*).

Populiacijų gausumas. Duomenų apie populiacijas nėra daug. Pirmą kartą Lietuvoje rūšis rasta 1974 m. Žuvinto rezervate. Antroji radavietė aptikta 1998 m. Čepkelių rezervate. Abi populiacijos šiuo metu gyvybingos. Dažniausiai drugių aptinkama Katros upės slėnio užpelkėjusiose pievose ir Žuvinto apyežerės žemapelkėse, kur jų tankumas gali siekti kelis šimtus individų, o į aplinkines buveines migruoja tik pavieniai drugiai. Šiuo metu populiacijų būklė stabili.

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę kelia šlapžemių apaugimas sumedėjusia augalija, nutrūkus natūraliai žemėnaudai (pvz., spartus užpelkėjusių pievų užaugimas

Povilo Ivinskio nuotrauka

krūmais ir medžiais Katros upės slėnyje), taip pat šlapžemių sausinimas.
Spalvotojo pelkiasprindžio radavietėse būtina šienauti dalimis, periodiškai šalinti sumedėjusią augaliją, išlaikyti pastovų buveinių hidrologinį režimą.

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., 1993: Check-list of Lithuanian Lepidoptera. Lietuvos drugių sąrašas. – Vilnius.
Ivinskis P., 2004: Lepidoptera of Lithuania. – Vilnius.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. – Vilnius.

Summary

The species is locally found in Lithuania. There are only two localities, in Čepkeliai Strict Nature Reserve and Žuvintas Biosphere Reserve. The species prefers fens and wet meadows. Population size can reach several hundred individuals in suitable habitats.

Aprašė Dalius Dapkus

Gelsvasis pelkiasprindis

Aspitates gilvaria (Denis & Schiffermüller, 1775)

ŠEIMA SPRINDŽIAI (*GEOMETRIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1991 m.

Paplitimas. Eurazijoje. Aptinkama Vidurio Europoje. Iš Šiaurės Europos šalių gyvena tik Suomijoje. Lietuvoje žinomos 3 radavietės: Čepkelių, Kamanų valstybiniuose rezervatuose ir Žuvinto biosferos rezervate.

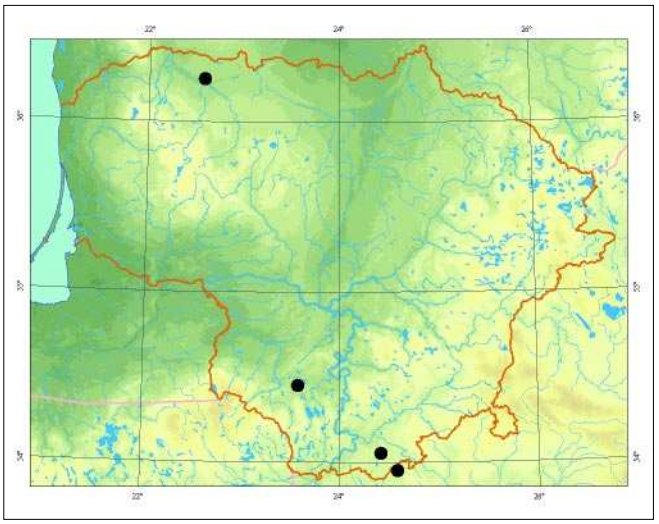
Biologija ir ekologija. Drugiai skraido birželio pabaigoje–liepos mėn. Aktyvūs dieną ir naktį. Vidurio Europos šalyse gyvena įvairiose kseroterminėse buveinėse. Lietuvoje aptinkami tiek aukštapelkėse, tiek kseroterminėse buveinėse. Gyvena Čepkelių raiste ir jo apylinkių pušynų aikštelėse, Žuvinto palių aukštaplynėse bei paežerės žemapelkėse. Dieną tupi ant švylių, o pabaidyti pakyla. Vikšrai minta įvairiais pelkių augalais – siauralapėmis balžuvomis, juodosiomis varnauogėmis, vaivorais – rugpjūčio–birželio mėn.

Populiacijų gausumas. Populiacijos negausios, plačiai išsisklaidžiusios po Čepkelių raisto ir Žuvinto palių aukštapelkių masyvus. Dažniausiai aptinkami pavieniai individai.

Grėsmės ir apsauga. Aukštapelkių ir apypelkių buveinių sausinimas bei aukštaplynių užaugimas sumedėjusia augalija.

Povilo Ivinskio nuotrauka

Siūloma palaikyti pastovų aukštaplynių ir gailinių pušynų santykį Čepkelių raiste ir Žuvinto paliose, žiemą periodiškai iškirsti plynėse jaunus medžius. Palaikyti pastovų hidrologinį pelkių režimą.

Informacijos šaltiniai

Dapkus D., 2001: Macrolepidoptera of Lithuanian peatbogs. – Norwegian Journal of Entomology, 48: 161–166.
Ivinskis P., 1993: Check-list of Lithuanian Lepidoptera. Lietuvos drugių sąrašas. – Vilnius.
Ivinskis P., 2004: Lepidoptera of Lithuania. – Vilnius.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. – Vilnius.

Summary

A species living in Čepkeliai mire and Žuvintas Palios open raised bog. Populations are not abundant but stable.

Aprašė Dalius Dapkus

Smilčiasprindis

Phibalapteryx virgata (Hufnagel, 1767)

ŠEIMA SPRINDŽIAI (*GEOMETRIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

4 (I) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Visoje Europoje, Kaukaze, europinėje Rusijos dalyje, Urale, Kazachstane, Pietų Sibire, Altajuje, Amūro baseine, Pietų Primorėje, Turkijoje, Šiaurės Mongolijoje.
Lietuvoje rūšis rasta tik pajūryje: Klaipėdoje, Šaipiuose (Klaipėdos r.), Šventojoje (Kretingos r.).

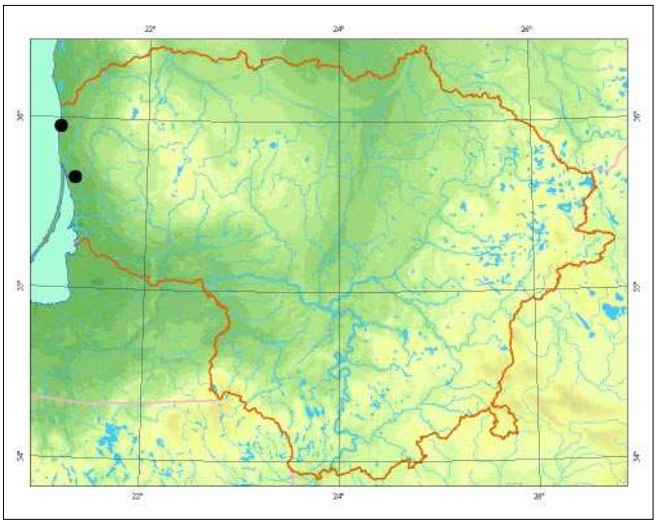
Biologija ir ekologija. Gyvena atvirose, gerai šildomose, smėlėtose vietovėse su žema augalija: sausose pievose, pajūrio kopose, palvėse, sausuose šlaituose. Dvi kartos per metus. Pirmos kartos drugiai skraido gegužės—birželio mėn., antros — liepos—rugpjūčio mėn. Drugiai aktyvūs vakarais, juos lengva pabaidyti dieną. Kiaušinėlius deda ant lipikų (*Galium*), čiobrelių (*Thymus*), krunių (*Asperula*) ir kitų žolinių augalų. Vikšrai randami birželio, vėliau — rugpjūčio—rugsėjo mėn. Lėliukėmis virsta žemėje. Žiemoja lėliukės.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Gyvena lokaliai, savo buveinėse nereti.

Grėsmė ir apsauga. Gyvenamų vietų ištrypimas ir pajūrio pievų užaugimas mišku.
Lietuvoje yra labai nedaug rūšiai tinkamų buveinių, todėl ten, kur rastas drugys, svarbu išsaugoti buveines.

Povilo Ivinskio nuotrauka

Informacijos šaltiniai
Ivinskis P., 2004: Lietuvos drugiai (*Lepidoptera*). Katalogas. — Vilnius.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. — Vilnius.

Summary
The species is distributed only in very dry sandy areas on the Baltic Sea coast. Not rare in these specific habitats, however, in Lithuania, there are very few areas fit for the species.

Aprašė Tomas Ūsaitis

Estinė cidarija

Epirrhoe tartuensis Möls, 1965

ŠEIMA SPRINDŽIAI (*GEOMETRIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2000 m.

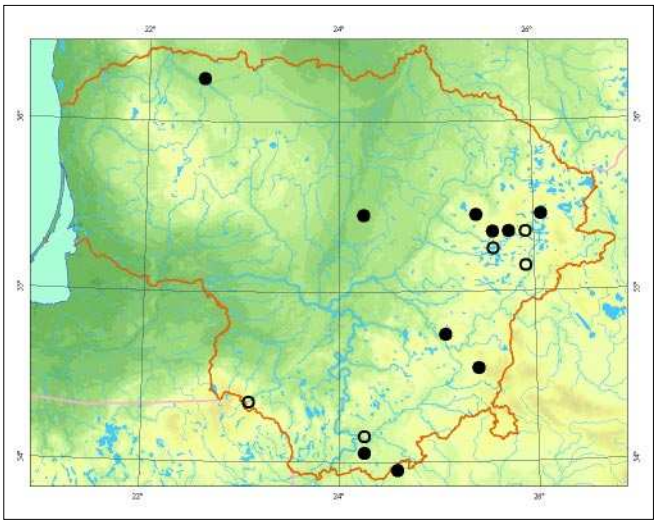
Paplitimas. Europos borealinių miškų zonoje, nuo Suomijos šiaurėje iki šiaurrytinės Lenkijos pietuose, Vidurio, Šiaurės ir Šiaurės Vakarų Rusijoje. Rytuose randama iki Vakarų Sibiro.
Lietuvoje žinoma apie 20 radaviečių Akmenės, Ignalinos, Kėdainių, Marijampolės, Šiaulių, Švenčionių, Trakų, Utenos, Varėnos, Vilniaus rajonuose.

Biologija ir ekologija. Gyvena krūmuotose žemapelkėse, tarpinio tipo pelkėse, šlapiose, pelkėtose pievose. Suaugėliai skraido nuo birželio vidurio iki rugpjūčio pradžios. Viena karta per metus. Vikšrai minta pelkiniais lipikais (*Galium palustre*) bei kitomis lipikų rūšimis. Žiemoja lėliukės. Drugiai retai išskrenda už buveinės ribų.

Populiacijų gausumas. Tinkamose buveinėse estinės cidarijos sudaro gausias populiacijas, pvz., R. Kazlauskas nurodo, kad 1997 07 02 Rudaminos slėnyje, ties Šveicarų kaimu (Vilniaus r.), per naktį prie šviesos gaudyklės atskrido apie 50 drugių. Panašaus gausumo populiacijos pastebėtos Skroblaus slėnyje, ties Dubininku, Kapiniškiais (Varėnos r.), pelkėje prie Vitkūnų piliakalnio (Utenos r.).

Povilo Ivinskio nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia pelkinių buveinių sausinimas. Kitos grėsmės: nenaudojamų pievų savaiminis užžėlimas krūmais arba jų užsodinimas mišku, pesticidų naudojimas, buveinių suskaidymas ir atskyrimas.
Labai svarbu išlaikyti esamą hidrologinį režimą. Pievose siūlomas ekstensyvus ganymas (ne daugiau kaip 1 galvijas 2 ha pievos).

Informacijos šaltiniai

Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. – Vilnius.
Ivinskis P., 2004: Lepidoptera of Lithuania. – Vilnius.

Summary

The species is very local, distributed mainly in the eastern part of Lithuania. Isolated populations inhabit wet meadows and transitional mires. Drainage of habitats is considered to be the main threat to the populations.

Aprašė Giedrius Švitra

Baltajuostis juodsprindis

Baptria tibiale (Esper, 1791)

ŠEIMA SPRINDŽIAI (*GEOMETRIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

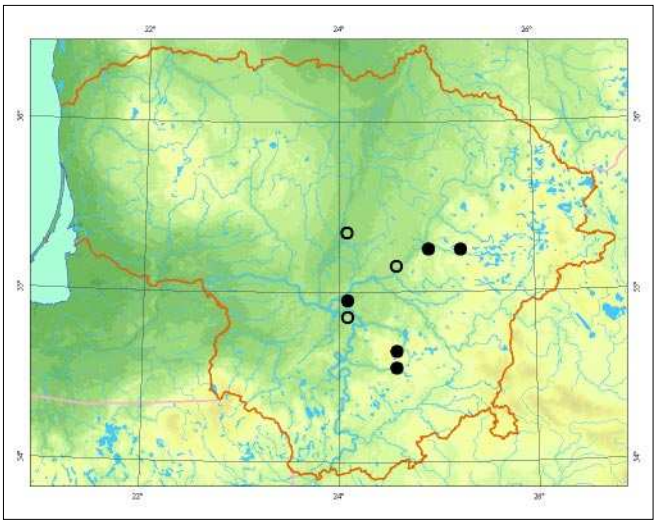
Paplitimas. Eurazijos lapuočių miškų zonoje: Europoje – nuo Ispanijos pietuose iki Norvegijos ir Suomijos šiaurėje, Estijoje, Latvijoje; Azijoje – į rytus iki Sachalino, Korėjoje ir Japonijoje.
Lietuvoje labai reta rūšis, iki 2005 m. rasta tik Laumėnų miške, Šventosios slėnyje nuo Dukstynos miško iki Siesarties žemupio, šalia Mikutiškių kaimo (Ukmergės r.), Vilainių miške (Kėdainių r.), Lapėse ir Dubravos miške (Kauno r.), Kalvių ir Mackantiškių miškuose (Trakų r.).

Biologija ir ekologija. Gyvena ūksminguose plačialapių lapuočių ir mišriuose miškuose, mišku apaugusiuose upių slėnių ar kalvų šlaituose, griovose. Viena karta per metus. Suaugėliai skraido nuo birželio pradžios iki liepos vidurio. Drugiai aktyvūs dieną. Vikšrai minta varpotųjų juodžolių (*Actaea spicata*) lapais. Žiemoja lėliukės.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Žinoma iki 10 radaviečių. Visur rasti tik pavieniai individai. Net ir tinkamose buveinėse, pvz., Dukstynos miške (Ukmergės r.), kur populiacija aptinkama nuo 1978 m., visame plote pastebimi tik pavieniai (1–3) individai.

Povilo Ivinskio nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę gali kelti plynieji kirtimai rūšies buveinėse. Dėl jų nukentėtų ar būtų sunaikinti mitybiniai augalai.

Informacijos šaltiniai

Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. – Vilnius.
Ivinskis P., 2004: Lepidoptera of Lithuania. – Vilnius.

Summary

Baptria tibiale is a very rare species in Lithuania. Populations are scarce even in suitable habitats. Clear-felling would appear to be the main threat for this species.

Aprašė Giedrius Švitra

Vingirinis sprindytis

Eupithecia thalictrata (Püngeler, 1902)

ŠEIMA SPRINDŽIAI (*GEOMETRIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

3 (R) kategorija

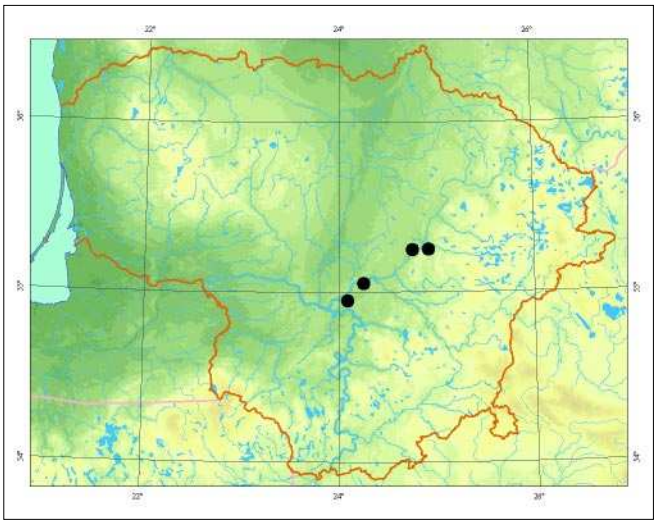
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2000 m.

Paplitimas. Italijos, Šveicarijos, Austrijos, Lenkijos, Ukrainos, Šiaurės Kazachstano ir Rusijos (iki Uralo) stepinėse buveinėse. Sibire ir Tolimuosiuose Rytuose gyvena kitas porūšis.
Lietuvoje rūšis aptinkama Šventosios upės slėnyje Dukstynos entomologiniame draustinyje (Ukmergės r.), Bajoriškėse (Jonavos r.) ir Neries slėnyje, Lapėse (Kauno r.).

Biologija ir ekologija. Miškastepėms būdingas drugys. Gyvena upių slėniuose, paupių, miškų pievose, kseroterminiuose šlaituose. Dažniausiai pastebimi vikšrai. Jie gyvena tarp vingirių žiedų, pasižymi slepiamąja spalva. Minta vingirių žiedais. Drugiai skraido nuo gegužės pabaigos – birželio mėn. Į šviesą skrenda nenoriai. Žiemoja lėliukės.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Gyvena negausiomis atskirtomis populiacijomis Dukstynos entomologinio draustinio ir greta esančiose pievose, Bajoriškių ir Lapių apylinkėse. Dukstynos draustinyje 1 m² aptinkami 1–2 vikšrai, o visame draustinyje populiaciją sudaro apie 100 individų.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės – paupių pievų apaugimas mišku ir pavasariniai gaisrai. Dukstynos entomologinio draustinio apylinkėse yra ir daugiau tinkamų vietų rūšiai gyventi, tačiau šioms buveinėms kenkia didelis poilsiautojų srautas.
Siūloma išsaugoti nepakitusias pagrindines buveines, būtina išlaikyti atvirų bei apaugusių medžiais plotų santykį.

Povilo Ivinskio nuotrauka

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., 2004: Lepidoptera of Lithuania. – Vilnius.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. – Vilnius.
Ūsaitis T., 2006: Kauno rajono Lapių apylinkių naktiniai makrodrugiai. – Žmogaus ir gamtos sauga: 211–212.

Summary

A local species of limited distribution, found only in central Lithuania in the Šventoji and Neris river valleys. Populations are isolated and not abundant, and can be found along forest edges and in clearings.

Aprašė Povilas Ivinskis

Pušinis keliaujantis kuoduotis

Thaumetopoea pinivora (Treitschke, 1834)

ŠEIMA KUODUOČIAI (*NOTODONTIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

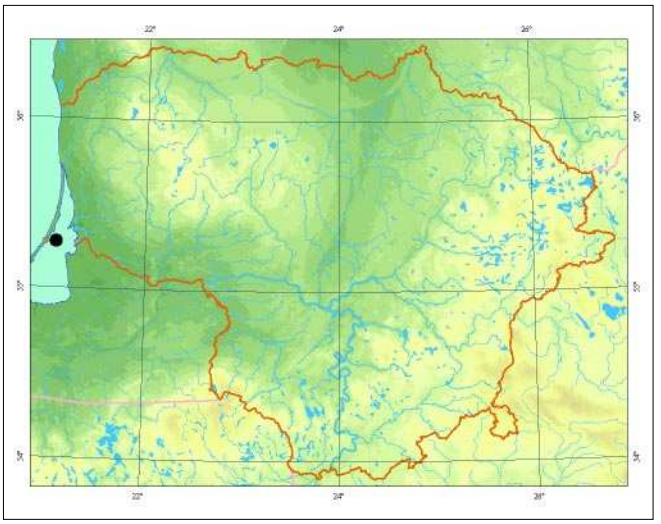
4 (I) kategorija

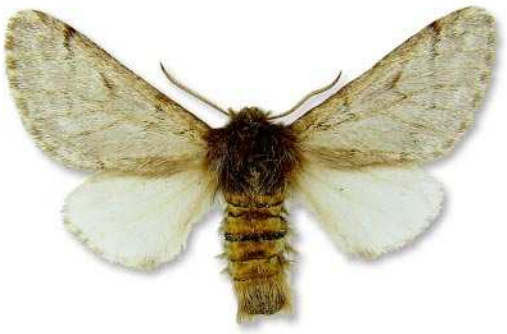
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Europoje: Vokietijoje, Danijoje, pietinėje Šedijoje, Lenkijoje, Rusijoje (Kuršių nerijoje). Lietuvoje rūšis aptinkama tik Nidos apylinkėse (Kuršių nerijoje).

Biologija ir ekologija. Gyvena ant kalninių pušų gerai šildomose kopose. Drugiai kiaušinėlius deda ant kalninių pušų (*Pinus mugo*) spyglių. Visas spyglys būna padengtas kiaušinėliais ir atrodo kaip išlukštenta kukurūzo burbuolė. Išsiritę drugiai gyvena kartu. Pradžioje jie būna ir maitinasi po bendru dangalu. Kai paauga, dieną tūno prie kamieno ar stambesnių šakų, o vakare vienas paskui kitą ropoja per šakas ir graužia spyglius. Rugpjūčio viduryje vikšrai suauga ir leidžiasi nuo medžių. Dieną jie vienas paskui kitą keliauja ieškodami maisto ir vietos kokonui susukti. Lėliukėmis virsta kokonuose, smėlyje po kerpėmis, žolių šaknimis. Žiemoja lėliukės. Drugiai skraido birželio–liepos mėn. Pušinio keliaujančio kuoduočio vikšrai labai nuodingi. Jų kūną dengiantys plaukeliai užpildyti nuodingu skysčiu. Pakliuvę ant odos sukelia skausmingą uždegimą.

Populiacijų gausumas. Per pastaruosius 30 metų Kuršių nerijoje (Lietuvos dalyje) populiacijos gausumas nepakito. Ši rūšis reta ir aptinkami tik pavieniai individai. Tačiau vos už 10 km esančioje Rybačyj gyvenvietėje (Rusijoje) ji kelia problemų, nes aptinkama labai gausiai. Daugybė ore plaukiojančių plaukelių sukelia žmonėms kvėpavimo takų alergiją. Pastaruoju metu pušiniai keliaujantys kuoduočiai pradėjo kenkti Švedijoje. Gali būti, kad šią unikalią rūšį (kaip kenkiančią) ateityje turėsime išbraukti iš Lietuvos raudonosios knygos.

Thomas Witt nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Kalninių pušų plotų apsauga, miškų gaisrai.

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., 2004: Lietuvos drugiai (*Lepidoptera*). Katalogas. – Vilnius.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. – Vilnius.

Summary

Consistently found only in the Nida area (on the Curonian Spit). Rare.

Aprašė Povilas Ivinskis

Pilkažalis žvilgūnas

Diachrysia zosimi (Hübner, 1822)

ŠEIMA PELĖDGALVIAI (*NOCTUIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

4 (I) kategorija

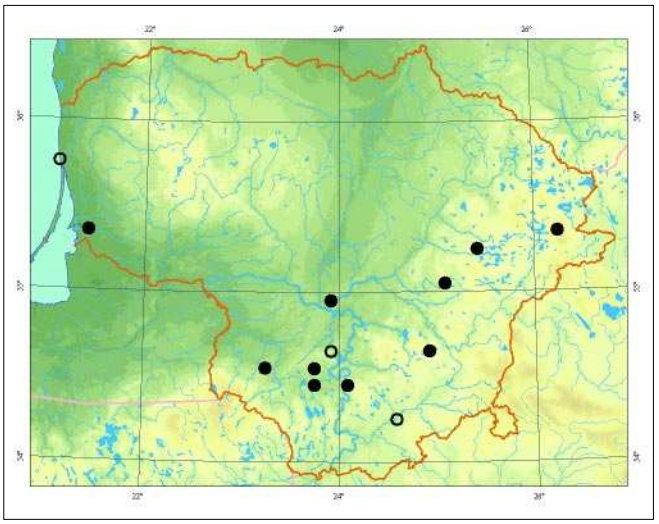
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Baltijos šalyse, Austrijoje, Pietų Šveicarijoje, Šiaurės Italijoje, Rytų Lenkijoje, Čekijoje, Slovakijoje, Vengrijoje, Rumunijoje, Šiaurės Bulgarijoje, Šiaurės Balkanuose, Ukrainoje, europinėje Rusijos dalyje, Pietų Urale, Kaukaze, Sibire, Tolimuosiuose Rytuose, Kinijoje, Korėjoje, Japonijoje.
Lietuvoje rūšis rasta: Kauno, Klaipėdos, Prienų, Šilutės, Trakų rajonuose, Žuvinte (Alytaus r.), Švedriškėje (Ignalinos r.), Žiežmariuose (Kaišiadorių r.), Krosnoje (Lazdijų r.), Karkliškėse (Marijampolės r.), Bagotojoje (Marijampolės r.), Videniškiuose (Molėtų r.), Jauniūnuose (Širvintų r.), Medinuose (Vilniaus r.), Katroje (Varėnos r.), Zervynoje (Varėnos r.).

Biologija ir ekologija. Gyvena aukštapelkių pakraščiuose ir didesnėse žemapelkėse. Drugiai skraido birželio—rugpjūčio mėn. naktimis. Kiaušinėlius deda ant vaistinių kraujalakių (*Sanguisorba officinalis*) ir kitų žolinių erškėtinių (*Rosaceae*) šeimos augalų, rečiau — ant pelkinių mandrauninkių (*Parnassia palustris*). Patelė apatinėje mitybinių augalų lapų pusėje padeda iki 150 kiaušinėlių. Išsiritę vikšrai pradžioje skeletuoja apatinės lapų pusės audinius ir tik kelis kartus išsinėrę nuo kraštų pradeda graužti lapus. Žiemoja vidutinio ūgio vikšrai. Lėliukėmis virsta retuose kokonuose, tarp mitybinio augalo lapų.

Povilo Ivinskio nuotrauka

Populiacijų gausumas. Kiek gausesni Žuvinto rezervate, kitur rasti tik pavieniai drugiai.

Grėsmė ir apsauga. Pagrindinė grėsmė kyla dėl pelkių nusausinimo, užaugimo.
Svarbu išsaugoti šio drugio buveines.

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., 2004: Lietuvos drugiai (*Lepidoptera*). Katalogas. — Vilnius.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. — Vilnius.

Summary
Found on the edges of raised bogs and in larger sedge fens. More abundant in the Žuvintas Biosphere Reserve, with only solitary individuals found elsewhere. The main threat to its survival is caused by wetland drainage.

Aprašė Tomas Ūsaitis

Pajūrinė kukulija

Cucullia balsamitae (Boisduval, 1840)

ŠEIMA PELĖDGALVIAI (*NOCTUIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

3 (R) kategorija

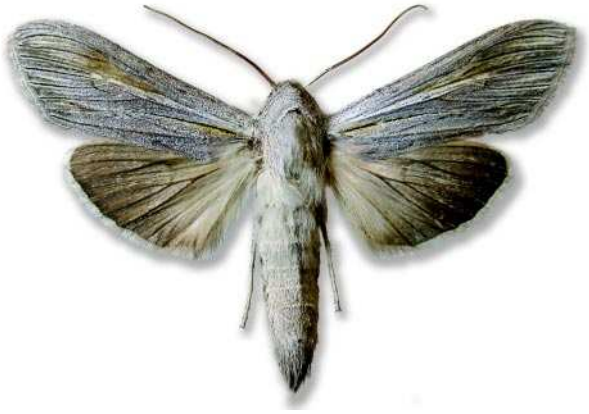
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Europoje: Austrijoje, Vengrijoje, Lenkijoje, Baltarusijoje, Rusijoje.
Lietuvoje aptinkama pajūryje, daugiausia Kuršių nerijoje ir Rūdninkų poligone Šalčininkų rajone.

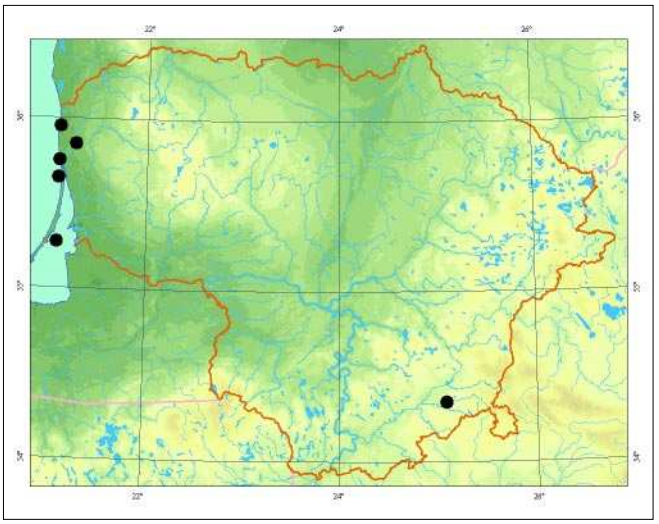
Biologija ir ekologija. Apie rūšies biologiją duomenų labai mažai. Vikšrai minta vanagėmis (*Hieracium*), saliavais (*Peucedanum*). Žiemoja lėliukės žemėje. Drugiai skraido nuo liepos mėn. iki rugpjūčio vidurio. Tai stepinė rūšis – visame paplitimo areale aptinkamos atskirtos populiacijos. Plitimą riboja ir mikroklimato sąlygos. Tipingos buveinės – atviri smėlėti žemės plotai su skurdžia augalija. Drugiai pastebimi prie šviesos šaltinių.

Populiacijų gausumas. Per pastaruosius 30 metų populiacijos būklė nepakito. Rūšis labai reta. Aptinkami pavieniai individai.

Grėsmės ir apsauga. Atvirų plotų užsodinimas mišku, ištrypimas.

Povilo Ivinskio nuotrauka

Informacijos šaltiniai
Ivinskis P., 2004: Lietuvos drugiai (*Lepidoptera*). Katalogas. – Vilnius.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. – Vilnius.

Summary
A rare, halophilic species, found only in the Baltic Sea coastal dune and sand flat zones.

Aprašė Povilas Ivinskis

Retasis ratuotasis pelėdgalvis

Ipimorpha contusa (Freyer, 1849)

ŠEIMA PELĖDGALVIAI (*NOCTUIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

4 (I) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Pietų Norvegijoje, Pietų Suomijoje, Baltijos šalyse, Vidurio Europoje, europinėje Rusijos dalyje. Lietuvoje rūšis rasta: Raudondvaryje (Kauno r.), Lapėse (Kauno r.), Krosnoje (Lazdijų r.), Buktos miške (Marijampolės r.), Suginčiuose (Molėtų r.), Bijutiškyje (Molėtų r.), Šeduvoje (Radviliškio r.), Kertušo pelkėje (Ukmergės r.), Kėdainių, Šakių ir Zarasų rajonuose.

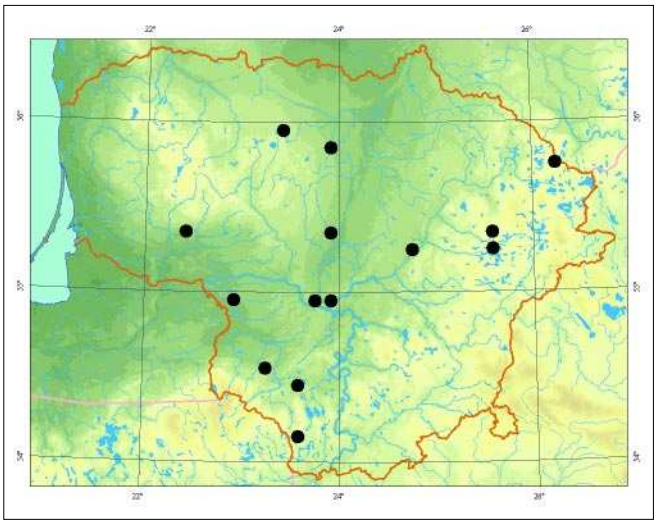
Biologija ir ekologija. Gyvena lapuočių ir mišrių miškų pakraščiuose, kirtavietėse, apaugusiose jaunomis drebulėmis. Drugiai skraido liepos mėn. naktimis. Kiaušinėlius deda ant drebulių (*Populus tremula*). Kiaušinėliai žiemoja. Vikšrai išsirita birželio mėn. tarp šilko siūlais sutrauktų drebulės lapų. Ten pat virsta lėliukėmis.

Populiacijų gausumas. Gausesni tik Buktos miške, kitur rasti pavieniai drugiai.

Grėsmė ir apsauga. Pagrindinė grėsmė kyla dėl miškų kirtimo.
Miškuose reikia palaikyti medžių bioįvairovę.

Povilo Ivinskio nuotrauka

Informacijos šaltiniai

Dapkus D., 2003: Rare Macrolepidoptera species found in Lithuanian raised bogs in 1997–2002. – New and rare for Lithuania insect species. Records and descriptions, 15: 37–45.
Ivinskis P., 2004: Lietuvos drugiai (*Lepidoptera*). Katalogas. – Vilnius.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. – Vilnius.

Summary

Found in deciduous and mixed forests, and forest edges. More abundant in the Buktos forest, with only solitary individuals found elsewhere. The main threat to its survival is deforestation.

Aprašė Tomas Ūsaitis

Dvinulis pelėdgalvis

Dicycla oo (Linnaeus, 1758)

ŠEIMA PELĖDGALVIAI (*NOCTUIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

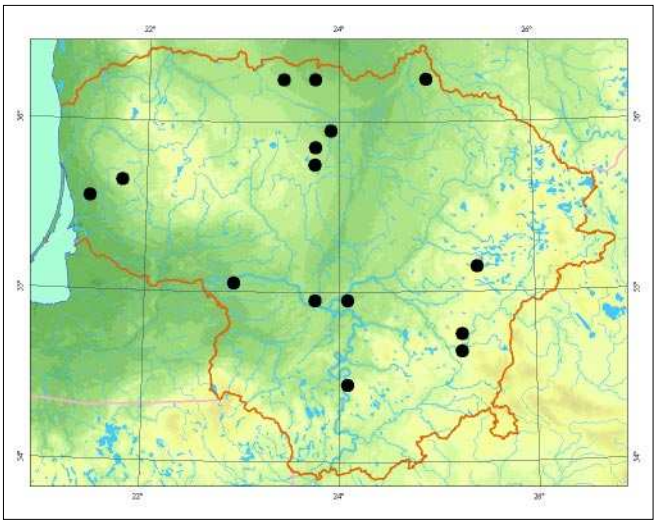
Paplitimas. Visoje Europoje, išskyrus šiaurinius rajonus.
Lietuvoje gyvena Alytaus, Joniškio, Kauno, Pakruojo, Radviliškio, Šakių ir kituose rajonuose.

Biologija ir ekologija. Gegužės–birželio mėn. vikšrai minta ąžuolų (*Quercus*) lapais. Lėliukėmis virsta mitybos vietose, tarp susuktų lapų, kartais paklotėje. Drugiai skraido liepos–rugpjūčio mėn. Kiaušinėlius deda ant ąžuolų šakučių, šalia pumpurų. Žiemoja kiaušinėliai. Rūšis aptinkama tik brandžiuose ąžuolynuose. Pagrindinė gyvenimo sąlyga – senų ąžuolynų buvimas.

Populiacijų gausumas. Populiacijos būklė stabili. Rūšis reta. Šalyje pamažu gausėja ir plinta.

Povilo Ivinskio nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Senų ąžuolynų iškirtimas.

Informacijos šaltiniai
Ivinskis P., 2004: Lietuvos drugiai (*Lepidoptera*). Katalogas. – Vilnius.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. – Vilnius.

Summary
A rare and locally distributed species, solitary individuals can be found in mature oak forests.

Aprašė Povilas Ivinskis

Pajūrinis stiebinukas

Mesoligia literosa (Howorth, 1809)

ŠEIMA PELĖDGALVIAI (*NOCTUIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

3 (R) kategorija

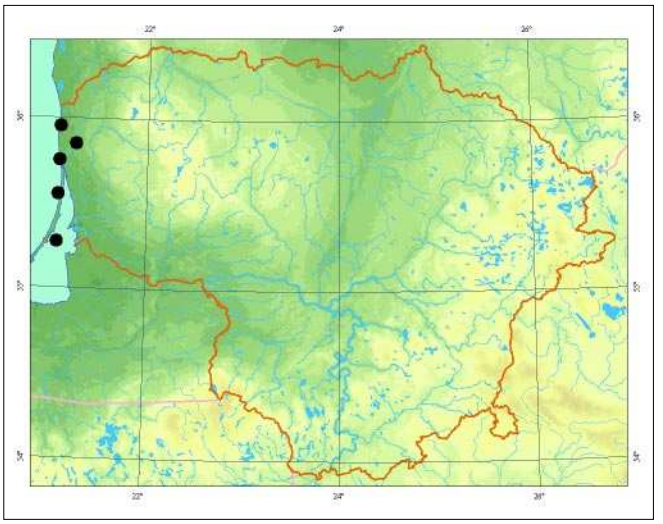
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

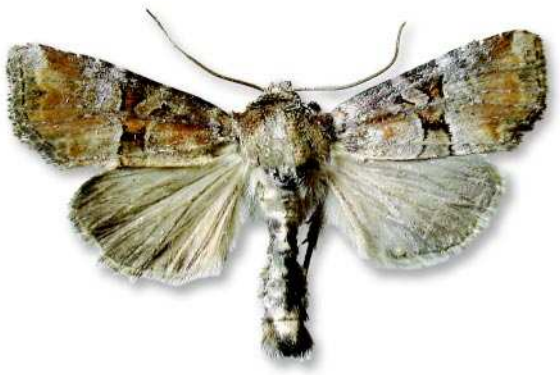
Paplitimas. Europoje.
Lietuvoje rūšis aptinkama pajūryje.

Biologija ir ekologija. Vikšrai nuo rugpjūčio iki birželio mėn. vystosi įvairių miglinių augalų – smiltlendrių (*Ammophila*), rugiaveidžių (*Leymus*), eraičinų (*Festuca*) ir kt. stiebuose. Žiemoja vikšrai. Lėliukėmis virsta mitybos vietose. Drugiai skraido liepos–rugpjūčio mėn. Tai rūšis, aptinkama sausose, atvirose buveinėse, pajūrio kopose, smėlėtose pievose.

Populiacijų gausumas. Populiacijos būklė stabili. Rūšis reta, kasmet aptinkama tik po kelis drugius.

Grėsmės ir apsauga. Kopų užsodinimas, ištrypimas.

Povilo Ivinskio nuotrauka

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., 2004: Lietuvos drugiai (*Lepidoptera*). Katalogas. – Vilnius.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. – Vilnius.

Summary

A rare, halophilic species, solitary individuals can be found in coastal dune and sand flat zones.

Aprašė Povilas Ivinskis

Pajūrinis dirvinukas

Agrotis ripae (Hübner, 1823)

ŠEIMA PELĖDGALVIAI (*NOCTUIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

3 (R) kategorija

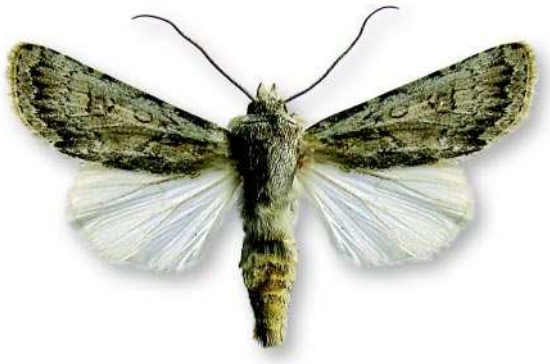
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2000 m.

Paplitimas. Šiaurės ir Vidurio Europoje. Lietuvoje aptinkama pajūryje: Šventojoje, Nemirsetoje, Juodkrantėje, Nidoje.

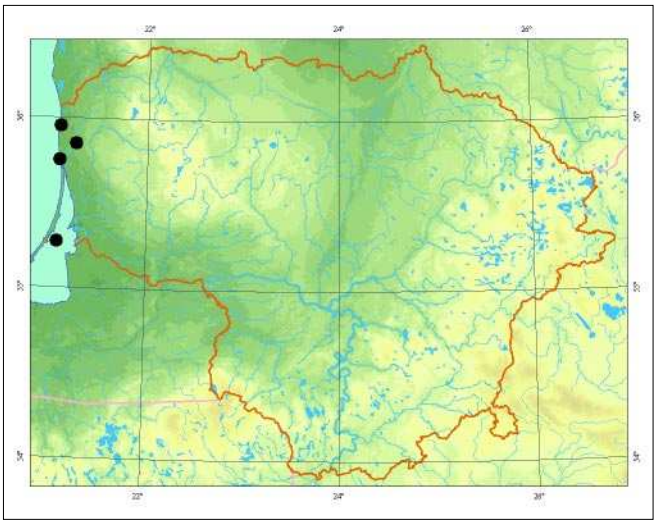
Biologija ir ekologija. Vikšrai nuo rugpjūčio iki spalio mėn. vystosi ant baltijinių stoklių (*Cakile baltica*). Naktimis apgraužia stiebus, lapus, ankštaras. Dieną netoli augalo tūno užsikasę į smėlį. Užaugę vikšrai žiemoja šilko kokonuose, smėlyje. Esant nepalankiems metams, ne visai suaugę vikšrai peržiemoję dar maitinasi iki birželio mėn. Lėliukėmis virsta pavasarį. Drugiai skraido birželio – liepos mėn. Tai halofilinė rūšis, gyvenanti nesusivėrusiose pajūrio kopose.

Populiacijų gausumas. Populiacijos būklė stabili. Rūšis nėra reta, labai priklauso nuo baltijinės stoklės būklės. Ant beveik visų atvirame smėlyne augančių pavienių augalų yra šios rūšies drugių vikšrų.

Grėsmės ir apsauga. Kopų užsodinimas, ištrypimas.

Povilo Ivinskio nuotrauka

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., 2004: Lietuvos drugiai (*Lepidoptera*). Katalogas. – Vilnius.

Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. – Vilnius.

Summary

A rare, trophically specialised species. Found on the seashore and in the Curonian Spit coastal dunes.

Aprašė Povilas Ivinskis

Geltonmargė meškutė

Hyphoraia aulica (Linnaeus, 1758)

ŠEIMA MEŠKUTĖS (*ARCTIIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Europoje, Centrinėje Azijoje, Sibire, Tolimuosiuose Rytuose, Kaukaze.
Lietuvoje keli individai aptikti Šalčininkų, Trakų, Šilalės ir Ukmergės rajonuose.

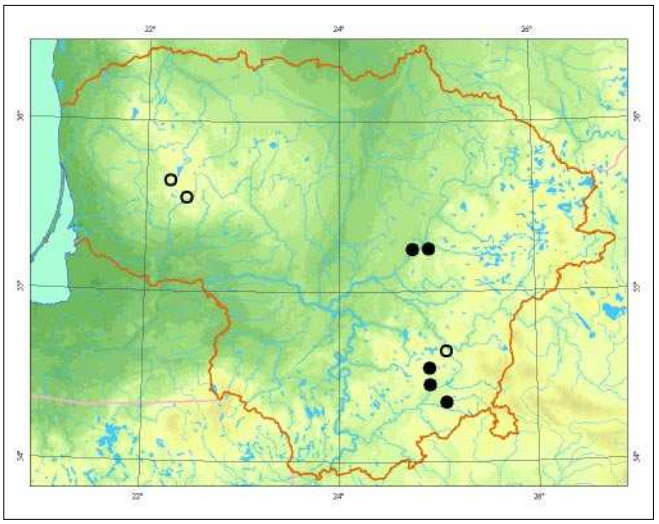
Biologija ir ekologija. Vikšrai visaėdžiai, minta kiaulpienėmis (*Taraxacum*), kraujažolėmis (*Achillea*), gysločiais (*Plantago*), sidabražolėmis (*Potentilla*) ir kt. augalais. Žiemoja vikšrai. Lėliukės randamos tarp augalų, prie žemės. Drugiai skraido nuo gegužės pabaigos iki birželio pabaigos. Patinai aktyvūs dienos metu, skraido labai greitai. Patelės beveik neskraido ir aptinkamos tarp augalų. Gyvena gerai šildomose pamiškėse, dykynėse.

Populiacijų gausumas. Populiacijų gausumas nežinomas. Labai reta rūšis, aptinkama atsitiktinai.

Grėsmės ir apsauga. Pavasariniai gaisrai, buveinių užsodinimas.

Thomas Witt nuotrauka

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., 2004: Lietuvos drugiai (*Lepidoptera*). Katalogas. – Vilnius.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. – Vilnius.
Prüffer J., 1947: Studia nad motylami Wileńsczyzny. – Toruń.

Summary

Solitary individuals have been found in several districts.

Aprašė Povilas Ivinskis

Raudonsparnė meškutė

Tyria jacobaeae (Linnaeus, 1758)

ŠEIMA MEŠKUTĖS (*ARCTIIDAE*)
BŪRYS DRUGIAI (*LEPIDOPTERA*)

4 (I) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

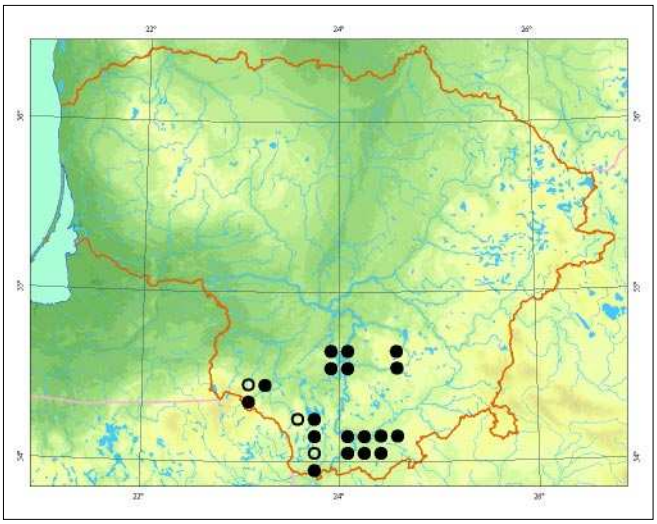
Paplitimas. Palearktikoje paplitusi rūšis. Aptinkama visoje Europoje, Vakarų Azijoje ir Sibire. Į Australijos ir Šiaurės Amerikos žemynus buvo introdukuota, siekiant sumažinti žilių (*Senecio*) populiacijas.
Dažniausiai aptinkama Pietų Lietuvoje: Lazdijų, Marijampolės, Varėnos, Trakų rajonuose.

Biologija ir ekologija. Gyvena upių slėnių, pamiškių sausose pievose, kuriose gausiai auga vikšrų mitybinis augalas pievinė žilė (*Senecio jacobaea*). Suaugę drugiai skraido gegužės pabaigoje–birželio mėn. Aktyvūs naktį, atskrenda į šviesos šaltinius. Dieną pabaidyti pakyla nuo žolinės augalijos ir paskridę kelis metrus vėl tupia ant augalų. Vikšrai ryškūs, geltonos spalvos, su juodais žiedais. Aptinkami birželio–liepos mėn. ant pievinių žilių. Jauni vikšrai minta žilių lapais, paaugę – žiedais. Literatūros duomenimis, vikšrai aptinkami ir ant šalpusnių (*Tussilago*) bei šaukščių (*Petasites*). Vikšrai gyvena grupėmis, atvirai, jų hemolimfa nuodinga, tad priešų, išskyrus parazitinius vabzdžius, jie neturi. Žiemoja lėliukės, kokonuose, kuriuos vikšrai supina tarp nudžiūvusių augalų.

Populiacijų gausumas. Aptinkama įvairaus gausumo populiacijų. Kiek gausesnės Dzūkijos paupių, pušynų pakraščių sausose pievose, kur vasarą nedideliame plote ant pievinių žilių galima aptikti iki kelių šimtų vikšrų. Suaugėlių randama rečiau, dažniausiai

Thomas Witt nuotrauka

aptinkami pavieniai drugiai. Rūšies būklė šiuo metu yra stabili.

Grėsmės ir apsauga. Savaiminis pievų užaugimas arba užsodinimas mišku, pernelyg intensyvus upių slėnių pievų, kuriose gyvena ši rūšis, ganymas, deginimas.
Būtina išsaugoti sausas pievas: šienauti dalimis ar neintensyviai ganyti, periodiškai šalinti iš pievų krūmus ir medžius.

Informacijos šaltiniai

Ivinskis P., 1993: Check-list of Lithuanian Lepidoptera. Lietuvos drugių sąrašas. – Vilnius.
Ivinskis P., 2004: Lepidoptera of Lithuania. – Vilnius.
Kazlauskas R., 1984: Lietuvos drugiai. – Vilnius.

Summary
Small populations of this species are mainly distributed in the dry meadows of southeastern Lithuania located along rivers and the edges of pine forests. Sometimes it is possible to find up to a hundred caterpillars on Tansy Ragwort (Senecio jacobeae).

Aprašė Dalius Dapkus

Baltijos šilkabitė

Colletes caspicus Morawitz, 1874

ŠEIMA BITĖS (*APIDAE*)
BŪRYS PLĖVIASPARNIAI (*HYMENOPTERA*)

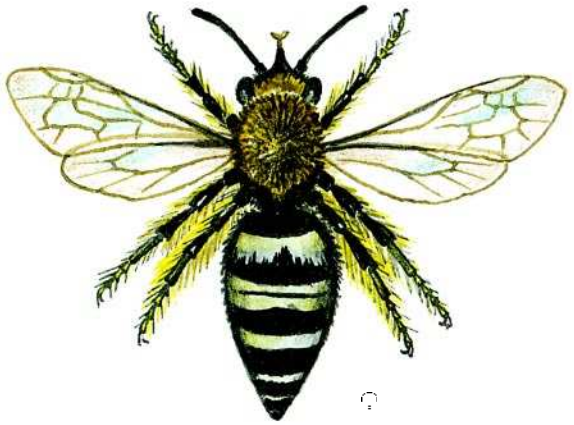
3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2000 m.

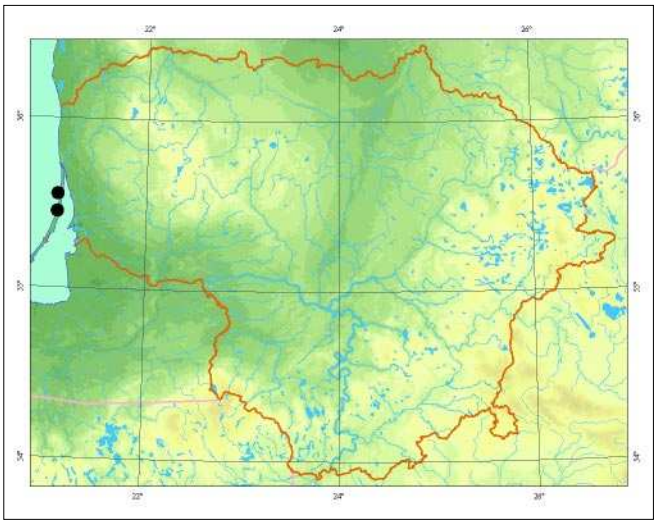
Paplitimas. Baltijos jūros regione (Šiaurės Vokietijoje, Lenkijoje, Kaliningrado regione, Baltarusijoje), Juodosios jūros regione (Ukrainoje, pietrytinėje europinės Rusijos dalyje) ir Kaspijos regione nuo Azerbaidžano iki Kazachstano ir Vidurio Sibiro. Pastaraisiais metais atsirado nuorodų apie radavietes Viduržemio jūros regione. Baltijos regione daugelis radinių datuojami XX a. pradžia. Lenkijoje paskutinį kartą buvo aptikta beveik prieš 50 metų.
Lietuvoje aptikta tik Kuršių nerijoje: Juodkrantėje (1906), Pervalkoje (1912), prie Juodkrantės (1995, 1998).

Biologija ir ekologija. Biologija mažai ištirta. Bitės skraido nuo birželio pabaigos iki rugpjūčio pradžios siauroje palvės juostoje pajūryje bei pilkosiose kopose prie marių. Lietuvoje aptikta ant kalninių austėjų (*Jasione montana*), aitriųjų šilokų (*Sedum acre*), baltažiedžių barkūnų (*Melilotus albus*), baltųjų dobilų (*Trifolium repens*) ir neidentifikuoto kryžmažiedžių šeimos augalo. Lizdai nežinomi, bet tikriausiai panašūs į kitų šios genties rūšių. Jie įrengiami gerai saulės šildomuose šlaituose išraustuose urveliuose.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas nežinomas. 1995 m. pastebėta keliasdešimt individų.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Veisimosi ir mitybos vietų kaita pilkosioms kopoms apaugant mišku.
Buveinėse reikėtų periodiškai šalinti jaunas pušis, palikti tik pavienius medelius ar mažas jų grupes, kad jų lajų dengiamas paviršiaus plotas neviršytų 10–20 proc.

Informacijos šaltiniai

Moeschler A., 1938: Ein Beitrag zur Bienenfauna in Ostpreussen, insbesondere der Kurischen Nehrung. – Schriften der physikalisch-okonomischen Gesellschaft zu Konigsberg in Preussen, 70 (2): 143–288.
Monsevičius V., 2004: First supplement to the fauna list of Lithuanian wild bees (*Hymenoptera, Apoidea*). – Acta Zoologica Lituanica, 14 (3): 3–9.

Summary

The only rather abundant population was found in 1995 on the Curonian Spit near Juodkrantė. Today the Curonian Spit is the only known habitat of this species in the Baltic Sea region. The main threat to the survival of this species is the overgrowth of grey dunes with pines.

Aprašė Virgilijus Monsevičius

Katilėlinė smėliabitė

Andrena curvungula Thomson, 1870

ŠEIMA BITĖS (*APIDAE*)
BŪRYS PLĖVIASPARNIAI (*HYMENOPTERA*)

3 (R) kategorija

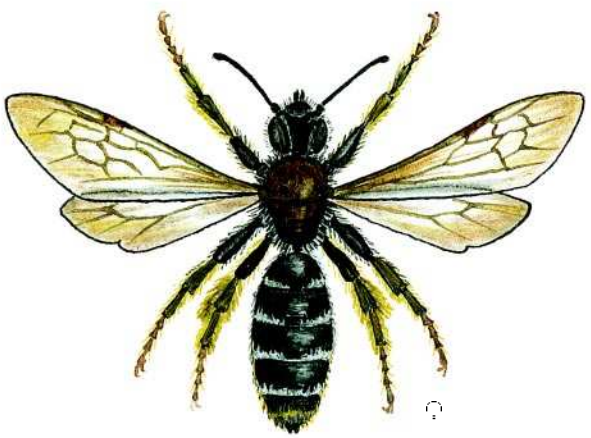
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1991 m.

Paplitimas. Europoje nuo Šiaurės Ispanijos iki Baškirijos ir nuo Šiaurės Italijos, Graikijos iki Pietų Švedijos, Latvijos, Vakarų Rusijos. Aptinkama Turkijoje, Užkaukazėje, Vakarų Kazachstane.
Lietuvoje žinomos kelios radavietės: prie Mardasavo (Varėnos r., 1985), prie Dusios ežero ir prie Bakšių (Lazdijų r., 1991, 1994), prie Liubavo (Marijampolės r., 2000).

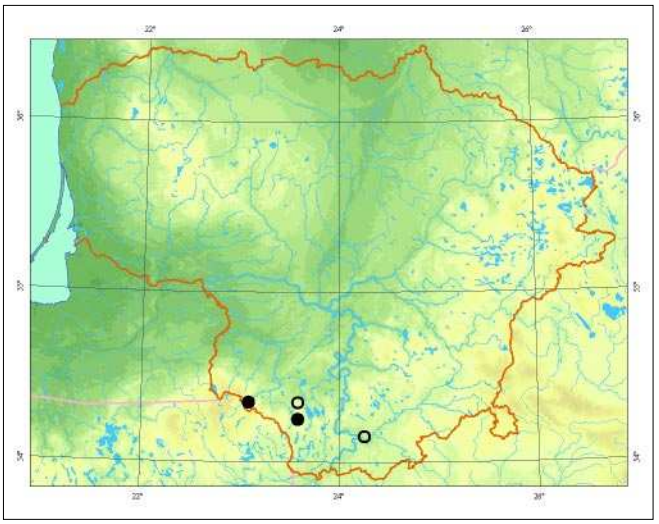
Biologija ir ekologija. Bitės skraido nuo gegužės pabaigos iki liepos vidurio sausokų kalvų šlaituose, pamiškėse, upių slėniuose. Dažniausiai lanko tik įvairių katilėlių (*Campanula*) žiedus. Lietuvoje daugiausia bičių aptikta ant pakrūminių katilėlių (*Campanula rapunculoides*). Viena karta per metus. Veisiasi lengvame dirvožemyje išraustuose urveliuose, sudaro kolonijas.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas nežinomas. Visur aptikta negausiai — iš viso pagauta tik keliolika individų.

Grėsmės ir apsauga. Veisimosi ir mitybos vietų kaita dėl buveinių apsodinimo mišku arba jų savaiminio apaugimo medžiais ir krūmais.
Labai svarbu saugoti buveines su gausiomis katilėlių bendrijomis, periodiškai šalinti jaunus medžius ir krūmus. Buveinėms palaikyti yra naudingas ekstensyvus ganymas.

Linos Jasiukonytės piešinys

Informacijos šaltiniai
Monsevičius V., 1995: A check-list of wild bee species (*Hymenoptera, Apoidea*) of Lithuania with data to their distribution and bionomics. — New and rare for Lithuania insect species. Records and descriptions of 1994—1995, 7—144.
Monsevičius V., 2004: Saugomų laukinių bičių rūšių naujos radvietės. — Raudoni lapai, 8: 26—34.

Summary
The species has only been found in a few localities in southern Lithuania, occurring in small numbers. The main threat to its survival is habitat changes due to afforestation.

Aprašė Virgilijus Monsevičius

Ilganosė smėliabitė

Andrena nasuta Giraud, 1863

ŠEIMA BITĖS (*APIDAE*)
BŪRYS PLĖVIASPARNIAI (*HYMENOPTERA*)

3 (R) kategorija

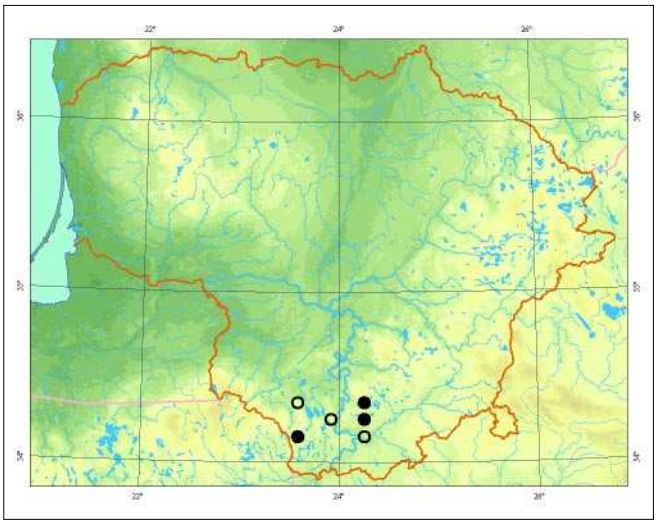
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

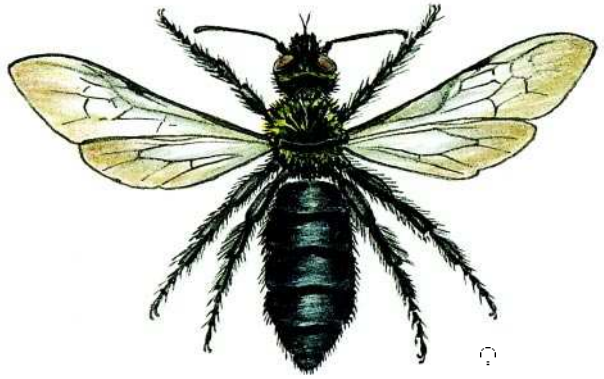
Paplitimas. Europoje nuo Šveicarijos, Vokietijos iki europinės Pietų Rusijos ir nuo Italijos, Graikijos iki Lietuvos, Vakarų Rusijos; Armėnijoje, Turkijoje.
Per Lietuvą eina šiaurinė arealo riba. Lietuvoje rasta: Obelijos ežero apylinkėse (Alytaus r., 1980), prie Krikštonių ir Mangaroto (Lazdijų r., 1986), prie Gudakiemio ir Puvočiuose (Varėnos r., 1987), prie Laukininkėlių (Varėnos r., 1992), prie Gegutės ir Padusio (Lazdijų r., 1994) bei prie Kudariškių ir Karliškių (Alytaus r., 1997, 1998).

Biologija ir ekologija. Bitės skraido nuo birželio pradžios iki liepos vidurio kalvų šlaituose, dykvietėse tarp dirbamų laukų su žvyringo priemolio dirvožemiais, apleistuose laukuose, žvyro karjeruose. Lanko vien tik vaistinių godų (*Anchusa officinalis*) žiedus. Žvyringo priesmėlio ar priemolio su reta žoline danga dirvoje išraustuose urveliuose per metus išsivysto tik viena karta. Kolonijų nesudaro.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Dėl gyvenimo būdo ypatumų negausi. Keliolikoje radaviečių iš viso pagauta tik per 30 individų.

Grėsmės ir apsauga. Veisimosi ir mitybos vietų kaita dėl buveinių apsodinimo mišku arba jų savaiminio apaugimo medžiais ir krūmais. Daugybė apleistų laukų sudaro palankias sąlygas mitybiniams augalams augti. Tačiau ateityje, pakitus žemėnaudai, šių augalų gali sumažėti.
Būtina saugoti tinkamas buveines, stabdyti buveinių kaitą – periodiškai šalinti užaugančius medžius ir krūmus. Buveinėms palaikyti yra naudingas ekstensyvus ganymas.

Linos Jasiukonytės piešinys

Informacijos šaltiniai

Monsevičius V., 1995: A check-list of wild bee species (*Hymenoptera, Apoidea*) of Lithuania with data to their distribution and bionomics. – New and rare for Lithuania insect species. Records and descriptions of 1994–1995, 7–144.
Monsevičius V., 2004: Saugomų laukinių bičių rūšių naujos radvietės. – Raudoni lapai, 8: 26–34.

Summary
The species has been found in ten localities in southern Lithuania. It occurs in small numbers. The main threat to its survival is habitat loss from forest encroachment.

Aprašė Virgilijus Monsevičius

Raukšlėtoji smėliabitė

Andrena rugulosa Stoeckhert, 1935

ŠEIMA BITĖS (*APIDAE*)
BŪRYS PLĖVIASPARNIAI (*HYMENOPTERA*)

1 (E) kategorija

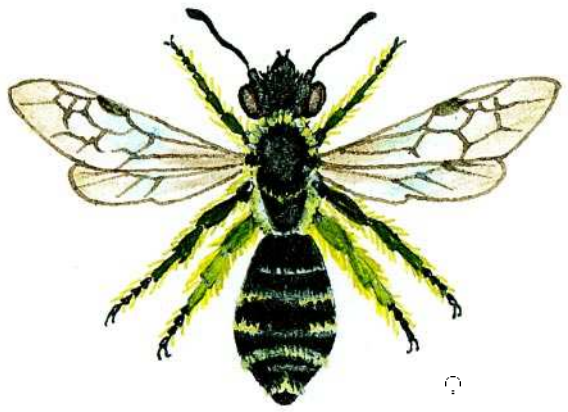
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Europoje nuo Prancūzijos iki Krymo ir nuo Italijos, Graikijos iki Čekijos; Turkijoje, Vakarų Rusijoje.
Lietuvoje žinomos tik 2 per kilometrą viena nuo kitos nutolusios radavietės Kapiniškių kaime (Varėnos r.) ir šalia jo.

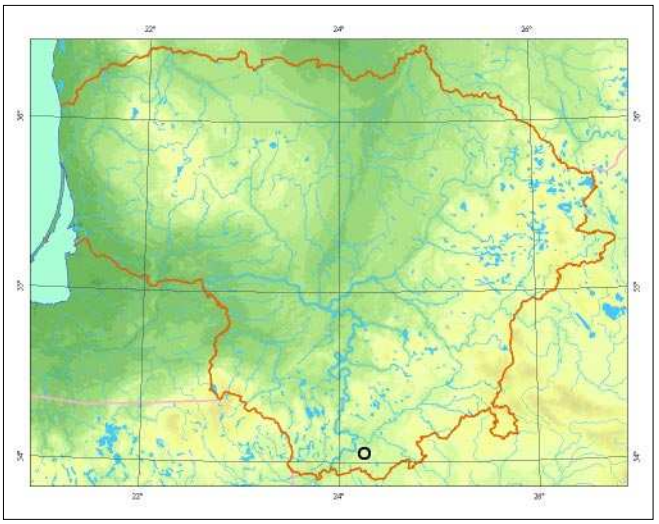
Biologija ir ekologija. Bitės skraido nuo balandžio vidurio iki gegužės pabaigos sausose karbonatingose smiltpievėse su smiltyniniais laibeniais (*Alyssum gmelinii*). Pagrindiniame areale dvi kartos per metus. Lietuvoje aptikti tik pirmos kartos vabzdžiai. Smėliabitės lanko daugiausia smiltyninių laibenių žiedus. Lizdus įsirengia 10–15 cm gylyje smėlio dirvožemyje išraustuose urveliuose.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Prieš 10–15 metų populiacija buvo pakankamai gausi, kad išliktų, tačiau vėliau dėl dalies buveinių kaitos gerokai sunyko. Dabartinė būklė nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Veisimosi ir mitybos vietų kaita dėl buveinių apsodinimo mišku arba jų savaiminio apaugimo medžiais ir krūmais. Lizdai yra negiliai žemėje, todėl bet koks žemės dirbimas gali sunaikinti ne tik buveinę, bet ir pačius lizdus.
Būtina saugoti visas tinkamas buveines Kapiniškių kaime. Reikėtų periodiškai šalinti jaunus medžius ir krūmus, nearti pievų.

Linos Jasiukonytės piešinys

Informacijos šaltiniai

Monsevičius V., 1995: A check-list of wild bee species (*Hymenoptera, Apoidea*) of Lithuania with data to their distribution and bionomics. – New and rare for Lithuania insect species. Records and descriptions of 1994–1995, 7–144.

Summary

The species has only been observed in one locality in southern Lithuania. Since 1992 some of its habitats have been afforested, resulting in a population decrease. The main threat to its survival is habitat change from further afforestation or natural plant succession.

Aprašė Virgilijus Monsevičius

Šverino smėliabitė

Andrena suerinensis Friese, 1884

ŠEIMA BITĖS (*APIDAE*)
BŪRYS PLĖVIASPARNIAI (*HYMENOPTERA*)

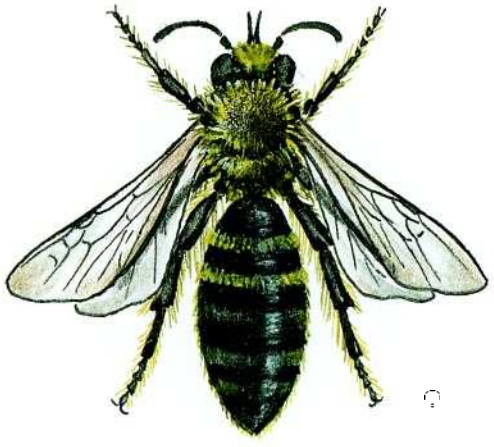
3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1992 m.

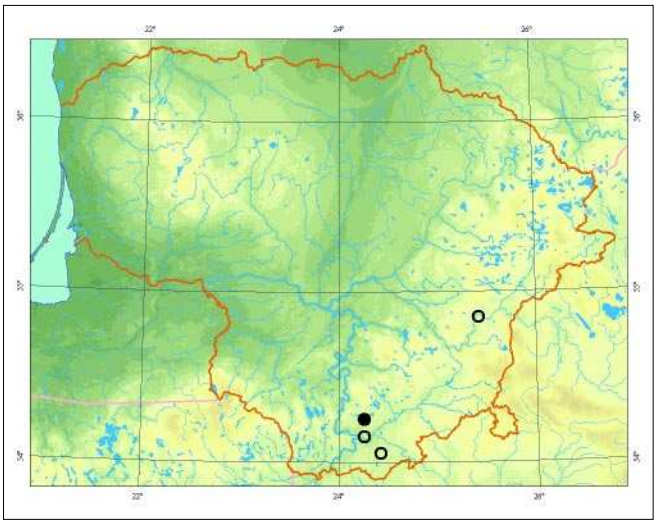
Paplitimas. Europoje nuo Portugalijos iki Pietų Rusijos ir nuo Šveicarijos, Vengrijos iki Šiaurės Vokietijos.
Per Lietuvą eina šiaurinė arealo riba. Lietuvoje žinomos pavienės radavietės: šiaurrytinėse Vilniaus apylinkėse (1977), Marcinkonyse prie geležinkelio sankasos (1980), Grūdos upės slėnyje ties Marcinkonimis (1983), prie Gudakiemio (Varėnos r., 1987) ir prie Ilgininkų ir Laukininkėlių Ilgio ežero pakrantėse (Varėnos r., 1992).

Biologija ir ekologija. Bitės skraido nuo gegužės vidurio iki liepos pradžios. Viena karta per metus. Lanko įvairių augalų žiedus. Lietuvoje daugiausia bičių aptikta ant pavasarinių žilių (*Senecio vernalis*), kiaulpienių bei pievinių pūtelių (*Tragopogon pratensis*), rečiau – ant bastutinių augalų. Gyvena sausų šilų pakraščiuose, pakelėse ir geležinkelio pylimuose, mišku neapaugusiuose upių slėniuose ir paežerėse. Kurį laiką gali gyventi šiuos plotus apsodinus mišku, tačiau medžių lajoms susivėrus pasitraukia į kitas vietas arba išnyksta. Veisiasi smėlio dirvožemyje išraustuose urveliuose, sudaro nedideles kolonijas.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Tik 2 radavietėse prie Ilgio ežero aptikta gausi populiacija, ten pagauta apie 40 individų, kitur – pavieniai individai. Deja, prie Ilgio ežero bičių buveinės užaugo mišku ir tapo netinkamos gyventi.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Veisimosi ir mitybos vietų kaita dėl buveinių savaiminio apaugimo medžiais ir krūmais ar apsodinimo mišku.
Būtina tinkamas buveines saugoti, neleisti apaugti medžiais ir krūmais. Buveinėms palaikyti yra naudingas ekstensyvus ganymas.

Informacijos šaltiniai

Monsevičius V., 1995: A check-list of wild bee specines (*Hymenoptera, Apoidea*) of Lithuania with data to their distribution and bionomics. – New and rare for Lithuania insect species. Records and descriptions of 1994–1995, 7–144.
Monsevičius V., 2004: Saugomų laukinių bičių rūšių naujos radvietės. – Raudoni lapai, 8: 26–34.

Summary

The species has been found only in a few localities, mostly in southern Lithuania. Only single individuals have been observed, with the only abundant population recorded on the shores of Lake Ilgis. Yet even this habitat is now likely to have disappeared following afforestation.

Aprašė Virgilijus Monsevičius

Tamsiažalė vagabitė

Lasioglossum prasinum (Smith, 1848)

ŠEIMA BITĖS (*APIDAE*)
BŪRYS PLĖVIASPARNIAI (*HYMENOPTERA*)

3 (R) kategorija

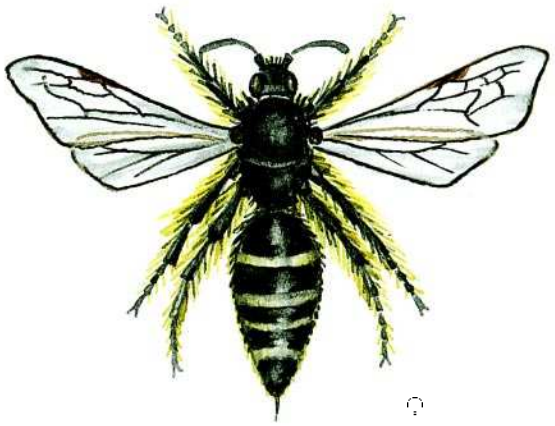
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1991 m.

Paplitimas. Vakarų, Pietvakarių ir Vidurio Europoje į rytus iki Lietuvos ir Vakarų Rusijos. Aptinkama ir Šiaurės Afrikoje.
Lietuvoje rasta tik Dainavos smėlėtoje lygumoje: Čepkelių rezervate, Marcinkonių, Lynežerio, Musteikos ir Kapiniškių apylinkėse (Varėnos r., 1974–2003 m.).

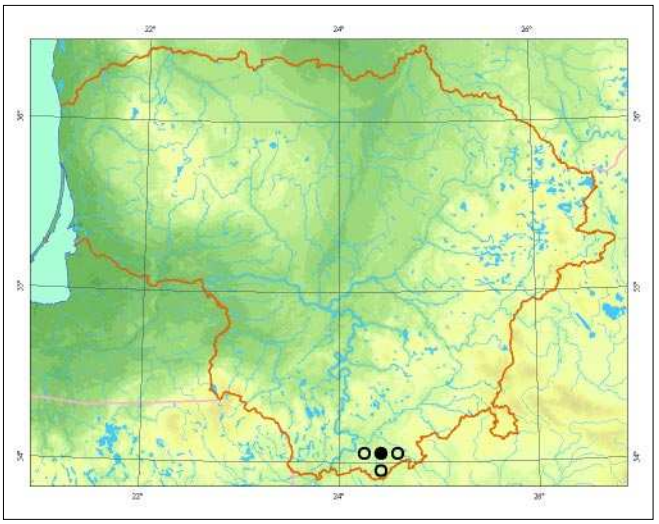
Biologija ir ekologija. Bitės skraido nuo gegužės vidurio iki rugpjūčio vidurio sausose miškų aikštėse, paraisčių žemyninių kopų atvirose gerai saulės šildomuose šlaituose. Lanko įvairių augalų žiedus: Lietuvoje aptikta ant 6 augalų rūšių, tarp jų ir ant bruknės (*Vaccinium vitis-idaea*). Veisiasi smėlio dirvožemyje išraustuose urveliuose.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Didžioji dalis (14 individų) surinkta iki 1985 m., ir tik 3 individai rasti vėliau, nors pastaraisiais metais tyrimų apimtys labai išaugo.

Grėsmės ir apsauga. Veisimosi ir mitybos vietų kaita dėl buveinių apsodinimo mišku arba jų savaiminio apaugimo medžiais ir krūmais.
Ūkininkaujamuose miškuose siūloma palikti bent dalį plynų kirtaviečių, kad savaime atželtų. Tai pailgina vagabitei tinkamų buveinių egzistavimo laiką. Čepkelių rezervate būtina bent iš dalies atkurti šimtmečius egzistavusią miško ir sauspievių pusiausvyrą.

Linos Jasiukonytės piešinys

Informacijos šaltiniai
Monsevičius V., 1995: A check-list of wild bee specines (*Hymenoptera, Apoidea*) of Lithuania with data to their distribution and bionomics. – New and rare for Lithuania insect species. Records and descriptions of 1994–1995, 7–144.

Summary
The species has been found in small numbers in a few localities not far from each other in southeast Lithuania. Since 1985 only three indivuduals have been found. The main threat to its survival is habitat change due to afforestation or natural plant succession.

Aprašė Virgilijus Monsevičius

Stepinė gauruotakojė bitė

Dasypoda argentata Panzer, 1809

ŠEIMA BITĖS (*APIDAE*)
BŪRYS PLĖVIASPARNIAI (*HYMENOPTERA*)

3 (R) kategorija

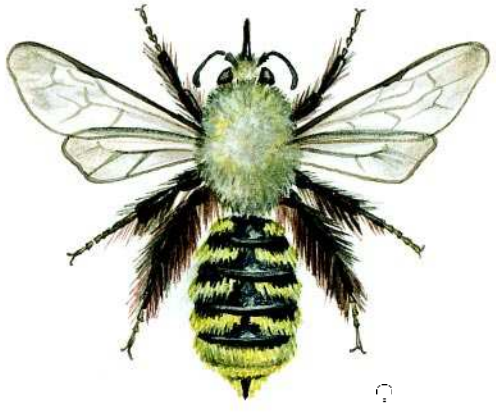
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Europoje nuo Ispanijos iki europinės Pietų Rusijos ir nuo Italijos, Bulgarijos iki Lietuvos, Vakarų Rusijos. Aptinkama Kaukaze, Turkijoje, Sirijoje, Irane. Per Lietuvą eina šiaurinė arealo riba. Lietuvoje rasta tik Nemuno slėnyje ir arti jo: 1974–2000 m. palei upę nuo Varviškės (Lazdijų r.) iki Uosos (Prienų r.) aptiktos 8 radavietės.

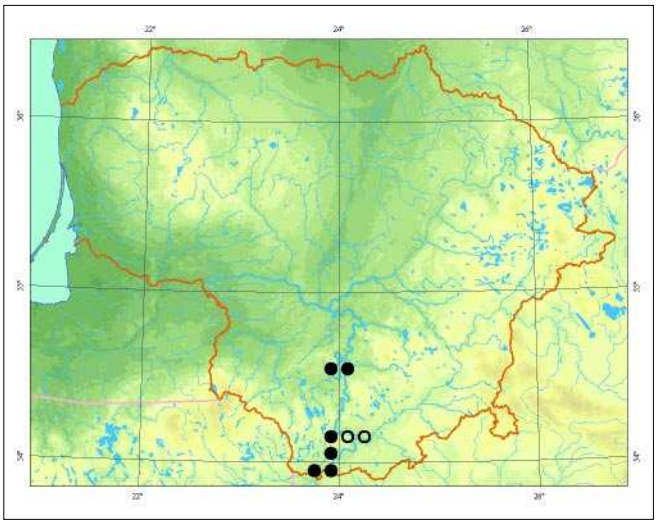
Biologija ir ekologija. Bitės skraido nuo liepos vidurio iki rugpjūčio vidurio gerai saulės šildomuose žvyringuose smėlio šlaituose su labai skurdžia žoline augalija. Viena karta per metus. Veisiasi žvyringame smėlyje išraustuose iki 50 cm gylio urveliuose. Sudaro įvairaus dydžio kolonijas. Lietuvoje lanko tik geltonžiedžių žvaigždūnių (*Scabiosa ochroleuca*) žiedus.

Populiacijų gausumas. Rūšies gausumas netirtas. Atskirose vietose prie Gerdašių (Lazdijų r.) ir prie Maksimų (Varėnos r.) pastebėtos labai gausios populiacijos – per 100 individų.

Grėsmės ir apsauga. Veisimosi ir mitybos vietų praradimas dėl buveinių apsodinimo mišku arba jų savaiminio apaugimo medžiais ir krūmais. Rūšis yra jautri aplinkos pokyčiams. Veisimosi vietoms gali pakenkti ir sutankėjusi žolinės augalijos danga.

Linos Jasiukonytės piešinys

Būtina saugoti buveines su gausiais geltonžiedžių žvaigždūnių sąžalynais. Periodiškai šalinti jaunus medžius ir krūmus. Lizdų sankaupų vietose pavasarį ar rudenį galima išrauti per daug sutankėjusius žolinius augalus. Buveinėms palaikyti yra naudingas ganymas.

Informacijos šaltiniai

Monsevičius V., 1995: A check-list of wild bee species (*Hymenoptera, Apoidea*) of Lithuania with data to their distribution and bionomics. – New and rare for Lithuania insect species. Records and descriptions of 1994–1995, 7–144.

Monsevičius V., 2004: Saugomų laukinių bičių rūšių naujos radvietės. – Raudoni lapai 8: 26–34.

Summary

Local populations of Dasypoda argentata (some quite large) were found along the Nemunas River in southern Lithuania. The main threat to its survival is habitat change due to afforestation or natural plant succession of trees and shrubs or dense grassy vegetation.

Aprašė Virgilijus Monsevičius

Sieninė gaurabitė

Anthophora plagiata (Illiger, 1806)

ŠEIMA BITĖS (*APIDAE*)
BŪRYS PLĖVIASPARNIAI (*HYMENOPTERA*)

2 (V) kategorija

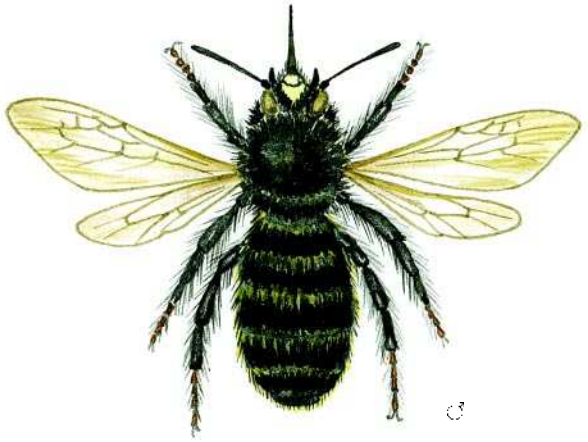
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Europoje nuo Ispanijos iki Pietų Rusijos ir nuo Italijos iki Danijos ir Lietuvos. Aptinkama Šiaurės Afrikoje, Azijoje — iki Indijos.
Lietuvoje žinomos kelios rūšies radavietės: prie Šešelgiškių (dabartiniame Vilniaus r., 1932), prie Gesalų (Skuodo r., 1976), prie Rūžiškių (Vilniaus r., 1979), prie Obelijos ežero (Alytaus r., 1986) ir prie Kudariškių (Alytaus r., 1998).

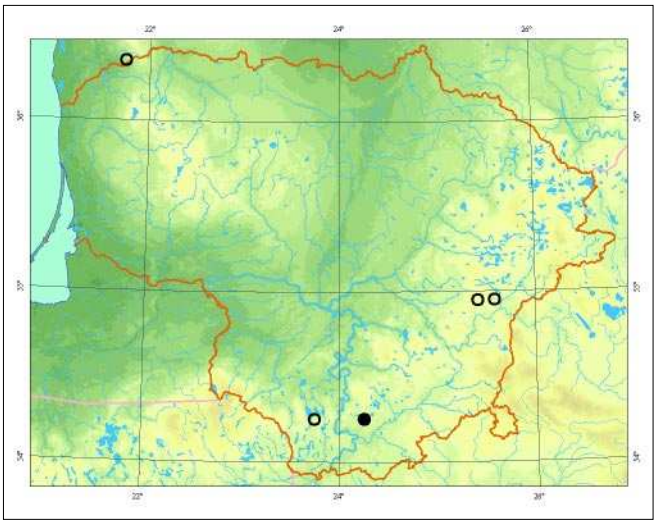
Biologija ir ekologija. Bitės skraido nuo birželio pradžios iki liepos vidurio. Viena karta per metus. Lanko daugelio rūšių augalus, tačiau mėgstamiausi yra raudonieji dobilai, vaistiniai godai ir kiti ilgus vamzdeliškus vainikėlius turintys augalai, kurių nektarą sugeba paimti tik ilgaliežuvės bitės. Veisiasi stačiuose molio ar priemolio šlaituose bei molinių pastatų sienose. Sudaro kolonijas. Lizdų urveliai turi iki 4 cm ilgio nulinkusius įėjimo vamzdelius, sulipdytus iš molio trupinėlių.

Populiacijų gausumas. Visur aptikti tik pavieniai individai.

Grėsmės ir apsauga. Tinkamų buveinių — molinių pastatų sunykimas kaimuose, kitų veistis tinkamų vietų kaita (molio ir molingo žvyro karjerų, griovų šlaitų užsodinimas ar savaiminis užaugimas mišku).

Linos Jasiukonytės piešinys

Būtina saugoti molinius statinius, kuriuose įsikūrusios sieninių gaurabičių kolonijos. Nesodinti medžių ir krūmų molio karjerų, upių, griovų pietinės ekspozicijos šlaituose ir arti jų. Valyti apaugančius šlaitus, jei ten įsikūrė gaurabičių kolonijos. Siūloma statyti specialius molio statinius — stulpus ar sienas.

Informacijos šaltiniai

Adolph W., 1934: Materjaly do znajomosci fauny pszczol Wilenszczyzny. — Prace Towarszystwa przyjaciol nauk w Wilnie. Wydzial nauk matem. i przyr., 8: 217—254.
Monsevičius V., 1995: A check-list of wild bee species (*Hymenoptera, Apoidea*) of Lithuania with data to their distribution and bionomics. — New and rare for Lithuania insect species. Records and descriptions of 1994—1995, 7—144.
Monsevičius V., 2004: Saugomų laukinių bičių rūšių naujos radvietės. — Raudoni lapai, 8: 26—34.

Summary

Only single individuals of Anthophora plagiata have been caught. The main cause of their decrease in numbers is the disappearance of clay buildings in the countryside as well as changes in its natural habitats.

Aprašė Virgilijus Monsevičius

Dedešvinė tetralonija

Tetralonia malvae (Rossi, 1790) (sin. *T. macroglossa* Illiger, 1806)

ŠEIMA BITĖS (*APIDAE*)
BŪRYS PLĖVIASPARNIAI (*HYMENOPTERA*)

3 (R) kategorija

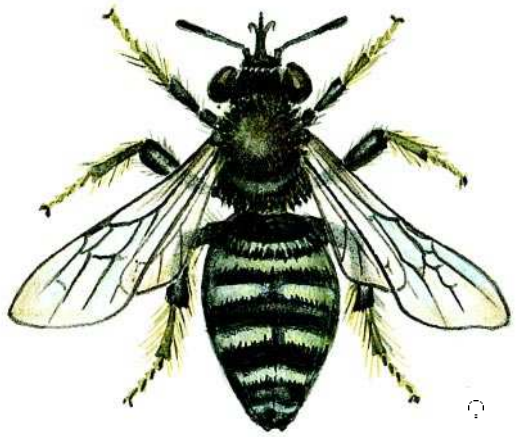
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1989 m.

Paplitimas. Europoje nuo Ispanijos iki Baškirijos ir nuo Italijos iki Lietuvos ir Vakarų Rusijos, Centrinėje Azijoje.
Lietuvoje žinomos tik kelios radavietės pietinėje dalyje: prie Zervynų (Varėnos r., 1976), prie Margionių (Varėnos r., 1986) ir prie Žilvičių (Lazdijų r., 1996).

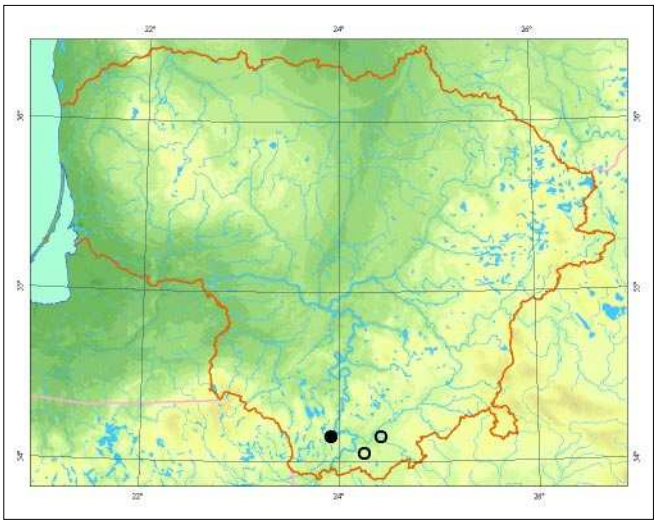
Biologija ir ekologija. Bitės skraido nuo liepos vidurio iki rugpjūčio vidurio. Viena karta per metus. Gyvena gyvenvietėse, pakelėse ir kitose ruderalinėse buveinėse bei sausuose, gerai apšviestų kalvų šlaituose, kur savaime auga ar yra auginamos įvairių rūšių dedešvos. Lanko tik įvairių rūšių dedešvų (*Malva*) žiedus. Vystosi priesmėlio ar priemolio dirvožemyje išraustuose (iki 15 cm gylio) urveliuose. Sudaro įvairaus dydžio kolonijas.

Populiacijų gausumas. Iš viso pagauta keliolika individų. Gausiausia populiacija buvo aptikta prie Margionių kaimo (Varėnos r.).

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinis gausumą ribojantis veiksnys – mitybinių augalų ir veisimosi vietų stoka. Sparčiai nykstant seniesiems kaimams, labai sumažėjo kadaise gausiai darželiuose augintų dedešvų. Buveinės su savaime augančiomis dedešvomis, kaip ir veistis tinkamos gerai apšviestos sauspievės, nyksta

Linos Jasiukonytės piešinys

dėl miškų sodinimo ar savaiminio apaugimo medžiais ir krūmais.
Būtina saugoti mitybinius augalus ir tinkamas buveines. Buveinėms palaikyti yra naudingas ekstensyvus ganymas.

Informacijos šaltiniai

Monsevičius V., 1995: A check-list of wild bee species (*Hymenoptera, Apoidea*) of Lithuania with data to their distribution and bionomics. – New and rare for Lithuania insect species. Records and descriptions of 1994–1995, 7–144.
Monsevičius V., 2004: Saugomų laukinių bičių rūšių naujos radvietės. – Raudoni lapai, 8: 26–34.

Summary
Some individuals of Tetralonia malvae were caught in southern Lithuania. The main limiting factor has been a lack of suitable plants to feed on and a lack of habitats.

Aprašė Virgilijus Monsevičius

Didžiaakė kamanė

Bombus confusus Schenck, 1859

ŠEIMA BITĖS (*APIDAE*)
BŪRYS PLĖVIASPARNIAI (*HYMENOPTERA*)

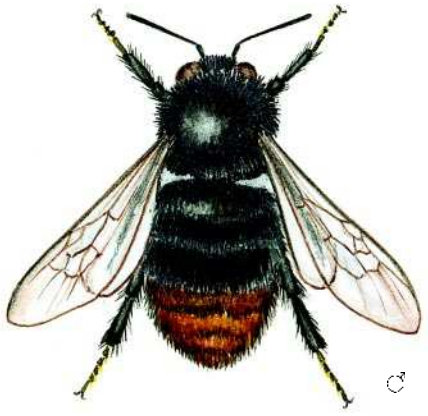
3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1976 m.

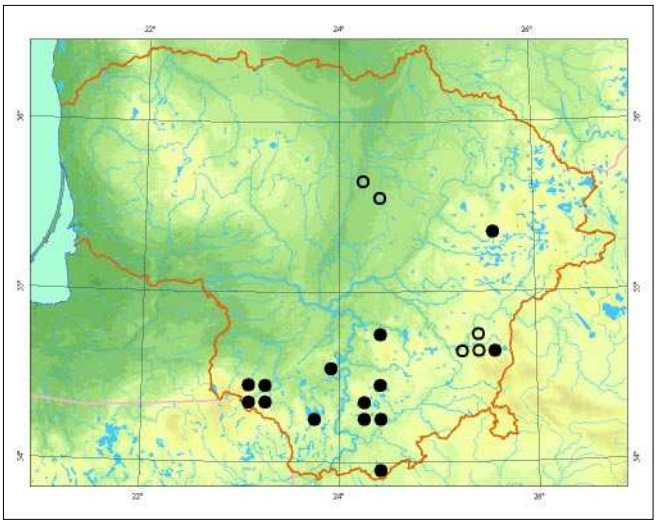
Paplitimas. Europoje nuo Ispanijos iki Pietų Rusijos ir nuo Italijos iki Latvijos.
Lietuvoje rūšis rasta: Alytaus, Kaišiadorių, Lazdijų, Marijampolės, Molėtų, Panevėžio, Prienų, Varėnos ir Vilniaus rajonuose.

Biologija ir ekologija. Peržiemojusios patelės pasirodo gegužės pradžioje. Pirmos darbininkės Lietuvoje aptiktos birželio pabaigoje, pirmi patinai — liepos pabaigoje. Gyvena sausokose natūraliose ar stipriai sulaukėjusiose kultūrinėse pievose, ypač esančiose kalvų, upių slėnių ar paežerių šlaituose. Lanko įvairių augalų žiedus, tačiau pirmenybę teikia raudoniesiems dobilams (*Trifolium pratense*), vaistiniams godams (*Anchusa officinalis*). Patinai skiriasi nuo kitų kamanių neįprastai didelėmis akimis, o vikrumu labiau primena žaibiškai skraidančias muses, o ne bites. Labai mėgsta tupėti ant peržydėjusių ir baigiančių nudžiūti bajorių stiebų viršūnių ir atidžiai stebėti aplinką. Vos tik arti pasirodo kitas patinas, jis bematant nuvejamas.

Populiacijų gausumas. Iš viso pagauta per 50 individų, tačiau, išskyrus Marijampolės r. ir senus rinkinius iš Panevėžio r., visur aptikta pavieniui. Pirmenybę teikia agrokraštovaizdžiui, su vyraujančiais sunkiais dirvožemiais. Pastaraisiais metais pastebimas pagausėjimas, bet neaišku, ar tai lemia natūrali populiacinė dinamika, ar permainos, susijusios su žemėnauda.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Veisimosi ir mitybos vietų kaita dėl buveinių apsodinimo mišku arba jų savaiminio apaugimo medžiais ir krūmais, mitybinių augalų trūkumo. Būtina iš tinkamų buveinių šalinti jaunus medžius ir krūmus, ekstensyviai ganyti. Norint pagerinti bičių mitybą, galima auginti raudonuosius dobilus.

Informacijos šaltiniai

Giedrimienė V., Ivinskis P., 2004: V. Straševičiaus rinkti plėviasparniai, saugomi Panevėžio kraštotyros muziejuje. — Raudoni lapai, 8: 17—20.
Monsevičius V., 1995: A check-list of wild bee species (Hymenoptera, Apoidea) of Lithuania with data to their distribution and bionomics. — New and rare for Lithuania insect species. Records and descriptions of 1994—1995, 7—144.
Monsevičius V., 2004: Saugomų laukinių bičių rūšių naujos radvietės. — Raudoni lapai, 8: 26—34.

Summary

The species is found in several localities mainly in the southern and central parts of country. The only abundant population was discovered in southwestern Lithuania in the Kalvarija area in the Marijampolė district. The main limiting factor is believed to be a lack of suitable habitats and a lack of feeding plants.

Aprašė Virgilijus Monsevičius

Stepinė kamanė

Bombus pomorum (Panzer, 1805)

ŠEIMA BITĖS (*APIDAE*)
BŪRYS PLĖVIASPARNIAI (*HYMENOPTERA*)

3 (R) kategorija

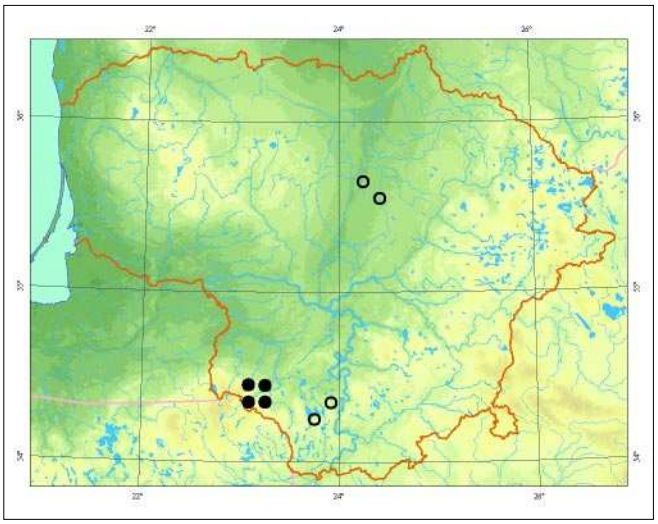
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1976 m.

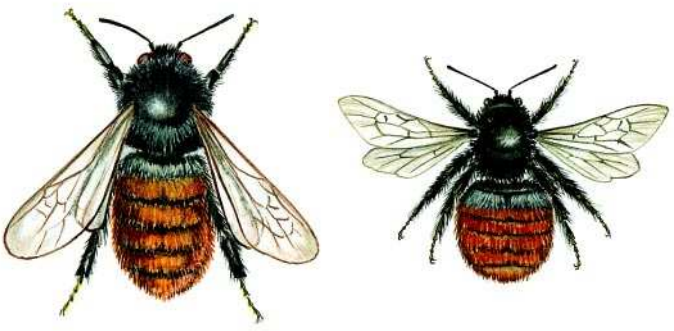
Paplitimas. Europoje nuo Ispanijos iki Pietų Uralo ir nuo Albanijos iki Danijos, Pietų Švedijos, Latvijos, Vakarų Rusijos; Turkijoje.
Lietuvoje rūšį pirmą kartą aptiko V. Straševičius 1935–1939 m. prie Augustavo ir Naujadvario (Panevėžio r.). Panevėžio kraštotyros muziejuje yra paties kolekcininko apibūdinta daugiau nei 20 individų kolekcija. Vėliau rasta prie Obelijos ežero (Alytaus r., 1980), prie Seirijų (Lazdijų r., 1986), net keliose vietose tarp Kalvarijos bei Lietuvos ir Lenkijos sienos (Marijampolės r., 1999–2000 m.).

Biologija ir ekologija. Peržiemojusios patelės pavasarį pasirodo gana vėlai – gegužės antroje pusėje. Patinai užauga liepos pabaigoje ir kartu su darbininkėmis aptinkami iki rudens. Gyvena sausokose natūraliose ar stipriai sulaukėjusiose kultūrinėse pievose, ypač esančiose kalvų šlaituose. Lanko įvairių augalų žiedus, tačiau dažniau nutupia ant ežeininių šeimos augalų: vaistinių godų (*Anchusa officinalis*), paprastųjų ežeinių (*Echium vulgare*) bei raudonųjų dobilų (*Trifolium pratense*). Lizdai požeminiai, kartais pelinių graužikų urvuose būna gana giliai. Šeimų dydis siekia iki 50–70 individų. Kaip ir kitų kamanių rūšių, žiemoja tik apvaisintos patelės.

Populiacijų gausumas. Kalvarijos apylinkėse (Marijampolės r.) pagauta iš viso per 20 individų, kitur aptikta tik pavieniui. Spėjama, kad šiuo metu dar gyvena į vakarus nuo Kalvarijos iki Vištyčio ežero.

Grėsmės ir apsauga. Veisimosi ir mitybos vietų kaita dėl buveinių apsodinimo mišku arba jų savaiminio apaugimo medžiais ir krūmais. Intensyvios žemdirbystės vietovėse bitės gali stokoti maisto, dėl to šeimos labai nusilpsta ir užaugina mažai palikuonių. Būtina iš tinkamų buveinių šalinti jaunus medžius ir krūmus, ekstensyviai ganyti. Norint pagerinti bičių mitybą, galima auginti raudonuosius dobilus.

Linos Jasiukonytės piešinys

Informacijos šaltiniai

Giedrimienė V., Ivinskis P., 2004: V. Straševičiaus rinkti plėviasparniai, saugomi Panevėžio kraštotyros muziejuje. – Raudoni lapai, 8: 17–20.
Monsevičius V., 1995: A check-list of wild bee species (*Hymenoptera, Apoidea*) of Lithuania with data to their distribution and bionomics. – New and rare for Lithuania insect species. Records and descriptions of 1994–1995, 7–144.
Monsevičius V., 2004: Saugomų laukinių bičių rūšių naujos radvietės. – Raudoni lapai, 8: 26–34.

Summary

The species is found in a few localities, with only one abundant population observed in the Kalvarija area in the Marijampolė district in the south-west of the country. The main limiting factor is believed to be a lack of suitable habitats and a lack of feeding plants.

Aprašė Virgilijus Monsevičius

Ilgažandis bembiksas

Bembix rostrata (Linnaeus, 1758)

ŠEIMA ŽIEDVAPSVĖS (*CRABRONIDAE*)
BŪRYS PLĖVIASPARNIAI (*HYMENOPTERA*)

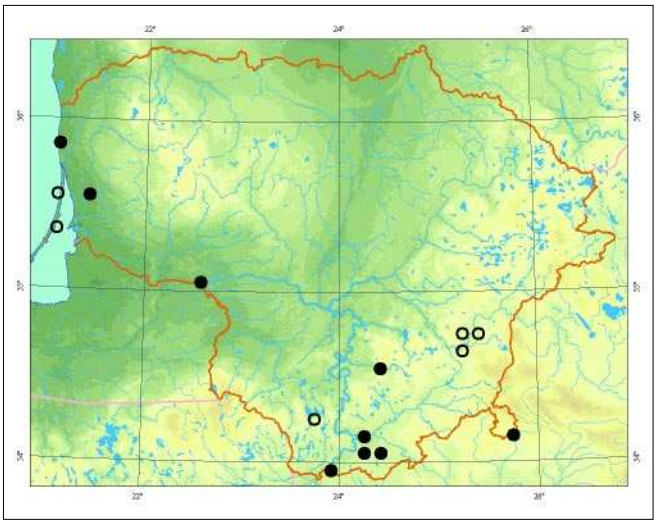
3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2000 m.

Paplitimas. Vakarų Palearktikoje, nuo Vakarų Europos iki Rusijos Irkutsko srities, Altajaus ir Mongolijos. Šiaurės Europoje rūšis reta ir lokali, aptinkama iki Suomijos, gausesnė Vidurio ir Pietų Europoje.
Aptikta pietinėje Lietuvos dalyje ir pajūryje: Klaipėdos, Lazdijų, Prienų, Šalčininkų, Šilutės, Varėnos, Vilniaus r. ir Kuršių nerijoje.

Biologija ir ekologija. Stenotopinė rūšis, būdinga nesusivėrusių smiltpievių ir smėlynų pievų buveinėms. Suaugėliai aptinkami lizdų kolonijose ir ant žiedų. Turi ilgą straubliuką, todėl gali misti augalų su giliu vainikėliu – lūpažiedžių, ankštinių, gvazdikinių – nektaru. Lizdų kolonijas įkuria miškų gaisravietėse, smėlingose ganyklose ar nestačiuose šlaituose, kur dėl erozijos ar periodiško gyvulių trempimo iš dalies suardoma žolės danga. Patelė išrausia lizdą, urvelį, į jį atneša įgėlimu paralyžiuotą musę ir padeda kiaušinį. Kai išsiritusi lerva musę suėda, patelė atneša kitą, ir taip maitina, kol lerva užauga. Baigusi vystytis lerva pina kokoną, kuriame žiemoja. Pavasarį virsta lėliuke, iš kurios birželio pabaigoje–liepos pradžioje išsirita suaugėlis. Kadangi kiekvieną lervą patelė maitina palaipsniui, retai užaugina daugiau nei 10 palikuonių. Dėl tokio mažo vislumo išnykusios bembiksų populiacijos sunkiai atsikuria.

Populiacijų gausumas. Lietuvos populiacijos gausumas ir jo pokyčiai nėra įvertinti. Tinkamiausiose buveinėse Šalčininkų ir Varėnos r. 100 m ruože aptikta iki 2 bembiksų kolonijų, o didžiausioje kolonijoje vienu metu rasta per 100 individų.

Eduardo Budrio nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl buveinių užsodinimo ar natūralaus užaugimo mišku.
Norint išsaugoti ilgažandžių bembiksų ir kartu su jais gyvenančių kitų psamofilinių vabzdžių populiacijas, jų buveinėse negalima sodinti miško, tvirtinti erozijos ardomų šlaitų. Smėlingas pievas, kuriose gyvena bembiksai, siūloma ekstensyviai ganyti, o jose atželiančius jaunuolynus – iškirsti.

Informacijos šaltiniai

Budrys E., 1992: Digger wasps (*Hymenoptera, Sphecidae*) of Lithuania: check-list of species. – In *V. Jonaitis* (ed.) New and rare for Lithuania insect species. Records and descriptions of 1992, 20–39.

Summary

Uncommon species, mostly distributed in southern Lithuania and the Curonian spit. The highest observed density of nest colonies was 2 colonies per 100 m transect. The main threats are afforestation and lack of disturbances.

Aprašė Eduardas Budrys, Jolanta Rimšaitė

Kopinė smiltvapsvė

Podalonia luffii (Saunders, 1903)

ŠEIMA SMILTVAPSVĖS (*SPHECIDAE*)
BŪRYS PLĖVIASPARNIAI (*HYMENOPTERA*)

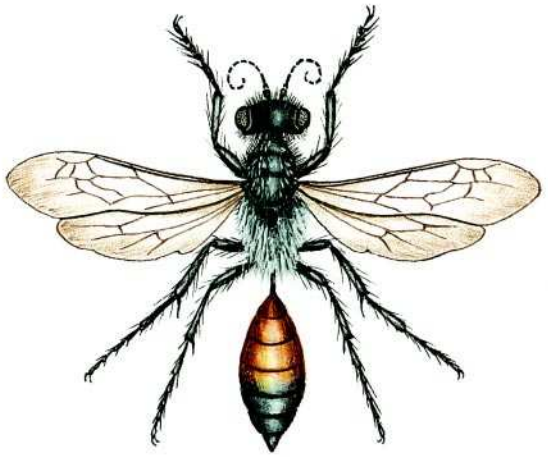
3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1991 m.

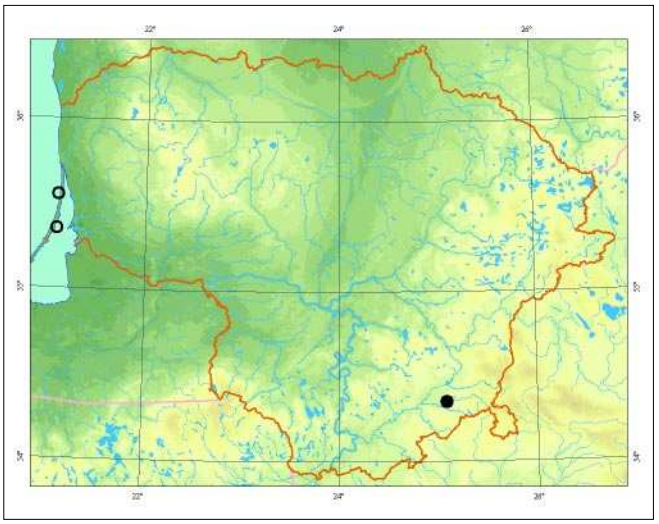
Paplitimas. Vakarų Palearktikoje. Gyvena Vakarų Europoje, palei Atlanto vandenyno, Šiaurės ir Baltijos jūrų pietines pakrantes, taip pat Vidurio Europos, Ukrainos, Rusijos ir Kazachstano stepėse.
Lietuvoje rūšis gyvena Kuršių nerijoje, Juodkrantės ir Nidos apylinkėse, taip pat aptikta buvusiame Rūdninkų kariniame poligone (Šalčininkų r.).

Biologija ir ekologija. Stenotopinė rūšis, būdinga pilkųjų kopų buveinėms, taip pat aptinkama ant žemyninių kopų miško gaisrų vietoje susiformavusiose nesusivėrusiose smiltpievėse. Patinai ir patelės paprastai pasirodo birželio trečioje dekadoje, patinai skraido iki liepos vidurio, patelės – iki rugpjūčio pabaigos. Suaugėliai judrūs, palei keliukus ar proskynas gali migruoti į miškų aikštes, kirtavietes ar retmiškius, tačiau ten nesiveisia. Suaugėliai minta nektaru, aptinkami ant gvaizdžių, zundų, gubojų ir kitų smėlynų augalų. Lervų maistui patelės medžioja drugių, dažniausiai pelėdgalvių, vikšrus. Įgėlimais paralyžiavusi grobį, patelė netoli išrausia urvelį, kuriame jį paslepia. Ant grobio padėjusi kiaušinį, urvelį užkasa. Išsiritusi lerva suėda vikšrą, po to urvelyje supina kokoną, kuriame žiemoja. Pavasarį virsta lėliuke, iš kurios netrukus išsirita suaugėlis.

Populiacijų gausumas. Gausumas ir jo pokyčiai Lietuvoje nėra ištirti, tinkamose buveinėse paprastai aptinkami tik pavieniai individai. Suaugėlių skraidymo pradžioje pilkųjų kopų buveinėse Naglių rezervate 100 m ruože rasta iki 5 individų.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Natūralių kopų buveinių naikinimas dėl poilsiautojų veiklos, kopų sutvirtinimo, apsodinimo mišku, o žemyninių kopų buveinėse – natūralus apaugimas mišku.
Norint išsaugoti kopinių smiltvapsvių populiacijas, negalima jų buveinių užsodinti mišku, užstatyti ar naudoti poilsiauti tokius būdus, kurie pakeistų vyraujančios augalijos sudėtį. Vykstant natūraliai miško sukcesijai, buveines siūloma atnaujinti iškertant užaugančius medžius.

Informacijos šaltiniai

Budrys E., 1992: Digger wasps (*Hymenoptera, Sphecidae*) of Lithuania: check-list of species. In *V. Jonaitis* (ed.) – New and rare for Lithuania insect species. Records and descriptions of 1992, 20–39.

Summary

A rare species, distributed only along the shores of the Baltic Sea and locally in the southeast of Lithuania. On the grey dunes of the Curonian Spit, the observed density was 5 imagoes per 100 m transect. The main threats to its survival are recreation and habitat afforestation.

Aprašė Eduardas Budrys

Gauruotoji skolija

Scolia hirta (Schrank, 1781)

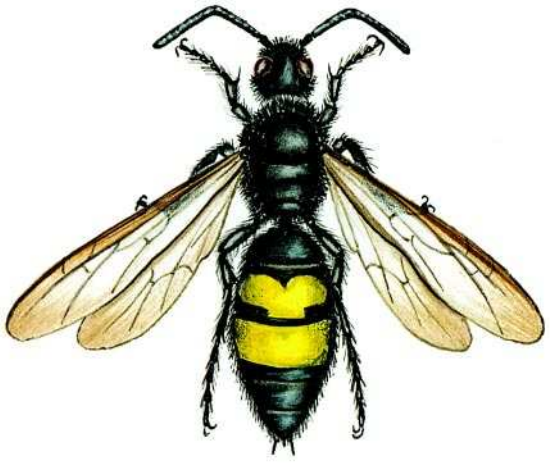
ŠEIMA SKOLIJOS (*SCOLIIDAE*)
BŪRYS PLĖVIASPARNIAI (*HYMENOPTERA*)

3 (R) kategorija

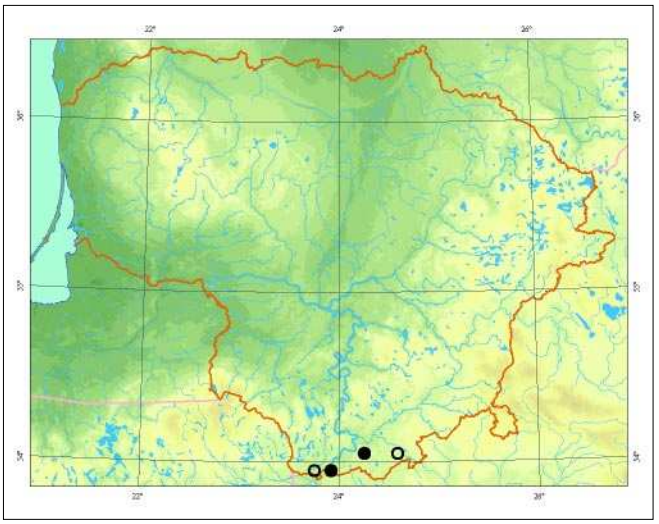
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1991 m.

Paplitimas. Vakarų Palearktikos miškastepių ir stepių zonoje. Rytuose aptinkama iki Baikalo.
Pietų Lietuvoje eina šiaurinė rūšies arealo riba. Gauruotųjų skolijų populiacijos aptiktos Druskininkų sav., Varėnos r., Gerdašių, Sventijansko, Lynežerio ir Puvočių apylinkėse.

Biologija ir ekologija. Suaugėliai minta nektaru ir aptinkami ant žydinčių augalų. Jie pasirodo liepos mėn. antroje pusėje, patinai skraido 2–3 savaites, patelės – iki rugpjūčio antros pusės. Patelės rūpinasi palikuonimis. Jos savo lervas aprūpina maistu – paralyžiuotomis plokštėtaūsių vabalų (auksavabalių *Cetonia* bei žiedinių grambuolių *Anomala dubia*) lervomis, kurias medžioja rausdamos smėlį. Paralyžiavusi grobį įgėlimais, patelė ant jo padeda kiaušinį. Aplink kiekvieną sumedžiotą grobį skolija įrengia nedidelę požeminę kamerą, kurioje vystosi išsiritusi lerva. Per 5–8 dienas lerva suėda grobį ir daro kokoną, kuriame žiemoja. Kitą pavasarį virsta lėliuke, iš kurios vasarą išsirita suaugėlis. Kadangi patelė rūpinasi palikuonimis, jos vislumas nedidelis. Gauruotoji skolija gyvena stepėse. Lietuvoje tai stenotopinė, jautri buveinės pokyčiams rūšis, gyvenanti nesusivėrusiose smiltpievėse, taip pat ekstensyvaus ganymo palaikomose sausose stepinėse pievose, kuriose yra atvirų, saulės šildomų smėlio lopinėlių.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Gausumas ir jo pokyčiai nėra įvertinti. Lietuvoje tinkamose buveinėse aptikti tik pavieniai individai.

Grėsmės ir apsauga. Nesusivėrusių smiltpievių ir sausų stepinių pievų užsodinimas mišku ar natūrali sukcesija – pievų užaugimas mišku nustojus jose ganyti gyvulius, taip pat šlaitų tvirtinimas.
Siekiant išsaugoti gauruotųjų skolijų populiacijas, negalima jų buveinėse sodinti miško, tvirtinti eroduojančių šlaitų, naudoti pesticidų. Vykstant natūraliai buveinių sukcesijai, buveinių būklę siūloma palaikyti ekstensyviai ganant ar iškertant augančius krūmus, medžius.

Informacijos šaltiniai

Summary
A rare species, distributed only in southern Lithuania. Only solitary individuals have been onserved in breeding sites. The main threats are habitat afforestation and a lack of extensive grazing.

Aprašė Eduardas Budrys

Tipas
Chordiniai
Chordata

Sturys

Acipenser sturio Linnaeus, 1758

KLASĖ KAULINĖS ŽUVYS (*OSTEICHTHYES*)
ŠEIMA ERŠKETINĖS (*ACIPENSERIDAE*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II, ES Buveinių direktyvos II ir IV ir Bonos konvencijos II priedus.

Paplitimas. Šiaurinėje Atlanto vandenyno dalyje, Juodojoje, Vidužemio ir Baltijos jūrose. Įplaukdavo neršti į Baltijos jūros baseinui priklausančias didžiąsias upes: Reiną, Oderį, Elbę, Vyslą, Nevą ir jos baseino ežerus (Ladogą, Onegą). Didesnėje arealo dalyje beveik išnykusi rūšis, gausesnės populiacijos išlikusios tik Rionio upėje (Gruzijoje) bei upėse, įtekančiose į Biskajos įlanką (Prancūzijoje). Baltijos jūros rytinėje dalyje paskutinį kartą sužvejota Rygos įlankoje ties Muhu sala 1996 m. XIX a.—XX a. pradžioje Lietuvoje atplaukdavo neršti į Nemuną iki Druskininkų ir Nerį. Remiantis oficialiais šaltiniais, paskutiniai sturiai Lietuvoje sužvejoti: 1939 m. Nemune ties Vilkija (2,5 m ilgio, 122 kg svorio); 1955 m. Kuršių mariose ties Nida (2,54 m ilgio, 120 kg svorio ikringa patelė); 1960 m. Baltijos jūroje ties Nida (2,1 m ilgio, 82 kg svorio patinas). Vėliau Lietuvos vandenyse sturių sugauta nebuvo.

Biologija ir ekologija. Žuvis praeivė. Suaugusios žuvys gyvena jūrose, šelfo zonoje, o per migraciją ir nerštą — upėse. Gegužės pabaigoje—birželio pradžioje neršti plaukia į upes. Patinai subręsta 7—9, patelės — 8—14 metų. Neršia giliose (2—10 m) ir srauniose upių vietose ant akmeningo ar žvyringo grunto, kai vandens temperatūra pakyla iki +14 °C. Vislumas — 0,2—5,7 mln. juodų, lipnių ikrelių. Išneršę grįžta į jūrą, o jaunikliai iki 3 metų gyvena upėse. Auga greitai. Užauga iki 3—6 m ilgio ir 200—400 kg svorio, gyvena iki 100 metų. Minta dugniniais gyvūnais (moliuskais, vėžiagyviais, daugiašerėmis kirmėlėmis) ir smulkiomis žuvimis.

Populiacijų gausumas. XIX a.—XX a. pradžioje dar buvo dažna žuvis Nemuno baseine. Per pastaruosius 40 metų nei Kuršių mariose, nei Nemune nesugauta, tačiau Baltijos jūroje dar gali pasitaikyti suaugusių žuvų ir jauniklių. Jeigu mažės vandenų tarša ir pavyks Vokietijoje pradėti sturių atkūrimo darbai, ateityje sturių populiacija turėtų atsikurti.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią neigiamą poveikį turėjo Baltijos jūros priekrančių, Kuršių marių ir Nemuno vandens tarša, intensyvi verslinė žvejyba ir laivyba, sąnašų kaupimasis ir Nemuno deltos seklėjimas. Šiuo metu grėsmę kelia ir Kauno HE užtvanka, užkirtusi kelią į buvusias sturių nerštavietes Nemuno vidurupyje.
Norint atkurti šią rūšį, būtina mažinti Baltijos jūros priekrančių, Kuršių marių ir Nemuno vandens taršą; nebestatyti naujų užtvankų Nemuno žemupyje, gilinti Nemuno deltos atšakas, įsijungti į sturių populiacijos atkūrimo programas.

Informacijos šaltiniai
Gaigalas K., Gerulaitis A., Kesminas V., Milerienė E., Repečka R., Valušienė V., Žiliukas V., Žiliukienė V., 1992: Lietuvos retosios žuvys. — Vilnius.
Bacevičius E., 2002: Retos jūrinės žuvys — ekologinis fenomenas Lietuvos priekrantėje. — Žuvininkystė Lietuvoje, 4: 109—132.

Summary
The species was commonly found in the Nemunas River basin in the 19th and in the beginning of the 20th century. No information about catches in Lithuania for over the last 40 years. The last specimen was caught in 1960. The main reasons for extinction: water pollution, intensive commercial fishery, dam construction.

Aprašė Rimantas Repečka

Sparis

Abramis ballerus Linnaeus, 1758

KLASĖ KAULINĖS ŽUVYS (*OSTEICHTHYES*)
ŠEIMA KARPINĖS (*CYPRINIDAE*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos III priedą.

Paplitimas. Šiaurės, Baltijos, Kaspijos, Juodosios, Azovo jūrų baseinuose: Elbės, Oderio, Volgos, Uralo, Do-

no, Dunojaus upių žemupiuose. Baltijos jūros baseine rūšis buvo dažnai aptinkama XIX a.—XX a. pradžioje. Šiuo metu pastebima tik didžiuosiuose Švedijos ežeruose (Malareno, Varneno ir kt.), Oderio baseine, Ščecino įlankoje, Denbieno ežere (Lenkijoje). Kitur labai reta. Palyginti neseniai buvo sužvejota Latvijoje: ant Dauguvos upės įrengtose Kegumo (1969) ir Pliavinės (1984) vandens saugyklose.
Lietuvoje XIX a. pabaigoje buvo dažna rūšis Kuršių mariose ir Nemune. Vėliau išnyko.

Biologija ir ekologija. Tipiška didžiųjų upių žemupių, vandens talpyklų, didelių pratakių ežerų ir apysūrių jūros pakraščių žuvis. Panaši į karšį ir plakį, tačiau nuo jų skiriasi pailga kūno forma, priekine burna ir didesniu analinio peleko spindulių skaičiumi. Subręsta 4—5 metų, kai būna 18—20 cm ilgio. Neršia nuo balandžio pabaigos iki birželio vidurio, kai vandens temperatūrai pasiekia +7 °C sekliose vietose, senvagėse ant povandeninių augalų. Vislumas — 4—25 tūkst. ikrelių. Lervutės išsirita po 12—13 d. Jaunikliai minta zooplanktonu, suaugusios žuvys — zooplanktonu ir bentosiniais vėžiagyviais. Auga lėtai. Užauga iki 45 cm ilgio ir 500 g svorio, bet dažniausiai būna 30—35 cm.

Populiacijų gausumas. XIX a. pabaigoje Kuršių mariose sparis buvo verslinė žuvis, sugaunama ir Nemune. Nuo XX a. pradžios šiuose vandenyse išnyko, tačiau gali pasitaikyti Baltijos jūros priekrantėse.

Grėsmės ir apsauga. Smarkiai sumažėjusio sparių gausumo Baltijos jūros baseine ir jų išnykimo priežastys Lietuvoje neaiškios, tačiau galėjo būti susijusios su žmogaus veikla: padidėjusia vandens tarša, uostų statyba, suintensyvėjusia laivyba.
Būtina mažinti Nemuno žemupio ir Kuršių marių vandens taršą.

Informacijos šaltiniai

Gaigalas K., Gerulaitis A., Kesminas V., Milerienė E., Repečka R., Valušienė V., Žiliukas V., Žiliukienė V., 1992: Lietuvos retosios žuvys. — Vilnius.

Summary

In the end of the 19th century the species used to be caught for commercial purposes in the Curonian Lagoon and the Nemunas River, yet it has been extinct since the beginning of the 20th century.

Aprašė Rimantas Repečka

Gyvatėdis

Circaetus gallicus Gmelin, 1788

ŠEIMA VANAGAI (*ACCIPITRIDAE*)
BŪRYS VANAGINIAI PAUKŠČIAI (*ACCIPITRIFORMES*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m. Pagal Pagrindines miško kirtimų taisykles rūšies lizdai saugomi net ir ūkiniuose miškuose.
Įrašyta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos II priedus ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Eurazijoje nuo Atlanto iki Vakarų Mongolijos. Šiaurėje arealas siekia Sankt Peterburgo sritį, Šiaurės Kazachstaną, pietuose — Indiją, Mažąją Aziją, Viduržemio jūrą, Šiaurės Afriką.
Lietuvoje XX a. pradžioje rūšis aptikta perinti Rūdninkų ir Gudų giriose. Vėliau, iki aštuntojo dešimtmečio, retai buvo pastebimi pavieniai paukščiai. Pastaraisiais metais per veisimosi sezoną rūšis matoma Kazlų Rūdos miškuose, Rūdninkų, Labanoro ir Gudų giriose bei Nemuno deltoje. Taip pat matyta Adutiškio, Antazavės, Rietavo miškuose, prie Mūšos Tyrelio.

Biologija ir ekologija. Lietuvoje dažniausiai gyvena dideles pelkes supančiuose miškų masyvuose. Įsikuria nuošalesnėse, mažai lankomose vietovėse, kur yra pakankamai pagrindinio šios rūšies grobio — gyvačių ir žalčių, dažniausiai aukštapelkių pakraščiuose. Lizdai sukami pušų, iš kurių gerai matyti apylinkės, vainiko viršutinėje dalyje, dažnai ant šoninių šakų, tačiau nuo žemės visada sunkiai matomi. Parskrenda balandžio mėn., įšilus žemei. Užima dideles individualias teritorijas, dažnai po keliasdešimt kvadratinių kilometrų. Perėti pradeda gegužės pradžioje. Deda tik vieną kiaušinį. Peri 45—47 dienas. Jauniklis pradeda skraidyti tik 70—75 dienų amžiaus. Minta dažniausiai ropliais, rečiau varliagyviais, smulkiais žinduoliais, paukščių jaunikliais, kartais vabzdžiais. Rudeninė migracija prasideda rugsėjo mėn. Tolimasis migrantas.

Populiacijų gausumas. Patvirtintų duomenų apie perėjimą nėra nuo 1915 m., kai Ropėjos miške buvo rastas lizdas su jaunikliu. Per paskutinius dvidešimt metų keliuose šalies miškų masyvuose šie paukščiai bu-

vo reguliariai registruojami veisimosi metu, todėl pavienės poros galėjo perėti, kelis kartus stebėti dviejų paukščių tuoktuviniai skrydžiai. 1999–2000 m. Rūdninkų girioje laikėsi net dvi šios rūšies poros. Čepkelių rezervato apylinkėse paukščiai kasmet aptinkami apie 20 metų.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausios grėsmės yra maitinimosi vietų pokyčiai (pelkių nusausinimas) ir brandžių medynų iškirtimas. Žiemovietėse ir perskridimo vietose – pelkių sausinimas, paukščių trikdymas (persekiojimas), sausros.
Veisimosi vietose būtina palikti brandaus miško plotų, išsaugoti natūralias ir pusiau natūralias šlapžemes, riboti žmonių lankymąsi.

Informacijos šaltiniai
Ivanauskas T., 1959: Lietuvos paukščiai, 2. – Vilnius.

Summary
Extinct as a breeding species since 1915. However, regular registration made during the nesting season may indicate that single pairs probably breed in the Gudų, Rūdninkai and Labanoras forests. The main threats to its survival are associated with wetland drainage and intensive forestry in its breeding sites.

Aprašė Liutauras Raudonikis

Žvyrė

Lagopus lagopus Linnaeus, 1758

ŠEIMA TETERVINIAI (*TETRAONIDAE*)
BŪRYS VIŠTINIAI PAUKŠČIAI (*GALLIFORMES*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.
Įrašyta į Berno konvencijos III priedą.

Paplitimas. Eurazijoje užima šiaurinius regionus, išplitusi nuo Britų salų iki Beringo sąsiaurio. Pietuose siekia Mongoliją, Baltarusiją, Lietuvą.
Iki XX a. vidurio Lietuvoje dar buvo aptinkama kai kuriose šiaurinių ir rytinių rajonų pelkėse, tačiau beveik visur išnyko. XX a. pabaigoje aptikta tik 2 aukštapelkėse Švenčionių r. Čia rasti 6 žuvę individai. Šalyje gali įsikurti iš kaimyninės Baltarusijos atklydę paukščiai. Tokie būreliai pasienyje (Zalavo apyl. ir kt.) buvo aptinkami prieš kelis dešimtmečius.

Biologija ir ekologija. Veisimosi periodo pradžia sutampa su sniego dangos tirpimu pelkėje. Tuokvietės ir lizdų vietos būna pastovios. Lizdus krauna ant žemės. Kiaušinius (5–12, iki 20) deda gegužės mėn. Pakartotinos dėtys pasitaiko vasaros pirmoje pusėje. Peri 21–22 dienas. Jaunikliai skraidyti pradeda 9–10 dienų, laisvai skraido 14–15 dienų amžiaus. Suauga iki rugpjūčio mėn. Rudenį susirenka į būrius ir kartu žiemoja. Sėslus ir klajojantis tundrų, miškatundrių, stepių paukštis. Lietuvoje laikosi panašių biotopų – miškingų aukštapelkių. Jose būtinai turi augti berželiai, pelkiniai karklai, viržiai, spanguolės, vaivorai. Vasarą minta pelkės uogomis, uogienojais, vabzdžiais, žiemą – augalų pumpurais.

Populiacijų gausumas. Populiacija, jei dar gyvuoja, nestabili. Joje galėtų būti tik apie 9–12 suaugusių individų. Per paskutinius du dešimtmečius buvo aptinkami 2–6 individų būreliai. 1984 m. rasti paukščiai toje pat vietoje laikėsi visą dešimtmetį.

Grėsmės ir apsauga. Dėl vėlai susiformuojančios sniego dangos žiemos pradžioje baltus paukščius lengvai pastebi plėšrūnai: vištvanagiai, kiaunės, lapės. Mažas individų skaičius riboja populiacijos augimą. 2 atskiros populiacijos praeitame amžiuje išnyko aukštapelkėse pradėjus kasti durpes.
Populiaciją galima atkurti arba išsaugoti tik į laisvę išleidus daugiau paukščių.

Informacijos šaltiniai
Potapov R., 1987: Bielaja kuropatka. SSSR pticy. *Galliformes, Gruiformes.* – Moskva. – 197–217.
Sinkevičius S., 1990: The Willow grouse in Lithuania. – Acta ornithologica Lituanica, 3: 134–135.
Šablevičius B., 1997: The Willow grouse still living in Lithuania. – Acta Zoologica Lituanica, 6: 133–134.

Summary
This species almost became extinct in Lithuania in the 20th century, and survived in only two locations in eastern Lithuania. The population is unstable, with possibly 9–12 adults. Lately there has been no evidence of nesting.

Aprašė Bronius Šablevičius

Kuoduotasis vieversys

Galerida cristata Linnaeus, 1758

ŠEIMA VIEVERSINIAI (*ALAUDIDAE*)
BŪRYS ŽVIRBLINIAI PAUKŠČIAI (*PASSERIFORMES*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos III priedą.

Paplitimas. Eurazijoje nuo Atlanto iki Šiaurės Rytų Kinijos. Šiaurėje arealas siekia pietinę Švediją, Volgos vidurupį, Mongolijos Altajų; pietuose tęsiasi iki Vidurio Kinijos, Indostano pusiasalio, Vidužemio jūros pakrančių, tarp jų ir Šiaurės Afrikos.
XX a. pradžioje Lietuvoje perėjo daugelyje miestų ir miestelių. 1970–1980 m. paukščiai dar rasti Kaune, Alytuje, Klaipėdoje, Merkinėje, Kazlų Rūdoje, Šilutės r. Rūšis laikoma išnykusia, nes perinti neberandama jau daugiau nei 20 metų. Paskutinį kartą perėjusi pora registruota 1986 m. Alytaus priemiestyje. Pavieniai paukščiai pastaruosius dešimt metų aptikti Švenčionėliuose, Kėdainiuose, Kazlų Rūdos ir Palangos apylinkėse.

Biologija ir ekologija. Istoriškai tai stepinė rūšis, vėliau įsikūrusi urbanistinėse buveinėse. Lietuvoje sėsliai gyveno gyvenviečių pakraščiuose, turgavietėse, neretai pačiose gyvenvietėse. Kitose mūsų šalies platumos vietose dalinai migruodavo. Sėslių populiacijų giesmės girdimos rudenį ir žiemą. Lizdą (panašų dirvinio vieversio) suka ant žemės. Peri 12–13 dienų. Jaunikliai lizdą palieka jau 10 dienų amžiaus. Palikuonimis rūpinasi abu poros nariai. Išveda 2 vadas. Minta mišriu maistu.

Populiacijų gausumas. Nors paskutinius 20 metų duomenų apie šios rūšies perėjimą Lietuvoje nėra, dar tikėtina aptikti negausiai išlikusius paukščius. Šalies populiacija vertinama 0–10 perinčių porų.

Grėsmės ir apsauga. Populiacijos būklę lemiantys veiksniai nežinomi. Rūšis nyksta paplitimo arealo pakraštyje. Šaltos žiemos tikriausiai buvo papildomas neigiamas veiksnys.

Informacijos šaltiniai
Jusys V., Mačiulis M., Mečionis R., Poškus A., Gražulevičius G., Petraitis A., 1999: Klaipėdos krašto perinčių paukščių atlasas. – Vilnius.

Summary
Extinct in Lithuania. There has been no data indicating this species has nested in Lithuania for the last 20 years. The last registration of a breeding pair was in 1986 in Alytus.

Aprašė Selemonas Paltanavičius, Liutauras Raudonikis

Ąžuolinė miegapelė

Eliomys quercinus Linnaeus, 1766

ŠEIMA MIEGAPELINIAI (*GLIRIDAE*)
BŪRYS GRAUŽIKAI (*RODENTIA*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos III priedą.

Paplitimas. Didesnėje Europos dalyje, į šiaurę – net iki Karelijos, į rytus – iki Uralo kalnų. Tačiau Vidurio ir Šiaurės Europoje retai aptinkama, tik pavienės radavietės žinomos ir kaimyninėse šalyse.
Lietuvoje žinoma tik 1 radavietė Perlojos girininkijoje (Varėnos r.), kur 1957–1959 m. šios rūšies miegapelių buvo aptikta paukščiams iškeltuose inkiluose.

Biologija ir ekologija. Ąžuolinė miegapelė mėgsta miškingas vietoves su uolėtu ar akmenuotu reljefu. Lyginant su kitų rūšių miegapelėmis, ji daugiau bėgioja žeme. Suaugusios miegapelės sėslios, turi individualias teritorijas. Aktyvios sutemus ir naktį. Minta gyvūnais (vabzdžiais ir kitais bestuburiais, taip pat smulkiaisiais žinduoliais, paukščiais), ėda ir augalinį maistą (įvairius vaisius, uogas, sėklas). Šiaurinėje arealo dalyje veda 1 vadą, kurioje dažniausiai būna 4–6 jaunikliai, o žiemą praleidžia miegodamos. Jų įmygis trunka apie 7 mėnesius.

Populiacijų gausumas. 1957–1959 m. Perlojos girininkijoje ąžuolinės miegapelės buvo 4 kartus aptiktos inkiluose su 4–6 jaunikliais. Tada populiacija buvo gyvybinga, nors gyveno labai nebūdingoje buveinėje: grynname pušyne, kuriame dar augo kadagių, o žemę dengė kerpės ir samanos. Praėjusiame dešimtmetyje keliose Perlojos girininkijos vietose buvo ieškoma ąžuolinių miegapelių: buvo iškelta inkilų, tačiau juos patik-

rinus ąžuolinių miegapelių neaptikta. Spėjama, kad ten ąžuolinės miegapelės galėjo išnykti.

Grėsmės ir apsauga. Ąžuolinės miegapelės nyksta visoje Vidurio ir Šiaurės Europoje, nors vis dar dažnai aptinkamos Vakarų ir Pietų Europoje. Nykimo priežastys didelėje šios rūšies arealo dalyje yra neaiškios.

Informacijos šaltiniai

Ezerskas L. I., 1961: Postoronnie obitateli dupljanok v lesakh Litovskoj SSR i ikh vlijanie na ptic-duplognezdnikov. – Ekologija i migracii ptic Pribaltiki: Trudy IV Pribaltijskoj ornitologičeskoj konferencii. Riga: 123–128.
Juškaitis R., 2001: Ar retos Lietuvoje miegapelės? – Theriologia Lituanica, 1: 73–80.

Summary

E. quercinus was observed only in southern Lithuania, in the Varėna district, in 1957–1959. These dormice were found in nest-boxes four times, with 4–6 juveniles. In spite of searching for E. quercinus in recent years, these dormice have not been found in this locality, and they are thus believed to be extinct.

Aprašė Rimvydas Juškaitis

Rudasis lokys

Ursus arctos Linnaeus, 1758

ŠEIMA LOKINIAI (*URSIDAE*)
BŪRYS PLĖŠRIEJI (*CARNIVORA*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos III, Buveinių direktyvos II ir IV priedus.

Paplitimas. Eurazijos, Šiaurės Amerikos miškų ir iš dalies miškatundrių zonose ir kalnuose. Daugelyje Europos šalių (išskyrus šiaurinę Rusijos dalį) išnykusi rūšis arba išlikusios tik nedidelės atskirtos populiacijos, dažniausiai kalnuose. Nuolatos gyvena Latvijoje, Baltarusijoje, Lenkijoje.

Į Lietuvą iš gretimų šalių retkarčiais užklysta tik pavieniai individai.

Biologija ir ekologija. Mėgsta didelius mišrius miškus su upeliais, aikštėmis, pelkėmis, krūmynais ir uogynais. Žiemai užmiega irštvose, įrengtose nuošaliose vietose po vėjavartomis, šakų krūvomis, eglaičių tankmėse. Gyvena pavieniui, išskyrus veisimosi ir jauniklių auginimo laiką. Rujoja dažniausiai gegužės–birželio mėn. Nėštumas trunka 6–8 mėn. Patelė irštvoje veda 1–4 (dažniausiai 2) jauniklius sausio–vasario mėn. Žindo iki 4 mėn. Pavasarį jie jau gali sekti paskui motiną. Auginanti jauniklius patelė neberujoja. Kitą žiemą jaunikliai praleidžia kartu su motina, o savarankiškai pradeda gyventi tik antraisiais metais. Lytiškai subręsta būdami 3–5 metų. Minta labai įvairiu augaliniu bei gyvuliniu maistu – sultingomis augalų dalimis, vaisiais, uogomis, šakniastiebiais, ąžuolų gilėmis, riešutais, skruzdėlėmis ir jų perais, kirminais, vabzdžiais ir jų lervomis, paukščių kiaušiniais ir jaunikliais. Mėgsta maitintis avižų ir kukurūzų pasėliuose. Neretai papjauna ir stambių laukinių žvėrių, naminių gyvulių, išplėšia bičių avilius.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje išnykęs XIX a. antroje pusėje, dabar nuolatos negyvena. Per pastaruosius 3–4 dešimtmečius pavieniai užklydę individai buvo pastebėti Biržų, Panevėžio, Ukmergės, Utenos, Ignalinos, Alytaus, Švenčionių, Varėnos, Vilniaus, Jurbarko rajonuose.

Grėsmės ir apsauga. Svarbiausios išnykimo Lietuvoje priežastys buvo medžioklė ir lokiams tinkamų gyventi plotų trūkumas. Užklydę žvėrys kartais būna agresyvūs, todėl ir sumedžiojami. Dalį jų nušauna brakonieriai.

Informacijos šaltiniai

Balčiauskas L. Trakimas G., Juškaitis R., Ulevičius A., Balčiauskienė L., 1999: Lietuvos žinduolių, varliagyvių ir roplių atlasas. – Vilnius.
Prūsaitė J. (red.), 1988: Lietuvos fauna. Žinduoliai, 1. – Vilnius.

Summary

Extinct in Lithuania since the second half of the 19th century due to over-hunting and a lack of suitable habitats. At present single individuals sometimes wander over from Belarus and Latvia.

Aprašė Petras Bluzma

Europinė audinė

Mustela lutreola Linnaeus, 1761

ŠEIMA KIAUNINIAI (*MUSTELIDAE*)
BŪRYS PLĖŠRIEJI (*CARNIVORA*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II, Buveinių direktyvos II ir IV priedus.

Paplitimas. Mikropopuliacijos aptinkamos Prancūzijoje, Ispanijoje, Rumunijoje, Estijoje, Baltarusijoje ir Rusijos europinės dalies pietinės taigos zonoje.
Lietuvoje rūšis nėra pastebėta jau apie tris dešimtmečius.

Biologija ir ekologija. Šeško dydžio pusiau vandens žvėrelis. Jo ekologija šalyje nėra gerai ištirta. Gyvena prie vandens. Slepiasi urvuose, bebrų trobelėse. Aktyvesnis tamsiuoju paros metu. Gerai plaukioja ir nardo. Maisto ieško vandenyje ir priekrantės zonoje. Pasigauna žuvies, varliagyvių, vėžių, kitų bestuburių, vasarą ir paukščių jauniklių. Dėl maisto iš dalies konkuruoja su kanadine audine, ūdra ir juoduoju šešku. Poruojasi vasario–kovo mėn., jauniklius veda balandžio–birželio mėn. Jais rūpinasi tik patelė. Subręsta antraisiais gyvenimo metais. Pastebėta, kad ten, kur europinė audinė jau 50 metų gyvena greta kanadinės audinės, pirmosios masė dabar vidutiniškai yra šeštadaliu didesnė nei anksčiau.

Populiacijų gausumas. Šalyje europinė audinė jau išnykusi. Paskutiniai žvėreliai pastebėti 1978–1979 m. Pietų Lietuvoje, Merkio baseine.

Grėsmės ir apsauga. Manoma, kad Europoje europinės audinės nykimą lemia gimininga, bet šiek tiek didesnio, vislesnio, mažiau išrankaus maistui ir agresyvesnio žvėrelio – kanadinės audinės, išplitimas. Kadangi Europoje yra jau susiformavusių stambesnių europinės audinės mikropopuliacijų, gebančių išgyventi kartu su kanadine audine, prasminga svarstyti jos populiacijos atkūrimo šalyje galimybes, t. y. veisti ir reaklimatizuoti konkurencingas europines audines.

Informacijos šaltiniai
Prūsaitė J. (red.), 1988: Lietuvos fauna. Žinduoliai. – Vilnius.

Summary
This species has not been observed in Lithuania for over 30 years. As there are larger micropopulations of this species elsewhere in Europe which manage to coexist alongside the Mustela vison, the possibility of regenerating this species in Lithuania is worthy of consideration. That is, to attempt breeding and reclimatising the competing Mustela lutreola.

Aprašė Kazimieras Baranauskas

Jūrinė nėgė

Petromyzon marinus Linnaeus, 1758

KLASĖ NĖGINIAI APSKRITAŽIOMENIAI (*CEPHALASPIDOMORPHI*)
ŠEIMA NĖGINĖS (*PETROMYZONTIDAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos III ir ES Buveinių direktyvos II priedus.

Paplitimas. Šiaurinėje Atlanto vandenyno dalyje, Šiaurės Amerikos ir Europos jūrose. Europos žemyne — nuo Murmansko šiaurėje iki Adrijos jūros pietuose. Baltijos jūroje retai sugaunama.
Lietuvoje labai reta rūšis. Oficialiais šaltiniais, per pastarąjį dešimtmetį tik 2001 m. sužvejota Kuršių mariose ties Juodkrante. Ankstesniais metais Lietuvoje sugauta tik keletas nėgių: 1957 m. Atmatos upėje, prie Šyšos žiočių; 1961 m. Kuršių mariose, Ežios r., pagautos trys nėgės; 1990 ir 1991 m. mariose ties Kintais pagauta po vieną žuvį.

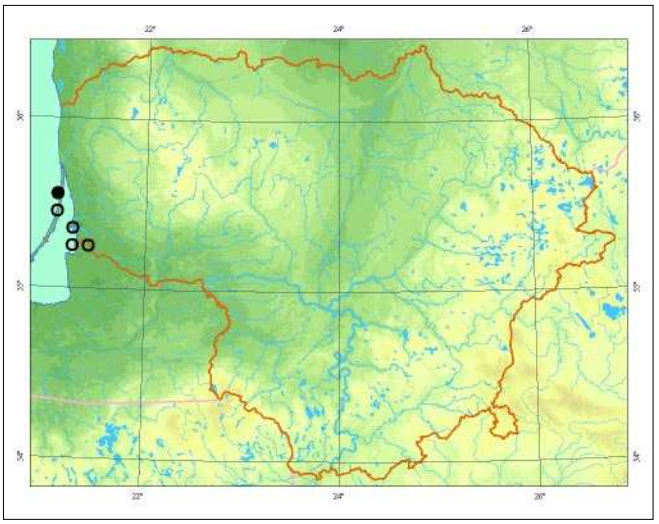
Biologija ir ekologija. Žuvis praeivė, subręsta 8—9 gyvenimo metais, kai būna 60—75 cm ilgio. Nedidelėmis grupėmis migruoja iš jūros ir pavasarį, kovo—gegužės mėn., poromis neršia upių žemupiuose ant smėlėto grunto. Abu reproduktoriai po neršto žūsta. Vislumas — 200—300 tūkst. ikrelių. Vingiliai upių dumble gyvena 2—5 metus. Dažniausiai minta mikroorganizmais ir detritu. Po metamorfozės migruoja į jūrą ir pradeda parazituoti — prisisiurbia prie stambių žuvų (lašišų, menkių, ryklių ir kt.), banginių ir minta jų krauju. Užauga iki 1 m ilgio ir 3 kg svorio.

Populiacijų gausumas. Kuršių mariose ir Nemuno baseine labai reta rūšis, tačiau, neoficialiais duomenimis, žvejai ungurinėmis gaudyklėmis šių apskritažiomenių sugauna beveik kiekvienais metais. Tikslesnių duomenų apie populiacijos gausumą nėra. Manoma, kad kasmet į Nemuno žemupį gali atplaukti ne daugiau kaip keliasdešimt jūrinių nėgių.

Grėsmės ir apsauga. Nemuno žemupio ir Kuršių marių vandens tarša, žvejyba ungurinėmis ir nėginėmis gaudyklėmis migracijų keliuose, grunto kasimas Klaipėdos sąsiauryje ir Nemuno žemupyje, laivyba nėgių neršto metu.

Linos Jasiukonytės piešinys

Reikėtų mažinti Nemuno žemupio ir Kuršių marių vandens taršą; riboti grunto kasimo darbus ir laivybą Nemuno deltoje pavasario mėnesiais.

Informacijos šaltiniai

Gaigalas K., Gerulaitis A., Kesminas V., Milerienė E., Repečka R., Valušienė V., Žiliukas V., Žiliukienė V., 1992: Lietuvos retosios žuvys. — Vilnius.
Repečka R., Bukelskis E., Kesminas V., 1998: Baltijos žuvys. — Vilnius.

Summary
Extremely rare species in Lithuania, only three individuals have been caught in the Curonian Lagoon since 1990. Several dozen marine lamprey migrate to the Nemunas River basin annually. More abundant populations are limited, mostly due to water pollution, commercial eel and lamprey net-fishing in migratory pathways, dredging works and motor-boat traffic during spawning periods in the Klaipėda Strait and the lower Nemunas River.

Aprašė Rimantas Repečka

Lašiša

Salmo salar Linnaeus, 1758

KLASĖ KAULINĖS ŽUVYS (*OSTEICHTHYES*)
ŠEIMA LAŠIŠINĖS (*SALMONIDAE*)

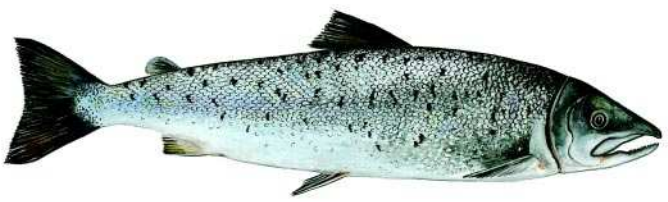
5 (Rs) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1981 m.
Įrašyta į Berno konvencijos III ir Buveinių direktyvos II priedus.

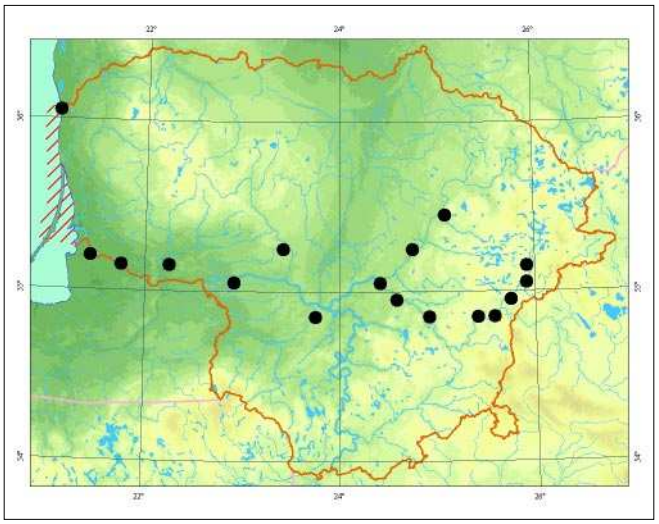
Paplitimas. Šiaurinėje Atlanto vandenyno dalyje, rytuose — iki Karos jūros, vakaruose — iki Hadsono įlankos, pietuose — iki Portugalijos. Dideliuose ežeruose gyvena sėsli lašišų forma.
Lietuvoje aptinkama Baltijos jūroje, Kuršių mariose, Nemune iki Kauno hidroelektrinės, Neryje, Žeimenoje, Šventojoje, Baltijos Šventojoje. Įveista Dubysoje, Vilnioje, Vokėje, Siesartyje, Virintoje. Pavienių žuvų gali būti Minijos, Jūros, Bartuvos ir Ventos upių baseinuose.

Biologija ir ekologija. Žuvis praeivė — suaugusios lašišos gyvena jūroje, o neršti plaukia į upes. Užauga iki 1—1,5 m ilgio ir iki 40 kg svorio. Subręsta 2—3 gyvenimo jūroje metais, dažniausiai būdamos 50—55 cm kūno ilgio. Nerštinė migracija į upes prasideda birželio—liepos mėn., tačiau masiškai migruoja rugsėjo—spalio mėn. Neršia spalio—lapkričio mėn., kai vandens temperatūra pasiekia +6—8 °C. Vislumas — iki 30—40 tūkst. (dažniausiai 8—10 tūkst.) ikrelių. Ikrus užkasa upių rėvose ar sraunumose nuvalytu žvyru arba smulkiu gargždu. Po neršto grįžta į jūrą. Per gyvenimą neršia 2—3, rečiau 4—5 kartus. Užaugusios iki 10—15 cm ir dažniausiai būdamos 2 metų išplaukia į jūrą. Jaunos lašišaitės minta makrobestuburių lervomis, į vandenį nukritusiais vabzdžiais, driftine fauna, o paaugėjusios — vėžiagyviais ir žuvimis.

Populiacijų gausumas. Per pastarąjį dešimtmetį į Nemuno baseiną kasmet vidutiniškai migruoja apie 4 800 lašišų (nuo 3 400 iki 7 800). Natūrali rituolių produkcija lašišinėse upėse svyruoja nuo 4,3 iki 20 tūkst. vienetų. 2004 m. lašišinėse upėse buvo apie 10,3 tūkst. jauniklių, ir 4,3 tūkst. rituolių. Didžiausias jauniklių tankumas Žeimenos upėje yra 9,7 ind./100 m^2, (vidutiniškai 4,6 ind./100 m^2), kitose upėse tankumas mažesnis.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Upių tarša, užtvankų be žuvitakių statyba, brakonieriavimas ir žvejyba. Nemažai lašišų išgaudoma jūroje, migracijos keliuose, nerštavietėse.
Pagal Lašišų išteklių atkūrimo ir apsaugos Lietuvos vandenyse programą, nuo 1998 m. lašišos veisiamos specializuotame veislyne prie Žeimenos upės (kasmet apie 100 tūkst. mažų lašišaičių išleidžiama į lašišinio tipo upes). Statomi žuvitakiai, lašišos saugomos neršto metu.

Informacijos šaltiniai

Kesminas V. ir kt., 2000: Baltijos lašiša Lietuvoje. — Vilnius.
Kesminas V., Virbickas T., Repečka R., 2003: The present state of salmon (*Salmo salar* L.) in Lithuania. — Acta Zoologica Lituanica, 13 (2), Vilnius.

Summary
The abundance of salmon populations is determined by river pollution, dam construction and the intensity of fishing in the Baltic Sea and along migratory pathways. Since the commencement of a salmon regeneration and protection program in 1998 the state of the salmon population has improved remarkably. Salmon is artificially bred and released into rivers in Lithuania. The annual salmon population in the Nemunas River basin is estimated to be 4 — 5 thousand individuals. The main spawning grounds are in the Neris and Žeimena rivers.

Aprašė Vytautas Kesminas

Ežerinio syko Platelių ežero populiacija

Coregonus lavaretus Linnaeus, 1758

KLASĖ KAULINĖS ŽUVYS (*OSTEICHTHYES*)
ŠEIMA SYKINĖS (*COREGONIDAE*)

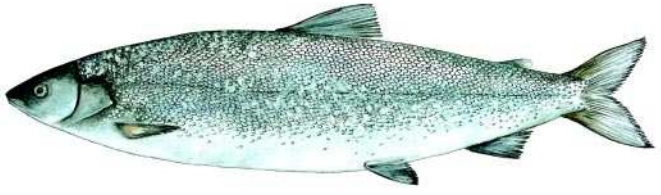
4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m.
Įrašyta į Berno konvencijos III priedą.

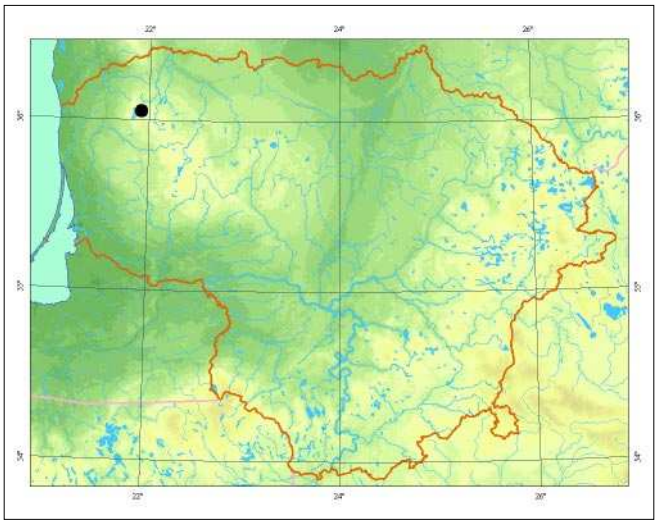
Paplitimas. Šiaurės Amerikos ir Eurazijos gėluosiuose vandenyse, rečiau — jūrose. Europoje gyvena upėse, ežeruose ar jūrose nuo Alpių regiono iki Baltosios jūros.

Biologija ir ekologija. Sykai sudaro labai daug ekologinių grupių ir būna įvairių formų. Išskiriama sykų praeivių grupė, kuriai priklauso Baltijos sykas, bei ežerinių ir upinių sykų grupė, prie kurios priskiriama ir Platelių sykų populiacija. Šios grupės dar skirstomos pagal žuvų formą ir žiauninį koštuvėlį (tankų ar retą). Platelių ežere sykai vasarą laikosi daugiau nei 12 m gylyje, vėlai rudenį (lapkričio antroje pusėje—gruodžio pradžioje) neršti telkiasi priekrantėse, žiemą pasklida po visą akvatoriją. Minta vėžiagyviais, moliuskais, vabzdžių lervomis, rečiau žuvų mailiumi. Platelių sykas — mažaspaigliukinis (19—27 spaigliukai, vidutiniškai — 22,4), tuo skiriasi nuo visų kitų ežerinių sykų, gyvenančių Lietuvos ežeruose. Lyginant su kitomis sykų formomis ir populiacijomis, Platelių ežere auga lėtai: pirmąją vasarą užauga iki 10—30 g, septynerių metų — iki 37 cm ilgio ir 450 g svorio. 1995 m. lapkričio mėn. sugautas didžiausias sykas (patelė) buvo 15 metų, 2,4 kg svorio ir 52 cm ilgio. 2005 m. vasarą vidutinis sykų ilgis buvo 31 cm, svoris — 280 g.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje ežerinis sykas natūraliai gyvena tik Platelių, Galadusio ir Vištyčio ežeruose. 2005 m. gyvybingos sykų populiacijos buvo Asalnų, Asvejos, Galvės, Lūšių, Šakarvų ir Vievio ežeruose. Platelių sykai introdukuoti į Akmenos, Asvejos, Spindžiaus, Verniejaus ežerus. Nuo 2000 m. sykų augimo tempas Platelių ežere smarkiai sulėtėjo, sumažėjo vyresnio amžiaus žuvų, tačiau populiacija gerokai pagausėjo. 2005 m. vasarą giluminėje Platelių ežero dalyje vidutinis sykų gausumas buvo 345 ind./ha.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinę grėsmę kelia išgaudymas verslinėmis ir nelegaliomis tinklinėmis žvejybos priemonėmis, žvejyba nerštavietėse traukiamaisiais tinklais rudenį ir žiemą. Grėsmę gali sukelti nerštaviečių būklės blogėjimas — suvešėjusi povandeninė augalija, dugno užduмblėjimas. Neigiamai paveikti gali ežero vandens kokybės blogėjimas, taip pat kai kurių mitybos objektų gausumo mažėjimas.
Būtina užtikrinti viso ežero vandens kokybės stabilumą, svarbiausiose nerštavietėse riboti plaukiojimą valtimis nuo spalio mėn. 15 d. iki užšąlant.

Informacijos šaltiniai

Virbickas J., 2000: Lietuvos žuvys. — Vilnius.

Summary

Whitefish (Coregonus lavaretus) are naturally found only in the Plateliai, Galadusys and Vistytis lakes. The whitefish found in Lake Plateliai is sparsely rakered, and thus unique among all other whitefish in Lithuania. The main threats to its survival are over-fishing and deterioration of its spawning grounds. Changes in the lakes' water quality may also have a negative effect on the population.

Aprašė Egidijus Bukelskis

Ežerinė rainė

Eupallasella percnurus Pallas, 1814

KLASĖ KAULINĖS ŽUVYS (*OSTEICHTHYES*)
ŠEIMA KARPINĖS (*CYPRINIDAE*)

4 (I) kategorija

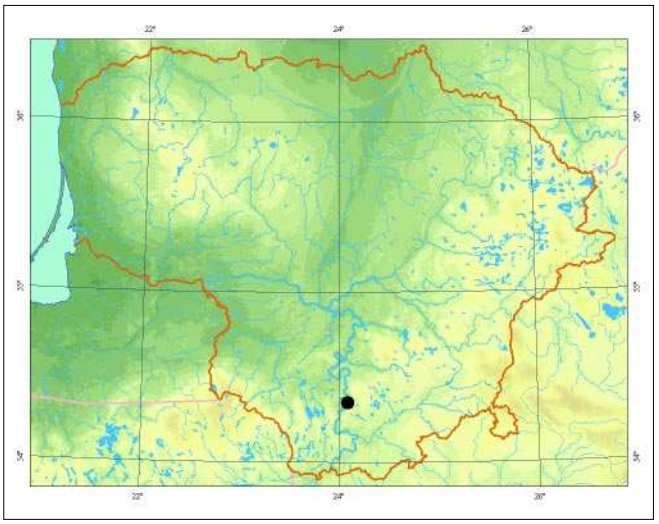
Statusas. Lietuvoje pirmą kartą rūšis rasta ir aprašyta 2006 m. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2007 m.

Paplitimas. Eurazijoje – nuo Vidurio Europos vakaruose iki Japonijos rytuose. Arealas nevientisas: neaptinkama nuo Dnepro iki Volgos upių. Europoje gyvena mažuose ir sekliuose, izoliuotuose distrofiniuose ar eutrofiniuose ežeruose.

Biologija ir ekologija. Trumpaamžė (gyvena iki 6 metų) smulki žuvis (užauga iki 13 cm). Burna nedidelė, galinė. Kūnas išmargintas smulkiomis juodomis ar rudomis dėmėmis. Ežerinei rainei būdingas didelis morfologinis kintamumas, todėl anksčiau buvo išskiriami 7 porūšiai. Lietuvoje pagautų žuvų ilgis buvo 59–77 mm, svoris – 2–5 g.
Gyvena priedugniniame ežerėlių sluoksnyje. Žiemą užsirausia giliai į dumblą ir įminga. Minta smulkiais moliuskais, vabzdžių lervomis, kirmėlėmis, taip pat ėda ir kitų žuvų ikrus. Subręsta 2 metų, kai kūno ilgis siekia 6 cm, o svoris – 3,5 g. Neršia gegužės–birželio mėn., kai vandens temperatūra 9–11 °C. Neršia porcijomis (3–4 kartus), vislumas – 19–26 tūkst. ikrelių. Ikrai lipnūs, vystosi vandens augalijoje 10–15 parų. Kai lervučių ilgis pasiekia 15 mm, dar prieš trynio maišelio rezorbciją jos pradeda maitintis planktoniniais vėžiagyviais.
Ežerinės rainės gali gyventi vienos arba gyvena kartu su paprastaisiais karosais (*Carassius carassius*) ir (arba) lynais (*Tinca tinca*). Lietuvos ežerėlyje su ežerinėmis rainėmis gyvena ir sidabriniai karosai (*Carassius auratus gibelio*).

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Kol kas žinoma tik 1 radavietė Pietų Lietuvoje, netoli Alytaus miesto esančiame bevardžiame ežerėlyje.

Grėsmės ir apsauga. Lenkijoje pastaruoju metu ežerinių rainių populiacijos sparčiai nyksta dėl antropogeninės veiklos, pirmiausia mažų, seklių ir užaugusių ežerėlių sausinimo ar kitokio jų naikinimo.

Informacijos šaltiniai

Kaupinis A., 2006: Lake minnow (*Eupallasella percnurus* (Pallas, 1814)) in Lithuanian inland waters. – Acta Zoologica Lituanica, 16 (4).
Ber L. S., 1949: Ryby presnykh vod SSSP i sopredel'nykh stran, 2. – Moskva–Leningrad.

Summary

Only one population is known to exist in Lithuania. Ten were caught near the town of Alytus in a nameless shallow lake densely overgrown with aquatic vegetation in southern Lithuania in 2006. Populations are rapidly declining due to anthropogenic impact, primarily due to the drainage of small, shallow lakes overgrown with aquatic vegetation.

Aprašė Algirdas Kaupinis

Skersnukis

Chondrostoma nasus Linnaeus, 1758

KLASĖ KAULINĖS ŽUVYS (*OSTEICHTHYES*)
ŠEIMA KARPINĖS (*CYPRINIDAE*)

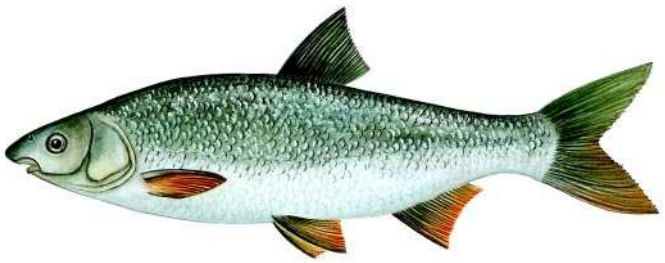
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.
Įrašyta į Berno konvencijos III priedą.

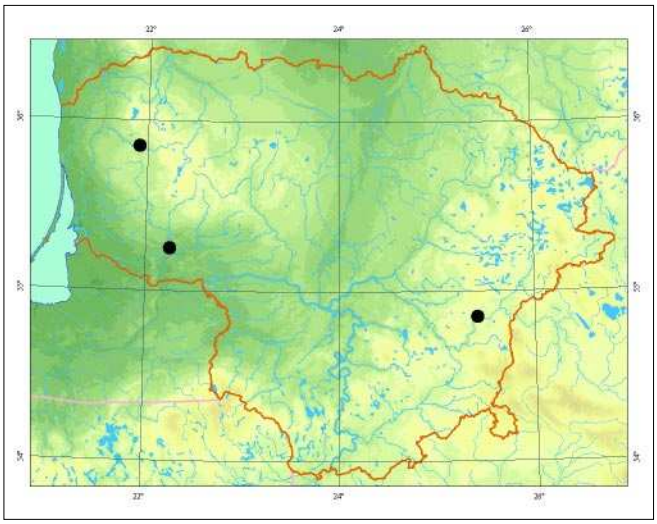
Paplitimas. Europoje nuo Vidurio Prancūzijos iki Nevos upės. Gyvena srauniose upėse, įtekančiose į Šiaurės, Baltijos, Juodosios, Kaspijos jūras.
Lietuva — šiaurinė arealo riba. Mūsų vandenyse rūšis yra ties išnykimo riba. Anksčiau buvo nuolatos aptinkama didesnėse upėse — Nemune, Neryje, Šventojoje, Merkyje, Jūroje, Minijoje ir kt. Pastaruoju metu labai reta. 1997 m. skersnukio patelė sugauta Neryje, aukščiau Vilniaus, o 2003 m. skersnukio jauniklis sugautas Minijos vidurupyje ties Babrungo intaku.

Biologija ir ekologija. Tai dugninė upių žuvis, mėgstanti smėlingą ir akmenuotą dugną. Laikosi vidurupiuose, žiemoja duobėse, telkiasi į tuntus. Skersnukiai vengia stovinčio vandens ir labai stiprios srovės. Lytiškai subręsta 4—5 metų, kai būna 20—25 cm ilgio. Neršia balandžio pabaigoje arba gegužės pradžioje, kai vandens temperatūra pasiekia +6—10 °C akmenuotose ir žvirgždėtose vietose. Jaunikliai minta planktonu, vėliau bentosu, suaugę yra stenofagai ir ištisus metus minta vien tik perifitonu ir detritu. Gali sverti iki 2,5 kg, tačiau mūsų vandenyse gyvenantys skersnukiai retai sveria daugiau nei 1 kg, dažniausiai būna 700—800 g.

Populiacijų gausumas. XX a. antroje pusėje žvejai Nemune, Neryje ir kitose upėse sužvejodavo po keletą šimtų kilogramų skersnukių. Dabar labai reta rūšis. Per pastarąjį dešimtmetį užregistruoti tik 3 atvejai, kai buvo sugauta skersnukių — Dubysoje, Neryje ir Minijoje. Kartais jų sugauna žvejai mėgėjai, tačiau šie atvejai dažniausiai lieka tinkamai neužregistruoti. Skersnukių gali būti Nemuno, Neries, Minijos, Jūros, Dubysos ir Šešupės upėse.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Skersnukių populiacijos mažėjimas siejamas su 1960 m. pastatyta Kauno HE. Didžiųjų Lietuvos upių užtvankos — Jūros, Minijos, Šventosios, Šešupės ir kt., taip pat sumažino jų paplitimo arealą, apribojo nerštines migracijas, atskyrė nerštavietes nuo atsiganymo plotų. Vandens užterštumo didėjimas buvo viena iš priežasčių, dėl kurios sumažėjo skersnukių.

Informacijos šaltiniai

Bukelskis E., Kesminas V., Repečka R., 1998: Gėlavandenės žuvys. — Vilnius.

Summary

A catastrophic decrease in the abundance of this species was first noticed in the second half of the last century due to dam construction and river pollution. At present nase is extremely rare in Lithuania. Over the last decade there have been only three registered cases of nase being caught — in the Dubysa, Neris and Minija rivers. Nase might still be present in the Neris, Minija, Jūra and Šešupė rivers.

Aprašė Vytautas Kesminas

Vijūnas

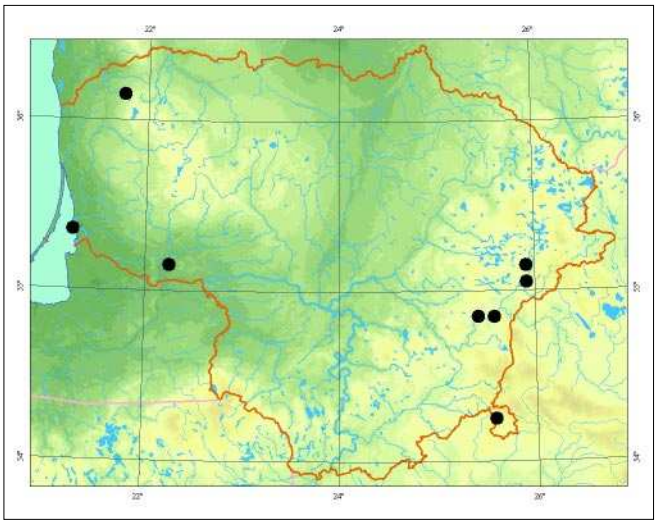
Misgurnus fossilis Linnaeus, 1758

KLASĖ KAULINĖS ŽUVYS (*OSTEICHTHYES*)
ŠEIMA VIJŪNINĖS (*COBITIDAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.
Įrašyta į Berno konvencijos III priedą ir Buveinių direktyvos II priedą.

Paplitimas. Europoje nuo šiaurinės Prancūzijos iki Nevos upės, rytuose – iki Volgos. Vijūnų nėra upėse, įtekančiose į Arkties vandenyną, taip pat Didžiojoje Britanijoje, Skandinavijoje, Kryme, Italijoje ir Graikijoje.
Lietuvos vandenyse vijūnų populiacijų katastrofiškai sumažėjo. Pastaraisiais metais pavienių žuvų rasta Šatos, Lakajos, Meros, Gaujos, Bezdonės upėse, Kuršių mariose ties Vente, Nemuno žemupio polderiuose, kai kuriuose ežeruose ir tvenkiniuose. Kiek daugiau vijūnų sugauta Buveinių ežere ir Arvydų žuvininkystės tvenkiniuose. Lietuvoje nepakankamai ištirta rūšis, tačiau akivaizdu, kad yra reta.

Biologija ir ekologija. Gyvena lėtos tėkmės upėse, senvagėse, dumblėtuose ežeruose, tvenkiniuose ir laikinai išdžiūstančiuose vandens telkiniuose, kuriuose gausu detrito ir vandens augalų. Iš kitų vijūninių žuvų išsiskiria 10 aplink žiotis esančių ūselių. Užauga iki 25–30 cm ilgio. Subręsta 2 metų. Neršia ant augalų, jų šaknų, kai vanduo sušyla iki +16 °C. Viena patelė gali išneršti iki 15 tūkst. ikrelių. Mėgsta dumblėtas detrito sluoksniu padengtas vietas. Vandens augalija yra vijūnų neršto substratas, taip pat suteikia prieglobstį nuo plėšrūnų. Minta smulkiais bestuburiais ir detritu. Sėslūs, laikosi pavieniui, būriuojasi tik neršto metu. Dažnai gyvena izoliuotuose vandens telkiniuose, tačiau potvynių metu suaktyvėja ir jei yra galimybė patraukia į kitus vandens telkinius. Vijūnai geba išgyventi išdžiūstančiuose vandens telkiniuose užsikasdami dumble ir aplink kūną sudarydami gleivinį dangalą.

Populiacijų gausumas. Daugelyje radaviečių gausumas nėra didelis. 2004–2005 m. daugiau vijūnų rasta tik Viešvilės rezervato Buveinių ežere (vidutinis tankumas 6–9 ind./ha).

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Vijūnų nykimo priežastys gali būti kelios. Jų populiacijos mažėjimas sutapo su intensyvia upių melioracija ir vandens taršos didėjimu XX a. antroje pusėje. Nepaisant didelio atsparumo deguonies trūkumui, šios žuvys yra jautrios taršai, ypač sintetinėms medžiagoms ir sunkiesiems metalams.
Negali būti atliekami sausinimo ar kiti darbai, galintys turėti įtakos hidrologiniam režimui ar tiesiogiai paveikti vijūnų buveines. Neigiamos įtakos vijūnų gausumui turi didelis plėšriųjų žuvų tankumas. Vijūnams apsaugoti skirtos 4 „Natura 2000“ teritorijos: Lakajos upė, Švenčiaus, Stavarygalos ežerai, Krokų lanka.

Informacijos šaltiniai

Bukelskis E., Kesminas V., Repečka R., 1998: Gėlavandenės žuvys. – Vilnius.

Summary

Pond loach, formerly abundant and widespread in Lithuania, has become extremely rare in inland waters over the last decades. The decrease in the abundance and distribution of pond loach has coincided with intensive irrigation and water pollution in the second half of the last century. The largest population of 9–15 individuals (average density 6–9 individuals/ha) was recorded in Lake Buveiniai (Viešvilė Strict Nature Reserve).

Aprašė Vytautas Kesminas

Skiauterėtasis tritonas

Triturus cristatus (Laur.)

ŠEIMA SALAMANDROS (*SALAMANDRIDAE*)
BŪRYS UODEGUOTIEJI VARLIAGYVIAI (*URODELA*)

4 (I) kategorija

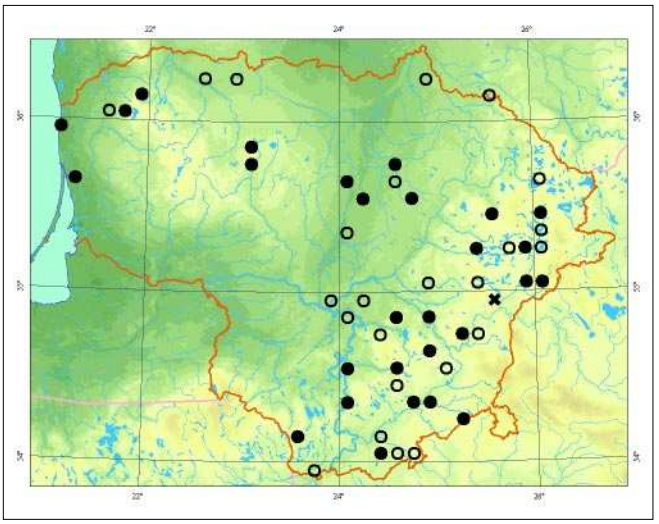
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1991 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II, ES Buveinių direktyvos II ir IV priedus.

Paplitimas. Šiaurės ir Vidurio Europoje iki Alpių, į vakarus — iki Rytų ir Vidurio Prancūzijos, į rytus — iki Vidurio Rusijos.
Lietuvoje rūšis paplitusi netolygiai, tinkamose buveinėse aptinkama visoje šalies teritorijoje. Rasta Akmenės, Klaipėdos, Kretingos, Panevėžio, Šiaulių, Plungės, Anykščių, Alytaus, Lazdijų, Švenčionių, Šalčininkų, Kaišiadorių, Molėtų, Utenos, Varėnos, Skuodo, Vilniaus, Širvintų, Trakų rajonuose.

Biologija ir ekologija. Gyvena vidutinio gylio ir giliose stovinčio vandens balose, kūdrose, kurios yra pamiškėse, miškų laukymėse, parkuose. Pavasarį, nuo balandžio mėn. iki liepos vidurio, praleidžia vandenyje, nuo liepos vidurio išlipa į sausumą, ten gyvena įvairiose slėptuvėse: po nuvirtusiais trūnijančiais medžiais, kelmais, urveliuose. Sausumoje nuo nerštaviečių gali nueiti iki 1 km, paprastai iki 300—500 m. Veisiasi balandžio—gegužės mėn. Patelė išneršia apie 200 kiaušinių (retai iki 600) ir po vieną ar kelis priklijuoja prie vandens augalų lapų. Suaugėliai ir lervos plėšrūs, minta įvairiais bestuburiais. Lervinė stadija tęsiasi iki liepos pabaigos, rugpjūčio mėn. Žiemoja sausumoje, įvairiose slėptuvėse.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Apie rūšies paplitimą, ypač gausumą, trūksta duomenų, nes nebuvo atliekami išsamūs tyrimai. Dabar, turimais duomenimis, Lietuvos populiaciją gali sudaryti 3 000—5 000 suaugusių gyvūnų. Nors pastaraisiais metais jie išnyko iš kai kurių radaviečių, tačiau kasmet aptinkamos 3—5 naujos radavietės.

Grėsmės ir apsauga. Vandens tarša, tarša žemės ir miškų ūkyje naudojamomis cheminėmis medžiagomis, žuvų įveisimas nedideliuose vandens telkiniuose, nerštaviečių sausinimas, nerštaviečių eutrofizacija, mažų vandens telkinių išdžiūvimas, negyvos medienos, kelmų šalinimas, vandens telkinių gilinimas, dugno valymas, pakrančių krūmijimas.

Informacijos šaltiniai

Balčiauskas L., Trakimas G., Juškaitis R., Ulevičius A., Balčiauskienė L., 1999: Lietuvos žinduolių, varliagyvių ir roplių atlasas. — Vilnius.

Summary

This species has a scattered distribution across all of Lithuania, often found in ponds in forests and parks. Major threats to its survival are water pollution, the introduction of fish in ponds and water body evaporation, as well as qualitative changes such as deepening, cleaning and planting on the shores of water bodies.

Aprašė Jolanta Rimšaitė

Europinė medvarlė

Hyla arborea (Linnaeus, 1758)

ŠEIMA MEDVARLĖS (*HYLIDAE*)
BŪRYS BEUODEGIAI VARLIAGYVIAI (*ANURA*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II ir ES Buveinių direktyvos IV priedus.

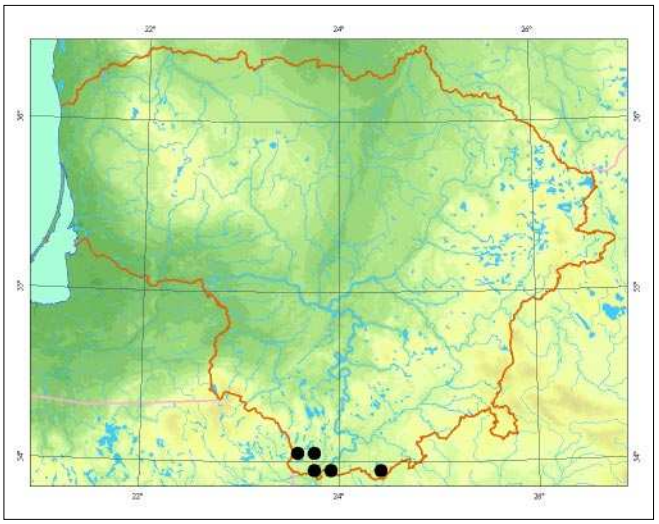
Paplitimas. Vidurio ir Pietų Europoje į rytus iki Kaukazo, Turkijoje. Šiaurinė arealo riba — Danija, Švedija, Lietuva, Baltarusija.
Lietuvoje rūšis aptinkama lokaliai (Lazdijų, Varėnos r., Druskininkų sav.). Duomenys apie radavietę Mažeikių r. nepatvirtinti. 1928 m. nurodyta radavietė Vilniuje.

Biologija ir ekologija. Gyvena lapuočių, mišrių miškų, įvairių želdinių pakraščiuose, pievelėse prie vandens telkinių. Pirmieji iš žiemoviečių pasirodo patinai (balandžio pabaigoje). Į nerštavietes varliagyviai susirenka balandžio pabaigoje—gegužės mėn. Nerštavietės — gerai saulės įšildomi vandens telkiniai, kūdros prie miškelių su gausia vandens ir pakrantės žoline augalija. Patelės išneršia apie 800—1 000 ikrelių, porcijomis, nedideliais gumuliukais, ir priklijuoja juos prie dugno augalijos. Buožgalviai baigia metamorfozę ir išlipa į krantą antroje liepos pusėje—rugpjūčio mėn. Gyvena pavieniui, dažniausiai tūno ant įvairių žemų krūmokšnių, aukštų žolių. Minta įvairiais bestuburiais, daugiausia vabzdžiais. Žiemoja sausumoje, įvairiuose urveliuose, plyšiuose, įsirausia po nukritusiais lapais.

Populiacijų gausumas. Pagrindinės populiacijos yra Bugiedoje (2—5 ind./m² suaugėlių veisimosi metu, 5—7 šiųmetukai 1 m² po metamorfozės), Gerdašiuose, Kapčiamiestyje. Populiacijų gausumas skirtingais sezonais priklauso nuo temperatūros, hidrologinių pokyčių. Lietuvos populiacija vertinama 1 500—2 000 gyvūnų.

Jono Augustausko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Gausumo svyravimai priklauso nuo hidrologinių sąlygų nerštavietėse. Buožgalvių gyvybingumui, nerštaviečių ir sausumos buveinių kokybei didžiulę įtaką daro žemės ūkyje naudojamos cheminės medžiagos bei vandens telkinių užaugimas. Neigiamą įtaką gali turėti ir gyvūnų gaudymas bei rinkimas.

Informacijos šaltiniai

Szeliga-Mierzeyewski W., Ułasiewicz. W., 1931: Płazy i gady pow. mołodeczanskiego. Triton intermedius nov. for. Prace towarzystwa pryjacioł nauk w Wilnie. — Wydział nauk matetycznych i przydniczych, 4: 8.
Balčiauskas L., Trakimas G., Juškaitis R., Ulevičius A., Balčiauskienė L., 1999: Lietuvos žinduolių, varliagyvių ir roplių atlasas. — Vilnius.
Drobelis E., 2004: Retieji ropliai ir varliagyviai Varėnos rajone. — Raudoni lapai, 8: 24—25.
Sidaravičius J., Sidaravičienė V., 2004: Medvarlių radvietės Veisiejų regioniniame parke. — Raudoni lapai, 8: 21.

Summary

A locally distributed species in southern Lithuania, in the Lazdijai and Varėna districts and the Druskininkai municipality. Population abundance depends on meteorological and hydrological conditions. The current national population is estimated at 1500—2000 individuals. Its greatest threat is destruction and degradation of spawning grounds

Aprašė Jolanta Rimšaitė

Raudonpilvė kūmutė

Bombina bombina (Linnaeus, 1758)

ŠEIMA KŪMUTĖS (*BOMBINATORIDAE*)
BŪRYS BEUODEGIAI VARLIAGYVIAI (*ANURA*)

5 (Rs) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II, ES Buveinių direktyvos II ir IV priedus.

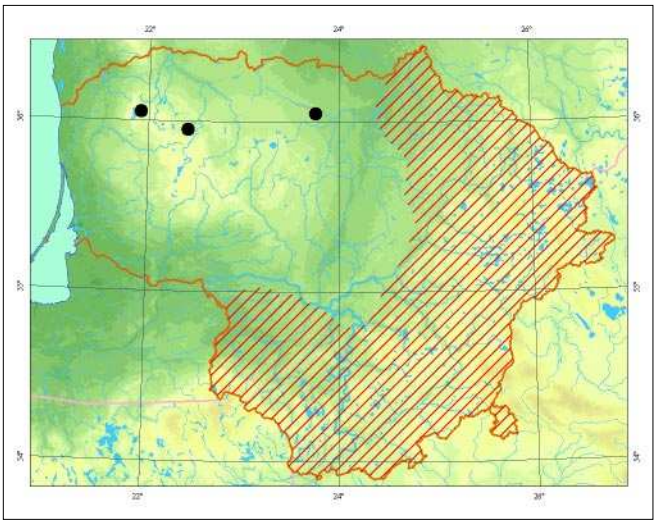
Paplitimas. Vidurio ir Rytų Europoje. Vakarinė arealo riba siekia Daniją ir Pietų Švediją, rytinė – Uralą, o pietinė – Dunojaus baseiną.
Lietuvoje rūšis paplitusi netolygiai. Dažna arba labai dažna vidurio, pietinėje ir rytinėje dalyse. Labai reta arba visai neaptinkama vakarinėje Lietuvos dalyje.

Biologija ir ekologija. Gyvena sekliuose, gerai šildomuose vandens telkiniuose: įvairiose kūdrose, užsdumblėjusiose senvagėse, žemapelkių balose, užželiančiuose ar žolėtuose žuvininkystės tvenkiniuose, kanaluose. Pavasarį, dažniausiai balandžio pradžioje, išlenda iš žiemoviečių. Vandeniui sušilus iki 13–14 °C prasideda kūmučių nerštas. Porcijomis (po 2–5 ikrelius) neršia sekliose žolėtose vietose. Ikrelius pritvirtina prie povandeninių augalų. Nerštas tęsiasi iki liepos mėn., viena patelė padeda iki 300 kiaušinėlių. Minta daugiausia įvairiais vandens bestuburiais. Spalio mėn. išlipa iš vandens ir per žiemą slepiasi sausumoje: urveliuose, po medžių šaknimis, akmenimis, drėgnuose giliuose rūsiuose.

Populiacijų gausumas. Didžiausios populiacijos gyvena žuvininkystės tvenkiniuose: Arvydų, Arnionių, Baltosios Vokės, Simno, Šilavoto, Išlaužo ir kt. Kūdrose, balose gyvena nedidelės gyvūnų grupės. Lietuvoje gali būti apie 300–400 įvairaus didumo radaviečių, kuriose gali gyventi apie 20 000–50 000 gyvūnų.

Jono Augustausko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė yra natūralių buveinių pasikeitimas, ypač dėl melioracijos. Žuvininkystės ūkiuose didžioji populiacijos dalis gali sunykti arba būti sunaikinta pakeitus ūkininkavimo būdus ar veiklos profilį. Dalis populiacijos žūsta per pavasarines ir rudenines migracijas.
Svarbu išsaugoti natūralias, kad ir negausias populiacijas.

Informacijos šaltiniai

Balčiauskas L., Trakimas G., Juškaitis R., Ulevičius A., Balčiauskienė L., 1999: Lietuvos žinduolių, varliagyvių ir roplių atlasas. – Vilnius.

Summary

The species has a scattered distribution and is very rare in western Lithuania, but common in the rest of the country. Population decrease may be caused by draining, and overgrowth of breeding and other habitats.

Aprašė Jonas Augustauskas

Žalioji rupūžė

Bufo viridis (Laurenti, 1768)

ŠEIMA TIKROSIOS RUPŪŽĖS (*BUFONIDAE*)
BŪRYS BEUODEGIAI VARLIAGYVIAI (*ANURA*)

4 (I) kategorija

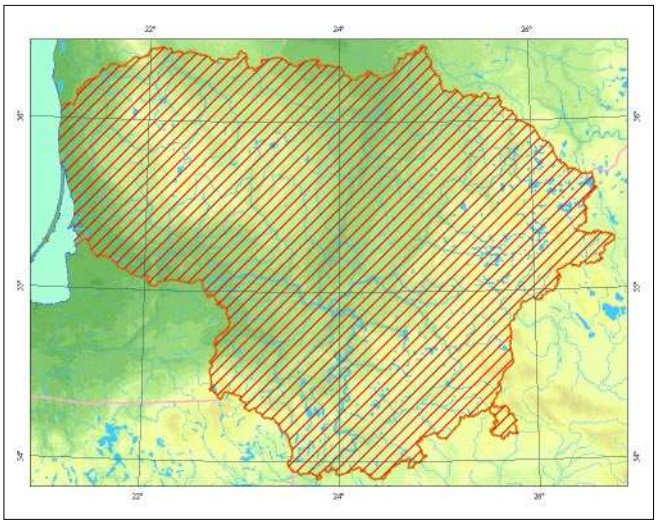
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2007 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II ir ES Buveinių direktyvų IV priedus.

Paplitimas. Vakarų Europoje į rytus nuo Reino. Šiaurinė arealo riba siekia Pietų Švediją, Estiją, Latviją, šiaurinę Vidurio Rusijos dalį, Udmurtiją. Rytinė arealo riba siekia Vakarų Kiniją, Mongoliją. Paplitusi Vakarų ir Centrinėje Azijoje, Šiaurės Afrikoje nuo Maroko iki Libijos, taip pat Viduržemio jūros salose (Balearų salose, Korsikoje, Sardinijoje ir kt.).
Lietuvoje plačiai paplitusi rūšis, tačiau daugelyje regionų negausi ar visai neaptinkama. Dažnesnė Pietų, Pietvakarių ir Vidurio Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Tai stepinė rūšis, todėl pasižymi dideliu atsparumu sausrai, karščiui ir šalčiui. Į žiemovietes traukia rugsėjo—spalio mėn. Žiemoja sausumoje, giliuose urveliuose, po akmenimis, pastatų pamatais, rūsiuose. Neršti renkasi į gerai įšylančius, negilius (dažniausiai iki 50 cm), nedidelius stovinčio vandens telkinius. Neršto metu balandžio pabaigoje—birželio mėn. patinai skleidžia melodingus garsus, jų kurkimas primena kurklio balsą. Patelės išneršia 2 000—10 000 kiaušinių, ilgo kaspino formos porcijomis. Suaugėliai aktyvūs vėlai vakare ir naktį. Dieną tūno įvairiose slėptuvėse: urveliuose, po akmenimis, statinių pamatais ir pan. Mėgstamos sausumos buveinės — gerai įšylančios, atviros ar pusiau atviros teritorijos su negausia žoline augalija, dykvietės. Dažnai randamos urbanizuotuose teritorijose: miesteliuose, kaimuose, parkuose, daržuose, soduose. Daugelyje vietų kultūriniame kraštovaizdyje dažnesnės nei natūralioje gamtoje.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Populiacijų gausumas neištirtas, daugelyje vietų mažėja. Gausesnės populiacijos Pietvakarių, Vidurio Lietuvoje.

Grėsmės ir apsauga. Nerštaviečių trūkumas ir jų tarša, žuvų įveisimas nerštavietėse. Pesticidų, herbicidų naudojimas. Buveinių užaugimas aukšta žole, krūmokšniais. Migracijos kelių suardymas.

Informacijos šaltiniai

Balčiauskas L., Trakimas G., Juškaitis R., Ulevičius A., Balčiauskienė L., 1999: Lietuvos žinduolių, varliagyvių ir roplių atlasas. — Vilnius.

Summary

Widely distributed across Lithuania, however it occurs only in small numbers or not at all in several districts. It is more common in southern, southwestern and central Lithuania. Often found in urbanised areas, such as towns, villages, parks and gardens, usually more frequently than in the wild. It favours dry habitats that are well-heated, open or semi-exposed territories with grassy plants that can be otherwise barren. It spawns in shallow, well-heated water bodies.

Aprašė Jolanta Rimšaitė

Nendrinė rupūžė

Bufo calamita (Laurenti, 1768)

ŠEIMA TIKROSIOS RUPŪŽĖS (*BUFONIDAE*)
BŪRYS BEUODEGIAI VARLIAGYVIAI (*ANURA*)

5 (Rs) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II ir ES Buveinių direktyvos IV priedus.

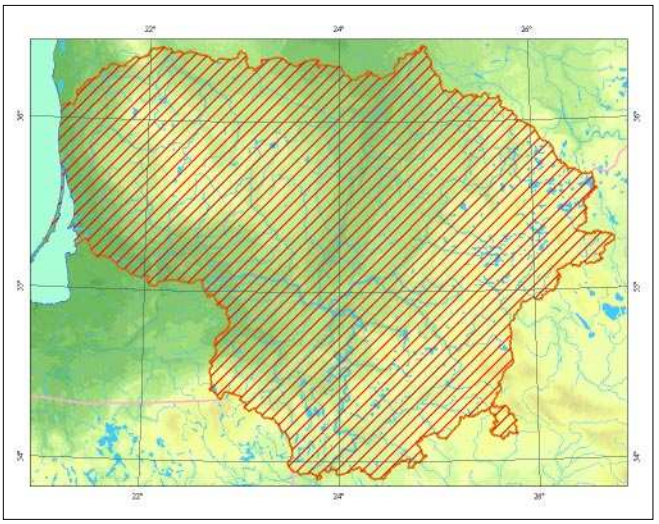
Paplitimas. Vakarų Europoje iki Pietų Švedijos ir Pietų Anglijos, išskyrus Italiją ir Balkanų pusiasalį. Netolygiai paplitusi visoje Lietuvoje, dažna — Kuršių nerijoje ir Pajūrio regioniniame parke.

Biologija ir ekologija. Gyvena smėlio ir žvyro karjeruose, pajūrio buveinėse, durpynuose, daržuose, soduose. Dažnesnė lengvų smėlingų dirvožemių buveinėse netoli vandens telkinių. Dieną slepiasi dirvožemyje, urveliuose, po kelmais, nuvirtusiais medžiais, akmenimis. Aktyvi tamsiuoju paros metu. Skirtingai nuo kitų varliagyvių, greitai bėgioja. Gegužės mėn. žolių, krūmų prižėlusiuose sekliuose vandens telkiniuose patelės išneršia iki 3 000—4 000 ikrelių, kurie būna viena eile išsidėstę iki 1,8 m ilgumo kaspinuose. Iš ikrelių išsiritę buožgalviai vandenyje vystosi apie 50 parų. Liepos—rugpjūčio mėn. jaunikliai išlipa iš vandens ir paplinta aplinkinėse teritorijose. Tada jie būna aktyvūs visą dieną. Minta vabzdžiais ir kitais sausumos bestuburiais. Rugsėjo mėn. žiemoti užsirausia dirvožemyje, slepiasi giliuose urveliuose.

Populiacijų gausumas. Tinkamose buveinėse nereta. Atskirų populiacijų gausumas svyruoja nuo kelių dešimčių iki kelių šimtų gyvūnų. Gausiausios populiacijos Lietuvos pajūrio buveinėse: kopose, tarpkopėse,

Jono Augustausko nuotrauka

baigtuose eksploatuoti, su gausiais vandens telkiniais smėlio ir žvyro karjeruose.

Grėsmės ir apsauga. Tinkamų buveinių sunaikinimas, nerštо vietų nusausėjimas ar užteršimas, ypač žvyro karjerų nusausinimas, apsodinimas mišku.
Populiacijų būklę pagerintų naujų veisimosi vietų įrengimas: kūdrų, tvenkinių su sekliomis pakrantėmis iškasimas, baigtų eksploatuoti ir naudojamų žvyro ir smėlio karjerų rekultivavimas į įvairaus gylio vandens telkinius.

Informacijos šaltiniai

Balčiauskas L., Trakimas G., Juškaitis R., Ulevičius A., Balčiauskienė L., 1999: Lietuvos žinduolių, varliagyvių ir roplių atlasas. — Vilnius.

Summary

A widespread species common in the southern and central parts of Lithuania. Found around sand pits, shrubby dunes and other dry open places. Decreasing due to natural plant succession in suitable habitats and breeding sites.

Aprašė Jonas Augustauskas

Balinis vėžlys

Emys orbicularis (Linnaeus, 1758)

ŠEIMA BALINIAI VĖŽLIAI (*EMYDIDAE*)
BŪRYS VĖŽLIAI (*CHELONII*)

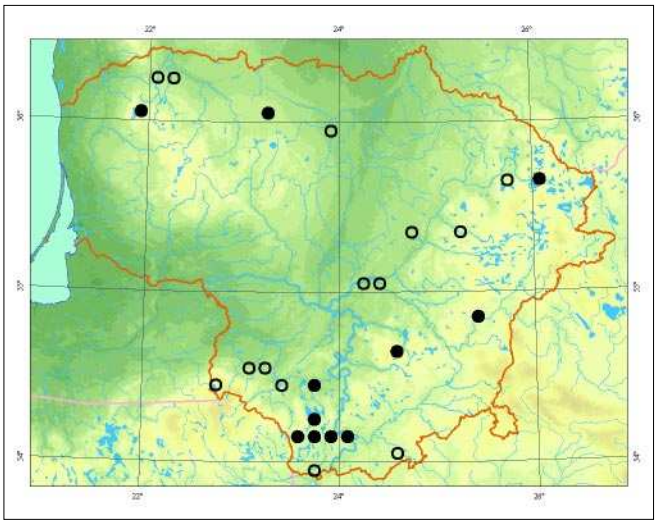
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II ir ES Buveinių direktyvos II ir IV priedus.

Paplitimas. Pietų ir Vidurio Europoje, Vakarų Azijoje ir Šiaurės Vakarų Afrikoje. Šiaurinė arealo riba eina per Latviją ir vidurine Baltarusijos dalimi.
Lietuvoje rūšis paplitusi netolygiai, daugiausia pietinėje dalyje: Alytaus, Varėnos, Lazdijų, Marijampolės, Prienų rajonuose. Kitur labai reta arba visai neaptinkama.

Biologija ir ekologija. Gyvena nedideliuose, sekliuose, uždumblėjusiuose ežeruose, kūdrose, pelkėse, senvagėse, durpynų duobėse. Vandenyje minta vabzdžiais ir jų lervomis, vėžiagyviais, moliuskais, buožgalviais, tritonais, mažomis varlėmis, žuvimis, kartais dumbliais ar kitais vandens augalais. Sausumoje gaudo įvairius bestuburius. Nuo spalio iki kovo mėn. žiemoja vandens telkinio dumble. Gegužės mėn. smėlėtoje, sausoje, gerai saulės šildomoje dirvoje netoli vandens telkinio patelė užpakalinėmis kojomis išrausia iki 10 cm gylio duobutę, į kurią padeda 7–20 baltos spalvos pailgų kiaušinių. Padėjusi kiaušinius patelė kruopščiai užrausia ir užlygina kiaušinių dėjimo vietą. Kiaušiniai vystosi 2–3 mėn. Išsiritę jaunikliai lieka žiemoti žemėje ir į paviršių išlenda tik kitų metų pavasarį. Subręsta 6–8 metų.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje gyvena apie 500–600 vėžlių. Didžiausios jų populiacijos yra Lazdijų r.: Kuculiškių balinių vėžlių draustinyje yra apie 160, Stračiūnų vėžlių draustinyje – apie 20, Metelių regioniniame parke – apie 70, Bestraigiškėse – apie 20, Krikštonyse – apie 25 vėžlių. Veisiejų regioniniame parke yra apie 150 vėžlių. Negausios, bet pakankamai gyvybingos populiacijos aptinkamos Varėnos, Marijampolės, Jonavos rajonuose. Kitur gyvena tik pavieniai seni gyvūnai, išlikę dėl savo ilgaamžiškumo.

Jono Augustausko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė yra buveinių nykimas dėl nusausėjimo ir apaugimo sumedėjusia augalija. Nešienaujami ar neganomi pietinės ekspozicijos šlaitai apauga aukšta žole, krūmais ir medžiais. Taip vėžliai praranda tinkamas vietas dėti kiaušinius ir veistis. Ilgas kelias iki kiaušinių dėjimo vietų gyvūnams, ypač jaunikliams, pavojingas dėl plėšrūnų.
Žemėje esančias dėtis reikia uždengti retu vielos tinklu. Nuo migracijų kelių iš žiemojimo į veisimosi ir gyvenamas vietas išvalyti prižėlusius karklus ir kitus sumedėjusius augalus. Pagilinti ir išvalyti seklius žiemojimo ir gyvenamus vandens telkinius.

Informacijos šaltiniai

Balčiauskas L., Trakimas G., Juškaitis R., Ulevičius A., Balčiauskienė L., 1999: Lietuvos žinduolių, varliagyvių ir roplių atlasas. – Vilnius.

Summary

A locally distributed rare species. About 500–600 specimens occur in approx. 40 localities where in most cases only individual older specimens have been reported. The most abundant populations occur in southern Lithuania.

Aprašė Jonas Augustauskas

Lygiažvynis žaltys

Coronella austriaca (Laurenti, 1768)

ŠEIMA ŽALČIAI (*COLUBRIDAE*)
BŪRYS ŽVYNAROPLIAI (*SQAMATA*)

1 (E) kategorija

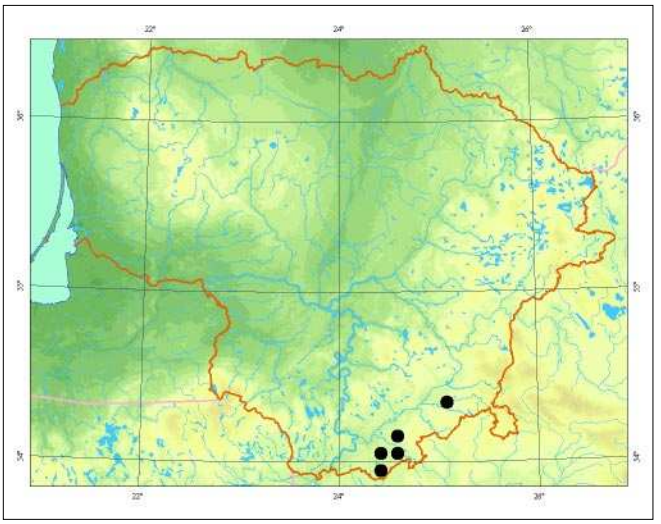
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II ir ES Buveinių direktyvos IV priedus.

Paplitimas. Arealas apima didžiąją dalį Europos (išskyrus Airiją) iki Pietų Skandinavijos.
Lietuvoje aptikta tik Čepkelių rezervate ir Rūdninkų girioje.

Biologija ir ekologija. Gyvena sausuose pušynuose, žemyninėse apypelkių kopose, saulėtose, reta augalija apaugusiuose viržynuose. Kovo–balandžio mėn. palieka žiemovietes. Pusiau gyvavedys. Rugpjūčio–rugsėjo mėn. patelė atveda iki 15 jauniklių, kurie pradeda maitintis driežų jaunikliais. Suaugėliai minta driežais, pelėnais, kirstukais, ant žemės perinčių paukščių jaunikliais, kartais vabzdžiais. Žiemoja nuolatinėse slėptuvėse graužikų urveliuose, po medžių šaknimis, požeminėse kelmų ertmėse, po perpuvusių šakų ar rąstų krūvomis.

Populiacijų gausumas. Populiacijos dydis Lietuvoje nežinomas. Labai retas gyvūnas Rūdninkų girioje bei Čepkelių rezervate, kur žinomos 4 gyvenamos vietos.

Grėsmės ir apsauga. Rūšis yra šiaurinėje arealo paplitimo dalyje, todėl natūraliai negali būti gausi. Didžiausia grėsmė yra natūralus ar dirbtinis gyvenamų vietų pakeitimas: atvirų plotų apželdinimas mišku, kelmų, šakų krūvų pašalinimas, dirvožemio suarimas. Žinomose veisimosi vietose būtina įrengti įvairių ilgalaikių slėptuvių, kuriose suaugę žalčiai ir jaunikliai galėtų ramiai peržiemoti ir jas naudoti kaip nuolatines slėptuves.

Jono Augustausko nuotrauka

Informacijos šaltiniai

Balčiauskas L., Trakimas G., Juškaitis R., Ulevičius A., Balčiauskienė L., 1999: Lietuvos žinduolių, varliagyvių ir roplių atlasas. – Vilnius.

Summary

A locally distributed and extremely rare species. Reported only in a few localities in southern and eastern Lithuania. Decrease in species numbers is caused by the transformation of habitats and declining lizard populations.

Aprašė Jonas Augustauskas

Juodakaklis naras

Gavia arctica Linnaeus, 1758

ŠEIMA NARINIAI (*GAVIIDAE*)
BŪRYS NARINIAI PAUKŠČIAI (*GAVIIFORMES*)

1 (E) kategorija

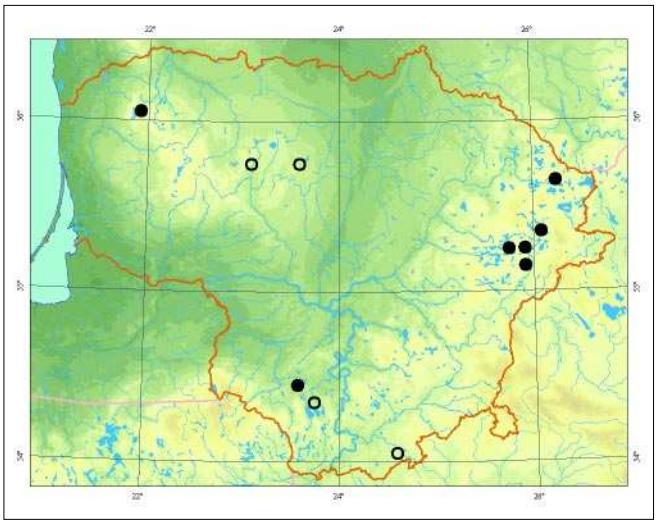
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1981 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos II ir Paukščių direktyvos I priedus.

Paplitimas. Eurazijoje nuo Skandinavijos iki Ramiojo vandenyno. Šiaurėje – pagal visą Arkties vandenyno pakrantę. Pietuose arealas siekia šiaurinę Lenkiją, Volgos vidurupį, Kazachstaną, Amūro upės baseiną.
Lietuvoje rūšis matoma daugelyje rajonų, tačiau reguliariai peri tik Rytų Aukštaitijos miškais apsuptuose ežeruose (Zarasų, Ignalinos ir Švenčionių r.). Pavieniai veisimosi faktai žinomi Alytaus, Lazdijų, Plungės rajonuose. Reguliariai žiemoja Baltijos pajūryje.

Biologija ir ekologija. Perėti pasirenka žuvingus ir švarius, bet nuošalius ežerus miškingose vietovėse. Lizdus krauna atvirose ežerų pakrantėse bei salelėse, dažnai ant didesnių kupstų. Tuose pačiuose ežeruose peri daugelį metų. Kiaušinius (2) deda gegužės mėn. Jaunikliai išsirita birželio mėn. Šeimos kartu gyvena iki rugsėjo mėn. Išauga 1–2 jaunikliai. Per migracijas sudaro nedideles grupes ir pasirodo įvairiuose ežeruose. Maitinasi žuvimi, kurią pasigauna nardydami. Perėjimo metu labai baikštūs ir atsargūs. Neperintys paukščiai pakenčia žmonių kaimynystę. Veisimosi periodu taip pat mėgsta sudaryti bendrus būrelius su klajojančiais gentainiais.

Romualdo Barausko nuotrauka

Populiacijos gausumas. Šalies populiacija vertinama 8–10 perinčių porų. Reguliariai veisiasi Ignalinos, Švenčionių ir Zarasų rajonuose. Kitur perinčios poros rastos kelis kartus: Žuvinto ežere perėjo 1986–1992 m., Simno ežere – 1986 m., panašiu metu buvo aptikti Platelių ežere bei Molėtų r. Populiacijos dydį riboja per Lietuvą besidriekianti pietinė rūšies arealo riba.

Grėsmės ir apsauga. Rūšis yra labai pažeidžiama: pakliūva į žvejų tinklus, ją trikdo žvejai ir poilsiautojai, kenčia nuo plėšrūnų (kranklių, nendrinių lingių, paprastųjų ir sidabrinių kirų).
Realių ir veiksmingų apsaugos priemonių yra mažai: naikinti plėšrūnus, riboti stovyklavimą ir žvejybą tinklais perėjimo vietose. Papildoma priemonė – įrengti dirbtines platformas lizdams krauti.

Informacijos šaltiniai

Flint E., 1982: Chernozobaja gagara. SSRS pticy. Gagary, poganki, trubkonosyje. – Moskva.

Summary

The current population in Lithuania is estimated at 8–10 nesting pairs. It regularly nests in the highly forested lake regions of eastern Lithuania. The main threats to its survival are entanglement in nets, disturbance and predators.

Aprašė Bronius Šablevičius

Rudakaklis kragas

Podiceps griseigena Boddaert, 1783

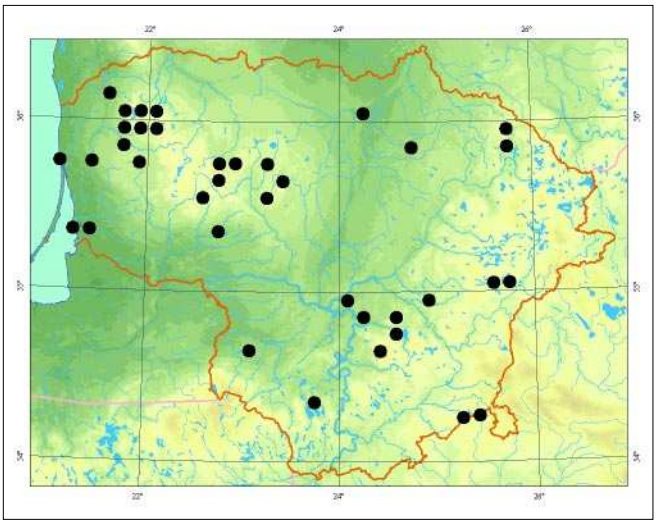
ŠEIMA KRAGAI (*PODICIPEDIDAE*)
BŪRYS KRAGINIAI (*PODICIPEDIFORMES*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos II, AEWA II priedus ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Rūšis paplitusi Palearktikoje. Arealas nevientisas. Vakarinė arealo dalis driekiasi nuo Olandijos ir Danijos per Vidurio Europą iki Uralo ir Obės rytuose bei Kolos pusiasalio šiaurėje. Į pietus driekiasi iki Syrdarjos slėnio, Užkaukazės, Bulgarijos. Pavieniai perėjimo atvejai registruoti pietinėse Europos šalyse. Lietuvoje paplitusi sporadiškai, populiacijos pasiskirstymą lemia žuvininkystės tvenkinių išsidėstymas.

Biologija ir ekologija. Veisiasi nedideliuose ir sekliuose (dažnai ne gilesniuose nei 1,5 m) vandens telkiniuose. Peri tik vandens telkiniuose su vešlia antvandenine plūduriuojančia ir dugno augalija, taip pat tuose, kuriuose gausios bestuburių gyvūnų bendrijos. Lietuvoje aptinkamas žuvininkystės tvenkiniuose, čia kartais peri nedidelėmis kolonijomis. Įsikuria nedideliuose ežeruose, baigtuose eksploatuoti durpynuose ar net žvyro karjeruose. Kartais peri ir didesniuose ežeruose, pvz., Metelyje, Obelijoje. Monogamas. Parskrenda balandžio mėn. Lizdus krauna ir kiaušinius (4–5) deda balandžio pabaigoje–gegužės mėn. Lizdas plokščias, panašus į iš vandens augalų sukrautą plaustą. Peri 20–23 dienas. Maitinasi daugiausia vandens vabzdžiais ir jų lervomis, rečiau žuvimis.

Gábor Kovács nuotrauka

Populiacijų gausumas. Šalies populiacija vertinama 150–200 perinčių porų. XX a. antroje pusėje greičiausiai pagausėjo dėl žuvininkytės tvenkinių tinklo kūrimo. Tokiuose vandens telkiniuose peri ne mažiau kaip 50 proc. visos šalies populiacijos. Gausiausiai peri Šilo Pavėžupio žuvininkystės ūkyje (iki 20 porų), Sulinkių durpyne (7–10), Rusnės ir Šilalės ūkių tvenkiniuose (po 5–10), Biržulio ir Stervo pelkių ežeruose (ne mažiau kaip 5), Kauno mariose (3).

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia pilkosios varnos ir nendrinės lingės, kurios išplėšia dėtis, kai perinčius paukščius dažnai baido perėjimo vietose besilankantys žvejai ar poilsiautojai. Antvandeninės augalijos sunaikinimas taip pat gali būti žalingas.

Informacijos šaltiniai

Summary

A sporadically distributed species that is obviously associated with fish ponds, where the larger part of the population nests. It is estimated at 150–200 nesting pairs and is considered stable.

Aprašė Vitas Stanevičius

Raguotasis kragas

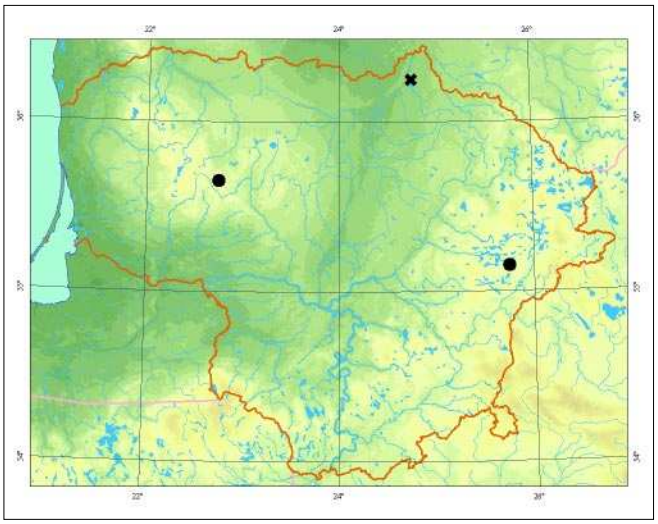
Podiceps auritus Linnaeus, 1758

ŠEIMA KRAGAI (*PODICIPEDIDAE*)
BŪRYS KRAGINIAI (*PODICIPEDIFORMES*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2007 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos II ir AEWA II priedus bei Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Eurazijoje nuo Škotijos, Skandinavijos šalių iki Ochotsko jūros. Šiaurėje arealas siekia Botnijos įlanką, Onegos ežerą, Jenisejaus vidurupį. Į pietus paplitusi iki Amūro baseino, šiaurinio Kazachstano, Šiaurės Rytų Ukrainos, pietinio Pabaltijo. Gyvena Islandijoje.
Per Lietuvą driekiasi pietinė rūšies paplitimo riba. Pirmą kartą rasta perint 1974 m. Biržų r. Po keliasdešimties metų pertraukos aptikta Miškinio ežere (Kelmės r.), kur perėjo kelerius metus iš eilės. Taip pat dvejus metus iš eilės perėjo Liūnuko ežerėlyje (Švenčionių r.).

Biologija ir ekologija. Mėgsta seklius, apaugusius vidaus vandenis. Dažniausiai peri mažuose užpelkėjusiuose ežerėliuose. Lietuvoje paskutinės 2 perėjimo vietos buvo nedideliuose distrofiniuose aukštapelkių ežerėliuose su reta aukštąja antvandenine augalija. Monogamas. Parskrenda kovo pabaigoje–balandžio mėn., dažnai jau susiporavę. Kiaušinius (4–5) deda gegužės pabaigoje–birželio mėn. Lizdas panašus į plaustą, sukrautas iš pūvančių augalų dalių, dumblo ir durpių, pritvirtintas prie meldų, švendrų ar nendrių stiebų. Veda 1 vadą, tačiau žuvus pirmai dėčiai peri pakartotinai. Abu poros nariai peri 22–25 dienas, pradėdami nuo pirmojo kiaušinio, todėl jaunikliai ritasi ne vienu metu. Subręsta antraisiais gyvenimo metais. Minta įvairiais bestuburiais, dažniausiai vabzdžiais ir jų lervomis, rečiau smulkiomis žuvytėmis. Rudeninė migracija prasideda rugsėjo mėn. Baltijos pajūryje kasmet negausiai žiemoja.

Renato Jakaičio nuotrauka

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinoma tik 1 poros nuolatinė perėjimo vieta Kelmės r. Kitur gali perėti tik pavienės poros. Manoma, kad šalies populiacija galėtų būti vertinama ne daugiau kaip 10 perinčių porų.

Grėsmės ir apsauga. Grėsmes sunku įvertinti dėl rūšies retumo. Žalą gali daryti paukščių trikdymas perėjimo metu.

Informacijos šaltiniai

Summary
Currently only the regular nesting site of one pair is known. Other single pairs may also nest in Lithuania. Abundance is limited by the species' southern distribution range boundary which crosses Lithuania.

Aprašė Liutauras Raudonikis

Juodakaklis kragas

Podiceps nigricollis CL Brechm, 1831

ŠEIMA KRAGAI (*PODICIPEDIDAE*)
BŪRYS KRAGINIAI (*PODICIPEDIFORMES*)

3 (R) kategorija

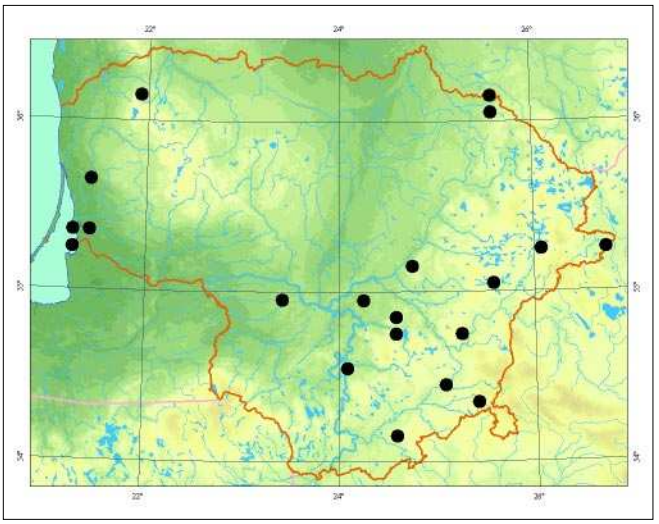
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos III priedą.

Paplitimas. Arealas nevientisas. Vakarinėje Eurazijoje rūšis paplitusi nuo Skandinavijos iki Vakarų Sibiro: šiaurėje arealas siekia pietinę Skandinaviją, Volgos vidurupį. Į Pietus paplitusi iki Amudarjos, Užkaukazės, Mažosios Azijos, Pirėnų pusiasalio, Šiaurės Afrikos.
Lietuvoje rasta perint Rusnės, Birvėtos, Kietaviškės, Arnionių, Buivydiškių, Bebruliškės, Vizbarų žuvininkystės tvenkiniuose, Janavo, Kašonių, Čedaso, Eikiniškio ežeruose, Kalvių, Gargždų karjeruose, Novaraisčio durpyne, Kniaupės įlankoje ir kt.

Biologija ir ekologija. Peri sekliuose, vandens augalija apžėlusiuose stovinčio vandens telkiniuose. Parskrenda kovo pabaigoje. Monogamas. Peri kolonijomis, tačiau pasitaiko ir pavienių porų. Kiaušinius (3—4) deda balandžio—birželio mėn. Lizdas panašus į plaustą, sukrautas iš pūvančių augalų dalių, dumblo ar purvo priemaišų, pritvirtintas prie virš vandens iškilusių augalų dalių. Veda 1 vadą. Peri apie 21 dieną, perėti pradedama padėjus pirmą kiaušinį, todėl jaunikliai ritasi ne visi iš karto. Minta dažniausiai bestuburiais — vėžiagyviais ir vabzdžių lervomis, moliuskais, rečiau smulkiomis žuvytėmis. Rudeninė migracija prasideda rugpjūčio mėn.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Dabartinė šalies populiacija vertinama 150—200 perinčių porų. Didžioji jos dalis susitelkusi Klaipėdos apskrityje: Rusnės žuvininkystės tvenkiniuose ir Kniaupės įlankoje peri 15—25 poros. Gargždų, Kalvių karjeruose — 10—15 porų. Gausesnės perėjimo vietos rastos Buivydiškių (7—8 poros), Kietaviškės (6—8) ir Arnionių žuvininkystės tvenkiniuose (5—9). Kašonių ežere peri 2—7 poros. Kitose vietose aptinkamos pavienės poros ar po kelias poras.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė yra vandens telkinių užaugimas helofitais, paukščių trikdymas. Perėjimo metu dalį lizdų sunaikina varniniai paukščiai. Svarbiausiose veisimosi vietose būtina riboti žmonių lankymąsi, reguliuoti varninių paukščių skaičių.

Informacijos šaltiniai

Jusys V., Mačiulis M., Mečionis R., Poškus A., Gražulevičius G., Petraitis A., 1999: Klaipėdos krašto perinčių paukščių atlasas. — Vilnius.

Summary

The population in Lithuania is estimated at 150—200 nesting pairs. Most of these (up tp 50 pairs) nest in the Klaipėda region. The main threats to its survival are the disturbance of nesting birds and the overgrowth of shallow waters with helophytes.

Aprašė Mindaugas Mačiulis

Didysis baublys

Botaurus stellaris Linnaeus, 1758

ŠEIMA GARNIAI (*ARDEIDAE*)
BŪRYS GANDRINIAI PAUKŠČIAI (*CICONIIFORMES*)

3 (R) kategorija

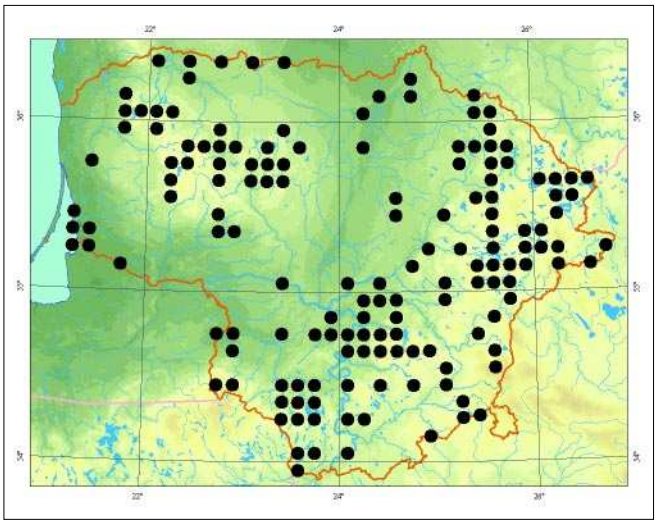
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos II, AEWA II priedus ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Palearktinė rūšis. Paplitusi nuo Atlanto iki Ramiojo vandenyno. Šiaurėje arealas siekia pietinę Švediją ir Suomiją, Obės vidurupį, Kolymos baseiną. Į pietus paplitusi iki Japonijos, Mongolijos, Irano, Juodosios ir Viduržiemio jūrų pakraščių. Europoje rūšis paplitusi vietomis, gausėja rytų ir šiaurės rytų kryptimi, pradedant Vengrija, Rytų Vokietija, Lenkija ir baigiant Baltijos šalimis.
Lietuvoje gausiausia pietuose ir rytuose, Nemuno žemupyje, Žemaitijos aukštumos ežeruose.

Biologija ir ekologija. Būdinga nendrynų paukščių rūšis. Daug rečiau įsikuria švendrynuose. Peri buveinėse, kur vandens gylis siekia 30 cm, o maitinasi vietose, kur vandens gylis siekia 25–75 cm ir gali įplaukti žuvys, todėl įsikuria nevientisuose sąžalynuose, besikaitaliojančiuose su atvirais vandens plotais. Minimalus atviro vandens plotas vandens telkinyje turi būti bent 1–2 ha, o aukštosios augalijos – 0,5–1 ha. Lietuvoje dažniausiai peri įvairaus dydžio eutrofiniuose ežeruose, žuvininkystės tvenkinių kompleksuose, Kuršių mariose, dideliuose mezotrofiniuose ežeruose, užtvindytuose durpynuose. Poligamas. Peri ir jaunikliais rūpinasi tik patelė. Parskrenda kovo antroje pusėje. Peri gegužės mėn., nuo pirmo padėto kiaušinio 25–26 dienas. Jaunikliai skraidyti pradeda po 50–55 dienų. Minta daugiausia žuvimis, priklausomai nuo gyvenamos vietos gali misti ir varlėmis, vėžiais, vabzdžiais ar net smulkių žinduolių ir paukščių jaunikliais. Rudeninė migracija būna rugsėjį–spalio pradžioje.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Šalies populiaciją sudaro 800–1 000 patinų, ji didėja dėl vandens telkinių eutrofizacijos, žuvininkystės tvenkinių tinklo susiformavimo XX a. antroje pusėje. Svarbios naujos buveinės atsirado užtvindytuose durpynuose. Gausiausiai peri Nemuno deltos regione (40–60 patinų), Žuvinto ežere (15), Kauno mariose (7–15), Biržulio ir Stervo pelkių komplekse (10), Drūkšių (10), Kretuono ir Dysnų ir Dysnykščio (po 8) ežeruose. 5–10 patinų aptinkama Birvėtos, Arnionių, Šilo Pavėžupio ir kituose žuvininkystės tvenkiniuose.

Grėsmės ir apsauga. Grėsmės Lietuvoje mažai žinomos. Gali būti nendrynų plotų seklėjimas, ištisinis jų nušienavimas ar išdeginimas žiemą. Kitose šalyse pavojų lizdams ir jaunikliams kelia mangutai ir šernai. Būtina išsaugoti vandenyje augančių nendrynų plotus.

Informacijos šaltiniai

Raudonikis L., 2004: Europos Sąjungos reikšmės paukščiams svarbios teritorijos Lietuvoje. – Kaunas.

Summary

Fairly commonly found in regions in Lithuania where there is an abundance of lakes, around the lower reaches of the Nemunas River and fishing dams. The breeding population is increasing and is currently estimated at 800–1000 nesting males.

Aprašė Vitas Stanevičius

Mažasis baublys

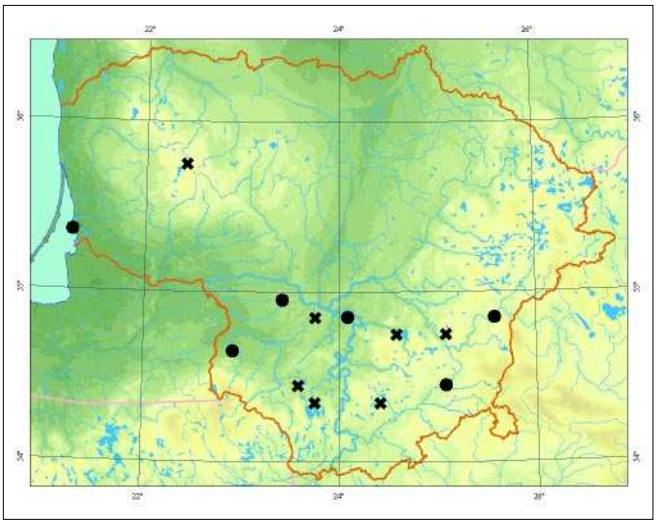
Ixobrychus minutus Linnaeus, 1766

ŠEIMA GARNIAI (*ARDEIDAE*)
BŪRYS GANDRINIAI PAUKŠČIAI (*CICONIIFORMES*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos II, AEWA II priedus ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Eurazijoje nuo Pirėnų pusiasalio ir rytinės Baltijos pakrantės iki Obės baseino ir Nepalo. Šiaurėje iki Sankt Peterburgo gubernijos, Obės aukštupio. Pietuose iki Mažosios Azijos, Vidurželmio jūros pakrančių.
Apie rūšies paplitimą Lietuvoje duomenų nedaug. Per paskutinius 30 metų išnyko Biržulio ir Stervo pelkių komplekse, Žuvinto rezervate, Elektrėnų vandens saugykloje, Metelių ežere, Vilniaus apylinkėse. Paskutiniu metu aptikta tik Novaraisčio ir Baltosios Vokės durpynuose, Baltosios Vokės ir Arvydų žuvininkystės tvenkiniuose, Kauno mariose, Nemuno deltoje.

Biologija ir ekologija. Peri nedideliuose vandens telkiniuose (karjeruose, žuvininkystės tvenkiniuose, kūdrose), apaugusiuose antvandenine augalija, krūmais. Sunkiai pastebimas paukštis, nes juda laipiodamas augalijos stiebais ir retai rodosi atviroje aplinkoje. Aktyvus naktį ir sutemus. Lizdą krauna iš nendrių stiebų ir medžių šakelių žemuose krūmuose ar ant išgulusių nendrių, rečiau – ant viksvų kupsto. Kiaušinius (5–6, baltus) deda gegužės pabaigoje–birželio mėn. Peri 17–19 dienų (naktį patelė, dieną patinas). Jaunikliai, kuriais rūpinasi abu tėvai, lizdą palieka 17–18 dienų amžiaus. Veda 1 vadą. Minta vandens vabzdžiais, jų lervomis, kitais bestuburiais, mažomis žuvimis. Rudeninė migracija prasideda rugpjūčio–rugsėjo mėn. Tolimasis migrantas.

Sándor Maros nuotrauka

Populiacijų gausumas. XX a. antroje pusėje rūšis beveik išnyko visoje šalyje. Šalies populiacija vertinama ne daugiau kaip 10 perinčių porų. Mažą perinčios populiacijos gausumą lemia tai, kad Lietuva yra šiauriniame rūšies paplitimo pakraštyje.

Grėsmės ir apsauga. Realiai grėsmes sunku įvertinti dėl rūšies retumo. Žalą gali daryti paukščių trikdymas perėjimo metu ir buveinių keitimas.

Informacijos šaltiniai

Stanevičius V., Švažas S., Raudonikis L., Dagys M., 2002: Waterbirds of large fish ponds in Lithuania. – In: Waterbirds of large fish ponds of Belarus and Lihuania. – Vilnius.

Summary

In the second half of the 20th century the species had virtually disappeared from Lithuania altogether. In recent years single pairs had been found in only a few sites. The total national nesting population is estimated to be less 10 pairs.

Aprašė Liutauras Raudonikis

Didysis baltasis garnys

Egretta alba Linnaeus, 1758

ŠEIMA GARNIAI (*ARDEIDAE*)
BŪRYS GANDRINIAI PAUKŠČIAI (*CICONIIFORMES*)

4 (I) kategorija

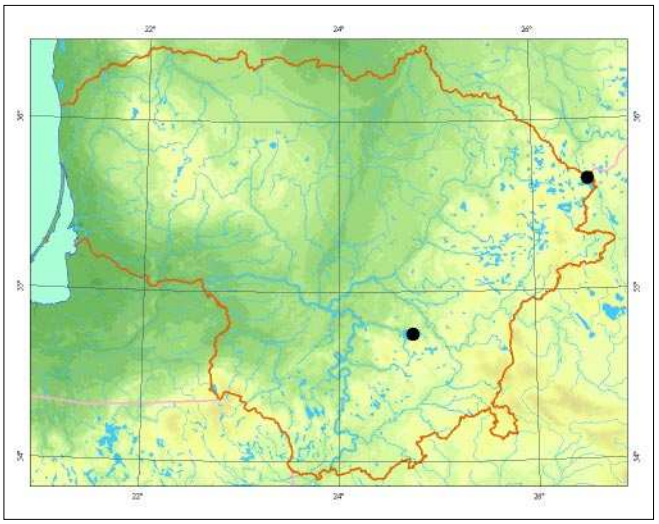
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2007 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos II priedus ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Rūšis kosmopolitė (pietinė). Eurazijoje peri nuo Pietų Čekijos, Vakarų Austrijos ir Po upės deltos Italijoje vakaruose iki Ramiojo vandenyno rytuose. Arealas susiskaidytas. Europoje dažnesnė Vengrijos lygumoje, Dunojaus, Dniestro, Volgos ir Uralo upių žemupiuose. Lietuvoje perėjimo faktas patvirtintas tik 2005 m. ir kol kas žinomos tik 2 viena nuo kitos nutolusios veisimosi vietos. Ne perėjimo metu aptinkama daugumoje žuvininkystės tvenkinių.

Biologija ir ekologija. Lietuvoje perėti pradėjo 2005 m. Europoje peri didelėse vandeningose nendrėmis ir karklų krūmais apžėlusiose pelkėse, esančiose šalia vandens telkinių, paežerių, paupių, dažnai apsemtuose miškuose, kartais sudaro bendras kolonijas su kitais garniais ar irklakojiniais paukščiais. Lietuvoje perėjo vandens saugyklos pušimis apaugusioje saloje bei mišriame pušų ir beržų paežerės miške. Abiejose vietose pilkųjų garnių kolonijoje. Lizdus krauna iš nendrių stiebų, medžių šakelių ant išgulusių nendrių, neretai medžiuose ir krūmuose. Peri 25–26 dienas. Garniukai pradeda ristis gegužės pradžioje, o lizdus palieka sulaukę 52–56 dienų amžiaus. Baikštus paukštis, maitinasi atvirose vietose, iš kurių gerai matyti apylinkės. Minta daugiausia žuvimis, varliagyviais, vandens vabzdžiais ir jų lervomis, kitais vandens bestuburiais. Pirmieji paukščiai parskrenda jau balandžio pradžioje. Rudenį pavieniai paukščiai dar gali būti aptinkami visą spalio mėn.

Vytauto Jusio nuotrauka

Populiacijų gausumas. Bendras populiacijos gausumas visame Europos areale didėja. Pastaruosius 12–15 metų rūšis stebėtinai sparčiai plinta Lietuvoje. Per 20 metų šalyje šios rūšies statusas pasikeitė iš atsitiktinai užklystančios į perinčią rūšį. 2005–2006 m. pavieniai perintys paukščiai aptikti tik 2 šalies vietose – Elektrėnų vandens saugykloje ir Drūkšių ežere. Vasaros metu nuo kelių iki keliasdešimt paukščių aptinkami beveik visuose didesniuose Lietuvos žuvininkystės tvenkiniuose.

Grėsmės ir apsauga. Veisimosi metu paukščiai gali būti išbaidomi, nes peri greta kormoranų kolonijų, kurios yra specialiai trikdomos. Maitinimosi vietose (žuvininkystės ūkiuose) paukščiai yra baidomi kartu su pilkaisiais garniais ir kormoranais.

Informacijos šaltiniai

Castren K., 2004: The expansion of Great White Egret *Egretta alba* in Lithuania. – Ciconia (9): 41–42.
Stanevičius V., Švažas S., Raudonikis L., Dagys M., 2002: Waterbirds of large fish ponds in Lithuania. – In: Waterbirds of large fish ponds of Belarus and Lihuania: 53–111. – Vilnius.

Summary

Rapid species expansion into Lithuania is underway. It has been nesting in Lithuania since 2005, though as yet only two nesting sites are known. In summer, non-breeding birds gather around fishing dams.

Aprašė Vitas Stanevičius

Juodasis gandras

Ciconia nigra Linnaeus, 1758

ŠEIMA GANDRINIAI (*CICONIIDAE*)
BŪRYS GANDRINIAI PAUKŠČIAI (*CICONIIFORMES*)

2 (V) kategorija

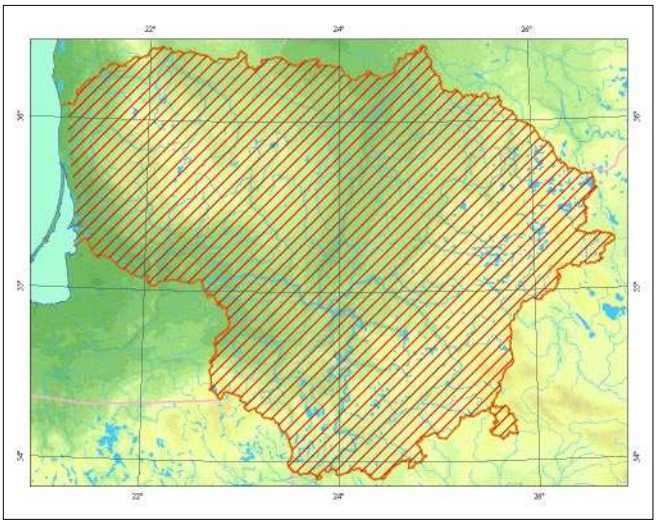
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m. Pagal Pagrindines miško kirtimų taisykles visi rūšies lizdai saugomi net ūkiniuose miškuose. Įtraukta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos II priedus ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Eurazijoje nuo Pirėnų pusiasalio iki Ramiojo vandenyno. Šiaurėje arealas siekia Suomių įlanką, Jenisejaus aukštupį ir Amūro baseiną, pietuose tęsiasi iki Kinijos, Mažosios Azijos ir Balkanų pusiasalio. Lietuvoje rūšis aptinkama beveik visoje šalies teritorijoje. Dažnesnė Vidurio Lietuvoje. Neperi Kuršių nerijoje.

Biologija ir ekologija. Dažniausiai apsigyvena dideliuose mišriuose, derlinguose miškuose. Renkasi užmirkusius, šalia užpelkėjusių vietų augančius, natūraliai praretėjusius mišrius spygliuočių ir lapuočių medynus. Maitinasi šalia miškų esančiuose vandens telkiniuose, drėgnose pamiškėse, miško atvirumose. Monogamas, poros pastovios būna visą gyvenimą. Į lizdavietes grįžta kovo mėn. Kiaušinius (2–4, rečiau 5) deda balandžio mėn. Peri savo sukrautuose arba užima kitų plėšriųjų paukščių lizdus ąžuoluose, juodalksniuose ir drebulėse. Veda 1 vadą. Peri 30–35 dienas. Jaunikliai pradeda skraidyti 65 dienų amžiaus. Subręsta trečiaisiais gyvenimo metais. Lesa smulkias žuvis, vandens bestuburius, buožgalvius, varliagyvius. Pievose susiranda pelinių graužikų, smulkių paukščių jauniklių. Rudeninė migracija prasideda rugpjūčio mėn. Tolimasis migrantas.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. 1998 m. perinti populiacija įvertinta 450–600 perinčių porų. 2001 m. duomenimis, populiaciją sudarė 600–800 perinčių porų. Reikšminga populiacijos dalis saugoma Biržų, Žaliojoje, Šimonių ir Vainuto giriose bei Dotnuvos–Josvainių ir Taujėnų–Užulėnio miškuose. Retas paukštis pietinės ir rytinės šalies dalies nederlingų pušynų masyvuose.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė yra intensyvi miškų ūkio veikla, dėl to mažėja medynų su stambiais ir senais medžiais, tinkamais lizdui sukti. Kitos grėsmės – hidrologinio režimo pokyčiai, perinčių paukščių trikdymas.

Informacijos šaltiniai

Raudonikis L., 2004: Europos Sąjungos reikšmės paukščiams svarbios teritorijos Lietuvoje. – Kaunas.

Summary

Abundance of the breeding population in Lithuania was estimated at 450–600 breeding pairs in 1998 and at 600–800 breeding pairs in 2001, distributed across almost all of Lithuania's territory. More frequent in central Lithuania.

Aprašė Saulis Skuja

Gulbė giesmininkė

Cygnus cygnus Linnaeus, 1758

ŠEIMA ANTINIAI (*ANATIDAE*)
BŪRYS ŽĄSINIAI PAUKŠČIAI (*ANSERIFORMES*)

3 (R) kategorija

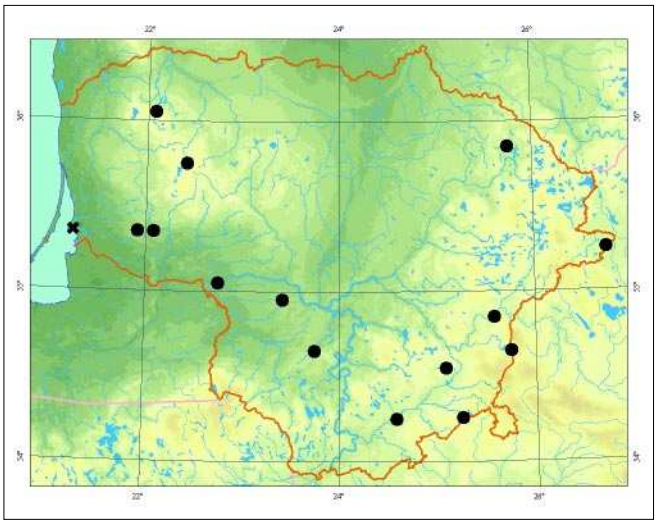
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos II, AEWA II priedus ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Eurazijoje nuo Skandinavijos iki Anadyrio slėnio ir Kamčiatkos. Šiaurėje paplitimo riba tęsiasi nuo Kolos pusiasalio ir Poliarinio Uralo per Jenisejaus deltą iki Lenos žemupio. Į pietus aptinkama iki Šiaurės Rytų Kinijos, Šiaurės Kazachstano, Volgos aukštupio, Lietuvos, pietinės Švedijos.
Lietuvoje paplitusi sporadiškai, bet dažnesnė rytinėje dalyje. Rečiausiai aptinkama šiaurinėje Lietuvoje. Tai susiję su tvenkininės žuvininkystės ūkių pasiskirstymu. XX a. šeštajame dešimtmetyje pirmas perėjimo atvejis užregistruotas Nemuno deltoje. Per paskutinius 10 metų perinti populiacija Lietuvoje plinta. Šiuo metu peri 9 žuvų ūkiuose, 4 apleistuose durpynuose, keliuose tvenkiniuose.

Biologija ir ekologija. Didesnėje arealo dalyje — tai miškatundrės kraštovaizdžio paukštis. Tikriausiai ieškodamas ramybės, Lietuvoje šis baikštus paukštis dažniausiai pasirenka žuvininkystės tvenkinius. Neretai apsigyvena apleistuose, apsemtuose durpynuose, rečiau užžėlusiuose karjeruose, ežeruose ar pan. Parskrenda kovo mėn. jau susiporavę. Monogamas. Labai aktyviai gina savo teritoriją, išveja net stambesnes gulbes nebyles. Kiaušinius (4—6, kartais 7) deda balandžio mėn. Lizdus slepia antvandeninės augalijos sąžalynuose. Peri tik patelė 30—40 dienų. Jaunikliai su tėvais laikosi iki pasitraukiant į žiemovietes. Minta įvairiais vandens augalais ir smulkiais bestuburiais. Vidutinio nuotolio migrantas, nors pavieniai paukščiai žiemoja Lietuvoje.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Lietuvos populiacija 2001 m. vertinta 15—20 perinčių porų, bet šiuo metu ji yra gerokai gausesnė. Vizbarų žuvininkystės tvenkiniuose 2005 m. perėjo daugiau kaip 10 porų. Birvėtos ir Baltosios Vokės tvenkiniuose kasmet peri daugiau kaip 5 poros. Šiuo metu šalyje veisiasi ne mažiau nei 30 porų.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia trikdymas, plėšrūnai ir perėti tinkamų buveinių pokyčiai. Būtina tvarkyti bent svarbiausias dabartines perėjimo vietas.

Informacijos šaltiniai

Jusys V., Mačiulis M., Mečionis R., Poškus A., Gražulevičius G., Petraitis A., 1999: Klaipėdos krašto perinčių paukščių atlasas. — Vilnius.
Raudonikis L., 2004: Europos Sąjungos reikšmės paukščiams svarbios teritorijos Lietuvoje. — Kaunas.

Summary

Sporadically distributed in Lithuania, but more common in the east, and rarest in northern Lithuania. This is associated with the distribution of fish ponds. Currently there are at least 30 pairs that nest in Lithuania.

Aprašė Liutauras Raudonikis

Pilkoji žąsis

Anser anser Linnaeus, 1758

ŠEIMA ANTINIAI (*ANATIDAE*)
BŪRYS ŽĄSINIAI PAUKŠČIAI (*ANSERIFORMES*)

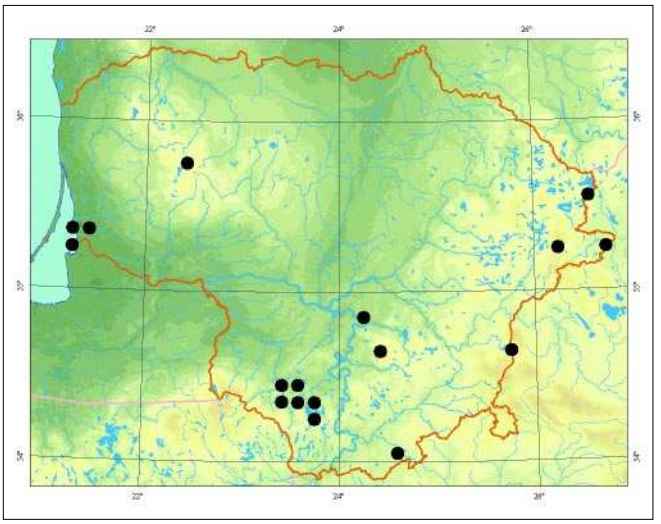
5 (Rs) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos III, Bonos konvencijos II ir AEWA II priedus.

Paplitimas. Eurazijoje nuo Islandijos, Britų salų, Skandinavijos iki Ramiojo vandenyno. Visur pasiskirsčiusi netolygiai. XX a. pabaigoje labai pagausėjo daugumoje Vakarų Europos šalių.
Lietuvoje rūšis gausiausia Pietų ir Pietvakarių Lietuvoje, Nemuno žemupyje, rytiniame Kuršių marių pakraštyje.

Biologija ir ekologija. Peri vandens telkiniuose su plačiomis pakrantės helofitų juostomis, ypač jeigu juose yra salų ar plovų, taip pat gretimose pelkėse. Parskrenda kovo mėn., kartais vasario pabaigoje ar balandžio pradžioje. Dažniausiai peri pavienėmis poromis. Deda 4–6, rečiau 3–12 kiaušinius. Perėti pradeda paprastai balandžio viduryje. Peri tik patelė 27–28 dienas. Jauniklius vedžioja abu tėvai. Jaunikliai skraidyti pradeda 50–60 dienų amžiaus. Su tėvais laikosi pirmą rudenį ir žiemą. Maitinasi daugiausia sausumoje: kultūrinėse ir natūraliose pievose, želmenų ar nupjautų javų laukuose. Minta vegetatyvinėmis žolių dalimis, kultūrinių ir laukinių augalų sėklomis. Rudeninė migracija prasideda rugsėjo pabaigoje.

Populiacijų gausumas. Paskutiniais duomenimis, šalies populiaciją sudaro 100–150 porų. Gali būti, kad pastaraisiais metais populiacija gausėjo. Gausiausia Nemuno Deltoje ir rytiniame Kuršių marių pakraštyje (iki 100 perinčių porų ir 300–500 vasarojančių nesiveisiančių paukščių), Žuvinto ežere (25 ir 100) ir Metelių regioninio parko ežeruose (iki 10 porų). Pavienės poros peri Biržulio, Žaltyčio, Amalvo ir kituose ežeruose, Kauno mariose, Kenos, Birvėtos ir kituose žuvininkystės tvenkiniuose.

Jono Augustausko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Ankstesniais metais didžiausia grėsmė buvo medžioklė. Apie dabartines grėsmes mažai žinoma. Daugiausiai žalos greičiausiai daro trikdymas, nendrynų deginimas, nendrynų naudojimas (kirtimas) ir šernų veikla.
Veisimosi vietose perėjimo metu būtina riboti žmonių lankymąsi ir atitinkamai reguliuoti nendrynų kirtimą.

Informacijos šaltiniai

Jusys V., Mačiulis M., Mečionis R., Poškus A., Gražulevičius G., Petraitis A., 1999: Klaipėdos krašto perinčių paukščių atlasas. – Vilnius.

Summary

The species resumed nesting in Lithuania over 25 years ago. Its population is increasing and is currently estimated at 150 pairs. The population is concentrated in the Nemunas River Delta Regional Park, in the Žuvintas Biosphere Reserve and Meteliai Regional Park.

Aprašė Vitas Stanevičius

Urvinė antis

Tadorna tadorna Linnaeus, 1758

ŠEIMA ANTINIAI (*ANATIDAE*)
BŪRYS ŽĄSINIAI PAUKŠČIAI (*ANSERIFORMES*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos II ir AEWA II priedus.

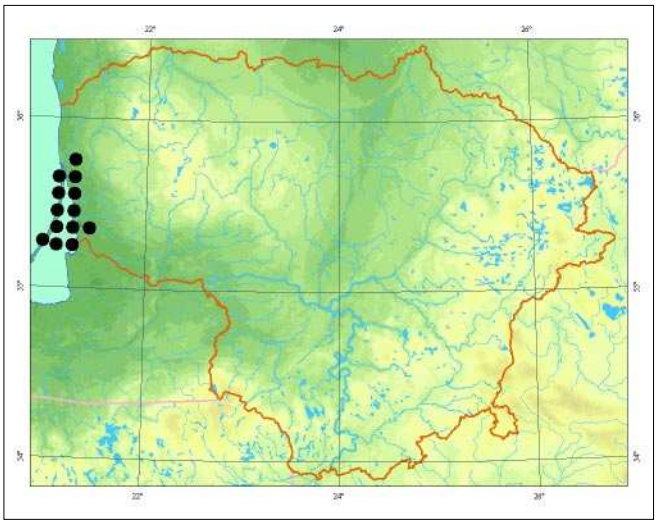
Paplitimas. Europoje įvairių jūrų pakrantėse.
Lietuvoje rūšis aptinkama tik Kuršių marių pakraščiuose ir Nemuno deltoje. Dažnesnė Kuršių nerijos pakrančių seklumose. Kiek rečiau peri rytinėje Kuršių marių pusėje. Ne kasmet pavienės perinčios poros aptinkamos žemyninės dalies vandens telkiniuose: Slengių ir Kalvių žvyro karjeruose (Klaipėdos r.), Nemuno upės pakrantėse.

Biologija ir ekologija. Pirmenybę teikia sekliems su smėlėtais krantais vandens telkiniams, tačiau beveik išimtinai peri jūrų ar jų lagūnų pakrantėse. Lizdus suka smėlio kopose, medynų sąžalynuose, kartais arti vandens (dažniausiai išplautų šaknų ertmėse), nemažai paukščių peri po pastatais ir žvėrių urvuose. Lizdą krauna patelė. Peri (8–12 kiaušinių) 27–29 dienas. Jaunikliai užauga per 2 mėnesius. Lytiškai subręsta antraisiais gyvenimo metais. Monogamas. Minta gyvuliniu (įvairiais vandens vabzdžiais, jų lervomis, smulkiais moliuskais) ir augaliniu maistu (vandens augalų sporomis, sėklomis ir minkštosiomis augalų dalimis).

Populiacijos gausumas. Šalies populiaciją sudaro 30–50 perinčių porų, iš kurių daugiau nei 80 proc. peri Kuršių nerijoje, kitos – rytinėje Kuršių marių pakrantėje.

Renato Jakaičio nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę kelia Kuršių nerijos pakrančių tvirtinimo darbai (pakrančių seklumų užsodinimas nendrynais), padidėjęs lapių ir kitų plėšrūnų gausumas.
Populiacijai pagausinti būtina įrengti dirbtines lizdavietes.

Informacijos šaltiniai

Gražulevičius G., 1994: Didysis kormoranas (*Phalacrocorax carbo*) ir urvinė antis (*Tadorna tadorna*) Kuršių mariose. – *Ciconia*, 2 (1–2): 62–66.
Jusys V., Mačiulis M., Mečionis R., Poškus A., Gražulevičius G., Petraitis A., 1999: Klaipėdos krašto perinčių paukščių atlasas. – Vilnius.
Ivanauskas T., 1959: Lietuvos paukščiai, 2. – Vilnius.

Summary

This species breeds exclusively in the Curonian Lagoon area. The current national population is estimated at 30–50 nesting pairs, of which over 80 % are found around the Curonian Lagoon.

Aprašė Gediminas Gražulevičius

Pilkoji antis

Anas strepera Linnaeus, 1758

ŠEIMA ANTINIAI (*ANATIDAE*)
BŪRYS ŽĄSINIAI PAUKŠČIAI (*ANSERIFORMES*)

2 (V) kategorija

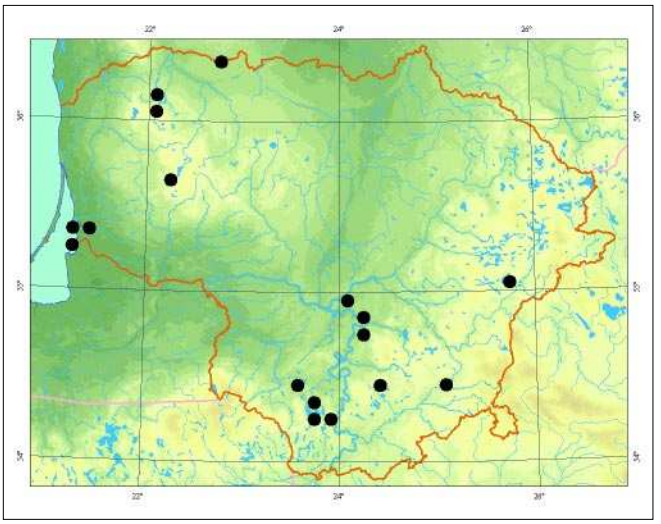
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos II ir AEWA II priedus.

Paplitimas. Peri Palearktikoje ir Nearktikoje, dažniausiai kiek piečiau nei kitos upinių ančių rūšys. Eurazijoje paplitusi nuo Vakarų Europos į rytus per Kazachstano ir Vakarų Sibiro stepes iki Šiaurės Rytų Kinijos. Šiaurinė paplitimo riba driekiasi per pietinę Skandinaviją. Į pietus paplitusi iki Balkanų ir Pirėnų pusiasalių. Lietuvoje rūšis aptinkama sporadiškai, dažnesnė pietinėje šalies dalyje.

Biologija ir ekologija. Pirmenybę teikia didesniems, sekliems, eutrofiniams vandens telkiniams, kuriuose gausu antvandeninės ir plūduriuojančios augalijos. Mėgsta žolių augalija apaugusias ežerų ir upių salas, kartais lizdus krauna ant iškilusių vandens augalų. Neretai peri rudagalvių kirų ar upinių žuvėdrų kolonijose. Lietuvoje gausiau peri Nemuno žemupio užliejamose pievose ir polderiuose, žuvininkystės tvenkiniuose. Parskrenda kovo pabaigoje–balandžio pradžioje. Lizdas – žolėmis išklota duobutė. Kiaušinius (dažniausiai 6–11) deda visą gegužės mėn. Dėtis pridengiama tamsiais pūkais. Patelė peri 26–28 dienas. Jaunikliai pradeda skraidyti 55 dienų amžiaus. Dažniausiai minta augalinės kilmės maistu. Tolimasis migrantas. Rudeninė migracija vyksta rugsėjo–spalio mėn.

Selemono Paltanavičiaus nuotrauka

Populiacijų gausumas. Šalies populiaciją sudaro 100–150 perinčių porų. Rūšis niekada nebuvo gausi. Nemuno deltos regioniniame parke, įskaitant Rusnės žuvų tvenkinius, peri iki 25 porų, Daugų žuvininkystės ūkyje – 7–10 porų, Biržulio ir Stervo ežeruose – 3–4 poros. Po kelias poras peri daugelyje žuvininkystės tvenkinių.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia plėšrūnai ir perėti tinkamų buveinių pokyčiai.
Perėjimo vietose būtina išlaikyti tinkamas buveines ir reguliuoti plėšrūnų skaičių.

Informacijos šaltiniai

Jusys V., Mačiulis M., Mečionis R., Poškus A., Gražulevičius G., Petraitis A., 1999: Klaipėdos krašto perinčių paukščių atlasas. – Vilnius.

Summary

A sporadically distributed species, more common in the lower reaches of the Nemunas River and in fish ponds. The current population in the country is estimated at around 100–150 mating pairs. Their numbers may also fluctuate due to changes in their breeding habitats.

Aprašė Vitas Stanevičius

Smailiauodegė antis

Anas acuta Linnaeus, 1758

ŠEIMA ANTINIAI (*ANATIDAE*)
BŪRYS ŽĄSINIAI PAUKŠČIAI (*ANSERIFORMES*)

1 (E) kategorija

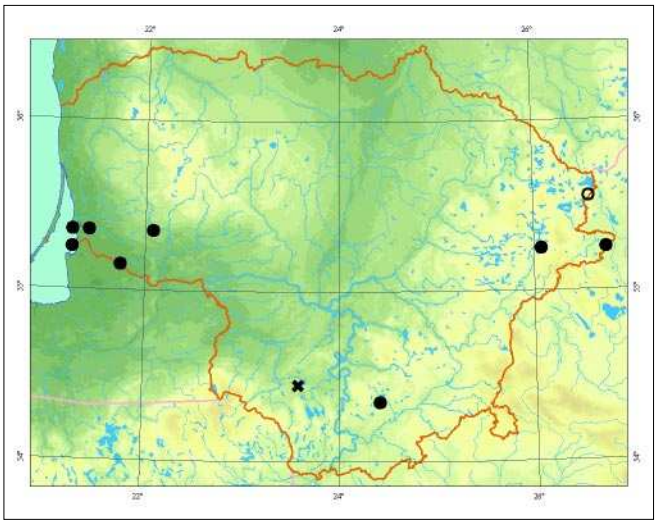
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos III, Bonos konvencijos II ir AEWA II priedus.

Paplitimas. Eurazijoje nuo Atlanto iki Ramiojo vandenyno. Šiaurėje arealas siekia arktinę pakrantę. Į pietus rūšis paplitusi iki pietinės Primorės, Kazachstano, Vengrijos, šiaurinės Italijos, Ispanijos.
Lietuvoje veisimosi metu rūšis paplitusi sporadiškai. Reguliariai aptinkama Nemuno deltoje. Perint rasta rytinėje ir pietinėje šalies dalyje (Birvėtos šlapžemėse, Kretuono ir Drūkšių ežerų salose, Žuvinto, Metelių, Obelijos ežeruose, Daugų žuvininkystės ūkyje) ir vakariniuose pakraščiuose (Kalvių karjere, Senosios Rusnės ornitologiniame draustinyje). Dažna, vietomis viena gausiausių rūšių migracijų metu, aptinkama daugelyje šalies vandenų.

Biologija ir ekologija. Peri didesniuose vandens telkiniuose, vengia miškingų vietovių. Mėgsta seklius vandenis telkinius su gausia augalija ir šlapiomis pievomis pakrantėse ar salose. Parskrenda kovo mėn. pabaigoje. Kiaušinius (6–11) deda balandžio pabaigoje–gegužės mėn. Peri 22–23 dienas. Minta įvairiu maistu, dažniausiai augaliniu. Maisto ieško seklumose, pelkėtuose pakraščiuose, šlapiose pievose. Rudeninė migracijos metu aptinkama tiek apsemtose pievose, tiek įvairaus tipo sekliuose vandenyse.

Selemono Paltanavičiaus nuotrauka

Populiacijų gausumas. Dabartinė šalies populiacija vertinama 5–20 perinčių porų. Didžioji jos dalis susitelkusi Nemuno deltoje ir gretimose teritorijose (Senosios Rusnės ornitologiniame draustinyje, Kalvių karjere). Pavienės poros peri kai kuriuose žuvininkystės ūkiuose (Vizbarų, Birvėtos, Daugų), Pietų Lietuvos ežerų (Žuvinto, Metelio, Obelijos) užpelkėjusiose pakrantėse ir nuo seno žinomose perėjimo vietose – Kretuono ir Drūkšių ežerų salose.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia veisimosi buveinių praradimas pievoms užaugant krūmais ir aukštąja žoline augalija. Didelę žalą populiacijai daro intensyvi gyvulininkystė, ankstyvas užliejamų pievų šienavimas, ganyklų vertimas į ariamą žemę.
Veisimosi vietose skatinti ekstensyvią gyvulininkystę ir vėlyvą šienavimą, prireikus tvarkyti tinkamas buveines.

Informacijos šaltiniai

Jusys V., Mačiulis M., Mečionis R., Poškus A., Gražulevičius G., Petraitis A., 1999: Klaipėdos krašto perinčių paukščių atlasas. – Vilnius.

Summary

Sporadically distributed in Lithuania. This species has in the last decades relatively regularly nested around the Nemunas River and delta by Lake Kretuonas. Currently there are 5–20 nesting pairs in the country. The main threats are changes to its breeding habitats.

Aprašė Liutauras Raudonikis

Šaukštasnapė antis

Anas clypeata Linnaeus, 1758

ŠEIMA ANTINIAI (*ANATIDAE*)
BŪRYS ŽĄSINIAI PAUKŠČIAI (*ANSERIFORMES*)

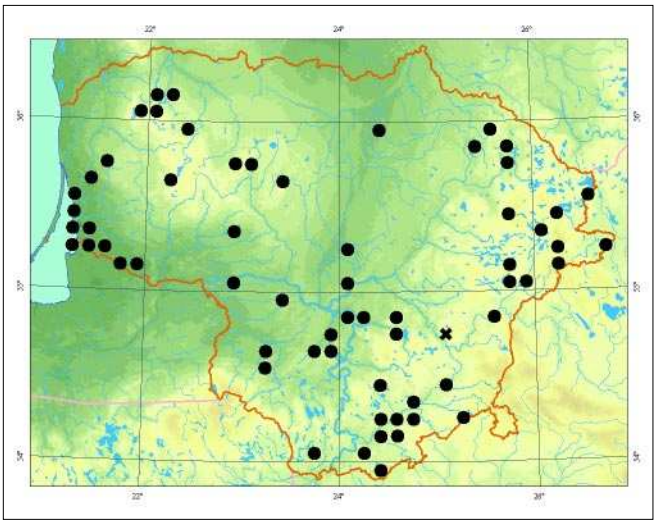
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos III, Bonos konvencijos II ir AEWA II priedus.

Paplitimas. Nuo Atlanto iki Ramiojo vandenyno pakrantės. Šiaurėje arealas siekia Botnijos įlanką, Baltąją jūrą, Sibiro didžiųjų upių žemupius, pietuose — Primorę, Kazachstaną, Juodąją jūrą, Balkanus, Prancūziją.
Lietuvoje rūšis aptinkama didesnėje dalyje, tačiau paplitusi netolygiai — gausesnė Nemuno žemupyje, rytinėje Kuršių marių pakrantėje, atskirose Pietų ir Rytų Lietuvos bei Žemaitijos vietose. Pasiskirstymas šalyje atspindi užliejamų pievų, žuvininkystės tvenkinių, seklių eutrofinių vandens telkinių išsidėstymą.

Biologija ir ekologija. Mėgsta užliejamas pievas, atviras, su nedidelėmis pelkutėmis seklių ežerų pakrantes, atviras salas. Daug buveinių buvo sunaikinta XX a. antroje pusėje, įgyvendinant visuotinę melioracijos programą. Šiuo metu gyvena prie atvirų seklių vandens telkinių, žuvininkystės ūkių tvenkiniuose, išlikusiose užliejamose pievose. Gali perėti ir toliau nuo vandens. Kiaušinius (dažniausiai 10—12) deda ant žemės, tarp žolių įrengtame lizde, balandžio pabaigoje—gegužės pradžioje. Peri 22—24 dienas. Ančiukai jau pirmomis dienomis labai vikrūs, gerai nardo. Jie pradeda skraidyti maždaug 50 dienų amžiaus. Į žiemovietes išskrenda iki rugsėjo pabaigos. Tolimasis migrantas.

Populiacijų gausumas. Rūšis tapo reta XX a. antroje pusėje, šalyje masiškai nusausinus nedideles pelkutes, ištiesinus upelius — buvo prarastos pavasarinio potvynio metu apsemiamos pievos. Palankios veistis buveinės lokaliai susiformavo įrengus žuvininkystės tvenkinius. Didžiausias tankumas yra Nemuno žemupio pievose. Paskutinį dešimtmetį šalies populiacija buvo stabili. Ji įvertinta 150—300 perinčių porų.

Vytauto Jusio nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Rūšies būklei daugiausia įtakos turi veisimosi buveinių pokyčiai — šlapių pievų ir pelkučių bei vandens telkinių pakrančių užaugimas krūmais, jų sausinimas ar savaiminis sausėjimas. Dėtys nukenčia nuo plėšrūnų.
Būtina išsaugoti atviras veisimosi buveines. Siūlomos plėšrūnų gausumo reguliavimo, lizdų apsaugos priemonės.

Informacijos šaltiniai

Stanevičius V., Švažas S., Raudonikis L., 2003: Population of Garganey and Shoveler in Lithuania. — In: *Švažas S., Viksne J., Kuresoo A., Kozulin A.* The Garganey *Anas querquedula* and Shoveler *Anas clypeata* in the Baltic States and Belarus: 71—89. — Vilnius.

Summary

A rare and sporadically distributed species in Lithuania. More common in the Nemunas River and areas surrounding the delta. Currently the breeding population is estimated at about 150—300 pairs. The population is decreasing due to a loss of breeding habitats.

Aprašė Selemonas Paltanavičius, Liutauras Raudonikis

Rudė

Aythya nyroca Güldenstädt, 1770

ŠEIMA ANTINIAI (*ANATIDAE*)
BŪRYS ŽĄSINIAI PAUKŠČIAI (*ANSERIFORMES*)

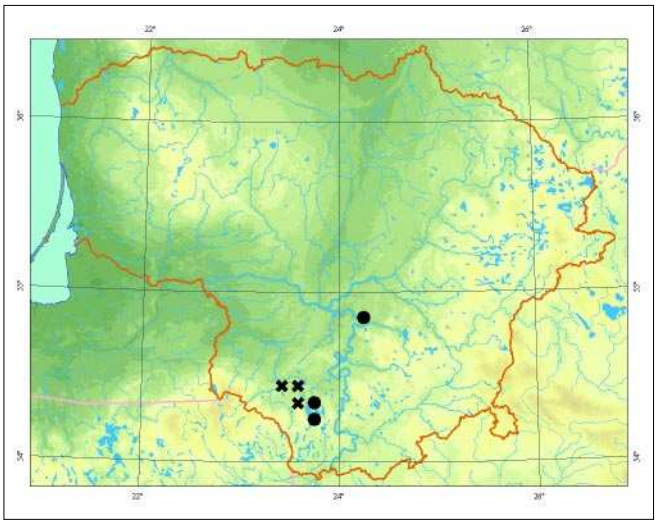
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos III, Bonos konvencijos I priedus ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Vakaruose kaip reliktas rūšis išlikusi nedaugelyje nuošalių vietovių tarp Ispanijos ir Vidurio Europos. Pagrindinis arealas driekiasi nuo Vidurio Europos į rytus Kaspijos ir Juodosios jūrų link.
Lietuvoje veisimosi metu rūšis aptikta 13 vietų, tačiau reguliariai peri tik Metelio ir Obelijos ežeruose. Anksčiau taip pat veisėsi Žuvinto ir Žaltyčio ežeruose, atskirais metais Kretuono ežero saloje.

Biologija ir ekologija. Labiau nei kitos nardančiųjų ančių rūšys toleruoja plūduriuojančia ir antvandenine augalija užaugusius seklesnius vandens telkinius. Būdingos jų perėjimo buveinės – apsemtos viksvinės pelkės, ežerai ir žuvininkystės tvenkiniai, kuriuos juosia vešlių nendrių ir viksvų juosta su įsiterpusiomis plovomis ar iškilusių vandens augalų šaknų sluoksniu. Parskrenda balandžio pradžioje. Kiaušinius (8–10) deda gegužės–birželio mėn. Veda 1 vadą, tačiau žuvus pirmajai dėčiai peri pakartotinai. Peri 23–26 dienas. Jaunikliai pradeda skraidyti 55–60 dienų amžiaus. Minta augalais, taip pat lesa vandens vabzdžių lervas, rečiau moliuskus, vėžiagyvius. Paskutiniai paukščiai išskrenda spalio mėn.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje šiuo metu gali perėti ne daugiau kaip 10–30 porų. Populiacija mažėja. Daugiausiai (7–8 poros) peri Metelio ir Obelijos ežeruose. Kelios poros gali perėti Kauno marių rytiniame pakraštyje, o pavienės – įvairiuose žuvininkystės tvenkiniuose ar Nemuno deltoje.

Grėsmės ir apsauga. Didelę grėsmę rūšiai kelia plėšrūnai: lapės, kanadinės audinės, pilkosios varnos, nendrinės lingės. Paukščiai, ypač jaunikliai, gali patekti į venterius. Vietomis veisimosi buveinės užauga nendrėmis bei krūmais ir tampa nebetinkamos.

Informacijos šaltiniai

Jusys V., Mačiulis M., Mečionis R., Poškus A., Gražulevičius G., Petraitis A., 1999: Klaipėdos krašto perinčių paukščių atlasas. – Vilnius.

Summary

The current national population is estimated at 10–30 breeding pairs, most of which nest in the Meteliai Regional Park. Reasons for population decrease are as yet unclear. It may be a reflection of an observed general decrease in the abundance of this species across its entire distribution area. Predators threaten the existence of this small population. In some locations, population decrease may be attributed to habitat change, where there is overgrowth with reeds and shrubs, as well as fishing.

Aprašė Vitas Stanevičius

Selemono Paltanavičiaus nuotrauka

Sibirinė gaga

Polysticta stelleri Pallas, 1769

ŠEIMA ANTINIAI (*ANATIDAE*)
BŪRYS ŽĄSINIAI PAUKŠČIAI (*ANSERIFORMES*)

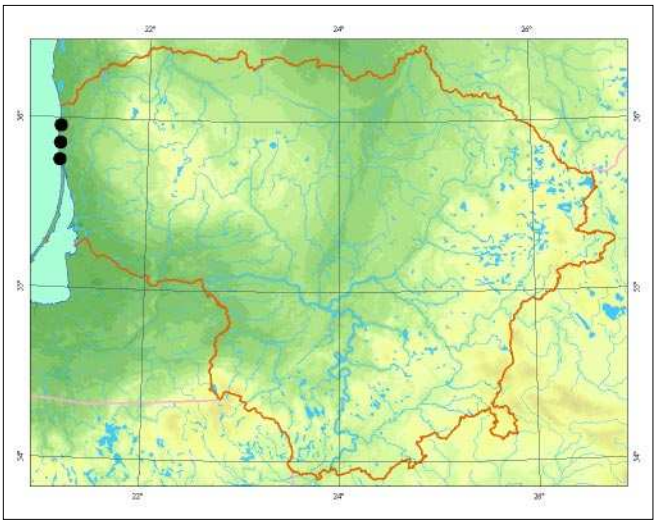
2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.
Įrašyta į Berno konvencijos III, Bonos konvencijos I, AEWA II priedus ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Sibiro ir Aliaskos pakrantėse. Skiriamos 3 perinčios populiacijos – Vakarų ir Rytų Sibiro bei Aliaskos. Vakarų Sibire perintys paukščiai žiemoja Šiaurės Norvegijos pakrantėse ir Baltijos jūroje. Baltijos jūroje pagrindinės žiemovietės yra prie Saremos salos Estijoje ir Lietuvos priekrantėje.
Lietuvoje žiemojančios sibirinės gagos kasmet aptinkamos priekrantės ruože tarp Kunigiškių ir Girulių.

Biologija ir ekologija. Peri šalia nedidelių tundros ežerėlių ir kitų gėlo vandens telkinių. Duomenų apie perėjimą labai mažai – randami tik pavieniai lizdai. Lizdus paprastai krauna atviroje tundroje ar po krūmais netoli vandens. Ne perėjimo laikotarpiu apsistoja sekliose jūrų priekrantėse. Minta dažniausiai vėžiagyviais, moliuskais, rečiau – žuvų ikrais, vabzdžiais.
Lietuvos pajūryje paprastai pasirodo lapkričio mėn. ir užsibūna iki balandžio antros pusės.

Populiacijų gausumas. Pasaulinė rūšies populiacija vertinama 220 000 individų, iš kurių tik 40 000 paukščių priskiriami Vakarų Sibiro populiacijai. Pirmieji žiemojantys paukščiai Lietuvos priekrantėje ties Palanga aptikti 1969 m. Vėliau jų pamažu daugėjo, 1997 m. užregistruota daugiausiai – daugiau nei 2 000 paukščių. Nuo 1998 m. žiemojančių sibirinių gagų skaičius ėmė sparčiai mažėti, o pastaraisiais metais užregistruojama tik kiek daugiau nei 200 paukščių.

Gedimino Gražulevičiaus nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Lietuvos priekrantėje žiemojantiems paukščiams didžiausią grėsmę kelia jūros tarša naftos produktais ir pastaruoju dešimtmečiu labai suintensyvėjusi žvejyba statomaisiais tinklais.
Siekiant sumažinti žvejybos keliamą pavojų, žiemojimo laikotarpiu būtina riboti statomųjų tinklų naudojimą žinomose paukščių žiemovietėse.

Informacijos šaltiniai

Dagys M., Švažas S., Žydelis R., Raudonikis L., Vaitkuvienė D., 2003: Žiemojančių vandens paukščių monitoringas. – Monitoringo ataskaita AAA: 32.

Summary

Steller's Eiders winter in a rather short stretch of Lithuania's Baltic Sea inshore between the Kunigiškiai and Giruliai settlements. The number of wintering birds has been decreasing rapidly in recent years, and now only slightly more than 200 birds are observed. The greatest threats to wintering birds include coastal gillnet fishery and oil pollution.

Aprašė Mindaugas Dagys

Vidutinis dančiasnapis

Mergus serrator Linnaeus, 1758

ŠEIMA ANTINIAI (*ANATIDAE*)
BŪRYS ŽĄSINIAI PAUKŠČIAI (*ANSERIFORMES*)

4 (I) kategorija

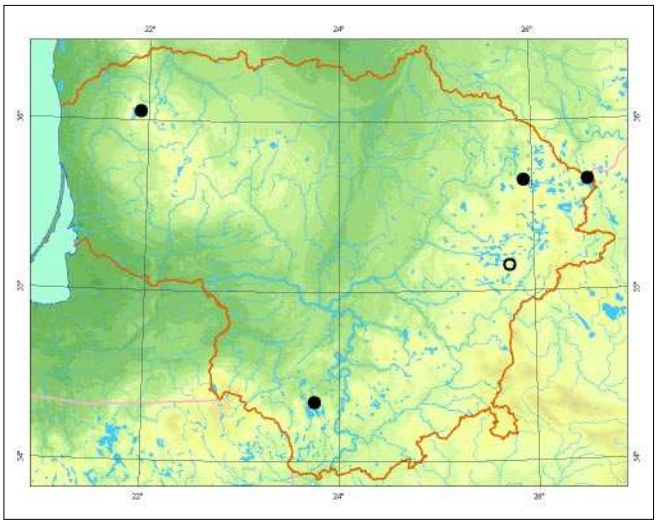
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m.
Įrašyta į Berno konvencijos III, Bonos konvencijos II ir AEWA II priedus.

Paplitimas. Šiaurinėje Palearktikos dalyje, nuo Skandinavijos iki Ochotsko jūros. Pietuose arealo pietinė riba driekiasi per Amūro baseiną, Kazachstaną, pietines Baltijos jūros pakrantes. Peri Britų salose, Islandijoje.
Lietuvoje rūšis reguliariai aptinkama pajūryje žiemą. Veisimosi sezono metu labai reta. Pirmąkart perinti pastebėta 1966 m. Rašios ežere (Molėtų r.). Vėliau perėjimo faktai nustatyti Antalieptės tvenkinyje (Zarasų r.), Platelių, Dusios, Drūkšių ežeruose, Dysnos tvenkinyje ir Kauno mariose. Pavieniai paukščiai rasti kai kuriuose Rytų Lietuvos ežeruose.

Biologija ir ekologija. Gyvena labai įvairiose buveinėse: pajūryje, paupiuose ir miškingose teritorijose su dideliais vandens telkiniais (ypač turinčiais salų). Monogamas. Lizdą įsirengia ant žemės, tarp aukštesnių augalų (pvz., viržių), negiliuose urvuose, pakrūmėse. Kiaušinius (8—10) deda dažniausiai gegužės mėn. Patelė peri 31—32 dienas. Jaunikliai auga labai lėtai. Gerai nardo. Minta daugiausia žuvimi, kurią pagauna persekiodamas. Vandens vabzdžiai, moliuskai ir smulkios varlės sudaro nedidelę maisto dalį. Artimasis migrantas. Lietuvoje tikriausiai žiemoja iš kitur atskridę paukščiai.

Selemono Paltanavičiaus nuotrauka

Populiacijų gausumas. Turimais duomenimis, peri nereguliariai. Rytų Aukštaitijoje gali perėti pavienės poros, tačiau manoma, kad šalies populiaciją sudaro ne daugiau kaip 10 porų. Mažą gausumą lemia tai, kad Lietuvos populiacija yra nutolusi į pietus nuo pagrindinio paplitimo arealo.

Grėsmės ir apsauga. Apsaugos priemones sporadiškai paplitusiai ir negausiai perinčiai rūšiai numatyti sunku. Gali būti pavojingi žvejų statomi tinklai, todėl rūšies perėjimo vietose būtina apriboti tokį žvejybos būdą. Neigiamą įtaką gali turėti trikdymas.

Informacijos šaltiniai

Summary

This species does not regularly breed in Lithuania. Over the last years evidence of nesting has been observed in Lake Drūkšiai and in the Dysna River dam. Elsewhere single pairs may nest, however it is believed that the population in Lithuania does not exceed 10 pairs. Abundance is limited by the species' southern distribution range boundary which crosses Lithuania.

Aprašė Selemonas Paltanavičius, Liutauras Raudonikis

Didysis dančiasnapis

Mergus merganser Linnaeus, 1758

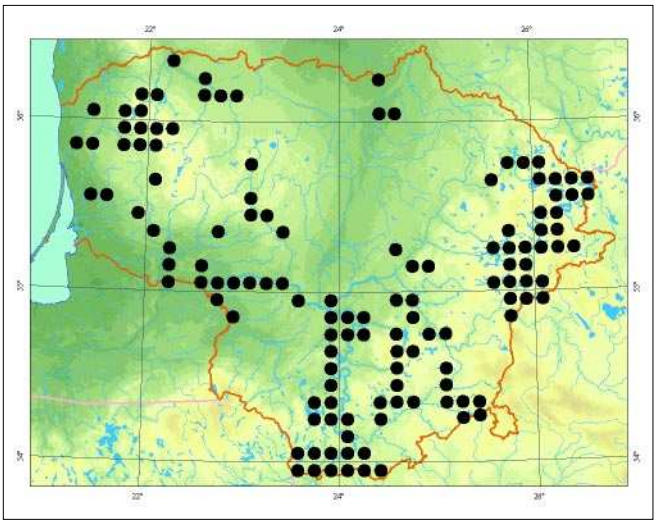
ŠEIMA ANTINIAI (*ANATIDAE*)
BŪRYS ŽĄSINIAI PAUKŠČIAI (*ANSERIFORMES*)

5 (Rs) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1991 m.
Įrašyta į Berno konvencijos III, Bonos konvencijos II ir AEWA II priedus.

Paplitimas. Holarktinė rūšis. Palearktikoje paplitusi nuo Prancūzijos rytinio pakraščio ir Didžiosios Britanijos vakaruose iki Anadyrio baseino, Ochotsko ir Japonų jūros rytuose. Šiaurėje arealas siekia šiaurinę Skandinaviją, Barenco jūrą. Pietuose rūšis paplitusi iki Volgos aukštupio, Šveicarijos.
Lietuvoje didesnė perinčios populiacijos dalis susitelkusi miškingoje pietinėje, rytinėje ir pietrytinėje dalyse palei ežerus ir upelius, išilgai Nemuno ir kitų šalies didžiųjų upių, Žemaitijos aukštumoje.

Biologija ir ekologija. Dažniausiai įsikuria prie didesnių ežerų, vandens saugyklų, upių, paprastai miškingose teritorijose. Gali perėti prie mažų upelių, apleistų nuošalių parkų tvenkinių, tačiau vandens telkinys turi būti žuvingas. Pastebėta tendencija apsigyventi miestuose: paukštis sėkmingai įsikūręs Vilniuje ir Trakuose. Lizdus krauna medžių drevėse, apleistų pastatų plyšiuose, ertmėse tarp akmenų ar suvirtusių medžių. Žiemoja Neries, Nemuno Merkio ir kitose neužšąlančiose upėse, Elektrėnų vandens saugykloje, Drūkšių ežere, Baltijos pajūryje. Parskrenda kovo, kartais jau vasario mėn. Kiaušinius (8–11, iki 13) deda antroje balandžio pusėje–gegužės pradžioje. Peri patelė, 30–32 dienas. Jaunikliai skraidyti pradeda sulaukę 60–70 dienų amžiaus. Minta žuvimis, rečiau kitais vandens gyvūnais.

Juozo Padolskio nuotrauka

Populiacijų gausumas. Šalies populiacija vertinama 700–1 000 perinčių porų. Pastaraisiais metais stabili. Populiacija labai padidėjo per paskutinius du XX a. dešimtmečius. Šiuo laikotarpiu susiformavo ir gausi žiemojanti populiacija.

Grėsmės ir apsauga. Senų drevėtų medžių iškirtimas ir ankstesnis upių tiesinimas mažina tinkamų buveinių skaičių. Dažnai lankomose vietovėse (Rytų Lietuvos ežeruose) paukščiams trukdoma maitintis.
Reikia išsaugoti drevėtus ir didelius uoksus turinčius medžius upių ir ežerų kaimynystėje. Riboti poilsiautojų srautus pagrindinėse perėjimo vietose.

Informacijos šaltiniai

Summary

The current national population is estimated at 700–1000 nesting pairs, most of which nest in the highly forested eastern, southeastern and southern parts of Lithuania, as well as in the Žemaitija highlands. The population is currently stable, however it has increased markedly over the last two decades of the 20th century.

Aprašė Vitas Stanevičius

Vapsvaėdis

Pernis apivorus Linnaeus, 1758

ŠEIMA VANAGAI (*ACCIPITRIDAE*)
BŪRYS VANAGINIAI PAUKŠČIAI (*ACCIPITRIFORMES*)

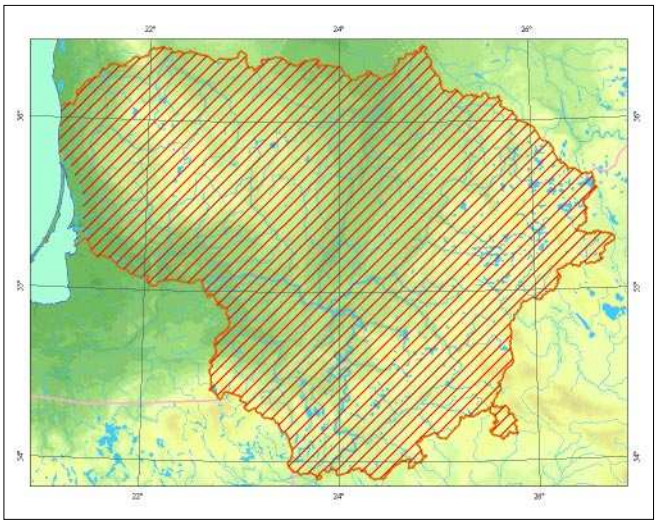
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m. Pagal Pagrindines miško kirtimų taisykles visi rūšies lizdai saugomi net ūkiniuose miškuose. Įrašyta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos II priedus ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Europoje nuo Skandinavijos iki Uralo. Pietuose iki Iberijos pusiasalio, Mažosios Azijos.
Lietuvoje rūšis paplitusi netolygiai. Gausiau peri Rytų, Pietų ir Vakarų Lietuvoje, kur apsistoja įvairaus drėgnumo spygliuočių ir mišrių miškų masyvuose bei miškuose šalia pievų, pelkių. Retesnė derlingose šalies vietose, kur vyrauja nedideli miškai, supami žemės ūkio naudmenų.

Biologija ir ekologija. Įsikuria įvairaus tipo miškų masyvuose, taip pat mėgsta įvairaus dydžio miškus, esančius šalia pelkių, pievų. Parskrenda gegužės pradžioje. Vidutinio dydžio lizdą krauna medžių lajoje. Retai kada pakartotinai įsikuria tame pačiame lizde. Perėti pradeda gegužės pabaigoje—birželio pradžioje. Dažniausia deda 2 (1—3) kiaušinius. Peri apie 33 dienas. Jaunikliai lizde būna 33—40 dienų. Minta daugiausia vapsvų lervomis, kurias į lizdą atneša su visu koriu. Taip pat pasigauna smulkių paukščių, varlių. Rudeninė migracija prasideda rugpjūčio mėn. Tolimasis migrantas.

Populiacijų gausumas. Šalies populiaciją gali sudaryti 1 000—2 000 perinčių porų. Apie 10 ir daugiau porų aptinkama didžiosiose giriose: Vainuto, Rūdninkų, Žaliojoje, Labanoro, Būdos—Pravieniškių, Plinkšių, Taujėnų—Užulėnio, Adutiškio miškuose.

Eugenijaus Drobelio nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Didžiausios grėsmės susijusios su intensyvėjančiu žemės ūkiu ir pesticidų naudojimu. Veisimosi metu žalos daro miškų ūkio veikla, pievų suarimas, užsodinimas mišku ar savaiminis jų užžėlimas. Palankiai apsaugos būklei užtikrinti būtina palaikyti ekstensyvaus naudojimo žemės ūkį, įgyvendinti lizdaviečių apsaugos priemones miškuose.

Informacijos šaltiniai

Drobelis E., 2004: Lietuvos miškų plėšrieji paukščiai. — Vilnius.
Glutz von Blotzheim U. N., Bauer K. M. & Bezzel E., 1989: Handbuch der Vogel Mitteleuropas. Band 4, Falconiformes. 2 Aufl.— Aula—Verlag. — Wiesbaden.
Raudonikis L., 2004: Europos Sąjungos reikšmės paukščiams svarbios teritorijos Lietuvoje. — Kaunas.

Summary
Population is unevenly distributed and currently totals around 1000—2000 pairs. The main threats to its survival are associated with the intensification of agriculture. Forestry activities in nesting sites and meadow transformation are acute problems as well.

Aprašė Rimgaudas Treinys

Juodasis peslys

Milvus migrans Boddaert, 1783

ŠEIMA VANAGINIAI (*ACCIPITRIDAE*)
BŪRYS VANAGINIAI PAUKŠČIAI (*ACCIPITRIFORMES*)

2 (V) kategorija

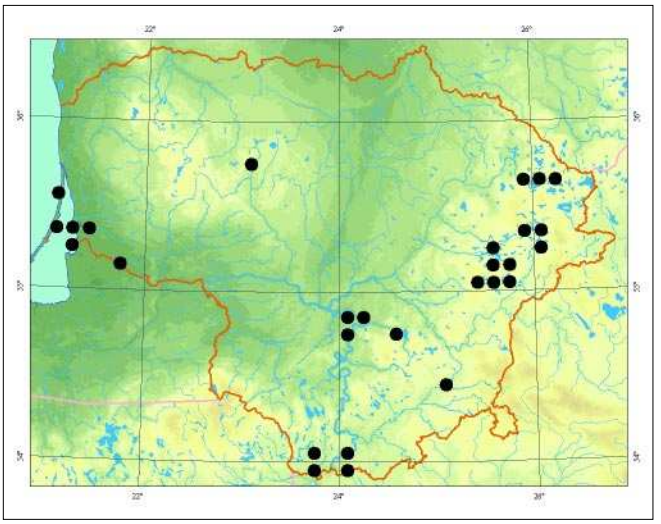
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m. Pagal Pagrindines miško kirtimų taisykles visi rūšies lizdai saugomi net ūkiniuose miškuose. Įrašyta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos II priedus ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Eurazijoje nuo Pirėnų iki Jutlandijos pusiasalių, šiaurėje siekia Baltąją jūrą, Lenos vidurupį. Pietuose užima teritorijas iki Indijos vandenyno pakrančių ir Korėjos pusiasalio.
Lietuvoje rūšis pasiskirsčiusi netolygiai. Didžioji populiacijos dalis aptinkama ežeringoje Rytų ir Pietų Lietuvoje, palei Nemuną ir aplink Kuršių marias. Kitur peri nereguliariai.

Biologija ir ekologija. Lizdus krauna ežerų pakrantėse ar netoli jų, rečiau prie upių ar žuvininkystės tvenkinių. Miškų pagal jų tipus nesirenka. Lizdus krauna įvairiuose medžiuose, daugiausia pušyse (tai greičiausiai lemia šių medžių vyravimas paplitimo vietovėse). Peri atskiromis poromis arba susiburia į nedideles grupes (greta randami 2–5 lizdai). Gūžtą, be natūralių medžiagų, kloja popieriumi, polietilenu, skudurais – tai skiriamasis rūšies požymis. Kiaušinius (2–4, kartais 1–5) deda gegužės mėn. Peri 28–32 dienas. Jaunikliai lizdus palieka liepos viduryje. Dažniausiai minta dvėseliena, kurią renka nuo vandens paviršiaus. Agrariniame kraštovaizdyje neretai minta peliniais graužikais, renka paukščių jauniklius, medžioja smulkius gyvūnus nuo žemės.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Šalies populiacija vertinama 50–80 perinčių porų. Didžioji jos dalis aptinkama Ignalinos, Švenčionių, Molėtų, Utenos, Zarasų, Varėnos ir Lazdijų rajonuose, prie Kauno marių ir palei Kuršių marias. Kitur peri tik pavienės poros. Per pastaruosius 10 metų populiacija smarkiai sumažėjo.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė yra labai padidėjęs trikdymas.
Bent veisimosi metu perėjimo vietose riboti žmonių lankymąsi, nuošaliose vietose įrengti dirbtinius lizdus.

Informacijos šaltiniai

Drobelis E., 2004: Lietuvos miškų plėšrieji paukščiai. – Vilnius.

Summary

Population size fluctuates between 50–80 nesting pairs. Most of these are concentrated in the lake-rich forests in eastern and southern Lithuania, along the Nemunas River and the Curonian Lagoon. Population decrease has been observed due to greater pressure from recreation along lakeshores.

Aprašė Bronius Šablevičius

Rudasis peslys

Milvus milvus Linnaeus, 1758

ŠEIMA VANAGINIAI (*ACCIPITRIDAE*)
BŪRYS VANAGINIAI PAUKŠČIAI (*ACCIPITRIFORMES*)

1 (E) kategorija

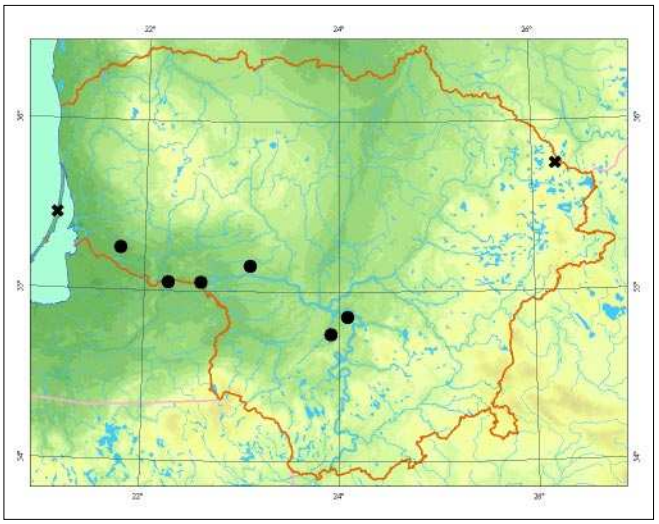
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m. Pagal Pagrindines miško kirtimų taisykles visi rūšies lizdai saugomi net ūkiniuose miškuose. Įrašyta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos II priedus ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Tik Vakarų Palearktikoje. Nedidelė populiacijos dalis aptinkama Šiaurės Afrikoje.
Per Lietuvą driekiasi šiaurinė rūšies paplitimo riba, todėl šalyje visais laikais buvo laikoma labai reta. Pirmas perėjimo atvejis užregistruotas 1981 m. Zarasų r. Vėliau pastebėta Pietų, Pietvakarių bei Vakarų dalyje ir tik du kartus Rytų Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Pievų ir ganyklų paukštis. Rečiau aptinkamas prie seklių vandens telkinių ar atvirų pelkių. Nevengia žmogaus kaimynystės. Peri dažniausiai lapuočių medynuose, ypač ąžuolynuose. Agrariniame kraštovaizdyje dažniausiai peri nedideliuose miškeliuose, želdinių juostose ar net pavieniuose brandžiuose medžiuose ir jų grupėse.
Kasmet grįžta į buvusias perėjimo vietas, dažnai pasirenka tą patį ar netoli esantį lizdą. Veisimosi teritorijoje pasirodo balandžio pradžioje. Deda 1—3 (5) kiaušinius, kuriuos peri iki 38 dienų Jaunikliai lizdą palieka 48—50, rečiau 60—70 dienų amžiaus. Dažniausiai minta paukščiais, žuvies lesa labai nedaug. Intensyvios gyvulininkystės rajonuose didelę maisto dalį sudaro dvėseliena. Tolimasis migrantas.

Jono Augustausko ir Vytauto Jusio nuotrauka

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinoma viena nuo 1999 m. reguliariai perinti pora Kavolių miške (Pagėgių sav.). Kasmet veisimosi metu šios rūšies paukščiai matomi Nemuno upės slėnio pievose (Tauragės ir Jurbarko r., Pagėgių sav.), todėl spėjama, kad pavienės poros peri ir Nemuno žemupį supančiuose miškuose. Atskiros poros gali perėti Pietų Lietuvoje ir Nemuno vidurupyje.

Grėsmės ir apsauga. XX a. pirmoje pusėje didžiausia grėsmė buvo tiesioginis paukščių persekiojimas, dėl to populiacija labai sumažėjo. Šiuo metu grėsmę kelia maitinimosi vietų nykimas, žemės ūkio chemizavimas.
Reikia plėtoti ekologinę žemdirbystę, taikant ekstensyvias ūkininkavimo technologijas.

Informacijos šaltiniai

Jusys V., Mačiulis M., Mečionis R., Poškus A., Gražulevičius G., Petraitis A., 1999: Klaipėdos krašto perinčių paukščių atlasas. — Vilnius.
Drobelis E., 2004: Lietuvos miškų plėšrieji paukščiai. — Vilnius.

Summary

This species has always been rare, as its distribution range boundary crosses Lithuania. One pair has regularly nested here since 1999, yet the national population is clearly larger, as these birds are observed around the Nemunas River valley every year during the breeding season.

Aprašė Liutauras Raudonikis

Jūrinis erelis

Haliaeetus albicilla Linnaeus, 1758

ŠEIMA VANAGINIAI (*ACCIPITRIDAE*)
BŪRYS VANAGINIAI PAUKŠČIAI (*ACCIPITRIFORMES*)

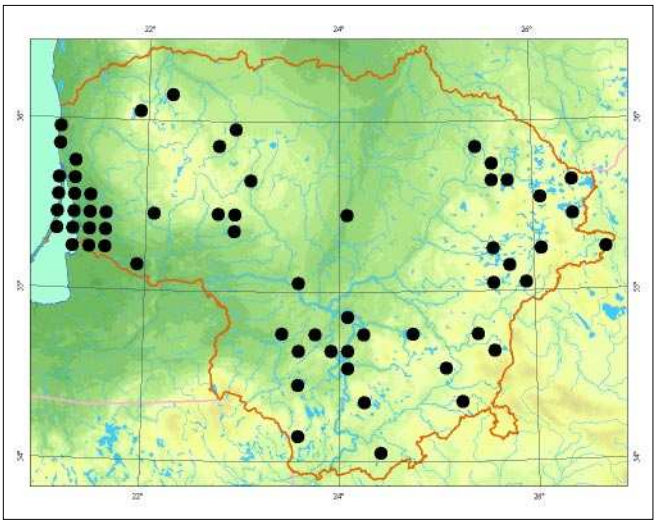
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m. Pagal Pagrindines miško kirtimų taisykles visi rūšies lizdai saugomi net ūkiniuose miškuose. Įrašyta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos I priedus ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Eurazijoje nuo Grenlandijos, Skandinavijos, Balkanų pusiasalio iki Ramiojo vandenyno. Šiaurėje arealas siekia Barenco jūrą, Jenisejaus žiotis, Čiukčių pusiasalį. Pietuose paplitusi iki Korėjos pusiasalio, Šiaurės Mongolijos, Mažosios Azijos.
Visoje Lietuvos teritorijoje rūšis aptinkama ištisus metus. Veisiasi prie didesnių vandens telkinių.

Biologija ir ekologija. Peri įvairaus dydžio ir rūšinės sudėties miškuose, esančiuose netoli tinkamų vandens telkinių – jūros, marių, didesnių upių, ežerų, žuvininkystės tvenkinių, kur yra geros maitinimosi sąlygos. Suaugę paukščiai veisimosi teritorijų apylinkėse laikosi ištisus metus. Lizdus krauna medžiuose. Kiaušinius (1–3) deda vasario pabaigoje–kovo mėn. Peri 35–42 dienas. Išauga 1–3 jaunikliai, kurie lizdą palieka maždaug po 70 dienų. Jauni paukščiai – artimieji migrantai. Subręsta ketvirtaisiais–penktaisiais gyvenimo metais. Minta žuvimis, vandens paukščiais, vidutinio dydžio žinduoliais, dvėseliena.

Populiacijų gausumas. Manoma, kad Lietuvoje jūrinių erelių pradėjo gausėti nuo praeito šimtmečio pabaigos. Pirmieji lizdai rasti 1987 m. 1998 m. galėjo perėti 40–50 porų. Dabartinė šalies populiacija vertinama 70–80 perinčių porų. Didžiausias perinčių porų tankumas prie Kuršių marių ir Nemuno deltoje. Kitose šalies vietose peri pavienės poros.

Vytauto Jusio nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Neigiamą įtaką populiacijai gali turėti žmogaus ūkinė veikla: iškertami perėjimui būtini brandūs medynai, perėjimo vietose paukščių trikdymas miško darbų metu, plėtojant poilsinę veiklą. Žalos daro brakonieriai, kiaušinių kolekcininkai.
Reikia riboti kirtimo darbus prie lizdų veisimosi metu (vasario–rugpjūčio mėn.), išsaugoti tinkamas maitinimosi ir perėjimo buveines, riboti žmonių lankymąsi perėjimo vietose, kelti dirbtinius lizdus.

Informacijos šaltiniai

Mečionis R., Dementavičius D., 1999: Jūrinių erelių (*Haliaeetus albicilla*) monitoringas Lietuvoje. – Ciconia, 7: 24–26. – Vilnius.

Summary

Found throughout all of Lithuania the whole year round. It breeds near larger bodies of water where a suitable food source is ensured. The current national population is estimated at 70–80 nesting pairs. The population is stable.

Aprašė Deivis Dementavičius

Pievinė lingė

Circus pygargus Linnaeus, 1758

ŠEIMA VANAGINIAI (*ACCIPITRIDAE*)
BŪRYS VANAGINIAI PAUKŠČIAI (*ACCIPITRIFORMES*)

2 (V) kategorija

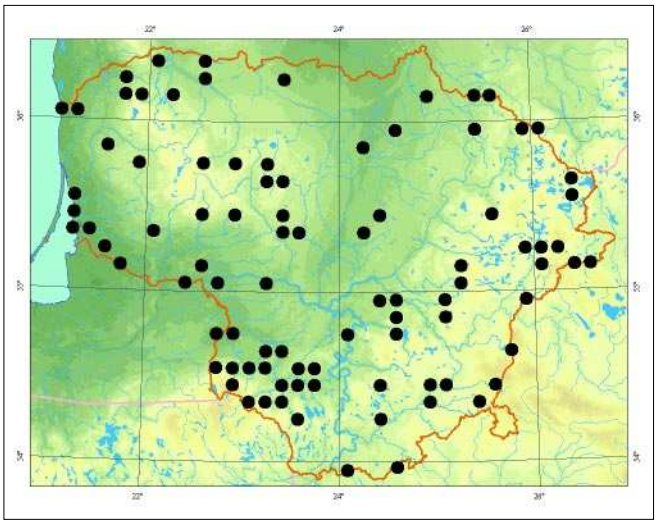
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos II ir Paukščių direktyvos I priedus.

Paplitimas. Eurazijoje aptinkama nuo Atlanto iki Altajaus. Šiaurėje arealas siekia pietinę Švediją, Maskvos sritį. Pietuose aptinkama iki Mažosios Azijos, Viduržemio jūros.
Lietuvoje rūšis randama beveik visuose rajonuose, išskyrus Kuršių neriją. Retesnė Vidurio, Šiaurės ir Pietvakarių Lietuvoje, kur beveik visos pelkėtos vietovės sukultūrintos, taip pat miškingoje Rytų Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Įsikuria atvirose pelkėtose vietovėse ar šalia jų. Pirmenybę teikia klampioms tarpinio tipo pelkėms, užpelkėjusioms ežerų ir upių pakrantėms. Negyvena miškingose teritorijose. Vengia sukultūrintų ir intensyviai naudojamų atviro kraštovaizdžio plotų. Kartais apsigyvena apleistose kultūrinėse pievose, ganyklose ar net pačiose kultūrose. Į Lietuvą sugrįžta kovo–balandžio mėn. Kartais peri nedidelėmis kolonijomis. 1996 m. Varėnos r. ties Nedzinge aptiktos gretimai perinčios 3 poros. 2001 m. panaši paukščių grupė rasta prie Kamanų pelkės. Kiaušinius (dažniausiai 3–5) deda gegužės mėn. antroje pusėje. Peri apie 30 dienų. Jaunikliai gūžtoje išbūna maždaug mėnesį. Dar nemokėdami skraidyti jie palieka lizdą ir slapstosi žolėse. Minta smulkiais žvirbliniais paukščiais, didesnių paukščių jaunikliais, smulkiais žinduoliais, ropliais ir varliagyviais. Tolimasis migrantas.

Eugenijaus Drobelio nuotrauka

Populiacijų gausumas. Rūšies populiacija Lietuvoje vertinama 200–300 perinčių porų. XX a. pradžioje perinčių paukščių rasta tik ties Žuvintu ir kitur Alytaus apskrityje. Vėliau vėl aptikta perint Čepkelių ir Žuvinto rezervatuose. Paskutiniais metais šalies populiacija didėjo, kasmet buvo surandama vis naujų perėjimo vietų: aptiktos keturiolikoje šalies rajonų. Gausiau telkiasi ties Žuvintu (Alytaus r.), Radviliškio r., Nemuno deltoje.

Grėsmės ir apsauga. Pavojų kelia užpelkėjusių paupių, paežerių, šlapių pievų ir laukų sausinimas, plėšrūnų gausumas. Neigiamą įtaką daro šlapių pievų bei pelkių užaugimas sumedėjusia augalija.
Perėjimo vietose būtina išlaikyti hidrologinį režimą, o prireikus organizuoti specialius tvarkymo darbus.

Informacijos šaltiniai

Ivanauskas T., 1959: Lietuvos paukščiai, 2. – Vilnius.
Drobelis E., 2004: Lietuvos miškų plėšrieji paukščiai. – Vilnius.

Summary

The national population is estimated at 200–300 pairs. The species is distributed over most of the country, however it is rare throughout. More commonly found near swampy lakes, rivers or open bogs and deserted meadows.

Aprašė Eugenijus Drobelis

Vištvanagis

Accipiter gentilis Linnaeus, 1758

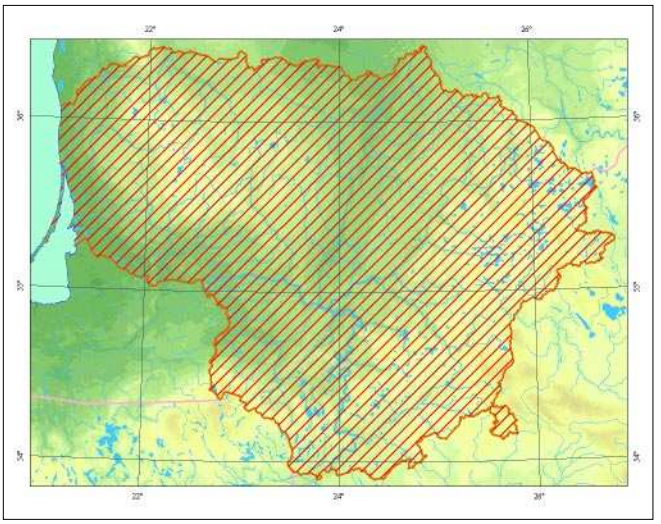
ŠEIMA VANAGINIAI (*ACCIPITRIDAE*)
BŪRYS VANAGINIAI PAUKŠČIAI (*ACCIPITRIFORMES*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m. Pagal Pagrindines miško kirtimų taisykles visi rūšies lizdai saugomi net ūkiniuose miškuose. Įrašyta į Berno konvencijos II ir Bonos konvencijos II priedus.

Paplitimas. Eurazijoje rūšis aptinkama nuo Viduržiemio jūros iki Ramiojo vandenyno. Šiaurėje arealas siekia šiaurinę Skandinaviją, Jenisejaus, Kolymos žemupius. Pietuose paplitusi iki Mongolijos, Kazachstano, Pietų Uralo, Mažosios Azijos.
Lietuvoje rūšis aptinkama visuose rajonuose. Retesnė pietinėje ir rytinėje dalyje augančiuose vientisuose sausų pušynų masyvuose.

Biologija ir ekologija. Paukštis žiemoja mūsų krašte, bet klajodamas gali nuklysti toli nuo lizdaviečių. Gyvena didesniuose miškų masyvuose, nors yra duomenų, kad perėjo vos 8 ha dydžio miškelyje. Mišriuose vidutiniškai 90 metų eglynuose randama beveik 40 proc. lizdų. Neretai apsigyvena mišriuose pušynuose ir lapuočių medžių medynuose. Daugiau kaip pusę visų lizdų krauna eglėse, tačiau jų randama ir pušyse, beržuose, drebulėse, juodalksniuose, ąžuoluose. Gali apsigyventi kitų plėšriųjų paukščių, juodųjų gandrų ir dirbtiniuose lizduose. Monogamas. Lizdavietėse pasirodo jau vasario pradžioje. Kiaušinius (dažniausiai 3–4) deda nuo kovo pabaigos iki balandžio pabaigos. Peri apie 35 dienas. Dažniausiai išauga 2–3 jaunikliai, kurie lizdus palieka apie 42 dienų amžiaus. Minta daugiausia smulkiais ir vidutinio dydžio paukščiais, rečiau smulkiais žinduoliais.

Eugenijaus Drobelio nuotrauka

Populiacijų gausumas. Dažniausiai 100 km² miško plotui tenka 1–5 perinčios poros. Paukštis dažniau aptinkamas medynuose, kuriuose vyrauja eglės. Paskutiniais Europos paukščių gausumo suvestinės duomenimis, šalies populiacija vertinama 500–800 perinčių porų.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia tinkamų perėti medynų ir medžių su lizdais iškirtimas, brakonieriavimas ir šių paukščių naikinimas.
Nuo vasario 1 d. iki rugpjūčio 1 d. apie lizdavietes reikia nutraukti visus medienos ruošos darbus. Perėjimo vietose visai atsisakyti pagrindinių kirtimų.

Informacijos šaltiniai

Drobelis E., 2004: Lietuvos miškų plėšrieji paukščiai. – Vilnius.

Summary

Estimated population is up to 800 couples. The species occurs throughout the whole country, rarer in pine woods. Species abundance is currently stable.

Aprašė Eugenijus Drobelis

Mažasis erelis rėksnys

Aquila pomarina CL Brechm, 1831

ŠEIMA VANAGAI (*ACCIPITRIDAE*)
BŪRYS VANAGINIAI PAUKŠČIAI (*ACCIPITRIFORMES*)

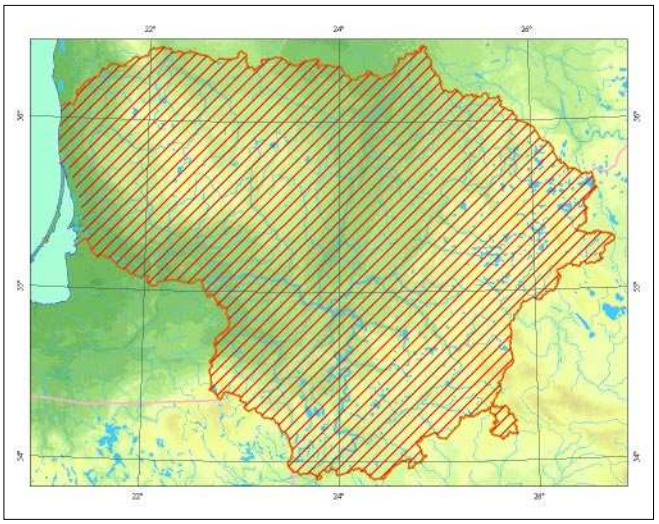
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m. Pagal Pagrindines miško kirtimų taisykles visi rūšies lizdai saugomi net ūkiniuose miškuose. Įrašyta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos II priedus ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Rūšis paplitusi nuo Estijos šiaurėje, iki Graikijos pietuose, Vokietijoje vakaruose ir Ukrainos bei Rusijos rytuose.
Lietuvoje peri visuose rajonuose, nerasta tik Kuršių nerijoje ir pajūryje. Paplitusi netolygiai, gausiausiai peri derlinguose, šlapiuose Vidurio, Šiaurės Lietuvos miškuose. Dažna mišriuose Rytų, Šiaurės Rytų, Vakarų, Šiaurės Vakarų Lietuvos medynuose. Reta nederlingų pušynų masyvuose.

Biologija ir ekologija. Peri brandžiame, brėstančiame miške, maitinasi atviruose plotuose: pievose, laukuose, kirtavietėse, miško aikštėse, pelkėse. Monogamas, turi individualią teritoriją, kurią užima daugybę metų. Parskrenda balandžio mėn. Kiaušinius (1—2, išimtiniais atvejais 3) deda balandžio gale—gegužės pradžioje. Peri 37—41 dieną. Išsiritę jaunikliai lizde būna apie 56 dienas. Minta smulkiais žinduoliais, varlėmis, paukščiais, vabzdžiais. Rudeninė migracija prasideda rugsėjo viduryje. Tolimasis migrantas.

Populiacijų gausumas. Šalies populiacija vertinama 1 500—1 800 perinčių porų, tai sudaro apie 8 proc. rūšies pasaulinės populiacijos. Gausiausios (daugiau nei 10 porų) perinčios populiacijos aptiktos Biržų ir Šimonių giriose, Gedžiūnų, Gubernijos, Taujėnų—Užulėnio, Dotnuvos—Josvainių, Būdos—Pravieniškių miškuose.

Eugenijaus Drobelio nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Didžiausios grėsmės susijusios su veisimosi buveinių pokyčiais dėl suintensyvėjusių miško kirtimų (ypač privačiuose miškuose), intensyvaus žemės ūkio, pievų ir laukų apsodinimo mišku bei savaiminio jų užžėlimo. Taip pat žalos daro trikdymas ir tiesioginis paukščių naikinimas.
Būtina riboti miškų ūkinę ir poilsinę veiklą aplink lizdavietes, maitinimosi vietose išlaikyti ekstensyvų žemės ūkį.

Informacijos šaltiniai

Meyburg B-U., Haraszthy L., Stazds M. & Schäffer N., 2001: European Species Action Plans for Graeter and Lesser Spotted Eagles. — In: *Schäffer N. & Gallo-Orsi U.* (eds), European Union action plans for eight priority bird species. — Luxemburg.

Summary

Abundance of the breeding population is currently estimated at 1500—1800 pairs which are very unevenly distributed across the country. The main threats are associated with intensive forestry in nesting sites and landuse intensification in feeding habitats.

Aprašė Rimgaudas Treinys

Didysis erelis rėksnys

Aquila clanga Pallas, 1811

ŠEIMA VANAGAI (*ACCIPITRIDAE*)
BŪRYS VANAGINIAI PAUKŠČIAI (*ACCIPITRIFORMES*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m. Pagal Pagrindines miško kirtimų taisykles visi rūšies lizdai saugomi net ūkiniuose miškuose. Įrašyta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos I priedus ir Paukščių direktyvos I priedą.

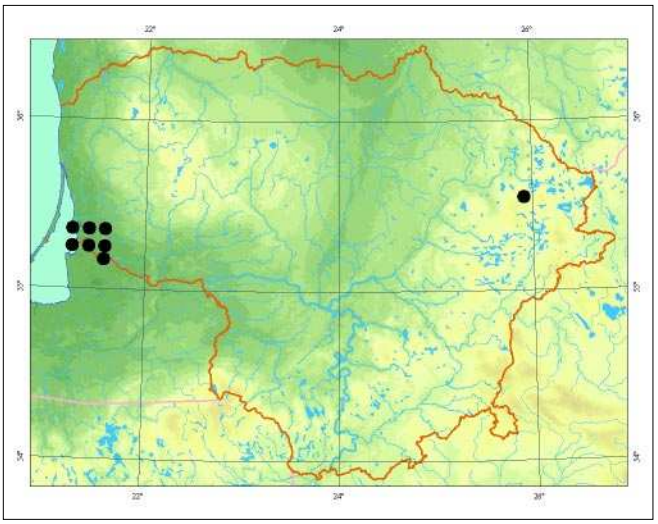
Paplitimas. Europoje peri Lenkijoje, Baltijos šalyse, Baltarusijoje, Rusijoje, Ukrainoje.
Veisimosi metu buvo pastebėta Nemuno deltoje, Zarasų ir Varėnos rajonuose, gali būti aptikta ir kitose šalies vietose prie didelių šlapžemių kompleksų.

Biologija ir ekologija. Išvaizda, elgsena ir genetiškai paukštis labai artimas mažajam ereliui rėksniui. Su šia rūšimi sudaro mišrias poras ir išaugina tarprūšinius mišrūnus. Peri šlapiame miške, maitinasi plačiose užliejamose pievose, pelkėse, paupiuose ir paežerėse. Monogamas. Turi dideles individualias teritorijas, kuriose laikosi daugelį metų. Parskrenda kovo gale—balandžio pradžioje. Kiaušinius (1—2, labai retai 3) deda balandžio antroje pusėje. Peri 42—44 dienas. Išsiritę jaunikliai lizde būna apie 63 dienas. Minta didesniais gyvūnais nei mažasis erelis rėksnys: smulkiais ir vidutinio dydžio žinduoliais, paukščiais, varlėmis. Rudeninė migracija prasideda spalį. Tolimasis migrantas.

Populiacijų gausumas. Labai retas, gali perėti pavienės poros. Veisimosi metu paukštis nuolat aptinkamas

Ülo Väli nuotrauka

Nemuno deltoje ir Rytų Lietuvoje, tačiau patvirtintų duomenų apie perėjimą nėra. Manoma, kad šalies populiacija ne didesnė nei 5 poros. Iki 15 šios rūšies paukščių gali sudaryti mišrias poras su mažaisiais ereliais rėksniais.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausios grėsmės yra maitinimosi vietų pokyčiai (šlapžemių sausinimas ir jų naudojimo pakeitimas), perėjimo vietų sunaikinimas (ypač ūkiniuose miškuose). Rūšis labai jautri trikdymui. Potenciali grėsmė gali būti mišrių porų sudarymas.
Būtina išsaugoti natūralias ir pusiau natūralias šlapžemes ir lizdavietes, palaikyti jose ramybę veisimosi metu.

Informacijos šaltiniai

Vali U. & Lohmus A., 2000: The Greater Spotted Eagle and its conservation in Estonia. — Hirundo Supplementum, 3: 50. — Tartu.

Summary

Currently only solitary pairs are registered on a regular basis during the breeding season, however, breeding has not been confirmed in the last 40 years. The national population does not exceed five pairs, although there are potentially up to 15 mixed pairs breeding with the Lesser Spotted Eagle. The main threats to its survival are associated with wetland drainage, a reduction in breeding sites and disturbances from intensive forestry activities.

Aprašė Rimgaudas Treinys

Kilnusis erelis

Aquila chrysaetos Linnaeus, 1758

ŠEIMA VANAGAI (*ACCIPITRIDAE*)
BŪRYS VANAGINIAI PAUKŠČIAI (*ACCIPITRIFORMES*)

1 (E) kategorija

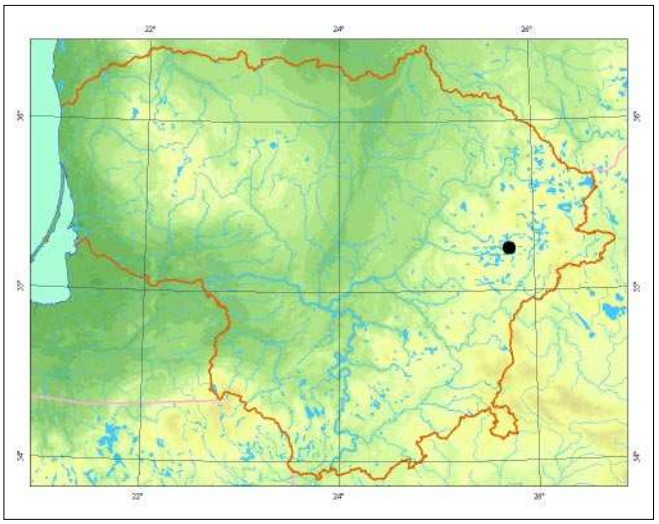
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m. Pagal Pagrindines miško kirtimų taisykles visi rūšies lizdai saugomi net ūkiniuose miškuose. Įrašyta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos II priedus ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Eurazijoje peri nuo Atlanto iki Ramiojo vandenyno, šiaurėje iki Kolos pusiasalio, Jenisejaus žemupio ir Kamčiatkos. Pietuose rūšis aptinkama iki Birmos, Irano, Viduržiemio jūros. Peri Šiaurės Afrikoje. Lietuvoje aptinkama žiemą ir migracijų metu beveik visoje šalies teritorijoje. Iki šiol žinomas tik vienas bandymas perėti Rytų Lietuvoje, tačiau veisimosi metu neretai buvo pastebėta Rūdninkų girioje, Nemuno deltoje.

Biologija ir ekologija. Šiaurės ir Rytų Europoje veisiasi dideliuose aukštapelkių, tarpinių pelkių, spygliuočių miškų masyvuose. Monogamas. Turi didelę individualią teritoriją, prie kurios paukštis labai prisirišęs. Suaugę paukščiai dažniausiai sėslūs, žiemoja netoli veisimosi teritorijos. Vasario gale stambų lizdą krauna dažniausiai brandžios pušies viršutinėje lajos dalyje. Kiaušinius (1–3) deda kovo viduryje. Peri 43–45 dienas. Išsiritę jaunikliai lizde išbūna 65–67 dienas. Dėl kanibalizmo iš vados dažniausiai išauga tik 1 jauniklis. Subręsta penktaisiais gyvenimo metais, tačiau poras gali sudaryti ir jaunesni paukščiai. Minta stambiais ir vidutinio dydžio paukščiais, vidutinio dydžio žinduoliais.

Eugenijaus Drobelio nuotrauka

Populiacijų gausumas. Lietuvoje ypač reta rūšis. 1843–2004 m. laikotarpiu patvirtintų duomenų apie jos veisimąsi nėra, tačiau pavienės poros galėjo perėti. 2005 m. aptiktas suaugęs paukštis, kraunantis lizdą Švenčionių r. Šalyje gali parėti tik pavienės poros.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausios grėsmės yra maitinimosi vietų pokyčiai (pelkių sausinimas, perėjimo vietų sunaikinimas (ypač veistis tinkamų medžių iškirtimas), trikdymas. Rūšis labai jautri bet kokiai žmogaus veiklai.
Būtina išsaugoti natūralias ir pusiau natūralias pelkes bei brandžių miškų plotus apie jas.

Informacijos šaltiniai

Drobelis E., 2004: Lietuvos miškų plėšrieji paukščiai. – Vilnius.

Summary

Very rare, with only individual pairs possibly breeding. The main threats to its survival are wetland drainage, intensive forestry in breeding areas and disturbances.

Aprašė Rimgaudas Treinys

Žuvininkas

Pandion haliaetus Linnaeus, 1758

ŠEIMA ŽUVININKINIAI (*PANDIONIDAE*)
BŪRYS VANAGINIAI PAUKŠČIAI (*ACCIPITRIFORMES*)

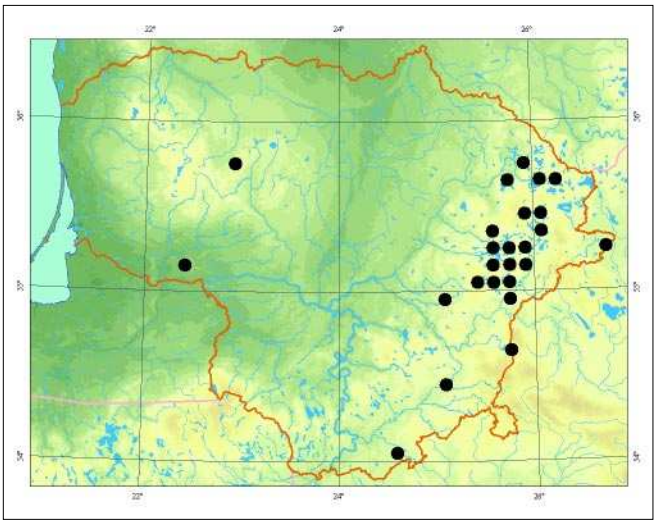
2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1981 m. Pagal Pagrindines miško kirtimų taisykles visi rūšies lizdai saugomi net ūkiniuose miškuose. Įrašyta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos II priedus ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Rūšis kosmopolitė. Eurazijoje išplitusi nuo Skandinavijos ir Vidurio Europos iki Ochotsko ir Geltonosios jūrų.
Lietuvoje gyvena Zarasų, Utenos, Ignalinos, Molėtų, Švenčionių, Širvintų, Varėnos ir Lazdijų rajonuose. Pavieniai perėjimo faktai žinomi Vilniaus, Šalčininkų, Kelmės, Rokiškio, Tauragės rajonuose. Kitur apsilanko tik perskrisdami.

Biologija ir ekologija. Lizdus krauna ežeringų miškų vietovėse ir netoli žuvininkystės tvenkinių. Prie lizdų poros gyvena nuo kovo pabaigos iki rugsėjo pradžios. Rinkdamiesi vietą lizdui paukščiai neišrankūs. Lietuvos sąlygomis natūraliai lizdai kraunami senose pušyse, taip pat ant neaukštų pelkinių pušaičių. Perėjimo vieta gali būti nutolusi nuo maitinimosi plotų per keliolika kilometrų. Kiaušinius (2—4) deda balandžio pabaigoje. Peri 36—38 dienas. Jaunikliai auga 50—55 dienas ir lizdus palieka liepos mėn. Suaugę paukščiai kasmet užima tuos pačius lizdus, o jauni iš žiemovietių sugrįžta tik sulaukę 2 metų amžiaus, kai laisvai klajoja. Minta tik žuvimi. Tolimasis migrantas.

Populiacijų gausumas. Šalies populiacija vertinama ne daugiau nei 45—55 perinčiomis poromis, kurios beveik visos susitelkusios ežeringuose miškų masyvuose Aukštaitijoje ir Pietų Lietuvoje. Kitur atskirais metais aptinkamos tik pavienės poros. Didžiausia perinti populiacija yra Labanoro girioje (ne mažiau kaip 15 porų).

Selemono Paltanavičiaus nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Didžiausios grėsmės yra padidėjęs poilsiautojų srautas miškingose paežerėse ir intensyvus miškų kirtimas. Iškirtus brandžias pušis paukščiai netenka vietų lizdams krauti, o veisimosi metu poilsiautojai juos išbaido iš lizdų.
Tinkamose vietose (paežerėse ir netoli ežerų) būtina išsaugoti brandžias pušis, riboti poilsiaviečių skaičių. Valstybiniuose miškuose įrengti dirbtinius lizdus. Panaikinti neįteisintas poilsiavietes ežerų krantuose.

Informacijos šaltiniai

Drobelis E., 2004: Lietuvos miškų plėšrieji paukščiai. — Vilnius.
Šablevičius B., 1988: Erelis žuvininkas. — Vilnius.
Šablevičius B., 2001: The past and present status of the Osprey *Pandion haliaetus* in Lithuania. Die Wogelvelt: 122. — Wiebelsheim: 219—221.

Summary
The national population is estimated at 45—55 nesting pairs, of these over 80 % are located in eastern Aukštaitija. The largest nesting population is in Labanoras forest (at least 15 pairs). The most important threats to its survival are disturbance due to greater recreational activities and intensive forestry.

Aprašė Bronius Šablevičius

Pelėsakalis

Falco tinnunculus Linnaeus, 1758

ŠEIMA SAKALINIAI (*FALCONIDAE*)
BŪRYS SAKALINIAI PAUKŠČIAI (*FALCONIFORMES*)

2 (V) kategorija

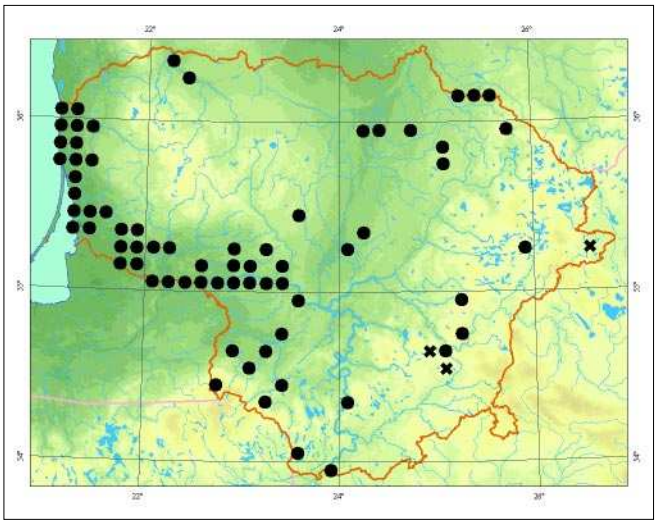
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos II priedus ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Eurazijoje nuo Atlanto iki Ramiojo vandenyno. Šiaurėje arealas siekia šiaurinę Skandinaviją, Baltąją jūrą. Pietuose rūšis paplitusi iki Irako, Viduržemio jūros pakrančių.
Lietuvoje aptinkama visoje teritorijoje, bet paplitusi sporadiškai. Dažnesnė vakarinėje ir vidurinėje dalyse.

Biologija ir ekologija. Lizdus krauna mažose laukų giraitėse, rečiau miško pakraščiuose. Kartais įsikuria apsauginėse medžių juostuose, parkuose ar net miestuose. Kelerius metus gyvena toje pačioje vietovėje, tačiau kasmet užima naują, paprastai varninių paukščių lizdą. Kartais apsistoja gyvenamųjų namų pastogėse ar net inkiluose. Klaipėdos mieste peri kolonijomis (12–20 porų) gyvenamųjų pastatų nišose. Į perėjimo vietas sugrįžta kovo pabaigoje–balandžio pradžioje, tačiau lizdus užima tik gegužės mėn. Deda 4–6 kiaušinius. Peri 28–30 dienų. Jaunikliai lizdą palieka 30–35 dienų amžiaus, dar nemokėdami gerai skraidyti. Šeimos kartu laikosi apie mėnesį. Veda 1 vadą. Minta daugiausia peliniais graužikai, rečiau ropliais, smulkiais paukščiais, vabzdžiais. Tolimasis migrantas, tačiau lengvesnėmis žiemomis aptinkamas pajūrio regione.

Sauliaus Karaliaus nuotrauka

Populiacijų gausumas. Perinčios populiacijos gausumas svyruoja priklausomai nuo mitybinių sąlygų. Dabartinė šalies populiacija vertinama 150–300 perinčių porų, iš kurių 80–100 peri Klaipėdos krašte. Kitur aptinkamos pavienės poros. Iki praėjusio šimtmečio vidurio pelėsakalių populiacija buvo gausiausia iš plėšriųjų paukščių. Vėliau daugelyje vietų išnyko. Paskutiniais metais aptinkamos vis naujos perėjimo vietos.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė yra natūralių buveinių sunaikinimas ir pesticidų naudojimas.
Reikėtų skatinti ekstensyvų ūkininkavimą, išsaugant pievų, ganyklų plotus, įrengti dirbtines lizdavietes, inkilus.

Informacijos šaltiniai

Drobelis E., 2004: Lietuvos miškų plėšrieji paukščiai. – Vilnius.
Gražulevičius G., 1996: Pelėsakaliai (*Falco tinnunculus*) Klaipėdos mieste. – Ventės ragas, 3. – Klaipėda.
Jusys V., Mačiulis M., Mečionis R., Poškus A., Gražulevičius G., Petraitis A., 1999: Klaipėdos krašto perinčių paukščių atlasas. – Vilnius.

Summary
Found all over Lithuania, but more common in western and central Lithuania. During milder winters wintering birds have been observed in coastal regions.

Aprašė Gediminas Gražulevičius

Startsakalis

Falco columbarius Linnaeus, 1758

ŠEIMA SAKALINIAI (*FALCONIDAE*)
BŪRYS SAKALINIAI PAUKŠČIAI (*FALCONIFORMES*)

1 (E) kategorija

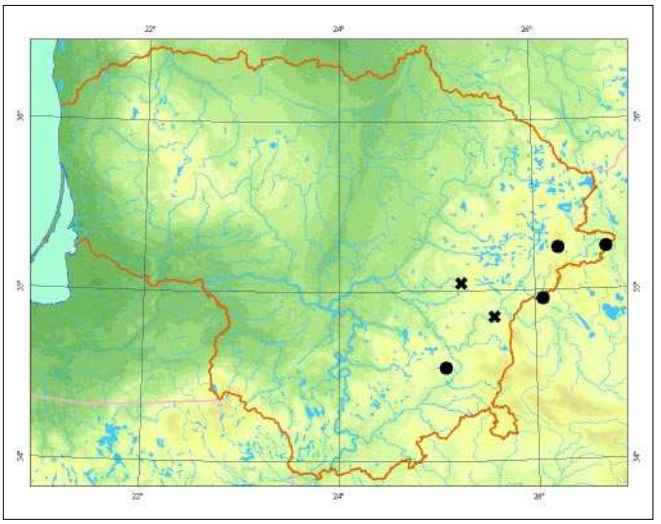
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m. Pagal Pagrindines miško kirtimų taisykles visi rūšies lizdai saugomi net ūkiniuose miškuose. Įrašyta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos II priedus ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Eurazijoje nuo Skandinavijos iki Ramiojo vandenyno. Šiaurėje arealas driekiasi per tundros zoną, o pietuose siekia Amūro žemupį, Vidurio Rusiją, Baltarusiją ir Lietuvą.
Lietuvoje visada buvo labai reta rūšis. Pirmas perėjimo atvejis užregistruotas 1954 m. Širvintų r. Vėliau beveik visos veisimosi vietos aptiktos Rytų Lietuvoje: 1981—1990 m. perėjo Ignalinos r. šalia Palūšės, 1982 m. — Molėtų r., 1984 m. — prie Žeimenos ir Neries santakos. Po 1990 m. kelios poros sėkmingai išperėjo Švenčionių (Adutiškio ir Baltasamanės pelkėse, Akmeniškės miške) ir Vilniaus (Baltosios Vokės durpyne) rajonuose, čia dažniausiai įsikurdavo kelerius metus iš eilės. Rudeninės migracijos metu rūšis aptinkama reguliariai.

Biologija ir ekologija. Tai tipiškas miškatundrės paukštis, vidurio platumose apsigyvenantis aukštapelkėse ar vietovėse, kur atviri plotai kaitaliojasi su nedideliais mišriais miškeliais ar grynais pušynėliais. Vengia ištisinių miško masyvų. Migracijos ar žiemos metu paukštis dažnai aptinkamas atviruose laukuose ar net gyvenvietėse. Pastovios poros kasmet grįžta į buvusias perėjimo vietas, dažnai pasirenka tą patį ar netoli esantį lizdą. Lietuvoje užima kitų paukščių gūžtas

János Olán nuotrauka

(dažniausiai kranklio ar varnos), šiaurinėse platumose ar net kaimyninių šalių aukštapelkėse, lizdus suka ir ant žemės. Parskrenda balandžio pradžioje, tačiau peri tik antroje gegužės pusėje. Deda 3—4, (1—6) kiaušinius. Patelė pakaitomis su patinu peri 26 dienas. Jaunikliai lizdą palieka 26—32 dienų amžiaus, savarankiški tampa po mėnesio. Išaugina 1 vadą. Be paukščių, kurie sudaro didžiąją maisto dalį, pasigauna pelinių graužikų, didesnių vabzdžių.

Populiacijų gausumas. Dabartinė šalies populiacija vertinama 5—10 perinčių porų. Nuolatinės perėjimo vietos nežinomos, tačiau paukštis reguliariai aptinkamas Rytų Lietuvoje. Pavienės poros gali perėti ir kituose regionuose, ypač palei didesnes šalies pelkes. Mažą populiacijos dydį lemia tai, kad šalis yra rūšies arealo pakraštyje.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė greičiausiai yra natūralių veisimosi buveinių sunaikinimas.

Informacijos šaltiniai

Drobelis E., 2004: Lietuvos miškų plėšrieji paukščiai. — Vilnius.
Ivanauskas T., 1959: Lietuvos paukščiai, 2. — Vilnius.

Summary

First observed as nesting in Lithuania in 1954. The national population is currently estimated at 5—10 pairs, mainly concentrated in districts in eastern Lithuania.

Aprašė Liutauras Raudonikis

Sketsakalis

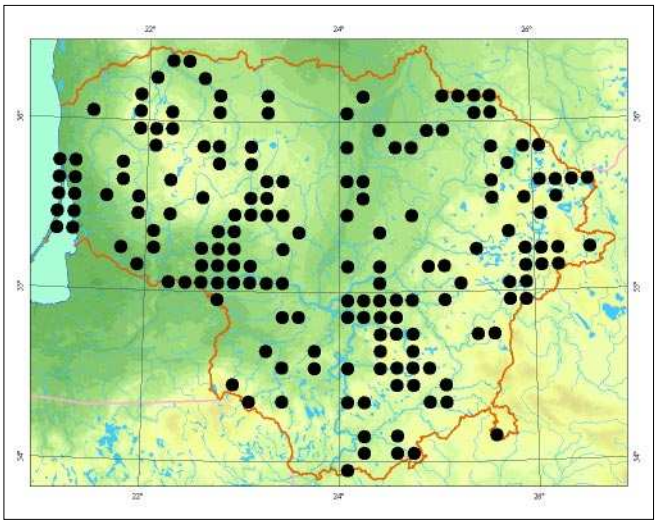
Falco subbuteo Linnaeus, 1758

ŠEIMA SAKALINIAI (*FALCONIDAE*)
BŪRYS SAKALINIAI PAUKŠČIAI (*FALCONIFORMES*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m. Pagal pagrindines miško kirtimų taisykles kertant medynus biržėse reikalaujama palikti medžius su šios rūšies lizdais.
Įrašyta į Berno konvencijos II ir Bonos konvencijos II priedus.

Paplitimas. Eurazijoje gyvena nuo Atlanto iki Ramiojo vandenyno. Šiaurėje arealas siekia pietinę Skandinaviją, Lenos žemupius. Pietuose rūšis aptinkama iki Afganistano, Mažosios Azijos ir Viduržemio jūros.
Lietuvoje randama beveik visuose šalies rajonuose, tarp jų ir Kuršių nerijoje. Dažniau aptinkama pietinėje ir rytinėje šalies dalyje, ypač Kazlų Rūdos, Kapčiamiesčio, Dainavos, Rūdninkų, Lavoriškių, Labanoro, Ažvinčių, Šimonių giriose, kur vyrauja dideli pušynų plotai.

Biologija ir ekologija. Gyvena tiek dideliuose miškų masyvuose šalia kirtaviečių, pelkių, didesnių laukymių, tiek pamiškėse, nedidelėse giraitėse, parkuose. Paukštis dažniausiai įsikuria brandžiuose pušynuose, bet kartais aptinkamas ir mišriuose ar net lapuočių medynuose. Lizdų pats nekrauna, dažniausiai pasirenka kranklių gūžtas. Kartais peri didžiuliuose jūrinių erelių lizduose ar apsigyvena dirbtinėse lizdavietėse. Beveik visada lizdai yra aukščiausių brandžių medžių viršūnėse. Į Lietuvą sugrįžta balandžio mėn. Kiaušinius (dažniausiai 2–3) deda gegužės pabaigoje–birželio mėn. pradžioje. Peri apie 28 dienas. Minta smulkiais žvirbliniais paukščiais ir stambiais skraidančiais vabzdžiais, dažniausiai laumžirgiais. Tolimasis migrantas.

Eugenijaus Drobelio nuotrauka

Populiacijų gausumas. Paskutiniais Europos paukščių gausumo suvestinės duomenimis, šalies populiacija vertinama 400–700 perinčių porų. Rytų ir Pietų Lietuvoje 100 km² miško ploto tenka maždaug 1 pora. Kuršių nerijoje gyvena apie 5 poras. Iš kitur duomenų apie perinčios populiacijos pasiskirstymo ypatumus nėra.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia ūkiniai miško darbai veisimosi vietose – perinčių paukščių trikdymas ir brandžių aukštų medžių kirtimas. Pavojų kelia padidėjęs kranklių skaičius.
Lizdavietėse nuo gegužės 1 d. iki rugsėjo 1 d. reikia sustabdyti visus medienos ruošos darbus.

Informacijos šaltiniai

Drobelis E., 2004: Lietuvos miškų plėšrieji paukščiai. – Vilnius.

Summary

The national population is estimated at 400-700 pairs. It is more common in eastern and southern Lithuania, as well as in other forest expanses where large pine woods predominate.

Aprašė Eugenijus Drobelis

Sakalas keleivis

Falco peregrinus Tunstall, 1771

ŠEIMA SAKALINIAI (*FALCONIDAE*)
BŪRYS SAKALINIAI PAUKŠČIAI (*FALCONIFORMES*)

1 (E) kategorija

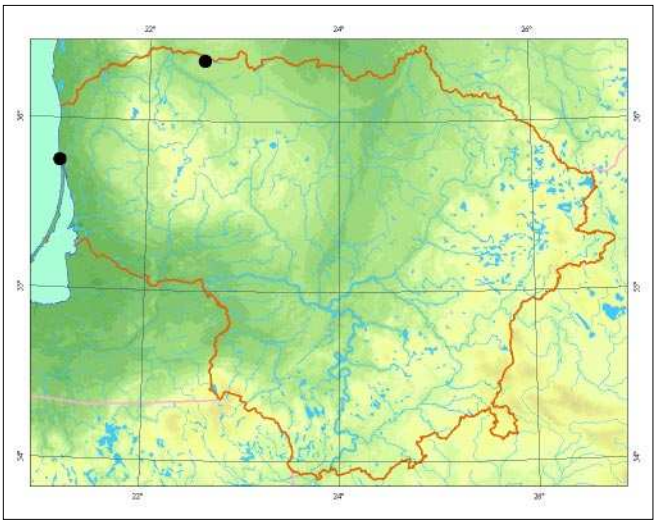
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m. Pagal Pagrindines miško kirtimų taisykles visi rūšies lizdai saugomi net ūkiniuose miškuose. Įrašyta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos II bei Paukščių direktyvos I priedus.

Paplitimas. Rūšis kosmopolitė. Eurazijoje paplitusi netolygiai, yra sričių, kuriose ši rūšis neaptinkama. XX a. pradžioje lizdų aptikta Rūdninkų girioje, netoli Vievio, šalia Anykščių ežero, Prienų r. miškuose. XX a. pabaigoje migracijų laikotarpiais ar net veisimosi sezonais šie paukščiai reguliariai stebėti Vakarų Lietuvoje, Žuvinto rezervate, Rūdninkų girioje ir Švenčionių r. 1996 m. sakalo keleivio lizdas rastas Klaipėdoje esančiame aukštame statinyje. Migracijų metu ir žiemą aptinkama dažniau.

Biologija ir ekologija. Natūraliai renkasi mišrius spygliuočių miškus ar grynus pušynus. Mėgstamiausias biotopas — plačios aukštapelkės su kūpsančiomis salomis ir didelėmis plynėmis. Mūsų šalies platumoje lizdavietėms pasirenka senus medynus. Aukštapelkėse kartais peri ant žemės. Tankiai apgyvendintose šalyse neretai peri parkuose, miestų statiniuose. Poros pastovios. Kasmet grįžta į tą pačią vietą ir peri tame pačiame ar netoli esančiame lizde. Lizdų nekrauna, o užima kitų paukščių gūžtas (kranklio, varnos ar suopio). Perėjimo teritorijoje pasirodo kovo mėn. Kiaušinius (3—4, rečiau 2 ar 5) deda balandžio mėn. Peri 28—29 dienas, jauniklius maitina abu tėvai. Jaunikliai lizde išbūna 35—42 dienas. Tipiškas ornitofagas, medžioja įvairius paukščius. Seni paukščiai gyvena sėsliai, klajoja dažniausiai jaunikliai.

Mátyás Prommer nuotrauka

Populiacijų gausumas. Manoma, kad šiuo metu šalyje gali perėti pavienės poros, iš kurių 1—3 Klaipėdos krašte.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė rūšies nykimo priežastis buvo tiesioginis paukščių persekiojimas. Natūraliose buveinėse įsikūrusiai populiacijai neigiamą įtaką daro trikdymas.
Pastaraisiais metais gausėja kai kuriose Vakarų Europos šalyse, nes ten buvo sėkmingai vykdomos rūšies veisimo ir paleidimo į laisvę programos.

Informacijos šaltiniai

Drobelis E., 2004: Lietuvos miškų plėšrieji paukščiai. — Vilnius.
Gražulevičius G., 1996: Sakalas keleivis (*Falco perigrinus*) vėl peri Lietuvoje. — Ventės ragas, 3. — Klaipėda.
Jusys V., Mačiulis M., Mečionis R., Poškus A., Gražulevičius G., Petraitis A., 1999: Klaipėdos krašto perinčių paukščių atlasas. — Vilnius.

Summary
More often observed during migration periods and in winter, especially in western Lithuania. Nesting was confirmed in 1996 in Klaipėda, and currently there may be single nesting pairs.

Aprašė Gediminas Gražulevičius

Tetervinas

Tetrao tetrix Linnaeus, 1758 (sin. *Lyrurus tetrix* Linnaeus, 1758)

ŠEIMA TETERVININIAI (*TETRAONIDAE*)
BŪRYS VIŠTINIAI PAUKŠČIAI (*GALLIFORMES*)

3 (R) kategorija

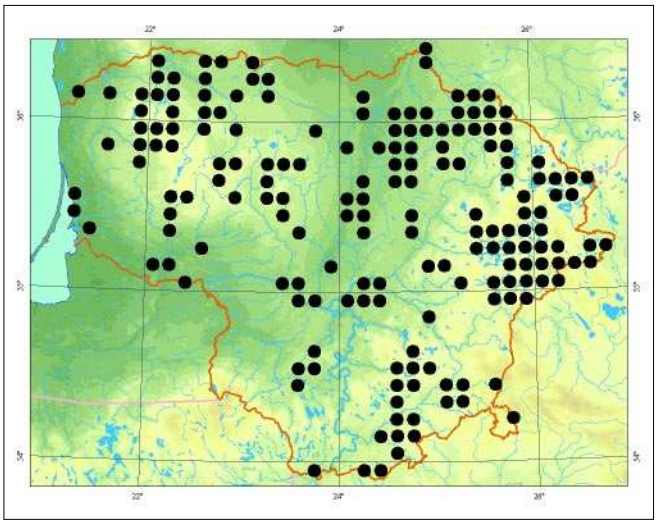
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos III priedą.

Paplitimas. Nuo Britų salų, Skandinavijos iki Tolimųjų Rytų. Šiaurėje arealas siekia Kolos pusiasalį, Poliarinį Uralą, pietuose — Mongoliją, Tian Šanį, Karpatų ir Alpių kalnus.
Lietuvoje paplitimas sumažėjo XX a. antroje pusėje, ypač pradėjus eksploatuoti didesnes pelkes. Rūšis aptinkama visuose šalies regionuose. Gausesnė Rytų ir Pietryčių Lietuvoje, Šiaulių apskrityje. Gausiausios vietinės populiacijos susiformavo Čepkelių, Žuvinto, Kamanų apylinkėse, Rūdninkų girioje.

Biologija ir ekologija. Miško pakraščių, atvirų pelkių kompleksų paukštis. Paprastai gausesnis aukštapelkėse, kraštovaizdyje, kuriame daug medynų ar krūmynų, pamiškės beržynuose, degimuose, retesnis krūmais apaugusiose pievose. Didesnę laiko dalį praleidžia ant žemės, nors žiemą maitinasi medžiuose, ypač beržuose. Poligamas. Žiemoja pulkais, pavasarį pasirinktose vietose vyksta tetervinų tuoktuvės, į kurias burbuliuojantys patinai privilioja pateles. Kiaušinius (8—10) ant žemės deda balandžio pabaigoje—gegužės mėn. Patelė peri 24—28 dienas. Jaunikliai savaitės amžiaus jau pradeda skraidyti. Vadoje laikosi daugiau nei mėnesį, kartais iki vasaros pabaigos. Jaunikliai minta vabzdžiais, suaugę paukščiai lesa augalinį maistą. Lietuvoje gyvena sėsliai.

Selemono Paltanavičiaus nuotrauka

Populiacijų gausumas. 1961 m. Lietuvoje gyveno 21 000 tetervinų, 1971 m. — 13 000, 1981 m. — 5 800. Šalies populiacija 1999—2001 m. vertinama 2—3 tūkst. tetervinų patinų. Kadangi daugelyje vietinių populiacijų patinai sudaro daugiau nei 70 proc. bendro paukščių skaičiaus, Lietuvoje gali gyventi apie 5 000 tetervinų.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia plėšrūnai: krankliai, kiaunės, mangutai. Pavojingas trikdymas tuoktuvių metu. Daug kur nuolatinės tuokvietės negali formuotis dėl per mažo patinų skaičiaus.
Svarbus miško darbų ribojimas tuokviečių bei aplinkinėse teritorijose veisimosi metu, atvirų plotų pamiškėse išsaugojimas, taip pat plėšrūnų gausumo reguliavimas.

Informacijos šaltiniai

Raudonikis L., 2004: Europos Sąjungos reikšmės paukščiams svarbios teritorijos Lietuvoje. — Kaunas.

Summary

A relatively rare, sporadically distributed species in Lithuania. There are 2000—3000 nesting pairs. The population, which had been gradually dissappearing has stabilised over the last decade, however some mating areas still disappear every year.

Aprašė Selemonas Paltanavičius, Liutauras Raudonikis

Kurtinys

Tetrao urogallus Linnaeus, 1758

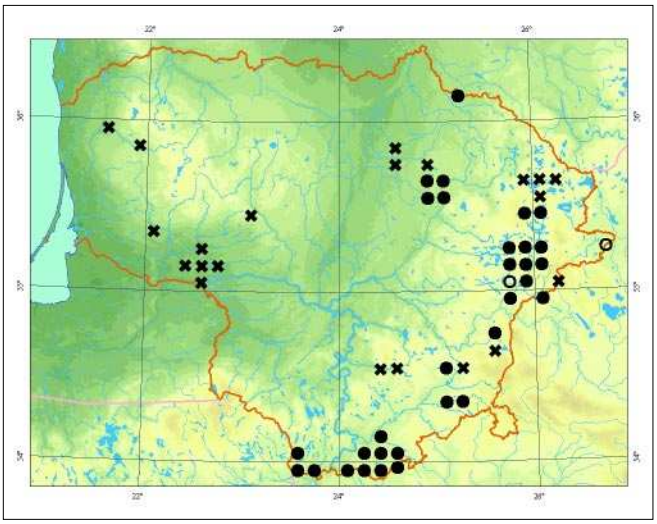
ŠEIMA TETERVININIAI (*TETRAONIDAE*)
BŪRYS VIŠTINIAI PAUKŠČIAI (*GALLIFORMES*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos III ir Paukščių direktyvos I priedus.

Paplitimas. Borealiniuose Eurazijos miškuose nuo Skandinavijos vakaruose iki Rytų Sibiro rytuose ir nuo Pirėnų pusiasalio pietuose iki Kolos pusiasalio šiaurėje. Europoje gyvenančios populiacijos labai suskaidytos. Rūšis aptinkama Pietų ir Rytų Lietuvoje: Suvainiškio miške (Rokiškio r.), Šimonių girioje, keliose Aukštaitijos nacionalinio parko girininkijose, Labanoro girioje, Pabradės miškuose, Taurijos miške (Vilniaus r.), Rūdninkų ir Gudų giriose, Druskininkų apylinkėse bei Veisiejų urėdijos miškuose.

Biologija ir ekologija. Tai brandžių borealinių miškų paukštis, mėgstantis šviesius pušynus, besiribojančius su pelkėmis ir gausia puskrūmių, ypač mėlynių, danga. Lietuvoje paplitęs sporadiškai, pirmiausia dėl netolygaus pušynų pasiskirstymo, taip pat dėl tinkamų buveinių nykimo. Poligamas. Tuokvietės paprastai nesikeičia daugelį metų. Tuoktuvės vyksta kovo–balandžio mėn. Kiaušinius (dažniausiai 7–9) deda ant žemės balandžio pabaigoje–gegužės pradžioje. Peri patelė 26–29 dienas. Žiemą pagrindinis maistas yra pušų, rečiau eglių, spygliai. Kitais sezonais lesa daug kitokio augalinio maisto. Jaunikliai pirmomis savaitėmis maitinasi įvairiais bestuburiais. Sėslus paukštis.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Šalies populiacija vertinama 300–400 patinų. Gausiausios kurtinių populiacijos Lietuvoje aptinkamos Čepkelių rezervate ir jo apylinkėse, Labanoro ir Rūdninkų giriose, Pertako, Karaviškių, Geledinės miškuose.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė kyla dėl intensyvios miškų ūkio veiklos: formuojami tankūs, vienarūšiai medynai, įsivyrauja jauni miškai, todėl nyksta tinkamos buveinės. Didelę žalą daro trikdymas. Plėšrūnai ir šernai sunaikina kurtinių dėtis, niokoja miško paklotę, kuri yra itin svarbi šiems paukščiams.
Pagrindinės apsaugos priemonės – ūkinės veiklos ir lankymo ribojimas tuokvietėse ir lizdavietėse veisimosi metu, taip pat plėšrūnų ir šernų skaičiaus reguliavimas.

Informacijos šaltiniai

Raudonikis L., 2004: Europos Sąjungos reikšmės paukščiams svarbios teritorijos Lietuvoje. – Kaunas.

Summary

Breeding population is estimated at 300–400 pairs. It is distributed in the large forests of eastern and south-eastern Lithuania.

Aprašė Mindaugas Dagys

Putpelė

Coturnix coturnix Linnaeus, 1758

ŠEIMA FAZANINIAI (*PHASIANIDAE*)
BŪRYS VIŠTINIAI PAUKŠČIAI (*GALLIFORMES*)

3 (R) kategorija

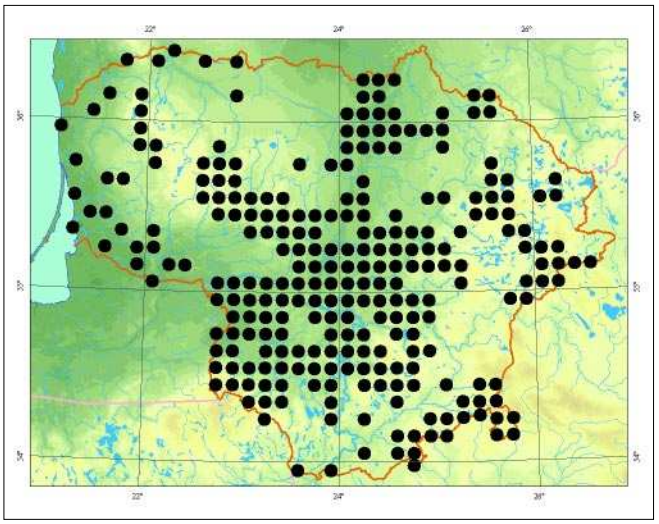
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos III ir Bonos konvencijos II priedus.

Paplitimas. Nuo Atlanto vandenyno iki Baikalo, Asamo. Šiaurėje arealas siekia pietinę Skandinaviją, Lenos aukštupį, o pietuose paplitusi iki Indostano pusiasalio, Mažosios Azijos. Gyvena Afrikoje.
Pastaraisiais metais rūšis aptinkama visoje šalies teritorijoje, bet nevienodai gausi. Dažnesnė Vidurio ir Pietvakarių Lietuvoje, atskiruose pietiniuose, rytiniuose ir šiauriniuose rajonuose. Daug retesnė vakarinėje dalyje ir miškinguose Rytų ir Pietų Lietuvos rajonuose.

Biologija ir ekologija. Gyvena nešlapiose pievose ir ganyklose, dirvonuose, rečiau dirbamuose laukuose. Stepinio kraštovaizdžio paukštis, pirmenybę teikia didelėms atviroms erdvėms ir derlingai žemei. Laikosi žolėje, retai kyla, tačiau jo buvimo vietas išduoda gerai girdimas balsas. Patinai gyvena poligamiškai. Patelės kiaušinius (7–12) deda tankios žolės priedangoje susuktame lizde birželio mėn. Patelė peri 16–21 dieną. Jaunikliai greit palieka lizdą. Būdami 3 savaičių jau gerai skrenda ir gyvena savarankiškai. Jaunikliai minta gyvūniniu maistu, suaugę – mišriu. Tai priklauso nuo sezono. Rudeninė migracija prasideda rugpjūčio mėn. Tolimasis migrantas.

János Olán nuotrauka

Populiacijų gausumas. XX a. antroje pusėje gausumas nuolat mažėjo. 1977– 1986 m. Lietuvoje buvo randama tik pavienių paukščių. Vėliau, suirus kolūkinei santvarkai ir sumažėjus žemės ūkio intensyvumui, rūšis vėl ėmė gausėti. Per paskutinius du dešimtmečius perinti populiacija išaugo iki 1 000–2 000 porų.

Grėsmės ir apsauga. Daugybė putpelių žūsta migracijų metu – iki šiol jas smarkiai medžioja pietinėse šalyse. Perėjimo vietos nyksta pievas ir ganyklas verčiant į ariamą žemę. Lizdai ir jaunikliai sunaikinami šienaujant greitaeige technika nuo lauko pakraščio. Neigiamą įtaką populiacijos būklei tikriausiai turėjo ir pesticidų naudojimas.
Rūšies būklę pagerinti gali ekstensyvus ir ekologiškas žemės ūkis, šienavimo būdo keitimas (šienaujant nuo lauko vidurio į pakraščius).

Informacijos šaltiniai

Summary

Although rare in Lithuania, this species is found in all administrative districts. Over the last two decades the nesting population has increased to 1000–2000 pairs.

Aprašė Selemonas Paltanavičius, Liutauras Raudonikis

Švygžda

Porzana porzana Linnaeus, 1766

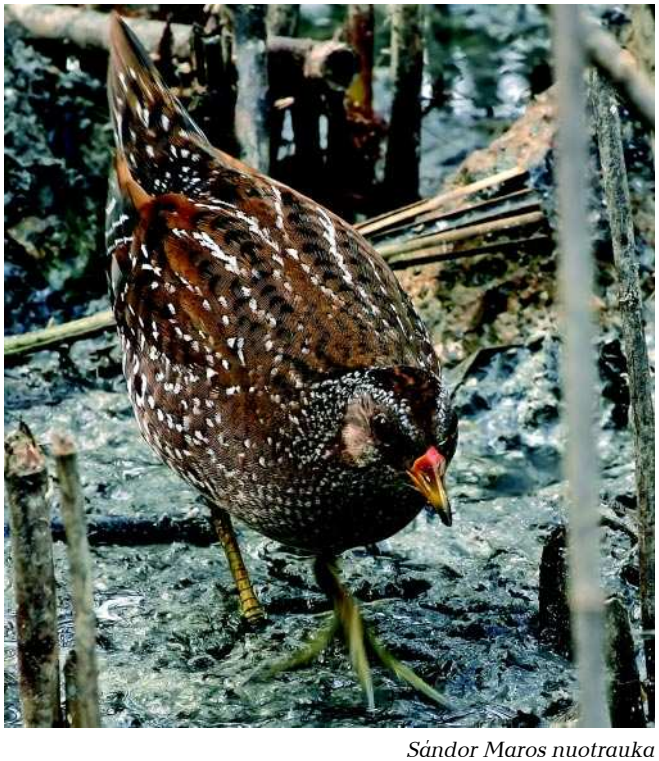
ŠEIMA VIŠTELINIAI (*RALLIDAE*)
BŪRYS GERVINIAI PAUKŠČIAI (*GRUIFORMES*)

3 (R) kategorija

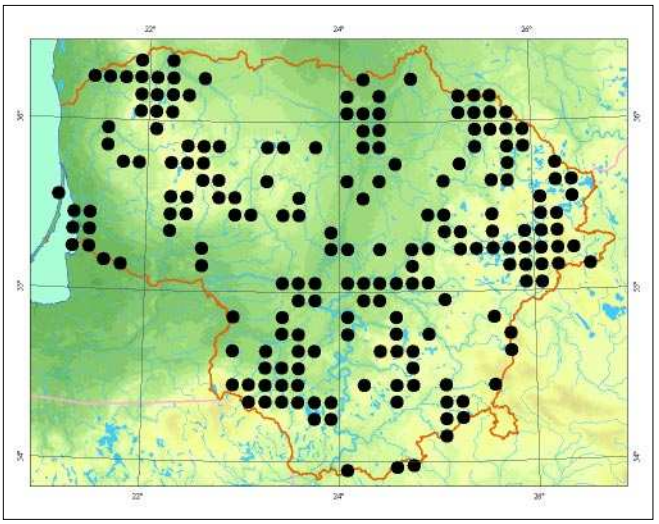
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos II, AEWA II priedus ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Arealas driekiasi nuo vakarinių Europos pakrančių iki centrinės Sibiro dalies rytuose. Šiaurėje arealas siekia Baltąją jūrą, Obės žemupį. Į pietus paplitusi iki Mongolijos, Juodosios ir Vidužemio jūrų pakraščių. Aptinkama visoje Lietuvoje. Gerokai retesnė intensyviai naudojamuose Vidurio ir Šiaurės Lietuvos rajonuose.

Biologija ir ekologija. Renkasi užpelkėjusias vietas su įvairiomis viksvomis. Vietose, kur pavasarį ilgai nenuslūgsta vanduo (žemiau 10–30 cm), įsikuria vėlai, kartais tik birželio mėn. Pakenčia krūmų kaimynystę, bet ne jų priedangą. Lietuvoje dažniausiai gyvena užliejamose paežerių ir paupių pievose, žemapelkėse ir tarpinėse pelkėse, apsemtuose durpynuose. Lizdą susuka iš pernykščių švendrų, nendrių ir viksvų stiebų bei lapų. Kiaušinius (7–11) deda gegužės mėn. Peri 24 dienas. Kartais išveda 2 vadas. Jaunikliai skraidyti pradeda 25 dienų amžiaus. Minta vandens bestuburiais. Rudeninė migracija prasideda spalio mėn. Tolimasis migrantas.

Sándor Maros nuotrauka

Populiacijų gausumas. Šalies populiacija stabili arba nedaug mažėjanti, vertinama 1 000–1 500 perinčių porų. Daugiausiai perinčių porų aptikta Nemuno deltos regioniniame parke (daugiau nei 170), Žuvinto biosferos rezervate (20–30), Biržulio ir Stervo pelkių komplekse (iki 25), Metelių regioninio parko ežeruose (20), Ežerėlio užpelkėjusiose pievose (25), Birvėtos šlapžemių komplekse (20).

Grėsmės ir apsauga. Iki XX a. paskutinio dešimtmečio didžiausia grėsmė buvo pelkučių ir vandens telkinių sausinimas. Veisimosi vietos, nustojus ganyti ar šienauti, daug kur užauga krūmais ar nendrėmis ir sunyksta. Svarbiose perėjimo vietose reikia neleisti plisti aukštajai augalijai, palaikyti esamą hidrologinį režimą, kur įmanoma – atkurti buvusįjį.

Informacijos šaltiniai

Jusys V., Mačiulis M., Mečionis R., Poškus A., Gražulevičius G., Petraitis A., 1999: Klaipėdos krašto perinčių paukščių atlasas. – Vilnius.
Raudonikis L., 2004: Europos Sąjungos reikšmės paukščiams svarbios teritorijos Lietuvoje. – Kaunas.

Summary

A sporadically distributed species throughout all of Lithuania. The nesting population, estimated at 1000–1500 pairs, is stable or decreasing slightly. The main threats are changes to the hydrological regime and habitat degradation.

Aprašė Vitas Stanevičius

Plovinė vištelė

Porzana parva Scopoli, 1769

ŠEIMA VIŠTELINIAI (*RALLIDAE*)
BŪRYS GERVINIAI PAUKŠČIAI (*GRUIFORMES*)

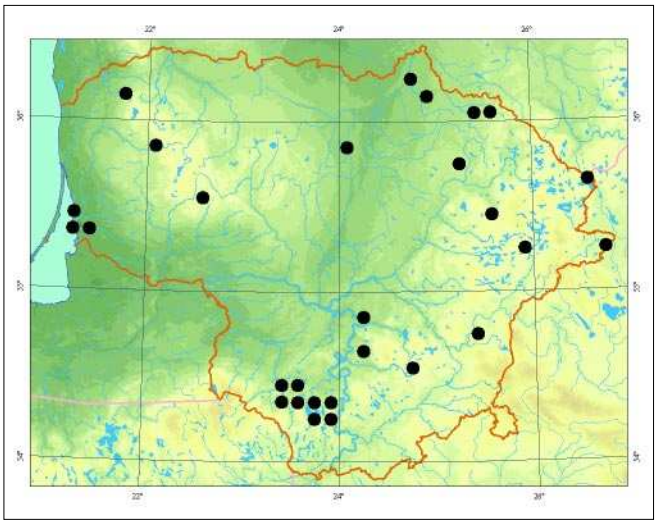
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos II, AEWA II priedus ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Nuo Pirėnų pusiasalio iki Obės aukštupio, tačiau gausiausia stepių zonoje. Šiaurinė arealo riba driekiasi per Estiją, Kazanės apylinkes, pietinė – per šiaurinį Afganistaną, Užkaukazę, Mažąją Aziją, europines Vidužemio jūros pakrantes.
Lietuvoje paplitusi sporadiškai. Šiuo metu žinoma keliasdešimt perėjimo vietų.

Biologija ir ekologija. Lietuvoje įsikuria įvairaus dydžio eutrofiniuose vandens telkiniuose, kurių pakrantės visiškai ar dalinai užpelkėjusios ir apaugusios helofitų juosta. Peri tik gerai apsemtose (ne seklesnėse nei 50 cm) vietose, kur vyrauja aukštieji helofitai – nendrės ar švendrai. Būdingi veisimosi buveinių požymiai – pernykščių augalijos stiebelių ir lapų sluoksnis, plūduriuojantis tarp iš vandens kylančių augalų, tankūs vandens lelijų ar lūgnių lapų sąžalynai. Lizdą suka iš meldų ar nendrių. Kiaušinius (6–8) deda balandžio mėn. Peri 20–21 dieną. Per vasarą išaugina dvi vadas. Minta vandens bestuburiais ar augalų ūgliais. Tolimasis migrantas. Rudeninė migracija prasideda rugsėjo mėn. antroje pusėje.

Populiacijų gausumas. Šalies populiacija vertinama 250–400 perinčių porų ir yra palyginti stabili. Svarbiausios veisimosi vietos yra Nemuno deltos regioninis parkas (50–100 porų), Žuvinto rezervatas (iki 50), Metelio ir Obelijos ežerai (kartu apie 10–15), Kauno marios, Biržulio ir Stervo ežerų apylinkės.

Jono Augustausko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Grėsmės nėra pakankamai aiškios. Pražūtingas helofitų juostos sunaikinimas nendrių ruošos metu ar jų sudeginimas. Dėtims pavojingos pilkosios varnos ir nendrinės lingės.

Informacijos šaltiniai

Raudonikis L., 2004: Europos Sąjungos reikšmės paukščiams svarbios teritorijos Lietuvoje. – Kaunas.
Jusys V., Mačiulis M., Mečionis R., Poškus A., Gražulevičius G., Petraitis A., 1999: Klaipėdos krašto perinčių paukščių atlasas. – Vilnius.

Summary

The species has a sporadic distribution. The nesting population is stable and estimated at 250–400 pairs.

Aprašė Vitas Stanevičius

Griežlė

Crex crex Linnaeus, 1758

ŠEIMA VIŠTELINIAI (*RALLIDAE*)
BŪRYS GERVINIAI PAUKŠČIAI (*GRUIFORMES*)

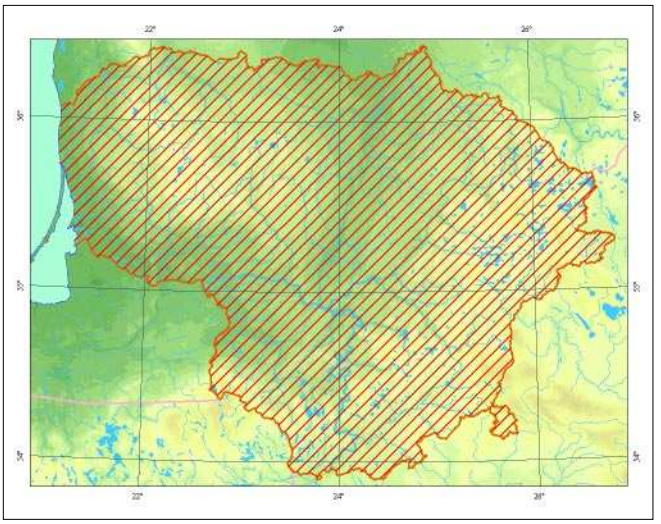
5 (Rs) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos II, AEWA II priedus ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Eurazijoje nuo Pirėnų pusiasalio ir Britų salų vakaruose iki Angaros rytuose; nuo pietinės Skandinavijos ir Obės vidurupio šiaurėje iki Irano, Viduržemio jūros pakrančių pietuose.
Lietuvoje rūšis aptinkama visoje teritorijoje. Gausesnė nemiškinguose regionuose, kur plėtojamas neintensyvus žemės ūkis. Negausi didesnėje Suvalkijos, Vidurio ir Šiaurės Lietuvos dalyje.

Biologija ir ekologija. Agrarinio kraštovaizdžio paukštis. Gyvena pievose su aukšta žolių danga, tačiau vengia sausų augaviečių, užmirkusių plotų. Taip pat aptinkamas kultūrose, rečiau žemapelkėse, naujose miško kirtavietėse. Monogamas. Parskrenda gegužės mėn. Lizdą krauna ant žemės tarp žolių. Kiaušinius (5–10) deda gegužės pabaigoje. Išaugina 1 vadą. Peri 16–19 dienų. Jaunikliai pradeda skraidyti 5 savaičių amžiaus. Minta įvairiais vabzdžiais, moliuskais, augalų sėklomis. Rudeninė migracija prasideda rugsėjo pradžioje. Tolimasis migrantas.

Populiacijų gausumas. Perinčios populiacijos gausumas labai priklauso nuo konkrečių metų klimato, o ypač hidrologinių sąlygų. Ilgalaikiams populiacijos pokyčiams didžiausią įtaką daro žemės ūkio intensyvumo pokyčiai. Dabartinę šalies populiaciją sudaro 25 000–30 000 griežiančių patinų. Gausiausia populiacijos dalis aptinkama Nemuno deltoje, Šiaurės Rytų Lietuvos dalyje ir didesnių upių (Nemuno, Nevėžio, Dubysos, Minijos, Jūros, Ventos, Nemunėlio, Dysnos ir kt.) slėniuose.

Jono Augustausko ir Vytauto Jusio nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė yra intensyvi žemės ūkio veikla: ankstyvas pievų šienavimas, suarimas, intensyvus ganymas, pesticidų naudojimas. Veisimosi buveinėms grėsmę kelia ir ūkinės veiklos nutraukimas, dėl kurio pievos užauga sumedėjusia augalija, atvirų plotų apsodinimas mišku.
Svarbiausiose veisimosi vietose reikia skatinti ekstensyvią, ekologinę žemės ūkio veiklą, vėlinant šienavimo terminus ir išsaugant pievų plotus.

Informacijos šaltiniai

Raudonikis L., 2004: Europos Sąjungos reikšmės paukščiams svarbios teritorijos Lietuvoje. – Kaunas.

Summary

Abundance of the breeding population fluctuates significantly depending on the climatic conditions in a particular year. Long term changes are caused by the intensity of agricultural activities conducted. Current national population is estimated at 25 000–30 000 singing males. The species is more abundant in the western and northeastern parts of Lithuania.

Aprašė Žydrūnas Preikša

Pilkoji gervė

Grus grus Linnaeus, 1758

ŠEIMA GERVINIAI (*GRUIDAE*)
BŪRYS GERVINIAI PAUKŠČIAI (*GRUIFORMES*)

5 (Rs) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m.
Įrašyta į Berno ir Bonos konvencijų II, AEWA II bei Paukščių direktyvos I priedus.

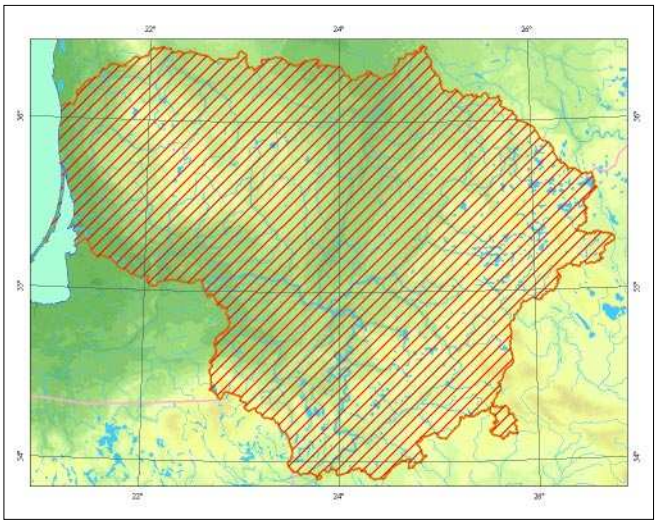
Paplitimas. Eurazijoje nuo Skandinavijos iki Indigirkos slėnio. Šiaurėje arealas siekia Kolos pusiasalį, Obės žemupį. Pietuose aptinkama iki Altajaus, pietinės Ukrainos.
Lietuvoje paplitusi visuose rajonuose. Perinti populiacija didėja, todėl įsikuria vis naujose vietovėse. Rudenį migruojantys paukščiai keliose šalies vietose telkiasi į tūkstantinius būrius. Svarbiausios jų yra Sulinkių, Tyrulių ir Novaraisčio durpynai, Žuvinto rezervatas.

Biologija ir ekologija. Anksčiau perinčių paukščių buvo randama tiktai dideliuose raistuose, tačiau paskutiniais dešimtmečiais kuriasi ir nedidelėse pelkutėse, šlapiuose miškuose, ypač kirtavietėse. Dažniausiai lizdą krauna netoli ankstesnės perėjimo vietos, bet kartais peri ir tame pačiame lizde. Į Lietuvą sugrįžta kovo mėn. — balandžio pradžioje. Kiaušinius (2) beveik visada deda balandžio mėn. Žuvus dėčiai, gali perėti pakartotinai. Peri apie 30 dienų. Minta smulkiais gyvūnais, įvairiu augaliniu maistu. Neperintys paukščiai vasarą telkiasi į būrius. Tolimasis migrantas. Rugpjūčio pabaigoje prasideda intensyvesnė migracija, kuri užtrunka iki spalio pabaigos.

Populiacijų gausumas. XX a. pradžioje buvo gausi, bet 7—8 dešimtmetyje lizdai buvo randami tik Lekėčių

Linos Snitkienės nuotrauka

miškuose prie Kauno ir Čepkelių raiste; vėliau aptikti Viešvilės pelkėje, Kamanose, Žuvinte. Apie 1990 m. pastebėtas staigus populiacijos gausėjimas, kuris tebesitęsia iki šiol. Čepkelių rezervate gyvena apie 30 porų, Žuvinto — apie 10, Viešvilės — apie 13, Biržų girioje — apie 20, Nemuno deltoje — apie 25. 2001 m. šalies populiacija įvertinta 900—1 200 perinčių porų.

Grėsmės ir apsauga. Šlapių pievų ir miškų sausinimas, atnaujinta durpynų eksploatacija, medienos ruošos darbai perėjimo vietose, didelis plėšrūnų bei šernų skaičius.
Lizdavietėse balandžio—gegužės mėn. būtina sustabdyti medienos ruošos darbus. Migruojančių gervių būrių vietose rugsėjo—spalio mėn. būtina užtikrinti ramybę paukščiams.

Informacijos šaltiniai

Ivanauskas T., 1957: Lietuvos paukščiai, 1. — Vilnius.
Raudonikis L., 2004: Europos Sąjungos reikšmės paukščiams svarbios teritorijos Lietuvoje. — Kaunas.

Summary

Estimated population is up to 1200 pairs. The rapid population increase which started 15 years ago continues to this day. Thousands of cranes can be observed in the Sulinkiai and Novaraistis peatbogs during the autumn migration.

Aprašė Eugenijus Drobelis

Jūršarkė

Haematopus ostralegus Linnaeus, 1758

ŠEIMA JŪRŠARKINIAI (*HAEMATOPODIDAE*)
BŪRYS SĖJIKINIAI PAUKŠČIAI (*CHARADRIIFORMES*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos III ir AEWA II priedus.

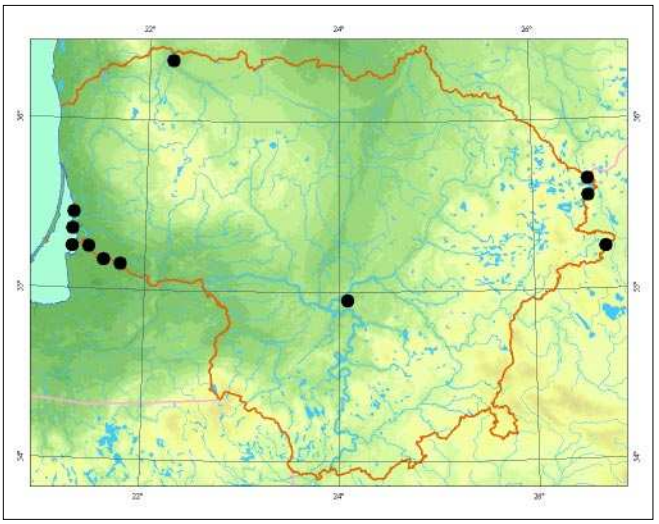
Paplitimas. Eurazijoje Atlanto vandenyno pakrantėse, prie Baltijos, Baltosios, Vidužemio ir Juodosios jūrų, Vidurinėje Azijoje, Obės, Dniepro ir Volgos baseinuose. Kita populiacijos dalis gyvena Ramiojo vandenyno pakrantėje.
Lietuvoje žinoma tik keletas perėjimo vietų. Pagrindinės — Nemuno delta ir Kuršių marios. Rasta perint Kauno mariose, Drūkšių ežero salose, Birvėtos žuvininkystės tvenkiniuose ir Varduvos tvenkinyje.

Biologija ir ekologija. Peri didesnių vandens telkinių smėlėtose salose, rečiau pakrantėse ar nuleistuose tvenkiniuose, pievose, dirbamuose laukuose. Monogamas. Parskrenda kovo mėn. Kiaušinius (2—3) deda gegužės mėn. Lizdas — negili duobutė grunte. Išaugina 1 vadą, tačiau žuvus pirmajai dėčiai kiaušinius deda pakartotinai. Peri 26—28 dienas. Jaunikliai pradeda skraidyti 34—36 dienų amžiaus. Minta vandens bestuburiais, kartais smulkiomis žuvimis. Rudeninė migracija prasideda rugpjūčio mėn. Tolimasis migrantas.

Populiacijų gausumas. Pirmą kartą Lietuvoje perinčių paukščių rasta 1980 m. Kuršių marių smėlio salose ties Atmatos žiotimis. Vėliau pavienės poros perėjo salose prie Skirvytės upės žiočių, Rupkalvių pievose, netoli Kintų žuvininkystės tvenkinių, Kniaupės įlankos smėlio saloje, Rusnės žuvininkystės tvenkiniuose, pievoje netoli Nemuno, pamario smėlyne netoli Drevernos. 1982—1983 m. viena pora laikėsi Drūkšių ežero Pilies saloje.

Jono Augustausko ir Vytauto Jusio nuotrauka

1984 m. viena pora perėjo to paties ežero Alksnynės saloje. Perint aptikta ir Kauno mariose: po vieną porą perėjo dirbtinėse smėlio salose, antra pora — dirbtinėse smėlėtose pakrantėse. 1989 m., 1990 m. ir 1994 m. viena pora perėjo Mažeikių r. Varduvos tvenkinyje, o 1999—2001 m. — Birvėtos žuvininkystės ūkio tvenkiniuose.
Šalies populiacija vertinama 10—20 perinčių porų.

Grėsmės ir apsauga. Viena didžiausių grėsmių yra žmonių lankymasis perėjimo vietose ir vandens lygio svyravimas Kuršių mariose, perėjimo vietų užaugimas nendrėmis, krūmais.
Veisimosi vietose riboti žmonių lankymąsi ir prižiūrėti veisimosi buveines.

Informacijos šaltiniai

Jusys V., Mačiulis M., Mečionis R., Poškus A., Gražulevičius G., Petraitis A., 1999: Klaipėdos krašto perinčių paukščių atlasas. — Vilnius.
Malinauskas V., Dementavičius D., 1998: Jūrinė šarka. — Kaišiadorių rajono gyvūnijos atlasas: 108.

Summary

First observed as nesting in Lithuania in 1980. The current national population is estimated at 10—20 nesting pairs, most of which are concentrated in the Nemunas River delta and near the Curonian Lagoon. The population is decreasing mainly due to habitat changes and because birds are disturbed at their nesting sites.

Aprašė Vytautas Jusys

Avocetė

Avosetta recurvirostra Linnaeus, 1758

ŠEIMA AVOCETINIAI (*RECURVIROSTRIDAE*)
BŪRYS SĖJIKINIAI PAUKŠČIAI (*CHARADRIIFORMES*)

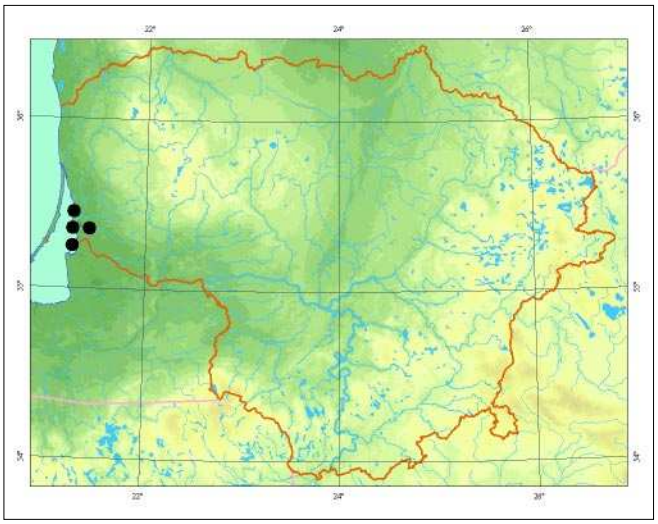
2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos II priedus ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Eurazijoje nuo Atlanto vandenyno iki Užbaikalės. Šiaurinė arealo riba eina per pietinę Švediją, Estiją, Volgos žemupį, Tuvą, pietinė – Vakarinę Indiją, Mažąją Aziją, Pirėnų pusiasalį.
Lietuvoje rūšis pirmą kartą aptikta perint 1993 m. Nemuno deltoje, kur iki šiol išliko vienintelė perėjimo vieta.

Biologija ir ekologija. Peri pavienėmis poromis ar nedidelėmis kolonijomis smėlėtose vandens telkinių salose ar nuleistuose žuvininkystės tvenkiniuose. Monogamas. Parskrenda balandžio mėn. Kiaušinius (3–4) deda gegužės mėn. Lizdas – negili duobutė grunte. Išaugina 1 vadą. Peri 25–26 dienas. Jaunikliai pradeda skraidyti 28–30 dienų amžiaus. Minta bestuburiais ir vandens augalų sėklomis. Rudeninė migracija prasideda rugpjūčio mėn. Tolimasis migrantas.

Populiacijų gausumas. Rusnės žuvininkystės tvenkiniuose 1993 m. perėjo 5–6, 1994 m. – 6–7 poros. Iki 3 porų perėjo Kniaupės įlankos saloje, pavienės poros – smėlio saloje prie Atmatos upės žiočių, Rupkalvių pievose, Kintų žuvininkystės tvenkiniuose. Perinčios populiacijos gausumas svyruoja priklausomai nuo hidrologinių sąlygų konkrečiais metais. Dabartinė šalies populiacija vertinama 5–15 perinčių porų.

Jono Augustausko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Didžiausios grėsmės yra perinčių paukščių trikdymas perėjimo vietose ir salų, kuriose yra veisimosi buveinės, užžėlimas žoline ir sumedėjusia augalija. Dalis dėčių žūsta dėl vandens lygio svyravimo Kuršių mariose.
Veisimosi vietose riboti žmonių lankymąsi ir tvarkyti tinkamas buveines.

Informacijos šaltiniai

Jusys V., Mačiulis M., Mečionis R., Poškus A., Gražulevičius G., Petraitis A., 1999: Klaipėdos krašto perinčių paukščių atlasas. – Vilnius.
Mačiulis M., 1996: Avocetė (*Recurvirostra avosetta*) Avocet. – Ventės Ragas, 3: 35. – Klaipėda.
Mečionis R., 1994: Avocet (*Recurvirostra avosetta*) – a New Breeding Bird Species in Lithuania. – Acta Ornithologica Lituanica, 9–10: 143. – Vilnius.

Summary
The species was first observed to be nesting in Lithuania in 1993. The current national population is estimated at 5–15 nesting pairs. The population is threatened by human interference at nesting sites, habitat changes at these sites and changes in water levels.

Aprašė Vytautas Jusys

Jūrinis kirlikas

Charadrius hiaticula Linnaeus, 1758

ŠEIMA SĖJIKINIAI (*CHARADRIIDAE*)
BŪRYS SĖJIKINIAI PAUKŠČIAI (*CHARADRIIFORMES*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos II ir AEWA II priedus.

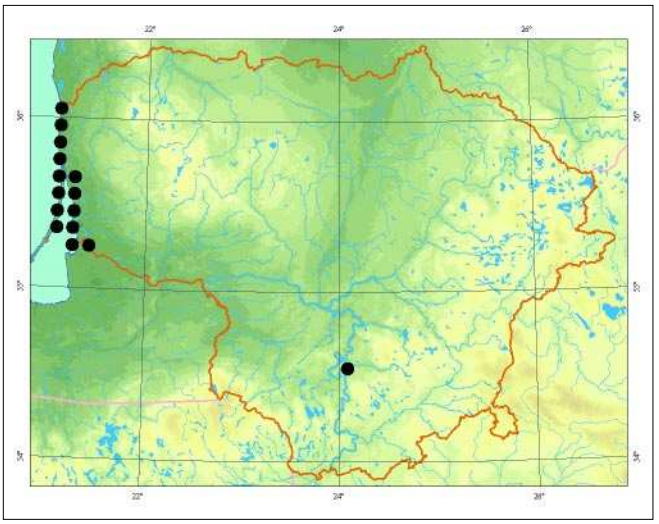
Paplitimas. Šiaurinėje Eurazijos dalyje nuo Prancūzijos, Airijos, Islandijos, Skandinavijos, palei visą Arktie s vandenyno pakrantę iki Ramiojo vandenyno.
Lietuvoje peri pajūryje, Kuršių marių pakrantėse, Nemuno deltoje, kai kuriuose Vakarų Lietuvos karjeruose ir Nemuno upės salose.

Biologija ir ekologija. Peri smėlėtose didesnių upių ir kitų vandens telkinių salose, kartais pakrantėse, nuleistuose tvenkiniuose ar net pievose, dirbamuose laukuose. Monogamas. Parskrenda kovo mėn. Kiaušinius (4) deda balandžio mėn. Lizdas – negili duobutė grunte, negausiai išklota akmenukais, kriauklėmis ar šapeliais. Išaugina 2 vadas. Peri 23–27 dienas. Jaunikliai pradeda skraidyti 24–26 dienų amžiaus. Minta smulkiais bestuburiais ir jų lervomis. Rudeninė migracija prasideda rugpjūčio mėn. Tolimasis migrantas.

Populiacijų gausumas. Gausiausiai peri Nemuno deltoje. Viena gausiausių perėjimo vietų aptikta Rupkalvių pievoje prie Šilutės (1988 m. rastos 3–4 poros, 1991–1992 m. – 5–7 poros, 1993–2004 m. – 2–5 poros). Kasmet 1–3 poros peri Kuršių marių smėlio salose. 1998 m. 5 poros perėjo apsemtų pievų iškilumose netoli Krokų Lankos ežero. Kuršių nerijos pajūryje kasmet peri 3–4 poros. 1995 m. pavieniai lizdai rasti Palangoje pajūryje ir Smeltės pusiasalyje. Vakarų Lietuvos karjeruose pirmą kartą aptikti 1984 m.,

Jono Augustausko nuotrauka

kai prie Gargždų perėjo 2 poros. 1998 m. 2–3 poros perėjo Klaipėdos r., Kalvių karjere.
Perinčios populiacijos gausumas svyruoja priklausomai nuo hidrologinių sąlygų. Šiuo metu populiaciją sudaro 20–30 porų, didžiausia jos dalis susitelkusi Vakarų Lietuvoje.

Grėsmės ir apsauga. Viena didžiausių grėsmių yra trikdymas perėjimo vietose. Dalis dėčių žūsta dėl vandens lygio svyravimo. Veisimosi buveinės užauga nendrėmis bei krūmais ir tampa nebetinkamos perėti.
Veisimosi vietose riboti žmonių lankymąsi ir tvarkyti buveines.

Informacijos šaltiniai

Jusys V., Mačiulis M., Mečionis R., Poškus A., Gražulevičius G., Petraitis A., 1999: Klaipėdos krašto perinčių paukščių atlasas. – Vilnius.
Pareigis V., 1989: Gnezdovanije galstunčikov v Gargždaiskixh karjerach. – Acta orithologica Lituanica, 1: 133–134.

Summary
The national population is currently estimated at 20–30 nesting pairs, many of which are concentrated in the Nemunas River delta. The greatest threats to the nesting population are habitat changes due to their overgrowth with reeds and shrubs, as well as disturbances during breeding periods.

Aprašė Vytautas Jusys

Dirvinis sėjikas

Pluvialis apricaria Linnaeus, 1758

ŠEIMA SĖJIKINIAI (*CHARADRIIDAE*)
BŪRYS SĖJIKINIAI PAUKŠČIAI (*CHARADRIIFORMES*)

2 (V) kategorija

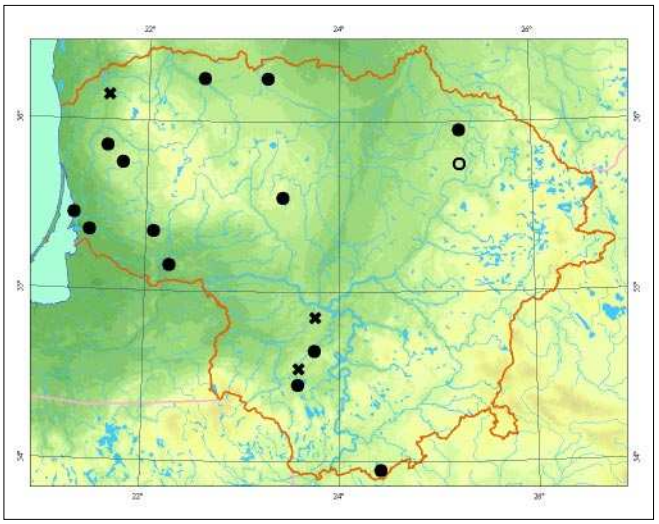
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos II, AEWA II priedus ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Nuo Islandijos vakaruose iki Vidurio Sibiro rytuose. Per Lietuvą driekiasi pietinė paplitimo riba. Lietuvoje rūšis paplitusi pietinėje ir vakarinėje dalyse, kur aptinkama daugumoje didelių (daugiau nei 100 ha) aukštapelkių su išlikusiomis atviromis plynėmis. Peri Mūšos tyrelyje, Kamanose, Aukštajame ir Reiskių tyruose, Viešvilėje, Žuvinte, Čepkeliuose, Palių durpyne ir kt. (per pastarąjį dešimtmetį iš viso aptikta 13 pelkių). Jau neberandama Šauklių riedulyne, Amalve, Notigalėje, Aisputiškio pelkėse. Taip pat išnyko ir iš Ežerėlio durpyno, kuris buvo paverstas pramoniniu durpynu.

Biologija ir ekologija. Peri tundriniame kraštovaizdyje. Lietuvoje dažniausiai įsikuria atvirose ar pusiau atvirose klampiose kimininėse aukštapelkėse, kuriose daug balų ar ežerokšnių ir vyrauja viržiai, balžuvos, saidros, kupstiniai švyliai. Monogamas. Parskrenda kovo mėn. Kiaušinius (4) deda balandžio pabaigoje. Lizdas – duobutė ant žemės tarp viržių ar žolinės augalijos. Išaugina 1 vadą, žuvus pirmajai dėčiai peri pakartotinai. Peri 27 dienas. Minta vabzdžiais, uogomis. Rudeninė migracija prasideda rugsėjo mėn. Tuo metu paukščių būriai matomi dirbamuose laukuose, šviežiai nuleistuose žuvininkystės tvenkiniuose. Tolimasis migrantas.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Perinčios populiacijos gausumas svyruoja nedaug, priklauso nuo hidrologinių sąlygų perėjimo vietose konkrečiais metais. Dabartinė šalies populiacija vertinama 45–50 perinčių porų. Gausiausios perėjimo vietos yra Aukštajame tyre – 7–8 poros, Reiskių tyre – 6–7 poros, Kamanose – 6 poros, Čepkeliuose – 5–6 poros, Viešvilėje – 5 poros, Mūšos tyrelyje – 4–5 poros, Palių durpyne – 3 poros, Aukštumaloje – 2–3 poros. Kitose pelkėse peri pavienės poros.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausios grėsmės yra perinčių paukščių trikdymas lankantis perėjimo vietose ir sausinamosios melioracijos darbai pelkėje ar aplinkinėse teritorijose.
Svarbiausiose veisimosi vietose būtina riboti žmonių lankymąsi ir išlaikyti tinkamas hidrologines sąlygas.

Informacijos šaltiniai

Raudonikis L., 2004: Europos Sąjungos reikšmės paukščiams svarbios teritorijos Lietuvoje. – Kaunas.

Summary

Abundance of the breeding population fluctuates insignificantly depending on the hydrological conditions of breeding habitats in a particular year. The current national population is estimated at 45-50 breeding pairs.

Aprašė Žydrūnas Preikša

Juodakrūtis bėgikas

Calidris alpina Linnaeus, 1758

ŠEIMA TILVIKINIAI (*SCOLOPACIDAE*)
BŪRYS SĖJIKINIAI PAUKŠČIAI (*CHARADRIIFORMES*)

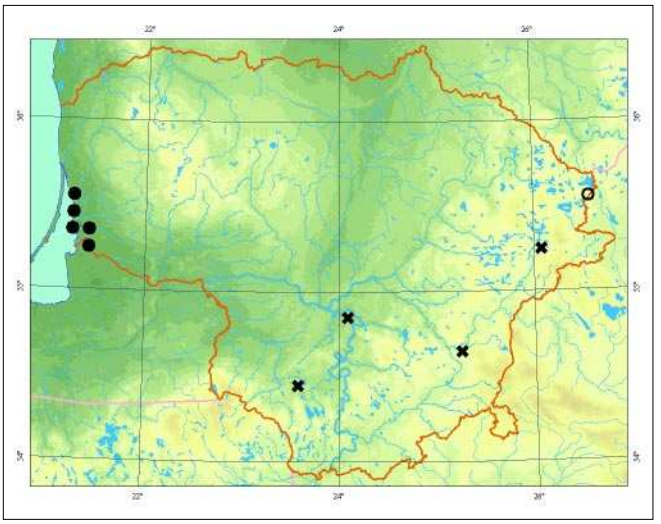
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos II, AEWA II priedus ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Eurazijoje nuo Skandinavijos iki Ochotsko jūros: šiaurėje arealas siekia arktinę Eurazijos pakrantę, pietuose tęsiasi iki tundros zonos ribos, Baltijos ir Šiaurės jūros pakrančių.
Lietuvoje perėjimo metu rūšis aptikta Žuvinto ežero apylinkėse, Kretuono ir Drūkšių ežerų salose, Kauno marių pakrantėse, Balčio ežerėlyje ir kitur. Pastaraisiais metais reguliariai aptinkama tik Nemuno deltos užliejamose pievose, peri Kuršių marių pakraščių užliejamose pievose.

Biologija ir ekologija. Peri šlapiose žemažolėse pievose, ganyklose, polderiuose. Monogamas. Parskrenda balandžio mėn. Kiaušinius (3–4) deda balandžio–birželio mėn. Lizdas – negili duobutė pievoje, dažnai žolių kupstelyje, išklotas sausa žole. Išaugina 1 vadą. Peri 21–22 dienas. Jaunikliai pradeda skraidyti maždaug 25 dienų amžiaus. Minta bestuburiais – dažniausiai vabzdžiais ir jų lervomis. Rudeninė migracija prasideda jau liepos mėn. Tolimasis migrantas.

Populiacijų gausumas. Dabartinė šalies populiacija vertinama 25–30 perinčių porų. Didžioji jos dalis susitelkusi Nemuno deltoje ir pamario užliejamose pievose: prie Dumblio ežero ir Kniaupės įlankos aptiktos 2–3 perinčios poros, Uostadvario, Rupkalvių, ir Sausgalvių užliejamose pievose – 8–10 porų. Klaipėdos r. 5 poros aptiktos netoli Drevernos esančiose užliejamose pievose.

Vytauto Jusio nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė populiacijai yra intensyvus ganymas, ankstyvas užliejamų pievų šienavimas, ganyklų vertimas į ariamą žemę, šlapių pievų apleidimas. Dalį lizdų sunaikina varniniai paukščiai.
Svarbiose veisimosi vietose reikia skatinti ekstensyvę gyvulininkystę ir vėlyvą pievų šienavimą, tvarkyti tinkamas buveines.

Informacijos šaltiniai

Jusys V., Mačiulis M., Mečionis R., Poškus A., Gražulevičius G., Petraitis A., 1999: Klaipėdos krašto perinčių paukščių atlasas. – Vilnius.

Summary

The national population is estimated at 25–30 nesting pairs. Most of these, 10–15 pairs, nest in the wet meadows of the Nemunas River delta. The greatest threats to its survival are intensive agricultural practices and changes in its suitable habitats.

Aprašė Mindaugas Mačiulis

Gaidukas

Philomachus pugnax Linnaeus, 1758

ŠEIMA TILVIKINIAI (*SCOLOPACIDAE*)
BŪRYS SĖJIKINIAI PAUKŠČIAI (*CHARADRIIFORMES*)

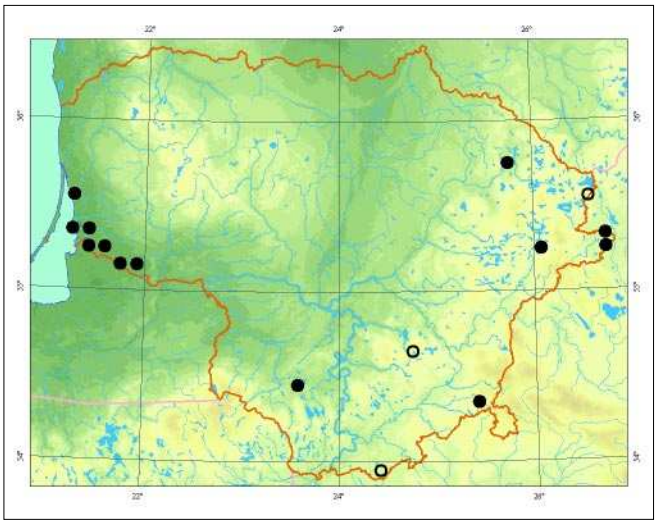
2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos II, AEWA II priedus ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Eurazijoje nuo Skandinavijos iki Beringo jūros: šiaurėje arealas siekia Arkties vandenyno pakrantę, pietuose tęsiasi iki Jenisejaus vidurupio, Volgos vidurupio, Dniepro aukštupio, Lenkijos, Belgijos. Lietuvoje rūšis gausiausiai aptinkama Nemuno deltos užliejamose pievose. Perinčių paukščių rasta Birvėtos ir Dysnos užliejamose pievose, Kretuono ir Drūkšių ežero salose. Tuoktuviniai patinų šokiai stebimi Žuvinto biosferos rezervate, užlietose pievose ties Tyrų pelke, Senrusnės ir Sennemunės ežerų pakrančių pievose.

Biologija ir ekologija. Peri šlapiose žemažolėse pievose, ganyklose, polderiuose. Poligamas. Parskrenda balandžio mėn. Kiaušinius (3–4) deda gegužės–birželio mėn. Lizdas – negili duobutė pievoje, dažnai žolių kupstelyje išklotas sausa žole. Išaugina 1 vadą. Peri 20–21 dieną. Minta bestuburiais – dažniausiai vabzdžiais ir jų lervomis. Rudeninė migracija prasideda liepos mėn. Tolimasis migrantas.

Populiacijų gausumas. Dabartinę šalies populiaciją sudaro 100–200 perinčių patelių. Didžioji jos dalis susitelkusi Nemuno deltoje: Uostadvario, Rupkalvių, Sausgalvių užliejamose pievose. Kitos gausesnės perėjimo vietos yra Birvėtos ir Dysnos slėniuose (5–10 patelių), Kretuono ežero salose ir pakrantėse (4–5 patelės).

Selemono Paltanavičiaus nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Didelę žalą daro intensyvi gyvulininkystė, ankstyvas užliejamų pievų šienavimas, ganyklų vertimas į ariamą žemę ar apleidimas, ankstyvas polderių pievų sausinimas pavasarį. Dalį lizdų sunaikina varniniai paukščiai.
Veisimosi vietose skatinti ekstensyvią gyvulininkystę, vėlyvą pievų šienavimą, tvarkyti tinkamas buveines.

Informacijos šaltiniai

Jusys V., Mačiulis M., Mečionis R., Poškus A., Gražulevičius G., Petraitis A., 1999: Klaipėdos krašto perinčių paukščių atlasas. – Vilnius.

Summary

The national population is currently estimated at 100–200 nesting females. Of these, the majority (150 females) nest in wet meadows in the Nemunas River delta. The main threats are changes in its suitable habitats.

Aprašė Mindaugas Mačiulis

Stulgys

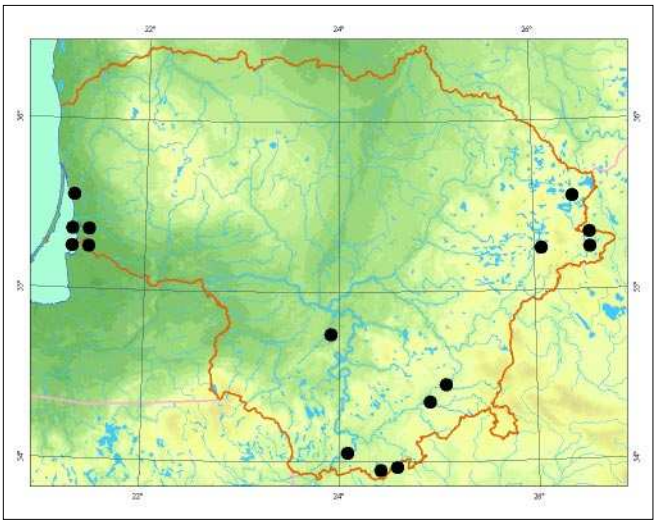
Gallinago media Latham, 1787

ŠEIMA TILVIKINIAI (*SCOLOPACIDAE*)
BŪRYS SĖJIKINIAI PAUKŠČIAI (*CHARADRIIFORMES*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos II, AEWA II priedus ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Eurazijoje nuo Skandinavijos iki Jenisejaus slėnio. Šiaurėje arealas siekia Barenco, Baltąją jūras, Obės, Jenisejaus žemupius. Pietuose tęsiasi iki Obės aukštupio, Volgos žemupio, Karpatų priekalnių, Lenkijos.
Lietuvoje rūšis paplitusi sporadiškai. Gausiausia perinti populiacija aptinkama Nemuno deltoje ir rytinėje Kuršių marių pakrantėje. Anksčiau buvusi svarbi perėjimo vieta Čepkelių rezervate pastaraisiais metai sunyko. Tuokvietes taip pat rastos Kretuono kraštovaizdžio draustinyje, Svylos, Dysnos, Merkio, Visinčios ir Šalčykščios upių slėniuose. Kitur aptinkamos pavienės poros.

Biologija ir ekologija. Peri šlapiose, užpelkėjusiose viksvinėse upių slėnių ar kitose užliejamose pievose. Nevengia pamiškių, tik svarbu, kad būtų atviras kraštovaizdis. Tuoktuvės vyksta sausesnėse atvirose vietose. Parskrenda balandžio pabaigoje. Poligamas. Paukščiai veisimosi metu susirenka tuokvietes, kuriose būna nuo kelių iki keliasdešimt patinų. Patelės apvaisinamos tuokvietėje, peri netoli. Kiaušinius (4 (3—5)) deda gegužės antroje pusėje—birželio mėn. Lizdas — negili duobutė, negausiai išklota žole ar samanomis. Peri 22—24 dienas. Dažniausiai išaugina 1 vadą. Jaunikliai pradeda skraidyti 21—28 dienų amžiaus. Minta įvairiais bestuburiais, kartais lesa augalų sėklas. Rudeninė migracija prasideda rugpjūčio mėn. Tolimasis migrantas.

Eugenijaus Drobelio nuotrauka

Populiacijų gausumas. Dabartinė šalies populiacija vertinama 200—300 perinčių porų. Šiuo metu gausiausios žinomos tuokvietės yra Nemuno deltos užliejamose pievose, kur susirenka iki keliolikos patinų vienoje tuokvietėje. Manoma, kad čia peri iki 100 porų. Kitos gausesnės tuokvietės (iki 10 patinų) aptiktos Svylos, Šetekšnos upių slėnių, Kretuono ežero pakrančių pievose.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė yra veistis tinkamų buveinių užaugimas aukšta žoline ar sumedėjusia augalija, pasikeitęs hidrologinis režimas, taip pat perinčių paukščių trikdymas.
Būtina tęsti ekstensyvų ūkininkavimą arba tvarkyti veisimosi buveines.

Informacijos šaltiniai

Raudonikis L., 2004: Europos Sąjungos reikšmės paukščiams svarbios teritorijos Lietuvoje. — Kaunas.
Švažas S., Jusys V., Raudonikis L., Žydelis R., 2001: Snipes (*Gallinago gallinago, Gallinago media, Lymnocryptes minimus*) in Lithuania. — Vilnius.

Summary
The current national population is estimated at 200—300 nesting pairs. The most abundant population is in the Nemunas River delta. Three large mating sites are known from inland.

Aprašė Liutauras Raudonikis, Jurgita Sorokaitė

Paprastasis griciukas

Limosa limosa Linnaeus, 1758

ŠEIMA TILVIKINIAI (*SCOLOPACIDAE*)
BŪRYS SĖJIKINIAI PAUKŠČIAI (*CHARADRIIFORMES*)

2 (V) kategorija

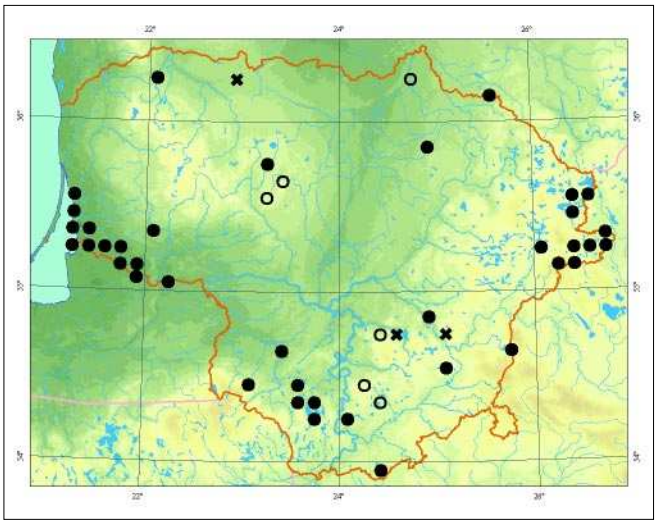
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos III, Bonos konvencijos II ir AEWA II priedus.

Paplitimas. Rūšis paplitusi nuo Prancūzijos iki Obės aukštupio rytuose, nuo Pietų Švedijos šiaurėje iki Juodosios jūros ir Italijos pietuose. Peri Britų, Islandijos salose.
Lietuvoje rūšis aptinkama nuo vakarinių iki labiausiai į rytus nutolusių vietovių, tačiau visur peri sporadiškai. Šiuo metu žinomos 3 didesnės perinčios populiacijos: Nemuno deltoje, Žuvinto biosferos rezervate, Dysnos ir Birvėtos baseine. Stabilios populiacijos yra Kretuono draustinyje, Tyrulių durpyne, Meteliuose.

Biologija ir ekologija. Peri užliejamose pievose, atvirose šlapiose vandens telkinių pakrantėse, salose, rečiau aukštapelkėse bei žemapelkėse. Daug tinkamų buveinių buvo sunaikinta XX a. antroje pusėje masiškai melioruojant Lietuvos šlapžemes. Gali perėti ir toliau nuo vandens. Nevengia giminaičių kaimynystės — ten, kur yra gausesni, suformuoja nedideles kolonijas. Monogamas. Atskrenda susiporavęs. Balandžio—gegužės mėn. kiaušinius (4) deda aukštesniame kupste ar žolėje. Abu poros nariai peri 22—24 dienas. Kiek apdžiūvę jaunikliai palieka lizdą ir greitai pradeda savarankiškai maitintis. Maždaug mėnesio amžiaus pradeda skraidyti ir palieka lizdavietes. Paprastai ne vėliau kaip liepos viduryje išskrenda iš Lietuvos. Minta įvairiais bestuburiais. Tolimasis migrantas.

Selemono Paltanavičiaus nuotrauka

Populiacijų gausumas. Gausumas smarkiai sumažėjo per paskutinius 30 metų. 1971 m. Kretuono ežero saloje perėjo 31 pora, 2006 m. — tik 6 poros. Pagrindinė populiacija telkiasi Nemuno deltoje, kur registruojama beveik pusė šalyje perinčių paukščių — daugiau nei 150 porų. Kitur aptinkama po kelias poras, retai kur iki 10. Šiuo metu šalies populiacija vertinama 300—450 perinčių porų.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią neigiamą poveikį daro šlapių pievų užaugimas krūmais, jų sausinimas. Dėtys nukenčia nuo varninių paukščių, nendrinių lingių.
Būtina išsaugoti veisimosi buveines, iškirsti sumedėjusią augaliją, o pasibaigus perėjimo sezonui šienauti ar ganyti. Siūloma reguliuoti plėšrūnų gausumą. Šiuo metu atliekami buveinių tvarkymo darbai Nemuno deltoje, Žuvinte, Kretuone.

Informacijos šaltiniai

Raudonikis L., 1999: Black-tailed Godwit: bird of 1998 in Lithuania. — Acta Zoologica Lituanica, 9 (1): 215—218.

Summary

A rare and sporadically distributed species in Lithuania, with a population of 300—450 nesting pairs at present. Over the last 20 years it has either disappeared from many locations or significantly decreased in abundance. The main reason for this is the loss of breeding habitats.

Aprašė Selemonas Paltanavičius, Liutauras Raudonikis

Didžioji kuolinga

Numenius arquata Linnaeus, 1758

ŠEIMA TILVIKINIAI (*SCOLOPACIDAE*)
BŪRYS SĖJIKINIAI PAUKŠČIAI (*CHARADRIIFORMES*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m.
Įrašyta į Berno konvencijos III, Bonos konvencijos II ir AEWA II priedus.

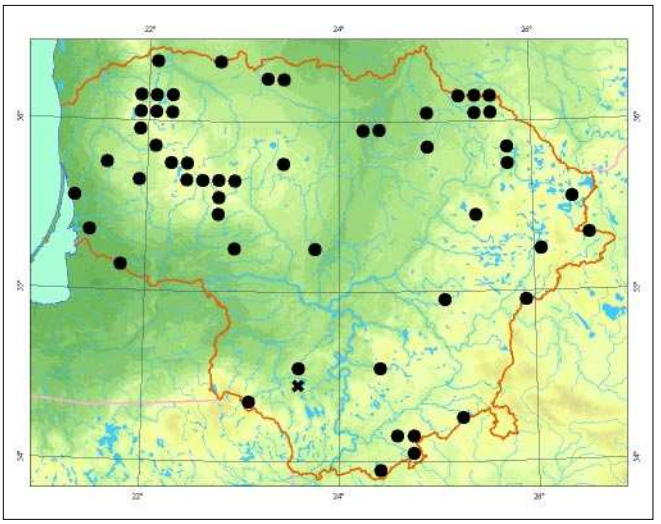
Paplitimas. Eurazijoje nuo Britų salų iki Amūro aukštupio. Šiaurėje arealas siekia šiaurinę Švediją, Baltąją jūrą, Jenisejaus žemupį. Pietuose rūšis paplitusi iki Užbaikalės, Volgos žemupio, šiaurinės Juodosios jūros pakrantės, pietinės Prancūzijos.
Sporadiškai gyvena visoje Lietuvoje, dažnesnė vakarinėje dalyje, ypač kalvotoje Žemaitijoje.

Biologija ir ekologija. Būdingas didelių atvirų aukštapelkių paukštis. Taip pat peri įvairaus dydžio žemapelkėse, šlapiose paežerių pievose, atvirose salose, kartais net dirvonuose. Monogamas. Parskrenda kovo mėn. Kiaušinius (4) deda balandžio mėn. Lizdas — duobutė žolių kupste. Išaugina 1 vadą. Peri 26—30 dienų. Jaunikliai pradeda skraidyti 5—6 savaičių amžiaus. Minta įvairiais bestuburiais. Rudeninė migracija prasideda liepos pabaigoje. Tolimasis migrantas.

Populiacijų gausumas. Perinti populiacija mažėja, dažniausiai rūšiai išnykstant iš buvusių perėjimo vietų. Dabartinę Lietuvos populiaciją sudaro 300—400 perinčių porų. Šiuo metu dažniausiai aptinkamos tik pavienės poros. Atskirais metais gausiau peri tik Amalve — iki 5 porų, Kamanose — iki 3 porų bei Tyrulių durpyne — iki 3 porų.

Jono Augustausko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Didžiausios grėsmės yra perinčių paukščių trikdymas perėjimo vietose, pelkių sausėjimas dėl gruntinio vandens lygio žemėjimo bei dėl sausinimo darbų, atvirų žemapelkių ir šlapių pievų užaugimas sumedėjusia augalija.
Veisimosi vietose būtina riboti žmonių lankymąsi, išlaikyti tinkamas hidrologines sąlygas, palaikyti atviras šlapias pievas ir žemapelkes.

Informacijos šaltiniai

Summary

Current national population is estimated at 300—400 breeding pairs, mainly concentrated in the Žemaitija highlands. Population decrease is mostly due to a transformation of habitats.

Aprašė Žydrūnas Preikša

Raudonkojis tulikas

Tringa totanus Linnaeus, 1758

ŠEIMA TILVIKINIAI (*SCOLOPACIDAE*)
BŪRYS SĖJIKINIAI PAUKŠČIAI (*CHARADRIIFORMES*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos III, Bonos konvencijos II ir AEWA II priedus.

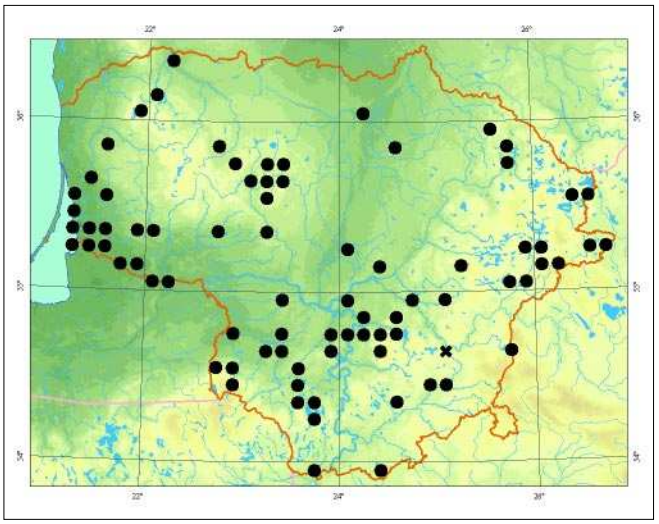
Paplitimas. Eurazijoje nuo Atlanto iki Ramiojo vandenyno, pietuose – iki Chuanchės, Tian Šanio, Mažosios Azijos ir Pirėnų pusiasalio, šiaurėje – iki Barenco ir Baltosios jūrų. Gyvena Britų salose, Islandijoje. Visoje Lietuvoje aptinkama rūšis, tačiau nėra dažna. Reta šiauriniuose ir miškinguose šalies rajonuose. Nemuno deltoje tai įprasta rūšis. Pasiskirstymas šalyje atspindi užliejamų pievų, atvirų pelkučių išsidėstymą agrariniame kraštovaizdyje.

Biologija ir ekologija. Mėgsta užliejamas pievas, žemapelkes, atviras vandens telkinių pakrantes su nedidelėmis pelkutėmis, salas. Daug tinkamų buveinių buvo sunaikinta XX a. antroje pusėje, masiškai melioruojant Lietuvos šlapžemes. Įsikuria arčiau vandens. Kiaušinius (4) deda duobutėje tarp žolių balandžio mėn. Patinas ir patelė pakaitomis peri 23 dienas. Jaunikliai per kelias valandas apdžiūvę palieka lizdą, o 25 dienų amžiaus jau skraido. Braidydami vandenyje lesa bestuburius, jų lervas. Rudeninė migracija prasideda rugsėjo mėn. Tolimasis migrantas.

Populiacijų gausumas. Rūšis tapo reta XX a. antroje pusėje, masiškai šalyje nusausinus nedideles pelkutes, ištiesinus upelius – buvo prarastos pavasarinio potvynio metu apsemiamos pievos. Perinti populiacija ir toliau mažėja dėl išlikusių perėjimo vietų užaugimo aukštaisiais helofitais ir krūmais. Kretuono saloje 1969 m. perėjo 18 porų, 1986 m. – 6, 2006 m. – 5 poros. Panašios tendencijos ir Birvėtos baseine, Žuvinto apylinkėse esančiose perėjimo vietose. Geresnė situacija tik Nemuno deltoje, kur kasmet peri iki 100 porų. Šalies populiacija 2001 m. įvertinta 600–800 perinčių porų.

Selemono Paltanavičiaus nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Rūšies būklei daugiausia įtakos turi veisimosi buveinių pokyčiai – šlapių pievų ir pelkučių bei vandens telkinių pakrančių užaugimas krūmais ir aukštaisiais helofitais, sausinimas ar natūralus sausėjimas dėl gruntinio vandens lygio žemėjimo. Dėtys nukenčia nuo varninių paukščių, nendrinių lingių. Būtina išsaugoti veisimosi buveines, jose ekstensyviai ūkininkauti. Siūloma reguliuoti plėšrūnų gausumą. Šiuo metu atliekami buveinių tvarkymo darbai Nemuno deltoje, Žuvinte, Kretuone.

Informacijos šaltiniai

Jusys V., Mačiulis M., Mečionis R., Poškus A., Gražulevičius G., Petraitis A., 1999: Klaipėdos krašto perinčių paukščių atlasas. – Vilnius.

Summary

A rare and disappearing species in Lithuania. The national population is estimated at 600–800 pairs, and it decreasing due to a loss of breeding habitats.

Aprašė Selemonas Paltanavičius

Tikutis

Tringa glareola Linnaeus, 1758

ŠEIMA TILVIKINIAI (*SCOLOPACIDAE*)
BŪRYS SĖJIKINIAI PAUKŠČIAI (*CHARADRIIFORMES*)

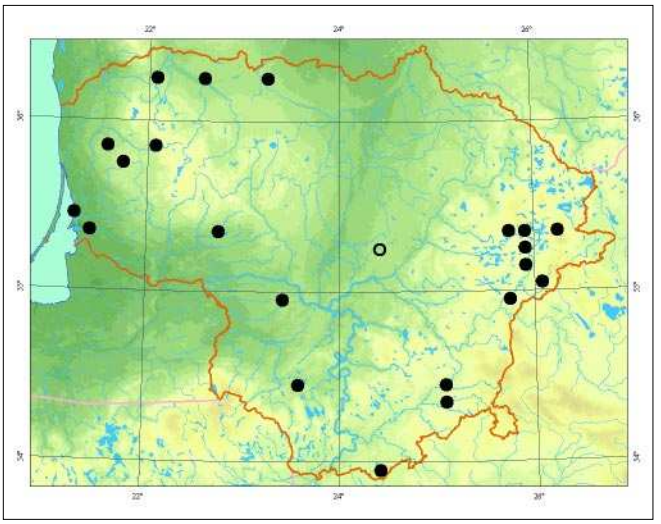
2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos II, AEWA II priedus ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Eurazijoje nuo Skandinavijos iki Ramiojo vandenyno. Šiaurėje arealas siekia Barenco jūrą, Obės, Lenos žemupį, pietuose – pietinę Užbaikalę, Volgos vidurupį, pietinę Baltarusiją.
Lietuvoje peri daugelyje didesnių aukštapelkių: Čepkeliuose, Kamanose, Aukštajame ir Reiskių tyruose, Aukštumaloje, Žuvinte, Mūšos tyrelyje, Rūdninkų ir Labanoro girios pelkėse. Taip pat gyvena Novaraisčio ir kituose durpynuose. Migracijos metu rūšis aptinkama visoje Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Būdingas didesnių šlapių užpelkėjusių atvirų teritorijų, dažniausiai aukštapelkių, paukštis. Peri ir miško pakraščių šlapiose pievose, atsikuriančiuose durpynuose. Monogamas. Parskrenda balandžio mėn. Kiaušinius (4) deda gegužės mėn. Lizdą krauna ant žemės tarp žolių. Išaugina 1 vadą. Peri 22–23 dienas. Jaunikliai pradeda skraidyti 30–35 dienų amžiaus. Minta vandens bestuburiais, dažniausiai vėžiagyviais, vabzdžiais, kirmėlėmis. Rudeninė migracija prasideda liepos mėn. Migracijos metu aptinkamas dumblingose vandens telkinių pakrantėse. Tolimasis migrantas.

Populiacijų gausumas. Perinčios populiacijos gausumas svyruoja priklausomai nuo hidrologinių sąlygų perėjimo vietose konkrečiais metais. Dabartinę šalies populiaciją sudaro 100–150 perinčių porų. Didžioji jos dalis susitelkusi natūralias savybes išlaikiusiose didesnėse aukštapelkėse. Gausiausiai gyvena Čepkelių raiste – apie 20 porų. 1999 m. Novaraisčio durpyne perėjo 6, Baltosios Vokės durpyne – 3, Girutiškio rezervate – 3, Kamanose – 4 poros.

Renato Jakaičio nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Didžiausios grėsmės yra sausinamo darbai pelkėse ar aplinkinėse teritorijose bei gruntinio vandens lygio žemėjimas.
Svarbiausiose veisimosi vietose būtina riboti išlaikyti tinkamas hidrologines sąlygas.

Informacijos šaltiniai

Raudonikis L., 2004: Europos Sąjungos reikšmės paukščiams svarbios teritorijos Lietuvoje. – Kaunas.

Summary

Abundance of the breeding population fluctuates depending on the hydrological conditions at breeding habitats in a particular year. Current national population is estimated at 100–150 breeding pairs, mainly distributed in natural raised bogs.

Aprašė Žydrūnas Preikša

Mažasis kiras

Larus minutus Pallas, 1776

ŠEIMA KIRINIAI (*LARIDAE*)
BŪRYS SĖJIKINIAI PAUKŠČIAI (*CHARADRIIFORMES*)

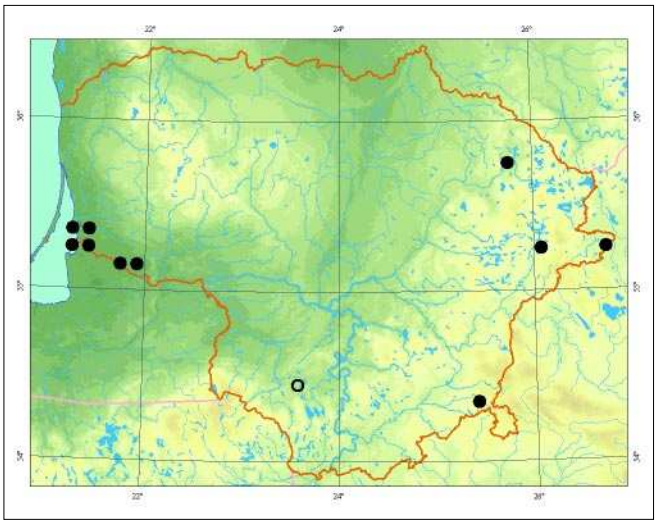
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos II, AEWA II priedus ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Arealas nevientisas. Europoje rūšis paplitusi nuo Šiaurės jūros pakrančių iki Kamos baseino, pietuose tęsiasi iki Dniepro, Dono aukštupio, Lenkijos. Lietuvoje peri Nemuno priekinės deltos įlankose, Dumblio, Senrusnės, Sennemunės ir Kretuono ežeruose, Rusnės, Vasaknų, Birvėtos, rečiau kituose žuvininkystės tvenkiniuose. Periodiškai įsikuria Nemuno deltos užliejamose pievose.

Biologija ir ekologija. Peri sekliuose, gausiai žemesniąja vandens augalija apžėlusiuose stovinčio vandens telkiniuose, Kuršių mariose, ypač jų įlankose. Monogamas. Parskrenda gegužės mėn. Peri kolonijomis, dažnai sudaro mišrias kolonijas su kitų rūšių kirais ir žuvėdromis. Kiaušinius (2–3) deda gegužės–birželio mėn. Lizdą krauna sausose, atvirose salose arba ant plūduriuojančių augalų. Išaugina 1 vadą, žuvus pirmajai dėčiai kiaušinius deda pakartotinai. Peri 22–23 dienas. Jaunikliai pradeda skraidyti po 3–4 savaičių. Minta smulkiomis žuvytėmis, bet dažniausiai bestuburiais. Rudeninė migracija prasideda rugsėjo mėn. Artimasis migrantas.

Populiacijų gausumas. Dabartinę šalies populiaciją sudaro 200–400 perinčių porų. Didžioji jos dalis susitelkusi Nemuno deltoje. Peri Kuršių marių įlankose: Prūsinės ir Kniaupės – 35 poros, Dumblio ežere ir Rusnės žuvininkystės tvenkiniuose – 10–30 porų. Senrusnės ir Sennemunės ežeruose – 20–30 porų. Periodiškai 200–250 porų apsigyvena Rupkalvių ir Sausgalvių užliejamose pievose. Kitur aptinkamos mažos kolonijos (3–8 poros).

Jono Augustausko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė Nemuno deltoje yra ankstyvas polderinių pievų sausinimas pavasarį, kitur buveinės prarandamos dėl užaugimo. Didelę žalą daro paukščių trikdymas perėjimo metu, dalį lizdų sunaikina varniniai paukščiai.
Veisimosi vietose riboti žmonių lankymąsi, reguliuoti varninių paukščių skaičių ir tvarkyti buveines.

Informacijos šaltiniai

Jusys V., Mačiulis M., Mečionis R., Poškus A., Gražulevičius G., Petraitis A., 1999: Klaipėdos krašto perinčių paukščių atlasas. – Vilnius.
Raudonikis L., 2004: Europos Sąjungos reikšmės paukščiams svarbios teritorijos Lietuvoje. – Kaunas.

Summary

The national population is estimated at 200–400 nesting pairs. Most of these – between 60 and 200 pairs – nest in the Nemunas River delta. The main threat to its survival is disturbances.

Aprašė Mindaugas Mačiulis

Mažoji žuvėdra

Sterna albifrons Pallas, 1764

ŠEIMA ŽUVĖDRINIAI (*STERNIDAE*)
BŪRYS SĖJIKINIAI PAUKŠČIAI (*CHARADRIIFORMES*)

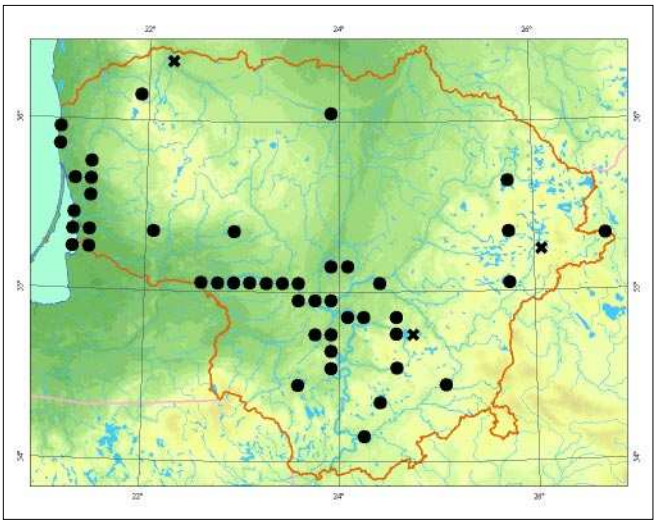
2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos II, AEWA II priedus ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Eurazijoje nuo Europos, išskyrus jos šiaurinę dalį, iki Mandžiūrijos ir Indijos.
Lietuvoje peri Nemuno upėje. Pavienės poros aptinkamos Neries žemupyje, užlietuose karjeruose, žuvininkystės ūkių tvenkiniuose, rečiau jūros pakrantėje. Anksčiau perėjo Kretuono ežero saloje, Varduvos ir Elektrėnų vandens saugyklose.

Biologija ir ekologija. Peri didesnių upių ir kitų vandens telkinių smėlėtose salose, rečiau pakrantėse ar nuleistuose tvenkiniuose. Monogamas. Parskrenda gegužės mėn. Kiaušinius (2–3) deda birželio mėn. Lizdas – negili duobutė grunte. Peri 18–22 dienas. Išaugina 1 vadą, žuvus pirmajai dėčiai peri pakartotinai. Jaunikliai pradeda skraidyti 15–17 dienų amžiaus. Minta smulkiomis žuvytėmis ir bestuburiais – dažniausiai vėžiagyviais ir vabzdžiais. Rudeninė migracija prasideda rugpjūčio mėn. Tolimasis migrantas.

Populiacijų gausumas. Perinčios populiacijos gausumas labai svyruoja priklausomai nuo hidrologinių sąlygų konkrečiais metais. Dabartinė šalies populiacija vertinama 150–200 perinčių porų. Didžioji jos dalis susitelkusi palei Nemuno upę. 2003 m. upės ruože tarp Kulautuvos ir Smalininkų, salose ties Prienais ir ties Balbieriškiu, Nemuno deltoje perėjo po 20 porų. Tačiau atskirais metais deltoje gali perėti iki 100, o Nemune tarp Kulautuvos ir Smalininkų iki 150 porų. Kitur (karjeruose, žuvininkystės ūkių tvenkiniuose ir kt.) aptinkamos tik pavienės poros ar negausios grupės.

Selemono Paltanavičiaus nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė yra perinčių paukščių trikdymas, žvejų ar poilsiautojų lankymasis perėjimo vietose. Taip pat Nemuno vagos gilinimo darbai, kai nukasamos sąnašinės salos. Natūraliai perėjimo vietos sunyksta dėl vandens lygio svyravimų, užžėlimo žoline ir sumedėjusia augalija.
Veisimosi vietose riboti žmonių lankymąsi ir išsaugoti tinkamas buveines, jas tvarkyti.

Informacijos šaltiniai

Raudonikis L., 2004: Europos Sąjungos reikšmės paukščiams svarbios teritorijos Lietuvoje. – Kaunas.
Avdanin V., Viksne J., Zubakin V., Kishchinskij A., Litvinenko H., Lobkov E., Nechaev V., Firsova L., Flint V., Judin K., 1988: Ptyci SSSR. Chaikovyje. – Nauka.

Summary

Abundance of the breeding population fluctuates significantly depending on conditions in breeding habitats in a particular year. The current national population is estimated at 150–200 breeding pairs, mainly distributed along the Nemunas River. There has been a considerable decrease in population mostly due to habitat transformation.

Aprašė Jurgita Sorokaitė

Baltaskruostė žuvėdra

Chlidonias hybrida Pallas, 1811

ŠEIMA ŽUVĖDRINIAI (*STERNIDAE*)
BŪRYS SĖJIKINIAI PAUKŠČIAI (*CHARADRIIFORMES*)

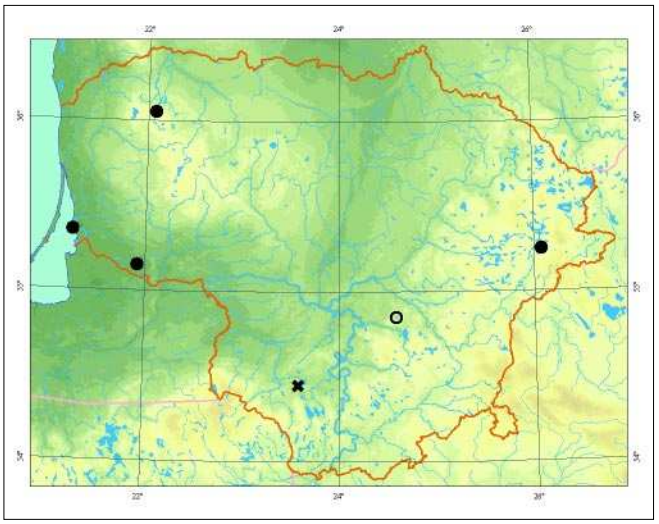
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2007 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II, AEWA II priedus ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Eurazijoje peri nuo Pirėnų pusiasalio iki Primorės. Šiaurėje arealas siekia Lenkiją, Lietuvą, Ukrainą, Volgos žemupį, Obės aukštupį. Pietuose arealas tęsiasi iki Indostano pusiasalio, Irano, Vidužemio jūros pakrančių.
Lietuvoje rūšis aptikta perint pietinėje ir vakarinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Peri ramiuose pelkėtuose įvairių vandens telkinių užutėkiuose, įlankose ir alijošiniais aštriais užaugusiuose plotuose. Neretai įsikuria kartu su juodosiomis žuvėdromis. Greičiausiai monogamas. Parskrenda gegužės pradžioje. Kiaušinius (2–3) deda gegužės pabaigoje–birželio mėn. Lizdą krauna iš senų vandens augalų dalių ant plūduriuojančių augalų sąžalynų, plovų. Peri 18–20 dienų. Išaugina 1 vadą, žuvus pirmajai dėčiai peri pakartotinai. Jaunikliai pradeda skraidyti 23 dienų amžiaus. Minta vabzdžiais, jų lervomis ir kitais vandens bestuburiais, smulkiomis žuvytėmis. Rudeninė migracija prasideda rugpjūčio mėn. Tolimasis migrantas.

Populiacijų gausumas. Šalies populiacija vertinama 5–20 perinčių porų. Gausumas svyruoja kiekvienais metais. Gausiausiai aptinkama Nemuno deltoje, kur kasmet peri iki 15 porų. Ne kasmet randamos pavienės poros Pasruojos žuvininkystės ūkių tvenkiniuose, Kretuono draustinyje ir kitur. 2005 m. gausi kolonija (apie 20 porų) aptikta Senrusnės ežere (Pagėgių sav.).

Jono Augustausko ir Vytauto Jusio nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė yra perėjimo buveinių pokyčiai dėl sparčios vandens telkinių eutrofizacijos. Didelę žalą perintiems paukščiams daro trikdymas, ypač plaukiojimo priemonėmis. Perėjimo vietoms kenkia vandens lygio svyravimai.
Perėjimo vietose riboti žmonių lankymąsi veisimosi metu ir išlaikyti palankų hidrologinį režimą.

Informacijos šaltiniai

Raudonikis L., 2004: Europos Sąjungos reikšmės paukščiams svarbios teritorijos Lietuvoje. – Kaunas.

Summary

The national population is estimated at 5–20 nesting pairs. The species is most abundant in the Nemunas River delta, where up to 15 pairs nest every year. Elsewhere there are single pairs or in some years, larger colonies are formed.

Aprašė Jurgita Sorokaitė

Juodoji žuvėdra

Chlidonias niger Linnaeus, 1758

ŠEIMA ŽUVĖDRINIAI (*STERNIDAE*)
BŪRYS SĖJIKINIAI PAUKŠČIAI (*CHARADRIIFORMES*)

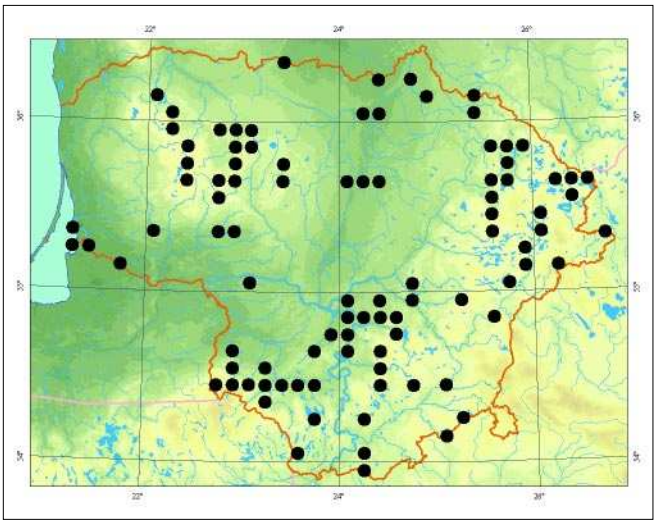
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2005 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos II ir AEWA II priedus, Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Eurazijoje peri nuo Prancūzijos ir Ispanijos Europos pietuose iki Baikalo rytuose.
Lietuvoje nuolatinės kolonijos yra Nemuno deltoje, Senosios Rusnės, Biržulio, Čedaso, Metelio, Obelijos, Žuvinto, Dumblio (Lazdijų r.), Lateżerio, Svirkų, Limino ir kituose ežeruose, Arvydų bei Birvėtos žuvininkystės tvenkiniuose. Paplitimas susijęs su užžėlusių vandens telkinių pasiskirstymu.

Biologija ir ekologija. Peri ramiuose vandens telkinių užtakiuose ties švendrynų, ajerynų ir atviro vandens riba arba alijošiniais aštriais apaugusiuose plotuose. Monogamas. Parskrenda gegužės pradžioje. Kiaušinius (2–4) deda gegužės pabaigoje–birželio mėn. Lizdą krauna iš senų vandens augalų dalių ant plūduriuojančių augalų sąžalynų. Peri 21–22 dienas. Išaugina 1 vadą, žuvus pirmajai dėčiai peri pakartotinai. Jaunikliai pradeda skraidyti 19–25 dienų amžiaus. Minta daugiausia vabzdžiais ir kitais vandens bestuburiais, smulkiomis žuvytėmis. Rudeninė migracija prasideda rugpjūčio mėn. Tolimasis migrantas.

Populiacijų gausumas. Dabartinę šalies populiaciją sudaro 2 000–4 000 perinčių porų. 2000–2003 m. tyrimų duomenimis, Nemuno deltoje perėjo apie 500 porų, Senrusnės ir Sennemunės, Biržulio bei Čedaso ežeruose po 80 porų, Kazimieravo ežere 50 porų, Smalvos hidrografiniame draustinyje, Žuvinto rezervate, Sartų regioniniame parke, Arvydų bei Birvėtos žuvininkystės tvenkiniuose, Dumblio, Metelio, Obelijos ežeruose po 30–40 porų. Kitose vietose dažniausiai aptinkamos ne didesnės nei 10 porų kolonijos.

Jono Augustausko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė buveinėms yra vandens tarša ir su ja susijusi sparti vandens telkinių eutrofizacija. Didelę žalą perintiems paukščiams daro trikdymas, ypač dėl plaukiojimo priemonių. Perėjimo vietoms žalingas vandens lygio svyravimas.
Perėjimo vietose riboti žmonių lankymąsi veisimosi metu ir išlaikyti palankų hidrologinį režimą.

Informacijos šaltiniai

Raudonikis L., 2004: Europos Sąjungos reikšmės paukščiams svarbios teritorijos Lietuvoje. – Kaunas.

Summary

The breeding population (curently estimated at 2000–4000 breeding pairs) is closely related to the distribution of shallow eutrophic waters. It is most abundant in the Nemunas River delta (up to 500 breeding pairs) and in eastern amd southern Lithuania.

Aprašė Jurgita Sorokaitė

Uldukas

Columba oenas Linnaeus, 1758

ŠEIMA KARVELINIAI (*COLUMBIDAE*)
BŪRYS KARVELINIAI PAUKŠČIAI (*COLUMBIFORMES*)

3 (R) kategorija

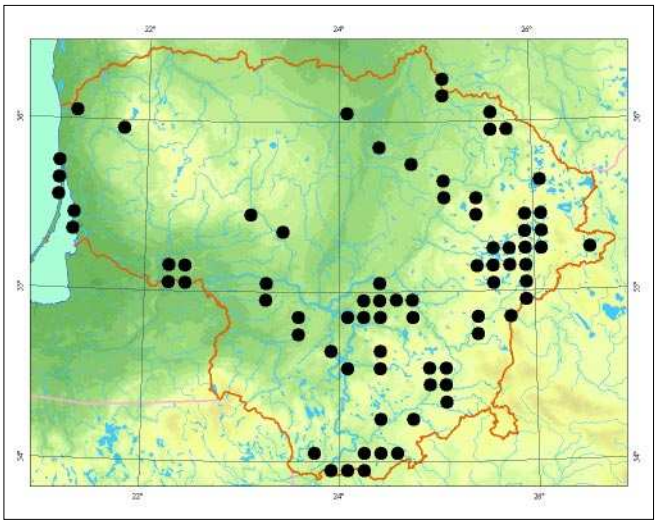
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m. Pagal Pagrindines miško kirtimų taisykles kertant medynus reikalaujama palikti biržėse medžius su šios rūšies paukščių lizdais.
Įrašyta į Berno konvencijos III priedą.

Paplitimas. Eurazijoje rūšis paplitusi nuo Atlanto pakrantės iki Obės aukštupio. Šiaurėje aptinkama iki pietinės Norvegijos, Onegos ežero, Kamos vidurupio. Pietuose arealas siekia šiaurinį Kazachstaną, Volgos žemupį, Mažąją Aziją, Viduržemio jūrą.
Lietuvoje nuolatos randama Kuršių nerijoje ir pamario pušynuose, Karšuvos girioje, Kazlų Rūdos miškuose. Gausiau paplitusi pietiniuose ir rytiniuose šalies regionuose: Kapčiamiesčio, Dainavos, Rūdninkų, Lavoriškių, Labanoro, Ažvinčių giriose, kur dideliuose miškų masyvuose vyrauja pušys. Kitur žinomi pavieniai veisimosi atvejai.

Biologija ir ekologija. Apsistoja brandžiuose pušynuose, mišriuose medynuose. Gyvena vientisuose medynuose ir pamiškėse, kirtaviečių pakraščiuose ar net plynose biržėse paliktuose pavieniuose medžiuose. Dažniausiai pasirenka senąsias perėjimo vietas. Kuriasi juodųjų meletų iškaltuose uoksuose, natūraliai išpuvusiose drevėse. Parskrenda kovo mėn. Kiaušinius (dažniausiai 2) deda balandžio pabaigoje—gegužės pradžioje. Peri vidutiniškai 17 dienų. Jaunikliai išauga maždaug per 27 dienas. Gali išauginti 2 ar net 3 vadas. Minta augaliniu maistu. Artimasis migrantas.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Šalies populiacija vertinama 400—600 perinčių porų. Gausesnė jos dalis aptinkama Čepkelių rezervate ir miškuose ties Musteika (apie 20 porų), Rūdninkuose peri iki 10 porų, Kintų miške — apie 5 poras, Viešvilės rezervate — 3 poros.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia drevėtų sausuolių medžių ir brandžių medynų kirtimas, kiaunių gausumas.
Kertant medynus, net ir plynose biržėse būtina palikti medžių su uoksais. Svarbu mažinti kiaunių skaičių.

Informacijos šaltiniai

Summary
Estimated population is up to 600 couples. More abundant in the coastal area, and in eastern and southern Lithuania, where pine stands predominate in large wood land. Its abundance in Lithuania is limited by a lack of old forests, as well as a high number of martens.

Aprašė Eugenijus Drobelis

Liepsnotoji pelėda

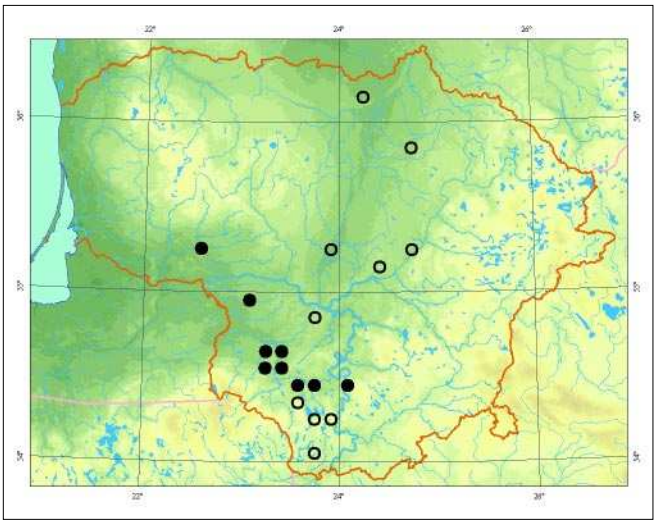
Tyto alba Scopoli, 1769

ŠEIMA LIEPSNOTOSIOS PELĖDOS (*TYTONIDAE*)
BŪRYS PELĖDINIAI PAUKŠČIAI (*STRIGIFORMES*)

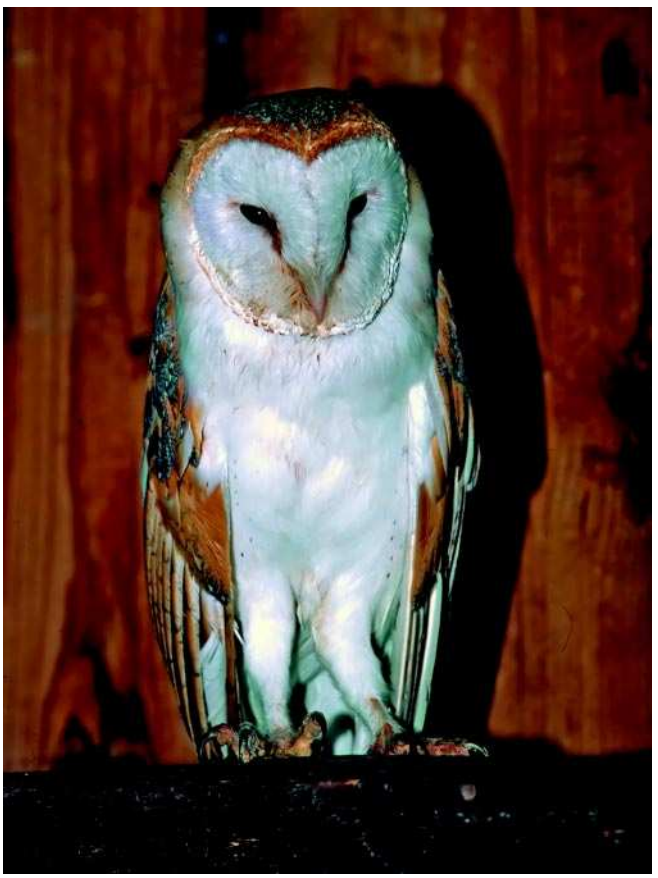
4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II priedą.

Paplitimas. Europoje iki pietinės Švedijos ir Latvijos, rytuose — iki Dniepro baseino, Moldavijos, pietuose — iki Viduržemio jūros, įskaitant jos salas.
Lietuvoje šiuo metu randama perinti pietvakarinėje dalyje — Vilkaviškio, Marijampolės, Šakių, Tauragės, Lazdijų, Alytaus rajonuose. Aptikta Šilutės r. Prieš kelis dešimtmečius perėjo Pasvalio r., Vidurio Lietuvoje, tačiau nėra jokių žinių iš Rytų Lietuvos, Žemaitijos.

Biologija ir ekologija. Lietuvoje gyvena sėsliai. Sinantropinis paukštis, todėl laikosi gyvenvietėse, miesteliuose, didesniuose ūkiuose, kuriuose yra senų pastatų, bokštų. Rečiau peri senų parkų drevėse. Labai taikus, kai kada gyvena balandinėse kartu su balandžiais. Aktyvus tik naktį. Monogamas. Poros pastovios. Lizdą suka sienų nišose, pastogėse, kai kada inkiluose. Neretai tenka konkuruoti su namine pelėda. Kiaušinius (8) deda kovo—balandžio mėn. Peri 30—32 dienas. Jaunikliai pradeda skraidyti maždaug 60 dienų amžiaus. Minta peliniais graužikais, kai kada gaudo smulkius paukščius, varliagyvius ar vabzdžius. Žiemoja paplitimo areale.

Wolfgang Alexander Bajohr nuotrauka

Populiacijų gausumas. Populiacijos gausumas kinta dėl klimato sąlygų: po šaltų žiemų išlieka pavienės poros, o po kelerių metų jų skaičius vėl išauga. Šalies populiacija vertinama 30—70 perinčių porų.

Grėsmės ir apsauga. Arealo pakraštyje esanti populiacija labiausiai kenčia dėl šaltų žiemų. Žiemomis nuo šalčio ir bado žūsta daug liepsnotųjų pelėdų. Kai kada dėtis ar jauniklius gali sunaikinti katės ar kiaunės.
Liepsnotosioms pelėdos būtina kelti specialius inkilus, jų lizdus saugoti nuo plėšrūnų.

Informacijos šaltiniai

Summary

This species is rare in Lithuania, with distribution predominantly in southern and southwestern Lithuania. The national population is estimated at 30—70 pairs. The main factor limiting the species' abundance are cold winters.

Aprašė Selemonas Paltanavičius

Didysis apuokas

Bubo bubo Linnaeus, 1758

ŠEIMA PELĖDINIAI (*STRIGIDAE*)
BŪRYS PELĖDINIAI PAUKŠČIAI (*STRIGIFORMES*)

1 (E) kategorija

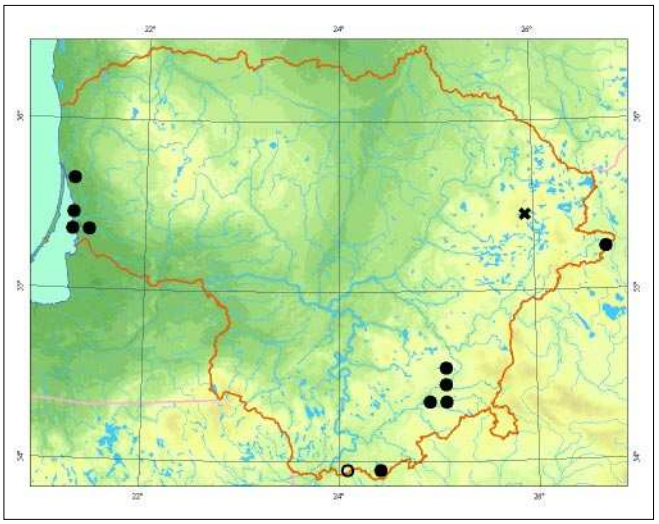
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m. Pagal Pagrindines miško kirtimų taisykles visi rūšies lizdai saugomi net ūkiniuose miškuose. Įrašyta į Berno konvencijos II priedą ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Eurazijoje nuo Atlanto iki Ramiojo vandenyno. Šiaurėje arealas siekia Kolos pusiasalį, Jenisejaus, Lenos žemupius. Pietuose rūšis neaptinkama tik Indokinijoje.
Lietuvoje 1955 m. lizdas rastas ties Druskininkais. 1970–1980 m. laikėsi Ažvinčių girioje. Šiuo metu šalyje rūšis paplitusi sporadiškai. Peri miškuose tarp Čepkelių ir Musteikos kaimo, Varėnos ir Rudnios bei Ropėjos miške. Tuoktuvių balsai girdėti prie Lateželio, Rūdninkų girioje netoli Senųjų Macelių ir Visinčios kaimo, Pirčiupių girininkijoje, prie Arino ežero. Reguliariai peri Nemuno žemupyje ir pamaryje.

Biologija ir ekologija. Pietų Lietuvoje gyvena sausuose, brandžiuose pušynuose, lizdus taisosi smėlio kopų šlaituose ant žemės. Pajūryje gyvena lapuočių ir mišriuose miškuose, įsikuria plėšriųjų paukščių ar dirbtiniuose lizduose. Kiaušinius (dažniausiai 2–3) deda vasario pabaigoje–balandžio viduryje. Peri apie 35 dienas. Perėjimo metu labai paukštis jautrus trikdymui: išbaidytas, ypač perėjimo pradžioje, dažniausiai į gūžtą nebesugrįžta. Paprastai užauga 2 jaunikliai, kurie gūžtas palieka apie 35–40 dienų amžiaus nemokėdami skraidyti, ir slapstosi netoli lizdo. Šeimos kartu laikosi iki rugpjūčio mėn. Minta paukščiais ir smulkiais žinduoliais. Sėslus paukštis.

Eugenijaus Drobelio nuotrauka

Populiacijų gausumas. Šalies populiacija vertinama 10–20 perinčių porų. Nemuno deltoje ir pamaryje kasmet peri ne mažiau kaip 4 poros. Spėjama, kad Dainavos girioje laikosi 3–4 poros, dar mažiausiai kelios Rūdninkų girios–Ropėjos miškų masyve. Pavienės šių paukščių poros gyvena ir kitose Lietuvos vietose, ypač netoli žuvininkystės tvenkinių.

Grėsmės ir apsauga. Paukščiai jautrūs trikdymui, todėl veisimosi metu pražūtingas miško kirtimas, kiti miškų darbai, pavasarinis grybavimas. Grėsmę kelia didelis plėšrūnų ir šernų gausumas.
Paukščių lizdavietėse nuo vasario 1 d. iki rugpjūčio 1 d. būtina nutraukti visus medienos ruošos darbus. Perėjimo vietose atsisakyti pagrindinių kirtimų.

Informacijos šaltiniai

Ivanauskas T., 1959: Lietuvos paukščiai, 2. – Vilnius

Summary

The national population is estimated at about 10-20 pairs. Three regular breeding sites are currently known, in the Dainava and Rūdninkai forests, and the lower reaches of the Nemunas River with the forests on the eastern shore of the Curonian Lagoon.

Aprašė Eugenijus Drobelis

Žvirblinė pelėda

Glaucidium passerinum Linnaeus, 1758

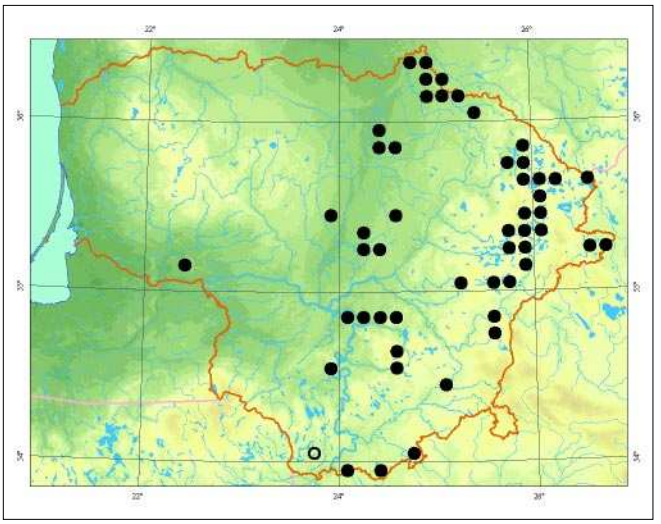
ŠEIMA PELĖDINIAI (*STRIGIDAE*)
BŪRYS PELĖDINIAI PAUKŠČIAI (*STRIGIFORMES*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II priedą ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Eurazijoje nuo Skandinavijos iki Primorės. Šiaurėje arealas siekia Kolos pusiasalį, Pečioros ir Lenos vidurupius, pietuose tęsiasi iki Altajaus, Ukrainos bei pietinės Skandinavijos. Atskiros populiacijos aptinkamos Rytų Europos kalnų sistemose.
Lietuvoje rūšis dažnesnė Šiaurės Rytų ir Rytų dalyje. Gana gausi ir Vidurio Lietuvoje miškuose. Taip pat aptikta Žaliojoje girioje, Viešvilės rezervate, Čepkelių apylinkėse.

Biologija ir ekologija. Gyvena mišriuose ir spygliuočių miškuose. Renkasi drėgnus brandžius medynus be pomiškio, miškų upelių slėnius, laikosi arti kirtaviečių, miško aikščių, pievų, kur ir medžioja. Monogamas, poros sudaromos vienam veisimosi sezonui. Tuoktuvės prasideda vasario–kovo mėn. Kiaušinius (4–7) deda balandžio mėn. Peri geninių paukščių iškaltuose uoksuose, drevėse. Tame pačiame uokse gali perėti kelerius metus iš eilės. Lizdas – negili duobutė. Veda 1 vadą. Peri 28–29 dienas. Jaunikliai pradeda skraidyti 30 dienų amžiaus. Lizdą palikę jaunikliai dar iki vasaros pabaigos laikosi arti lizdo ir juos maitina suaugusieji. Vasarą minta daugiausia peliniais graužikais, o žiemą – įvairiais žvirbliniais paukščiais. Paukštis aktyvus visą parą. Sėslus.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Perinčios populiacijos gausumas gali labai svyruoti priklausomai nuo mitybos sąlygų konkrečiais metais. Dabartinę šalies populiaciją sudaro 50–150 perinčių porų. Didesnė jos dalis susitelkusi Biržų, Žaliojoje ir Labanoro giriose, Aukštaitijos nacionaliniame parke, Gražutės regioniniame parke, Būdos–Pravieniškių miškuose. Kitur iki šiol aptiktos pavienės poros.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė yra intensyvi miškų ūkio veikla, ypač sanitariniai kirtimai, dėl kurių mažėja brandžių ir perbrendusių medynų su senais uoksiniais medžiais. Taip pat natūralių atvirų maitinimosi vietų užsodinimas, paukščių, ypač perinčių, trikdymas ir gausios plėšrūnų populiacijos.

Informacijos šaltiniai

Summary

Current national population is estimated at 50–150 breeding pairs, mainly distributed in the north, north-east and east of Lithuania.

Aprašė Saulis Skuja

Pelėdikė

Athene noctua Scopoli, 1769

ŠEIMA PELĖDINIAI (*STRIGIDAE*)
BŪRYS PELĖDINIAI PAUKŠČIAI (*STRIGIFORMES*)

4 (I) kategorija

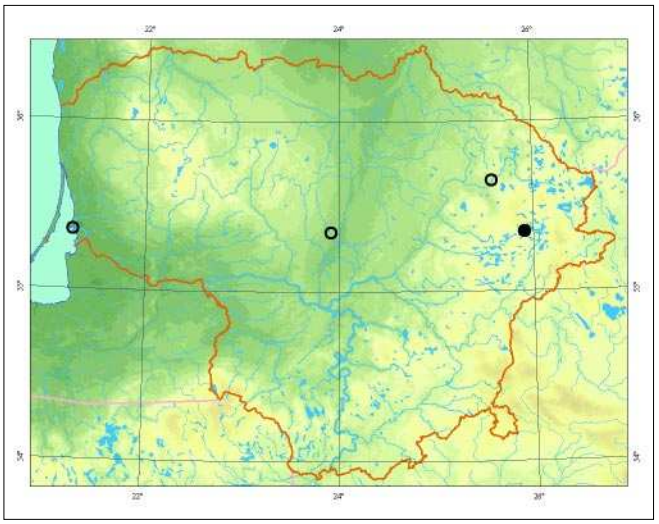
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II priedą.

Paplitimas. Eurazijoje nuo Britų salų iki Korėjos pusiasalio. Šiaurėje arealas siekia Daniją, Latviją, Pietų Uralą, Užbaikalę, o Pietuose — Šiaurės Afriką, Arabijos pusiasalį, Vidurio Kiniją.
Lietuvoje XX a. pradžioje buvo nereta pietinėje dalyje. Vėliau patikimų duomenų apie paplitimą ir gausumą nėra. 1984 m. aptikta Kėdainių r., 1986—1987 m. — Plungės ir Utenos rajonuose, 1986—1990 m. Ventės rage ir Juodkrantėje, 1996 m. — Lazdijų r., 1999 m. — Klaipėdos r. Nuolatinė rūšies gyvenama vieta Ignalinos r., čia rasta 2005 m. Tačiau perėjimo įrodymų nėra nė iš vienos radavietės.

Biologija ir ekologija. Sinantropinė rūšis. Dažnai peri miestuose, kaimuose, kur įsikuria pastatų griuvėsiuose, bokštuose, malūnuose, senų medžių parkuose. Sutemų paukštis. Aktyvus temstant, auštant ir ūkanotą dieną. Veisimosi pradžia kovo—balandžio mėn. Lizdai — sienų nišose, pastogėse, uoksuose, inkiluose, karvelidėse, gali užimti šarkų lizdus. Kiaušinius (4—8) deda balandžio—gegužės mėn. Peri 28 dienas. Jaunikliai išsirita vienodo amžiaus ir lizde išbūna 29—35 dienas. Šeimos suyra vasaros gale. Suaugę paukščiai žiemoja veisimosi vietose, o jaunikliai klajoja tolyn. Minta vabzdžiais, peliniais graužikais, nuo žemės renka sliekus.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Apie šalies populiacijos dydį nėra pakankamai duomenų. 1984—2005 m. surinkti tik pavieniai faktai. Visoje šalyje reikia atlikti specialius tyrimus. Rūšies populiacija Lietuvoje vertinama 5—10 perinčių porų.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė — konkurencija su naminėmis pelėdomis. Lizdus išplėšia katės, žiurkės, kiaunės, šeškai.
Palėpėse, sodybų, parkų medžiuose reikėtų iškelti inkilų, apsaugotų nuo plėšrūnų. Kaimuose ir parkuose būtina išsaugoti uoksinius medžius.

Informacijos šaltiniai

Mikkola H., 1983: Little owl. Owls of Europe. — Calton.
Pukinskij J., 1977: Domovyj syč. Žiznj sov. — Leningrad.

Summary

A very rare species in Lithuania. Exact population size is unknown due to a lack of research. The national population of this species estimated to be 5—10 pairs.

Aprašė Bronius Šablevičius

Uralinė pelėda

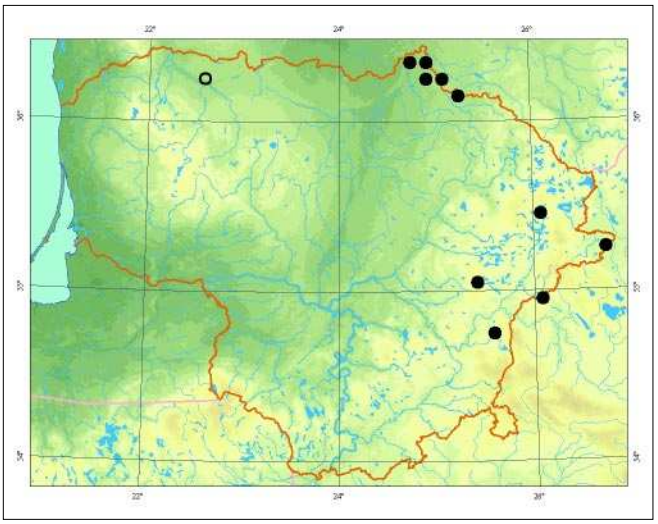
Strix uralensis Pallas, 1771

ŠEIMA PELĖDINIAI (*STRIGIDAE*)
BŪRYS PELĖDINIAI PAUKŠČIAI (*STRIGIFORMES*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m. Pagal Pagrindines miško kirtimų taisykles biržėse reikalaujama palikti medžius su šios rūšies lizdais. Įrašyta į Berno konvencijos II priedą ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Eurazijoje nuo Skandinavijos iki Ramiojo vandenyno. Šiaurėje arealas siekia Kolos pusiasalį, Pečioros žemupį, pietuose tęsiasi iki pietinio Uralo, Baltarusijos ir Švedijos. Atskiros populiacijos aptinkamos Rytų Europos kalnuose.
Lietuvoje rūšis reguliariai aptinkama Biržų girioje, Adutiškio—Guntauninkų miškuose bei Suvainiškio miške. Ūbaujantys patinai girdėti Vilniaus apylinkėse, Asvejos regioniniame parke, Geležnės draustinyje, Ažvinčių girioje, Kamanų rezervate.

Biologija ir ekologija. Peri didesniuose mišriuose miškuose. Renkasi praretėjusius mišrius spygliuočių ir lapuočių medynus. Medžioja miško aikštelėse, kirtavietėse, pelkių plotuose ir pačiame miške. Monogamas, poros pastovios. Pavasarį tuoktuvės prasideda kovo mėn. Kiaušinius (2—6) deda kovo—balandžio mėn. Peri senuose plėšriųjų paukščių lizduose, uoksuose, ant nulūžusių stuobrių. Išaugina 1 vadą. Peri apie 30 dienų. Jaunikliai pradeda skraidyti 40 dienų amžiaus, o lizdą palieka po 24—35 dienų. Minta daugiausia peliniais graužikais, smulkiais ir vidutinio dydžio paukščiais, pasigauna žebenkščių, voverių. Sėslus paukštis.

Renato Jakaičio nuotrauka

Populiacijų gausumas. Perinčios populiacijos gausumas svyruoja priklausomai nuo maitinimosi sąlygų perėjimo vietose. Dabartinė šalies populiacija vertinama 15—30 perinčių porų. Didžioji jos dalis susitelkusi Biržų girioje, kur perinti populiacija buvo aptikta 2001 m. Čia registruota iki 14 lizdų teritorijų, 2005 m. rasti 4 lizdai. Adutiškio—Guntauninkų ir Suvainiškio miškuose įsikūrė po kelias poras.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė perinčiai populiacijai yra intensyvi miškų ūkio veikla, dėl kurios mažėja brandžių medynų su stambiais ir senais uoksiniais medžiais. Neigiamą įtaką turi atvirų maitinimosi vietų, kurios kompensuoja atvirų pelkių trūkumą, užsodinimas, perinčių paukščių trikdymas, gausios kiaunių populiacijos.

Informacijos šaltiniai

Raudonikis L., 2004: Europos Sąjungos reikšmės paukščiams svarbios teritorijos Lietuvoje. — Kaunas.

Summary

Current national population is estimated at 15—30 breeding pairs, mainly distributed in the Biržai forest, and also in the Adutiškio—Guntauninkų and Suvainiškis forests.

Aprašė Saulis Skuja

Balinė pelėda

Asio flammeus Pontoppidan, 1763

ŠEIMA PELĖDINIAI (*STRIGIDAE*)
BŪRYS PELĖDINIAI PAUKŠČIAI (*STRIGIFORMES*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II ir Paukščių direktyvos I priedus.

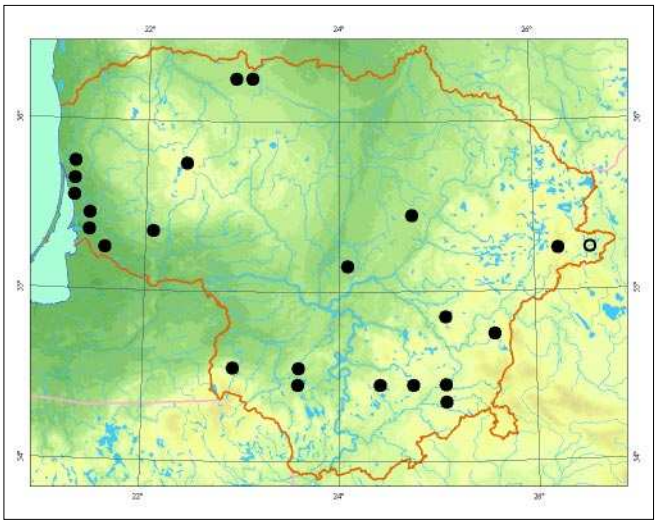
Paplitimas. Eurazijoje nuo Atlanto iki Ramiojo vandenyno. Šiaurėje iki Arkties vandenyno, pietuose — iki Mažosios Azijos, Viduržemio jūros pakrančių.
XX a. rasta lizdų Vakarų, Vidurio ir Pietų Lietuvoje, o kitur veisimosi metu buvo nuolatos stebimi suaugę paukščiai. Plačiau paplinta invazijų metu (paskutinį kartą 1999 m.). Tuomet rasta lizdų Klaipėdos apylinkėse, Kamanose bei kitose Lietuvos vietose.

Biologija ir ekologija. Gyvena atvirame kraštovaizdyje: pelkėse, krūmėtose pievose, apleistuose dirvonuose. Aktyvus sutemus ir apsiniaukusiomis dienomis. Monogamas, bet poros nepastovios. Lizdą suka ant žemės. Kiaušinius (iki 8—10) deda ant žemės Patelė peri 27 dienas. Lizde jaunikliai išbūna 14—17 dienų, po to slapstosi žolėje. Skraidyti pradeda 30—33 dienų amžiaus. Šeimomis klajoja iki rugpjūčio pabaigos. Tai tipiškas miofagas. Viena šeima per dieną sugauna iki 2 000 graužikų. Retai minta paukščiais, varliagyviais, vabzdžiais. Artimasis migrantas. Rudeninė migracija prasideda spalio—lapkričio mėn.

Populiacijų gausumas. Rūšiai būdingas invazinis cikliškumas (rūšis pagausėja ne dažniau kaip kas 5—7

Selemono Paltanavičiaus nuotrauka

metus). Gausumo nuosmukio metais rūšis visai neaptinkama. Paskutinio pagausėjimo metais (1999) Klaipėdos r. perėjo iki 30 porų, Švenčionių r. — 10—20, Tauragės r. — 5—10 porų. 1999 m. Lietuvoje perėjo ne mažiau kaip 100—150 porų. 2000—2006 m. šalyje neužregistruotas nė vienas perėjimo atvejis, nors paukščiai ir buvo stebimi. Šalies populiacija invazijų metu vertinama 50—200 perinčių porų.

Grėsmės ir apsauga. Rūšies gausumas priklauso nuo graužikų gausumo kitimo. Ant žemės esančius lizdus naikina lapės, mangutai, lingės.
Galima apsaugos priemonė — plėšrūnų gausumo reguliavimas balinių pelėdų veisimosi vietose.

Informacijos šaltiniai

Summary

A rare species in Lithuania with significant fluctuations in abundance in certain years. There was a huge increase in the number of nesting pairs in Lithuania in 1999 when the population was estimated at 100—150 pairs. However in the following years during the breeding period only single pairs have been observed.

Aprašė Selemonas Paltanavičius

Lututė

Aegolius funereus Linnaeus, 1758

ŠEIMA PELĖDINIAI (*STRIGIDAE*)
BŪRYS PELĖDINIAI PAUKŠČIAI (*STRIGIFORMES*)

3 (R) kategorija

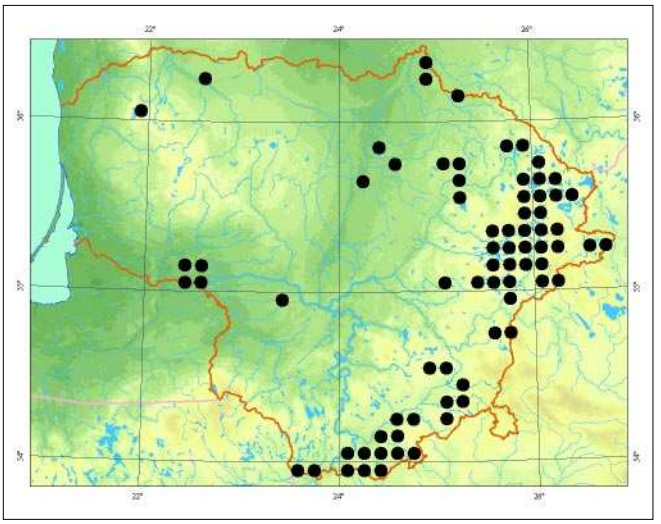
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II priedą ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Arealas tęsiasi nuo Vakarų Europos iki Kamčiatkos pusiasalio. Pietuose siekia Volgos vidurupį, Pietų Uralą.
Lietuvoje rūšis išplitusi netolygiai. Dažniausiai aptinkama Rytų ir Pietų Lietuvos spygliuočių ir mišriuose miškuose. Rečiau – Anykščių, Kupiškio, Panevėžio, Biržų, Jurbarko rajonuose. Pavienių paukščių/porų aptikta Marijampolės, Kėdainių, Akmenės, Mažeikių, Plungės, Rokiškio, Tauragės rajonuose.

Biologija ir ekologija. Pirmenybę teikia brandiems spygliuočių ir mišriems medynams, vengia lapuočių miškų. Monogamas ar poligamas. Veisimosi periodo pradžia – vasario–kovo mėn. Aktyvus tik sutemus. Patinėlis pasirenka uoksą (dažniausiai iškaltą juodosios meletos) ir tuoktuviniais balsais prisivilioja patelę. Kiaušinius (4–7) deda balandžio viduryje–gegužės mėn. Jaunikliai lizde auga 28–32 dienas. Šeimos laikosi kartu iki spalio mėn. Suaugę paukščiai žiemoja klajodami po apylinkes, o jaunikliai pasitraukia tolyn. Minta daugiausia peliniais graužikais, žiemą medžioja ir paukščius.

Kęstučio Čepėno nuotrauka

Populiacijų gausumas. Didžioji dalis perinčios populiacijos (300–500 porų) telkiasi rytinėje ir pietinėje Lietuvoje, kur vyrauja spygliuočių miškai. Daugiau nei 10 porų peri Dzūkijos ir Aukštaitijos nacionaliniuose parkuose, Čepkelių rezervate, Labanoro ir Rūdninkų giriose.

Grėsmės ir apsauga. Medžiai su uoksais sunaikinami dėl intensyvios miškininkystės. Dėtis naikina miškinės kiaunės.
Būtina išsaugoti lizdavietes – nekirsti drevėtų medžių, kur jų trūksta – iškelti inkilus su 9 cm skersmens landa. Būtina reguliuoti kiaunių gausumą.

Informacijos šaltiniai

Mikkola H., 1983: Tengmalm's owl. Owls of Europe. – Calton.
Šablevičius B., 1993: Tengmalm's owl in the Aukštaitija National park over the period of 1978–1992. – Acta ornithologica Lituanica: 7–8. – Vilnius.

Summary

Quite common in the east and south of the country, where it prefers predominantly coniferous and mixed forests. Population size varies between 300 and 500 pairs. The main threats are the clearing of mature forests as well as an increase in marten numbers.

Aprašė Bronius Šablevičius

Tulžys

Alcedo atthis Linnaeus, 1758

ŠEIMA TULŽINIAI (*ALCEDINIDAE*)
BŪRYS ŽALVARNINIAI PAUKŠČIAI (*CORACIIFORMES*)

3 (R) kategorija

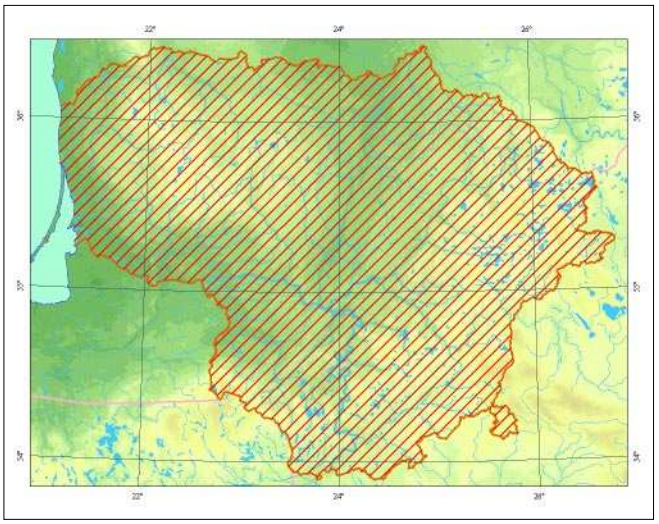
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II priedą ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Eurazijoje rūšis paplitusi nuo Atlanto iki Ramiojo vandenyno. Šiaurėje arealas siekia Suomijos pietus, Volgos aukštupį, pietinį Uralą.
Lietuvoje rūšis paplitusi visoje teritorijoje, tačiau netolygiai. Dažnesnė didesnėse švariose upėse: Minijoje, Ventoje, Dubysoje, Šventojoje, Merkyje, nereta Nemune, Neryje, Žeimenoje.

Biologija ir ekologija. Peri skaidriavandenių upių, ežerų ir kitų vandens telkinių skardingose pakrantėse. Kartais peri iki 1 km atstumu nuo vandens. Stačiuose krantuose ar skardžiuose išsirausia iki 1 m ilgio urvelį, kurio landa paprastai būna iki 2 m aukštyje virš vandens. Paprastai pora vienu metu kasa keletą urvelių, bet peri tik viename arba skirtinguose urveliuose veda skirtingas vadas. Per metus gali išvesti iki 3 vadų. Kai kuriems patinams būdinga poligamija. Kiaušinius (5–7) gegužės–liepos mėn. deda tiesiai ant žemės. Peri 20–21 dieną, jaunikliai lizde išbūna 23–28 dienas. Minta dažniausiai žuvimis, vandens bestuburiais. Artimasis migrantas, tačiau kasmet dalis paukščių žiemoja Lietuvoje prie neužšąlančių vandens telkinių.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Šalies populiacija vertinama 700–1 000 perinčių porų. Pastaraisiais metais populiacija stabili. Daugiausia tulžių Lietuvoje aptinkama palei Miniją (iki 60 porų), Šešuvį ir Jūrą žemiau Tauragės (iki 25 porų), Ventą (iki 20 porų), Dubysą (iki 15 porų).

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę kelia upių hidrologinio režimo svyravimai, kurie daro įtaką krantodaros procesams, vandens kokybei ir žuvų bendrijų būklei. Patvenkus upes, sunaikinamos perėjimo vietos. Žalos daro ir intensyvus trikdymas perėjimo vietose.
Perėjimo laikotarpiu paukščių mėgstamuose pakrančių ruožuose reikia riboti žmonių lankymąsi.

Informacijos šaltiniai

Raudonikis L., 2004: Europos Sąjungos reikšmės paukščiams svarbios teritorijos Lietuvoje. – Kaunas.

Summary

The kingfisher is not rare in Lithuania, but its distribution is uneven. It is more common along the Minija, Šešuvis, Jūra, Venta, Dubysa and other clean rivers in Lithuania. The breeding population is estimated at 700–1000 pairs, which in recent years has remained rather stable.

Aprašė Mindaugas Dagys

Žalvarnis

Coracias garrulus Linnaeus, 1758

ŠEIMA ŽALVARNINIAI (*CORACIIDAE*)
BŪRYS ŽALVARNINIAI PAUKŠČIAI (*CORACIIFORMES*)

1 (E) kategorija

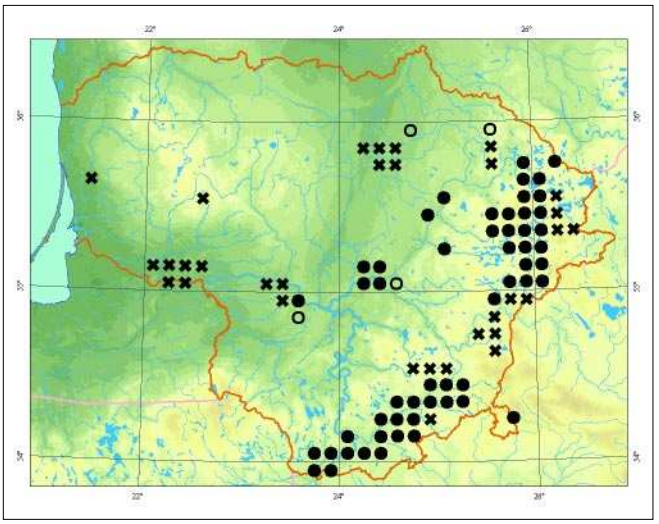
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos II ir Paukščių direktyvos I priedus.

Paplitimas. Nuo Pirėnų pusiasalio iki Altajaus, Kašmyro. Šiaurėje arealas siekia rytinę Baltijos pakrantę, pietinį Uralą. Pietuose tęsiasi iki Mažosios Azijos, Viduržemio jūros pakrančių.
Lietuvoje sparčiai mažėja. Šiuo metu žinomos perėjimo vietos tik Zarasų, Ignalinos, Švenčionių, Ukmergės, Šalčininkų, Varėnos ir Lazdijų rajonuose, tačiau ir čia rūšis negausi, paplitusi sporadiškai. Tikėtina, kad pavienės poros išliko Šimonių girioje, Gaižiūnuose (Jonavos r.) ir Molėtų r. Per paskutinius kelis dešimtmečius išnyko Tauragės, Jurbarko, Raseinių, Šakių, Alytaus, Trakų, Vilniaus, Širvintų, Rokiškio rajonuose.

Biologija ir ekologija. Lietuvoje peri miškuose, parkuose. Dažniausiai įsikuria miško pakraščiuose, kur brandūs medynai ribojasi su menkai naudojamomis pievomis. Pirmenybę teikia pušynams. Perėjimo vietą užsiima gegužės mėn. ir čia kuriasi daugelį metų. Peri uoksuose, drevėse, noriai užima inkilus, dažniausiai 4–10 m aukštyje. Kiaušinius (3–4) deda birželio mėn. tiesiai ant trūnėsių. Peri 18–19 dienų. Jaunikliai gūžtose išbūna 26–28 dienas. Tėvai jauniklius globoja dar 2 savaites. Minta įvairaus dydžio vabalais, žiogais, kurkliais, rečiau dvisparniais ar drugiais. Sugauna ir smulkių stuburinių. Tolimasis migrantas. Rudeninė migracija prasideda rugpjūčio pabaigoje.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Nors šalies populiacija 2001 m. įvertinta 100–150 perinčių porų, 2005 m. aptikta ne daugiau kaip 20 perėjimo vietų. Perinti populiacija smarkiai mažėja. 2006 m. ji įvertinta 30 porų. Jei rūšies paplitimas ir gausumas mažės tokiais pat tempais, rūšis mūsų šalyje gali išnykti jau artimiausiais metais.

Grėsmės ir apsauga. Grėsmės nėra aiškios. Tikriausiai nepalankios sąlygos žiemovietėse, nes gausumas mažėja įvairiuose kraštuose. Neigiamai veikia ekstensyvaus pievų naudojimo miško pakraščiuose nutraukimas arba suarimas. Neigiamą poveikį daro ir senų medžių mažėjimas miško pakraščiuose.
Populiacijos būklę galima palaikyti keliant inkilus, kurių landa 8 cm. Tai patvirtina sėkminga Latvijos patirtis. Neleistina trikdyti perinčių porų.

Informacijos šaltiniai

Raudonikis L., 2004: Europos Sąjungos reikšmės paukščiams svarbios teritorijos Lietuvoje. – Kaunas.

Summary

The most rapidly decreasing bird species in Lithuania. The last isolated populations can be found in a few locations in eastern and southeastern Lithuania. The abundance of the nesting population has fallen significantly over the last three decades, however the reason for this is unknown. In 2006 there were no more than 30 nesting pairs.

Aprašė Liutauras Raudonikis

Kukutis

Upupa epops Linnaeus, 1758

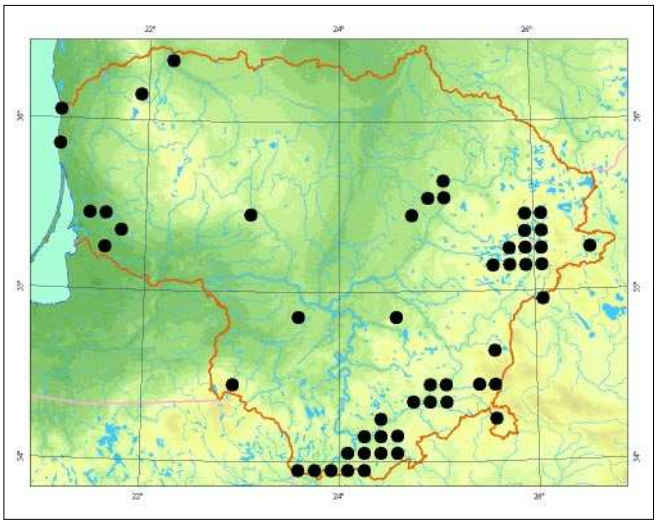
ŠEIMA KUKUTINIAI (*UPUPIDAE*)
BŪRYS ŽALVARNINIAI PAUKŠČIAI (*CORACIIFORMES*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II priedą.

Paplitimas. Nuo Atlanto iki Ramiojo vandenyno; šiaurėje — iki pietinės Švedijos, Volgos aukštupio; pietuose — iki okeaninių Eurazijos pakrančių.
Lietuvoje rūšis paplitusi netolygiai. Dažnesnė Pietų ir Rytų Lietuvoje. Atskiruose, ypač šiauriniuose rajonuose ir Šiaulių apskrityje, perinti neberandama.

Biologija ir ekologija. Įsikuria tiek dideliuose miško masyvuose su kirtavietėmis, laukymėmis, prie upelių, pamiškėse, tiek mažose giraitėse, laukų želdiniuose, parkuose, apsuptuose ganyklų. Dažnai gyvena kaimuose. Lizdai randami natūraliose išpuvusiose medžių nišose, didžiųjų margųjų genių drevėse, inkiluose, po pastatų pamatais, akmenų ar malkų krūvose. Kiaušinius (6—8, kartais iki 10) deda gegužės mėn. Peri apie 17 dienų. Jaunikliai lizde išbūna 3—4 savaites. Dažniausiai jį palieka birželio antroje pusėje. Lizdo su jaunikliais vietą išduoda stipri smarvė, susidaranti dėl susikaupusių gausių išmatų. Maistą renka atvirose vietose nuo žemės. Minta sliekais, stambesniais vabalais bei jų lervomis, kurias iš dirvos išsitraukia ilgu lenktu snapu. Rudeninė migracija prasideda rugpjūčio gale—rugsėjo pradžioje. Tolimasis migrantas.

Eugenijaus Drobelio nuotrauka

Populiacijų gausumas. Prieš 30 metų paukščiai buvo įprasti Rūdninkų, Labanoro, Gudų giriose ir jose esančiuose kaimuose, Kazlų Rūdos apylinkėse. Apie 1990 m. perinti populiacija labai sumažėjo, tačiau vėliau kukučiai vėl tapo dažnesni. 2001 m. šalies populiacija įvertinta 200—300 perinčių porų.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės kukučių nykimo priežastys: pesticidų naudojimas žemės ūkyje ir pamiškės pievų praradimas, šviesių pušynų nykimas. Mažėjant ganomų gyvulių skaičiui, pablogėjo mitybos sąlygos (mažėja mėšlavabalių).

Informacijos šaltiniai

Summary
Distributed in many regions of the country, but usually only single pairs. More common in southern and eastern Lithuania. The national nesting population is estimated at 200—300 pairs.

Aprašė Selemonas Paltanavičius, Liutauras Raudonikis

Pilkoji meleta

Picus canus Gmelin, 1788

ŠEIMA GENINIAI (*PICIDAE*)
BŪRYS GENINIAI PAUKŠČIAI (*PICIFORMES*)

3 (R) kategorija

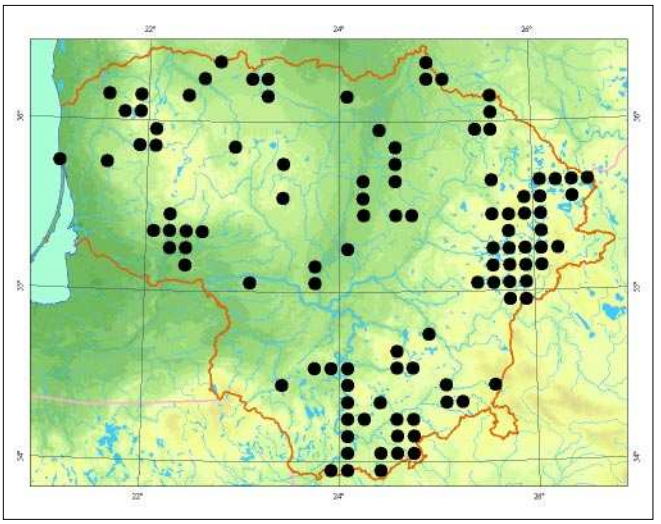
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II priedą ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Eurazijoje nuo Prancūzijos iki Ramiojo vandenyno pakrančių. Šiaurėje arealas siekia pietinę Skandinaviją, Pečioros aukštupį, Obės vidurupį, šiaurinę Primorę. Pietuose arealas tęsiasi iki Indokinijos pusiasalio, Balkanų pusiasalio, Prancūzijos.
Lietuvoje rūšis pasiskirsčiusi netolygiai. Įprasta rytinėje ir pietrytinėje dalyje. Reta Vakarų ir Šiaurės Vidurio Lietuvoje, čia aptinkama grupėmis.

Biologija ir ekologija. Gyvena mišriuose ir lapuočių miškuose. Mėgsta pelkių pakraščius ar upelių slėnius. Dažniau įsikuria netoli kirtaviečių, aikštelių ir pievų. Kartais apsigyvena atvirose vietose, kuriose grupėmis auga seni medžiai, miško parkuose. Uoksus kala sausuose ar puvinio pažeistuose minkštųjų lapuočių medžiuose, ypač drebulėse. Kiaušinius (6–7) deda gegužės mėn. Peri patelė ir patinas 17–18 dienų. Dažniausiai jaunikliai išsirita birželio pradžioje. Patelei žuvus, jauniklius globoja patinas. Uokse jaunikliai išbūna 24–25 dienas. Birželio pabaigoje jaunikliai uoksą palieka, bet dar kurį laiką grįžta į jį nakvoti. Dažniausiai maitinasi ant žemės ar netoli jos. Taip pat maisto ieško medžių kamienuose ar storesnių šakų žievės plyšiuose. Minta skruzdėlėmis, vabzdžių lervomis, voragyviais, retkarčiais uogomis ir vaisiais. Sėslus paukštis.

Jono Augustausko ir Vytauto Jusio nuotrauka

Populiacijų gausumas. 2001 m. perinčią populiaciją sudarė 500–700 perinčių porų. Gausiausiai aptinkama Biržų girioje, Čepkelių rezervate (po 20 porų), Taujėnų–Užulėnio miškuose (15 porų). Lančiūnavos miške, Plinkšių draustinyje ir jo apylinkėse, Adutiškio–Guntauninkų miškuose – 10 perinčių porų, Kamanų valstybiniame rezervate, Rūdninkų ir Žaliosios giriose, Dubingių miško masyve (Asvejos regioninis parkas), Žemaitijos nacionaliniame parke – 5–8 poros.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė yra džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas, senų medynų santykinis mažėjimas ir mitybos sąlygų prastėjimas (skruzdėlynų skaičiaus mažėjimas).

Informacijos šaltiniai

Raudonikis L., 2004: Europos Sąjungos reikšmės paukščiams svarbios teritorijos Lietuvoje. – Kaunas.

Summary

The Grey woodpecker has an uneven distribution in Lithuania. It is most abundant in eastern and south-eastern Lithuania, and rarely observed in the west and north of Lithuania. The nesting population is estimated at 500–700 pairs.

Aprašė Gediminas Brazaitis

Žalioji meleta

Picus viridis Linnaeus, 1758

ŠEIMA GENINIAI (*PICIDAE*)
BŪRYS GENINIAI PAUKŠČIAI (*PICIFORMES*)

3 (R) kategorija

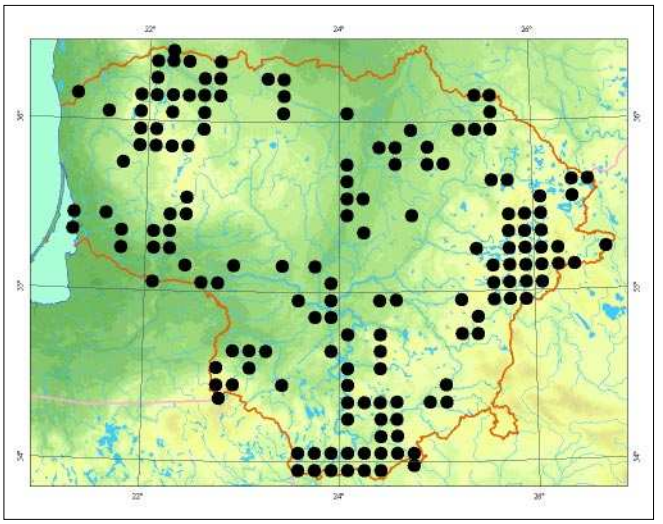
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II priedą.

Paplitimas. Vakarinėje Eurazijoje nuo Atlanto pakrančių iki Volgos slėnio, Kopetdago. Šiaurėje arealas siekia pietinę Skandinaviją; pietuose Mažąją Aziją, Viduržemio jūros pakrantes.
Lietuvoje daugiausiai randama rytinėje ir pietrytinėje dalyje nevientisuose miško masyvuose. Palyginti dažna rūšis Šiaurės Vidurio Žemaitijoje. Kitur reta, aptinkama mažiau derlingo dirvožemio sausesniuose vidutinio miškingumo rajonuose.

Biologija ir ekologija. Gyvena lapuočių ir mišriuose miško sklypuose palei aikštes, pievas ir upelius. Mėgsta paupių želdinius. Renkasi pusiau atviras ir atviras vietas su augančiais pavieniais medžiais. Vengia vienaamžių tankių pušynų ir eglynų, tačiau retkarčiais paukštis aptinkamas šių medžių išretėjusiuose želdiniuose. Uoksus kapoja sausuoliuose ar džiūstančiuose sutrūnijusiuose

Jono Augustausko nuotrauka

medžiuose. Kiaušinius (5–6) pradeda dėti gegužės pabaigoje. Deda kasdien. Peri abu poros nariai 15–17 dienų. Jaunikliai lizdą palieka 23–25 dienų amžiaus. Kiekvienas poros narys globoja po 2–3 jauniklius. Šeimyna laikosi netoli uokso. Vėliau paukščiai klajoja lizdavietės apylinkėse. Maitinasi daugiausia ant žemės skruzdėlėmis, todėl renkasi sausus ir greitai įšildomus dirvožemius. Taip pat maisto ieško medžių kamienų ir ypač stambesnių šakų paviršiuje. Sėslus paukštis.

Populiacijų gausumas. Nepakankamai ištirta rūšis. 2001 m. populiaciją sudarė 300–500 perinčių porų. Gausiausia Rytų, Šiaurės Vakarų ir Pietų Lietuvoje.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausios grėsmės yra džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas, santykinis senų medynų mažėjimas ir mitybos sąlygų prastėjimas (skruzdėlynų skaičiaus mažėjimas).

Informacijos šaltiniai

Raudonikis L., 2004: Europos Sąjungos reikšmės paukščiams svarbios teritorijos Lietuvoje. – Kaunas.

Summary

The Green woodpecker has an uneven distribution in Lithuania. It is most abundant in eastern and south-eastern Lithuania. It is also fairly common in the north of central Žemaitija. The nesting population is estimated at 300–500 pairs.

Aprašė Gediminas Brazaitis

Baltnugaris genys

Dendrocopos leucotos Bechstein, 1803

ŠEIMA GENINIAI (*PICIDAE*)
BŪRYS GENINIAI PAUKŠČIAI (*PICIFORMES*)

3 (R) kategorija

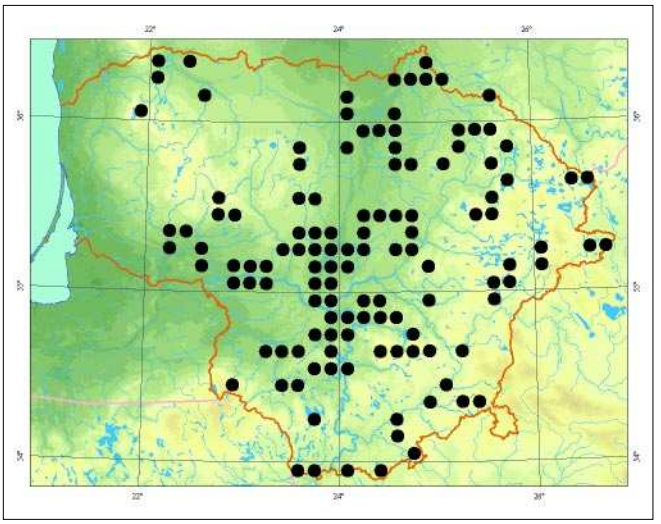
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II priedą ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Eurazijoje nuo Italijos, Austrijos, Skandinavijos iki Ramiojo vandenyno. Šiaurėje arealas siekia pietinę Skandinaviją, Jenisejaus aukštupį, Amūro baseiną. Pietuose arealas tęsiasi iki Volgos vidurupio, Balkanų pusiasalio, Mažosios Azijos.
Lietuvoje rūšis gausiausia Vidurio Lietuvoje. Rečiau ir negausiai aptinkama Rytų, Pietryčių, Pietų ir Pietvakarių Lietuvoje. Šiaurės Vakarų Lietuvoje labai reta, o pajūryje apskritai neaptikta.

Biologija ir ekologija. Didesnių įvairiaamžių, natūralios sukcesijos miškų paukštis. Lietuvoje rūšiai būdingos dviejų tipų buveinės: seni lapuočių medynai su ąžuolais bei pelkėti juodalksnių ir beržų medynai. Palyginti dažnai apsigyvena kirtaviečių ir miško pakraščiuose. Balandžio pirmoje pusėje kala uoksus supuvusių beržų, juodalksnių, gluosnių stuobriuose ir džiūstančiuose medžiuose. Kiaušinius (3–5) deda balandžio viduryje. Peri apie 15 dienų. Jaunikliai išsirita gegužės pradžioje. Lizde išbūna 27–28 dienas. Juos maitina patinas ir patelė. Minta daugiausia vabzdžių vikšrais, vabalais ir jų lervomis. Sėslus paukštis.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. 2001 m. populiaciją sudarė 900–1 200 porų. Gausiausios populiacijos yra Taujėnų–Užulėnio miške (35 poros), Buktos miške (32 poros), Babtų–Varluvos miške (20 porų), Lančiūnavos (20 porų), Padauguvos (15 porų) miškuose. Būdos–Pravieniškių miško masyve aptinkama 14 porų, Biržų girioje, Balbieriškio miške, Asvejos ir Adutiškio miško masyvuose po – 10 porų.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė – džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas, santykinis senų medynų mažėjimas. Baltnugariams geniams reikia formuoti medynus, kuriuose sausuolių yra daugiau nei 10–20 m^3/ha, o tinkamos buveinės sudaro daugiau nei 10 proc. bendro teritorijos ploto.

Informacijos šaltiniai

Raudonikis L., 2004: Europos Sąjungos reikšmės paukščiams svarbios teritorijos Lietuvoje. – Kaunas.

Summary

The White-backed woodpecker is most abundant in central Lithuania, yet rarely observed in eastern, southern and southwestern Lithuania. The nesting population is estimated at 900–1200 pairs.

Aprašė Gediminas Brazaitis

Tripirštis genys

Picoides tridactylum Linnaeus, 1758

ŠEIMA GENINIAI (*PICIDAE*)
BŪRYS GENINIAI PAUKŠČIAI (*PICIFORMES*)

2 (V) kategorija

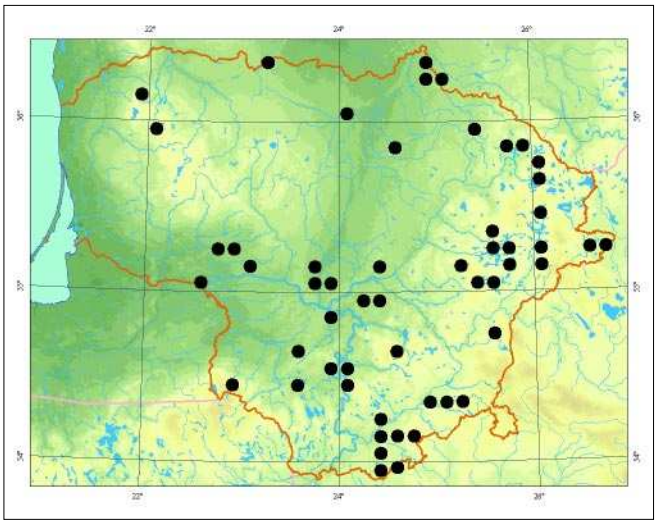
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II priedą ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Eurazijoje nuo Alpių ir Skandinavijos iki Ochotsko jūros. Pietuose arealas siekia Mongoliją, Karpatus ir Balkanų pusiasalį.
Lietuvoje rūšis dažnesnė rytinėje dalyje. Vidurio ir Pietvakarių Lietuvoje reta, dažniausiai randama pavieniui ir nuošaliose vietose.

Biologija ir ekologija. Gyvena dideliuose spygliuočių ir mišriuose miško masyvuose. Dažniausiai renkasi mišrius lapuočių ir brandžių eglynų medynus. Renkantis buveinę, labai svarbus džiūstančių medžių ir sausuolių gausumas, vėjavartų kiekis. Paukštis aptinkamas drėgnose ar pelkėtose vietose, senose degavietėse (spygliuočių medynai). Uoksus kala sausose ar sutrūnijusiose senose eglėse, kiek rečiau drebulėse, juodalksniuose, dažniausiai išretėjusiuose, pažeistuose miško sklypuose. Poruojasi balandžio mėn. Kiaušinius (4–5) deda gegužės mėn. Peri apie 14 dienų. Jaunikliai ritasi gegužės pabaigoje. Lizde išbūna 18–20 dienų. Jį palieka birželio antroje pusėje. Maitinasi po spygliuočių medžių žieve ar žievės paviršiuje gyvenančiomis vabzdžių lervomis. Sėslus paukštis.

Eugenijaus Drobelio nuotrauka

Populiacijų gausumas. 2001 m. populiacija buvo vertinama 150–200 perinčių porų. Gausiausios populiacijos yra Biržų girioje (30 porų), Būdos–Pravieniškių miškuose (10 porų), Rūdninkų girioje (8 poros), Padauguvos miške (6 poros), Adutiškio–Guntauninkų miške (6 poros). Rokantiškių–Taurijos, Asvejos ir Babtų–Varluvos miškuose aptiktos 3–4 poros.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė yra džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas, senų medynų, ypač eglynų, santykinis mažėjimas.

Informacijos šaltiniai

Raudonikis L., 2004: Europos Sąjungos reikšmės paukščiams svarbios teritorijos Lietuvoje. – Kaunas.

Summary

The Three-toed woodpecker is more abundant in the east, while in central and southwestern Lithuania it is observed sporadically and in isolated populations. The nesting population is estimated at 150–200 pairs.

Aprašė Gediminas Brazaitis

Dirvoninis kalviukas

Anthus campestris Linnaeus, 1758

ŠEIMA KIELINIAI (*MOTACILLIDAE*)
BŪRYS ŽVIRBLINIAI PAUKŠČIAI (*PASSERIFORMES*)

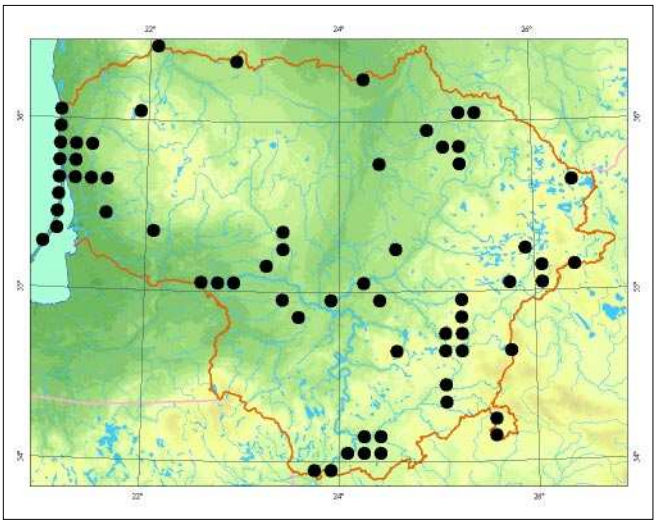
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II ir Paukščių direktyvos I priedus.

Paplitimas. Vakarinėje Eurazijoje nuo Atlanto iki Altajaus. Šiaurėje arealas siekia pietinę Švediją, Jenisejaus aukštupį, pietuose tęsiasi iki Afganistano, Mažosios Azijos, Vidužemio jūros pakrančių.
Lietuvoje dažniau rūšis aptinkama Kuršių nerijoje, Baltijos pajūryje, Vidurio ir Pietryčių Lietuvos smėlynuose. Kitur radamos nedidelės atskiros populiacijos.

Biologija ir ekologija. Veisiasi nederlinguose laukuose, atviruose smėlynuose, žmogaus veiklos pažeistose vietose, kurių žolių danga suardyta: smėlio ir žvyro karjeruose, naudojamuose durpynuose, kariniuose poligonuose. Parskrenda gegužės mėn. Lizdą (ant žemės, duobutėje) krauna gegužės pabaigoje. Deda 4–5 kiaušinius. Peri 13–14 dienų. Išaugina 1 vadą. Jaunikliai palieka lizdą būdami dviejų savaičių amžiaus. Minta vabzdžiais, jų vikšrais, vorais, smulkiais sliekais, moliuskais. Rudeninė migracija prasideda rugsėjį. Tolimasis migrantas.

Populiacijų gausumas. Dabartinę šalies populiaciją sudaro 400–600 perinčių porų. Didžioji jos dalis susitelkusi Kuršių nerijoje (čia kasmet peri 70–80 porų) ir Baltijos pajūryje. Klaipėdos krašte peri 200–300 porų. Po keliolika porų aptinkama Pabradės ir Gaižiūnų kariniuose poligonuose, buvusiame kariniame poligone Rūdninkų girioje ir agrariniame Kalvarijos apylinkių kraštovaizdyje. Pavienės poros peri naudojamuose durpynuose, smėlio ir žvyro karjeruose.

Sauliaus Karaliaus nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė pajūryje yra paukščių trikdymas perėjimo laikotarpiu. Perinčiai populiacijai žalą taip pat daro smėlio ir žvyro karjerų rekultivacija arba natūralus smėlynų užžėlimas.
Atviras smėlingas buveines būtina tvarkyti, išsaugant jų būdingus bruožus.

Informacijos šaltiniai

Gražulevičius G., 1994: Dirvoninis kalviukas (*Anthus campestris*) Lietuvos pajūryje. Raudoni lapai, 2: 15–16.
Jusys V., Mačiulis M., Mečionis R., Poškus A., Gražulevičius G., Petraitis A., 1999: Klaipėdos krašto perinčių paukščių atlasas. – Vilnius.

Summary

The current national population is estimated at 400–600 breeding pairs. Most are located in the Curonian Spit (70–80 pairs anually), along the Baltic Sea, as well as in the southeastern part of the country. Elsewhere only small, isolated populations can be found.

Aprašė Gediminas Gražulevičius

Geltongalvė kielė

Motacilla citreola Pallas, 1776

ŠEIMA KIELINIAI (*MOTACILLIDAE*)
BŪRYS ŽVIRBLINIAI PAUKŠČIAI (*PASSERIFORMES*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II priedą.

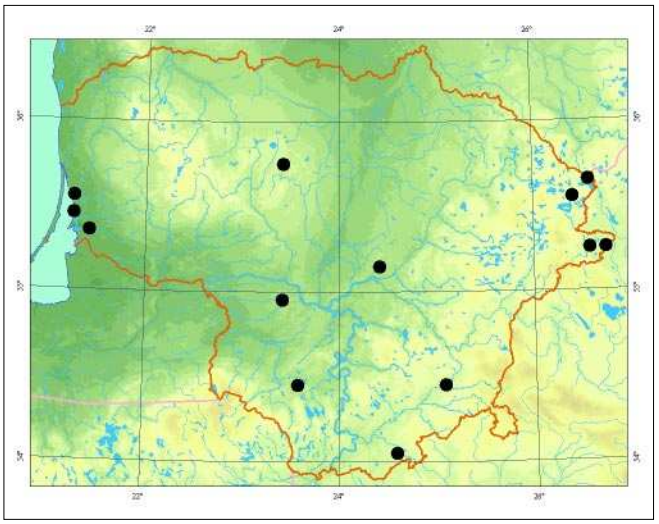
Paplitimas. Arealas nevientisas. Viena populiacijos dalis gyvena palei Arkties vandenyną nuo rytinio Baltosios jūros kranto iki Viliujaus aukštupio, o pietuose siekia Obės, Jenisejaus vidurupį. Kita — nuo Maskvos srities iki Užbaikalės, Himalajų. Arealas nuolatos plečiasi Vakarų kryptimi.
Lietuvoje pirmą kartą rūšis aptikta prieš 20 metų. Svarbiausios perėjimo vietos — Žuvinto ir Čepkelių rezervatai, Nemuno delta ir rytinė Kuršių marių pakrantė, Baltosios Vokės, Birvėtos žuvininkystės tvenkiniai, Novaraisčio, Sulinkių durpynai.

Biologija ir ekologija. Peri pelkėse ar užpelkėjusiose pievose, durpynuose, vandens telkinių pakrantėse. Parskrenda balandžio mėn. Paprastai keletas porų peri arti viena kitos. Lizdus suka ant žemės tarp žolių ir gerai juos paslepia. Kiaušinius (5—6, rečiau 4 ar 7) deda gegužės mėn. Išaugina 1 vadą. Peri abu poros nariai 13—14 dienų. Jaunikliai lizdą palieka maždaug po dviejų savaičių. Minta įvairiais bestuburiais, daugiausia vabzdžiais. Rudeninė migracija prasideda liepos mėn. Tolimasis migrantas.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje pirmą kartą 2 poros pastebėtos 1986 m. Žuvinte. Vėliau kasmet perėdavo 2—3 poros. 1992 m. vasarą Čepkelių rezervate stebėti

Vytauto Jusio nuotrauka

3 patinėliai ir kelios patelės, rastas lizdas su jaunikliais. 1993 m. aptikta Klaipėdos r. pamario pievose ties Tyrų pelke. Vėliau čia perėjo 1—3 poros. 1998 m. 4 poros aptiktos netoli Vilniaus, Baltosios Vokės žuvininkystės tvenkiniuose. 1998 m. aptiktos dar Ignalinos r. Drūkšelės upelės slėnyje ir Pušnies pelkėje, Radviliškio r. Sulinkių durpyne, Rusnės žuvininkystės tvenkinių teritorijoje. Dabartinę šalies populiaciją sudaro 50—100 perinčių porų.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausios grėsmės yra pavasarinis žolės deginimas perėjimo vietose ir hidrologinio režimo pokyčiai.

Informacijos šaltiniai

Pranaitis A., 1990: Citrine Wagtail (*Motacilla citreola*) breed in Lithuania Acta ornithologica Lithuanica, 2: 140—142.

Summary

This bird species has only recently been discovered in Lithuania. The first two pairs were observed in the Žuvintas area in 1986. Later they were discovered nesting in the Čepkeliai Strict Nature Reserve, the eastern shore of the Curonian Lagoon, in fishing dams in Baltoji Vokė and Birvėta and elsewhere. The current national population is estimated at 50—100 nesting pairs.

Aprašė Vytautas Jusys

Mėlyngurklė

Luscinia svecica Linnaeus, 1758

ŠEIMA STRAZDINIAI (*TURDIDAE*)
BŪRYS ŽVIRBLINIAI PAUKŠČIAI (*PASSERIFORMES*)

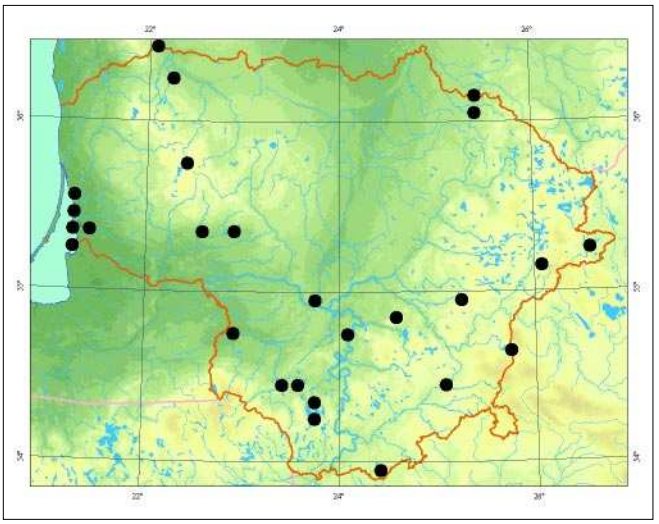
4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II ir Paukščių direktyvos I priedus.

Paplitimas. Eurazijoje nuo Pirėnų pusiasalio iki Ochotsko jūros. Šiaurėje arealas siekia arktinę Europos pakrantę, Taimyrą. Pietuose aptinkama iki Afganistano, Užkaukazės, Vidurio Europos.
Rūšis aptinkama visoje Lietuvos teritorijoje — nuo pat šiaurinių ir vakarinių iki rytinių ir pietinių pakraščių, tačiau paplitusi sporadiškai. Šiuo metu žinoma keliasdešimt perėjimo vietų.

Biologija ir ekologija. Lietuvoje dažniausiai įsikuria upių ar stovinčių vandens telkinių pakrantėse, šlapiuose nebeeksploatuojamuose durpynuose, drėgnose, viksvinėse žemapelkėse su krūmais, bet nemėgsta vandens pertekliaus. Teritoriją užima balandžio antroje pusėje. Judrus paukštis, aktyvus dieną ir naktį. Lizdą suka ant žemės po krūmu ar viksvų kupstu. Kiaušinius (5—6) deda gegužės pradžioje. Peri 13 dienų, daugiausia patelė. Per vasarą išaugina 1—2 vadas. Minta vabzdžiais ir jų lervomis, rečiau moliuskais, kitais bestuburiais. Rudeninė migracija prasideda rugpjūčio mėn. Tolimasis migrantas.

Populiacijų gausumas. Šalies populiacija vertinama 100—200 perinčių porų. Akivaizdžių rūšies gausumo pokyčių pastaraisiais metais nepastebėta. Svarbiausios veisimosi vietos yra Nemuno delta (daugiau nei 10 porų), Žuvinto rezervatas (iki 10), Biržulio ir Stervo pelkių kompleksas (6) Metelio ir Obelijos ežerai (daugiau nei 3), Baltosios Vokės durpynas (daugiau nei 3) ir Kazimieravo šlapžemės (daugiau nei 3).

Eugenijaus Drobelio nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Grėsmės nėra pakankamai aiškios. Pražūtingas teritorijos hidrologinio režimo pakeitimas (tiek sausinimas, tiek apsėmimas), krūmynų sutankėjimas ar nendrynų suvešėjimas atvirose šlapžemėse, tačiau pavieniai krūmai ir tanki žolinė augalija yra reikalingi. Pavojų kelia kanadinės audinės.

Informacijos šaltiniai

Raudonikis L., 2004: Europos Sąjungos reikšmės paukščiams svarbios teritorijos Lietuvoje. — Kaunas.
Jusys V., Mačiulis M., Mečionis R., Poškus A., Gražulevičius G., Petraitis A., 1999: Klaipėdos krašto perinčių paukščių atlasas. — Vilnius.

Summary
Data regarding its distribution is limited. More often found around the lower reaches of the Nemunas River and south and east of central Lithuania. The nesting population is estimated at 100—200 pairs.

Aprašė Liutauras Raudonikis

Meldinė nendrinukė

Acrocephalus paludicola Vieillot, 1817

ŠEIMA DEVYNBALSĖS (SYLVIIDAE)
BŪRYS ŽVIRBLINIAI PAUKŠČIAI (*PASSERIFORMES*)

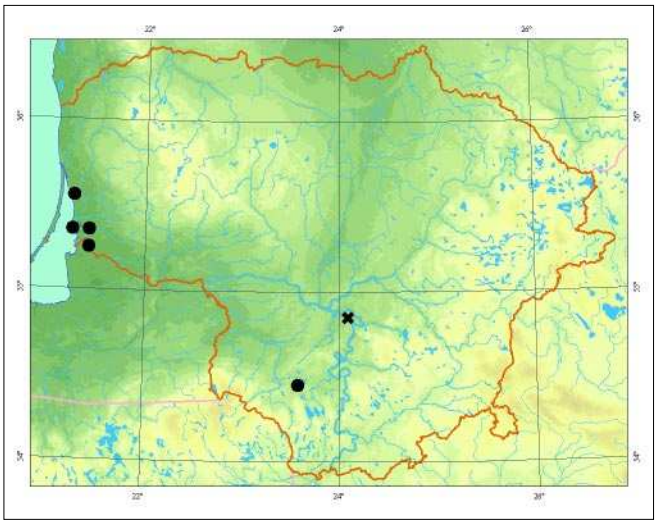
2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos I priedus ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Pastaruoju metu peri 8 pasaulio šalyse: Vokietijoje, Lenkijoje, Baltarusijoje, Lietuvoje, Latvijoje, Ukrainoje, Vengrijoje, Rusijoje. Eurazijoje rūšis paplitusi siaura juosta nuo rytinės Vokietijos vakaruose iki Obės rytuose.
Lietuvoje rūšis aptinkama prie Žuvinto ežero, Nemuno deltoje ir rytinėje Kuršių marių pakrantėje. Per paskutinius 20 metų sunyko perėjimo vieta Kauno marių pakrantėje.

Biologija ir ekologija. Peri atvirose, sezoniškai užliejamose viksvinėse pievose, atvirose žemapelkėse, kur auga įvairių rūšių viksvos, nendriniai dryžučiai, retos nendrės, pavieniai karklai. Poligamas. Parskrenda gegužės mėn. Lizdą dažniausiai krauna žolių kupste. Kiaušinius (3–6) deda gegužės pabaigoje. Išaugina 2 vadas. Peri 12–14 dienų. Jaunikliai pradeda skraidyti 15–16 dienų amžiaus. Minta įvairiais bestuburiais. Rudeninė migracija prasideda liepos pabaigoje. Tolimasis migrantas.

Populiacijų gausumas. Perinčios populiacijos gausumas skirtingais metais labai svyruoja, priklauso nuo hidrologinių sąlygų. 2000 m. šalies populiaciją sudarė 240 giedančių patinų, 2002 m. – 160, 2004 m. – 320, 2005 m. – 200. Kai kuriais metais Nemuno deltoje užregistruota 100–170 giedančių patinų. Rytinėje Kuršių marių pakrantėje suskaičiuojama 100–110 giedančių patinų. Čia paukščių skaičius mažėja (per paskutinį dešimtmetį sumažėjo 2,5 karto). Žuvinte užregistruota iki 10 giedančių patinų.

Jono Augustausko ir Vytauto Jusio nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Didžiausios grėsmės yra natūralių viksvinių pievų kultūrinimas, ankstyvas šienavimas (Nemuno deltoje), intensyvus ganymas. Natūraliai perėjimo vietos užauga sumedėjusia augalija (Žuvinto ež.) bei nendrėmis (Kuršių marių pakrantėse). Visose perėjimo vietose būtini specialūs buveinių tvarkymo darbai.

Informacijos šaltiniai

Summary

Abundance of the breeding population fluctuates significantly depending on the hydrological conditions in breeding habitats in a particular year. The current national population is estimated at 160–320 singing males, mainly distributed in the Nemunas River delta and the eastern side of the Curonian Lagoon. There has been a considerable decrease in population mostly due to the overgrowth of habitats with woody vegetation and reeds.

Aprašė Žydrūnas Preikša

Ūsuotoji zylė

Panurus biarmicus Linnaeus, 1758

ŠEIMA TIMALINIAI (*TIMALIIDAE*)
BŪRYS ŽVIRBLINIAI PAUKŠČIAI (*PASSERIFORMES*)

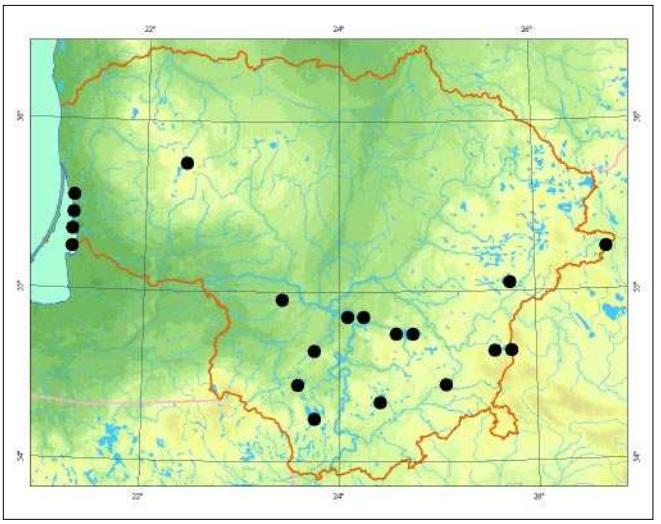
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II priedą.

Paplitimas. Eurazijoje arealas apima teritoriją nuo Ispanijos vakaruose iki Ramiojo vandenyno rytuose. Šiaurinė paplitimo riba eina per pietinę Švediją, Estiją, Volgos žemupį, pietinė – Vidužemio, Juodosios, Kaspijos jūrų pakrantes, Mažąją Aziją.
Lietuvoje rūšis rasta perinti Nemuno deltoje, rytinėje Kuršių marių pakrantėje, didesnių ežerų (Žuvinto, Biržulio, Obelijos, Metelio, Dusios) ar vandens saugyklų (Kauno ir Elektrėnų marių) nendrynuose, žuvininkystės tvenkiniuose (Baltosios Vokės, Kenos, Daugų, Arnionių, Birvėtos) ar durpynuose (Novaraisčio).

Biologija ir ekologija. Peri nendrėmis, švendrais apaugusiose vandens telkinių pakrantėse. Parskrenda kovo mėn. Lizdus suka nendrynuose, dažniausiai ant žemės ar kupsto netoli vandens. Kiaušinius (4–6) deda balandžio pabaigoje–rugpjūčio mėn. Išaugina 2–4 vadas. Peri 10–12 dienų. Jaunikliai lizdus palieka dar nemokėdami skaidyti – 10–12 dienų amžiaus. Minta įvairiais bestuburiais, daugiausia vabzdžiais, žiemą sėklomis. Rudeninė migracija prasideda rugpjūčio mėn. Artimasis migrantas, dalis paukščių žiemoja Lietuvoje.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje pirmą kartą rūšis aptikta Žuvinte 1925 m. Nuo 1970 m. iki 1975 m. čia perėjo iki 15 porų. 1973 m. pastebėta Biržulio ežere, 1975 m. – Elektrėnų vandens saugykloje, 1984 m. 3 poros perėjo Metelių ežere. Gausiausia Nemuno deltoje ir rytiniame Kuršių marių pakraštyje, kur kasmet peri nuo 100–150 porų; tačiau šiame regione jų gausumas svyruoja: 1999 m. ir 2001 m. perėjo iki 400–500 porų. Visose perėjimo vietose gausumo svyravimus lemia žiemos klimato sąlygos. Dabartinę šalies populiaciją sudaro 100–600 perinčių porų.

Vytauto Jusio nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė – natūralus vandens lygio svyravimas, pavasariniai nendrynų gaisrai ir didelių jų plotų išpjovimas. Būtina riboti nendrynų pjovimą.

Informacijos šaltiniai

Gražulevičius G., 1976: Usataja sinica v Litve. – Materialy IX Pribalt. Ornitol. Konf. – Vilnius.
Jusys V., Mačiulis M., Mečionis R., Poškus A., Gražulevičius G., Petraitis A., 1999: Klaipėdos krašto perinčių paukščių atlasas. – Vilnius.

Summary

The current national population is estimated at 100–600 pairs. Most of these are concentrated in the Nemunas River delta and along the eastern shore of the Curonian Lagoon. The species is also known to nest on the shores of larger lakes, water reserves and fish ponds with large reed areas. The main threats to its survival are the fluctuation of water levels during breeding periods, spring reed fires and their intensive exploitation.

Aprašė Vytautas Jusys

Plėšrioji medšarkė

Lanius excubitor Linnaeus, 1758

ŠEIMA MEDŠARKINIAI (*LANIIDAE*)
BŪRYS ŽVIRBLINIAI PAUKŠČIAI (*PASSERIFORMES*)

5 (Rs) kategorija

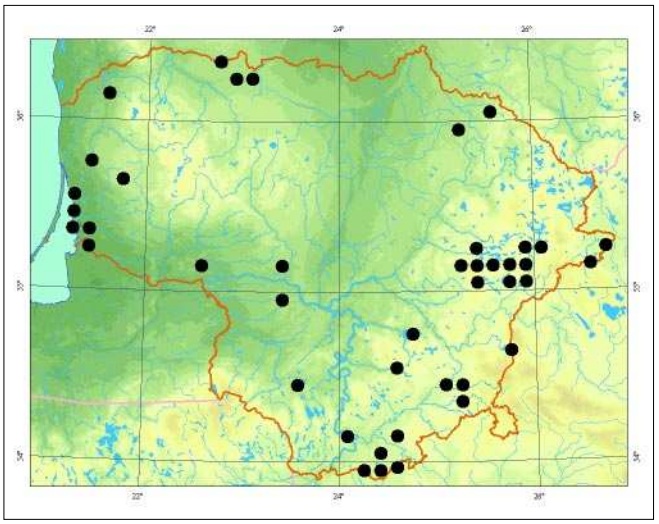
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II priedą.

Paplitimas. Nuo Atlanto pakrantės iki Ochotsko jūros rytuose, nuo miškatundrės zonos šiaurėje iki Užbaikalės, Volgos vidurupio, Karpatų, Balkanų, Pirėnų pusiasalio pietuose.
Paskutinius 15 metų rūšis Lietuvoje plinta ir įsikuria vis naujose teritorijose. Aptinkama beveik visose aukštapelkėse ir apleistuose durpynuose, miškingose teritorijose, net atviro kraštovaizdžio želdiniuose. Gausesnė Rytų bei Vakarų Lietuvoje. Žiemą visur aptinkama atviruose laukuose su pavieniais medžiais, elektros linijomis.

Biologija ir ekologija. Prieš keletą dešimtmečių pavienės poros perėdavo tik aukštapelkėse. Dabar peri apleistuose durpynuose, krūmais užaugančiuose dirvonuose, pamiškėse, paupiuose, miško masyvuose šalia atvirų vietų (biržių, aikščių). Palyginti masyvų lizdą suka medžiuose, dažniausiai pušyse, 2—10 m aukštyje. Tuoktuvės prasideda kovo mėn. Kiaušinius (4—7) deda balandžio antroje pusėje. Peri 16—17 dienų. Jaunikliai lizde išbūna iki 20 dienų. Birželio mėn. pradžioje juos palieka, tačiau dar apie dvi savaites šeimos laikosi apylinkėse. Grobį dažniausiai suseka tupėdamas aukštesnėse vietose, iš kurių gerai matyti apylinkės. Minta stambiais vabzdžiais, varliagyviais, driežais, smulkiaisiais žinduoliais, paukščiais. Artimasis migrantas. Žiemoja tikriausiai iš kitur atskridę paukščiai.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Paskutinius 15 metų rūšis plito, nes gausėjo ir perinti populiacija. Manoma, kad 1996—1998 m. gyveno 80—150 porų. Paskutiniais Europos paukščių gausumo suvestinės duomenimis, 2001 m. šalies populiacija vertinama 100—150 perinčių porų.

Grėsmės ir apsauga. Plėšriosioms medšarkėms gali būti svarbūs jų buveinių pokyčiai, ypač atvirų miško vietų, aukštapelkės plynių, pamiškių apaugimas mišku. Priešų gamtoje turi nedaug, kartais kiaunės išdrasko jų lizdus.

Informacijos šaltiniai

Summary

Over the last 15 years the species has established itself in many new territories. It can be found in almost all raised bogs and deserted peatbogs. There are currently 100—150 pairs nesting in Lithuania. It is more abundant in eastern and western Lithuania, and comparatively rare in the north of central Lithuania.

Aprašė Selemonas Paltanavičius, Liutauras Raudonikis

Sodinė starta

Emberiza hortulana Linnaeus, 1758

ŠEIMA STARTINIAI (*EMBERIZIDAE*)
BŪRYS ŽVIRBLINIAI PAUKŠČIAI (*PASSERIFORMES*)

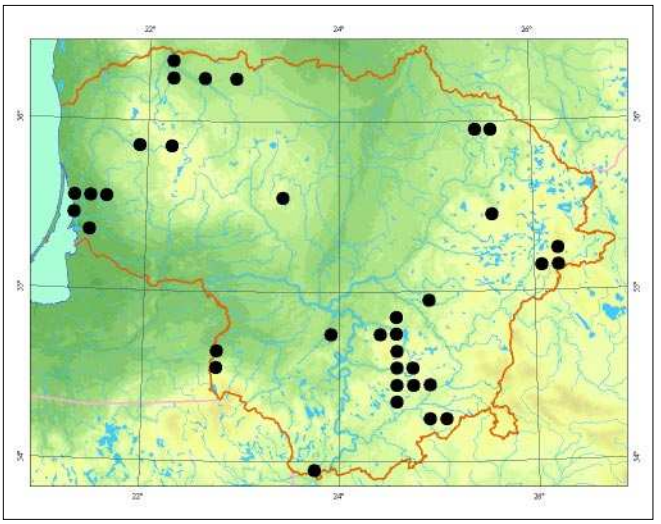
4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.
Įrašyta į Berno konvencijos III priedą ir Paukščių direktyvos I priedą.

Paplitimas. Eurazijoje nuo Skandinavijos iki Rytų Sibiro. Šiaurėje arealas siekia Baltąją jūrą, Jenisejaus aukštupį, pietuose tęsiasi iki Altajaus, Mažosios Azijos, Vidužemio jūros pakrantės.
Lietuvoje rūšis paplitusi labai netolygiai. Nereta pietrytinėje dalyje — Vilniaus, Rūdiškių, Onuškio apylinkėse. Dažnesnė pamaryje. Kitose šalies vietose randamos tik pavienės poros.

Biologija ir ekologija. Gyvena atvirose, įvairaus kraštovaizdžio ir kalvotose vietovėse, kur į pasėlių, ypač dobilų, plotus įsiterpia nedideli miškeliai. Mėgsta įsikurti pamiškėse. Monogamas. Parskrenda balandžio pabaigoje. Kiaušinius (4—6) deda gegužės mėn. Lizdas — duobutė ant žemės tarp žolių. Išaugina 1 vadą. Peri 11—14 dienų. Jaunikliai pradeda skraidyti 13—15 dienų amžiaus. Minta vabzdžių lervomis, vikšrais. Rudenį dažniausiai lesa augalų sėklas. Rudeninė migracija prasideda rugpjūčio mėn. Tolimasis migrantas.

Populiacijų gausumas. Tikslesnis perinčios populiacijos gausumas ir jo pokyčiai nežinomi. Dabartinę populiaciją sudaro apytiksliai 200—800 perinčių porų. Didžioji jos dalis susitelkusi pietrytinėje Lietuvos dalyje — Vilniaus, Trakų ir Varėnos rajonuose, mažiau — Nemuno deltoje ir pamaryje. Pavienės poros ar negausios jų grupės randamos visoje Lietuvoje. Pastaraisiais metais kai kuriose vietose rūšis nebeaptinkama, todėl manoma, kad perinti populiacija nežymiai mažėja.

Zsolt Kalotás nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Didžiausios grėsmės yra pesticidų naudojimas žemės ūkyje ir didelio ploto monokultūrų auginimas, kai iškertami pavieniai medžiai ar jų grupės, laukuose.
Veisimosi vietose reikia plėtoti ekologinę žemdirbystę, išlaikant kuo įvairesnį kraštovaizdį.

Informacijos šaltiniai

Summary

The current national population is estimated at 200—800 breeding pairs, mainly concentrated in southeastern Lithuania with a regularly breeding group in the coastal region. Abundance of the breeding population seems to be decreasing slightly, mostly due to an intensification of farming practices.

Aprašė Žydrūnas Preikša

Pilkoji starta

Miliaria calandra Linnaeus, 1758 (sin. *Emberiza calandra* Linnaeus, 1758)

ŠEIMA STARTINIAI (*EMBERIZIDAE*)
BŪRYS ŽVIRBLINIAI PAUKŠČIAI (*PASSERIFORMES*)

4 (I) kategorija

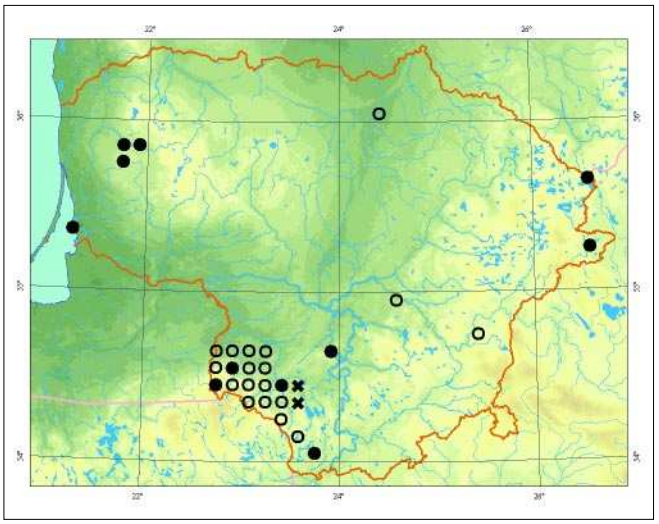
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos III priedą.

Paplitimas. Nuo Atlanto iki Irtyšiaus. Šiaurėje arealo riba siekia Pietų Švediją, Latviją, Vidurio Rusijos aukštumą, pietuose – Tian Šanį, Mažąją Aziją, Vidužemio jūros pakrantes.
Iki 1960–1970 m. Lietuvoje perėjo daugelyje rajonų. Paskutinį dešimtmetį matomos pavienės perinčios poros Alytaus, Lazdijų, Ignalinos, Vilkaviškio, Plungės, Šilutės rajonuose. Apie rūšies paplitimą trūksta duomenų. Aptinkama nuo rytinės (Drūkšių ež. apylinkių) iki vakarinės (Ventės k.) Lietuvos.

Biologija ir ekologija. Gyvena atviruose, ypač derlinguose, laukuose su pavieniais medžiais, krūmais, elektros linijomis. Vengia miškingų, šlapių ir didelių visiškai atvirų plotų. Lizdą suka ant žemės (medžio, krūmo ar žolės kupsto priedangoje) arba ant apatinių krūmų šakų iki metro aukštyje. Kiaušinius (dažniausiai 4–5) patelė peri 12–14 dienų. Jaunikliai lizdą palieka 11–13 dienų amžiaus. Per vasarą užaugina 2 jauniklių vadas, nors galimos ir 3 vados. Patinai gieda didesnę vasaros dalį, dažnai pasirenka aukštesnę vietą, iš kurios gerai matyti apylinkės. Minta mišriu maistu, daugiausia augalų sėklomis. Jauniklius daugiausia maitina vabzdžiais. Lietuvoje dalis populiacijos gyvena sėsliai, dalis klajoja.

Zsolt Kalotás nuotrauka

Populiacijų gausumas. Perinčios populiacijos gausumas akivaizdžiai sumažėjo per paskutinius tris dešimtmečius, tačiau to priežastis nežinoma. 1996–1998 m. šalies populiacija buvo įvertinta 20–50, o 1999–2001 m. – 10–30 perinčių porų. Pastarąjį dešimtmetį nykimo tendencijos sulėtėjo.

Grėsmės ir apsauga. Populiacijos būklę lemiantys veiksniai nežinomi. Rūšis yra paplitimo arealo pakraštyje, todėl čia pirmiausia pasireiškia neigiamos paplitimo ir gausumo kitimo tendencijos. Tikriausiai neigiamą poveikį turėjo didelio ploto monokultūrų, ypač grūdinių, įsivyravimas XX a. antroje pusėje, taip pat šaltos žiemos ir pesticidų naudojimas žemės ūkyje.
Perėjimo vietose svarbu ekologiškai ūkininkauti.

Informacijos šaltiniai

Summary
Considered to be a very rare species in Lithuania. The abundance of nesting populations has decreased over the last three decades. Currently there are 10–30 pairs.

Aprašė Selemonas Paltanavičius, Liutauras Raudonikis

Branto pelėausis

Myotis brandtii Eversmann, 1845

ŠEIMA LYGIANOSINIAI (*VESPERTILIONIDAE*)
BŪRYS ŠIKŠNOSPARNIAI (*CHIROPTERA*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno ir Bonos konvencijų II, Buveinių direktyvos IV priedus.

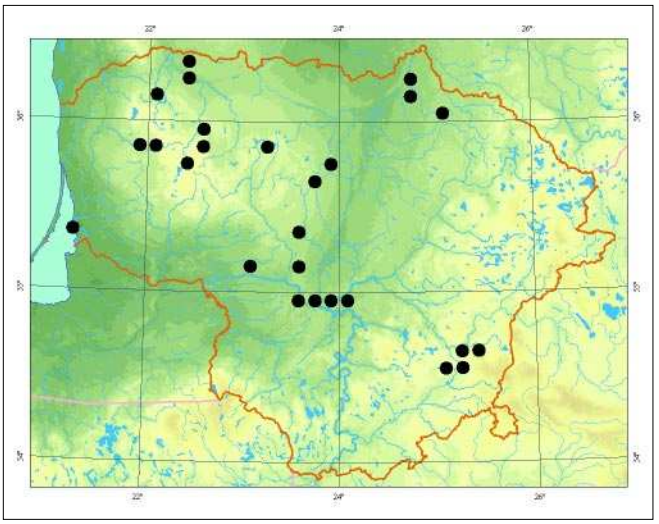
Paplitimas. Nuo pietinės Škotijos iki Šiaurės Korėjos ir Japonijos. Europos šiaurėje randama iki 65° š. p., pietuose — iki Pietryčių Prancūzijos, Vidurio Italijos ir pietinės Bulgarijos.
Lietuvoje rūšis paplitusi tik tam tikrose vietose, dažniau aptinkama centrinėse ir pietrytinėse teritorijose.

Biologija ir ekologija. Mažas šikšnosparnis. Labai panašus į ūsuotąjį pelėausį. Šių rūšių žvėrelius nelengva atskirti —jeigu jų arealai sutampa, jie neretai minimi kartu. Vasarą galima aptikti tik ultragarso detektoriais. Kitų šalių patirtis rodo, kad žvėrelis gyvena miškingose vietovėse, laikosi arčiau vandens telkinių, slepiasi pastatuose. Medžioti skrenda anksti, kartais dar visai nesutemus. Vesti jauniklių patelės buriasi į kolonijas. Veda 1 jauniklį. Žiemoja požemiuose, rūsiuose. Dažniau renkasi drėgnas, šiltesnes patalpas. Žiemovietėje mėgsta įsikurti atvirose vietose. Neretai žiemoja kartu su Natererio ir vandeniniais pelėausiais. Į žiemovietes pradeda rinktis jau rugsėjo pradžioje ir jose išbūna iki gegužės mėn.

Populiacijų gausumas. Šiltuoju metų laiku retai aptinkami šikšnosparniai. Pastebėti Šiaulių, Radviliškio, Telšių, Mažeikių, Plungės, Biržų, Kauno, Kėdainių ir Trakų rajonuose. Pagrindinės žiemovietės yra Kaune.

Jono Augustausko nuotrauka

Čia apsistoja per 100 šių pelėausių. Žiemojančių žvėrelių aptikta Panemunėje, o pastaraisiais metais ir Vilniaus žiemovietėse.

Grėsmės ir apsauga. Žiemoviečių nykimas dėl pastatų atnaujinimo, plėšrūnų (kiaunių, kačių), trikdymas žiemovietėse.
Reikėtų vengti trikdyti žiemovietėse, įrengti saugių vietų slėptis nuo plėšrūnų.

Informacijos šaltiniai

Balčiauskas L., Trakimas G., Juškaitis R., Ulevičius A., Balčiauskienė L., 1999: Lietuvos žinduolių, varliagyvių ir roplių atlasas. — Vilnius.
Pauža D. H., Paužienė N., 1996: Distribution, status and protection of Lithuanian bats. — Ekologija, 3: 44—65.

Summary
A rare bat species during the warmer months, registered in eight districts. It is more common in wintering areas in central Lithuania. Most individuals (over 100) hibernate in Kaunas, others, either solitary individuals or small groups, hibernate elsewhere.

Aprašė Kazimieras Baranauskas

Kūdrinis pelėausis

Myotis dasycneme Boie, 1825

ŠEIMA LYGIANOSINIAI (*VESPERTILIONIDAE*)
BŪRYS ŠIKŠNOSPARNIAI (*CHIROPTERA*)

2 (V) kategorija

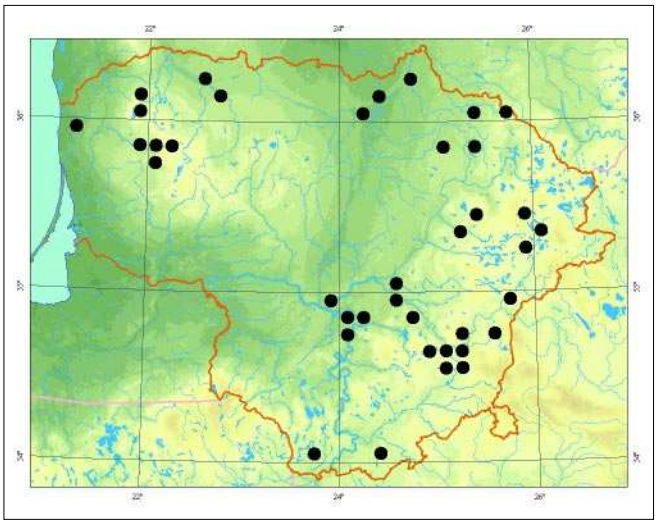
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno ir Bonos konvencijų II, Buveinių direktyvos II ir IV priedus.

Paplitimas. Palearktikoje: nuo Olandijos ir pietinės Švedijos iki centrinio Sibiro; atskiros populiacijos aptinkamos Mandžiūrijoje. Europoje veisimosi kolonijos randamos Olandijoje, Šiaurės Vokietijoje, Danijoje, Pietų Švedijoje, Lenkijoje, Baltijos šalyse, Ukrainoje, Moldovoje, Slovakijos ir Vengrijos pasienyje.
Lietuvoje radavietės nutolusios viena nuo kitos dešimtis kilometrų. Vasarą rūšis aptikta šalia Jogailos kalno (Varėnos r., 1984–1985) ir Verkiuose (Vilniuje, 1990). Užregistruota Biržų, Ignalinos, Kretingos, Pasvalio, Rokiškio, Trakų bei Švenčionių rajonuose (1997–1998), Trakuose ir Aukštadvario apylinkėse (2005). Žiemą rasta Žagariškių, Julijanavos, Rokų, Naujosios Fredos fortuose (Kaune, 1985–1997), Verkiuose (Vilniuje, 1998), Panerių tunelyje, Rasų ir Šeškinės žiemovietėse (Vilniuje, 2000–2005), Rokų draustinyje (Kaune).

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio šikšnosparnis, tačiau didžiausias iš Lietuvos pelėausių. Sėslus, ieškodamas tinkamos žiemovietės kartais migruoja į netolimas vietas. Šiltuoju metų laiku slepiasi medinių pastatų plyšiuose, drevėse, inkiluose, dažniausiai prie vandens telkinių. Minta vabzdžiais, kuriuos gaudo skraidydamas palei vandenį, kartais juos pastveria nuo vandens paviršiaus. Nuo spalio–lapkričio mėn. iki balandžio pabaigos–gegužės pradžios žiemoja erd-

Jono Augustausko nuotrauka

viuose požemiuose, kuriuose patalpų temperatūra būna 2–8 °C.

Populiacijų gausumas. Retas ir šiltuoju metų laiku, ir žiemą. Žinoma tik 1 veisimosi kolonija (Ignalinos r., Kaltanėnuose). Pastaraisiais dešimtmečiais didžiausios žiemojančių žvėrelių grupės aptinkamos Vilniuje (apie 60 ind.) ir Kaune (apie 30 ind.).

Grėsmės ir apsauga. Žiemoviečių nykimas dėl pastatų atnaujinimo, plėšrūnų (kiaunių, kačių), trikdymas žiemovietėse. Neigiamą įtaką turi drevėtų medžių kirtimas. Reikėtų vengti trikdyti žiemovietėse, įrengti saugių vietų slėptis nuo plėšrūnų, išsaugoti drevėtus medžius ir įrengti naujų slėptuvių prie didelių vandens telkinių.

Informacijos šaltiniai

Balčiauskas L., Trakimas G., Juškaitis R., Ulevičius A., Balčiauskienė L., 1999: Lietuvos žinduolių, varliagyvių ir roplių atlasas. – Vilnius.
Pauža D. H., Paužienė N., 1996: Distribution, status and protection of Lithuanian bats. – Ekologija, 3: 44–65.

Summary

A rare species in Lithuania. Of late only one breeding colony is known in Kaltanėnai in the Ignalina district, while individuals or small groups have been registered in eight districts. Wintering groups (around 30–60 individuals) hibernate in wintering areas in Vilnius and Kaunas. The population appears to be stable.

Aprašė Kazimieras Baranauskas

Natererio pelėausis

Myotis naterreri Kuhl, 1817

ŠEIMA LYGIANOSINIAI (*VESPERTILIONIDAE*)
BŪRYS ŠIKŠNOSPARNIAI (*CHIROPTERA*)

3 (R) kategorija

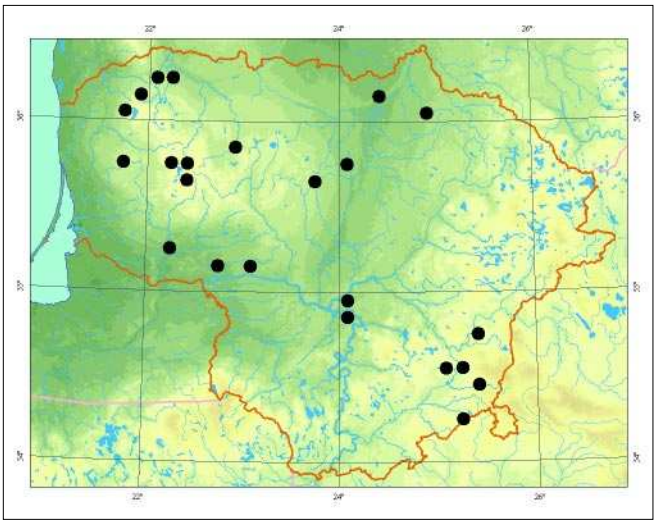
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2003 m.
Įrašyta į Berno ir Bonos konvencijų II, Buveinių direktyvos IV priedus.

Paplitimas. Nuo Portugalijos, Airijos iki Uralo, Artimųjų Rytų ir Turkmėnijos. Randama Šiaurės ir Vakarų Afrikoje. Europoje plačiai paplitusi rūšis, tačiau tik šiaurinėse teritorijose iki 63° š. p.
Lietuvoje pastebėta Biržų, Jurbarko, Šiaulių, Radviliškio, Telšių, Mažeikių, Plungės, Trakų, Vilniaus rajonuose ir Kauno fortuose.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio šikšnosparnis. Ekologija šiltuoju metų laiku Lietuvoje mažai ištirta, registruoti tik ultragarso detektoriais. Sėslus, migruoja tik į netolimas vietas. Vasarą patelės buriasi į kolonijas, po 20–80. Patinai dažniausiai laikosi pavieniui, kartais grupelėmis, retsykiais aptinkami ir patelių kolonijose. Slepiasi medžių drevėse, inkiluose, po atšokusia medžių žieve, pastogėse. Maitintis skrenda visiškai sutemus. Vabzdžius gaudo ore, juos gali rinkti ir nuo lapų. Jauniklį (1) veda birželio viduryje. Poruojasi nuo rudens iki pavasario. Žiemoja dažniausiai drėgnų požemių plyšiuose, pakibę ant sienų, palubėse, dažnai kartu su vandeniniais bei Branto pelėausiais. Žiemovietėse išbūna nuo spalio iki balandžio mėn.

Kazimiero Baranausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Plačiai paplitusi, bet retai aptinkama rūšis. Nerasta Šiaurės Rytų ir Pietvakarių Lietuvoje. Dažniau aptinkami Kauno žiemovietėse (kasmet apie 200), kitose žiemovietėse pastebėtos mažos grupelės arba tik pavieniai individai.

Grėsmės ir apsauga. Žiemoviečių nykimas dėl pastatų atnaujinimo ir plėšrūnų (kiaunių, kačių), trikdymas žiemovietėse.
Reikėtų vengti trikdyti žiemovietėse, įrengti saugių slėptuvių nuo plėšrūnų.

Informacijos šaltiniai

Balčiauskas L., Trakimas G., Juškaitis R., Ulevičius A., Balčiauskienė L., 1999: Lietuvos žinduolių, varliagyvių ir roplių atlasas. – Vilnius.
Pauža D. H., Paužienė N., 1996: Distribution, status and protection of Lithuanian bats. – Ekologija, 3: 44–65.

Summary

Found in seven districts during the warmer months, but only in small numbers. Greater numbers are found in Kaunas wintering areas (about 200 individuals annually), and elsewhere in smaller groups or only as solitary individuals.

Aprašė Kazimieras Baranauskas

Šikšniukas nykštukas

Pipistrellus pipistrellus Schreber, 1774

ŠEIMA LYGIANOSINIAI (*VESPERTILIONIDAE*)
BŪRYS ŠIKŠNOSPARNIAI (*CHIROPTERA*)

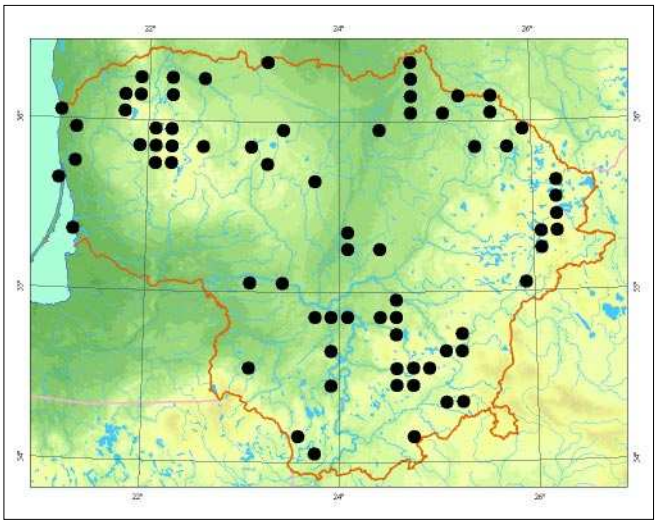
4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno ir Bonos konvencijų II, Buveinių direktyvos IV priedus.

Paplitimas. Didesnėje Europos dalyje, kai kuriose pietvakarinėse Azijos teritorijose bei šiaurinėje Afrikoje. Europoje plačiai paplitusi rūšis, šiaurinėse dalyse – tik iki 63–64° š. p.
Lietuvoje plačiai paplitusi, aptikta daugelyje rajonų.

Biologija ir ekologija. Mažas šikšnosparnis. Migrantas. Lietuvoje aptinkamas tiktai šiltuoju metų laiku. Iš Pietvakarių Europos žiemoviečių sugrįžta gegužės pradžioje. Patelių kolonijos įsikuria gerai saulės šildomų pastatų stogų, sienų ertmėse, už langų apvadų ir pan. Neretai laikosi kartu su Natuzijaus šikšniukais, kitais šikšnosparniais. Patinai slepiasi pavieniui arba mažomis grupelėmis. Minta smulkiais vabzdžiais miškingų vietovių pakraščiuose, vandens telkinių pakrantėse, parkuose. Maitintis skrenda tuojau po saulės laidos. Aktyviai maitinasi ir paryčiais. Atvėsus orams, kaip ir kiti šikšnosparniai, tam tikrą laikotarpį praleidžia įmigę. Veda 1 (kartais 2) jauniklius. Rudeninė migracija prasideda liepos pabaigoje. Jos metu ir poruojasi.

Populiacijos gausumas. Nors plačiai paplitęs šikšnosparnis, bet negausus. Dažniausiai randami pavieniai individai arba mažos jų grupelės. Didesnės grupės (iki 500 ind.) aptiktos rudeninės migracijos metu (Aukštaitijos nacionaliniame parke).

Kazimiero Baranausko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Senų pastatų atnaujinimas.
Tose vietose, kuriose lankosi didelės mažųjų šikšnosparnių grupės, reikėtų įrengti pastatų pastoges imituojančių ar kitokių slėptuvių.

Informacijos šaltiniai

Balčiauskas L., Trakimas G., Juškaitis R., Ulevičius A., Balčiauskienė L., 1999: Lietuvos žinduolių, varliagyvių ir roplių atlasas. – Vilnius.
Pauža D. H., Paužienė N., 1996: Distribution, status and protection of Lithuanian bats. – Ekologija, 3: 44 –65.

Summary
Widely distributed across Lithuania and found in many districts, yet it is not abundant. It is commonly observed alone or in small groups. Groups numbering up to 500 individuals of this species have been observed during the autumn migration period in south-eastern Lithuania.

Aprašė Kazimieras Baranauskas

Mažasis nakviša

Nyctalus leisleri Kuhl, 1817

ŠEIMA LYGIANOSINIAI (*VESPERTILIONIDAE*)
BŪRYS ŠIKŠNOSPARNIAI (*CHIROPTERA*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno ir Bonos konvencijų II, Buveinių direktyvos IV priedus.

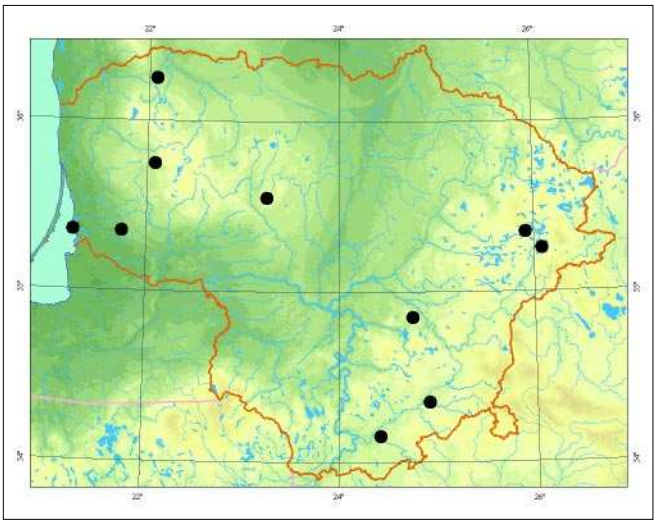
Paplitimas. Nuo Vakarų Europos iki Pietryčių Azijos, rytuose — iki Indijos. Aptinkama ir Šiaurės Vakarų Afrikoje. Randama beveik visoje Europoje, išskyrus Islandiją, Daniją, Norvegiją, šiaurinę Švediją, Suomiją, Estiją ir šiaurinę Rusijos dalį.
Lietuvoje žinoma vos keletas rūšies radaviečių Ignalinos, Mažeikių, Trakų, Raseinių, Šilutės ir Varėnos rajonuose.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio šikšnosparnis. Migrantas. Ekologija šalyje menkai ištirta. Pavasarį grįžęs iš žiemoviečių Pietų Europoje įsikuria drevėse, uoksuose, inkiluose, pastatuose. Kartais aptinkamas kartu su rudaisiais nakvišomis. Vesti jauniklių patelės buriasi į kolonijas, po 20—40. Patinai linkę laikytis pavieniui arba mažomis grupelėmis. Maitintis skrenda tuojau po saulės laidos. Paprastai medžioja du kartus per naktį — valandą iš vakaro ir paryčiais. Minta vabzdžiais virš vandens telkinių, miško aikštelėse, retuose parkuose, senų medžių alėjose. Paryčiais į slėptuves grįžta pusvalandį prieš saulei patekant.

Populiacijų gausumas. Retas šikšnosparnis šalyje. Pastebėti tik pavieniai individai arba mažos jų grupelės. Gausesnės grupelės aptiktos Trakų r., Vilniuje migracijos metu rugpjūčio mėn. pabaigoje.

Dainiaus Haroldo Paužos nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Grėsmės nežinomos. Neigiamą įtaką turi drevėtų medžių kirtimas ir senų pastatų atnaujinimas.
Saugiai įrengtos slėptuvės didesnių vandens telkinių pakrantėse tikriausiai leistų pagausinti šių retų žvėrelių populiaciją šalyje.

Informacijos šaltiniai

Balčiauskas L., Trakimas G., Juškaitis R., Ulevičius A., Balčiauskienė L., 1999: Lietuvos žinduolių, varliagyvių ir roplių atlasas. — Vilnius.
Pauža D. H., Paužienė N., 1996: Distribution, status and protection of Lithuanian bats. — Ekologija, 3: 44—65.

Summary
A rare bat species in Lithuania, observed only during the warmer months. Found alone or in small groups in six districts, with larger numbers sighted only during the autumn migration period.

Aprašė Kazimieras Baranauskas

Rudasis nakviša

Nyctalus noctula Schreber, 1774

ŠEIMA LYGIANOSINIAI (*VESPERTILIONIDAE*)
BŪRYS ŠIKŠNOSPARNIAI (*CHIROPTERA*)

5 (Rs) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno ir Bonos konvencijų II, Buveinių direktyvos IV priedus.

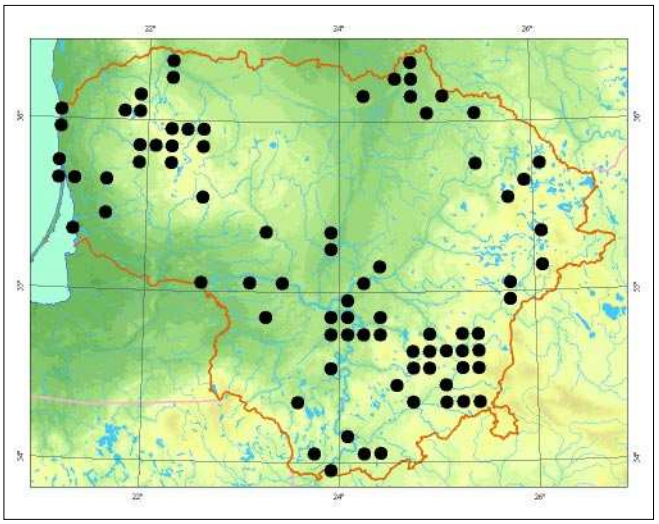
Paplitimas. Nuo Pirėnų pusiasalio iki Kinijos ir Šiaurės Vietnamo (išskyrus Europos šiaurines, o Azijos šiaurines bei pietines teritorijas).
Lietuvoje randama visoje teritorijoje.

Biologija ir ekologija. Stambus, pats didžiausias mūsų šikšnosparnis. Migrantas. Pavasarį grįžęs iš Pietų Europos žiemoviečių įsikuria medžių drevėse, inkiluose, pastatų stogų ir sienų ertmėse. Patinai laikosi atskirai, pavieniui, gina savo teritoriją nuo kitų. Patelės buriasi į kolonijas, po 20–40. Maitintis skrenda labai anksti, neretai dar saulei visai nenusileidus. Vabzdžius mėgsta gaudyti virš vandenų 30–60 m aukštyje, pastveria stambių vabalų. Į slėptuves grįžta brėkštant. Veda 1 (kartais 2 ar net 3) jauniklius. Iškilus pavojui, patelės jauniklius perneša į kitą slėptuvę. Jaunikliai greitai auga, po mėnesio ima skraidyti ir netrukus tampa savarankiški. Poruojasi rudenį migracijos metu. Tuomet patinai slėptuvėse savitais garsais vilioja pateles ir kuria haremus.

Populiacijų gausumas. Dažniau aptinkami pavieniai individai, tačiau daugelyje rajonų galima pamatyti besimaitinančių šikšnosparnių grupes iš keleto ar kelioli-

Kazimiero Baranausko nuotrauka

kos žvėrelių virš gatvių apšvietimo žibintų, ypač rudenėjant. Patelių jauniklių vedimo kolonijos aptiktos Vilniuje ir Tamošavoje (Trakų r.). Nedideli būreliai rudeninės migracijos metu aptinkami paukščių ir ilguose šikšnosparnių inkiluose, uoksuose. Populiacija stabili.

Grėsmės ir apsauga. Drevėtų medžių kirtimas ir senų pastatų atnaujinimas.
Saugiai įrengtos slėptuvės didesnių vandens telkinių pakrantėse, miškų masyvų migraciniuose koridoriuose leistų pagausinti šių stambiausių Lietuvos šikšnosparnių populiaciją šalyje.

Informacijos šaltiniai

Balčiauskas L., Trakimas G., Juškaitis R., Ulevičius A., Balčiauskienė L., 1999: Lietuvos žinduolių, varliagyvių ir roplių atlasas. – Vilnius.
Pauža D. H., Paužienė N., 1996: Distribution, status and protection of Lithuanian bats. – Ekologija, 3: 44–65.

Summary
A migratory bat found in many districts in Lithuania. Found alone or in small groups, usually when feeding above water bodies. Two colonies producing young are known. During the autumn migration period it can be found in hollows, nesting boxes, and in attics.

Aprašė Kazimieras Baranauskas

Šiaurinis šikšnys

Eptesicus nilssonii Keyserling et Blasius, 1839

ŠEIMA LYGIANOSINIAI (*VESPERTILIONIDAE*)
BŪRYS ŠIKŠNOSPARNIAI (*CHIROPTERA*)

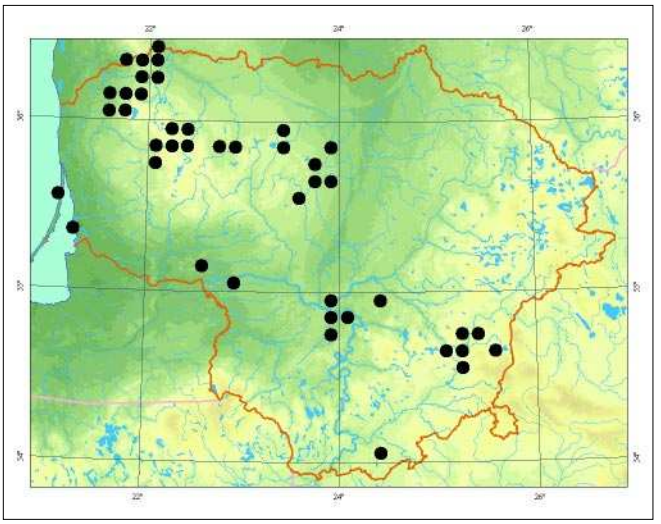
4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno ir Bonos konvencijų II, Buveinių direktyvos IV priedus.

Paplitimas. Nuo Vidurio Europos iki Japonijos. Europoje aptinkama centrinėse ir šiaurinėse teritorijose. Vienintelė šikšnosparnių rūšis, randama net prie poliarinio rato.
Lietuvoje plačiau paplitusi šiauriniuose, vakariniuose bei rytiniuose rajonuose.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio šikšnosparnis. Sėslus. Vesti jauniklių patelės buriasi į kolonijas. 20—60 individų kolonijos įsikuria pastatuose. Pavieniai žvėreliai slepiasi uoksuose, medžių rietuvėse. Maisto ieškoti skrenda iškart po saulės laidos. Vabzdžius mėgsta gaudyti miškų, sodų, parkų aikštelėse, virš vandens telkinių, gyvenvietėse prie apšvietimo lempų. Jauniklius (1—2) veda antroje birželio mėn. pusėje. Į žiemovietes pradeda rinktis rugsėjo pabaigoje. Žiemoja šaltuose požemiuose, rūsiuose, pusrūsiuose, kuriuose temperatūra būna 1—5 °C. Slepiasi plyšiuose, kartais kabo ant sienų, palubėse, dažnai pavieniui, kartais nedidelėmis grupelėmis su kitų rūšių šikšnosparniais. Žiemovietes palieka paskutinėmis balandžio mėn. dienomis arba gegužės pradžioje.

Populiacijų gausumas. Šiltuoju metų laiku aptinkami pavieniai žvėreliai ar nedidelės jų grupelės maitinimosi ir jauniklių vedimo vietose. Pagrindinėse šalies šikšnosparnių žiemovietėse jų būna nedaug, po vieną ar kelis.

Jono Augustausko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Žiemoviečių nykimas dėl pastatų atnaujinimo, plėšrūnų (kiaunių, kačių), trikdymas žiemovietėse. Neigiamą įtaką turi drevėtų medžių kirtimas.
Reikėtų vengti trikdyti žvėrelius žiemovietėse, įrengti saugių vietų slėptis nuo plėšrūnų ir išsaugoti drevėtus medžius.

Informacijos šaltiniai

Balčiauskas L., Trakimas G., Juškaitis R., Ulevičius A., Balčiauskienė L., 1999: Lietuvos žinduolių, varliagyvių ir roplių atlasas. — Vilnius.
Pauža D. H., Paužienė N., 1996: Distribution, status and protection of Lithuanian bats. — Ekologija, 3: 44—65.

Summary

A locally distributed bat species, more commonly found in the northern, western and eastern territories. In summer, larger groups have been observed only in feeding and rearing areas. Small groups or solitary individuals have been found in the usual wintering areas.

Aprašė Kazimieras Baranauskas

Vėlyvasis šikšnys

Eptesicus serotinus Schreber, 1774

ŠEIMA LYGIANOSINIAI (*VESPERTILIONIDAE*)
BŪRYS ŠIKŠNOSPARNIAI (*CHIROPTERA*)

5 (Rs) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno ir Bonos konvencijų II bei Buveinių direktyvos IV priedus.

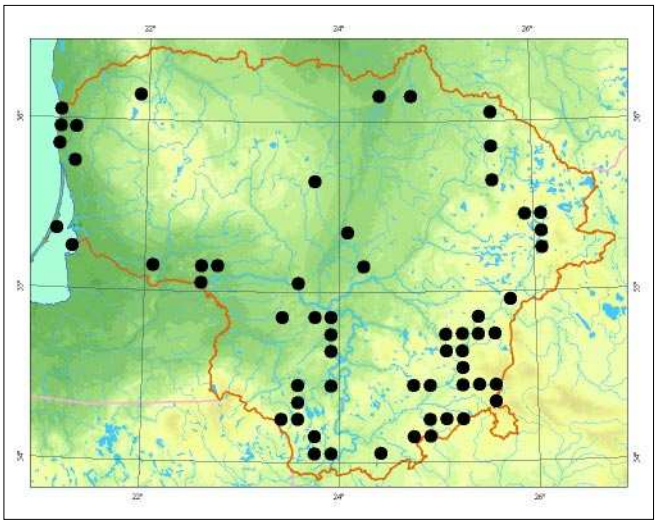
Paplitimas. Visoje Europoje, Azijoje (išskyrus jų šiaurines teritorijas, o Azijos ir pietines) bei Šiaurės Afrikoje. Lietuvoje rūšis randama beveik visoje teritorijoje.

Biologija ir ekologija. Didelis šikšnosparnis. Aptinkamas šiltuoju metų laiku ir žiemą. Vasarą slepiasi pastatų stogų, sienų ertmėse. Pastaraisiais metais pastebimas kolonijų gausėjimas gerai saulės šildomų sodų namelių palėpėse. Vesti jauniklių patelės buriasi į kolonijas, po 100—200. Patinai tuo metu laikosi pavieniui arba mažomis grupelėmis. Maitintis skrenda tuojau po saulės laidos. Gaudo stambius vabzdžius, mėgsta grambuolius. Jauniklį (1) veda birželio viduryje. Po mėnesio jaunikliai jau pradeda skraidyti. Žiemoti įprastinėse šikšnosparnių žiemovietėse (rūsiuose, požemiuose) vengia — įsikuria antžeminiuose pastatuose, tikriausiai ir daugiabučių namų ertmėse, nes žiemą dažnai patenka ir į gyvenamąsias patalpas.

Populiacijų gausumas. Didžiojoje šalies teritorijoje įprastas šikšnosparnis. Nors populiacijos dydis nėra tiksliai žinomas, tačiau pastebimas jos gausėjimas. Pastarąjį dešimtmetį Vilniaus apylinkėse vasarą užfiksuota keletas didelių, naujai susiformavusių jauniklių vedimo kolonijų, kuriose suskaičiuojama ir po 100—200 žvėrelių.

Jono Augustausko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Žmonių nepakantumas didelėms šių žvėrelių grupėms gyvenamuosiuose pastatuose. Reikėtų įrengti palėpes imituojančių slėptuvių netoli šikšnosparnių kolonijų, užuovėjingose, gerai saulės šildomose vietose.

Informacijos šaltiniai

Balčiauskas L., Trakimas G., Juškaitis R., Ulevičius A., Balčiauskienė L., 1999: Lietuvos žinduolių, varliagyvių ir roplių atlasas. — Vilnius.
Pauža D. H., Paužienė N., 1996: Distribution, status and protection of Lithuanian bats. — Ekologija, 3: 44—65.

Summary
This species can be found in many districts in the country. Larger gatherings have been recorded in the southern parts of the country. These bats usually seek shelter in buildings closer to humans, both in winter and during the warmer months. They are rarely found in the usual bat wintering areas.

Aprašė Kazimieras Baranauskas

Dvispalvis plikšnys

Vespertilio murinus Linnaeus, 1758

ŠEIMA LYGIANOSINIAI (*VESPERTILIONIDAE*)
BŪRYS ŠIKŠNOSPARNIAI (*CHIROPTERA*)

3 (R) kategorija

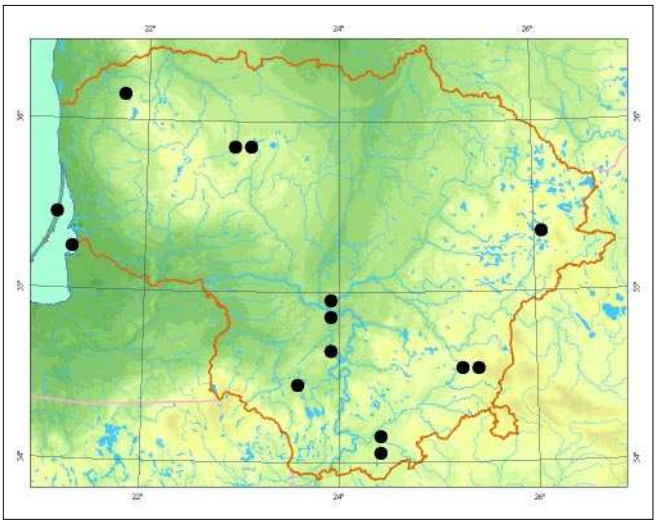
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno ir Bonos konvencijų II, Buveinių direktyvos IV priedus.

Paplitimas. Palearktikos vidutinio klimato juostoje. Šiaurinė arealo riba — apie 60° š. p. Pietuose rūšis paplitusi iki šiaurinio Irano, Afganistano ir šiaurinio Pakistano. Europoje aptinkama nuo Šiaurės Rusijos, Pietų Švedijos, Norvegijos, Rytų Danijos, Šiaurės Rytų Vokietijos iki Pietvakarių Prancūzijos, Italijos Alpių, Graikijos ir Kaukazo.
Lietuvoje vasarą paplitusi lokaliai, dažnesnė pietiniuose ir pietvakariniuose rajonuose. Migracijų metu rūšis aptikta Vilniuje ir Šilutės rajone.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio šikšnosparnis. Tolimasis migrantas. Lietuvoje aptinkamas šiltuoju metų laiku. Vilniuje 2006 m. ir žiemą. Ekologija šalyje menkai ištirta. Pavasarį sugrįžę iš žiemoviečių Pietų Europoje slepiasi aukštų pastatų stogų ir sienų ertmėse, mediniuose bokštuose, medžių drevėse, plyšiuose. Patelių kolonijose kartais įsikuria ir kitų rūšių šikšnosparnių. Maitintis skrenda vėlai. Skrydis tiesus, greitas, veržlus. Vabzdžius dažniausiai gaudo virš vandens telkinių, miškuose, soduose, gyvenvietėse 10—20 m aukštyje. Jauniklius (paprastai 2) veda birželio antroje pusėje. Poruojasi rudeninės migracijos metu. Patinai, įsikūrę aukštose slėptuvėse, savitais garsais vilioja praskrendančias pateles. Kartais įskrenda į gyvenamąsias patalpas.

Kazimiero Baranausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Negausi populiacija. Žinomos tik kelios veisimosi kolonijos (10—50 ind.). Aptikta Alytaus, Ignalinos, Kauno, Kelmės, Prienų, Šiaulių, Šilutės,Varėnos ir Vilniaus rajonuose.

Grėsmės ir apsauga. Žvėrelio ekologija tiek Lietuvoje, tiek visoje Europoje mažai žinoma, tad ir galimas grėsmes, ir apsaugą keblu numatyti. Neigiamą įtaką gali turėti drevėtų medžių šalinimas, senų pastatų atnaujinimas.
Reikėtų išsaugoti brandžių medžių medynų. Didelių miškų masyvų gaisrų stebėjimo bokštuose, kituose aukštuose statiniuose įrengti vietų žvėreliams slėptis.

Informacijos šaltiniai

Balčiauskas L., Trakimas G., Juškaitis R., Ulevičius A., Balčiauskienė L., 1999: Lietuvos žinduolių, varliagyvių ir roplių atlasas. — Vilnius.
Pauža D. H., Paužienė N., 1996: Distribution, status and protection of Lithuanian bats. —Ekologija, 3: 44—65.

Summary
A rare species in Lithuania. Only one small breeding colony is known. It is more common in southern and southwestern areas. Found in nine districts.

Aprašė Kazimieras Baranauskas

Europinis plačiaausis

Barbastella barbastellus Schreber, 1774

ŠEIMA LYGIANOSINIAI (*VESPERTILIONIDAE*)
BŪRYS ŠIKŠNOSPARNIAI (*CHIROPTERA*)

2 (V) kategorija

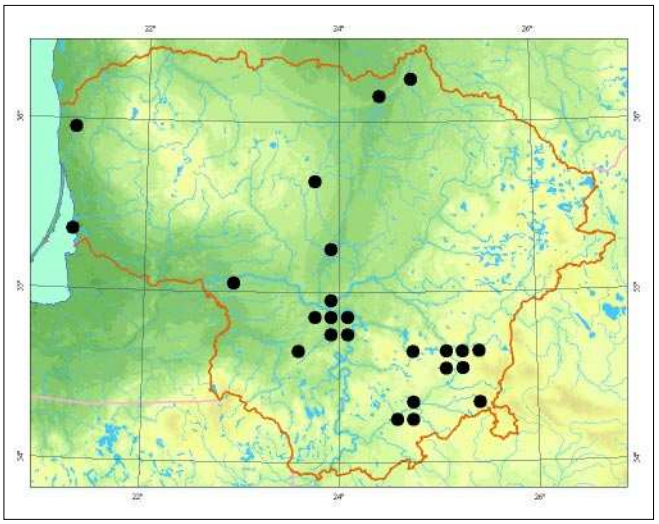
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos II, Buveinių direktyvos II ir IV priedus.

Paplitimas. Nuo Šiaurės Pirėnų ir Vidužemio jūros salų iki Kaukazo, pietinės Skandinavijos ir Latvijos. Arealas apima beveik visą Europą, išskyrus Islandiją, šiaurės Airiją, Skandinavijos šalių šiaurines teritorijas ir Estiją.
Lietuvoje šiltuoju metų laiku aptikta Radviliškio, Šalčininkų, Biržų, Kretingos ir Vilniaus rajonuose, žiemą – Kauno, Panemunės, Pakruojo, Trakų, Vilniaus ir Varėnos rajonuose.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio, beveik juodas šikšnosparnis. Jo ekologija šiltuoju metų laiku šalyje mažai ištirta. Lietuvoje vasarą slėptuvėse dar neaptikti. Žvėrelių skleidžiami signalai keletą kartų užfiksuoti tik ultragarso detektoriais. Vabzdžius gaudo miškingose teritorijose netoli vandens. Manoma, kad slepiasi pastatų plyšiuose, drevėse, inkiluose, po atšokusia ąžuolų žieve. Jauniklį (1) veda birželio pabaigoje. Poruojasi rudenį ir žiemą. Žiemoja sausuose požemiuose, rūsiuose, nevengia apsistoti šaltose (0–4 °C) patalpose. Žiemovietėse paprastai susiburia grupelėmis ant sienų, plyšiuose, pakimba pavieniui palubėse. Įmygis trunka nuo spalio iki balandžio mėn.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Šiltuoju metų laiku populiacijos negausios. Pagrindinės žiemovietės yra Kaune (kasmet žiemoja apie 300) ir Vilniuje (apie 100). Kitose negausiose žiemovietėse aptinkami pavieniai žvėreliai arba jų nedidelės grupelės.

Grėsmės ir apsauga. Žiemoviečių nykimas dėl pastatų atnaujinimo, plėšrūnų (kiaunių, kačių), trikdymas žiemovietėse. Neigiamą įtaką turi drevėtų medžių, apdžiūvusių ąžuolų kirtimas.
Reikėtų vengti trikdyti žvėrelius žiemovietėse, įrengti saugių vietų slėptis nuo plėšrūnų ir naujų slėptuvių ąžuolynuose.

Informacijos šaltiniai

Balčiauskas L., Trakimas G., Juškaitis R., Ulevičius A., Balčiauskienė L., 1999: Lietuvos žinduolių, varliagyvių ir roplių atlasas. – Vilnius.
Pauža D. H., Paužienė N., 1996: Distribution, status and protection of Lithuanian bats. – Ekologija, 3: 44–65.

Summary
This species is rare in Lithuania during the warmer months. More commonly found in the main bat wintering areas (Kaunas and Vilnius). In recent times, the species has been registered in 6–8 districts.

Aprašė Kazimieras Baranauskas

Rudasis ausylis

Plecotus auritus Linnaeus, 1758

ŠEIMA LYGIANOSINIAI (*VESPERTILIONIDAE*)
BŪRYS ŠIKŠNOSPARNIAI (*CHIROPTERA*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2003 m.
Įrašyta į Berno ir Bonos konvencijų II, Buveinių direktyvos IV priedus.

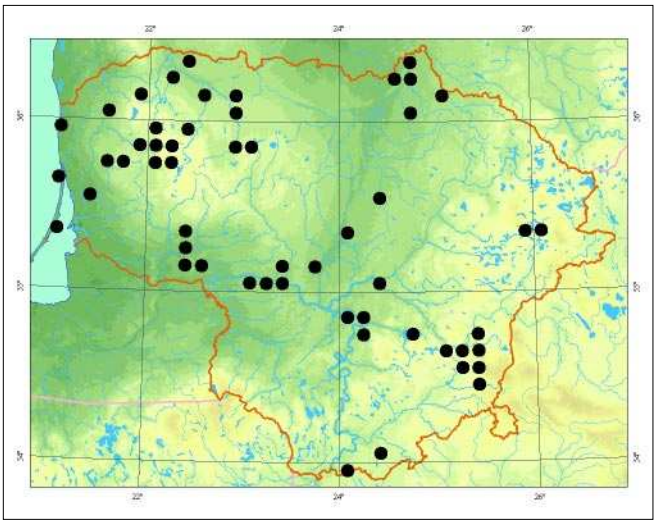
Paplitimas. Beveik visoje Europoje, Britų salose. Pavienės populiacijos aptinkamos Pietų Sibire, Mongolijoje, Šiaurės Vakarų Kinijoje bei Japonijoje. Europoje plačiai paplitusi iki Pietų Portugalijos, Italijos ir Graikijos, šiaurinėse teritorijose — iki 63—64° š. p. Lietuvoje rūšis aptinkama visoje teritorijoje.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio, labai ilgomis ausimis šikšnosparnis. Sėslus. Gyvena miškuose, parkuose, soduose, gyvenvietėse. Slepiasi medžių drevėse, inkiluose, palėpėse, sienų plyšiuose, bažnyčių bokštuose. Skrydis lėtas, gali laviruoti tarp medžių ir vabzdžius rinkti nuo lapų. Patinai laikosi pavieniui, patelės buriasi į kolonijas. Poruojasi rudenį, bet poravimosi sezonas gali užsitęsti iki pavasario. Jauniklį (1) veda birželio mėn. Žiemoja požemiuose, rūsiuose, dažniausiai pavieniui, retsykiais grupelėmis, po 2—3 individus. Atsparus šalčiui, nevengia labai drėgnų ar sausų žiemoviečių. Žiemoti pradeda spalio pabaigoje—lapkričio pradžioje. Miegodamas žiemos miegu dažniausiai ilgas ausis būna pasikišęs po sparnais.

Populiacijų gausumas. Plačiai paplitęs, bet negausus. Šiltuoju metų laiku jauniklių vedimo vietose (inkiluose) aptiktos patelių grupės (po 20—30). Žiemovietėse randami pavieniai žvėreliai, kartais — 2—3 žvėrelių grupelės.

Jono Augustausko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Žiemoviečių nykimas dėl pastatų atnaujinimo, plėšrūnų (kiaunių, kačių), trikdymas žiemovietėse. Neigiamą įtaką turi drevėtų medžių šalinimas.
Reikėtų vengti trikdyti žiemovietėse, įrengti saugių vietų slėptis nuo plėšrūnų ir išsaugoti drevėtus medžius. Miškingose vietovėse įrengti slėptuvių.

Informacijos šaltiniai

Balčiauskas L., Trakimas G., Juškaitis R., Ulevičius A., Balčiauskienė L., 1999: Lietuvos žinduolių, varliagyvių ir roplių atlasas. — Vilnius.
Pauža D. H., Paužienė N., 1996: Distribution, status and protection of Lithuanian bats. — Ekologija, 3: 44—65.

Summary

This bat is widely found throughout Lithuania. It is a common sight in forest areas and around human settlements, yet it does not congregate in larger groups during the warmer months or in wintering areas.

Aprašė Kazimieras Baranauskas

Baltasis kiškis

Lepus timidus Linnaeus, 1758

ŠEIMA KIŠKINIAI (*LEPORIDAE*)
BŪRYS KIŠKIAŽVĖRIAI (*LAGOMORPHA*)

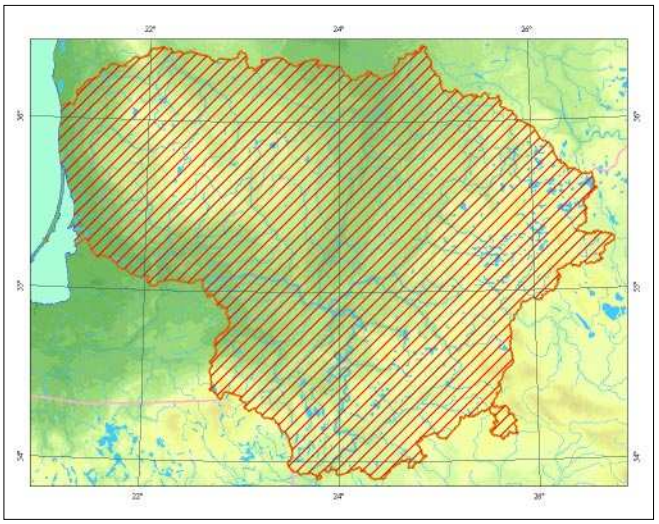
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos III priedą.

Paplitimas. Eurazijos tundrose, miškų ir iš dalies miškastepių zonose.
Randama beveik visoje Lietuvoje, bet ne visuose miškuose. Dažnesnė yra Šiaurės Rytų ir Pietryčių Lietuvos bei kai kuriuose Vakarų Lietuvos miškuose.

Biologija ir ekologija. Gyvena sėsliai spygliuočių ir mišriuose miškuose. Mėgsta medynus, besikaitaliojančius su pusiau atvirais plotais ir pomiškio bei trako tankmėmis. Guolius įsirengia prie medžių kamienų, išvartų, ypač dažnai greta eglaičių sąžalynų.
Šeriasi pavasarį ir rudenį. Veisiasi nuo vasario iki liepos ar net iki rugsėjo mėn. Per šį laiką patelės atveda iki 3, kartais iki 4 vadų. Nėštumas trunka apie 50 dienų. Vadoje dažniausiai būna 2–4 jaunikliai. Patelė juos žindo apie 30 dienų, bet jau po 10 dienų jaunikliai pradeda ėsti ir augalinį maistą. Lytiškai subręsta 9–10 mėn. Vasarą minta žoliniais augalais, žiemą – medžių ir krūmų ūgliais, šakelėmis ir žieve. Ypač mėgsta karklus, drebules, beržus.

Populiacijų gausumas. Populiacijos gausumui turi įtakos atskirų metų klimato sąlygos, todėl jis nepastovus. Apskaitos duomenimis, daugiausia baltųjų kiškių Lietuvoje XX a. antroje pusėje buvo 7–8 dešimtmečiais ir antroje paskutinio dešimtmečio pusėje (apie 5–7 tūkst.). Nors vėliau šių žvėrelių apskaita nebuvo atlikta, jų skaičius pastaraisiais metais vertinamas kaip palyginti stabilus. Vidutinis baltųjų kiškių tankumas jų gyvenamuose miškuose yra apie 6 ind./1 000 ha, o didžiausias tankumas atskiruose masyvuose – iki 20 ind./1 000 ha.

Renato Jakaičio nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Tinkamų buveinių mažėjimas dėl pelkių ir pelkėtų miškų sausinimo, taip pat kai kurių plėšrūnų (lapių, usūrinių šunų, kiaunių) gausa. Svarbu išsaugoti šiems žvėreliams tinkamas buveines, sumažinti plėšrūnų skaičių.

Informacijos šaltiniai

Bluzma P., 1999: The mountain hare (*Lepus timidus* L.) in Lithuania: abundance, population dynamics and distribution. – Proceedings of the Latvian Academy of Sciences, Sect. B, 53 (2): 112–115.
Prūsaitė J. (red.), 1988: Lietuvos fauna. Žinduoliai. – Vilnius.

Summary

Prevalent almost throughout all of Lithuania, however, it is more abundant mostly in large coniferous and mixed forests in the northeastern, southeastern and some western parts of the country. Short-term changes in number are determined by varying climatic conditions from year to year. In 2000, the population was estimated at 6500 individuals. Low population density is determined by a lack of suitable habitats, as well as an abundance of predators.

Aprašė Petras Bluzma

Didžioji miegapelė

Glis glis Linnaeus, 1766

ŠEIMA MIEGAPELINIAI (*GLIRIDAE*)
BŪRYS GRAUŽIKAI (*RODENTIA*)

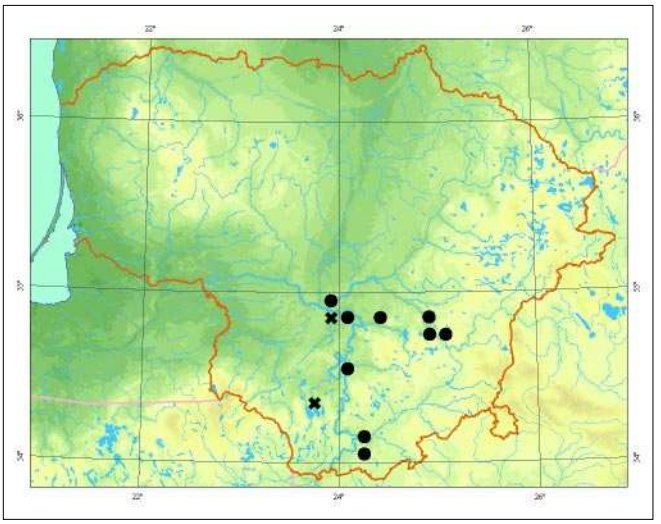
2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos III priedą.

Paplitimas. Didelėje Europos dalyje, Kaukaze ir Mažojoje Azijoje.
Lietuvoje šiuo metu žinomos 9 populiacijos, daugiausia Nemuno ir Neries upių bei į jas įtekančių upelių slėniuose ar netoli jų. 1990–2002 m. didžiųjų miegapelių buvo aptikta Rumšiškių, Kleboniškio, Subartonių miškuose, Strošiūnų ir Punios šiluose, Neries regioniniame parke.

Biologija ir ekologija. Lietuvoje dažniausiai gyvena senuose ąžuolynuose ir brandžiuose mišriuose miškuose su senais ąžuolais ir lazdynų traku. Aktyvi sutemus ir naktį, dieną praleidžia lizduose, kuriuos dažniausiai daro medžių uoksuose, mėgsta įsikurti inkiluose. Minta daugiausia augaliniu maistu: pumpurais, uogomis, vaisiais, riešutais, gilėmis, nors ėda ir kiaušinius, jauniklius ar net suaugusius paukščius. Suaugę individai sėslūs, turi individualias teritorijas. Jauniklius (4–8) veda rugpjūčio mėn. Žiemą miega. Įmygis trunka nuo rugsėjo pabaigos–spalio pradžios iki gegužės antros pusės.

Populiacijų gausumas. Beveik visose žinomose radavietėse didžiosioms miegapelėms tinkamų gyventi buveinių plotai yra nedideli, todėl ir populiacijos yra negausios. Pastaraisiais metais gauti inkilų tikrinimo rezultatai rodo, kad didžiųjų miegapelių sumažėjo Rumšiškių miške ir Dūkštos upelio slėnyje. Duomenų apie atskirų populiacijų gausą nėra.

Rimvydo Juškaičio nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Tikrai išnyko 2 radavietėse, kuriose jos buvo rastos 1936 m. Gali būti, kad praėjusio amžiaus antroje pusėje išnyko dar bent keliuose miškuose. Pagrindinė nykimo priežastis – miško kirtimas didžiųjų miegapelių gyvenamose vietose.
Reikėtų uždrausti pagrindinius miško kirtimus žinomose radavietėse, iškelti inkilų.

Informacijos šaltiniai

Juškaitis R., 2001: Ar retos Lietuvoje miegapelės? – Theriologia Lituanica, 1: 73–80.
Juškaitis R., 2003: New data on distribution, habitats and abundance of dormice (Gliridae) in Lithuania. – Acta Zoologica Academiae Scientiarum Hungaricae, 49 (1): 55–62.

Summary

At present, G. glis has been found in nine localities in Lithuania, mostly along the two largest Lithuanian rivers, the Nemunas and Neris, and their tributaries. Typical habitats are oak forests and mature mixed forests containing old oak and hazel. Clear felling is the greatest threat to this species' survival.

Aprašė Rimvydas Juškaitis

Miškinė miegapelė

Dryomys nitedula Pallas, 1778

ŠEIMA MIEGAPELINIAI (*GLIRIDAE*)
BŪRYS GRAUŽIKAI (*RODENTIA*)

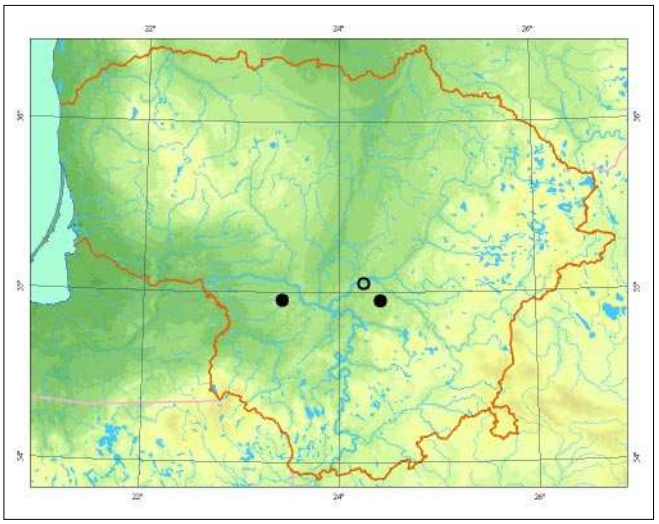
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Buveinių direktyvos IV, Berno konvencijos III priedus.

Paplitimas. Didelėje Europos dalyje, Azijoje jos arealas suskaidytas į daugelį atskirų dalių.
Lietuvoje šiuo metu žinomos 2 populiacijos: Šakių miškų urėdijos Šilagirio girininkijoje ir Kaišiadorių miškų urėdijos Būdos girininkijoje. 1934 m. miškinė miegapelė buvo sugauta Jonavos apylinkėse, bet tiksli vieta nežinoma.

Biologija ir ekologija. Gyvena miškuose, gerai laipioja medžiais. Šilagirio girininkijoje pirmenybę teikia eglynams arba mišriems medynams su tankiomis eglėmis antrajame arde. Patinka ir jauni tankūs sodinti eglynai. Suaugę individai sėslūs, turi 1–2 ha dydžio individualias teritorijas. Aktyvi sutemus ir naktį. Pavasarį daugiau minta gyvulinės kilmės maistu (vabzdžiais, paukščiais ir jų kiaušiniais, vasarą ir rudenį – miško uogomis, ąžuolo gilėmis. Jauniklius (1–4, dažniausiai 3–4) veda birželio mėn. Rugpjūčio pabaigoje–rugsėjo pradžioje užmiega žiemos įmygiu, kuris tęsiasi iki balandžio pabaigos.

Populiacijų gausumas. Šilagirio girininkijoje suaugusių miškinių miegapelių tankumas netgi tinkamoje buveinėje – mišriame eglyne – yra labai mažas – 3–6 ind./10 ha. Šios buveinės visame Kazlų Rūdos miškų masyve užima palyginti nedidelius plotus, todėl populiacija negali būti gausi. Miškinių miegapelių populiacija Būdos girininkijoje visiškai netirta.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia pagrindiniai miško kirtimai miegapelių gyvenamuose medynuose.
Siūloma išlaikyti esamą medynų su eglėmis plotą. Tinkamose buveinėse reikėtų iškelti inkilų. Kad uoksiniai paukščiai išvengtų konkurencijos su miškinėmis miegapelėmis, inkilus reikia kabinti tankiose eglėse.

Rimvydo Juškaičio nuotrauka

Informacijos šaltiniai

Juškaitis R., 2001: Ar retos Lietuvoje miegapelės? – Theriologia Lituanica, 1: 73–80.

Summary

Two populations of Dryomys nitedula are known in Lithuania, but only one has been investigated. However, even in favourable habitats (mixed stands of Norway spruce), dormouse density was very low – 3–6 ind./10 ha.

Aprašė Rimvydas Juškaitis

Beržinė sicista

Sicista betulina Pallas, 1779

ŠEIMA ŠOKLINIAI (*DIPODIDAE*)
BŪRYS GRAUŽIKAI (*RODENTIA*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Buveinių direktyvos IV, Berno konvencijos II priedus.

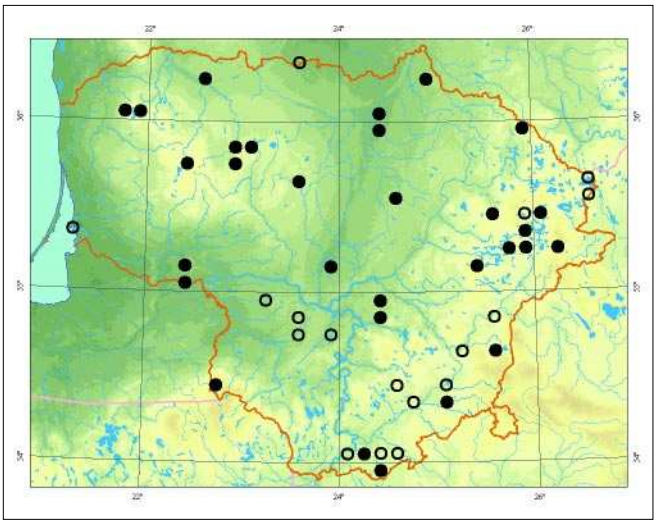
Paplitimas. Arealas apima Eurazijos miškų ir miškastepių zoną.
Lietuvoje radaviečių yra beveik visoje teritorijoje, bet gerokai daugiau rytiniuose ir pietrytiniuose rajonuose. Išsamesnių duomenų apie rūšies paplitimą surinkta tik tose vietovėse, kur buvo atliekami smulkiųjų žinduolių tyrimai.

Biologija ir ekologija. Tai atvirų vietų miškuose arba pamiškėse gyventoja. Lietuvoje sugaunama gana įvairiose buveinėse: miškų ir pamiškių pievose, atželiančiose miškų kirtavietėse, įvairiuose medynuose (lapuočių, mišriuose ir netgi spygliuočių), atvirose žolinėse pelkėse (dažniausiai su retais medeliais ir krūmais), žolėmis ir krūmais apaugusiuose miškų melioracijos kanaluose. Dažniau aktyvi sutemus, bet aptinkama ir dieną. Minta tiek gyvuliniu (vabzdžiais, kitais bestuburiais), tiek augaliniu maistu (sėklomis, uogomis). Veda 1–2 vadas, po 2–6 jauniklius. Spalio–balandžio mėn. miega žiemos įmygiu.

Populiacijų gausumas. Radaviečių ir sugautų individų skaičius labai priklauso nuo teritorijų ištirtumo.

Broniaus Šablevičiaus nuotrauka

Iki šiol daugiausia sicistų aptikta 4 saugomose teritorijose: Aukštaitijos nacionaliniame parke, Čepkelių rezervate, Kamastos kraštovaizdžio draustinyje ir Kurtuvėnų regioniniame parke. Pagausėjus smulkiųjų žinduolių tyrimams, radaviečių skaičius Lietuvoje auga. Šiuo metu sicistų aptikta daugiau nei 40 radaviečių. Atskirų populiacijų gausumas nėra žinomas dėl specialių tyrimų stokos.

Grėsmės ir apsauga. Beržinės sicistos nėra stenotopiniai gyvūnai, o buveinės, kuriose jos gyvena, nėra nykstančios. Sicistos gyvena netgi žmonių pakeistose buveinėse (miškų kirtavietėse, melioracijos kanalų pakraščiuose, rekultivuotuose durpynuose). Grėsmę kelia visiškas buveinių sunaikinimas ar sąlygų blogėjimas dėl ūkinės veiklos.

Informacijos šaltiniai

Juškaitis R., 2004: Beržinė sicista (*Sicista betulina*) Lietuvoje: situacija 2004 m. – Theriologia Lituanica, 4: 25–32.

Summary

Two decades ago S. betulina was held to be one of the rarest mammals in Lithuania, however, now it has been found at more than 40 different localities spread through almost all the country, but mostly in eastern and south-eastern Lithuania.

Aprašė Rimvydas Juškaitis

Šermuonėlis

Mustela erminea Linnaeus, 1758

ŠEIMA KIAUNINIAI (*MUSTELIDAE*)
BŪRYS PLĖŠRIEJI (*CARNIVORA*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2003 m.
Įrašyta į Berno konvencijos III priedą.

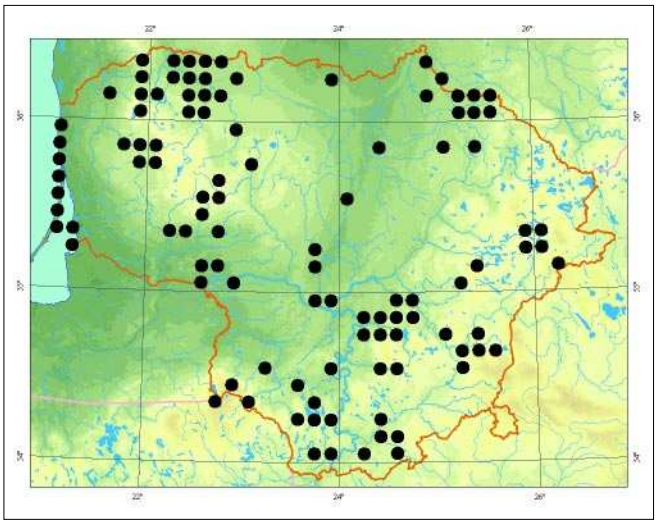
Paplitimas. Beveik visoje Holarktikoje. Į jos arealą įeina beveik visa Europa. Introdukuota Naujojoje Zelandijoje. Lietuvoje rūšis aptinkama visoje teritorijoje.

Biologija ir ekologija. Nedidelis, laibas, juodu uodegos galiuku kiauninis žvėrelis. Aptinkamas miškingose, pelkėtose ir atvirose vietovėse. Dažniau gyvybinės veiklos žymių pastebima kupstynėse, nendrynuose, upių slėniuose, kirtavietėse. Gali būti aktyvus bet kuriuo paros metu. Didžiąją gyvenimo dalį praleidžia pelinių graužikų, kurmių urveliuose, kuriuose medžioja ir ilsisi. Retsykiais medžioja smulkius stuburinius ir ant žemės, geba įsiropšti į paukščių inkilus. Poruojasi gegužės–birželio mėn. Veda 5–12 jauniklių. Mažyliais rūpinasi tik patelė. Jaunikliai grobį sugeba įveikti būdami 3 mėn. Tokio amžiaus jie tampa savarankiški. Artėjant žiemai rudas vasaros kailiukas keičiamas baltu, bet juodas uodegos galiukas išlieka.

Populiacijų gausumas. Apie populiacijos gausumą duomenų nėra. Gyvybinės veiklos pėdsakų dažniau randama Žuvinto apylinkėse, Čepkelių rezervate, Kuršių nerijoje, Alionių pelkėje.

Renato Jakaičio nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Grėsmės neaiškios, todėl sunku nurodyti apsaugos priemones.

Informacijos šaltiniai

Balčiauskas L., Trakimas G., Juškaitis R., Ulevičius A., Balčiauskienė L., 1999: Lietuvos žinduolių, varliagyvių ir roplių atlasas. – Vilnius.
Prūsaitė J. (red.), 1988: Lietuvos fauna. Žinduoliai. – Vilnius.

Summary

This species is widely distributed in Lithuania, although population abundance is not known. Signs indicating dynamic populations are more often noticed in the country's larger wetland territories and on the Curonian Spit.

Aprašė Kazimieras Baranauskas

Ūdra

Lutra lutra Linnaeus, 1758

ŠEIMA KIAUNINIAI (*MUSTELIDAE*)
BŪRYS PLĖŠRIEJI (*CARNIVORA*)

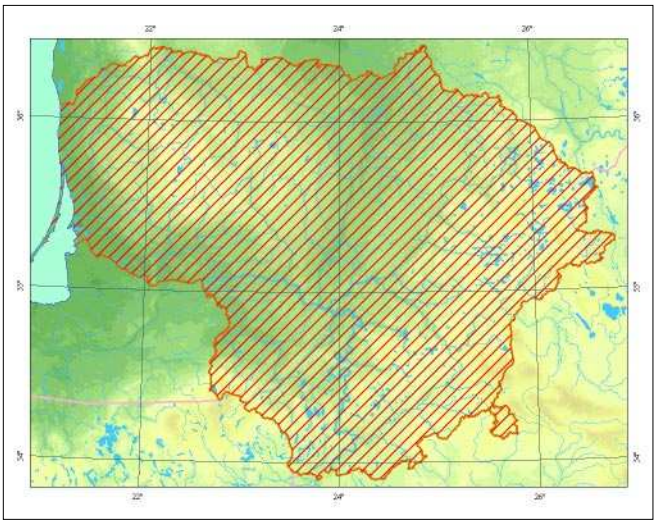
5 (Rs) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II, Buveinių direktyvos II ir IV priedus.

Paplitimas. Nuo Portugalijos iki Japonijos. Azijoje į pietus arealas nusidriekia iki Indonezijos. Aptinkama Šiaurės Afrikoje. Populiacija visame areale yra labai nevienodai pasiskirsčiusi. Daugelyje Europos valstybių rūšis jau išnykusi.
Lietuvoje ji pastebima beveik prie visų didesnių vandens telkinių.

Biologija ir ekologija. Ilgo, aptakaus, labai lankstaus kūno žvėrelis. Gyvena prie vandens. Aktyvesnis tamsiuoju paros metu. Puikiai plaukioja ir nardo. Slepiasi urvuose, bebrų trobelėse, pakrančių nendrynuose. Toli nuo vandens nenuklysta. Patinas žymi ir gina apie 50 km ilgio pakrančių ruožą. Jo teritorijoje įsikuria 1—2 patelės ir keletas nesubrendusių, bet jau savarankiškų jauniklių. Minta žuvimis, daugiausia lėtai plaukiojančiomis. Suėda ir varliagyvių, šiek tiek paukščių, vėžių. Jauniklius (1—5, dažniausiai 2—3) veda pavasarį, retkarčiais kitu metų laiku. Jais rūpinasi tik patelė. Labai žaismingas gyvūnas, greitai prijunksta.

Populiacijos gausumas. Įprasta prie daugelio vandens telkinių, ypač miškingose vietovėse. Pastebima ir mažai maistinguose pelkėtuose plotuose. Mažiau gyvybinės veiklos žymių aptinkama prie upių, skalaujančių didžiųjų miestų betonuotas ar nutryptas pakrantes. Kaip ir daugumai plėšriųjų žinduolių, ūdroms reikia didelių medžioklės plotų, todėl jų populiacija nebūna labai gausi. Manoma, kad šalyje gyvena apie 3 000 ūdrų. Populiacija šiuo metu stabili.

Selemono Paltanavičiaus nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Ūdra yra gėlųjų vandenų ekosistemos viršūnėje, todėl jos gausumas labai priklauso nuo mitybinių grandžių būklės. Galima grėsmė yra vėl aktyvėjantis pusiau vandens žinduolių (upinių bebrų, kanadinių audinių) populiacijų reguliavimas, kuris gali smarkiai sumažinti lėtai atsinaujinančią ūdrų populiaciją.
Būtina ir tolesnė griežta vandenų užterštumo kontrolė.

Informacijos šaltiniai

Balčiauskas L., Trakimas G., Juškaitis R., Ulevičius A., Balčiauskienė L., 1999: Lietuvos žinduolių, varliagyvių ir roplių atlasas. — Vilnius.
Baranauskas K., Mickevičius E., 1995: The new data on otters in Lithuania. —Lutreola, 5: 11—14.

Summary
Otters can be found near almost all larger water bodies in Lithuania. They are more abundant near water bodies in forests and areas rarely disturbed by humans. The population is currently stable. It is believed that there are about 3000 otters in Lithuania.

Aprašė Kazimieras Baranauskas

Lūšis

Lynx lynx Linnaeus, 1758

ŠEIMA KATINIAI (*FELIDEA*)
BŪRYS PLĖŠRIEJI (*CARNIVORA*)

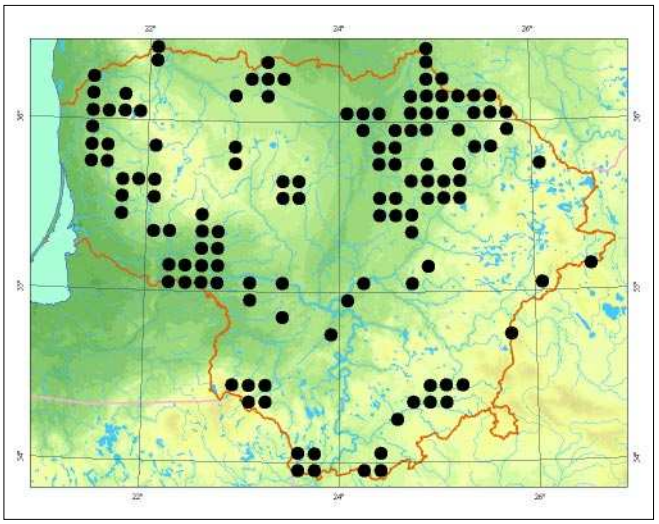
1 (E) kategorija

Statusas. Lietuvoje nemedžiojama nuo 1979 m. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m. Įrašyta į Berno konvencijos III, Buveinių direktyvos II ir IV priedus.

Paplitimas. Europos, Mažosios, Šiaurės ir Centrinės Azijos miškingose ir kalnuotose srityse. Daugelyje Vakarų Europos šalių išnykusi arba retai aptinkama rūšis. Lietuvoje nuolatos randama tik kai kuriuose miškų masyvuose (Biržų, Karšuvos, Žaliojoje giriose; Taujėnų – Užulėnio, Kulių, Latvijos pasienyje esančiuose Rokiškio r. ir keliuose kituose miškuose).

Biologija ir ekologija. Mėgstamos lankymosi vietos – spygliuočių ir mišrūs miškai su tankiu pomiškiu, išvartomis, pelkėtais plotais. Suaugę individai didžiąją metų dalį laikosi pavieniui (neskaitant patelių su jaunikliais). Rujoja nuo sausio vidurio iki kovo mėn. Nėštumas trunka maždaug 70 dienų. Nuošaliose vietose, dažniausiai po išvartomis, įsirengia guolį. Jauniklius (dažniausiai 2–3) jame veda gegužės mėn. Jie žindomi beveik 3 mėn., o nuo 2 mėn. pradeda ėsti atneštą maistą. Vaikšto su patele iki rujos, kai ji lieka bergždžia – ir ilgesnį laiką. Lytiškai subręsta antraisiais gyvenimo metais. Minta dažniausiai kiškiais, stirnomis, rečiau – paukščiais ir smulkiais graužikais. Medžioja miško pakraščiuose, laukymėse, atželiančiose kirtavietėse.

Populiacijų gausumas. XX a. pirmoje pusėje lūšys Lietuvoje buvo beveik išnykusios. Vėliau, kai pagerėjo apsauga, mitybos sąlygos ir sumažėjo vilkų, lūšių ėmė gausėti. Daugiausia jų buvo XX a. 8–9 dešimtmetyje (apie 150–200 lūšių). Vėliau lūšių sumažėjo beveik dvigubai. Dabartinę populiaciją sudaro apie 30–40 žvėrių.

Selemono Paltanavičiaus nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Labai padidėjęs lūšių trikdymas, kai kertamas miškas, medžiojama, lankomasi ar poilsiaujama jų gyvenamose vietose. Smarkiai kertamuose miškuose gali pritrūkti tinkamų buveinių. Nemažą, bet sunkiai įvertinamą žalą daro brakonieriavimas, ypač kilpininkavimas. Neigiamą įtaką lūšims gali daryti vilkai ir valkataujantys šunys.
Svarbiausiose lūšių gyvenamose vietose būtina riboti miško kirtimą, medžioklę su varovais, lankymąsi.

Informacijos šaltiniai

Bluzma P., 1999: Estimation of the state of lynx and wolf populations in Lithuania. – Acta Zoologica Lituanica, 9 (1): 35–41.
Prūsaitė J. (red.), 1990: Lietuvos fauna. Žinduoliai. – Vilnius.

Summary
Abundance of the lynx population has significantly decreased over the last two decades, mainly due to the increased disturbance of lynx habitats, their transformation, and due to the possible negative influence of poaching and predators (wolves, stray dogs). The current national population is estimated to be about 30–40 individuals.

Aprašė Petras Bluzma

Ilgasnukis ruonis

Halichoerus grypus Fabricius, 1791

ŠEIMA RUONIAI (*PINNIPEDIA*)
BŪRYS TIKRIEJI RUONIAI (*PHOCIDAE*)

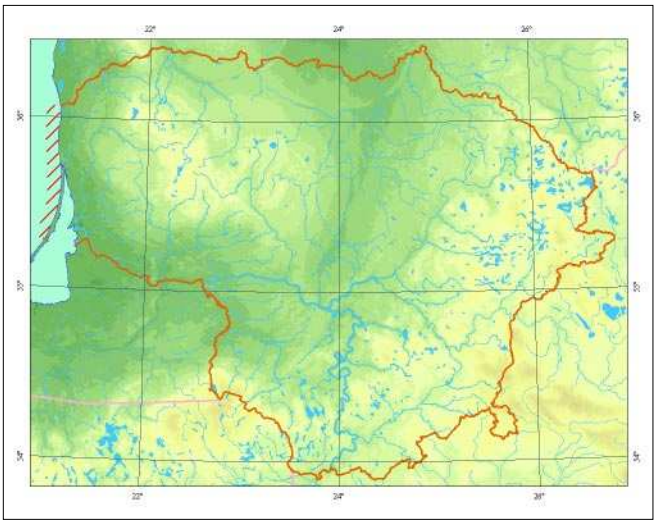
1 (E) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1970 m. Į Lietuvos raudonąją knygą įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos II, Bonos konvencijos III, Buveinių direktyvos II priedus.

Paplitimas. Kanados, JAV, Šiaurės ir Vakarų Europos pakrantėse, tarp jų ir Baltijos jūroje. Čia svarbiausios jauniklių vedimo vietos yra prie Estijos, Suomijos, Švedijos krantų.
Lietuvos pakrantėse rūšis aptinkama gana reguliariai. Keletą kartų rasta mažų jauniklių, tačiau reguliariai nesiveisia.

Biologija ir ekologija. Gyvena jūroje, tik atsitiktinai įplaukia į upes ar kitus gėluosius vandenis. Visą laiką keliauja, tačiau turi nuolatines poilsio ir jauniklių vedimo vietas. Nuolatinių porų nesudaro. Rujoja vasario–kovo mėn. Patelė veda 6–10 kg sveriantį 1 (labai retai 2) jauniklį kovo mėn. Gimę jaunikliai būna padengti baltu pūku ir negali plaukti. 2–3 savaites juos žindo ruonės, po to jaunikliai šeriasi, o laikiną pūkuotą kailiuką pakeitę į trumpaplaukį tampa savarankiški. Ruoniai minta jūros žuvimis, rečiau moliuskais bei vėžiagyviais.

Populiacijų gausumas. XX a. ketvirtajame dešimtmetyje Baltijos jūroje buvo apie 20 tūkst. ruonių, šeštajame – 5–10 tūkst., septintojo dešimtmečio pradžioje apie 2,5–5 tūkst. ruonių. Rygos įlankoje 1977 m. teliko 100–150 ruonių. Sustiprinus apsaugą, jų ėmė daugėti – apie 1990 m. buvo jau apie 1 000.
XX a. antroje pusėje Lietuvos vandenyse ruonių buvo galima pamatyti nuolatos, bet tik po kelis. Nuo 2000 m. jų aptinkama dažniau, tačiau lygi, be uolų, akmenų ir salų pakrantė jiems netinka. Lietuvos vandenyse laikinai susiformuojančią populiaciją sudaro 10–50 ruonių.

Selemono Paltanavičiaus nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Nemažai ruonių žūsta įsipainiojęs į žvejų tinklus. Pajūryje nėra jiems tinkamų gulyklų (jūroje esančių akmenų ar salelių) – dėl šios priežasties ruoniai neturi kur apsistoti ir vesti jauniklių.
Ilgasnukiai ruoniai veisiami Klaipėdos jūrų muziejuje. Dalis jauniklių išleidžiama į laisvę. Čia slaugomi ir pajūryje surasti ligoti ar sužeisti ruoniai.

Informacijos šaltiniai

Summary

The current unstable population of Halichoerus grypus found along Lithuania's coastline consists of 10–50 individuals. This species is bred at the Klaipėda Sea Museum and 2–3 juveniles are released into the wild every year. A growth in population numbers has been observed.

Aprašė Selemonas Paltanavičius

Stumbras

Bison bonasus Linnaeus, 1758

ŠEIMA PORAKANOPIAI (*ARTIODACTYLA*)
BŪRYS DYKARAGINIAI (*BOVIDAE*)

5 (Rs) kategorija

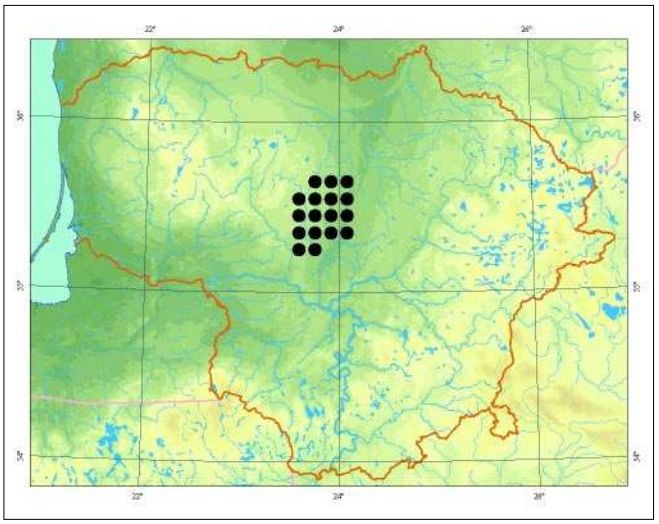
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1969 m. Įrašyta į Buveinių direktyvos II ir IV priedus.

Paplitimas. Europoje natūralios populiacijos išsilaikė Belovežo girioje (Lenkijoje). Dirbtinai suformuotos vietinės populiacijos, kurių dalis yra kontroliuojamoje aplinkoje, volјeruose, žinomos daugelyje valstybių: Lenkijoje, Vokietijoje, Ukrainoje, Rusijoje, Baltarusijoje, Kirgizijoje, Šiaurės Kaukaze.
Lietuvoje (Panevėžio r., prie Krekenavos) stumbrai įkurdinti volјeruose 1969 m. Nuo 1973 m. pirmieji stumbrai paleisti į laisvę. Volјeruose laikomos 2 bandos, laisvėje klajojančios 2–3 bandos pastebimos Panevėžio, Kėdainių, Ukmergės rajonuose. Pavieniai žvėrys, dažniausiai nuo bandos atskirti jauni buliai, aptinkami daugelyje Lietuvos rajonų. Žinoma atvejų, kai stumbrai į Lietuvą atklysdavo iš Baltarusijos bei Lenkijos, tačiau nepastebėta, kad jie būtų prisijungę prie laisvėje gyvenančių vietinių stumbrų bandų.

Biologija ir ekologija. Gyvena lapuočių bei mišriuose miškuose su didelėmis aikštėmis ir pievomis. Gyvena bandomis, kuriose, be buliaus, yra dar keletas patelių bei jauniklių. Trimečiai patinai iš bandos išvaromi ir ima klajoti. Po beveik 9 mėn. trunkančio nėštumo atveda 1, retai 2 jauniklius; Lietuvoje jie dažniausiai atsivedami gegužės–rugsėjo mėn., tačiau kartais

Selemono Paltanavičiaus nuotrauka

stumbrės vaikuojasi net žiemos pradžioje. Vasarą minta tik žoliniais augalais, dažnai kultūriniais, žiemą didelę maisto dalį sudaro šakelės ir medžių žievė.

Populiacijų gausumas. Į Lietuvą iš Rusijos Paokio terasų rezervato veislyno 1969–1972 m. buvo įvežta 10 stumbrų. Stumbrai buvo apgyvendinti Pašilių stumbryne. Nuo 1973 m. laisvėje gyvenanti stumbrų banda gausėjo pamažu: 1979 m. buvo 14, 1985 m. – 19 stumbrų. Dabar laisvėje gyvena 3 atskiros bandos po 35–40 gyvūnų. Dar keletas nuo bandos atskirtų jaunų patinų klajoja po gretimus rajonus.

Grėsmės ir apsauga. Laisvėje gyvenančiai bandai esama aplinka yra netinkama: miškai per maži, todėl žvėrys dažnai ieško maisto jų pakraščiuose esančiuose žemės ūkio plotuose. Siekiant apsaugoti žemės ūkio naudmenas, stumbrai nuvejami į jiems svetimas teritorijas. Dalis gyvūnų žūsta nuo brakonierių.
Lietuvoje stumbrus planuojama laikyti tik aptvaruose.

Informacijos šaltiniai

Summary

Bison were reintroduced into Lithuania in 1969. Currently there are 12–18 living in enclosures, and 35–40 in the wild. However, the free-range herd has little chance of survival due to a lack of suitable habitats.

Aprašė Selemonas Paltanavičius

Literatūra

Balčiauskas L., Trakimas G., Juškaitis R., Ulevičius A., Balčiauskienė L., 1999: Lietuvos žinduolių, varliagyvių ir roplių atlasas. Antras papildytas leidimas. — Vilnius.

BirdLife International, 2004: Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status. — Cambridge, UK: BirdLife International (BirdLife Conservation Series No. 12).

Bukelskis E., Kesminas V., Repečka R., 1998: Gėlavandenės žuvys. — Vilnius.

Cramp S. & Simmons K. E. L. (eds), 1977: The Birds of the Western Palearctic. Vol. I. Ostrichs to Ducks. — Oxford University Press, Oxford.

Cramp S. & Simmons K. E. L. (eds), 1980: The birds of the Western Palearctic. Vol. II. Hawks to Bustards. — Oxford University Press, London.

Cramp S. & Simmons K. E. L. (eds), 1983: The Birds of the Western Palearctic. Vol. III. Waders to Gulls. — Oxford University Press, Oxford.

Cramp S. (ed.), 1985: The birds of the western Palearctic. Vol. IV. Terns to Woodpeckers. — Oxford University Press, Oxford.

Cramp S. (ed.), 1988: The Birds of the Western Palearctic. Vol. V. Tyrant Flycatchers to Trushes. — Oxford University Press, Oxford.

Cramp S., Brooks D. (eds), 1992: The Birds of the Western Palearctic. Vol. VI. Warblers. — Oxford University Press, Oxford.

Cramp S., Perrins C., Brooks D. (eds), 1993: The Birds of the Western Palearctic. Vol. VII. Flycatchers to Shrikes. — Oxford University Press, Oxford.

Cramp S., Perrins C., Brooks D. (eds), 1994: The Birds of the Western Palearctic. Vol. VIII. Crows to Finches. — Oxford University Press, Oxford.

Cramp S., Perrins C., Brooks D. (eds), 1994: The Birds of the Western Palearctic. Vol. IX. Buntings to New World Warblers. — Oxford University Press, Oxford.

Gurskas A. (sud.), 1997: Lietuvos sausumos sraigės. — Kaunas.

Hagemeijer E. J. M. and Blair M. J. (eds), 1997: The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance. — T & Poyser, London.

Hidrobiological Research in the Baltic Countries, 1999: Part I. Rivers and Lakes.

Prūsaitė J. (red.), 1988: Lietuvos fauna. Žinduoliai. — Vilnius.

Logminas V. (sud.), 1990: Lietuvos fauna. Paukščiai, 1. — Vilnius.

Logminas V. (sud.), 1991: Lietuvos fauna. Paukščiai, 2. — Vilnius.

Kurlavičius P. (red.), 2006: Lietuvos perinčių paukščių atlasas. — Kaunas.

Palionis A., 1932: Indėlis Lietuvos drugių faunai pažinti. — Kaunas.

Prüffer J., 1947: Studia nad motylami Wilenszszyzny. — Torun.

Stanenytė A. P., 1988: Strekozy (*Odonata*) na ochraniaemych teritoryjach Litvy. — Acta Entomologica Lituanica, 9.

Šivickis P., 1960: Lietuvos moliuskai ir jų apibūdinimas. — Vilnius.

Tucker G. M., Evans M. I., 1997: Habitats for birds in Europe: a conservation strategy for the wider environment. — Cambridge, U.K.: BirdLife International (BirdLife Conservation Series No. 6).

Virbickas J., 2000: Lietuvos žuvys. — Vilnius.

KARALYSTĖ

AUGALAI

PLANTAE

Skyrius

Raudondumbliai

Rhodophyta

Purpurinė bangija

Bangia atropurpurea (Roth) C. Agardh

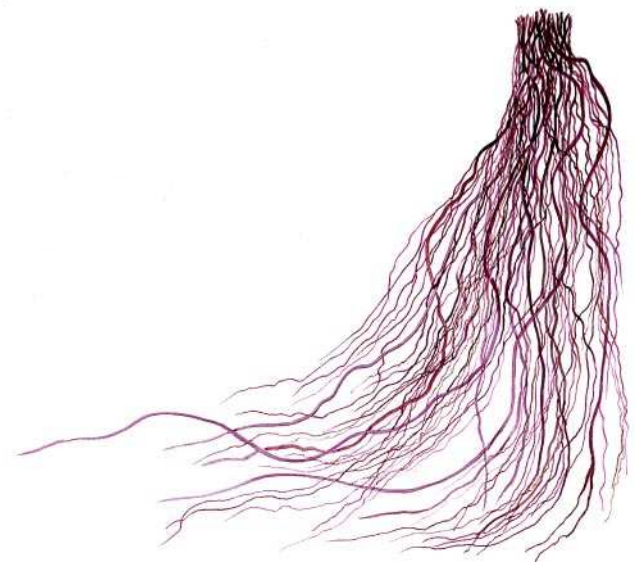
SKYRIUS RAUDONDUMBLIAI (*RHODOPHYTA*)
ŠEIMA BANGIJINIAI (*BANGIACEAE*)

1 (E) kategorija

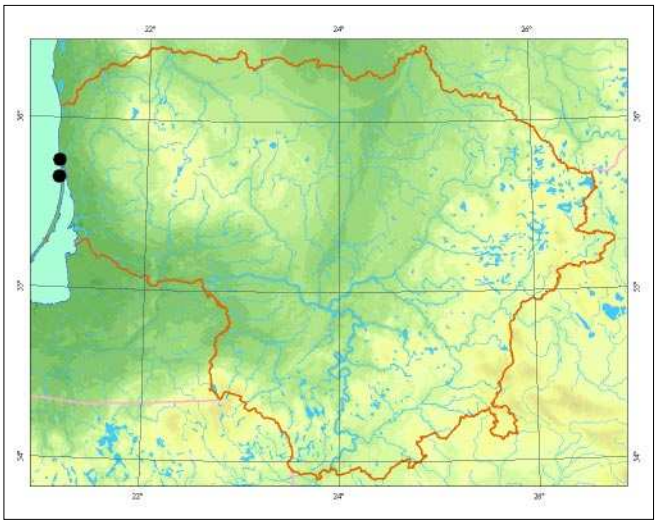
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Baltijos, Šiaurės ir Viduržiemio jūrose, Šiaurės Atlanto vandenyne. Reta rūšis visoje pietrytinėje Baltijoje, dažna — Šiaurės jūroje.
Lietuvoje reta, paplitusi Klaipėdos sąsiauryje nuo jūros vartų iki Smeltės pusiasalio, auga 0—0,5 m gylyje. Aptinkama tik vienamečių siūlinių dumblių bendrijose su *Rhizoclonium implexum*.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, 1—16 cm aukščio dumblis, gniužulas. Dauginasi monosporomis ir lytiškai vasario—gegužės mėn. Gametofitai makroskopiniai nešakoti siūliniai gniužulai, sporofitai — mikroskopiniai šakoti siūliniai gniužulai. Epilitinė eurihalinė rūšis, auga ant riedulių, uolų, dirbtinių substratų (krantinių, molų).

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Žinoma tik 1 radavietė Klaipėdos sąsiauryje nuo jūros vartų iki Smeltės pusiasalio. Aptikti pavieniai dumbliai, sąžalynų nesudaro.

Grėsmės ir apsauga. Nykimo priežastys nežinomos.

Informacijos šaltiniai

Labanauskas V., 2000: Baltijos jūros Lietuvos priekrantės bentoso makrofitų bendrijos. — Botanica Lithuanica, 6 (4): 401—413.

Summary

Endangered species, known to exist in one locality.

Aprašė Jolanta Kostkevičienė

Skyrius
Rudadumbliai
Phaeophyta

Pūslėtasis guveinis

Fucus vesiculosus L.

SKYRIUS RUDADUMBLIAI (*PHAEOPHYTA*)
ŠEIMA GUVEININIAI (*FUCACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

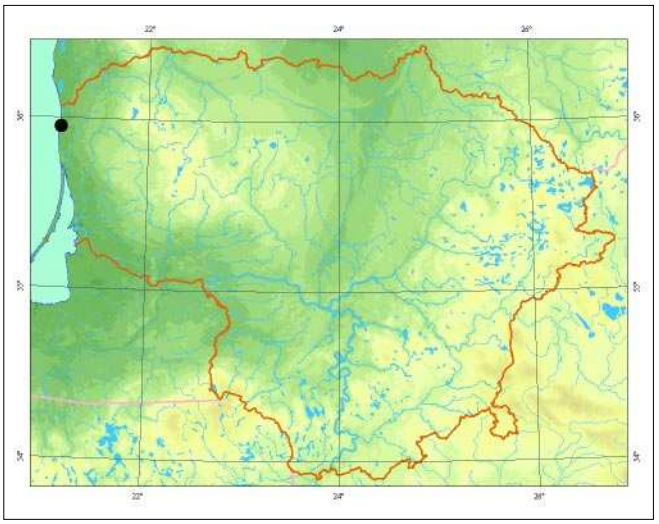
Paplitimas. Baltijos ir Šiaurės jūrose, Atlanto vandenyno šiaurėje.
Lietuvoje labai reta rūšis, žinoma 1 radavietė Palangoje prie Rąžės žiočių, auga ant riedulių 2 – 2,3 m gylyje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 20 – 75 cm aukščio ir 0,5 – 2 cm pločio dumblis, gniužulai dvišakai šakoti. Dauginasi lytiškai. Gametangės susiformuoja filoidų viršūnėse (receptakulėse), specialiose kamerose (koncenptakulėse) vėlyvą rudenį. Epilitinė šviesomėgė jūrinė rūšis, auga ant riedulių, uolų litoralėje arba sublitoralėje.

Populiacijų gausumas. Žinoma tik 1 radavietė. Palangos populiacijoje aptikti pavieniai individai. Manoma, kad guveiniai gali augti dar keliose vietose ties Kuršių nerija.

Zigmanto Gudžinsko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl vandens taršos ir mažėjančio vandens skaidrumo.

Informacijos šaltiniai
Labanauskas V., 2000: Baltijos jūros Lietuvos priekrantės bentoso makrofitų bendrijos. – Botanica Lithuanica, 6 (4): 401 – 413.

Summary
Endangered species, known to exist in one locality.

Aprašė Jolanta Kostkevičienė

Skyrius
Maurabragūnai
Charophyta

Kurklinis menturdumblis

Nitella confervacea (Bréb.) A. Braun

SKYRIUS MAURABRAGŪNAI (*CHAROPHYTA*)
ŠEIMA MENTURDUMBLINIAI (*NITELLACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2003 m.

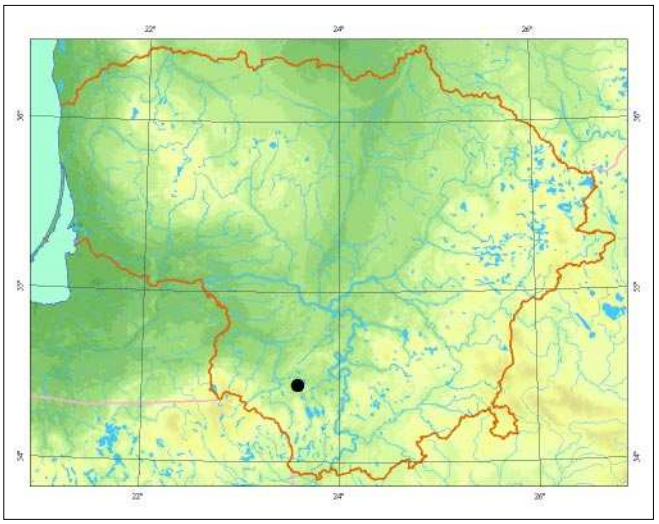
Paplitimas. Kosmopolitinė rūšis, paplitusi Europoje, Afrikoje (Maroke), Azijoje (Indijoje, Birmoje, Japonijoje, Kazachstane), Australijoje, Naujojoje Zelandijoje, Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje šiuo metu žinoma tik 1 radavietė Alytaus rajone.

Biologija ir ekologija. Gėlavandenis dumblis, tačiau kartais auga posūrių jūrų įlankose. Vienmetis, mažas (iki 5 cm aukščio), dauginasi oosporomis. Auga sekliuose vandenyse: nuolatinėse ir laikinose balose, kūdrose, upeliuose, grioviuose, ežerų pakraščiuose. Aptinkamas tik neužžėlusiuose vandens telkiniuose, nes dėl savo smulkumo negali konkuruoti su stambiais žiediniais augalais. Gali pasirodyti tik vienais metais, subrandinti oosporas ir išnykti, kol vėl susidarys palankios augimo sąlygos. Biologijos ypatumai Lietuvoje netyrinėti. Šie dumbliai turėtų būti paplitę plačiau, tačiau juos sunku pastebėti dėl mažumo ir efemeriškumo.

Populiacijų gausumas. 2004 m. birželio 26 d. Žuvinto ežero pakrantėje ties Žuvintų k., dviejose apie 1 m² ploto balose, aptikta maždaug 50 fertilių individų, kai

Mindaugo Rylos nuotrauka

kurie jų buvo su subrendusiomis oosporomis. Antroje vasaros pusėje balos išdžiūvo. Kitais metais dumblių nerasta, balos užaugo viksvomis ir kitokiais augalais.

Grėsmės ir apsauga. Negali konkuruoti su stambiais daugiamečiais žiediniais augalais.
Dumbliams palanki žmogaus veikla: užžėlusių smulkių vandens telkinių valymas pašalinant augalijos perteklių, nendrynų šienavimas.

Informacijos šaltiniai

Minkevičius A., Trainauskaitė I., 1970: S. Gorskio maurabragainių (*Charophyta*) rinkinys Vilniaus valstybiniame V. Kapsuko vardo universitete. — Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai, Biologija, 10: 5—12.
Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS.

Summary

Currently only one new locality of Nitella confervacea is known to exist on the shore of Lake Žuvintas in the Alytus district. In June 2004 in two temporary pools of about 1 m² approximately 50 fertile individuals were recorded. The following year algae were not found, but the spore bank might have formed and survived.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Lieknasis menturdumblis

Nitella gracilis (Sm.) C. Agardh

SKYRIUS MAURABRAGŪNAI (*CHAROPHYTA*)
ŠEIMA MENTURDUMBLINIAI (*NITELLACEAE*)

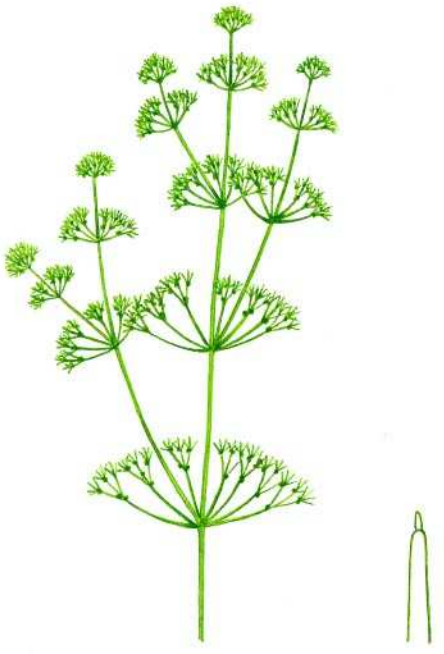
4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

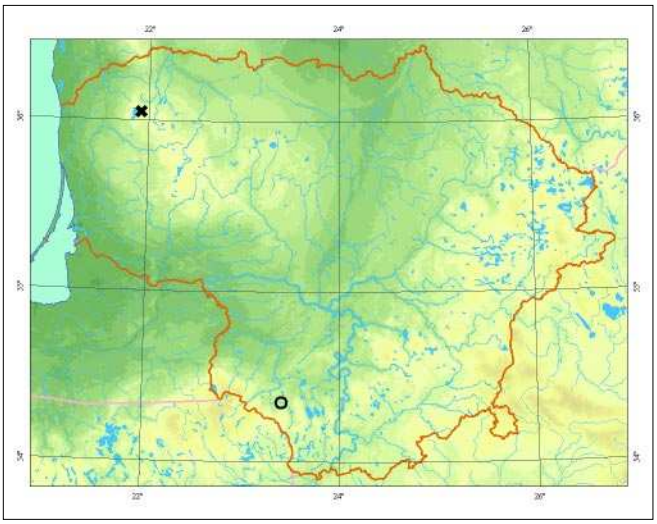
Paplitimas. Beveik kosmopolitinė rūšis, paplitusi visoje Europoje, bet tik nedaugelyje radaviečių gausi. Paplitimas Lietuvoje nepakankamai ištirtas. Literatūroje nurodomos radavietės Vilniaus apylinkėse, Alytaus ir Plungės rajonuose.

Biologija ir ekologija. Labai gležnas vidutinio dydžio povandeninis dumblis. Labai panašus į smailiaviršūnį menturdumblį (*Nitella mucronata*), tik daug smulkesnis. Auga sekliuose vandens telkiniuose: nedideliuose ežeruose, grioviuose, tvenkiniuose, karjerų duobėse, kurių vandens reakcija — nuo rūgščios iki šarminės. Gilesnėse vietose auga kaip daugiametis ir peržiemoja visas gniužulas. Sekliose vietose gyvuoja kaip vienmetis ir subrandinęs oosporas nunyksta. Manoma, kad subrendusios oosporos gali sudygti bet kuriuo joms palankiu metu. Oosporų dygimo laikas ir sąlygos Lietuvoje netyrinėti.

Populiacijų gausumas. Nuo XX a. vidurio naujų radaviečių nėra. Nurodomoje radavietėje Žiedelio ežere

Linos Jasiukonytės piešinys

(Plungės r.) rūšis pakartotinai nerasta, nes ežere auginamos žuvys. Kitose radavietėse populiacijų būklė nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Apie šios rūšies nykimo priežastis labai mažai žinoma ne tik Lietuvoje, bet ir kitose šalyse. Gali būti, kad nyksta dėl vandenų taršos ir užžėlimo kitais vandens augalais. Lietuvoje svarbi šių dumblių išnykimo priežastis gali būti žuvų įveisimas mažuose ežeruose.
Būtina ieškoti naujų radaviečių.

Informacijos šaltiniai

Trainauskaitė I., 1970: Kharovyje vodorosli (*Charophyta*) v vodojomakh Litovskoj SSR (Avtoreferat dissertacii). — Vilnius.

Summary

The species has not been sufficiently studied in Lithuania. According to record, the localities are situated in the Vilnius area and in the Alytus and Plungė districts, yet Nitella gracilis has not been recently recorded in Lake Žiedelis (Plungė distr.) in recent times. Thus, a search for new localities is essential.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Smailiaviršūnis menturdumblis

Nitella mucronata (A. Braun) Miq.

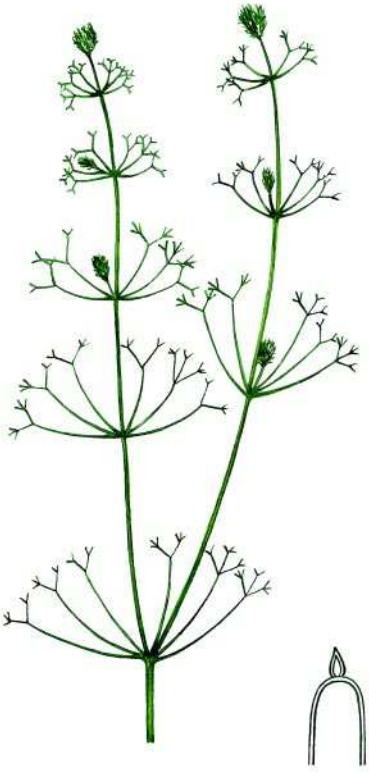
SKYRIUS MAURABRAGŪNAI (*CHAROPHYTA*)
ŠEIMA MENTURDUMBLINIAI (*NITELLACEAE*)

2 (V) kategorija

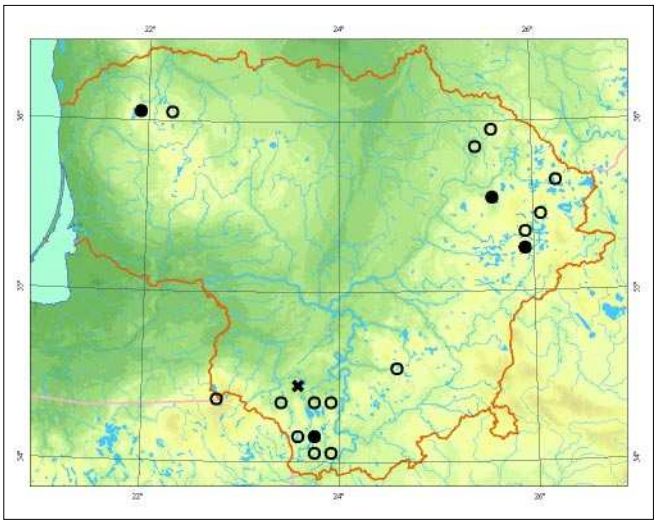
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Afrikoje, Šiaurės ir Pietų Amerikoje.
Lietuvoje radavietės aptinkamos ežeringose aukštumose. Nuo 1992 m. jų rasta labai nedaug.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio (15–30 cm aukščio) gėlavandenis povandeninis dumblis. Lietuvoje dažniausiai auga nedideliuose uždumblėjusiuose eutrofiniuose ežeruose arba didesnių ežerų įlankose iki 3 m gylio. Kartais aptinkamas dirbtiniuose tvenkiniuose. Giliose vietose auga kaip daugiametis ir peržiemoja visas gniužulas; seklumose rudenį sunyksta ir pavasarį išauga iš oosporų. Labai retai sudaro nedidelius sąžalynus. Dažniausiai negausiai auga kitų rūšių maurabragūnų ir vandeninių samanų (*Chara hispida, C. globularis, Drepanocladus aduncus*) bendrijose, rečiau – tarp žiedinių augalų.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Visose šiuo metu žinomose radavietėse populiacijose negausios. Daugelyje senesnių radaviečių jų būklė nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl konkurencijos su kitais, ypač žiediniais vandens augalais.
Būtina saugoti ežerus nuo taršos, eutrofizacijos ir vandens režimo pokyčių, pakrančių urbanizacijos; riboti intensyvų vandens sportą ir poilsinę veiklą.

Informacijos šaltiniai

Šarkinienė I., 1961: Rytų ir Pietų Lietuvos TSR ežerų makrofitų floristinė ir morfologinė-ekologinė analizė. – Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Biologija, 1: 159–194.

Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS.

Summary

Nitella mucronata used to be rather frequent in the lake-rich districts of Lithuania, but the species is no longer found in many of the localities or its state is unknown. The populations are usually not abundant so they decline in lakes affected by anthropogenic eutrophication or lakes heavily overgrown with vascular plants.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Blizgantysis menturdumblis

Nitella syncarpa (Thuill.) Chevall.

SKYRIUS MAURABRAGŪNAI (*CHAROPHYTA*)
ŠEIMA MENTURDUMBLINIAI (*NITELLACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

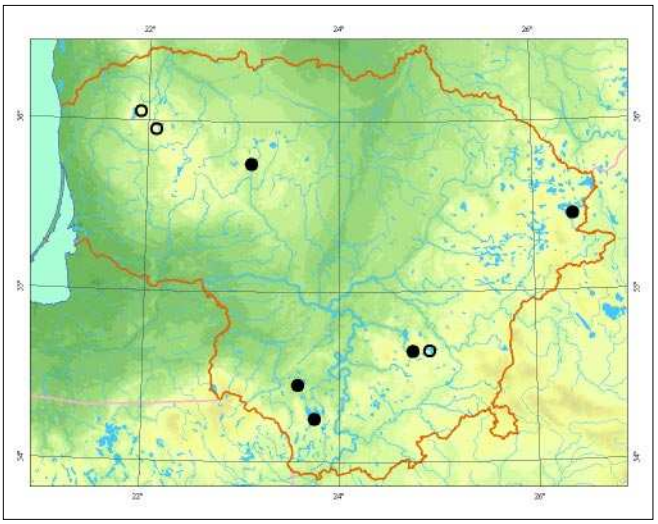
Paplitimas. Europoje.
Lietuvoje pavienių radaviečių yra Alytaus, Trakų, Ignalinos, Plungės ir Šiaulių rajonuose.

Biologija ir ekologija. Vienmetis gėlavandenis povandeninis dumblis. Dydis ir išvaizda priklauso nuo augimo gylio. Dvinamiai, fertilūs moteriški individai nuo vegetuojančių ir vyriškų individų skiriasi nešakotomis menturių šakomis. Fertilūs individai pastebėti liepos ir rugpjūčio mėn. Dažniausiai auga nedideliuose natūraliuose ir dirbtiniuose, stovinčio ir lėtai tekančio vandens telkiniuose: kūdrose, laikinose balose, upeliuose, grioviuose, rečiau ežeruose. Dirbtiniuose vandens telkiniuose pirmais metais sudaro tankius sąžalynus. Vėliau, įsigalint daugiamečiams žiediniams augalams, menturdumblių gausumas mažėja ir jie visai išnyksta. Dumblingose nuosėdose išlieka oosporų bankas. Oosporų dygimo laikas ir sąlygos Lietuvoje netyrinėti.

Populiacijų gausumas. Natūraliuose vandens telkiniuose populiacijos dažniausiai negausios. Gausesnės populiacijos susidaro pradinėmis dirbtinių vandens telkinių užaugimo stadijomis, kur menturdumbliai padengia apie 80–100 proc. bendrijų ploto. Vėlesniais metais jų gausumas mažėja tol, kol šie vienmečiai augalai visai nesudygsta.

Žydrūno Sinkevičiaus nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Natūraliuose vandens telkiniuose nyksta dėl eutrofizacijos ir taršos. Negali konkuruoti su stambiais daugiamečiais žiediniais augalais. Dumbliams palanki žmogaus veikla: nedidelių kūdrų įrengimas, smulkių užžėlusių vandens telkinių valymas pašalinant augalijos perteklių, nendrynų šienavimas.

Informacijos šaltiniai
Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS.

Summary
Single localities are distributed throughout the whole country except for the northern part of central Lithuania. In natural water bodies populations are usually sparse, while more abundant populations form in artificial water bodies during initial stages of their overgrowth. Human activities, such as the establishment of small ponds, removal of surplus vegetation from small water bodies and reed cutting are favourable for conservation of the species.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Lizdiškasis dumblabragis

Tolypella nidifica (O. F. Müll.) Leonh.

SKYRIUS MAURABRAGŪNAI (*CHAROPHYTA*)
ŠEIMA MENTURDUMBLINIAI (*NITELLACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

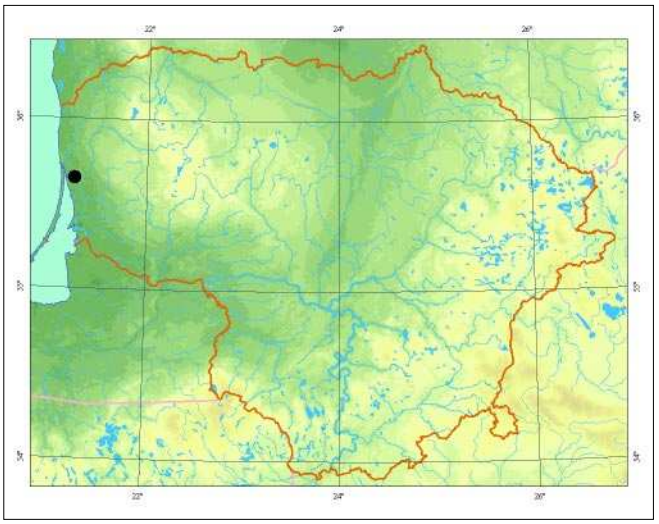
Paplitimas. Šiaurės pusrutulyje: Europoje, Azijoje, Šiaurės Afrikoje, Šiaurės Amerikoje. Europoje rūšis aptinkama nuo Pietų Norvegijos ir Anglijos iki Iberijos pusiasalio ir Vidžemio jūros, dažna Baltijos jūroje. Lietuvoje aptinkama tik Kuršių mariose. XIX a. augo upių, įtekančių į Baltijos jūrą, žiotyse.

Biologija ir ekologija. Vienmetis povandeninis dumblis. Sudaro 5—10 cm aukščio kerelius. Vienanamis, fertilios šakos sutelktos galvutėse. Auga apysūriuose žemyniniuose vandens telkiniuose ir įtekančių upių gėlu vandeniu praskiestuose jūrų pakraščiuose. Lietuvoje auga šiaurrytiniame Kuršių marių pakraštyje, nendrių juostos seklumose, 5—10 cm gylyje, kitų maurabragūnų (*Charetum asperae*) ir helofitų (*Phragmitetum australis*) bendrijose. Gali būti, kad giliau neauga dėl mažo vandens skaidrumo. Kadangi marių vanduo beveik gėlas, kartais pasitaiko nepakankamai išsivysčiusių augalų. Fertilūs augalai aptinkami nuo birželio iki rugpjūčio mėn. Jie išaugina daugybę oosporų, kurioms subrendus sunyksta.

Populiacijų gausumas. Aptiktose augavietėse populiacijos dažniausiai negausios. Cenopopuliacijose su vyraujančiais povandeniniais maurabragūnais ir retais helofitais padengia iki 30 proc. bendrijos ploto.

Zofijos Sinkevičienės nuotrauka

Tankesniuose meldynuose ir nendrynuose gausumas mažėja. Labai tankiuose nendrynuose visai neauga.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl vandens taršos ir eutrofizacijos, konkurencijos su siūliniais ir planktono dumbliais, augaviečių užaugimo daugiamečiais žieminiais augalais, ypač nendrėmis.
Svarbu išsaugoti augavietes šiaurrytiniame Kuršių marių pakraštyje, šioje atkarpoje nevykdyti naftos paieškos ir gavybos darbų, nestatyti prieplaukų ir krantinių. Mažinti visų Kuršių marių vandens taršą, bent vietomis šienauti pamario nendrynus.

Informacijos šaltiniai

Sinkevičienė Z., 2004: *Charophyta* of the Curonian Lagoon. — Botanica Lithuanica, 10 (1): 33—57.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The species occurs in the northeastern part of the Curonian Lagoon south of Smeltė peninsula.
Colonisation by emergent vegetation, turbidity caused by nutrient enrichment and the mass development of filamentous algae and blooms of plankton algae are important threat factors.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Atžalinis dumblabragis

Tolypella prolifera (A. Braun) Leonh.

SKYRIUS MAURABRAGŪNAI (*CHAROPHYTA*)
ŠEIMA MENTURDUMBLINIAI (*NITELLACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

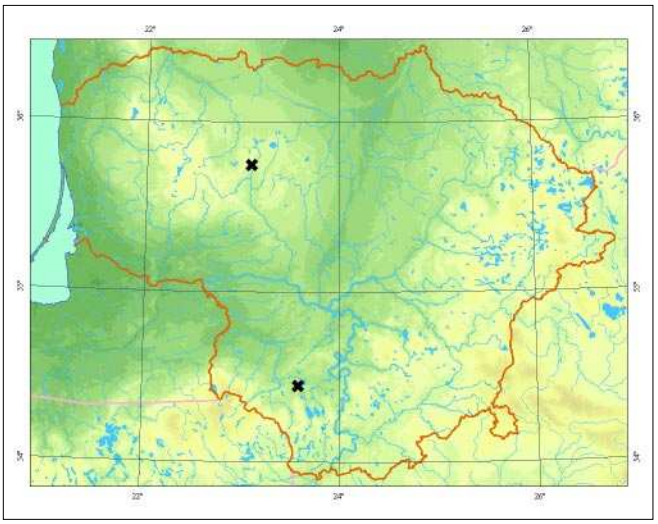
Paplitimas. Europoje, Azijos pietuose, Šiaurės ir Pietų Amerikoje.
Lietuvoje rūšis aptikta Alytaus ir Šiaulių rajonuose.

Biologija ir ekologija. Gana stambus (iki 40 cm aukščio) vienanamis povandeninis dumblis. Sterilios šakos paprastos, fertilios — šakotos, sutelktos į galvutes. Vienmetis augalas, kurio vystymosi ciklo kaita priklauso nuo klimato sąlygų. Subrendusios oosporos sudygsta rudenį arba pavasarį. Vasarą išsivysto, subrandina oosporas ir sunyksta. Auga sekliuose, lėtai tekančiuose ir stovinčiuose vandenyse. Žuvinto ežere augo 1,2—1,5 m gylyje, kartu su plūdurlapiais (*Nuphar luteum, Nymphaea candida*) ir plūduriuojančiais (*Stratiotes aloides, Lemna trisulca, Spirodela polyrhiza*) augalais, Pabijočių kaimo kūdroje — su maurabragūnais (*Nitella syncarpa, Chara vulgaris, Chara globularis*) ir žiediniais augalais (*Elodea canadensis, Potamogeton natans, P. berchtoldii*).

Populiacijų gausumas. Abiejose žinomose augavietėse — Žuvinto ežere (Alytaus r., 1960, 1968) ir Pabijočių kūdroje (Šiaulių r., 1996) — aptiktos populiacijos

Linos Jasiukonytės piešinys

buvo negausios. Kūdroje 4 m² plote augo 5 individai. Vėlesniais metais, augavietėms užželiant žiediniais augalais, dumblabragių neišaugo.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl vandens telkinių užžėlimo ir konkurencijos su žiediniais augalais, taip pat dėl vandenų taršos ir eutrofizacijos.
Dumble išlieka oosporų bankas. Smulkiuose vandens telkiniuose vėl pradeda augti išvalius žiedinių augalų ir dumblo perteklių — taip reikėtų atkurti ir Pabijočių kūdros populiaciją.

Informacijos šaltiniai

Šarkinienė I., 1961: Rytų ir Pietų Lietuvos TSR ežerų makrofitų floristinė ir morfologinė-ekologinė analizė. — Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Biologija, 1: 159—194.
Sinkevičienė Z., 1996: Nauja atžalinio dumblabragio (*Tolypella prolifera*) radimvietė Lietuvoje. — Botanica Lithuanica, 2 (4): 411—413.
Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS.

Summary

Only two localities of Tolypella prolifera have been known in Lithuania (Alytus and Šiauliai distr.), but the species has not been recorded recently. The habitat in Pabijočiai village could be restored by removing the surplus perennial vascular plants from a pond.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Šiurpinis žvakidumblis

Lychnothamnus barbatus (Meyen) Leonh.

SKYRIUS MAURABRAGŪNAI (*CHAROPHYTA*)
ŠEIMA MAURABRAGINIAI (*CHARACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

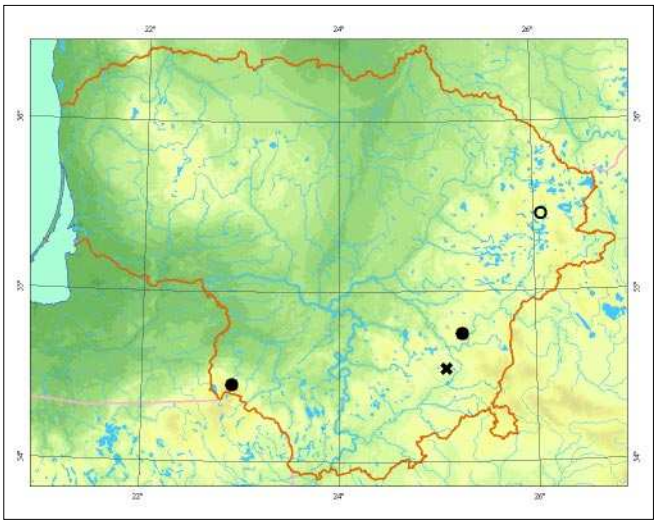
Paplitimas. Arealas nevientisas: yra radaviečių Europoje (Prancūzijoje, Italijoje, Vokietijoje, Lenkijoje, Slovakijoje, Vengrijoje, Rumunijoje, Kroatijoje), Australijoje ir Azijoje (Indijoje, Kinijoje). Reta rūšis visame reale.
Lietuvoje auga šiauriniame arealo pakraštyje, rasta Vilniaus, Trakų, Vilkaviškio, Ignalinos rajonuose.

Biologija ir ekologija. Gana stambus (15—80 cm aukščio) gėlavandenis povandeninis dumblis. Pagrindinės augavietės Europoje — švarūs, turtingi karbonatų ežerai. Lietuvoje auga tik ežeruose. Giliose vietose auga kaip daugiametis — žiemoja visas gniužulas. Seklio-se vietose rudenį sunyksta, o pavasarį išauga iš sustorėjusių stiebo bamblių, rizoidų gumbelių. Gausiai sporifikuoja birželio—rugsėjo mėn., tačiau dauginimosi oosporomis nepastebėta. Auga 0,5—8 m gylyje. Sudaro tankius sąžalynus.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinomos tik 2 populiacijos Balsio (Vilniuje) ir Vygrių (Vilkaviškio r.) ežeruose. Gausiausia populiacija yra Balsio ežere, kur žvakidumbliai paplitę beveik visame ežere iki 8 m gylio. Skirtingose cenopopuliacijose šiurpiniai žvakidumbliai padengia 30—100 proc. bendrijų ploto. Vygrių ežero populiacija buvo negausi — šiuo metu jau gali būti išnykusi.

Zofijos Sinkevičienės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl vandens teršimo, eutrofizacijos, mažėjančio vandens skaidrumo, siūlinių žaliadumblių suvešėjimo.
Būtina saugoti ežerus nuo vandens režimo pokyčių, taršos, pakrančių urbanizacijos, intensyvaus vandens sporto ir poilsinės veiklos. Galima pabandyti atkurti Šventininkų ežero populiaciją iš oosporų banko arba Balsio populiacijos.

Informacijos šaltiniai

Balevičius A., 2001: Distribution of *Lychnothamnus barbatus* community in Lithuania. — Biologija, 2: 70—73.
Šarkinienė I., 1961: Rytų ir Pietų Lietuvos TSR ežerų makrofitų floristinė ir morfologinė-ekologinė analizė. — Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Biologija, 1: 159—194.
Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS.

Summary

The species is very rare in Europe. In Lithuania it occurs in two lakes. The most abundant and viable population is in Lake Balsys, but the lake is intensively used for recreation. The population in Lake Vygriai is sparse and declining as the lake is situated in a zone of anthropogenic impact.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Baltijinis maurabragis

Chara baltica Bruzelius

SKYRIUS MAURABRAGŪNAI (*CHAROPHYTA*)
ŠEIMA MAURABRAGINIAI (*CHARACEAE*)

3 (R) kategorija

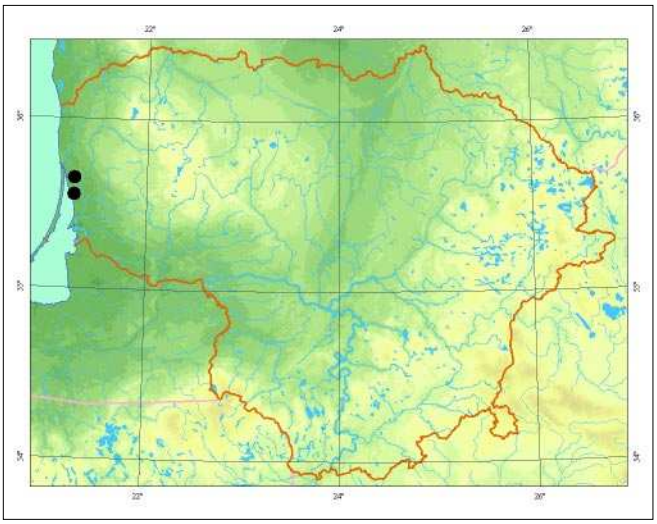
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Daugiausia paplitusi Baltijos jūroje. Už jos ribų rasta Alžyre, Tunise, Bolivijoje ir Grenlandijoje.
Šiuo metu Lietuvoje rūšis aptinkama Kuršių mariose, anksčiau galėjo augti upių, įtekančių į Baltijos jūrą, žiotyse.

Biologija ir ekologija. Apysūrių vandenų povandeninis dumblis. Kerai 10–35 cm aukščio. Nuo kitų maurabragių skiriasi permatomais galiniais šakų nareliais ir daugialąsčiais baltais rizoidų gumbeliais. Vienanamis. Dauginasi oosporomis, rizoidų gumbeliais, augalų dalimis. Gyvi peržiemoja tik gilesnėse vietose augantys augalai. Sekliose vietose gniužulai rudenį sunyksta, pavasarį išauga iš gumbelių arba oosporų. Kuršių mariose dumbliai aptinkami iki 50 (70) cm gylio. Dažniausiai auga seklumose (iki 10 cm) palei nendrių juostą, povandeninių augalų bendrijose (*Charetum asperae, Potamogetonetum pectinati*), retai sudaro monodominantines *Charetum balticae* bendrijas.

Zofijos Sinkevičienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Įvairiose cenopopuliacijose dažniausiai negausūs. Labai retai sudaro didesnius sąžalynus, kur padengia iki 50 proc. bendrijų ploto.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl mažo vandens skaidrumo, siūlinių žaliadumblių ir planktono dumblių suvešėjimo, nendrių plitimo.
Svarbu išsaugoti natūralias augavietes šiaurrytiniame Kuršių marių pakraštyje tarp Smeltės pusiasalio ir Tyrų pelkės. Šiame ruože nevykdyti naftos paieškos ir gavybos darbų, nestatyti prieplaukų ir krantinių. Mažinti visų Kuršių marių vandens taršą ir eutrofizaciją. Šienauti pakraščio nendrynus.

Informacijos šaltiniai

Sinkevičienė Z., 2004: *Charophyta* of the Curonian Lagoon. – Botanica Lithuanica, 10 (1): 33–57.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The species occurs only in the northeastern part of the Curonian Lagoon within a 3 km stretch between Smeltė peninsula and Tyrai bog. Chara baltica usually grows in the shallows, in communities of submerged plants or helophytes, and seldom forms monodominant overgrowth. The main threats are water eutrophication and increased turbidity, mass development of filamentous green algae and plankton algae as well as reed spread.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Šluotelinis maurabragis

Chara baueri A. Braun

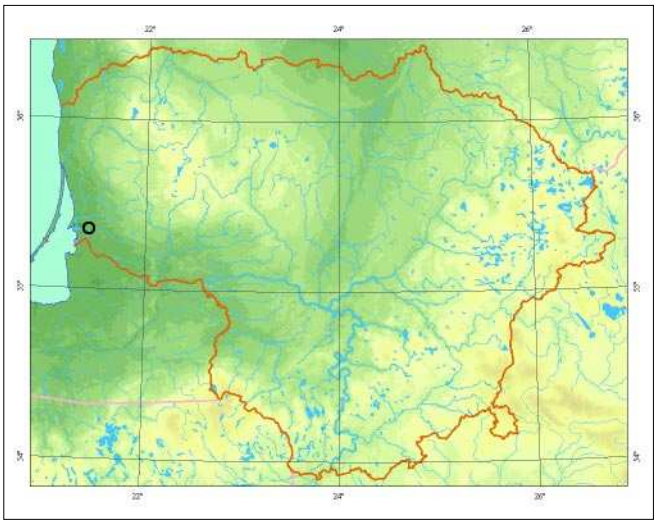
SKYRIUS MAURABRAGŪNAI (*CHAROPHYTA*)
ŠEIMA MAURABRAGINIAI (*CHARACEAE*)

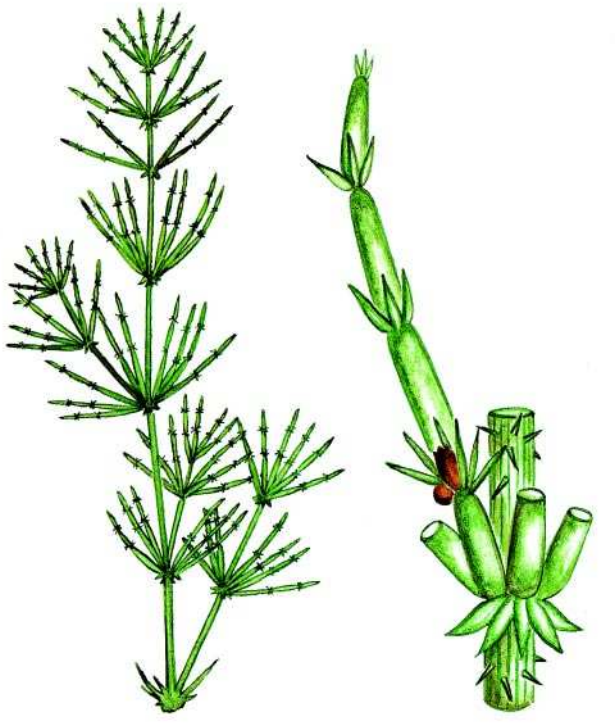
4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

Paplitimas. Žinomos tik kelios senos radavietės Europoje (Vokietijoje, Švedijoje). Klasikinėje augavietėje prie Berlyno ši rūšis pakartotinai rasta pirmą kartą nuo 1871 m. Taip pat aptinkama Australijoje ir Naujojoje Zelandijoje, Azijoje (Kazachstane).
Literatūros duomenimis, Lietuvoje rasta 1968 m. Šilutės rajone.

Biologija ir ekologija. Vienmetis arba dvimetis, 8–15 cm aukščio povandeninis dumblis. Nuo kitų maurabragių (*Chara*) genties rūšių skiriasi plikomis (be žievės), ties bambliais persmaugtomis šakomis, po dvi arba tris poras viename bamblyje sutelktomis gametangėmis. Auga nedideliuose stovinčio vandens telkiniuose. Dauginasi oosporomis. Lietuvoje rastas 1968 m. Šilutės r. polderiuose. Labai mažai ištirtas visame pasaulyje. Apie jo biologiją, augaviečių sąlygas ir būklę Lietuvoje duomenų nėra nuo 1968 m. Nėra išlikusių herbariumo pavyzdžių.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Nėra duomenų.

Grėsmės ir apsauga. Nėra duomenų. Reikia patikrinti seną radavietę ir ieškoti naujų.

Informacijos šaltiniai

Trainauskaitė I., 1970: Kharovyje vodorosli (*Charophyta*) v vodojomakh Litovskoj SSR (Autoreferat dissertacii). – Vilnius.

Summary

The species has not been sufficiently studied in Lithuania. According to references, Chara baueri has been found in the Šilutė district, however no data on its distribution and condition has been available since 1968.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Pilkšvasis maurabragis

Chara canescens Desv. et Loisel.

SKYRIUS MAURABRAGŪNAI (*CHAROPHYTA*)
ŠEIMA MAURABRAGINIAI (*CHARACEAE*)

3 (R) kategorija

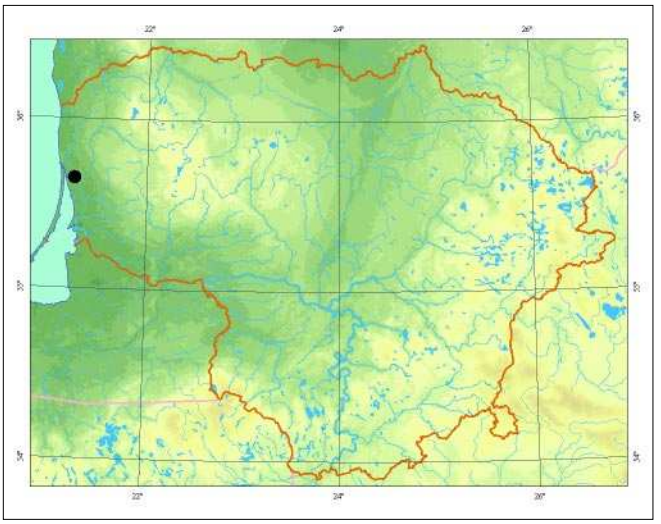
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Šiaurės pusrutulyje: Šiaurės Amerikoje, Europoje, Azijoje, Afrikoje. Vyriški augalai tik vietomis aptinkami Prancūzijoje, Rumunijoje, Austrijoje, Vengrijoje, Sicilijoje ir Kaspijos jūroje. Likusioje Europos dalyje ir Baltijos jūroje auga tik moteriški augalai.
Lietuvoje šiuo metu aptinkama Kuršių mariose, XX a. augo upių, įtekančių į Baltijos jūrą, žiotyse.

Biologija ir ekologija. Apysūrių žemyninių vandens telkinių ir jūrų povandeninis dumblis. Vandens druskingumas augavietėse svyruoja nuo 3 iki 21 psu, tačiau gali būti ir mažesnis. Gali augti iki 4 m gylio, tačiau dažniausiai auga seklumose iki 0,5 m gylio. Sudaro mažus arba vidutinio dydžio kerelius. Dvinamis, tačiau Lietuvoje auga tik moteriški augalai. Lietuvos sąlygomis tikriausiai dauginasi tik oosporomis, kadangi seklumose augantys augalai žiemą iššąla. Kuršių mariose fertilūs augalai pastebėti liepos mėn. pradžioje. Negausiai auga nendrių juostos retmėse susiformuojančiose maurabragūnų (*Charetum asperae*) bendrijose.

Zofijos Sinkevičienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Labai mažai paplitę šiaurrytinėje Kuršių marių dalyje. Cenopopuliacijose negausūs, auga pavieniui kitų maurabragūnų bendrijose, nesudaro sąžalynų.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl vandens taršos ir eutrofizacijos, konkurencijos su siūliniais ir planktono dumbliais, augaviečių užaugimo daugiamečiais žiediniais augalais, ypač nendrėmis.
Svarbu išsaugoti neurbanizuotas augavietes šiaurrytiniame Kuršių marių pakraštyje. Šiame ruože nevykdyti naftos paieškos ir gavybos darbų, nestatyti prieplaukų ir krantinių. Mažinti visų Kuršių marių vandens taršą, bent vietomis šienauti pamario nendrynus.

Informacijos šaltiniai

Sinkevičienė Z., 2004: *Charophyta* of the Curonian Lagoon. – Botanica Lithuanica, 10 (1): 33–57.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The species occurs in the northeastern part of the Curonian Lagoon south of Smeltė peninsula. Chara canescens grows sparsley in communities of other Charophytes, situated in reed beds. Colonisation by emergent vegetation, turbidity caused by nutrient enrichment, mass development of filamentous algae and blooms of plankton algae are important threat factors.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Skyrius

Samanos (Brijūnai)

Bryophyta

Tiesialapė bartramija

Bartramia ithyphylla Brid.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA BARTRAMIJINIAI (*BARTRAMIACEAE*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Tiek šiaurės, tiek pietų pusrutulyje, dažniau šalto klimato juostose ir aukštai kalnuose. Paplitusi daugumoje aukštųjų Europos kalnų, aptinkama Rytų Afrikoje, Centrinėje ir Pietų Amerikoje, gana dažna Kaukazo ir Sibiro kalnuose, Himalajuose, Centrinėje Azijoje ir Tolimuosiuose Rytuose. Žemumose aptinkama retai. Arealas nevientisas.
Lietuvoje buvo rasta 1957 m. Kauno rajone.

Biologija ir ekologija. Akrokarpinė žalioji samana. Stiebas 2–4 cm aukščio, status. Lapai linijiškai lancetiški, iki 6 mm ilgio, garbanoti, dantytais kraštais. Dvinamė samana. Sporogono kotelis tiesus. Sporinė stati arba palinkusi, beveik rutuliška, netaisyklinga; sausa sporinė išilgai susiraukšlėjusi. Sporos subręsta vasarą. Vejos melsvai ar gelsvai žalios, šiurkštokos. Auga ant molio ar smėlio vietose su nesusivėrusia žolių danga. Acidofilinė rūšis. Dažniausiai aptinkama augavietėse, kurių pH 4,6–5,1, kartais ir ant kalkingo dirvožemio. Kalnuose ir šiaurinėje arealo dalyje dažna augavietėse, kuriose vėlai nutirpsta sniegas. Tai viena iš būdingų *Dicranelletea heteromallae* klasės rūšių. Dažnai sudaro *Bartramietum ithyphylla* bendrijas.

Populiacijų gausumas. 1957 m. rasta Kauno r., Nemuno šlaite, ant smėlio. Ši vienintelė žinoma radavietė 1959 m. buvo sunaikinta (užlieta Kauno mariomis).

Grėsmės ir apsauga. Šlaitų erozija, atvirų vietų apaugimas, smėlio ir žvyro kasyba.

Informacijos šaltiniai
Andriušaitytė D., Jukonienė I., 2000: J. Pipinio indėlis į Lietuvos briofloros tyrimus. – Botanica Lithuanica, 6 (1): 23–52.
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
In 1957 it was found in the Kaunas region, on sand on the banks of the Nemunas River. This one and only known locality has since been destroyed (flooded to create the Kaunas Lagoon).

Aprašė Ilona Jukonienė

Pūkuotoji apuokė

Trichocolea tomentella (Ehrh.) Dumort.

KLASĖ KERPSAMANĖS (*MARCHANTIOPSIDA*)
ŠEIMA APUOKINIAI (*TRICHOCOLEACEAE*)

2 (V) kategorija

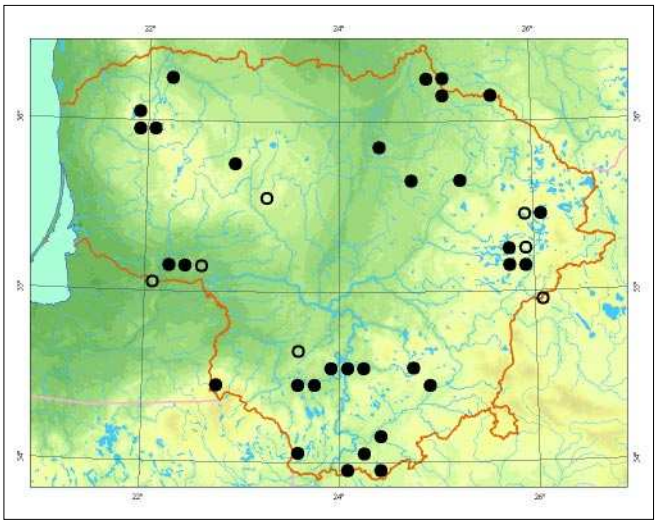
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1991 m.

Paplitimas. Subokeaninė montaninė rūšis. Paplitusi šiaurės pusrutulyje (Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje, Šiaurės Afrikoje). Aptinkama vakarinėje, centrinėje ir pietinėje Europoje, Balkanuose, Kaukaze, Rusijoje, Didžiojoje Britanijoje, Airijoje. Šiaurės šalyse paplitusi tik pietinėse Skandinavijos pusiasalio ir Suomijos dalyse. Azijoje rasta Himalajuose.
Aptinkama įvairiuose Lietuvos regionuose, kiek retesnė Vidurio Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Stuomeninė kerpsamanė. Stiebas iki 15 cm ilgio, 2–3 kartus plunksniškai šakotas. Lapai suskaidyti į 4–5 blakstienotas skiautes. Labai aiškiai skiriasi kiekvienais metais užaugusios ūglio dalys. Dvinamė kerpsamanė. Sporogonai ir lytinio dauginimosi organai aptinkami retai. Dauginasi gniužulo dalimis. Auga dažniausiai plačiais grynais patiesalais, kai kada pavieniais stiebeliais įsiterpusi tarp kitų samanų gūdžiuose tamsiuose šlapiuose miškuose, ypač pelkiniuose ir šaltiniuotuose eglynuose, juodalksnynuose ir mišriuose miškuose, mišku apaugusių mažų upelių pakrantėse, rūgščiuose arba beveik neutraliuose dirvožemiuose.

Vytauto Uselio nuotrauka

Populiacijų gausumas. Populiacijos dažniausiai labai gausios (nuo 1 m² iki ištisų miško sklypų ar kvartalų). Samanos labai jautrios buveinės kokybei. Nusausintuose miškuose (pvz., Biržų girioje) populiacijos išlieka, tačiau mažėja: vejos dažniausiai nedidelės, individai negyvybingi.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, vandens lygio reguliavimas.

Informacijos šaltiniai

Minkevičius A., 1955: Vadovas Lietuvos TSR miškų, pievų ir pelkių samanoms pažinti. – Vilnius.
Naujalis J., Kalinauskaitė N., Grinevičienė M., 1995: Vadovas Lietuvos kerpsamanėms pažinti. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS.

Summary

Distributed throughout all of Lithuania, but less common in the central region. Populations are in most cases abundant. Populations decline as habitats deteriorate.

Aprašė Ilona Jukonienė

Kunzės skiautenė

Lophozia kunzeana (Huebener) Evans

KLASĖ KERPSAMANĖS (*MARCHANTIOPSIDA*)
ŠEIMA JUNGERMANIJINIAI (*JUNGERMANNIACEAE*)

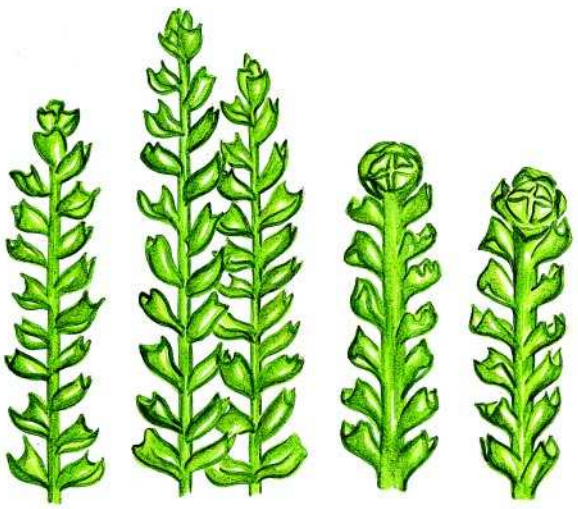
4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

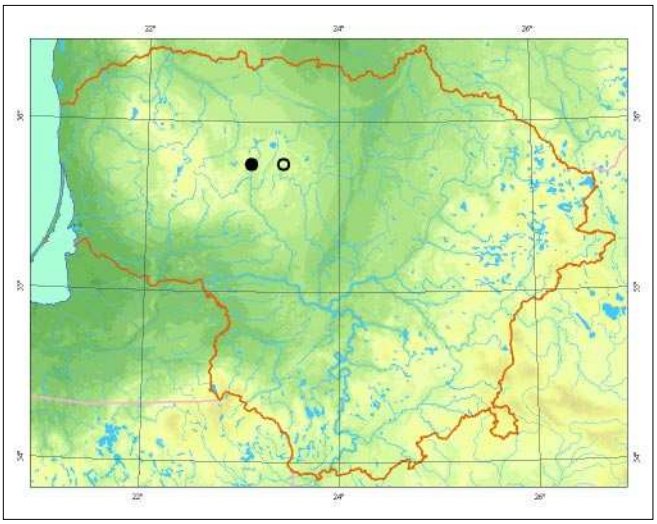
Paplitimas. Šiaurės pusrutulio vėsaus ir šalto klimato juostose (Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje). Aptinkama tiek žemumose, tiek kalnuose. Vidutinio klimato žemumose aptinkama retai, dažniausiai tik pelkėse. Lietuvoje rasta tik Sulinkių pelkėje (Radviliškio r., 1924) ir Gėluvos ežero pakrantėje (Šiaulių r., 1993).

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio stuomeninė kerpsamanė. Stiebai kylantys arba statūs, 1—8 cm ilgio ir 0,7—1,5 mm pločio. Lapai gaubti, plačiai atvirkščiai kiaušiniški, padalyti į 2 ar 3 skiautes. Išpjovos siekia iki trečdalio ar pusės lapo. Lapų skiautės bukos. Amfigastrijos ryškios. Dvinamė samana. Sporofitai aptinkami retai. Ant lapų viršūnių arba šiek tiek pakitusių vertikalių stiebų viršūnių vasaros pabaigoje pasitaiko gemalinių pumpurėlių, tačiau retai. Auga retais patiesalais arba pavieniais stiebeliais įsiterpusi tarp kitų samanų ant durpingų dirvožemių, rūgščių uolų ir akmenų, kartais ant pūvančios medienos, dažniausiai pelkėse.

Populiacijų gausumas. Duomenų yra tik apie Gėluvos ežero pakrantėje (Šiaulių r.) aptiktą populiaciją.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacija negausi. Samanos auga nedideliais lopinėliais įsiterpusios tarp kiminų pelkėtame ežero pakraštyje. 1924 m. duomenys iš Radviliškio r. naujais rinkiniais nepatvirtinti.

Grėsmės ir apsauga. Vandens lygio reguliavimas, negyvos medienos šalinimas.

Informacijos šaltiniai

Naujalis J., Kalinauskaitė N., Grinevičienė M., 1995: Vadovas Lietuvos kerpsamanėms pažinti. — Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: WI.

Summary

There is no current data about the population observed in the Radviliškis district in 1924. The population in the Šiauliai district is not abundant. The species has patchy growth scattered among other Sphagnum species.

Aprašė Ilona Jukonienė

Lieknoji barzdenė

Barbilophozia attenuata (Mart.) Loeske

KLASĖ KERPSAMANĖS (*MARCHANTIOPSIDA*)
ŠEIMA JUNGERMANIJINIAI (*JUNGERMANNIACEAE*)

2 (V) kategorija

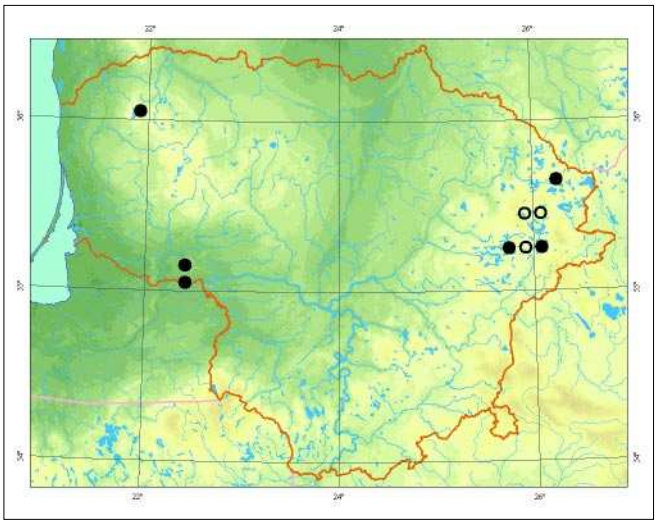
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Šiaurės pusrutulyje vėsaus ir vidutinio klimato juostose (Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje). Europoje aptinkama žemumose ir kalnuose iki 800—900 m aukščio. Azijoje randama Turkijoje, Japonijoje, Taivanyje.
Lietuvoje rasta nedaugelyje vietų. Keletas radaviečių žinoma Rytų Lietuvoje: Labanoro apylinkėse (Švenčionių r., 1972), prie Ledaičio ežero (Švenčionių r., 1973), Kazitiškio (Ignalinos r., 1976) ir Minčios (Ignalinos r., 1977) girininkijose, prie Rašės ežero (Molėtų r., 1992), prie Ilžiko ežero (Zarasų r., 1997). Vakarinėje Lietuvos dalyje aptikta Viešvilės rezervate (Tauragės r., 2003) ir Platelių apylinkėse (Plungės r., 2003).

Biologija ir ekologija. Stuomeninė kerpsamanė. Stiebas gulsčias arba kylantis, 1—3 cm ilgio. Lapai iki trečdalio suskaidyti į 3—4 skiautes. Dvinamė samana. Sporogonai aptinkami labai retai. Dauginasi dažniausiai vegetatyviniu būdu. Beveik visuomet su daugybe stačių šakelių, ant kurių išsidėstę gemaliniai kūneliai. Auga kilimais dažniausiai ant pūvančios spygliuočių medienos, tamsiuose gūdžiuose miškuose, apypelkiuose. Šiauriniuose regionuose ir kalnuose aptinkama ant nekalkingų uolienų, riedulių, akmenuotų šlaitų, kartais ant plikų durpių. Ant pūvančios medienos pradeda augti šiek tiek vėliau nei ankstyvieji epiksilai (pvz., Helerio pilelė), tačiau išlieka tol, kol mediena visiškai suyra. Tuomet jas užgožia miško paklotės samanos.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Populiacijos aptinkamos ant pavienių rąstų.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, vėjavartų ir nudžiūvusių medžių šalinimas, augaviečių suskaidymas.

Informacijos šaltiniai

Kuzas A., 1975: 23 vida i 5 raznovidnostej novykh dla flory petchenochnykh mkhov Litovskoj SSR. — Lietuvos TSR MA darbai, 1 (69): 21—29.
Naujalis J., Kalinauskaitė N., Grinevičienė M., 1995: Vadovas Lietuvos kerpsamanėms pažinti. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

It has been found in the Ignalina, Molėtai, Švenčionys, Plungė and Tauragė districts on single decaying logs.

Aprašė Ilona Jukonienė

Barzdotoji barzdenė

Barbilophozia barbata (Schmidel ex Schreb.) Loeske

KLASĖ KERPSAMANĖS (*MARCHANTIOPSIDA*)
ŠEIMA JUNGERMANIJINIAI (*JUNGERMANNIACEAE*)

3 (R) kategorija

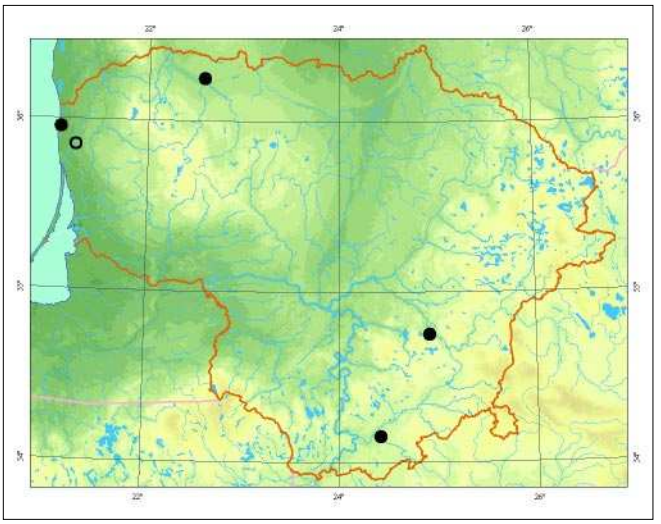
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Šiaurės pusrutulyje vėsaus klimato juostoje (Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje). Aptinkama tiek žemumose, tiek kalnuose.
Lietuvoje dauguma augaviečių yra vakarinėje dalyje: Palangos apylinkėse (1929, 1995), prie Šventosios (Kretingos r., 1972) ir Akmenos (Kretingos r., 1929) upių, Kamanų rezervate (Akmenės r., 2004). Taip pat rasta Varėnos (1994) ir Trakų (2004) rajonuose.

Biologija ir ekologija. Stuomeninė kerpsamanė. Stiebas 2−5 mm pločio, 3−8 cm ilgio, paprastas arba padrikai šakotas. Lapai iki ketvirtadalio suskaidyti į 4 (kartais 3 ar 5) beveik lygias skiautes. Dvinamė kerpsamanė. Dauginasi sporomis arba vegetatyviniu būdu. Specialių vegetatyvinio dauginimosi organų neturi. Auga patiesalais miškuose ant dirvožemio, ant žemėmis apneštų akmenų ar rąstų. Aptinkama įvairiose augavietėse: sausose ir drėgnose, saulėtose ir pavėsingose. Augaviečių pH artimas neutraliam, tačiau dažnai aptinkama ir ant rūgščių substratų (pūvančios medienos), žemių sluoksniu padengtų rūgščių uolų.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Kamanų rezervate aptikta apie 0,01 m² dydžio barzdotųjų barzdenių populiacija eglyne, ant akmens. Trakų r. rasta taip pat ant akmens, tik drėgnesnėje aplinkoje − upelio vagoje. Palangos apylinkėse ir Varėnos r. šios samanos augo pušyne, ant dirvožemio. Duomenys iš Kretingos r. naujais radiniais nepatvirtinti, dabartinė populiacijų būklė nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Substratų sunaikinimas, intensyvi ūkinė veikla miškuose.

Informacijos šaltiniai

Minkevičius A., 1955: Vadovas Lietuvos TSR miškų, pievų ir pelkių samanoms pažinti. − Vilnius.
Naujalis J., Kalinauskaitė N., Grinevičienė M., 1995: Vadovas Lietuvos kerpsamanėms pažinti. − Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Mostly found in localities concentrated in the western part of Lithuania. The species is found on various substrates − stones, logs, soil.

Aprašė Ilona Jukonienė

Rutės duoja

Leiocolea rutheana (Limpr.) Müll. Frib.

KLASĖ KERPSAMANĖS (*MARCHANTIOPSIDA*)
ŠEIMA JUNGERMANIJINIAI (*JUNGERMANNIACEAE*)

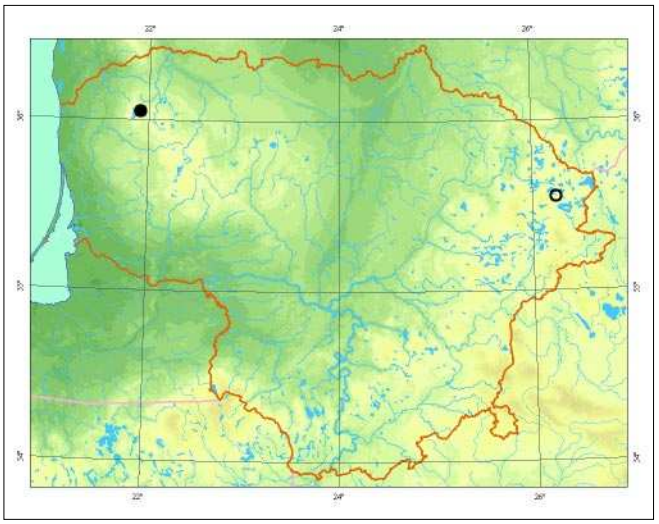
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Šiaurės pusrutulyje, dažniausia šalto klimato juostoje (Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje). Vėsaus ir vidutinio klimato juostose Europoje sporadiškai aptinkama Didžiojoje Britanijoje, Vokietijoje, Lenkijoje, Rusijoje, Norvegijoje, Islandijoje, Baltijos šalyse. Kiek dažniau — Suomijoje ir Švedijoje.
Lietuvoje randama tiek rytinėje, tiek vakarinėje dalyje. 1953 m. buvo aptikta Dūkšto apylinkėse (Zarasų r.), 1997 m. — Platelių apylinkėse (Plungės r.).

Biologija ir ekologija. Gana stambi stuomeninė kerpsamanė. Stiebas 3—5 mm pločio, 4—8 cm ilgio, paprastas arba su pavienėmis šakelėmis. Lapai žali, kartais rausvi arba rusvi, kiaušiniškai trikampiški, negiliai suskaidyti į 2—3 skiautes. Vienanamė kerpsamanė. Lytinio dauginimosi organai aptinkami dažnai, o sporofitai — retai. Specialių vegetatyvinio dauginimosi organų nesudaro. Auga šarmingose žemapelkėse *Caricion lasiocarpae* ir *Caricion davallianae* bendrijose, dažniausiai pavieniais stiebeliais įsiterpusi tarp kitų samanų.

Populiacijų gausumas. Populiacijos Zarasų r. būklė nežinoma, per pastaruosius 50 metų nebuvo patikrinta. Plungės r. populiacija negausi, samanos auga nedidelėje pelkės teritorijoje *Eleocharitetum quinquefloraе* bendrijoje pavieniais stiebeliais įsiterpusios tarp kitų samanų, iš kurių gausiausios — tarpinės drepanės (*Drepanocladus cossonii*) ir žvaigždinės auksotės (*Campylium stellatum*).

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Vandens lygio reguliavimas. Kenkia tiek pelkės nusausėjimas, tiek pernelyg didelis vandens lygio pakėlimas, eutrofizacija.

Informacijos šaltiniai

Andriušaitytė D., Jukonienė I., 2000: J. Pipinio indėlis į Lietuvos briofloros tyrimus. — Botanica Lithuanica, 6 (1): 23—52.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

It has been found in two rich fens in the Zarasai and Plungė districts. Populations are not abundant.

Aprašė Ilona Jukonienė

Alpinė skiautenė

Lophozia collaris (Nees) Dumort.

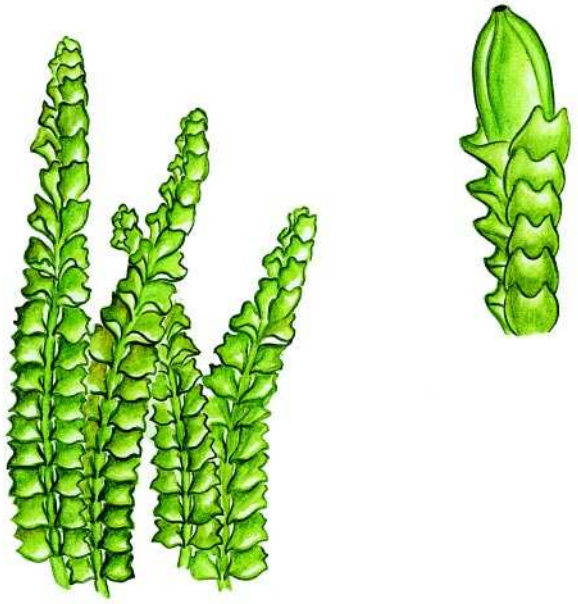
KLASĖ KERPSAMANĖS (*MARCHANTIOPSIDA*)
ŠEIMA JUNGERMANIJINIAI (*JUNGERMANNIACEAE*)

4 (I) kategorija

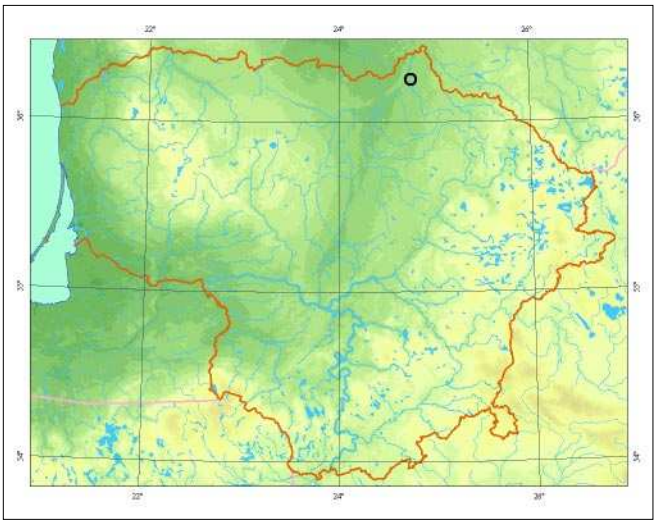
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Šiaurės pusrutulio vėsaus klimato juostoje (Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje). Aptinkama beveik visoje Europoje, dažnesnė kalkinguose žemumų regionuose ir kalnuose. Azijoje randama Turkijoje, Sibiro, Taimyro ir Čiukčių pusiasaliuose.
Lietuvoje rasta tik Biržų r. (1972) ir Kamanų pelkėje (Akmenės r., 1924 m.).

Biologija ir ekologija. Stuomeninė kerpsamanė. Stiebas iki 1,5 cm ilgio ir 1−2 mm pločio. Lapai 0,4−0,8 mm ilgio ir beveik tokio pat pločio, padalyti į 2 skiautes. Išpjova siekia iki penktadalio ar trečdalio lapo. Dvinamė samana. Lytinio dauginimosi organai aptinkami dažnai, sporofitai − retai. Auga patiesalais arba pavieniais stiebeliais įsiterpusi tarp kitų samanų ant kalkingų substratų tiek drėgnose, tiek sausose, dažniausiai pavėsingose vietose. Alpinė skiautenė nuo Lietuvoje dažnesnės, taip pat ant kalkingų substratų augančios kalkiamėgės skiautenės (*Lophozia badensis*) skiriasi tuo, jog turi amfigastrijas (apatinius lapus).

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Populiacija Biržų r. negausi. Samanos buvo rastos pavieniais stiebeliais įsiterpusios tarp kitų samanų (*Distichium capillaceum*, *Lophozia badensis*). Huecko ir Reimerso (1924) duomenys apie Kamanų pelkę kelia abejonių dėl nebūdingos šiai rūšiai substrato − pūvančios medienos.

Grėsmės ir apsauga. Leidimasis į urvus, intensyvus turizmas.

Informacijos šaltiniai

Naujalis J., Kalinauskaitė N., Grinevičienė M., 1995: Vadovas Lietuvos kerpsamanėms pažinti. − Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

It was found in the Biržai district, yet only in small numbers. The species is scattered among other bryophytes.

Aprašė Ilona Jukonienė

Helerio pilelė

Anastrophyllum hellerianum (Nees ex Lindenb.) R. M. Schust.

KLASĖ KERPSAMANĖS (*MARCHANTIOPSIDA*)
ŠEIMA JUNGERMANIJINIAI (*JUNGERMANNIACEAE*)

2 (V) kategorija

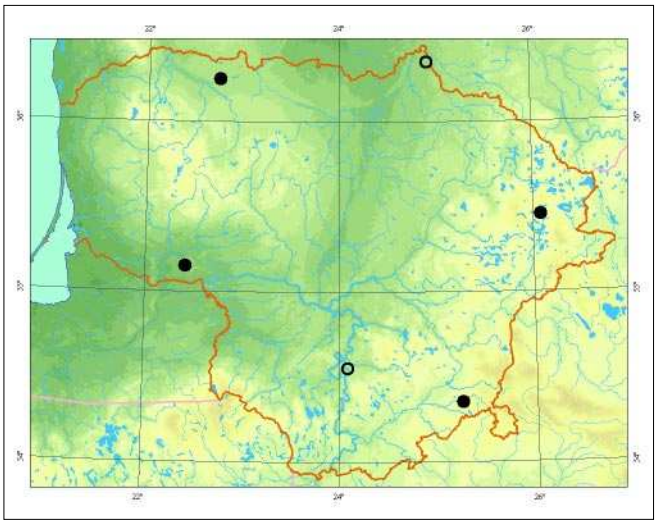
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2005 m.

Paplitimas. Šiaurės pusrutulio vėsaus klimato juostoje, tiek žemumose, tiek kalnuose (Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje). Aptinkama dar ir šiaurinėje vidutinio klimato juostos dalyje.
Žinoma keletas radaviečių įvairiose Lietuvos vietose: Biržų girioje (Biržų r., 1972), Punios šile (Alytaus r., 1992), Ažvinčių girioje (Ignalinos r., 2002), Viešvilės rezervate (Tauragės r., 2004), Kamanų rezervate (Akmenės r., 2004), Rūdninkų apylinkėse (Šalčininkų r., 2004).

Biologija ir ekologija. Stuomeninė kerpsamanė. Stiebas status arba kylantis, 0,5–0,8 mm pločio ir 0,2–0,5 (0,8) cm ilgio, nešakotas arba negausiai šakotas. Lapai iki trečdalio suskaidyti į 2 trikampiškas skiautes. Dvinamė samana. Dauginasi dažniausiai vegetatyviniu būdu gemaliniais kūneliais, susitelkusiais ant stačių plonų šakelių. Auga kilimais arba patiesalais ant stambių bežievių rąstų pirminėmis jų puvimo stadijomis. Labai retai aptinkama ant žievės – tai dažniausiai būna vyriški, su gemaliniais kūneliais individai. Dažniausiai auga kartu su kita pūvančios medienos kerpsamane *Nowellia curvifolia*. Nėra pionierinis, bet vienas iš ankstyvesnių epiksilų. Auga ant turtingų humininių rūgščių substratų, tačiau kai šie pavirsta humusu, neišlieka. Populiacijos dydis svyruoja, priklauso nuo aplinkos sąlygų: drėgnais metais populiacijos gana gausios, sausais – gali iš viso sunykti.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Visose nurodytose vietovėse rasta ant pavienių rąstų. Populiacijos dažniausiai labai mažos – iki 0,04 m², visuomet su gemaliniais kūneliais. Gausesnės populiacijos aptinkamos tik Ažvinčių girioje, kur šių samanų kilimai nukloja ištisus pradedančių pūti pušų ir eglių kamienus.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, vėjavartų ir nudžiūvusių medžių šalinimas.

Informacijos šaltiniai

Naujalis J., Kalinauskaitė N., Grinevičienė M., 1995: Vadovas Lietuvos kerpsamanėms pažinti. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Found in the Biržai, Ignalina, Akmenė, Akmenė, Alytus, Tauragė, and Šalčininkai districts. Predominantly found on decaying coniferous wood in its early stages of decay. Most populations are small (up to 0.04 m²), except for those in Ažvinčiai forest where they occupy entire logs of spruce and pine.

Aprašė Ilona Jukonienė

Įkirptoji tritomarija

Tritomaria exsectiformis (Breidl.) Loeske

KLASĖ KERPSAMANĖS (*MARCHANTIOPSIDA*)
ŠEIMA JUNGERMANIJINIAI (*JUNGERMANNIACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

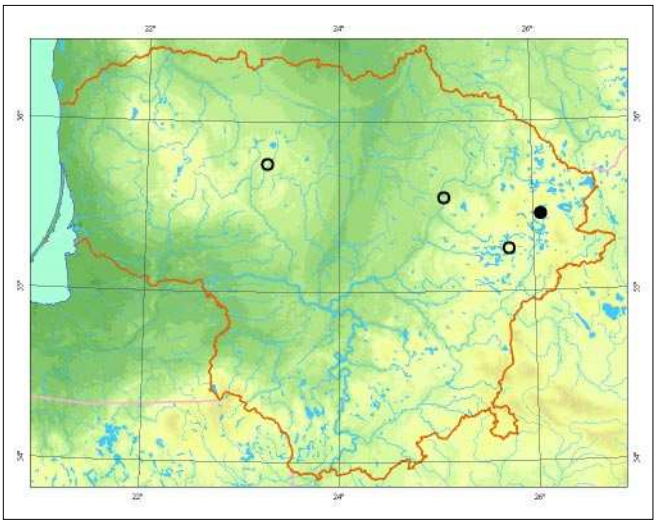
Paplitimas. Šiaurės pusrutulio vėsaus klimato juostoje (Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje).
Lietuvoje žinomos 4 radavietės: Šeimyniškėlių kaimo apylinkėse (Anykščių r., 1958), Didžiojoje Plynėje (Radviliškio r., 1924), Labanoro miške (Švenčionių r., 1972), Ažubalio girioje (Ignalinos r., 1992).

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio stuomeninė kerpsamanė. Stiebas apie 3 cm ilgio ir 2–3 mm pločio. Lapai lovelio formos, 0,5–1,2 mm ilgio ir 0,3–1 mm pločio, beveik skersai prisitvirtinę prie stiebo, dviskiaučiai. Skiautės skirtingo dydžio. Priekinė skiautė nusmailėjusi ir siekia šiek tiek aukščiau lapo vidurio, užpakalinės skiautės viršūnė smaili, kartais padalyta į 2 mažas skiauteles. Dvinamė samana. Sporogonai aptinkami retai. Dažniausiai dauginasi gemaliniais kūneliais. Auga spygliuočių miškuose patiesalais arba kilimais ant pūvančios medienos, kituose kraštuose aptinkama ir ant žemėmis apneštų nekalkingų uolienų ir akmenų. Pradeda augti šiek tiek vėliau nei patys pirmieji epiksilai, tačiau išlieka tol, kol mediena visiškai suyra.

Populiacijų gausumas. Visose radavietėse buvo surinktos nuo pavienių rąstų. Dabartinė populiacijų būklė nežinoma.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, negyvos medienos šalinimas.

Informacijos šaltiniai

Andriušaitytė D., Jukonienė I., 2000: J. Pipinio indėlis į Lietuvos briofloros tyrimus. – Botanica Lithuanica, 6 (1): 23–52.
Naujalis J., Kalinauskaitė N., Grinevičienė M., 1995: Vadovas Lietuvos kerpsamanėms pažinti. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS.

Summary

It is found in single localities in the Anykščiai, Radviliškis, Švenčionys and Ignalina districts. Current population status is unknown.

Aprašė Ilona Jukonienė

Kvapioji žemtaurė

Geocalyx graveolens (Schrad.) Nees

KLASĖ KERPSAMANĖS (*MARCHANTIOPSIDA*)
ŠEIMA ŽEMTAURINIAI (*GEOCALYCACEAE*)

2 (V) kategorija

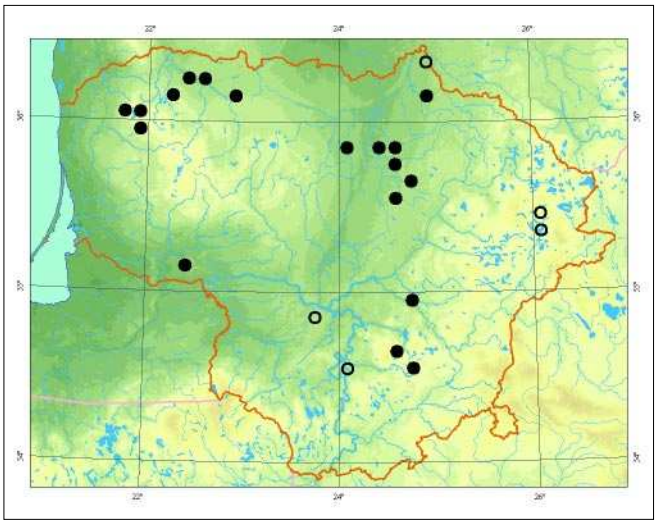
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2005 m.

Paplitimas. Šiaurės pusrutulio vėsaus klimato juostoje (Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje, Azorų salose Makaronezijoje, Madeiroje). Europoje dažnesnė žemyninėje dalyje. Didžiojoje Britanijoje ir Airijoje retai aptinkama. Azijoje auga Sibire.
Rasta įvairiose Lietuvos vietose. Kiek dažniau aptinkama šiaurvakarinėje Lietuvos dalyje ir Vidurio Lietuvoje. Gali būti, kad paplitimas Lietuvoje menkai ištirtas.

Biologija ir ekologija. Stuomeninė kerpsamanė. Stiebas 1–1,5 mm pločio ir 1–2 cm ilgio, beveik nešakotas, plokščias. Šoniniai lapai su 2 plačiai trikampiškomis skiautėmis, siekiančiomis iki trečdalio lapo. Apatiniai lapai panašūs, tik mažesni. Vienanamė samana. Sporogonai aptinkami retai, gemalinių kūnelių nesudaro. Auga plačiais gelsvai žaliais ar šviesiai žaliais patiesalais (kartais pavieniais stiebeliais įsiterpusi tarp kitų samanų) tamsiuose drėgnuose eutrofiniuose ar mezotrofiniuose miškuose (juodalksnynuose, eglynuose arba mišriuose) ant durpingo dirvožemio ar pūvančios medienos. Iš kitų kerpsamanių kvapioji žemtaurė išsiskiria terpentino kvapu.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Populiacijų kiekis ir dydis priklauso nuo tinkamų buveinių kiekio ir būklės. Gausiausia kvapiųjų žemtaurių populiacija žinoma Viešvilės rezervate. Ji aptinkama juodalksnynuose ir mišriuose miškuose, auga gana plačiais patiesalais. Kituose Lietuvos regionuose žinomos radavietės pavienės, o populiacijos negausios. Ignalinos ir Alytaus r. kvapioji žemtaurė buvo aptikta daugiau nei prieš 30, Kauno r. – daugiau nei prieš 80 metų. Dabartinė populiacijų būklė šiuose rajonuose nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, vandens lygio reguliavimas, vėjavartų ir išdžiūvusių medžių šalinimas.

Informacijos šaltiniai

Naujalis J., Kalinauskaitė N., Grinevičienė M., 1995: Vadovas Lietuvos kerpsamanėms pažinti. – Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS, HSUD.

Summary

The species has been found in various parts of Lithuania, growing in moist shady eutrophic and mezotrophic forests on peaty soil or decaying wood. Populations vary in size, the most abundant being in the Viešvilė Strict Nature Reserve.

Aprašė Ilona Jukonienė

Pearsono lepidozija

Lepidozia pearsonii Spruce

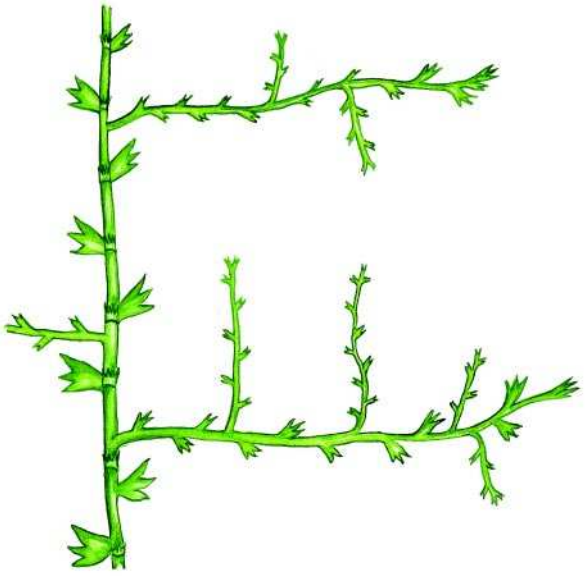
KLASĖ KERPSAMANĖS (*MARCHANTIOPSIDA*)
ŠEIMA LEPIDOZIJINIAI (*LEPIDOZIACEAE*)

4 (I) kategorija

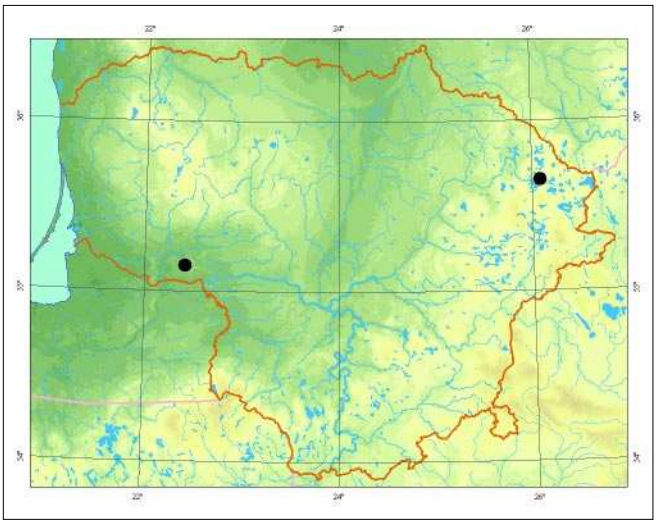
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.
Įrašyta į Europos samanų raudonąją knygą.

Paplitimas. Okeaninė rūšis. Europos endemas. Aptinkama Didžiojoje Britanijoje, vakarinėje Norvegijos pakrantėje, vakarų Švedijoje.
Lietuvoje aptikta Zarasų (1998) ir Tauragės (1996) rajonuose. Tai labiausiai į rytus nutolusios šios rūšies paplitimo vietos.

Biologija ir ekologija. Stuomeninė kerpsamanė. Stiebas 0,5—1 mm pločio, 2—5 (10) cm ilgio, su retomis šakelėmis. Šoniniai lapai beveik keturkampiai, suskaidyti į 3 skiautes; apatiniai lapai panašūs, tik mažesni. Dvinamė samana. Lytinio dauginimosi organai aptinkami dažnai, o sporogonų nepasitaiko. Dauginasi lengvai lūžtančiomis šakutėmis, susidarančiomis stiebo viršūnėje. Auga stačiais pavieniais stiebeliais arba nedidelėmis vejomis įsiterpusi tarp kiminų, gegužlinių ar kerpsamanių ant pūvančios medienos, atvirų durpių ar humuso, dažniausiai drėgnose (upių ar ežerų pakrantėse) pavėsingose vietose. Ant pūvančios medienos dažnai aptinkama šliaužiančioji lepidozija, kuri, skirtingai nei Pearsono lepidozija, yra vienanamė, jos stiebas gulsčias, labiau išsišakojęs. Be to, šliaužiančioji lepidozija auga patiesalais.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Žinomos 3 radavietės: 2 Zarasų r. ir 1 Tauragės r. Lietuvoje rastos populiacijos negausios. Tauragės r. samanos augo ant plikų durpių. Abiejose Zarasų r. radavietėse šios kerpsamanės aptiktos ant pavienių pūvančių rąstų, vienoje vietoje — ir ant plikų durpių. Samanos, kaip ir kituose regionuose, ištisinių vejų nesudarė, augo pavieniais stiebeliais ar nedideliais lopinėliais įsiterpusios tarp kitų samanų.

Grėsmės ir apsauga. Negyvos medienos šalinimas, vandens lygio reguliavimas, medžių kirtimas.

Informacijos šaltiniai

Potemkin A. D., Kalinauskaitė N., 1998: To the knowledge of liverwort flora in the Gražutė Regional Park, North-East Lithuania. — Botanica Lithuanica, 4 (1): 37—44.

Summary

It was found in the Zarasai (two localities) and Tauragė (one locality) districts on decaying wood and bare peat on the lakeshores. Populations are not abundant.

Aprašė Ilona Jukonienė

Tridantė bazanija

Bazzania trilobata (L.) Gray

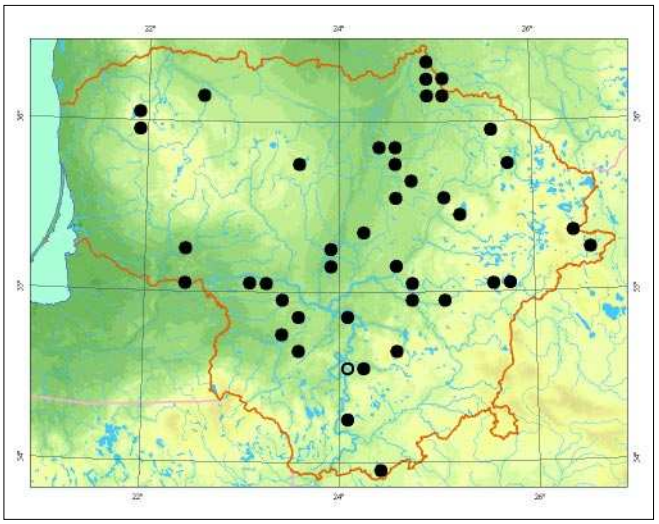
KLASĖ KERPSAMANĖS (*MARCHANTIOPSIDA*)
ŠEIMA LEPIDOZIJINIAI (*LEPIDOZIACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Šiaurės pusrutulio vidutinio klimato juostoje. Šiaurinėje Europos dalyje reta.
Aptinkama įvairiuose Lietuvos regionuose, dažnesnė Šiaurės ir Vidurio Lietuvoje. Rasta Panevėžio (1929, 1981, 2001), Kauno (1929, 2001), Alytaus (1970, 1999), Biržų (1972, 1999, 2001), Šiaulių (1993), Marijampolės (1995, 1997, 2001, 2003), Anykščių (2001), Ignalinos (2001), Vilkaviškio (2001), Kėdainių (2002), Mažeikių (2002), Radviliškio (2002), Rokiškio (2002), Prienų (2003), Tauragės (2003), Trakų (2003), Ukmergės (2003), Šakių (2003) ir Vilniaus (2003) rajonuose.

Biologija ir ekologija. Stambi stuomeninė kerpsamanė. Stiebas status arba gulsčias, iki 10 cm ilgio, dvišakas, tankiai ir lygiai lapuotas. Lapai dideli, plačiai ovalūs, baigiasi tridante viršūne. Dvinamė kerpsamanė. Sporogonai aptinkami retai. Dažniausiai dauginasi vegetatyviniu būdu, trapiomis šakelėmis. Auga patiesalais, rečiau pavieniais stiebeliais tarp kitų samanų pavėsingose vietose: juodalksnynuose, eglynuose ar mišriuose miškuose apie medžių kamienus, medžių kamienų apatinėje dalyje, ant žemių sluoksniu apneštų akmenų ar pūvančių kelmų ir rąstų. Ant kalkingų substratų neauga, todėl aptinkama tiktai ant storu humuso sluoksniu padengtų kalkingų uolų.

Vytauto Uselio nuotrauka

Populiacijų gausumas. Populiacijos įvairaus gausumo. Daugiausia žinomos pavienės negausios radavietės. Didesnės populiacijos aptiktos Marijampolės, Kėdainių, Vilniaus, Tauragės rajonuose. Biržų girioje šios samanos išsibarsčiusios visame girios masyve.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas ir sausinimas.

Informacijos šaltiniai

Minkevičius A., 1955: Vadovas Lietuvos TSR miškų, pievų ir pelkių samanoms pažinti. – Vilnius.
Naujalis J., Kalinauskaitė N., Grinevičienė M., 1995: Vadovas Lietuvos kerpsamanėms pažinti. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS.

Summary

Known to exist in several locations. The most abundant populations are found in Biržai Forest where the species is widely distributed throughout the whole territory. Other single less abundant localities also exist.

Aprašė Ilona Jukonienė

Grandinėlinė cefalozija

Cephalozia catenulata (Huebener) Lindb.

KLASĖ KERPSAMANĖS (*MARCHANTIOPSIDA*)
ŠEIMA CEFALOZIJINIAI (*CEPHALOZIACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

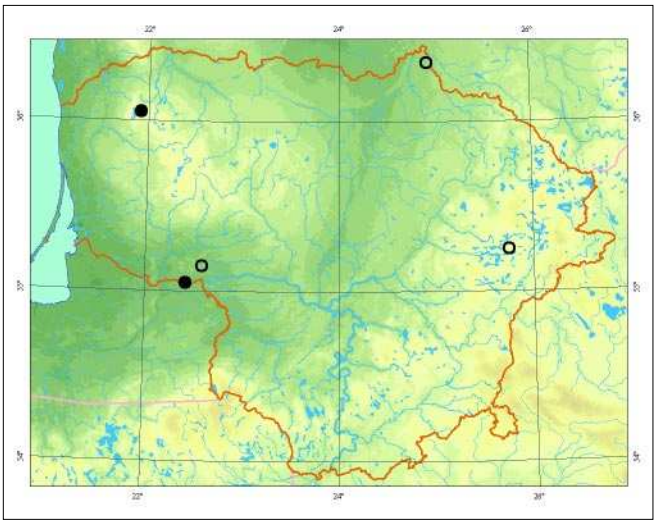
Paplitimas. Subokeaninė rūšis, paplitusi šiaurės pusrutulio įvairaus klimato, išskyrus šaltojo, juostose (Europoje, Azijoje, Amerikoje).
Lietuvoje rasta Biržų (1972), Švenčionių (1972), Tauragės (1975, 1994, 2003) ir Plungės (2003) rajonuose.

Biologija ir ekologija. Labai smulki stuomeninė kerpsamanė. Stiebas 1,5—10 mm ilgio ir apie 0,3—0,6 mm pločio. Lapai prisitvirtinę įstrižai arba lygiagrečiai stiebo ašies, iki pusės ar trečdalio ilgio skelti į 2 skiautes. Dvinamė kerpsamanė. Dauginasi sporomis arba vegetatyviniu būdu gemaliniais kūneliais, išsidėsčiusiais smulkių šoninių ūglių viršūnėlėse. Auga patiesalais ant drėgnų spygliuočių rąstų ar kelmų apytamsėse vietose, dažniausiai aptinkama pradinėmis medienos puvimo stadijomis. Lietuvoje žinomos 7 cefalozijų rūšys. Nuo jų grandinėlinė cefalozija skiriasi tamsiai žalia spalva, stiebu žemyn nenuaugusiais lapais, labai smulkiomis storasienėmis ląstelėmis.

Populiacijų gausumas. Populiacijos Švenčionių r. būklė pastaruoju metu nežinoma. Biržų girioje pakartotinių tyrimų metu (1999) nebuvo aptikta. Plungės r. randama ant pavienių rąstų. Viešvilės rezervate (Tauragės r.) populiacija gausi — samanos aptinkamos eglynuose ir mišriuose miškuose ant medžių rąstų.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas ir sausinimas, negyvos medienos šalinimas.

Informacijos šaltiniai

Kuzas A., 1975: 23 vida i 5 raznovidnostej novykh dla flory petchenochnykh mkhov Litovskoj SSR. — Lietuvos TSR MA darbai, 1 (69): 21—29.
Naujalis J., Kalinauskaitė N., Grinevičienė M., 1995: Vadovas Lietuvos kerpsamanėms pažinti. — Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Found in four localities in different parts of Lithuania. The most abundant population is in Viešvilė Strict Nature Reserve.

Aprašė Ilona Jukonienė

Plačialapė plikūnė

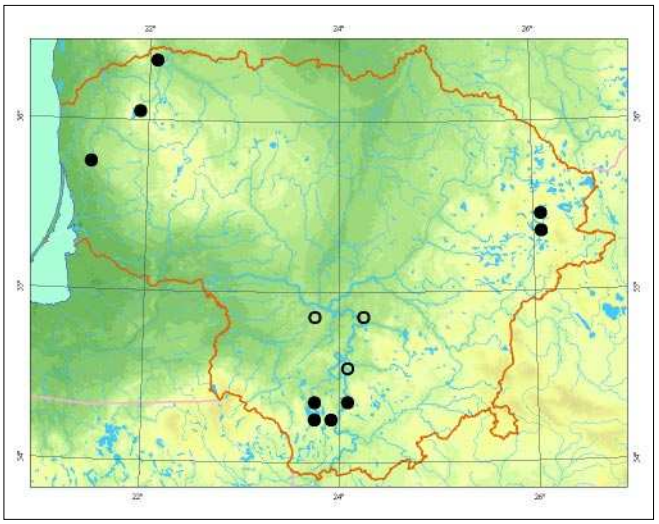
Porella platyphylla (L.) Pfeif.

KLASĖ KERPSAMANĖS (*MARCHANTIOPSIDA*)
ŠEIMA PLIKŪNINIAI (*PORELLACEAE*)

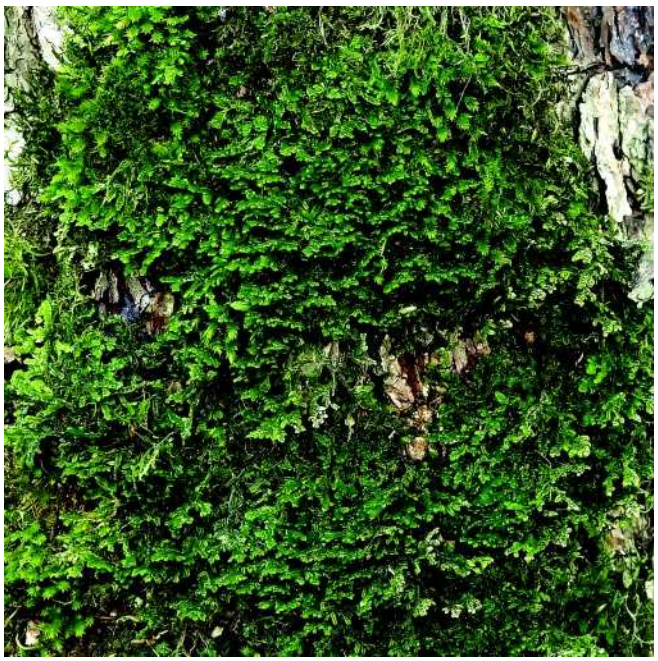
2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Šiaurės pusrutulio vidutinio klimato spygliuočių ir lapuočių miškuose (Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje, Šiaurės Afrikoje).
Aptinkama įvairiose Lietuvos vietose, dažniausiai pietinėje ir vakarinėje dalyje. Rasta Rumšiškių apylinkėse (Kaišiadorių r., 1956), Punios šile (Alytaus r., 1972) ir Obelijos miške (Alytaus r., 2004), Ąžuolynės miške (Klaipėdos r., 1999), Šančiuose (1930), Fredoje (1927) ir Kamšos miške (Kauno apyl., 1975), Platelių parke (Plungės r., 2002), Vidzgirio miške (Alytaus r., 2002), Širvinto, Rinkoto ir Basalyko miškuose (Lazdijų r., 2004). Nepatikrintais duomenimis, taip pat aptinkama Vilniaus, Pakruojo, Panevėžio, Ukmergės rajonuose, Druskininkų apylinkėse.

Biologija ir ekologija. Stuomeninė kerpsamanė. Stiebas 1,8–3 mm pločio, iki 8 (10) cm ilgio, netaisyklingai 2–3 kartus plunksniškai šakotas, standus. Lapai dviskiaučiai, gaubti. Dvinamė samana. Dažniausiai aptinkami vyriški individai arba samanos su sporogonais. Specialių vegetatyvinio dauginimosi organų nesudaro. Auga matiniais tamsiai žaliais patiesalais arba vėduoklėmis ant lapuočių medžių žievės, žemėmis apneštų akmenų, kartais tiesiog ant pliko dirvožemio šlaituose. Dažniausiai kartu auga dvišakė skirstė (*Metzgeria furcata*), plokščioji miltuotė (*Radula complanata*) ir dėmėtoji frulanija (*Frullania dilatata*).

Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Populiacijos įvairaus dydžio. Daugumos būklė prieš 30 ir daugiau metų aptiktose vietose nežinoma. Plungės r. rasta ant 1 medžio kamieno. Gana dažnai šios rūšies samanos aptinkamos Lazdijų ir Alytaus r. miškuose.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, senų medžių šalinimas.

Informacijos šaltiniai

Minkevičius A., 1955: Vadovas Lietuvos TSR miškų, pievų ir pelkių samanoms pažinti. – Vilnius.
Naujalis J., Kalinauskaitė N., Grinevičienė M., 1995: Vadovas Lietuvos kerpsamanėms pažinti. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS.

Summary

Can be found throughout Lithuania, the most abundant populations of the species are in the southern part of Lithuania (Prienai and Alytus districts).

Aprašė Ilona Jukonienė

Tįsioji frulanija

Frullania tamarisci (L.) Dumort.

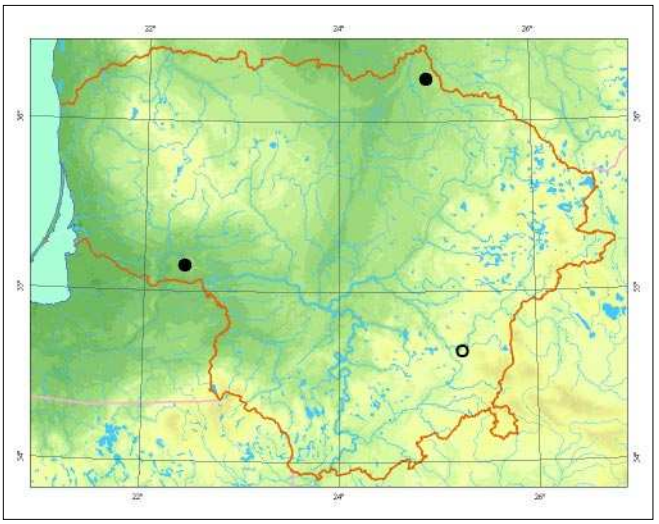
KLASĖ KERPSAMANĖS (*MARCHANTIOPSIDA*)
ŠEIMA FRULANIJINIAI (*FRULLANIACEAE*)

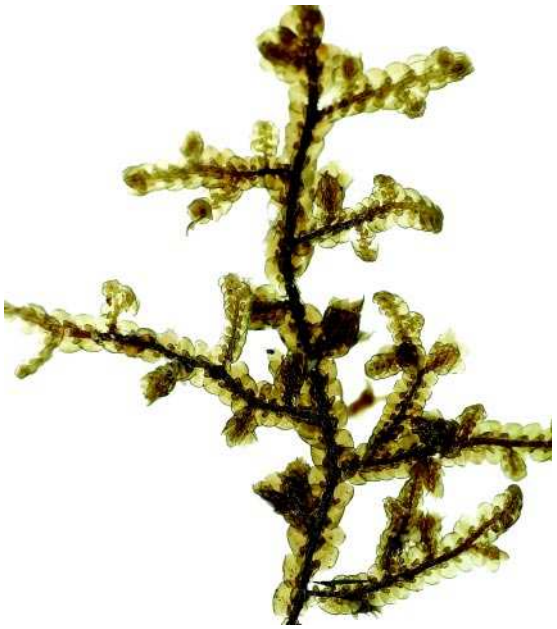
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Vidutinio klimato juostos plačialapių miškų zonoje — tiek kalnuose, tiek žemumose. Labai polimorfiška. Europoje (Islandijoje, Norvegijoje, Pietų Švedijoje ir Suomijoje, Airijoje, Didžiojoje Britanijoje, Ispanijoje, Portugalijoje, Vakarų Rusijoje, Balkanuose, Italijoje) aptinkamas porūšis (*Frullania tamarisci* ssp. *tamarisci*) yra Europos endemas. Šiaurės Amerikoje ir Japonijoje aptinkami kiti nei Europoje augantys porūšiai. Lietuvoje rasta Vilniaus apylinkėse (1822, 1938), Biržų girioje (Biržų r., 1998) ir Viešvilės rezervate (Tauragės r., 2005).

Biologija ir ekologija. Stuomeninė kerpsamanė. Stiebas 0,9—1,5 mm pločio ir 3—10 cm ilgio, netaisyklingai plunksniškai šakotas. Lapai skiautėti, jų apatinė skiautė smulki, ąsotėlio formos; viršutinė — stambi, plačiai kiaušiniška. Dvinamė kerpsamanė. Dažnai su lytinio dauginimosi organais ir sporogonais. Gemalinių kūnelių neaptinkama. Auga rausvai rudais patiesalais arba pavieniais stiebeliais įsiterpusi tarp kitų samanų. Aptinkama ant senų lapuočių medžių kamienų, kituose kraštuose — ir ant uolų, riedulių. Geriausiai tarpsta drėgno mikroklimato sąlygomis, nors gali pakęsti ir išdžiūvimą. Tįsioji frulanija yra gerokai stambesnė už dažnai ant lapuočių medžių kamienų augančią dėmėtąją frulaniją (*Frullania dilatata*). Be to, nuo jos skiriasi siauresnėmis ir ilgesnėmis apatinių lapų skiautėmis (jų ilgis beveik 2 kartus viršija plotį).

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Biržų girioje tįsioji frulanija aptikta ant keleto uosių kamienų. Dabartinė populiacijų būklė nežinoma. Viešvilės rezervate samanos auga ant drebulių, juodalksnių, liepų kamienų.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, ypač nepaliekant senų lapuočių medžių, augaviečių suskaidymas. Biržų girioje smarkiai ūkininkaujama, todėl šiai populiacija gresia išnykimo pavojus. Jos būklę reikėtų stebėti kasmet ir lyginti su Viešvilės rezervato populiacija.

Informacijos šaltiniai

Naujalis J., Kalinauskaitė N., Grinevičienė M., 1995: Vadovas Lietuvos kerpsamanėms pažinti. — Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

It has been found in the forests of the Biržai and Tauragė districts. The first site is under intensive forestry use, the second — under strict protection.

Aprašė Ilona Jukonienė

Paprastoji plojenė

Lejeunea cavifolia (Ehrh.) Lindb.

KLASĖ KERPSAMANĖS (*MARCHANTIOPSIDA*)
ŠEIMA PLOJENINIAI (*LEJEUNEACEAE*)

2 (V) kategorija

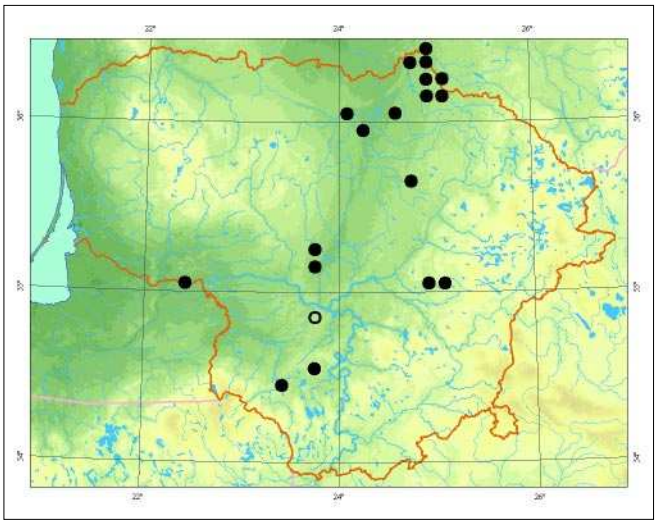
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2005 m.

Paplitimas. Subokeaninė, beveik cirkumborealinė rūšis (Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje, Šiaurės Afrikoje). Europoje aptinkama Airijoje, Didžiojoje Britanijoje, Portugalijoje, Ispanijoje, Vidurio Europoje, Šiaurės Rusijoje, Kaukaze, Baltijos šalyse, vakarinėje Skandinavijos pusiasalio dalyje, Suomijos pietuose. Azijoje žinoma Turkijoje ir Sibire. Šiaurės Amerikoje paplitusi rytinėje ir centrinėje dalyje.
Lietuvoje dažniausiai aptinkama šiaurinėje dalyje (Biržų girioje). Pavienės radavietės žinomos Vidurio bei Pietų Lietuvoje. Labiausiai į vakarus nutolusi radavietė yra Viešvilės rezervate (Tauragės r.).

Biologija ir ekologija. Stuomeninė kerpsamanė. Stiebas 0,9–1,3 mm pločio, 1–2 cm ilgio, netaisyklingai plunksniškai šakotas. Lapai dviskiaučiai. Viršutinė skiautė stambi, šiek tiek gaubta, apatinė – smulkesnė, iki ketvirtadalio viršutinės. Amfigastrijos stambios, didesnės už apatines skiautes. Vienanamė kerpsamanė. Sporofitai aptinkami retai. Specialių vegetatyvinio dauginimosi organų nesudaro. Auga šviesiai žaliais ar gelsvai žaliais patiesalais, kartais pavieniais stiebais įsiterpusi tarp kitų samanų ant lapuočių medžių žievės, kituose kraštuose aptinkama ir ant uolų. Dažniausiai auga kartu su *Metzgeria furcata*, *Radula complanata*, *Frullania dilatata*.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Pati gausiausia populiacija Biržų girioje. Paprastoji plojenė aptinkama beveik visame girios masyve, dažniausiai ant senų uosių kamienų. Tauragės, Ukmergės, Prienų ir Kėdainių r. rasta ant pavienių medžių. Populiacijos Kauno apylinkėse, Kamšų miške, dabartinė būklė nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas: tiek tiesioginis substratų naikinimas, tiek miškų šviesinimas.

Informacijos šaltiniai

Kuzas A., 1975: 23 vida i 5 raznovidnostej novykh dla flory petchenochnykh mkhov Litovskoj SSR. – Lietuvos TSR MA darbai, 1 (69): 21–29.
Naujalis J., Kalinauskaitė N., Grinevičienė M., 1995: Vadovas Lietuvos kerpsamanėms pažinti. – Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The species can be found in the Biržai, Prienai, Kaunas, Ukmergė, Taurage and Kėdainiai districts. The most abundant populations are found in Biržai forest, where the species is widely distributed, most often found on the trunks of old ash.

Aprašė Ilona Jukonienė

Vingiuotoji rikardija

Riccardia chamaedryfolia (With.) Grolle

KLASĖ KERPSAMANĖS (*MARCHANTIOPSIDA*)
ŠEIMA ANEURINIAI (*ANEURACEAE*)

3 (R) kategorija

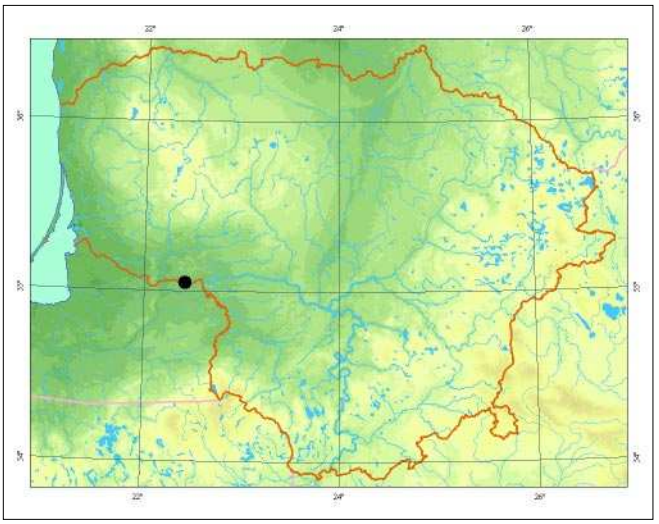
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2005 m.

Paplitimas. Šiaurės pusrutulio žemumose ir kalnuose (Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje).
Lietuvoje žinoma 1 radavietė Viešvilės rezervate (Tauragės r.).

Biologija ir ekologija. Gniužulinė kerpsamanė. Gniužulas 0,3–1,6 cm pločio ir iki 3 (5) cm ilgio, taisyklingai arba netaisyklingai plunksniškai šakotas. Vienanamė samana. Lytinio dauginimosi organai aptinkami dažnai, sporofitai – retai. Dauginasi gniužulo dalimis arba gemaliniais kūneliais. Auga retais patiesalais ant drėgnų substratų (dirvožemio, rąstų, akmenų), skalaujamų tekančio vandens.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Populiacija labai gausi ir gyvybinga. Samanos želia ant įvairių substratų (smėlio, medienos, akmenų).

Grėsmės ir apsauga. Hidrologinio režimo keitimas, substratų sunaikinimas.

Informacijos šaltiniai
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
The species has been found in the Tauragė district in the Viešvilė Strict Nature Reserve. The species occupies various substrates – stones, logs and soil.

Aprašė Ilona Jukonienė

Lajelio žvynuotė

Pallaviccinia lyellii (Hook.) Carruth.

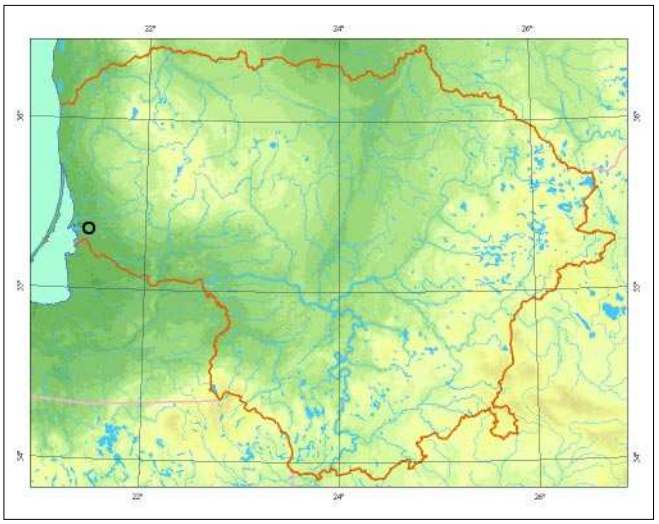
KLASĖ KERPSAMANĖS (*MARCHANTIOPSIDA*)
ŠEIMA ŽVYNUOTINIAI (*PALLAVICCINIACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.
Įrašyta į Europos samanų raudonąją knygą.

Paplitimas. Subokeaninė rūšis, paplitusi nuo vidutinio iki atogrąžų klimato juostų (Europoje, Šiaurės, Centrinėje ir Pietų Amerikoje, Šiaurės ir Centrinėje Afrikoje). Europoje aptinkama Airijoje, Didžiojoje Britanijoje, Olandijoje, pietinėje Švedijoje, Prancūzijoje, Vidurio Europos šalyse, pietvakarinėje Rusijos dalyje, Kaukaze. Azijoje randama Kinijoje ir Japonijoje.
Lietuvoje 1971 m. buvo aptikta Aukštumalos pelkėje (Šilutės r.). Tai viena iš labiausiai į šiaurę nutolusių šios rūšies arealo Europoje vietų.

Biologija ir ekologija. Gniužulinė kerpsamanė. Gniužulas 2–6 mm pločio ir iki 4 cm ilgio, dažniausiai paprastas, nešakotas, su labai ryškia gysla. Dvinamė kerpsamanė. Dažnai aptinkama tiek su vyriškais, tiek su moteriškais lytiniais organais. Vyriški individai smulkesni už moteriškus. Sporofitai išauga retai. Specialių vegetatyvinio dauginimosi organų nesudaro. Auga patiesalais arba įsiterpusi tarp kitų samanų, dažniausiai ant rūgščių (nuo vidutinio rūgštumo iki labai rūgščių), nuolatos drėgnų durpių pavėsingose, su nesusivėrusia žolių danga vietose. Dažnai tokią pačią nišą užima kitos sparčiai augančios gniužulinės *Pellia* genties kerpsamanės. Lajelio žvynuotė sugeba su jomis konkuruoti, jeigu gausiai gamina sporas. Jai išlikti padeda sugebėjimas išgyventi sausros periodą. Šviežiai žvynuotei būdingas žuvies kvapas. Pagal jį galima atskirti nuo kitų panašių gniužulinių *Pellia*, *Moerckia* genčių kerpsamanių.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Dabartinė populiacijos būklė nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Durpių kasimas, vandens lygio keitimas, vandens užteršimas.
Augavietėje būtina užtikrinti tinkamą drėgmės ir ūksmės režimą, kuris neleistų jai užaugti tankia žolių danga.

Informacijos šaltiniai

Kuzas A., 1975: 23 vida i 5 raznovidnostej novykh dla flory petchenochnykh mkhov Litovskoj SSR. – Lietuvos TSR MA darbai, 1 (69): 21–29.
Naujalis J., Kalinauskaitė N., Grinevičienė M., 1995: Vadovas Lietuvos kerpsamanėms pažinti. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

In 1971 it was recorded in the Aukštumalė bog (in the Šilutė distr.), growing on bare peat. Current population status is unknown.

Aprašė Ilona Jukonienė

Šiaurinė merkija

Moerckia hibernica (Hook.) Gottsche

KLASĖ KERPSAMANĖS (*MARCHANTIOPSIDA*)
ŠEIMA ŽVYNUOTINIAI (*PALLAVICCINIACEAE*)

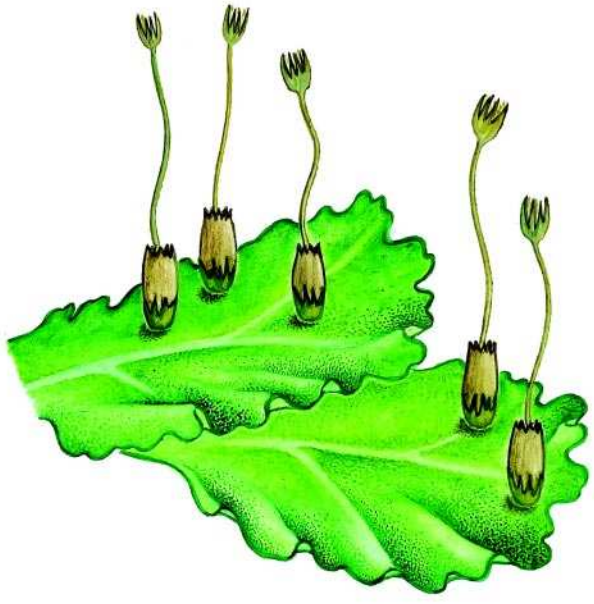
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

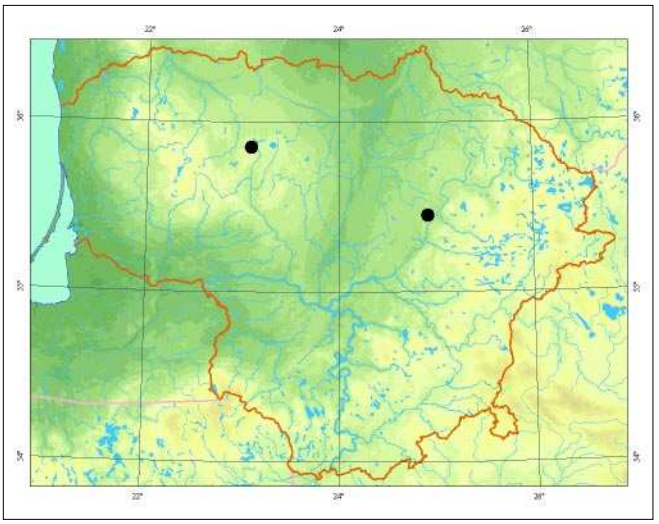
Paplitimas. Šiaurės pusrutulio vėsaus klimato juostoje (Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje).
Lietuvoje rasta tik 2 vietose: Kačerginės apylinkėse (Kauno r., 1936) ir prie Raudoniuko ežero (Šiaulių r., 1993).

Biologija ir ekologija. Gniužulinė kerpsamanė. Gniužulai 1–3 cm ilgio ir 2–5 mm pločio, jų kraštai ryškiai banguoti. Dvinamė kerpsamanė. Labai dažnai aptinkama su sporogonais. Gemalinių kūnelių nesudaro. Auga patiesalais ar kilimais ant drėgnų kalkingų substratų, dažniausiai šaltiniuotose ar pelkėtose vietose. Šiaurinė merkija gali būti painiojama su kitomis gniužulinėmis kerpsamanėmis, ypač *Pellia* ir *Pallaviccinia* genčių. Nuo jų geriausiai atskiriama pagal anatominės stiebo sandaros požymius. Gyvi šiaurinės merkijos gniužulai skleidžia stiprų nemalonų kvapą.

Populiacijų gausumas. Populiacijos Kauno apylinkėse dabartinė būklė nežinoma. Šiaulių r. buvo aptikta šaltiniuotoje pelkėje. Nuo 1993 m. duomenys nepatikrinti.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Hidrologinio režimo keitimas, substratų rūgštėjimas.

Informacijos šaltiniai

Naujalis J., Kalinauskaitė N., Grinevičienė M., 1995: Vadovas Lietuvos kerpsamanėms pažinti. – Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

It was found in the Kaunas and Šiauliai districts. Current population status is unknown.

Aprašė Ilona Jukonienė

Akytoji stieblapė

Fossombronia foveolata Lindb.

KLASĖ KERPSAMANĖS (*MARCHANTIOPSIDA*)
ŠEIMA KODONIJINIAI (*CODONIACEAE*)

4 (I) kategorija

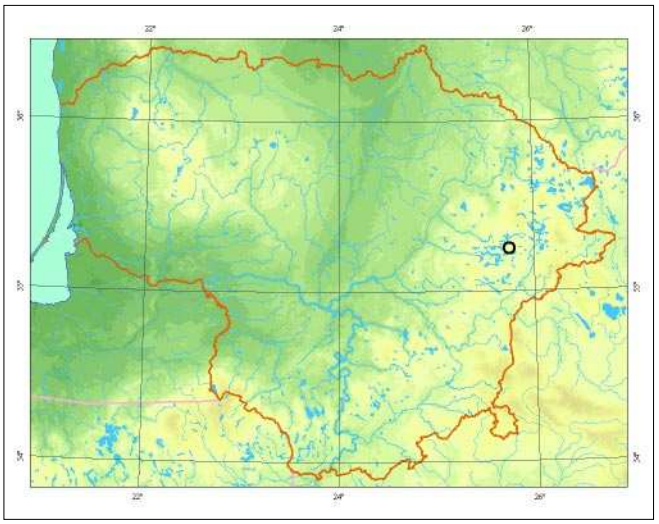
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Šiaurės pusrutulio vidutinio klimato juostoje (Europoje, Kaukaze, Šiaurės Afrikoje, Šiaurės Amerikoje, Islandijoje). Dažnesnė okeaninio klimato veikiamuose regionuose. Aptinkama beveik visoje Europoje. Azijoje rasta Turkijoje.
Lietuvoje žinoma tik 1 radavietė Labanoro apylinkėse (Švenčionių r., 1972). Kad rūšis aptinkama Rytų Lietuvos pelkėse, buvo paminėta ir 1961 m.

Biologija ir ekologija. Stuomeninė vienanamė vienmetė kerpsamanė. Stiebas 0,2–0,5 (2) cm ilgio. Nuo stiebo auga į lapus panašios išaugos. Apatinė stiebo dalis apaugusi violetiniais ar rusvai purpurinės spalvos rizoidais. Sporos gelsvai rusvos, subręsta vėlyvą vasarą ir rudenį. Gemaliniai kūneliai šiai samanai nebūdingi. Auga telkinėliais arba įsiterpusi tarp kitų samanų. Kadangi konkurencinės savybės menkos, mėgsta vietas su nesusivėrusia žolių ir neišsivysčiusia samanų danga. Pionierinė drėgnų atvirų rūgščių dirvų samana. Auga ant drėgnų pelkėtų dirvožemių, ežerų pakrantėse, šlapiuose kelkraščiuose, grioviuose, duobėse, dirbamuose laukuose. Akytoji stieblapė nuo Lietuvoje dažniau aptinkamos Vondračeko stieblapės skiriasi sporų spalva ir jų paviršiaus raštu. Akytosios stieblapės jis tarsi padalytas į langelius, o Vondračeko stieblapės – su virviškais sustorėjimais.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Negausi populiacija rasta daugiau nei prieš 30 metų žemapelkėje, ant durpių. Dabartinė jos būklė nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Tarpusavio konkurencija. Išsaugojus tinkamą buveinę, šiai rūšiai egzistuoti užtenka natūralių pažaidų.

Informacijos šaltiniai

Kuzas A., 1975: 23 vida i 5 raznovidnostej novykh dla flory petchenochnykh mkhov Litovskoj SSR. – Lietuvos TSR MA darbai, 1 (69): 21–29.
Naujalis J., Kalinauskaitė N., Grinevičienė M., 1995: Vadovas Lietuvos kerpsamanėms pažinti. – Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

A small population was found in the eastern part of Lithuania. Current status is unknown.

Aprašė Ilona Jukonienė

Vondračeko stieblapė

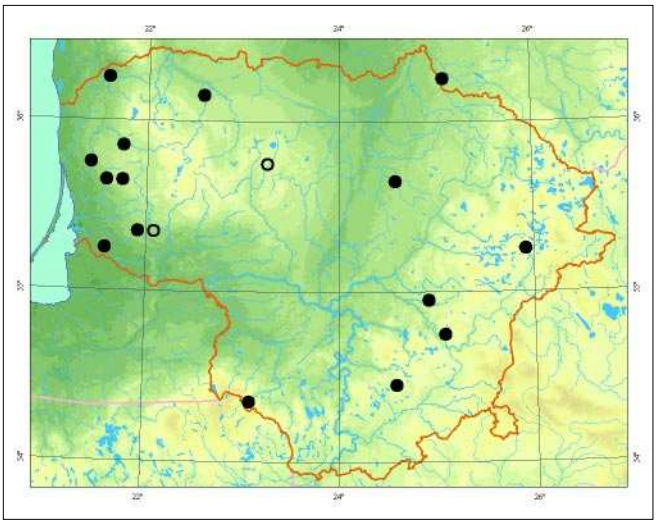
Fossombronia wondraczeckii (Corda) Dumort. ex Lindb.

KLASĖ KERPSAMANĖS (*MARCHANTIOPSIDA*)
ŠEIMA KODONIJINIAI (*CODONIACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Pietinio paplitimo rūšis. Aptinkama ne tik šiaurės pusrutulio vidutinio klimato juostoje (Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje), bet ir Afrikoje, Australijoje. Labiausiai į šiaurę nutolusios augavietės yra Vakarų Islandijoje ir Rytų Grenlandijoje. Manoma, kad taip toli ją išplatina migruojančios žąsys.
Lietuvoje aptinkama įvairiuose regionuose, dažnesnė vakarinėje dalyje. Rasta Tauragės (1972), Šiaulių (1929), Plungės (2000), Panevėžio (2001), Širvintų (2001), Švenčionių (1972, 2001), Akmenės (2000), Klaipėdos (2000), Šilutės (2000), Marijampolės (1999), Biržų (2000), Vilniaus (1999), Skuodo (2000), Šilutės (2000), Trakų (2002) rajonuose.

Biologija ir ekologija. Smulki stuomeninė kerpsamanė. Stiebas 0,15–4 cm ilgio. Nuo stiebo auga į lapus panašios banguotos, netaisyklingai skiautėtos išaugos. Vienanamė vienmetė samana. Dažnai su sporogonais. Sporos subręsta vėlai vasarą ir rudenį. Auga telkinėliais arba šviesiai žaliais ar rausvais patiesalais. Pasižymi menkomis konkurencinėmis savybėmis. Pionierinė drėgnų atvirų dirvų (pakelių, pagriovių, dirbamų laukų, keliukų) samana. Auga ne tokiose rūgščiose dirvose kaip akytoji stieblapė, dažniausiai ant molio. Akytoji ir Vondračeko stieblapes lengviausia atskirti pagal sporas. Pastarosios sporos tamsiai rudos arba rausvai rudos.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Šios rūšies samanos aptinkamos dažniau, nei buvo galvojama iki šiol. Populiacijos dažniausiai negausios.

Grėsmės ir apsauga. Eutrofizacija, konkurencija.

Informacijos šaltiniai

Naujalis J., Kalinauskaitė N., Grinevičienė M., 1995: Vadovas Lietuvos kerpsamanėms pažinti. – Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS.

Summary

It has been found in various sites across Lithuania, though populations are not abundant. Most commonly found in cultivated fields.

Aprašė Ilona Jukonienė

Plūduriuojantysis sklenduonis

Ricciocarpos natans (L.) Corda

KLASĖ KERPSAMANĖS (*MARCHANTIOPSIDA*)
ŠEIMA RIČIJINIAI (*RICCIACEAE*)

4 (I) kategorija

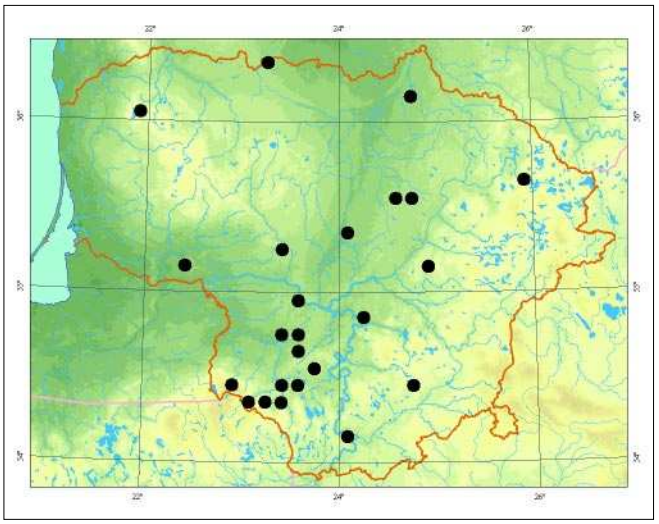
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

Paplitimas. Vidutinio klimato juostos rūšis, paplitusi beveik visame pasaulyje. Europoje dažnesnė pietiniuose regionuose. Kalnuose neaptinkama.
Lietuvoje aptinkama įvairiuose regionuose, dažnesnė pietvakarinėje dalyje. Rasta Kėdainių (1994), Tauragės (1994), Marijampolės (1995, 1996, 2004), Lazdijų (1995, 1997), Varėnos (1995), Ukmergės (1996), Kaišiadorių (1996), Plungės (1996), Biržų (1996), Raseinių (1998), Joniškio (1998), Trakų (2000) ir Zarasų (2006) rajonuose.

Biologija ir ekologija. Gniužulinė kerpsamanė. Gniužulai širdiški, 5—40 mm ilgio ir 4—9 mm pločio, tamsiai žali, rudai violetiniais pakraščiais, apatinė jų pusė ruda arba violetinė su gausiais pilviniais žvyneliais. Pasitaiko 2 šios kerpsamanės formos — sausuminės ir vandeninės. Sausuminės auga išdžiūvusiuose ar nusekusiuose vandens telkiniuose arba jų pakraščiuose. Vandeninės formos plūduriuoja vandens telkinio paviršiuje. Sausuminės formos sudaro iki 2 cm skersmens skroteles. Jų pilviniai žvyneliai trumpi, apatinėje pusėje išaugę gausūs rizoidai. Vandeninės formos be rizoidų, jų pilviniai žvyneliai ilgi, linijiški. Vienanamė, kartais dvinamė daugiametė samana. Sporogonai susiformuoja retai. Lietuvoje su sporogonais neaptikta. Dauginasi vegetatyviniu būdu gniužulo dalimis. Auga telkinėliais stovinčių arba lėtai tekančių vandens telkinių paviršiuje. Labai dažnai randama vandens telkinių pakrantėse, kartu su *Riccia fluitans*, *Lemna trisulca* ir kt. panašios ekologijos augalais. Žiemą apmirę gniužulai nusileidžia į dugną. Pavasarį iš išlikusių gyvybingų dalių išauga nauji gniužulai, kurie vėl iškyla į vandens paviršių. Iš vieno vandens telkinio į kitą perneša paukščiai. Lietuvoje dažniausiai aptinkama ūksmėje esančiuose vandens telkiniuose.

Broniaus Šablevičiaus nuotrauka

Populiacijų gausumas. Šios rūšies samanos dažnesnės, nei buvo galvojama iki šiol. Populiacijos būna gausios — vietomis dengia net 80—100 proc. vandens telkinio paviršiaus. Tame pačiame vandens telkinyje aptinkamos ne kiekvienais metais. Rūšies dažnumas ir gausumas taip pat kinta.

Grėsmės ir apsauga. Medžių apie vandens telkinius kirtimas. Vandens režimo keitimas.

Informacijos šaltiniai

Naujalis J., Kalinauskaitė N., Grinevičienė M., 1995: Vadovas Lietuvos kerpsamanėms pažinti. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, HSUD.

Summary

It has been found in various sites in Lithuania. Populations are abundant, yet it is not found in the same water body every year.

Aprašė Ilona Jukonienė

Rausvoji ričija

Riccia canaliculata Hoffm.

KLASĖ KERPSAMANĖS (*MARCHANTIOPSIDA*)
ŠEIMA RIČIJINIAI (*RICCIACEAE*)

4 (I) kategorija

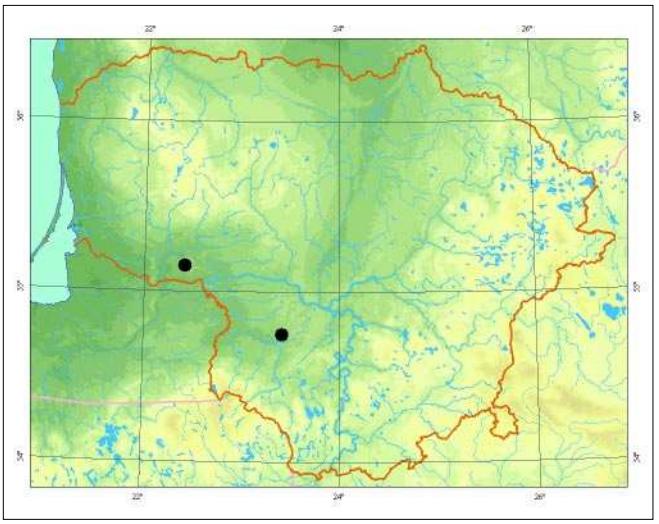
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Temperatinė rūšis, aptinkama Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje, Afrikoje. Dažnesnė pietiniuose regionuose, ypač tuose, kur didesnė okeaninio klimato įtaka. Šiauriausia radavietė Europoje yra Suomijos pietuose.
Lietuvoje žinomos 2 radavietės: Viešvilės rezervate (Tauragės r., 1995), Kazlų Rūdos apylinkėse (2000).

Biologija ir ekologija. Gniužulinė kerpsamanė. Gniužulai gelsvai žali ar žali, apie 0,5 mm pločio ir 1—1,5 cm ilgio, paprasti arba dvišaki. Vienanamė, kartais dvinamė daugiametė kerpsamanė. Dažnai aptinkama su sporogonais. Sporifikuoti gali įvairiu metų laiku. Auga tankiais patiesalais ant drėgnų dumblėtų humusingų dirvožemių, dažniausiai vandens telkinių pakrantėse, ypač suveši šiems nusekus. Bendrijos, kurioms priklauso *Riccia canaliculata*, — efemerinio tipo. Dažniausiai aptinkama *Riccio cavernosae-Physcommitrilletum* bendrijose arba sudaro monodominantinius sąžalynus. Rausvoji ričija panaši į Lietuvoje dažnesnę panašiose augavietėse augančią vandeninę ričiją (*Riccia fluitans*). Pastarosios gniužulai palyginti ploni, jų plotis kelis kartus viršija gniužulo storį, o *Riccia canaliculata* gniužulų storis ir plotis yra beveik vienodi.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Populiacijos gausios. Tame pačiame vandens telkinyje aptinkama ne kiekvienais metais. Rūšies dažnumas ir gausumas taip pat nėra pastovus. Viešvilės rezervate augo aštuonių arti viena kitos esančių balučių pakraščiuose. Vietomis balučių pakraščius buvo apaugusi tankiu sluoksniu. Tiek rugsėjo, tiek gegužės mėn. rasti *Riccia canaliculata* gniužulai buvo su sporogonais. Patikrinus radavietę po metų, jos būklė nebuvo pasikeitusi. Kazlų Rūdos apylinkėse *Riccia canaliculata* aptikta kūdros pakraščiuose.

Grėsmės ir apsauga. Konkurencija, vandens telkinių išdžiūvimas.

Informacijos šaltiniai

Kalinauskaitė N., Naujalis J., 1997: *Riccia canaliculata* — nauja kerpsamanių rūšis Lietuvoje. — Botanica Lithuanica, 3 (7): 75—80.
Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS.

Summary

It is found in the Tauragė and Kazlų Rūda districts. Populations are abundant.

Aprašė Ilona Jukonienė

Huebenerio ričija

Riccia huebeneriana Lindenb.

KLASĖ KERPSAMANĖS (*MARCHANTIOPSIDA*)
ŠEIMA RIČIJINIAI (*RICCIACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.
Įrašyta į Europos samanų raudonąją knygą.

Paplitimas. Temperatinė rūšis, aptinkama Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje. Europoje reta, dažnesnė pietiniuose regionuose.
Lietuvoje žinomos kelios radavietės įvairiuose regionuose: Didžiuosiuose Grūžiuose (Pasvalio r., 1972), Buktos miške (Marijampolės r., 1972), Prienų miške (Prienų r., 1934), Juknėnų apylinkėse (Utenos r., 2001).

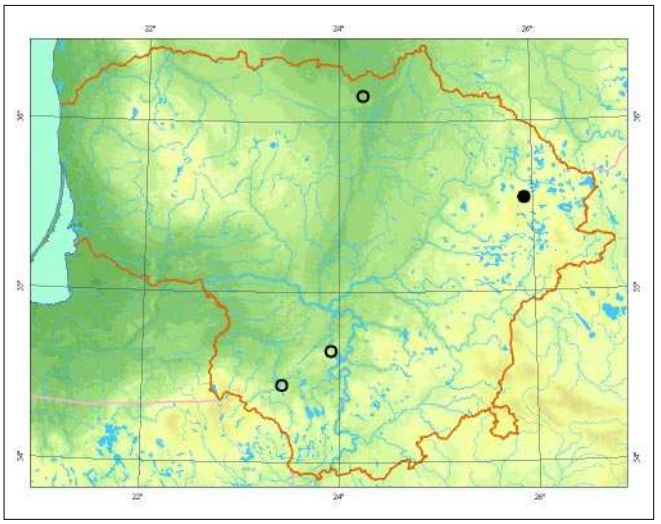
Biologija ir ekologija. Gniužulinė kerpsamanė. Gniužulo dalys 2–3 kartus šakotos, jų plotis apie 0,5–1 mm, sudaro 5–15 mm skersmens skroteles (žalias arba violetines). Vienanamė samana. Dažnai su sporogonais. Auga tankiais patiesalais ant drėgnų substratų, dažniausiai vandens telkinių pakrantėse, kartais dirbamuose laukuose. Nuo kitų ričijų rūšių Huebenerio ričija skiriasi tuo, kad senesni jos gniužulai dažniausiai yra violetinės spalvos.

Populiacijų gausumas. Daugumos populiacijų dabartinė būklė nežinoma. Pastaraisiais metais aptikta tik Utenos r. Samanos augo negausiai.

Grėsmės ir apsauga. Tarpusavio konkurencija, intensyvi žemdirbystė.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Informacijos šaltiniai
Naujalis J., Kalinauskaitė N., Grinevičienė M., 1995: Vadovas Lietuvos kerpsamanėms pažinti. – Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
It is found in the Marijampolė, Prienai, Utena and Pasvalys districts. The status of most populations is unknown. In the Utena region populations of only some individuals scattered among other bryophytes were found in the last year.

Aprašė Ilona Jukonienė

Vulfo kiminas

Sphagnum wulfianum (Lindb. ex Braithw.) Warnst.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA KIMININIAI (*SPHAGNACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.
Įrašyta į ES Buveinių direktyvos IV priedą.

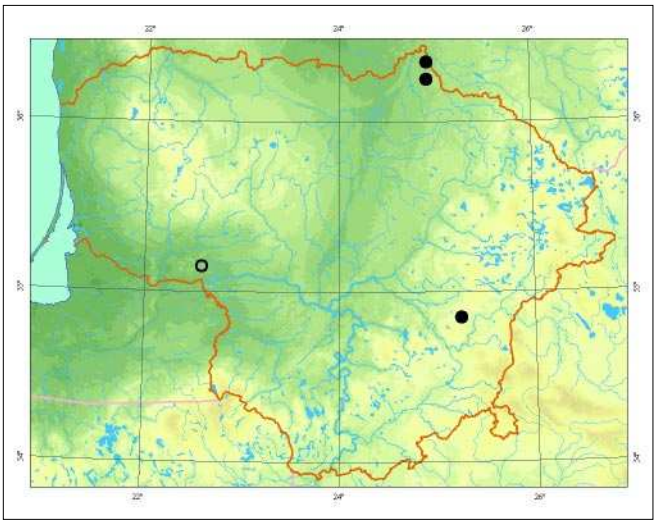
Paplitimas. Šiaurės pusrutulio vėsaus klimato juostoje. Dažnesnė žemyninio klimato regionuose. Europoje dažniausiai aptinkama Skandinavijoje ir Suomijoje, rečiau – Baltijos šalyse, vakarinėje Rusijos dalyje, rytinėje Lenkijoje ir Šiaurės Rumunijoje. Neaptinkama rytinėje Azijos ir centrinėje Amerikos dalyse.
Lietuvoje rūšis rasta Jurbarko (1931), Biržų (1998) ir Vilniaus (2000) rajonuose.

Biologija ir ekologija. Vejos standžios, žalsvos, rausvos ar rusvos. Galvutės rutuliškos, iškilusios. Šakutės ant stiebo išsidėsčiusios tankiomis puokštelėmis (po 7–13 šakučių vienoje puokštelėje), jų galai dažnai rausvi. Vienanamis ar dvinamis kiminas. Mėgsta ūksmę. Auga dažniausiai lopinėliais įsiterpęs tarp kitų samanų: smailiašakio kimino (*Sphagnum capillifolium*), Girgenzono kimino (*S. girgensohnii*), puriosios dvyndantės (*Dicranum polysetum*) papelkėjusiuose eglynuose. Nuo kitų kiminų lengva atskirti pagal tankias puokšteles.

Populiacijų gausumas. Duomenys apie populiacijas Jurbarko r. naujais radiniais nepatvirtinti. Biržų girioje Vulfo kiminas rastas 2 vietose šlapiuose eglynuose, nedideliais lopinėliais įsiterpęs tarp kitų samanų.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Vilniaus r. ši samana augo apypelkio eglyne, kur jos ištisinė veja užėmė maždaug 1 m² plotą.

Grėsmės ir apsauga. Vandens lygio keitimas ir miškų kirtimas, iš esmės pakeičiantys augaviečių šviesos režimą ir mikroklimatą.

Informacijos šaltiniai
Minkevičius A., 1955: Vadovas Lietuvos TSR miškų, pievų ir pelkių samanoms pažinti. – Vilnius.
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
The species was found in the Jurbarkas, Biržai and Vilnius districts. In the Vilnius and Biržai districts it is found in isolated localities, growing in spruce forests. Current status of the population in the Jurbarkas district is unknown.

Aprašė Ilona Jukonienė

Žvilgantysis kiminas

Sphagnum subnitens Russow et Warnst.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA KIMININIAI (*SPHAGNACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.
Įrašyta į ES Buveinių direktyvos IV priedą.

Paplitimas. Arealas nevientisas. Paplitusi Europoje ir rytinėje Šiaurės Amerikos dalyje. Yra duomenų apie šios rūšies paplitimą Azijoje.
Lietuvoje rasta Alytaus (1926), Panevėžio (1926), Klaipėdos (1979), Plungės (1996) rajonuose.

Biologija ir ekologija. Vejos aukštos, purios, žalsvos ar melsvos, rausvos su violetiniu atspalviu. Sausos vejos blizga kaip metalas. Tuo šis kiminas skiriasi nuo kitų rausvo atspalvio kiminų. Auga aukštapelkių duburiuose ir tarpinėse pelkėse.

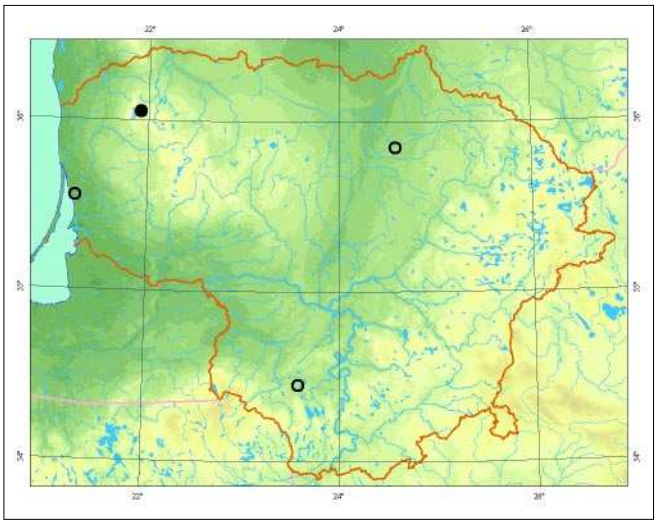
Populiacijų gausumas. Plungės r. aptiktas aukštapelkės duburyje, maždaug 1 m² plote, vyravo *Caricetum limosae* bendrijos samanų dangoje. Kitų populiacijų būklė pastaruoju metu nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Vandens lygio kėlimas.

Informacijos šaltiniai
Minkevičius A., 1955: Vadovas Lietuvos TSR miškų, pievų ir pelkių samanoms pažinti. – Vilnius.
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Summary
The species is found in the Alytus, Plungė, Panevėžys and Klaipėda districts. The population in the Plungė district dominates a Caricetum limosae community (about 1 m² in area). Current status of the other populations is unknown.

Aprašė Ilona Jukonienė

Minkštasis kiminas

Sphagnum molle Sull.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA KIMININIAI (*SPHAGNACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.
Įrašyta į ES Buveinių direktyvos IV priedą.

Paplitimas. Subokeaninė rūšis. Paplitusi Vakarų ir Vidurio Europoje, Šiaurės rytinėje Amerikos pakrantėje. Lietuvoje dažniausiai aptinkama vakarinėje dalyje: Svencelės (Klaipėdos r.), Reiskių tyro (Plungės r.), Aukštumalos, Pleinės (Šilutės r.), Artosios (Tauragės r.) pelkėse. Taip pat rasta pietinėje Lietuvos dalyje, Čepkelių pelkėje.

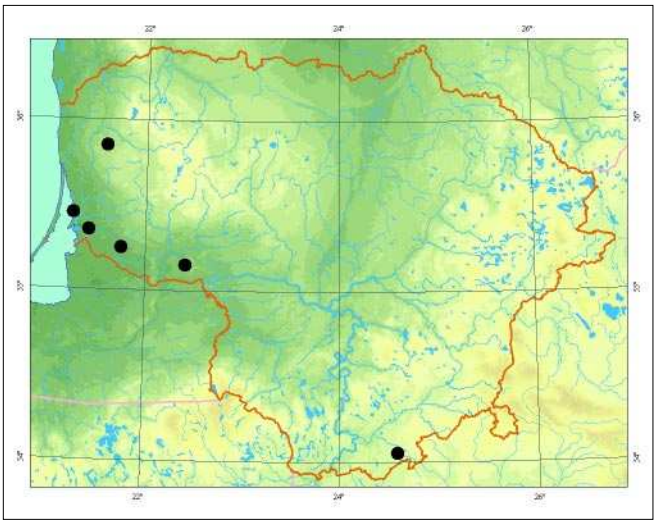
Biologija ir ekologija. Vejos tankios, žemos, 3–5 cm aukščio ar šiek tiek aukštesnės, gelsvos, su pavienėmis rausvomis dėmėmis. Silpnai konkuruoja su kitais kiminais, todėl dažnai aptinkamas pažeistose aukštapelkėse – po gaisrų ar nusausinimo, ištryptose vietose. Normaliose augalų bendrijose išstumiamas kitų kiminų. Lietuvoje retas ir dėl geografinio paplitimo ypatybių.

Populiacijų gausumas. Artosios pelkėje aptinkami pavieniai augalai. Kitose pelkėse populiacijos gausios.

Grėsmės ir apsauga. Vandens lygio kėlimas.
Ruošiant pažeistų pelkių atstatymo planus, reikėtų atsižvelgti į šios rūšies ekologinius poreikius.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Informacijos šaltiniai
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
The species is most commonly found in western Lithuania, in five bogs. Another locatily is the Čepkeliai mire in southern Lithuania. The populations are usually quite abundant.

Aprašė Ilona Jukonienė

Tankusis kiminas

Sphagnum compactum DC

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA KIMININIAI (*SPHAGNACEAE*)

4 (I) kategorija

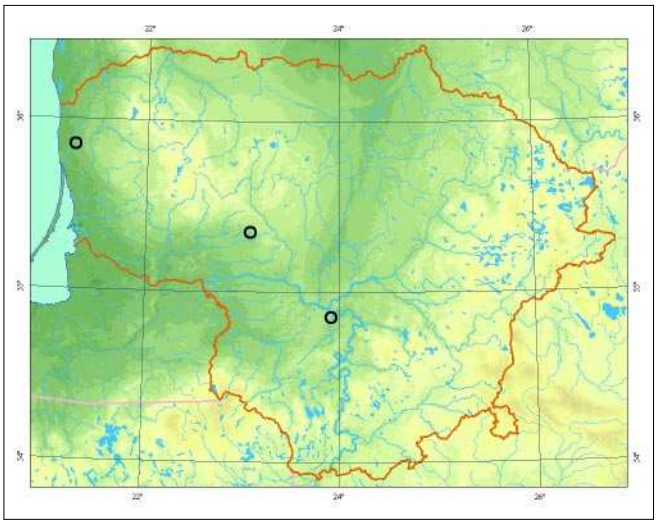
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.
Įrašyta į ES Buveinių direktyvos IV priedą.

Paplitimas. Šiaurės pusrutulyje (Europoje, Azijoje ir Šiaurės Amerikoje). Aptinkama ir piečiau – Meksikoje, Havajuose, Madeiroje. Europoje aptinkama tiek žemumose, tiek kalnuose (Vidurio Europoje – iki 2 500 m virš jūros lygio), tačiau dažniausia subalpinėje pietinės arealo dalies zonoje.
Lietuvoje žinoma keletas radaviečių Kauno (1926), Raseinių (1928) ir Kretingos (1929) rajonuose.

Biologija ir ekologija. Vejos žemos, gelsvos ar rusvos, greitai subyrančios. Stiebas geltonas arba rausvai rudas. Puokštelės turi po 4–5 šakutes. Puokštelės tankios, viršutinių puokštelių šakutės nukreiptos į viršų. Stiebo lapai trumpi (0,3–0,6 mm), o šakučių 3–6 kartus ilgesni nei stiebo. Auga aukštapelkėse, užpelkėjusiuose miškuose. Pasižymi menkomis konkurencinėmis savybėmis, auga pažeistose bendrijose. Lengviau nei kiti kiminai pakelia sausrą, todėl dažnai aptinkamas nusausintuose miškuose ar nusausintų pelkių apypelkiuose, yra vienas iš pirmųjų degusių pelkių kiminų.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Lietuvoje buvo rastas pelkėtuose miškuose ir atvirose pelkėse, dažniausiai šlapiose augavietėse ant kupstelių. Dabartinė populiacijų būklė nežinoma. Pastaraisiais metais šis kiminas nerastas.

Grėsmės ir apsauga. Tarpusavio konkurencija, nusausėjusių vietų užaugimas medžiais.
Rengiant nusausėjusių pelkių atkūrimo planus, reikėtų atsižvelgti į savitas šio kimino augimo sąlygas.

Informacijos šaltiniai

Minkevičius A., 1955: Vadovas Lietuvos TSR miškų, pievų ir pelkių samanoms pažinti. – Vilnius.
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: WI.

Summary

The species was found in the Kaunas, Raseiniai and Kretinga districts almost 80 years ago. Current status of the populations is unknown.

Aprašė Ilona Jukonienė

Plačialapis kiminas

Sphagnum platyphyllum (Lindb. ex Braithw.) Warnst.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA KIMININIAI (*SPHAGNACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.
Įrašyta į ES Buveinių direktyvos IV priedą.

Paplitimas. Sporadiškai aptinkama šiaurės pusrutulio šalto ir vėsaus klimato zonose. Pietesniuose Europos regionuose, Kaukaze ir Centrinėje Azijoje auga kalnuose ir tik retai —žemumose.
Lietuvoje rūšis rasta Akmenės (1937, 2005), Kupiškio (1940), Ignalinos (1976, 1978), Šiaulių (1978), Plungės (1996), Trakų (1991) ir Varėnos (1994) rajonuose.

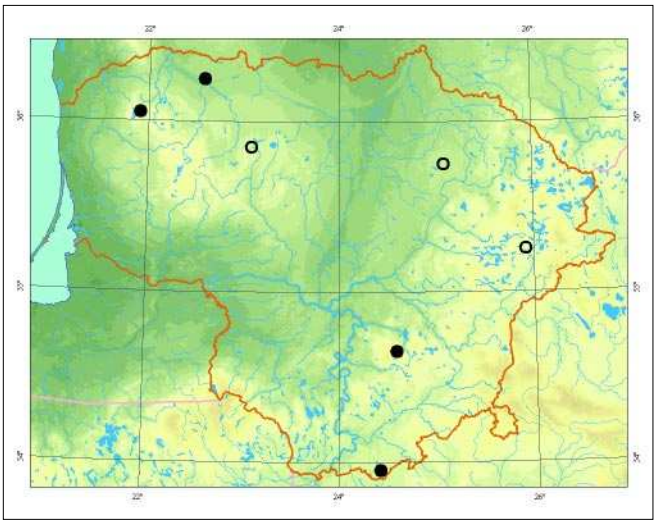
Biologija ir ekologija. Vejos pilkai ar rusvai žalios, kartais gelsvos ar rusvos. Šakučių lapai stambūs, iki 2,2 mm ilgio, kiaušiniškai liežuviški, gaubti, išsidėstę labai retai. Šakučių galai riesti. Auga žemapelkėse ir tarpinėse pelkėse.

Populiacijų gausumas. Visuose rajonuose aptiktas pavienėse pelkėse, tačiau beveik visur buvo viena iš vyraujančių rūšių *Caricetum lasiocarpae* bendrijų samanų dangoje.

Grėsmės ir apsauga. Vandens lygio keitimas.

Ilonos Jukonienės nuotrauka

Informacijos šaltiniai
Minkevičius A., 1955: Vadovas Lietuvos TSR miškų, pievų ir pelkių samanoms pažinti. — Vilnius.
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
The species has been found in the Akmenė, Ignalina, Kupiškis, Plungė, and Varėna districts. The species is usually dominant in Caricetum lasiocarpae communities.

Aprašė Ilona Jukonienė

Gražusis kiminas

Sphagnum pulchrum (Braithw.) Warnst.

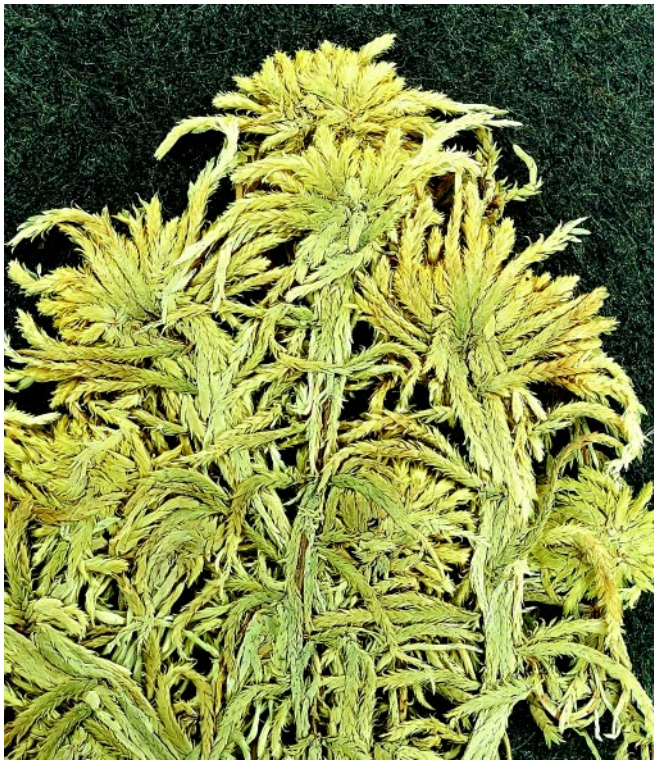
KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA KIMININIAI (*SPHAGNACEAE*)

4 (I) kategorija

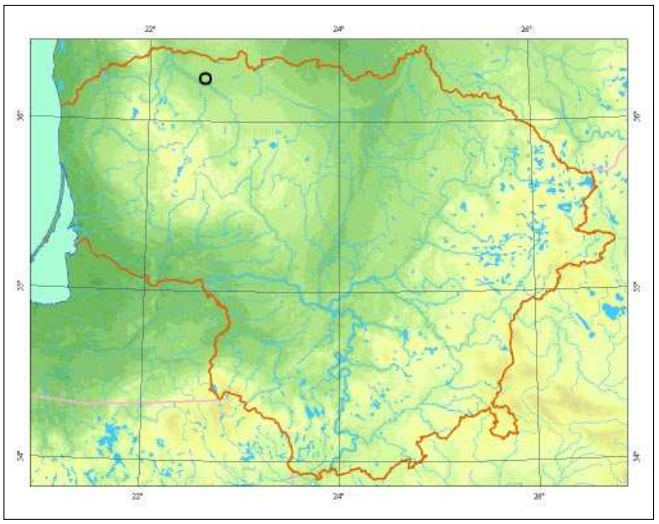
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.
Įrašyta į ES Buveinių direktyvos IV priedą.

Paplitimas. Europos, Azijos ir Šiaurės Amerikos žemumų okeaninio klimato regionuose. Aptinkama šiaurvakarinėje Europos dalyje, toliausiai į rytus aptinkama pietinėje Suomijos dalyje ir Rusijoje Baltijos pakrantėje.
Lietuvoje rūšis rasta Kamanų pelkėje (1937).

Biologija ir ekologija. Vejos gana aukštos, gelsvos ar rusvos. Stiebas tvirtas, rudas. Puokštelės turi po 4 trumpas ir tvirtas šakutes. Šakučių lapai išsidėstę labai aiškiomis 5 eilėmis. Dvinamis kiminas. Auga tankiomis ar retomis vejomis oligotrofinėse pelkėse. Vakarinėje arealo dalyje sudaro tankias vejas aukštapelkėse, o rytinėje dalyje dažniau aptinkamas gilių duburių ir ežerokšnių pakraščiuose pelkių plynėse.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. 1937 m. duomenimis, Kamanų pelkėje buvo aptinkamas gilesniuose duburiuose kartu su *Warnstorfia fluitans*. Naujais radiniais šie duomenys kol kas nepatvirtinti.

Grėsmės ir apsauga. Vandens lygio kritimas, eutrofizacija.

Informacijos šaltiniai
Brunza K., 1937: Kamanos. Hidrografija, stratigrafija ir augalija. – ŽŪA metraštis, 10 (3–4).
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.

Summary
The species was found in Kamanos bog in 1937. Current population status is unknown.

Aprašė Ilona Jukonienė

Alavijinis zuikrugis

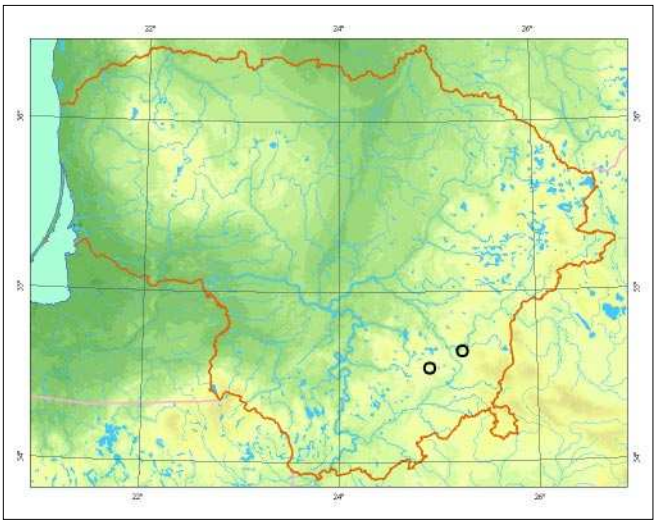
Pogonatum aloides (Hedw.) P. Beauv.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA GEGUŽLINIINIAI (*POLYTRICHACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Pietinio paplitimo rūšis. Aptinkama Vidurio Europoje, Azijoje, Afrikoje, Naujojoje Zelandijoje. Literatūros duomenimis, Lietuvoje buvo rasta Vilniaus apylinkėse (1822, 1908).

Biologija ir ekologija. Stiebas iki 2 cm aukščio. Lapai nuo makšties lancetiškai smailėjantys, nuo viršūnės iki pusės, kartais ir žemiau, dantyti. Dvinamė samana. Dažnai su sporogonais. Sporogono kotelis 1–3 cm ilgio, raudonas. Sporinė cilindriška, stati arba šiek tiek palinkusi. Sporoms išbyrėjus, jos žiotys neišplatėja – lieka beveik tokio pat pločio kaip ir pati sporinė. Auga telkinėliais arba pavieniais augalais, išsivystančiais iš ilgai išliekančios protonemos, atvirose vietose su nesusivėrusia žolių danga – kelių, kanalų pakraščiuose, dykynėse ant rūgščių dirvožemių. Nuo mažojo zuikrugio (*Pogonatum nanum*) skiriasi dantytais lapais ir sporinės požymiais.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Literatūros duomenys naujais radiniais kol kas nepatvirtinti.

Grėsmės ir apsauga. Tarpusavio konkurencija.

Informacijos šaltiniai

Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.

Summary

According to data from literature, it was found in Lithuania in the Vilnius area (1822, 1908).

Aprašė **Ilona Jukonienė**

Mažasis zuikrugis

Pogonatum nanum (Hedw.) P. Beauv.

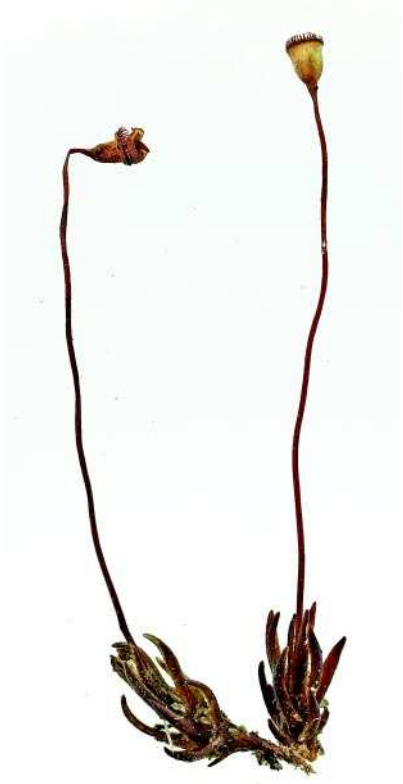
KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA GEGUŽLININIAI (*POLYTRICHACEAE*)

3 (R) kategorija

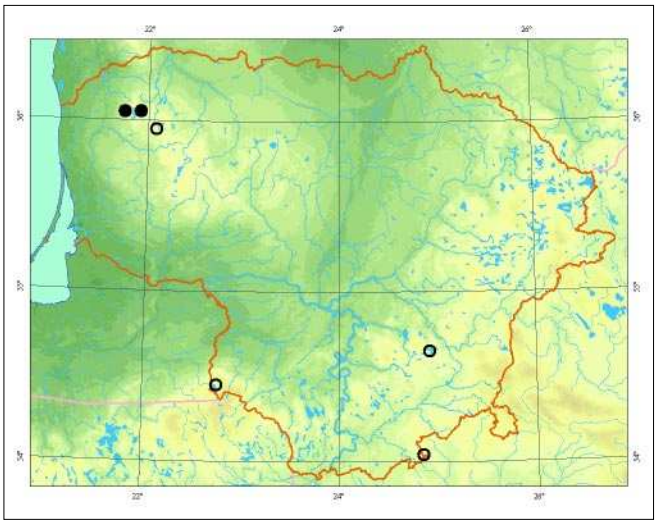
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

Paplitimas. Daugelyje Europos šalių, Šiaurės Afrikoje, Makaronezijoje, Turkijoje, Kaukaze. Baltijos šalyse reta rūšis.
Lietuvoje rasta Telšių (1985), Trakų (1951) ir Vilkaviškio (1991) ir Plungės (1996, 1997) rajonuose.

Biologija ir ekologija. Smulki akrokarpinė žalioji samana. Stiebas iki 1 cm aukščio. Lapai su makštimi, plačiai lancetiški, gana buki, tik viršūnėje šiek tiek dantyti. Sporogono kotelis 1 – 2,5 cm ilgio, raudonas, status arba šiek tiek palinkęs. Sporinė apvaliai kiaušiniška, sporoms išbyrėjus atsiveria plačiomis žiotimis. Sporos subręsta vėlai rudenį. Auga gana palaidomis vejomis arba telkinėliais atvirose vietose, kur nesusivėrusi žolių danga, dažniausiai ant rūgščių dirvožemių. Susiformavusiose bendrijose auga ant natūralių ir dirbtinių, nors ir nedidelių, pažeistų vietų.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Populiacijos Trakų r. būklė nežinoma. Vilkaviškio ir Telšių r. pavieniai augalai rasti eglynų keliukų šlaiteliuose. Gausiausia žinoma populiacija Plungės r. Samanos aptinkamos įvairiose augavietėse: dirbamų laukų pakraščiuose, pažeistose pievų vietose, dažniausiai briedgaurynuose. Beveik visi surinkti augalai liepos mėn. buvo su sporogonais.

Grėsmės ir apsauga. Tarpusavio konkurencija, užaugimas žolių danga ir krūmais. Teritorijų tvarkymo planuose reikėtų numatyti nuolatinius mažojo zuikrugio augaviečių, ypač pievų, priežiūros darbus.

Informacijos šaltiniai

Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Small single localities are known in the Telšiai, Trakai and Vilkaviškis districts. The species is most common in the Plungė district. It is found along the edges of arable fields and meadows.

Aprašė Ilona Jukonienė

Siauralapė kemsa

Atrichum angustatum (Brid.) Bruch et Schimp.

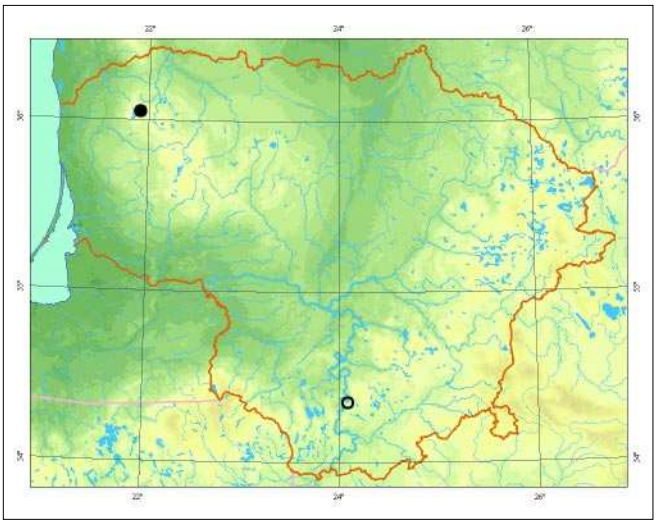
KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA GEGUŽLINIINIAI (*POLYTRICHACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Beveik visoje Europoje, dažnesnė pietinėje dalyje. Šiaurės Amerikoje paplitusi rytinėje pakrantėje. Yra duomenų, kad ši rūšis rasta Kinijoje.
Lietuvoje pirmą kartą buvo rasta 1926 m. Nemunaičio apylinkėse (Alytaus r.), 1996 m. buvo aptikta Šarnelės apylinkėse (Plungės r.).

Biologija ir ekologija. Akrokarpinė žalioji samana. Stiebas iki 2 cm aukščio. Lapai siaurai linijiškai lancetiški, iki 0,6 mm pločio, buki. Dvinamė samana. Vidutinis atstumas tarp moteriškų ir vyriškų individų apie 2 cm. Labai dažnai su sporogonais. Sporinė tiesi arba išlinkusi, siaurai cilindriška. Sporos subręsta vėlai rudenį arba žiemą. Auga telkinėliais arba retomis vejomis, kartais pavieniai stiebai įsiterpia tarp kitų samanų. Auga ant dirvožemio su nesusivėrusia žolių danga, dažniausiai gerai apšviestose vietose. Nuo kitų kemsų rūšių lengviausia atskirti pagal lapo sandarą.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Plungės r. aptikta pavieniais stiebeliais įsiterpusi tarp vingialapių kemsų (*Atrichum undulatum*). Dabartinė populiacijos būklė Alytaus r. nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Tarpusavio konkurencija.

Informacijos šaltiniai
Minkevičius A., 1955: Vadovas Lietuvos TSR miškų, pievų ir pelkių samanoms pažinti. – Vilnius.
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
It has been found in the Plungė and Alytus districts. The populations are not abundant.

Aprašė Ilona Jukonienė

Žaliasis sėmainis

Buxbaumia viridis (Moug. ex Lam. et DC) Brid. ex Moug. et Nestl.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA LEPIDOZIJINIAI (*LEPIDOZIACEAE*)

1 (E) kategorija

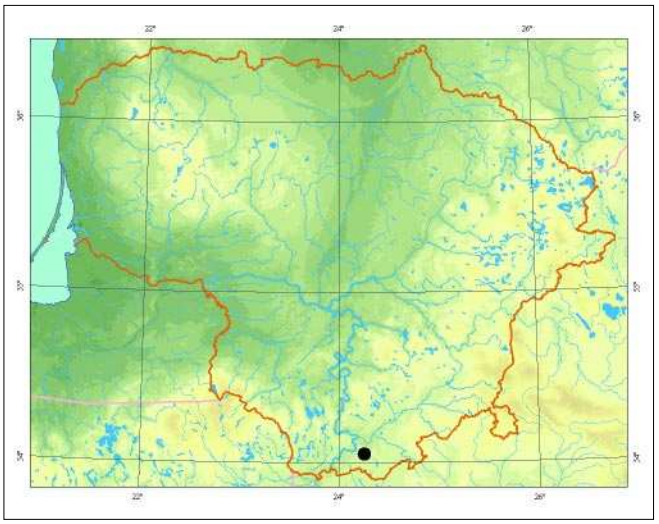
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2005 m.
Įrašyta į Europos samanų raudonąją knygą, Berno konvencijos I, Buveinių direktyvos II priedus.

Paplitimas. Šiaurės pusrutulio žemumų ir kalnų spygliuočių miškuose (Europoje, Šiaurės Amerikoje, Azijoje). Daugumoje Europos šalių reta rūšis.
Lietuvoje aptikta Rudnios apylinkėse (Varėnos r.).

Biologija ir ekologija. Smulki akrokarpinė dvinamė vienmetė žalioji samana su turtinga chloroplastų daugiamete protonema. Stiebas trumpas, apaugęs smulkiais lapais. Lapai nunyksta susiformavus sporogonams. Sporogono kotelis iki 3 mm ilgio. Sporinė neproporcingai stambi. Sporos subręsta vasarą ir išsibarsto suplyšus kutikulei. Auga pavieniui arba telkinėliais ant stipriai supuvusios bežievės spygliuočių medienos. Aptinkama ant stambių rąstų, drėgnuose ir

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

ūksmėtuose miškuose, dažniausiai sengirėse, kartais ant turtingo humuso rūgštaus dirvožemio. Su kitomis epiksilinėmis samanomis sunkiai konkuruoja, todėl dažniausiai auga ten, kur kitų samanų danga nėra labai susivėrusi. Lietuvos pušynuose ant smėlio dažnai aptinkamas belapis sėmainis (*Buxbaumia aphylla*), tačiau jis niekuomet neauga tokiose augavietėse, kaip žaliasis sėmainis.

Populiacijų gausumas. Žinoma 1 negausi populiacija Varėnos rajone.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, negyvos medienos, ypač stambios, šalinimas, augaviečių suskaidymas.

Informacijos šaltiniai
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
Only one sparse population in the Varėna district is known.

Aprašė Ilona Jukonienė

Arnoldo skeltadantė

Fissidens arnoldii Ruthe

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA SKELTADANTINIAI (*FISSIDENTACEAE*)

1 (E) kategorija

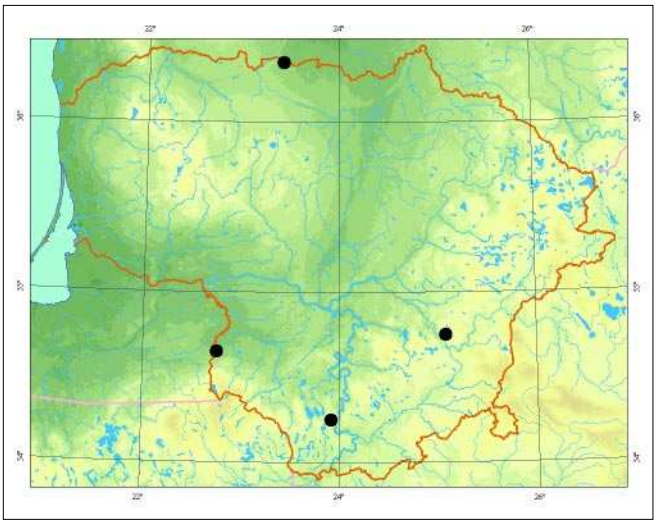
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.
Įrašyta į Europos samanų raudonąją knygą.

Paplitimas. Europos, Šiaurės Amerikos įvairių juostų (nuo vėsaus klimato iki paatogrąžių) žemumose. Kalnuose neaptinkama. Visoje Europoje reta rūšis. Šiauriau Lietuvos aptinkama tik Latvijoje. Estijoje ir Fenoskandijoje nerasta.
Lietuvoje aptikta Joniškio (1997), Alytaus (2003), Vilkaviškio (2003) ir Vilniaus (2006) rajonuose.

Biologija ir ekologija. Smulki akrokarpinė žalioji samana. Stiebas 2–3 mm aukščio, paprastas arba puokštėtai šakotas. Lapai ant stiebo išsidėstę dviem eilėmis. Dvinamė samana. Dažnai aptinkama su sporogonais. Sporos subręsta vasarą ir rudenį. Auga telkinėliais arba retomis šviesiai žaliomis vejomis ant vandens skalaujamų akmenų, dažniausiai upeliuose. Gana atspari džiūvimui, todėl pakenčia didesnius vandens lygio svyravimus. Iš kitų skeltadančių rūšių išsiskiria smulkumu, o iš kitų smulkiųjų samanų – lapo forma ir sandara. Arnoldo skeltadantės lapai su ištisiniu pailgų ląstelių apkraščiu ir buka lygia viršūnėle.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Joniškio r. samanos gausiai augo ant vandens skalaujamų akmenų. Lazdijų, Vilkaviškio ir Vilniaus r. rastos ant pavienių akmenų, nors tinkamų substratų yra pakankamai. Visose radavietėse dauguma individų sporifikavo.

Grėsmės ir apsauga. Substratų sunaikinimas, nuolatinis vandens lygio svyravimas.

Informacijos šaltiniai
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
Four populations are known (one in northern, two in southern, and one in eastern Lithuania).

Aprašė Ilona Jukonienė

Smulkioji skeltadantė

Fissidens exilis Hedw.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA SKELTADANTINIAI (*FISSIDENTACEAE*)

4 (I) kategorija

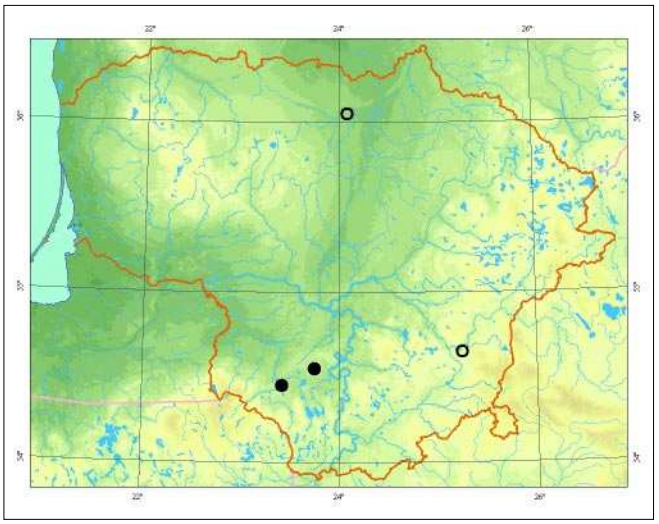
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Pasaulyje paplitusi gana plačiai. Aptinkama Europoje, Azijoje, Afrikoje, Šiaurės ir Pietų Amerikoje. Daugelyje regionų reta rūšis.
XX a. pradžioje aptikta Vilniaus apylinkėse. 1984 m. buvo rasta Šiaurės Lietuvoje, o pastaraisiais metais Marijampolės rajone.

Biologija ir ekologija. Akrokarpinė žalioji samana. Stiebas iki 2 mm aukščio, su 3–4 lapų poromis. Lapai linijiškai lancetiški, rinčiuotais arba smulkiai dantytais kraštais. Vyriški individai smulkių pumpurų pavidalo. Dvinamė arba tariamai vienanamė samana. Labai dažnai su sporogonais. Sporinė maža, pailgai kiaušiniška. Sporos subręsta vasarą. Auga telkinėliais arba retomis vejomis ant kalkingų substratų. Nuo kitų panašaus dydžio skeltadančių rūšių smulkioji skeltadantė skiriasi anatomine lapo sandara ir morfologija. Jos lapai be apkraščio, o viršūnė smaili.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Pasvalio r. smulkioji skeltadantė augo nenatūralioje augavietėje – griovio šlaite, ant molingos dirvos, su nesusivėrusia žolių danga. Marijampolės r. aptikta lapuočių miškuose. Visur populiacijos negausios, rasti tik pavieniai augalai. Duomenys apie paplitimą Vilniaus apylinkėse naujais radiniais nepatvirtinti.

Grėsmės ir apsauga. Substratų sunaikinimas, tarpusavio konkurencija.

Informacijos šaltiniai

Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, HSUD.

Summary

Several localities in northern and southwestern Lithuania are known. Found in the Vilnius area in the beginning of the 20th century.

Aprašė Ilona Jukonienė

Skiauterėtoji skeltadantė

Fissidens dubius P. Beauv.

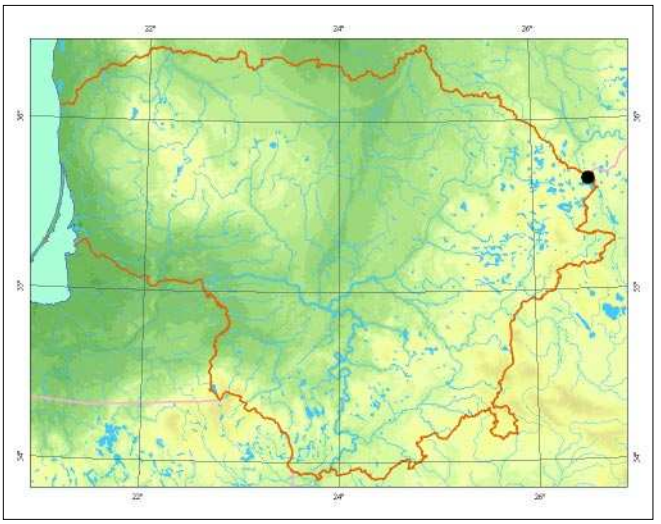
KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA SKELTADANTINIAI (*FISSIDENTACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės ir Centrinėje Amerikoje. Europoje paplitusi nuo pietinės Skandinavijos į pietus. Žemyniniuose Azijos regionuose neaptinkama.
Lietuvoje rūšis rasta tik prie Drūkšių ežero (Zarasų r., 1982).

Biologija ir ekologija. Akrokarpinė žalioji samana. Stiebas 3–6 cm aukščio. Lapai plačiai lancetiški, nusmailėję, su gelsvu apkraščiu, kraštai nuo viršūnės beveik iki pat apačios rinčiuoti ir dantyti. Dvinamė, rečiau vienanamė samana. Labai dažnai su sporogonais. Sporos subręsta žiemą ar anksti pavasarį. Vegetatyviniu būdu dauginasi lengvai lūžinėjančiais stiebais. Auga telkinėliais arba retomis vejomis, kartais pavieniais stiebais įsiterpusi tarp kitų samanų ant kalkingų substratų. Skiauterėtoji skeltadantė nuo Lietuvoje dažnos paprastosios skeltadantės (*Fissidens adianthoides*) skiriasi anatomine lapo sandara ir jo ląstelių dydžiu. Be to, paprastoji skeltadantė auga ant rūgščių substratų.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Lietuvoje aptikta negausiai, įsiterpusi tarp kitų samanų. Dabartinė populiacijos būklė nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Substratų sunaikinimas.

Informacijos šaltiniai

Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.

Summary

One locality in eastern Lithuania is known. Current population status is unknown.

Aprašė Ilona Jukonienė

Ilgalapė sukutė

Paraleucobryum longifolium (Web. et Mohr) Kindb.

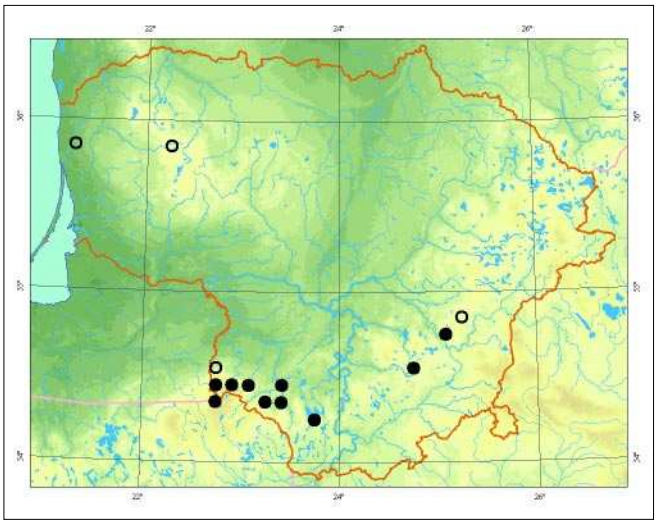
KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA DVYNDANTINIAI (*DICRANACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Šiaurės pusrutulyje vėsaus ir vidutinio klimato juostose (Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje). Dažnesnė ten, kur gausu nekalkingų uolienų ir riedulių. Arealo šiaurėje rūšis aptinkama ir kalnuose. Dažniausiai randama pietvakarinėje Lietuvos dalyje (Vilkaviškio ir Marijampolės r.), kiek rečiau – pietrytinėje (Vilniaus ir Trakų r.). Pavienės radavietės žinomos ir Vakarų Lietuvoje: Kretingos (1927) ir Telšių (1985) rajonuose.

Biologija ir ekologija. Akrokarpinė žalioji samana. Stiebas 2–5 cm aukščio. Lapai smarkiai pjautuviškai lenkti, nuo kiaušiniško pagrindo pamažu nusmailėję į ilgą ir siaurą vamzdeliu susisukusią viršūnę, smulkiai dantyti. Dvinamė samana. Sporogonai aptinkami retai. Auga tankiomis tamsiai žaliomis vejomis ant nekalkingų akmenų ar medžių kamienų apatinės dalies. Dažniausiai randama miškuose, ypač plačialapių. Išoriškai panaši į kai kurias *Dicranum* genties samanas, tačiau ją lengva atskirti pagal lapo formą ir sandarą. Be to, ilgalapė sukutė auga prisitvirtinusi prie paties akmens ir sunkiai nuo jo atplėšiama, o *Dicranum* genties samanos auga tik ant žemių sluoksniu apneštų akmenų.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Gausiausios populiacijos aptiktos Vilkaviškio, Marijampolės ir Vilniaus r. miškuose.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, substratų sunaikinimas, humuso sluoksnio susikaupimas ant substrato.

Informacijos šaltiniai

Minkevičius A., 1955: Vadovas Lietuvos TSR miškų, pievų ir pelkių samanoms pažinti. – Vilnius.
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Most commonly found in the southwestern part of Lithuania. The most abundant populations are in deciduous forests with many stones.

Aprašė Ilona Jukonienė

Durpyninė dvyndantė

Dicranum leioneuron Kindb.

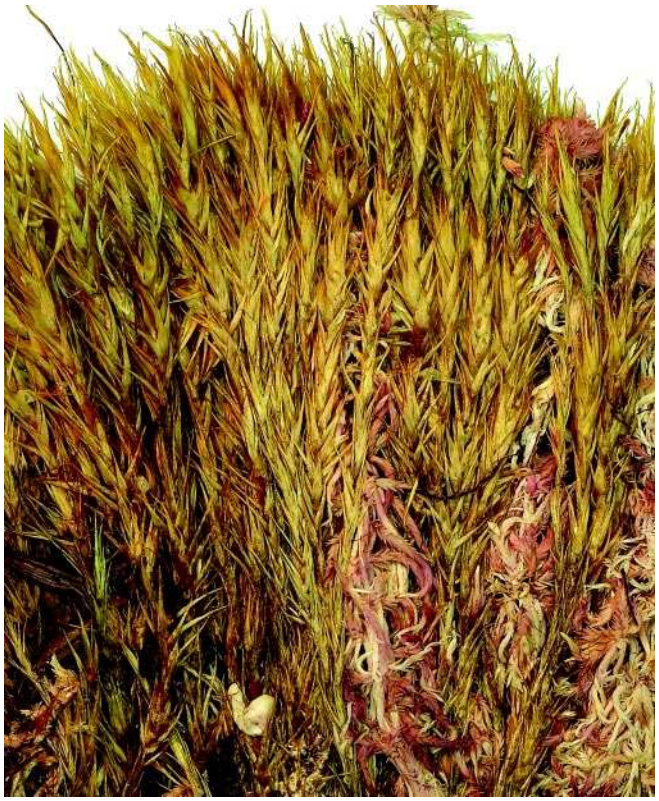
KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA DVYNDANTINIAI (*DICRANACEAE*)

4 (I) kategorija

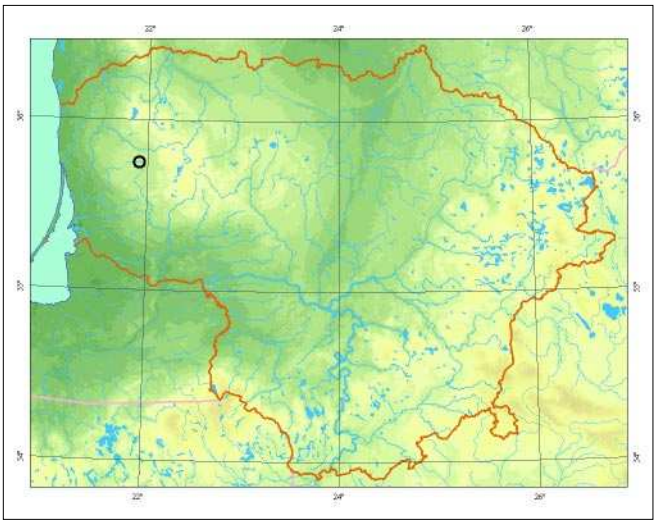
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Sporadiškai paplitusi šiaurės pusrutulio šalto ir vėsaus klimato juostose. Europoje dažniausiai aptinkama Skandinavijoje ir Vidurio Europos kalnuose. Pavienės radavietės žinomos Latvijoje ir Estijoje.
Lietuvoje rūšis rasta Plungės r. (1985).

Biologija ir ekologija. Akrokarpinė žalioji samana. Stiebas 5–8 cm aukščio. Lapai statūs arba atsilenkę, šiek tiek raukšlėti, buka viršūne; viršutiniai lapai su grąžtiškai susisukusia viršūne. Kartais stiebo viduryje išauga trapių šakučių su trumpais kiaušiniškai bukais lapais. Jomis samanos dauginasi. Tariamai vienanamė samana. Sporogonų pasitaiko retai. Auga nedidelėmis vejomis aukštapelkėse.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Dabartinė populiacijos būklė nežinoma. Samanos aptiktos prieš 20 metų aukštapelkėje – sudarė mažą, tarp kiminų įsiterpusį lopinėlį.

Grėsmės ir apsauga. Vandens lygio keitimas, durpių gavyba.

Informacijos šaltiniai

Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.

Summary

The species was found in the Plungė district growing among other peat moss. Current population status is unknown.

Aprašė Ilona Jukonienė

Garbanotoji dvyndantė

Dicranum spurium Hedw.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA DVYNDANTINIAI (*DICRANACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Beveik visoje Europoje, Azijos ir Šiaurės Amerikos rytinėje dalyje.
Lietuvoje rūšis dažniausiai aptinkama Pietų ir Rytų Lietuvos pušynuose. Taip pat rasta Tauragės rajone.

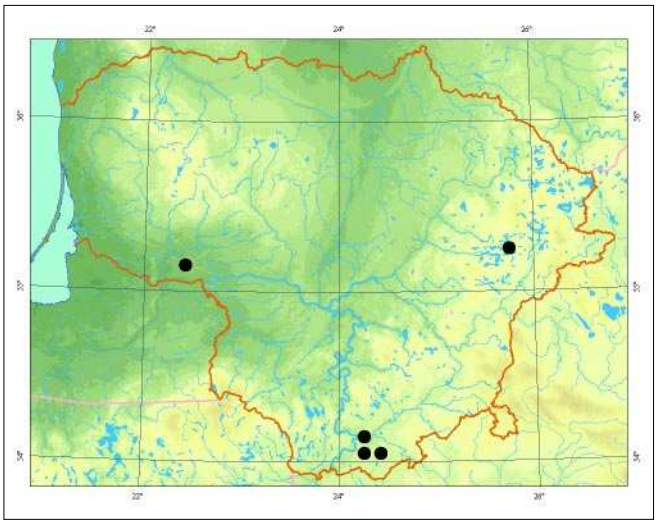
Biologija ir ekologija. Akrokarpinė žalioji samana. Stiebas 2–6 cm aukščio, apaugęs rizoidais. Lapai 4,5–7 mm ilgio, banguoti ir labai raukšlėti, nuo kiaušiniško pagrindo trumpai nusmailėję, viršuje susisukę vamzdeliu. Tariamai vienanamė samana. Sporogonai pavieniai. Sporos subręsta vasarą. Auga tankiomis nedidelėmis vejomis, ten, kur suardoma samanų danga, todėl dažna pušynuose, susiformavusiuose po gaisrų. Į garbanotąją dvyndantę panaši raukšlėtoji dvyndantė. Nuo pastarosios skiriasi trumpai nusmailėjusia viršūne ir viršutinių lapų ląstelių forma.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje nėra labai gausi – net ir Pietų Lietuvos pušynuose. Dažniausiai auga nedideliais lopinėliais įsiterpusi tarp kitų samanų.

Grėsmės ir apsauga. Tarpusavio konkurencija.

Vytauto Uselio nuotrauka

Informacijos šaltiniai
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
The species has been found in pine forests in southern and eastern Lithuania, as well as in the Tauragė district. The populations are not abundant, growing in small patches among other mosses.

Aprašė Ilona Jukonienė

Raukšlėtoji dvyndantė

Dicranum drummondii Müll. Hall.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA DVYNDANTINIAI (*DICRANACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

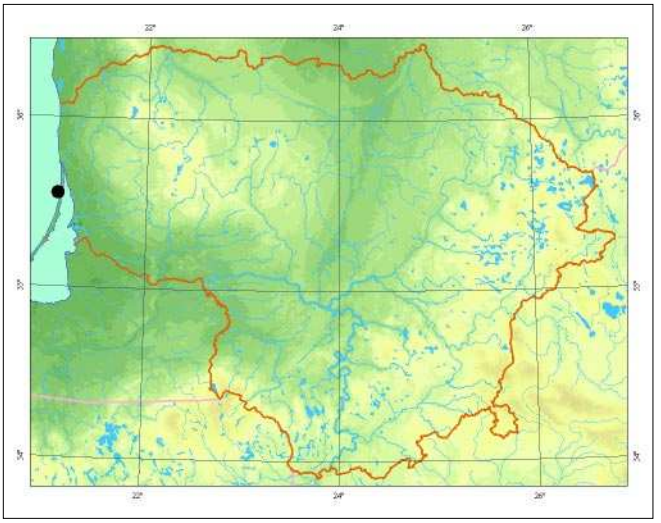
Paplitimas. Europoje (Skandinavijoje, Suomijoje, Estijoje, Latvijoje, Lietuvoje, šiaurinėje Rusijos dalyje), Azijoje (Pietų Sibire, Tolimuosiuose Rytuose, Japonijoje, Korėjoje, Kinijoje). Labiau paplitusi okeaninio klimato regionuose. Iš Europos šalių dažniausiai aptinkama Suomijoje ir Skandinavijoje.
Lietuvoje rūšis rasta tik Kuršių nerijoje (1995).

Biologija ir ekologija. Akrokarpinė žalioji samana. Stiebas status, 4—8 cm aukščio. Lapai banguoti ir susisukę, 5—10 mm ilgio, nuo lancetiško pagrindo pamažu ilgai nusmailėję. Tariamai vienanamė samana. Sporogonai Lietuvoje neaptikti. Specialių vegetatyvinio dauginimosi organų nesudaro. Auga atskiromis vejomis pušynuose. Į raukšlėtąją dvyndantę labai panaši taip pat pušynuose auganti garbanotoji dvyndantė (*Dicranum spurium*). Viena nuo kitos šios samanos skiriasi viršutinių lapų ir jų ląstelių forma. Garbanotoji dvyndantė dažnesnė pietinėje ir rytinėje Lietuvos dalyje.

Populiacijų gausumas. Aptikta pušyne, nedideliais lopinėliais tarp kitų samanų. Visi augalai be sporogonų.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė populiacijai — tiesioginis augavietės sunaikinimas. Gali išnykti dėl ūkinės veiklos pakeitus žemės paskirtį.

Informacijos šaltiniai
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
It was recorded in a pine forest of the Curonian Spit, growing in small patches intermixed with other mosses.

Aprašė Ilona Jukonienė

Žalioji dvyndantė

Dicranum viride (Sull. et Lesq.) Lindb.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA DVYNDANTINIAI (*DICRANACEAE*)

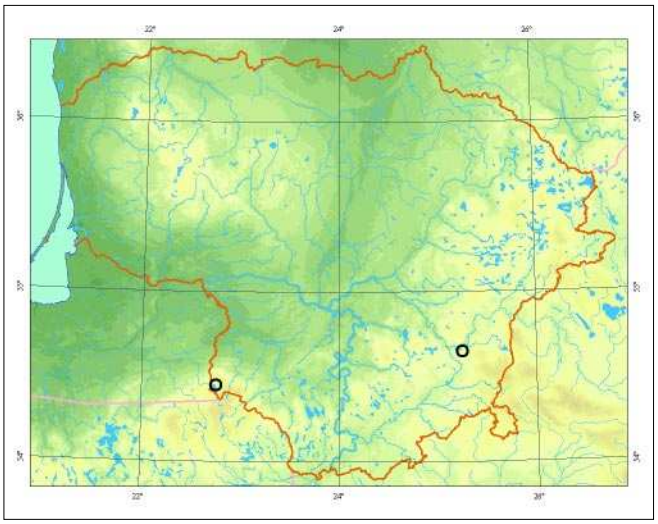
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.
Įrašyta į Europos samanų raudonąją knygą, Berno konvenciją ir ES buveinių direktyvos II priedą.

Paplitimas. Šiaurės pusrutulyje (Europoje, Šiaurės Amerikoje, Azijoje). Dažnesnė žemyniniuose regionuose. Arealas nevientisas. Dažniausiai aptinkama Vidurio Europoje, rečiau – Skandinavijos ir Suomijos pietuose, Baltijos šalyse, Vakarų Rusijoje, Kaukaze.
Lietuvoje rūšis rasta tik pietvakarinėje dalyje (Vilkaviškio r., 1985) ir Vilniaus apylinkėse (1938).

Biologija ir ekologija. Akrokarpinė žalioji samana. Stiebas status, 1–4 cm aukščio. Lapai statūs, gana standūs, 3–7 mm ilgio, labai trapūs, todėl dažniausiai su nutrupėjusia viršūne. Dvinamė samana. Lietuvoje aptikta be sporogonų. Vegetatyviniu būdu dauginasi nutrupėjusiomis lapų viršūnėmis. Auga kupsteliais ar žemomis vejomis ūksminguose, drėgno mikroklimato lapuočių miškuose ant senų plačialapių medžių kamienų apatinės dalies. Jautri oro užterštumui.

Populiacijų gausumas. Vilniaus apylinkėse samana pakartotinai nebuvo aptikta. Pietvakarių Lietuvoje žinoma 1 atsitiktinė radavietė, tačiau ją aptikus nebuvo įvertintas populiacijos gausumas ir būklė. Duomenys naujais radiniais nepatvirtinti, dabartinė populiacijos būklė nežinoma.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Senų medžių kirtimas (substratų naikinimas), augaviečių suskaidymas, miškų retinimas ir vandens lygio reguliavimas. Kenkia ne tik medžių, kaip substrato ant kurio auga samanos, bet ir aplinkinių medžių, turinčių įtakos drėgnam mikroklimatui susiformuoti, kirtimas.
Norint rūšį išsaugoti, būtinas arba rezervatinis, arba draustinio režimas.

Informacijos šaltiniai

Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

It was found in southwestern Lithuania, in the Vilkaviškis district in 1985, growing on a stump in a deciduous forest. Current population status is unknown.

Aprašė Ilona Jukonienė

Plikoji trupsamanė

Dicranodontium denudatum (Brid.) E. Britton

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA DVYNDANTINIAI (*DICRANACEAE*)

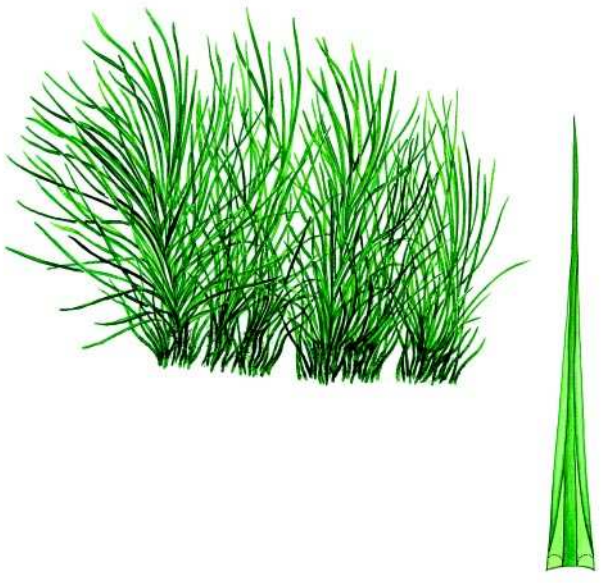
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

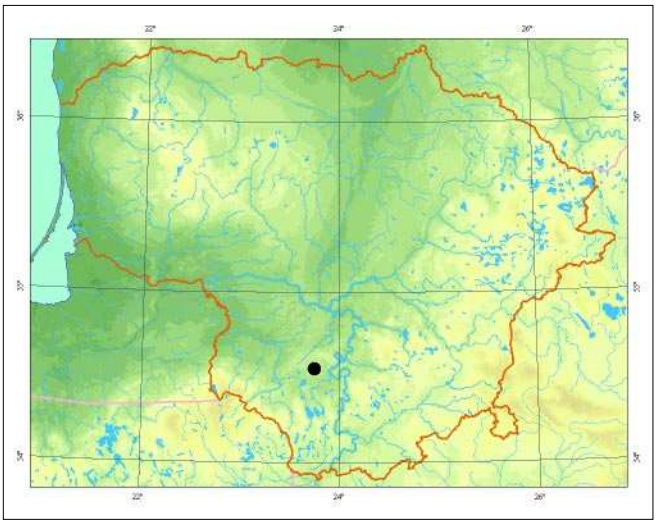
Paplitimas. Šiaurės pusrutulio vėsaus ir vidutinio klimato juostose.
Lietuvoje rasta tik Žuvinto rezervate (Alytaus r., 1997).

Biologija ir ekologija. Akrokarpinė žalioji samana. Stiebas 2–10 cm aukščio. Lapai statūs arba atspurę, kartais į vieną pusę lenkti, iki 7 mm ilgio, labai ilga ir siaura vamzdeliu susisukusia viršūne. Labai trapūs. Jiems nutrupėjus kartais matyti plikas stiebas. Sporogonai aptinkami retai. Dvinamės samanos vegetatyviniu būdu dauginasi nulūžusiais lapais. Auga vejomis. Aptinkamos dažniausiai juodalksnynuose ant drėgnos turtingos maisto medžiagų dirvos, pūvančios medienos, žemėmis apneštų akmenų.

Populiacijų gausumas. Žuvinto rezervate aptikta populiacija gausi. Samanos auga prie pelkės prisišliejusiame juodalksnyne ant įvairių substratų (durpių, ant į žemės paviršių išlindusių medžių šaknų, pūvančios medienos).

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, negyvos medienos šalinimas, ypač kenkia augaviečių suskaidymas. Plikoji trupsamanė dauginasi beveik vien tik vegetatyviniu būdu, todėl sunkiai plinta į ekologiškai tinkamas, tačiau viena nuo kitos nutolusias augavietes.

Informacijos šaltiniai
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
The species is found in Žuvintas Strict Nature Reserve. The population is abundant – mosses are found growing on various substrates.

Aprašė Ilona Jukonienė

Vaiskioji uolenė

Dichodontium pellucidum (Hedw.) Schimp.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA DVYNDANTINIAI (*DICRANACEAE*)

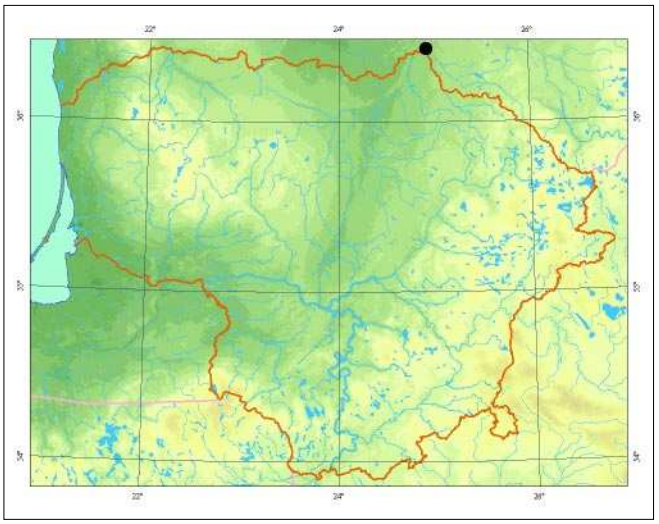
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Šiaurės pusrutulyje kalkingų atodangų regionuose (Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje, Šiaurės Afrikoje). Baltijos regione reta rūšis.
Lietuvoje aptikta tik Biržų r. (1997).

Biologija ir ekologija. Akrokarpinė žalioji samana. Stiebas paprastas arba menkai šakotas, 2−8 cm aukščio. Lapai atspurę arba atsilenkę, susisukę. Dvinamė samana. Sporofitai išauga retai. Sporos subręsta rudenį, žiemą arba anksti pavasarį. Vegetatyviniu būdu dauginasi gemaliniais kūneliais. Auga puriomis tamsiai ar gelsvai žaliomis vejomis ant drėgnų kalkingų substratų.

Populiacijų gausumas. Aptikta populiacija gana gausi. Samanos paplitusios maždaug 4 m² plote, lopinėliais, ant šaltinių vandens drėkinamos pavėsingos dolomitų atodangos.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Substratų sunaikinimas, jų apaugimas kaupiantis humuso sluoksniui, vandens lygio kitimas. Populiacijai gali pakenkti dažnas laipiojimas atodanga.

Informacijos šaltiniai

Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. − Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The only existing population in northern Lithuania (Biržai distr.) is found on a dolomite exposure.

Aprašė Ilona Jukonienė

Ilgakaklė driušė

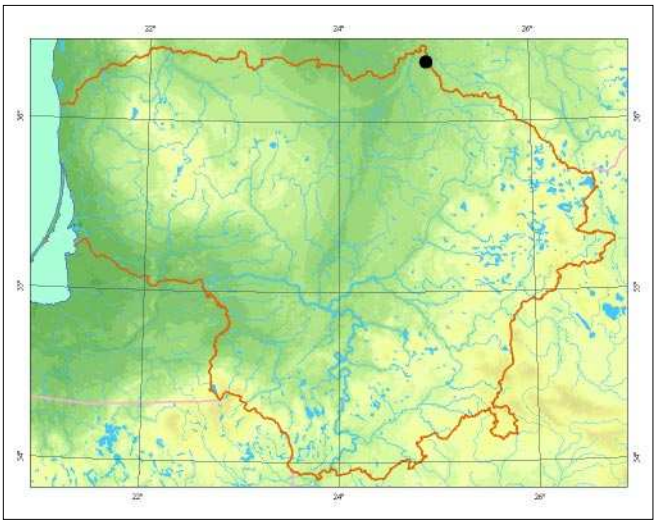
Trematodon ambiguus (Hedw.) Hornsch.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA DVYNDANTINIAI (*DICRANACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Šiaurės pusrutulyje (Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje). Arealas nevientisas. Dažnesnė okeaninio klimato veikiamuose regionuose. Aptinkama centrinėje Europos dalyje, Skandinavijoje, Suomijoje, Baltijos šalyse. Retai randama Karpatuose, Bulgarijoje, Rusijoje, Kaukaze ir Škotijoje. Plačiai paplitusi rytinėje Šiaurės Amerikos dalyje ir labai reta vakarinėje dalyje. Azijoje aptinkama tik Ramiojo vandenyno pakrantėje (nuo Kamčiatkos iki Japonijos).
Lietuvoje rūšis rasta tik Biržų girioje (Biržų r., 1998).

Biologija ir ekologija. Akrokarpinė žalioji samana. Stiebas trumpas, iki 1 cm aukščio. Lapai iki 4 mm ilgio, nuo plataus pagrindo staiga susiaurėję į ilgą viršūnę. Vienanamė, rečiau dvinamė samana. Labai dažnai su sporogonais. Sporinė pailga, labai ilgu išlinkusiu kakleliu. Sporinės labai spalvingos: urna gelsvai rusva, kaklelis purpurinis. Sporos subręsta vasarą. Dauginasi ir vegetatyviniu būdu — ant rizoidų aptinkama gemalinių kūnelių. Dažniausiai auga pavieniais augalais įsiterpusi tarp kitų samanų. Labai retai sudaro purias vejas. Auga ant dirvožemio (molio, durpių) su nesusivėrusia žolių danga, dažniausiai griovių ir upelių šlaituose, pelkėse, pievose, dirvonuose.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Biržų girioje rasta tik vienoje vietoje — melioracinio griovio šlaite, tačiau populiacija buvo gana gausi. Samanos augo maždaug 50 m² plote įsiterpusios tarp kitų samanų (*Blazia pussila*, *Anthoceros agrestis*, *Funaria hygrometrica*). Dauguma individų liepos mėn. buvo su sporogonais. Populiacijos būklė po 10 metų nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Tarpusavio konkurencija. Sudarant teritorijos tvarkymo planą, reikėtų numatyti melioracinių griovių šlaitų valymo darbus.

Informacijos šaltiniai

Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

10 years ago an abundant population was discovered in the Biržai district. Current population status is unknown.

Aprašė Ilona Jukonienė

Smailioji kuplė

Distichium capillaceum (Hedw.) Bruch et Schimp.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA DVYNDANTINIAI (*DICRANACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Kosmopolitinė samana. Dažniausiai aptinkama kalnuose ir kalkinguose žemumų regionuose. Šiaurės pusrutulio šalto ir vidutinio klimato juostose arealas ištisinis. Pietiniuose šiaurės pusrutulio regionuose aptinkama visuose kalnuose. Pietų pusrutulyje taip pat dažnai aptinkama rūšis.
Lietuvoje žinoma tik 1 radavietė Biržų rajone.

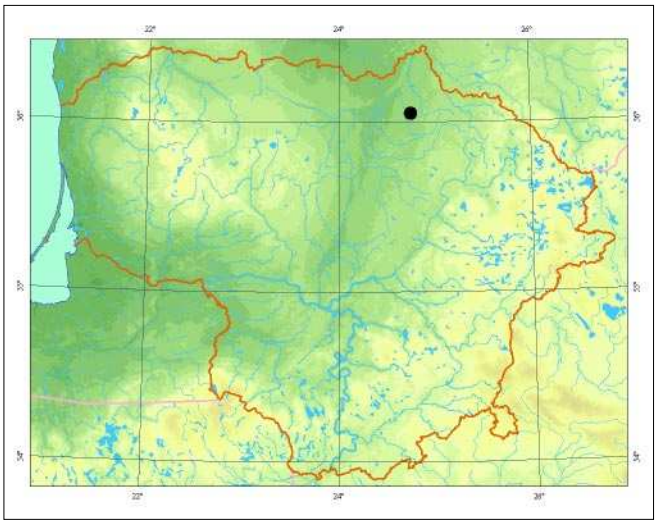
Biologija ir ekologija. Akrokarpinė žalioji samana. Stiebas status, iki 5 cm aukščio, dvieiliškai lapuotas. Lapai 2–4 mm ilgio, atsilenkę, nuo plačios balsvos makšties staiga nusmailėję į ilgą dantytą viršūnę. Vienamamė samana. Labai dažnai su sporogonais. Sporogono kotelis 0,5–2 cm ilgio, raudonas. Sporinė cilindriška, tiesi. Sporos subręsta vasarą. Auga vejomis ant kalkingų substratų.

Populiacijų gausumas. Vejos plačios, samanos gausiai sporifikuoja.

Grėsmės ir apsauga. Leidimasis į urvus, intensyvus turizmas.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Informacijos šaltiniai
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.

Summary
The species occurs in the Biržai district, occupying entire substrate plots, sporophytes are abundant.

Aprašė Ilona Jukonienė

Pūpsančioji žilutė

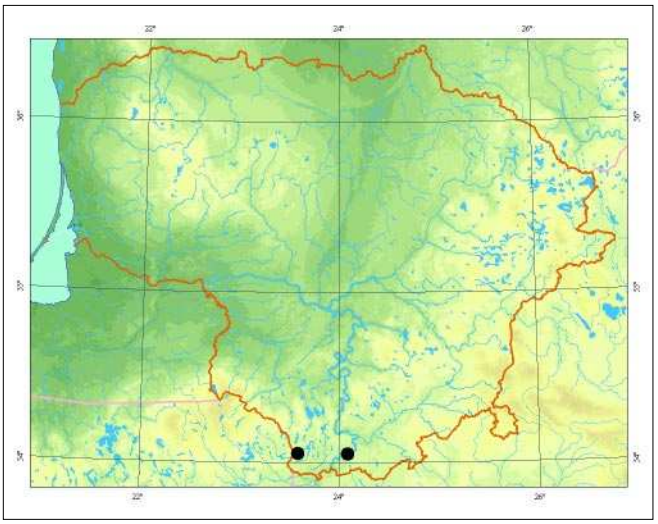
Pterygoneurum subsessile (Brid.) Jur.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA POTIJINIAI (*POTTIACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2005 m.

Paplitimas. Pietų Europoje, Šiaurės Afrikoje, Artimuosiuose Rytuose, Kaukaze, gana dažna Centrinėje Azijoje, Mongolijoje, Šiaurės Kinijoje, Jakutijoje, aptinkama Šiaurės ir Pietų Amerikoje.
Lietuvoje rasta tik Varėnos rajone. Tai šiauriausia rūšies paplitimo vieta Europoje.

Biologija ir ekologija. Akrokarpinė žalioji samana. Stiebas iki 5 mm aukščio, paprastas arba šakotas. Lapai čerpiškai prisiglaudę prie stiebo, iki 1,7 mm ilgio. Vienanamė samana. Sporogono kotelis labai trumpas, apie 0,2 mm ilgio, tiesus ar sulinkęs. Sporinė beveik rutuliška, rausvai ruda; tuščia sporinė su plačiomis žiotimis. Sporos subręsta anksti pavasarį. Auga žemomis pilkšvai žaliomis vejomis atvirose vietose ant priesmėlio ir priemolio dirvožemių.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Lietuvoje rasta tik 1 kartą dirbamame lauke ant kalkingo dirvožemio. Pakartotinai populiacija nebuvo stebėta.

Grėsmės ir apsauga. Intensyvi žemdirbystė, tradicinės žemdirbystės sunaikinimas.

Informacijos šaltiniai

Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

One small population in an arable field in southern Lithuania is known.

Aprašė Ilona Jukonienė

Brijinė potija

Pottia bryoides (Dicks.) Mitt.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA POTIJINIAI (*POTTIACEAE*)

3 (R) kategorija

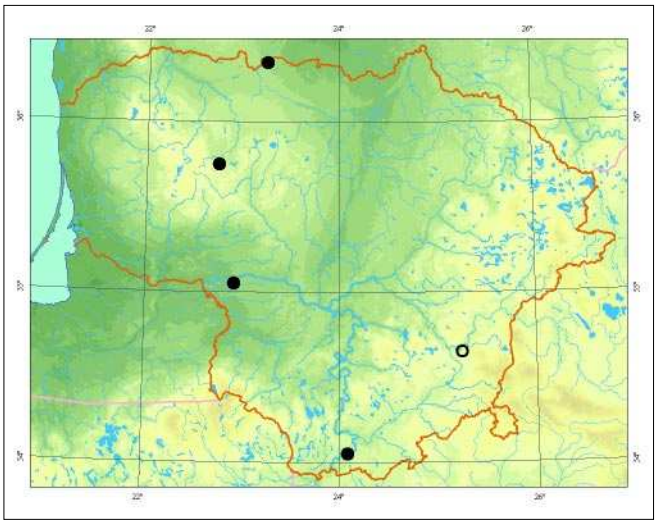
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Kanarų salose, Turkijoje, Kaukaze, Artimuosiuose Rytuose, Centrinėje Azijoje, Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje rūšis rasta Joniškio (2000), Jurbarko (2000), Kelmės (2000), Varėnos (2002) rajonuose. XX a. pradžioje buvo rasta Vilniaus apylinkėse.

Biologija ir ekologija. Akrokarpinė žalioji samana. Stiebas iki 1 cm aukščio. Vienanamė samana. Beveik visuomet su sporogonais. Sporogono kotelis trumpas, 1 – 3 mm ilgio. Sporinė kiaušiniška arba elipsoidinė, su nenukrintančiu dangteliu, tik šiek tiek iškilusi virš pericheto lapelių. Sporos subręsta pavasarį. Auga telkinėliais arba retomis vejomis dirbamuose laukuose, karjeruose, pakelėse, kur gana kalkingi dirvožemiai.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Populiacijos negausios. Visos augavietės antropogeninės kilmės. Joniškio r. pavieniai augalai rasti karjere, Jurbarko, Kelmės ir Varėnos r. – dirbamuose laukuose. Duomenys apie paplitimą Vilniaus r. naujais radiniais nepatvirtinti.

Grėsmės ir apsauga. Tarpusavio konkurencija, intensyvi žemdirbystė.

Informacijos šaltiniai
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
Recently found in the Joniškis, Jurbarkas, Kelmė and Varėna districts. Populations are not abundant.

Aprašė Ilona Jukonienė

Kalkinė didenė

Didymodon tophaceus (Brid.) Lisa

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA POTIJINIAI (*POTTIACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Plačiai paplitusi rūšis. Aptinkama Europoje, Azijoje, Šiaurės Afrikoje, Šiaurės, Centrinėje ir Pietų Amerikoje.
Lietuvoje žinomos tik 3 radavietės. Buvo rasta Akmenės (1927), Klaipėdos (1993) ir Pasvalio (1984) rajonuose.

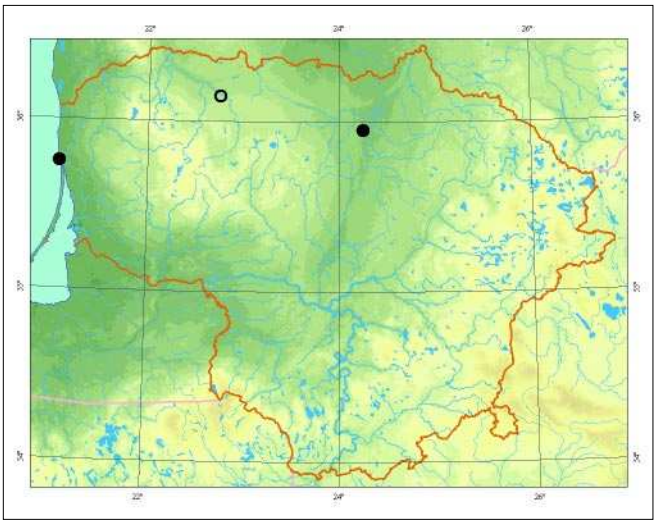
Biologija ir ekologija. Akrokarpinė žalioji samana. Stiebas 1–5 cm aukščio. Sausi lapai prisiglaudę prie stiebo, truputį susisukę. Dvinamė samana. Labai dažnai su sporogonais. Sporinė stati, cilindriška. Sporos subręsta žiemą arba anksti pavasarį. Vejos tankios, žalios ar rudos, apatinėje dalyje prisotintos kalkėmis. Auga vejomis ant drėgnų kalkingų substratų.

Populiacijų gausumas. Populiacijos negausios, tik Pasvalio r. aptiktos samanos su sporogonais.

Grėsmės ir apsauga. Tarpusavio konkurencija, substratų sunaikinimas.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Informacijos šaltiniai
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS.

Summary
The species is found in the Pasvalys, Akmenė, and Klaipėda districts. The populations are not abundant.

Aprašė Ilona Jukonienė

Laiboji peikštė

Gyroweisia tenuis (Hedw.) Schimp.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA POTIJINIAI (*POTTIACEAE*)

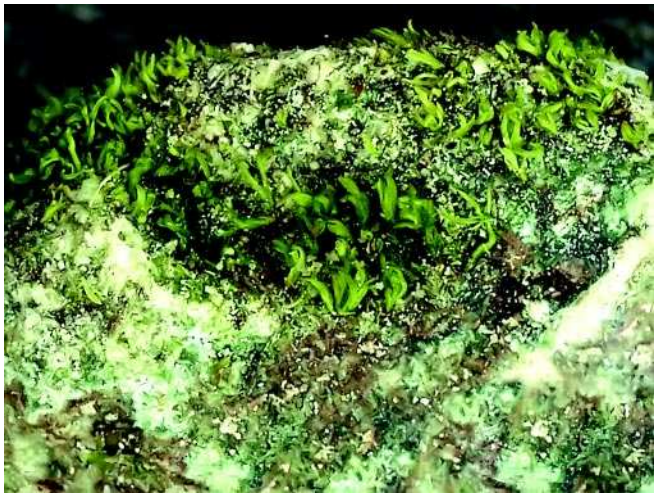
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

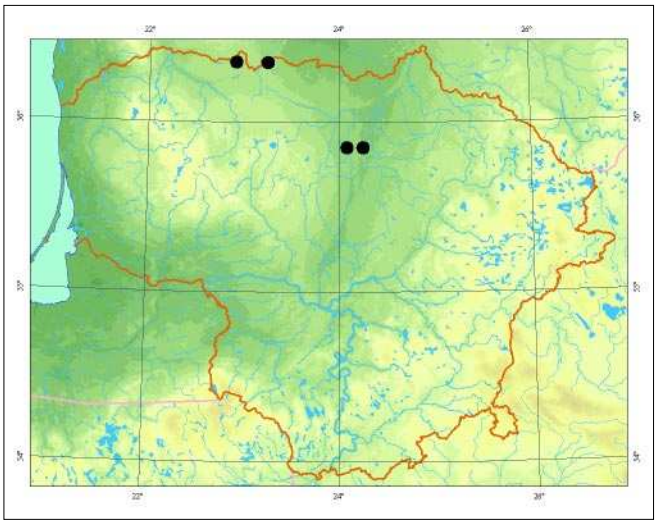
Paplitimas. Europoje, Šiaurės Amerikoje, Rytų Azijoje, Šiaurės Afrikoje.
Lietuvoje žinomos 3 radavietės šiaurinėje dalyje: Akmenės, Joniškio ir Pasvalio rajonuose.

Biologija ir ekologija. Labai smulki akrokarpinė žalioji samana. Stiebas 1–3 mm aukščio. Lapai iki 1 mm ilgio, platūs, apskrita viršūne ir plokščiais, dažniausiai smulkiai rinčiuotais kraštais. Dvinamė samana. Labai retai su sporogonais. Sporinė stati, pailgai kiaušiniška. Sporos subręsta vėlai vasarą arba rudenį. Ant rizoidų beveik visuomet gausu gemalinių kūnelių, padedančių užimti naujus plotus. Auga telkinėliais arba retomis vejomis ant kalkingų substratų.

Populiacijų gausumas. Visose radavietėse populiacijos pavienės, atskiros. Joniškio ir Pasvalio r. ant dolomitų atodangų rasti pavieniai augalai. Akmenės r. aptikta ant kalkėmis apneštų eglės šakų.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Substratų sunaikinimas, jų pasidengimas humuso sluoksniu ir apaugimas.
Ypatingą dėmesį reikėtų skirti ant dolomitų atodangų augančioms populiacijoms ir saugoti visą joms būdingą retų Lietuvoje samanų kompleksą.

Informacijos šaltiniai

Jukonienė I. Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. Vilnius, 2003.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Single and small populations in three localities in northern Lithuania are known.

Aprašė Ilona Jukonienė

Garbanotoji veisija

Weissia squarrosa (Nees et Hornsch.) Müll. Hal.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA POTIJINIAI (*POTTIACEAE*)

3 (R) kategorija

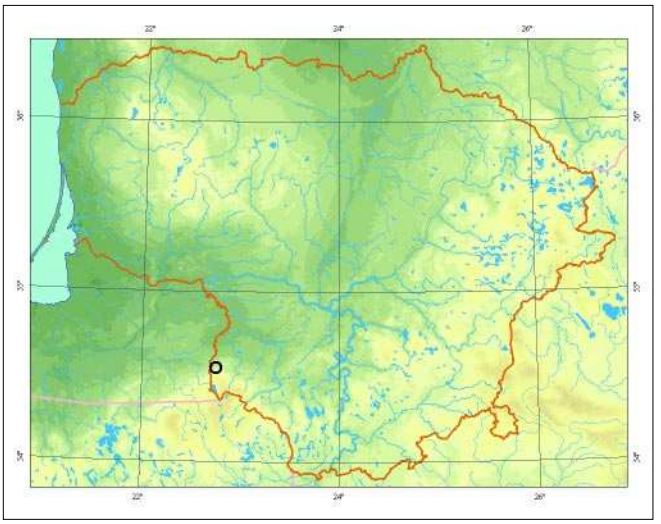
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.
Įrašyta į Europos samanų raudonąją knygą.

Paplitimas. Tik Europoje (nuo Skandinavijos iki Ispanijos), dažnesnė pietiniuose regionuose. Į šiaurę nuo Lietuvos pavienės radavietės žinomos Estijoje ir Pietų Švedijoje.
Lietuvoje rūšis buvo rasta Vilkaviškio r. (1986).

Biologija ir ekologija. Akrokarpinė žalioji samana. Stiebas gulsčias arba kylantis, šakotas, iki 0,5 cm ilgio. Lapai apie 0,3–0,4 mm pločio ir 2–2,5 mm ilgio, sausi susisukę. Vienanamė samana. Labai dažnai su sporogonais. Sporogono kotelis trumpas, apie 3 mm ilgio. Sporinė stati, siaurai elipsoidinė, tamsiai žalia, su rusvu ar violetiniu atspalviu. Nukritus dangteliui, žiotys ilgai būna aptrauktos plėvele. Sporos subręsta pavasarį. Auga vejomis atvirose vietose, ypač ant molio, griovių pakraščiuose, pakelėse, dirbamuose laukuose, dirvonuose.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Samanos augo molingame melioracinio griovio šlaite, nedideliais lopinėliais įsiterpusios tarp kitų samanų. Dabartinė populiacijos būklė nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Tarpusavio konkurencija, apaugimas žolių danga ir krūmais, šlaitų erozija.
Teritorijos tvarkymo plane reikėtų numatyti nuolatinius augavietės priežiūros darbus, pvz., griovių krantų valymą.

Informacijos šaltiniai
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
A small population was found 20 years ago in the southwestern part of Lithuania (Vilkaviškis distr.). Current population status is unknown.

Aprašė Ilona Jukonienė

Trapioji linkė

Tortella fragilis (Hook. et Wilson) Limpr.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA POTIJINIAI (*POTTIACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Afrikoje, Šiaurės Amerikoje. Ypač dažna Europos ir Sibiro kalnuose. Lietuvoje rūšis rasta tik Kretingos r. (1929).

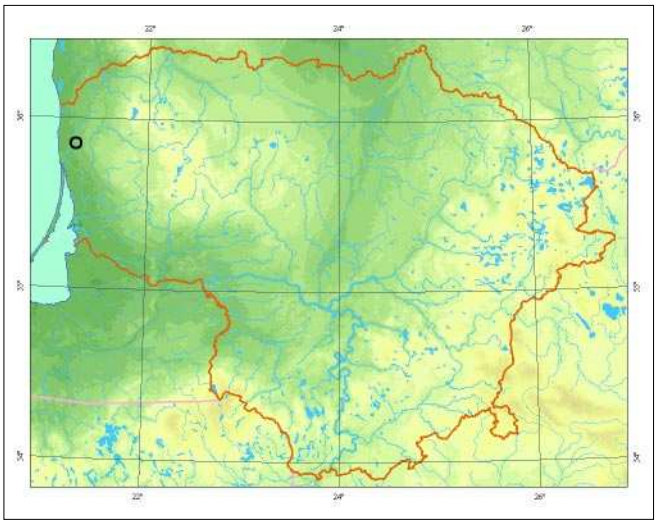
Biologija ir ekologija. Akrokarpinė žalioji samana. Stiebas 1–6 cm aukščio, status. Lapai stambūs, iki 8 mm ilgio, labai trapūs, dažniausiai nulūžusiomis viršūnėmis. Sausi lapai sulinkę ir šiek tiek susiraitę. Dvinamė samana. Labai retai su sporogonais. Sporinė stati, beveik cilindriška, tiesi. Sporos subręsta vasarą. Dažniausiai dauginasi vegetatyviniu būdu nulūžusiomis lapo dalimis. Auga tankiomis vejomis, kartais kupsteliais ant nekalkingų granitinių akmenų, kartais ir ant virtėlių.

Populiacijų gausumas. Samanos buvo rastos ant granitinio akmens. Dabartinė populiacijos būklė nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Substratų sunaikinimas, jų savybių pasikeitimas kaupiantis humuso sluoksniui.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Informacijos šaltiniai

Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: WI.

Summary

Found in only one locality in the western part of Lithuania. Current population status is unknown.

Aprašė Ilona Jukonienė

Lieknoji teilorija

Tayloria tenuis (Hedw.) Schimp.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA MĖŠLINIAI (*SPLACHNACEAE*)

3 (R) kategorija

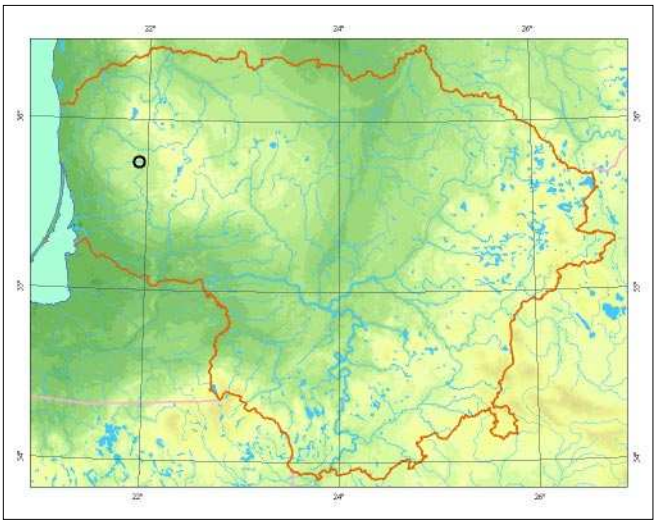
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Šiaurės pusrutulyje (Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje, Grenlandijoje). Dažniausiai aptinkama šalto ir vėsaus klimato juostose, taip pat kalnuose. Vidutinio klimato juostoje reta rūšis.
Lietuvoje rasta Plungės r. (1985).

Biologija ir ekologija. Akrokarpinė žalioji samana. Stiebas status, iki 3 cm aukščio. Lapai siauru pagrindu, pamažu praplatėję, vėliau trumpai nusmailėję. Vienanamė samana. Sporogono kotelis apie 1,5 (4) cm ilgio, iš pradžių raudonas, po kurio laiko pajuoduoja. Sporinė juosvai rusva, trumpa, pamažu pereinanti į siaurą ir ilgą apofizę; išbyrėjus sporoms ji dar labiau sutrumpėja, matyti plačios žiotys. Vienmetė samana. Dauginasi sporomis, kurios subręsta vasarą. Lipnias sporas išplatina musės. Jas privilioja gausiai pro apofizės ir kaklelio žioteles išsiskiriantis nemalonaus kvapo skystis. Sporos sudygsta patekusios ant yrančių augalinės kilmės liekanų. Ne mažiau svarbu, kad substratas būtų pakankamai drėgnoje aplinkoje (pelkėje, drėgname miške). Lieknoji teilorija dažniausiai aptinkama upių pakrantėse ant pūvančių žolių liekanų ir drėgnuose miškuose ant pūvančios medienos.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Plungės r. lieknoji teilorija rasta tik vienoje vietoje: apypelkio eglyne, ant pūvančios medienos. Populiacija buvo negausi, ją sudarė pavieniai individai. Gegužės mėn. beveik visi augalai buvo su sporogonais. Beveik pusės visų sporogonų išlikę tik koteliai, dauguma išlikusių sporinių su nukritusiais dangteliais ir vos keletas — su gaubtuvėliais.

Grėsmės ir apsauga. Negyvos medienos šalinimas, miškų retinimas, vandens lygio keitimas.

Informacijos šaltiniai

Jukonienė I., 2000: *Tayloria tenuis* — nauja *Splachnaceae* šeimos rūšis Lietuvoje. — Botanica Lithuanica, 6 (1): 101—104.
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

20 years ago a small population consisting of single individuals was found in the Plungė district. Current population status is unknown.

Aprašė Ilona Jukonienė

Plunksninė švitrelė

Schistostega pennata (Hedw.) Web. et Mohr

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA ŠVITRELINIAI (*SCHISTOSTEGACEAE*)

1 (E) kategorija

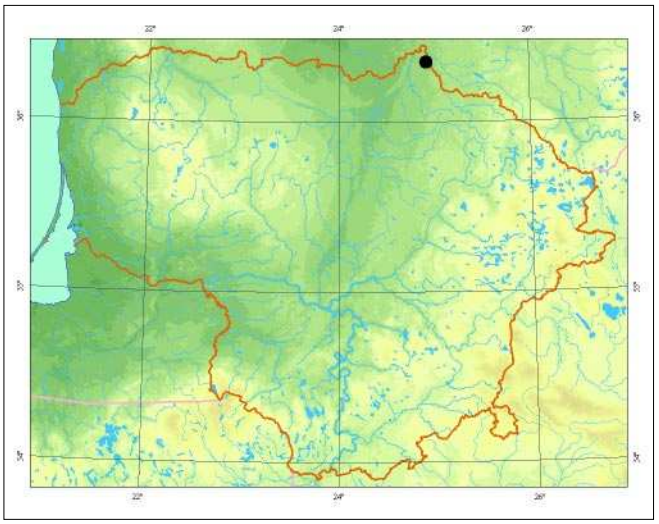
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Šiaurės pusrutulyje (Europoje, Šiaurės Amerikoje, Azijoje). Aptinkama daugelyje Vidurio ir Šiaurės Europos šalių. Kai kuriuose regionuose dažna, rečiau aptinkama ten, kur vyrauja kalkingi dirvožemiai. Lietuvoje rasta tik Biržų girioje (Biržų r., 1998).

Biologija ir ekologija. Akrokarpinė žalioji samana. Stiebas status, paprastas, iki 1 cm aukščio, dvieiliškai lapuotas. Lapų pagrindas prisitvirtinęs išilgai stiebo; apatinis lapo kraštas auga stiebu žemyn, pasiekia žemesnį lapą ir tarsi susilieja su juo. Išaugus gametofitui, ilgai išlieka žalia, siūliška šakota protonema, kurioje gausu lęšio formos šviesą atspindinčių ląstelių, todėl samana gali augti tamsiose ūksmingose vietose. Dvinamė samana (nors priešingos lyties individai gali išsivystyti ant vienas kito rizoidų). Sporofitai išauga retai. Sporos subręsta dažniausiai pavasarį. Jos lipnios, šviežias jas retai kada išnešioja vėjas. Tikriausiai prisitaikiusios, kad išnešiotų gyvūnai. Vegetatyviniu būdu dauginasi gemaliniais kūneliais, išsivystančiais ant protonemos. Mėgsta labai ūksmingas, netgi tamsias vietas. Tokiomis sąlygomis kitos samanos nelabai gali augti, todėl plunksninės švitrelės sudaro

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

grynus sąžalynus. Auga telkinėliais, dažniausiai ant medžių (ypač pušų ir eglių) išvartų, po šaknimis, ant rūgščios dirvos. Kitose šalyse aptinkama ant smiltainio uolienų.

Populiacijų gausumas. Aptikta tik Biržų girioje ir tik vienoje vietoje ant eglės išvartos šaknų gūdžiame eglyne. Visi individai liepos mėn. buvo be sporogonų.

Grėsmės ir apsauga. Ūksmė — viena iš būtinų samanos augimo sąlygų, todėl jai labai kenkia miškų kirtimas, netgi retinimas. Pašalinus miškų išvartas, sunaikinami substratai, tinkami šiai rūšiai augti.

Informacijos šaltiniai

Jukonienė I. Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. Vilnius, 2003.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

A small population was recorded in northern Lithuania (Biržai forest).

Aprašė Ilona Jukonienė

Melsvoji polija

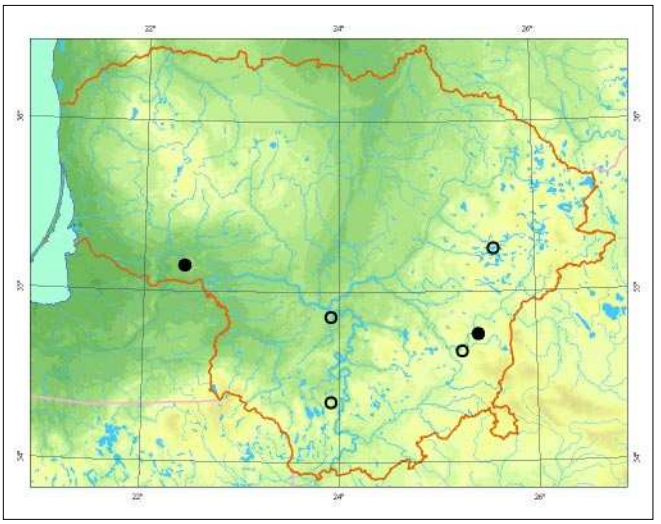
Pohlia cruda (Hedw.) Lindb.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA BRIJINIAI (*BRYACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Visame šiaurės pusrutulyje nuo Arktikos iki Šiaurės Afrikos, taip pat aptinkama Himalajuose, Pietų Afrikoje, Centrinėje ir Pietų Amerikoje, Australijoje, Naujojoje Zelandijoje, salose palei Antarktidą. Labai dažna kalnų regionuose.
Lietuvoje rūšis rasta Kauno (1956), Tauragės (1999) ir Vilniaus (1822, 1938), Molėtų (1929), Alytaus (1926) rajonuose.

Biologija ir ekologija. Akrokarpinė žalioji samana. Stiebas status, 2—3 cm aukščio. Lapai lancetiški, melsvai žali, su metalo blizgesiu. Dvinamė arba vienanamė samana. Sporogonai nėra labai dažni. Sporos subręsta vasarą. Auga puriomis, lengvai subyrančiomis vejomis pakelėse, šlaituose, griovių pakraščiuose, dažniausiai ant smėlio, ant nekalkingų akmenų. Nuo kitų polijų rūšių skiriasi šviesiai žalia spalva ir metalo blizgesiu.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Pastaruoju metu negausi populiacija, kurią sudaro pavieniai augalai, aptikta Viešvilės rezervate (Tauragės r.). Kitų anksčiau aptiktų populiacijų dabartinė būklė nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Tarpusavio konkurencija.

Informacijos šaltiniai

Minkevičius A., 1955: Vadovas Lietuvos TSR miškų, pievų ir pelkių samanoms pažinti. — Vilnius.
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Recently only a small population in the Tauragė dirstrict has been found. Current status of the others is unknown.

Aprašė Ilona Jukonienė

Šleicherio brija

Bryum schleicheri Schwaegr.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA BRIJINIAI (*BRYACEAE*)

1 (E) kategorija

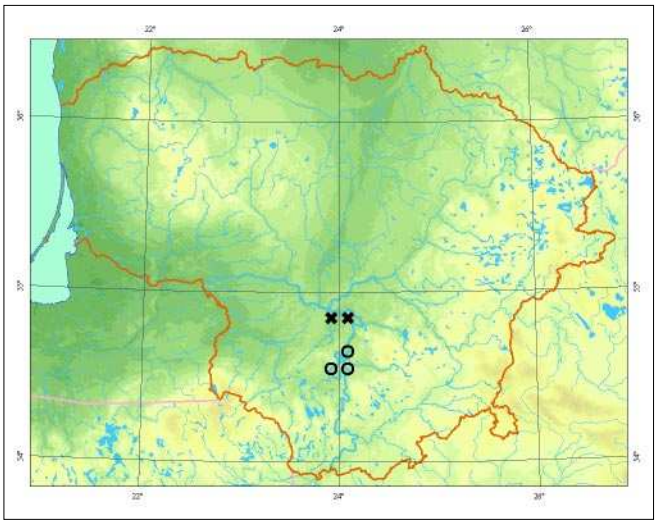
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

Paplitimas. Šiaurės pusrutulio kalnuose (Europoje, Šiaurės Amerikoje, Centrinėje Azijoje, Šiaurės Afrikoje). Alpėse paplitusi iki 3 250 m virš jūros lygio. Pavienių samanų rasta Pietų Amerikos kalnuotoje dalyje. Žemumose aptinkama retai.
Lietuvoje aptikta Nemuno pakrantėse (Prienų ir Kauno r., 1954, 1956).

Biologija ir ekologija. Akrokarpinė žalioji samana. Stiebas 3–12 cm aukščio. Lapai stambūs, iki 3,5 mm ilgio. Dvinamė samana. Sporogonai aptinkami retai (Lietuvoje neaptikti). Specialių vegetatyvinio dauginimosi organų nesudaro. Auga tankiomis vejomis, dažniausiai šaltų kalnų upelių pakrantėse, šaltiniuose. Žemumose, kaip ir Lietuvoje, randama šaltiniuotuose upių šlaituose. Augavietės – ir rūgščios, ir beveik neutralios.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Dauguma populiacijų buvo aptikta Kauno hidroelektrinės patvankos zonoje. 1959 m. jos buvo sunaikintos. Populiacijos galėtų būti išlikusios tik Birštono apylinkėse. Dabartinė jų būklė nežinoma. Šleicherio brija galėtų augti palei Nemuną ir kitose panašiose vietose.

Grėsmės ir apsauga. Vandens lygio reguliavimas, šlaitų erozija.

Informacijos šaltiniai

Andriušaitytė D., Jukonienė I., 2000: J. Pipinio indėlis į Lietuvos briofloros tyrimus. – Botanica Lithuanica, 6 (1): 23–52.
Minkevičius A., 1955: Vadovas Lietuvos TSR miškų, pievų ir pelkių samanoms pažinti. – Vilnius.
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
In 1954–1955 it was found in four localities (all spring rich banks of the Nemunas River); three have since been destroyed. Recent population status in the Birštonas area is unknown.

Aprašė Ilona Jukonienė

Apskritalapė brija

Bryum cyclophyllum (Schwaegr.) Bruch et Schimp.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA BRIJINIAI (*BRYACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

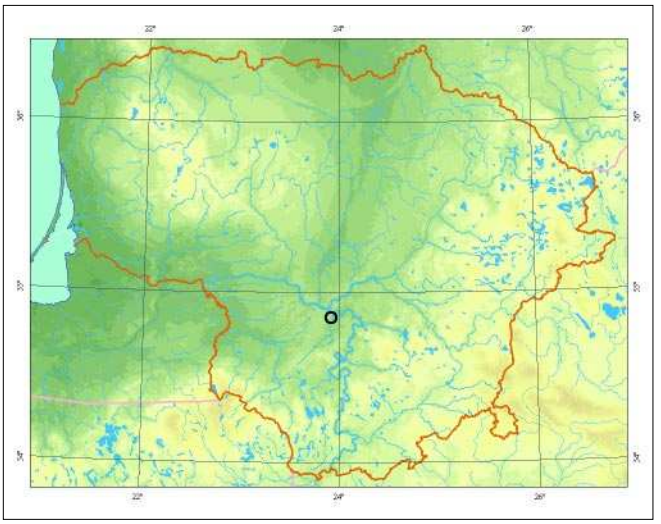
Paplitimas. Šiaurės pusrutulio vėsaus klimato juostoje. Daugelyje regionų reta rūšis.
Lietuvoje buvo rasta 1927 m. Kauno apylinkėse.

Biologija ir ekologija. Akrokarpinė žalioji samana. Stiebas trumpas, iš jo apatinės dalies išaugę ilgi lapuoti ūgliai. Lapai platūs, atvirkščiai kiaušiniški arba beveik apskriti, buka ar apskrita viršūne. Vejos purios, viršuje šviesiai žalios, apačioje – tamsios, beveik juodos. Dvinamė samana. Sporogonai aptinkami retai, dažniau pasitaiko siūlų pavidalo gemalinių kūnelių. Auga telkinėliais arba vejomis ant atvirų, drėgnų, dažniausiai durpingų dirvožemių.

Populiacijų gausumas. Prieš 80 metų Kauno apylinkėse samanų buvo aptikta laikinoje augavietėje. Dabartinė populiacijos būklė nežinoma.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Tarpusavio konkurencija.

Informacijos šaltiniai

Minkevičius A., 1955: Vadovas Lietuvos TSR miškų, pievų ir pelkių samanoms pažinti. – Vilnius.
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: WI.

Summary

The species was found in the Kaunas region in 1927. Current population status is unknown.

Aprašė Ilona Jukonienė

Funko brija

Bryum funckii Schwaegr.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA BRIJINIAI (*BRYACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

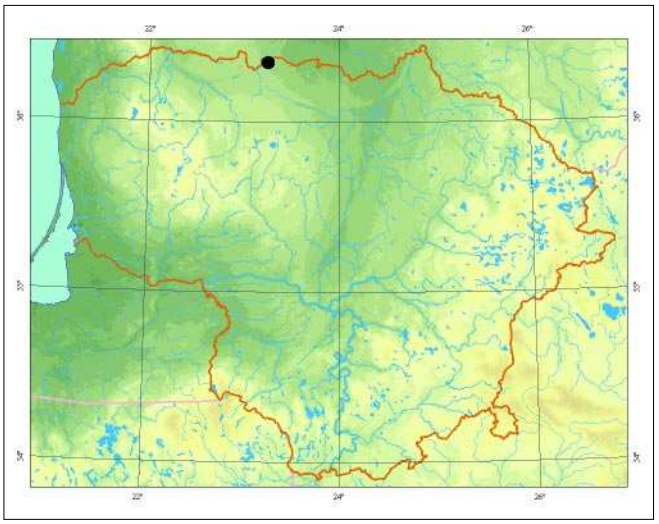
Paplitimas. Eurazijos vidutinio klimato juostoje, Šiaurės Afrikoje, aptikta Kanarų salose. Reta visame Baltijos regione.
Lietuvoje rūšis rasta tik Žagarės apylinkėse (Joniškio r., 1998).

Biologija ir ekologija. Akrokarpinė žalioji samana. Stiebas 1 – 2 cm aukščio. Sterilūs ūgliai trumpi, stori, pumpuro pavidalo arba čerpiškai lapuoti. Lapai trumpai nusmailėjusia viršūne, labai gaubti, stiebo viršūnėje susitelkę į kietą blizgantį pumpurėlį. Dvinamė samana. Sporos subręsta vėlyvą pavasarį arba anksti vasarą. Lietuvoje aptikta be sporogonų. Vegetatyviniu būdu dauginasi nulūžusiais viršūniniais stiebais. Auga telkinėliais arba vejomis. Kalkiamėgė samana. Dažniau aptinkama ant kietų, o ne ant purių substratų.

Populiacijų gausumas. Joniškio r. žinoma populiacija negausi. Ant dolomitų atodangos aptikti pavieniai nesporifikuojantys augalai.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Substratų sunaikinimas, jų pasidengimas humuso sluoksniu.

Informacijos šaltiniai
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
The species has been found in the Joniškis district growing in a former dolomite quarry.

Aprašė Ilona Jukonienė

Netikroji gaurenė

Rhizomnium pseudopunctatum (Bruch et Schimp.) T. J. Kop.

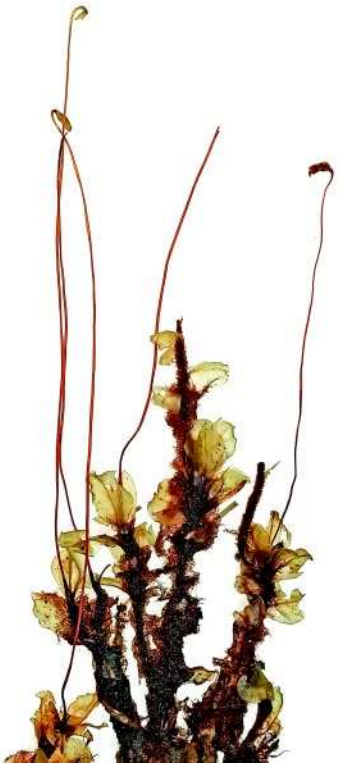
KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA MNIJINIAI (*MNIACEAE*)

4 (I) kategorija

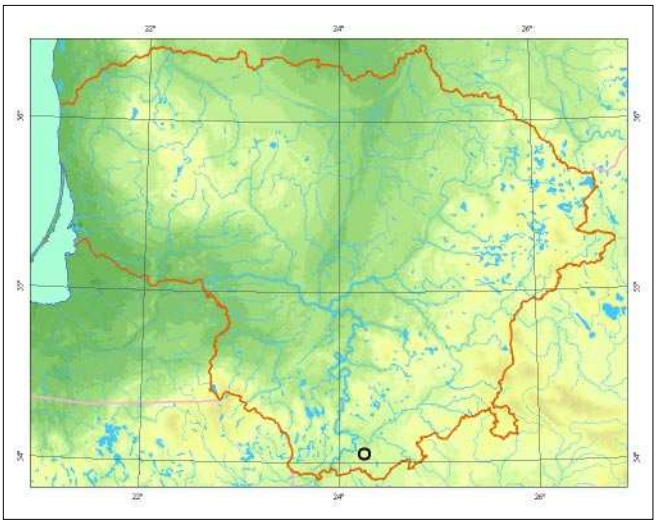
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Šiaurės pusrutulio šalto klimato juostoje ir vėsaus klimato juostos pietinėje dalyje (Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje). Piečiau aptinkama sporadiškai, dažniausiai kalnuose, žemumose auga retai. Lietuvoje rūšis rasta tik Varėnos r. (1985).

Biologija ir ekologija. Akrokarpinė žalioji samana. Stiebas nuo keleto iki 10 cm aukščio, visas apaugęs trumpais rizoidais, su daugybe sterilių ūglių. Lapai atvirkščiai kiaušiniški, apskrita, kartais įlinkusia viršūne, lygiakraščiai, su vienasluoksniu apkraščiu. Vienanamė samana. Sporinė palinkusi, rutuliškai kiaušiniška. Sporos subręsta žiemą arba pavasarį. Auga nerūgščiose žemapelkėse, šaltiniuotose vietose.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Varėnos r. pavienės samanos buvo aptiktos šaltiniuotoje pelkėje. Dabartinė populiacijų būklė nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Vandens lygio keitimas, aplinkos rūgštėjimas.

Informacijos šaltiniai

Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.

Summary

Single individuals were found in the Varėna district in a spring fen.

Aprašė Ilona Jukonienė

Pelkinė mezija

Meesia uliginosa Hedw.

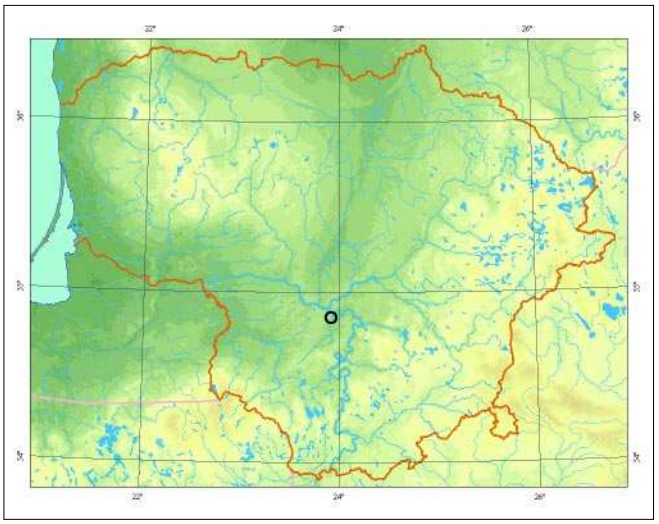
KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA MEZIJININIAI (*MEESIACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Šiaurės pusrutulio šalto ir vėsaus klimato juostose, ypač kalnuose. Vakarų ir Vidurio Europoje paplitusi sporadiškai, Alpėse aptinkama iki 2 800 m virš jūros lygio. Azijoje dažniausiai aptinkama Sibire. Keletas šios rūšies radaviečių žinoma ir pietų pusrutulio kalnuose.
Lietuvoje XIX a. pradžioje aptikta Kauno apylinkėse.

Biologija ir ekologija. Akrokarpinė žalioji samana. Stiebas statusas, 1–4 cm aukščio, paprastas arba puokštėtai šakotas. Lapai išsidėstę 8 eilėmis, stiebo viršūnės link pamažu didėjantys, nuo lancetiško pagrindo pamažu susiaurėję, buka viršūne. Vienanamė samana. Labai

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

dažnai su sporogonais. Sporogono kotelis 1–8 cm ilgio, rausvas. Sporinė palinkusi, pailgai kriaušiška, siauromis įstrižomis žiotimis. Sporos subręsta vasarą. Auga vejomis, kartais pavieniais stiebais įsiterpusi tarp kitų samanų žemapelkėse ir tarpinėse pelkėse.

Populiacijų gausumas. Nuo XIX a. duomenų apie šią samaną Lietuvoje nėra.

Grėsmės ir apsauga. Durpių kasimas, vandens lygio keitimas.

Informacijos šaltiniai

Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.

Summary

There has been no data on this species in Lithuania since the 19th century.

Aprašė Ilona Jukonienė

Ilgakotė mezija

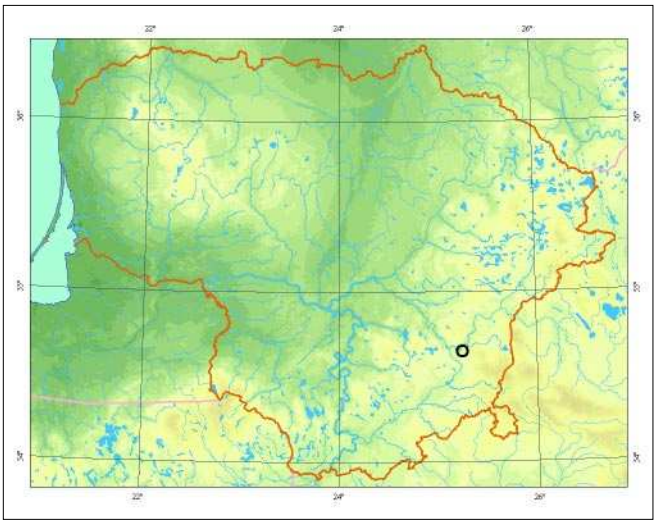
Meesia longiseta Hedw.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA MEZIJININIAI (*MEESIACEAE*)

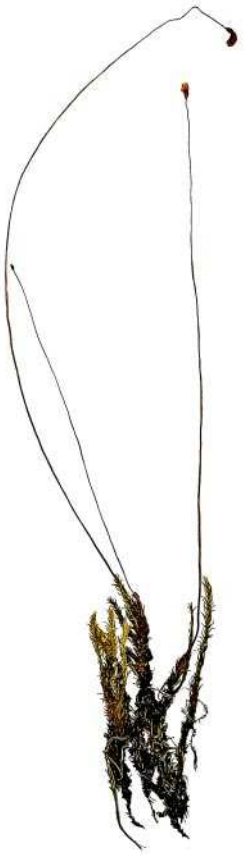
4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.
Įrašyta į Europos samanų raudonąją knygą, ES Buveinių direktyvos II ir Berno konvencijos I priedus.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje. Daugiausiai paplitusi šiauriniuose regionuose. Europoje pastaruoju metu arealas siaurėja.
Lietuvoje XIX a. pradžioje rūšis aptikta Vilniaus apylinkėse.

Biologija ir ekologija. Akrokarpinė žalioji samana. Stiebas status, nuo keleto iki 10 cm aukščio, paprastas arba šiek tiek šakotas. Lapai išsidėtę 6–8 eilėmis, siaurai kiaušinišku, lancetišku pagrindu, pamažu susiaurėję, trumpa smailia arba buka viršūne. Vienanamė samana. Labai dažnai su sporogonais. Sporogono kotelis labai ilgas, siekia 10 cm ir daugiau, rausvas. Sporinė pailgai kriaušiška, ilgu kakleliu. Sporos subręsta vasarą. Auga įsiterpusi tarp kitų samanų kalkingose žemapelkėse ir tarpinėse pelkėse. Samanų dangoje niekuomet nebūna vyraujanti, auga pavieniais augalais arba tankių vejų lopinėliais.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Nuo XIX a. duomenų apie šią samaną Lietuvoje nėra.

Grėsmės ir apsauga. Durpių kasimas, vandens lygio keitimas.

Informacijos šaltiniai

Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.

Summary

There has been no data on this species in Lithuania since the 19th century.

Aprašė Ilona Jukonienė

Tribriaunė mezija

Meesia triquetra (Richter) Ångstr.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA MEZIJININIAI (*MEESIACEAE*)

2 (V) kategorija

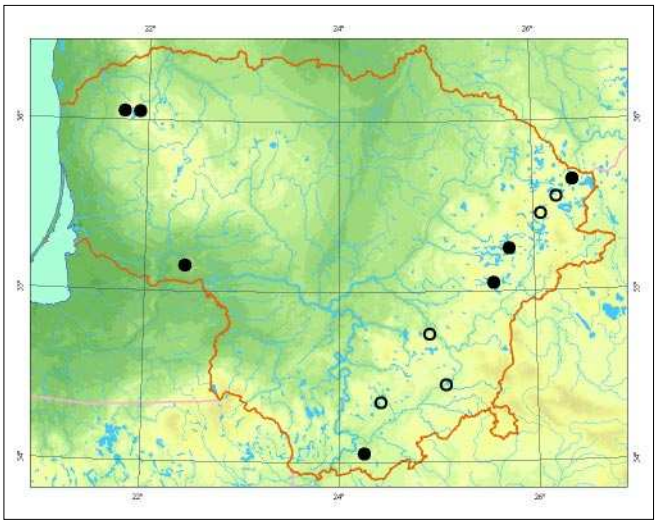
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Šiaurės pusrutulio šalto klimato juostoje. Taip pat dažnai aptinkama vėsaus klimato juostos šiaurinėje dalyje ir pietinių regionų kalnuose. Europoje dažniausia Skandinavijos pusiasalyje ir Suomijos šiaurėje. Vidurio Europos žemumose aptinkama retai – tik kaip ledynmečio reliktas. Rasta ir pietų pusrutulyje – Naujosios Gvinėjos ir Australijos kalnuose.
Dažnesnė Žemaitijoje ir rytinėje Lietuvos dalyje. Pavienės radavietės žinomos ir Pietų Lietuvoje: Daugų apylinkėse (Alytaus r., 1956), Kapiniškių apylinkėse (Varėnos r., 1998).

Biologija ir ekologija. Pleurokarpinė samana. Stiebas 10–15 cm ilgio. Lapai išsidėstę 3 eilėmis. Dvinamė samana. Gana dažnai su sporogonais. Sporogono kotelis 8–10 cm ilgio. Sporinė palinkusi, pailgai kriaušiška, ilgu kakleliu. Sporos subręsta vasarą. Auga vejomis arba pavieniais stiebais įsiterpusi tarp kitų samanų. Palankiausios augavietės – kalkingos žemapelkės, nors aptinkama ir rūgštesnėje aplinkoje, kur pH 4,6–6,5. Dažniausiai randama žemapelkių duburiuose.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Žemaitijoje (Platelių apylinkėse, Plungės r.) ir rytinėje Lietuvos dalyje (Zarasų, Švenčionių r.) populiacijos gausios. Tribriaunė mezija yra viena iš vyraujančių rūšių *Caricetum lepidocarpae* ir *Caricetum limosae* bendrijų samanų dangoje. Varėnos ir Tauragės r. populiacijos negausios. Anksčiau aptiktų populiacijų Ignalinos, Vilniaus, Kaišiadorių, Alytaus r. dabartinė būklė nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Vandens lygio keitimas.

Informacijos šaltiniai

Minkevičius A., 1955: Vadovas Lietuvos TSR miškų, pievų ir pelkių samanoms pažinti. – Vilnius.
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
The species has been found in various parts of Lithuania. The most abundant populations are in fens in Žemaitija and eastern Lithuania.

Aprašė Ilona Jukonienė

Balkšvoji drėgva

Amblyodon dealbatus (Hedw.) Bruch et Schimp.

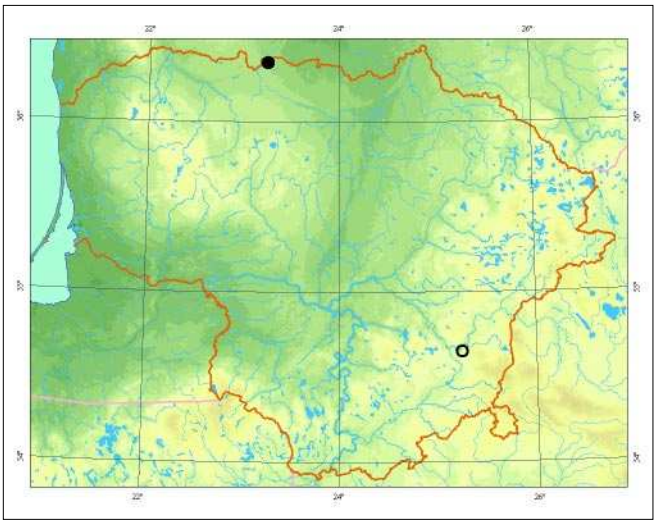
KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA MEZIJININIAI (*MEESIACEAE*)

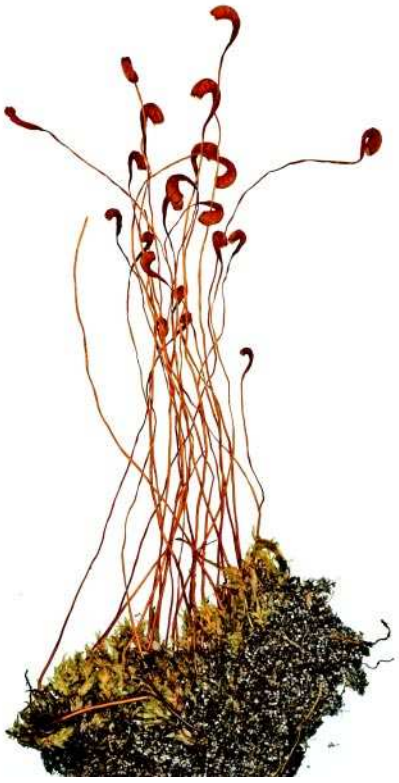
4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Šiaurės pusrutulio vėsaus klimato juostoje ir kalnuose. Sporadiškai aptinkama šalto ir vidutinio klimato juostose. Pagrindinis arealas — Europoje ir Šiaurės Amerikoje. Azijoje aptinkama rečiau, dažniausiai vidutinio klimato juostos kalnuose. Europoje dažniausia Danijoje ir vakarinėje Skandinavijos pusiasalio dalyje, gana dažna Britų salose. Europos žemyninėje dalyje paplitusi Alpėse iki 2 650 m virš jūros lygio. XIX a. pradžioje Lietuvoje buvo rasta Vilniaus apylinkėse (1822). Pastaraisiais metais aptikta Joniškio r. (2000).

Biologija ir ekologija. Akrokarpinė žalioji samana. Stiebas 1—1,5 cm aukščio. Lapai gležni, trumpai nusmailėję. Vienanamė samana. Labai dažnai su sporogonais. Sporogono kotelis 2—4 cm ilgio, raudonas. Sporinė pailgai kriaušiška, palinkusi, siauromis žiotimis, ilgu kakleliu. Sporos subręsta vasaros pradžioje. Auga telkinėliais arba retomis vejomis, kartais pavieniai stiebai įsiterpia tarp kitų samanų. Kalkiamėgė. Kalnuose aptinkama ant upelių drėkinamų kalkingų uolienų, žemumose — atvirose kalkingose žemapelkėse, taip pat ant drėgnų, kalkingų, atvirų, su nesusivėrusia žolių danga dirvų.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Joniškio r. aptikti pavieniai šios rūšies augalai. Duomenys Vilniaus r. naujais radiniais nepatvirtinti.

Grėsmės ir apsauga. Tarpusavio konkurencija, pelkių ir šlapių pievų sausinimas.

Informacijos šaltiniai

Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

In the 19th century the species was known to exist in the Vilnius region. A small population has recently been discovered in the Joniškis district.

Aprašė Ilona Jukonienė

Brandenburginė versmenė

Philonotis marchica (Hedw.) Brid.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA BARTRAMIJINIAI (*BARTRAMIACEAE*)

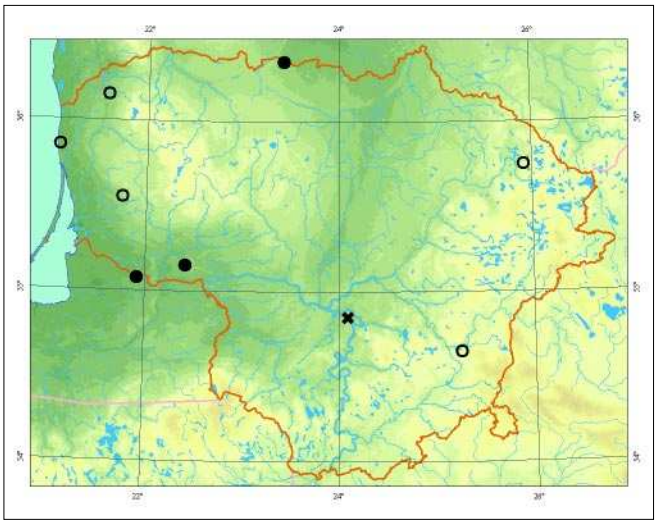
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės, Centrinėje ir Pietų Amerikoje, Šiaurės ir Rytų Afrikoje įvairaus klimato (nuo atogrąžų iki vidutinio) juostose. Daugelyje Europos šalių reta rūšis.
Aptikta įvairiose Lietuvos vietose: Vilniaus apylinkėse (1822), pajūryje (1936), Kauno (1957), Zarasų (1963), Skuodo (1985), Šilutės (1985), Joniškio (1999) ir Tauragės (1999) rajonuose.

Biologija ir ekologija. Akrokarpinė žalioji samana. Stiebas status, dažniausiai 2–5 cm aukščio, nešakotas arba viršutinėje dalyje su 2–3 šakelėmis. Lapai lancetiški. Dvinamė samana. Sporofitai išauga retai (Lietuvoje neaptikti). Lapų pažastyse dažnai randama gemalinių pumpurėlių. Auga vejomis arba pavieniais stiebais įsiterpusi tarp kitų samanų žemapelkėse, šlapiose pievose, dažniausiai beveik neutralios reakcijos dirvožemiuose. Tai smulkiausia iš visų Lietuvoje aptinkamų versmenių. Nuo kitų rūšių skiriasi lapų ląstelių požymiais, kurie pastebimi tik šviesiniu mikroskopu.

Populiacijų gausumas. Populiacijos negausios. Skuodo, Šilutės, Joniškio ir Tauragės r. brandenburginė versmenė rasta pavieniais stiebais arba nedideliais lopinėliais įsiterpusi tarp kitų samanų. Anksčiau aptiktos radavietės pakartotinai nebuvo patikrintos ir jų būklė pastaruoju metu nežinoma.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Vandens lygio keitimas, pievų sausinimas, tarpusavio konkurencija.

Informacijos šaltiniai

Minkevičius A., 1955: Vadovas Lietuvos TSR miškų, pievų ir pelkių samanoms pažinti. – Vilnius.
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species is found in various parts of Lithuania (eight localities). Populations are not abundant, their current status is unknown.

Aprašė Ilona Jukonienė

Velėninė versmenė

Philonotis caespitosa Jur.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA BARTRAMIJININIAI (*BARTRAMIACEAE*)

4 (I) kategorija

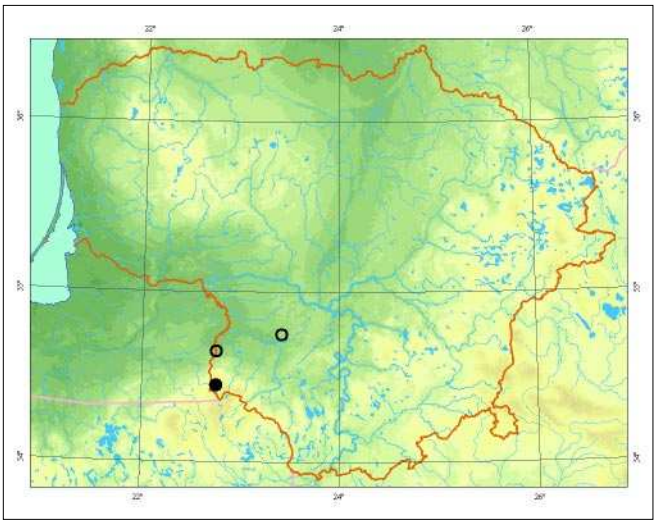
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Sporadiškai paplitusi šiaurės pusrutulio šalto ir vėsaus klimato juostose.
Žinomos 3 radavietės Pietvakarių Lietuvoje: Marijampolės (1929) ir Vilkaviškio (1985, 1998) rajonuose.

Biologija ir ekologija. Akrokarpinė žalioji samana. Stiebas status, 4–8 cm aukščio, beveik nešakotas. Lapai dažniausiai šiek tiek pjautuviškai lenkti. Dvinamė samana. Sporogono kotelis ilgas. Sporinė beveik rutuliška. Sporos subręsta vasarą. Auga vejomis žemapelkėse, šlapiose pievose, upių ir ežerų pakrantėse. Nuo kitų Lietuvoje aptinkamų versmenių rūšių lengviausia atskirti pagal lapo ląsteles.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. 1929 ir 1985 m. Lietuvoje aptiktos populiacijos buvo negausios, augo nebūdingose šiai rūšiai, antropogenizuotose vietose – dobilų lauke ir melioracinio griovio šlaite. Dabartinė jų būklė nežinoma. 1998 m. Vilkaviškio r. velėninė versmenė buvo rasta natūralioje buveinėje – ežero pakrantėje.

Grėsmės ir apsauga. Tarpusavio konkurencija. Lietuvoje aptiktoms populiacijoms kenkia per daug intensyvi žemdirbystė.
Norint rūšį išsaugoti, teritorijų tvarkymo planuose būtina numatyti išskirtines apsaugos priemones.

Informacijos šaltiniai

Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Three small populations are known, two found in anthropogenized habitats and one in a natural habitat.

Aprašė Ilona Jukonienė

Baumgartnerio pokrepis

Zygodon baumgartneri Malta

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA ŠEPŠINIAI (*ORTHOTRICHACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

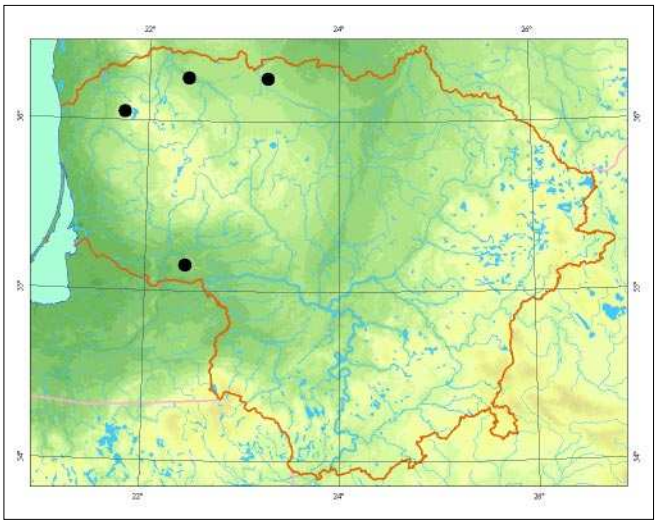
Paplitimas. Europoje, Makaronezijoje, Šiaurės Afrikoje, Artimuosiuose Rytuose, Kaukaze, Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje rūšis rasta Joniškio (1998), Plungės (2001), Mažeikių (2001), Tauragės (1999) rajonuose.

Biologija ir ekologija. Stiebas 1–3 cm ilgio, status arba kylantis, netaisyklingai šakotas. Sausi lapai susisukę, lancetiški arba linijiškai lancetiški. Dvinamė samana. Sporogonų pasitaiko retai. Sporogono kotelis ilgas ir laibas. Sporinė kiaušiniška ar kriaušiška. Lapų pažastyse dažnai išauga gemalinių kūnelių, kuriais samanos dauginasi. Auga gelsvai ar rusvai žaliomis vejomis, rečiau kupsteliais ant lapuočių medžių, ypač uosių, kamienų.

Populiacijų gausumas. Mažeikių, Plungės ir Tauragės r. nedideliais lopinėliais augo ant pavienių medžių (uosių) kamienų. Joniškio r. augo uosyne, 1 dm² plote.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Senų medžių kirtimas.

Informacijos šaltiniai
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
It was found in the Joniškis, Mažeikiai, Plungė and Tauragė districts, growing in small patches on single trees.

Aprašė Ilona Jukonienė

Lajelio šepšė

Orthotrichum lyellii Hook. et Taylor

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA ŠEPŠINIAI (*ORTHOTRICHACEAE*)

1 (E) kategorija

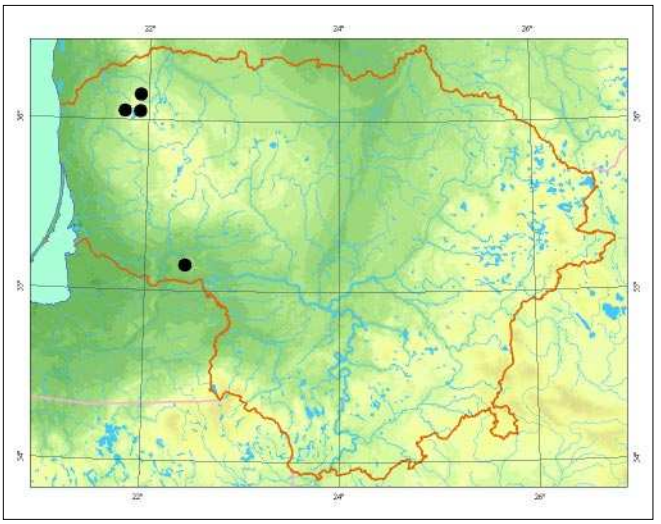
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Šiaurės pusrutulyje: Europoje, vakarinėje Šiaurės Amerikos dalyje, Centrinėje Amerikoje, Pietryčių Azijoje, Šiaurės Afrikoje. Labiau paplitusi okeaninio klimato regionuose, nors aptinkama ir subkontinentiniuose.
Lietuvoje žinomos 3 radavietės vakarinėje dalyje: Plungės (1996) ir Tauragės (2002) rajonuose.

Biologija ir ekologija. Žalioji samana. Stiebas gulsčias arba kylantis, iki 5, rečiau – 7 cm aukščio. Lapai linijiškai lancetiški. Dvinamė samana. Sporinė pasislėpusi tarp pericheto lapelių arba pusiau išlindusi. Sporogonai aptinkami retai. Beveik visuomet turi ant lapų išsidėsčiusius gausius gemalinius kūnelius. Kaip ir kitos vegetatyviniu būdu besidauginančios samanos, dažniausiai auga ne kupsteliais, o plačiomis vejomis, ant lapuočių medžių (pavienių ir augančių miškuose) kamienų. Gana jautri užterštumui sieros dioksidu. Viena iš stambiausių šepšių genties rūšių.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Gali būti painiojama su voverine balnadante (*Leucodon sciuroides*), nuo kurios skiriasi gemalinių kūnelių gausa ir mikroskopiniais lapo ląstelių požymiais.

Populiacijų gausumas. Plungės r. rasta ant keleto medžių (uosių, klevų) kamienų skirtingose vietose, Tauragės r. – ant pavienių medžių.

Grėsmės ir apsauga. Miškų ir pavienių senų medžių kirtimas, oro užterštumas.

Informacijos šaltiniai

Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The species has been found in several localities in western Lithuania. In the Plungė district it has been found on several trees, and in the Tauragė district on single trees.

Aprašė Ilona Jukonienė

Bruožuotoji šepšė

Orthotrichum striatum Hedw.

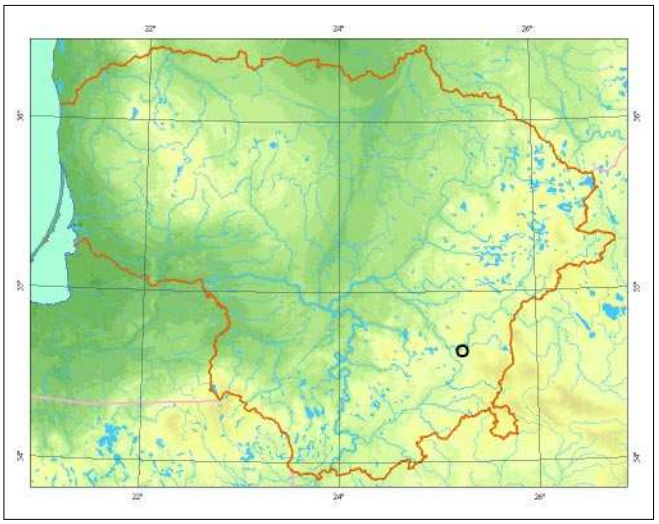
KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA ŠEPŠINIAI (*ORTHOTRICHACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Pietiniuose Europos ir Azijos regionuose, vakarinėje Šiaurės Amerikos dalyje.
Lietuvoje rūšis aptikta XIX a. pradžioje Vilniaus apylinkėse.

Biologija ir ekologija. Akrokarpinė žalioji samana. Stiebas iki 5 cm aukščio. Lapai pailgai kiaušinišku pagrindu, pamažu lancetiškai nusmailėję. Vienanamė samana. Labai dažnai su sporogonais. Sporinė pasislėpusi tarp pericheto lapelių arba pusiau iškilusi. Gaubtuvėlis plaukuotas. Sporos subręsta žiemą arba anksti pavasarį. Auga kupsteliais ant lapuočių medžių kamienų. Tokie pat išoriniai požymiai būdingi ir Lietuvoje dažnai aptinkamai panašiajai šepšei (*Orthotrichum affine*). Nuo jos bruožuotoji šepšė skiriasi tuo, kad turi 16 vidinio peristomo dantelių, o panašioji šepšė – tik 8.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Nuo XIX a. duomenų apie šią samaną Lietuvoje nėra.

Grėsmės ir apsauga. Miškų ir pavienių senų medžių kirtimas.

Informacijos šaltiniai

Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.

Summary

There has been no data on this species in Lithuania since the 19th century.

Aprašė Ilona Jukonienė

Mažoji nertvė

Fontinalis dalecarlica Bruch et Schimp.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA NERTVINIAI (*FONTINALACEAE*)

1 (E) kategorija

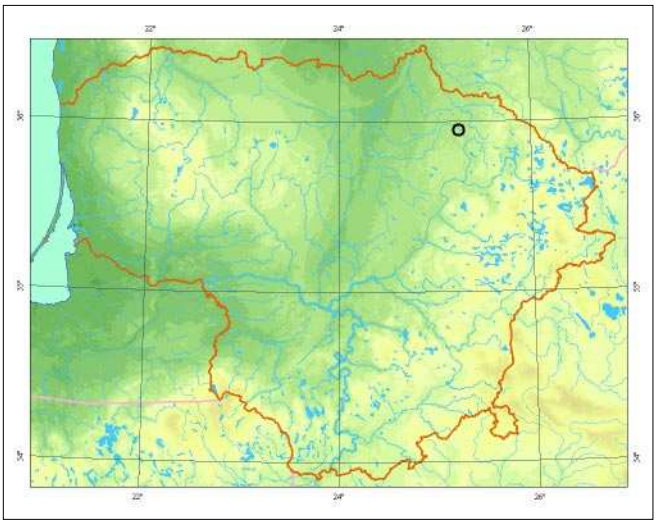
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

Paplitimas. Šiaurės pusrutulyje vėsaus ir vidutinio klimato juostose (Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje, Grenlandijoje).
Lietuvoje rūšis aptikta Kupiškio r. (1929).

Biologija ir ekologija. Pleurokarpinė vandens samana. Stiebas 4–10 cm ilgio, padrikai šakotas. Lapai išilgai perlinkę, 0,5–0,7 mm pločio, 2–3 mm ilgio. Dvinamė samana. Auga vandenyje, dažniausiai rūgščiuose neturtinguose maisto medžiagų vandenyse, prisitvirtinusi prie įvairių substratų (akmenų, medienos). Lietuvoje greitai tekančiuose karbonatinguose upeliuose aptinkama *Fontinalis antipyretica* var. *gracilis.* Tokie upeliai mažajai nertvei augti netinkami.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Naujais radiniais duomenys nepatvirtinti. Dabartinė populiacijos būklė nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Substratų sunaikinimas, vandens lygio keitimas, užtvankų statymas.

Informacijos šaltiniai

Minkevičius A., 1955: Vadovas Lietuvos TSR miškų, pievų ir pelkių samanoms pažinti. – Vilnius.
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: WI.

Summary

The species has been found in the Kupiškis district. Current population status is unknown.

Aprašė Ilona Jukonienė

Patisinė nertvė

Fontinalis hypnoides Hartm.

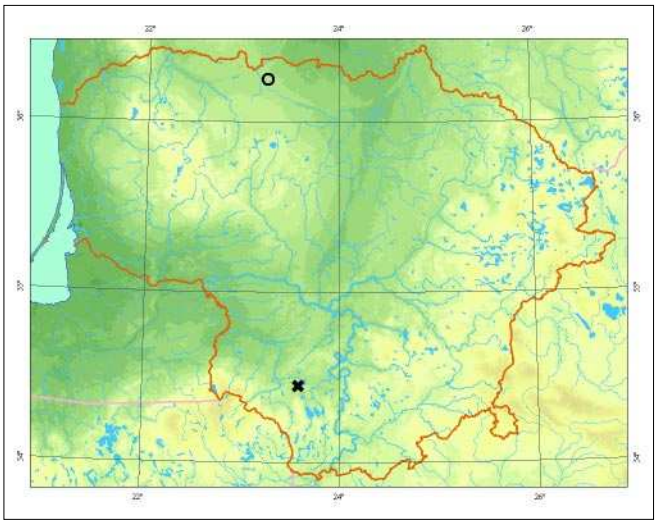
KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA NERTVINIAI (*FONTINALACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.
Įrašyta į Europos samanų raudonąją knygą.

Paplitimas. Šiaurės pusrutulio vėsaus ir vidutinio klimato juostose. Arktikoje aptikti pavieniai radiniai. Yra duomenų apie šios rūšies paplitimą pietiniuose Eurazijos regionuose.
Lietuvoje rūšis rasta 2 kartus: Joniškio (1958) ir Alytaus (1968) rajonuose.

Biologija ir ekologija. Pleurokarpinė žalioji samana. Stiebas apie 10–15 cm ilgio, padrikai šakotas. Lapai beveik plokšti. Dvinamė samana. Sporogonai išauga retai. Vandens samana. Auga stovinčiuose mezotrofiniuose vandenyse, prisitvirtinusi prie įvairių substratų (akmenų, medienos). Nuo kitų nertvių rūšių skiriasi neperlinkusiais lapais ir pakraštinėmis lapo ląstelėmis.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Žuvinto ežere pakartotinių tyrimų metu (1997, 2004) nebuvo aptikta. Populiacijos Joniškio r. dabartinė būklė nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Substratų sunaikinimas, vandens lygio keitimas.

Informacijos šaltiniai

Andriušaitytė D., Jukonienė I., 2000: J. Pipinio indėlis į Lietuvos briofloros tyrimus. – Botanica Lithuanica, 6 (1): 23–52.
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The species was found in the Joniškis district in 1958. Current population status is unknown. Continued studies over the last 30 years in Žuvintas have not led to any discoveries.

Aprašė Ilona Jukonienė

Karoklinė skliautenė

Antitrichia curtipendula (Hedw.) Brid.

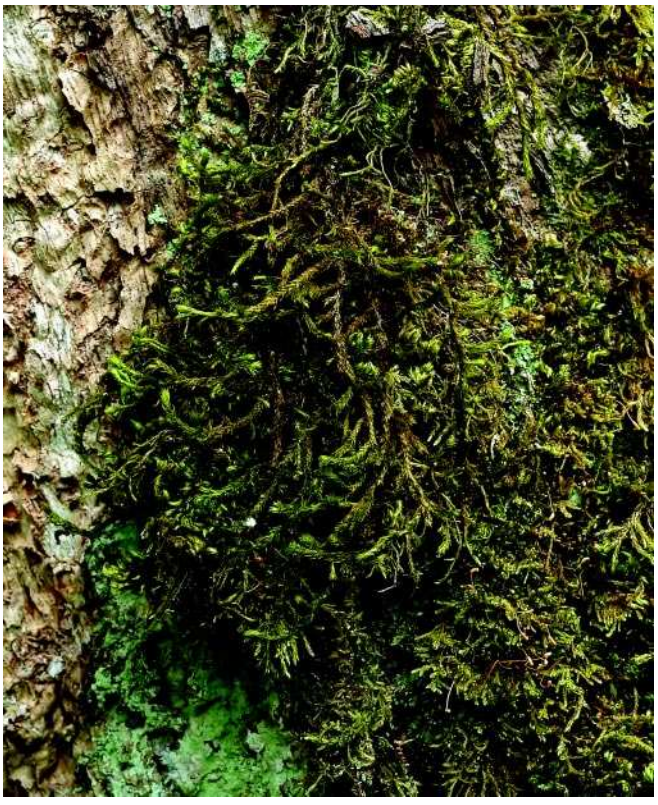
KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA BALNADANTINIAI (*LEUCODONTACEAE*)

1 (E) kategorija

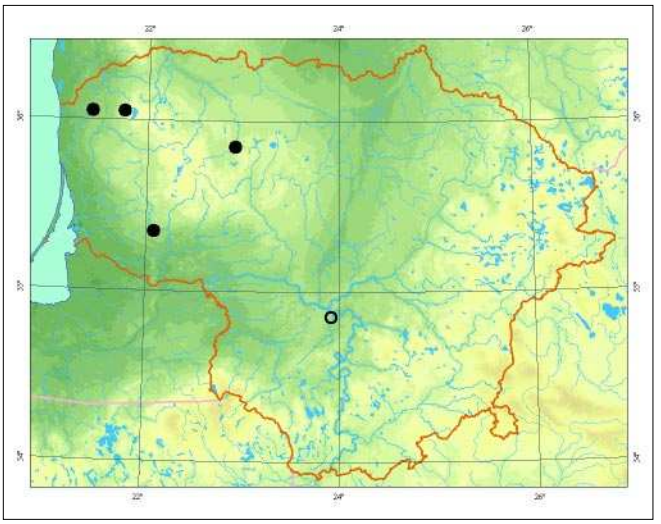
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Šiaurės Amerikoje, Šiaurės ir Centrinėje Afrikoje. Labiau paplitusi okeaninio klimato regionuose.
Lietuvoje žinomos pavienės radavietės. Aptikta Kauno (1926), Plungės (2002), Šiaulių (2003), Tauragės (2006) ir Kretingos (2006) rajonuose.

Biologija ir ekologija. Pleurokarpinė uodegiškoji žalioji samana. Stiebas 10–20 cm ilgio, tankiai apaugęs prisiglaudusiais lapais, plunksniškai šakotas. Dvinamė samana. Sporogonai išauga retai. Sporos subręsta pavasarį. Specialių vegetatyvinio dauginimosi organų nesudaro. Tankiai apauga medžių kamienus. Kituose kraštuose aptinkama ir ant drėgnų uolų. Labai jautri oro taršai. Karolinę skliautenę kartais galima supainioti su voverine balnadante (*Leucodon sciuoroides*). Šios samanos skiriasi lapo sandara. Balnadantės lapai be gyslos, o karolinės skliautenės – su ilga viršūnėje užsibaigiančia pagrindine gysla, apatinėje pusėje – su trumpomis papildomomis šoninėmis gyslomis; lapų kraštai su nusvirusiais lenktais dantukais.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Šiaulių, Plungės, Tauragės ir Kretingos r. auga ant biologiškai brandžių medžių, gausiai, iki 3–4 m aukščio, tačiau populiacijos aptiktos tik ant pavienių medžių. Populiacijos būklė Kauno r. pastaruoju metu nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Senų medžių kirtimas, miškų retinimas, augaviečių suskaidymas, oro tarša.

Informacijos šaltiniai

Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Minkevičius A., 1955: Vadovas Lietuvos TSR miškų, pievų ir pelkių samanoms pažinti. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

It has been found in five localities on single tree trunks, with abundant populations in the Plungė, Šiauliai, Kretinga and Tauragė districts. Current population status in the Kaunas region is unknown.

Aprašė Ilona Jukonienė

Plunksninė pliusnė

Neckera pennata Hedw.

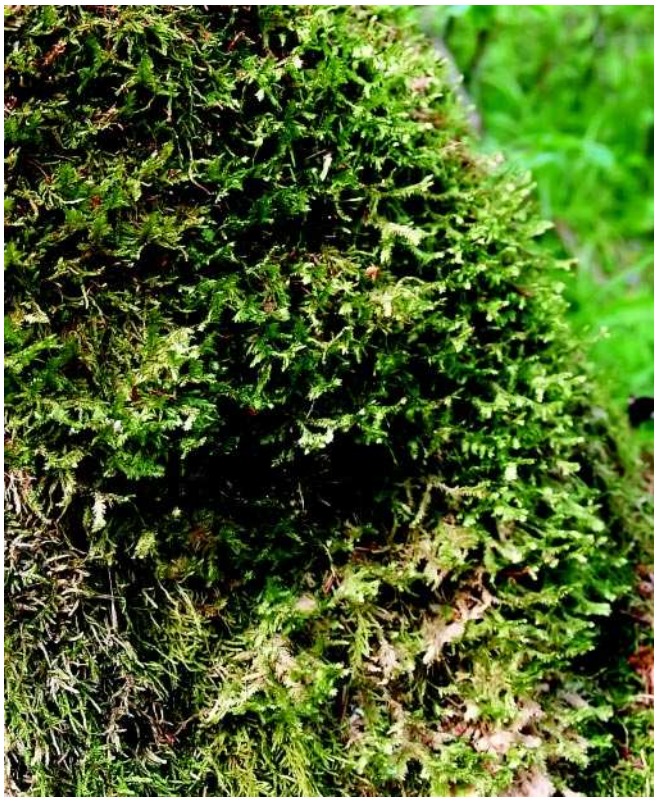
KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA PLIUSNINIAI (*NECKERACEAE*)

2 (V) kategorija

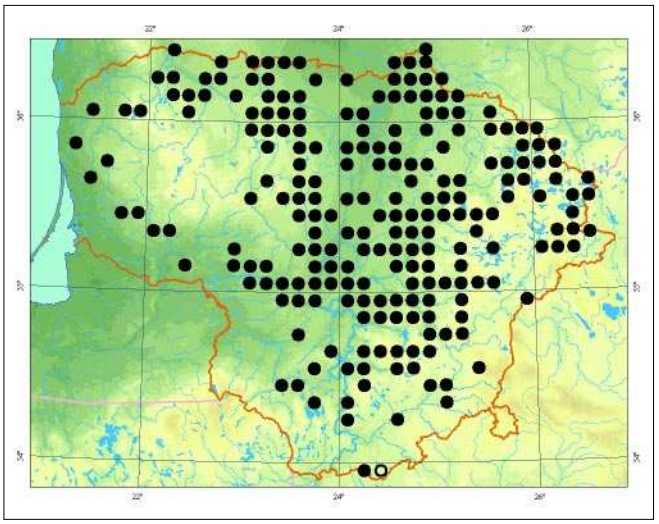
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.
Įrašyta į Europos samanų raudonąją knygą.

Paplitimas. Europoje, Šiaurės Amerikoje, Azijoje, Naujoje Zelandijoje. Arealas tęsiasi nuo šalto iki vidutinio klimato juostų. Pastaruoju metu Europoje šios rūšies gausumas mažėja.
Aptinkama beveik visoje Lietuvos teritorijoje. Retesnė Vakarų ir Pietų Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Pleurokarpinė žalioji samana. Stiebas 3–6 cm ilgio, 1–3 kartus plunksniškai šakotas. Šakutės išsidėsčiusios vienoje plokštumoje. Lapai skersai banguoti. Vienanamė samana. Sporinė pasislėpusi tarp pericheto lapelių. Sporos subręsta vasarą. Šalto klimato juostoje ir kalnuose dažniausiai aptinkama ant uolų, vėsaus klimato juostoje – ant drebulių, vidutinio – ant plačialapių medžių, ypač uosių, kamienų. Rūšiai gyvuoti svarbus mikroklimatas (pavėsis, drėgmė). Samana jautri užterštam orui, rūgštiems lietums.

Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Populiacijos įvairaus gausumo. Vietomis aptinkamos ant daugybės medžių, dažniau – ant pavienių. Miškuose, kuriuose šios samanos gausios ir kuriuose iškirtus senus medžius išlieka tinkamas mikroklimatas, jos auga ant jaunų medžių, ypač drebulių, kamienų. Gausesnės populiacijos Šiaurės Lietuvoje.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas (retinimas, senų medžių naikinimas). Atvirose vietose palikus pavienius senus medžius, samanos pamažu nunyksta.
Aplink šios rūšies gausesnes kolonijas turėtų būti numatytos ribotos veiklos zonos. Nors samanos gana plačiai paplitusios, bet dėl smarkiai kertamų miškų mažėja jų populiacijų kiekis, dydis ir gyvybingumas.

Informacijos šaltiniai

Minkevičius A., 1955: Vadovas Lietuvos TSR miškų, pievų ir pelkių samanoms pažinti. – Vilnius.
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species is found in various parts of Lithuania, most commonly in the northern and central parts. Due to intensive commercial forestry the abundance and vitality of populations is in decline.

Aprašė Ilona Jukonienė

Garbanotoji pliusnė

Neckera crispa Hedw.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA PLIUSNINIAI (*NECKERACEAE*)

4 (I) kategorija

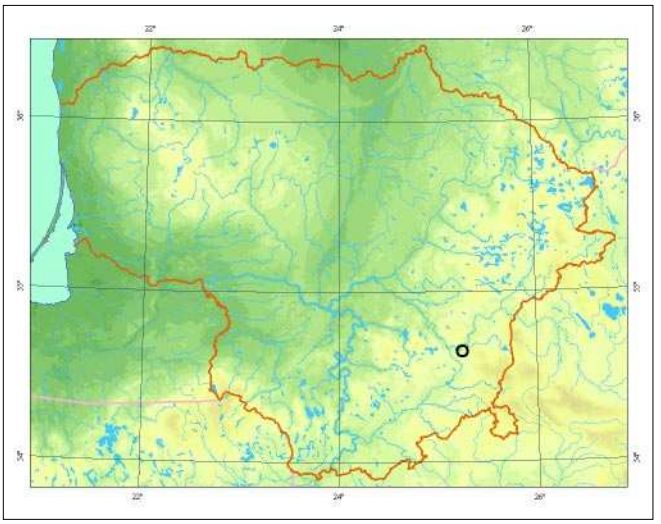
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Labiausiai paplitusi Europoje. Taip pat aptinkama Makaronezijoje, Kaukaze, Centrinėje Azijoje. Dažniausia Vakarų ir Vidurio Europoje – nuo Pirėnų iki Didžiosios Britanijos. Fenoskandijoje aptinkama iki Arktikos. Dažnesnė jūrinio klimato veikiamuose regionuose ir priskiriama subatlantiniam Vidužemio jūros elementui.
XIX a. pradžioje rūšis aptikta Kauno apylinkėse.

Biologija ir ekologija. Akrokarpinė žalioji samana. Stiebas nuo keleto iki 20 (30) cm ilgio, gana taisyklingai plunksniškai šakotas. Vėduokliška samana, šakutės išsidėsčiusios vienoje plokštumoje. Dvinamė. Sporogonų pasitaiko retai. Sporos subręsta pavasarį. Sporogono kotelis 0,8–1,2 cm ilgio. Sporinė kiaušiniška, stati, iškilusi virš pericheto lapelių – tuo ši samana skiriasi nuo garbanotosios pliusnės, kurios sporinės pasislėpusios tarp pericheto lapelių. Dažniausios augavietės – kalkingos uolienos, rečiau smiltainio atodangos. Žemumose aptinkama ir ant lapuočių medžių kamienų. Čia jų gausumas smarkiai mažėja dėl oro užterštumo ir intensyvaus ūkininkavimo.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Nuo XIX a. duomenų apie šią samaną Lietuvoje nėra.

Grėsmės ir apsauga. Miškų ir pavienių senų medžių kirtimas, substratų sunaikinimas, jų savybių pasikeitimas kaupiantis humuso sluoksniui.

Informacijos šaltiniai

Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.

Summary

There has been no data on this species in Lithuania since the 19th century.

Aprašė Ilona Jukonienė

Smailiašakis tensmenis

Pterigynandrum filiforme Hedw.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA RIMENINIAI (*LESKEACEAE*)

1 (E) kategorija

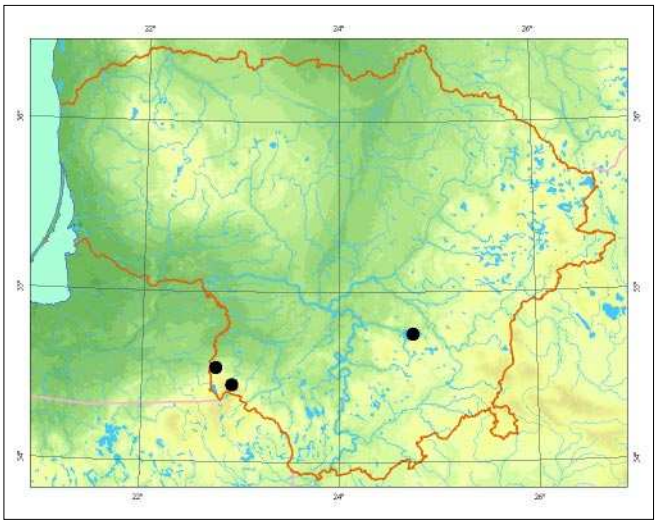
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Šiaurės pusrutulyje (Europoje nuo Arktikos iki Kanarų salų, Šiaurės Afrikoje, Turkijoje, Kaukaze, Centrinėje Azijoje, Himalajuose, Tibete, Taivanyje, Centrinėje Amerikoje). Ypač dažna kalnų regionuose, žemumose aptinkamas retai.
Lietuvoje rūšis rasta pietinėje dalyje: Trakų (1992) ir Vilkaviškio (1998, 2001) rajonuose.

Biologija ir ekologija. Pleurokarpinė žalioji samana. Stiebas šliaužiantis arba kylantis, su daugybe ūglių. Antriniai stiebai siūliški, apvaliai lapuoti, labai dažnai išlinkę. Dvinamė samana. Sporifikuoja labai retai. Sporos subręsta vasarą. Sporinė cilindriška, stati. Kartais aptinkami specialūs vegetatyvinio dauginimosi organai – rausvai rudi, pailgi, ant stiebo išsidėstę gemaliniai kūneliai. Auga kalnuose ant kalkingų uolų arba lapuočių medžių kamienų. Lietuvoje dažniausiai aptinkama ant plačialapių medžių kamienų vidutinio drėgnumo miškuose. Auga tiek pakankamai apšviestose, tiek ūksmėtose vietose. Gana jautri oro užterštumui. Nuo kitų šliaužiančiais stiebais samanų skiriasi išlinkusiomis šakutėmis, lapų ląstelių forma, trumpa, paprasta arba dviguba gysla.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Lietuvoje aptiktos populiacijos negausios. Abiejose Lietuvos radavietėse smailiašakiai tensmeniai augo lapuočių miškuose ant pavienių lapuočių medžių kamienų apatinės dalies. Trakų r. ši samana rasta nedidelėje lapuočių medžių giraitėje, iš visų pusių apsuptoje dirbamų laukų. Vilkaviškio r. – didesniuose miško masyvuose, tačiau taip pat ant pavienių medžių.

Grėsmės ir apsauga. Senų lapuočių medžių kirtimas, miškų struktūros keitimas. Ypač didelė grėsmė iškilusi Trakų r. žinomai populiacijai.

Informacijos šaltiniai

Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Two small populations have been found, on single trees in the Trakai and Vilkaviškis districts.

Aprašė Ilona Jukonienė

Mažoji tujinutė

Thuidium minutulum (Hedw.) Bruch et Schimp.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA TUJINUTINIAI (*THUIDIACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

Paplitimas. Pietų, Centrinėje ir Šiaurės Amerikoje. Vidurio Europoje gana reta. Pavienės radavietės žinomos Ukrainoje, Baltarusijoje.
Lietuvoje 1931 ir 1980 m. rasta Žaliojoje girioje (Panevėžio r.). Tai viena šiauriausių rūšies paplitimo vietų.

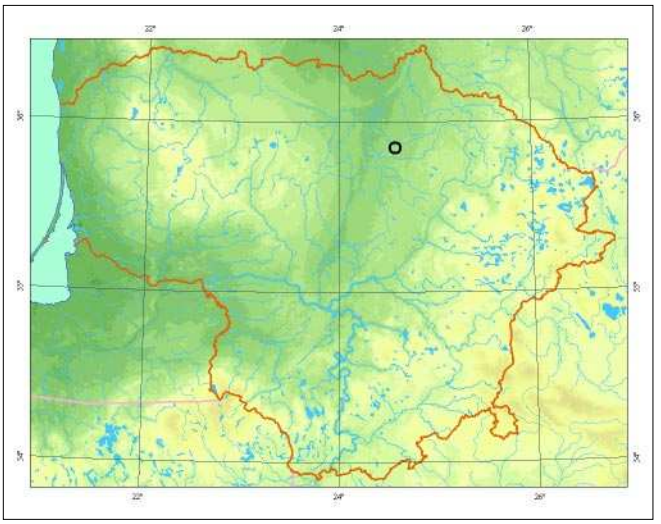
Biologija ir ekologija. Labai smulki pleurokarpinė žalioji samana. Stiebas 2–3 cm ilgio, šliaužiantis, paprastas arba vienąkart (kartais 2 kartus) plunksniškai šakotas, apaugęs lancetiškais ar siūliškais nešakotais parafilais. Vienanamė samana. Sporinė ruda, pailga, cilindriška, horizontali. Auga patiesalais miškuose apie medžių kamienus, ant kelmų ir kalkingų uolų drėgnuose lapuočių miškuose.

Populiacijų gausumas. Populiacijų būklė šiuo metu nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Medžių kirtimas, miškų retinimas, intensyvus ūkininkavimas.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Informacijos šaltiniai
Minkevičius A., 1955: Vadovas Lietuvos TSR miškų, pievų ir pelkių samanoms pažinti. – Vilnius.
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: WI.

Summary
A small population was found in the Panevėžys district (1931, 1980). Current population status is unknown.

Aprašė Ilona Jukonienė

Pelkinė auksotė

Campylium elodes (Lindb.) Kindb.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA BUKASNAPINIAI (*AMBLYSTEGIACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.
Įrašyta į Europos samanų raudonąją knygą.

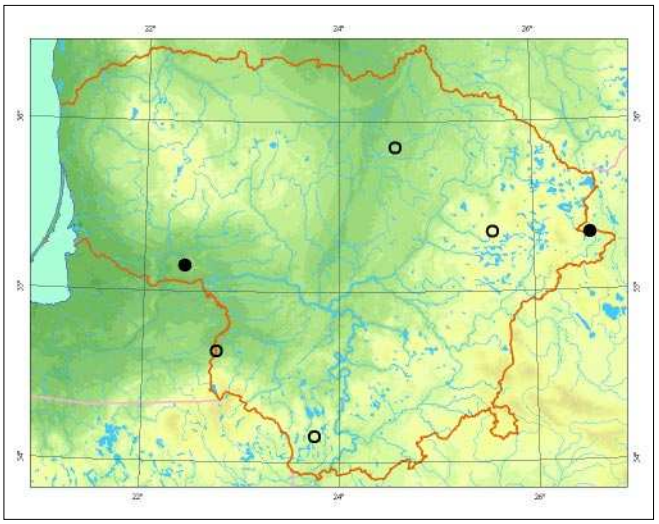
Paplitimas. Europoje. Yra duomenų apie radavietes Himalajuose.
Rasta įvairiose Lietuvos vietose: Panevėžio (1927), Vilkaviškio (1976), Lazdijų (1983), Molėtų (1985) ir Tauragės (1994) rajonuose.

Biologija ir ekologija. Pleurokarpinė žalioji samana. Stiebas dažniausiai status, 5–10 cm aukščio, netaisyklingai plunksniškai šakotas. Stiebo lapai išsidėstę retai, atsilenkę, su gysla ir smulkiai dantytais kraštais (tuo ši samana skiriasi nuo kitų Lietuvoje aptinkamų auksočių rūšių). Dvinamė samana. Sporogonai aptinkami retai. Auga kilimais ant dirvožemio, medžių kamienų apatinių dalių.

Populiacijų gausumas. Visos Lietuvoje aptiktos populiacijos negausios. Daugumos jų būklė nežinoma.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Negyvos medienos šalinimas.

Informacijos šaltiniai
Minkevičius A., 1955: Vadovas Lietuvos TSR miškų, pievų ir pelkių samanoms pažinti. – Vilnius.
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS.

Summary
Found in various parts of Lithuania. Current status of most populations is unknown.

Aprašė Ilona Jukonienė

Pievinė auksotė

Campylium protensum (Lindb.) Kindb.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA BUKASNAPINIAI (*AMBLYSTEGIACEAE*)

4 (I) kategorija

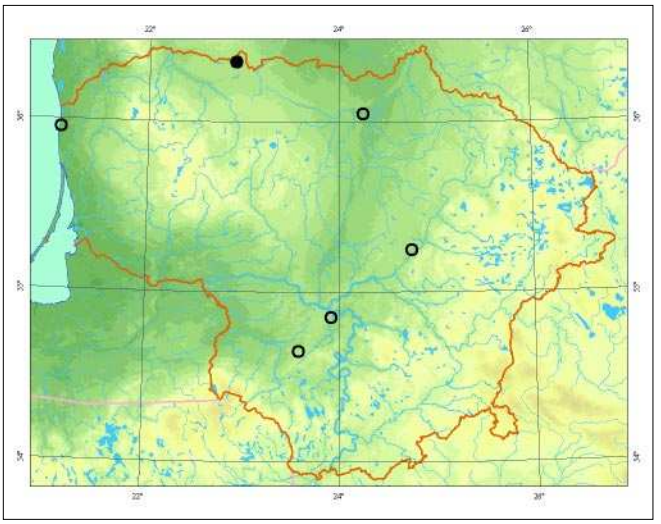
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Šiaurės pusrutulio arktiniuose ir kalnų regionuose. Pietiniuose regionuose ir žemumose aptinkama retai.
Lietuvoje rūšis aptinkama įvairiuose regionuose. Rasta Kauno (1927), Pasvalio (1928), Ukmergės (1927), Alytaus (1929), Akmenės (1998) rajonuose ir Palangos (1929) apylinkėse.

Biologija ir ekologija. Pleurokarpinė žalioji samana. Stiebas status arba kylantis, iki 15 cm ilgio. Lapai atsilošę, nuo plataus kiaušiniško pagrindo staigiai nusmailėję, be gyslos, rudomis kampinėmis ląstelėmis. Dvinamė samana. Sporogonai aptinkami retai. Auga kilimais arba vejomis ant kalkingų substratų žemapelkėse, šaltiniuotose vietose, upių pakrantėse. Išoriniais požymiais labai panaši į Lietuvoje dažnesnę žvaigždinę auksotę (*Campylium stellatum*).

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Daugumos populiacijų dabartinė būklė Lietuvoje nežinoma. Pastaraisiais metais gausi populiacija aptikta Akmenės r., klinčių karjere, šaltiniuotoje vietoje.

Grėsmės ir apsauga. Klinčių kasimas, substrato sunaikinimas. Akmenės r. radavietė yra smarkiai eksploatuojamoje teritorijoje.

Informacijos šaltiniai
Minkevičius A., 1955: Vadovas Lietuvos TSR miškų, pievų ir pelkių samanoms pažinti. – Vilnius.
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS.

Summary
Several localities in northern and southern Lithuania are known, yet the population status of most remains unknown. The largest population was found in the Akmenė district in a limestone quarry.

Aprašė Ilona Jukonienė

Vislioji auksotė

Campylium polygamum (Schimp.) J. Lange et C. E. O. Jensen

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA BUKASNAPINIAI (*AMBLYSTEGIACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Plačiai paplitusi rūšis. Aptinkama Europoje, Azijoje, Šiaurės ir Pietų Amerikoje, Naujojoje Zelandijoje.
Rasta įvairiose Lietuvos vietose: Tauragės (2001), Alytaus (1990, 1998, 1999), Marijampolės (1993, 1999), Plungės (1997) ir Kėdainių (2002) rajonuose.

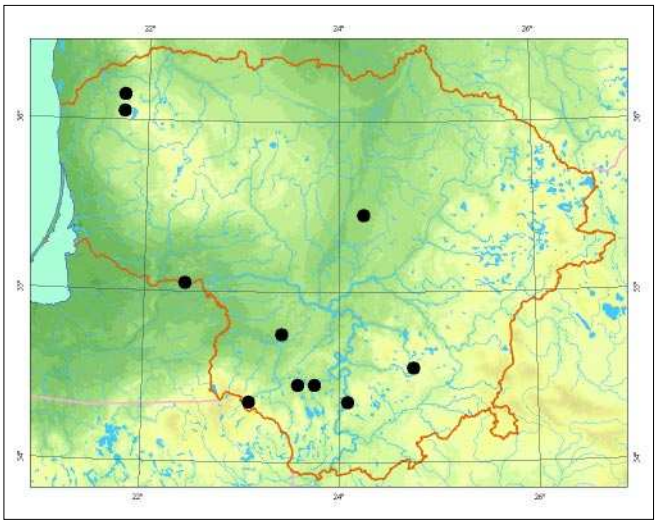
Biologija ir ekologija. Pleurokarpinė žalioji samana. Stiebas nuo keleto iki 10 cm ilgio, status, netaisyklingai arba beveik taisyklingai plunksniškai šakotas. Stiebo lapai atspurę, pamažu nusmailėję, plokščiais lygiais kraštais, su lapo vidurį siekiančia gysla. Dvinamė samana. Sporogonai aptinkami retai. Sporos subręsta vasarą. Auga vejomis nekalkingose tarpinėse pelkėse ir žemapelkėse, kurių pH beveik neutralus.

Populiacijų gausumas. Daugelyje pelkių samanos auga gausiai, vyrauja *Caricetum lasiocarpae* bendrijų samanų dangoje. Kėdainių, Plungės ir Tauragės r. žinomos pavienės radavietės. Pietinėje Lietuvos dalyje (Alytaus ir Marijampolės r.) aptinkama daugelyje pelkių.

Grėsmės ir apsauga. Vandens lygio keitimas.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Informacijos šaltiniai
Minkevičius A., 1955: Vadovas Lietuvos TSR miškų, pievų ir pelkių samanoms pažinti. – Vilnius.
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, HSUD.

Summary
Found in various parts of Lithuania, yet it is more common in southwestern Lithuania where most mires support abundant populations.

Aprašė Ilona Jukonienė

Paupinė bukasnapė

Amblystegium fluviatile (Hedw.) Schimp.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA BUKASNAPINIAI (*AMBLYSTEGIACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Šiaurės Afrikoje, Amerikoje (nuo Kanados iki Patagonijos). Vakarų Europoje dažnesnė nei Rytų Europoje.
Lietuvoje rasta Žadvainų apylinkėse (Plungės r., 1985), Mikytų apylinkėse (Skuodo r., 1996) ir Dieveniškių apylinkėse (Šalčininkų r., 2001).

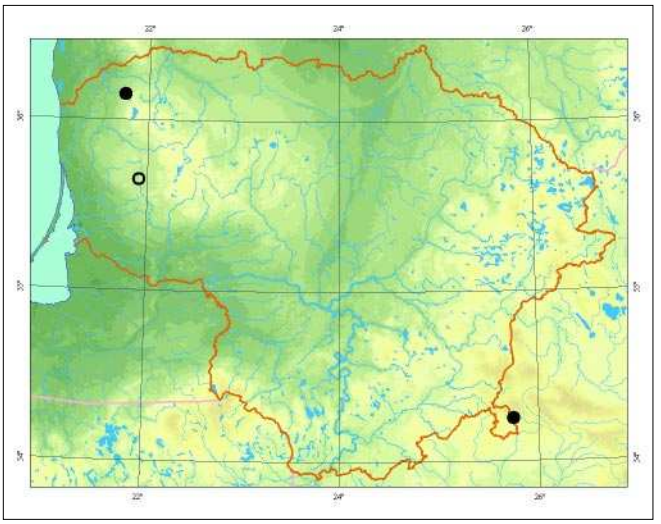
Biologija ir ekologija. Pleurokarpinė žalioji samana. Stiebas 5–10 cm ilgio, negausiai padrikai arba puokštėtai šakotas. Lapai buka viršūne. Jų gysla stambi, baigiasi prieš lapo viršūnę. Vienanamė samana. Sporifikuoja retai. Sporos subręsta vasarą. Auga grynais kilimais arba įsiterpusi tarp kitų samanų ant drėgnų, dažniausiai nuolatos vandens skalaujamų substratų (akmenų, medžių kamienų) ūksmėtose vietose. Paupinė bukasnapė panaši į rinčiuotąją bukasnapę.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinomos populiacijos gana gausios. Plungės ir Skuodo r. samanos auga keliose vietose ant įvairių substratų, Šalčininkų r. – ant pavienių akmenų.

Grėsmės ir apsauga. Vandens lygio keitimas, substratų sunaikinimas.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Informacijos šaltiniai
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
The species has been found in the Plungė, Skuodas and Šalčininkai districts. Populations are quite abundant and can be found on various substrates.

Aprašė Ilona Jukonienė

Rinčiuotoji bukasnapė

Amblystegium tenax (Hedw.) C. E. O. Jensen

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA BUKASNAPINIAI (*AMBLYSTEGIACEAE*)

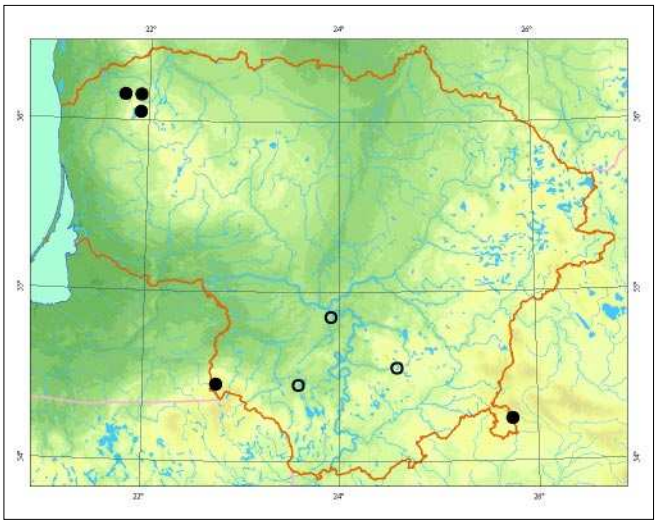
2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Šiaurės, Centrinėje ir Pietų Amerikoje, Azijoje, Šiaurės Afrikoje. Europoje dažnesnė pietiniuose regionuose.
Lietuvoje rasta įvairiose vietose: Onuškio apylinkėse (Trakų r., 1927), Kauno apylinkėse (1927), Žuvinto rezervate (Alytaus r., 1968) Skardupių apylinkėse (Vilkaviškio r., 1991), Mikytų, Liolių, Gegrėnų apylinkėse (Plungės r., 1996), Dieveniškių apylinkėse (Šalčininkų r., 2001).

Biologija ir ekologija. Pleurokarpinė žalioji samana. Stiebas 3—10 cm ilgio, netaisyklingai plunksniškai šakotas. Lapai smailia viršūne. Jų gysla stambi, siekia lapo viršūnę arba išsišauna. Sporifikuoja retai. Sporos subręsta pavasarį ar anksti vasarą. Vienanamė samana. Beveik visuomet su sporogonais. Auga grynais kilimais arba įsiterpusi tarp kitų samanų ant drėgnų, dažniausiai vandens skalaujamų substratų (akmenų, medžių kamienų) ūksmėtose vietose. Nuo krantinės bukasnapės skiriasi lapo forma ir jo gyslos ilgiu.

Populiacijų gausumas. Gausiausios populiacijos aptiktos Plungės r. Čia samanos auga ant upelių skalaujamų akmenų ir medžių kamienų. Vilkaviškio ir Šalčininkų r. aptikta ant pavienių substratų. Kitų populiacijų būklė pastaruoju metu nebuvo patikrinta, todėl nežinoma.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Vandens lygio keitimas, substratų sunaikinimas. Samanos auga ant vandens skalaujamų akmenų, todėl populiacijos gali išnykti tiek užliejus juos vandeniu, tiek nukritus vandens lygiui.

Informacijos šaltiniai

Minkevičius A., 1955: Vadovas Lietuvos TSR miškų, pievų ir pelkių samanoms pažinti. — Vilnius.
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species has been found in the Vilkaviškis, Plungė, Šalčininkai, Trakai and Alytus districts. The most abundant population is located in the Plungė district, where it is found near small rivulets on various substrates.

Aprašė Ilona Jukonienė

Liekninė bukasnapė

Amblystegium humilis (Hedw.) Bruch et Schimp.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA BUKASNAPINIAI (*AMBLYSTEGIACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Sporadiškai paplitusi visame šiaurės pusrutulyje. Taip pat aptinkama Pietų Amerikoje, Papua Naujojoje Gvinėjoje.
Lietuvoje rūšis rasta tik Trakų r. (1927).

Biologija ir ekologija. Pleurokarpinė žalioji samana. Stiebas šliaužiantis arba kylantis, padrikai šakotas. Stiebo lapai atsilošę, iki 2 mm ilgio, plačiai kiaušinišku ar trikampišku pagrindu. Iš kitų Lietuvoje aptinkamų bukasnapių rūšių išsiskiria: ląstelių ir gyslos ilgiu, lapų forma, kampinėmis ląstelėmis. Vienanamė samana. Labai dažnai su sporogonais. Auga patiesalais arba pavieniais stiebais įsiterpusi tarp kitų samanų. Drėgmiamėgė. Aptinkama vandens užliejamose vietose — pievose, ežerų ir upių pakrantėse.

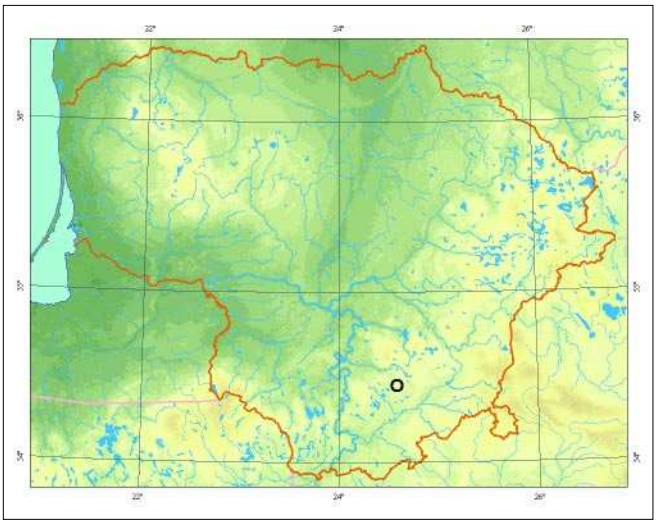
Populiacijų gausumas. 1927 m. Lietuvoje aptiktos populiacijos dabartinė būklė nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Vandens lygio reguliavimas.

Informacijos šaltiniai
Minkevičius A., 1955: Vadovas Lietuvos TSR miškų, pievų ir pelkių samanoms pažinti. — Vilnius.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS.

Summary
80 years ago it was observed in the Trakai district. Current population status is unknown.

Aprašė Ilona Jukonienė

Pataisinė drepanė

Drepanocladus lycopodioides (Schwaegr.) Warnst.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA BUKASNAPINIAI (*AMBLYSTEGIACEAE*)

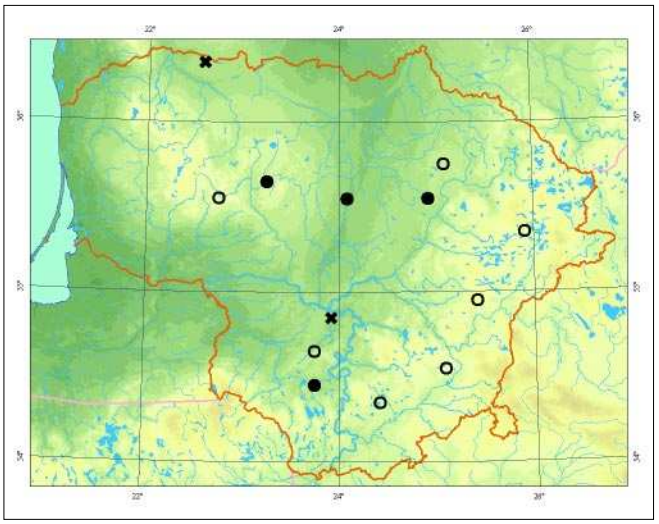
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Europos samanų raudonąją knygą.

Paplitimas. Šiaurės pusrutulio vėsaus klimato juostoje. Arealas nevientisas.
Lietuvoje rūšis aptikta Akmenės (1937), Kupiškio (1940), Alytaus (1954, 1997), Kauno (1956), Trakų, Švenčionių (1954), Vilniaus (1953), Panevėžio (1996), Kelmės ir Anykščių (1997) rajonuose.

Biologija ir ekologija. Pleurokarpinė žalioji samana. Stiebas nuo keleto iki 30 cm ilgio, gulsčias, šliaužiantis arba kylantis, dažniausiai nešakotas, kartais negausiai ir netaisyklingai šakotas. Dvinamė samana. Sporofitai išauga retai. Sporos subręsta pavasarį ar vasaros pradžioje. Auga vejomis arba pavieniais stiebais įsiterpusi tarp kitų samanų žemapelkėse ir tarpinėse pelkėse. Literatūroje nurodoma, kad pagrindinės augavietės yra kalkingos žemapelkės. Lietuvoje pataisinės drepanės augaviečių pH buvo apie 6,2.

Populiacijų gausumas. Pastaraisiais metais aptikta tik 2 vietose. Panevėžio r. populiacija gausi, samanos vyrauja visos pelkės *Caricetum lasiocarpae* bendrijų samanų dangoje. Žuvinto apyežerėje, Kelmės ir Anykščių r. populiacijos negausios. Kauno r. žinoma radavietė 1959 m. buvo sunaikinta (užliejo Kauno marios). Kamanų pelkėje vėlesnių tyrimų metu (1989, 2004, 2005) samana nebuvo aptikta. Kitų populiacijų būklė nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Vandens lygio reguliavimas.

Informacijos šaltiniai

Minkevičius A., 1955: Vadovas Lietuvos TSR miškų, pievų ir pelkių samanoms pažinti. – Vilnius.
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

It has been recorded in various parts of Lithuania. Currently the most abundant population is in the Panevėžys district, the status of most other populations is unknown.

Aprašė Ilona Jukonienė

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Žvilgančioji riestūnė

Hamatocaulis vernicosus (Mitt.) Hedenäs

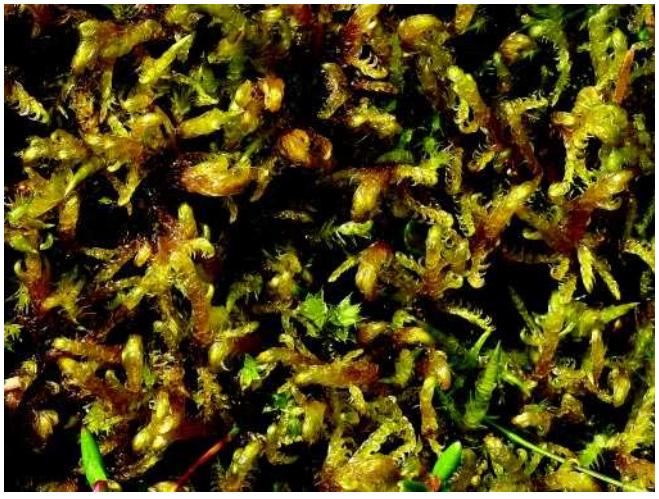
KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA BUKASNAPINIAI (*AMBLYSTEGIACEAE*)

2 (V) kategorija

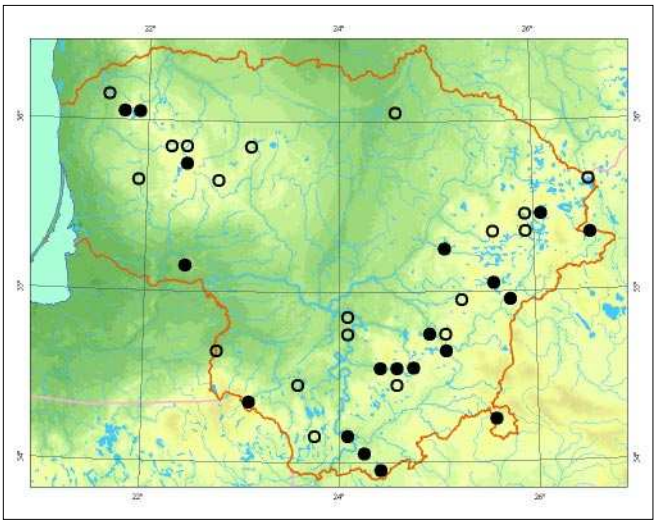
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.
Įrašyta į Europos samanų raudonąją knygą, Berno konvencijos I ir ES buveinių direktyvos II priedus.

Paplitimas. Abiejų pusrutulių tiek vėsiojoje, tiek vidutinio klimato juostose ir pietinių regionų kalnuose. Europoje dažnai aptinkama Skandinavijoje, Suomijoje, Baltijos šalyse. Vidurio Europoje gana reta rūšis. Lietuvoje dažniausiai randama pietinėje ir rytinėje dalyse, vakarinėje dalyje kiek rečiau. Duomenų iš Vidurio ir Šiaurės Lietuvos beveik nėra.

Biologija ir ekologija. Pleurokarpinė samana. Stiebas status arba įžulnus, iki 15 cm ilgio, plunksniškai šakotas. Stiebo ir šakučių galai pjautuviškai lenkti, su ryškia stambia galvute. Dvinamė samana. Auga vejomis arba pavieniais stiebais įsiterpusi tarp kitų samanų šaltiniuotose žemapelkėse ir tarpinėse pelkėse. Dažniausiai auga kartu su paprastąja maršante (*Marchantia polymorpha*), pelkine tranše (*Aulacomnium palustre*) ir žvilgančiąja veltene (*Tomentypnum nitens*). Išoriškai labai panaši į tarpinę drepanę (*Drepanocladus cossonii*), nuo kurios skiriasi išilgai raukšlėtais lapais.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Šaltiniuotose žemapelkėse ir paežeriniuose liūnuose žvilgančioji riestūnė auga gausiai, netgi vyrauja samanų dangoje. Tokios populiacijos dažniausiai aptinkamos pietinėje ir rytinėje Lietuvos dalyje. Tarpinėse pelkėse dažniausiai aptinkama vakarinėje Lietuvos dalyje, populiacijos ne tokios gausios, nedideliais lopinėliais įsiterpusios tarp kitų samanų.

Grėsmės ir apsauga. Vandens lygio keitimas.

Informacijos šaltiniai

Minkevičius A., 1955: Vadovas Lietuvos TSR miškų, pievų ir pelkių samanoms pažinti. – Vilnius.
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species is found in various parts of Lithuania, most commonly in the southern and eastern parts. The most abundant populations are in spring fens and fens near lakes.

Aprašė Ilona Jukonienė

Tundrinė liūnsamanė

Warnstorfia tundrae (Arnell.) Loeske

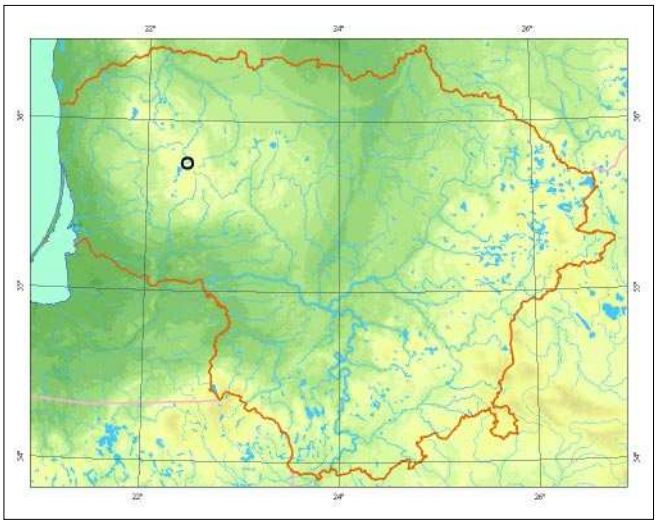
KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA BUKASNAPINIAI (*AMBLYSTEGIACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2005 m.

Paplitimas. Šiaurės pusrutulio vėsaus ir šalto klimato juostose (Europoje, Amerikoje, Azijoje). Arealas nevientisas. Kalnuose aptinkama iki 1560 m virš jūros lygio. Skandinavijoje dažna rūšis. Latvijoje ir Estijoje žinomos pavienės radavietės.
Lietuvoje aptikta Telšių r. (1985).

Biologija ir ekologija. Pleurokarpinė žalioji samana. Stiebas plunksniškai šakotas, iki 30 cm ilgio. Stiebo ir šakučių galai pjautuviškai lenkti. Dvinamė samana. Sporofitai išauga retai. Sporos subręsta vasarą. Žalsvai ar gelsvai ruda samana. Nuo kitų liūnsamanių skiriasi atspalviu – šių samanų vejos niekuomet nebūna rausvos. Be to, jų lapai ilgai ir plačiai nuaugę stiebu žemyn, trumpai nusmailėjusia ir šiek tiek lenkta viršūne. Auga ežerų pakrantėse ir žemapelkėse. Augavietės mažai rūgščios arba beveik neutralios, gana turtingos maisto medžiagų.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Aptikta tik vienoje vietoje Telšių r. 1985 m. Dabartinė populiacijos būklė nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Vandens lygio reguliavimas.

Informacijos šaltiniai
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
It was recorded in the western part of Lithuania (Telšiai distr.) in 1985. Current population status is unknown.

Aprašė Ilona Jukonienė

Švelnioji purslainė

Hygrohypnum molle (Hedw.) Loeske

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA BUKASNAPINIAI (*AMBLYSTEGIACEAE*)

4 (I) kategorija

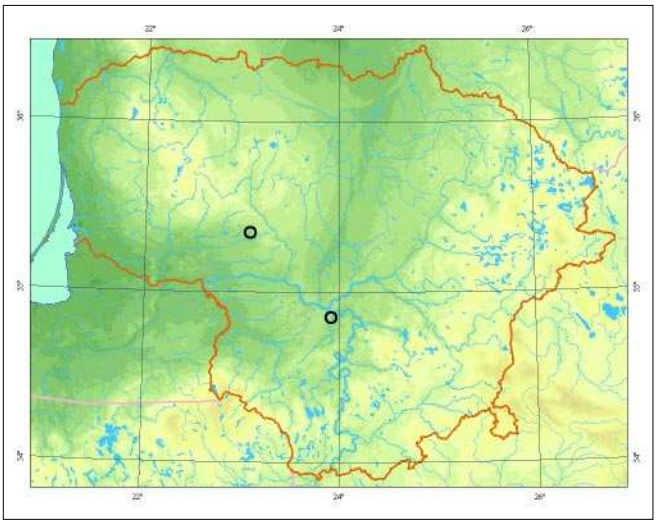
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje (Sibire), Grenlandijoje, Šiaurės Amerikoje, dažniausiai šalto klimato juostose ir kalnuose.
Lietuvoje XIX a. pradžioje rūšis aptikta Kauno ir Raseinių apylinkėse.

Biologija ir ekologija. Pleurokarpinė žalioji samana. Stiebas šliaužiantis, negausiai ir netaisyklingai plunksniškai šakotas, 2–8 cm ilgio. Šakutės kylančios, bukos. Lapai plačiai kiaušiniški, buka viršūne, trumpa ir dviguba gysla. Vienanamė samana. Sporos subręsta vasarą. Auga kilimais arba vejomis. Drėgmiamėgė. Auga srauniuose upeliuose ant įvairių vandens skalaujamų substratų.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Nuo XIX a. Lietuvoje neaptikta. Dabartinė populiacijų būklė nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Vandens lygio reguliavimas, užtvankų statymas.

Informacijos šaltiniai
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.

Summary
The species was found in the areas surrounding Kaunas and Raseiniai in the 19th century.

Aprašė Ilona Jukonienė

Vingiastiebė dygė

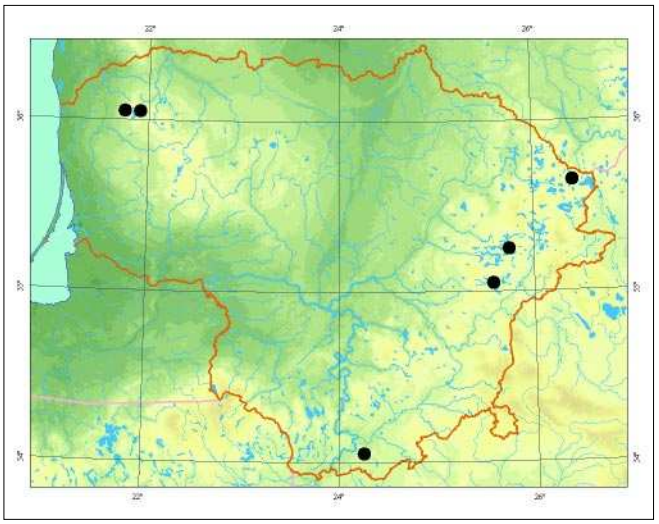
Calliergon trifarium (Web. et Mohr) Kindb.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA BUKASNAPINIAI (*AMBLYSTEGIACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Šiaurės pusrutulio šalto ir vėsaus klimato juostose (Europoje, Šiaurės Amerikoje, Azijoje). Ypač paplitusi arktiniuose regionuose ir kalnuose. Piečiau, kaip ledynmečio reliktas, aptinkama retai. Šiaurės pusrutulyje rūšies arealas beveik ištisinis, o pietų pusrutulyje žinomos tik pavienės radavietės. Pietų Amerikoje aptinkama aukštai kalnuose. Europoje daugiausia auga Skandinavijoje, Suomijoje ir Vidurio Europos kalnuose. Azijoje dažniausiai randama Sibiro šiaurėje ir Vidurio Sibiro kalnuose.
Lietuvoje gausiausia rytinėje ir vakarinėje dalyje: Plungės (1996), Švenčionių (1999, 2002), Zarasų (1999) rajonuose. Pietų Lietuvoje aptikta tik Varėnos r. (1999).

Biologija ir ekologija. Pleurokarpinė žalioji samana. Stiebas nuo keleto iki 30 cm ilgio, status, vingiuotas, beveik nešakotas, tankiai čerpiškai apaugęs lapais. Lapai plačiai kiaušiniški arba beveik apskriti, gaubti. Dvinamė samana. Sporogonai aptinkami retai. Sporos subręsta vasarą. Auga vejomis arba pavieniais stiebais įsiterpusi tarp kitų samanų kalkingų žemapelkių duburiuose. Ištisus metus būna apsemta vandens arba truputį iškilusi. Dažniausiai auga kartu su vandeninėmis vingursamanėmis (*Scorpidium scorpioides*), tribriaunėmis mezijomis (*Meesia triquetra*) ir žvaigždinėmis auksotėmis (*Campylium stellatum*). Augaviečių vandens reakcija – nuo šarmingos iki beveik neutralios.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Plungės r. ir kai kuriose Rytų Lietuvos žemapelkėse populiacijos gausios: samanos paplitusios žemapelkių duburiuose *Utricularetea intermedio minoris*, o sausesnėse vietose – *Caricetum lepidocarpae* bendrijose. Varėnos r. aptikta tik vienoje pelkėje ir negausiai.

Grėsmės ir apsauga. Vandens lygio keitimas, pelkių eutrofizacija, rūgštėjimas.

Informacijos šaltiniai

Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The most abundant populations are in the rich fens in the Plungė district and the eastern part of Lithuania. The species is most abundant in the hollows of rich fens, less often in drier localities.

Aprašė Ilona Jukonienė

Ričardsono dygė

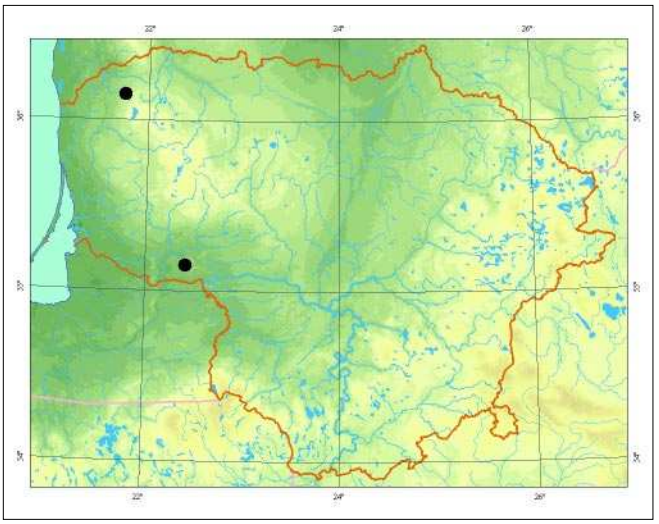
Calliergon richardsonii (Mitt.) Kindb.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA BUKASNAPINIAI (*AMBLYSTEGIACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje ir Azijoje, dažniausia šalto klimato juostoje. Vėsaus klimato juostoje aptinkama retai. Žemynų pietuose aptinkama kalnuose.
Lietuvoje žinomos 2 radavietės vakarinėje dalyje: Plungės (1996) ir Tauragės (1994) rajonuose.

Biologija ir ekologija. Pleurokarpinė žalioji samana. Stiebas nuo keleto iki 10 cm ilgio, nešakotas arba šiek tiek padrikai ar plunksniškai šakotas. Stiebo ir šakučių galai smailūs ir dygūs. Tuo ši samana panaši į dažnai panašiose augavietėse augančias (kai kada kartu) pelkinę dygutę (*Calliergonella cuspidata*) ir didžiąją dygę (*Calliergon giganteum*). Nuo jų Ričardsono dygė skiriasi lapo sandara — ryškia, tačiau nesiekiančia lapo viršūnės gysla. Vienanamė samana. Sporofitai išauga retai. Sporos subręsta vasaros pradžioje. Auga vejomis arba pavieniais stiebais įsiterpusi tarp kitų samanų pelkių grioviuose ar duburiuose.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Aptiktos populiacijos negausios. Kiekvienoje vietoje žinoma tik po 1 radavietę. Plungės r. samanos augo aukštapelkę juosiančiame griovyje, Tauragės r. — tarpinės pelkės duburyje. Samanos auga pavieniais stiebais įsiterpusios tarp kitų samanų.

Grėsmės ir apsauga. Vandens lygio reguliavimas.

Informacijos šaltiniai

Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The species has been found in the Plungė and Tauragė districts, yet the populations are not abundant. This moss appears in single shoots intermixed among other moss species.

Aprašė Ilona Jukonienė

Uolinė ežerė

Rhynchostegium murale (Hedw.) Bruch et Schimp.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA TRUMPINIAI (*BRACHYTHECIACEAE*)

2 (V) kategorija

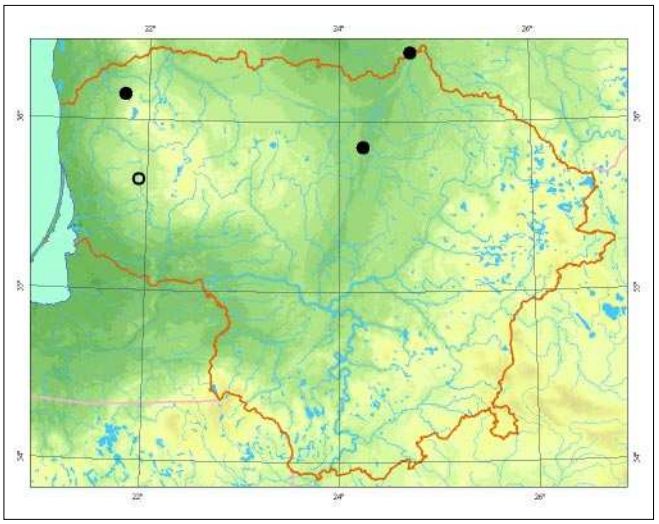
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Šiaurės Afrikoje, Azijoje. Labiau paplitusi pietiniuose Europos regionuose. Skandinavijos pusiasalyje, Suomijoje, Latvijoje ir Estijoje reta rūšis. Lietuvos rasta Biržų (1995), Pasvalio (1995) ir Plungės (1985, 1996) rajonuose.

Biologija ir ekologija. Pleurokarpinė samana. Stiebas šliaužiantis, 3–4 cm ilgio, netaisyklingai plunksniškai šakotas. Stiebo lapai gaubti, pailgai kiaušiniški, su trumpa, buka arba apskrita ir turinčia smaigalį viršūne. Vienanamė samana. Dažnai su sporogonais. Auga patiesalais ant šlapių dolomitų ir kristalinės kilmės akmenų.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Iš 3 Lietuvoje žinomų šios rūšies paplitimo vietų gausiausia populiacija Biržų r. Samanos patiesalais paplitusios ant šaltinių drėkinamos dolomitų atodangos. Pasvalio ir Plungės r. aptinkami pavieniai augalai.

Grėsmės ir apsauga. Vandens lygio keitimas, substratų sunaikinimas, substratų pasidengimas humuso sluoksniu, medžių aplink šios rūšies augavietę retinimas.

Informacijos šaltiniai

Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The species can be found in the Biržai, Pasvalys and Plungė districts. The most abundant population is in the Biržai district.

Aprašė Ilona Jukonienė

Vingialapė pažulnutė

Plagiothecium undulatum (Hedw.) Schimp.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA PAŽULNUTINIAI (*PLAGIOTHECIACEAE*)

3 (R) kategorija

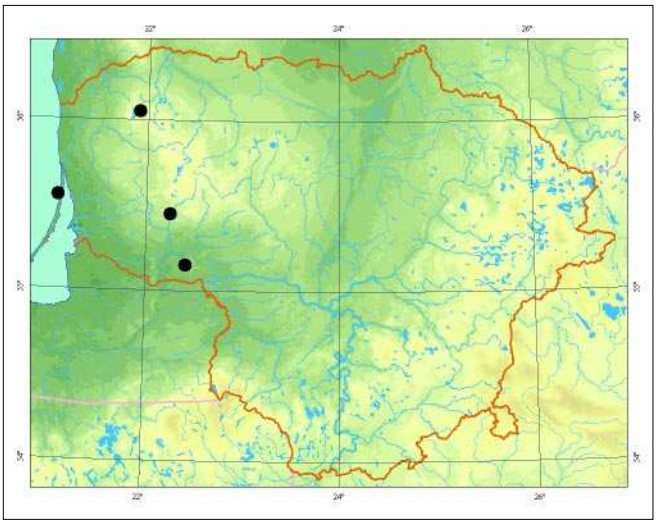
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje ir Azijoje, ypač dažna okeaninio klimato veikiamuose regionuose.
Europoje dažniausiai aptinkama centrinėje ir vakarinėje žemyno dalyje. Vidurio Europoje dažniausia kalnuose. Šiaurinėje žemyno dalyje dažnai randama Danijoje ir pietinėje Skandinavijos pusiasalio dalyje. Šiaurės Amerikoje jos arealas tęsiasi siaura juosta vakarine žemyno pakrante.
Lietuvoje žinoma keletas radaviečių vakarinėje dalyje: Šilutės r. (1994), Plungės r. (1997), Kuršių nerijoje (1997) ir Tauragės r. (2006).

Biologija ir ekologija. Pleurokarpinė žalioji samana. Stiebas iki 15 cm ilgio, gulsčias arba kylantis, plokščiai lapuotas, beveik nešakotas. Lapai stambūs, 2,5–5 mm ilgio, skersai banguoti. Dvinamė samana. Sporogonus dažniau išaugina drėgnesnio klimato sąlygomis. Sporos subręsta pavasarį ir vasarą. Acidofilinė. Auga žalsvais ar balsvais blizgančiais patiesalais eglynuose, esant drėgnam mikroklimatui.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Populiacijos nevienodo gausumo. Šilutės, Plungės ir Tauragės r. populiacijos negausios. Samanos auga nedideliais pavieniais lopinėliais įsiterpusios tarp kitų samanų. Kuršių nerijoje populiacija gausesnė. Įvairaus dydžio lopinėliais samanos auga eglyne *Eu-Piceetum* bendrijoje.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, vandens režimo keitimas ir visi kiti veiksniai, turintys įtakos augavietės mikroklimato pokyčiams.

Informacijos šaltiniai
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
Populations in several localities in western Lithuania are known. The most abundant population is on the Curonian Spit.

Aprašė Ilona Jukonienė

Šliaužiančioji rumbainė

Callicladium haldanianum (Grev.) H. A. Crum.

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA PUSINUKINIAI (*SEMATOPHYLLACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.
Įrašyta į Europos samanų raudonąją knygą.

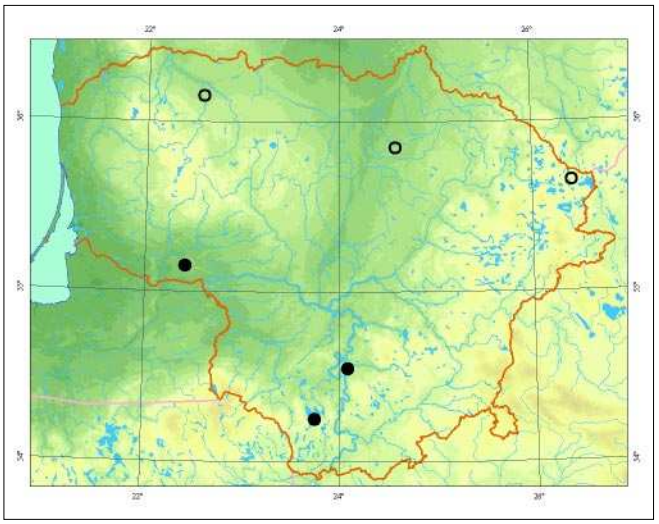
Paplitimas. Šiaurės pusrutulio vėsaus ir vidutinio klimato juostose, pasitaiko ir pietiniuose regionuose. Aptikta įvairiose Lietuvos vietose: Panevėžio (1929), Zarasų (1991), Prienų (1996), Lazdijų (2003) ir Tauragės (1999) rajonuose.

Biologija ir ekologija. Pleurokarpinė žalioji samana. Stiebas šliaužiantis, 8–10 cm ilgio, plunksniškai šakotas. Lapai trumpai nusmailėję, jų gysla trumpa, dviguba arba jos visai nėra. Vienanamė samana. Labai dažnai aptinkama su sporogonais. Sporinė stati, cilindriška. Sporos subręsta pavasarį. Auga kilimais medžių kamienų apatinėje dalyje ar ant negyvų medžių (su žieve) kamienų. Išoriškai šliaužiančioji rumbainė panaši į kai kurias trumpių (*Brachythecium*) genties samanas. Nuo jų lengva atskirti pagal stačią tiesią sporinę ir begyslius lapus.

Populiacijų gausumas. Visur radavietės pavienės, populiacijos negausios. Samanos auga ant pavienių substratų.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Negyvos medienos šalinimas, vandens režimo keitimas.

Informacijos šaltiniai

Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species is found in various parts of Lithuania. In all localities the populations are sparse.

Aprašė Ilona Jukonienė

Kreivoji drikša

Homomallium incurvatum (Brid.) Loeske

KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA GEGUŽLININIAI (*POLYTRICHACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Daugelyje Europos šalių, Šiaurės Afrikoje, Makaronezijoje, Turkijoje, Kaukaze. Baltijos šalyse reta. Lietuvoje rasta Kėdainių (1926), Ukmergės (1999), Varėnos (1999) ir Vilniaus (1999, 2005) rajonuose.

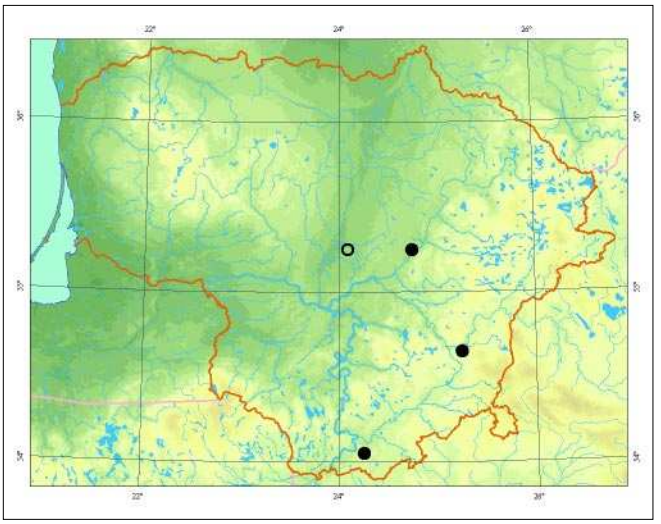
Biologija ir ekologija. Pleurokarpinė žalioji samana. Stiebas šliaužiantis, 2–4 cm ilgio, prie substrato prisitvirtinęs rizoidais, netaisyklingai plunksniškai šakotas. Šakutės trumpos, išlinkusios. Vienanamė samana. Sporinė cilindriška, palinkusi. Sporos subręsta vasarą. Kalkiamėgė. Auga patiesalais ant kalkingų substratų. Lietuvoje dažnai aptinkama ant dirbtinių substratų (betoninių statinių).

Populiacijų gausumas. Ukmergės ir Vilniaus r. samana aptikta ant betoninių statinių. Varėnos r. negausiai aptikta ant kalkingų nuogulų. Kėdainių r. taip pat rasta ant natūralių akmenų, tačiau dabartinė populiacijos būklė nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Substratų sunaikinimas, jų savybių pasikeitimas kaupiantis humuso sluoksniui.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Informacijos šaltiniai

Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species is found in the Kėdainiai, Ukmergė, Varėna, and Vilnius districts, both on natural calcareous substrates, and on artificial surfaces (concrete buildings).

Aprašė Ilona Jukonienė

Riestasis ktenidis

Ctenidium molluscum (Hedw.) Mitt.

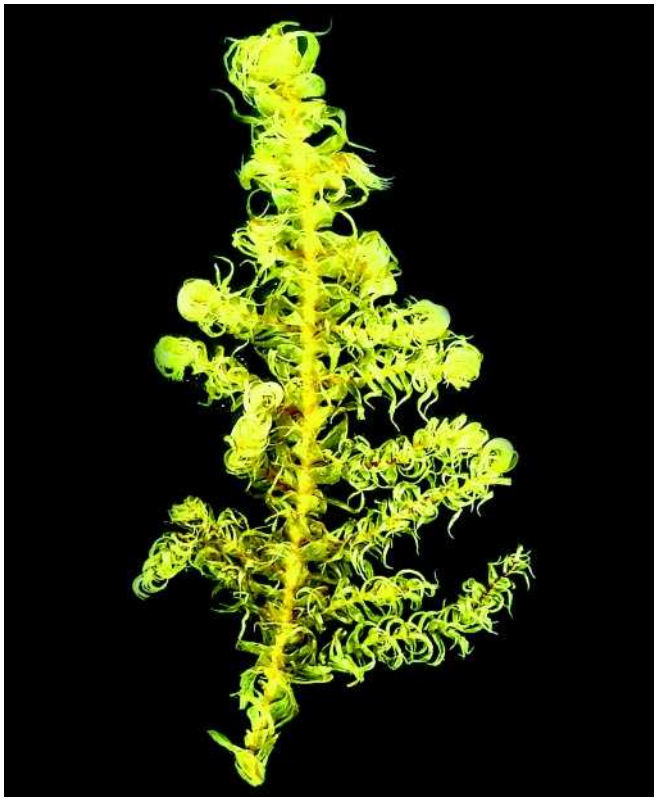
KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA PATISINIAI (*HYPNACEAE*)

3 (R) kategorija

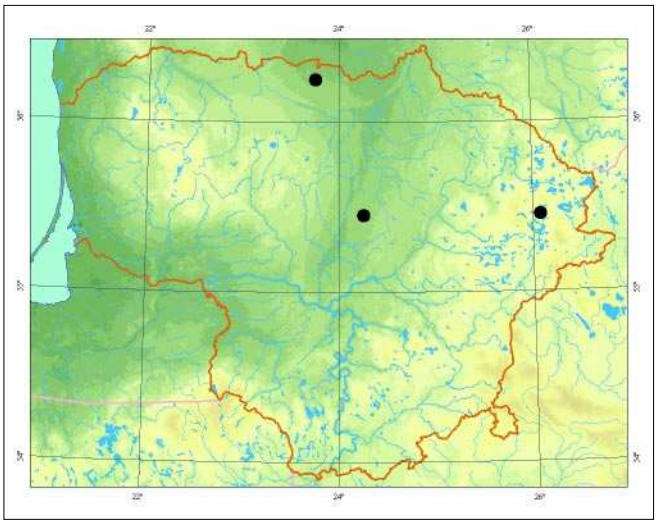
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

Paplitimas. Šiaurės pusrutulio kalnų regionuose. Žemumose dažniausiai aptinkama turtinguose kalkingų substratų regionuose.
Lietuvoje rūšis aptikta Ignalinos (1979), Kėdainių (2002), Joniškio (2000) rajonuose.

Biologija ir ekologija. Pleurokarpinė žalioji samana. Stiebas 3–5 cm ilgio, gulsčias, kartais kylantis, tankiai ir taisyklingai plunksniškai šakotas, apaugęs parafilais. Šakutės stiebo viršūnės link pamažu trumpėja. Lapai pjautuviškai lenkti į vieną pusę, su trumpa dviguba gysla. Dvinamė samana. Sporogonai aptinkami retai. Sporos subręsta vasarą. Auga kilimais ant kalkingų substratų.

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Visose radavietėse samanos sudaro plačius vienarūšius kilimus. Ignalinos r. populiacija gausi, riestasis ktenidis dažniausiai auga samanų dangoje. Joniškio r. samanos randamos 2 miško kvartaluose, abiejuose užima maždaug po 2 dm² plotą. Kėdainių r. auga žemapelkės mineralinėje saloje, apie 2 m² plote.

Grėsmės ir apsauga. Substratų sunaikinimas, tarpusavio konkurencija.

Informacijos šaltiniai

Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The species has been found in the Kėdainiai, Joniškis and Ignalina districts, most abundantly in the Ignalina district.

Aprašė Ilona Jukonienė

Šikšninė kerėža

Rhytidiadelphus loreus (Hedw.) Warnst.

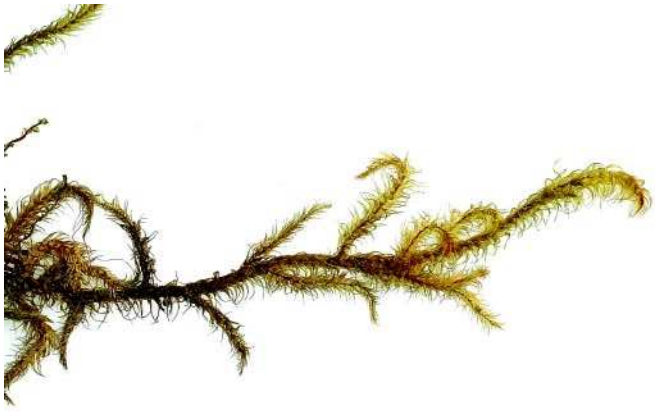
KLASĖ LAPSAMANĖS (*BRYOPSIDA*)
ŠEIMA PATISINIAI (*HYPNACEAE*)

1 (E) kategorija

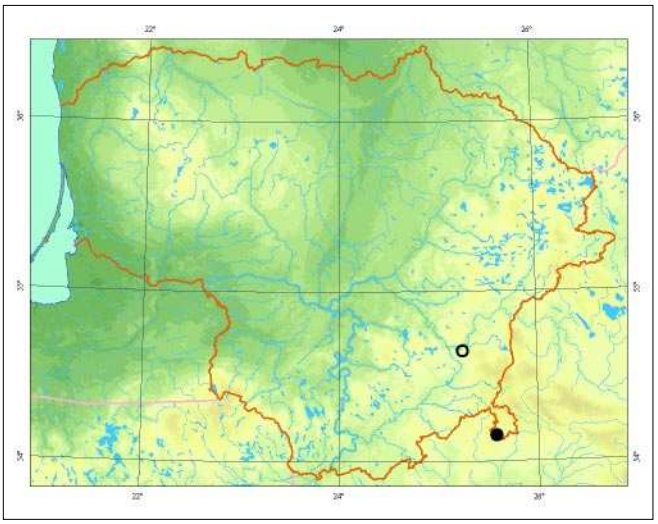
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Subokeaninė rūšis. Paplitusi vėsaus klimato juostoje, dažniausiai kalnuose ir atlantinio klimato veikiamuose žemumų regionuose. Pagrindinis arealas – Vakarų ir Vidurio Europoje, kur paplitusi kalnų ir priekalnių regionuose ir tik retai aptinkama žemumose. Šiaurės Europoje aptinkama Islandijoje, Didžiojoje Britanijoje, Skandinavijoje, ypač vakarinėje Norvegijos priekrantėje. Pietų Švedijoje reta, dažnesnė Danijoje. Latvijoje ir Estijoje neaptikta. Nuo Lietuvos labiau į pietus nutolusiuose regionuose (Lenkijoje, Ukrainoje) aptinkama kalnuose. Šiaurės Amerikoje dažniausia vakarinėje žemyno dalyje. Rasta ir Azijoje (Tibete, Kinijoje).
XIX a. pradžioje Lietuvoje buvo rasta Vilniaus apylinkėse, 1996 m. aptikta Pietų Lietuvoje (Šalčininkų r.).

Biologija ir ekologija. Pleurokarpinė žalioji samana. Stiebas gulsčias, netaisyklingai plunksniškai šakotas, standus, 10–30 cm ilgio. Šakutės kylančios, lenktais galiukais. Dvinamė samana. Sporofitai išauga retai. Nuo kitų šios genties rūšių šikšninė kerėža išoriškai skiriasi pjautuviškai lenktais stiebo ir šakučių galiukais. Auga stambiomis puriomis vejomis arba patalais eglynuose. Samana prieraiši rūgštiems dirvožemiams, nėra atspari džiūvimui. Dažniausiai auga ūksmėtuose

Mindaugo Rylos ir Ilonos Jukonienės nuotrauka

spygliuočių miškuose (eglynuose). Dažniausiai kartu aptinkamos samanos yra atžalinė gūžtvė (*Hylocomium splendens*), paprastoji šilsamanė (*Pleurozium schreberi*), vingialapė pažulnutė (*Plagiothecium undulatum*), tridantė bazanija (*Bazzania trilobata*).

Populiacijų gausumas. Šalčininkų r. šikšninė kerėža rasta eglyne, kurio žolių dangoje vyravo mėlynės, o samanų dangoje – paprastoji šilsamanė ir šilinė plunksnė. Mažos vešlios šikšninių kerėžų vejos aptiktos tik vienoje žemesnėje mikroreljefo vietoje (50 × 50 cm). Sporogonų ar jų liekanų neaptikta.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, vandens režimo keitimas.

Informacijos šaltiniai

Patalauskaitė D., 2002: *Rhytidiadelphus loreus* in Lithuania. – Botanica Lithuanica, 8 (4): 387–390.
Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
In the 19th century it was recorded in the Vilnius area; in 1996 a small population was found in southeastern Lithuania.

Aprašė Ilona Jukonienė

Skyrius

Pataisūnai

Lycopodiophyta

Patvankinis pataisiukas

Lycopodiella inundata (L.) Holub

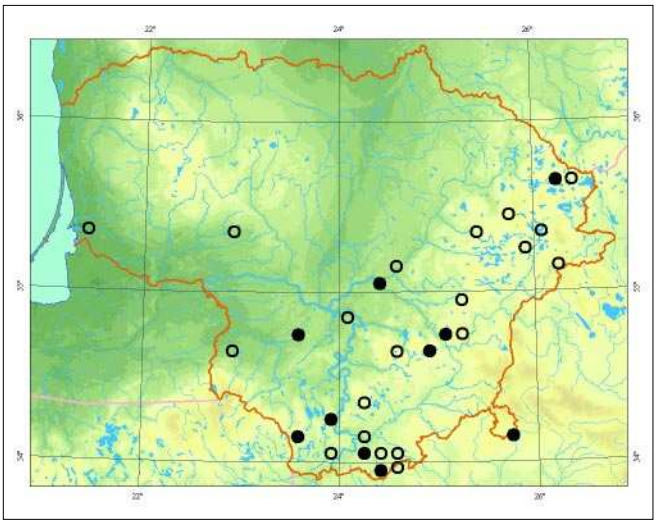
KLASĖ PATAISAINIAI (*LYCOPODIOPSIDA*)
ŠEIMA PATAISINIAI (*LYCOPODIACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Cirkumpoliarinė temperatinė okeaninė rūšis. Daugiausia paplitusi Europoje ir rytinėje Šiaurės Amerikos dalyje. Kitoms sritims būdingos atskirtos arealo dalys ar pavienės radavietės.
Lietuvoje daugiausia radaviečių pietinėje ir rytinėje dalyse.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, trumpu šliaužiančiu mažai šakotu stiebu augalas. Kasmet nuo horizontalaus stiebo išauga dažniausiai po vieną vertikalų iki 10 cm aukščio ūglį, kurio viršutinėje dalyje susidaro neryški sporinė varputė. Plinta sporomis, kurios susidaro varputės sporangėse. Iš sporų išauga greitai brėstantys lytinės kartos atstovai gametofitai. Vegetatyviniu būdu dauginasi gemaliniais pumpurais ir stiebų dalimis. Šviesomėgis. Auga aukštapelkėse ir tarpinio tipo pelkėse, užpelkėjusiose paežerėse, laikinai neapsemtose pakrantėse. Dažniausiai aptinkamas pažeistose ar nesuvelėnėjusiose vietose ant durpingo substrato ar šlapio smėlio. Dėl prieraišumo tokioms savitoms augavietėms populiacijos daug kur laikinos.

Eugenijaus Drobelio nuotrauka

Populiacijų gausumas. Lietuvoje retas augalas. Populiacijos gyvybingos, tačiau nestabilios. Palankiomis sąlygomis patvankiniai pataisiukai išplinta 20–100 m² dydžio plotuose.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl žmogaus veiklos sukeliamų aplinkos pokyčių (pelkių sausinimo, durpių kasimo) bei gamtinių biotinių procesų (nesuvelėnėjusio substrato užžėlimo).
Būtina nuolat vertinti populiacijų būklę.

Informacijos šaltiniai

Minkevičius A., 1959: Sporiniai induočiai – *Pteridophyta*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 1: 18–81. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Lycopodiella inundata is rare in Lithuania, found commonly in the southern and eastern parts. It commonly grows in reised bogs, waterlogged lakes on peaty substratum or wet sand. Populations are lively, but unstable. Plants occupy areas of 20–100 m² in suitable habitats.

Aprašė Jūratė Tupčiauskaitė

Statusis atgiris

Huperzia selago (L.) Bernh. ex Schrank et Mart.

KLASĖ PATAISAINIAI (*LYCOPODIOPSIDA*)
ŠEIMA PATAISINIAI (*LYCOPODIACEAE*)

5 (Rs) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

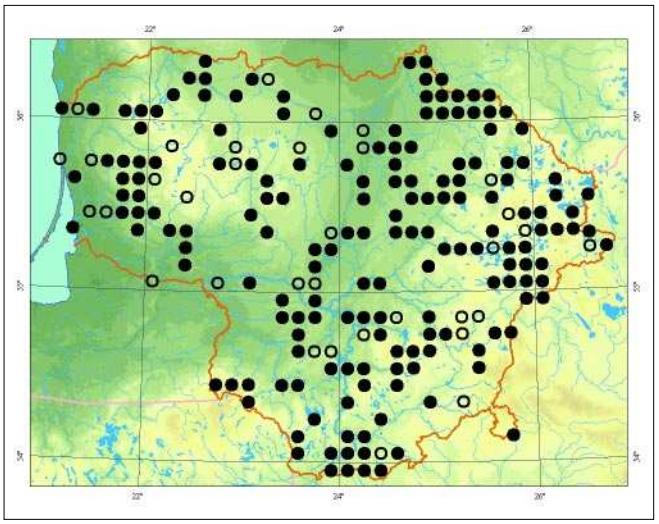
Paplitimas. Bipoliarinio paplitimo cirkumpoliarinė rūšis. Šiaurės pusrutulio šalto, vėsaus ir apyvėsio klimato zonose aptinkama lygumose, o piečiau esančiose srityse auga kalnuose. Prieraiši okeaninio klimato sritims.
Lietuvoje gana reta, bet aptinkama beveik visuose rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, višžalis, 10—25 cm aukščio, dvišakai šakotu stiebu žolinis augalas. Plinta sporomis, kurios susidaro vegetatyvinių lapų pažastyse esančiose sporangėse. Sporifikuoja birželio—rugsėjo mėn. Iš sporų išauga daug metų besivystantys lytinės kartos atstovai gametofitai, kurių Lietuvoje nėra aptikta. Vegetatyviniu būdu dauginasi ūglių viršūnėse susidarančiais 0,3—0,5 cm dydžio gemaliniais pumpurais. Iš nukritusių gemalinių pumpurų išauga nauji augalai. Auga drėgnuose ir pelkėtuose, ypač šaltiniuotuose, ūksminguose spygliuočių ir mišriuose su eglėmis bei juodalksniais miškuose. Raistuose pasitaiko ant kupstų.

Populiacijų gausumas. Reliktinis, augantis netoli ištisinio paplitimo arealo pietinės ribos, augalas. Auga pavieniais 10—100 cm skersmens kerais arba sudaro negausias grupes.

Žydrūno Sinkevičiaus nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl miškų kirtimo ir sausinimo. Populiacijoms žalingas trypimas, užtemdymas jaunomis eglaitėmis bei dėl medžių išvartų padidėjęs apšvietimas.

Informacijos šaltiniai

Naujalis J., 1995: Sporiniai induočiai kaip augalų bendrijų komponentai. — Vilnius.
Minkevičius A., 1959: Sporiniai induočiai — *Pteridophyta.* — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 1: 18—81. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Huperzia selago is found throughout all of Lithuania. The plant grows as a single clone, its diameter ranging from about 10 to 100 cm. It generally comprises of sparse plant groups.

Aprašė Jūratė Tupčiauskaitė

Ežerinė slepišerė

Isoetes lacustris L.

KLASĖ SLEPIŠERAINIAI (*ISOETOPSIDA*)
ŠEIMA SLEPIŠERINIAI (*ISOETACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Europoje, Šiaurės Amerikoje. Daugiausia rūšis paplitusi subatlantinio klimato srityse.
Lietuvoje reta, auga už ištisinio arealo ribos. Rasta Molėtų, Švenčionių, Radviliškio, Telšių rajonuose.

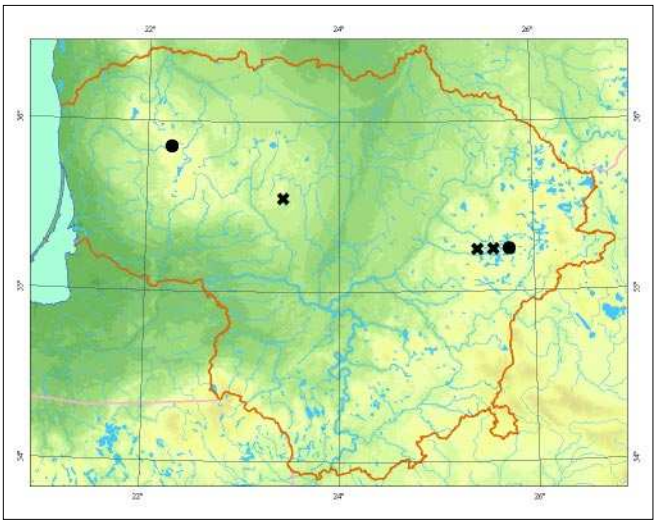
Biologija ir ekologija. Daugiametis, 5–20 cm aukščio povandeninis augalas. Dauginasi sporomis, kurios išauga sporofilų pamatinėje dalyje. Auga skaidriuose mažai mineralinių ir maisto medžiagų turinčiuose – minkšto vandens ežeruose su smėlėtu dugnu, kurių vandens reakcija silpnai rūgšti arba neutrali. Sudaro įvairaus dydžio sąžalynus 0,5–3 m gylyje, kartais auga kartu su maurabragiais (*Chara aspera*). Ežerinių slepišerių sudaromos bendrijos priklauso *Littoreletea uniflorae* klasei. Lietuvoje jos niekada neauga kartu su panašios ekologijos ežerinėmis lobelijomis (*Lobelia dortmanna*).

Populiacijų gausumas. Gausiausia dabar žinoma populiacija yra Ešerinio ežere ties Pašarinės kaimu (Švenčionių r.). Kitame Ešerinio ežere (Švenčionių r.) populiacijų būklė nežinoma nuo 1991 m. Pastaruoju metu nerasta Laudingio ir Gulbino (Molėtų r.) ežeruose.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl ežerų teršimo, eutrofizacijos, rūgštėjimo ir huminių medžiagų prietakos iš aplinkinių pelkių. Grėsmę kelia intensyvus šio tipo ežerų naudojimas poilsiauti, nebūdingų žuvų įveisimas ir auginimas.

Zofijos Sinkevičienės nuotrauka

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1962: Ežerinė slepišerė (*Isoetes lacustris* L.) Lietuvoje. – Lietuvos TSR MA darbai, Ser. C, 2 (28): 59–62.
Strazdaitė J., Jankevičienė R, Lazdauskaitė Ž., 1976: Baranavos ir Kanio raisto botaninių-zoologinių draustinių ežerų augalija. – Lietuvos TSR MA darbai, Ser. C, 3 (75): 21–27.
Minkevičius A. ir kt., 1980: Papildymai ir pataisymai „Lietuvos TSR" I–V tomams. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M., Jankevičienė R., Lekavičius A. (red.), Lietuvos TSR flora, 6: 271–312. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS.

Summary

The plant is very rare in Lithuania, with localities mostly situated in the eastern part of the country. Currently the species is known from Salotas and Ešerinis lakes. The most abundant population is in Lake Ešerinis beside the village of Pašarinė (Švenčionys distr.), yet it is not found in Laudingis and Gulbinas (Molėtai distr.) lakes.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Skyrius

Asiūklūnai
Equisetophyta

Didysis asiūklis

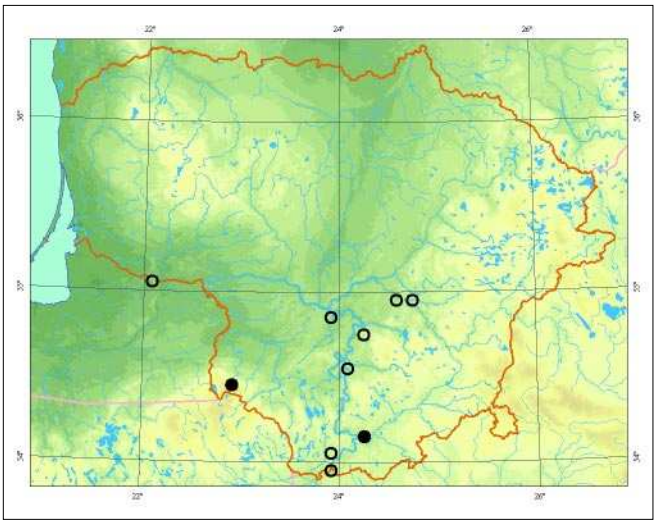
Equisetum telmateia Ehrh.

KLASĖ ASIŪKLAINIAI (*EQUISETOPSIDA*)
ŠEIMA ASIŪKLINIAI (*EQUISETACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvos saugomų augalų sąrašuose nuo 1962 m.

Paplitimas. Daugiausia rūšis paplitusi Europoje. Dar aptinkama Šiaurės Afrikoje, Mažojoje Azijoje, Kaukaze, vakarinėje Šiaurės Amerikos pakrantėje. Auga apyvėsio ir šilto klimato zonų lygumose, kalnuose. Prieraiši okeaninio klimato sritims.
Lietuvoje radavietės telkiasi pietinėje dalyje. Ant šiaurrytinės arealo ribos esanti terciaro laikotarpio floros rūšis.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, vasaržalis, ilgu šliaužiančiu šakniastiebiu žolinis augalas. Antžeminiai ūgliai dimorfiniai: sporifikuojantys — 20—50 cm aukščio, vegetatyviniai — 50—180 cm aukščio. Plinta šakniastiebiais ir sporomis, kurios susidaro sporifikuojančių ūglių viršūnėse esančiose sporinėse varputėse. Sporifikuoja balandžio—gegužės mėn. Kai sporos išsibarsto, sporifikuojantys stiebai nunyksta. Iš sporų išauga lytinės kartos atstovai gametofitai, kurių Lietuvoje nerasta. Daugiausia aptinkamas Nemuno ir jo intakų slėniuose. Paprastai auga ūksminguose, šaltiniuotuose juodalksniais, eglėmis ir ievomis apaugusiuose humusinguose upių šlaituose.

Zigmanto Gudžinsko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Lietuvoje retas augalas. Dažniausiai sudaro tankius sąžalynus. 1 m² vidutiniškai auga 5—20 vegetatyvinių ūglių. Sporifikuojantys ūgliai auga pavieniui arba negausiomis grupėmis.

Grėsmės ir apsauga. Gali nykti dėl medžių kirtimo, gaisrų, melioracijos. Atvirose vietose ūgliai nukenčia nuo pavasarinių šalnų.

Informacijos šaltiniai

Minkevičius A., 1959: Sporiniai induočiai — *Pteridophyta.* — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 1: 18—81. — Vilnius.
Naujalis J., 1995: Sporiniai induočiai kaip augalų bendrijų komponentai. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Equisetum telmateia is a relic plant, rare in Lithuania. It is distributed in the south of Lithuania, along spring-rich river slopes with Alnus glutinosa, spruce and Padus avium where it makes up a dense overgrowth. It commonly grows in clusters of 5—20 sprouts per 1 m².

Aprašė Jonas Remigijus Naujalis

Skyrius

Šertvūnai

Polypodiophyta

Šakotasis varpenis

Botrychium matricariifolium A. Braun ex W. D. J. Koch

KLASĖ DRIEŽLIELAINIAI (*OPHIOGLOSSOPSIDA*)
ŠEIMA DRIEŽLIELINIAI (*OPHIOGLOSSACEAE*)

1 (E) kategorija

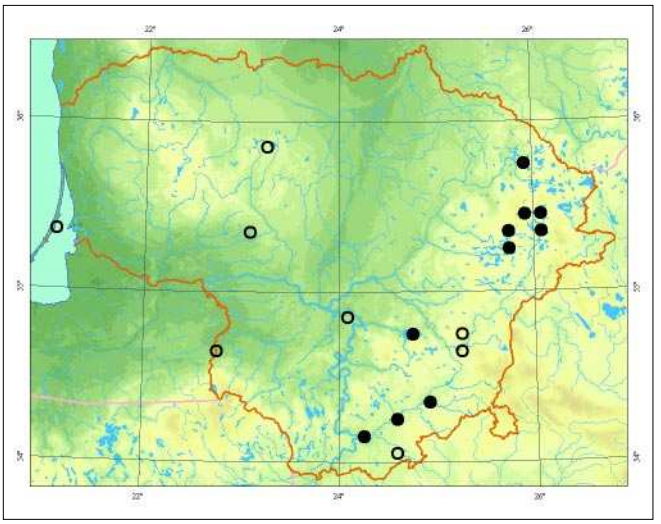
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos I priedą.

Paplitimas. Euroamerikinė, temperatinė rūšis. Daugiausia paplitusi Pietų Skandinavijoje ir Vidurio Europoje. Visame areale reta, sporadiškai aptinkama rūšis.
Lietuvoje žinomos radavietės telkiasi daugiausia pietinėje ir rytinėje dalyje. Rasta Ignalinos, Molėtų, Kauno, Raseinių, Švenčionių, Varėnos, Vilkaviškio, Utenos, Zarasų rajonuose, Šiaulių ir Vilniaus apylinkėse, Neringoje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, vasaržalis, vienalapis, iki 20 cm aukščio sporinis augalas trumpu šakniastiebiu. Lapas padalytas į 1–2 kartus plunksniškai skaldytą vegetatyvinę ir 2–3 kartus plunksniškai šakotą sporifikuojančią dalis. Dauginasi sporomis, kurios susidaro rutuliškose sporangėse. Sporifikuoja birželio–liepos mėn. Auga nederlingose žemažolėse sausose pievose, kartais pamiškėse.

Broniaus Šablevičiaus nuotrauka

Populiacijų gausumas. Lietuvoje labai retas augalas. Dažniausiai aptinkami pavieniai individai, nors kartais susidaro ganėtinai gausios augalų grupės. Augalams būdinga antrinė 2–3 metus trunkanti ramybės būsena. Užklupus ankstyvoms sausroms, augalų antžeminės dalys nunyksta liepos mėn. pirmoje dekadoje.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl augaviečių užžėlimo, sukultūrinimo, poilsiautojų.
Būtina nuolat vertinti populiacijų būklę.

Informacijos šaltiniai

Minkevičius A., 1959: Sporiniai induočiai – *Pteridophyta*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 1: 18–81. – Vilnius.
Naujalis J., 1995: Sporiniai induočiai kaip augalų bendrijų komponentai. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Botrychium matricariifolium is a very rare pteridophyte in Lithuania. It commonly grows in poor, dry dwarf grasslands in southern and eastern Lithuania. Populations are unstable, and are commonly found sporadically or in sparse groups.

Aprašė Jonas Remigijus Naujalis

Daugiaskiltis varpenis

Botrychium multifidum (S. G. Gmel.) Rupr.

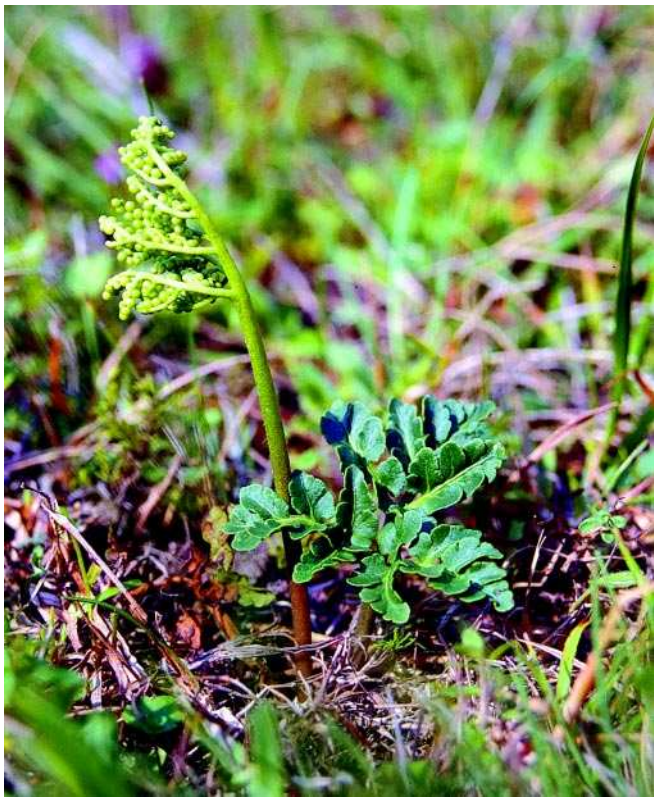
KLASĖ DRIEŽLIELAINIAI (*OPHIOGLOSSOPSIDA*)
ŠEIMA DRIEŽLIELINIAI (*OPHIOGLOSSACEAE*)

3 (R) kategorija

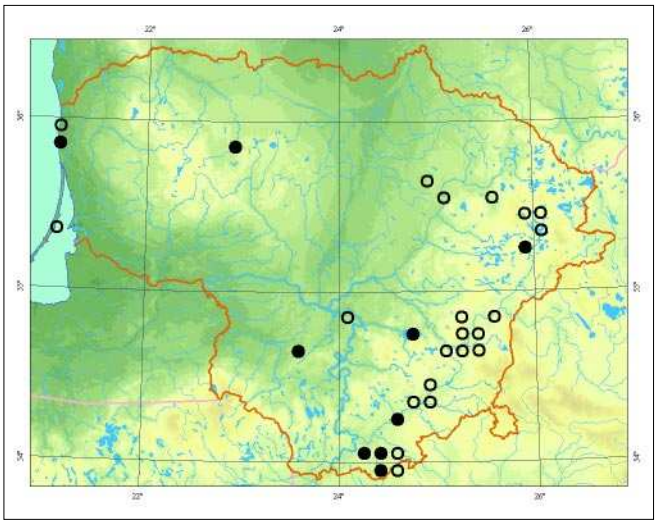
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.
Įrašyta į Berno konvencijos I priedą.

Paplitimas. Cirkumpoliarinė rūšis. Daugiausia paplitusi Šiaurės ir Vidurio Europoje bei rytinėje Šiaurės Amerikos dalyje. Kitose šiaurės ir pietų pusrutulio dalyse aptinkama sporadiškai.
Lietuvoje reta rūšis, daugiausia randama pietinėje ir rytinėje dalyje. Rasta Anykščių, Ignalinos, Kelmės, Marijampolės, Švenčionių, Trakų, Utenos, Varėnos, Vilniaus rajonuose, Kauno ir Palangos apylinkėse, Neringoje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, vienalapis, iki 25 cm aukščio sporinis augalas trumpu šakniastiebiu. Tamsiai žalias lapas paprastai turi plačiai trikampišką, plunksnišką vegetatyvinę dalį ir 1 šluotelės pavidalo sporifikuojantį fragmentą. Lapo vegetatyvinė dalis žiemojanti. Dauginasi sporomis, kurios susidaro rutuliškose sporangėse. Sporifikuoja liepos – rugpjūčio mėn. Auga sausose žemažolėse pievose, pušynuose ir jų aikštelėse.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Dažniausiai aptinkamos negausios, įvairaus dydžio, paprastai sporifikuojančių augalų grupės arba pavieniai individai.

Grėsmės ir apsauga. Gali nykti dėl augaviečių užžėlimo, sukultūrinimo, poilsiautojų.
Būtina nuolat vertinti populiacijų būklę.

Informacijos šaltiniai

Minkevičius A., 1959: Sporiniai induočiai – *Pteridophyta*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 1: 18–81. – Vilnius.
Naujalis J., 1995: Sporiniai induočiai kaip augalų bendrijų komponentai. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Botrychium multifidum is a rare pteridophyte in Lithuania. It commonly grows in dwarf grasslands, pine forests and glades. Populations comprise of single sporificated plants or sparse plant groups.

Aprašė Jonas Remigijus Naujalis

Mažasis varpenis

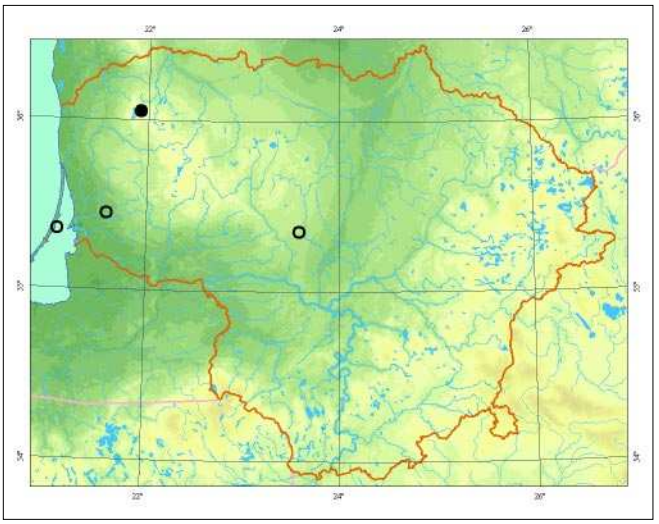
Botrychium simplex E. Hitchc.

KLASĖ DRIEŽLIELAINIAI (*OPHIOGLOSSOPSIDA*)
ŠEIMA DRIEŽLIELINIAI (*OPHIOGLOSSACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.
Įrašyta į ES Buveinių direktyvos II, Berno konvencijos I priedus.

Paplitimas. Euroamerikinė rūšis. Daugiausia paplitusi temperatinėje zonoje, prieraiši silpnai okeaninio klimato sritims. Auga šiaurrytinėje Šiaurės Amerikos dalyje, Baltijos jūros regione, Vidurio ir iš dalies Pietų Europos kalnuose. Visoje Europoje labai reta.
Literatūros duomenimis, ankstesniais metais Lietuvoje augo Neringoje, Inkakliuose (Šilutės r.) ir Kėdainių apylinkėse. 1996 m. rasta Žemaitijos nacionalinio parko teritorijoje, Juodupio ir Uošnos upelių santakos slėnyje (Plungės r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, vasaržalis, vienalapis, iki 10 cm aukščio sporinis augalas trumpu šakniastiebiu. Geltonai žalias lapas padalytas į skiautėtą vegetatyvinę ir 1 arba 2 kartus šakotą sporifikuojančią dalis. Dauginasi sporomis, kurios susidaro rutuliškose sporangėse. Sporifikuoja birželio—liepos mėn. Auga žemažolėse pievose, tyruliuose, miškų aikštelėse, ypač prie vandens telkinių.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Žemaitijos nacionaliniame parke negausią populiaciją sudarė tik sporifikuojantys augalai. Populiacijoms gali būti būdingas efemeriškumas.

Grėsmės ir apsauga. Vėlyvojo ledynmečio laikotarpio reliktinė rūšis. Gali nykti dėl augaviečių užžėlimo, sukultūrinimo, poilsiautojų.
Būtina nuolat vertinti populiacijų būklę.

Informacijos šaltiniai

Minkevičius A., 1959: Sporiniai induočiai — *Pteridophyta.* — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 1: 18—81. — Vilnius.
Lazdauskaitė Ž., 1996: Mažojo varpenio (*Botrychium simplex* E. Hitch.) radvietė Žemaitijos nacionaliniame parke. — Raudoni lapai, 4: 48. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Botrychium simplex is a very rare pteridophyte in Lithuania. The only known habitat was observed in Žemaitija National Park. A sparse sporificated population of plants was found in a stream valley with Nardus stricta in dwarf grassland.

Aprašė Jonas Remigijus Naujalis

Virgininis varpenis

Botrychium virginianum (L.) Sw.

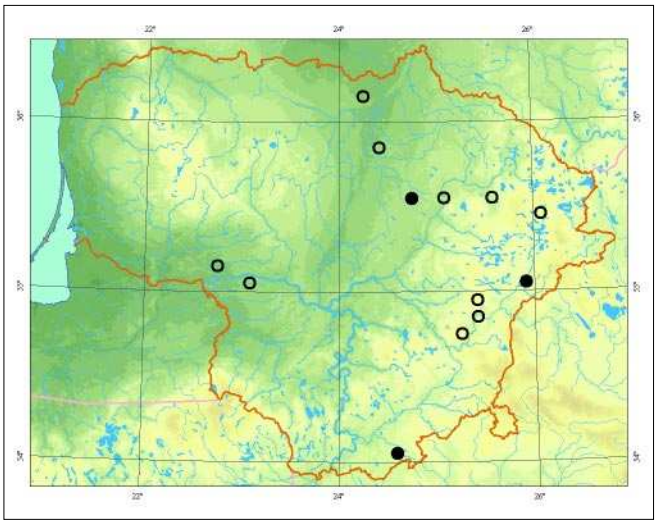
KLASĖ DRIEŽLIELAINIAI (*OPHIOGLOSSOPSIDA*)
ŠEIMA DRIEŽLIELINIAI (*OPHIOGLOSSACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Cirkumpoliarinė, temperatinė, kontinentinė rūšis. Paplitusi Šiaurės ir Rytų Europoje, Alpėse ir Karpatuose, Vakarų Sibire, Himalajuose, Mandžiūrijoje, Japonijoje, Šiaurės Amerikoje. Eurazijoje aptinkama sporadiškai.
Lietuvoje žinomos radavietės daugiausia telkiasi šiaurrytinėje dalyje. Rasta Anykščių, Ignalinos, Jurbarko, Panevėžio, Pasvalio, Šakių, Švenčionių, Utenos, Varėnos, Vilniaus rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, vasaržalis, vienalapis, 15–45 cm aukščio sporinis augalas trumpu šakniastiebiu. Lapas padalytas į 2–4 kartus trikampiškai plunksnišką vegetatyvinę ir 2 arba 3 kartus plunksnišką sporifikuojančią dalis. Dauginasi sporomis, kurios susidaro rutuliškose sporangėse. Sporifikuoja birželio–rugpjūčio mėn. Auga mišriuose ar spygliuočių miškuose, pasitaiko pamiškėse, miškų aikštelėse.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Lietuvoje labai retas augalas. Dažniausiai aptinkami pavieniai sporifikuojantys individai arba negausios jų grupės.

Grėsmės ir apsauga. Gali nykti dėl miškų kirtimo ar sausinimo, augaviečių pertvarkymo, poilsiautojų. Dalį augalų sunaikina gyvūnai.
Būtina nuolat vertinti populiacijų būklę.

Informacijos šaltiniai

Minkevičius A., 1959: Sporiniai induočiai – *Pteridophyta.* – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 1: 18–81. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Botrychium virginianum is a very rare pteridophyte in Lithuania. It commonly grows in coniferous or mixed forests in the northeast part of Lithuania. Generally single sporificated plants or sparse plant groups can be found.

Aprašė Jonas Remigijus Naujalis

Mūrinė kalnarūtė

Asplenium ruta-muraria L.

KLASĖ ŠERTVAINIAI (*POLYPODIOPSIDA*)
ŠEIMA KALNARŪTINIAI (*ASPLENIACEAE*)

4 (I) kategorija

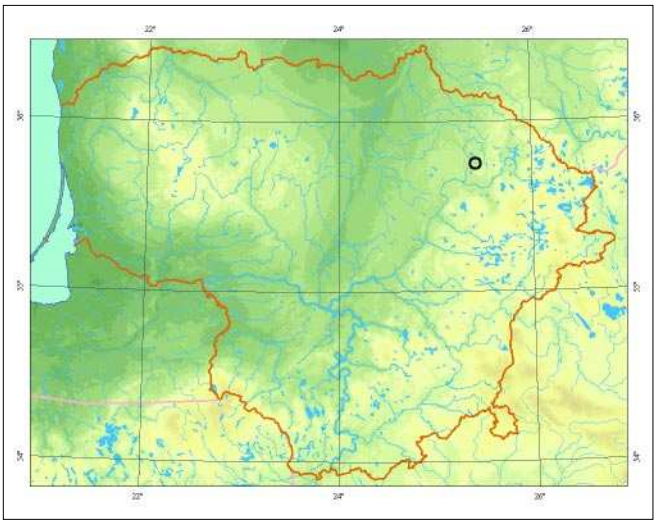
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Cirkumpoliarinė šiaurės pusrutulio rūšis. Daugiausia paplitusi Europoje. Kitur aptinkama temperatinės ir piečiau esančių zonų kalnuose. Prieraiši okeaninio klimato sritims. Dažniausiai auga kalnuose, lygumose retesnė.
Lietuvoje labai reta, auga ties rytine arealo riba. Aptikta Svėdasuose (Anykščių r.), 1995.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, višžalis, 5–15 cm aukščio žolinis augalas su horizontaliu šakniastiebiu, iš kurio išauga keli ar keliolika 2–3 kartus plunksniškai suskaldytų odiškų lapų. Plinta sporomis, kurios susidaro apatinėje lapų pusėje esančiose sporangėse. Sporifikuoja birželio–rugpjūčio mėn. Vegetatyviniu būdu dauginasi šakniastiebiais. Šviesomėgis kalkingų sausų substratų augalas. Natūraliose augavietėse dažniausiai aptinkamas uolų plyšiuose. Antrinėse augavietėse

Mindaugo Rylos nuotrauka

paplitęs ant senų mūrinių statinių, klinčių karjeruose. Lietuvoje rastas ant senos kapinių tvoros.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje labai retas augalas. Žinoma 1 radavietė, kurioje ant kapinių tvoros auga apie 200 daugiausia sporifikuojančių kerelių.

Grėsmės ir apsauga. Gali nykti dėl akmeninės tvoros savaiminio irimo, tvarkymo ir remonto.

Informacijos šaltiniai

Obelevičius S., 1999: Kalnarūtės (*Asplenium* L.) gentis Lietuvoje. – Botanica Lithuanica, 5 (2): 187–190.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Asplenium ruta-muraria is a very rare evergreen pteridophyte. 200 individuals can be found growing on an old cemetery fence in the Anykščiai district, in Svėdasai (found in 1995).

Aprašė Jūratė Tupčiauskaitė

Žalioji kalnarūtė

Asplenum viride Huds.

KLASĖ ŠERTVAINIAI (*POLYPODIOPSIDA*)
ŠEIMA KALNARŪTINIAI (*ASPLENIACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

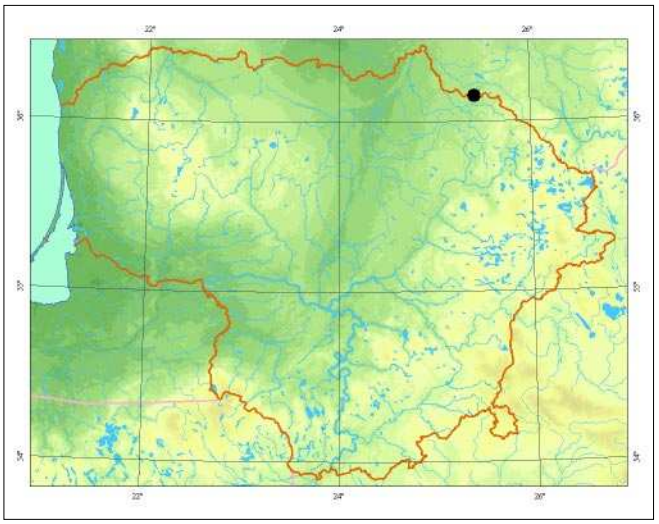
Paplitimas. Cirkumpoliarinė šiaurės pusrutulio rūšis. Arealą sudaro nedidelės dalys, aptinkamos nuo šalto iki šilto klimato zonų. Prieraiši okeaninio klimato sritims. Auga kalnuose, lygumose labai reta.
Aptikta Čedasų apylinkėse (Rokiškio r., 1997).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, vasaržalis, trumpu šliaužiančiu šakniastiebiu žolinis augalas. Lapai plunksniški, 5–15 cm ilgio. Plinta sporomis, kurios susidaro apatinėje lapų pusėje esančiose sporangėse. Sporifikuoja liepos–rugpjūčio mėn. Vegetatyviniu būdu dauginasi šakniastiebiais. Auga uolų plyšiuose, paprastai ganėtinai drėgnose, pavėsingose vietose. Lietuvoje rastas antrinėje augavietėje ant senos iš akmenų kalkiniu skiediniu mūrytos kapinių tvoros.

Populiacijų gausumas. Aptikta 1 sporifikuojantis, 2 vegetatyviniai ir keletas žuvusių augalų.

Mindaugo Kirstuko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Gali nykti dėl akmeninės tvoros savaiminio irimo, tvarkymo ir remonto.

Informacijos šaltiniai

Obelevičius S., 1999: Kalnarūtės (*Asplenium* L.) gentis Lietuvoje. – Botanica Lithuanica, 5 (2): 187–190.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Asplenium viride is a very rare pteridophyte. Three living and a few dead individuals were found on old cemetery fences in the Rokiškis district, in the Čedasai area in 1997.

Aprašė Jūratė Tupčiauskaitė

Šerinė kalnarūtė

Asplenium trichomanes L.

KLASĖ ŠERTVAINIAI (*POLYPODIOPSIDA*)
ŠEIMA KALNARŪTINIAI (*ASPLENIACEAE*)

1 (E) kategorija

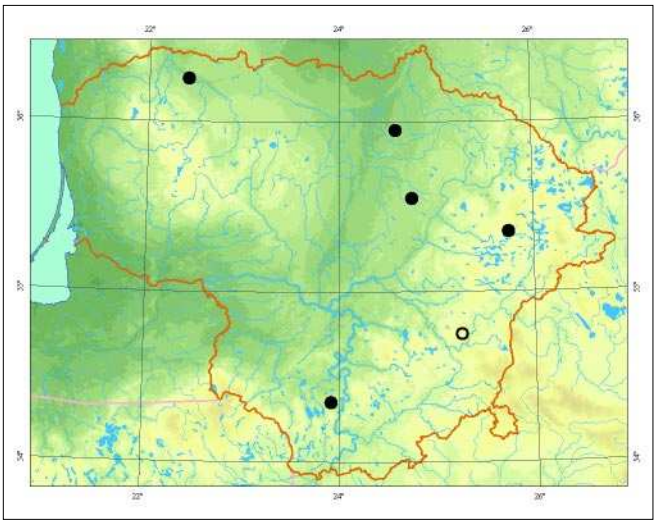
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Cirkumpoliarinė rūšis, aptinkama visame pasaulyje. Daugiausia paplitusi Europoje ir Šiaurės Amerikoje. Kitur randamos tik nedidelės arealo dalys. Prieraiši okeaninio klimato sritims. Dažniausiai auga kalnuose, lygumose reta.
Lietuvoje labai reta rūšis, auga ties rytine arealo riba. Pirmą kartą rasta 1941 m. Vilniaus apylinkėse, tačiau pastaraisiais dešimtmečiais šioje radavietėje neaptinkama. Rasta Žibikuose (Akmenės r.), Balkasodyje (Alytaus r.), Traupyje (Anykščių r.), Daujėnuose (Pasvalio r.), Saldutiškyje (Utenos r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, visžalis, 10–20 cm aukščio, šakniastiebis žolinis augalas. Lapai nuo 3 iki 25 cm ilgio, plunksniški. Plinta sporomis, kurios susidaro apatinėje lapų pusėje esančiose sporangėse. Sporifikuoja birželio–rugpjūčio mėn. Vegetatyviniu būdu dauginasi šakniastiebiais. Šviesomėgis ar pusiau ūksminis uolingų substratų ir šlaitų augalas. Antrinėse augavietėse randamas ant medžių šaknų, senų mūrinių statinių, klinčių karjeruose. Lietuvoje dažniausiai auga senų kapinių akmeninių tvorų plyšiuose. Taip pat rastas mišriame miške, upės šlaite.

Valerijaus Rašomavičiaus nuotrauka

Populiacijų gausumas. Kairiojo Nemuno intako Žilvios šlaito mišriame miške rastas tik 1 sporifikuojantis augalas. Ant senų akmeninių tvorų paprastai auga nuo vieno iki kelių šimtų, dažniausiai gausiai sporifikuojančių kerelių.

Grėsmės ir apsauga. Natūralioje augavietėje gali išnykti dėl miško kirtimo ar šlaito erozijos. Antrinėse augavietėse nyksta dėl akmeninių tvorų savaiminio irimo, jų tvarkymo ir remonto.

Informacijos šaltiniai

Obelevičius S., 1999: Kalnarūtės (*Asplenium* L.) gentis Lietuvoje. – Botanica Lithuanica, 5 (2): 187–190.
Minkevičius A., 1959: Sporiniai induočiai – *Pteridophyta.* – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 1: 18–81. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
Asplenium trichomanes is a very rare evergreen pteridophyte in Lithuania. A single plant was found on a steep slope in mixed forest. It commonly grows on secondary substratum or in the cracks of old cemetery stone fences.

Aprašė Jūratė Tupčiauskaitė

Miškinis spyglainis

Polystichum aculeatum (L.) Roth

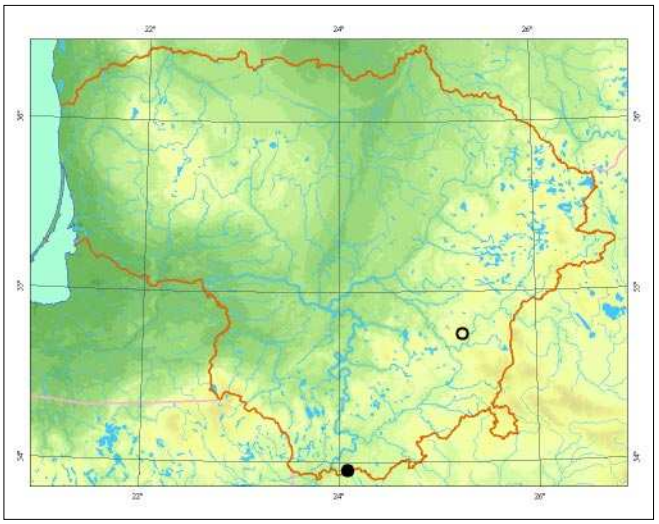
KLASĖ ŠERTVAINIAI (*POLYPODIOPSIDA*)
ŠEIMA PAPARTINIAI (*DRYOPTERIDACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

Paplitimas. Cirkumpoliarinė rūšis. Eurazijos apyvėsio klimato zonoje aptinkama kalnuose ir lygumose, apyšilčio ir šilto klimato zonose auga tik kalnuose. Prieraiši okeaninio klimato sritims.
Lietuvoje rasta 1821 m. Pilaitėje, Sudervės upelio šlaite (Vilniaus apyl.), ir 1822 m. Žemaitijoje. Vėliau nebuvo aptinkama ir laikyta išnykusia. 1996 m. rasta Raigarde (Druskininkų apyl.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, visžalis, 40–50 cm aukščio, žolinis šakniastiebis augalas. Lapai 30–80 cm ilgio, du kartus plunksniški. Plinta sporomis, kurios susidaro apatinėje lapų pusėje esančiose sporangėse. Sporifikuoja rugpjūčio–rugsėjo mėn. Vegetatyviniu būdu dauginasi šakniastiebiais. Ūksmingų, vidutinio drėgnumo arba drėgnų, derlingų plačialapių ir mišrių miškų augalas, kalnuose auga ant uolų, nuobirynų. Lietuvoje rastas spygliuočių miške.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Kol kas rastas vos 1 augalas.

Grėsmės ir apsauga. Gali nykti dėl miško kirtimo, poilsiautojų, augalų rinkimo.

Informacijos šaltiniai

Lazdauskaitė Ž., 1996: Miškinis spyglainis (*Polystichum aculeatum* (L.) Roth) Lietuvoje. – Botanica Lithuanica, 2 (4): 407–409.
Jundzilł J., 1822: Dołączamy tu rejestr części herbarza roślin skrytoplciowych, znalezionych w okolicach Wilna w r. 1821 i 1822. – Pamiętnik Farmaceuticzny Wileński, 2 (4): 651–654.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Polystichum aculeatum is a very rare pteridophyte in Lithuania. The only plant was found in the Raigardas valley in the Druskininkai region in 1996.

Aprašė Jūratė Tupčiauskaitė

Skyrius

Spygliuočiai (Pušūnai)

Pinophyta

Europinis kukmedis

Taxus baccata L.

KLASĖ PUŠAINIAI (*PINOPSIDA*)
ŠEIMA KUKMEDINIAI (*TAXACEAE*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

Paplitimas. Daugiausia paplitusi Europoje. Dar aptinkama Šiaurės Afrikoje, Mažojoje Azijoje, Kaukaze. Apyvėsėje zonoje randama lygumose, apyšilčio ir šilto klimato zonose auga kalnuose. Prieraiši labai okeaninio klimato sritims. Baltijos jūros pakrančių šalyse labai reta rūšis.
Lietuvoje išnykusi.

Biologija ir ekologija. Visžalis, dvinamis (kartais vienanamis), plokščiais spygliais, iki 30 m aukščio medis arba krūmas. Dauginasi sėklomis, kurios būna apgaubtos beveik rutuliško, apie 1 cm skersmens, ryškiai raudonos, rečiau oranžinės spalvos apysėklio. Sėklos dygsta sunkiai, neretai po 2–3 metų. Taip pat gali daugintis vegetatyviniu būdu: atlankomis, kelmų atžalomis. Labai nuodingas (išskyrus apysėklį). Pakantus ūksmei. Dažniausiai auga pavieniui ūksminguose miškuose antrame medžių arde, o atvirose vietose paprastai esti daugialiemenis krūmas. Gyvena 1 000–4 000 metų. Mediena viena tvirčiausių ir patvariausių iš visų spygliuočių, gražios tekstūros ir spalvos (raudonmedis). Plačiai auginamas želdynuose, atsparus karpymui. Išvesta daug veislių. Parkuose pasitaiko sulaukėjusių krūmų.

Populiacijų gausumas. XIX a. dar augo Prienų, Raseinių ir Švėkšnos apylinkių miškuose. Dabar Lietuvos miškuose natūraliai neauga.

Grėsmės ir apsauga. Visoje Europoje nykstanti reliktinė terciaro laikotarpio floros rūšis. Lietuvoje išnyko dėl gamtinių abiotinių (klimato keitimosi) ir biotinių (konkurencijos su kitais augalais) veiksnių bei žmogaus veiklos (kirtimo dėl vertingos medienos, ganymo miškuose, gaisrų).

Informacijos šaltiniai
Navasaitis M., Ozolinčius R., Smaliukas D., Balevičienė J., 2003: Lietuvos dendroflora. – Kaunas.
Pabrėža A., 1900: Botanika arba taislius Auguminis. – Shenandoah, Pa.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
Taxus baccata is a species that is extinct in the wild. It used to grow in forests in the Prienai, Raseiniai and Švėkšna areas in the 19th century. Now it is commonly grown in various gardens with escaped plants occuring in parks.

Aprašė Jonas Remigijus Naujalis

Skyrius

Žiediniai augalai (Magnolijūnai)

Magnoliophyta

Dirvinė nariuotė

Polycnemum arvense L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA BALANDINIAI (*CHENOPODIACEAE*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Vidurio ir Pietų Europoje, Mažojoje Azijoje, Kaukaze, pietinėje Vakarų Sibiro dalyje.
Lietuvoje XX a. viduryje rasta Pietryčių Lietuvoje ir Kauno apylinkėse. Archeofitas.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, smulkus, 3–20 cm aukščio augalas. Auga pasėliuose, dykvietėse, šiukšlynuose.

Populiacijų gausumas. Duomenų nėra.

Grėsmės ir apsauga. Intensyvi žemdirbystė. Galimas populiacijų atkūrimas ir palaikymas ekologinės žemdirbystės ūkiuose, saugomų teritorijų žinioje esančiuose žemės ūkio paskirties plotuose.

Informacijos šaltiniai
Lekavičius A., 1961: Balandiniai — *Chenopodiaceae*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 216–254. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
The species was recorded in the middle of the last century in southeastern and central Lithuania.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Gulsčioji jonažolė

Hypericum humifusum L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA JONAŽOLINIAI (*HYPERICACEAE*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Vakarų, Vidurio ir Pietų Europoje.
Lietuvoje paskutinį kartą rasta XX a. viduryje Varėnos r., netoli buvusios Senovės geležinkelio stoties, ir Druskininkuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis šakniastiebis augalas, gulsčiais, 5–15 cm aukščio stiebais. Žydi birželio–spalio mėn. Dauginasi vegetatyviniu būdu ir smulkiomis sėklomis. Pagrindiniame areale auga drėgnuose dirvonuose, ariamuose laukuose, kitose suardytos augalų dangos buveinėse (*Isoeto-Nanonjuncetea* klasės bendrijos).

Populiacijų gausumas. Nežinomas.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl buveinių keitimosi (dirvonų užžėlimo ir apželdinimo, šlapių žemių melioracijos, intensyvios žemdirbystės).
Populiacijas galima atkurti tinkamose buveinėse ir dirbtinai palaikyti.

Informacijos šaltiniai
Vilkevičiūtė N., 1971: Jonažoliniai — *Hypericaceae*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 695–703. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
The species was last recorded in the middle of the last century in southern Lithuania.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Šiaurinė katuogė

Rubus arcticus L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA ERŠKĖTINIAI (*ROSACEAE*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

Paplitimas. Šiaurės Europoje ir šiaurinėje Azijos dalyje. Lietuvoje rūšis yra už arealo ribos. VU herbariume saugomi 3 pavyzdžiai, surinkti XIX a. Vilniaus apylinkėse, Ukmergės ir Šalčininkų rajonuose. Šiame amžiuje minėtuose rajonuose rūšis nebuvo rasta, tačiau buvo aptikta 1 radavietė Rietavo apylinkių miškuose (Plungės r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, žolinis, 10–30 cm aukščio augalas šliaužiančiu šakniastiebiu, stačiais stiebais. Žydi birželio–liepos mėn. Vaisiai – kvapnūs ir saldūs kaulavaisiai subręsta rugpjūčio mėn. Vaisiai labai gardūs, bet dėl menko derliaus šiaurinė katuogė neveisiama. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Dažniausiai auga retuose pelkėjančiuose spygliuočių ir mišriuose miškuose, miškų aikštelėse. Aptinkami pavieniai augalai arba nedidelės jų grupės.

Populiacijų gausumas. Vienintelė populiacija Rietavo apylinkių miškuose (Plungės r., 1962) nuodugniai nebuvo tirta ir duomenų apie jos būklę nėra.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta pakeitus augavietes, dėl intensyvios ūkinės veiklos miškuose, ypač dėl miškų sausinimo.

Informacijos šaltiniai

Navasaitis M., Ozolinčius R., Smaliukas D., Balevičienė J., 2003: Lietuvos dendroflora. – Kaunas.

Summary

In Lithuania Rubus arcticus is beyond its distribution range. The Herbarium of Vilnius University has three specimens gathered in the 19th century in the Vilnius area, Ukmergė and Šalčininkai districts under preservation. In this century Rubus arcticus has not been found in the above-mentioned districts, but one locality has been recorded in forests in the Rietavas area (Plungė distr.). The population has not been studied, and no data is available.

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Dirvinė mažuolė

Aphanes arvensis L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA ERŠKĖTINIAI (*ROSACEAE*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

Paplitimas. Europoje, Mažojoje Azijoje, Šiaurės Afrikoje. Auga kaimyniniuose kraštuose: Latvijoje, Lenkijoje, Baltarusijoje.

Lietuva yra šiaurrytiniame arealo pakraštyje. Vieną kartą rasta Tūbausių geležinkelio stoties aplinkoje (Kretingos r., 1937).

Biologija ir ekologija. Vienmetis arba žiemojantis, 5–20 cm aukščio, stačiu arba kylančiu stiebu augalas. Žydi gegužės–rugsėjo mėn., dauginasi sėklomis. Paplitimo regionuose yra tipinga pasėlių, augančių nerūgščiuose lengvuose dirvožemiuose, piktžolė (*Stellarietea mediae* klasės bendrijos).

Populiacijų gausumas. Nežinomas.

Grėsmės ir apsauga. Rūšis labai jautri augimo sąlygoms: nyksta intensyvinant žemės ūkį.
Būtina atkurti ir dirbtinai palaikyti populiacijas ekstensyvaus žemės ūkio sklypuose (ekologiniuose ūkiuose, nacionaliniuose parkuose, muziejuose).

Informacijos šaltiniai

Snarskis P., 1971: Mažuolė – *Aphanes*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 224–225. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The species was once recorded in the vicinity of a railway station in Kretinga district (western Lithuania) in 1937.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Plūduriuojantysis agaras

Trapa natans L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA AGARINIAI (*TRAPACEAE*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.
Įrašyta į Berno konvencijos I priedą.

Paplitimas. Savaiminis arealas apima Europą, Aziją ir atogražų Afrikos dalį. Rūšis introdukuota ir natūralizavosi Šiaurės Amerikoje. Šiauriausios populiacijos aptinkamos iki 54–57° šiaurės platumos.

Lietuvoje šiuo metu nerandama rūšis. Manoma, kad Lietuvoje XIX a. savaime augo arba buvo auginama Kilučių ir Širvenos ežeruose (Biržų r.). Subfosilinių liekanų rasta ežerų ir pelkių poledynmečio laikotarpio nuogulose pietinėje ir šiaurrytinėje šalies dalyje. Plūduriuojantysis agaras iki šiol auga kaimyninių šalių — Latvijos ir Baltarusijos, ežeruose.

Biologija ir ekologija. Vienmetis vandens augalas. Stiebas iki 2 m ilgio, įsišaknijantis arba laisvai plūduriuojantis, su lapų skrotele vandens paviršiuje. Povandeniniai lapai siūliški, greitai nukrintantys. Jų vietoje išauga plunksniškai suskaldyti, fotosintezę atliekantys organai (galbūt pakitę prielapiai). Žiedai plūduriuojančių lapų pažastyse. Žydi birželio ir liepos mėn. Vaisius — kaulavaisis su 4 rageliais ir 1 sėkla. Sėklos dygsta po 4—6 mėn. ramybės periodo, vandens temperatūrai esant +10—12 °C. Dumble išlieka daigios iki 10 (50) metų. Vegetatyviai dauginasi ir plinta atitrūkstančiais stiebais su lapų skrotele. Auga neturtinguose karbonatų, eutrofiniuose stovinčiuose ir lėtai tekančiuose vandenyse.

Populiacijų gausumas. Nuo XIX a. duomenų nėra.

Grėsmės ir apsauga. Vandens tarša, apyežerių sausinimas ir kitoks pertvarkymas, vaisių rinkimas. Lietuvoje galėjo išnykti dėl pernelyg gausaus vaisių rinkimo ir nepalankių klimato pokyčių. Kadangi Lietuva yra šiauriniame arealo pakraštyje, galėjo pasitaikyti laikotarpių, kai vaisiai nesubręsdavo, iššaldavo ir nesudygdavo žiemojantys vaisiai ir t. t.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1971: Agariniai — *Trapaceae* — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 779—780. — Vilnius.

Summary

There is no record of the species' current existence in Lithuania. In the 19th century it occurred naturally or was cultivated in the Kilučiai and Širvena lakes (Biržai distr.). Plant subfossil remnants have been found in lake and bog sediments from the post-glacial period in the southern and northeastern parts of the country. It might have become extinct due to extensive fruit gathering or unfavourable climatic changes, which might have disturbed the normal cycle of plant development or affected the germinability of seeds accumulated in bottom sediments. The plant still occurs in the lakes of neighbouring countries such as Latvia and Belarus.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Volfgango putokšlė

Polygala wolfgangi Bernh.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA PUTOKŠLINIAI (*POLYGALACEAE*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2004 m.

Paplitimas. Rytinėje Vidurio Europos dalyje ir Rytų Europoje, Vakarų Sibire.
Lietuvoje labai reta rūšis, dabartiniu metu neaptinkama, manoma, kad išnykusi. Rūšis buvo aptikta XIX a. pirmoje pusėje dabartiniuose Paneriuose (Vilniaus r.) ir Paluknyje (Trakų r.). Literatūroje nurodytose vietose Nausėduose (Kretingos r.) ir Skomantuose (Klaipėdos r.) surinkti augalai priklauso kitai rūšiai — paprastajai putokšlei (*Polygala vulgaris*). Literatūroje nurodoma, kad dar buvo rasta Latavėnuose (Ukmergės r.), bet herbariumo pavyzdžių iš minėtos vietos nėra, todėl augalų tapatybės patikrinti negalima.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, nedidelius kerus su keletu stiebų sudarantis, 15—30 cm aukščio augalas. Žiedynas — tanki viršūninė kekė. Vainikėlis šviesiai mėlynas ar rausvai violetinis. Žydi gegužės—birželio mėn. Volfgango putokšlė panaši į skiauterėtąją (*Polygala comosa*) ir paprastąją (*Polygala vulgaris*) putokšles, bet nuo jų skiriasi ilgais (7,5—9 mm ilgio) šoniniais vainiklapiais (kitų dviejų rūšių jie ne daugiau kaip 7 mm ilgio). Užsimezgus vaisiams, dėžutė būna su aiškiu koteliu, o kitų dviejų rūšių augalų dėžutės bekotės. Be to, Volfgango, kaip ir paprastosios putokšlės, vainiklapiai dažniausiai mėlyni, kartais rausvi (skiauterėtosios putokšlės jie raudonai violetiniai). Dauginasi ir plinta sėklomis. Auga sausuose pušynuose, viržynuose, krūmuose, šlaituose, stepinėse pievose.

Populiacijų gausumas. Duomenų apie populiacijų būklę ir augalų gausumą nėra.

Grėsmės ir apsauga. Nykimo priežastys neaiškios, tikriausiai nyksta dėl buveinių pokyčių: pievoms užželiant mišku, tankiais krūmais, jas apželdinant spygliuočiais. Būtina patikrinti galimas rūšies buveines, ypač Pietryčių Lietuvoje. Gali būti, kad dėl panašumo į kitas dvi paplitusias rūšis, Volfgango putokšlė lieka nepastebėta.

Informacijos šaltiniai
Lekavičius A., 1971: Putokšliniai — *Plygalaceae*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 596—600. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

S*ummary*
Polygala wolfgangiana was recorded in Lithuania in the early 19th century only in Vilnius (Paneriai) and Trakai (Paluknis) districts. This species is probably extinct. A thorough search for this species in potential habitats, such as dry forest edges, heathlands, and open forest areas, is required, especially in southeastern Lithuania.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Kaufmano glindė

Pedicularis kauffmannii Pinzger

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA BERVIDINIAI (*SCROPHULARIACEAE*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m.

Paplitimas. Vidurio ir Pietrytinėje Europoje, Ukrainoje, Prieškaukazėje, Pietvakarių Sibire. Rytų Europos ir Vakarų Sibiro miškastepės bei šiaurinės stepės zonų subendemas.
Lietuvoje buvo žinoma tik Pošnios kaime (Lazdijų r., 1976 m.). Vėliau nerasta.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 15—60 cm aukščio augalas su trumpu šakniastiebiu ir kuokštinėmis sutrumpėjusiomis verpstiškomis šaknimis. Stiebas status, tankiai apaugęs garbanotais plaukeliais. Žiedai geltoni, taurelė gyslota, plaukuota. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Žydi birželio—liepos mėn. Auga sausose pievose, atviruose kalvų šlaituose (*Festuco-Brometea* klasės bendrijos).

Populiacijų gausumas. Augo pavieniui, atokiai. Populiacijos gausumas nenurodomas.

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę kelia tiek natūralūs, tiek antropogeniniai veiksniai. Ilgainiui keitėsi ekologinės sąlygos augavietėje. Neigiamą įtaką daro šienavimas netinkamu laiku, intensyvus ganymas, pievų arimas.

Informacijos šaltiniai
Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1976: Glindė — *Pedicularis*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 461—466. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: WI.

Summary
Pedicularis kauffmannii was known to exist in the southern part of the country (1976), with no subsequent recordings.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Širdžialapė kaldezija

Caldesia parnassifolia (L.) Parl.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA DUMBLIALAIŠKINIAI (*ALISMATACEAE*)

0 (Ex) kategorija

Satusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.
Įrašyta į Berno konvencijos I, ES Buveinių direktyvos II priedus.

Paplitimas. Europoje, Pietryčių Azijoje, Šiaurės Australijoje ir Afrikoje. Europoje labai reta ir nykstanti rūšis. Lietuva yra šiauriniame arealo pakraštyje. Augo Vilniaus apylinkėse, Alytaus ir Lazdijų r. ežeruose. Pastaruoju metu neaptinkama.

Biologija ir ekologija. Drėgnų pakrančių arba seklumų augalas. Daugiametė žolė su trumpu šakniastiebiu ir širdiškų lapų skrotele. Lietuvoje buvo randama žydinčių augalų, tačiau jų sėklos tikriausiai nesubręsdavo dėl per daug šalto klimato. Vegetatyviniu būdu dauginasi žiemojančiais pumpurais (turionais), kurie išauga ant panašių į žiedynstiebį, bet trumpesnių stiebų. Auga mezotrofinių vandens telkinių dumblingose pakrantėse. Daugų ežero įlankoje augo iki 1 m gylio plūdurlapių augalų juostoje kartu su lūgnėmis (*Nuphar luteum*), Ilgio ežere — helofitų juostoje, iki 30 cm gylio.

Populiacijų gausumas. Sprendžiant iš herbariumo rinkinių, gausiausia buvusi Verkių apylinkių populiacija. Kitose radavietėse augo tik pavieniai augalai.

Grėsmės ir apsauga. Rūšis yra arealo pakraštyje ir jos išlikimą (dėl klimato sąlygų) riboja galimybė daugintis tik vegetatyviniu būdu. Svarbi nykimo priežastis — pokyčiai, susiję su natūralia ir antropogenine vandens telkinių eutrofizacija.

Informacijos šaltiniai

Šarkinienė I., 1963: Papliauškiniai — *Alismataceae*. — Kn: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.) — Lietuvos TSR flora, 2: 92—102.
Herbariumo pavyzdžiai: WI.

Summary

The species is very rare and endangered throughout the whole of Europe. In Lithuania it is at the northern border of its distribution range. Caldesia parnassifolia was recorded in three localities (Verkiai environs, Banduragis bay of Lake Daugai and Lake Ilgis) it has not been found since the middle of the last century.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Tankialapė grenlandija

Groenlandia densa (L.) Fourr.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA PLŪDINIAI (*POTAMOGETONACEAE*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Europos ir Vakarų Azijos vidutinio ir šilto klimato juostose.
Lietuvoje labai reta rūšis. Per Lietuvą eina šiaurinė jos paplitimo arealo riba. Nurodomos 2 savaiminės radavietės: Nemune ties Sovetsku (Šilutės r.) ir Melnytėlės upelyje Druskininkų apylinkėse (Varėnos r.). Manoma, kad buvo dirbtinai įveista Trakų Vokės žuvivaisos tvenkiniuose. Naujų duomenų nėra nuo 1960 m.

Biologija ir ekologija. Daugiametis povandeninis augalas su ilgais šakniastiebais. Stiebas iki 0,4 m ilgio, su priešiniais lapais. Žydi liepos—rugpjūčio mėn. Lietuvoje niekada nerasta žydinčių augalų — dauginasi vegetatyviniu būdu. Auga upėse, upeliuose, ežeruose, tvenkiniuose. Tankialapių grenlandijų sudaromos bendrijos priskiriamos *Groenlandietum densae* asociacijai, ji laikoma upių sraunumų bendrijų (*Ranunculion fluitantis* sąjungos) būdinga rūšimi.

Populiacijų gausumas. Pastaraisiais metais galimos rūšies augavietės nepatikrintos.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl vandens taršos, hidrografinio tinklo pertvarkymo.
Būtina patikrinti buvusias radavietes.

Informacijos šaltiniai

Galinis V., 1961: Lietuvos TSR *Potamogeton* rūšys ir kai kurie jų hibridai. — LTSR MA Botanikos instituto straipsnių rinkinys, 1: 35—62.
Snarskis P., 1968: Vadovas Lietuvos augalams pažinti. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS.

Summary

The northern border of its distribution range crosses Lithuania. Spontaneous habitats were recorded on the Nemunas River beside Sovetsk (Šilutė distr.), Melnytėlė rivulet (Varėna distr., Druskininkai area); it was planted in Trakų Vokė fishery ponds (Trakai distr.). No new data has been available since 1960.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Lobelio čemerys

Veratrum lobelianum Bernh.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA MELANTINIAI (*MELANTHIACEAE*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Vidurio, Pietų ir Rytų Europoje, Kaukaze, Sibire, Pietų, Pietvakarių, Centrinėje ir Rytų Azijoje, Šiaurės Amerikoje.
Lietuva yra ties šiaurvakariniu rūšies arealo pakraščiu. XIX a. pabaigoje rūšis buvo aptikta Kauno apylinkėse. Literatūroje nurodoma, kad XX a. pirmoje pusėje rasta Kenoje (Vilniaus r., 1934) ir Gudelkų kaime (Trakų r., 1938), o XX a. antroje pusėje — Inkūnų kaime (Anykščių r., 1975 m.) ir Pašulių kaime (Kaišiadorių r., 1984).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, trumpus storus šakniastiebius išauginantis, 50–170 cm aukščio augalas. Žydi birželio–liepos mėn. Lobelio čemeriams būdingas ilgas brendimo laikotarpis – gamtoje augantys augalai žydėti pradeda tik sulaukę 16–30 metų. Vidutinė individų amžius trukmė apie 50 metų, nors kai kurie gyvena iki 80 metų. Dauginasi ir plinta vėjo nešiojamomis sparnuotomis sėklomis. Nurodoma, kad Lietuvoje Lobelio čemeriai augo pievose. Dėl ankstyvo šienavimo sėklos retai spėdavusios subręsti. Tinkamos buveinės yra šaltiniuotos pievos, žemapelkės, miškų aikštelės, pamiškės, krūmynai.

Populiacijų gausumas. Tikslių duomenų apie rūšies populiacijos gausumą Lietuvoje nėra. Sprendžiant iš populiacijų būklės gretimuose kraštuose, jos turėjo būti nedidelės arba labai mažos. 1975 m. nedidelė populiacija buvo aptikta Inkūnų kaime (Anykščių r.). Nurodoma, kad šaltiniuotoje pievoje su snapuotosiomis viksvomis augo keletas individų. Remiantis archyviniais duomenimis, vienas individas turėjo ne mažiau kaip 6 vegetatyvinius ir 3 generatyvinius ūglius. Nuo 1976 m. nurodytoje vietoje Lobelio čemerių nerasta. 1984 m. negausi populiacija aptikta Pašulių kaime (Livintų apyl.), bet po kelerių metų ji sunaikinta sukultūrinus pievą, kurioje augo Lobelio čemeriai.

Grėsmės ir apsauga. Lobelio čemerių populiacijos tikriausiai išnyko dėl buveinių keitimo (pelkėtų pievų ir žemapelkių melioravimo, pievų kultūrinimo). Ypač kenkia ankstyvas šienavimas, nes tada augalai nespėja subrandinti sėklų. Pakitus aplinkos sąlygoms, negausios lėtai augančių ir ilgai brėstančių Lobelio čemerių populiacijos sunyko. Kadangi augalai ilgaamžiai ir geba ištverti nepalankias sąlygas likdami vegetatyvinės būsenos, galima tikėtis aptikti išlikusių individų tose vietovėse, kuriose anksčiau buvo užregistruota Lobelio čemerių.

Informacijos šaltiniai

Ribokaitė R., 1963: Lelijiniai – *Liliaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 498–549. – Vilnius.
Lazdauskaitė Ž., Lapelė M., Lekavičius A., Jankevičienė R., Jukonienė I., 1986: Proekt vidov rastenij Krasnoj knigi Litovskoj SSR. – In: Osnovy okhrany rastitel'nogo pokrova Litovskoj SSR: 18–96. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

In Lithuania Veratrum lobelianum was recorded at the end of the 19th century in the Kaunas area. During the 20th century this species was recorded in Vilnius (Kena, 1934), Trakai (Gudelkos, 1938), Anykščiai (Inkūnai, 1975) and Kaišiadorys (Pašuliai, 1984) districts. In Lithuania Veratrum lobelianum became extinct due to the transformation of habitats.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Pelkinis kardelis

Gladiolus palustris Gaudin

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA VILKDALGINIAI (*IRIDACEAE*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.
Įrašyta į ES Buveinių direktyvos II priedą.

Paplitimas. Vidurio Europoje. Pagrindinė arealo dalis apima Prancūzijos pietryčius, šiaurinę Italijos dalį, Albaniją, Bulgariją. Kitose Vidurio Europos šalyse (Čekijoje, Slovakijoje, Lenkijoje, Vokietijoje) rūšis labai reta, išnykstanti.
Literatūroje nurodoma, kad Lietuvoje pelkinių kardelių 1821 m. buvo aptikta Romainiuose (dabar Kauno r.), apie 1885 m. – Lekėčių apylinkėse (dabar Šakių r.). XX a. literatūroje nurodoma, kad pelkinių kardelių buvo rasta Kirtimų, Trakų Vokės ir Žaliųjų ežerų (dabar Vilniuje), Trakų, Rūdninkų (Šalčininkų r.) apylinkėse. Herbariumo pavyzdžių, patvirtinančių minėtas nuorodas, prieinamose kolekcijose nėra.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, gumbasvogūnius išauginantis, 30–60 cm aukščio augalas. Geofitas. Žydi birželio pabaigoje–liepos mėn. Dauginasi sėklomis ir dukteriniais gumbasvogūniais. Nuo artimos rūšies – paprastojo kardelio (*Gladiolus imbricatus*) skiriasi retu žiedynu, sudarytu iš 2–5 (retai 6) žiedų. Visi žiedai paprastai būna nukreipti į vieną žiedyno pusę. Pelkinis kardelis nuo paprastojo skiriasi pažiedėmis (jos skirtingo ilgio), purka, dėžute (ritiniška, o ne kiaušiniška), taip pat beveik ištisai grubiai tinkliškai susiskaidžiusiais gumbasvogūnių lukštais.
Literatūroje nurodoma, kad Lietuvoje pelkiniai kardeliai augo pelkėtose pievose, miškų aikštelėse, krūmynuose.

Kitose šalyse jie dažniausi melvenynų (*Molinietalia*) bendrijose, karbonatų turtingame dirvožemyje. Neretai su pelkiniais kardeliais tose pačiose buveinėse aptinkama ir paprastųjų kardelių.

Populiacijų gausumas. Duomenų apie literatūroje minimų pelkinių kardelių populiacijų tuometinę būklę ir individų gausumą nėra.

Grėsmės ir apsauga. Visame areale sparčiai nykstanti rūšis. Labiausiai pelkinių kardelių populiacijoms pakenkė tinkamų buveinių naikinimas. Didelė dalis šios rūšies populiacijų, ypač šiaurinėje arealo dalyje, sunyko dar XIX a. pabaigoje ir XX a. pradžioje. Didžiausią įtaką turėjo pelkių sausinimas. Vėlesniu laikotarpiu rūšies nykimą lėmė dėl ūkininkavimo pokyčių vykstanti buveinių kaita (šlapioms pievoms ir žemapelkėms užželiant krūmais). Nemažai žalos jų populiacijoms padaro graužikai ir šernai, nes sunaikina gumbasvogūnius.
Lietuvoje būtina kruopščiai ištirti galimas buveines. Pelkinis kardelis gali būti neskiriamas nuo paprastojo kardelio. Jeigu būtų aptikta šios rūšies augalų, jų buveinėms turėtų būti taikomos specialios apsaugos priemonės.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1963: Vilkdalginiai — *Iridaceae*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 555—565. — Vilnius.
Hryniewiecki B., 1933: Tentamen Florae Lithuaniae. — Warszawa.

Summary
Seven localities of Gladiolus palustris in Lithuania had been reported since the 19th century, however, herbarium specimens in the available herbaria are absent and reference information is insufficient to determine their exact localities. This species probably became extinct due to habitat changes. Potential habitats should be carefully examined.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Gelsvasis saidrenis

Pycreus flavescens (L.) P. Beauv. ex Rchb.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA VIKSVUOLINIAI (*CYPERACEAE*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Visuose žemynuose atogrąžų ir vidutinio klimato juostose.
Lietuvos teritorija yra ties šiaurine arealo riba, nuo XX a. vidurio buvo žinomos tik istorinės radavietės Druskininkų, Trakų, Vilniaus, Daugų, Birštono apylinkėse.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, 3—20 aukščio, šviesomėgis augalas, sudarantis žemus kupstus. Žydi liepos—rugpjūčio mėn., dauginasi sėklomis. Galėtų augti upių, ežerų, tvenkinių laikinai užliejamose, ekstensyviai trypiamose pakrantėse, išdžiūstančiuose grioviuose. Vakarų Europoje įeina į *Isoeto-Nanojuncetaea* klasės bendrijų sudėtį.

Populiacijų gausumas. Paprastai auga grupelėmis, sudaro nedidelius sąžalynus.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta pertvarkant vandens telkinių pakrantes, joms užželiant stambiais nitrofiliniais ir daugiamečiais augalais.

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1963: Saidrenis — *Pycreus*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 304—305. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS,WI.

Summary
Not recorded since the middle of the last century. Historical localities were commonly the banks of the largest rivers.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Paprastoji vandens lelija

Nymphaea alba L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA LŪGNINIAI (*NYMPHAEACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

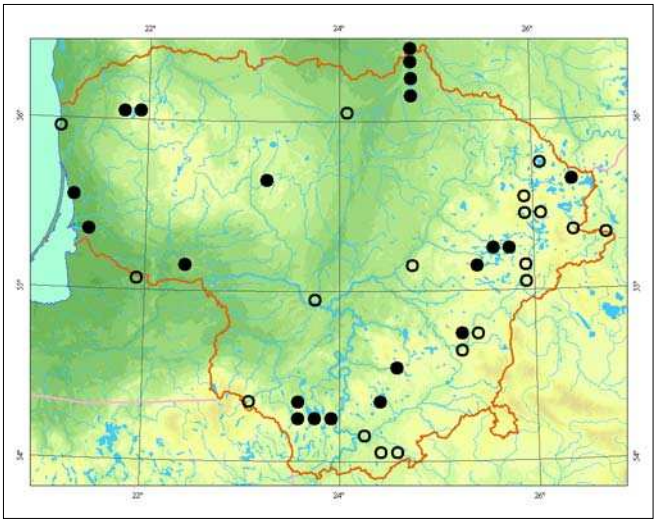
Paplitimas. Europoje, Mažojoje Azijoje.
Lietuvoje aptinkama visoje teritorijoje, bet gana reta. Daugiausia radaviečių aukštumų ežerynuose. Paplitimas nepakankamai aiškus dėl rūšies *Nymphaea alba* panašumo į hibridinę rūšį *Nymphaea* × *borealis.*

Biologija ir ekologija. Daugiametis, šakniastiebis vandens augalas, su povandeniniais ir plūduriuojančiais lapais. Žiedai dvilyčiai, balti, su beveik plokščia purka. Žydi birželio–rugpjūčio mėn. Dauginasi vegetatyviniu būdu ir sėklomis, kurios subręsta po vandeniu ąsotėlio pavidalo vaisiuje. Jas išplatina vandens srovės ir paukščiai. Sėklos išlieka daigios kelerius metus ir vandens telkiniui įšalus iki dugno. Auga stovinčiuose ir lėtai tekančiuose vandenyse: ežeruose, kūdrose, senvagėse, upėse, kanaluose. Dažniausiai auga 1–2 m gilumoje, tačiau gali augti ir sekliau, ir iki 3 m gylio. Didelių ežerų įlankose auga pavieniui. Mažesniuose užželiančiuose ežeruose sudaro vandens lelijų juostą kartu su kitais plūdurlapiais augalais – lūgnėmis, lelijomis, plūdėmis. Bendrijos priskiriamos *Nupharo-Nymphaeetum albae* asociacijai. Pelkiniuose ežeruose auga kartu su kiminais (*Sphagnum cuspidatum*).

Populiacijų gausumas. Naujausiose žinomose radavietėse populiacijos dažniausiai negausios, didelių sąžalynų nesudaro. Daugelyje radaviečių dabartinė būklė nežinoma.

Žydrūno Sinkevičiaus nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Vandens tarša, dugno nuosėdų šalinimas, žiedų skynimas, intensyvus poilsiavimas.

Informacijos šaltiniai
Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS.

Summary
The species is distributed almost throughout the whole country but is rather rare. The distribution is not clear due to its resemblance to a hybrid species Nymphaea × borealis. In the recent localities the populations are usually sparse, forming no large overgrowth. In many localities the current state is unknown.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Mažažiedė lūgnė

Nuphar pumilum (Timm) DC.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA LŪGNINIAI (*NYMPHAEACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

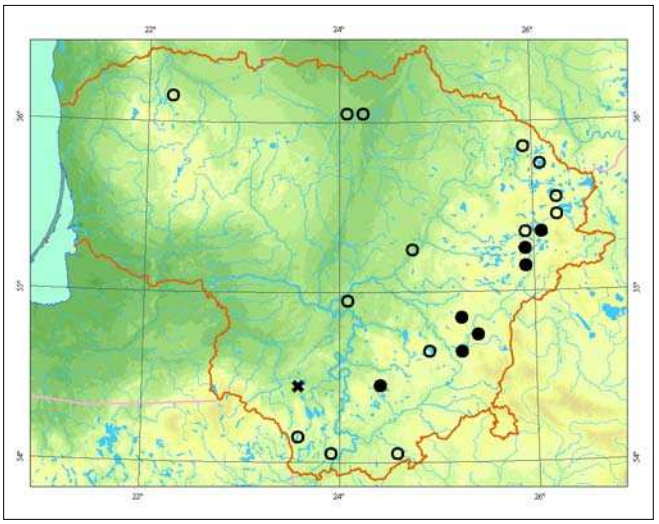
Paplitimas. Eurazijos šalto ir vidutinio klimato juostose. Lietuvoje daugiausia radaviečių rytinėje ir pietrytinėje dalyse. Rasta Ignalinos, Jonavos, Kauno, Lazdijų, Marijampolės, Mažeikių, Molėtų, Pasvalio, Rokiškio, Švenčionių, Trakų, Ukmergės, Varėnos, Vilniaus, Zarasų rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, šakniastiebis vandens augalas, su povandeniniais ir plūduriuojančiais lapais. Žiedai dvilyčiai, geltoni. Žydi liepos ir rugpjūčio mėn. Dauginasi vegetatyviniu būdu ir sėklomis, kurios subręsta ąsotėlio pavidalo vaisiuje. Auga mažuose, dažniausiai pelkiniuose ežeruose. Būdinga minkšto vandens ežerų rūšis. Auga nedidelėmis grupėmis arba keliolikos metrų ilgio ir 1–2 m pločio juostomis 0,5–3 m gylyje. Toje pačioje augavietėje gali gyvuoti pakankamai ilgai (pvz., Salotės ežere (Vilniaus r.) buvo pakartotinai rastas beveik po 200 metų). Pelkiniuose ežeruose vyrauja monodominantinės *Nupharetum pumili* bendrijos, rečiau kartu auga kiminai (*Sphagnum denticulatum, S. cuspidatum*) ar *Batrachospermun* genties raudondumbliai.

Populiacijų gausumas. Gausiausia pastaraisiais metais stebėta populiacija Kaliūkšlio ežere (Trakų r.), kuriame skirtingais metais žydinčių augalų skaičius svyruoja nuo 30 iki 200. Rūšis išnykusi Žuvinto ežere

Zofijos Sinkevičienės nuotrauka

(Alytaus r.), galbūt ir Mėlynajame ežere (Ignalinos r.). Daugelyje radaviečių populiacijų būklė nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Vandens tarša ir eutrofizacija, pernelyg intensyvus naudojimas poilsiui, apyežerių sausinimas.

Informacijos šaltiniai

Sinkevičienė Z., 2000: *Nupharetum pumili* Oberd. 1957 ex Th. Müller et Görs 1960 – mažažiedis lūgnynas – Kn.: *Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z.* (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 88–89. – Vilnius.

Summary

The species is rare in Lithuania; its localities are concentrated in the eastern and southeastern parts of the country. Very few localities recorded after 1990. In many habitats the state of populations is unknown. The species is extinct in Žuvintas (Alytus distr.) and probably Mėlynasis (Ignalina distr.) lakes. The most abundant currently observed population is in Lake Kaliūkšlis (Trakai distr.).

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Gležnalapė nertis

Ceratophyllum submersum L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA NERTINIAI (*CERATOPHYLLACEAE*)

3 (R) kategorija

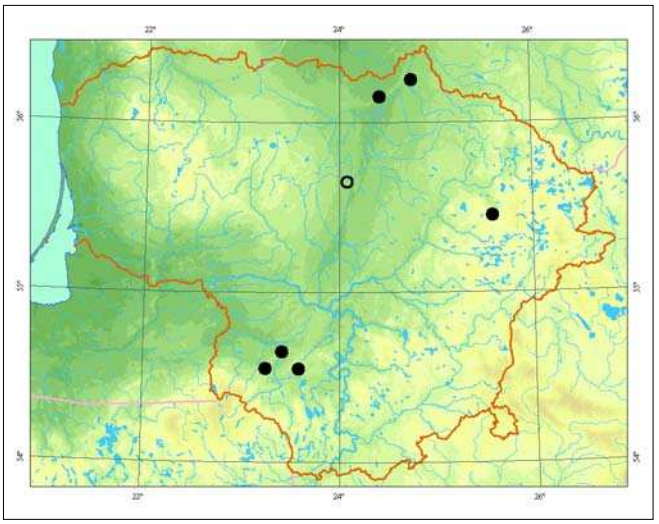
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2003 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Afrikoje, Šiaurės ir Pietų Amerikoje.
Lietuvoje rasta Biržų, Panevėžio, Pasvalio, Utenos, Marijampolės rajonuose. Turėtų būti paplitusi plačiau, bet šią rūšį sunku atskirti nuo paprastosios nerties (*Ceratophyllum demersum*).

Biologija ir ekologija. Silpnai įsišaknijantis povandeninis augalas. Stiebas iki 1 m ilgio, su 3 kartus dichotomiškai šakotų lapų menturiais. Derantys augalai Lietuvoje aptinkami retai. Daugiausia dauginasi vegetatyviniu būdu — stiebo dalimis ir žiemojančiais pumpurais (turionais), kurie susidaro vegetacijos pabaigoje, nugrimzta į dugną ir žiemoja. Gali augti ir gėluose, ir posūriuose vandenyse, tačiau iki šiol neaptiktas su jūra susijusiuose vandens telkiniuose. Auga nedideliuose stovinčiuose ir lėtai tekančiuose vandenyse — upėse, senvagėse, kanaluose, tvenkiniuose, kūdrose. Priešingai negu daugelis retų rūšių, gali augti ir labai turtinguose maisto medžiagų vandenyse (buvo rastas sename skystų atliekų saugojimo sąvartyno baseine). Sudaro *Ceratophylletum submersi* bendrijas, auga kitų vandens augalų bendrijose, dažniausiai iki 1 m gylio.

Zofijos Sinkevičienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Natūraliose augavietėse populiacijos dažniausiai negausios, sudarytos iš kelių dešimčių individų. Gausiausia iki šiol — pionierinė Mockėnų sąvartyno baseino populiacija (iki 1 000 individų), kuri yra laikina dėl sąvartyno eksploatacijos. Taip pat gausi populiacija aptikta Amalvo ežero polderio kanale.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia smulkių vandens telkinių sausinimas, hidrografinio tinklo pertvarkymas. Taip pat nyksta dėl vandens telkinių užaugimo ir konkurencijos su stambiais šakniastiebiais vandens augalais.

Informacijos šaltiniai
Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS, HSUD.

Summary
The species is rare and insufficiently studied in Lithuania. The most abundant populations were observed in artificial water bodies such as a dumping ground pool and polder canal. The species can tolerate a high amount of nutrients, but in eutrophic water bodies it disappears due to competition with other aquatic plants.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Trilapė bligna

Isopyrum thalictroides L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA VĖDRYNINIAI (*RANUNCULACEAE*)

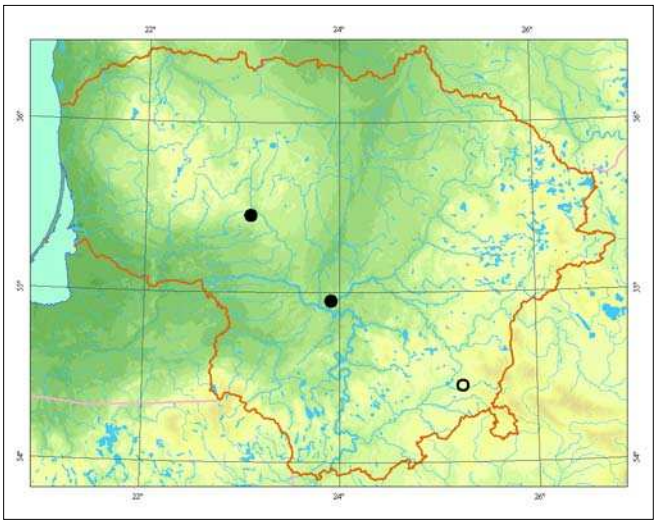
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Rūšies arealas plyti Vidurio Europoje, vidutinio klimato juostoje: nuo Pirėnų kalnų vakaruose iki Vidurio Ukrainos rytuose; nuo Vidurio Italijos ir Balkanų pietuose iki Lietuvos ir Baltarusijos šiaurėje. Lietuvoje žinomos 2 išlikusios augavietės: Kamšos miške (Kaune, Marvelėje) ir Dubysos slėnyje ties Lyduvėnais (Raseinių r.). Anksčiau buvo rasta Jašiūnų apylinkėse (Šalčininkų r.), Vilniuje prie Žaliųjų ežerų, Blinstrubiškių miške (Raseinių r.) ir Marijampolės rajone.

Biologija ir ekologija. Daugiametis šakniastiebis augalas, pavasarinis efemeroidas. Lapai vieną arba du kartus trilapiai; lapeliai triskilčiai. Žiedai pavieniai, balti. Žydi balandžio mėn. (rečiau — gegužės pradžioje). Dauginasi šakniastiebiais ir sėklomis. Nuodingas, sukaupia daug įvairių alkaloidų ir cianogeninių glikozidų. Auga *Carpinion* ir *Alnion incanae* sąjungų lapuočių miškuose, kuriuose vyrauja liepos, baltalksniai, skroblai, klevai, pasitaiko eglių. Mėgsta derlingus priemolio ir priesmėlio dirvožemius.

Populiacijų gausumas. Vegetacijos laikotarpiu sudaro sąžalynus po keliasdešimt arba kelis šimtus individų. Literatūroje nurodoma, kad prie Lyduvėnų esančioje populiacijoje augalai subrandina mažai sėklų, o jaunų individų labai negausu, tačiau kitur atliktų tyrimų duomenimis, palankiausiomis sąlygomis populiacijose vyrauja generatyviniai individai ir daigai. Tinkamomis sąlygomis augalai toje pačioje vietoje ilgai išsilaiko: išlikusi populiacija Kamšos miške pirmąkart paminėta 1898 m.

Grėsmės. Miškų kirtimas, mindymas, augalų skynimas, dirvožemio erozija.

Informacijos šaltiniai

Jurkuvienė M., 1999: Trilapės blignos (*Isopyrum thalictroides* L.) paplitimas ir augimviečių sąlygos Lietuvoje. — Botanica Lithuanica, 5 (4): 387—392.
Apalia D., 1961: Vėdryniniai — *Ranunculaceae*. — *Natkevičaitė-Ivanauskienė* (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 357—444. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Kęstučio Obelevičiaus nuotrauka

Summary

In Lithuania, Isopyrum thalictroides has survived in two sites near Kaunas and Lyduvėnai (Raseiniai distr.). The species occurs in broadleaved forests (Carpion, Alnion incanae). The plants are vernal ephemeroids with a short vegetation period, though the populations can survive over a century. The species is threatened by forest clearing, trampling, picking and soil erosion.

Aprašė Raimondas Čiuplys

Vėjalandė šilagėlė

Pulsatilla patens (L.) Mill.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA VĖDRYNINIAI (*RANUNCULACEAE*)

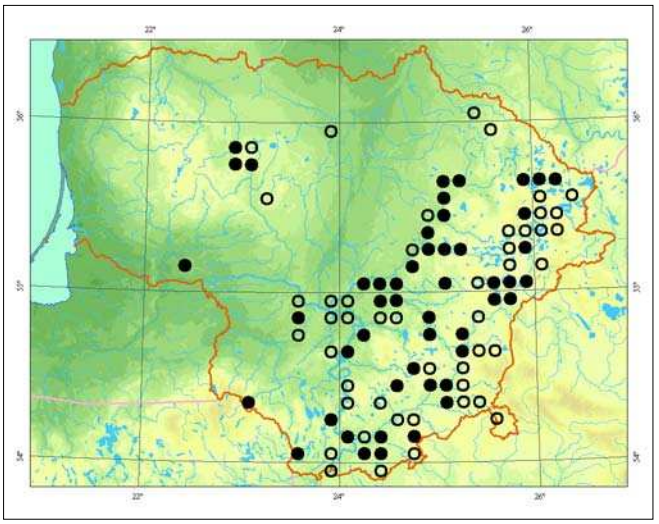
2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.
Įrašyta į ES Buveinių direktyvos II, Berno konvencijos I priedus.

Paplitimas. Arealas apima Vidurio Europos rytinę dalį, Rytų Europą ir Vakarų Sibirą.
Lietuvoje populiacijos telkiasi pietiniuose ir rytiniuose rajonuose. Pietinėje Pajūrio žemumos dalyje rūšis buvo aptikta tik XIX a.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, iki 35 cm aukščio augalas. Žydi balandžio–gegužės mėn. Dauginasi sėklomis. Šviesomėgis, ūksmės ir konkurencijos nepakenčiantis augalas. Lietuvoje auga sausuose ar apysausiuose smėlio ar priesmėlio, kartais karbonatų turinčiuose dirvožemiuose, kurių reakcija neutrali arba silpnai šarminė. Vėjalandės šilagėlės sėklos geriausiai dygsta pirmais metais, o 4 metų sėklos tampa visai nedaigios. Subrendusios ir išsibarsčiusios sėklos į dirvožemį įsirausia pačios, sukantis higroskopiškam, akuotą primenančiam vaisiaus snapeliui.

Populiacijų gausumas. Dauguma populiacijų yra nedidelės, jas sudaro pavieniai augalai (paprastai iki 10), aptinkami dideliame plote, arba mažos atskirtos grupelės. Esant palankioms sąlygoms, 1 m² gali būti iki 50 ar daugiau individų. Visas vėjalandžių šilagėlių populiacijų užimamas plotas šalyje gali būti mažesnis kaip 500 ha ir gali būti išlikę nuo 10 000 iki 15 000 individų.

Jono Augustausko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Tiesioginis augalų naikinimas (žiedų skynimas), buveinių pokyčiai (medynų tankėjimas), ištisinės samanų dangos susidarymas. Kai kuriose buveinėse grėsmę kelia invaziniai augalai, ypač gausialapiai lubinai.
Palankiai populiacijas veikia spyglių ir nuokritų bei samanų paklotės šalinimas, dalinis dirvožemio praardymas, paženiniai gaisrai. Norint veiksmingai organizuoti ir įgyvendinti rūšies apsaugos priemones, reikia pakeisti teisės aktus.

Informacijos šaltiniai

Apalia Dz., Lekavičius A., 1961: Šilagėlė — *Pulsatilla*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 393–402. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

In Lithuania Pulsatilla patens is distributed in the eastern part of the country and isolated populations are known in Šiauliai, Kelmė and Tauragė districts. The most significant decrease of populations has been noted around towns and villages. The picking of flowers and habitat changes threaten this species.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Rėpliojantysis vėdrynas

Ranunculus reptans L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA VĖDRYNINIAI (*RANUNCULACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2003 m.

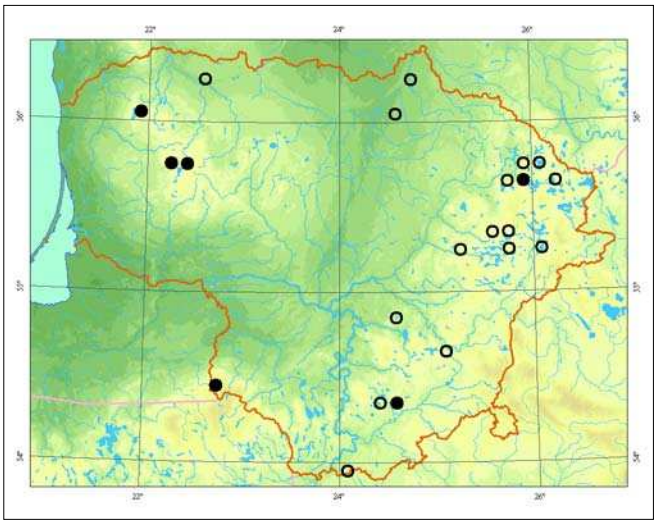
Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje. Lietuvoje gana reta rūšis. Daugiausia radaviečių rytinėje šalies dalyje, labai mažai – Vidurio Lietuvoje. Dabartinis rūšies paplitimas ištirtas nepakankamai – nuo 1992 m. žinomos tik 6 radavietės.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 5–10 cm aukščio augalas, šliaužiančiais, kiekviename tarpubamblyje įsišaknijančiais stiebais. Smulkūs geltoni žiedai išauga iš kiekvieno tarpubamblio. Žydi nuo birželio iki rugsėjo mėn. Iš vieno žiedo išauga 2–5 vaisiukai, kiti nunyksta. Auga nusekusių ežerų smėlėtuose ir akmenuotuose krantuose, atabradų seklumose, kartais iki 1 m gylio. Rečiau aptinkamas upių pakrantėse, žvyro karjeruose. Kaip pionierinė rūšis kartais sudaro nemažus sąžalynus kitais augalais neapaugusiuose nusekusių ežerų krantuose, dažniau auga nendrių (*Phragmitetum australis*) ir duonių (*Eleocharitetum palustris*) bendrijose. Gilesnėse augavietėse auga su maurabragiais (*Chara aspera, Chara contraria*) ir plūdėmis (*Potamogeton* spp.).

Populiacijų gausumas. Visose naujausiose šiuo metu žinomose radavietėse Platelių (Plungės r.), Lūksto (Telšių r.), Vištyčio (Vilkaviškio r.), Pabiezninkių (Varėnos r.), Tauragno (Utenos r.) ežeruose populiacijos yra gana gausios, tačiau joms tinkamų augaviečių tolydžio mažėja.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl vandens taršos, eutrofizacijos, pernelyg intensyvus pakrančių naudojimas poilsiui, pakrančių ir atabrado seklumų užaugimo kitais augalais.
Rūšiai išlikti padėtų pakrančių nendrynų šalinimas.

Informacijos šaltiniai

Apalia Dz., Lekavičius A., 1961: Kurklė – *Batrachium*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 409–414. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS.

Summary
The species is recorded almost throughout the whole country but is rather rare. Most of the localities are in the eastern part of the country; very few are in central Lithuania. Since 1992 the species has been found in large, usually mesotrophic lakes. Although the species is rather abundant in six of the currrently known localities, habitats suitable for the species are in decline due to extensive recreation and the overgrowth of lakesides with other plants.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Tuščiaviduris rūtenis

Corydalis cava (L.) Schweigg. et Körte

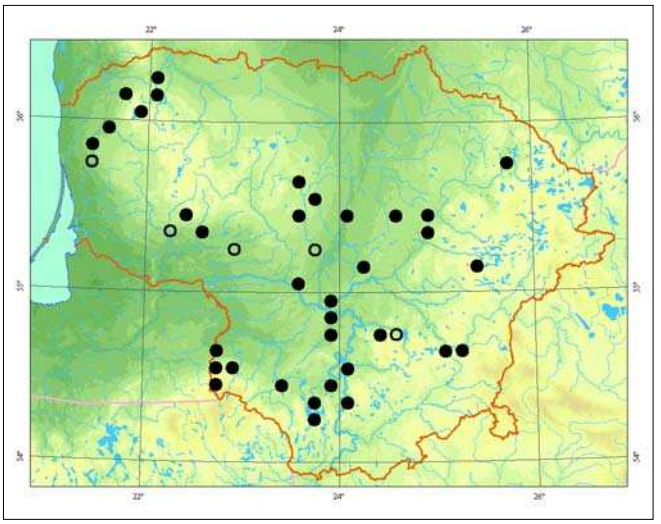
KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA ŽVIRBLIARŪTINIAI (*FUMARIACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Europoje, išskyrus šiaurrytinius rajonus ir pietinėje Skandinavijos dalyje.
Lietuva yra ties šiaurrytiniu rūšies arealo pakraščiu. Dažniau randama vakarinėje, pietvakarinėje, viduri-nėje dalyse.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 0,2–0,3 m aukščio žolinis augalas, pavasarinis efemeroidas, atsargas kaupiantis ir pavasarį išaugantis iš tuščiavidurio stiebagumbio. Žydi balandžio pabaigoje–gegužės pradžioje, medžiams dar nesulapojus, kol miške būna pusiau šviesomėgiams augalams tinkamas apšvietimas. Žydėjimo metu dažnai vyrauja žolių dangoje, ypač drėgnuose, nerūgščiuose, karbonatinguose, daug perpuvusių nuokritų turičiuose priemolio dirvožemiuose. Dauginasi sėklomis, kurios subręsta vasaros pradžioje. Jas išplatina skruzdėlės. Sėkloms subrendus, sunyksta antžeminė augalo dalis. Medingas. Dekoratyvus. Aptinkamas plačialapių (*Querco-Fagetea* klasės bendrijos) miškuose, krūmuose. Dauguma augaviečių yra mišku apaugusiuose upių slėniuose, raguvose.

Broniaus Šablevičiaus nuotrauka

Populiacijų gausumas. Auga įvairaus dydžio grupėmis. Tinkamiausiomis sąlygomis, žydėjimo metu sudaro ištisinę dangą.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta pakeitus augavietes, dėl miškų gaisrų, dėl kertant miškus išdraskytų dirvožemių, neišvežtų šakų krūvų, skinant ar perkeliant į darželius. Yra duomenų, kad miške po plynųjų kirtimų tuščiavidurių rūtenių populiacijose smarkiai sumažėja individų skaičius.

Informacijos šaltiniai

Bagdonaitė A., 1961: Rūtenis – *Corydalis*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 472–476.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

In Lithuania the species is at the northeastern border of the distribution range. Corydalis cava is more frequent in the western, southwestern and central parts of Lithuania. It is found in broadleaved forests and among shrubs, most frequently in river valleys. Corydalis cava grows in groups of various sizes; under optimum growing conditions the species gains entire coverage during flowering.

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Tarpinis rūtenis

Corydalis intermedia (L.) Mérat

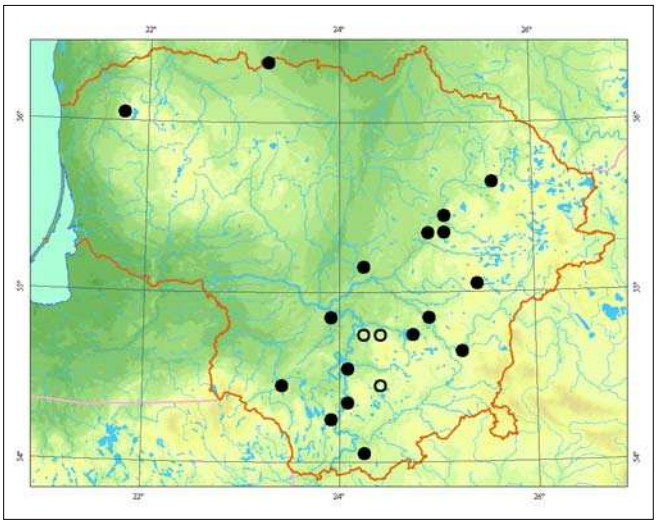
KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA ŽVIRBLIARŪTINIAI (*FUMARIACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Vidurio ir Šiaurės Europoje.
Lietuva yra ties rytiniu rūšies arealo pakraščiu. Dažniau aptinkama pietinėje, pietrytinėje ir rytinėje dalyse (Alytaus, Anykščių, Kaišiadorių, Kauno, Marijampolės, Molėtų, Trakų, Ukmergės, Utenos, Vilniaus r.), kitur reta, aptikta tik Žagarės apylinkėse ir Stirbaičių miške (Plungės r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 10–15 cm aukščio žolinis augalas. Pavasarinis efemeroidas, atsargas kaupia rutuliškuose, pilnaviduriuose šviesiai ruduose stiebagumbiuose. Žydi balandžio mėn. pabaigoje–gegužės pradžioje, medžiams dar nesulapojus. Dauginasi sėklomis, kurioms subrendus (pirmoje vasaros pusėje) sunyksta antžeminė augalo dalis. Sėklos turi baltus mėsingus priedėlius, viliojančius skruzdėles, kurios išnešioja sėklas ir taip išplatina augalus. Auga plačialapių ar mišriuose miškuose (*Querco-Fagetea* klasės bendrijos), krūmuose, pamiškėse. Ypač mėgsta miškingus upių slėnių šlaitus, raguvas, kuriose arti paviršiaus yra karbonatų arba mergelių.

Žydrūno Sinkevičiaus nuotrauka

Populiacijų gausumas. Auga įvairaus dydžio grupėmis, tačiau ištisinio susivėrusio žolyno paprastai nesudaro. Vienoje didesnių populiacijų, esančioje Anykščių r. ir užimančioje 0,5 ha plotą, 1 m² suskaičiuota apie 30 augalų, kitoje – 1 m² 50 juvenalinių augalų.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta pakeitus augavietes, dėl miškų gaisrų, dėl kertant miškus išdraskytų dirvožemių, ant populiacijos suvertus šakų krūvas. Jeigu toje pačioje vietoje auga paprastasis rūtenis (*Corydalis solida*), nyksta dėl hibridizacijos.

Informacijos šaltiniai

Bagdonaitė A., 1961: Rūtenis – *Corydalis*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 472–476.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

Corydalis intermedia is most frequent in the southern, southeastern and eastern parts of Lithuania; elsewhere it is rare. The species grows in broadleaved or mixed forests, among shrubs and along forest edges, forming groups of different sizes.

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Šaltininė menuva

Montia fontana L.

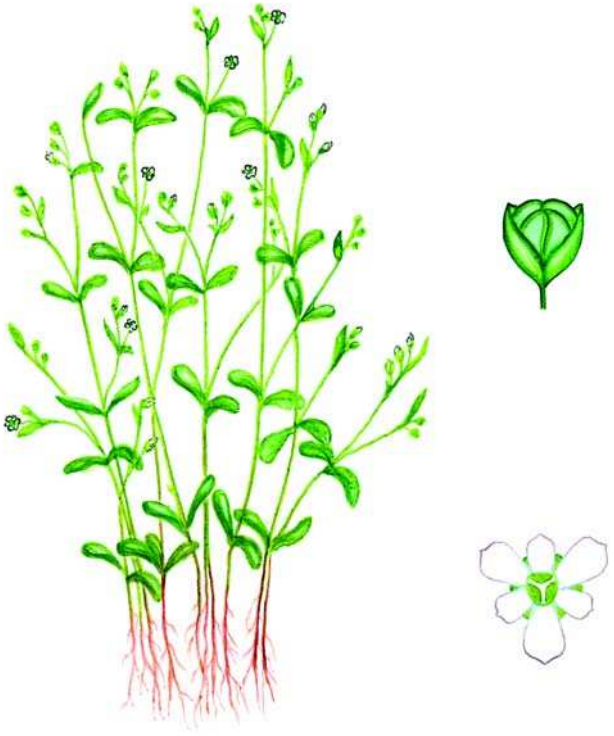
KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA PORTULAKINIAI (*PORTULACACEAE*)

4 (I) kategorija

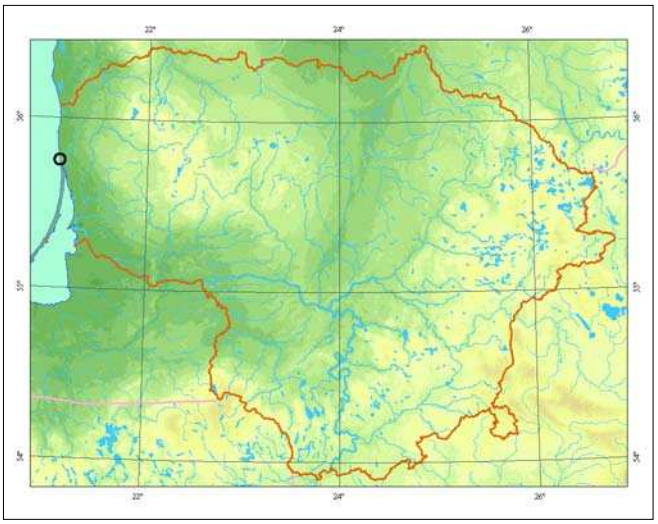
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

Paplitimas. Šiaurės ir Vidurio Europoje, rytinėje Šiaurės Amerikos dalyje.
Lietuvoje žinoma 1 radavietė prie Kalotės ežero (Klaipėdos r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 0,1–0,25 m aukščio žolinis augalas plūduriuojančiais ar besidriekiančiais pažeme stiebais. Žydi gegužės–liepos mėn. Dauginasi vegetatyviniu būdu ir sėklomis. Šiaurinėje Kalotės ežero dalyje augo dumblingame ežero krante, netoli atabrado, keleto kvadratinių metrų plote, kartu su kitais augalais sudarydamas ištisinę dangą. Pakartotinų tyrimų metu neaptiktas. Šiauriniame ežero krante susiformavęs brandus juodalksnynas, kuris plyti iki pat vandenyje augančios nendrių juostos, ir nebėra augalais neapžėlusių dumblingų pakrančių bei atabrado. Kadangi šaltininė menuva plinta ne tik vegetatyviniu būdu, bet ir sėklomis, susidarius palankioms sąlygoms, gali išaugti iš išlikusio sėklų banko.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Vienintelėje radavietėje 1974 m. šaltininių menuvų buvo aptikta keleto kvadratinių metrų plote.

Grėsmės ir apsauga. Gali sunykti pasikeitus augavietei, suintensyvėjus ūkinei ar poilsinei veiklai (rengiant poilsiavietes, dėl trypimo).

Informacijos šaltiniai

Aleksandravičiūtė B., 1961: Menuva – *Montia.* – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 266–267.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The only locality in Lithuania is known to exist beside Lake Kalotė in Klaipėda district. In 1974 Montia fontana grew on a silty lakeshore beside the shallows on an area of several square metres forming an entire coverage with other plants.

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Siauralapė smiltė

Arenaria saxatilis L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA GVAZDIKINIAI (*CARYOPHYLLACEAE*)

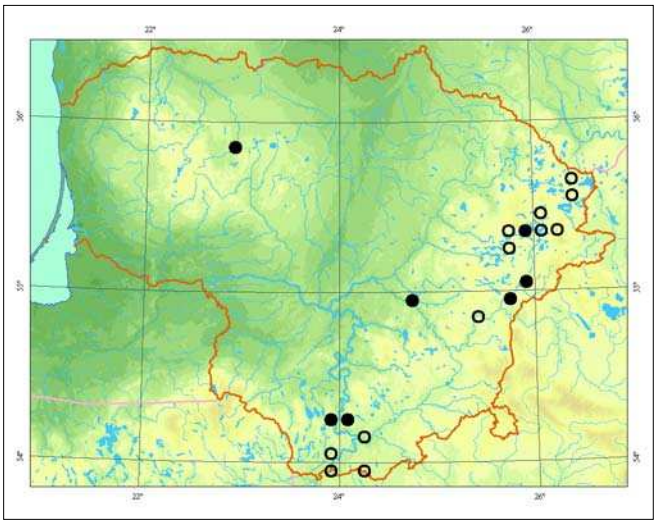
2 (V) kategorija

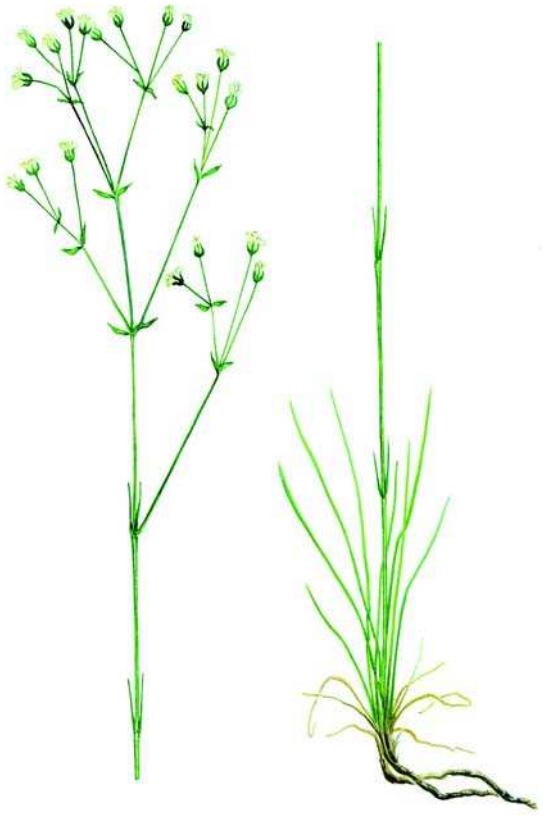
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Rytų ir Pietų Europoje, Sibire, Centrinėje Azijoje. Kontinentinė stepių rūšis.
Lietuvoje paplitusi pietrytinėje dalyje: Žaliųjų ežerų apylinkėse (Vilniaus r.), Varėnos, Lazdijų, Švenčionių, Ignalinos, Zarasų rajonuose. Pavienės radavietės yra Kauno (Girionys), Raseinių ir Kelmės rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 20–40 cm aukščio augalas, su šeriškų lapų kuokštais pamatuose. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Žydi birželio–liepos mėn. Dekoratyvus. Auga sausuose pušynuose, šlaituose, sausose pievose. Būdinga *Koelerion glaucae* sąjungos rūšis. Neretai auga retuose pušynuose, *Peucedano-Pinetum* bendrijose.

Populiacijų gausumas. Tinkamose augavietėse populiacijos gausios. Ignalinos ir Varėnos r. gausios populiacijos ir monodominantiniai sąžalynai plyti pušynų aikštelėse, retmėse ir pamiškėse. *Arenaria saxatilis* sudaro tankias vejas ir kerus su vegetatyviniais ir generatyviniais ūgliais. Pavieniai individai ar jų grupelės (5–8 individai) aptinkami ir nebūdingose šiems augalams *Querco-Fagetea* bendrijose. Pasitaiko gausių, tačiau trumpalaikių populiacijų naujai išartose ir apleistose smėlėtose pamiškėse.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Augalas retas dėl tinkamų augaviečių stokos. Augavietės tiek natūraliai, tiek dėl ūkinės veiklos nuolat keičiamos. Pagrindinės nykimo priežastys yra netinkamas ganymas (gyvulių skaičius, ganymo laikas), pavasarinis žolės deginimas, natūralus atvirų plotų užaugimas.

Informacijos šaltiniai

Snarskis P., 1961: Smiltė – *Arenaria*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 292–294 – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

This continental species has a rather limited distribution in southeastern Lithuania. It occurs mainly in dry pine forests. The decline of localities has been observed due to changes in forest management.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Smulkialapė glažutė

Cerastium brachypetalum N. H. F. Desp. ex Pers.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA GVAZDIKINIAI (*CARYOPHYLLACEAE*)

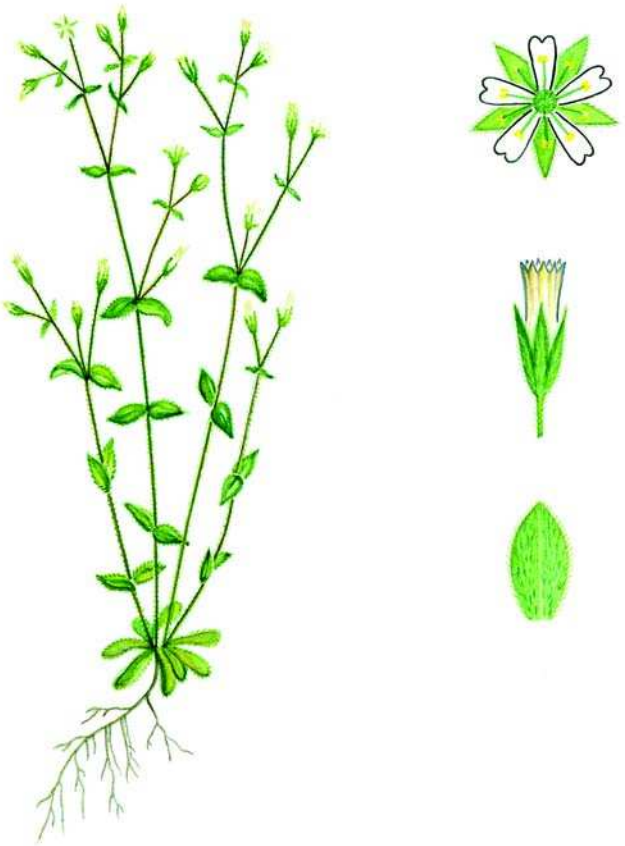
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

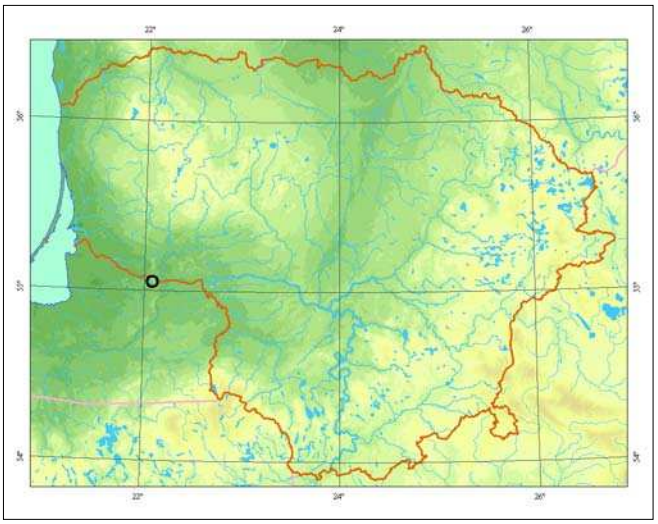
Paplitimas. Vakarų, Vidurio ir Pietų Europoje, Kaukaze, Kryme.
Lietuvoje rūšies paplitimas neištirtas: yra 1 herbariumo pavyzdys iš Rambyno regioninio parko (Šilutės r.). Literatūroje nurodoma, kad rasta Kauno apylinkėse, tačiau tikslesnių nuorodų apie radavietę nėra.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, 7–20 cm aukščio augalas. Dauginasi sėklomis. Žydi gegužės–birželio mėn. Terofitas. Auga smiltpievėse, pakelėse.

Populiacijų gausumas. Populiacijų būklė ir gausumas Lietuvoje nežinomi.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Nyksta pasikeitus augavietės ekologinėms sąlygoms, dėl natūralios augalijos kaitos, užželiant smiltpievėms.

Informacijos šaltiniai
Snarskis P., 1961: Glažutė – *Cerastium*. – In.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 280–286. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
Cerastium brachypetalum was registered in only one locality in the Rambynas Regional Park. There is insufficient information on its distribution and present day situation.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Miškinė glažutė

Cerastium sylvaticum Waldst. et Kit.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA GVAZDIKINIAI (*CARYOPHYLLACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

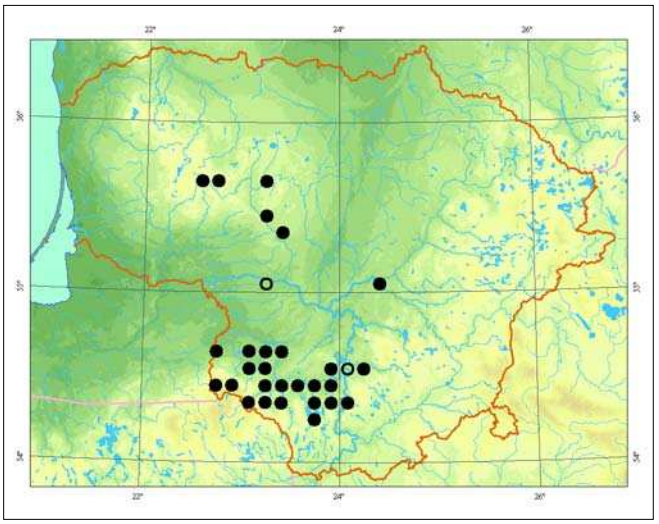
Paplitimas. Vidurio Europoje.
Aptinkama daugiausia Pietvakarių Lietuvoje: Alytaus, Marijampolės, Prienų, Šakių rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis arba dvimetis žolinis augalas. Stiebas kylantis, gležnas, plaukuotas. Žydi birželio–liepos mėn. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Auga lapuočių miškuose (dažniausiai *Tilio-Carpinetum betuli* bendrijose), derlinguose drėgnuose molio ir priemolio dirvožemiuose. Pakenčia ūksmę, tačiau dažniausiai auga pamiškėse, miškų retmėse, prie keliukų arba kvartalų linijų.

Populiacijų gausumas. Auga pavieniui arba nedidelėmis grupėmis. Cenopopuliacijos dažniausiai trumpaamžės: susivėrus medynui ir krūmams išnyksta ir pasirodo kitoje vietoje.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Plynieji kirtimai, sausinimas.
Populiacijos priklausomos nuo vietinių pažaidų.
Gali reikėti retinti krūmus ir medynus, kirsti egles.

Informacijos šaltiniai
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary
The sites of Cerastium sylvaticum are mainly found in the southwestern part of Lithuania. The species is associated with broadleaved forests (Tilio-Carpinetum betuli) and prefers habitats with fresh clayey soils. Plants are shade tolerant, but prefer more open sites. Populations are short-lived and dependant on small-scale forest disturbance. Forest clear felling and draining pose the main threat to its survival and populations can be restored by thinning out forest canopies.

Aprašė Raimondas Čiuplys

Dirvinė raugė

Agrostemma githago L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA GVAZDIKINIAI (*CARYOPHYLLACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

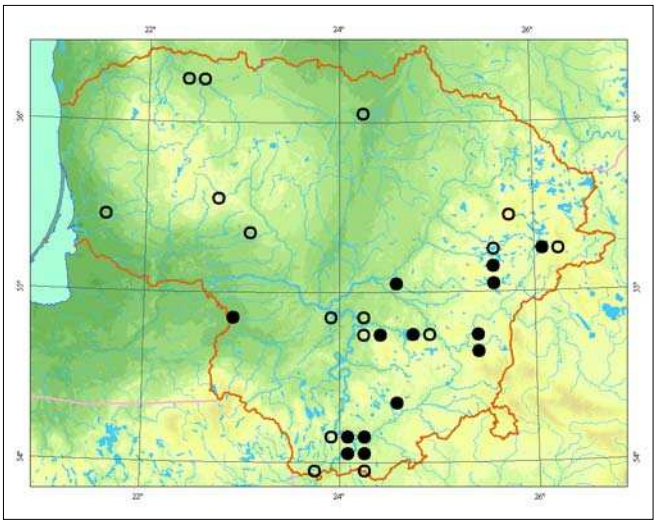
Paplitimas. Europoje, Centrinėje Azijoje, Sibire, Tolimuosiuose Rytuose.
Lietuvoje rūšis dažniausiai aptinkama pietiniuose ir pietrytiniuose rajonuose, beveik nerandama derlingų dirvožemių Vidurio lygumoje, mažai duomenų iš vakarinių rajonų.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, dažniausiai peržiemojantis, 50–100 cm aukščio, stačiais, gana tvirtais stiebais augalas. Žydi nuo birželio iki rugpjūčio mėn. Sėklos labai daigios (net iki 10 metų). Auga javuose, dažniausiai rugių pasėliuose, ant ežių, dirvonuose, dykvietėse (*Stellarietea mediae* klasės bendrijos).

Populiacijų gausumas. Rūšies paplitimas ir gausumas visiškai priklauso nuo krašto žemdirbystės kultūros lygio. Literatūroje yra nuorodų, kad praėjusio amžiaus pirmoje pusėje ji buvo viena iš vyraujančių piktžolių. Kolūkinės santvarkos klestėjimo laikais (XX a. 9-ajame dešimtmetyje) rūšis buvo beveik išnykusi. Žemės reformos pradžioje (paskutiniame praėjusio amžiaus dešimtmetyje) dirvinė raugė vėl tapo dažna piktžole rugių pasėliuose, kurie būdavo įveisiami mažuose sklypuose kasmet naudojant vietoje išaugintą ir nevalytą sėklą.

Valerijaus Rašomavičiaus nuotrauka

Pastaruoju metu pietinėje ir pietrytinėje šalies dalyje dar pasitaiko pakankamai gausių dirvinių raugių populiacijų.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl pažangių javų auginimo technologijų – sėjama kruopščiai išvalyta sėkla (tai tipiška su sėklomis plintanti piktžolė), sudygusioms piktžolėms naikinti naudojami cheminiai preparatai, ištobulinta pasėlių struktūra.
Populiacijas šalyje galima išsaugoti atkuriant ir jas dirbtinai palaikant ekstensyvaus žemės ūkio sklypuose (ekologiniuose ūkiuose, nacionaliniuose parkuose, muziejuose) ir botanikos soduose.

Informacijos šaltiniai

Snarskis P., 1961: Gvazdikiniai – *Caryophyllaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 268–342. – Vilnius.
Regelis K., 1939: Medžiagą Lietuvos piktžolėms pažinti. – VDU Botanikos sodo raštai, 6: 41–93.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species was almost extinct in the 1990s. After land reform which changed land use and ownership, populations have recovered and there are still small rye fields with an abundance of Agrostemma githago in the southern and southeastern parts of the country.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Žalsvoji naktižiedė

Silene chlorantha (Willd.) Ehrh.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA GVAZDIKINIAI (*CARYOPHYLLACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Rytų ir Vidurio Europoje, Kaukaze, Sibire, Centrinėje Azijoje.
Lietuvoje rūšis aptinkama pietiniuose ir pietrytiniuose rajonuose: Alytaus, Ignalinos, Lazdijų, Prienų, Šalčininkų, Vilniaus, Varėnos.

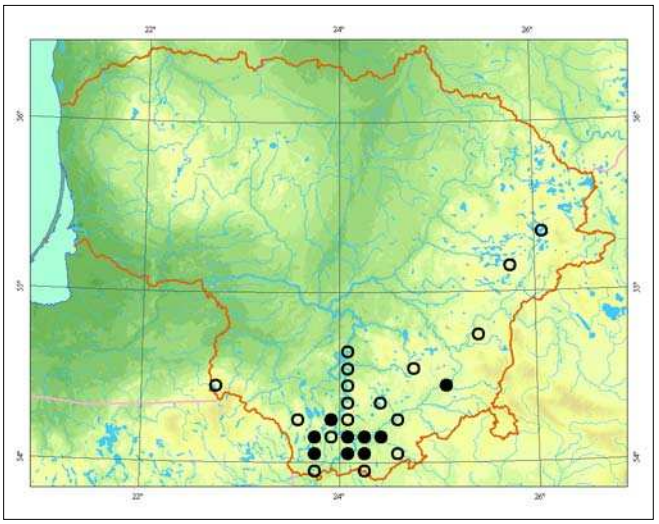
Biologija ir ekologija. Daugiametis, 30–80 cm aukščio, vienastiebis arba daugiastiebis augalas. Hemikriptofitas. Žydi birželio–rugsėjo mėn. Dauginasi sėklomis. Šviesomėgis. Auga sausuose, šviesiuose pušynuose, miškų aikštelėse, šlaituose, viržynuose, pakelių sankasose. Gerai auga ir dera kaip kultūrinis augalas.

Populiacijų gausumas. Auga nedidelėmis grupėmis po kelis ar keliolika augalų ir pavieniui.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinis pavojus yra atvirų aikštelių užsodinimas mišku ar jų savaiminis užaugimas.

Žydrūno Sinkevičiaus nuotrauka

Būtina išlaikyti atviras aikšteles ir pamiškes, prireikus retinti medynus (iki 0,5 skalsumo) ar pamiškėse iškirsti savaiminukus. Surinkus sėklas iš vietinių populiacijų, galima suformuoti sėklų banką ir panaudoti jį atkuriant nykstančias populiacijas.

Informacijos šaltiniai

Snarskis P., 1961: Gvazdikiniai — *Caryophyllaceae*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 268–342. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Localities are concentrated in southern and southeastern Lithuania, mainly in dry pine forests. A decrease in known populations is caused by the overgrowth of open habitats.

Aprašė Mindaugas Lapelė

Lietuvinė naktižedė

Silene lithuanica Zapał.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA GVAZDIKINIAI (*CARYOPHYLLACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

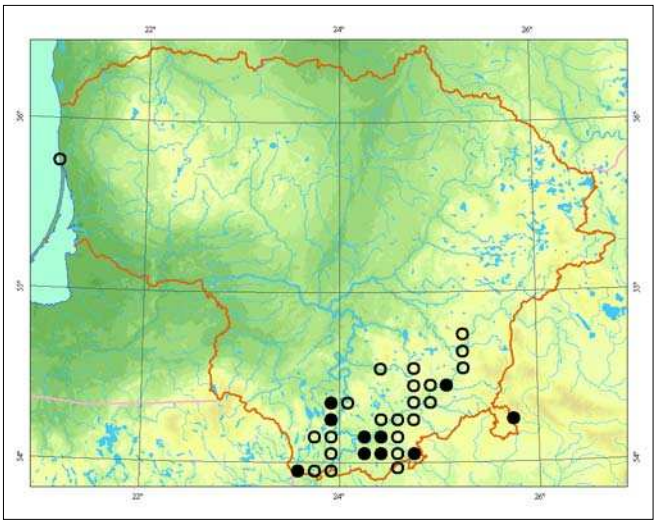
Paplitimas. Rytų Europoje. Per Lietuvą eina šiaurvakarinė arealo riba.
Lietuvoje rūšis aptinkama pietiniuose rajonuose: Alytaus, Lazdijų, Šalčininkų, Trakų, Varėnos, Vilniaus. Daugiausia radaviečių smėlėtoje Dainavos lygumoje.

Biologija ir ekologija. Vienmetis arba dvimetis, 20–45 cm aukščio augalas. Terofitas. Žydi gegužės–rugsėjo mėn. Dauginasi sėklomis. Auga sausuose pušynuose, pamiškėse, viržynuose, dirvonuose, atviruose upių skardžiuose, lengvose smėlio dirvose. Aptinkamas ir antrinėse augavietėse: pakelėse, kirtimuose, ant kvartalų linijų.

Populiacijų gausumas. Auga pavieniui arba grupelėmis, dažniausiai atvirame smėlyje. Susivėrus augalų dangai išnyksta. Kai kurios populiacijos nuolat ardomuose upių skardžiuose išsilaiko keliolika metų.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Augalas jautrus sukcesijai: augaviečių užžėlimui, šlaitų erozijai. Gerai dauginasi, todėl galimas populiacijų atkūrimas naudojant vietinių populiacijų sėklas.

Informacijos šaltiniai

Snarskis P., 1961: Gvazdikiniai – *Caryophyllaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 268–342. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Localities in Lithuania are on the northwestern border of the distribution area. It occurs mainly in the southeastern part of the country on the Dainava sandy lowlands. Populations are mostly associated with open habitats with a naturally disturbed plant cover.

Aprašė Mindaugas Lapelė

Smiltyninis gvazdikas

Dianthus arenarius L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA GVAZDIKINIAI (*CARYOPHYLLACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.
Tipinis porūšis *Dianthus arenarius* subsp. *arenarius* įrašytas į Buveinių direktyvos II priedą.

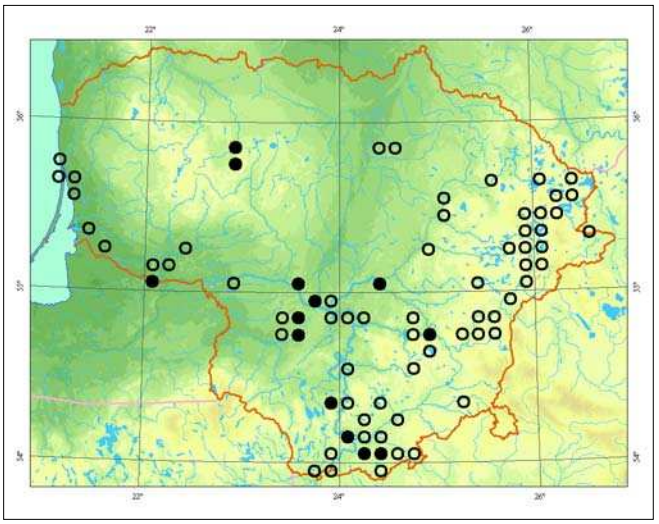
Paplitimas. Vidurio ir Rytų Europoje, Skandinavijoje. Lietuvoje rūšis paplitusi pietryčių ir pietiniuose rajonuose, dar aptikta Kauno, Jurbarko, Pagėgių, Palangos ir Raseinių apylinkėse, Stumbriškėse (Panevėžio r.). Lietuvoje paplitęs borusinis porūšis subsp. *borussicus* Vierh., tipinis porūšis subsp. *arenarius* pasitaiko labai retai.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, sudarantis gana tankius daugiastiebius kerus, 15–30 cm aukščio augalas. Hemikriptofitas. Žiedai kvapūs, giliai plunksniškai suskaldytais vainiklapiais. Žydi birželio–rugpjūčio mėn. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Dekoratyvus. Tipinio porūšio nežydintys ūgliai sudaro tankią pagalvėlę, žydinčių ūglių viršūnėje būna po 1, retai po 2 baltus žiedus. Borusinio porūšio žydintys ūgliai šakoti, su 2–5, dažniausiai rausvais žiedais. Auga sausose pušynų pamiškėse ir miškų aikštelėse smėlėtuose dirvožemiuose: ir silpnai rūgščiuose, ir šarminiuose.

Populiacijų gausumas. Rytinėje ir pietinėje Lietuvoje gana retas, vakarinėje – retas augalas, vidurio ir šiauriniuose rajonuose randamos tik atskirtos populiacijos. Dauguma jų negausios, užima nedidelius plotus.

Zigmanto Gudžinsko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė populiacijoms – tinkamų buveinių trūkumas dėl miško auginimo metodų pokyčių. Intensyvėjant miškų naudojimui ir atkūrimui, mažėja miškų aikštelių ir retmių plotai. Reikalingi išsamūs porūšių paplitimo ir ekologijos tyrimai.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., 2003: Pasiūlymai ir pastabos dėl į Lietuvos raudonąją knygą įtrauktų augalų sąrašo. Botanica Lithuanica, 5: 19–24.
Gudžinskas Z., 2006: Augalai. Europos Sąjungos Buveinių direktyvos saugomos rūšys. – Kaunas.
Snarskis P., 1961: Gvazdikiniai – *Caryophyllaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 268–342. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

This species is quite rare in the eastern and southern parts of Lithuania, and rare in the west; in other parts only isolated populations have been found. Most are sparse and cover small areas. Typical subsp. arenarius is found only in southern Lithuania.

Aprašė Mindaugas Lapelė

Gauruotasis gvazdikas

Dianthus armeria L.

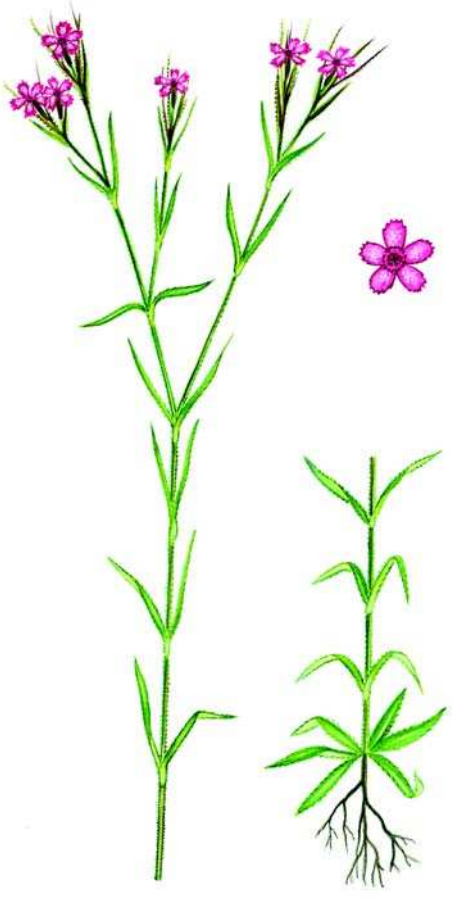
KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA GVAZDIKINIAI (*CARYOPHYLLACEAE*)

1 (E) kategorija

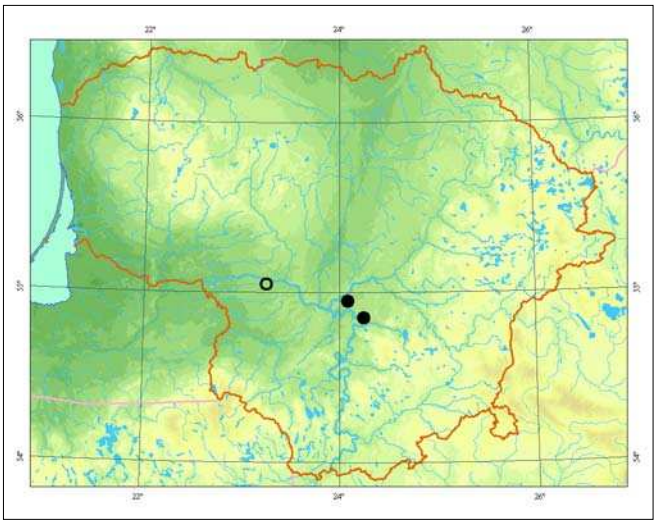
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m.

Paplitimas. Vakarų, Vidurio ir Rytų Europoje iki Pietų Švedijos ir Rytų Ukrainos.
Lietuvoje rūšis auga už šiaurinės ištisinio arealo ribos, rasta tik Kauno apylinkėse ir Ilguvoje (Šakių r.).

Biologija ir ekologija. Vienmetis ar dvimetis, 30–50 cm aukščio augalas, dažniausiai daugiastiebis, stiebai statūs, viršutinėje dalyje plaukuoti. Hemikriptofitas. Žydi liepos–rugpjūčio mėn. Žiedai maži, purpuriniai. Dauginasi sėklomis. Auga pamiškėse arba pievose, dažniausiai nesaulėtose, bet šiltuose šlaituose stepinių pievų (*Mesobromion* sąjungos) bendrijose.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Auga pavieniui ar nedidelėmis grupėmis.

Grėsmės ir apsauga. Populiacijoms grėsmė kyla dėl buveinių mindymo, naudojimo poilsiui, užaugimo (dėl sukcesijos) ar užsodinimo mišku.
Būtina išsaugoti buveines, reguliariai stebėti populiacijų kaitą, tirti rūšies biologiją. Ypač svarbu, kad augalai sunokintų sėklas.

Informacijos šaltiniai

Snarskis P., 1961: Gvazdikiniai – *Caryophyllaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 268–342. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
The small populations of Dianthus armeria are known to exist in only three localities in central Lithuania, beyond the border of its northern distribution area.

Aprašė Mindaugas Lapelė

Borbašo gvazdikas

Dianthus borbasii Vandas

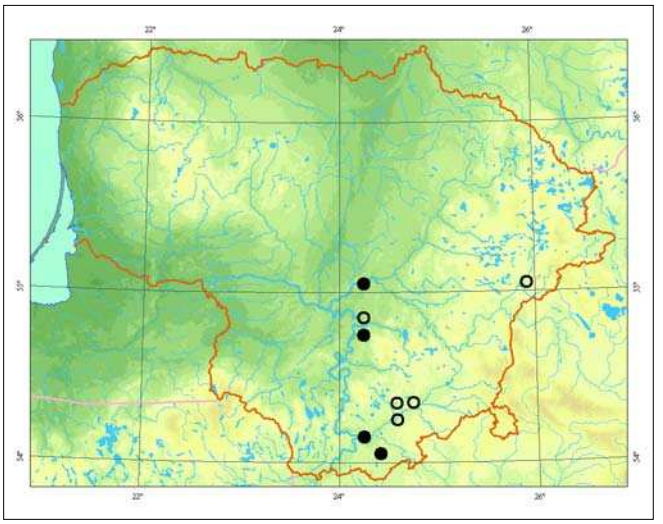
KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA GVAZDIKINIAI (*CARYOPHYLLACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Pietų, Vidurio ir Rytų Europoje, nuo Krymo iki Lietuvos.
Lietuvoje rūšis rasta Kruonyje, Gastilionyse (Kaišiadorių r.), Pažeimenėje (Švenčionių r.), Babriškėse, Marcinkonyse, Merkinėje, Pamerkiuose, Varėnoje (Varėnos r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 30–50 cm aukščio stiebais augalas. Žiedynai mažažiedžiai, purpuriniais vainiklapiais. Žydi birželio–rugpjūčio mėn. Dauginasi sėklomis. Dekoratyvus. Auga sausose pievose upių salpose ir kalvose, sausuose pušynuose ir pamiškėse. Kai kurios radavietės yra antrinėse buveinėse – pakelėse.

Eugenijaus Drobelio nuotrauka

Populiacijų gausumas. Populiacijos negausios, didelių plotų neužima. Stebimose radavietėse jų būklė stabili.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinis pavojus yra buveinių užaugimas medžiais. Buveinėms kenkia poilsiautojai, įsirengiantys stovyklavietes ir mindantys augalus.
Būtina išlaikyti tradicinį buveinių naudojimą (ekstensyvų ganymą ar šienavimą), saugoti jas nuo savaiminio užaugimo ar užsodinimo mišku.

Informacijos šaltiniai

Snarskis P., 1961: Gvazdikiniai – *Caryophyllaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 268–342. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Localities known to exist are concentrated in southern Lithuania, mainly in the Varėna district. Populations are small, covering small areas.

Aprašė Mindaugas Lapelė

Puošnusis gvazdikas

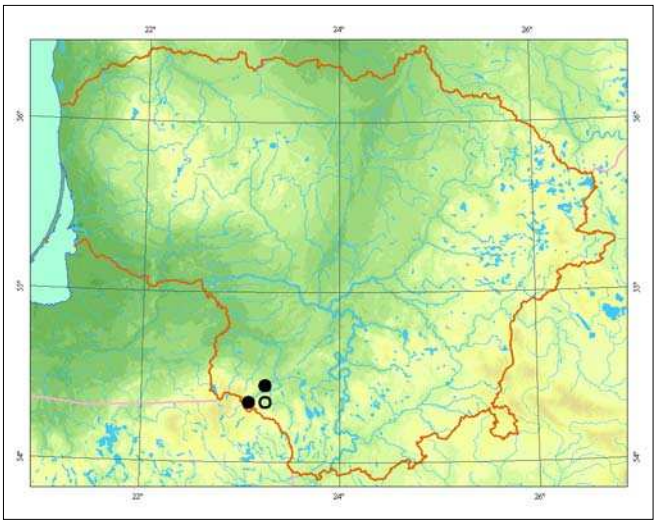
Dianthus superbus L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA GVAZDIKINIAI (*CARYOPHYLLACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Europoje (išskyrus pietinį ir vakarinį pakraščius), Azijoje (išskyrus atogrąžas).
Lietuvoje rūšis rasta pietinėje dalyje. Herbariumo pavyzdžiais patvirtintos radavietės tik Kalvarijoje ir Daugirdiškėse (Trakų r,). Literatūroje nurodomos radavietės Druskininkuose, Varėnoje, Vilniaus apylinkėse, Vilkaviškio r., Eišiškėse (Šalčininkų r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 30–60 cm aukščio, sumedėjusiu šakniastiebiu augalas. Hemikriptofitas. Žydi nuo birželio iki rugpjūčio mėn. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu, tačiau negausiai. Dekoratyvus. Auga laikinai pertekliškai drėkinamose, kartais durpinėse pievose, dažniausiai pamiškėse, *Molinion* sąjungos bendrijose.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Auga negausiai, pavieniais kerais.

Grėsmės ir apsauga. Buveinių keitimasis dėl savaiminio apaugimo medžiais, poilsiautojų, turistų.
Būtina stebėti visų žinomų populiacijų būklę ir kaitą, tvarkyti buveines, saugoti jas nuo apaugimo mišku.

Informacijos šaltiniai

Snarskis P., 1961: Gvazdikiniai – *Caryophyllaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 268–342. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

At present this species is known to exist in only two localities in southern Lithuania, in the Kalvarija district. Populations are small.

Aprašė Mindaugas Lapelė

Smiltyninė druskė

Salsola kali L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA BALANDINIAI (*CHENOPODIACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

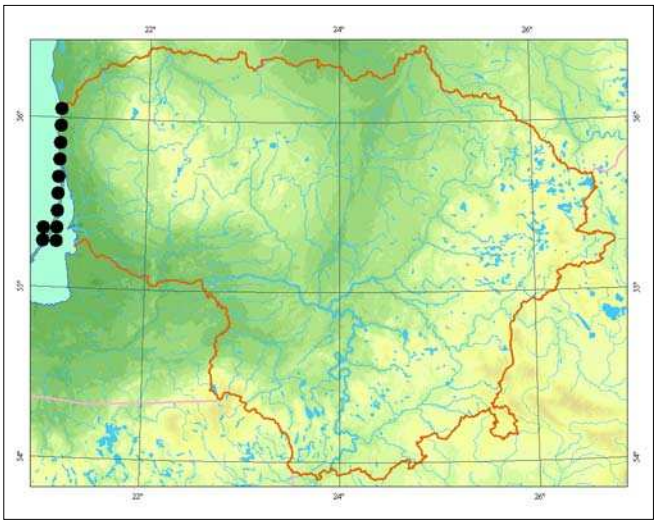
Paplitimas. Vakarų Europos pajūriuose, Baltijos pajūryje. Natūralizavosi pietinėje Šiaurės Amerikos dalyje. Griežtai okeaninio paplitimo.
Lietuvoje rūšis aptikta tik pajūryje: Kuršių nerijoje ir žemyninėje pajūrio dalyje.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, 10–60 cm aukščio augalas. Stiebas nuo pat pamato šakotas, padengtas plokštelių pavidalo šereliais. Žydi liepos–rugsėjo mėn. Sėklos subręsta rugsėjo–spalio mėn. Dauginasi tik sėklomis. Vienas augalas subrandina iki milijono sėklų, kurios išlieka daigios kelerius metus. Platina vėjas. Halofitas. Auga neturtingame maisto medžiagų smėlyje, labai rūgščioje ir druskingoje dirvoje. Lietuvos pajūryje auga pajūrio ir pamario paplūdimiuose, vakariniame pajūrio apsauginio kopagūbrio šlaite. Aptinkamas tik užuomazginių pustomų kopų ir baltųjų kopų buveinėse.

Populiacijų gausumas. Populiacijos negausios, didelių plotų neužima, tačiau aptinkamos visame Lietuvos pajūryje. Auga grupėmis, po 5–10 individų, 20–50 m² dydžio paplūdimio plotuose. Auga atskiai, paplūdimio zonoje vyrauja generatyviniai individai, ant apsauginio pajūrio kopagūbrio – vegetatyviniai ir juveniliniai. Labai retai ir ne kasmet pavienių augalų aptinkama Kuršių marių paplūdimio zonoje.

Valerijaus Rašomavičiaus nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. *Salsola kali* neatspari vėjo ir vandens erozijai, dirbtiniam mechaniniam augavietės keitimui, todėl rimta grėsmė – netinkamas paplūdimio, pajūrio baltųjų kopų naudojimas ir tvarkymas. Nyksta, nes labai mažai tinkamų augti plotų.

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1961: Druskė – *Salsola*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 251–254. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The species occurs only in coastal regions. The populations are not abundant and do not cover large areas, but Salsola kali has been recorded along the whole Lithuanian coastline. Salsola kali is sensitive to wind and water erosion and artificial mechanical habitat change; therefore, inappropriate use and management of the beach and coastline white dunes poses a serious threat to species' survival.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Bekotis ąžuolas

Quercus petraea (Matt.) Liebl.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA BUKINIAI (FAGACEAE)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

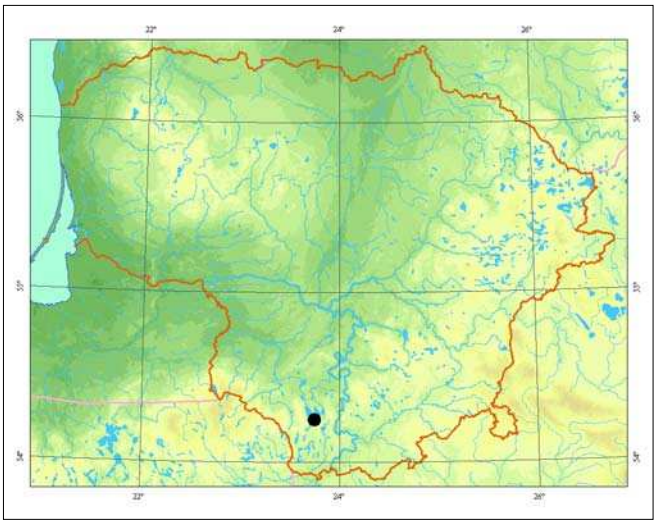
Paplitimas. Vakarų ir Vidurio Europoje, Kryme, Kaukaze.
Lietuvoje yra už šiaurinės arealo ribos. Lietuvos pietinėje dalyje esantys šio tipo ąžuolynai yra holoceno šiltojo subborealinio laikotarpio liekanos. Pietų Lietuvoje esanti radavietė yra arealo sala, nutolusi nuo įpiečiau esančio pagrindinio arealo. Natūraliai auga Trako miške (Lazdijų r.), sodinta — Ąžuolijos miške (Utenos r.), Rambyno, Begėdžių miškuose (Šilutės r.).

Biologija ir ekologija. Iki 35—45 m aukščio medis. Žydi ir lapus skleidžia gegužės mėn. Vėjadulkis. Vaisiai — gilės, žalios krinta rugsėjo pabaigoje—spalio pradžioje; paruduoja nukritusios. Dauginasi šaknų atžalomis ir gilėmis, kurias išplatina paukščiai ir žinduoliai, kartu jie stabdo bekočio ąžuolo plitimą, nes gilėmis minta. Lietuvoje žinoma 1 radavietė plačialapių arba mišriame miške, kur aptinkamas visuose miško arduose, tačiau pomiškyje — labai menkai.

Populiacijų gausumas. Trako miške populiacija užima apie 70 ha plotą. Vietom bekočiai ąžuolai sudaro gryną medyną, kai kur auga kartu su paprastaisiais ąžuolais, kitais plačialapiais medžiais, paprastosiomis pušimis. Šioje teritorijoje aptinkama bekočių ir paprastųjų ąžuolų hibridų.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, intensyvus ūkininkavimas miškuose, gyvūnai, mintantys gilėmis.

Informacijos šaltiniai
Baliuckas V., 2000: Paprastojo (*Quercus robur*) ir bekočio (*Q. petraea*) ąžuolo rūšių introgresija Trako miške. — Botanica Lithuanica, 6 (4): 375—388.
Čibiras L., 1961: Ąžuolas — *Quercus*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 114—121.
Navasaitis M., Ozolinčius R., Smaliukas D., Balevičienė J., 2003: Lietuvos dendroflora. — Kaunas.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
In Lithuania Quercus petraea is beyond the northern border of its distribution range. The population covers an area of 70 ha where the species forms pure stands or grows together with Quercus robur, and other broadleaved trees, Pinus sylvestris. Hybrids of Quercus petraea and Quercus robur occur in this area.

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Liekninis beržas

Betula humilis Schrank

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA BERŽINIAI (*BETULACEAE*)

2 (V) kategorija

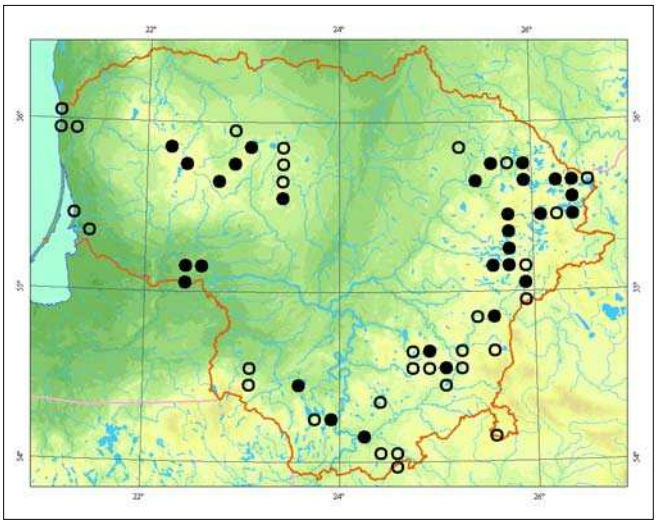
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Arealas plyti Vidurio ir Rytų Europoje iki Alpių prieškalnių, Karpatų ir Pietvakarių Sibire.
Rūšies paplitimas susijęs su pelkėmis. Dažniau aptinkama Aukštaičių ir Pietų Lietuvos aukštumose, Vidurio Žemaičių aukštumoje, Rytų Žemaičių plynaukštėje ir nerasta šiaurinėje ir vidurinėje Lietuvos dalyje.

Biologija ir ekologija. Augalas mėgsta vidutinio rūgštumo durpinius dirvožemius. Auga lėtai, iki 3 m aukščio, atsparus šalčiams. Žydi pavasarį, skleidžiantis lapams. Apdulkina vėjas. Vaisius — smulkius riešutėlius su 2 sparneliais — rudenį ir žiemą platina vėjas, pavasarį — polaidžio vanduo. Šviesomėgis. Aptinkamas tarpinėse pelkėse, kartais šaltiniuotose ar sudarančiose mozaiką su žemapelkėmis. Pasitaiko atvirose ir mišku apaugusiose pelkėse. Liekniniai beržai auga pavieniui, grupėmis arba sudaro sąžalynus su jaunais plaukuotaisiais beržais, o pelkių pakraščiuose — su karklais.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Populiacijos įvairaus gausumo — nuo pavienių augalų iki tankiai suaugusių įvairaus dydžio grynų arba mišrių sąžalynų su jaunais plaukuotaisiais beržais, karklais.

Grėsmės ir apsauga. Dėl siauros ekologinės amplitudės yra jautrus antropogeniniam poveikiui. Nyksta pakeitus ekologines sąlygas augavietėse, dažniausiai nusausinus pelkes, pakeitus vandens lygį.

Informacijos šaltiniai

Čibiras L., 1961: Beržas — *Betula*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 92—102.
Navasaitis M., Ozolinčius R., Smaliukas D., Balevičienė J., 2003: Lietuvos dendroflora. — Kaunas.
Gostynska-Jakuszewska M., Lekavičius A., 1989: Selected Boreal and Subboreal species in the flora of Poland and Lithuanian SSR. Part I. — Fragmenta Floristica et Geobotanica, 34 (3—4): 299—314.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Betula humilis is more frequent in the eastern and southeastern parts of the country, and is not found in the northern and central parts of Lithuania. The species mainly occurs in transitional mires sometimes in springy fens. The populations are of variable abundance.

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Beržas keružis

Betula nana L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA BERŽINIAI (*BETULACEAE*)

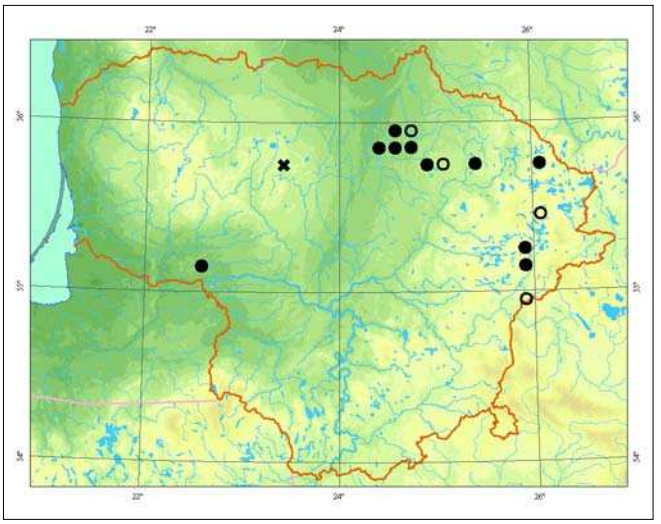
1 (E) kategorija

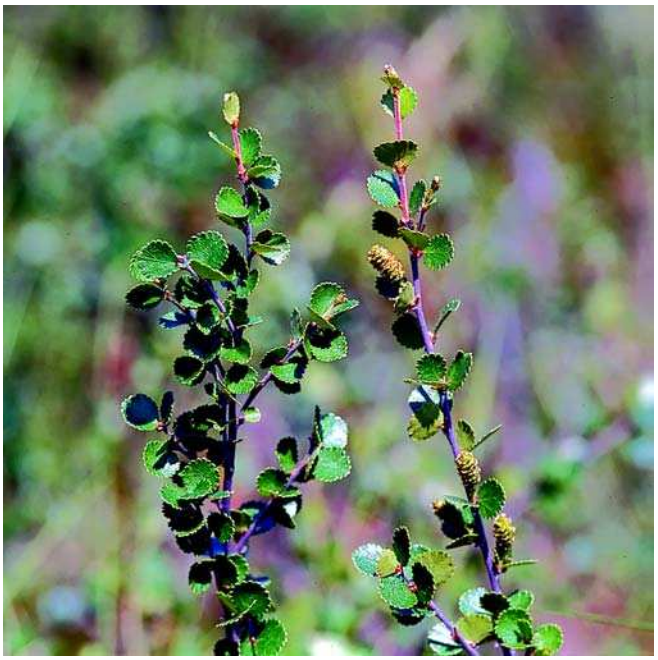
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Europoje, Sibire, Šiaurės Amerikoje. Už ištisinio arealo yra žinomos arealo salos Europos kalnuose — Alpėse, Karpatuose, centrinėje Vokietijos dalyje. Lietuvoje ši rūšis yra ledynmečio reliktas. Aptinkama šiaurrytinės dalies aukštapelkėse (Anykščių, Kupiškio, Panevėžio, Švenčionių, Utenos rajonuose), vakarinėje dalyje žinoma tik 1 vieta Viešvilės rezervate. Sulinkių durpyne (Radviliškio r.) buvusioje augavietėje neberandama.

Biologija ir ekologija. 0,2—1,2 m aukščio krūmas kylančiomis šakomis, tamsiai ruda žieve. Mėgsta rūgščius nederlingus durpių dirvožemius, auga lėtai. Žydi pavasarį, skleidžiantis lapams. Vaisiai — smulkūs riešutėliai su 2 siaurais sparneliais. Platina vėjas, polaidžio vanduo. Šviesomėgis. Aptinkamas aukštapelkių plynraisčiuose ir raistuose. Viešvilės rezervate aptiktas netipingame biotope — tarpinio tipo pelkėje, apaugusioje krūmais. Čia beržas keružis nežydi ir nedera.

Populiacijų gausumas. Populiacijos labai įvairios. Pasitaiko pavienių augalų, tačiau dažniausiai auga nedidelėmis grupėmis, po keletą ar keliolika individų. Retai išauga guotais iki 1 000 augalų. Kai kur sudaro juostas palei aukštapelkių ežerus, ant kvartalų linijų, durpynų pakraščiuose, plynraisčių ir raistų paribiuose.

Jono Augustausko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Nyksta pakeitus ekologines sąlygas, sunaikinus augavietes, ypač dėl pelkių sausinimo, durpių kasimo.

Informacijos šaltiniai

Čibiras L., 1961: Beržas — *Betula*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 92—102.
Navasaitis M., Ozolinčius R., Smaliukas D., Balevičienė J., 2003: Lietuvos dendroflora. — Kaunas.
Gostynska-Jakuszewska M., Lekavičius A., 1989: Selected Boreal and Subboreal species in the flora of Poland and Lithuanian SSR. Part I. — Fragmenta Floristica et Geobotanica, 34 (3—4): 299—314.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Betula nana is a relic of the glacial period; it has been recorded in raised bogs in northeastern Lithuania while in the west only one locality is known. The populations are highly variable, from solitary individuals to entire belts beside lakes in raised bogs, on forest quarter lines, peatbog edges.

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Pajūrinis sotvaras

Myrica gale L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA SOTVARINIAI (*MYRICACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Vidurio ir Atlantinėje Europoje, Rytų Azijoje, Šiaurės Amerikoje.
Lietuva yra rytiniame rūšies arealo pakraštyje. Natūralus arealas apima tik vakarinę Lietuvos dalį, kur pastaruoju metu aptinkama tik Klaipėdos ir Šilutės r. Verkių apylinkėse (Vilniaus r.) esanti pajūrinių sotvarų populiacija antropogeninė — šioje vietoje augalai buvo pasodinti 1962 m.

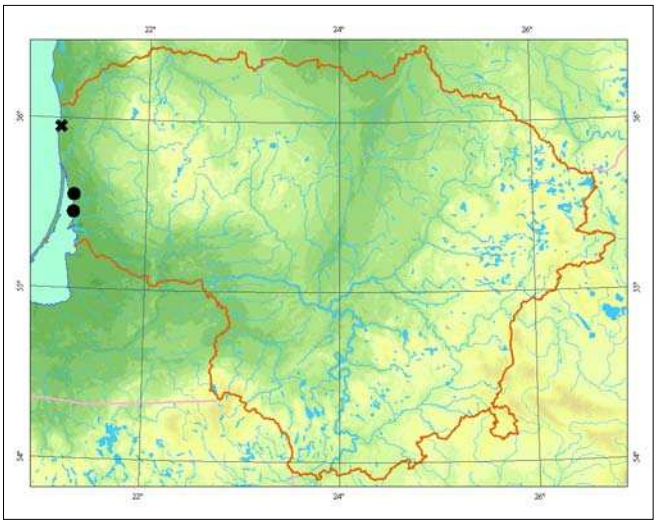
Biologija ir ekologija. Dvinamis krūmas. Auga žemapelkėse ir tarpinio tipo pelkėse bei užpelkėjusiose pamario pievose, rečiau — aukštapekėse. Drėgnais metais augavietėse vanduo slūgso dirvožemio paviršiuje. Sudaro *Myricetum gale* bendrijas, kuriose paprastai vyrauja krūmų arde.

Populiacijų gausumas. Tyrų ir Svencelės pelkėse pajūriniai sotvarai yra gausūs ir sudaro ištisinius sąžalynus. Verkių apylinkėse (Vilniaus r.) pelkėtoje apyežerėje 1962 m. keletas pasodintų augalų prigijo ir išplito apyežerėje. Šiuo metu čia suskaičiuota apie 300 individų. Jie aptinkami apie 0,5 ha plote.

Grėsmės ir apsauga. Pajūrinio sotvaro buveinės dažniausiai sunaikinamos kasant durpes. Didelę grėsmę kelia ir pelkių sausinimas: pakitus hidrologinėms sąlygoms, pablogėja pajūrinio sotvaro augimo sąlygos, suvešėję medžiai ir krūmai sudaro jam itin didelę konkurenciją.

Jono Augustausko nuotrauka

Informacijos šaltiniai
Lekavičius A., 1961: Sotvaražiedžiai — *Myricales*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 74—76. — Vilnius.
Sinkevičienė Z., 2000: *Myricetum gale* Jonas 1932 — pajūrinis sotvarynas. — Kn.: *Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z.* (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 43—45. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
The natural range of Myrica gale covers the western part of Lithuania. These days this species occurs in the Klaipėda and Šilutė districts. A locality in the Vilnius area is anthropogenic, appearing when some Myrica gale plants were planted here in 1962.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Plaukuotoji jonažolė

Hypericum hirsutum L.

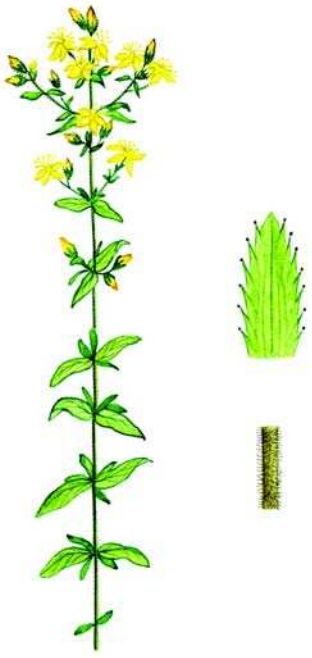
KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA JONAŽOLINIAI (*HYPERICACEAE*)

3 (R) kategorija

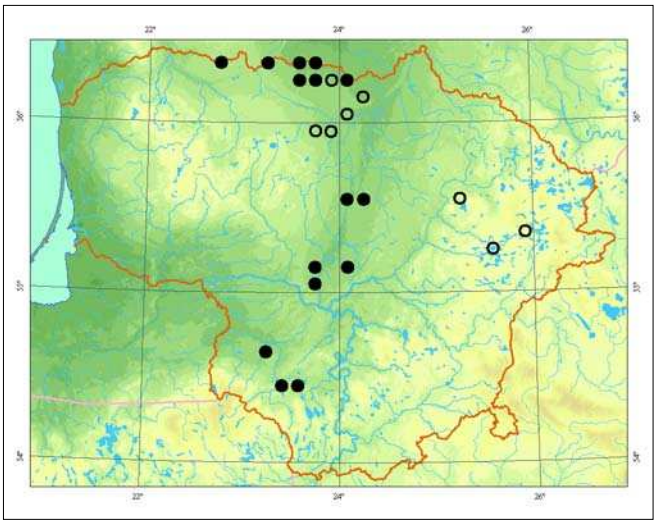
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Didelėje Europos dalyje (išskyrus kraštinius šiaurės rytų ir pietų regionus), Kaukaze, Vakarų ir Rytų Sibire, Centrinėje Azijoje, Šiaurės Afrikoje.
Lietuvoje rasta Raseinių, Anykščių, Pasvalio, Joniškio, Pakruojo, Molėtų, Marijampolės, Panevėžio, Kauno, Akmenės rajonuose. Esama senų duomenų apie šių augalų radavietes Švenčionių ir Varėnos rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis šakniastiebis žolinis augalas. Nuo Lietuvoje aptinkamų kitų rūšių jonažolių skiriasi minkštais plaukeliais apaugusiu apvaliu stiebu. Žiedai susitelkę į pailgą šluotelę, šviesiai geltoni. Žydi nuo birželio mėn. vidurio iki liepos. Žiedus apdulkina vabzdžiai; kai kada savidulkiai. Dauginasi sėklomis ir šakniastiebiais. Auga įvairaus drėgnumo lapuočių ir mišriuose miškuose. Augalai gana reiklūs šviesai, todėl dažnai auga miškuose su išretėjusiais medynais, ant kvartalų linijų ir griovių krantuose, miškų aikštelėse, pamiškėse, pakrūmėse, kirtavietėse. Ūksmėje augantys augalai dažniausiai nežydi arba nesubrandina sėklų. Plaukuotosios jonažolės mėgsta derlingus, turtingus karbonatų priemolio arba molio dirvožemius.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Auga pavieniui arba gana tankiais, tačiau nedidelio ploto (1–15 m²) sąžalynais, kuriuos sudaro nuo keliolikos iki kelių dešimčių individų. Pastaruoju metu aptikta daugiau šių augalų radaviečių.

Grėsmės ir apsauga. Augalai priklauso nuo vietinių buveinių pažaidų ir gali išnykti susiveriant medynui bei krūmams.
Kad populiacijos išliktų, gali reikėti retinti medynus, kirsti krūmus, šienauti, saikingai ganyti.

Informacijos šaltiniai

Vilkevičiūtė N., 1971: Jonažoliniai – *Hypericaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 695–703. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary
Hypericum hirsutum sites are distributed in central, northern, southwestern, and eastern Lithuania. The species is connected to broadleaved and mixed forests and prefers lime-rich clayey fertile soils. In shaded sites the plants usually do not flower. Individuals grow solitory or in small groups. Populations usually benefit from small-scale habitat disturbances and may require tree and shrub thinning, mowing or low intensity grazing.

Aprašė Raimondas Čiuplys

Kalninė jonažolė

Hypericum montanum L.

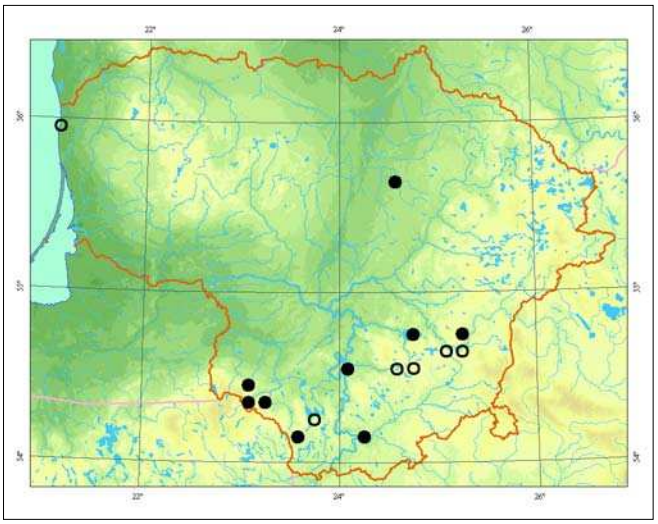
KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA JONAŽOLINIAI (*HYPERICACEAE*)

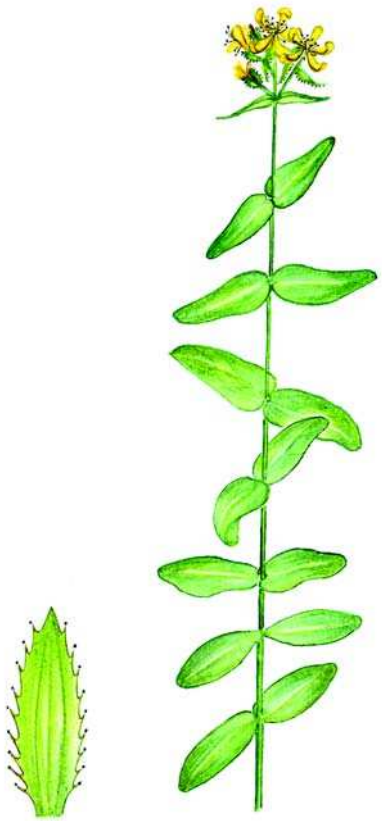
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Nuo Ispanijos vakaruose iki Vidurio Rusijos rytuose, nuo Italijos ir Korsikos pietuose iki Suomijos šiaurėje; taip pat aptinkama Kryme, Vakarų Kaukaze. Dauguma žinomų radaviečių telkiasi Pietų Lietuvoje (Alytaus, Lazdijų, Marijampolės, Panevėžio, Trakų, Vilniaus r.). Esama senesnių duomenų apie radavietes Kauno apylinkėse ir Palangoje.

Biologija ir ekologija. Nuo kitų Lietuvoje paplitusių šios genties augalų skiriasi pliku apvaliu nebriaunotu stiebu. Žiedai geltoni, sukrauti į viršūninius galvutės pavidalo žiedynus. Lapai kiaušiniški, su negausiomis juodomis liaukutėmis. Žydi nuo birželio mėn. pabaigos iki rugpjūčio. Dauginasi sėklomis, rečiau — vegetatyviniu būdu. Žiedus apdulkina vabzdžiai. Sėklas rudenį išbarsto vėjas; jos sudygsta pavasarį. Dirvožemio derlingumui nereiklus, tačiau dažniausiai aptinkamas sausose šiltose saulėtose vietose. Auga mišriuose miškuose (*Tilio-Carpinetum*, *Querco-Pinetum*), šlaituose, pamiškėse ir miškų aikštelėse (*Trifolio-Geranietea* klasės bendrijose), pasitaiko kirtavietėse, prie miško keliukų, kvartalų linijų.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Auga pavieniui arba grupėmis, po keliolika augalų. Nepakankamai šviesiose augavietėse augalai nežydi ir nesubrandina sėklų.

Grėsmės ir apsauga. Augalai gali išnykti dėl plynųjų kirtimų arba pernelyg susiveriant medynams ir krūmams.
Kad populiacijos išliktų, gali reikėti retinti medynus, kirsti krūmus, šienauti, saikingai ganyti.

Informacijos šaltiniai

Vilkevičiūtė N., 1971: Jonažoliniai — *Hypericaceae*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 695—703. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary
Sites of Hypericum montanum are concentrated in southern Lithuania. The species occurs in mixed and broadleaved forests (Tilio-Carpinetum, Querco-Pinetum), on slopes, along forest edges and in clearings, usually in communities of the Trifolio-Geranietea. In shaded sites plants often do not flower. Populations are threatened by clear felling and the encroachment of canopy cover or shrubs.

Aprašė Raimondas Čiuplys

Riestasėklė vandenė

Elatine hydropiper L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA *VANDENINIAI* (*ELATINACEAE*)

4 (I) kategorija

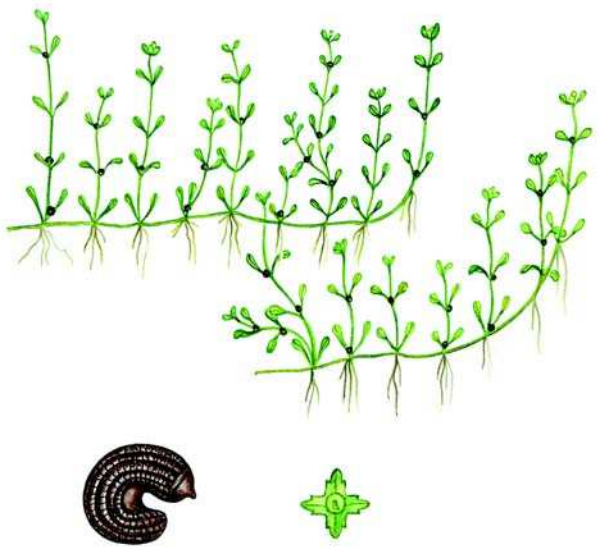
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

Paplitimas. Europos ir Vakarų Azijos šalto ir vidutinio klimato juostose.
Lietuvoje labai reta rūšis, paskutinį kartą rasta 1988 m. Bitėnų apylinkėse (Šilutės r.). Paplitimas ištirtas nepakankamai, nes dėl mažumo augalus sunku pastebėti.

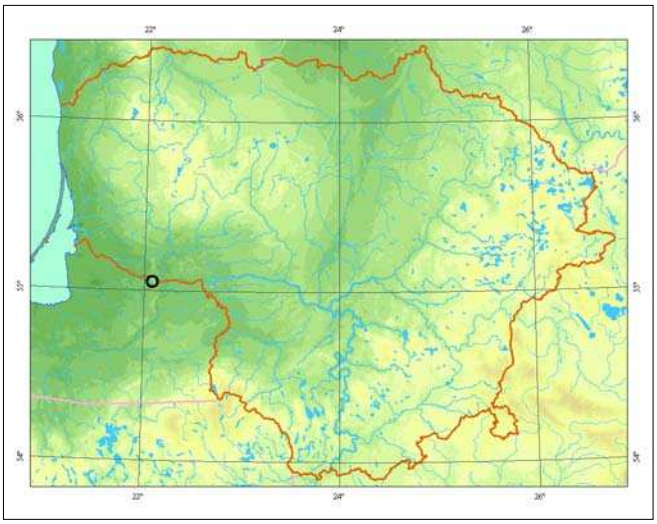
Biologija ir ekologija. Labai smulkus, vienmetis vandens ir šlapių pakrančių augalas. Stiebai 1–4 cm ilgio, siūliški, ties bambliais įsišaknijantys. Pavieniai žiedai auga lapų pažastyse. Žydi birželio–rugsėjo mėn. Dauginasi sėklomis. Smulkios riestos sėklos sunoksta keturlizdėse dėžutėse. Sėklų dygimo laikas ir sąlygos netyrinėtos. Gali būti, kad augalai išauga ne kiekvienais metais. Auga nusekusių vandens telkinių pakraščiuose ir seklumose, iki 0,5 m gilumos. Smulkiųjų terofitų bendrijų (*Cyperetalia fusci* eilės) diagnostinė rūšis.

Populiacijų gausumas. Žinomoje radavietėje augo negausiai. Populiacijų gausumas ir kitimo priežastys neištirtos. Dabartinė populiacijos būklė nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta sausinant ar kitaip pertvarkant vandens telkinių pakrantes ir joms užželiant stambiais pakrančių augalais.
Būtina patikrinti senas ir ieškoti naujų radaviečių.

Linos Jasiukonytės piešinys

Informacijos šaltiniai
Ribokaitė B., 1971: Vandeniniai – *Elatinaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 730–731. – Vilnius.

Summary
A very rare species in Lithuania, last recorded in 1988 in the Bitėnai area (Šilutė distr.). The species is probably more widely distributed, but plants are hardly noticeable due to their exceptionally small size. In the known locality the plant was not abundant; the current state of the population is unknown. It is essential to check earlier localities and search for new ones.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Tyrulinė erika

Erica tetralix L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA ERIKINIAI (*ERICACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m.

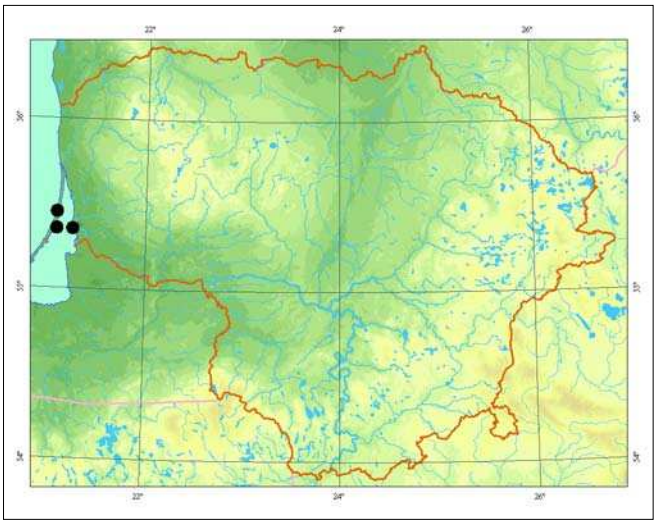
Paplitimas. Pietinėse Baltijos jūros pakrantėse, taip pat Šiaurės jūros ir Atlanto vandenyno pakrantėse; rytuose ištisinio paplitimo arealas tęsiasi iki Gdansko. Žinomos pavienės radavietės Rusijos Kaliningrado srityje ir Latvijoje; Estijoje išnykusi.
Lietuvoje rūšis rasta Preilos girininkijoje ties Pervalka (Kuršių nerijoje, 1976) ir Aukštumalos pelkėje (Šilutės r., 2000).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, iki 0,5 m aukščio krūmokšnis. Lapai tankiai apaugę stiebą, po 4 išsidėstę menturiais. Rausvi žiedai susitelkę viršūniniuose galviškuose skėčiuose. Žydi liepos ir rugpjūčio mėn. Žiedai savidulkiai arba juos apdulkina smulkūs vabzdžiai. Dauginasi vegetatyviniu būdu ir sėklomis. Mėgsta drėgnas arba pelkėtas augavietes. Pietinėje Baltijos pakrantėje ir Kuršių nerijoje aptinkama drėgnuose palvių pušynuose, dažnai ten, kur auga daug beržų (*Empetro nigri-Pinetum*). Aukštumalėje tyrulinė erika aptikta auganti užkrūmijusiame pelkės pakraščio varnauogyne.

Populiacijų gausumas. Auga tankiais sąžalynais arba grupelėmis. Kuršių nerijoje žinomos bent 6 subpopuliacijos, iš kurių didžiausia užima apie 150 m² plotą;

Gedimino Gražulevičiaus nuotrauka

Aukštumalės populiacija užima apie 1,5 m². Visos populiacijos gana gyvybingos — augalai žydi ir subrandina vaisius.

Grėsmės ir apsauga. Pelkių ir miškų sausinimas, medynų ir krūmų ardo susivėrimas, smarkus augalų mindymas ir skynimas, augaviečių eutrofizacija.
Norint pagerinti populiacijų būklę, gali reikėti retinti sutankėjusius medynus, kirsti krūmus; nusausintose pelkėse — atstatyti ankstesnį hidrologinį režimą.

Informacijos šaltiniai

Čiuplys R., 2001: Nauji duomenys apie tyrulinės erikos (*Erica tetralix*) paplitimą Lietuvoje. — Botanica Lithuanica, 7 (3): 307—311.
Purvinas E., 1976: Erikiečiai — *Ericales*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 98—133. — Vilnius
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
In Lithuania, Erica tetralix sites are distributed in the Curonian Spit and the Aukštumala bog. The species prefers moist peaty substrates and occurs in coastal pine forests (Empetro-Pinetum) and moist heaths. The main threats to its survival are drainage, overgrowth, trampling, picking of plants, and habitat eutrophication.

Aprašė Raimondas Čiuplys

Raktažolė pelenėlė

Primula farinosa L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA RAKTAŽOLINIAI (*PRIMULACEAE*)

2 (V) kategorija

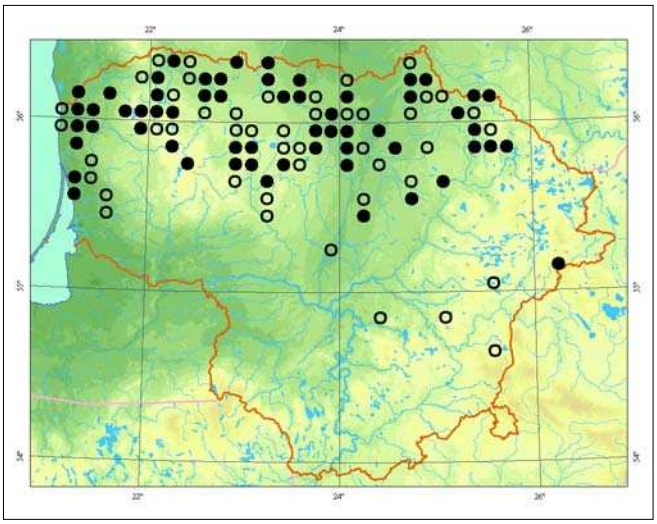
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Arealas driekiasi per Skandinaviją, Šiaurės Vakarų Rusiją iki Vidurio Europos, Karpatų. Lietuvoje rūšis aptinkama šiauriniuose ir vakariniuose rajonuose, kitur reta arba neauga.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, trumpu šakniastiebiu, skroteliniais lapais, 10–20 cm aukščio žolinis augalas. Žydi gegužės–birželio mėn. Dauginasi sėklomis, kurios išbyra palinkus dėžutei. Po 1–2 mėn. sėklos praranda daigumą. Platina skruzdėlės. Dekoratyvus. Auga drėgnose ir šlapiose, kartais šaltiniuotose pievose, ypač ten, kur paviršiuje yra karbonatų. Tinkamiausios sąlygos augti susidaro *Caricion davallianae* bendrijose. Gausus Vakarų Lietuvai būdingose melsvųjų mėlitynų (*Seslerietum uliginosae*) bendrijose, nusausintose pievose – pavieniai augalai. Kadangi geros sąlygos sėkloms dygti susidaro suardžius velėną, randamas ir antropogenizuotose augavietėse, ypač melioracijos griovių šlaituose.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Populiacijos labai skirtingos – nuo pavienių augalų iki įvairaus dydžio grupių. Tinkamiausiomis sąlygomis 1 m² auga 20–30 augalų.

Grėsmės ir apsauga. Savaime sunyksta pievoms užaugus mišku. Nyksta dėl ūkinės veiklos keičiant augavietes, sausinant ir ariant pievas, perkeliant į darželius.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1976: Raktažolė – *Primula*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 145–148.
Balevičienė J., 2000: *Seslerietum uliginosae* (Palmg. 1916) Soó 1941 – melsvasis mėlitynas. – Kn.: *Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z.* (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 103.
Balevičienė J., 2000: *Primulo-Shoenetum ferruginei* Du Rietz 1925 – raktažolinis vikšrenynas. – Kn.: *Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z.* (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 48.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

In Lithuania the species is recorded in the northern and western districts; elsewhere it is rare or absent. Primula farinosa grows in humid and damp, sometimes springy meadows, also on the slopes of reclamation ditches. The populations are very different – from solitary individuals to groups of various sizes.

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Laiboji vyrskrydė

Androsace filiformis Retz.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA RAKTAŽOLINIAI (*PRIMULACEAE*)

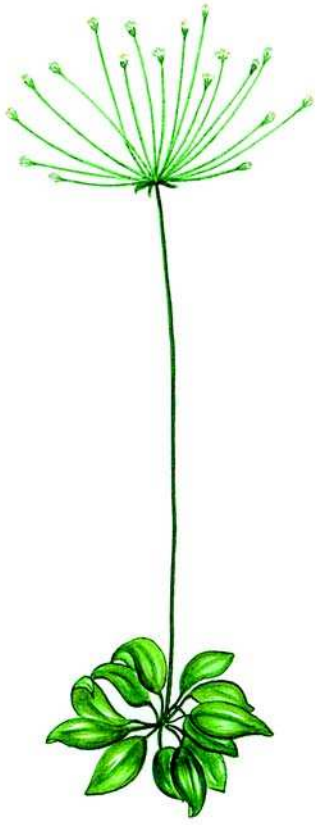
4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

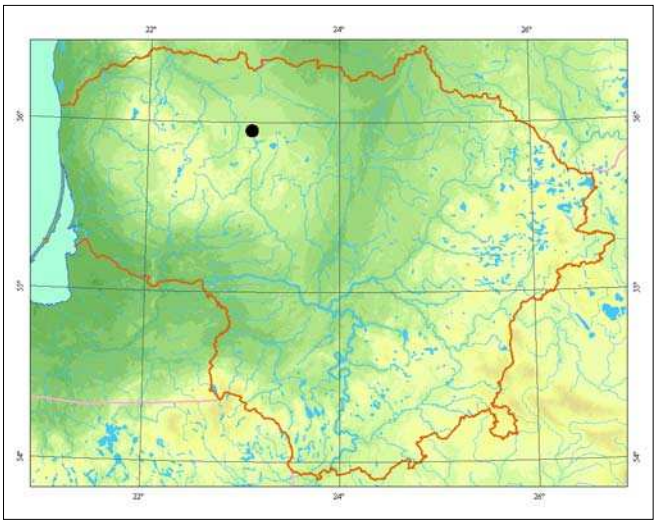
Paplitimas. Šiaurės ir Rytų Europoje, Sibire, Tolimuosiuose Rytuose, Centrinėje Azijoje, Mongolijoje, Japonijoje, Kinijoje, Himalajuose.
Lietuvoje žinoma tik 1 radavietė Lukšių apylinkėse (Šiaulių r.).

Biologija ir ekologija. Vienmetis, 5–15 cm aukščio žolinis augalas. Lapai susitelkę skrotelėje, o smulkūs balti žiedai – skėtiškuose žiedynuose ilgais stipinais. Žydi liepos–gegužės mėn. Dauginasi sėklomis. Auga pelkėtose ir užliejamose pievose, ežerų ir upių pakrantėse, išretėjusiuose šlapiuose miškuose ir krūmuose.

Populiacijų gausumas. Vienintelė Lietuvoje žinoma negausi populiacija auga ant šlapio miško keliuko Švendrės valstybiniame botaniniame draustinyje. 2001 m. draustinio teritorijoje ant kvartalų linijų, keliukų su praardyta žolių danga aptikta apie 300 augalų.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Populiacija auga antropogeninės kilmės augavietėse – ant miško kvartalų linijų, keliukų praardytose vietose. Ji gali sunykti, pradėjus per daug trypti keliukus arba leidus jiems visiškai užželti.

Informacijos šaltiniai
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
The only locality in Lithuania is known in the Lukšiai environs (Šiauliai distr.). The population is established in anthropogenic habitats – on forest quarter lines and disturbed pathways. About 300 plants have been found.

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Pajūrinė pienažolė

Glaux maritima L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA RAKTAŽOLINIAI (*PRIMULACEAE*)

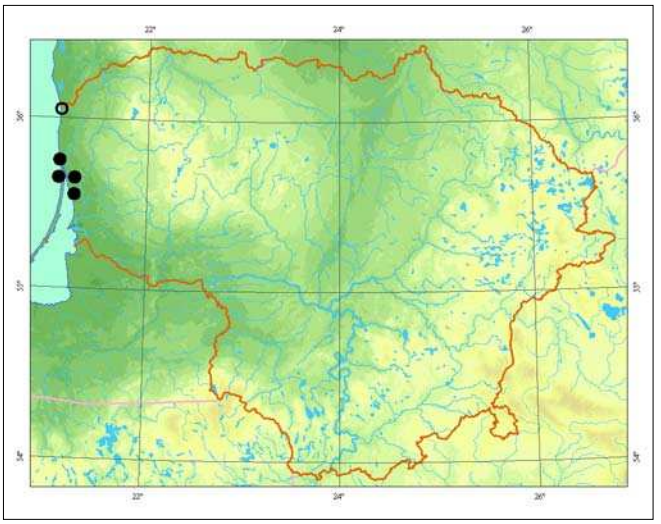
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje. Litoralinė rūšis.
Lietuvoje auga tik ties Klaipėda (Smeltėje, Lūžijoje). Ne kiekvienais metais pavienių individų aptinkama ties Juodkrante. Kitos literatūroje nurodomos radavietės — ties Giruliais (1976) ir Šventosios žiotimis (1978) — nepatikrintos.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 5—15 cm aukščio augalas. Dauginasi vegetatyviniu būdu. Sėklų subrendimas ir dauginimasis sėklomis netirtas. Žydi birželio—liepos mėn. Halofitas. Auga drėgnose, druskingose, smėlėtose ir akmenuotose jūros ir jos įlankų pakrantėse. Būdinga *Juncetum gerardii* bendrijų rūšis. Lietuvos pajūryje aptinkami labai maži, netipingos sudėties bendrijų fragmentai.

Populiacijų gausumas. Lietuvos pajūryje nėra tinkamų sąlygų šios rūšies augalams augti. Negausi ir nevientisa populiacija yra išlikusi tik Smeltės pusiasalyje. Po 1987 m. avarijos didelė dalis populiacijos buvo užlieta mazutu, o renkant išsiliejusį mazutą — sunaikinta. *G. maritima* išliko tik rytinėje pusiasalio pakrantėje ir gausiai augo tarp akmenų, kuriais grįstas marių krantas. Vėliau, statant Tarptautinę jūrų perkėlą, populiacijos užimamas plotas dar sumažėjo, o 1996—1997 m. duomenimis, po marių kranto tvirtinimo darbų liko nedidelės, atokiai augančios grupelės. Tarp akmenų *G. maritima* sudaro gana tankias vejas. Mažos negausios populiacijos aptinkamos Lūžijos botaniniame draustinyje. Čia dažniau pasitaiko tarp nendrių ir meldų augančių pavienių individų.

Selemono Paltanavičiaus nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl urbanizacijos ir užželiant marių pakrantėms.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1976: Pienažolė — *Glaux*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 139—140.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
Glaux maritima occurs along the shores of the Curonian Lagoon only. The main threat is probably associated with construction activities on the shores.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Mažoji šimtūnė

Centunculus minimus L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA RAKTAŽOLINIAI (*PRIMULACEAE*)

2 (V) kategorija

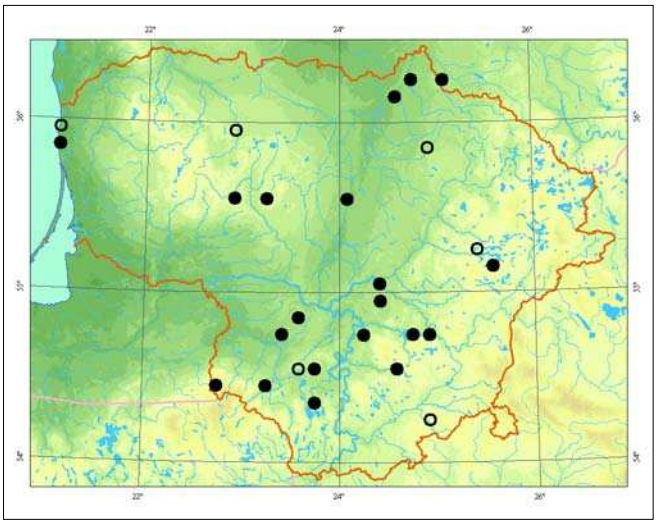
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

Paplitimas. Europoje, Šiaurės Afrikoje, Mažojoje Azijoje, Amerikoje.
Lietuvoje pasitaiko visoje teritorijoje. Radaviečių gali būti daugiau, nes augalas labai smulkus ir gali būti nepastebėtas.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, 2–8 cm aukščio, stačiu, kartais šakotu stiebu augalas. Žiedai pavieniai, labai smulkūs ir neišvaizdūs, išsiskleidžia tik vidurdienį. Žydi ir brandina sėklas visą vasarą. Sėklos labai smulkios. Auga drėgnuose, lengvo dirvožemio dirbamuose laukuose, palaukių vagose, lauko keliukų išdžiūstančiose lomose, pagrioviuose, vandens telkinių pakrantėse.

Populiacijų gausumas. Augavietėse pakankamai gausus.

Grėsmės ir apsauga. Kadangi svarbiausios buveinės yra grūdinių kultūrų pasėliai, tinkamų augaviečių labai sumažėjo nusausinus ir išlyginus dirbamas žemes. Nyksta intensyviai dirbant žemę ir piktžoles naikinant cheminėmis priemonėmis.
Būtina atkurti ir dirbtinai palaikyti populiacijas ekstensyvaus žemės ūkio sklypuose (ekologiniuose ūkiuose, nacionaliniuose parkuose, muziejuose).

Linos Jasiukonytės piešinys

Informacijos šaltiniai
Jankevičienė R., 1976: Raktažoliniai — *Primulaceae.* — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 133–150. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
This species occurs throughout the whole of Lithuania. While rather abundantly found at the sites, the number of suitable habitats decreased considerably as farmland was drained and leveled. The main threats are intensive land use and weed control using chemical products.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Aukštoji našlaitė

Viola elatior Fr.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA NAŠLAITINIAI (*VIOLACEAE*)

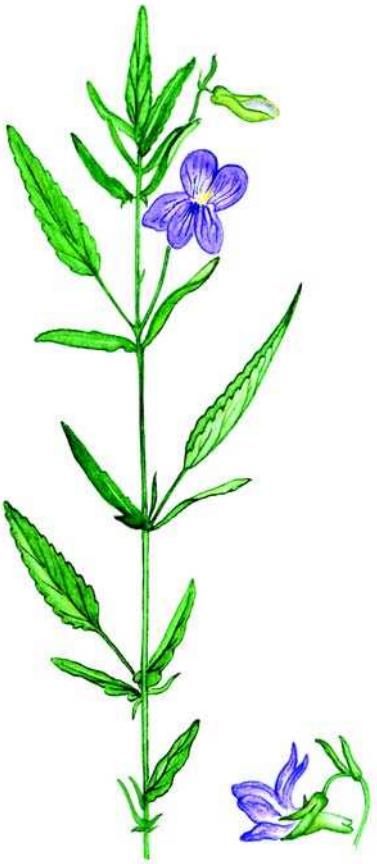
4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

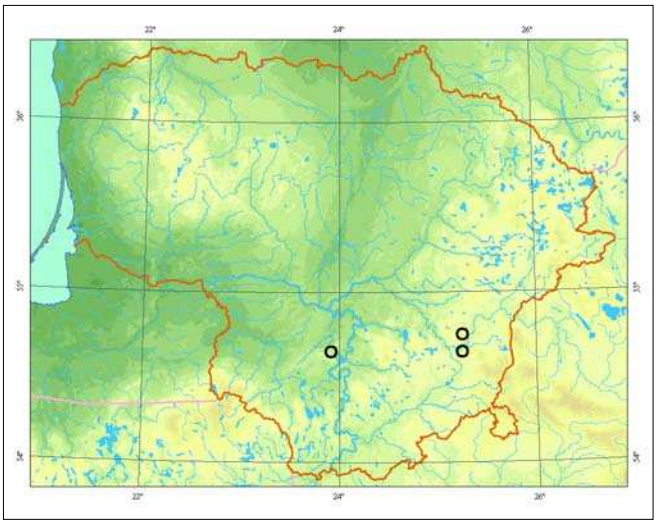
Paplitimas. Atlantinėje, Vidurio ir Rytų Europoje, Šiaurės Azijoje.
Lietuvoje aptikta Prienų apylinkėse. Literatūroje nurodomos dar 3 radavietės Vilniaus miesto teritorijoje, bet herbariumo duomenimis jos nepatvirtintos.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Dauginasi sėklomis. Aukštoji našlaitė rasta upės salpoje, pamiškėje. Literatūros duomenimis, taip pat auga drėgnuose paupių miškuose ir krūmuose.

Populiacijų gausumas. Tikslus populiacijų skaičius ir dabartinė jų būklė yra nežinoma, nes duomenys yra seni (herbariumo pavyzdys surinktas 1972 m., literatūros duomenys skelbti 1971 m.) ir neišsamūs, 3 iš 4 radaviečių herbariumo pavyzdžiais nepatvirtintos.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Grėsmės susijusios su buveinių naikinimu ir jų ekologinių sąlygų keitimu: miškų kirtimu ir sausinimu, upių slėnių keitimu.
Apsaugoti įmanoma tik žinant tikslias radavietes ir jų būklę. Būtina patikrinti visas žinomas radavietes ir įvertinti jų sąlygas bei aukštųjų našlaičių populiacijų būklę.

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1971: Našlaitiniai — *Violaceae*. — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 704—727. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The only specimen of Viola elatior in Lithuania was collected in 1997, on the forest edge in a flood plain. Data about three localities of this species in the Vilnius area can not be confirmed by herbarium specimens. The current status of Viola elatior in Lithuania is unclear due to the absence of new data.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Griovinė našlaitė

Viola persicifolia Schreb. (sin. *Viola stagnina* Kit.)

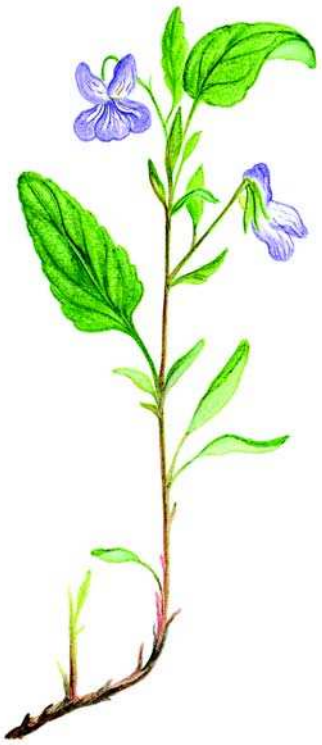
KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA NAŠLAITINIAI (*VIOLACEAE*)

1 (E) kategorija

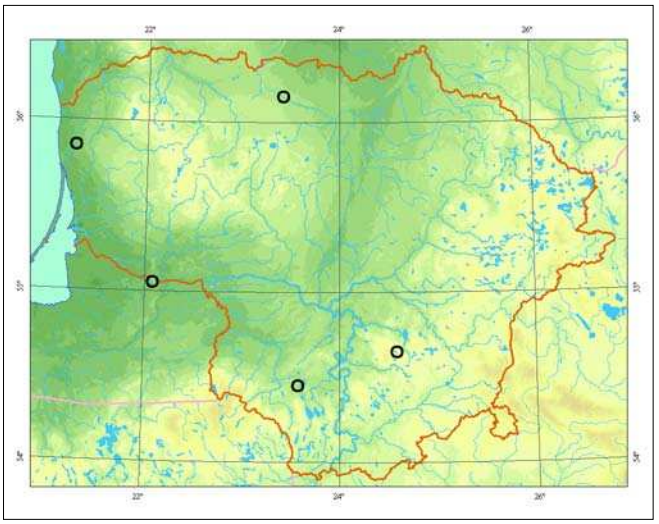
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Pietų Skandinavijoje, Vakarų, Vidurio ir Rytų Europoje, Vakarų ir Rytų Sibire.
Lietuvoje labai reta rūšis. Aptikta Žuvinte (Alytaus r.), Jauniūnuose (Joniškio r.), Bajoruose (Kretingos r.), Aukštadvaryje (Trakų r.) ir Bitėnuose (Pagėgių sav.). Paskutinį kartą rūšis aptikta Žuvinto rezervate (1991 m.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, bet trumpaamžis, iki 25 cm aukščio šviesiai žalias augalas be pamatinių lapų skrotelės. Hemikriptofitas. Žydi gegužės–liepos mėn. Dauginasi ir plinta sėklomis. Sėklos subręsta birželio–rugpjūčio mėn. Dėžutėje vidutiniškai subręsta 18 sėklų. Jas nedideliu atstumu aplink augalą išsvaido atsidarančios dėžutės, toliau išnešioja skruzdėlės. Sėklos sudygsta tik tose vietose, kur truputį pažeista velėna.
Auga drėgnose ir užpelkėjusiose pievose, žemapelkėse ir jų pakraščiuose. Dirvožemis turi būti derlingas, nuolat drėgnas, rudenį ir ankstyvą pavasarį gali būti užtvindytas. Pusiau šviesomėgis augalas, pakenčiantis nedidelį pavėsį.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Anksčiau aptiktose populiacijose augalai augo pavieniui arba nedidelėmis grupelėmis. Duomenų apie dabartinę populiacijų būklę ir augalų gausumą nėra. Šios rūšies populiacijoms būdingos fliuktuacijos.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl žemapelkių ir pievų melioracijos, kultūrinimo, buveinių pokyčių – joms užžėlus tankiais krūmais ir medžiais arba aukštaūgėmis azotamėgėmis žolėmis.
Būtina ieškoti griovinių našlaičių populiacijų tose teritorijose, kur jų buvo aptikta ir kitose galimose vietose. Reikėtų atlikti intensyvią stebėseną, augalų žydėjimo ir derėjimo, populiacijų sudėties ir raidos tyrimus.
Pažeistose, gerokai apsausėjusiose buveinėse griovinių našlaičių populiacijoms grėsmę gali kelti kryžminimasis su kitų rūšių, ypač šuninių našlaičių (*Viola canina*), augalais.

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1971: Našlaitiniai – *Violaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 704–727. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

In Lithuania Viola persicifolia is known to exist in five localities. The present state of populations is unknown. The last record of this species in Lithuania dates to 1991.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Liūninė našlaitė

Viola uliginosa Besser

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA NAŠLAITINIAI (*VIOLACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

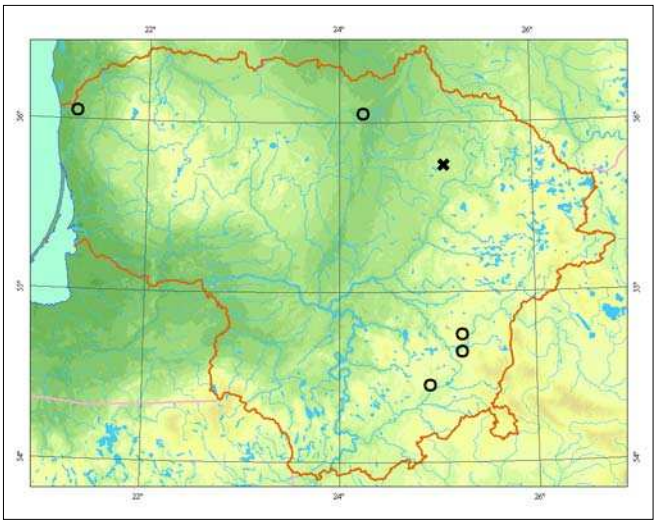
Paplitimas. Atlantinėje, Vidurio ir Rytų Europoje. Lietuvoje rasta tik Darbėnų apylinkėse (Kretingos r.) ir Vilniuje. Literatūroje nurodomos radavietės Joniškėlio apylinkėse (Pasvalio r.), Paluknio apylinkėse (Trakų r.), Šepetos durpyne (Kupiškio r.) ir dar 1 radavietė Vilniuje, bet visos jos herbariumo duomenimis nepatvirtintos. Taip pat yra nuorodų, kad Šepetos durpyne rūšis jau išnykusi.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas ilgu, plonu, šliaužiančiu šakniastiebiu ir požeminėmis palaipomis. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Auga pelkėtuose miškuose ir drėgnose pamiškėse, durpingose pievose ir pelkėse.

Populiacijų gausumas. Tikslus populiacijų skaičius ir jų būklė nėra žinomi, nes esami duomenys yra seni

Mindaugo Rylos nuotrauka

(herbariumo pavyzdžiai yra surinkti 1940 ir 1946 m., kitos radavietės literatūroje skelbtos 1971 ir 1986 m.) ir gali neatspindėti dabartinės situacijos. Herbariumo pavyzdžiais yra patvirtintos tik 2 radavietės.

Grėsmės ir apsauga. Grėsmės yra susijusios su jų buveinių naikinimu ir keitimu: miškų kirtimu ir sausinimu, šlapių pievų ir pelkių sausinimu bei tarša. Tačiau reali apsauga įmanoma tik žinant tikslias radavietes ir įvertinus jų ir liūninių našlaičių populiacijų būklę.

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1971: Našlaitiniai — *Violaceae*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 704—727. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The exact number of localities and the current status of populations are not known due to the absence of new data. Only two localities (in Vilnius and in the Kretinga district) can be confirmed by herbarium specimens, however, they are rather old, being collected in 1940 and in 1946. Other localities (another in Vilnius, in Trakai and in the Pasvalys distr.) were recorded in 1971 and in 1986. According to the available data, Viola uliginosa is extinct in the Kupiškis district.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Laplandinis karklas

Salix lapponum L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA GLUOSNINIAI (*SALICACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Europos ir Azijos miškų ir miškatundrės zonoje.
Per Lietuvą eina vakarinė paplitimo riba. Daugiausia augaviečių pietinėje ir rytinėje šalies dalyje: Alytaus, Ignalinos, Lazdijų, Švenčionių, Trakų, Varėnos, Vilniaus ir Zarasų rajonuose. Šiaurinėje Lietuvoje auga Akmenės ir Mažeikių rajonuose.

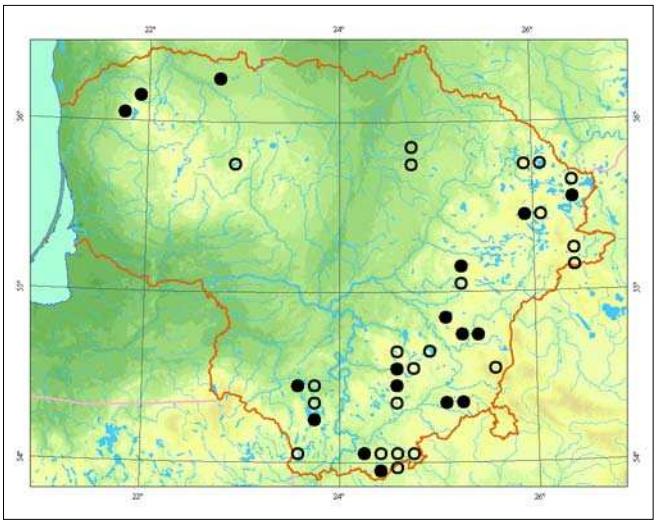
Biologija ir ekologija. 0,5–1,0 m aukščio krūmas. Laja netaisyklinga, išsidraikiusi. Žydi lapams skleidžiantis, gegužės mėn. pabaigoje. Sėklos prinoksta birželio mėn. pabaigoje. Plinta iš šliaužiančio šakniastiebio išaugančiais ūgliais. Mėgsta rūgščius durpinius dirvožemius. Šviesomėgis. Atsparus šalčiams ir šalnoms. Auga žemapelkėse ir tarpinio tipo pelkėse. Dažniausiai randamas *Caricetum limosae* ir *Caricetum lasiocarpae* asociacijų bendrijose. *S. lapponum* kryžminasi su tose pačiose augavietėse augančiomis karklų rūšimis (*S. myrtilloides*, *S. aurita*).

Populiacijų gausumas. Auga pavieniui arba nedidelėmis grupėmis, negausiai. Populiacijų gyvybingumas pakankamas, jauni krūmai populiacijose sudaro apie 50 proc. Lapus pažeidžia lapgraužiai vabzdžiai ir ligos.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta keičiantis aplinkos sąlygoms ir augaviečių hidrologiniam režimui.

Jono Augustausko nuotrauka

Siekiant išlaikyti normalią hidrologinę augaviečių būklę, būtina visų augaviečių apsauga. Reikia stebėti populiacijų kaitą.

Informacijos šaltiniai

Marcinkevičienė J., Navasaitis A., 1961: Gluosnis — *Salix*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 33–74. — Vilnius.
Smaliukas D., 1997: Willow (*Salix* L.) taxa at the areal border in Lithuania. — Botanica Lithuanica, 1: 41–47.
Smaliukas D., 1996: Lietuvos gluosniai (*Salix* L.). — Vilnius.
Navasaitis M., Ozolinčius R., Smaliukas D., Balevičienė J., 2003: Lietuvos dendroflora. — Kaunas.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Salix lapponicum is distributed in the southeast of Lithuania. It is also found in northern Lithuania (Akmenė and Mažeikiai distr.). Its main habitats are the margins of raised bogs, transitional bogs and fens. Populations decrease due to the drainage of peatlands. The protection of all the localities of this species is necessary.

Aprašė Domas Smaliukas

Mėlynialapis karklas

Salix myrtilloides L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA GLUOSNINIAI (*SALICACEAE*)

3 (R) kategorija

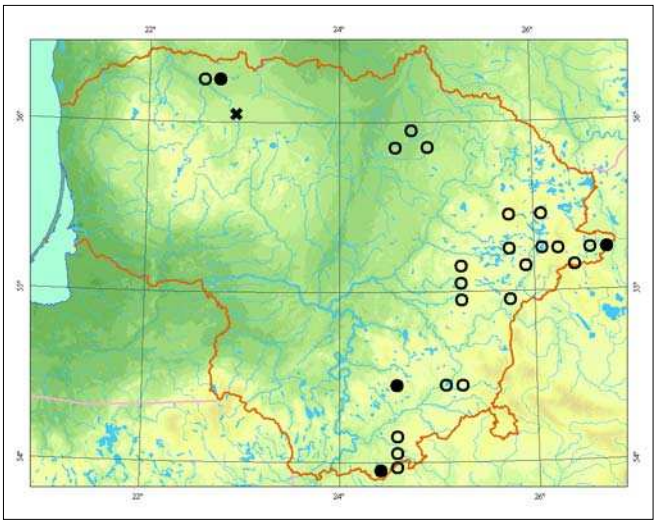
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Šiaurės ir Vidurio Europoje, Skandinavijoje, europinėje Rusijos dalyje, Rytų Sibire, Tolimuosiuose Rytuose, Šiaurės Mongolijoje, Šiaurės Rytų Kinijoje, Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje augavietės yra pietinėje ir pietrytinėje dalyse. Per Lietuvą eina vakarinė rūšies arealo riba. Už arealo ribos rūšis rasta Dautartų miške ir Šernynės aukštapelkėje (Mažeikių r.) bei Kamanų rezervate (Akmenės r.).

Biologija ir ekologija. 0,5–0,7 (1,0) m aukščio krūmas. Dauginasi sėklomis. Sėklos prinoksta birželio mėn. Plinta šliaužiančiais įsišaknijančiais stiebais. Stiebus nupjovus, išauga atžaliniai ūgliai. Nedidelės mėlynialapių karklų grupės dažniausiai auga pelkėse. *S. myrtilloides* kryžminasi su tose pačiose augavietėse augančiomis karklų rūšimis. Rasti tokie hibridai: *S. x rugulosa* Anderss. (*S. aurita* × *S. myrtilloides* Wimm.); *S.* × *versifolia* Wahlenb. (*S. lapponum* × *S. myrtilloides* Wimm.).

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Auga nedidelėmis grupėmis, negausiai. Populiacijų gyvybingumą neigiamai veikia lapgraužiai vabzdžiai ir ligos.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta sausinant ir eksploatuojant pelkes.
Siekiant išsaugoti rūšį, būtina išlaikyti *S. myrtilloides* augaviečių natūralų vandens rėžimą ir nepažeisti jų mechaniškai. Stebėti populiacijų kaitą.

Informacijos šaltiniai

Marcinkevičienė J., Navasaitis A., 1961: Gluosnis — *Salix*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 33–74. — Vilnius.
Smaliukas D., 1997: Willow (*Salix* L.) taxa at the areal border in Lithuania. — Botanica Lithuanica, 1: 41–47.
Smaliukas D., 1996: Lietuvos gluosniai (*Salix* L.). — Vilnius.
Navasaitis M., Ozolinčius R., Smaliukas D., Balevičienė J., 2003: Lietuvos dendroflora. — Kaunas.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Salix myrtilloides is mainly distributed in southeastern Lithuania. It is also found in northern Lithuania. The species is distributed in small populations in fens and transitional bogs. Populations decrease due to the drainage of habitats.

Aprašė Domas Smaliukas

Gulsčiasis karklas

Salix repens L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA GLUOSNINIAI (*SALICACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

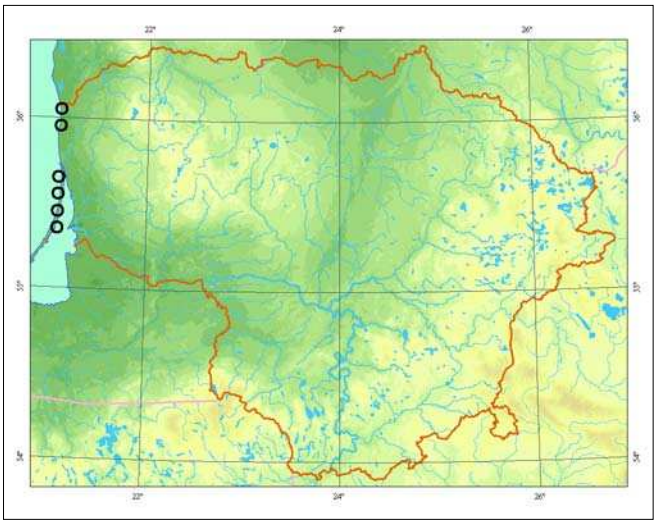
Paplitimas. Vakarų, Vidurio ir Šiaurės Europoje (Alpėse iki 1700–1800 m.), Baltijos pajūrio (Kaliningrado srities, Lietuvos, Latvijos, Estijos) smėlynuose ir Estijos salose.
Lietuvoje auga pajūrio smėlynuose, dažnesnė Kuršių nerijoje. Per Vakarų Lietuvos pajūrį eina rytinė rūšies paplitimo riba.

Biologija ir ekologija. 0,3–0,6 (1,0) m aukščio krūmas. Laja netaisyklinga, išsidraikiusi, šliaužianti. Dauginasi sėklomis. Sėklos prinoksta gegužės mėn. Plinta iš šliaužiančio šakniastiebio išaugančiais ūgliais. Mėgsta atviras arba vos užtemdytas, smėlingas augavietes. Auga pajūrio smėlynuose, *Elymo-Ammophiletum* asociacijos bendrijose, kartu su pajūriniais gluosniais ir pelkiniais karklais. *Salix repens* kryžminasi su *Salix rosmarinifolia*, todėl *S. repens* augavietėse aptinkama didelė hibridinių palikuonių įvairovė.

Populiacijų gausumas. Auga pavieniui arba sudaro nedidelius sąžalynus. Gana polimorfiška rūšis. Skiriasi lapų forma, dydžiu, plaukuotumu, žiedynų ilgiu ir forma bei piestelės spalva. Išsiskiria 2 populiacijos: vienos viršutinė lapų pusė plika arba beveik plika, 4–6 (8) lapų gyslų poros, mezginė plika; antros – lapai abipus plaukuoti, 5–8 lapų gyslų poros, mezginė plaukuota. Augalus pažeidžia kenkėjai ir ligos. Populiacijų gyvybingumas patenkintinas.

Remigijaus Noreikos nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. *Salix repens* augavietes būtina saugoti nuo poilsiautojų. Stebėti, kokį poveikį daro sutankėjęs miškas, populiacijų būklę ir kaitą.

Informacijos šaltiniai

Marcinkevičienė J., Navasaitis A., 1961: Gluosnis – *Salix*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 33–74. – Vilnius.
Smaliukas D., 1997: Willow (*Salix* L.) taxa at the areal border in Lithuania. – Botanica Lithuanica, 1: 41–47.
Smaliukas D., 1996: Lietuvos gluosniai (*Salix* L.). – Vilnius.
Navasaitis M., Ozolinčius R., Smaliukas D., Balevičienė J., 2003: Lietuvos dendroflora. – Kaunas.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Salix repens is a very rare and decreasing species. It prefers open or slightly shadowed habitats. It is found in the sandy habitats of the Baltic coastline together with Salix daphnoides and Salix rosmarinifolia in Elymo-Ammophiletum communities. Recreation activities have a negative impact on populations of Salix repens.

Aprašė Domas Smaliukas

Paprastasis rėžiukas

Nasturtium officinale L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA BASTUTINIAI (*BRASSICACEAE*)

3 (R) kategorija

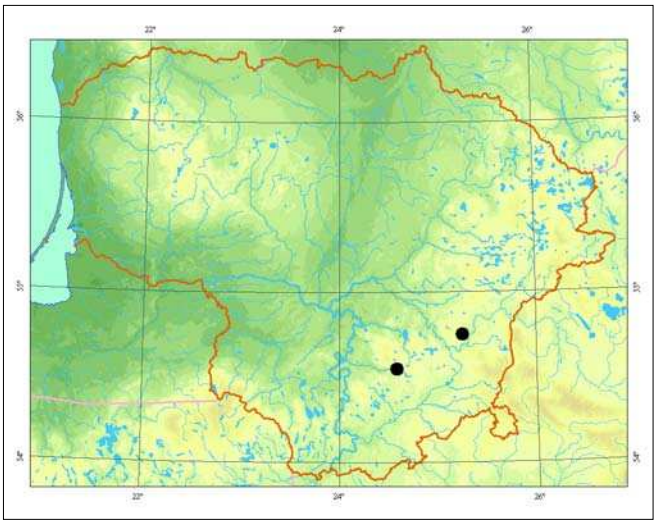
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Europoje (išskyrus šiaurines sritis), Mažojoje Azijoje, užnešta į Šiaurės Ameriką ir Afriką. Lietuvoje labai reta rūšis, XIX—XX a. buvo aptikta keliose vietose, daugiausia Vilniaus apskrityje. Pastaraisiais metais randama tik Verknės pakrantėse Aukštadvaryje (Trakų r.) ir Verkių dvarvietės tvenkinių pakrantėse (Vilniuje).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, šakniastiebis, 15—60 cm aukščio augalas. Stiebai kylantys, prie pamato įsišaknijantys, lapai kiek mėsingi. Pradeda žydėti gegužės mėn. ir žydi iki vėlyvo rudens. Dauginasi vegetatyviniu būdu ir sėklomis. Vaistinis, prieskoninis. Auga versmėtose ir šiaip šlapiose vietose, upių ir upelių, tvenkinių krantuose (*Montio-Cardaminetea* klasės bendrijos).

Populiacijų gausumas. Verknės upės pakrantėje ties Aukštadvariu paprastasis rėžiukas sudaro juostos pavidalo sąžalyną, tačiau per pastaruosius 20 metų populiacijos užimamas plotas sumažėjo kelis kartus. Pavieniai augalai auga kelis kilometrus pasroviui (žemiau Paverknės miško). Verkių populiacija labai menka — kol kas aptikti tik keli individai tvenkinio pakrantėse, tačiau labai svarbi istoriniu požiūriu: pirmos nuorodos apie čia augantį paprastąjį rėžiuką siekia XX a. pirmą pusę.

Grėsmės ir apsauga. Populiacijos prie Verknės upės susilpnėjimo priežastis — aukštaūgių ir velėną sudarančių pakrantės augalų suvešėjimas ir šešėlį sukuriančių medžių pagausėjimas. Šie buveinės keitimosi procesai prasidėjo sunykus pakrantėje buvusiai ekstensyviai gyvulių girdyklai. Verta stebėti populiacijos būklę ir prireikus naudoti dirbtines kitų augalų konkurenciją mažinančias priemones.

Talvydo Špiliausko nuotrauka

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1961: Kryžmažiedžiai — *Cruciferae*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 477—586. — Vilnius.
Rašomavičius V. (red.), 1994: Aukštadvario apylinkių augmenija. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

In the 19th and 20th centuries the plant was found in several places (mainly in the southeastern part of the country), but now only two populations exist. A very abundant population once found near the Verknė River is now in decline due to the prolific growth of tall and sward-forming littoral plants.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Svogūninė kartenė

Cardamine bulbifera (L.) Crantz (sin. *Dentaria bulbifera* L.)

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA BASTUTINIAI (*BRASSICACEAE*)

3 (R) kategorija

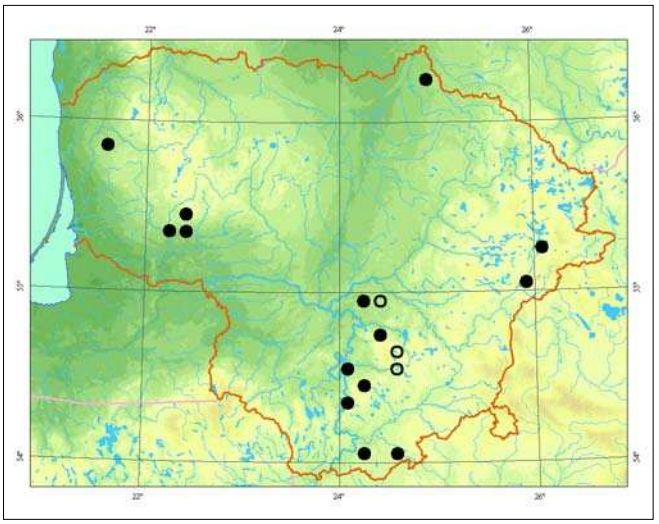
Statusas. Lietuvos saugomų augalų sąrašuose rūšis nuo 1962 m.

Paplitimas. Vakarų, Vidurio ir Rytų Europoje, Kaukaze, Pietvakarių Azijoje.
Rūšis paplitusi pietinėje Lietuvos dalyje, tik pavienės atskirtos populiacijos rastos Biržų, Plungės, Tauragės ir Švenčionių rajonuose. Lietuva yra šiaurrytiniame rūšies arealo pakraštyje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 40–60 cm aukščio, augalas. Sėklos užsimezga labai retai ir būna nedaigios. Žydi gegužės mėn. Pavasarinis efemeroidas. Dauginasi viršutinių lapų pažastyse susidarančiais gemaliniais pumpurais. Auga lapuočių ir mišriuose miškuose, dažniausiai derlinguose, vidutinio drėgnumo velėniniuose karbonatiniuose dirvožemiuose. Palankiausios sąlygos svogūninėms kartenėms augti yra brandžiuose lapuočių miškuose, kuriuose susidaro natūrali medžių lajų ir atvirų aikštelių mozaika.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Šiaurės Lietuvoje (Biržų girioje) esanti svogūninių kartenių populiacija negausi, ją sudaro kelios dešimtys individų. Nemaža populiacijų santalka yra Tauragės r. lapuočių miškuose. Kitur šių augalų populiacijos gana gausios arba gausios, po kelis šimtus individų, arba jos sudaro nemažus sąžalynus.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę svogūninių kartenių populiacijoms kelia medžių tankumo didinimas, spygliuočių plantacijų veisimas iškirstų lapuotynų plotuose, plynieji kirtimai.
Būtina išsaugoti medynų sudėtį, negalima veisti arba buveinių plotuose ugdyti eglynų. Šakniastiebius išknisa ir suėda šernai. Nemažai žalos dygstantiems ūgliams padaro augalėdžiai moliuskai.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1961: Kryžmažiedžiai – *Cruciferae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), 1961: Lietuvos TSR flora, 3: 477–586. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
Populations of Cardamine bulbifera are concentrated in the southern part of Lithuania, and several seperate populations are known to exist in Biržai, Plungė, Tauragė, and Švenčionys districts. This species is threatened by changes in the structure of deciduous forests and clearfelling. Populations are sometimes damaged by wild boars.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Lanksčioji kartenė

Cardamine flexuosa With.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA BASTUTINIAI (*BRASSICACEAE*)

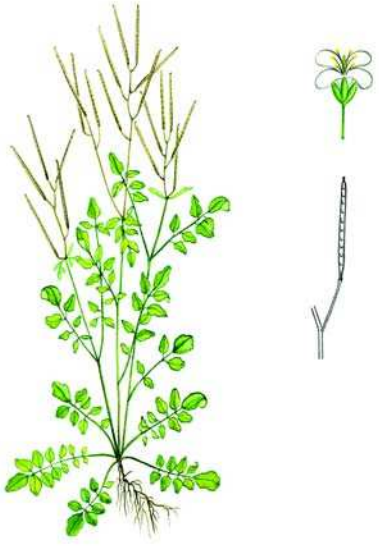
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

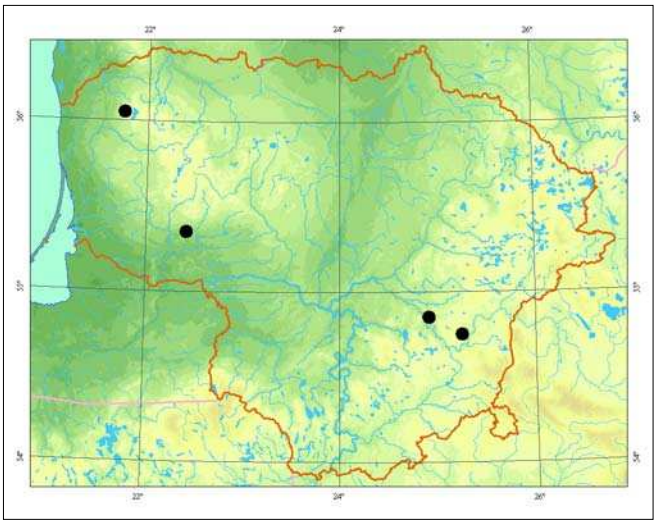
Paplitimas. Vakarų ir Vidurio Europoje į rytus iki Baltarusijos ir Ukrainos, išskyrus Egėjo jūros regioną ir Šiaurės Rytų Skandinaviją. Atskiros populiacijos yra Rusijos vakaruose.
Lietuvoje žinomos 4 populiacijos Kaišiadorių, Plungės, Tauragės ir Vilniaus rajonuose.

Biologija ir ekologija. Dvimetis arba vienametis, (4) 10–20 cm aukščio žolinis augalas. Žydi visą vasarą. Dalis sėklų sudygsta iš karto ir augalai žydi dar tais pačiais metais, o likusios sudaro ilgalaikį dirvožemio sėklų banką.
Auga šlapiuose spygliuočių, mišriuose ir lapuočių miškuose, ant šlapių miško bei pamiškių keliukų, dažniausiai rupūžinių vikšrių (*Juncus bufonius*) sudaromose terofitų bendrijose.
Augalas gali būti painiojamas su pavėsinėmis karčiosios kartenės (*Cardamine amara*) formomis arba gėlynuose kartais pasitaikančiu adventyviniu augalu gauruotąja kartene (*Cardamine hirsuta*). Lanksčioji kartenė nuo gauruotosios skiriasi tuo, kad turi 6, o ne 4 kuokelius.

Populiacijų gausumas. Populiacijos gana gausios, bet nepastovios. 1997 m. Beržoro apyl. eglyne prie Žiedelio ež.

Linos Jasiukonytės piešinys

(Plungės r.) rasta populiacija buvo labai gausi, sudaryta iš kelių tūkstančių individų. Išretinus mišką ir pasausėjus dirvožemiui bei suvešėjus žolių dangai, 1999 m. eglyne lanksčiųjų kartenių gausumas smarkiai sumažėjo. Panašūs pokyčiai vyko ir Dambravos miške (Kaišiadorių r.). Ožkagirio miške (Tauragės r.) lanksčiųjų kartenių populiacija negausi. 2004 m. gana gausi populiacija aptikta Dūkštų ąžuolyne (Vilniaus r.).

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę kelia staigūs miško buveinių pokyčiai dėl kirtimų.
Būtina išsaugoti brandžius šlapius miškus, kuriuose daugiamečių žolinių augalų danga natūraliai dera su periodiškai užtvindomais ir plikais dirvožemio plotais.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., 2000: *Cardamine flexuosa* With. (*Brassicaceae*) in Lithuania. – Botanica Lithuanica, 6 (2): 221–226.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
In Lithuania four rather large, but fairly unstable populations of Cardamine flexuosa are known to exist in the Kaišiadorys, Plungė, Tauragė and Vilnius districts. Significant short-term fluctuations of the number of individuals were recorded in two populations. It is necessary to maintain mature stands of wet coniferous, mixed and broadleaved trees.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Daugiametė blizgė

Lunaria rediviva L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA BASTUTINIAI (*BRASSICACEAE*)

5 (Rs) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

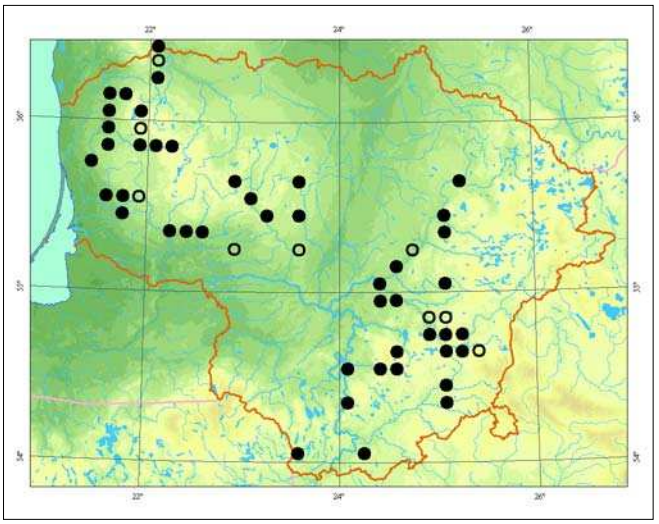
Paplitimas. Arealas plyti beveik visoje Europoje, išskyrus arktines sritis ir stepių zoną. Holoceno epochos Atlančio periodo plačialapių miškų reliktas. Lietuvoje aptinkama daugelyje rajonų, nors yra gana reta rūšis. Šiaurinėje ir rytinėje dalyje nerasta.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, iki 2 m aukščio augalas stambiais lapais ir trumpu šakniastiebiu. Žydi balandžio–birželio mėn. Vaisius – didelė plokščia elipsiška ankštarėlė. Sėkloms išbyrėjus, ankštarėlių pertvarėlės ant stiebų išlieka iki žiemos, kartais net pavasarį galima aptikti sudžiūvusių pernykščių stiebų su ankštarėlių pertvarėlėmis. Dauginasi vegetatyviniu būdu ir sėklomis, kurių didelis daigumas. Auga drėgnuose, ūksminguose plačialapių miškuose (*Alnion incanae* sąjungos), velėniniuose karbonatiniuose dirvožemiuose. Dažniausiai aptinkamas upių slėnių, raguvų miškuose palei šaltinius.

Populiacijų gausumas. Pasitaiko pavienių augalų, bet dažniausiai želia ištisiniais tankiais sąžalynais. Gausiausiai ir dažniausiai aptinkama Minijos slėnyje, kur ties Dyburių kaimu yra žinoma populiacija, apie 1 ha plote sudaranti ištisinį sąžalyną.

Jono Augustausko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl intensyvaus ūkininkavimo miškuose (pakeitus augavietes), miškų kirtimo, sausinimo, upelių vagų tiesinimo.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1961: Blizgė – *Lunaria*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 533–536.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species occurs in many districts of Lithuania, except for the northern and eastern parts. Lunaria rediviva grows in wet, shady broadleaved forests, most frequently situated in river valleys. Solitary individuals sometimes occur, but usually Lunaria rediviva forms entire dense overgrowth.

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Smiltyninis laibenis

Alyssum gmelinii Jord.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA BASTUTINIAI (*BRASSICACEAE*)

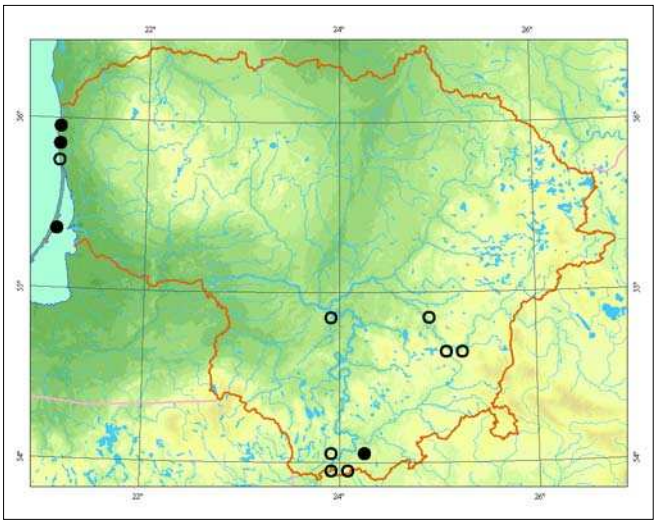
2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

Paplitimas. Vidurio ir Rytų Europoje.
Gana dažna rūšis vakarinėje Lietuvos dalyje: Klaipėdos r., Palangoje, Kuršių nerijoje. Taip pat pietinėje dalyje: Varėnos r. ir Kernavėje (Širvintų r.). Pavieniui aptinkama Vilniaus ir Kauno miestuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 10–25 cm aukščio augalas. Dauginasi sėklomis. Žydi balandžio–birželio mėn., kai kada dar kartą rudenį. Mėgsta kalkingo priesmėlio dirvožemius. Auga atvirose vietose, pajūrio ir paupių smėlynuose, dirvonuose ir retuose, šviesiuose pušynuose. Žemyninėje pajūrio dalyje gausiai auga pilkųjų kopų buveinėse.

Populiacijų gausumas. Didžiausios ir gausiausios populiacijos yra žemyninėje pajūrio dalyje: nuo Karklės iki Nemirsetos ir nuo Palangos iki Šventosios. Populiacijose gausu tiek generatyvinių, tiek vegetatyvinių individų, jos užima 50–150 m² plotą. Kuršių nerijoje pavieniai individai ar nedidelės grupelės (5–8) aptinkami ant didžiojo nerijos kopagūbrio ir ant pajūrio apsauginio kopagūbrio ties Nida. Pietinėje Lietuvos dalyje populiacijos gana gausios, tačiau didelių plotų neužima. Tinkamose augavietėse, atviruose smėlynuose, sudaro beveik monodominantinius sąžalynus, o retuose pušynuose auga pavieniai individai. Vilniuje *Alyssum gmelinii* sulaukėjęs; auga buvusio botanikos sodo teritorijoje.

Zigmanto Gudžinsko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Atvirų smėlynų plotų užaugimas krūmais, trako susidarymas atviruose pušynuose, vandens ir vėjo erozija, mechaninis paupių augaviečių pažeidimas per potvynius.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1961: Laibenis – *Alyssum.* – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 538–542. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The species occurs on the shores of the Baltic Sea and in southeastern Lithuania on sandy lowlands. Populations are abundant and flourishing, yet a rapid decrease was caused by recreation and afforestation of glades and clearings.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Pelkinė uolaskėlė

Saxifraga hirculus L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA UOLASKĖLINIAI (*SAXIFRAGACEAE*)

2 (V) kategorija

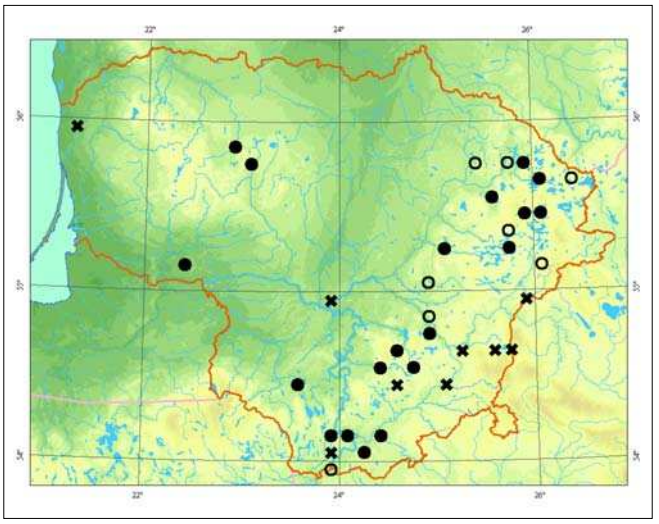
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.
Įrašyta į ES Buveinių direktyvos II, Berno konvencijos I priedus.

Paplitimas. Vidurio ir Šiaurės Europoje, Šiaurės Azijoje ir Šiaurės Amerikos šiaurinėje dalyje. Šiaurės Amerikos augalai priskiriami atskiram porūšiui.
Lietuvoje dabar žinoma apie 30 populiacijų. XX a. Lietuvoje savaime sunyko arba buvo sunaikinta ne mažiau kaip 20 šios rūšies populiacijų.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 10–30 cm aukščio augalas. Hemikriptofitas. Žydi liepos–rugpjūčio mėn. Vaisiai bręsta nuo rugpjūčio pabaigos iki rugsėjo pabaigos. Sėklos smulkios, jas išnešioja vėjas. Sėklų daigumas labai nedidelis. Populiacijos išsilaiko dėl vegetatyvinio dauginimosi būdo, įsišaknijant šliaužiančioms 5–10 cm ilgio palaipomis.
Auga šaltiniuotose žemapelkėse ir tarpinėse pelkėse, atvirose vietose. Svarbiausi aplinkos veiksniai yra drėkinimo sąlygos, buveinės būklė ir apšviestumas. Silpnai konkurencingas. Lietuvoje dauguma populiacijų aptinkamos dirvožemyje, kurio reakcija yra artima neutraliai (pH 6,7–7,3). Palankiausios sąlygos augti yra šaltiniuotose pelkėse.

Eugenijaus Drobelio nuotrauka

Populiacijų gausumas. Dauguma populiacijų užima mažus (nuo kelių iki kelių dešimčių kvadratinių metrų) plotus. Gausiausios populiacijos žinomos Ignalinos, Varėnos, Trakų, Zarasų r., jas sudaro po kelis šimtus individų. Apytikriai rūšies populiaciją šalyje sudaro 5 000–8 000, bet ne daugiau kaip 10 000 individų.

Grėsmės ir apsauga. Labiausiai populiacijos nukenčia nuo medžių ir krūmų skverbimosi ir vandens lygio mažėjimo. Svarbi nykimo priežastis yra kryžminimosi stoka ir maža genetinė įvairovė. Kai kurioms populiacijoms grėsmę kelia bebrų veikla.
Būtina palaikyti palankią nepažeistų ar mažai paveiktų populiacijų buveinių būklę, atkurti pažeistas buveines.

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1971: Uolaskėliniai – *Saxifragaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 36–57. – Vilnius.
Meškauskaitė E., Naujalis J. R., 2006: Structure and dynamics of *Saxifraga hirculus* L. populations. – Ekologija, 1: 53–60.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
In Lithuania populations of Saxifraga hirculus are concentrated in the eastern and southern districts. In other parts of the country only a few isolated populations are known or the species is extinct (as in northeast Lithuania).

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Pūslėtoji aldrūnė

Aldrovanda vesiculosa L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA SAULAŠARINIAI (*DROSERACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m.
Įrašyta į Berno konvencijos I, ES Buveinių direktyvos II priedus.

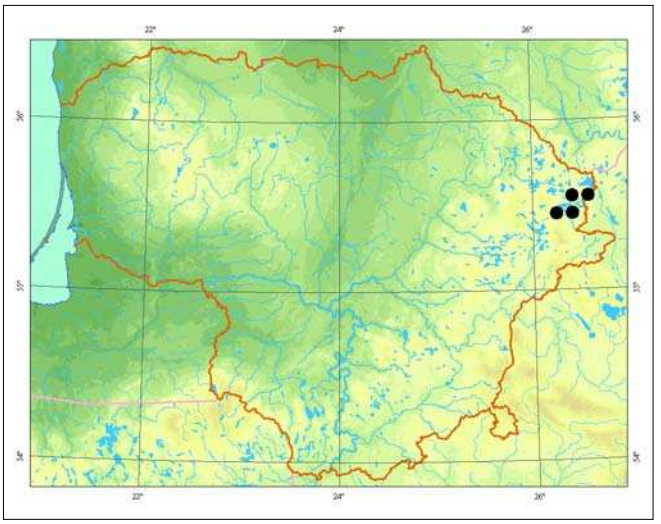
Paplitimas. Europoje, Afrikoje, Azijoje, Šiaurės Australijoje. Pliurizoninė rūšis, paplitusi visų klimato zonų žemyniniuose vandenyse, tačiau reta visame areale, daugelyje vietų išnykusi, vietomis reintrodukuota. Lietuvoje yra šiauriniame arealo pakraštyje.
Lietuvoje rasta tik Ignalinos r. ežeruose.

Biologija ir ekologija. Plūduriuojantis vandens paviršiuje, iki 10 (30) cm ilgio vabzdžiaėdis augalas. Vegetatyviniu būdu dauginasi stiebo dalimis. Žiemoja pakitę viršūniniai pumpurai — turionai, kurie rudenį nugrimzta į dumblą. Kad gerai augtų ir vystytųsi, būtinos ekologinės sąlygos: skaidrus vanduo, didelė anglies dioksido koncentracija, aukšta temperatūra, tam tikras huminių rūgščių kiekis. Lietuvoje dėl nepalankių klimato sąlygų išauga ne kiekvienais metais. Auga seklių užpelkėjusių ežerų uždumblėjusiose įlankose ir pratakuose tarp ežerų.

Populiacijų gausumas. Didžiausia Lietuvoje yra Rūžo ežero populiacija, kurią sudaro apie 100 000 individų. Tai viena didžiausių populiacijų Europoje. Dysnų, Apvardų ir Alksno ežero populiacijas sudaro apie 2 000—4 000 individų.

Jono Augustausko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Rūšies išlikimą Lietuvoje natūraliai riboja klimato veiksniai ir su tuo susijęs vegetatyvinis dauginimasis. Aldrūnės nyksta ir dėl natūralaus ežerų užaugimo ir rūgštėjimo. Didžiausią grėsmę kelia pokyčiai, susiję su žmogaus veikla: vandens tarša ir eutrofizacija, vandens režimo pokyčiai, vandens ir krantų augalijos pertvarkymas.

Informacijos šaltiniai

Šarkinienė I., 1961: Rytų ir Pietų Lietuvos TSR ežerų makrofitų floristinė ir morfologinė-ekologinė analizė. — Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Biologija, 1: 159—194.
Obelevičius S., 2001: Pūslėtoji aldrūnė (*Aldrovanda vesiculosa*) Lietuvoje. — Botanica Lithuanica, 7 (4): 385—386.

Summary
The species is very rare in the whole distribution range. In Lithuania it is at the northern border of the range. The largest population occurs in Lake Rūžas, with smaller populations in Dysnai, Apvardai and Alksnas lakes (Ignalina distr.). In 2005 in Lake Dysnai the species had been consistently found since 1955.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Mažalapė saulašarė

Drosera intermedia Hayne

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA SAULAŠARINIAI (*DROSERACEAE*)

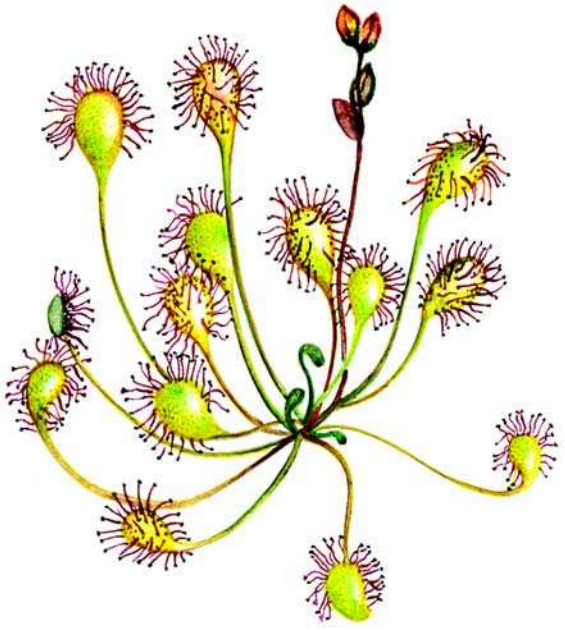
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

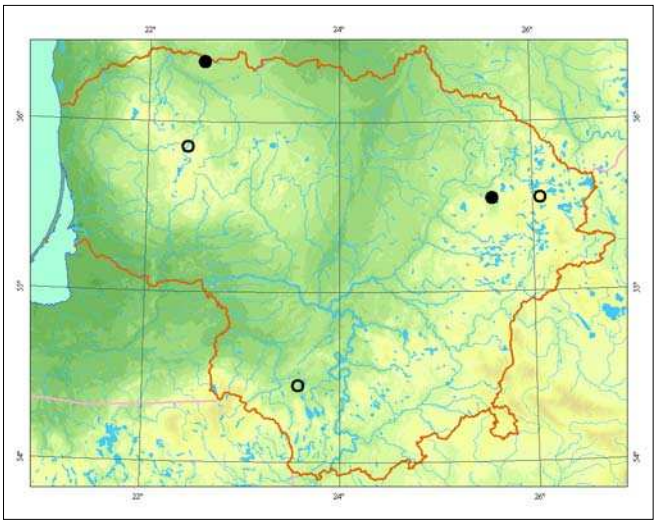
Paplitimas. Atlantinėje, Vidurio ir Rytų Europoje, Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje rūšis aptinkama Kamanų pelkėje (Akmenės r.), Vyžuonų apylinkėse (Utenos r.), Kalniškės apylinkėse (Telšių r.), Salako apylinkėse (Zarasų r.), Žuvinto bei Dėluko apyežerių pelkėse (Alytaus r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, žolinis, vabzdžiaėdis augalas. Dauginasi sėklomis. Aptinkamas atvirose, šlapiose, saikingai ar vidutiniškai turtingose maisto medžiagų, rūgščios terpės tarpinėse pelkėse ir liūnuose, aukštapelkių klampynėse bei duburiuose. Paprastai auga saidrynuose (*Rhynchosporion albae*) tarp kiminų arba ant atvirų durpių. Literatūros duomenimis, gali augti drėgname vandens telkinių pakrančių smėlyje.

Populiacijų gausumas. Naujesnių duomenų yra tik apie 2 mažalapių saulašarių populiacijas, esančias Kamanų pelkėje (Akmenės r.) ir Vyžuonų apylinkėse (Utenos r.). Jose augalų skaičius nesiekia 100. Būtina patikslinti kitų šios rūšies populiacijų radavietes ir populiacijų būklę.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Buveinės sunaikinamos eksploatuojant ir keičiant pelkes. Grėsmę kelia ir augaviečių sausinimas bei eutrofizacija, nes mažalapė saulašarė yra drėgmiamėgė, prie nedidelių maisto medžiagų kiekių prisitaikiusi rūšis. Be to, šie veiksniai turi ir antrinį neigiamą poveikį – apsausintos ir eutrofizuotos pelkės apauga krūmais ir medžiais. Tai mažalapei saulašarei yra pražūtinga, nes ji yra sauliamėgė.
Norint rūšį išsaugoti, būtina nustatyti tikslias visų populiacijų radavietes ir būklę. Tikslinga atlikti populiacijų stebėseną, o prireikus taikyti gamtotvarkos priemones.

Informacijos šaltiniai

Pipinys J., 1961: Saulašariniai – *Droseraceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 591–596. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

There are six localities of this species in Lithuania, in the Akmenė, Alytus, Telšiai, Utena and Zarasai districts, but new data exists for only two of these. Drosera intrermedia plants in these localities are not abundant – the number of individuals does not reach 100.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Kvapioji dirvuolė

Agrimonia procera Wallr.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA ERŠKĖTINIAI (*ROSACEAE*)

3 (R) kategorija

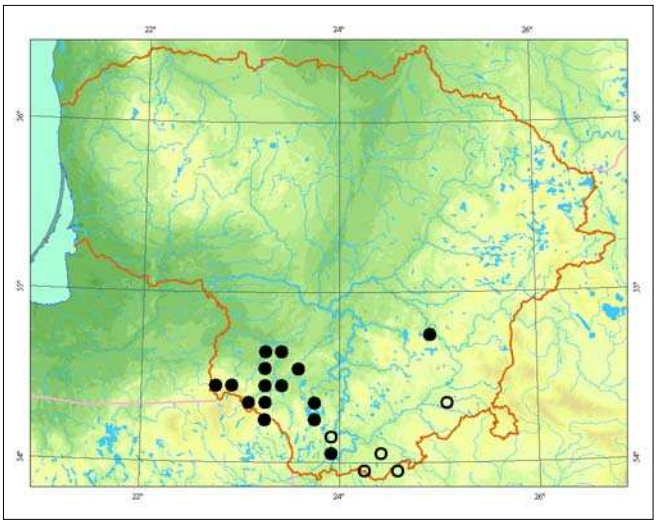
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Vakarų, Vidurio ir Rytų Europoje. Šiaurėje pasiekia Skandinaviją ir Pietų Suomiją, pietuose — Pirėnų ir Balkanų pusiasalius, vakaruose — Angliją ir Airiją, rytuose — Dniepro vidurupį.
Aptinkama tik pietinėje Lietuvos dalyje, dauguma radaviečių telkiasi pietvakarinėje dalyje. Rasta Lazdėnuose (Trakų r.), Nemuno saloje Druskininkuose, po kelias radavietes žinoma Lazdijų, Marijampolės, Šalčininkų, Varėnos, Vilkaviškio rajonuose.

Biologija ir ekologija. Šakniastiebis žolinis augalas. Nuo kitų Lietuvoje paplitusių šios genties rūšių skiriasi viršūnėje gana giliai iškirptais vainiklapiais. Subrendusių vaisių išoriniai dygliai nulinkę žemyn. Žydi birželio ir liepos mėn. Dauginasi sėklomis ir šakniastiebiais. Auga šviesiuose lapuočių miškuose, pamiškėse, miškų aikštelėse, upių ir ežerų pakrančių

Linos Jasiukonytės piešinys

šlaituose. Dažniausiai aptinkamas *Carpinion* sąjungos lapuočių miškuose ir *Trifolio-Geranietea* bei *Rhamno-Prunetea* klasių bendrijose.

Populiacijų gausumas. Žinomose radavietėse auga pavieniui arba negausiomis grupėmis.

Grėsmės ir apsauga. Pievų užžėlimas medžiais nustojus ganyti ir šienauti; miškų želdymas, plynieji miškų kirtimai; arimas.
Gali reikėti retinti medynus, kirsti krūmus, šienauti, ganyti.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1971: Erškėtrožiniai — *Rosoideae*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 94—225. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

The distribution of Agrimonia procera is limited to southern Lithuania, mostly in its western part. The species occurs in broadleaved forests, at forest edges or in clearings, and on the slopes of rivers and lakes. The main threats are overgrowth after ceasing mowing and grazing, the introduction of forest plantations, clear felling and ploughing. Restoration activities can include canopy thinning, bush cutting, mowing and grazing.

Aprašė Raimondas Čiuplys

Dygioji slyva

Prunus spinosa L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA ERŠKĖTINIAI (*ROSACEAE*)

2 (V) kategorija

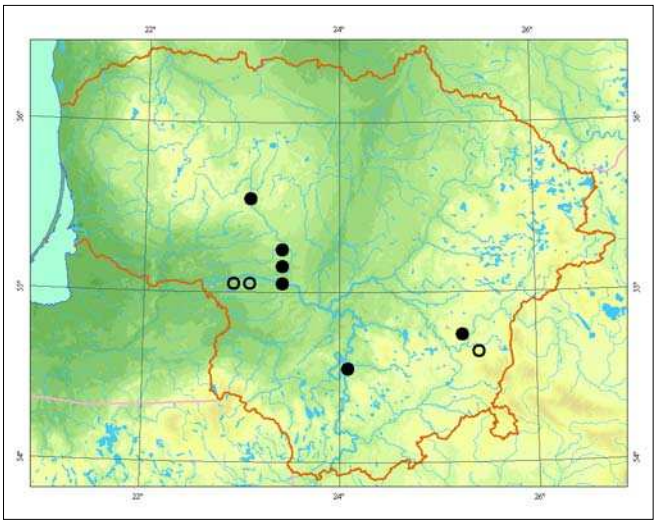
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Vakarų ir Rytų Europoje, Skandinavijoje, Vidužemio jūros kraštuose, Kaukaze, Mažojoje Azijoje, Šiaurės Afrikoje, užnešta į Šiaurės Ameriką.
Lietuvoje labai retai pasitaiko pietinėje ir vidurinėje dalyje. Pagrindinės radavietės yra Nemuno tarp Seredžiaus ir Skirsnemunės bei jo intakų ir griovų šlaituose.

Biologija ir ekologija. Iki 4 m aukščio krūmas arba medelis, kurio trumposios šakelės baigiasi dygliu. Žydi balandžio–gegužės mėn. labai gausiais baltais žiedais. Vaisiai melsvai juodi, rutuliški, aitrūs, sunoksta rugpjūčio–rugsėjo mėn. Plinta šaknų atžalomis ir sėklomis. Auga upių, upelių bei griovų šlaituose, pakelėse, pamiškių krūmynuose, sausame kalkingame dirvožemyje (*Rhamno-Prunetea* klasės bendrijos).

Populiacijų gausumas. Nemuno slėnio šlaituose dygiosios slyvos sudaro kelių tipų buveines, kuriose jų populiacijų struktūra skirtinga: pavieniai, iki 1,5 m aukščio individai, išsibarstę termofilinėse pievose ir stačiuose, stipriai eroduojamuose šlaituose; susivėrę sąžalynai, siekiantys 2–3 m aukštį, kuriuose auga tik pavieniai kiti medžiai; kartu su kitais krūmais sudaromos juostos, supančios lapuočių medžių pavienius guotus.

Grėsmės ir apsauga. Pastaruoju metu pagrindinėse augavietėse vykstanti buveinių kaita yra palanki dygiosioms slyvoms – nebešienaujamuose šlaituose jos plinta, tačiau tolesnės sukcesijos metu, susidarant *Querco-Fagetea* klasės lapuočių bendrijoms, gali būti išstumtos. Siūloma stebėti vykstančius procesus ir prireikus taikyti gamtotvarkos priemones.
Būtina šlaituose kirsti ir šalinti plintančius svetimžemius krūmus, medžius. Ypatingą grėsmę kelia kaukazinės slyvos (*Prunus cerasifera*), kurios jau ankstyvomis sukcesijos stadijomis iš buveinių išstumia dygiąsias slyvas.

Zigmanto Gudžinsko nuotrauka

Informacijos šaltiniai

Urbonas A., 1971: Slyva – *Prunus*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 295–303. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The species very rarely occurs in the southern and central parts of the country. The main localities are concentrated on the slopes of the Nemunas River, its tributaries and ravines between Seredžius and Skirsnemunė. The plant forms overgrowths, spreading over slopes that have been left unmowed.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Pelkinė šindra

Peplis portula L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA RAUDOKLINIAI (*LYTHRACEAE*)

5 (Rs) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

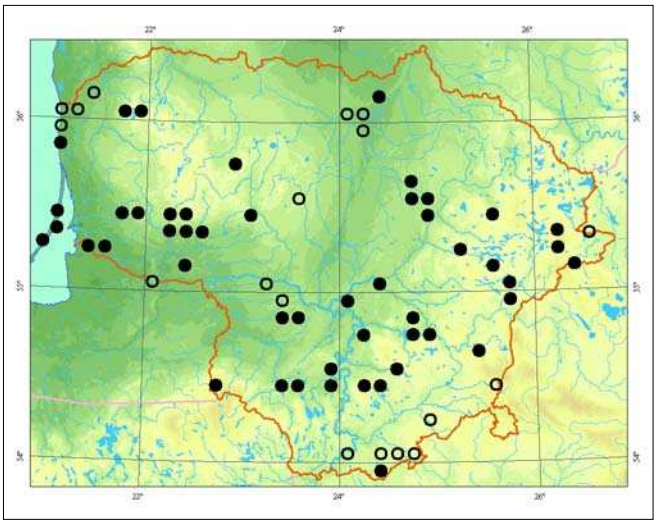
Paplitimas. Europoje, Šiaurės Afrikoje, Amerikoje užneštinė.
Lietuvoje tinkamose augavietėse pasitaiko visoje teritorijoje.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, kartais žiemojantis augalas. Stiebai gulsti, šakoti, 2–20 cm ilgio, ties bambliais įsišaknijantys. Žiedai lapų pažastyse, neryškūs. Žydi birželio–rugsėjo mėn. Dauginasi smulkiomis gausiomis sėklomis. Prilipusias prie dumblo sėklas gali pernešti vandens paukščiai. Auga dumblingose užliejamose, periodiškai išdžiūstančiose vietose: vandens telkinių (ežerų, tvankinių) pakrantėse, pagrioviuose, laukų ir miškų keliukuose, kirtaviečių balose ir provėžose, dirbamų laukų lomose ir pakraščių vagose (*Isoeto-Nanojuncetea* klasės bendrijos).

Populiacijų gausumas. Tinkamose augavietėse auga gana gausiai, tačiau nedidelėse buveinėse, pvz., lauko keliukų išdžiūstančiose balose pasitaiko tik po kelis individus.

Jono Augustausko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Paplitimą bei gausumą riboja augaviečių stoka ir jų laikinumas, nes neišlaiko daugiamečių augalų konkurencijos. Lyginant su kitomis *Isoeto-Nanojuncetea* klasei būdingomis rūšimis, – galviniu vikšriu (*Juncus bufonius*), mažąja šimtūne (*Centunculus minimus*), linine žarotūne (*Radiola linoides*) – pelkinė šindra tinkamose buveinėse yra dažniau aptinkamas augalas. Pastaraisiais metais aptikta nemažai naujų radaviečių, tačiau smarkus jų skaičiaus didėjimas nėra tikėtinas.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1971: Raudokliniai – *Lythraceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 748–754. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The species occurs in suitable habitats all over the territory; in recent years many new localities have been found. The abundance of populations is highly variable: in suitable habitats the plant is rather abundant, but in small habitats only solitary individuals occur.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Pražangiažiedė plunksnalapė

Myriophyllum alterniflorum DC

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA PLUNKSNALAPINIAI (*MYRIOPHYLLACEAE*)

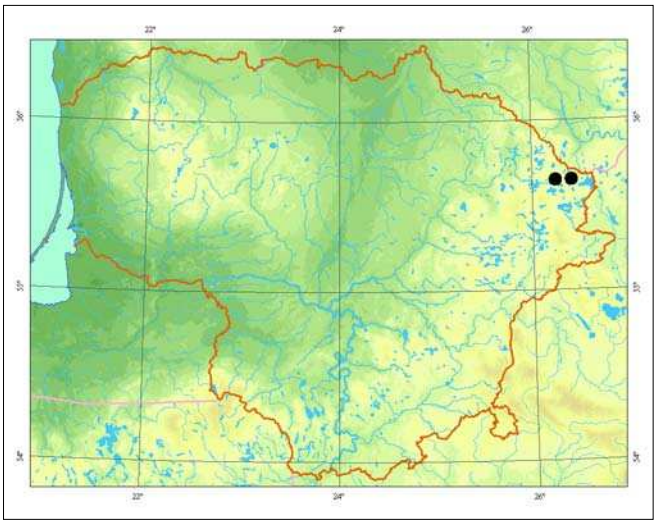
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Europos ir Šiaurės Amerikos okeaninėse srityse.
Lietuvoje nuo 1953 m. žinoma 1 radavietė Švento ežere (Zarasų r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, labai gležnas povandeninis augalas. Žiedynas stiebo viršūnėje, žydėjimo metu jis iškeliamas į vandens paviršių. Dauginimasis sėklomis Lietuvoje netyrinėtas — šiuo būdu galėtų daugintis seklumose augantys augalai. Vegetatyviniu būdu dauginasi įsišaknijančiomis augalo dalimis. Auga neturtinguose karbonatų, stovinčiuose ir tekančiuose vandenyse. Lietuvoje auga tik ežere. Vegetuojantys individai aptinkami iki 3—4 m gylio, žydintys — seklumose, apie 0,5 m gylyje. 1953 m. pražangiažiedės plunksnalapės daugiausia augo maurabragūnų sudaromose bendrijose. 1998 m. vegetuojantys augalai sudarė grynus sąžalynus.

Populiacijų gausumas. Švento ežero populiacija buvo labai gausi apie 1953 m. Jos gausumo svyravimai buvo susiję su vandens lygio svyravimais. 1973 m. ežerui nusekus, pagrindinės pražangiažiedžių plunksnalapių augavietės atsidūrė sausumoje. 1998 m. pastebėtas rūšies pagausėjimas — 1—4 m gylyje daugelyje ežero vietų buvo paplitę vegetuojančių augalų sąžalynai, o šiaurrytinės dalies seklumose (10—50 cm gylyje) žydintys augalai. Pastaruoju metu povandeniniai vegetuojantys augalai daugelyje stebėtų vietų išnyko. Negausu ir žydinčių augalų.

Grėsmės ir apsauga. Vandens eutrofizacija, nendrių įsigalėjimas ežero seklumose.

Broniaus Šablevičiaus nuotrauka

Informacijos šaltiniai

Bagdonaitė A., 1962: Pražangiažiedė plunksnalapė (*Myriophyllum alterniflorum* DC.) Lietuvos TSR teritorijoje. — Lietuvos TSR MA darbai, ser. C., 3 (29): 77—86.
Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS.

Summary

Since 1953 only one locality is known to exist in Lake Šventas (Zarasai distr.). The abundance of the species is closely related with natural fluctuations in the lake's water level. The highest abundance of the species was observed in 1953 and 1998. Currently the population is very sparse.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Smulkioji seradėlė

Ornithopus perpusillus L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA PUPINIAI (*FABACEAE*)

2 (V) kategorija

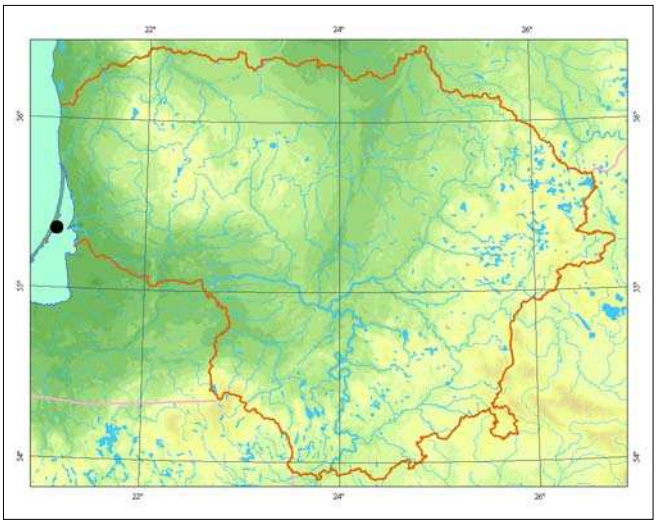
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Okeaninio paplitimo rūšis. Bendras arealas apima Vidurio, Vakarų ir Šiaurės Europą ir šiauriausią Šiaurės Afrikos dalį. Toliausiai už rytinės arealo ribos rasta Kaliningrado srityje.
Lietuvoje rūšis aptikta tik Nidoje (Kuršių nerijoje).

Biologija ir ekologija. Vienmetis, 5–15 cm aukščio augalas. Išskirtiniai požymiai: įstrižos, plaukuotos, lenktos, iš 5–7 ovalių, tinkliškai gyslotų narelių, 1–2 cm ilgio ir 0,2 cm pločio ankštys, vainiklapiai su raudonomis gyslomis. Žydi gegužės–rugpjūčio mėn., kai kada antrą kartą rudenį. Auga tiek natūraliuose, tiek antropogeniniuose ekotopuose: smiltpievėse, sausuose pušynuose ir jų aikštelėse dirvonuose, dirbamuose laukuose.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Žinoma 1 populiacija Kuršių nerijoje ties Nida. Ji auga neturtingame maisto medžiagų eoliniame smėlyje, kurio pH 5,2. Užima nedidelį smiltpievės plotą (10 × 10 m²), iš visų pusių ją supa vešlūs ir tankūs *Calluna vulgaris*, *Empetrum nigrum* sąžalynai su pavieniais *Pinus sylvestris* (iki 1,5 m aukščio) ir *Betula pendula* medžiais. Individų kiekis populiacijoje nepastovus (50–70). Vyrauja vegetatyviniai augalai, žydinčių mažai (10–20).

Grėsmės ir apsauga. Mažėja smiltpievių plotai. Jos užauga krūmokšniais ir medžiais. Būtina taikyti gamtotvarkos priemones.

Informacijos šaltiniai

Stankevičiūtė J., 2002: *Ornithopus perpusillus* Lietuvoje. – Botanica Lithuanica. – 4: 3–9.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The species occurs only on the Curonian Spit; the only locality is near Nida. The number of individuals in the population is unstable (varying from 50 to 70). In accordance with sand community succession patterns, an increase in forest species abundance, herb layer density and changes in soil structure are expected. The active implementation of nature conservation measures is essential to species protection.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Penkialapis dobilas

Trifolium lupinaster L.

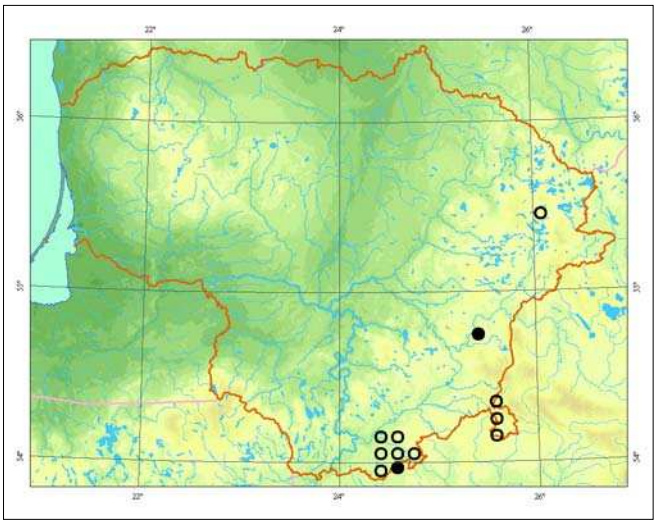
KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA PUPINIAI (*FABACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Arealas driekiasi Vidurio ir Pietų Europoje, vidutinio klimato juostoje Azijoje.
Lietuvoje auga tik pietrytinėje dalyje. Augavietės telkiasi Varėnos ir Šalčininkų rajonuose. Dar žinoma 1 radavietė Vilniaus r. ir toliausiai į šiaurės rytus nutolusi radavietė Ažvinčių girioje (Ignalinos r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 0,15–0,5 m aukščio žolinis augalas, sudarantis daugiastiebius kerelius. Gelsvi žiedai susitelkę galvutės pavidalo žiedynuose. Žydi birželio–liepos mėn. Vaisius – ankštis su 2–8 sėklomis. Dauginasi sėklomis. Medingas. Dekoratyvus. Šviesomėgis. Auga retuose sausuose *Dicrano-Pinion* sąjungos pušynuose ar mišriuose pušų ir beržų miškuose, kirtavietėse, miškų aikštelėse, pamiškėse, sausuose termofiliniuose šlaituose, palei miškų keliukus. Kadangi plinta sėklomis, suarus kirtavietes, bet nepakeitus medyno rūšies, atsikuria.

Eugenijaus Drobelio nuotrauka

Populiacijų gausumas. Miškuose populiacijos negausios, daugelyje vietų aptinkami pavieniai augalai, išaugę įvairaus dydžio sklypuose. Grupėmis (iki 30 augalų) auga palei miškų keliukus, šviesiuose sausuose termofiliniuose šlaituose.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta keičiant augavietes, apšvietimo sąlygas, dėl žemdirbystės ar intensyvaus ūkininkavimo miškuose, trypimo.

Informacijos šaltiniai

Stancevičius A., 1971: Dobilas – *Trifolium*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 438–468.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species occurs only in the southeastern part of Lithuania. Trifolium lupinaster grows in sparse dry pinewoods and mixed pine and birch forests, cleared areas, forest glades and edges, on dry thermophilous slopes, and beside forest paths. Populations are not abundant; mainly solitary plants are found.

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Ilgagalvis dobilas

Trifolium rubens L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA PUPINIAI (*FABACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Europoje ir Pietvakarių Azijoje.
Lietuvoje rūšis yra ties šiaurine paplitimo riba ir aptinkama pietinėje ir pietrytinėje dalyje. Augavietės randamos Alytaus, Lazdijų, Marijampolės, Trakų, Vilkaviškio, Vilniaus rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 20–80 cm aukščio žolinis augalas. Purpuriniai žiedai susitelkę ilgose (4–10 cm ilgio) tankiose galvutėse. Žydi birželio–liepos mėn. Vaisius – vienasėklė ankštis. Dauginasi sėklomis. Šviesomėgis. Medingas. Dekoratyvus. Auga velėniniuose karbonatiniuose dirvožemiuose, esančiuose sausuose šlaituose, sausose pievose, sausuose retuose mišriuose ir lapuočių miškuose, pamiškėse, miškų aikštelėse.

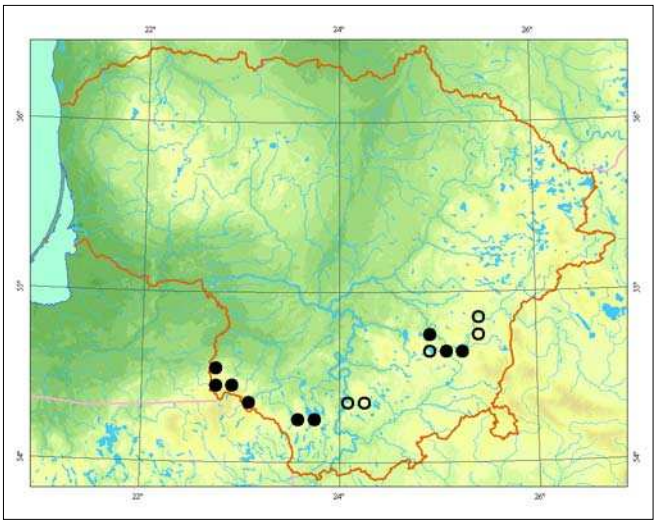
Populiacijų gausumas. Populiacijos įvairaus dydžio, dažniausiai negausios. Įvairaus dydžio plotuose randami pavieniai augalai arba iki 20 augalų grupės, dauguma augalų žydi ir dera.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta keičiant augavietes, per daug intensyviai ganant, per anksti šienaujant, suarus pievas.

Informacijos šaltiniai

Stancevičius A., 1971: Dobilas – *Trifolium*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 438–468.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Jono Augustausko nuotrauka

Summary

In Lithuania Trifolium rubens is at the northern border of the distribution range; it is recorded in the southern and southeastern parts of the country. The species occurs on dry slopes, dry meadows, dry scarce mixed and deciduous forests, forest edges and glades. Trifolium rubens grows alone or in groups of up to 20 individuals.

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Geltonžiedis pelėžirnis

Lathyrus laevigatus (Waldst. et Kit.) Gren.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA PUPINIAI (*FABACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

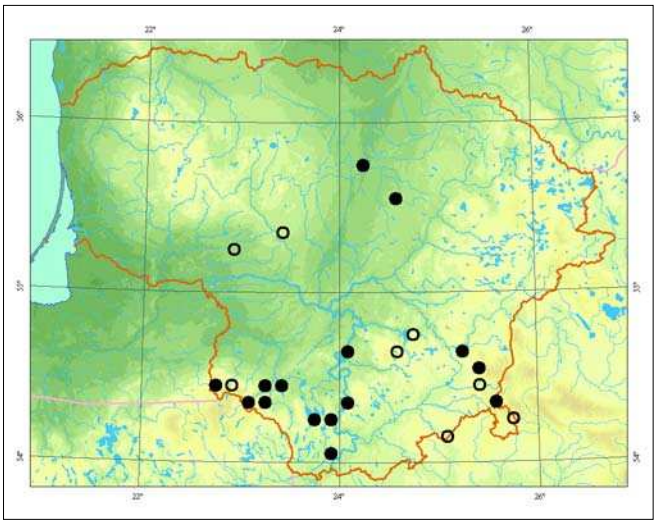
Paplitimas. Vidurio ir Rytų Europoje, Balkanuose, Šiaurės Ispanijoje, Apeninuose, Dniepro aukštupyje.
Žinomos radavietės yra Pietų Lietuvoje: Alytaus, Jurbarko, Lazdijų, Marijampolės, Panevėžio, Raseinių, Šalčininkų, Trakų, Vilkaviškio, Vilniaus rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis šakniastiebis žolinis augalas. Stiebas status, šakotas, iki 20–60 (160) cm aukščio. Žiedai susitelkę į purias vienašales kekes, šviesiai geltoni, vėliau paruduoja. Žydi gegužės ir birželio mėn. Žiedus apdulkina vabzdžiai. Dauginasi šakniastiebiais ir sėklomis. Auga lapuočių ir mišriuose miškuose (dažniausiai *Carpinion* sąjungos bendrijose), turtinguose rūšių pušynuose (*Querco-Pinetum*) ir eglynuose (*Melico nutantis-Piceetum*), miško retmėse, pamiškėse, prie miško keliukų. Mėgsta gana derlingus, karbonatų turtingus priemolio ir priesmėlio dirvožemius.

Populiacijų gausumas. Ūksmėje augalai dažniausiai auga pavieniui arba nedidelėmis grupėmis. Šviesesnėse augavietėse geltonžiediai pelėžirniai kai kada sudaro kelių dešimčių kvadratinių metų ploto tankius sąžalynus. Šilinės miške (Švenčionių r.) tirtose cenopopuliacijose didžiausias vidutinis augalų tankis siekė 1,1 ind./m² (cenopopuliacijos užimamas plotas – apie 60 m²). Geriausiai išsivystę ir gausiausiai žydintys augalai rasti pietinės ekspozicijos šlaituose, apaugusiuose vidutiniškai susivėrusiais mišriais medynais arba pamiškėse.

Žydrūno Sinkevičiaus nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia plynieji kirtimai, pernelyg didelis medžių ir krūmų sutankėjimas, trypimas.
Populiacijos gali būti atkuriamos retinant medynus ir krūmus; kai kada gali reikėti šienauti arba ganyti.

Informacijos šaltiniai

Stancevičius A., 1971: Ankštiniai – *Fabaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 326–537. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

Most of Lathyrus laevigatus sites concentrate in the southern part of Lithuania. The species prefers broadleaved and mixed forests. It usually occurs along forest edges, on slopes, in clearings or along roads and is associated with fertile and carbonate-rich soils. Some known sites harbour abundant populations. The main threats are clear felling, the encroachment of canopy cover and shrubs, and trampling.

Aprašė Raimondas Čiuplys

Žirnialapis pelėžirnis

Lathyrus pisiformis L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA PUPINIAI (*FABACEAE*)

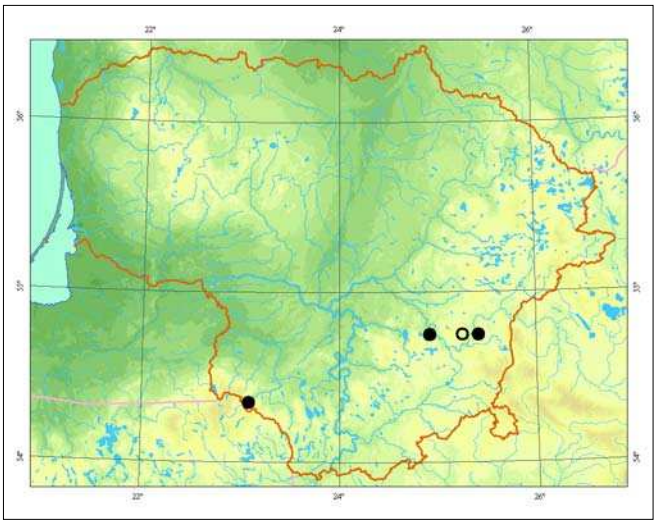
3 (R) kategorija

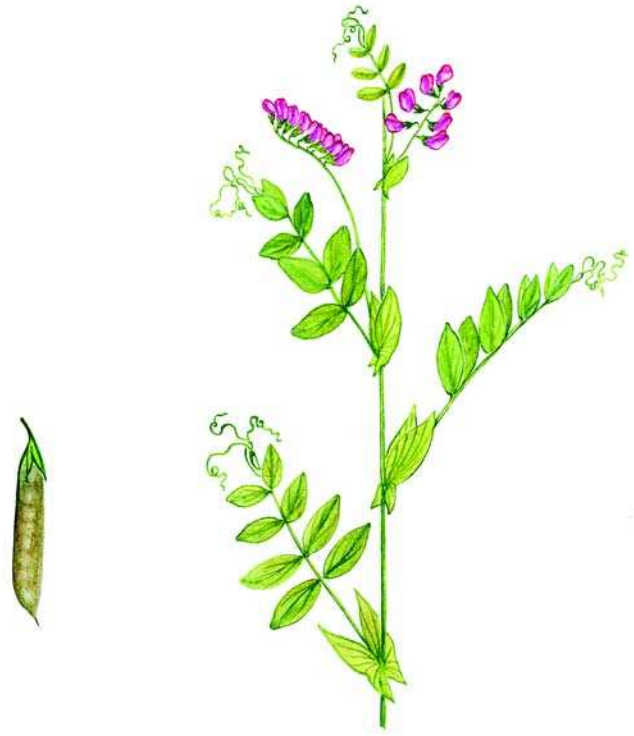
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Vidurio ir Rytų Europoje, Sibire, Centrinėje Azijoje.
Lietuvoje labai reta rūšis: rasta prie Žaliųjų ežerų ir Valakampiuose (Vilniuje), Lazdėnų ir Aukštadvario apylinkėse (Trakų r.), Juodelių apylinkėse (Kalvarijos sav.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis šakniastiebis žolinis augalas, hemikriptofitas. Stiebas status arba kylantis, iki 1 m aukščio. Žiedai vienašalėse kekėse, nešvariai tamsiai raudoni. Žydi gegužės ir birželio mėn., vaisiai subręsta liepos arba rugpjūčio mėn. Dauginasi sėklomis ir šakniastiebiais. Mėgsta šviesias sausokas augavietes ir karbonatų turtingus priesmėlio dirvožemius. Šių augalų buveinės susijusios su *Querco-Fagetea* klasės lapuočių ir mišriais miškais, tačiau dažniausiai jų aptinkama pamiškėse ir krūmuotuose šlaituose.

Populiacijų gausumas. Populiacijoje prie Žaliųjų ežerų aptikti pavieniai augalai. Grandų botaniniame draustinyje (Kalvarijos sav.) augo apie 10 žydinčių augalų. Vilniuje Sapieginės miške apie 500 m² plote augo apie 100 žydinčių augalų. Bražuolės žemupio slėnyje ties Lazdėnais gausios cenopopuliacijos išsidėsčiusios maždaug 7 km ruože.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Plynieji miškų kirtimai, medyno ir krūmų sutankėjimas, mindymas.
Siekiant atkurti populiacijas, gali būti retinamas medynas ir krūmai.

Informacijos šaltiniai

Stancevičius A., 1971: Ankštiniai — *Fabaceae*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 326—537. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

Several sites of Lathyrus pisiformis are known to exist in southeastern and southwestern Lithuania. The species is commonly associated with broadleaved forests of the Querco-Fagetea class and is usually found along forest edges or slopes. It prefers habitats with abundant light and carbonate-rich sandy soils. The known populations are of different sizes; some are quite abundant. The main threats are large-scale forest felling, the encroachment of canopy cover and shrubs, and trampling.

Aprašė Raimondas Čiuplys

Krūmelinis vikis

Vicia dumetorum L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA PUPINIAI (*FABACEAE*)

3 (R) kategorija

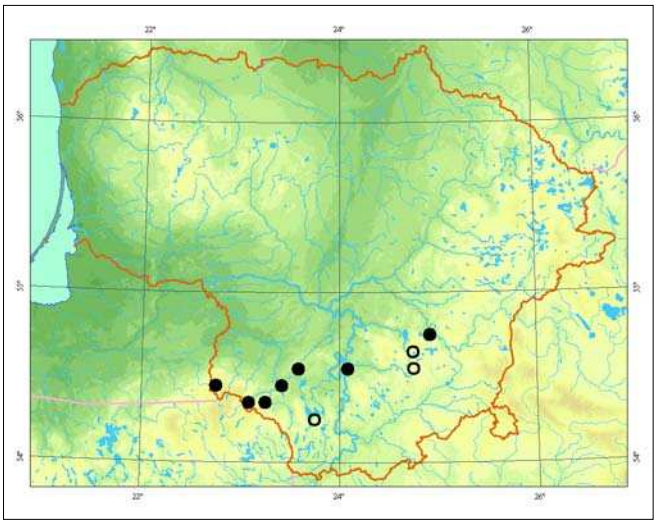
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Arealas apima Rytų, Vidurio ir Pietų Europą, taip pat dalį Vakarų Europos ir Vakarų Sibiro. Vakaruose išplitusi iki Prancūzijos, šiaurėje pasiekia Pietų Skandinaviją, pietuose — Balkanų pusiasalį ir Italiją. Lietuvoje auga Buktos (Marijampolės r.), Grybingirio (Vilkaviškio r.), Statiškės (Lazdijų r.), Strėvos miškuose (Trakų r.), Bražuolės upės slėnyje. Nurodoma, kad augo Vilniuje, Granapolyje (Trakų r.), Šakių ir Ukmergės rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, šakniastiebis, 100—200 cm aukščio žolinis augalas, hemikriptofitas. Stiebas šakotas, laipiojantis. Lapai kotuoti, poromis plunksniški, baigiasi šakotu ūseliu. Neseniai išsiskleidę žiedai rausvai violetiniai, vėliau nešvariai geltonai rausvi. Žydi birželio ir liepos mėn. Dauginasi sėklomis ir šakniastiebiais. Mėgsta šiltas pusiau atviras augavietes ir karbonatingus priesmėlio arba priemolio dirvožemius. Auga mišrių ir lapuočių miškų retmėse, aikštelėse, pamiškėse, šlaituose. Augalams plisti reikia nedidelių augaviečių pažaidų.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Buktos miške sudaro kelios dešimtys kvadratinių metrų ploto sąžalyną miško pakelėje. Bražuolės slėnyje populiaciją sudaro kelios dešimtys augalų, augančių šlaite, po elektros linija.

Grėsmės ir apsauga. Populiacijoms grėsmę kelia plynieji miškų kirtimai, taip pat per didelis medynų susivėrimas ir krūmų sutankėjimas augavietėse. Kai kada augalus nuėda laukiniai žvėrys.
Atkuriant šių augalų populiacijas, gali reikėti retinti medynus ir krūmus, kai kur mechaniškai suardyti dirvožemį.

Informacijos šaltiniai

Stancevičius A., 1971: Ankštiniai — *Fabaceae*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 326—537. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

The known sites of Vicia dumetorum are concentrated in southwestern Lithuania. The species prefers semi-open sunny habitats and carbonate-rich loam soils. Its main habitats are forest clearings, edges, and slopes. The most abundant populations are found in slightly disturbed sites. Forest clear felling and the encroachment of canopy cover or shrubs pose the main threat to its survival.

Aprašė Raimondas Čiuplys

Pavasarinis vikis

Vicia lathyroides L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA PUPINIAI (*FABACEAE*)

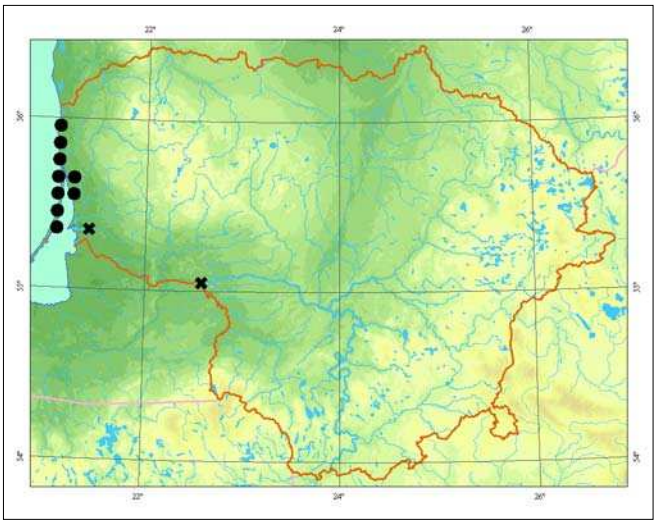
3 (R) kategorija

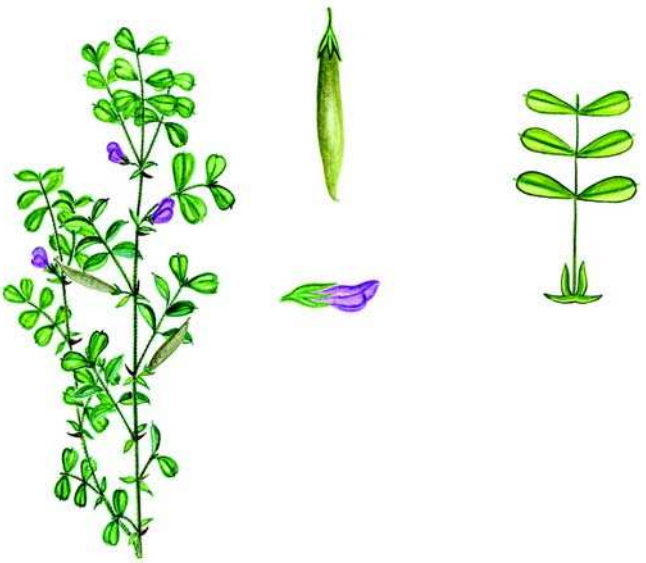
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

Paplitimas. Pietų Skandinavijoje, Didžiojoje Britanijoje, Vakarų Europoje, vakarinėje Vidurio Europos dalyje, Kryme, Kaukaze, Šiaurės Afrikoje, Sirijoje. Šiaurės Amerikoje atneštinė. Priklauso europinei florai. Lietuvoje rūšis randama ties šiaurrytine arealo riba. Auga tik pajūryje: Kuršių nerijoje ir Klaipėdos r., Palangoje. Patikrinus radavietę ties Smalininkais, pakartotinai neaptikta.

Biologija ir ekologija. Vienmetis arba žiemojantis, 5–20 cm aukščio augalas. Žydi gegužės–birželio mėn., terofitas. Dauginasi sėklomis. Auga tik ant maisto medžiagų neturinčio lengvo priesmėlio. Kserofitų bendrijose užima savitą fenologinę nišą. Žydi ir sėklas subrandina anksti pavasarį, kol kiti bendrijas sudarantys augalai dar nepradėję vegetuoti. Žydėjimo metu sudaro monodominantinius sąžalynus. Peržydėję sudžiūsta, pradeda vyrauti kiti augalai, todėl vasarą sunkiai aptinkami. Auga pajūrio ir pamario palvėje, smiltpievėse, dykvietėse, sausose pamiškėse, aikštelėse (*Carici arenariae-Airetum* bendrijos).

Populiacijų gausumas. Lietuvos pajūryje sudaro gausias populiacijas, kuriose vyrauja generatyviniai augalai, gausu juvenalinių. Vegetacijos pradžioje ir žydėjimo metu populiacijoms būdingas rausvas atspalvis, o vasarą augalus sunku aptikti.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Išskirtinių apsaugos priemonių nereikia. Pagrindinė nykimo grėsmė yra natūralių pajūrio smiltpievių užaugimas, dirbtinis esamų augaviečių naudojimo reglamento keitimas.

Informacijos šaltiniai

Stancevičius A., 1971: Vikis, pupa – *Vicia*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 470–501. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species occurs only in coastal regions. In Lithuania Vicia lathyroides is on the northeastern border of its distribution range. Seven abundant populations are known with a prevalence of generative and a high number of juvenile plants. The number of localities has decreased due to natural succession.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Žirnialapis vikis

Vicia pisiformis L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA PUPINIAI (*FABACEAE*)

3 (R) kategorija

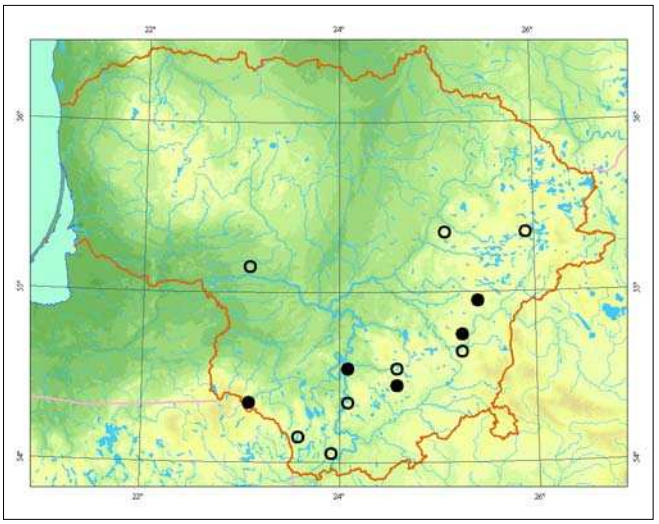
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Vidurio ir Rytų Europoje: vakaruose iki Rytų Prancūzijos, rytuose pasiekia Uralą ir Kaukazo priekalnes; šiaurėje išplitusi iki Norvegijos, pietuose — iki Šiaurės Italijos ir Balkanų pusiasalio.
Žinomos radavietės telkiasi pietinėje ir rytinėje Lietuvos dalyje. Rasta Alytaus, Anykščių, Ignalinos, Jurbarko, Kauno, Lazdijų, Trakų, Vilniaus rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis šakniastiebis žolinis augalas, hemikriptofitas. Stiebas mažai šakotas, laipiojantis. Lapai bekočiai, poromis plunksniški, baigiasi šakotu arba paprastu ūseliu. Žiedai šviesiai geltoni. Žydi nuo birželio iki rugpjūčio mėn., apdulkina vabzdžiai. Dauginasi sėklomis ir šakniastiebiais. Auga mišriuose ir lapuočių miškuose, retmėse, miškų aikštelėse, pamiškėse (*Trifolio-Geranietea* klasės bendrijose). Mėgsta karbonatų turtingus dirvožemius.

Broniaus Šablevičiaus nuotrauka

Populiacijų gausumas. Žinomose populiacijose dažniausiai auga nedidelėmis grupėmis. Prie Sužionių (Vilniaus r.) esančioje augavietėje sudaro apie 100 m² sąžalyną.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią pavojų kelia krūmų ir medynų sutankėjimas.
Norint atkurti populiacijas, gali reikėti retinti medynus ir krūmus, ekstensyviai šienauti.

Informacijos šaltiniai

Stancevičius A., 1971: Ankštiniai — *Fabaceae*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 326—537. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

The known sites of Vicia pisiformis are distributed in southern and eastern Lithuania. The main habitats are broadleaved and mixed forests, their clearings and edges with communities of the Trifolio-Geranietea class. The species prefers carbonate-rich soils. Populations mainly consist of small groups of individuals. The largest threat is the encroachment of the canopy and shrub layer. Populations can be restored by thinning out trees and shrubs and limited mowing.

Aprašė Raimondas Čiuplys

Lininė žarotūnė

Radiola linoides Roth

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA LININIAI (*LINACEAE*)

3 (R) kategorija

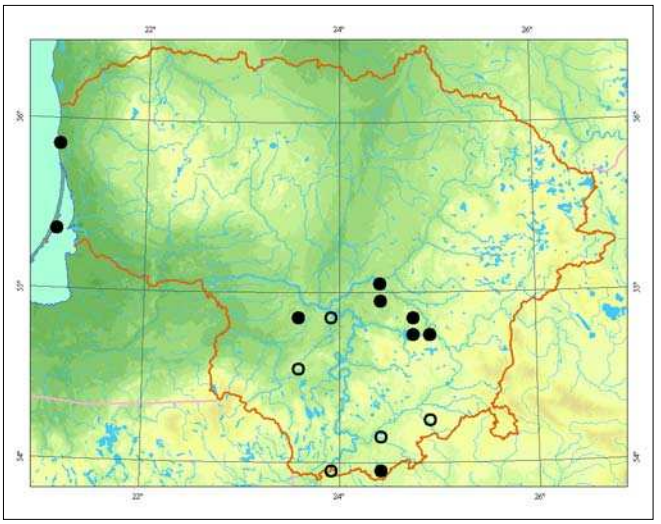
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Rytų, Vakarų ir Vidurio Europoje, Skandinavijoje, Vidužemio pajūryje, Mažojoje Azijoje, Šiaurės bei Vakarų Afrikoje.
Lietuvoje žinomos radavietės aptinkamos pietinėje dalyje ir pajūryje.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, 2–10 cm aukščio efemeras. Stiebas siūliškas, beveik nuo pat apačios dvišakai šakotas. Lapai smulkūs, bekočiai. Žiedai labai maži, šakų viršūnėse gausiai susitelkę į skydelius. Žydi liepos–rugpjūčio mėn., dauginasi sėklomis. Auga drėgnose (laikinai užliejamose) nedidelėse vandens telkinių pakrančių, laukų, ganyklų, keliukų lomose, susijęs su nederlingais drėgnais smėliais arba smėlingais dirvožemiais (*Isoeto-Nanojuncetea* klasės bendrijos).

Populiacijų gausumas. Augalo plitimą bei gausumą riboja augaviečių stoka, populiacijų gausumas jose priklauso nuo kasmetinio drėgmės režimo. Tinkamose augavietėse palankiais metais populiacijos labai gausios (augalas labai smulkus).

Grėsmės ir apsauga. Laikinose augavietėse populiacijos egzistuoja trumpai ir formuojantis pastoviai augalų dangai savaime išnyksta. Dirvoje išlieka gyvybingos sėklos, kurios palankiomis sąlygomis duoda pradžią naujoms populiacijos generatyvinėms kartoms. Pastaraisiais metais stebimas aiškus augalo populiacijoms formuotis tinkamų augaviečių mažėjimas. Buvusi didžiausia šalyje populiacija buvusiame sovietų armijos Šaipių kariniame poligone visiškai sunyko: dabartinėje Pajūrio regioninio parko Plazės gamtinio rezervato teritorijoje nevažinėjami drėgni keliukai užaugo daugiamete smėlynų augalijos velėna. Mažėjant tikimybei atsirasti tinkamoms augavietėms, būtina atkurti populiacijas anksčiau dokumentuotose radavietėse ir taikyti palaikomąsias gamtotvarkos priemones.

Jono Augustausko nuotrauka

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1971: Lininiai – *Linaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 567–576. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
Scarcity of habitats limits the spread and abundance of the species; population abundance depends on the annual humidity. In recent years the decrease of habitats suitable for population formation has been noticed. A total decline of the former largest population on the seacoast of the country was registered.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Blizgantysis snaputis

Geranium lucidum L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA SNAPUTINIAI (*GERANIACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

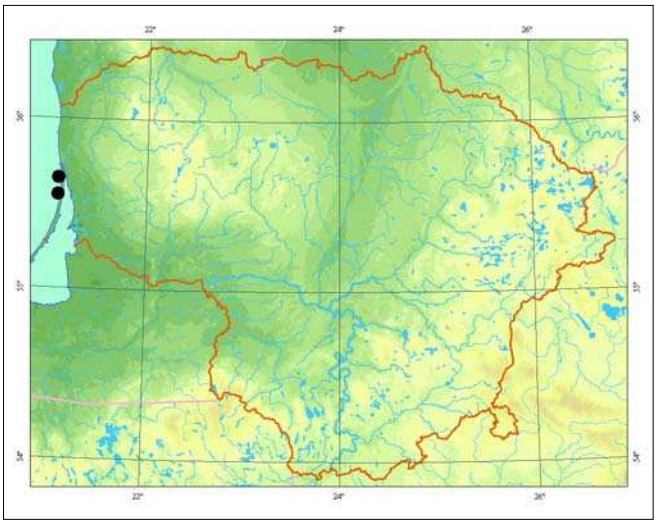
Paplitimas. Vakarų, Vidurio ir Rytų Europoje, pietinėje Skandinavijos dalyje, Vidužemio jūros šalyse, Mažojoje ir Centrinėje Azijoje, Kaukaze.
Lietuvoje rūšis paplitusi tik Smiltynėje, Alksnynėje, Juodkrantėje (Kuršių nerijoje).

Biologija ir ekologija. Vienmetis, kartais žiemojantis, 15–25 cm aukščio augalas. Stiebai keli, kylantys, raudoni. Plinta sėklomis, kurias išmėto staigiai atsiverdama dėžutė. Žydi gegužės–birželio mėn. Terofitas. Auga smiltpievėse, pamiškėse, iš dalies ūksminis augalas, auga krūmų pavėsyje. Prieraišus pajūrio smiltpievių, *Thero-Airion* sąjungos bendrijoms.

Populiacijų gausumas. Gausios populiacijos aptinkamos tik Smiltynėje ir Alksnynėje. Šios populiacijos didelių plotų neužima (30–40 m²), tačiau jose labai daug augalų – vyrauja generatyviniai, kurie subrandina ypač daug sėklų. Anksti pavasarį, kol kiti augalai dar nepradėję vegetuoti, *Geranium lucidum* gausiai auga, žydi, sudaro tankius sąžalynus. Ties Juodkrante *Geranium lucidum* auga nebūdingose bendrijose. Šios populiacijos dydis labai priklauso nuo kritulių kiekio ir vandens lygio Kuršių mariose pavasarį. Drėgnais metais didžioji dalis augavietės būna užlieta, todėl *Geranium lucidum* auga tik aukštesnėse vietose, o sausesniais – pavienių vegetatyvinių ir generatyvinių individų aptinkama 2 ha plote.

Zigmanto Gudžinsko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Išskirtinių apsaugos priemonių nereikia. Pagrindinė nykimo grėsmė – natūralių pajūrio smiltpievių užaugimas, dirbtinis esamų augaviečių naudojimo reglamento keitimas.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1971: Snaputis – *Geranium*. – Kn:. *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 545–563. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species has been reported only on the Curonian Spit. The number of localities has decreased due to natural succession.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Plikažiedis linlapis

Thesium ebracteatum Hayne

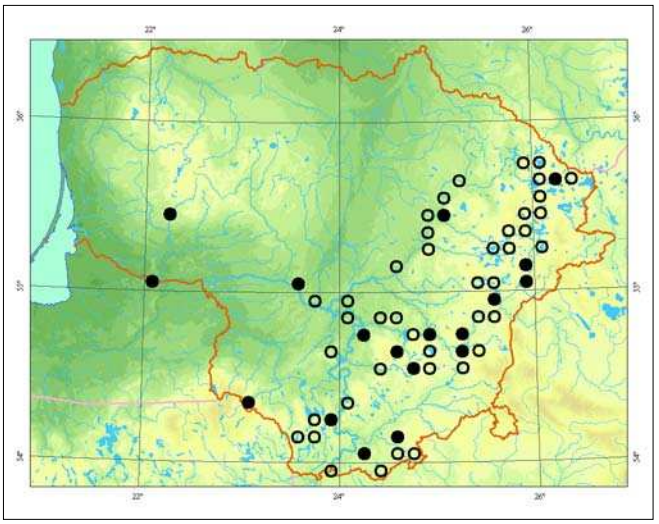
KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA SANTALINIAI (*SANTALACEAE*)

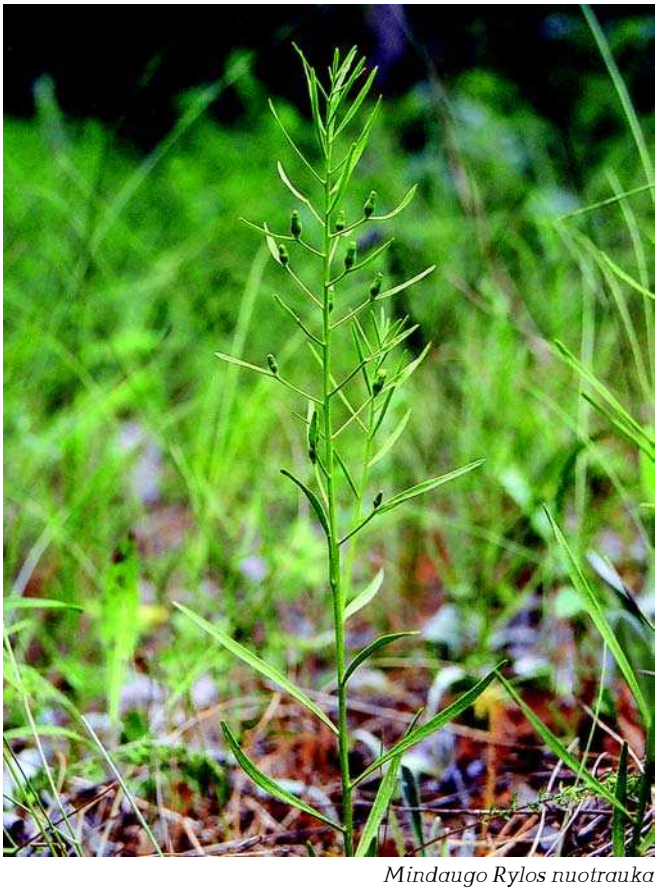
2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2004 m.
Įrašyta į ES Buveinių direktyvos II, Berno konvencijos I priedus.

Paplitimas. Vidurio ir Rytų Europoje.
Lietuvoje rūšis aptinkama pietiniuose ir rytiniuose rajonuose, kitur labai reta, o šiaurinėje ir šiaurvakarinėje šalies dalyje visai neauga.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 10–30 cm aukščio augalas su gausiai šakotu požeminiu šakniastiebiu, įsiskverbiančiu iki 10 cm gylio. Pusiau parazitas. Žydi gegužės–birželio mėn. Vaisiai subręsta liepos mėn. Dauginasi ir plinta sėklomis, kurias išnešioja skruzdėlės. Šviesomėgis ir šilumomėgis augalas. Auga sausuose karbonatingo priesmėlio, priemolio ar molio dirvožemiuose, į pietus ar pietryčius atsigręžusiuose šlaituose, pamiškių pievose, dažniausiai *Trifolio-Geranietea* ir *Festuco-Brometea* klasių bendrijose. Pievoms užžėlus medžiais ir krūmais, susidarius pavėsiui (maždaug 40 proc. visiško apšvietimo), augalai nežydi ar beveik nežydi, nustoja daugintis sėklomis, išaugina tik vegetatyvinius ūglius.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Dauguma populiacijų nedidelės, užima vos kelių kvadratinių metrų plotą, retai užima daugiau kaip 100 m² plotus. Geros būklės populiacijose generatyviniai ūgliai sudaro 20–30 proc.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta užželiant pamiškių ir šlaitų pievoms krūmais ir medžiais. Kenkia buveinių keitimas (arimas, užželdinimas mišku).
Palankiai populiacijas veikia nuolatinis ar periodiškas pievų šienavimas ir ekstensyvus galvijų ganymas.
Būtina parengti ir įgyvendinti buveinių tvarkymo planus, atlikti gyvybingų ir pažeistų populiacijų stebėseną, vertinti gamtotvarkos priemonių veiksmingumą.

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1961: Santaliniai – *Santalaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 145–148. – Vilnius.
Gudžinskas Z., 2003: Pasiūlymai ir pastabos dėl į Lietuvos raudonąją knygą įtrauktų augalų sąrašo. – Botanica Lithuanica, 5: 19–24.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary
In Lithuania populations of Thesium ebracteatum are concentrated in eastern and southern districts.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Melsvasis linlapis

Thesium linophyllon L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA SANTALINIAI (*SANTALACEAE*)

2 (V) kategorija

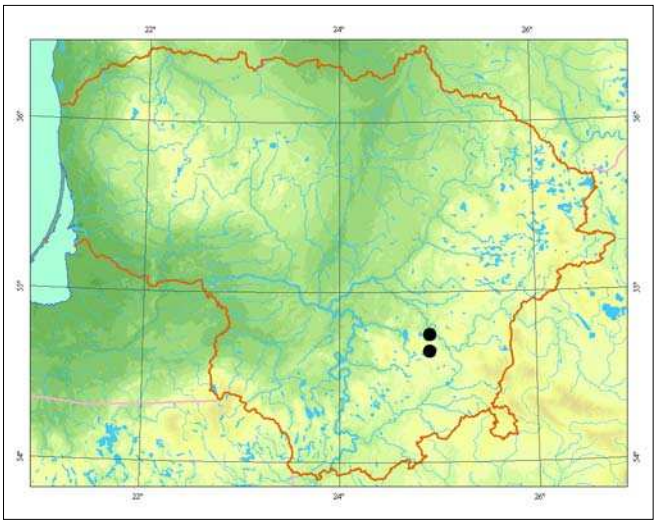
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2007 m.

Paplitimas. Vidurio ir Pietų Europoje: nuo rytinės Prancūzijos dalies iki Ukrainos. Lietuva yra ties šiaurvakarine rūšies arealo riba.
Lietuvoje dabar aptinkama 2 vietovėse Trakų rajone. XVIII a. pabaigoje Ribiškėse (Vilniaus apyl.) rasta rūšies populiacija išnykusi.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 10–30 cm aukščio, melsvai žalias augalas, išauginantis trumpus šakniastiebius (kartais būna be jų). Stiebai keli arba jų daug, statūs ar pagulę. Lapai siauri, su 1–3 gyslomis. Žiedynas retas, šluotelės pavidalo. Žiedai balti. Ant šaknų ir šakniastiebių yra haustorijos, kuriomis prisitvirtina prie kitų augalų šaknų ir iš jų ima vandenį su mineralinėmis medžiagomis. Pusiau parazitas. Žydi gegužės–birželio mėn. Vaisiai subręsta liepos mėn. Dauginasi ir plinta sėklomis.
Šviesomėgis ir šilumomėgis augalas. Auga sausuose karbonatingo priesmėlio ir priemolio dirvožemiuose, stepinių (*Festuco-Brometea* klasės) pievų bendrijose.

Zigmanto Gudžinsko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Duomenų apie Ribiškėse (Vilniuje) buvusios populiacijos dydį nėra. Kitos šalyje dabar esančios populiacijos nedidelės, užima po kelis ar kelias dešimtis kvadratinių metrų. Prie Rykantų (Trakų r.) aptikta populiacija buvo negausi, ją sudarė keli žydintys augalai. Didžiausia dabar žinoma populiacija yra Varnikių k. apylinkėse (Trakų r.). Ją sudaro dvi augalų grupės, kuriose 2006 m. iš viso buvo apie 200 augalų. Populiacijoje vyrauja subrendę, gausiai žydintys ir gerai išsivystę augalai, tačiau jaunų labai mažai.

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę kelia pamiškių ir šlaitų pievų apaugimas krūmais ir medžiais.
Būtina palaikyti esamą buveinių būklę ir žolyno rūšių sudėtį, negalima tręšti ar dirbtinai želdinti atvirų plotų, kuriuose yra šios rūšies populiacijos.

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1961: Santaliniai – *Santalaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 145–148. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
In Lithuania two populations of Thesium linophyllon have recently been recorded in the Trakai district. The species is threatened by changes in habitat conditions, especially the overgrowth of dry sandy meadows with trees and shrubs.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Gebenė lipikė

Hedera helix L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA ARALIJINIAI (*ARALIACEAE*)

1 (E) kategorija

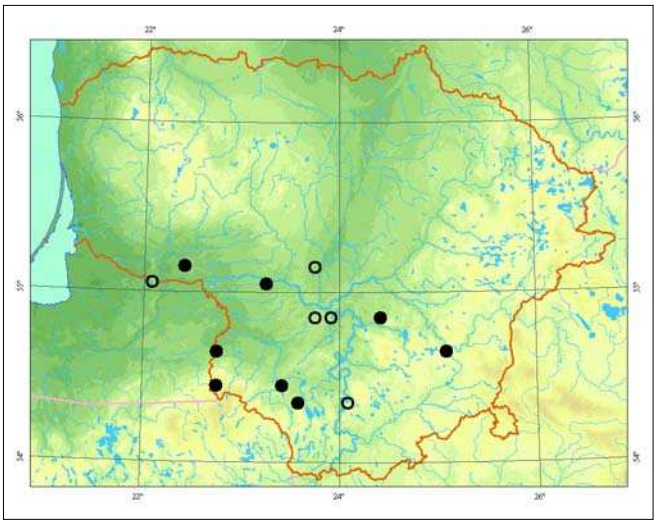
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Arealas driekiasi per Pietų Skandinaviją, Vakarų, Vidurio ir Pietų Europą iki Kaukazo, Pietvakarių Azijos, Šiaurės Afrikos.
Per Lietuvą eina šiaurrytinė arealo riba. Savaime auga pietvakarinėje Lietuvos dalyje: Alytaus, Kaišiadorių, Kauno, Lazdijų, Marijampolės, Šilutės, Tauragės, Vilkaviškio, Vilniaus rajonuose. Labiausiai į rytus nutolusi vieta — Dėdeliškių apylinkėse (Vilniaus r.). Visoje Lietuvos teritorijoje auginamas kaip dekoratyvinis augalas prie namų, kapinėse.

Biologija ir ekologija. Daugiametė, sumedėjusi, visžalė liana su orinėmis kimbamosiomis šaknimis, išaugusiomis ant vegetatyvinių ūglių. Šiomis šaknimis prisitvirtina prie atramų, medžių. Būdinga vegetatyvinių ir generatyvinių ūglių lapų heterofilija. Dekoratyvi. Termofilinė. Lietuvos miškuose natūraliomis sąlygomis nežydi, stebėta žydinti tik auginama prie namų,

Mindaugo Rylos nuotrauka

pietinėje pusėje. Šaltomis žiemomis virš sniego apšąla, todėl dažniausiai driekiasi žeme. Dauginasi vegetatyviniu būdu. Lietuvoje auga šios rūšies var. *baltica* Rehd. Dažniausiai aptinkama plačialapių miškuose liepinių skroblynų *Tilio-Carpinetum betuli* bendrijose.

Populiacijų gausumas. Auga pavieniui ar po keletą individų, kurie lipa į medžius (medžių kamienais pakyla iki 4 m aukščio) arba driekiasi žemės paviršiumi. Žeme besidriekiantys individai gali užimti keleto kvadratinių metrų plotą. Vištytgiryje aptinkama gana dideliame plote, tačiau daugelyje kitų miškų — negausiai pavienėse radavietėse.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl intensyvaus ūkininkavimo miškuose, miškų kirtimo, trypimo, perkėlimo į sodybas. Besniegėmis žiemomis gali visiškai iššalti.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1976: Gebenė — *Hedera*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 22—24.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

The northeastern border of the distribution range crosses Lithuania. Hedera helix naturally grows in the southwestern part of the country, most frequently occurring in broadleaved forests. Hedera helix grows alone or in groups of a few climbing or trailing individuals.

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Pelkinė raistenė

Hydrocotyle vulgaris L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA SALIERINIAI (*APIACEAE*)

1 (E) kategorija

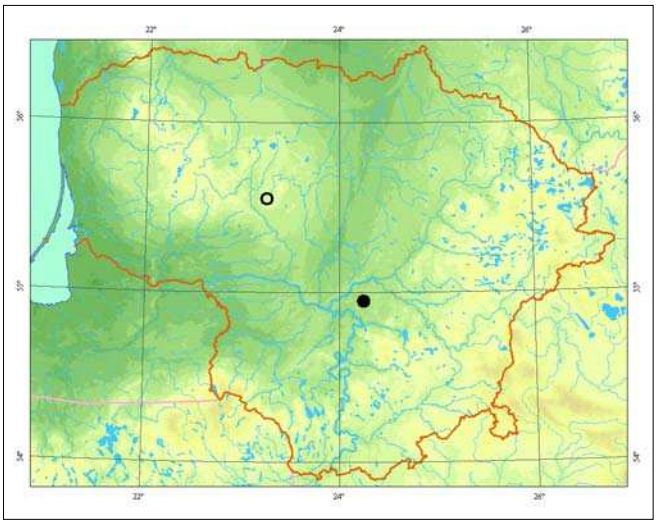
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Vakarų, Pietų ir Vidurio Europoje, pietinėje Skandinavijoje. Priskiriama prie subatlantinės floros. Lietuvos teritorija yra už ištisinio arealo rytinės ribos. Literatūroje nurodomos 2 istorinės radavietės: Šimonių girioje (Kupiškio r.) (duomenys herbariumio medžiaga nepatvirtinti) ir Tytuvėnų apylinkėse (Kelmės r.) (augavietė sunaikinta eksploatuojant durpyną). Nauja augavietė aptikta Karčiupio miške (Kaišiadorių r., 2004).

Biologija ir ekologija. Daugiametis arba dvimetis, 10–40 cm aukščio, plonais, pažeme besidriekiančiais ir ties bambliais įsišaknijančiais stiebais augalas. Būdingi apskriti, ties viduriu prie lapkočio prisitvirtinantys lapai. Žiedai po 3–5 susitelkę į galvutes. Žydi liepos–rugpjūčio mėn. Dauginasi vegetatyviniu būdu ir sėklomis. Auga šlapiuose viksvynuose, žemapelkėse, durpinėse pievose.

Populiacijų gausumas. Žinoma populiacija Kaišiadorių r. užima apie 20 m² plotą. Ji įsiterpusi tarp nedidelio vandens telkinio ir pamiškės krūmynų. Pelkinė raistenė vyrauja dalyje drėgno briedgauryno, jos lapai vietomis sudaro ištisinę dangą.

Grėsmės ir apsauga. Tikėtina, kad istorinės populiacija sunyko dėl buveinių keitimo. Dabar žinoma augavietė Kaišiadorių r. pradeda užaugti iš gretimos pamiškės plintančiais krūmais ir medžiais, nes menkavertė pieva menkai šienaujama. Tuo pat metu yra didelė grėsmė, kad radavietė gali būti sunaikinta fiziškai: ji yra arti gyvenamosios sodybos, kurios savininkai gali pakeisti teritorijos naudojimo pobūdį (pvz., išplėsti vandens telkinį, įrengti kultūrinius žolynus). Teritorija gamtosaugos statuso neturi.

Kęstučio Obelevičiaus nuotrauka

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1976: Skėtiniai – *Umbelliferae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 24–97. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

In reference materials two historical localities are mentioned: one in the Kupiškis district (northeastern Lithuania) that is not confirmed by herbarium data, and another in the Kelmė district that has been destroyed in the course of peatbog exploitation. The habitat in Kaišiadorys district (Central Lithuania) has been known since 2004; it covers an area of about 20 m² and is distinguished by a very viable population.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Didžioji astrancija

Astrantia major L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA SALIERINIAI (*APIACEAE*)

3 (R) kategorija

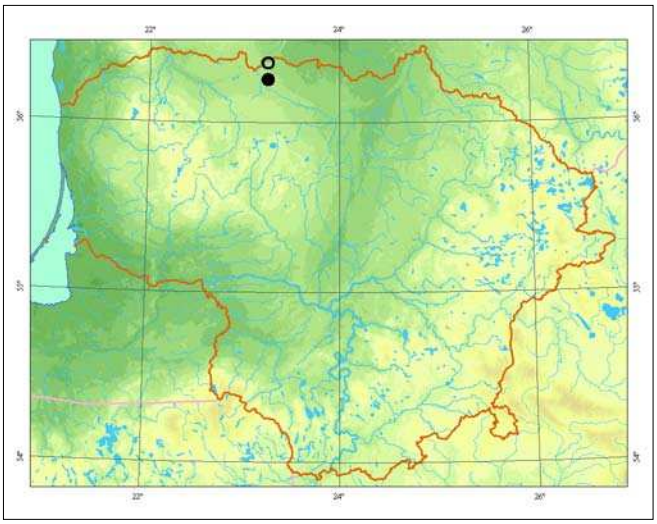
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m.

Paplitimas. Vidurio Europoje, rytuose — iki Vakarų Ukrainos. Šiaurėje ištisinio paplitimo riba tęsiasi iki Vidurio Lenkijos.
Ištisinis rūšies arealas Lietuvos teritorijos nesiekia, o natūraliose buveinėse aptikta tik Žagarės miške (Joniškio r.) ir prie Švėtės upės (Pabalių apyl.). Kai kur auginama ir aptinkama sulaukėjusi. Tikėtina, kad ir Joniškio r. gamtoje aptinkami augalai taip pat gali būti seniai sulaukėję.

Biologija ir ekologija. Daugiametis šakniastiebis augalas. Lapai plaštakiškai suskaldyti arba skiautėti. Sudėtinių skėčių skėtukai rutuliški arba kiaušiniški; skraistlapiai spalvingi. Žydi liepos ir rugpjūčio mėn. Dauginasi šakniastiebiais ir sėklomis. Auga drėgnuose lapuočių ir mišriuose miškuose, *Alnion incanae* sąjungos bendrijose. Šių miškų medynuose vyrauja baltalksniai, uosiai, eglės. Tarpsta derlinguose ir turtinguose karbonatų velėniniuose jauriniuose dirvožemiuose.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Žagarės miške žinomos bent 6 subpopuliacijos, kurias sudaro 10—150 individų grupės. Švėtės slėnio populiacijoje auga keli šimtai augalų. Populiacijų būklė gana stabili, jas sudaro įvairių amžiaus tarpsnių individai.

Grėsmės ir apsauga. Medynų kirtimas, sausinimas, spygliuočių medžių įveisimas.

Informacijos šaltiniai

Balevičienė J., 1991: Sintaksonomo-fitogeografičeskaja struktura rastitel'nosti Litvy. — Vilnius.
Balevičienė J., 2000: *Astrantio-Fraxinetum* Oberd. 1953 — astrantinis uosynas. — Kn: *Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z.* (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos. — Vilnius.
Jankevičienė R., 1976: Skėtiniai — *Umbelliferae*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 24—97. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

In Lithuania, the two known sites of Astrantia major are outside the main distribution area of the species. The species has probably escaped from cultivation. It prefers moist forests of Alnion incanae in fertile soils rich in carbonate. The largest populations harbour hundreds of individuals. The main threats are forest felling, draining, and the introduction of coniferous trees.

Aprašė Raimondas Čiuplys

Pajūrinė zunda

Eryngium maritimum L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA SALIERINIAI (*APIACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Europos jūrų pakrantėse: Vidužemio, Juodosios, Šiaurės ir Baltijos (iki Suomių įlankos). Atlanto vandenyno pakrantėse.
Lietuvoje auga tik Nidoje, Preiloje, Pervalkoje (Kuršių nerijoje) ir Karklėje (Palangos apyl.).

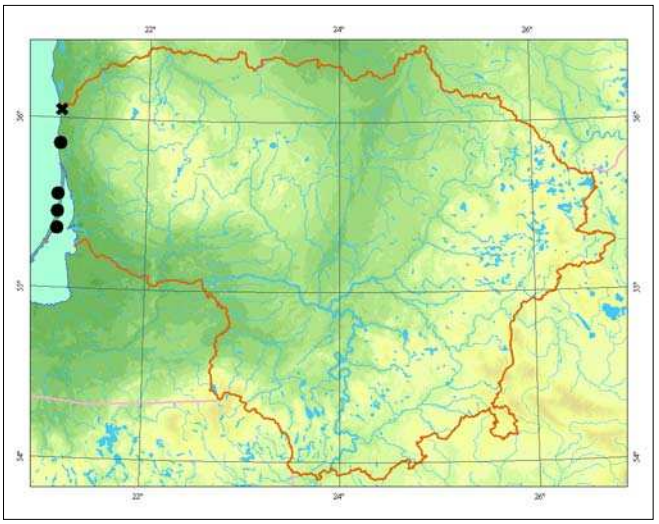
Biologija ir ekologija. Dvimetis ar daugiametis, 20–60 cm aukščio, melsvai žalias, storu stiebu augalas. Šakniastiebis iki 60–80 cm ilgio. Šaknų sistema labai gerai išsivysčiusi, kaupia ypač daug angliavandenių. Savidulkis. Dalis žiedų sterilūs. Žydi liepos–rugsėjo mėn. Sėklos sudygsta per 2–4 savaites, bet esant tik +24 °C ir aukštesnei dirvos temperatūrai, todėl Lietuvos klimato sąlygomis sėklomis dauginasi retai. Auga baltųjų ir pilkųjų kopų buveinėse.

Populiacijų gausumas. Pagrindinė ir gausiausia populiacija yra Kuršių nerijos ruože nuo Pervalkos iki Nidos. 1994 m. duomenimis, šią populiaciją sudarė 6 000 individų, iš kurių 2 500 buvo vegetatyviniai ir 3 500 – generatyviniai.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė retumo priežastis – mažas subrendusių sėklų skaičius ir nepalankios klimato sąlygos sėkloms sudygti. Svarbus nykimo veiksnys – laukiniai graužikai ir šernai. Jie nuėda daug angliavandenių turinčius storus šakniastiebius ir augalai žūsta. Augalai skinami dėl dekoratyvumo. Esamų apsaugos priemonių pakanka.

Selemono Paltanavičiaus nuotrauka

Informacijos šaltiniai
Jankevičienė R., 1976: Zunda – *Eryngium*. – In.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 33–36. – Vilnius.
Eringis K., Pancekauskienė D., 1995: *Eryngium maritimum* L. populiation dynamics in the Kuršių Nerija national park of Lithuania and total populiation inventory method. – In: *Gudelis V., Povilauskas R., Roepstoff A.*, (eds) Coastal conservation and management in the Baltic region. – Riga–Klaipėda–Kaliningrad.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
The species is widely distributed along the Baltic coast on sandy dunes. Habitat conservation is still the main method of restoring Eryngium maritimum populations. Strict regulation of recreational activities on some parts of the coastal dunes is an urgent issue.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Plaukuotasis gurgždis

Chaerophyllum hirsutum L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA SALIERINIAI (*APIACEAE*)

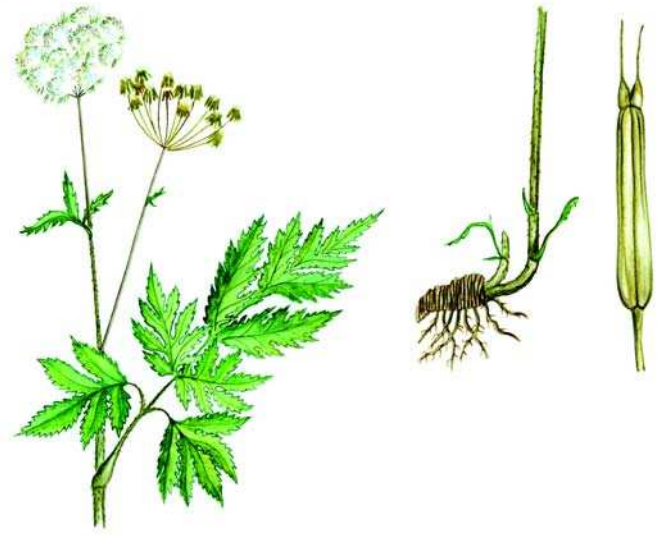
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

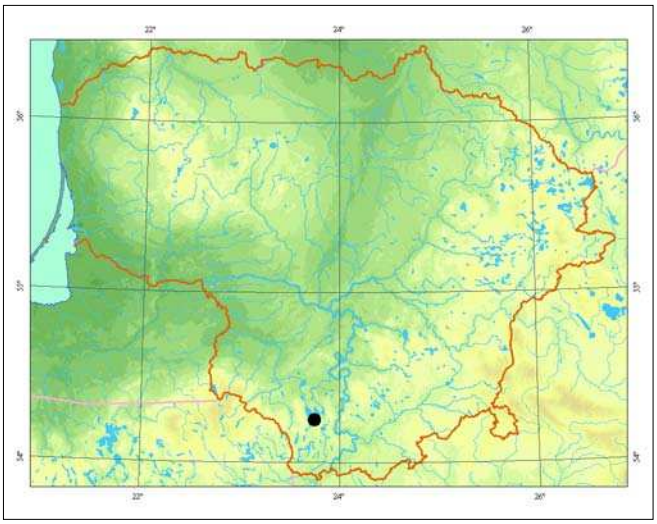
Paplitimas. Vidurio ir Pietryčių Europoje, Vakarų Azijoje.
Lietuva yra šiaurrytiniame rūšies arealo pakraštyje. Literatūroje nurodomos apytikslės radavietės Kretingoje ir Kaune, bet jokių tikslių nuorodų ir jas patvirtinančių herbariumo pavyzdžių nėra. 1997 m. plaukuotųjų gurgždžių buvo aptinkama Trako miške (Lazdijų r.). Šiuo metu tai vienintelė herbariumo pavyzdžiais patvirtinta radavietė Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas, dauginasi sėklomis. Literatūros duomenimis, auga drėgnuose lapuočių ir mišriuose miškuose, šlaituose, paupiuose, humusingame dirvožemyje. Trako miške aptiktas danteniniame juodalksnyne (*Circaeo-Alnetum*). Jame medyną sudaro paprastieji uosiai ir juodalksniai, pasitaiko paprastųjų ąžuolų. Bendrijoms būdingas palyginti netankūs krūmai, didelis žolių ardo projekcinis padengimas ir reta samanų danga. Dirvožemis augavietėje derlingas, nuolat šlapias. Ji būna užlieta per pavasario polaidžius ar dideles liūtis, bet vanduo ilgai neužsistovi.

Populiacijų gausumas. Vienintelę Lietuvoje žinomą populiaciją 1998 m. sudarė keliolika augalų.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Augalai jautrūs hidrologinių ir apšviestumo sąlygų pokyčiams. Miško sausinimas ir plynieji ar intensyvūs atrankiniai kirtimai, dėl kurių pakinta augavietės apšviestumas ir padidėja žolinių augalų bei krūmų konkurencija, jiems yra pražūtingi.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1976: Skėtiniai — *Umbelliferae.* — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 24—97. — Vilnius.
Snarskis P., 1954: Vadovas Lietuvos TSR augalams pažinti. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, HSUD.

Summary

Only one locality of Chaerophyllum hirsutum that has been confirmed by herbarium specimens is found in Lithuania. It is in Trakas forest in the Lazdijai district. The habitat is a wet deciduous forest that floods in spring or after heavy rains. The soil is rich in nutrients and constantly wet. More than 10 individuals of Chaerophyllum hirsutum were found in 1997 and 1998.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Pievinis auksveitis

Seseli annuum L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA SALIERINIAI (*APIACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

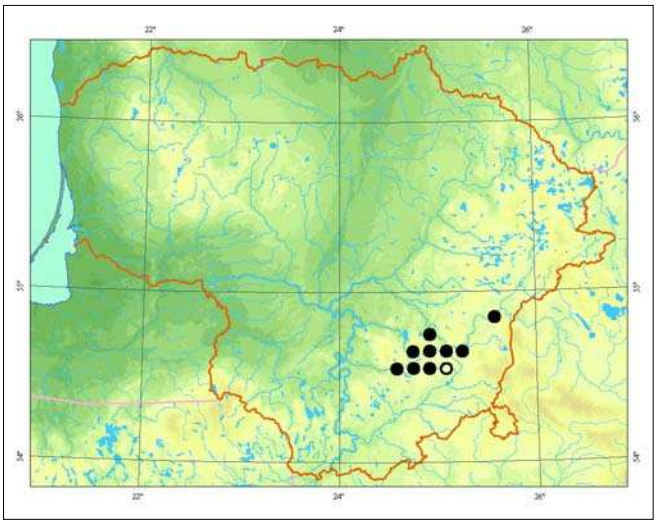
Paplitimas. Vidurio, Rytų ir Pietų Europoje.
Lietuvoje — šiaurrytinis arealo pakraštys. Aptinkama Vilniaus ir Trakų rajonuose. Literatūroje nurodoma, kad rūšis rasta Kulautuvoje (Kaune) ir Baltojoje Vokėje (Šalčininkų r.), bet Lietuvos herbariumuose iš šitų vietų pavyzdžių nėra.

Biologija ir ekologija. Dvimetis, kartais daugiametis, 20—80 cm aukščio augalas. Pirmais metais nežydi, išaugina tik lapų skrotelę. Stiebas stačias, apvalus, smulkiai vagotas, kartais su violetiniu atspalviu. Žydi nuo birželio vidurio iki rugpjūčio mėn. Dauginasi sėklomis. Auga kseroterminėse stepinėse pievose, kurios plyti upių salpos centrinės ekologinės juostos aukštuose lygmenyse, prievaginėse rumbėse, upių ir kalvų pietiniuose terasiniuose šlaituose (*Festuco-Brometea* ir *Trifolio-Geranietea* klasių bendrijos). Dirvožemiai būtinai karbonatingi, nerūgštūs, lengvos mechaninės sudėties.

Populiacijų gausumas. Dažniausiai auga gausiomis populiacijomis, retai pasitaiko pavienių individų. Gausiausiai auga Aukštadvario kalvyne (Trakų r.). Žinoma daugiau nei 40 augaviečių. Ypač gausios populiacijos Alsako ežerą supančioje kalvų grupėje, Jarmališkių, Mustenių, Vievininkų, Varnikų kaimų apylinkėse.

Zofijos Sinkevičienės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę kelia tiek natūralūs, tiek antropogeniniai veiksniai. Ilgainiui *Seseli annuum* augavietėse pradeda augti krūmai ir tinkamų atvirų pievų plotai sumažėja. Neigiamą įtaką daro ir augaviečių šienavimas netinkamu laiku, intensyvus ganymas, įsėjimas ar kiti mėginimai sukultūrinti šias, ūkiniu požiūriu nevertingas, pievas.
Tikslinga taikyti gamtotvarkos priemones.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1976: Auksveitis — *Seseli*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 64—66. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species is found only in a small territory (Vilnius, Trakai distr.) of Lithuania, mainly in the southeast where it is near the northern border of its distribution range. More than 40 localities are known. Seseli annuum is sensitive to afforestation and the destruction of dry meadows.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Pelkinė guostė

Cnidium dubium (Schkuhr) Thell.

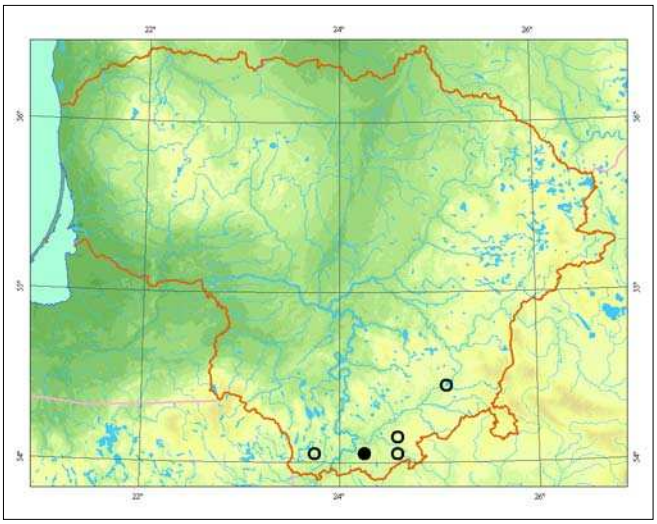
KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA SALIERINIAI (*APIACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Dalyje Šiaurės Europos, Vidurio ir Rytų Europoje, Šiaurės Vakarų ir Centrinėje Azijoje.
Lietuvoje aptinkama tik pietrytinėje dalyje. Pastaruoju metu rūšis rasta: Lynežerio ir Rudnios apylinkėse, Palkabalio ir Rudnios miškuose (Varėnos r.), Baltamiškio miške (Lazdijų r.). Literatūroje nurodoma, kad auga Baltojoje Vokėje (Šalčininkų r.), Ilgučio Karvio, Karklotės ir Meduvio ežerų apylinkėse (Trakų r.), bet tai patvirtinančių herbariumo pavyzdžių ar naujų literatūros duomenų nėra.

Biologija ir ekologija. Dvimetis, kartais daugiametis žolinis augalas. Dauginasi sėklomis. Auga permainingai šlapiose ar drėgnose buveinėse su vidutinio derlingumo, neutralios reakcijos, humusingu ar durpiniu dirvožemiu: pelkėtose pievose ir ganyklose, negiliose žemapelkėse, ežerų pakrantėse, šlapiose kirtavietėse ir miškų aikštelėse.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Nors Lietuvoje žinoma 10 pelkinių guosčių radaviečių, tačiau tik apie trijose iš jų esančias populiacijas yra naujų duomenų. Augalų gausumas jose nevienodas: vienose auga tik pavieniai augalai, kitose — iki 200.

Grėsmės ir apsauga. Buveinių sausinimas ir teršimas bei sumedėjusių augalų konkurencija yra pagrindiniai pelkinių guosčių išlikimui grėsmę keliantys veiksniai. Antropogeninės veiklos paliestose buveinėse būtinos gamtotvarkos priemonės.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1976: Skėtiniai — *Umbelliferae.* — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 24—97. — Vilnius.
Snarskis P., 1954: Vadovas Lietuvos TSR augalams pažinti. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Cnidium dubium is found only in the southeastern part of Lithuania. Cnidium dubium occurs in wet meadows and in flat fens, on lakeshore littoral zones, in wet cuttings and forest clearings.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Totorinė maludė

Conioselinum tataricum Hoffm.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA SALIERINIAI (*APIACEAE*)

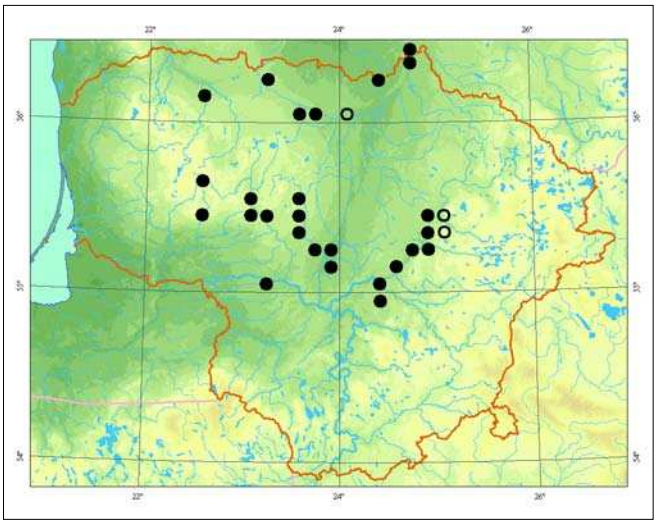
3 (R) kategorija

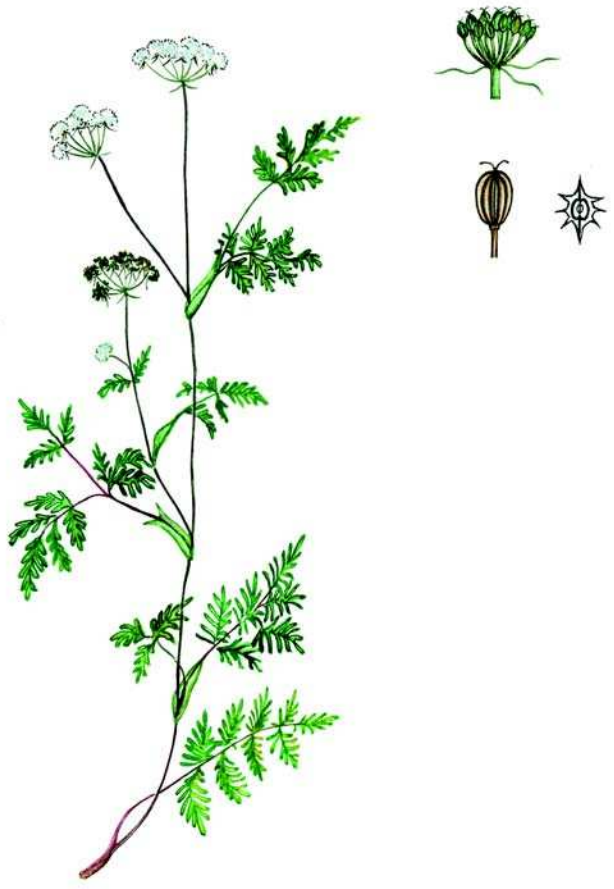
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Šiaurės, Vidurio ir Rytų Europoje, Šiaurės Vakarų Azijoje.
Lietuvoje radavietės aptinkamos Šiaurės ir Vidurio Lietuvoje: Airės, Ančios, Apaščios, Dubysos, Kražantės, Lapiškės, Lomenos, Mūšos, Nemunėlio, Nemuno, Siesarties, Šušvės, Šventosios, Tetervės, Vilkijos, Virintos ir Virvyčios slėniuose. Daugiausia radaviečių yra Šušvės ir Šventosios upių slėniuose. Pietų Lietuvoje neaptinkama.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Dauginasi sėklomis. Auga krūmais ir medžiais apaugusiuose ūksmėtuose upių šlaituose, gali augti ir kalkingose atodangose.

Populiacijų gausumas. Nors žinoma apie 40 totorinių maludžių radaviečių, tačiau augalai populiacijose nėra gausūs – dažniausiai auga grupelėmis (iki 10), nors pasitaiko ir iš iki 50 augalų sudarytų populiacijų.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Buveinių keitimas kertant paupių miškus ir krūmynus, tiesiant kelius ir statant tiltus, tiesinant upių vagas.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1976: Skėtiniai – *Umbelliferae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 24–97. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, HSUD.

Summary

About 40 localities of Conioselinum tataricum are known in Lithuania. They occur on the banks of many rivers in the northern and central parts of the country. Most localities are concentrated alongside the Šušvė and Šventoji rivers. Plants are not abundant in each locality: the number of individuals rarely reaches 10, but sometimes populations are more abundant, reaching 50 individuals of Conioselinum ttaricum. It is found on the shady slopes of river valleys. Sometimes it grows on calcareous scars.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Plačialapis begalis

Laserpitium latifolium L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA SALIERINIAI (*APIACEAE*)

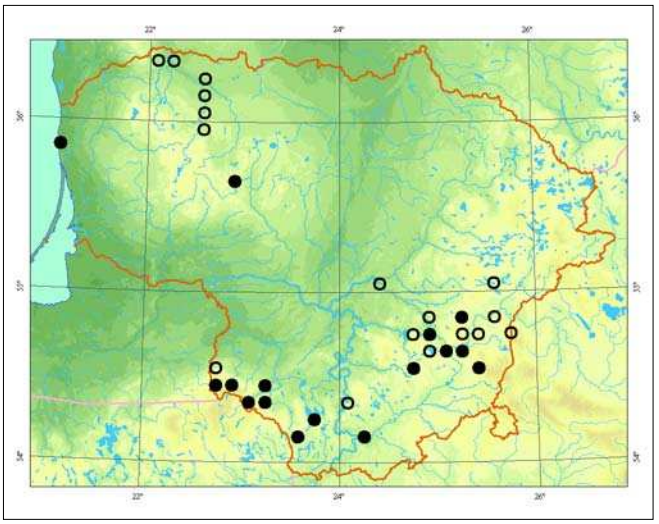
5 (Rs) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Rūšies arealas apima Vidurio, Vakarų, Rytų ir Šiaurės Europą, išskyrus okeaninio klimato sritis. Šių augalų aptinkama Balkanuose ir Irane.
Lietuvoje žinomos radavietės yra 3 regionuose: šiaurės vakarų — Akmenės, Mažeikių, Telšių r.; pietryčių — Jonavos, Molėtų, Trakų, Vilniaus r.; pietvakarių — Alytaus, Lazdijų, Marijampolės, Vilkaviškio rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis šakniastiebis augalas. Žydi liepos mėn. Žiedai savidulkiai arba juos apdulkina vabzdžiai. Dauginasi sėklomis, rečiau — vegetatyviniu būdu; sėklas išplatina vėjas. Dažniausiai auga šviesiuose lapuočių miškuose, pamiškėse, miškinguose šiltuose šlaituose ir mažose lapuočių giraitėse, miškų retmėse ir aikštelėse, medžiais apaugusiose pievose ir ganyklose su gausia ir įvairia žoline augalija. Mėgsta turtingus karbonatų priemolio arba priesmėlio dirvožemius; vidutinio drėgnumo arba sausokas augavietes.

Populiacijų gausumas. Auga grupėmis, rečiau pavieniui; kai kada sudaro labai gausius, kelis šimtus kvadratinių metrų užimančius sąžalynus, kuriuos sudaro iki tūkstančio ir daugiau individų. Tais pačiais metais žydi ir sėklas subrandina ne visi augalai. Ūksmingose augavietėse vaisius subrandinančių individų kiekis dažniausiai būna labai mažas arba jų visai neaptinkama.

Grėsmės ir apsauga. Plačialapių begalių populiacijoms pavojų kelia plynieji miškų kirtimai, augalų rinkimas, pernelyg didelis medynų susivėrimas ir krūmų sutankėjimas, arimas.
Norint pagerinti populiacijų būklę, gali reikėti retinti medynus, kirsti krūmus, ekstensyviai ganyti.

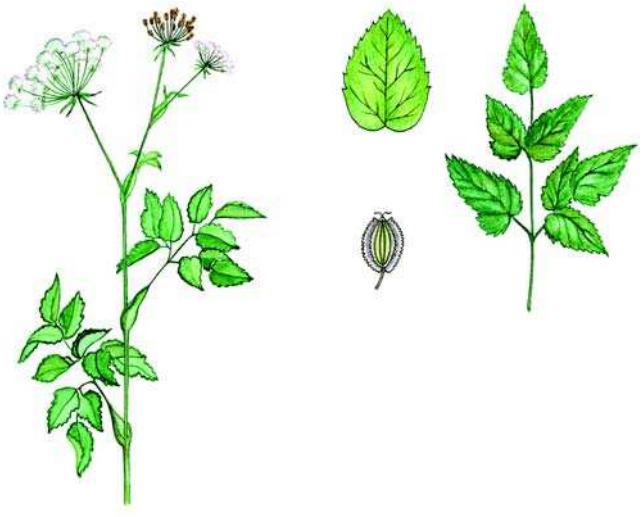
Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1976: Skėtiniai — *Umbelliferae*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 24—97. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

Laserpitium latifolium sites concentrate in southwestern, southeastern and northwestern Lithuania. Populations occur in various woodland habitats, ranging from slopes, forest edges and clearings to broadleaved and mixed forests. The species prefers dry or fresh carbonate-rich soils. Some existing populations are very abundant. The major threats are clear felling, plant picking, ploughing, and the encroachment of canopy cover and shrubs.

Aprašė Raimondas Čiuplys

Linos Jasiukonytės piešinys

Prūsinis begalis

Laserpitium prutenicum L.

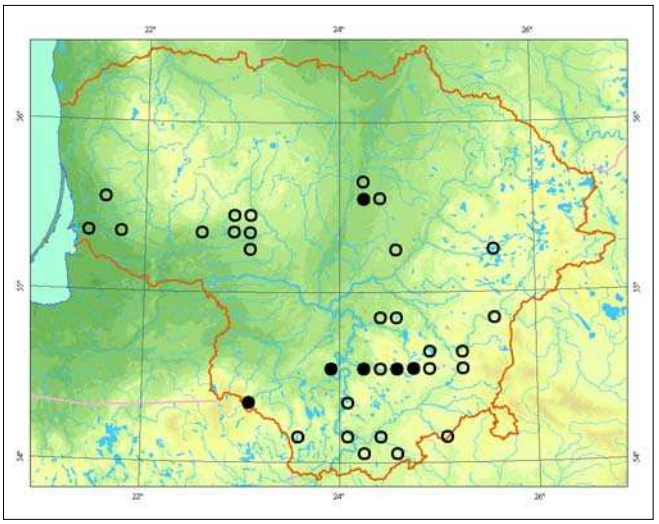
KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA SALIERINIAI (*APIACEAE*)

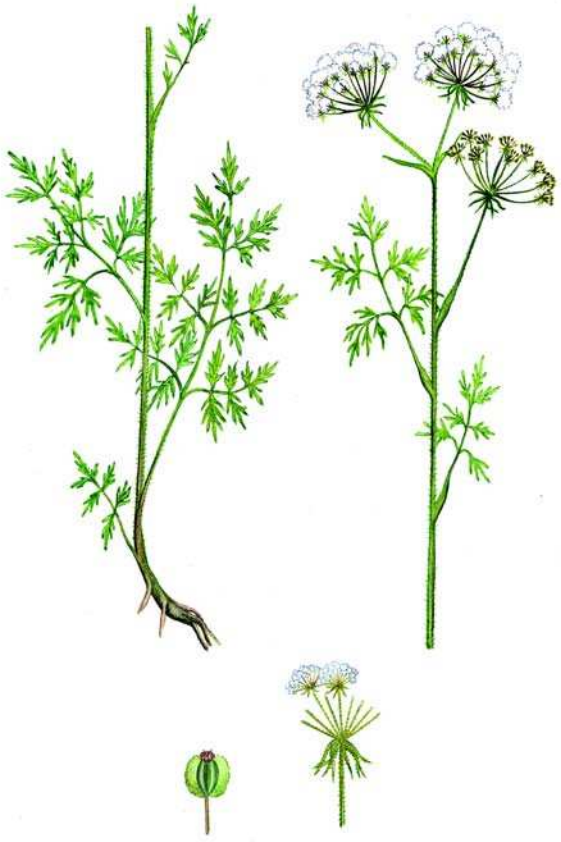
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Rūšies arealas apima Rytų ir Vidurio Europą, Balkanus, vakarinę Viduržemio jūros regiono dalį, pasiekia Pirėnų pusiasalį.
Lietuvoje rasta Alytaus, Kaišiadorių, Lazdijų, Marijampolės, Molėtų, Panevėžio, Prienų, Raseinių, Šalčininkų, Šilutės, Tauragės, Trakų, Ukmergės, Varėnos, Vilniaus rajonuose. Šių augalų neaptinkama Lietuvos šiaurės rytuose ir šiaurėje.

Biologija ir ekologija. Dvimetis žolinis augalas. Stiebas status, vagotas. Žydi nuo liepos iki rugpjūčio mėn. Žiedai savidulkiai arba juos apdulkina vabzdžiai. Dauginasi sėklomis. Mėgsta gana šviesias šiltas augavietes ir karbonatingus priesmėlius, kai kada su gausia žvyro priemaiša. Dažniausiai auga moreninių kalvų ir upių bei ežerų šlaituose. Pagrindinės buveinės — *Carpinion betuli* sąjungos lapuočių ir mišrūs miškai, turtingi rūšių pušynai ir ąžuolynai (*Serratulo-Pinetum*, *Querco-Pinetum* asociacijų bendrijos), šlaitai, pamiškės ir miško retmės su *Trifolio-Geranietea* klasės bendrijomis.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Paprastai auga grupėmis po keliolika augalų; didesnių sąžalynų beveik nepasitaiko.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia plynieji miškų kirtimai, pernelyg didelis medynų susivėrimas ir krūmų sutankėjimas.
Populiacijos gali būti atkuriamos ir palaikomos retinant medynus ir krūmus, ganant.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1976: Skėtiniai — *Umbelliferae*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 24—97. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary
Several sites of Laserpitium latifolium are known to exist in the southern and western parts of Lithuania. The species prefers sunny warm sites with dry carbonate-rich soils and is usually found in broadleaved forests, mixed pine forests, wooded slopes, forest edges and openings with communities of the Trifolio-Geranietea class. The main threats are clear felling and the encroachment of canopy cover or shrubs. Restoration can be performed by thinning out shrubs and trees or grazing.

Aprašė Raimondas Čiuplys

Balandinė žvaigždūnė

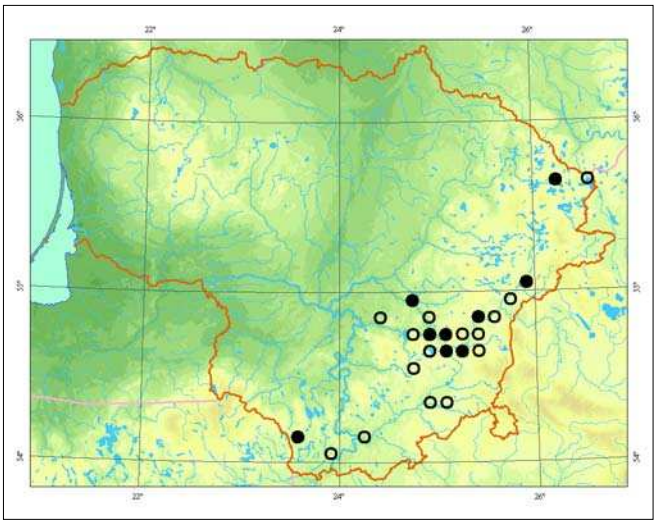
Scabiosa columbaria L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA KARŠULINIAI (*DIPSACACEAE*)

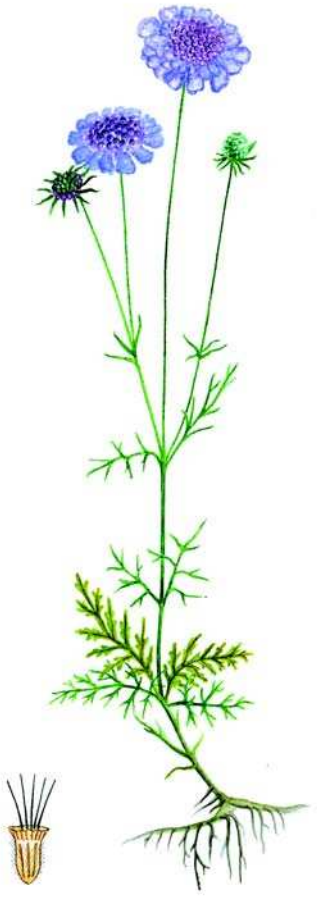
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Beveik visoje Europoje, išskyrus rytinę dalį, Kaukaze.
Lietuvoje aptinkama pietinėje ir pietrytinėje dalyje. Dauguma augaviečių aptinkama Vilniaus, Trakų, Švenčionių r., po keletą radaviečių žinoma Lazdijų, Šalčininkų, Varėnos rajonuose. Labiausiai į rytus nutolusios radavietės yra Drūkšių apylinkėse (Ignalinos r.) ir netoli Švento ežero (Zarasų r.), o į vakarus – 2 radavietės Kaišiadorių r.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 0,4–0,8 m aukščio žolinis augalas. Žydi birželio–rugsėjo mėn. Vaisiai prisitaikę skraidyti, turi plačias plėviškas apvalkalėlio karūnas. Platina vėjas. Šviesomėgis augalas. Dekoratyvus. Medingas. Auga sausuose retuose miškuose, dažniausiai – pušynuose, pamiškėse, miškų aikštelėse, palei miškų keliukus, termofiliniuose šlaituose, sausose pievose. Palankiausios sąlygos balandinėms žvaigždūnėms susidaro sausuose šlaituose.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Populiacijos paprastai negausios, augalai dažniausiai auga pavieniui arba nedidelėmis grupėmis.

Grėsmės ir apsauga. Savaime sunyksta pasikeitus apšvietimui – susidarius unksmei. Sunaikinami pakeitus augavietes, ūkininkaujant ar kertant mišką sunkiais dirvožemį, trypiant, skinant.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1976: Žvaigždūnė – *Scabiosa*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 539–542.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species has been recorded in the southern and southeastern parts of Lithuania. Scabiosa columbaria grows in dry sparse forests, usually pinewoods, on forest edges and glades, beside forest paths, on thermophilous slopes, and in dry meadows. The populations are usually scarce; plants frequently grow alone, distributed in plots of different sizes.

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Pelkinis ratenas

Succisella inflexa (Kluk) Beck.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA KARŠULINIAI (*DIPSACACEAE*)

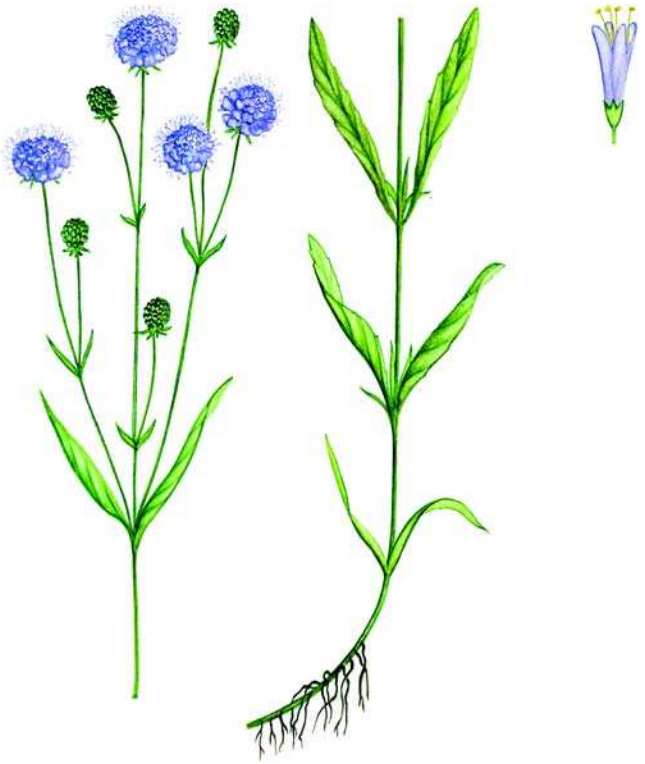
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

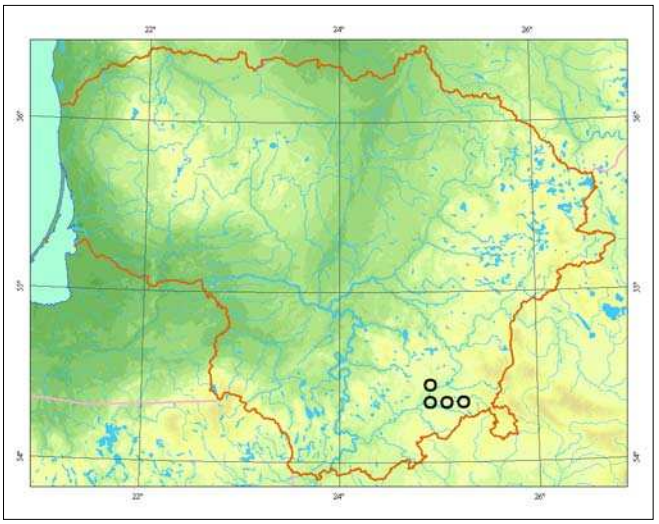
Paplitimas. Pietų ir Vidurio Europoje.
Per Lietuvą eina šiaurinė arealo riba. Lietuvoje labai reta rūšis, esanti ties išnykimo riba. Žinomos tik 4 radavietės Trakų, Varėnos, Šalčininkų r. paribyje. Naujų radaviečių nerasta nuo 1983 m.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, apie 0,5 m aukščio žolinis augalas su žemais vegetatyviniais ir aukštesniais generatyviniais stiebais. Žiedai šviesiai melsvai violetiniai, sudaro rutuliškus žiedynus. Žydi liepos—rugsėjo mėn. Dauginasi vegetatyviniu būdu. Auga upių slėnių drėgnose pelkėjančiose pievose (*Molinietalia* eilės bendrijos), pakrūmėse, pasitaiko apleistose kultūrinėse pievose.

Populiacijų gausumas. Visose žinomose radavietėse — Merkio, Šalčios, Visinčios upių slėniuose — pelkinių ratenų populiacijos buvo labai negausios. Dabartinė jų būklė nežinoma.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Upių slėnių pievų sausinimas, pernelyg intensyvus ganymas, teritorijų užstatymas arba naudojimas sporto ir laisvalaikio įrenginiams.
Būtina patikrinti žinomas radavietes, įvertinti dabartinę populiacijų būklę, nuolat ją stebėti ir užtikrinti populiacijų apsaugą.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1976: Karšuliniai — *Dipsacaceae*.— Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 534—543. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The species is very rare in Lithuania, and close to extinction. The northern border of its distribution range crosses Lithuania. Only four localities are known in Trakai, Varėna and Šalčininkai districts. In all four localities — the valleys of the Merkys, Šalčia and Visinčia rivers — the populations are very sparse. Their current condition is unknown. No new localities have been found since 1983.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Dirvinė šerardija

Sherardia arvensis L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA RAUDINIAI (*RUBIACEAE*)

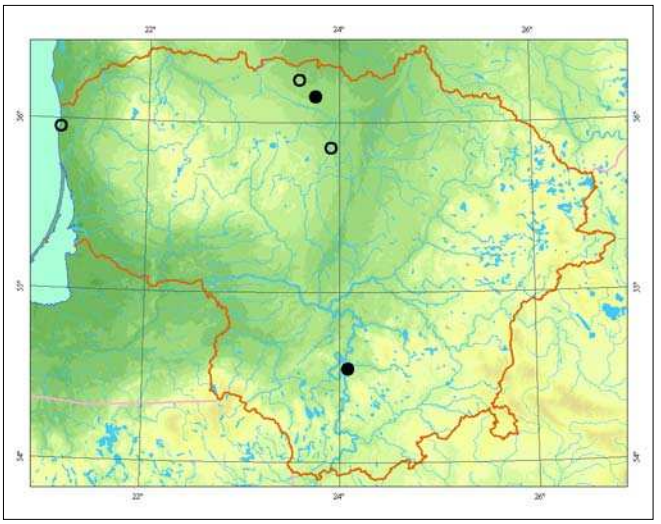
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

Paplitimas. Europoje, išskyrus rytinę dalį Kaukaze, Pietvakarių Azijoje, Šiaurės Afrikoje.
Lietuvoje reta rūšis. Žinomos radavietės Palangoje, Pakruojo, Joniškio, Prienų rajonuose. Ilgą laiką buvo neberandama, tačiau pastaraisiais metais surasta Pakruojo ir Prienų rajonuose.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, 5–20 cm aukščio žolinis augalas. Smulkūs blyškiai rožiniai ar alyviniai žiedai susitelkę į menturius. Žydi balandžio–liepos mėn. Vaisius – riešutėlis. Dauginasi sėklomis. Auga derlinguose dirbamuose laukuose, daržuose kaip piktžolė, pasitaiko dirvonuose su nesusivėrusia žolių danga, palei takelius. Palangoje rasti pavieniai augalai augo palei žvyruotus takelius – nederlingoje augavietėje jie buvo smulkūs. Derlinguose dirbamuose laukuose šie augalai neišauga aukšti, bet būna vešlūs, išaugina keletą stiebų, kurie driekiasi pažeme.

Populiacijų gausumas. Populiacijos labai skirtingos. Palangoje palei takelius ir Birštone baigiančiame užželti dirvone augo pavieniai smulkūs augalai. Pakruojo r. buvo surasta didžiausia šių augalų populiacija dirbamo javų lauko pakraštyje. Apie 30 m ilgio ir 0,5 m pločio ruože vietomis vešliai išsikerojusios dirvinės šerardijos sudarė ištisinę dangą. Augalai gausiai žydėjo.

Valerijaus Rašomavičiaus nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl intensyvaus žemės ūkio, herbicidų naudojimo.

Informacijos šaltiniai

Kizienė B., 1976: Artvenis – *Sherardia*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 190.
Patalauskaitė D., 1997: Dirvinis artvenis (*Sherardia arvensis* L.) Lietuvoje. – Botanica Lithuania, 3 (1):71–74.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Rare in Lithuania. The species was recorded in the Palanga, Pakruojis, Joniškis, and Prienai districts. In Palanga beside paths and in the wasteland in Birštonas solitary plants have been recorded. The largest population of Sherardia arvensis has been found in the Pakruojis district on the margin of a crop field where it has formed coverage over an area 30 m long and 0.5 m wide.

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Plačialapis lipikas

Galium rubioides Bernh.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA RAUDINIAI (*RUBIACEAE*)

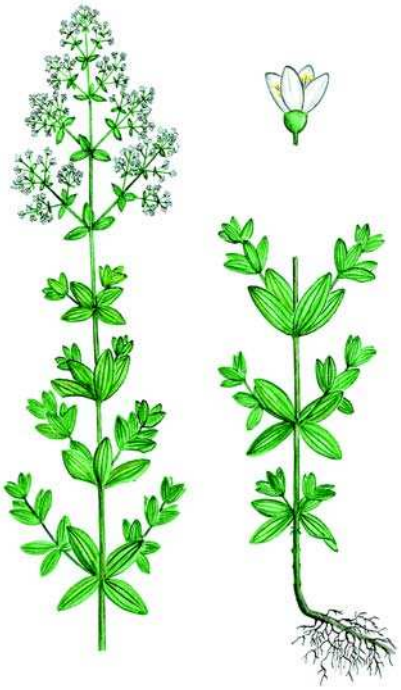
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

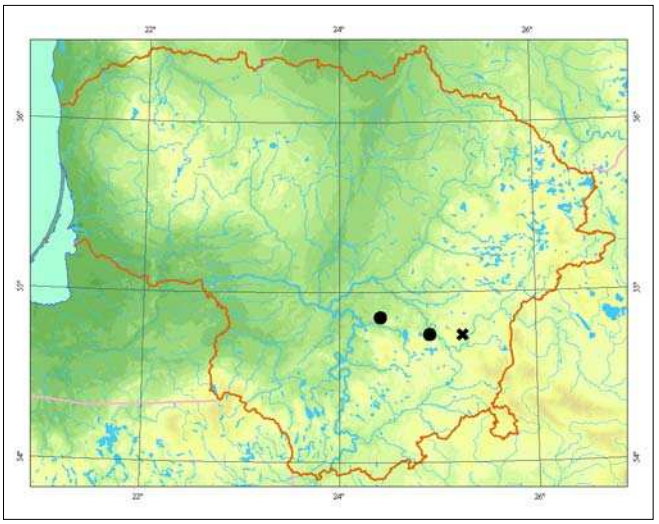
Paplitimas. Vidurio Europoje, pietinėje Rytų Europos dalyje, Kaukaze.
Lietuvoje rūšis aptikta 3 vietovėse. 1922 m. rasta prie Žaliųjų ežerų (Vilniaus apyl.). 1993 m. populiacija aptikta Lazdėnų apylinkėse (Elektrėnų sav.), o 1994 m. – prie Pagirių (Kaišiadorių r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, ilgus laibus šakniastiebius išauginantis, 30–70 cm aukščio augalas. Žydi birželio–rugpjūčio mėn. Dauginasi ir plinta sėklomis bei šakniastiebiais. Būdingomis buveinėmis reikėtų laikyti mezofitų ir kseromezofitų pievas. Dažniausiai auga karbonatų turtingame dirvožemyje.
Plačialapis lipikas truputį panašus į šiaurinį lipiką (*Galium boreale*), bet nuo jo skiriasi plačiais, dažniausiai kiaušiniškais ar pailgai kiaušiniškais, iki 5–7 cm ilgio ir apie 2 cm pločio lapais.

Populiacijų gausumas. 1922 m. Žaliųjų ežerų apylinkėse buvo aptikti tik 2 šios rūšies individai. Vėliau minėtoje vietoje plačialapių lipikų nerasta. Jie galėjo

Linos Jasiukonytės piešinys

išnykti eksploatuojant buvusį nedidelį kreidos karjerą. 1993 m. prie Lazdėnų aptikta augalų grupė, užimanti apie 8 m². Nurodoma, kad Pagirių apylinkėse esanti populiacija gana gausi, bet duomenų jos užimamą plotą ir individų tankumą nėra.

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę kelia šlaitų ir pamiškių užžėlimas krūmais, jų užsodinimas medžių (ypač spygliuočių) plantacijomis. Rūšies populiacijos gali sunykti dėl statybų, žemės kasimo darbų, naudingųjų iškasenų eksploatavimo.

Informacijos šaltiniai

Sławiński W., 1924: Zielone jeziora pod Wilnem. – Wilno.
Kizienė B., 1975: Raudiniai – *Rubiaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 189–213. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
Galium rubioides was recorded in Lithuania in the vicinity of Vilnius (in 1922), but at present it is extinct in this locality, probably due to chalk excavation. Currently two populations are known to exist in the country. This species is threatened by natural changes to its habitats (overgrowth) and from the planting of coniferous plantations.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Trižiedis lipikas

Galium triflorum Michx.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA RAUDINIAI (*RUBIACEAE*)

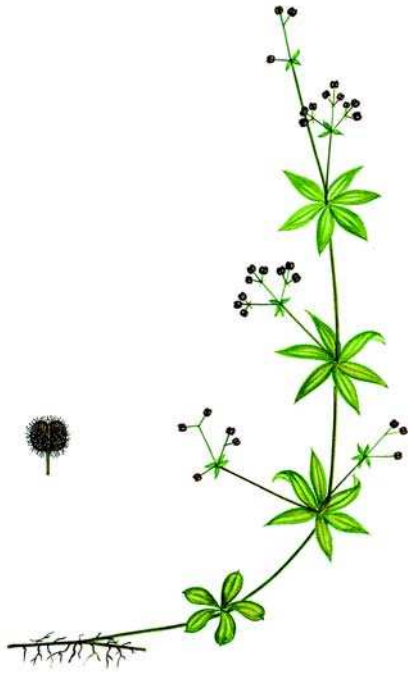
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

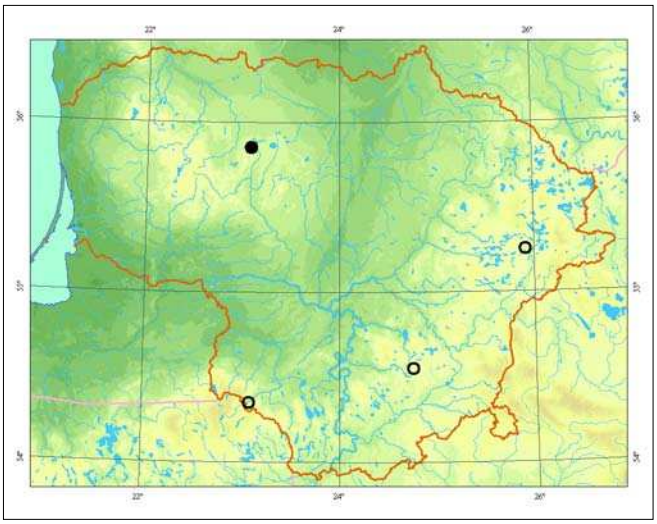
Paplitimas. Šiaurės Amerikos šiaurinėje ir vidurinėje dalyse, atskirtos arealo salos apima Šiaurės Europą ir Vidurio Europos šiaurrytinę dalį, pietinę ir vidurinę Sibiro dalis.
Lietuvoje rūšis reta, iki šiol aptikta 5 vietovėse Trakų, Šiaulių ir Švenčionių r. bei Kalvarijos sav.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, laibus požeminius šakniastiebius išauginantis, 20–50 cm aukščio augalas. Žydi nuo gegužės mėn. pabaigos iki liepos vidurio, kartais ilgiau. Vaisiai kibūs, juos platina gyvūnai. Auga spygliuočių ir mišriuose miškuose, dažniausiai drėgnuose arba vidutinio drėgnumo, gana retuose brandžiuose eglynuose su gana vešlia samanų ir retoka žolių danga.

Populiacijų gausumas. Visos Lietuvoje aptiktos trižiedžių lipikų populiacijos labai mažos. 1984 m. Strėvos miške (Trakų r.) aptikti keli augalai užėmė maždaug 1 m² plotą, vėliau jų aptikti nepavyko. Duomenų apie Liubavo (Kalvarijos sav.) ir Antaliedės apylinkėse (Švenčionių r.) rastų populiacijų būklę nėra.

Linos Jasiukonytės piešinys

Kurtuvėnų regioniniame parke yra 2 trižiedžių lipikų populiacijos. Viena iš jų, aptikta 1985 m. Kurtuvėnų apylinkėse (Šiaulių r.), užėmė apie 1 m² plotą. Antroji, rasta 2002 m., yra Bubių apylinkėse (Šiaulių r.). Keliolika individų augo maždaug 0,25 m² plote. Manoma, kad populiaciją Lietuvoje sudaro ne daugiau kaip 100 augalų.

Grėsmės ir apsauga. Labai retai ir negausias populiacijas sudarančiai rūšiai grėsmę kelia ūkinis miškų naudojimas, ypač plynieji kirtimai.
Labai svarbu palaikyti palankią buveinių būklę.

Informacijos šaltiniai

Lazauskaitė Ž., Rašomavičius V., 1994: Saugomos augalų rūšys. – Kn.: *Rašomavičius V.* (red.), Aukštadvario apylinkių augmenija: 100–127. – Vilnius.
Kizienė B., 1975: Raudiniai – *Rubiaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 189–213. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Galium triflorum has been recorded in Lithuania in five localities. All populations are small, occupying 1 m² or less, and the total number of individuals in Lithuania is unlikely to exceed 100. This species is threatened from the destruction of its habitats due to clear felling.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Pavasarinė kimbara

Cruciata glabra (L.) Ehrend.

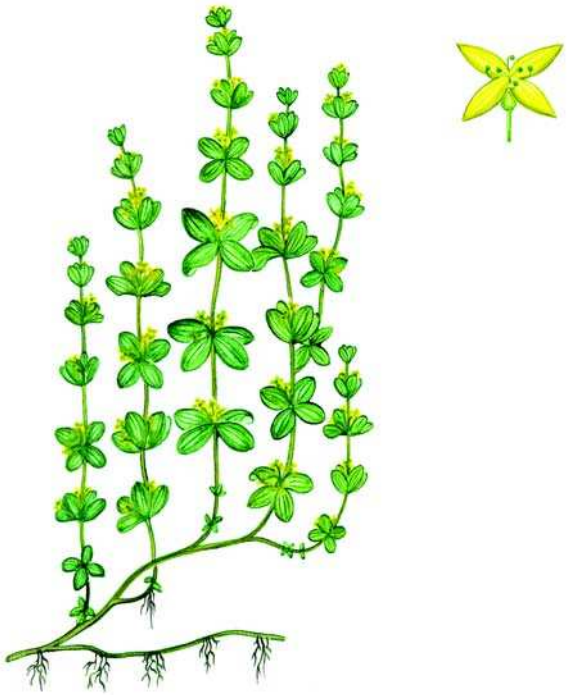
KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA RAUDINIAI (*RUBIACEAE*)

3 (R) kategorija

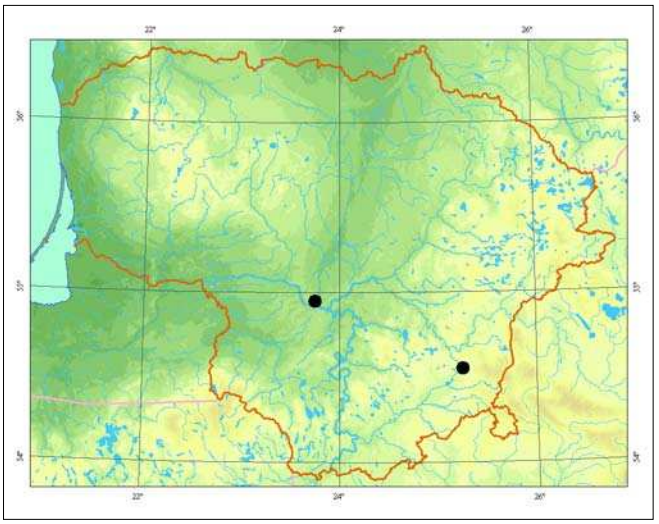
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m.

Paplitimas. Vidurio Europoje, Vidužemio jūros regione, Pietvakarių Azijoje. Pavienių atskirtų populiacijų yra vakarinėje Rytų Europos dalyje.
Lietuvoje rūšis labai reta, nes yra už šiaurrytinės ištisinio arealo ribos. Iki šiol šalyje užregistruota 3 vietovėse.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, laibus šliaužiančius požeminius šakniastiebius išauginantis, 10–50 cm aukščio augalas. Žydi nuo gegužės vidurio iki birželio pabaigos. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Šviesomėgis arba pusiau šviesomėgis augalas. Auga šviesiuose lapuočių miškuose, miškų aikštelėse, retuose eglynuose ir pušynuose, pamiškėse. Mėgsta vidutinio drėgnumo ar sausokus, neutralius arba mažai šarmingus dirvožemius. Lietuvoje 1 populiacija rasta pušyne (Romainiuose), kita – lapuočių miške (Juodšiliuose).
Pavasarinė kimbara panaši į kryžminę kimbarą (*Cruciata laevipes*), kuriai būdingi gausiai plaukuoti stiebai ir lapai. Kartais kryžminių kimbarų populiacijose pasitaiko plikų arba beveik plikų individų, kuriuos galima supainioti su pavasarinėmis kimbaromis.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Romainiuose populiacija sunaikinta XX a. aštuntajame dešimtmetyje, išplėtus sanatorijos teritoriją ir ją užstačius statiniais. Kulautuvoje esanti populiacija, auganti pušyne su eglėmis, apie 1970 m. užėmė kelių kvadratinių metrų plotą. 1993 m. šios rūšies populiacija dar gyvavo, bet dėl pavėsio dauguma augalų buvo vegetatyvinės būsenos. Juodšilių apylinkėse esanti populiacija paskutinį kartą stebėta XX a. devintojo dešimtmečio pabaigoje. Tada augalų buvo nedaug.

Grėsmės ir apsauga. Labai retai ir negausias populiacijas sudarančiai rūšiai grėsmę kelia savaiminiai miško bendrijų pokyčiai ir ūkinis miškų naudojimas.
Labai svarbu palaikyti palankią buveinių būklę, ypač medynų ir krūmų ardo tankumą.

Informacijos šaltiniai

Kizienė B., 1975: Raudiniai – *Rubiaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 189–213. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Cruciata glabra has been recorded in Lithuania in three localities. All populations are small, occupying areas of a few square metres. Changes to habitats due to natural or human induced succession and the commercial management of forests threaten this species.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Pajūrinė širdažolė

Centaurium littorale (Turner ex Sm.) Gilmour

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA GENCIJONINIAI (*GENTIANACEAE*)

1 (E) kategorija

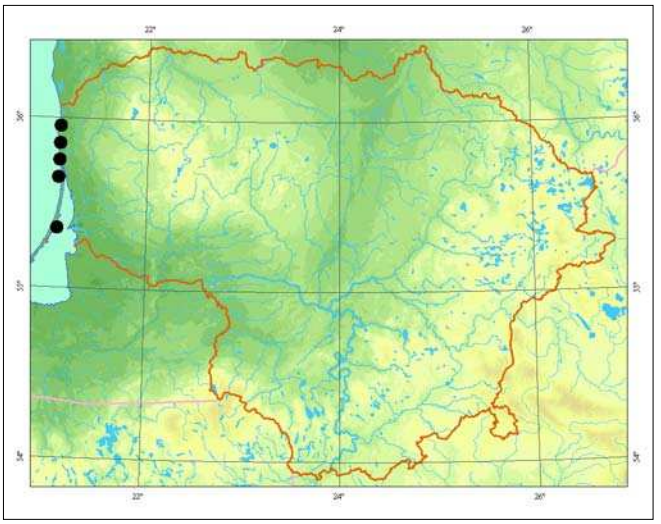
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Šiaurės Vakarų ir Vidurio Europoje. Lietuvoje auga tik pajūryje.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, nedidelis (3–15 cm aukščio), šviesiai žalias augalas. Stiebai nuo vidurio šakoti statūs arba kylantys, turi būdingą pamatinių lapų skrotelę. Žiedai ryškiai rausvi, žydi birželio–rugpjūčio mėn. Dauginasi labai smulkiomis sėklomis. Auga pajūrio smėlynų drėgnesnėse lomose. Silpnas halofitas.

Populiacijų gausumas. Auga pavieniui, rečiau grupelėmis, po kelis. Populiacijų gausumas labai priklauso nuo kasmetinių meteorologinių sąlygų: drėgnesniais metais tinkamose augavietėse sudygsta daugiau individų.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta pajūrio juostoje, nes mažėja tinkamų augaviečių. Tai ypač žymu žemyninio pajūrio dalyje tarp Nemirsetos ir Karklės, kur anksčiau vyravę periodiškai ardomų smėlynų plotai per paskutinį dešimtmetį baigia suvelėnėti. Pajūrinės širdažolės labai silpnai konkuruoja ne tik su daugiamete smėlynų augalija, bet ir su stambesniais terofitais, todėl negali išsilaikyti užželiančiose drėgnose smėlynų dubumose. Norint išlaikyti rūšies populiacijas, būtina padidinti tinkamų augaviečių skaičių.

Zigmanto Gudžinsko nuotrauka

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1976: Gencijoniniai – *Gentianaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 167–180. – Vilnius.
Stankevičiūtė J., 2000: Lietuvos pajūrio smėlynų augalų bendrijų sintaksonominė struktūra. – Botanica Lithuanica, 6 (2): 175–202.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

In Lithuania the species occurs only on the seacoast. In the course of the last decade, the number and abundance of the populations has considerably decreased due to a reduction of suitable habitats – overspreading of undisturbed wet sandy depressions with perennial sward.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Melsvasis gencijonas

Gentiana cruciata L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA GENCIJONINIAI (*GENTIANACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Beveik visoje Europoje (išskyrus šiaurinę dalį), Kaukaze, Mažojoje ir Centrinėje Azijoje, Vakarų Sibire.
Lietuvoje auga daugelyje rajonų, iki šiol rūšis nepastebėta vakarinėje dalyje.

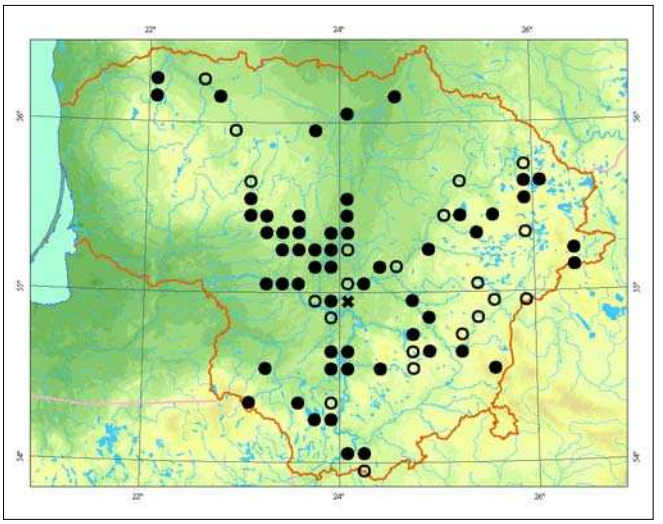
Biologija ir ekologija. Daugiametis, su storu šakniastiebiu, iki 50 cm aukščio augalas. Lapai šviesiai žali, mėsingi, tankūs. Žiedai melsvi, susitelkę į menturius stiebo viršūnėse ir viršutinių lapų pažastyse. Žydi liepos–rugpjūčio mėn. Dauginasi sėklomis. Dekoratyvus, vaistinis. Auga sausose pievose, kalvų ar upių ir ežerų sausuose šlaituose, miškų aikštelėse (*Trifolio-Geranietea, Festuco-Brometea* klasių bendrijos).

Populiacijų gausumas. Auga pavieniui ir grupėmis. Retai augavietės užima nemažus plotus, kuriose gali būti keli šimtai augalo kerų.

Grėsmės ir apsauga. Populiacijų skaičius ir gausumas mažėja keičiantis buveinių sąlygoms — nustojus ganyti ūkiškai mažai vertingus augaviečių žolynus, jos sparčiai užauga medžiais arba tampa aukštažolynais. Poilsiauti patraukliose vietose (ežerų, upių šlaituose) melsvieji gencijonai kenčia nuo tiesioginio fizinio poveikio. Galima grėsmė — ilgalaikis ankstyvas šienavimas.

Jono Augustausko nuotrauka

Informacijos šaltiniai
Jankevičienė R., 1976: Gencijoniniai — *Gentianaceae*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 167–180. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
Gentiana cruciata occurs in many districts growing alone or in groups, but it has not yet been reported in the western part of the country. The number and abundance of the populations decline with changing habitat conditions — when economically unviable grasslands are no longer used (pastured) they rapidly overgrow with trees. It suffers from direct physical impact in areas popular for recreational purposes (lake and river slopes).

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Siauralapis gencijonas

Gentiana pneumonanthe L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA GENCIJONINIAI (*GENTIANACEAE*)

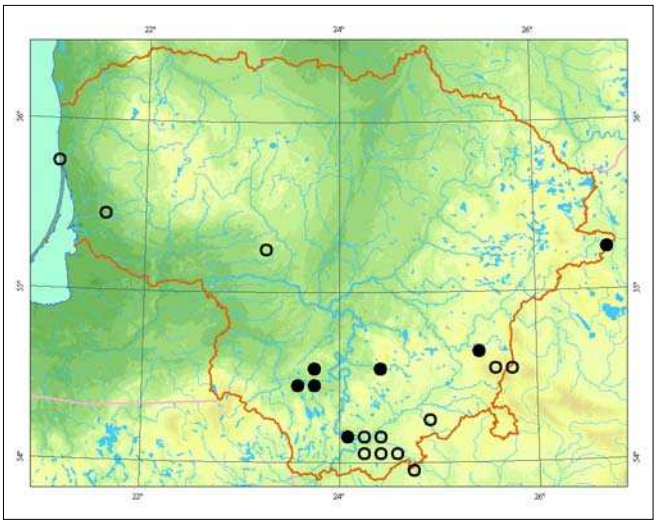
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Beveik visoje Europoje (išskyrus salas ir pietinius bei šiaurinius pakraščius), Kaukaze, Vakarų Sibire ir Rytų Sibiro pietuose.
Lietuvoje rūšis buvo rasta pietiniuose, pietrytiniuose ir kai kuriuose vakariniuose rajonuose, tačiau dauguma ankstesnių augaviečių nėra patikrintos.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, su trumpu, storu šakniastiebiu augalas. Stiebai statūs, 25–60 cm aukščio, gausiai lapuoti. Žiedai mėlyni, po vieną arba porą išsidėstę stiebo viršūnėje ir viršutinių lapų pažastyse. Žydi liepos–rugpjūčio mėn. Dauginasi sėklomis. Dekoratyvus. Auga durpinėse ir laikinai perteklingai drėgnose pievose ir miškų aikštelėse, žemapelkių pakraščiuose, silpnai ir vidutiniškai rūgščios reakcijos dirvožemiuose (*Molinietalia* eilės bendrijos).

Populiacijų gausumas. Auga pavieniui, rečiau grupelėmis, dažniausiai nedideliame plote. Pastaraisiais metais kiek gausesnė populiacija aptikta Birvėtos slėnyje (Ignalinos r.).

Jono Augustausko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Ankstesnis populiacijų nykimas siejamas su augaviečių sausinimu, pievų kultūrinimu ir kitokia augaviečių bei aplinkinių teritorijų kaita. Stacionarūs stebėjimai Žuvinto biosferos rezervate ir Čepkelių gamtos rezervate rodo, kad neganant ir nešienaujant dabartinės augavietės (krūmuoti pievokšniai, pakrūmės ar pamiškės) visiškai užauga krūmais ir medžiais.
Norint populiacijas išsaugoti, būtinos veiksmingos gamtotvarkos priemonės.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1976: Gencijoniniai – *Gentianaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 167–180. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species has been found in the southern, south-eastern and some western districts of Lithuania, but most of the earlier habitats have not been additionally checked. Recently a somewhat more abundant population was found in Ignalina district (eastern Lithuania). Previously population decline was associated with habitat drainage and improvements being made to meadows, as is also the case now where habitats are being overgrown with shrubs and trees.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Pievinė gencijonėlė

Gentianella amarella (L.) Börner

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA GENCIJONINIAI (*GENTIANACEAE*)

2 (V) kategorija

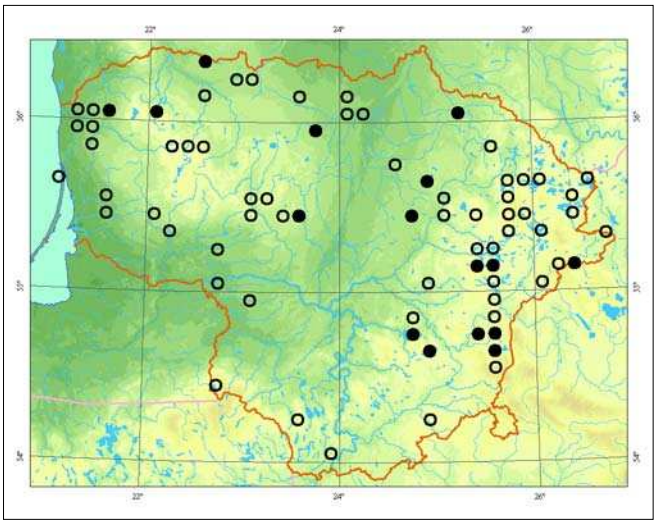
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Europoje, išskyrus pietinę dalį, Kaukaze, šiaurinėje Centrinės Azijos dalyje, Vakarų Sibire ir pietvakarinėje Rytų Sibiro dalyje.
Lietuvoje žinomos radavietės yra rytiniuose ir vakariniuose rajonuose, labai retai — Pietų Lietuvoje, nepastebėta Vidurio Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Dvimetis, iki 15—40 cm aukščio augalas. Stiebai statūs, kiek šakoti. Žiedų gana daug, jie dažniausiai penkianariai, vainikėlis vamzdiškas, pilkai violetinis arba balkšvas. Žydi nuo birželio mėn. vidurio iki spalio pradžios. Dauginasi sėklomis. Rūšis labai polimorfinė, būdingos sezoninės rasės. Auga žemažolėse pievose, šlaituose (*Nardetea* klasės bendrijos).

Zigmanto Gudžinsko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Radavietės paprastai užima nedidelius sklypus, augalų skaičius jose svyruoja nuo keleto iki kelių šimtų.

Grėsmės ir apsauga. Dėl smarkaus natūralių pievų kultūrinimo arba pavertimo ariamomis žemėmis, daugelį ankstesnių radaviečių reikėtų laikyti jau istorinėmis. Dabartiniu metu naujų populiacijų aptinkama labai retai. Grėsmių sąrašą papildo tinkamų augaviečių apsodinimas mišku. Yra populiacijų, augančių antropogeninės kilmės buveinėse (pvz., senuose karjeruose Pakruojo r.), kurioms palaikyti būtinos veiksmingos gamtotvarkos priemonės.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R. 1976: Gencijoniniai — *Gentianaceae*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 167—180. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The known localities are concentrated in the eastern and western districts, very rarely — in southern Lithuania; the species has not been recorded in central Lithuania. Due to intensive management of natural meadows or their conversion into arable fields, many earlier localities should be treated as historical. Currently new populations are recorded very rarely.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Pelkinė gencijonėlė

Gentianella uliginosa (Willd.) Börner

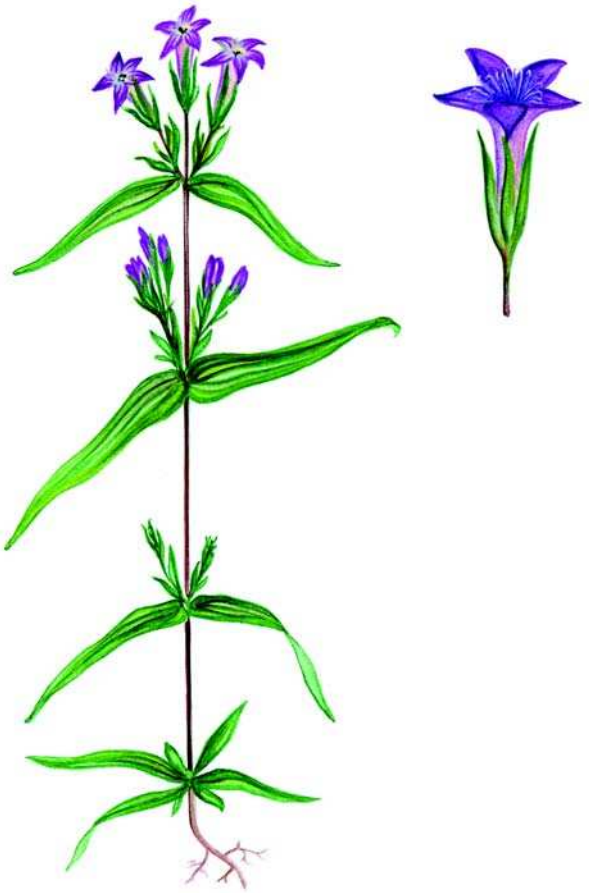
KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA GENCIJONINIAI (*GENTIANACEAE*)

1 (E) kategorija

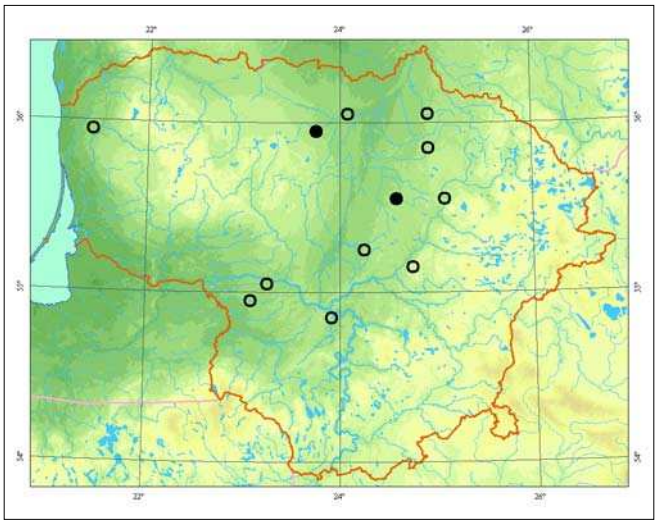
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Vakarų ir Šiaurės Europos atlantinėse srityse, šiaurinėje Vidurio Europos dalyje.
Lietuvoje žinomos kelios radavietės vidurio ir šiaurinėje dalyje. Čia stebėta ir pastaraisiais metais (Pakruojo ir Anykščių r.).

Biologija ir ekologija. Vienmetis, 5–20 cm aukščio augalas su stačiais, nelabai šakotais stiebais. Žiedų nedaug, jie penkianariai ir keturnariai, vainikėlis vamzdiškas, nešvariai violetinis arba balsvas. Žydi nuo rugpjūčio–spalio mėn. Dauginasi sėklomis. Rūšis labai polimorfinė, būdingos sezoninės rasės. Auga drėgnose žemažolėse pievose, šlaituose, paprastai tose vietose, kur reta žolių danga arba pažeista velėna.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Augavietės paprastai būna nedidelės, augalų skaičius jose svyruoja nuo keleto iki kelių dešimčių.

Grėsmės ir apsauga. Dėl smarkaus natūralių pievų sausinimo, kultūrinimo arba pavertimo ariamomis žemėmis, daugelį ankstesnių radaviečių jau reikėtų laikyti istorinėmis. Dabartiniu metu naujų populiacijų aptinkama labai retai. Viena iš jų yra antropogeninės kilmės buveinėse – senuose karjeruose Pakruojo r., kurie gausiai apauga krūmais, todėl norint populiaciją palaikyti, būtinos veiksmingos gamtotvarkos priemonės.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1976: Gencijoniniai – *Gentianaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 167–180. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

A few localities are known in the central and northern parts of Lithuania; they are usually small, the number of plants varies from several individuals to several tens of individuals. Due to intensive drainage and management of natural meadows or their conversion into arable fields, many earlier localities should be treated as historical.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Daugiametis patvenis

Swertia perennis L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA GENCIJONINIAI (*GENTIANACEAE*)

3 (R) kategorija

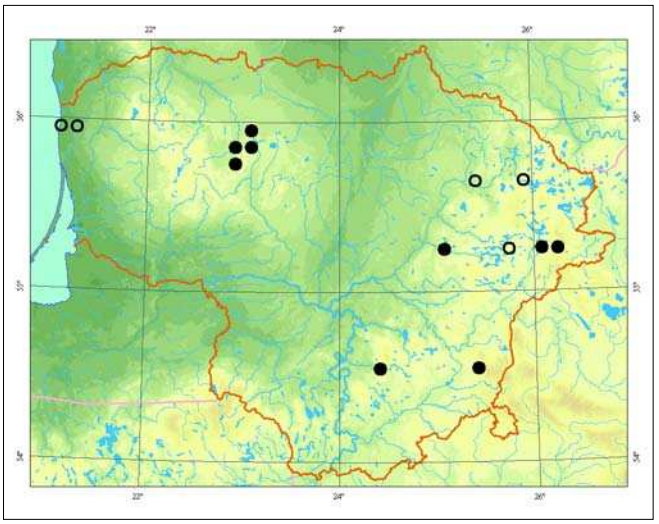
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Vidurio ir Rytų Europoje, Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje rūšis aptinkama Anykščių, Kelmės, Kretingos, Prienų, Šiaulių, Švenčionių, Ukmergės, Vilniaus ir Zarasų rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas stambiu šakniastiebiu ir žiemojančia lapų skrotele. Dauginasi sėklomis, bet plinta ir vegetatyviniu būdu. Daugiametis patvenis yra siauros ekologinės amplitudės — auga žemapelkinėje subneutralios ar neutralios reakcijos, turtingose bazių, neretai karbonatingose durpėse, kur aukštas vandens lygis, vegetacijos laikotarpiu būna netoli substrato paviršiaus. Aptinkamas šaltiniuotose ir šarmingose žemapelkėse.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Populiacijos paprastai gausios.

Grėsmės ir apsauga. Daugiametis patvenis yra jautrus hidrologinių sąlygų pokyčiams — buveinių ar jas supančių teritorijų sausinimas jam yra pražūtingas. Vandens lygio pažemėjimas turi ir netiesioginių neigiamų pasekmių: apsausintos pelkės sparčiai apauga krūmais, kurie nustelbia nekonkurencingus žolinius augalus, tokius kaip daugiametis patvenis. Didelę neigiamą įtaką daro ir augaviečių eutrofizacija
Norint išsaugoti daugiamečius patvenius pažeistose buveinėse, būtinos gamtotvarkos priemonės.

Informacijos šaltiniai

Balevičienė J., 2000: *Primulo-Schoenetum ferruginei* Du Rietz 1925 — raktažolinis vikšrenynas. — Kn.: *Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z.* (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 48—50. — Vilnius.
Jankevičienė R., 1976: Patvenis — *Swertia*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 179—180. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary
Swertia perennis is found in the Anykščiai, Kelmė, Kretinga, Prienai, Šiauliai, Švenčionys, Ukmergė, Vilnius and Zarasai districts. It occurs in springfens and alkaline fens.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Vandeninė plaumuonė

Nymphoides peltata (S. G. Gmel.) Kuntze

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA PUPLAIŠKINIAI (*MENYANTHACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

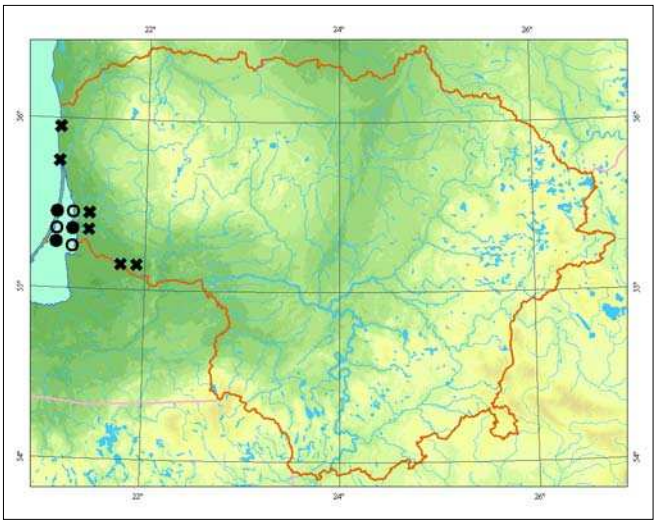
Paplitimas. Europoje ir Azijoje, introdukuota Amerikoje. Gana reta rūšis visame paplitimo areale.
Lietuvoje labai reta, nes yra šiauriniame arealo pakraštyje. Aptinkama tik vakarinėje šalies dalyje (Klaipėdos ir Šilutės r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, iki 2 m aukščio vandens augalas plūduriuojančiais lapais, įsišaknijantis vandens telkinių dugne. Vegetatyviniu būdu dauginasi stiebo dalimis. Žydi liepos ir rugpjūčio mėn. Auga lėtai tekančiuose ir stovinčiuose vandenyse: Krokų Lankos ežere, Kuršių marių įlankose, upių, įtekančių į Nemuną, Baltijos jūrą ir Kuršių marias žemupiuose, žiotyse, senvagėse. Sudaro *Nymphoidetum peltatae* bendrijas, auga kitų vandens augalų bendrijose.

Populiacijų gausumas. Daugelyje senų radaviečių vandeninių plaumuonių populiacijos buvo gausios. Tikriausiai išnykusios Gėgėje ties Gėgininkais ir Vyčiais, Minijoje ties Sakučiais ir Minijos kaimu, Nemune ties Rusne, Rąžės, Danės ir Jūros žemupiuose, Krokų lankos ežere. Periodiškai pasirodo ir išnyksta Kuršių marių Pervalkos, Preilos ir Parnidžio įlankose. Pastaraisiais metais gausiausia populiacija žinoma Kuršių marių Kniaupo įlankoje, kur plaumuonės sudaro sąžalynus įlankos viduryje ir auga kitų augalų bendrijų pakraščiuose.

Jono Augustausko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl vandenų taršos ir antropogeninės eutrofizacijos, dėl konkurencijos su kitais stambiais šakniastiebiais augalais – nimfeidais ir helofitais.

Informacijos šaltiniai

Sinkevičienė Z., 1999: Vandeninės plaumuonės (*Nymphoides peltata* (S. G. Gmelin) O. Kuntze) bei jos bendrijų paplitimas Lietuvoje. – Botanica Lithuanica, (5)3: 219–226.
Sinkevičienė Z., 2000: *Nymphoidetum peltatae* (Allorge 1922) Bellot 1951 – vandeninis plaumuonynas – Kn.: *Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z.* (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 90–91. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS.

Summary

The species is very rare in Lithuania; here it is at the northern border of its distribution range. The plant is recorded only in the western part of the country (Klaipėda and Šilutė distr.). The largest population is in Kniaupas Bay of the Curonian Lagoon. In many previously known localities the plant has become extinct due to pollution, anthropogenic eutrophication and competition with other aquatic plants – especially nympheids and helophytes.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Mėlynasis palemonas

Polemonium caeruleum L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA PALEMONINIAI (*POLEMONIACEAE*)

2 (V) kategorija

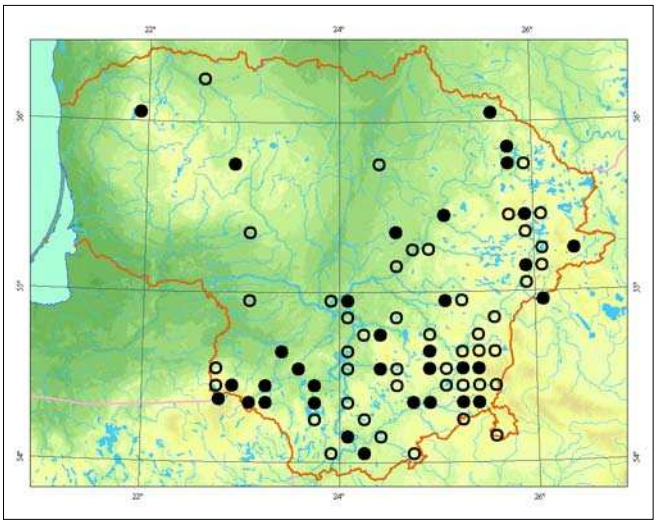
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1962 m.

Paplitimas. Vidurio ir Rytų Europoje, Skandinavijoje, Kaukaze, Centrinėje Azijoje, Vakarų ir Rytų Sibire, Tolimuosiuose Rytuose, Kinijoje, Korėjoje, Japonijoje, Aliaskoje. Sulaukėję augalai išplitę Vakarų ir Pietų Europoje bei rytinėje Kanados dalyje.
Rūšis aptinkama visoje Lietuvoje, tačiau dauguma radaviečių telkiasi pietinėje ir rytinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis šakniastiebis žolinis augalas. Stiebas status, 35–120 cm aukščio, viršutinė dalis plaukuota. Žiedai mėlyni, susitelkę šluotelėje stiebo viršūnėje. Žydi birželio–liepos mėn. Žiedai savidulkiai arba juos apdulkina plėviasparniai. Dauginasi sėklomis ir šakniastiebiais. Mėgsta drėgnus rūgštokus durpingus dirvožemius. Dažniausiai auga drėgnose pievose, krūmynuose, upių ir ežerų pakrantėse, drėgnuose lapuočių miškuose. Auginamas darželiuose, kartais sulaukėja.

Selemono Paltanavičiaus nuotrauka

Populiacijų gausumas. Auga pavieniui arba nedidelėmis grupėmis; retkarčiais sudaro didelius, kelis šimtus kvadratinių metrų užimančius sąžalynus.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia buveinių sausinimas, arimas, krūmų ir medžių susivėrimas. Gali reikėti kirsti medžius ir krūmus, ekstensyviai šienauti arba ganyti.

Informacijos šaltiniai

Karpuška R., Milaknytė J., Ryla M., 1994: Floristiniai radiniai prie Kančiogino ežero (Švenčionių raj.). – Kn.: *Kulbis A.* (red.), Floristiniai radiniai. 1993 vegetacijos sezonas. – Vilnius.
Tučienė A., 1976: Palemoniniai – *Polemoniaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 214–220. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

The sites of Polemonium caeruleum are concentrated in the southern and western parts of Lithuania. The species prefers wet grasslands and semi-open habitats, usually on moist peaty soils. Sometimes it escapes from cultivation. The habitats can be destroyed by draining, ploughing, or overgrow with shrubs and trees. Restoration activities may include the cutting of shrubs and trees, regulated mowing and grazing.

Aprašė Raimondas Čiuplys

Vaistinis kietagrūdis

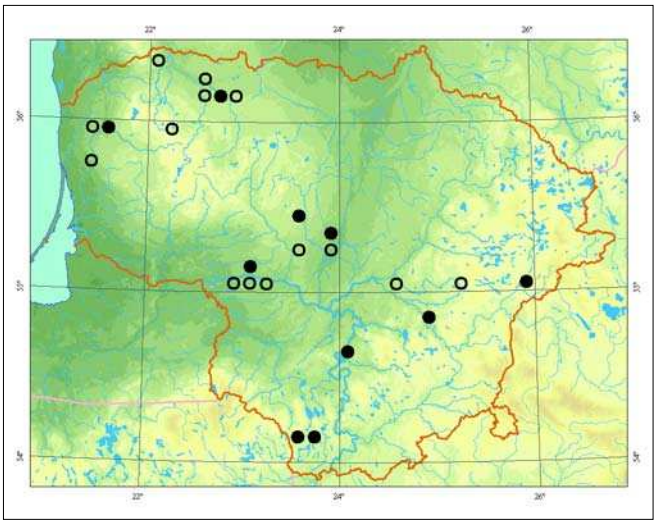
Lithospermum officinale L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA AGURKLINIAI (*BORAGINACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Šiaurės Vakarų ir Centrinėje Azijoje.
Lietuvoje žinoma apie 30 radaviečių, įvairiose dalyse, išskyrus pietrytinę. Aptinkama Dubysos, Minijos, Nemuno, Obelės, Šventosios, Varduvos, Verknės, Virvytės ir Ventos slėniuose, Pakasų, Snaigyno, Šlavanto ir Šlavantėlio apyežerėse, ant Kernavės piliakalnio (Širvintų r.) ir Varnėnų miške (Švenčionių r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Dauginasi sėklomis. Auga upių slėnių ir ežerų šlaituose, pakrantėse, kalvų šlaituose; tiek atvirose augavietėse, tiek šviesiuose krūmynuose ir miškuose. Vaistinis kietagrūdis prieraišus derlingiems, karbonatingiems priemolio ir molio dirvožemiams. Dažniausiai auga pamiškių, miško aikštelių ir šlaitų pievų bendrijose.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Naujesnių duomenų yra tik apie 8 radavietes. Jose augalų skaičius nevienodas — auga ir pavieniui, ir grupėmis (iki keliasdešimties individų).

Grėsmės ir apsauga. Augaviečių keitimas ir pavėsinimas sutankėjus medžiams ir krūmams.

Informacijos šaltiniai

Lazdauskaitė Ž., 1961: Ežeininiai — *Boraginaceae*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 238—263. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Lithospermum officinale is found in different parts of Lithuania, excluding the southeast where sandy soils prevail. It occurs on the open slopes of river valleys and lakes as well as on the dry riverbanks and lakeshores, on hillslopes, in sunlit bushes and forests. The soils in the habitat are rich in nutrients and carbonate, usually clay or loam. About 30 localities are known to exist but only eight have been confirmed by new data. Lithospermum officinale plants are not usually abundant.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Siauralapė plautė

Pulmonaria angustifolia L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA AGURKLINIAI (*BORAGINACEAE*)

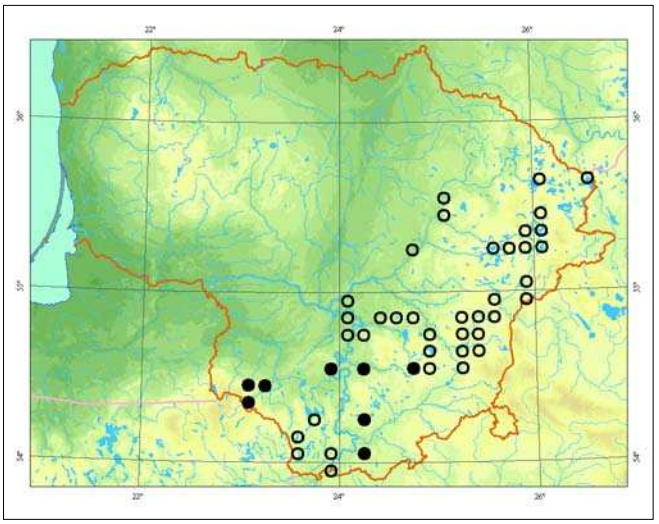
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Arealas driekiasi Vidurio ir Rytų Europos miškų zonoje.
Lietuvoje rūšis aptinkama pietinėje ir rytinėje dalyje. Augavietės yra Ignalinos, Kaišiadorių, Lazdijų, Marijampolės, Molėtų, Prienų, Švenčionių, Trakų, Vilniaus, Zarasų rajonuose. Anykščių, Kauno, Ukmergės r. žinoma tik po 1 radavietę.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, trumpu šakniastiebiu, 0,2–0,3 m aukščio žolinis augalas. Iš pradžių rožiniai, vėliau žydrai mėlyni žiedai sudaro suktukus. Žydi balandžio–gegužės mėn. Vaisiai – riešutėliai, juos platina skruzdėlės. Šviesomėgis. Medingas. Dekoratyvus. Vaistinis. Dažniausiai auga retuose šviesiuose pušynuose ir ąžuolynuose su pušimis. Pasitaiko plačialapių miškuose, mišriuose miškuose su gana tankiu lazdynų taku, lazdynais apaugusiuose šlaituose, miškų aikštelėse, palei miškų keliukus, kirtavietėse, pamiškėse, šlaituose.

Populiacijų gausumas. Pamiškėse dažniausiai aptinkami pavieniai individai. Miškuose paprastai auga negausiai, pasklidę gana dideliuose sklypuose. Kai auga tinkamiausiomis sąlygomis, 1 m² aptinkama po keletą individų. Vienoje didžiausių žinomų populiacijų Labanoro apylinkėse (Švenčionių r.) saliaviniame pušyne (*Peucedano-Pinetum* asociacijos bendrijos) žydėjimo metu gegužės pradžioje bendrijoms suteikia žydrą atspalvį.

Jono Augustausko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Savaime sunyksta pavėsyje. Nyksta dėl intensyvaus ūkininkavimo miškuose (pakeitus augavietes), miško paklotės ardymo, trypimo, rinkimo vaistams.

Informacijos šaltiniai

Lazdauskaitė Ž., 1976: Plautė – *Pulmonaria*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 242–245.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Pulmonaria angustifolia occurs in the southern and eastern parts of Lithuania. The species grows in pinewoods, broadleaved and mixed forests with a rather dense hazel underwood, slopes overgrown with hazel, forest glades, along forest paths, in felled areas, along forest edges and on slopes. Usually solitary individuals or small populations are found.

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Vaistinė raitinytė

Gratiola officinalis L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA BERVIDINIAI (*SCROPHULARIACEAE*)

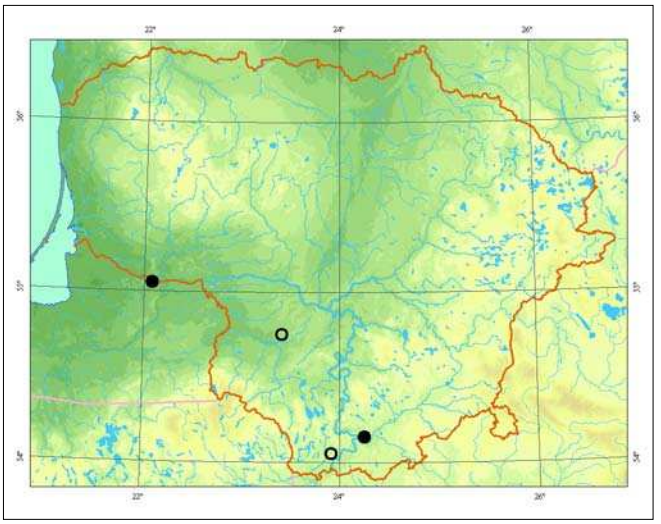
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Vakarų, Vidurio ir Rytų Europoje, Azijoje, Vakarų Sibire, Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje labai reta rūšis. Rasta prie Nemuno, Merguvos ežero krante ties Bitėnais, Druskininkuose ir Merkinėje (Varėnos r.), Timiniškėse (Marijampolės r.). Subborealio reliktas.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, iki 30 cm aukščio augalas. Dauginasi sėklomis, kurias platina vanduo. Labai retai dauginasi vegetatyviniu būdu. Žydi birželio–rugsėjo mėn. Auga pakrančių krūmynuose, užpelkėjusiuose paupiuose, senvagių krantuose. Nuodingas. Visose augalo dalyse yra gliukozidų (gratsiosido ir gratsiotoksino), kurie sukelia labai stiprų viduriavimą.

Populiacijų gausumas. Visos populiacijos nuskurdusios, kiekvienoje likę tik po keletą individų. Senųjų pavyzdžių, esančių WI herbariume, autoriai nurodo, kad Druskininkuose ir Marijampolės r. *Gratiola officinalis* augo nebūdingose vietose, buvo aptikti vos 3–5 kerai. Merkinėje (Varėnos r.) buvo aptiktas 1 generatyvinis ir keli vegetatyviniai individai, kurie augo palei daržus iškasto ir apleisto tvenkinio pakrantėje. Naujais radiniais šie duomenys nepatvirtinti. Merguvos senupės krante ties Bitėnais atokiai auga 5–7 kerai.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Nyksta, nes mažėja tinkamų augaviečių plotai. Pagrindinė priežastis – atvirų pakrančių užaugimas nendrėmis ir krūmais. Neigiamą įtaką daro dirbtinis pakrančių tvirtinimas.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1976: Raitinytė – *Gratiola*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 405–407. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

This species has been found in only two localities on the banks of the Nemunas River. All populations are impoverished with only a few individuals remaining. The main reason for their extinction is the overgrowth of open banks with reeds and shrubs. Negative impacts are also produced by water erosion, the artificial support of banks, and dam establishment.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Baltijinė linažolė

Linaria loeselii Schweigg.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA BERVIDINIAI (*SCROPHULARIACEAE*)

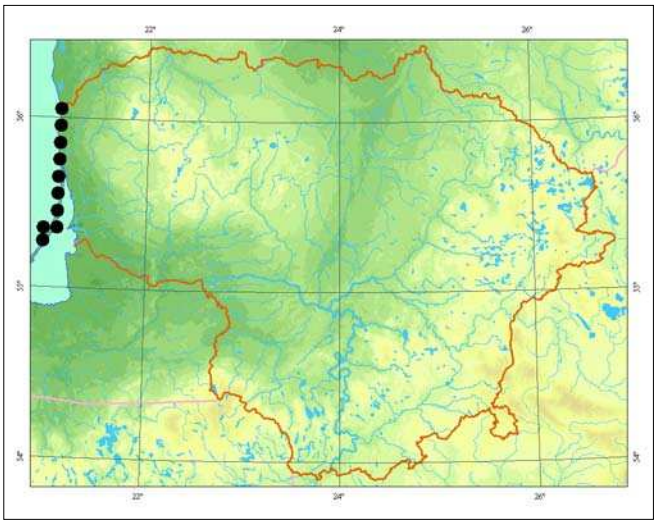
2 (V) kategorija

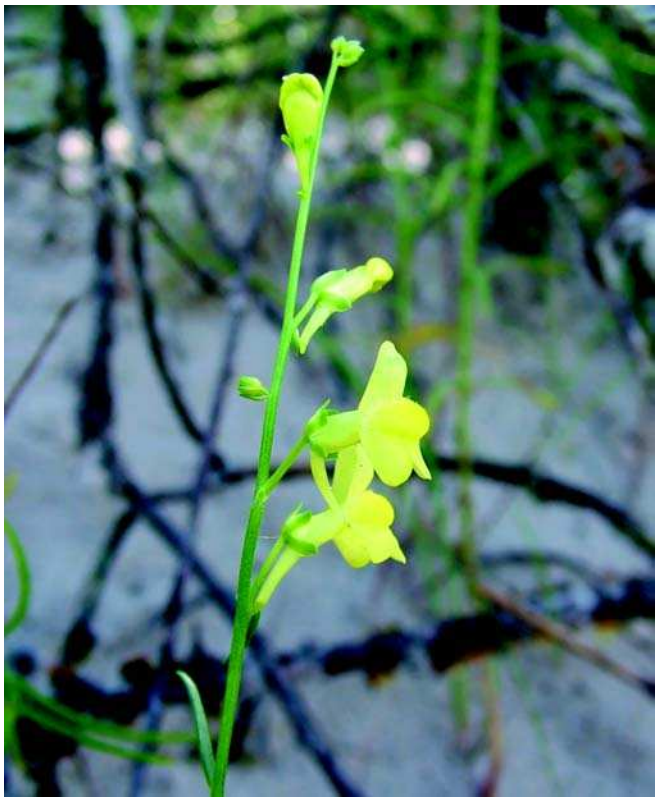
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2005 m.
Įrašyta į ES Buveinių direktyvos II priedą.

Paplitimas. Rytinėje Baltijos pajūrio pakrantėje (Latvijoje, Kaliningrado srityje, Lenkijoje). Rytų Baltijos pajūrio smėlynų endemas.
Lietuvoje auga tik pajūryje: Kuršių nerijoje ir žemyninėje pajūrio dalyje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, su šviesiai melsvu apnašu, 10–40 cm aukščio augalas. Lapai ir stiebas padengti plonu vaškiniu sluoksniu. Stiebas kylantis, nešakotas. Sėklos, patekusios į sūrų jūros vandenį, žūsta. Žydi gegužės–rugsėjo mėn., kartais žydi 2 kartus per vegetacijos sezoną. Auga neturtingame maisto medžiagų, eoliniame smėlyje. Pagrindinės augavietės – baltųjų kopų, pilkųjų kopų ir užuomazginių pustomų kopų buveinėse.

Populiacijų gausumas. Populiacijos dydis priklauso nuo ekologinių sąlygų augavietėse. Atviruose smėlynuose populiacijas sudaro 200–500 individų, o krūmais apaugusiuose, su tankiu žolynu būna tik 10–20 individų. Būdingas ilgas vegetacijos sezonas, todėl populiacijose vyrauja juveniliniai augalai.

Zigmanto Gudžinsko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Kadangi tai silpnai konkuruojanti rūšis, ji nyksta, kai atviros vietos apauga krūmais, smėlyje kaupiasi humusas, netinkamai naudojamos ir tvarkomos baltosios pajūrio kopos.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1976: Linažolė – *Linaria*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 423–428. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species occurs only in coastal regions. It is endemic of the sands of the East Baltic coastline. In Lithuania Linaria loeselii grows only on the seacoast – on the Curonian Spit and on the continental seacoast. The number of localities has decreased due to natural succession. The main threats to its survival are inappropriate use and management of seacoast white dunes.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Gebenlapė veronika

Veronica hederifolia L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA BERVIDINIAI (*SCROPHULARIACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvos saugomų augalų sąrašuose nuo rūšis nuo 1981 m.

Paplitimas. Vidurio Europoje, Vidužemio pajūryje, Kaukaze, Kryme, Mažojoje Azijoje, Centrinėje ir Rytų Azijoje. Kitur — užnešinis augalas.
Lietuva yra šiaurrytiniame natūralaus arealo pakraštyje: žinomos tik kelios radavietės.

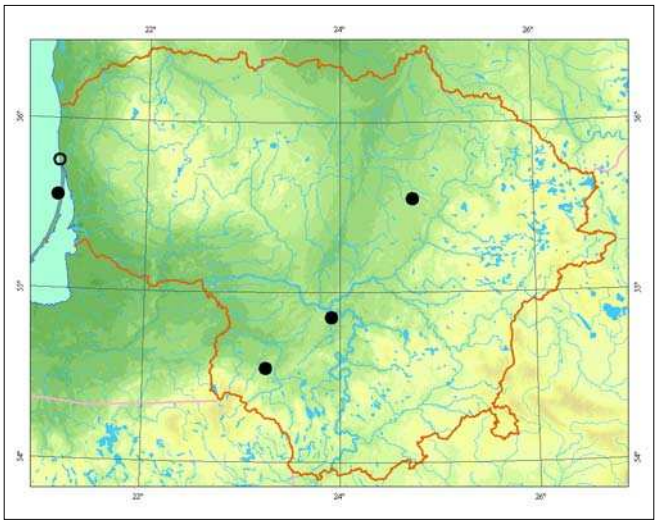
Biologija ir ekologija. Vienmetis, 8—30 cm aukščio žolinis augalas. Stiebai ploni, gulsti ar kylantys, nuo apačios šakoti. Lapai su gana ilgais lapkočiais. Žydi gegužės mėn. nedideliais violetiniais arba melsvais žiedais. Dauginasi sėklomis, kurios gali sudygti tais pačiais metais ir tada augalas žiemoja. Auga daržuose, pakrūmėse, lapuočių miškų aikštelėse, soduose. Vidurio Europoje tai būdinga pavasarinė efemerinė piktžolė kalkingų dirvožemių laukuose (*Stellarietea mediae* klasės bendrijos).

Populiacijų gausumas. Augavietėse auga gausiai, tačiau pačios populiacijos nėra pastovios.

Grėsmės ir apsauga. Mažėjant antropogeninės veiklos intensyvumui ir stiprėjant daugiamečių augalų konkurencijai, gebenlapių veronikų populiacijos gali susilpnėti arba visai sunykti.

Kęstučio Obelevičiaus nuotrauka

Augavietėse būtina išsaugoti nesusivėrusios augalijos plotelius, daržuose ir pasėliuose naikinant piktžoles nesunaikinti visų gebenlapių veronikų.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1976: Bervidiniai — *Scrophulariaceae*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 403—488. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, HSUD.

Summary

A few localities are known. It grows in vegetable gardens, deciduous forest glades and along their edges. The populations are unstable.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Blizgančioji veronika

Veronica polita Fries

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA BERVIDINIAI (*SCROPHULARIACEAE*)

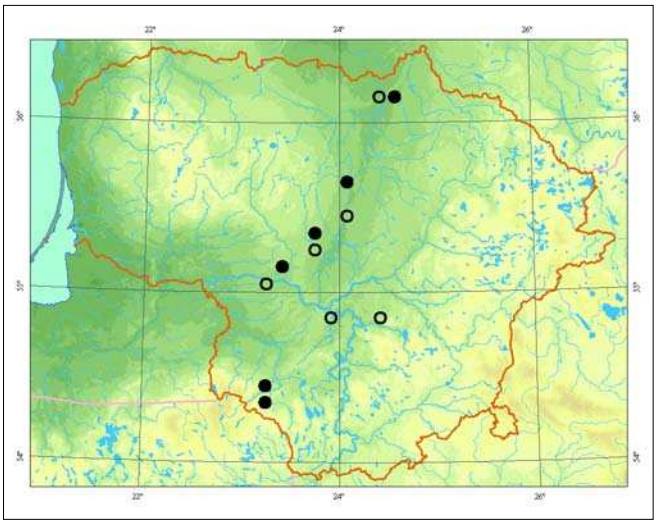
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Vidurio Europoje.
Lietuvoje gausiausios populiacijos yra Vidurio Lietuvos žemumoje: nuo Biržų ir Pasvalio šiaurėje iki Marijampolės pietvakariuose. Archeofitas.

Biologija ir ekologija. Vienmetis arba vienmetis žiemojantis žolinis augalas. Stiebai gulsti ar kylantys, nuo apačios šakoti, 5–25 cm ilgio. Lapai trumpakočiai. Nuo išoriškai labai panašių rūšių – pūdyminės veronikos (*Veronica agrestis*) ir tamsiosios veronikos (*Veronica opaca*) – skiriasi plačiai kiaušiniškais, prie pagrindo kraštais vienas kitą pridengiančiais taurėlapiais ir dviejų tipų plaukeliais (tankiai trumpais paprastais su ilgesniais liaukiniais), apaugusiais vaisiais (dėžutėmis). Žydi gegužės–rugsėjo mėn. nedideliais žydrais arba mėlynais žiedais. Dauginasi sėklomis, kurios gali sudygti tais pačiais metais. Auga daržuose, pasėliuose, dirvonuose, soduose, mėgsta sunkius, karbonatų turtingus molio ir priemolio dirvožemius. Sudaro žemaūges segetalinių piktžolių bendrijas (*Stellarietea mediae* klasės).

Populiacijų gausumas. Tinkamose augavietėse – vasarinių javų pasėliuose, daržuose, kuriuose nėra naudojami herbicidai, rudeninėse ražienose, karbonatų turtinguose priemolio arba molio dirvožemiuose gali augti labai gausiai (Panevėžio, Kėdainių, Pasvalio, Marijampolės sav.).

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Rūšis prieraiši derlingiems dirvožemiams ir paplitusi intensyvios žemdirbystės rajonuose, todėl kenčia nuo šiuolaikinių pažangių žemdirbystės technologijų ir herbicidų naudojimo. Ilgesniam laikui nepaliekant ražienų, dingsta galimybė susiformuoti rudeninėms populiacijoms.
Galima dirbtinai palaikyti populiacijas ekstensyvaus žemės ūkio sklypuose (ekologiniuose ūkiuose, nacionaliniuose parkuose, muziejuose).

Informacijos šaltiniai
Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1976: Bervidiniai – *Scrophulariaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 403–488. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
The most abundant populations are concentrated in the central Lithuanian lowlands. The plant grows in vegetable gardens, crop fields, wastelands, gardens; it prefers heavy carbonate-rich clay and loam soils.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Karališkoji glindė

Pedicularis sceptrum-carolinum L.

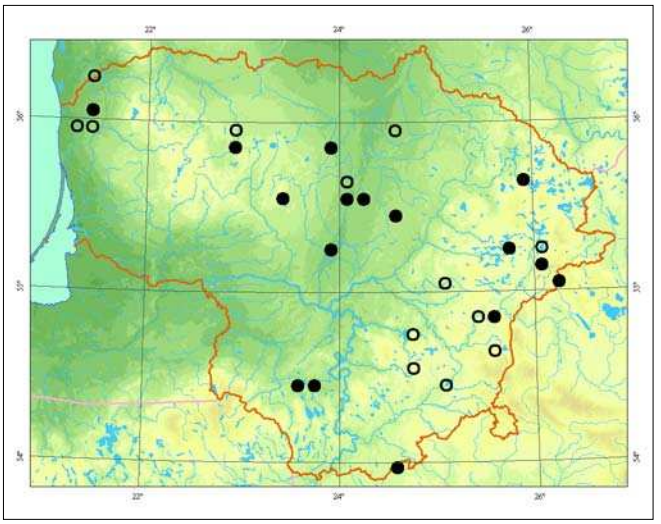
KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA BERVIDINIAI (*SCROPHULARIACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Šiaurės ir Vidurio Europoje.
Lietuvoje reta rūšis, bet aptinkama daugelyje rajonų: Vilniaus, Trakų, Alytaus, Panevėžio, Skuodo, Varėnos, Pasvalio, Švenčionių, Kelmės, Šiaulių, Kretingos, Kėdainių, Zarasų, Širvintų.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 30–80 cm aukščio augalas. Stiebas status. Pamatiniai lapai sudaro skrotelę. Žiedai geltoni, apatinė lūpa raudonu kraštu. Viršutinė lūpa be snapelio ir be dantelių. Dauginasi sėklomis. Žydi liepos–rugpjūčio mėn. Auga durpingose pievose, pelkėtuose miškuose, šarmingose žemapelkėse. Prieraišus *Caricion davallianae* sąjungos žemapelkių bendrijoms.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Populiacijos negausios, bet užima gana didelius plotus. Dažniausiai auga pavieniui arba nedidelėmis grupėmis visoje durpingoje pievoje ar šarmingoje žemapelkėje. Vyrauja generatyviniai augalai. Populiacijos formuojasi įmirkusiose dirvose, kurias maitina gruntiniai ir iš aplinkinių teritorijų atitekantys, dažniausiai kalkingi vandenys. Vandens lygis dažniausiai laikosi lygiai su substratu arba kiek aukščiau jo.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl žemapelkių ir durpingų pievų sausinimo, hidrologinio režimo keitimo aplinkinėse teritorijose. Augalai jautrūs tręšimui.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1976: Glindė — *Pedicularis*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 461–466. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
The species has been found in many localities sparsely scattered almost throughout all of Lithuania. The populations are not abundant but cover rather large areas. Pedicularis sceptrum-carolinum becomes extinct due to the drainage of mires and peaty meadows, and changes in the hydrological regime in adjacent territories; the species is sensitive to fertilisation.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Miškinė glindė

Pedicularis sylvatica L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA BERVIDINIAI (*SCROPHULARIACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Vakarų ir Vidurio Europoje.
Lietuvoje reta, rasta Tauragės, Šilutės, Šilalės, Varėnos rajonuose.

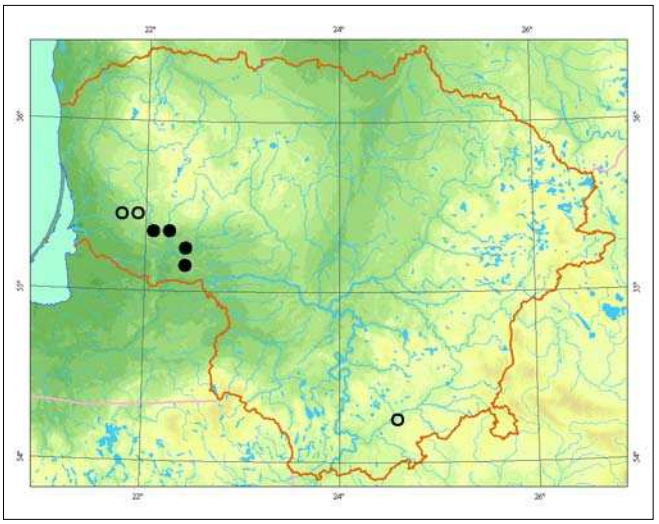
Biologija ir ekologija. Dvimetis arba daugiametis, 5–15 cm aukščio augalas. Stiebai keli, statūs, nešakoti. Pamatiniai lapai sudaro skrotelę. Žiedai rožiniai, šviesiai purpuriniai, retai – balti. Dauginasi sėklomis. Terofitas. Žydi gegužės–birželio mėn. Auga pelkėtose pievose, pelkėtuose miškuose, pamiškėse, antropogenizuotose augavietėse, ant miško keliukų, miško kvartalų linijų, dažniausiai *Juncetum squarrosi* bendrijose. Dirvožemiai rūgštūs (pH 4,0–4,5), neturtingi maisto medžiagų priesmėliai, kartais su plonu durpių sluoksniu.

Populiacijų gausumas. Gausiausiai auga Viešvilės rezervate (Tauragės r.). Didelės (užima apie 1 ha) ir gausios (kelių šimtų individų) populiacijos aptiktos Eičių ir Pužiškės girininkijose. Mažesnių populiacijų aptinkama visoje rezervato teritorijoje. Kituose rajonuose auga pavieniui arba nedidelėmis, iki 15 individų, grupėmis.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė nykimo priežastis yra augavietės ekologinių sąlygų keitimas. Neigiamą įtaką daro hidrologinio režimo keitimas augavietėse ir aplinkinėse teritorijose – tai skatina bendrijų struktūros kitimą. Ilgainiui žolynas tankėja, daugėja augalų rūšių, pradeda augti krūmai.

Žydrūno Sinkevičiaus nuotrauka

Informacijos šaltiniai
Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1976: Glindė – *Pedicularis* – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 461–466. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
Pedicularis sylvatica is known to exist in only four localities. It occurs in swampy forests and wet meadows. Drainage is probably the main reason for species decline.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Didžioji džioveklė

Orobanche elatior Sutton

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA DŽIOVEKLINIAI (*OROBANCHACEAE*)

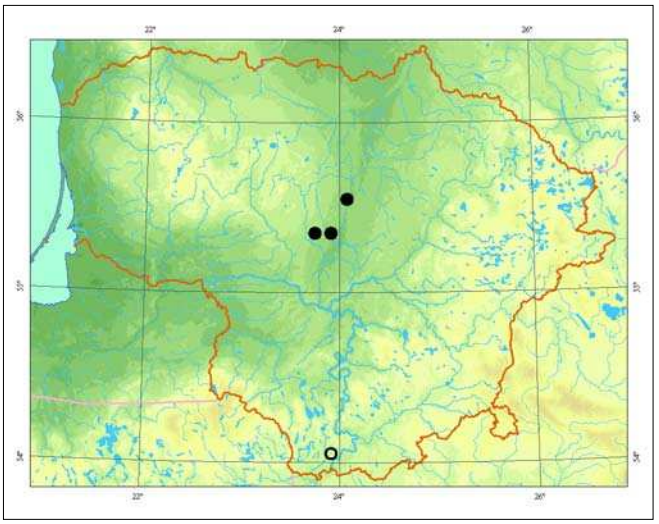
2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2007 m.

Paplitimas. Vakarų ir Vidurio Europoje, Rytų Europos pietinėje dalyje, Pietvakarių ir Centrinėje Azijoje. Lietuvoje rūšis reta, nes netoli nuo šiaurinės arealo ribos. XIX a. buvo rasta Paluknio (Trakų r.) apylinkėse, XX a. viduryje — Druskininkuose, bet dabar ten neaptinkama. Dabar žinomos rūšies populiacijos telkiasi Šušvės, Kruosto, Šarkupio slėniuose (Kėdainių r.), Nevėžio ir Liaudės slėniuose (Panevėžio r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 10—75 cm aukščio, rusvas ar gelsvas, chlorofilo neturintis parazitinis augalas. Lietuvoje įsikuria ant didžiagalvių bajorių (*Centaurea scabiosa*) šaknų. Žydi birželio—rugsėjo mėn., sėklos subręsta rugpjūčio—rugsėjo mėn. Dauginasi ir plinta vėjo išnešiojamomis ir vandens į dirvožemį įterpiamomis sėklomis. Sėklos sudygsta tik patekusios ant parazituojamo augalo šaknų ar ne daugiau kaip už 3 mm nuo jų. Auga sausose ir normalaus drėgnumo, gerai šildomose upių ir upelių šlaitų pievose. Šviesomėgis.

Populiacijų gausumas. Dauguma rūšies populiacijų užima nedidelį, 200—400 m² plotą, o dviejų populiacijų plotas yra apie 2000 m². Apie populiacijų dydį galima spręsti tik iš žydinčių augalų gausumo. Vidutinis žydinčių augalų tankumas populiacijose — 0,1—0,2 ind./1 m². Daugiausia žydinčių individų aptikta Šušvės upės pakrantėje, Skinderiškio kaime (2004 m. — 286 ind.) ir Nevėžio upės slėnio šlaite, Stuomeniškių kaime (2004 m. — 206 ind.). Didžiosios džioveklės individų tankumas populiacijose tiesiogiai priklauso nuo jas maitinančių augalų — didžiagraižių bajorių tankumo.

Justino Janulaičio nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę kelia sausų pievų pokyčiai. Nešienaujamose ir neganomose pievose susidarius storam nudžiūvusios žolės sluoksniui didžiosios džioveklės negali išaugti ir normaliai žydėti. Padidėjus maisto medžiagų kiekiui dirvožemyje ir suvešėjus aukštaūgiams augalams, nyksta didžiagalvės bajorės, ant kurių šaknų įsikuria didžiosios džioveklės. Būtina parengti buveinių tvarkymo planus ir juos įgyvendinti.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1975: Džiovekliniai — *Orobanchaceae*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 492—497. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Currently five populations of this species are known in the Kėdainiai and Panevėžys districts. The largest populations occupy ca. 2000 m². It is threatened by the alteration of habitat conditions.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Blyškioji džioveklė

Orobanche reticulata Wallr. (sin. *Orobanche pallidiflora* Wimm. et Grab.)

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA DŽIOVEKLINIAI (*OROBANCHACEAE*)

3 (R) kategorija

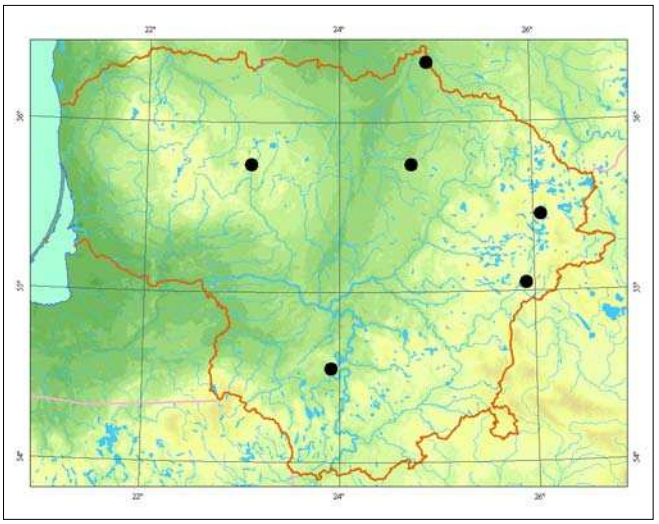
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Vakarų ir Vidurio Europoje, Rytų Europos pietinėje dalyje, Kaukaze, Sibire, Šiaurės Afrikoje. Lietuvoje rūšis reta, populiacijos žinomos Biržų, Ignalinos, Panevėžio, Prienų, Šiaulių ir Švenčionių rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis ar dvimetis, 20–100 cm aukščio, chlorofilo neturintis, rusvai gelsvas parazitinis augalas. Lietuvoje auga ant gelsvalapių usnių (*Cirsium oleraceum*) šaknų. Žiedynas ilgas, kartais sudaro pusę stiebo ilgio. Žydi birželio–rugsėjo mėn., sėklos subręsta rugsėjo–spalio mėn. Dauginasi ir plinta tik vėjo išnešiojamomis ir vandens į dirvožemį įterpiamomis sėklomis. Sėklos sudygta tik patekusios ant parazituojamo augalo šaknų ar ne daugiau kaip už 3 mm nuo jų. Auga pelkėtose pievose, upelių ir šaltinių pakraščiuose (*Calthion palustris* sąjungos bendrijose), taip pat drėgnuose ir šlapiuose miškuose, kurie yra gelsvalapių usnių sąžalynuose.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Dėl savitos biologijos tiksliai nustatyti populiacijų dydį neįmanoma. Apie jas galima spręsti tik iš žydinčių augalų gausumo. Didžiausia dabar žinoma blyškiųjų džioveklių populiacija yra Biržų girioje, ištiesinto Žemosios Gervės upelio pakrantės apsausėjusioje pievoje. Ji užima beveik 800 m² plotą. 2004 m. aptikta apie 120 žydinčių individų. Pastebėta, kad žydinčių blyškiųjų džioveklių skaičius populiacijose skirtingais metais gali smarkiai kisti.

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę kelia plynieji miškų kirtimai rūšies populiacijų buveinėse.
Būtina išlaikyti tinkamiausią medyno sudėtį, lajų ir atvirų aikštelių mozaiką.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1975: Džiovekliniai – *Orobanchaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 492–497. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
Currently six populations of Orobanche reticulata are known Lithuania. The largest population, occupying ca. 800 m² is in the Biržai district. The species is threatened by the alteration of habitat conditions.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Paprastoji tuklė

Pinguicula vulgaris L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA SKENDENINIAI (*LENTIBULARIACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Šiaurės, Vidurio ir Rytų Europoje, Pietvakarių ir Rytų Azijoje, Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje aptinkama daugelyje rajonų įvairiose dalyse, bet retesnė pietvakarinėje. Žinoma daugiau nei 80 rūšies radaviečių.

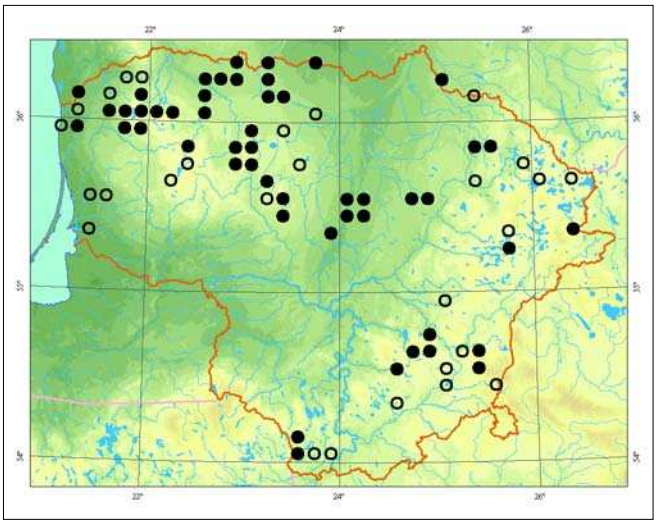
Biologija ir ekologija. Daugiametis, žolinis, vabzdžiaėdis augalas labai trumpu šakniastiebiu. Dauginasi sėklomis, bet plinta ir vegetatyviniu būdu. Auga atvirose vietose su silpnai rūgščiomis ar silpnos bazinės reakcijos žemapelkinėmis durpėmis. Patinka šaltiniuotos ir šarmingos žemapelkės bei durpingos pievos. Neretai auga ir antropogeninėse buveinėse — durpinguose melioracijos griovių krantuose, drėgnose apleistų smėlio karjerų lomose.

Populiacijų gausumas. Tik apie dalį radaviečių yra naujesnių duomenų. Populiacijos paprastai nebūna labai gausios — dažniausiai augalų skaičius nesiekia 100, bet kartais jų suskaičiuojama iki 250.

Grėsmės ir apsauga. Rūšies retumą lemia saviti ekologiniai poreikiai, todėl ji jautri augavietės sąlygų pokyčiams. Išlikimui grėsmę kelia buveinių naikinimas jas eksploatuojant ir keitimas sausinant bei eutrofizuojant ne tik pačias pelkes, bet ir jų aplinką, kultūrinant durpingas pievas. Pelkėms ir durpingoms pievoms, kuriose dėl ūkinės veiklos pokyčių ar sausinimo auga krūmai, būtinos gamtotvarkos priemonės.

Jono Augustausko nuotrauka

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1976: Skendeniniai — *Lentibulariaceae*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 497—503. — Vilnius.
Balevičienė J., 2000: *Caricetum davallianae* Dutoit 1924 — liekninis viksvynas. — Kn.: *Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z.* (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 28—30. — Vilnius.
Meškauskaitė E., Naujalis J., 1996: Paprastoji tuklė Kurtuvėnų regioniniame parke. — Kurtuva. Kurtuvėnų regioninio parko metraštis, 2: 57—64.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

Over 80 localities are widespread across all of Lithuania. The least number of localities can be found in the southwestern part of the country. The abundance of Pinguicula vulgaris in many cases is not high.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Stačioji vaisgina

Ajuga pyramidalis L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA NOTRELINIAI (*LAMIACEAE*)

2 (V) kategorija

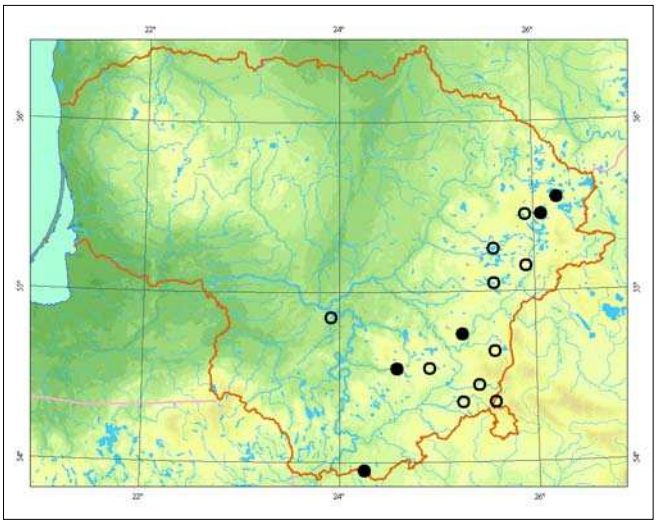
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Europoje — šiaurėje iki Norvegijos; pietuose pasiekia Viduržemio jūros regiono kalnus, Apeninus; vakaruose — Ispaniją, Portugaliją; rytuose — Kaukazą, Ukrainą.
Radavietės yra Rytų ir Pietryčių Lietuvoje. Rasta Kauno, Molėtų, Šalčininkų, Švenčionių, Tauragės, Trakų, Varėnos, Utenos, Vilniaus, Zarasų rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas, palaipų neišaugina. Lapai lygiakraščiai arba tik nežymiai rinčiuoti. Pažiedės daug ilgesnės už žiedus; žiedynas gana tankus, kūgiškas. Žydi gegužės—birželio mėn. Dauginasi sėklomis (mirmekofilai — sėklas platina skruzdėlės). Auga šviesiuose pušynuose (*Dicrano-Pinion* sąjungos bendrijose) ir mišriuose miškuose, taip pat pamiškėse, miškų aikštelėse, ant kvartalų linijų, šlaituose su *Trifolio-Geranietea* klasės bendrijomis.

Broniaus Šablevičiaus nuotrauka

Populiacijų gausumas. Žinomose radavietėse auga pavieniui arba grupelėmis po kelis augalus.

Grėsmės ir apsauga. Plynieji kirtimai, nutrūkusi ekstensyvi ūkinė veikla — miškų aikštelių šienavimas ir ganymas; taip pat miškų želdymas, užaugimas krūmais ir medynų sutankėjimas. Mažesnę grėsmę kelia mindymas, augalų skynimas.

Informacijos šaltiniai

Galinis V., 1976: Vaisgina — *Ajuga*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 280—287. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Ajuga pyramidalis is known to be concentrated in sites located in eastern and southwestern Lithuania. The species occurs in pinewoods (Dicrano-Pinion) and mixed forests, mostly at the edges, in clearings and along the forest block lines. It also grows on slopes, in Trifolio-Geranietea communities. The main threats are a cease in traditional management practices, overgrowth with shrubs, and the introduction of forest plantations.

Aprašė Raimondas Čiuplys

Raudonžiedis berutis

Teucrium scordium L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA NOTRELINIAI (*LAMIACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

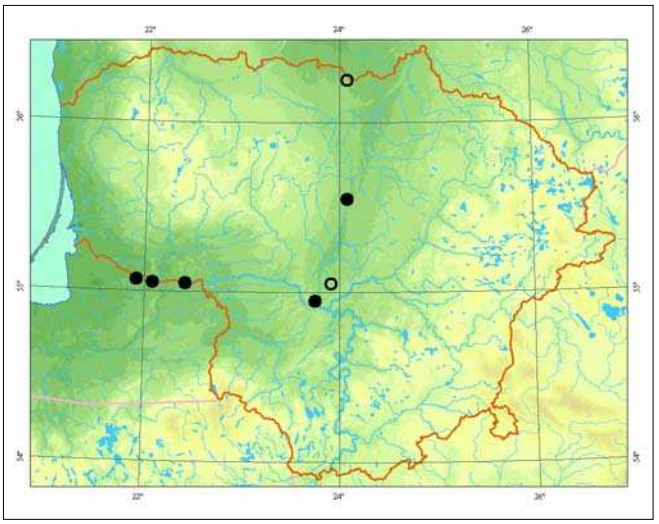
Paplitimas. Europoje (išskyrus šiaurę), Vakarų Sibire, Centrinėje Azijoje. Atlančio reliktas.
Lietuvoje aptiktos radavietės Bitėnuose (Šilutės r.), Viešvilėje (Jurbarko r.), Raudondvaryje (Kauno r.), Panemunėje (Pagėgių r.). Naujai rūšis aptikta Krekenavoje (Panevėžio r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 10–40 cm aukščio augalas. Stiebas stačias, dažniausiai šakotas, apvalus. Žiedai purpuriniai, kartais balti. Žydi liepos–rugpjūčio mėn. Sėklos subręsta rugsėjo–spalio mėn. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Auga užliejamose pievose, upių bei griovių krantuose, lėkštose pakrantėse, pakrančių krūmynuose.

Populiacijų gausumas. Populiacijos suveši antroje vasaros pusėje. Gausi populiacija yra ties Bitėnais. Ją sudaro 20–25 generatyvinių ir 10–15 vegetatyvinių individų, kurie mažomis grupelėmis auga 20 × 30 m plote. Viešvilės apylinkėse populiaciją sudaro kelios

Vytauto Uselio nuotrauka

dešimtys vegetatyvinių individų. Naujai aptikta populiacija ties Krekenava yra gana didelė: ji užima apie 15 arų ir yra gausiausia (sudaro keletas šimtų augalų). Senųjų pavyzdžių, esančių WI herbariume, autoriai nurodo, kad pavieniai augalai augo Nemuno pakrantėje (Kauno r.) nebūdingose vietose. Šios radavietės pakartotinai nebuvo tikrintos, naujais radiniais duomenys nepatvirtinti.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta, nes mažėja tinkamų augaviečių plotai. Pagrindinė nykimo priežastis – atvirų pakrančių užaugimas nendrėmis ir krūmais. Neigiamą įtaką daro vandens erozija bei dirbtinis pakrančių tvirtinimas, užtvankų įrengimas.

Informacijos šaltiniai

Galinis V., 1976: Berutis – *Teucrium*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora: 5: 279–280. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
Teucrium scordium occurs in flooded meadows and river banks. The size and structure of populations are unstable. During humid years several dozen vegetative individuals can be recorded; they are distributed on the edges of old riverbeds and in reeds along the Nemunas River. The main reason for species extinction is overgrowth of open banks with reeds and shrubs.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Iečialapė kalpokė

Scutellaria hastifolia L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA NOTRELINIAI (*LAMIACEAE*)

2 (V) kategorija

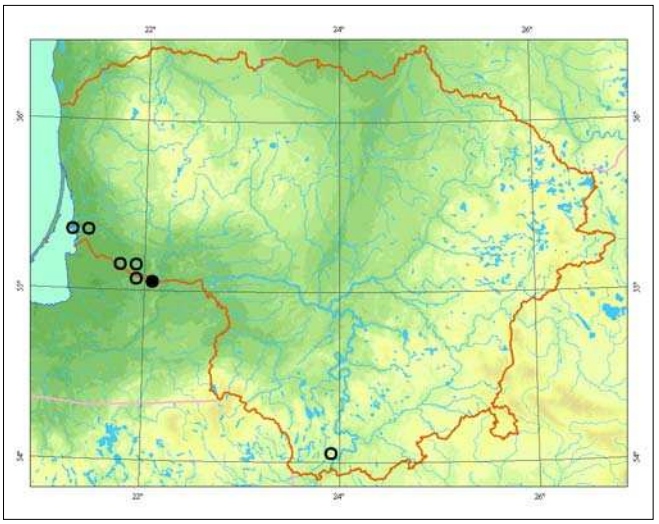
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Vakarų ir Vidurio Europoje, Vakarų Sibire, Mažojoje Azijoje.
Lietuvoje žinomos radavietės Šilutės r. ir Druskininkuose. Senojoje literatūroje nurodoma, kad augusi Ilguvoje (Šakių r.), J. Jundzilo rasta Vilniaus apylinkėse ir Mickūnuose, tačiau Lietuvos herbariumuose tai patvirtinančių pavyzdžių nėra.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 10–40 cm aukščio augalas. Stiebas kylantis, briaunos apaugusios trumpais plaukeliais. Žiedai violetiniai, taurelė ir vainikėlis apaugę liaukiniais plaukeliais. Žydi birželio–rugpjūčio mėn. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Auga užliejamose pievose, upių bei griovių krantuose, pakrančių krūmynuose. Svarbiausios sąlygos augti yra turtingas maisto medžiagų dirvožemis ir periodiškai patenkantis paviršinis vanduo. Dažniausiai aptinkama aliuvinių pievų buveinėse.

Valerijaus Rašomavičiaus nuotrauka

Populiacijų gausumas. Lietuvoje šiuo metu žinoma 1 populiacija ties Bitėnais, Merguvos ežero pakrantėse (Šilutės r.). Populiacija gausi, ją sudaro keli šimtai individų. Jų amžiaus struktūra tolygi. Plotuose, kur bendrijose vyrauja aukštieji varpiniai, veši vegetatyviniai augalai, o kur žolynas retesnis ir žemesnis – generatyviniai. Kitose ankstesnėse radavietėse aptikti pavieniai *Scutellaria hastifolia* augalai augo nebūdingose vietose. Naujais radiniais šie duomenys nepatvirtinti.

Grėsmės ir apsauga. *Scutellaria hastifolia* išlikimo sąlyga – žmogaus ūkinė veikla.
Norint išsaugoti esamą populiacijos būklę, būtina kasmet šienauti pirmąją žolę, ganyti galvijus atole.

Informacijos šaltiniai

Galinis V., 1976: Kalpokė – *Scutellaria*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 378–381. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
This species has been found in a single locality. The population is abundant, covering a rather large area (100×200 m) in the flooded meadows along the Nemunas River and consists of a few hundred individuals. In order to preserve the existing state of the population, the first growth of grass has to be mowed every year, with limited subsequent mowing thereafter.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Melisalapė medumėlė

Melittis melissophyllum L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA NOTRELINIAI (*LAMIACEAE*)

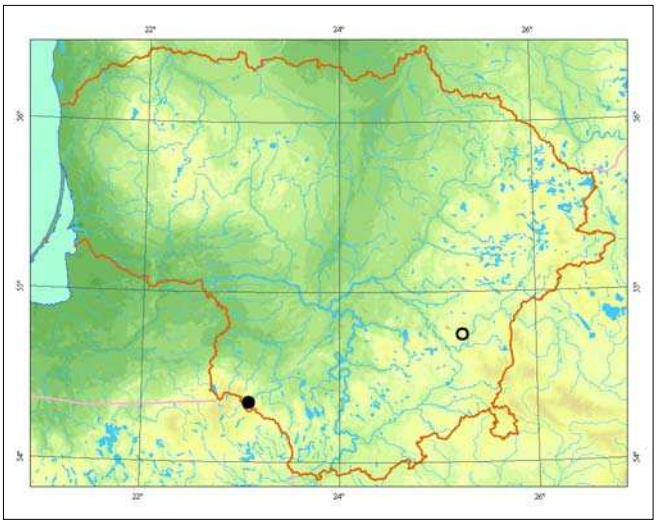
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Vidurio ir Pietų Europos kalnų ir lygumų regionuose.
Lietuvoje žinomos 2 reliktinės radavietės, iš kurių pastaruoju metu šios rūšies augalų aptinkama tik vienoje. 1953 m. rasta Vanaginės miške (Vilniaus r.), tačiau pakartotinių tyrimų metu šių augalų neaptikta. Juodelių apylinkėse (Kalvarijos sav.) 1991 m. rasta tebegyvuojanti populiacija. Esama XIX a. duomenų apie radavietę Markučiuose (Vilniaus apyl.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 30–80 cm aukščio žolinis augalas trumpu šakniastiebiu; hemikriptofitas. Visas augalas plaukuotas. Žydi stambiais rausvai margais žiedais nuo gegužės pabaigos iki birželio mėn. Žiedus apdulkina vabzdžiai. Paprastai dauginasi sėklomis; retai kada šakniastiebiais. Sėklos subręsta birželio mėn. pabaigoje arba liepos pradžioje. Auga sausuose lapuočių ir mišriuose miškuose ant šlaitų (*Tilio-Carpinetum betuli*), kurių medynuose vyrauja liepos, ąžuolai, beržai, pasitaiko eglių ir pušų. Žolyną sudaro daugiausia žemi augalai.

Populiacijų gausumas. Juodelių apylinkių populiaciją sudaro bent 2 subpopuliacijos, augančios pietiniuose miškingų kalvų šlaituose, pavieniui arba negausiomis grupelėmis, po 3–5 augalus. Populiaciją sudaro 100–300 individų.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę augalams kelia miškų kirtimas, smėlio ir žvyro kasyba, dirvožemio erozija, augalų rinkimas, krūmų sutankėjimas.
Pernelyg sutankėjusiuose ir užkrūmijusiuose miškuose gali reikėti retinti medynus ir krūmus. Būtina riboti kasybą Juodelių karjere prie medumėlės augaviečių; sutvirtinti karjero šlaitus.

Jono Augustausko nuotrauka

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1976: Medumėlė – *Melittis*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 330–331. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, HSUD.

Summary

The only surviving population of Mellitis melissophyllum is known to be in southwestern Lithuania. The species occurs in dry broadleaved forests (Tilio-Carpinetum betuli) on slopes. The population consists of 100–300 individuals. The major threats are forest clearing, gravel mining, soil erosion, picking and the encroachment of shrubs.

Aprašė Raimondas Čiuplys

Stačioji notra

Stachys recta L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA NOTRELINIAI (*LAMIACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

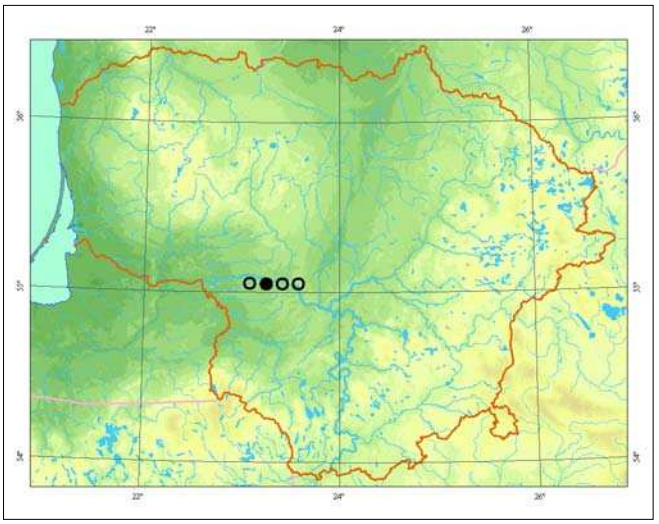
Paplitimas. Pietų, Vidurio ir Rytų Europoje, Mažojoje Azijoje, Kaukaze. Užneštinė Šiaurės Amerikoje. Lietuvos teritorija yra už šiaurinės ištisinio arealo ribos. Pagrindinės radavietės yra Nemuno slėnyje nuo Vilkijos iki Raudonės.

Biologija ir ekologija. Daugiametis augalas su trumpu šakniastiebiu. Stiebai statūs, tvirti, kartais kylantys, 10–50 cm aukščio. Žiedynas ilgas, menturiai viršūnėje sutankėję, prie pagrindo išretėję. Žiedai šviesiai geltoni. Žydi birželio–spalio mėn. Dauginasi vegetatyviniu būdu ir sėklomis. Auga sausų saulėtų šlaitų pievose, pakrūmėse, palaukėse (*Trifolio-Geranietea* klasės bendrijos). Galima aptikti antropogeninėse augavietėse. Eroziofilas.

Populiacijų gausumas. Įprastai auga pavieniui arba nedidelėmis grupėmis. Duomenų apie populiacijų kaitą nėra.

Valerijaus Rašomavičiaus nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Realią grėsmę populiacijoms kelia nebenaudojamų šlaitų (nešienaujamų, neganomų) apaugimas krūmais ir aukštaūgėmis žolėmis, ypač smiltyniniais lendrūnais (*Calamagrostis epigejos*). Šis šviesomėgis atvirų vietų augalas nepakenčia pavėsinimo. Būtina svarbiausiose stačiųjų notrų paplitimo vietose – dešiniojo Nemuno slėnio šlaituose – dirbtinėmis priemonėmis palaikyti atvirų erdvių ir dygliuotaisiais krūmynais apaugusių plotų santykį. Taip būtų išlaikomos ir kitų saugomų augalų rūšių buveinės: boloninio katilėlio (*Campanula bononiensis*), pievinio šalavijo (*Salvia pratensis*), melsvojo gencijono (*Gentiana cruciata*), vaistinio kietagrūdžio (*Lithospermum officinale*) – pievose; dygiosios slyvos (*Prunus spinosa*) – krūmynuose.

Informacijos šaltiniai

Galinis V., 1976: Notra – *Stachys*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, *5*: 335–342. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The main localities are concentrated on slopes on the right-side of the valley of the Nemunas River mid-section. The plant usually grows alone or in small groups. Actual threat to the populations is caused by the overgrowth of abandoned (not mowed or pastured) slopes with shrubs and tall grasses, especially Calamagrostis epigejos.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Miškinė žiomenė

Dracocephalum ruyschiana L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA NOTRELINIAI (*LAMIACEAE*)

1 (E) kategorija

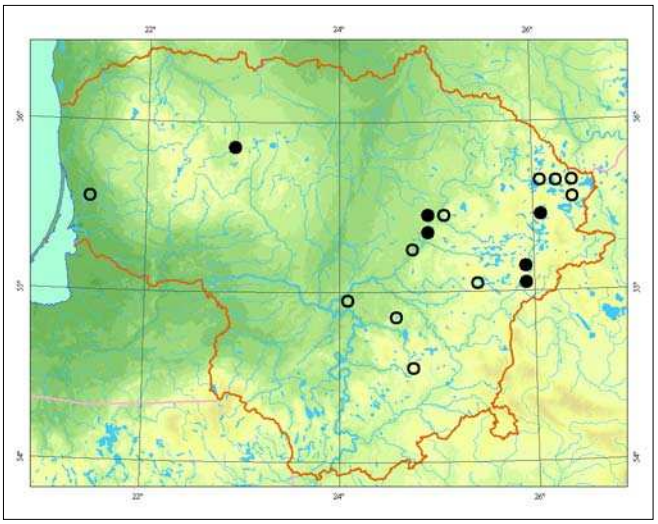
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.
Įrašyta į Berno konvencijos I priedą.

Paplitimas. Iš vakarų į rytus arealas driekiasi nuo Vidurio Europos, Kaukazo, iki Sibiro, šiaurinės Mongolijos. Lietuvoje reta rūšis, dažniau aptinkama rytinėje ir pietrytinėje dalyse (Anykščių, Ignalinos, Kaišiadorių, Kauno, Molėtų, Švenčionių, Trakų, Ukmergės, Utenos, Zarasų rajonuose), o vakarinėje dalyje rasta tik Šilutės ir Kelmės rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, trumpašakniastiebis, 0,3–0,6 m aukščio žolinis augalas su keletu stačių stiebų. Žydi liepos–rugpjūčio mėn. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Dekoratyvus. Šviesomėgis, nepakelia pavėsio. Aptinkamas retuose grynuose pušynuose arba mišriuose su beržais, miškų aikštelėse, pamiškėse, palei miško keliukus, kartais – atviruose smėlėtuose šlaituose, ypač ten, kur arti paviršiaus karbonatiniai dirvožemiai. Dažniausiai auga *Peucedano-Pinetum* asociacijos bendrijose.

Broniaus Šablevičiaus nuotrauka

Populiacijų gausumas. Auga pavieniui arba grupėmis. Baranavos apylinkėse (Švenčionių r.) žinomoje populiacijoje pavieniai augalai aptinkami apie 0,5 ha plote. Tinkamiausiomis sąlygomis augantys individai būna vešliai išsišakoję ir išsikeroję (1 augalas gali užimti 0,5 × 0,5 m plotą). Aukštaitijos nacionaliniame parke žinomoje didžiausioje populiacijoje sudaro grupes po keliasdešimt augalų.

Grėsmės ir apsauga. Sėklomis menkai plinta, populiacijos ilgą laiką aptinkamos tose pačiose vietose, todėl ypač pavojingas intensyvus ūkininkavimas, miškų kirtimas, trypimas, velėnos ardymas. Savaime nyksta pakitus šviesos režimui, kai sutankėjęs miškas pavėsina augavietę. Augalai natūraliose augavietėse gali būti sunaikinti – iškasami sodinti darželiuose.

Informacijos šaltiniai

Galinis V., 1976: Žiomenė – *Dracocephalum*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 325–330.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Rare in Lithuania, more frequent in the eastern and southeastern parts of the country. The species occurs alone or in groups in sparse pinewoods or mixed pine and birch forests, forest glades and edges, and beside forest tracks, especially in shallow carbonated soils.

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Didžiažiedė juodgalvė

Prunella grandiflora (L.) Scholler

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA NOTRELINIAI (*LAMIACEAE*)

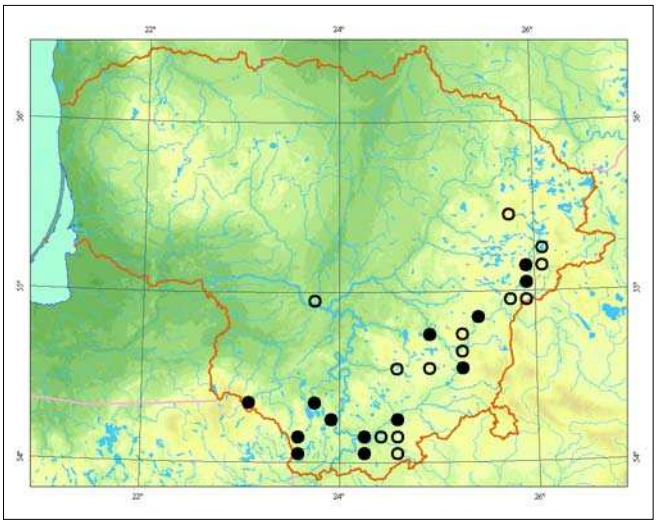
2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Arealas driekiasi per Europą, Kaukazą iki Pietvakarių Azijos.
Lietuvoje rūšis aptinkama pietinėje ir pietrytinėje dalyje, arti šiaurinės arealo ribos. Augavietės telkiasi Lazdijų, Švenčionių, Varėnos, Vilniaus, Trakų rajonuose. Labiausiai į rytus nutolusi radavietė yra Utenos r., į vakarus — Kauno r.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 15—60 cm aukščio žolinis augalas su šakniastiebiu. Žydi birželio—rugsėjo mėn. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Šviesomėgis, pavėsingose augavietėse skursta. Dekoratyvus. Medingas. Kalcifilas. Auga sausose pievose, retuose sausuose miškuose, dažniausiai *Dicrano-Pinion* sąjungai priklausančiuose pušynuose, miškų aikštelėse, kirtavietėse, palei kvartalų linijas, miškų keliukus, pamiškėse.

Populiacijų gausumas. Pasitaiko pavienių augalų, bet tinkamose vietose auga įvairaus dydžio grupėmis. Dažniausiai grupės užima apie 0,5 m² plotą, tačiau randama iki 2 m² užimančių sąžalynų, kuriuose suskaičiuojama iki 30 augalų, iš kurių tik dalis būna vaisingi. Viena didžiausių populiacijų žinoma Baranavos miške (Švenčionių r.), kur 50 m ilgio ruože suskaičiuota dvylika apie 1 m² dydžio grupių, kuriose du trečdaliai augalų buvo vaisingi.

Eugenijaus Drobelio nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Savaime sunyksta pavėsyje. Nyksta dėl intensyvaus ūkininkavimo miškuose ir pakeitus augavietes, dėl smarkaus ganymo, trypimo, skynimo, perkėlimo į darželius.

Informacijos šaltiniai

Galinis V., 1976: Juodgalvė — *Prunella*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 363—365.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Prunella grandiflora is recorded in the southern and southeastern parts of the country. In Lithuania it is close to the northern border of its distribution range. The species occurs in sparse dry forests, usually pinewoods, forest glades, cleared areas, along forest quarter lines, forest tracks and edges, and dry meadows. Solitary individuals sometimes occur, but in suitable sites it grows in groups.

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Miškinė mėta

Mentha longifolia (L.) Huds.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA NOTRELINIAI (*LAMIACEAE*)

4 (I) kategorija

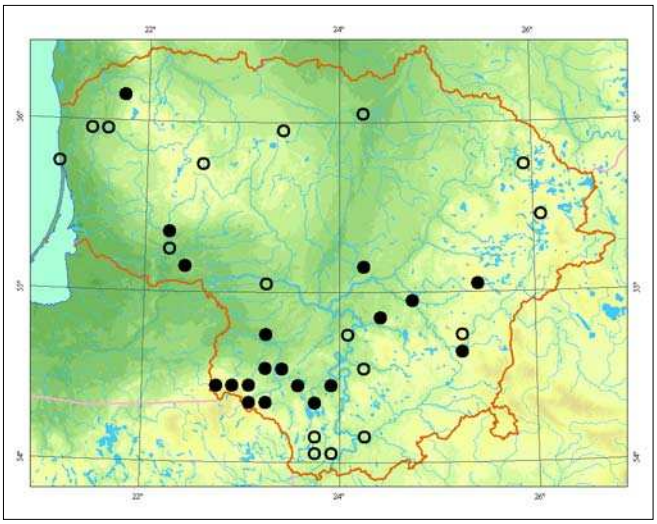
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Beveik visoje Europoje, Kaukaze, Mažojoje ir Centrinėje Azijoje, Afrikoje; Šiaurės Amerikoje užneštinė rūšis.
Aptinkama visoje Lietuvoje, kiek dažniau pietvakarinėje ir vakarinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 30—100 cm aukščio žolinis augalas. Stiebas status, dažniausiai šakotas. Tankūs žiedynai susitelkę stiebo ir šakų viršūnėse. Augalų išvaizda labai įvairi; jie lengvai kryžminasi su kitų rūšių mėtomis. Žydi liepos ir rugpjūčio mėn. Medingas, apdulkina vabzdžiai, daugiausia plėviasparniai, drugiai ir žiedmusės. Dauginasi vegetatyviniu būdu ir sėklomis. Auga įvairiose vidutinio drėkinimo arba drėgnose augavietėse: mišriuose ir lapuočių miškuose, pievose ir pakrūmėse, paupiuose, paežerėse, pagrioviuose, pamiškėse ir pelkių pakraščiuose. Kartais auginamas; sulaukėja ir išplinta natūraliose bei antropogeninėse augavietėse.

Broniaus Šablevičiaus nuotrauka

Populiacijų gausumas. Tinkamose augavietėse populiacijos ilgai išsilaiko ir sudaro didelius, keliolikos kvadratinių metrų ploto, kai kada sparčiai plintančius sąžalynus. Nyksta tankėjant krūmams ir žolinei augalijai. Nežinoma, kokią dalį sudaro natūralios ir sulaukėjusių kultūrinių augalų populiacijos.

Grėsmės ir apsauga. Intensyvus sausinimas, arimas, herbicidų naudojimas, natūralių populiacijų kaita sulaukėjusių augalų sąžalynais.

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1976: Mėta — *Mentha*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 291—303. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

Mentha longifolia occurs throughout Lithuania, concentrating mostly in the west and southwest. The species is found in a wide range of habitats, mostly in semi-open wet or damp sites. Some abundant populations are formed by escaping from cultivation. Natural populations are vulnerable to herbicides, ploughing, drainage, and encroaching shrub and tree cover.

Aprašė Raimondas Čiuplys

Pievinis šalavijas

Salvia pratensis L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA NOTRELINIAI (*LAMIACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m. (tik *S. pratensis* f. *rubicunda*), nuo 1981 m. — *Salvia pratensis*.

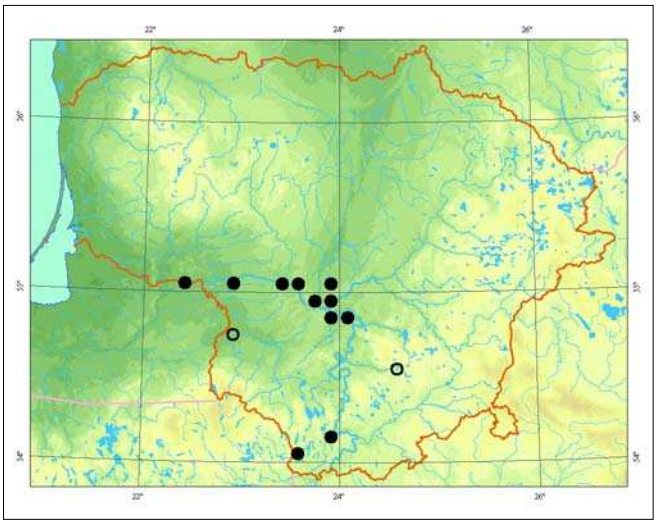
Paplitimas. Europoje. Šiaurės Amerikoje užneštinė. Lietuvoje gausiai auga Nemuno ir Nevėžio upių slėnio šlaituose (Jurbarko, Šakių, Kauno r.) bei Lazdijų r.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 30—80 cm aukščio augalas. Stiebas status, plaukuotas, su briaunomis. Žiedai mėlyni arba violetiniai. Žydi gegužės—liepos mėn. Medingas augalas. Auga upių salpų vidurinės ekologinės juostos aukštuose lygmenyse, prievaginiame pylime ant aliuvinių, velėninių karbonatinių priesmėlio ar priemolio dirvožemių. Taip pat pakrūmėse, nenaudojamose ganyklose. Pagrindinės augavietės yra stepinių pievų buveinėse.

Populiacijų gausumas. Auga sąžalynais. Sudaro tankias, gausias populiacijas, kurios užima gana didelius plotus (50—100 m²). Vyrauja generatyviniai individai.

Romualdo Barausko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę kelia tiek natūralūs, tiek antropogeniniai veiksniai. Būtina pusiausvyra tarp augaviečių apsaugos ir naudojimo sąlygų. Neigiamą įtaką populiacijoms daro šienavimas netinkamu laiku, intensyvus ganymas, arimas.

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1976: Šalavijas — Salvia. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 368—378. — Vilnius.
Kizienė B., 1998: Klasė *Festuco-Brometea erecti* Br.-Bl. et R.Tx. 1943 stepinės pievos. — Kn. *Rašomavičius V.* (red.) Lietuvos augalija. I. Pievos: 77—94. — Kaunas—Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species is known to exist in a few localities most of which are situated in the valley of the Nemunas River. Distribution is restricted due to a lack of suitable habitats. The establishment of a balance between habitat conservation and use is essential as abandoned slopes overgrow with shrubs. Negative impact is also caused by overintensive habitat use: untimely mowing, intensive pasturing and ploughing.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Rudeninė praujenė

Callitriche hermaphroditica L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA PRAUJENINIAI (*CALLITRICHACEAE*)

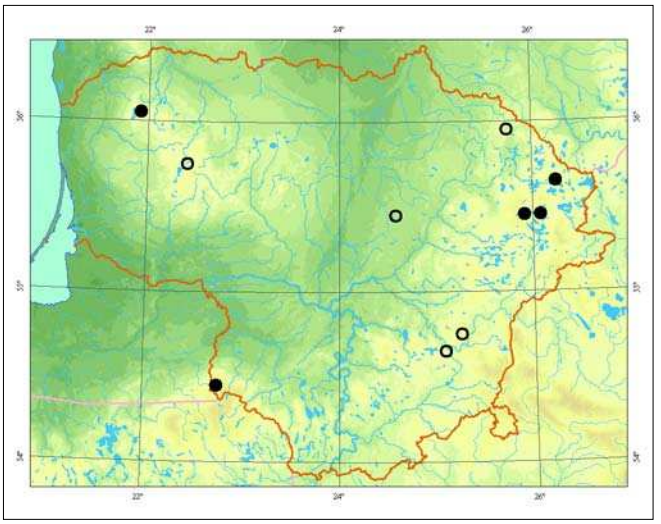
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2003 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje ir Šiaurės Amerikoje. Reta visoje Europoje.
Lietuvoje nuo 1990 m. žinomos 5 radavietės rytinėje, vakarinėje ir pietvakarinėje dalyse. Gali būti, kad rūšis yra paplitusi plačiau, tačiau augalai gana sunkiai pastebimi ir atpažįstami.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 5–40 cm aukščio povandeninis augalas, dažnai įsišaknijantis ties tarpubambliais. Žiedai išauga iš priešinių bekočių lapų pažastų. Dažniausiai randami vegetuojantys augalai; su žiedais ir nesubrendusiais vaisiais surinkti liepos ir rugpjūčio mėn. Auga stovinčiuose ir lėtai tekančiuose, mažai maisto medžiagų ir karbonatų turinčiuose vandenyse. Dažniausiai aptinkamas ežerų seklumose, iki 0,5 m gylio, prie maudyklių ir prieplaukose, kur pakrančių augalija specialiai šalinama arba neužauga dėl smarkaus trypimo. Kartais auga ežeruose povandeninių augalų juostoje, apie 1–2 m gylyje.

Populiacijų gausumas. Gausiausia šiuo metu žinoma yra Platelių ežero populiacija, kur rudeninės praujenės sudaro vešlius sąžalynus jachtų klubo akvatorijoje (nuo 0,5 iki 2 m gylio). Kitose naujose radavietėse populiacijos negausios. Gana gausi buvo Lėno ežero (Ukmergės r.) populiacija, kurios dabartinė būklė nežinoma.

Zofijos Sinkevičienės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl vandenų taršos ir eutrofizacijos, vandens telkinių užžėlimo.
Užžėlusiuose ežeruose rūšiai išlikti padeda žmogaus veikla – povandeninės augalijos pertekliaus šalinimas, nendrių šienavimas.

Informacijos šaltiniai

Galinis V., 1976: Praujeniniai – *Callitrichaceae* – *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 266–274.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species is rare in all of Europe; only five new localities are known to exist in Lithuania. The most abundant currently known population is in Lake Plateliai where it forms an overgrowth 50 m in length at a depth of 0.5–2 m. In the other newest localities the populations are not abundant. The state and distribution of the species in Lithuania has not been sufficiently studied.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Boloninis katilėlis

Campanula bononiensis L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA KATILĖLINIAI (*CAMPANULACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

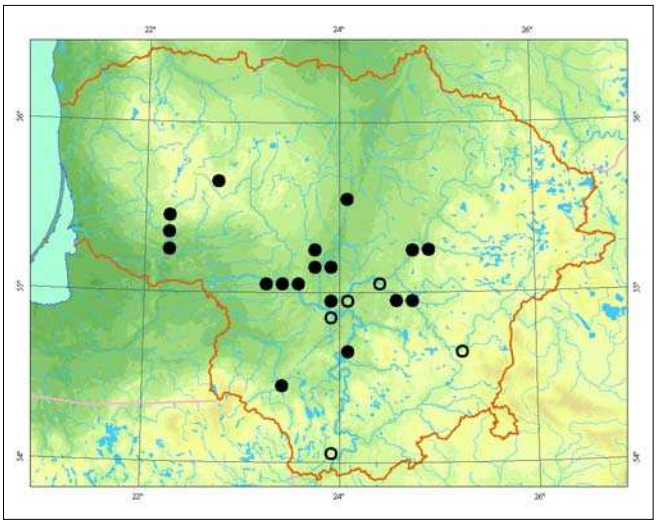
Paplitimas. Europoje, išskyrus arktinę sritį, Kaukaze, Vakarų Sibire, šiaurinėje Centrinės Azijos dalyje. Lietuvoje pagrindinės populiacijos yra vidurinės ir vakarinės dalies didžiųjų upių (Nemuno, Neries, Dubysos, Nevėžio) ir jų intakų slėniuose ir raguvose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, trumpu šakniastiebiu, 60–120 cm aukščio, stačiu stiebu žolinis augalas. Šviesiai mėlyni arba violetiniai žiedai susitelkę į siaurą, ilgą, paprastai daugiašalę kekę arba šluotelę. Žydi liepos–rugpjūčio mėn., dauginasi sėklomis. Mėgsta kalkingus dirvožemius, yra šviesomėgis ir šilumomėgis. Auga miškų aikštelėse, pamiškėse ir pakrūmėse, sausose pievose (*Trifolio-Geranietea* klasės bendrijos).

Populiacijų gausumas. Auga pavieniui arba nedidelėmis grupėmis. Duomenų apie populiacijų kaitą nėra.

Giedriaus Švitros nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Potencialią grėsmę populiacijoms kelia nebenaudojamų šlaitų (nešienaujamų, neganomų) apaugimas krūmais ir aukštaūgėmis žolėmis, ypač smiltyniniais lendrūnais (*Calamagrostis epigejos*), nes augalai nepakenčia pavėsinimo.
Būtina svarbiausiose boloninių katilėlių paplitimo vietose – didžiųjų upių šlaituose – dirbtinėmis priemonėmis palaikyti atvirų erdvių plotus. Taip būtų išlaikomos ir kitų saugomų augalų rūšių buveinės: stačiosios notros (*Stachys recta*), pievinio šalavijo (*Salvia pratensis*), melsvojo gencijono (*Gentiana cruciata*), vaistinio kietagrūdžio (*Lithospermum officinale*).

Informacijos šaltiniai

Strazdaitė J., 1980: Katilėliniai – *Campanulaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M., Jankevičienė, Lekavičius A.* (red.), Lietuvos TSR flora, 6: 11–23. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The main populations are situated in the valleys and ravines of the largest rivers (the Nemunas, Neris, Dubysa, Nevėžis) and their tributaries in the central and western parts of the country. The plant grows sporadically or in small groups. A potential threat to the populations is the overgrowth of the abandoned (not mowed or pastured) slopes with shrubs and tall grasses, especially Calamagrostis epigejos.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Šiurkštusis katilėlis

Campanula cervicaria L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA KATILĖLINIAI (*CAMPANULACEAE*)

3 (R) kategorija

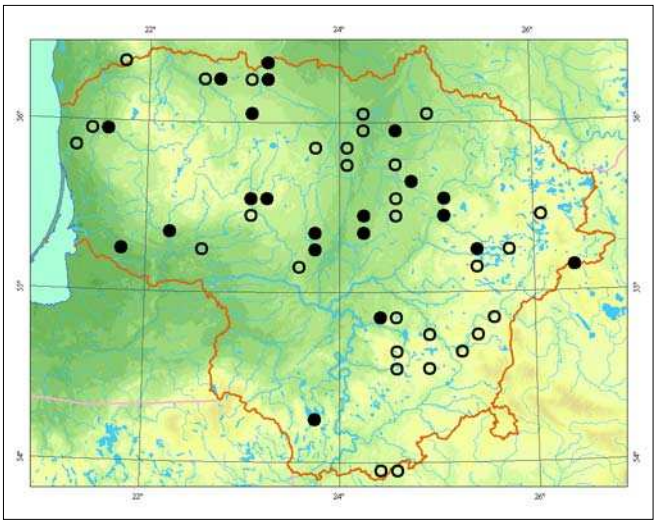
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Europoje ir Vakarų Sibire.
Lietuvoje rūšis aptinkama daugelyje rajonų, bet reta.

Biologija ir ekologija. Dvimetis, kartais daugiametis, tačiau žydintis tik vieną kartą, 0,4–0,8 m aukščio žolinis augalas. Pirmais metais suformuoja lapų skrotelę, o stiebus su žiedynais išaugina antrais metais. Žydi liepos–rugpjūčio mėn. šviesiai mėlynais žiedais, susitelkusiais į galvutes. Vaisius – daugiasėklė dėžutė, atsidaranti angelėmis. Dauginasi sėklomis. Šviesomėgis. Mėgsta derlingus ir kalkingus dirvožemius. Auga išretėjusiuose plačialapių ir mišriuose miškuose, dažniausiai priklausančiuose *Querco-Fagetea* klasei, taip pat palei miškų keliukus, kvartalų linijas, miškų aikštelėse, kirtimuose, pamiškėse. Augalai paprastai nesudaro ištisinės dangos, auga nedideliu atstumu vieni nuo kitų.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Auga pavieniui arba nedidelėmis grupėmis (iki 10 individų), jose būna antramečių fertilių individų ir pirmų metų skrotelių.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta pakeitus augavietes, dėl intensyvaus ūkininkavimo miškuose, trypimo, skynimo, rinkimo vaistams.

Informacijos šaltiniai

Strazdaitė J., 1980: Katilėlis – *Campanula*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M., Jankevičienė R., Lekavičius A.* (red.), Lietuvos TSR flora, 6: 12–21.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

The species is rare in Lithuania, recorded in many districts in calcareous soils in thinned broadleaed and mixed forests, beside forest tracks, quarter lines, in forest glades and along forest edges. Campanula cervicaria grows alone or in small groups (up to 10 individuals).

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Ežerinė lobelija

Lobelia dortmanna L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA LOBELIJINIAI (*LOBELIACEAE*)

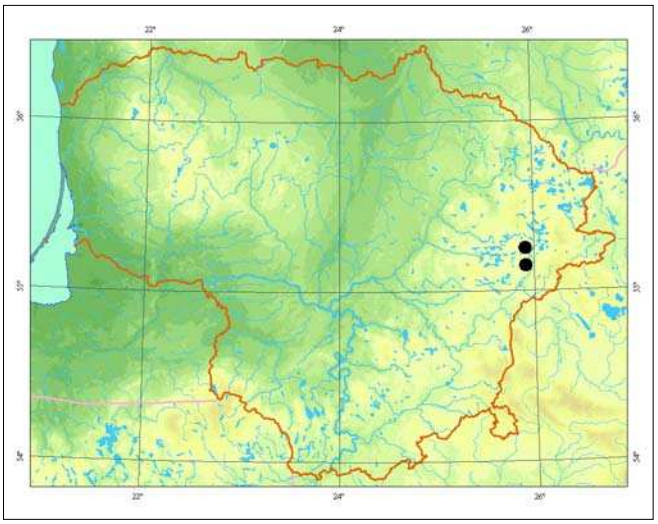
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Šiaurės Amerikos ir Europos vidutinio ir šalto klimato juostų okeaninėse srityse.
Lietuvoje rūšis rasta tik Keročio, Salinio, Salaičio, Ešerinio ir Girutiškio ežeruose (Švenčionių r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 50–70 cm aukščio vandens augalas. Šaknys baltos, kuokštinės. Trumpi povandeniniai lapai sudaro skrotelę. Melsvi žiedai sudaro virš vandens iškilusias mažažiedes kekes. Žydi birželio pabaigoje, liepos mėn. Vegetatyviniu būdu dauginasi šakniastiebio dalimis su lapo skrotele. Auga rūgščiuose, neturtinguose maisto medžiagų ir karbonatų minkšto vandens ežeruose. Sudaro įvairaus dydžio sąžalynus smėlėtose arba kiek uždumblėjusiose seklumose iki 0,5 m gylio. Lietuvoje niekada neauga kartu su panašios ekologijos ežerinėmis slepišerėmis (*Isoetes lacustris*).

Populiacijų gausumas. Šiuo metu didžiausios ir gausiausios yra Salinio ir Ešerinio ežerų populiacijos. Tačiau jų sekliausiose augavietėse įsigali pakrančių augalai. Labai sumažėjusi Keročio ežero populiacija – lobelijos išlikusios šiaurinėje ežero dalyje, užaugančioje nendrėmis. Ko gero, geriausiai atrodo Salaičio ežero populiacijos būklė. Tačiau nė viename ežere neatlikti nuodugnūs populiacijų tyrimai. Girutiškio ežere rūšis neberandama nuo 1972 m.

Žydrūno Sinkevičiaus nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl ežerų taršos, eutrofizacijos ir rūgštėjimo, žuvivaisos, taip pat dėl konkurencijos su pakrančių augalais. Grėsmę kelia pernelyg intensyvus ežerų naudojimas poilsiui.

Informacijos šaltiniai

Šarkinienė I., 1980: Lobeliniai – *Lobeliaceae*. – Kn. *Natkevičaitė-Ivanauskienė M., Jankevičienė R., Lekavičius A.* (red.), Lietuvos TSR flora, 6: 23–25 – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The species is very rare in Lithuania. In known localities the populations are rather abundant, but many habitats have been invaded by reeds and sedges. In Lake Girutiškis the species has not been found since 1972. The main threats are (extensive use of this type of lake for recreation and fishery) and its acidification.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Miškinė varnalėša

Arctium nemorosum Lej.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA ASTRINIAI (*ASTERACEAE*)

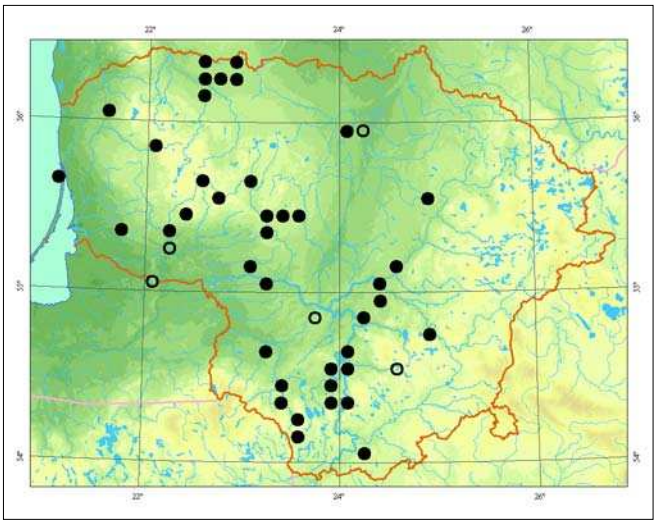
5 (Rs) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

Paplitimas. Šiaurės, Vidurio ir Rytų Europoje. Lietuvoje rūšis aptinkama vakarinėje, šiaurvakarinėje, pietinėje dalyse. Nerasta rytinėje, šiaurrytinėje ir pietrytinėje dalyse.

Biologija ir ekologija. Dvimetis, 1–2 m aukščio žolinis augalas. Pirmais metais išaugina liemeninę šaknį ir lapų skrotelę, antrais – šakotą stiebą su stambiais lapais ir graižais, po 3–6 susitelkusiais į kekes. Žydi liepos mėn., dauginasi sėklomis. Joms subrendus, graižai lengvai nulūžta ir išplinta prikibę prie žvėrių kailio, žmonių drabužių. Aptinkamas plačialapių miškuose (*Querco-Fagetea* klasės bendrijos), dažniau – esančiuose upių slėniuose. Pasitaiko kirtavietėse, palei miško keliukus, pamiškėse.

Populiacijų gausumas. Daugelyje radaviečių populiacijos negausios. Paprastai viename miško sklype galima aptikti keletą žydinčių ir keletą pirmamečių augalų. Pietinėje Lietuvos dalyje esančiame Buktos miške (Marijampolės r.) aptinkami gana gausiai. Kai kur palei keliukus, kirtavietėse, pamiškėse sudaro miškinių varnalėšynų bendrijas.

Jono Augustausko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Nyksta, kai dėl aktyvios ūkinės veiklos keičiamos augavietės, vaistams ar buitinėms reikmėms renkamos šaknys.

Informacijos šaltiniai

Lazdauskaitė Ž., 1980: Varnalėša – *Arctium* – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M., Jankevičienė R., Lekavičius A.* (red.), Lietuvos TSR flora, 6: 146–149.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

The species has been recorded in the western, northwestern and southern parts of the country, but not found in the eastern, northeastern and southeastern parts. Arctium nemorosum occurs in broadleaved forests, more frequently in river valleys; it also occurs in felled areas, along forest tracks and at forest edges. Populations are not abundant in a majority of localities. Arctium nemorosum forms communities by forest tracks, in felled areas and along forest edges only in Bukta forest (southern Lithuania).

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Įvairialapė usnis

Cirsium heterophyllum (L.) Hill

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA ASTRINIAI (*ASTERACEAE*)

2 (V) kategorija

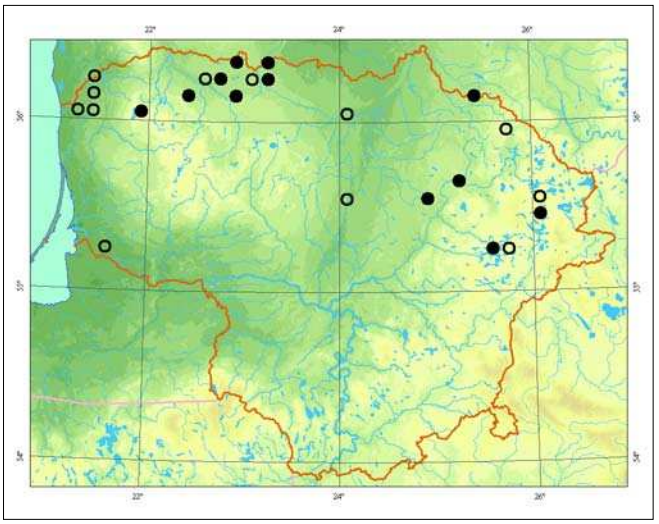
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Rytų ir Šiaurės Europoje, išskyrus arktinio klimato juostą, Vidurio ir Vakarų Europos kalnuose, Didžiojoje Britanijoje, Airijoje, pietvakarinėje Vakarų Sibiro dalyje.
Dauguma žinomų radaviečių yra Lietuvos šiaurėje: Akmenės, Joniškio, Kretingos, Mažeikių, Plungės, Skuodo rajonuose. Pavienių radaviečių rasta Rokiškio, Zarasų, Ignalinos, Utenos, Švenčionių, Anykščių r.; Pietvakarių ir Vidurio Lietuvoje beveik neaptinkama.

Biologija ir ekologija. Daugiametis šakniastiebis žolinis augalas. Žydi liepos ir rugpjūčio mėn. Dauginasi šakniastiebiais ir sėklomis, tačiau ilgalaikis sėklų bankas dirvožemyje nesusidaro. Dažniausiai auga mišriuose ir lapuočių miškuose: mišriuose eglynuose (*Melico nutantis-Piceetum*), pakaitiniuose beržų ir drebulių miškuose, *Carpinion* ir *Alnion incanae* sąjungų lapuotynuose, taip pat drėgnose pievose (*Calthion*, *Molinion*) ir pagrioviuose. Paprastai aptinkama šviesesnėse vietose — miškų retmėse, pamiškėse, vėjavartų plotuose, prie kelių, kvartalų linijų. Mėgsta vidutinio drėkinimo arba drėgnokas augavietes ir derlingus dirvožemius.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Dažniausiai auga grupėmis: ir nedideliais, ir iki keliolikos kvadratinių metrų ploto sąžalynais; rečiau aptinkama pavieniui. Stebėtose radavietėse augalų gausumas mažai kinta. Aptinkama naujų augaviečių.

Grėsmės ir apsauga. Plynieji kirtimai, sausinimas, medynų susivėrimas (ypač mišriuose miškuose sutankėjus eglėms).
Augavietėse gali reikėti retinti medžius ir krūmus, saikingai ganyti ir šienauti.

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1980: *Calendulaea.* — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* et al. (red.), 6:144—177. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Cirsium heterophyllum sites concentrate in northern Lithuania and some are scattered in the eastern part. The species occurs in mixed species-rich spruce woods, birch and aspen forests, broadleaved forest communities, as well as in wet meadows. The plants prefer moist fertile soils. Populations are threatened by clear felling, draining, and increased shade. Restoration activities can include the thinning of trees and shrubs, mowing, and grazing.

Aprašė Raimondas Čiuplys

Juodgalvė bajorė

Centaurea phrygia L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA ASTRINIAI (*ASTERACEAE*)

2 (V) kategorija

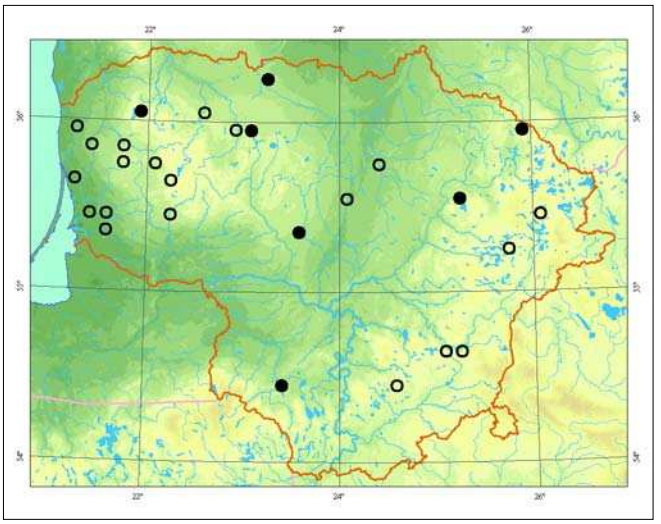
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Europos, Vakarų Sibiro šalto ir vidutinio klimato juostose.
Lietuvoje rūšis aptinkama beveik visoje teritorijoje, tačiau reta. Daugiausia radaviečių vakarinėje dalyje. Nuo 1991 m. aptikta mažai radaviečių.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, iki 80 cm aukščio žolinis augalas su medėjančiu šakniastiebiu, apaugęs šiurkščiais plaukeliais. Graižai pavieniai arba retomis kekėmis. Žydi liepos—rugpjūčio mėn. Sėklos su skristukais, subręsta ne kiekvienais metais. Natūraliose augavietėse — pievose, krūmuose, pamiškėse, miškų aikštelėse — dažniausiai auga pavieniui arba negausiomis grupėmis. Pastaruoju metu dažniau aptinkamas antropogeninėse augavietėse (kirtimuose, pakelėse, griovių ir kvartalų linijų pakraščiuose), kur sudaro nedidelius sąžalynus. Gali būti, kad jam dygti reikia pažeistų vietų ir gero apšvietimo. Nėra prieraišus vieno tipo bendrijoms, pievose kartais auga briedgaurynuose (*Nardetea* klasės bendrijos).

Populiacijų gausumas. Natūraliose augavietėse populiacijos dažniausiai negausios. Kiek gausesnės antropogeninėse augavietėse. Nuodugniai populiacijų būklė netyrinėta.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta sukultūrintuose, per intensyviai naudojamuose (ganomuose, šienaujamuose), taip pat apleistuose, užželiančiuose krūmais pievų plotuose, susivėrusiose miško bendrijose.
Kad rūšis išliktų, reikia šienauti pievas.

Valento Ramono nuotrauka

Informacijos šaltiniai
Lekavičius A., 1980: Bajorė — *Centaurea* — Kn. *Natkevičaitė-Ivanauskienė M., Jankevičienė R., Lekavičius A.* (red.), Lietuvos TSR flora, 6: 172 — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS.

Summary
The species is recorded almost throughout the whole territory of Lithuania, but it is rare. A majority of the localities are situated in the western part of the country. After 1991 it was mostly found in anthropogenic habitats. The populations in natural habitats are usually sparse; in anthropogenic habitats they are more abundant. Mowing is essential for the survival of the species in meadows.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Driskioji kiaulpienė

Taraxacum lacistophyllum (Dahlst.) Raunk.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA ASTRINIAI (*ASTERACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2007 m.

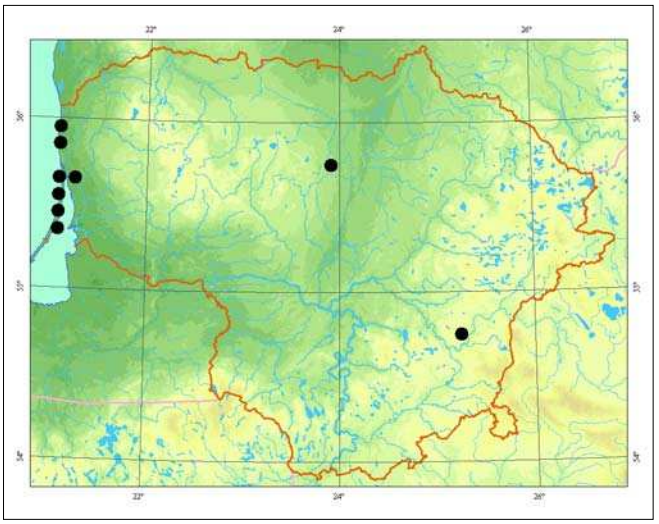
Paplitimas. Rūšies arealas apima beveik visą Vakarų ir Vidurio Europą. Šiaurėje jis driekiasi per pietinius Norvegijos, Švedijos ir Suomijos regionus, o rytuose – per rytines Baltijos jūros pakrantes.
Lietuvoje reta rūšis, aptinkama ties rytiniu arealo pakraščiu.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 10–30 cm aukščio augalas. Lapai suskaldyti į labai smulkias ir siauras, neretai garbiniuotas skiltis. Graižai 2,5–3,5 cm skersmens. Liežuviškieji žiedai geltoni. Žydi nuo gegužės vidurio iki birželio mėn. pradžios. Dauginasi ir plinta sėklomis. Vaisiai sunoksta praėjus maždaug 1,5–2 savaitėms nuo žydėjimo pabaigos, juos išneša vėjas. Žydėti pradeda antrais metais.
Auga šarminguose ar neutraliuose, dažnai karbonatų turinčiuose smėlio ir priesmėlio dirvožemiuose, dažniausiai smėlynuose, vidutiniškai sausose smiltpievėse, kopų papėdėje, pilkosiose kopose, palvėje, kalvų šlaituose.

Populiacijų gausumas. Baltijos jūros ir Kuršių marių pakrantėse esančios driskiųjų kiaulpienių populiacijos nedidelės, dažniausiai aptinkamos nedideliuose plotuose, šarminguose ar neutraliuose smėlio dirvožemiuose. Populiacijose individų paprastai nedaug, nuo kelių dešimčių iki šimto. Kelios gausios ir gyvybingos populiacijos

Linos Jasiukonytės piešinys

(kelių šimtų individų) išlikusios Kuršių nerijoje. Žemyninėje Lietuvos dalyje esančios populiacijos mažos. Raginėnų apylinkėse (Radviliškio r.) esančioje populiacijoje 2005 m. aptikta mažiau kaip 100 individų, o Verkių regioniniame parke (Vilniuje) – mažiau kaip 10.

Grėsmės ir apsauga. Buveinių nykimas: smėlynai ir smiltpievės savaime užželia mišku arba apsodinamos medžiais. Intensyvaus poisio zonose augalai nukenčia nuo mindymo ir suspausto dirvožemio, tinkamų buveinių naudojimo statyboms.
Apsaugoti populiacijas galima tik palaikant joms palankią buveinių būklę.

Informacijos šaltiniai

Stancevičius A., 1980: Kiaulpienė – *Taraxacum*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M., Jankevičienė R., Lekavičius A.* (red.), Lietuvos TSR Flora, 6: 252–261.
Kukk T., Kuusk V., Gudžinskas Z., 2003: *Taraxacum* Weber ex Wigg. – In: *Kuusk V., Tabaka L., Jankevičienė R.* (eds), Flora of the Baltic Countries, 3: 46–74. – Tartu.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
In Lithuania Taraxacum lacistophyllum is a rare and vulnerable species, mainly distributed along the Baltic Sea coast on grey dunes. Two isolated populations are known in Radviliškis district and in Vilnius. This species is threatened by habitat changes.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Švedinė kiaulpienė

Taraxacum suecicum G. E. Haglund

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA ASTRINIAI (*ASTERACEAE*)

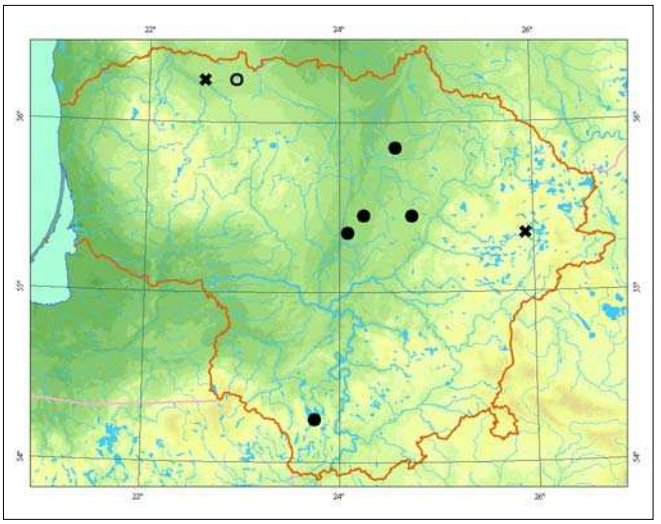
2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Pagrindinė rūšies arealo dalis apima Švediją ir Suomiją, nedidelės arealo dalys apima Daniją, Estiją, Latviją ir Lietuvą.
Lietuvoje reta rūšis, nes yra ties pietiniu arealo pakraščiu.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, kartais dvimetis, 10–25 cm aukščio augalas. Apomiktinė rūšis. Žydi balandžio–gegužės mėn. Dauginasi ir plinta sėklomis. Sėklos sudygsta vasaros pradžioje, iki rudens jauni augalai sudaro lapų skrotelę. Auga turtingame karbonatų, drėgname dirvožemyje, dažniausiai šlapiose žemažolėse pievose, vandens telkinių pakrantėse, žvyro ir klinčių karjeruose.

Populiacijų gausumas. Visos dabar žinomos švedinių kiaulpienių populiacijos nedidelės, jas sudaro nuo kelių dešimčių iki kelių šimtų individų. Gausiausia buvusi populiacija Pašilėlių botaniniame draustinyje (Kėdainių r.) baigia sunykti. Ginučių ąžuolyne švedinės kiaulpienės gausiai augo maždaug 250 m² plote, bet nuo 1993 m. jų neberandama.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Visame areale švedinė kiaulpienė priskiriama prie pažeidžiamų rūšių grupės. Grėsmę kelia buveinių nykimas, susijęs su drėgnų žemių sausinimu, derlingų karbonatinių dirvožemių naudojimu žemės ūkio reikmėms. Aukštaitijos nacionaliniame parke, Ginučių ąžuolyne, buvusi populiacija sunyko uždraudus miškapievę ganyti ir šienauti.
Apsaugoti populiacijas galima tik palaikant joms palankią buveinių būklę – reguliariai šienaujant, ganant.

Informacijos šaltiniai

Šablevičius B., 1999: Retosios augalų rūšys Aukštaitijos nacionaliniame parke. – Ignalina.
Kukk T., Kuusk V., Gudžinskas Z., 2003: *Taraxacum* Weber ex Wigg. – In: *Kuusk V., Tabaka L., Jankevičienė R.* (eds), Flora of the Baltic Countries, 3: 46–74. – Tartu.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

In Lithuania Taraxacum suecicum is a rare and vulnerable species. It was recorded in several isolated localities. However, at least three populations are probably extinct. This species is threatened by habitat changes caused by land drainage and insufficient usage of wet meadows that overgrow with tall herbs, shrubs and trees.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Šiurkščioji kudlė

Pilosella echioides (Lumn.) F. W. Schultz et Sch. Bip.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA ASTRINIAI (*ASTERACEAE*)

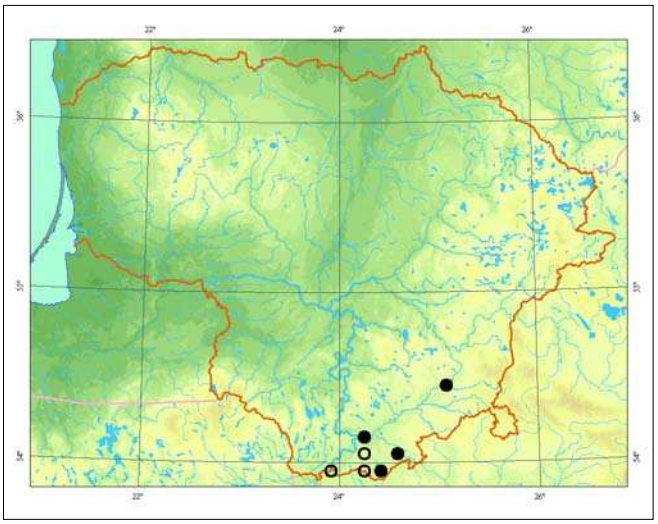
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Pietų ir Vidurio Europoje, vakarinėje Rytų Europos dalyje. Visame areale sparčiai nykstanti rūšis. Lietuvoje aptinkama tik Varėnos ir Šalčininkų r. bei Druskininkų sav. Literatūroje esančios nuorodos kitose šalies dalyse susijusios su klaidingai apibūdintais augalais, dažniausiai — *Pilosella rothiana*.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 30—80 cm aukščio augalas su gana storu įstrižu šakniastiebiu, niekada neišaugina palaipų. Žydi birželio—liepos mėn. Dauginasi ir plinta sėklomis, kurias išnešioja vėjas. Augalai iš sėklų sudygsta tais pačiais metais arba kitą pavasarį. Sėklos, patekusios tarp samanų arba į storą spyglių sluoksnį, nesudygsta arba sudygę daigai žūsta. Auga retuose šiuriniuose pušynuose, sausų pušynų pakraščiuose, smėlynuose, šlaituose, karbonatų turtingame smėlio ar priesmėlio dirvožemyje.
Gana dažnai šiurkščioji kudlė painiojama su *Pilosella rothiana*, kuriai būdingi rusvi šereliai ir liaukiniai plaukeliai stiebo viršuje, ant graižkočių arba ant skraistlapių (*Pilosella echioides* liaukinių plaukelių visai neturi).

Populiacijų gausumas. Beveik visos populiacijos negausios, sudarytos iš pavienių individų arba nedidelių jų grupelių ir dažnai užima nedidelį plotą. Gausiausia populiacija išlikusi Dzūkijos nacionalinio parko Skroblaus rezervate, pušimis apaugusiuose sausuose, truputį eroduojamuose šlaituose. Anksčiau buvusios gausios populiacijos Čepkelių rezervate beveik sunykusios. Rūdninkų girioje buvusio karinio poligono smėlynus užsodinus pušimis, populiacija smarkiai sumažėjo. Manoma, kad visą rūšies populiaciją šalyje sudaro apie 500 individų.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Tiesiogiai rūšis nyksta dėl smėlynų užžėlimo ir jų apželdinimo pušų plantacijomis. Būtinos nuolat kintančios buveinės su įvairaus dydžio atviro smėlio plotais. Kai kurios cenopopuliacijos dėl kitų *Pilosella* rūšių introgresijos visiškai arba beveik sunykusios.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., 2002: Distribution patterns of *Hieracium* (*Pilosella*) *echioides* in Lithuania and problems of its protection. — In: *Gutermann W.* (ed.), 6th Hieracium Workshop. Contribution Abstracts: 21. — Wien.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

In Lithuania Pilosella echioides occurs only in the Varėna and Šalčininkai districts, and in Druskininkai municipality. This species is threatened by changes to habitat, i.e. pine plantations on sand. The major threat to its existence is related to the intense introgressive hybridisation with other species of the genus that is caused mainly by changes in the surrounding habitats.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Gorskio pūtelis

Tragopogon gorskianus Rchb. f.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA ASTRINIAI (*ASTERACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

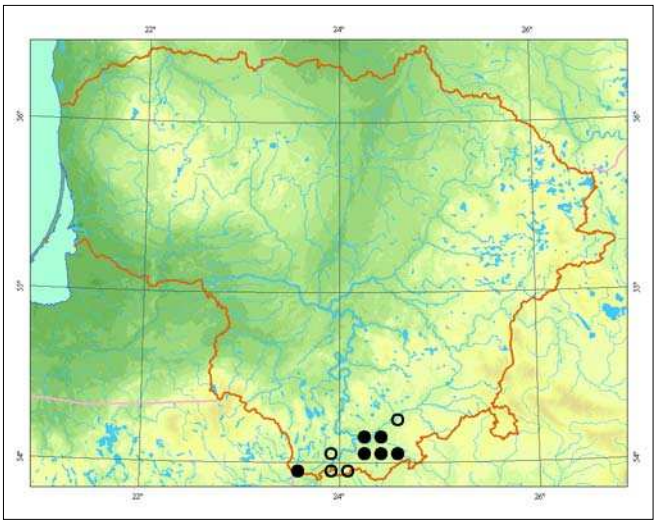
Paplitimas. Rytinėje Vidurio Europos dalyje (Pripetės ir Merkio senslėniuose). Polesės smėlynų ir Pietryčių Lietuvos smėlėtosios lygumos endemas.
Lietuvoje rūšis aptinkama pietinėje dalyje (Lazdijų, Varėnos r.).

Biologija ir ekologija. Dvimetis, 30–60 cm aukščio augalas su ilga liemenine šaknimi, vienu ar keliais šakotais stiebais. Pamatiniai lapai siauri, linijiški, stiebiniai kiek platesni, melsvai pilkšvi. Šviesiai geltoni žiedai susitelkę į graižus. Hemikriptofitas. Žydi birželio–rugpjūčio mėn. Vaisiai su skristukais, juos išplatina vėjas. Šviesomėgis. Auga sausuose retuose pušynuose, žemyninių kopų ir upių slėnių atviruose šlaituose, rečiau antrinėse buveinėse – pakelėse, ant kvartalų ir elektros tiekimo linijų.

Populiacijų gausumas. Auga pavieniui arba nedidelėmis grupėmis.

Zigmanto Gudžinsko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Nyksta, nes mažėja tinkamų buveinių – atvirų miško aikštelių ir pamiškių plotų (dėl savaiminio užaugimo ar užsodinimo mišku).
Tvarkant miškus, reikia palikti neužsodintas atviras aikšteles, dirbtinai stabdyti sukcesiją pamiškėse.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1980: Pūtelis – *Tragopogon*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M., Jankevičienė, Lekavičius A.*, (red.), Lietuvos TSR flora, 6: 182–191. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: WI.

Summary
This endemic European species occurs in southeastern Lithuania on continental dunes and in dry pine forests. Populations are scattered and small.

Aprašė Mindaugas Lapelė

Paprastoji muskrėslė

Pulicaria vulgaris Gaertn.

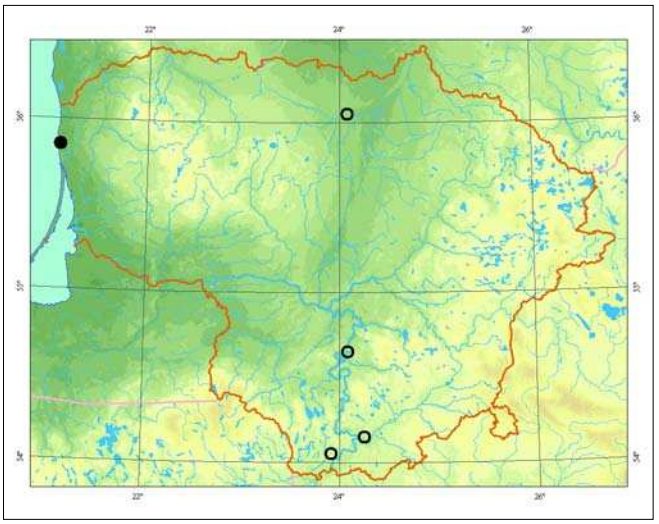
KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA ASTRINIAI (*ASTERACEAE*)

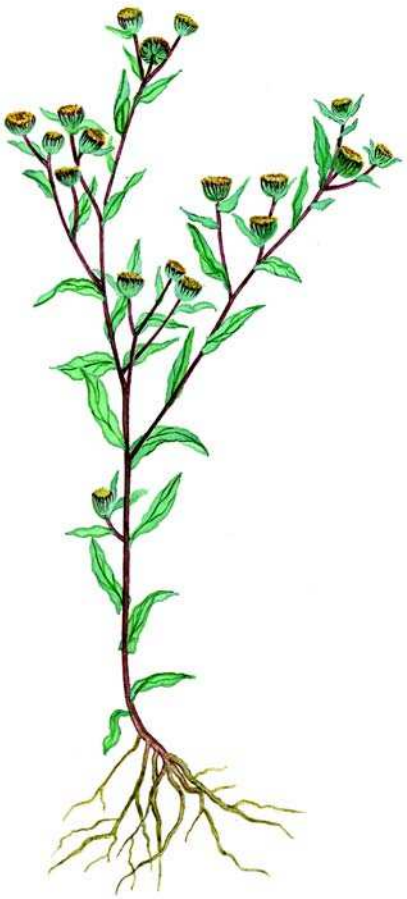
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Vakarų ir Pietų Europoje, Kaukaze, Centrinėje ir Mažojoje Azijoje, Vakarų Sibire ir Tolimuosiuose Rytuose, Šiaurės Afrikoje.
Lietuvos teritorija yra šiauriniame arealo paribyje. Iš herbariumo pavyzdžių Lietuvoje žinomos tik kelios istorinės (praėjusio amžiaus vidurio) radavietės, kurios pakartotinai nėra patvirtintos. 2002 m. rasta auganti Vakarų Lietuvoje (Nemirsetoje), tačiau vėliau rūšis šioje radavietėje taip pat nebeaptikta (tinkama buveinė sunaikinta).

Biologija ir ekologija. Vienmetis augalas. Stiebai statūs, 15–30 cm aukščio, nuo pamato šakoti, apaugę minkštais liaukiniais plaukeliais. Graižai gausūs, nedideli, pavieniai arba skydiškose šluotelėse. Liežuviški žiedai nešvariai geltoni, tik truputį ilgesni už vamzdiškus žiedus. Žydi liepos–rugpjūčio mėn. Auga drėgnose lomose, vandens telkinių pakrantėse.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Duomenų apie istorinių populiacijų sudėtį nėra. Nemirsetoje stebėtas nedidelis sąžalynas.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta keičiantis buveinėms – susiveriant daugiametės augalijos dangai suardytuose drėgnuose smėlynuose ar vandens telkinių pakrantėse. Būtinos gamtotvarkos priemonės populiacijoms atkurti ir palaikyti.

Informacijos šaltiniai

Lazdauskaitė Ž., 1980: Muskrėslė – *Pulicaria*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M., Jankevičienė, Lekavičius A.* (red.), Lietuvos TSR flora, 6: 60–61. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Only a few historic localities (from the middle of the last century) are known in Lithuania; their existence has not been repeatedly confirmed. In 2002 the plant had been recorded in western Lithuania (Nemirseta), but later the species was not found in this locality. Restoration and maintenance of the populations through the implementation of management practices is recommended.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Gelsvasis pūkelis

Gnaphalium luteoalbum L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA ASTRINIAI (*ASTERACEAE*)

1 (E) kategorija

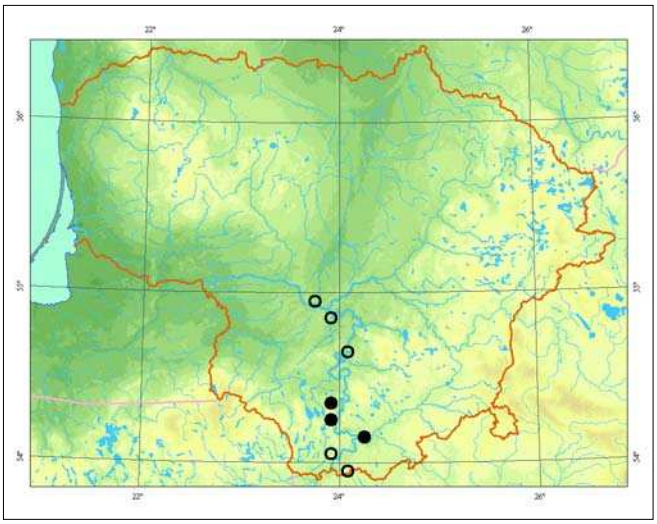
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Vakarų ir Vidurio Europoje, Vidužemio jūros regione, Kaukaze, Centrinėje Azijoje, Mažojoje Azijoje, Afrikoje.
Lietuva yra šiaurrytiniame arealo pakraštyje. Žinomos kelios radavietės Nemuno krantuose, ruože tarp Druskininkų ir Kauno.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, kartais dvimetis augalas. Stiebai kylantys arba statūs, 10–60 cm aukščio dažniausiai tik viršūnėje šakoti, apaugę baltais pūkais. Graižai susitelkę į tankias krūveles skėtiškose šluotelėse. Vainikėlis oranžinis arba gelsvai baltas. Žydi birželio–spalio mėn. Auga eroduojamuose upių krantų šlaituose, drėgnuose smėlynuose.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Pastaraisiais metais stebėtos populiacijos negausios. Apie jų gausumo kaitą duomenų nėra.

Grėsmės ir apsauga. Labai retai pasitaikanti rūšis dėl tinkamų augaviečių stokos. Saikingai birūs, smėlingi Nemuno krantai gana retas reiškinys – stiprios erozijos veikiamuose stačiuose šlaituose nespėja įsitvirtinti net terofitai; lėkštesnius greitai sutvirtina daugiametės augalijos velėna.
Norint rūšį išsaugoti, būtinos veiksmingos gamtotvarkos priemonės. Siūloma galimose buveinėse sukurti palankesnes augimo sąlygas: apriboti erozijos mastą arba pašalinti daugiametę žolinę augaliją, suformuoti mikroterasas diasporoms sulaikyti.

Informacijos šaltiniai

Lazdauskaitė Ž., 1980: Pūkelis – *Gnaphalium*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M., Jankevičienė, Lekavičius A.* (red.), Lietuvos TSR flora, 6: 52–54. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The plant grows on eroding slopes of riverbanks and wet sands. A few localities on the banks of the Nemunas River between Druskininkai and Kaunas are known. Nature management measures are recommended for the protection of the species.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Trispalvis astras

Aster tripolium L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA ASTRINIAI (*ASTERACEAE*)

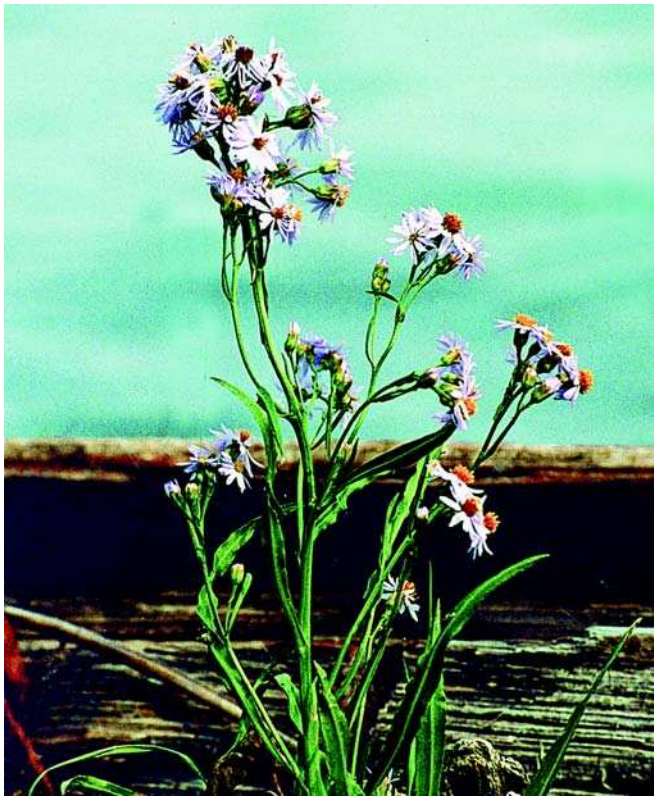
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

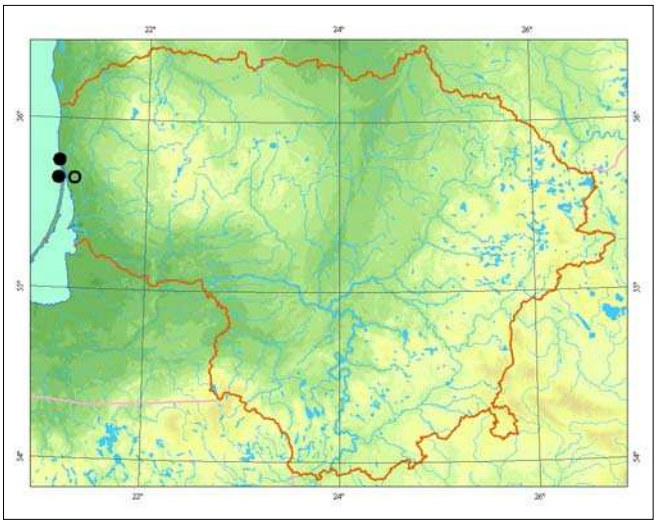
Paplitimas. Vidurio ir Rytų Europoje, Balkanuose, Kaukaze, Mažojoje ir Centrinėje Azijoje, Sibire, Tolimuosiuose Rytuose, Japonijoje, Kinijoje, Šiaurės Amerikoje, Šiaurės Afrikoje.
Lietuvoje labai reta rūšis. Auga tik Kuršių marių pakrantėje: Smeltės pusiasalyje ir Smiltynėje.

Biologija ir ekologija. Lietuvoje — daugiametis, kitur gali būti vienmetis arba dvimetis, 15—60 cm aukščio augalas. Dauginasi sėklomis. Žydi birželio—rugsėjo mėn. Halofitas. Auga ant apysūrio sąnašinio smėlio, dažnai užliejamose vietose.

Populiacijų gausumas. Literatūroje nurodoma, kad XX a. pradžioje *Aster tripolium* Kuršių marių pakrantėse augo gausiai. Šiuo metu Lietuvos pajūryje žinomos 3 *Aster tripolium* populiacijos. Smeltės pusiasalyje žydinčių augalų nedaug, jie nuolat užpilami uosto ar buitinėmis atliekomis, mindomi žvejų mėgėjų. Smiltynėje stebima

Gedimino Gražulevičiaus nuotrauka

populiacija, kurioje 20—30 žydinčių ir 10—15 nežydinčių augalų. Kopgalyje tarp marių krantą sutvirtinančių akmenų auga 15—20 žydinčių augalų. Kuršių nerijoje, pamaryje, kartkartėmis randama pavienių augalų.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė nykimo priežastis yra urbanizacija, mechaninis augaviečių suardymas.

Informacijos šaltiniai

Bandžiulienė R., Pakalnis R., 1984: Lietuvos pajūrio augalija ir jos apsaugos problemos. — Baltija, 60—71. — Vilnius.
Purvinas E., 1978: Biogeocenoz *Aster tripolium* i *Glaux maritima* — predstaviteli Krasnoj knigi Litovskoj SSR. — Ochrana i vostanovlenije rastitelnovo pokrova, 108—109. — Tartu.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Three populations are known to exist on the Lithuanian seacoast. Species distribution is limited by the absence of wet halophilous meadows. The localities have been damaged by different kinds of construction activities. The main threats are likely to be urbanisation and the lack of a habitat management system.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Gauruotoji žilė

Senecio congestus (R. Br.) DC.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA ASTRINIAI (*ASTERACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

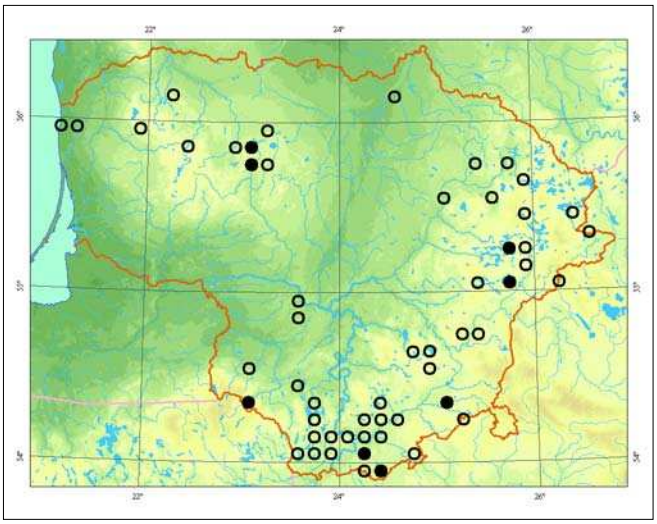
Paplitimas. Europoje, išskyrus pietinę dalį, Šiaurės Azijoje, šiauriniuose Šiaurės Amerikos regionuose. Lietuvoje aptinkama įvairiose šalies dalyse, bet dažnesnė Pietų Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Dvimetis žolinis augalas. Dauginasi sėklomis. Auga atvirose, laikinai užliejamose vietose, turtingame maisto medžiagų, humusingame, durpingame ar dumblingame dirvožemyje tiek natūraliose, tiek antropogeninėse buveinėse. Natūraliose buveinėse auga salpinėse ir pelkėtose pievose bei šaltiniuotose žemapelkėse, šaltiniuotose upelių ir ežerų pakrantėse, šlapiose pakrančių pievose, atvirose dumblingose upių ir ežerų pakrantėse. Pastarosiose vietose gauruotosios žilės dažniausiai aptinkamos pionierinėse augalų bendrijose. Antropogeninėse buveinėse aptinkamos tvenkinių krantuose, eksploatuojamuose durpynuose, šlapiose pakelėse ir grioviuose bei jų krantuose.

Populiacijų gausumas. Iš viso žinoma per 40 radaviečių. Naujų duomenų yra tik apie nedidelę radaviečių dalį.

Linos Jasiukonytės piešinys

Šios rūšies augalai dažniausiai auga pavieniui arba negausiomis grupelėmis, sąžalynus sudaro itin retai.

Grėsmės ir apsauga. Nedidelis augalų gausumas radavietėse atspindi ypatingą šios rūšies jautrumą nepalankioms ekologinėms sąlygoms. Todėl ne tik tinkamų buveinių naikinimas, bet ir jų keitimas – pelkių ir šlapių pievų sausinimas, upelių ir ežerų pakrančių pertvarkymas – kelia grėsmę rūšies išlikimui.

Informacijos šaltiniai

Lazdauskaitė Ž., 1980: Žilė – *Senecio*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M., Jankevičienė R., Lekavičius A.* (red.), Lietuvos TSR flora, 6: 135–144. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Senecio congestus is distributed in many districts of Lithuania, but it is more frequent in the southern part of the country. It is found in floodplains and swampy meadows, springfens, on spring rich banks and wet meadows of rivers and lakes, on open silty riverbanks and in the littoral zone of lakes. This species occurs in anthropogenic habitats such as pond banks, in exploited peatlands, along wet roadsides and on the edges of ditches as well.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Kalninė arnika

Arnica montana L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA ASTRINIAI (*ASTERACEAE*)

2 (V) kategorija

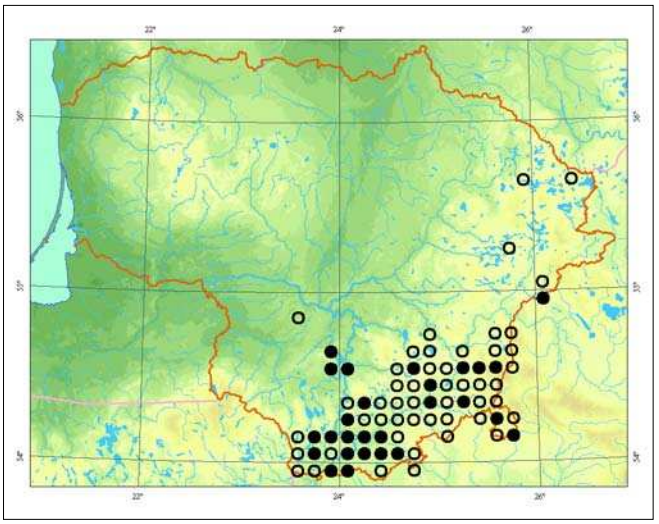
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m.

Paplitimas. Vakarų ir Vidurio Europos kalnuose (Pietų Skandinavijoje, Alpėse, Šiaurės Balkanuose, Pirėnuose, Karpatuose) ir Rytų Europos lygumose.
Lietuvoje auga tik pietinėje ir pietrytinėje dalyje, per kurią eina šiaurinė rūšies paplitimo riba. Toliausiai į šiaurę ir vakarus nutolusios radavietės buvo registruotos Kauno, Utenos ir Zarasų rajonuose. Šiuo metu jų būklė nėra žinoma.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 20–30 cm aukščio žolinis augalas. Žydi birželio–liepos mėn. Sėklos subręsta liepos–rugpjūčio mėn. Auga sausuose ir kintamo drėgnumo, nederlinguose kerpiniuose ir brukniniuose pušynuose, putokšliniuose briedgaurynuose. Kalninė arnika yra vaistinis, dekoratyvus augalas.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Šviesiuose pušynuose ir briedgaurynuose kalninės arnikos auga įvairaus dydžio grupėmis, užimančiomis iki kelių dešimčių kvadratinių metrų. Tankesniuose pušynuose randami pavieniai augalai ar nedidelės jų grupelės. Visose arnikų populiacijose žydintys augalai sudaro ne daugiau kaip 15 proc.

Grėsmės ir apsauga. Gali nykti dėl miškų kirtimo, pievų arimo, ganymo ar šienavimo nutraukimo. Kalninių arnikų žiedynų rinkimas vaistinei žaliavai mažina dauginimosi ir plitimo galimybes.
Pievas, kuriose auga kalninės arnikos, būtina šienauti ne rečiau kaip kas 2–3 metai, rugsėjo pabaigoje, o šieną išvežti.

Informacijos šaltiniai

Lazdauskaitė Ž., 1980: Arnika – *Arnica*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M., Jankevičienė R., Lekavičius A.*, (red.), Lietuvos TSR flora, 6: 134–135. – Vilnius.
Penkauskienė E., Rimkienė S., 1991: Ekologo-biologičeskie osobennosti dikorastuščikh i okulturennykh vidov lekarstvennykh rastenij Litvy. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Arnica montana occurs in dry pine forests and meadows in southeastern Lithuania. Population decline is caused by forest clearing and flower picking.

Aprašė Birutė Karpavičienė

Siauralapis dumblialaiškis

Alisma gramineum Lej.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA DUMBLIALAIŠKINIAI (*ALISMATACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2003 m.

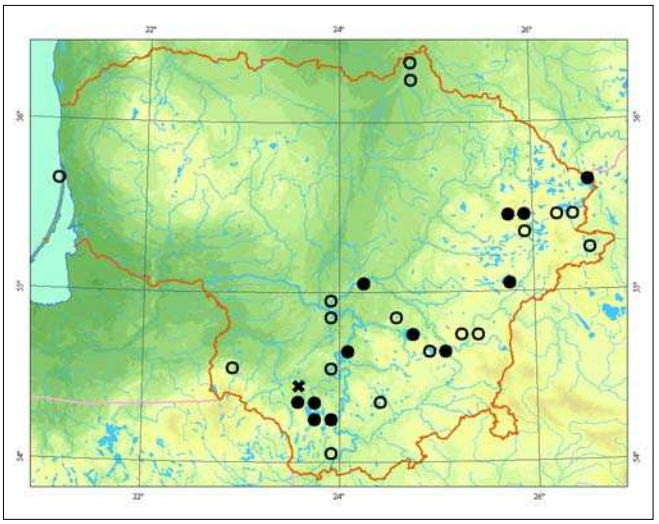
Paplitimas. Šiaurės pusrutulyje: Europoje, Azijoje, Šiaurės Afrikoje, Šiaurės Amerikoje.
Daugiausia radaviečių Pietų ir Rytų Lietuvoje. Labai mažai radaviečių šiaurinėje šalies dalyje, vakarinėje dalyje rūšis rasta tik Kuršių mariose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis augalas trumpu sustorėjusiu šakniastiebiu ir pamatinių lapų skrotele. Vandeninės formos turi tik bekočius, linijiškus, iki 1 m ilgio lapus, tarpinės – linijiškus ir plūduriuojančius, antžeminės – tik siaurai lancetiškus apie 10 cm ilgio kotuotus lapus. Žydi liepos–rugpjūčio mėn. Subrandina daugybę sėklų, kurios dugno nuosėdose sudaro sėklų banką. Pavasarį seklumose sudygę augalai iki rudens gali subręsti ir išbarstyti sėklas. Peržiemoja tik vandens apsemtose augavietėse augantys augalai. Auga gėluose ir posūriuose vandens telkiniuose: ežeruose, tvenkiniuose, upių ir marių pakrantėse. Labai vešlūs sąžalynai pastebėti žuvininkystės tvenkiniuose.

Populiacijų gausumas. Gausiausia šiuo metu žinoma populiacija (keli tūkstančiai individų) yra Vievio ežere, kuriame didesni ar mažesni siauralapių dumblialaiškių sąžalynai aptinkami iki 2 m gylio. Gerokai skurdesnės Tauragno (apie 500 kerų), Dusios (apie 100 kerų) ir Obelijos (apie 200 kerų) ežerų populiacijos. Trakų Vokės žuvininkystės tvenkinių populiacijoje gali būti daugiau kaip 5 000 kerų. Daugelyje

Zofijos Sinkevičienės nuotrauka

senesnių radaviečių populiacijų būklė nežinoma, tikrai išnykusi Žuvinto ežere.

Grėsmės ir apsauga. Natūraliose augavietėse nyksta dėl vandenų eutrofizacijos ir konkurencijos su kitais augalais, ypač aukštaisiais helofitais ir siūliniais žaliadumbliais. Taip pat kenkia vandens tarša, krantų pertvarkymas, upių vagų tiesinimas, vandens lygio reguliavimas.

Informacijos šaltiniai

Šarkinienė I., 1961: Rytų ir Pietų Lietuvos TSR ežerų makrofitų floristinė ir morfologinė-ekologinė analizė. – Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Biologija, 1: 159–194.
Šarkinienė I., 1963: Papliauškiniai – *Alismataceae*. – Kn: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 92–102.
Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS, HSUD.

Summary

The majority of localities are situated in southern and eastern Lithuania, with only one recorded in the west (Curonian Lagoon). The most abundant currently known population is in Lake Vievis (thousands of individuals), while populations in the Tauragnai, Dusia, Obelija lakes and in the Trakų Vokė fishery ponds are also rather abundant. In many earlier existing localities population status is unknown; in Lake Žuvintas the population is definitely extinct.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Lancetinis dumblialaiškis

Alisma lanceolatum With.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA DUMBLIALAIŠKINIAI (*ALISMATACEAE*)

3 (R) kategorija

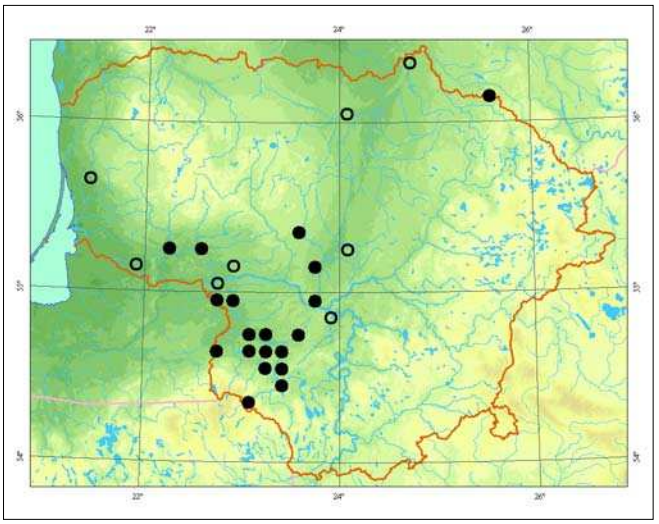
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1991 m.

Paplitimas. Natūraliai auga Europoje, Azijoje, Šiaurės Afrikoje. Introdukuota Šiaurės ir Pietų Amerikoje, Australijoje.
Lietuvoje yra šiauriniame rūšies arealo pakraštyje. Paplitimas susijęs su derlingų dirvožemių rajonais. Daugiausia radaviečių Vidurio Lietuvoje, labai mažai vakarinėje dalyje. Naujausios radavietės aptinkamos pietvakarinėje šalies dalyje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, iki 1 m aukščio augalas su lancetiškų kotuotų lapų skrotele ir šakotu žiedynu. Auga sekliuose stovinčiuose ir tekančiuose vandenyse: upių, upelių, griovių, senvagių, tvenkinių, kūdrų pakraščiuose, apleistų kelių ir tarpkalvių balose. Dauginasi vegetatyviniu būdu ir sėklomis, kurios sudygsta vandeniui nusekus. Nusekusių vandens telkinių pakrantėse susidaro tankūs sudygusių lancetinių dumblialaiškių ir vienmečių augalų sąžalynai. Vėliau didelė dalis augalų sunyksta, pavieniai kerai auga vandens telkinių seklumose arba helofitų bendrijose. Rūšies biologija ir ekologija Lietuvoje ištirta nepakankamai.

Zofijos Sinkevičienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Natūraliose augavietėse, esant vidutiniam vandens lygiui, cenopopuliacijos dažniausiai negausios, sudarytos iš pavienių kerų. Gausios juvenilinių augalų populiacijos susiformuoja pradinėmis dirbtinių vandens telkinių užžėlimo stadijomis, nusekusių vandenų pakraščiuose, kur vėliau, dėl konkurencijos su kitais augalais, individų skaičius mažėja.

Grėsmės ir apsauga. Rūšis yra arealo pakraštyje. Nyksta dėl dirbtinio vandens režimo pokyčių: sausinimo, upių tiesinimo, hidrografinio tinklo pertvarkymo.

Informacijos šaltiniai

Šarkinienė I., 1963: Papliauškiniai — *Alismataceae* — Kn: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 92—102.
Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS, HSUD.

Summary

The distribution of the species in Lithuania is associated with regions having fertile soils. The newest localities are concentrated in the southwestern part of the country. The populations are usually sparse, formed of sporadic plants. Abundant populations of juvenile plants form, on the exposed shores of dried out water bodies. The distribution and biology of the species has not been sufficiently studied.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Menturlapė ežerutė

Hydrilla verticillata (L. f.) Royle

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA VANDENPLŪKINIAI (*HYDROCHARITACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

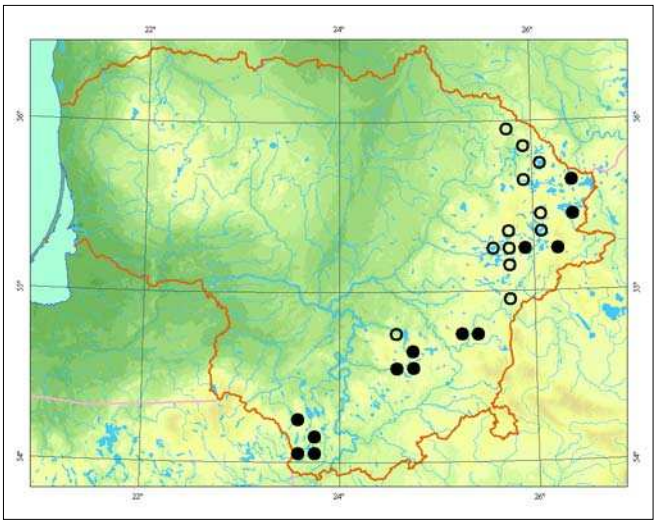
Paplitimas. Savaime rūšis paplitusi Europoje, Pietų ir Rytų Azijoje, Afrikoje ir Australijoje. Šiaurės Amerikoje introdukuota XX a. viduryje, kur tapo invazine rūšimi. Europoje gana reta.
Lietuvoje yra šiaurrytiniame arealo pakraštyje. Paplitusi tik Baltijos aukštumų ežeruose. Naujesnės radavietės aptinkamos Ignalinos, Zarasų, Švenčionių, Vilniaus, Trakų, Lazdijų rajonuose.

Biologija ir ekologija. Povandeninis, daugiametis, silpnai įsišaknijantis augalas. Stiebai su menturiškai išsidėsčiusiais lapais, šakoti, siekia iki 2 m ilgio. Augalai būna vienanamiai arba dvinamiai, tačiau manoma, kad europinėje arealo dalyje vyriški žiedai nesusidaro. Lietuvoje žydinčių augalų nepastebėta. Dauginasi vegetatyviniu būdu – stiebo dalimis ir turionais, kurie žiemoja vandens telkinių dumble. Auga stovinčiame ir lėtai tekančiame vandenyje (ežeruose, tvenkiniuose), 1–3 (6) m gylyje.

Populiacijų gausumas. Daugelyje žinomų radaviečių menturlapių ežeručių populiacijos buvo labai gausios. Pastebėta, kad išplito dirbtiniuose vandens telkiniuose (Antalieptės, Bagdanonių tvenkiniuose). Daugelyje seniai žinomų radaviečių populiacijų būklė nežinoma. Viena iš gausiausių populiacijų Lentvario ežere jau išnyko.

Zofijos Sinkevičienės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę kelia vandens tarša ir eutrofizacija. Nors augalas pakenčia eutrofines sąlygas, nyksta dėl vandens skaidrumo mažėjimo ir konkurencijos su kitais, vandens augalais.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R. ir kt., 1980: Naujos Lietuvos florai augalų rūšys ir papildomos retų rūšių radimvietės. – Kn. *Natkevičaitė-Ivanauskienė M., Jankevičienė R., Lekavičius A.*, Lietuvos TRS flora, 6: 271–312.
Sinkevičienė Z., 2000: *Hydrilletum verticillati* Tomaszewicz 1979 – menturlapinis ežerutynas – Kn.: *Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z.* (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 129–130. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS, HSUD.

Summary

In Lithuania the species is at the northeastern border of its distribution range. It is distributed only in lakes in the Baltic highlands. Recent localities are situated in the Ignalina, Zarasai, Švenčionys, Vilnius, Trakai and Lazdijai districts. The populations are usually abundant, but in many earlier localities their status is unknown. The species becomes extinct in rapidly overgrowing eutrophic lakes.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Pajūrinė narytžolė

Triglochin maritimum L.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA NARYTŽOLINIAI (*JUNCAGINACEAE*)

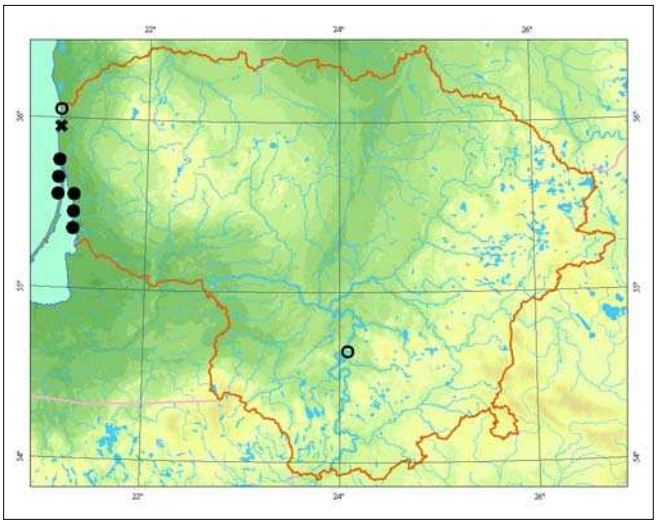
2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Europoje, išskyrus pietinius regionus, Vakarų Azijos kalnų regionuose, Šiaurės Azijoje, Šiaurės ir Pietų Amerikoje.
Lietuvoje yra rasta prie Birutės šaltinių (Birštone), Klaipėdoje ir Klaipėdos bei Šilutės r., Kuršių marių pakrantėse, Šventosios upės krantuose (Kretingos r.). Buvo aptinkama ir Palangoje, bet išnyko sureguliavus Ronžės upės vagą.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Dauginasi sėklomis, bet tinkamoje augavietėje gali išplisti ir šakniastiebiais. Druskomėgis, aptinkamas perteklingai drėkinamose augavietėse. Pajūrinių narytžolių retumą Lietuvoje lemia siaura ekologinė niša ir tinkamų augaviečių retumas. Auga druskingų vandens telkinių krantuose ir sūriu vandeniu periodiškai užliejamuose plotuose, prie druskingų šaltinių versmių. Negausių sąžalynų yra Kuršių marių ir nendrynų retmėse, o pamario užliejamose pievose pajūrinės narytžolės auga dvieiliuose viksvynuose (*Caricetum distichae*), rečiau — šlapiuose krantuose baltųjų smilgų (*Agrostis stolonifera*) sudaromose bendrijose.

Populiacijų gausumas. Pagal esamus duomenis augalų gausumas populiacijose yra nevienodas. Dažniausiai augalai pavieniai, didelių sąžalynų nesudaro. Tik pamario užliejamose pievose į vakarus nuo Dituvos ir į šiaurę nuo Kintų pajūrinės narytžolės gausios, išplitusios dideliuose, kelių hektarų dydžio plotuose.

Jono Augustausko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Augaviečių naikinimas ir jų būklės keitimas: Kuršių marių ir upių krantų pertvarkymas, sausinimas ir vandens tarša. Dėl sausinimo ir eutrofizacijos atsiranda antriniai šiai rūšiai grėsmę keliantys veiksniai — augavietės apauga nendrėmis ir krūmais. Norint tokiuose pažeistuose plotuose išsaugoti pajūrines narytžoles, reikalingos tvarkymo priemonės.

Informacijos šaltiniai

Purvinas E., 1963: Liūnsarginiai — *Juncaginaceae*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 88—92. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Most localities are in fact the largest populations of this species, and are concentrated on the banks of the Curonian Lagoon. There are some localities on springy river banks and saline springfens in the Kretinga district and in Birštonas as well.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Smailialapė plūdė

Potamogeton acutifolius Link

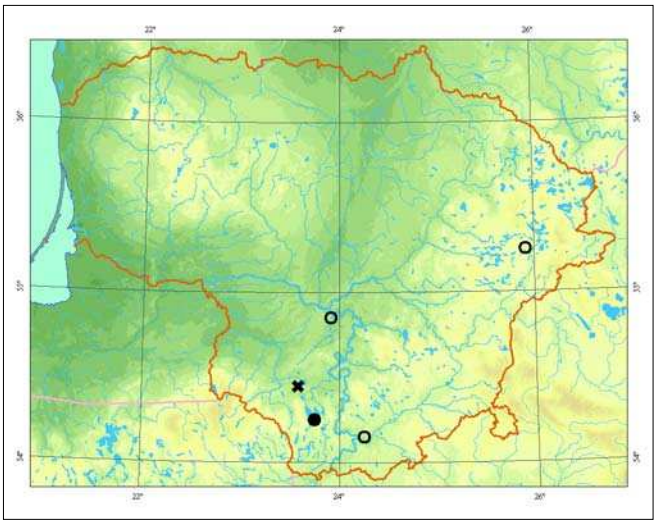
KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA PLŪDINIAI (*POTAMOGETONACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2003 m.

Paplitimas. Ištisinis arealas apima Europą, atskirų radaviečių yra Rytų Azijoje.
Lietuvoje aptinkama už šiaurinės ištisinio arealo ribos (šiauriau randama Latvijoje, nerandama Estijoje). Lietuvoje paplitimas ištirtas nepakankamai, nes ši rūšis dažnai painiojama su *P. compressus* arba panašios išvaizdos hibridais (*P. acutifolius* × *P compressus, P. acutifolius* × *P. friesii*). Augalų, artimiausių tipiškiems, rasta Luknos ežere (Švenčionių r.), Žmoginio ežere (Ignalinos r.) ir Menkutyje (Lazdijų r.) (kastinis). Gali augti ir gretimuose ežeruose.

Biologija ir ekologija. Povandeninis augalas, iškeliantis virš vandens žiedynus. Stiebas 60 cm ilgio, suplotas. Žydi birželio–rugpjūčio mėn. Dauginimosi sėklomis nepastebėta ir detaliai netirta. Gali būti, kad dėl nepalankių klimato sąlygų sėklos nesubręsta. Visi rasti augalai yra išaugę iš turionų, kuriais ši plūdė vegetatyviniu būdu dauginasi, plinta ir žiemoja. Auga nedideliuose ir sekliuose vandens telkiniuose: mažuose ežeruose, kūdrose, tvenkiniuose. Piečiau Lietuvos esančiuose kraštuose sudaro *Potamogetonetum acutifolii* bendrijas.

Populiacijų gausumas. Dabartinė populiacijų būklė nežinoma. Išnykusi Žuvinto ežere.

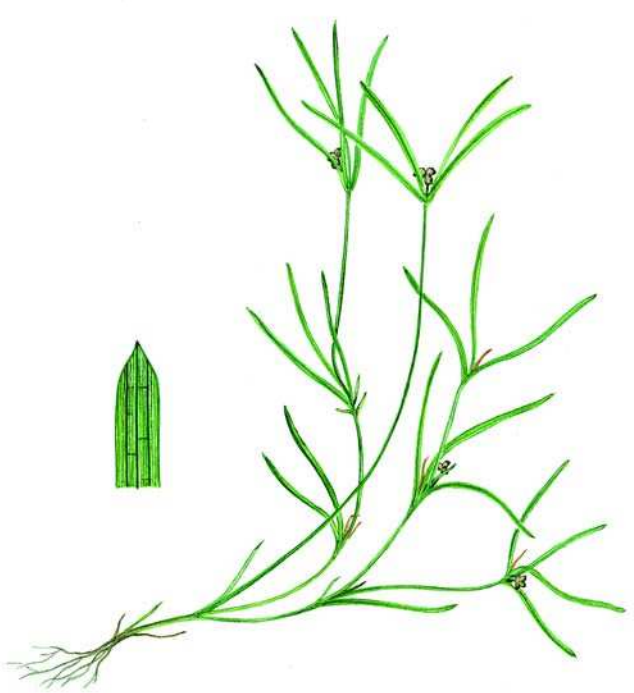
Grėsmės ir apsauga. Gali būti nustatytos nuodugniau ištyrus rūšies biologiją.

Informacijos šaltiniai

Galinis V., 1963: Plūdiniai – *Potamogetonaceae*. – Kn. *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 34–80 – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
In Lithuania this species is beyond the northern border of its distribution range. According to current data, the species is very rare in Lithuania, but its distribution is insufficiently studied. Only one locality has been recorded since 1991. The current state of populations is unknown. It is definitely extinct in Lake Žuvintas.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Linos Jasiukonytės piešinys

Meinshauzeno plūdė

Potamogeton × meinshauzenii Juz.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA PLŪDINIAI (*POTAMOGETONACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1991 m.

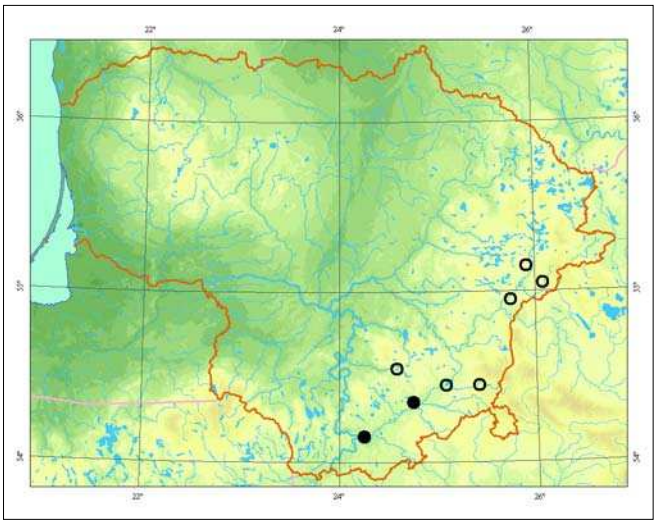
Paplitimas. Endeminė Rytų Europos šiaurinės dalies rūšis, paplitusi Rusijos šiaurinėje ir šiaurvakarinėje dalyje, Estijoje, Lietuvoje. Tikslios paplitimo ribos nėra nustatytos dėl neaiškios šios hibridinės rūšies kilmės ir panašumo su artimomis rūšimis.
Lietuvoje reta rūšis, paplitusi tik pietrytinių ir rytinių rajonų (Šalčininkų, Varėnos, Trakų, Švenčionių) upėse.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis vandens augalas. Stiebai 1–2 m ilgio, su linijiškais lapais, dugne įsišaknijančiais šakniastiebiais. Lietuvoje nežydi ir vaisių nemezga. Dauginasi ir plinta tik vegetatyviniu būdu. Auga srauniose šaltiniuotose upėse ir upeliuose. Neretai sudaro didelius, iki 80 proc. vagos užimančius sąžalynus, kartais mažesnius – ant povandeninių seklumų. Šios rūšies sudaromos bendrijos priskiriamos prie *Potamogetonetum meinshausenii* asociacijos (*Ranunculion fluitantis* sąjunga).

Populiacijų gausumas. Nuo 1990 m. aptiktose naujose arba patikrintose senose radavietėse (Versekos, Merkio, Skroblaus, Verknės upėse) populiacijos buvo gausios – augalai sudarė tankius sąžalynus (iki 1 km ilgio ruožuose), užėmė iki 80 proc. viso vagos ploto. Sąžalynų tankis ir užimamas plotas šiek tiek kinta. Pastebėta, kad sąžalynų plotai smarkiai sumažėja kitais metais po ilgalaikių vasaros poplūdžių.

Zofijos Sinkevičienės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Augalų gyvybingumas gali sumažėti dėl vyraujančio vegetatyvinio dauginimosi būdo. Populiacijų gausumą laikinai sumažina ilgalaikiai dideli vasaros poplūdžiai. Nepalankūs antropogeniniai veiksniai: vandens tarša, upių vagų tiesinimas, patvenkimas, dugno nuosėdų šalinimas.

Informacijos šaltiniai

Galinis V., Meinshauseno plūdė (*Potamogeton × meinshausenii* Juz.) Lietuvos TSR floroje. – Biologija (Vilnius), 16: 107–110.
Minkevičius A. ir kt., 1980: Papildymai ir pataisymai „Lietuvos TSR“ I–V tomams. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M., Jankevičienė R., Lekavičius A.* (red.), Lietuvos TSR flora, 6: 271–312. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The species is rare in Lithuania, distributed only in fast flowing, springy rivers in the southeastern and eastern regions of the country. In recent (after 1990) and checked former localities the plant grows in large patches covering more than half the riverbed. Sometimes it grows sparsely in communities of other aquatic plants.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Siūlinė plūdė

Potamogeton trichoides Cham. et Schltdl.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA PLŪDINIAI (*POTAMOGETONACEAE*)

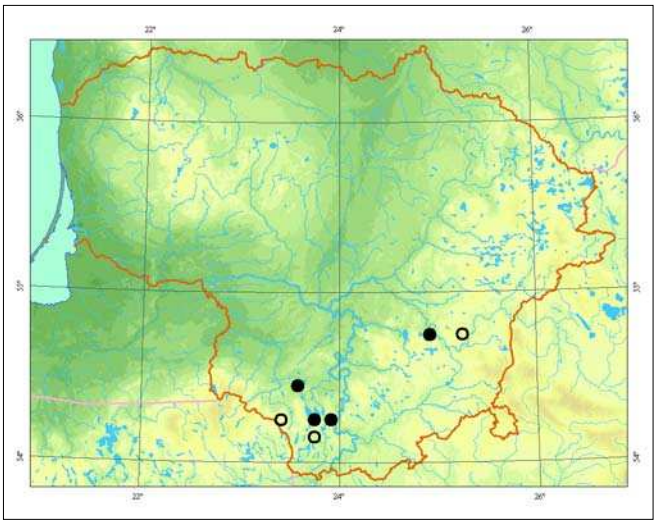
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2003 m.

Paplitimas. Pagrindinis arealas Europoje, apima nedidelę dalį Azijos ir Afrikos.
Lietuvoje rūšis labai reta, arti šiaurinės arealo ribos. Rasta Alytaus, Lazdijų, Trakų r. ir Vilniaus apylinkėse, išnykusi Žuvinto ežere.

Biologija ir ekologija. Labai gležnas daugiametis povandeninis augalas, iškeliantis į paviršių žiedynus. Stiebas siūliškas, 30–60 cm ilgio, labai šakotas. Žydi birželio–rugpjūčio mėn. Dažniausiai žiedyne subręsta tik viena sėkla. Auga sekliuose stovinčiuose arba labai lėtai tekančiuose vandenyse. Kadangi auga žiemą iki dugno įšąlančiuose vandens telkiniuose, pavasarį turėtų išaugti iš turionų arba sėklų. Natūraliuose vandens telkiniuose auga nedidelėmis grupėmis, dirbtiniuose – pradinėmis augimo stadijomis arba po pakartotinio išvalymo sudaro didelius sąžalynus.

Populiacijų gausumas. Labai gausios populiacijos stebėtos tik dirbtiniuose vandens telkiniuose. 1992 m. siūlinių plūdžių populiacija buvo aptikta tvenkinyje prie Rykantų (Trakų r.). Ji sudarė apie 2 m pločio juostą nuo tvenkinio pakraščio. Augo iki 1 m gylio. Rūšis šioje augavietėje išsilaikė iki šiol, tačiau daug mažesniame plote, nes plūdes nukonkuravo kitos augalų rūšys. 1998 m. Aleknonių kaimo (Alytaus r.) kūdroje aptikta tuo metu visą jos plotą užėmusi populiacija. Kelerius metus jos gausumas kito (priklausė nuo kūdros valymo dažnumo ir pašalinamo augalų kiekio). Kitų populiacijų dabartinė būklė nežinoma.

Zofijos Sinkevičienės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl konkurencijos su kitais vandens augalais, dėl vandenų taršos.
Reikėtų saikingai valyti užželiančius dirbtinius vandens telkinius.

Informacijos šaltiniai

Galinis V., 1963: Plūdiniai – *Potamogetonaceae*. – Kn. *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 34–80 – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, HSUD.

Summary
The species is very rare in Lithuania; here it is close to the northern border of the distribution range. It has been recorded in the southern and southeastern parts of the country. There have been only five new localities since 1990, and it is extinct in Lake Žuvintas. The most abundant populations are found in artificial water bodies. In natural habitats the populations are sparse; the major threats are competition with other plants and water pollution.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Pelkinė vandensargė

Zannichellia palustris L.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA VANDENSARGINIAI (*ZANNICHELLIACEAE*)

3 (R) kategorija

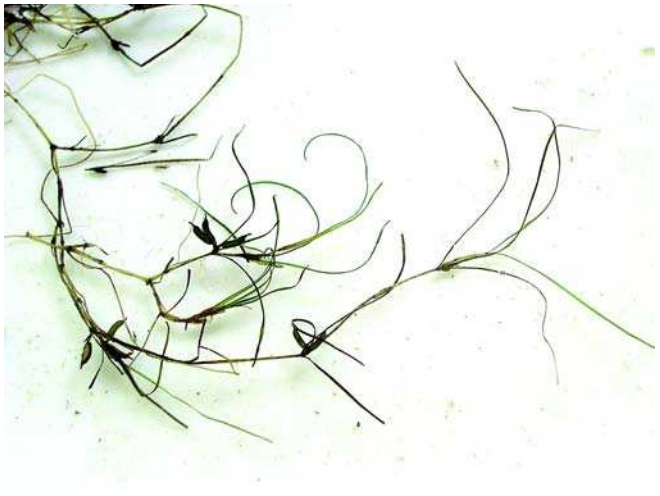
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Kosmopolitė.
Lietuvoje pirmą kartą aptikta 1956 m. Seirijų ežere (Lazdijų r.). Ilgą laiką apie šios rūšies paplitimą nebuvo jokių žinių. 1997–1998 m. rasta Drūkšių (Zarasų r.), Obelijos (Alytaus r.), Vištyčio (Vilkaviškio r.) ežeruose, daugiausia radaviečių Kuršių mariose.

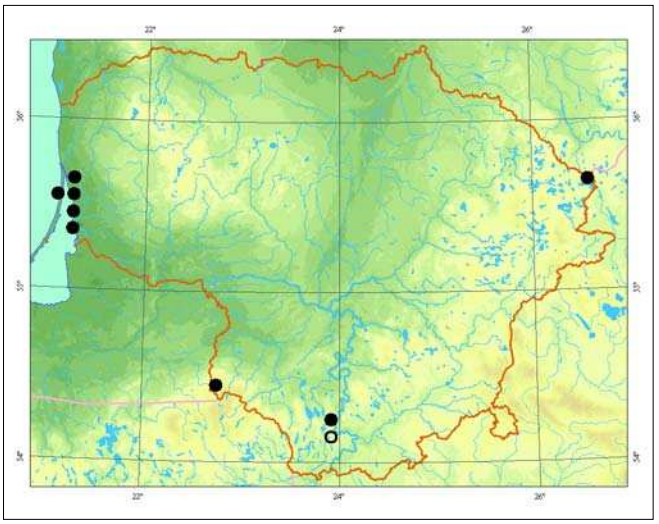
Biologija ir ekologija. Daugiametis povandeninis augalas. Stiebas laibas, 10–40 cm ilgio, šliaužiantis, gausiai šakotas, ties tarpubambliais įsišaknijantis. Lapai linijiški, beveik siūliški. Žydi ir vaisius subrandina po vandeniu. Vienanamis augalas. Vaisiai išauga ir subręsta liepos–rugpjūčio mėn. Auga ir gėlo, ir posūrio vandens telkiniuose – ežerų ir marių seklumose.

Populiacijų gausumas. Gausiausia gėlavandenė pelkinių vandensargių populiacija aptikta Vištyčio ežere. Čia vandensargės auga iki 1–2 m gylio beveik visame Lietuvai priklausančiame ežero pakraštyje. Seklumose užima 50–80 proc. bendrijų ploto. Kuršių mariose tankiausi sąžalynai susiformuoja atviruose marių plotuose, neapaugusiose kitais augalais seklumose.

Grėsmės ir apsauga. Vandens tarša ir eutrofizacija. Eutrofizuotose augavietėse negali konkuruoti su stambiais vandens ir pakrančių augalais, siūliniais dumbliais.

Zofijos Sinkevičienės nuotrauka

Informacijos šaltiniai
Galinis V., Ragaišytė J., 1973: Kai kurių retų Lietuvos TSR augalų naujos radimvietės. – Biologija, 12: 25–29.
Sinkevičienė Z., 1998: Nauji duomenys apie *Zannichellia palustris* L. ir jos bendrijas Lietuvoje. – Botanica Lithuanica, 4 (3): 335–340.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
In 1956 the species was recorded for the first time in Lithuania (Lazdijai distr.). In 1997–1998 it was found in four inland lakes and in the Curonian Lagoon where it grows in both freshwater and brackish habitats. The most abundant freshwater population occurs in Lake Vištytis. It is close to extinction in Lake Drūkšiai.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Lankstusis plukenis

Najas flexilis (Willd.) Rostk. et W. L. E. Schmidt

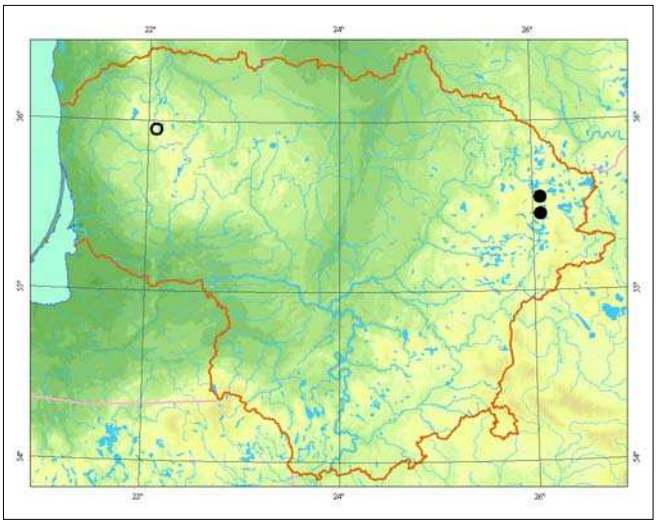
KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA PLUKENINIAI (*NAJADACEAE*)

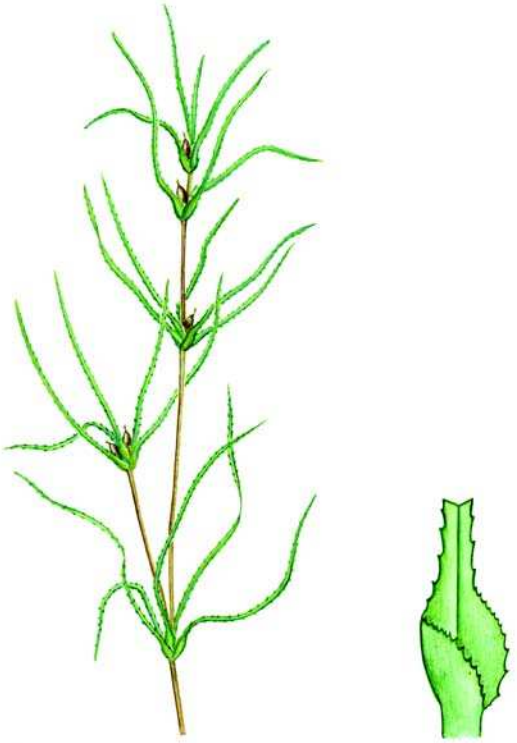
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2003 m.
Įrašyta į Berno konvencijos I, ES Buveinių direktyvos II priedus.

Paplitimas. Šiaurės ir Vidurio Europoje, Šiaurės Azijoje, Šiaurės Amerikoje. Visoje Europoje labai reta ir nykstanti rūšis.
Lietuvoje yra pietiniame arealo pakraštyje, labai reta. Rasta Sągardo ežere (Ignalinos r.) ir Germanto ežere (Telšių r.). Paplitimas Lietuvoje ištirtas nepakankamai.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, gležnas povandeninis augalas. Lietuvoje rasti augalai labai žemi, 4–5 cm aukščio, nors gali siekti 30–40 cm. Žiedai ir vaisiai išauga lapų pažastyse. Manoma, kad lankstusis plukenis dauginasi tik sėklomis. Lietuvoje augalai su subrendusiais vaisias surinkti rugpjūčio mėn. Sągardo ežere auga labai negausiai, 2–3 m gylyje, kartu samanomis (*Drepanocladus fluitans, Drepanocladus aduncus, Fontinalis antipyretica*), maurabragūnais (*Chara strigosa, Chara contraria, Nitella*) ir žiediniais augalais (*Najas minor, Batrachium circinatum*). Germanto ežere augo maurabragūnų (*Charetum asperae*) bendrijoje.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. 1998 m. Sągardo ežere lankstusis plukenis buvo labai negausus, vėliau jis nebuvo stebėtas. Germanto ežero populiacijos būklė nežinoma. Šių vienmečių augalų gausumas kiekvienais metais gali kisti.

Grėsmės ir apsauga. Lankstusis plukenis, kaip vienmetis augalas, negali konkuruoti su daugiamečiais vandens augalais. Jam gyvuoti reikalingi neužžėlę vandens telkinių dugno plotai. Nyksta dėl vandens eutrofizacijos, taršos.
Būtina stebėti žinomų populiacijų būklę, ieškoti naujų radaviečių.

Informacijos šaltiniai

Sinkevičienė Z., 2001: *Najas flexilis* ir *Najas minor* Lietuvoje. – Botanica Lithuanica, 7 (2): 203–208.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Very rare in Lithuania, recorded only in two lakes situated in the western and eastern parts of the country. The distribution of this species in Lithuania has been insufficiently studied. In 1998 in Lake Sągardas (Ignalina distr.) the population was rather sparse. The state of the population in Lake Germantas (Telšiai distr.) is unknown.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Didysis plukenis

Najas marina L.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA PLUKENINIAI (*NAJADACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1984 m.

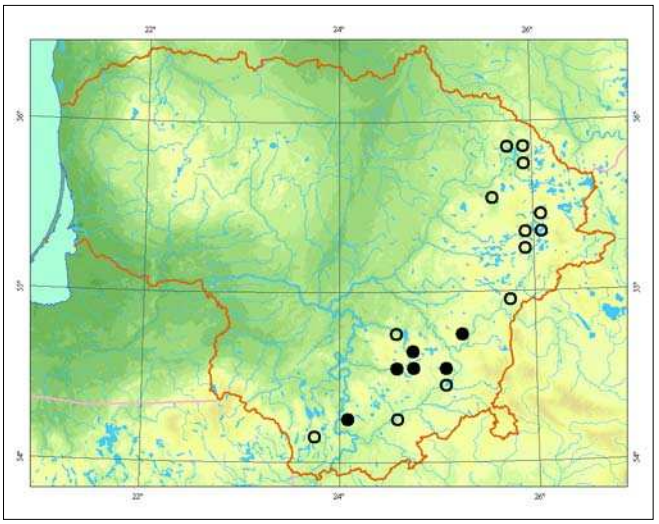
Paplitimas. Daugiausia paplitusi šiaurės pusrutulio vidutinio ir prieatogrąžių klimato juostose. Gana reta rūšis visame areale.
Lietuvoje rūšis aptinkama tik Baltijos aukštumų ežeruose. Daugiausia radaviečių Lazdijų, Trakų, Utenos, Zarasų r. ežeruose, pavienės — Alytaus, Varėnos, Vilniaus, Švenčionių r. ežeruose.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, trapus, povandeninis, iki 0,6 m aukščio augalas. Dauginasi vegetatyviniu būdu ir sėklomis. Žiedai vienalyčiai. Lietuvoje žydintys augalai pastebėti liepos mėn., subrendusios sėklos — rugpjūčio mėn. Manoma, kad sėklas platina vandens paukščiai, o perėjimas per paukščių virškinimo traktą skatina jų daigumą. Auga nedideliuose ežeruose ir didesnių ežerų įlankose, 0,5—7 m gylyje. Sudaro *Najadetum marinae* bendrijas, auga maurabragūnų ir žiedinių augalų bendrijose.

Populiacijų gausumas. Paprastai didžiųjų plukenių cenopopuliacijos yra negausios, sudarytos iš pavienių augalų, įeinančių į kitų augalų bendrijų sudėtį. Gausesnės monodominantinės populiacijos susiformuoja neužžėlusiose kitais augalais ežerų seklumose. (Sienio ežere, Trakų r.). Praėjusio amžiaus viduryje gausiausia populiacija aprašyta Zarasų r. Girininkijos ežere (plotas 2 ha), kur didieji plukeniai vyravo iki 4,5 m gylio. Daugelyje senų radaviečių populiacijų būklė nežinoma.

Broniaus Šablevičiaus nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę kelia vandens tarša ir eutrofizacija. Gilesnėse augavietėse nyksta dėl vandens skaidrumo mažėjimo, seklesnėse — kaip vienmetis augalas, negalintis konkuruoti su daugiamečiais vandens augalais.

Informacijos šaltiniai

Galinis V., 1958: Didžiojo plukenio — *Najas marina* L. paplitimas Girininkijos ežere. — Vilniaus ped. i-to darbai, 7: 169—172.
Sinkevičienė Z., 2000: *Najadetum marinae* Fukarek 1961 — didysis plukenynas — Kn.: *Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z.* (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 86—87. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS, HSUD.

Summary

Rather rare in Lithuania, recorded in exceptional cases in the inland lakes of the Baltic highlands. Populations are usually sparse, more abundant only in the shallows of lakes not overgrown with other plants. In many earlier localities the state of populations is unknown.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Mažasis plukenis

Najas minor All.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA PLUKENINIAI (*NAJADACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

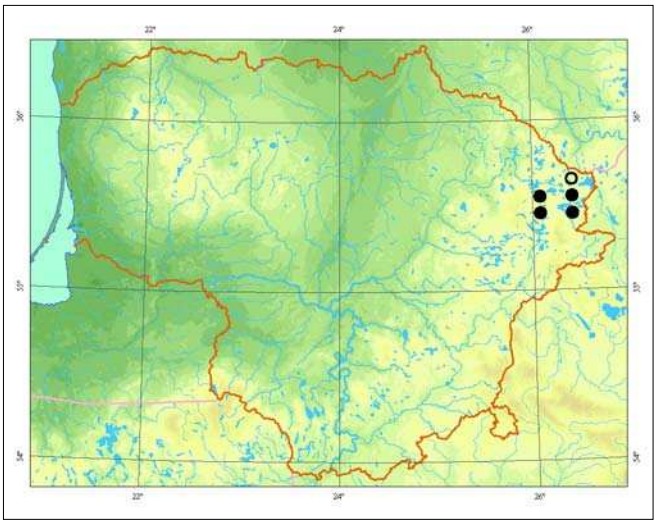
Paplitimas. Natūraliai rūšis paplitusi Pietų ir Vidurio Europoje, Šiaurės Afrikoje, Azijoje, introdukuota Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje nuo 1900 m. žinomos radavietės yra rytinėje dalyje: Skritelio ežere (Zarasų r.), Sągardo ir Alksno ežeruose (Ignalinos r). Paplitimas Lietuvoje ištirtas nepakankamai.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, povandeninis, dugne įsišaknijantis augalas. Dauginasi sėklomis. Žydi ir sėklas subrandina po vandeniu. Lietuvoje gausiai derantys augalai rasti rugpjūčio mėn. Gali būti, kad šie vienmečiai augalai išauga ne kiekvienais metais. Sągardo ežere mažasis plukenis rastas augantis 1–3 m gylyje, kartu su samanomis (*Drepanocladus aduncus*), maurabragiais (*Chara strigosa*) ir žiediniais augalais (*Najas flexilis*, *Batrachium circinatum*, *Elodea canadensis*, *Myriophyllum spicatum*). Alksno ežere auga apie 1 m gylyje, siauroje dugno juostoje tarp pakrantės helofitų ir povandeninių maurabragūnų sąžalynų. Labai panašioje augavietėje mažieji plukeniai augo ir Skritelio ežere.

Populiacijų gausumas. Gausiausia šiuo metu žinoma populiacija yra pietvakarinėje Alksno ežero dalyje, kur gali būti apie 1 000 individų. Sągardo ežere 1998 m. mažasis plukenis kiek gausesnis buvo tik augavietėje šiaurrytinėje ežero dalyje. Skritelio ežere 1997 m. rūšis neaptikta, tačiau negalima tvirtinti, kad ji išnyko. Dabartinė šios populiacijos būklė nežinoma.

Zofijos Sinkevičienės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Vandens telkinių eutrofizacija ir su tuo susijęs jų užaugimas, tarša.
Reikia ieškoti naujų radaviečių, stebėti žinomų augaviečių ir populiacijų būklę.

Informacijos šaltiniai

Sinkevičienė Z., 2001: *Najas flexilis* ir *Najas minor* Lietuvoje. – Botanica Lithuanica, 7 (2): 203–208.
Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS.

Summary

The species is very rare in Lithuania. Since 1900 it has been recorded only in three lakes in the eastern part of the country. The most abundant populations currently recorded are in Lake Alksnas (Ignalina distr.).

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Taurinė pudmė

Tofieldia calyculata (L.) Wahlenb.

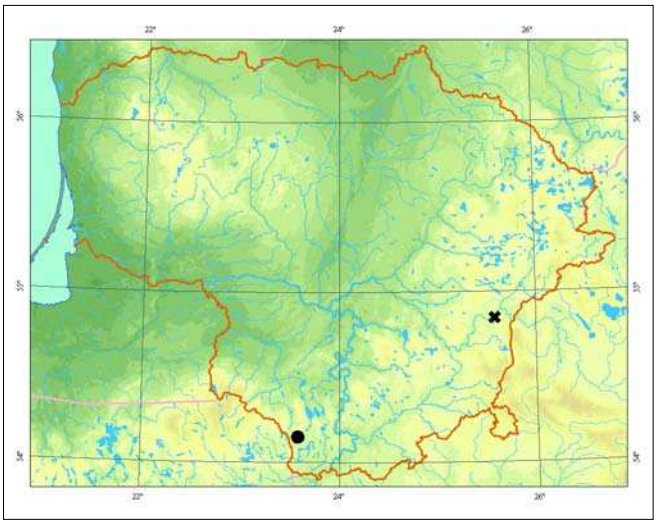
KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA MELANTINIAI (*MELANTHIACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Šiaurės, Vakarų ir Vidurio Europoje, Pietų Europos kalnuose. Rytų Europoje paplitusi iki Dnepro. Lietuvoje rūšis yra už šiaurrytinės ištisinio arealo ribos. Anksčiau šalyje buvo aptikta Lygainiuose (Trakų r., 1822) ir Nemenčinės apylinkėse, Tuščevėlės kaime (Vilniaus r., 1938). Iki šiol išlikusi vienintelė populiacija (aptikta 1975 m.), esanti Veisiejų regioniniame parke (Lazdijų r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 30–60 cm aukščio augalas. Žydi birželio–liepos mėn. Gerai išsivysčiusiame žiedyne užsimezgusiuose vaisiuose subręsta iki 500 sėklų. Smulkių sėklų daigumas gamtoje yra ne didesnis kaip 8 proc. (vidutiniškai 3 proc.). Peržydėję ir vaisius subrandinę ūgliai apmiršta. Taurinės pudmės neatsparios konkurencijai. Dirvožemyje padidėjus azoto kiekiui augalai sunyksta. Auga drėgnose ir šlapiose, kartais šaltiniuotose pievose, kalkingose žemapelkėse ir jų pakraščiuose, retai sausose pievose.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Duomenų apie Trakų ir Vilniaus r. buvusių taurinių pudmių populiacijų gausumą nėra. Lazdijų r. esanti populiacija užima nedidelį plotą. Augalai auga keliomis grupėmis, bet jų tankumas nedidelis.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta užželiant pamiškių ir šlaitų pievoms krūmais ir medžiais.
Būtina išsaugoti esamą buveinių būklę ir žolynų rūšių sudėtį, negalima tręšti ar dirbtinai želdinti atvirų plotų. Galima šiek tiek ganyti avis.

Informacijos šaltiniai

Ribokaitė R., 1963: Lelijiniai – *Liliaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 498–549. – Vilnius.
Movšovičius J., 1940: Retų ir atneštinių augalų naujos buvimo vietos Vilniaus krašte. – Kosmos, 1–3: 143–146.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
In Lithuania one population of Tofieldia calyculata is known to exist in Lazdijai district. This population consists of less than 1000 individuals. It is threatened by habitat change.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Sibirinis vilkdalgis

Iris sibirica L.

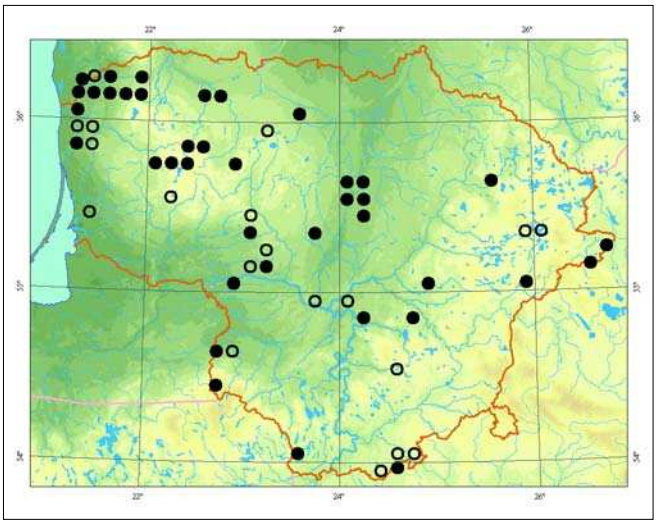
KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA VILKDALGINIAI (*IRIDACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Arealas driekiasi iš vakarų į rytus nuo Vidurio, Rytų, Pietų Europos iki Sibiro ir Mongolijos ir į pietus iki Kaukazo, Balkanų.
Lietuvoje pasitaiko didesnėje teritorijos dalyje, tačiau nerasta šiaurrytinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, su šakniastiebiu, 0,4–0,9 m aukščio žolinis augalas. Lapai sutelkti į vėduokliškas puokštes. Violetiniai ar melsvi žiedai pražysta gegužės pabaigoje–birželio mėn. Vaisius – dėžutė. Dauginasi vegetatyviniu būdu ir sėklomis. Dekoratyvus. Auga šlapiose arba užliejamose pievose, krūmynuose, šlapiuose lapuočių ir mišriuose miškuose, miškų aikštelėse, pamiškėse. Tinkamiausios augavietės yra užliejamose pievose, kurių dirvožemiai – neutralios reakcijos velėniniai jauriniai priemoliai su aliuvio sluoksniu, turtingi maisto medžiagų. *Iridetum sibirici* bendrijose sibiriniai vilkdalgiai vietomis dengia 60–70 proc. paviršiaus ploto. Tokie sibiriniai vilkdalgynai rasti Mituvos upės slėnio Lemčiauskynės lankose (Raseinių r.), Viekšnalių kaime (Telšių r.), Žeimenos upės slėnyje (Švenčionių r.).

Lauryno Noviko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Pasitaiko pavienių individų, tačiau dažniausiai auga įvairaus dydžio grupėmis. Tinkamiausiomis sąlygomis sudaro bendrijas, kuriose dengia didesnę pusę paviršiaus ploto.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl augaviečių sausinimo, vandens lygio keitimo greta esančiuose vandens telkiniuose, pievų arimo, pernelyg intensyvaus ganymo, žiedų skynimo, augalų perkėlimo į gėlynus.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1963: Vilkdalgis – *Iris*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 555–563.
Balevičienė J., 2000: *Iridetum sibirici* Philippi 1960 – sibirinis vilkdalgynas. – Kn.: *Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z.* (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 36.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
Occurs across most of the country, but has not been recorded in the northeast. Iris sibirica grows in wet or flooded meadows, among shrubs, wet deciduous and mixed forests, in forest glades and along forest edges. Iris sibirica usually grows in groups of various sizes, though plants growing alone also occur.

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Paprastasis kardelis

Gladiolus imbricatus L.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA VILKDALGINIAI (*IRIDACEAE*)

2 (V) kategorija

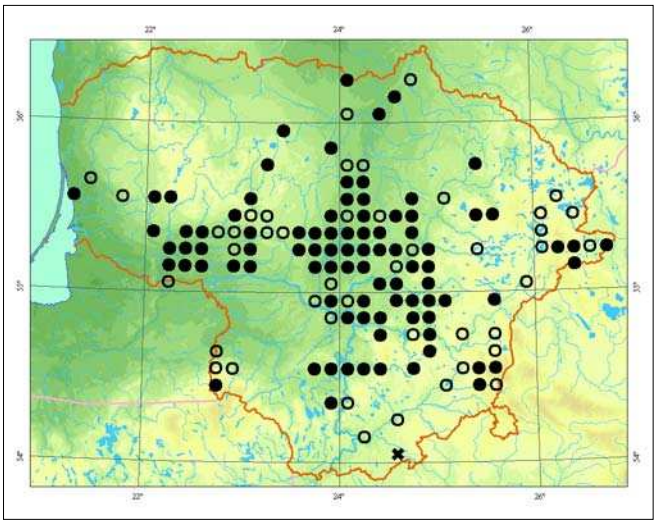
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Rytinėje Vakarų Europos dalyje, Vidurio ir Rytų Europoje (rytuose iki Dnepro ir Volgos aukštupių). Lietuvoje reta rūšis, bet aptinkama daugelyje rajonų, išskyrus kai kurias Žemaičių aukštumos dalis ir šiaurės bei šiaurės vakarų rajonus.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 30–70 cm aukščio augalas. Žydi birželio–liepos mėn. Žiedus apdulkina vabzdžiai. Sėklos subręsta liepos–rugpjūčio mėn. Dauginasi sėklomis ir dukteriniais gumbasvogūniais. Iš sėklų išaugę individai pražysta 3–4 augimo metais.
Auga drėgnuose mišriuosiuose miškuose, krūmynuose, drėgnose, užliejamose ir pelkėtose pievose žemapelkių pakraščiuose, mezofitų pievose. Dažniausiai auga derlingame, neutralios ar šarminės reakcijos dirvožemyje (pH 6,7–7,5). Šviesomėgis augalas, bet pakenčia nedidelį pavėsį. Ūksmingose buveinėse (krūmynuose, miškuose) paprastieji kardeliai nežydi. Vegetatyvinės būsenos individai gali išlikti gyvi kelis dešimtmečius.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Daugelis populiacijų gausios arba gana gausios, tačiau užima nedidelius plotus. Gausiausios populiacijos žinomos Lietuvos Vidurio žemumoje. Augalų tankumas gausiausiose populiacijose siekia iki 50 individų 1 m², bet dažniausiai jų būna iki 10. Dauguma dabar esančių populiacijų šalyje auga nebūdingose antrinėse buveinėse, jos paprastai nedidelės ir mažai gyvybingos.

Grėsmės ir apsauga. Nemažai populiacijų buvo sunaikinta arba jos smarkiai nukentėjo nusausinus pelkes ir drėgnas pievas, jas pavertus dirbamais laukais. Kai kurios populiacijos sunyko buveinėms užžėlus krūmais ar jas apsodinus mišku. Gumbasvogūnius graužia graužikai, nemažai jų suėda šernai.
Būtina išsaugoti natūralias buveines, jose palaikyti palankias sąlygas augalams augti.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1963: Vilkdalginiai – *Iridaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 555–565. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Gladiolus imbricatus is distributed all over the territory except in the north, northwestern districts and parts of the Žemaitija highlands. This species is threatened by the loss of habitats.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Dirvinis česnakas

Allium vineale L.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA ČESNAKINIAI (*ALLIACEAE*)

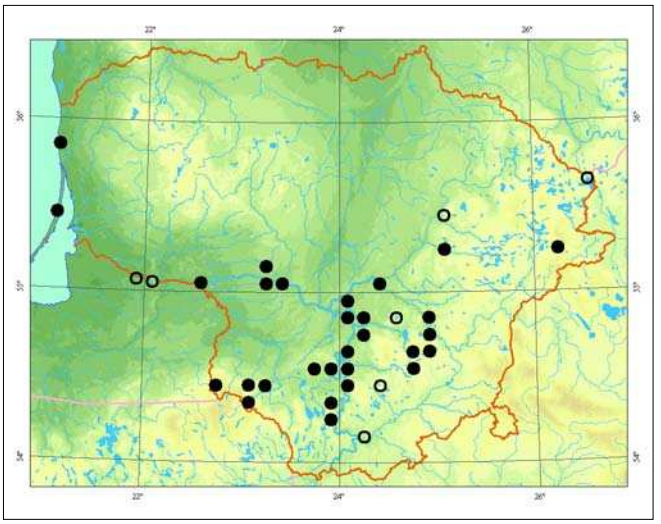
2 (V) kategorija

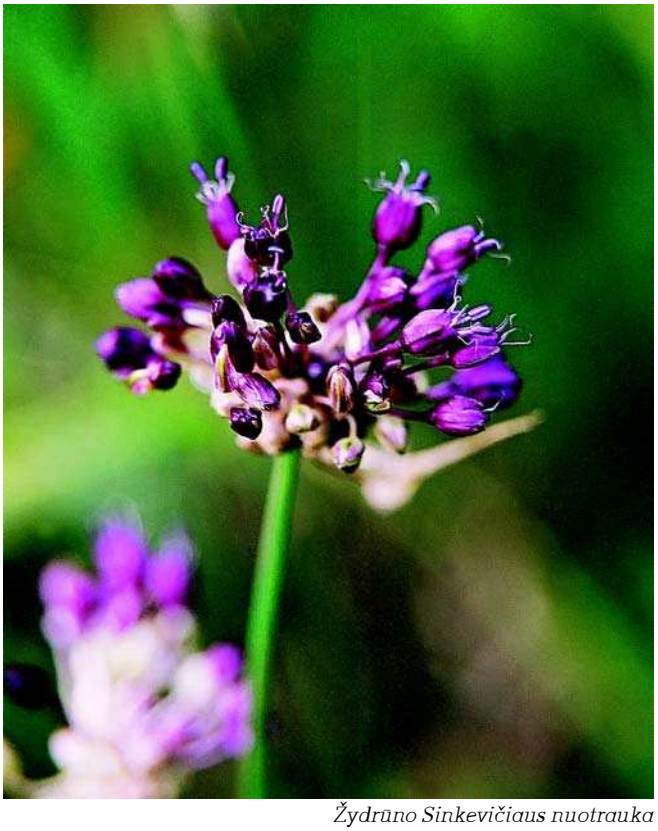
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Vakarų, Vidurio ir Pietų Europoje, Šiaurės Afrikoje, Kryme, Kaukaze, Mažojoje Azijoje. Introdukuota Šiaurės Amerikoje, Australijoje ir Naujojoje Zelandijoje.
Lietuvoje rūšis dažniau aptinkama pietinėje dalyje; rytinėje ir vakarinėje dalyje labai reta, kitur visai neaptinkama. Daugiausia augaviečių yra Alytaus, Kaišiadorių, Kauno, Jurbarko, Marijampolės ir Trakų rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 30–80 cm aukščio svogūninis augalas. Žydi liepos mėn. Žiedynas nedidelis, su svogūnėliais, kartais žiedų nebūna – tik svogūnėliai. Sėklos subręsta ne kasmet, todėl dažniausiai dauginasi vegetatyviniu būdu. Auga sausuose, smėlėtuose ar žvyrėtuose šlaituose, pakelėse, pamiškėse, pievose.

Populiacijų gausumas. Didžiausia, apie 0,5 ha plotą užimanti dirvinių česnakų populiacija yra pakelėje netoli Palangos. Kitos populiacijos dažniausiai yra negausios – jas sudaro pavieniai žydintys augalai ar nedidelės jų grupės. Augaviečių registraciją apsunkina tai, kad pastebėti galima tik subrendusius, žiedyną išauginančius augalus, kurių populiacijoje ne visuomet būna.

Žydrūno Sinkevičiaus nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Smėlio ir žvyro kasimas, pievų arimas, statybos, apaugimas krūmais bei mišku ir kitoks augaviečių naikinimas. Kadangi dauguma populiacijų yra negausios, užima mažą plotą ir yra labai pažeidžiamos.
Tokias populiacijas būtina saugoti ne tik *in situ*, bet ir *ex situ*.

Informacijos šaltiniai

Karpavičienė B., 2004: *Allium* genties rūšių paplitimas Lietuvoje. – Botanica Lithuanica, 6: 19–30.
Ribokaitė R., 1963: Lelijiniai – *Liliaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 498–549. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Allium vineale occurs more frequently in the southern part of Lithuania. Its populations are not abundant. The main threats to its survival are the ploughing of habitats and their transformation into forest.

Aprašė Birutė Karpavičienė

Pievinė vištapienė

Gagea pratensis (Pers.) Dumort.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA LELIJINIAI (*LILIACEAE*)

3 (R) kategorija

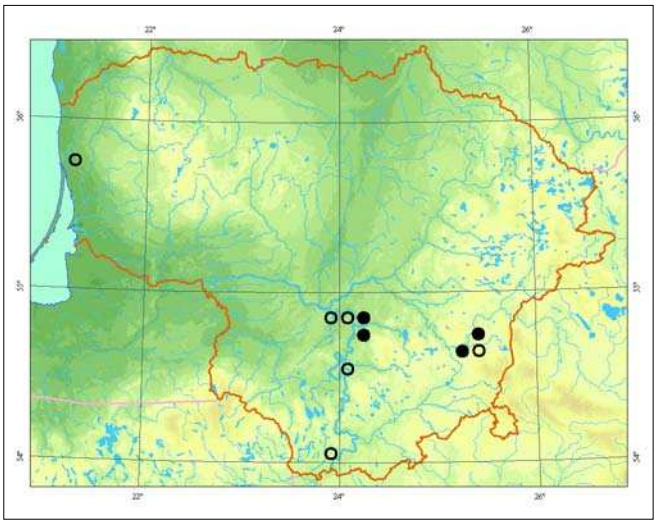
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Skandinavijos pietuose, rytinėje Vakarų Europos dalyje, Vidurio ir Pietų Europoje.
Lietuva yra ties rytiniu rūšies arealo pakraščiu. Šalyje pievinių vištapienių populiacijos aptinkamos Nemuno vidurupio ir jo intakų slėniuose bei gretimose teritorijose. Nuo jų atskirta grupė populiacijų yra Vilniuje. Literatūroje nurodoma populiacija Tauralaukyje (Klaipėdos r., 1902 m.). XIX a. pabaigoje buvo rasta Šilutės apylinkėse.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, gumbasvogūnius išauginantis, iki 15 cm aukščio augalas. Geofitas. Efemeroidas. Žydi balandžio–gegužės mėn. Dauginasi ir plinta vegetatyviniu būdu – dukteriniais gumbasvogūniais. Paprastai žydi maža populiacijos individų dalis. Sėklos subręsta gegužės mėn. pabaigoje–birželio pradžioje. Jas išnešioja skruzdėlės. Birželio pradžioje, baigiant nokti sėkloms, lapai pagelsta ir nunyksta.
Auga natūraliose vidutinio drėgnumo pievose (*Cynosurion* sąjungos bendrijos), upių ir upelių šlaituose, pakrūmėse. Žydi tik atvirose vietose augantys individai. Retai aptinkami žiemkenčių pasėliuose (Dabintos k., Kaišiadorių r.), kultūrinėse pievose.

Zigmanto Gudžinsko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Kai kurios populiacijos gana gausios, bet užima nedidelius plotus. Gausiausios populiacijos aptiktos Kruonyje, Migonyse, Tadaravoje (Kaišiadorių r.). Nedidelės populiacijos yra Neries pakrantėse ir Antakalnyje (Vilniuje). Dabartinė populiacijų būklė Jiesioje, Girionyse (Kauno apyl.) nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl buveinių keitimo: pievų kultūrinimo, vertimo dirbamais laukais. Buveinės užželia krūmais. Ūksmėje augantys individai išlieka ilgai, dauginasi vegetatyviniu būdu, bet nežydi ir ilgainiui išnyksta.
Buveinėse reikia išsaugoti tradicinį ūkininkavimą.

Informacijos šaltiniai

Ribokaitė R., 1963: Lelijiniai – *Liliaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 498–549. – Vilnius.
Abromeit J., Neuhoff W., Steffen H., 1940: Flora von Ost- und Westpreussen, 4. – Königsberg.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
In Lithuania Gagea pratensis is distributed in the valley of the mid-section of the Nemunas River and in the valleys and surroundings of its tributaries. Seperate populations are known to exist in Vilnius. Populations are rather abundant. They are threatened by changes in meadow habitats.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Kampuotasis česnakas

Allium angulosum L.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA ČESNAKINIAI (*ALLIACEAE*)

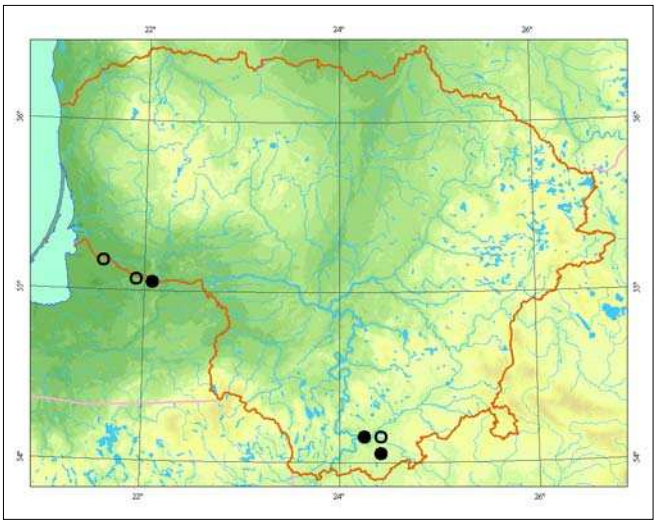
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Arealas apima Vidurio Europą, Šiaurės Balkanus, Kaukazą ir Sibirą iki Jenisejaus. Per Lietuvą eina šiaurinė paplitimo riba.
Pietų Lietuvoje žinomos radavietės Marcinkonių ir Merkinės apylinkėse, Vakarų Lietuvoje — Nemuno žemupio lankose Bitėnų, Pagėgių ir Girėnų apylinkėse.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 15—60 cm aukščio svogūninis augalas. Žydi liepos—rugpjūčio mėn. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Tai šviesomėgis augalas, pakenčiantis laikiną užtvindymą ir sausrą. Lietuvoje auga upių vidurinės ekologinės juostos aukštesniuose lygmenyse, termofilinėse bendrijose.

Populiacijų gausumas. Mažiausia, tik 4 m² užimanti populiacija registruota Marcinkonyse, netipiškoje šiai rūšiai augavietėje — sausoje pamiškės pievoje. Bitėnų apylinkėse, Nemuno lankose, kampuotieji česnakai užima maždaug 0,5 ha plotą ir sudaro gana tankų sąžalyną (1 m² auga nuo 1 iki 70 žydinčių individų).

Mindaugo Rylos nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Kampuotųjų česnakų išlikimui grėsmę kelia augaviečių naikinimas, apaugimas krūmais ir smarkus trypimas.
Pievas, kuriose auga kampuotieji česnakai reikia šienauti ne rečiau kaip kas 2—3 metai, rugsėjo pabaigoje, o šieną išvežti. Merguvos ežero pakrantėje esančioje augavietėje riboti poilsiautojų srautus.

Informacijos šaltiniai

Karpavičienė B., 2004: *Allium* genties rūšių paplitimas Lietuvoje. — Botanica Lithuanica, 6: 19—30.
Ribokaitė R., 1963: Lelijiniai — *Liliaceae*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 498—549. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
There are six locations of Allium angulosum known to exist in Lithuania. The most important threats to its survival are the ploughing of meadows and other changes to habitats.

Aprašė Birutė Karpavičienė

Porinis česnakas

Allium scorodoprasum L.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA ČESNAKINIAI (*ALLIACEAE*)

3 (R) kategorija

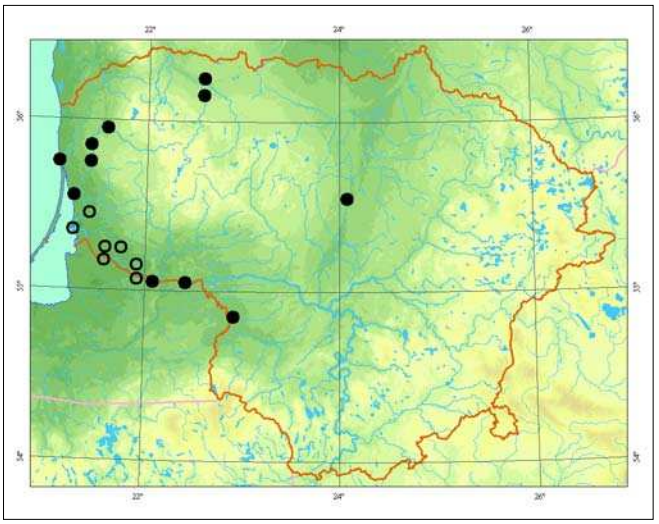
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Arealas apima Vidurio ir Atlantinę Europą, Viduržemio pajūrį, Mažąją Aziją, Krymą ir Kaukazą. Šiaurinė paplitimo riba eina per Estiją ir Pietų Skandinaviją.
Lietuvoje rūšis paplitusi vakarinėje dalyje. Daugiausia radaviečių aptikta Akmenės, Klaipėdos, Kretingos ir Šilutės rajonuose. Jurbarko, Panevėžio ir Šakių r. registruota po 1 radavietę.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 35–90 cm aukščio svogūninis augalas. Žiedyne būna nuo iki 15 žiedų ir nuo 25 iki 50 svogūnėlių. Žydi liepos mėn., sėklų nebrandina. Dauginasi svogūnėliais išaugančiais žiedyne ir dukteriniais svogūnėliais. Auga didesnių upių: Nemuno, Minijos, Ventos slėnių pievose ir pakrūmėse. Pakenčia tiek laikiną užtvindymą, tiek sausrą.

Populiacijų gausumas. Gausiausia, didžiausią plotą užimanti porinių česnakų populiacija yra Bitėnų apylinkėse, Nemuno užliejamose pievose. Čia 1 m² auga iki 40 žydinčių augalų. Mažiausia, tik 16 m² užimanti populiacija aptikta Šešupės salpoje (Šakių r.). Jos išlikimui pavojų kelia besiskverbiantys ruderaliniai augalai.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl pievų arimo, apaugimo mišku. Pievas, kuriose auga poriniai česnakai, reikia šienauti ne rečiau kaip kas 2–3 metai, rugpjūčio pabaigoje, o šieną išvežti. Krūmynus retinti arba visai iškirsti. Ypač jautrios yra negausios, mažą plotą užimančios populiacijos, kurių būklę būtina tikrinti kas 2–5 metus. Jas galima pagausinti *ex situ* išaugintais augalais.

Vytauto Uselio nuotrauka

Informacijos šaltiniai

Karpavičienė B., 2004: *Allium* genties rūšių paplitimas Lietuvoje. – Botanica Lithuanica, 6: 19–30.
Ribokaitė R., 1963: Lelijiniai – *Liliaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 498–549. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Allium scorodoprasum is concentrated in the western part of Lithuania in large river valleys. The most important threats to its survival are the ploughing of meadows and other changes to habitats.

Aprašė Birutė Karpavičienė

Meškinis česnakas

Allium ursinum L.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA ČESNAKINIAI (*ALLIACEAE*)

5 (Rs) kategorija

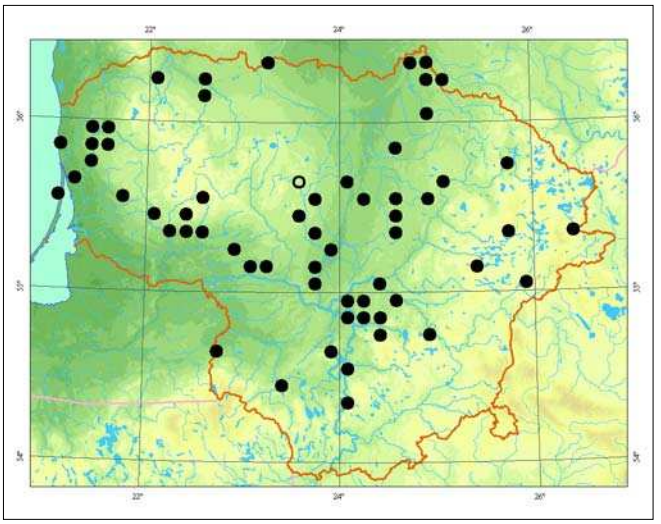
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Europoje (išskyrus šiaurines sritis), Kaukaze, Mažojoje Azijoje.
Lietuvoje rūšis dažnesnė Vidurio ir Pajūrio lygumose bei vakariniame Žemaičių aukštumos šlaite. Dideli sąžalynai yra Biržų, Tauragės, Kėdainių, Kretingos rajonuose. Pietinėje ir rytinėje Lietuvos dalyje labai reta.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 15–60 cm aukščio svogūninis augalas, efemeroidas. Žydi gegužės mėn. Birželio mėn. pradėjus nokti sėkloms lapai nunyksta. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu – dukteriniais svogūnėliais. Vienas augalas subrandina 5–55 (80) sėklų, kurios nėra prisitaikiusios plisti, jos išbyra aplink derėjusį augalą. Auga drėgnuose plačialapių miškuose, šaltiniuotose upių ir upelių pakrantėse, šlaituose. Dažniausiai auga *Alnion incanae* ir *Carpinion betuli* sąjungų bendrijose, humusingame, nerūgščiame dirvožemyje.

Populiacijų gausumas. Palankiomis sąlygomis meškiniai česnakai auga gausiais, kelis hektarus užimančiais sąžalynais, kurių 1 m² būna 200–2 500 individų. Didžiausią jų dalį (50–75 proc.) sudaro daigai ir jauni augalai. Žydinčių individų būna nuo 3 iki 15 proc. Mažiau palankiomis sąlygomis populiacijas sudaro pavieniai augalai ar jų grupės.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę meškinių česnakų išlikimui kelia augaviečių naikinimas – plynieji miškų kirtimai. Kirtavietės dažniausiai užsodinamos eglėmis, po kuriomis meškiniai česnakai žūsta. Plynose kirtavietėse, paliktose tam, kad miškas savaime ataugtų, išsilaiko, tačiau dėl pavasarinių šalnų ir grybinių ligų beveik nesubrandina sėklų. Todėl augavietėse gali būti atliekami tik sanitariniai kirtimai.
Meškinių česnakų lapai yra renkami maistui. Lapų skynimas silpnina augalus ir yra pavojingas mažoms populiacijoms. Šlaituose augančioms populiacijoms pavojų kelia mindymas.

Birutės Karpavičienės nuotrauka

Informacijos šaltiniai
Karpavičienė B., 2004: *Allium* genties rūšių paplitimas Lietuvoje. – Botanica Lithuanica, 6: 19–30.
Ribokaitė R., 1963: Lelijiniai – *Liliaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 498–549. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
Habitats of Allium ursinum are concentrated in the middle and western lowlands of Lithuania. Species are very rare in the southern and eastern parts of Lithuania. The main threat to its survival is the clear felling of forests.

Aprašė Birutė Karpavičienė

Plačialapė klumpaitė

Cypripedium calceolus L.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

2 (V) kategorija

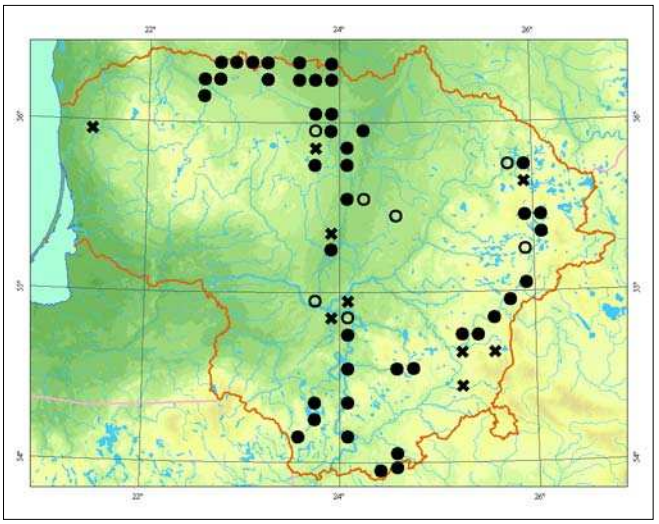
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.
Įrašyta į Berno konvencijos I, ES Buveinių direktyvos II, Vašingtono (*CITES*) konvencijos I priedus.

Paplitimas. Beveik visoje Europoje, išskyrus arktines sritis. Taip pat auga Sibire, Centrinėje ir Rytų Azijoje. Lietuvoje rūšis paplitusi beveik visuose regionuose, tačiau žinoma tik 1 atskirta augavietė Vakarų Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Subrendusios sėklos beveik nedaigios, todėl daugiausia augalai dauginasi vegetatyviniu būdu. Iš sėklų augalai vystosi lėtai, vidutiniškai pirmą kartą pražysta 12 metais. Subrendę augalai ilgaamžiai.
Dažniausiai auga mišriuose ar lapuočių miškuose, pamiškėse, miškų aikštelėse. Geriausiai auga natūraliuose miškuose, kuriuose susidaro nuolat kintanti įvairiai apšviestų miško aikštelių mozaika. Eglynuose augalai skursta ir ilgainiui išnyksta dėl pernelyg didelio pavėsio ir spyglių sukeltų dirvožemio cheminių pokyčių. Mėgsta kalkingą dirvožemį.

Selemono Paltanavičiaus nuotrauka

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinoma daugiau kaip 30 populiacijų, tačiau daugelyje jų auga tik pavieniai augalai.

Grėsmės ir apsauga. Populiacijos nukenčia perkeliant augalus į darželius, skinant žiedus; nyksta plynai iškirtus medynus, ugdant grynus spygliuočių medynus, įveisiant spygliuočių plantacijas. Taip pat nyksta dėl natūralių dirvodaros procesų, viršutiniame dirvos sluoksnyje sumažėjus karbonatų. Dalis populiacijų kenčia nuo poilsinės veiklos.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). — Vilnius.
Snarskis P., 1963: Orchidažiedžiai — *Microspermales*. — Kn.: *Natkevičiatė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 565—628. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

There are over 30 Cypripedium valceolus populations registered in Lithuania, but a majority are rather small. In several populations the number of plants exeeds 200 individuals. The population in the Žalieji Lakes area near Vilnius is one of the largest in Europe, with about 3000 plants recorded.

Aprašė Mindaugas Ryla

Kardalapis garbenis

Cephalanthera longifolia (L.) Fritsch

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

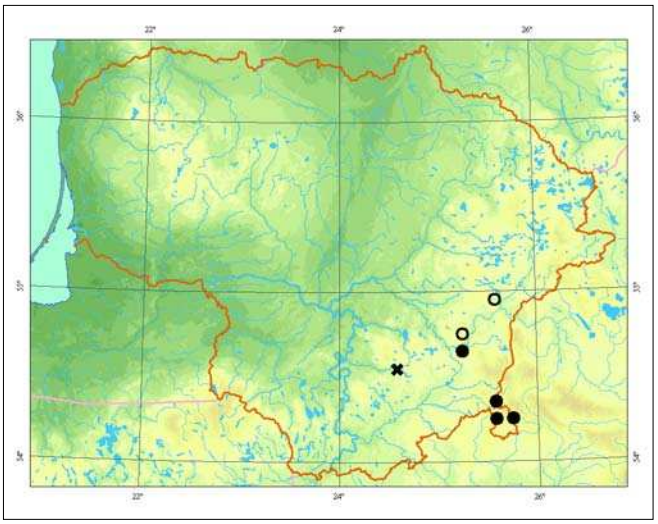
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.
Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Europoje, Šiaurės Afrikoje ir Mažojoje Azijoje, vidutinio ir Vidužemio jūros klimato juostose. Dažniausiai rūšis aptinkama kalnuose.
Per Lietuvą eina šiaurrytinė arealo riba.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, žolinis augalas. Dauginasi sėklomis. Augalai vystosi labai lėtai. Pirmą kartą pražysta 10–11 gyvenimo metais. Geriausiai auga šviesiuose lapuočių miškuose, nedidelėse miškų aikštelėse su reta žoline augalija, kurį laiką gali iškęsti gana didelį pavėsinimą.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu Lietuvoje žinomos 4 populiacijos. Aukštadvario apylinkėse (Trakų r.) 1993 m. buvusioje gausios populiacijos vietoje aptikti tik keli augalai, o 1994 m. jie jau nebeišaugo. Šalčininkų r. esančių 3 populiacijų gausumas nesiekia 200 individų. 2004 m. Panerių apylinkėse (Vilniuje) užregistruota per 30 000 individų, iš kurių apie 5 000 – generatyviniai. Kitos populiacijos Vilniaus apylinkėse tikriausiai buvo sunaikintos plečiantis Vilniaus miestui.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Nyksta pernelyg susivėrus medynui. Populiacijos skursta, jei pro medžių ir krūmų ardus prasiskverbia mažiau nei 40 proc. šviesos.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). – Vilnius.
Ryla M., Čiuplys R., 2005: Populations of *Cephalanthera longifolia* (L.) Fritsch in Lithuania. – In: *K. Czyżewska, J. Hereźniak* (eds), Biodiversity in relation to vegetation zones in Europe: 41–55. – Łódź.
Snarskis P., 1963: Orchidažiedžiai – *Microspermales*. – Kn.: *Natkevičiatė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 565–628. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The southeastern border of Cephalanthera longifolia distribution range crosses the territory of Lithuania. All known populations are dispersed in the southeastern part of the country. A majority of populations include less than 200 individuals.

Aprašė Mindaugas Ryla

Raudonasis garbenis

Cephalanthera rubra (L.) Rich.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

1 (E) kategorija

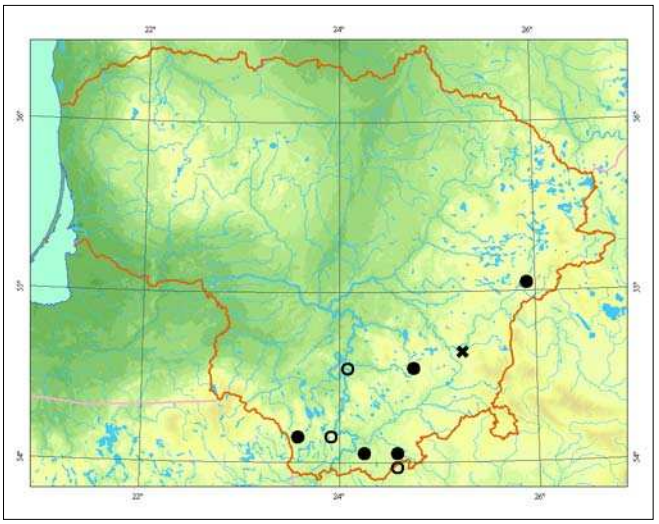
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.
Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Europoje, Šiaurės Afrikoje ir Mažojoje Azijoje. Visame areale reta rūšis, aptinkama grupelėmis.
Per Lietuvą eina šiaurrytinė Vidurio Europos arealo atšakos riba.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu, ant paviršinių šaknų susidarant pridėtiniams pumpurams. Vegetatyviniu būdu dauginasi negausiai. Šaknys turi labai stiprius ryšius su mikoriziniu grybu. Šviesomėgis. Auga įvairaus tipo retuose miškuose, sausose, šiltose saulėtose augavietėse, dažniausiai šlaituose, kalkingame ar turinčiame karbonatų smėliniame dirvožemyje su reta žolių danga.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Šiuo metu Lietuvoje žinomos 6 populiacijos Varėnos, Trakų, Lazdijų, Švenčionių rajonuose. Visose jose yra mažiau nei 100 augalų. Literatūroje minima, kad XIX a. raudonieji garbeniai augę Antakalnyje, Ribiškėse (Vilniaus apyl.), tačiau nei herbariumo pavyzdžių, nei vėlesnių duomenų iš ten nėra.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta pernelyg susivėrus medynui, ar mechaniškai sunaikinus augavietes. Augalai nepakenčia vegetatyvinės dalies pažeidimo, pažeisti daugeliui metų pereina į antrinės ramybės būseną.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., 2001: Diversity, state and protection of *Orchidaceae* species in Lithuania. — Jour. Eur. Orch., 33 (1): 415—441.
Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). — Vilnius.
Snarskis P., 1963: Orchidažiedžiai — *Microspermales*. — *Kn.: Natkevičiatė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 565—628. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The southeastern border of Cephalanthera rubra distribution range crosses the territory of Lithuania. All known populations are dispersed in the southern and southeastern parts of the country. All populations there are small, consisting of less than 100 individuals.

Aprašė Mindaugas Ryla

Tamsialapis skiautalūpis

Epipactis atrorubens (Hoffm.) Besser

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

2 (V) kategorija

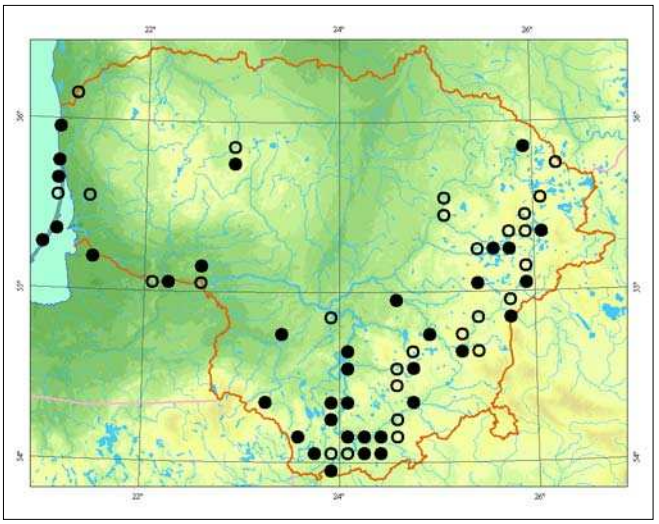
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.
Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Beveik visoje Europoje, išskyrus arktinę sritį. Atskirtos populiacijos randamos Azijoje iki Vidurio Sibiro.
Lietuvoje gana dažna rūšis rytinėje ir pietinėje dalyse bei pajūryje, kitur reta ar visai neauga. Rūšies paplitimas glaudžiai susijęs su smėlėtų dirvožemių paplitimu.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Dažniausiai dauginasi sėklomis, labai retai — vegetatyviniu būdu, dalijantis kerui. Šviesomėgis, geriausiai auga visiškai atvirose ar nelabai pavėsingose augavietėse. Dažniausiai auga retuose pušynuose, beržynuose arba visiškai atvirose, nesusivėrusiose buveinėse (pajūrio ar žemyninėse kopose, paupių nuobirynuose), karbonatingame smėlyje ar karbonatiniame dirvožemyje sausose, šiltose augavietėse.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Žinomos gausios ir gyvybingos populiacijos Rytų ir Pietų Lietuvoje, pajūrio smėlynuose. Kartais sudaro labai gausias populiacijas antrinėse buveinėse — ant pakelės pylimų, smėlėtų miško kvartalų linijų, kur pažeista žolių danga.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta pernelyg susivėrus medynui ar mechaniškai sunaikinus augavietes. Dalis rūšies augaviečių buvo sunaikintos apsodinus spygliuočių plantacijomis.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., 2001: Diversity, state and protection of *Orchidaceae* species in Lithuania. — Jour. Eur. Orch., 33 (1): 415—441.
Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). — Vilnius.
Snarskis P., 1963: Orchidažiedžiai — *Microspermales*. — Kn.: *Natkevičiatė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 565—628. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
The species is quite common in the eastern and southern parts of Lithuania, and in coastal dune areas. In other areas it is extremely rare or absent.

Aprašė Mindaugas Ryla

Širdinė dviguonė

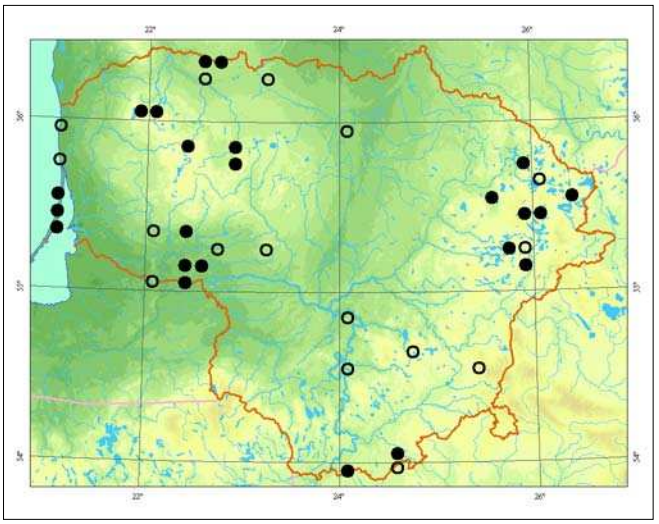
Listera cordata (L.) R. Br.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.
Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Cirkumpoliarinio paplitimo rūšis. Dažniausia Vidurio Europoje, neaptinkama žemyninėse Europos srityse. Žemyno pietuose auga tik kalnuose. Atskirtos arealo dalys rastos Sibire (Jakutijoje) ir Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje rūšis kiek dažnesnė rytinėje ir vakarinėje dalyse.

Biologija ir ekologija. Nedidelis, sunkiai pastebimas žolinis augalas. Augalai pradeda žydėti anksti — gegužės mėn. Liepos mėn. išbyrėjus sėkloms augalų antžeminė dalis labai greitai nunyksta. Dauginasi sėklomis. Auga ūksminguose, drėgnuose ar šlapiuose miškuose (dažniausiai eglynuose ar mišriuose medynuose), humusinguose dirvožemiuose. Taip pat aptinkamas pelkiniuose spygliuočių miškuose, tarpinėse pelkėse, tarp kiminų, tačiau atvirose vietose populiacijų tankis daug mažesnis. Labai retai (Kuršių nerijoje) auga palyginti sausuose pušynuose, ant smėlio.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Ūksmingose vietose populiacijos kartais būna labai gausios ir tankios. Populiacijos gausumas skirtingais metais labai svyruoja.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl miškų kirtimo ir melioracijos.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., 2001: Diversity, state and protection of *Orchidaceae* species in Lithuania. — Jour. Eur. Orch., 33 (1): 415—441.
Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). — Vilnius.
Snarskis P., 1963: Orchidažiedžiai — *Microspermales*. — Kn.: *Natkevičiatė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 565—628. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
The species is distributed across the whole country, but it is more frequent in the east and the north. In suitable habitats it can sometimes form very dense and abundant populations.

Aprašė Mindaugas Ryla

Belapė antbarzdė

Epipogium aphyllum Sw.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m.
Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

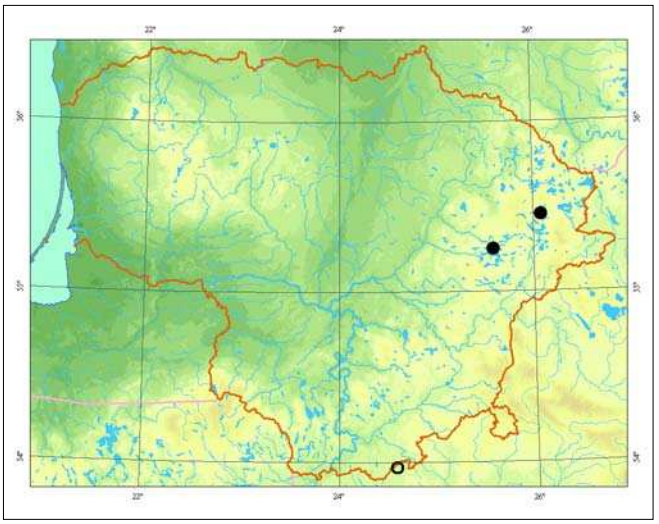
Paplitimas. Beveik visoje Europoje ir Mažojoje Azijoje. Neauga Viduržemio jūros ir žemyninio klimato regionuose. Į rytus arealas per vidutinio klimato juostą tęsiasi iki Japonijos. Visame areale labai reta rūšis. Lietuvoje rasta rytinėje ir pietrytinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Saprofitas. Augalas didžiąją savo gyvenimo ciklo dalį praleidžia po žeme, neišleisdamas jokių antžeminių dalių. Virš substrato paviršiaus išauga tik stiebas su žiedynu. Kryžmadulkis, todėl sėklos užsimezga tik tada, kai gausiose populiacijose tais pačiais metais pražysta daug augalų. Dažniausiai dauginasi vegetatyviniu būdu, šakniastiebiais. Gausiau žydi tais metais, kai pavasarį būna daug drėgmės.
Lietuvoje auga ūksminguose drėgnuose eglynuose ar mišriuose miškuose (dažniausiai su drebulėmis), taip pat lapuotynuose su stora nuokritų paklote.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu Lietuvoje žinomos 2 belapių antbarzdžių populiacijos. Viena iš jų, esanti Vainiūnų apylinkėse (Ignalinos r.), nuolat stebima. Joje antžeminės dalis išleidžiančių augalų kiekis kiekvienais metais labai svyruoja. 2001 m. Švenčionių r.

Mindaugo Rylos nuotrauka

buvo aptikta dar 1 populiacija, kurioje augo keletas augalų. 1978 m. rūšis užregistruota Čepkelių rezervate, tačiau augavietė nebuvo tiksliai kartografuota ir pakartotinai augalų rasti nepavyko. Šios populiacijos būklė nežinoma. Yra duomenų, kad XIX a. antbarzdės augo Paluknyje (Trakų r.). Šiuo metu ši populiacija yra sunaikinta nusausinus aplinkines pelkes.

Grėsmės ir apsauga. Labai jautriai reaguoja į bet kokius augavietės sąlygų pokyčius. Nyksta dėl miškų melioracijos ir kirtimo. Sultingus ir trapius žiedynus neretai nugraužia sraigės.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). — Vilnius.
Šablevičius B., 2001: Belapė antbarzdė (*Epipogium aphyllum*) Lietuvoje. — Botanica Lithuanica, 7 (4): 379—383.
Snarskis P., 1963: Orchidažiedžiai — *Microspermales*. — Kn.: *Natkevičiatė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 565—628. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Two populations of the species are known to exist in the country. One population in the Ignalina district has been monitored since 1984. The state of the population in Čepkeliai Strict Nature Reserve is unknown.

Aprašė Mindaugas Ryla

Pievinis plauretis

Gymnadenia conopsea (L.) R. Br.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

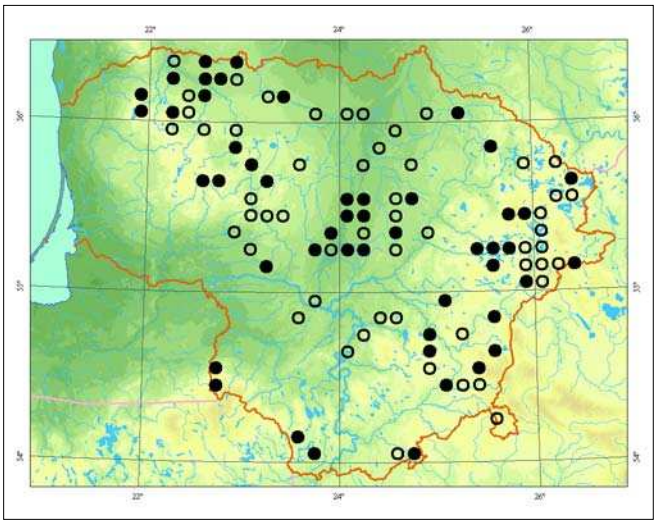
2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.
Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Arealas apima Europą, išskyrus arktines ir aridines sritis. Vidužemio jūros regione auga tik kalnuose. Azijoje arealas pasiekia Tolimuosius Rytus ir Japoniją.
Lietuvoje rūšis paplitusi visose dalyse, tik šiaurinėje ir rytinėje dalyje kiek dažnesnė, nerasta Pajūrio žemumoje ir vakarinėje Vidurio Lietuvos žemumos dalyje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Dauginasi sėklomis. Individai subręsta ir pražysta 6–7 gyvenimo metais ar vėliau.
Auga drėgnose ir šlapiose pievose, žemapelkių pakraščiuose, tarpinėse pelkėse, kalkinguose ar silpnai rūgščiuose dirvožemiuose. Dažniausiai aptinkamas turtinguose rūšių melvenynuose. Mėgsta augavietes su pažeista velėna.

Populiacijų gausumas. Populiacijos labai įvairaus gausumo, dažniausiai dideliame plote aptinkama nuo kelių iki keliolikos žydinčių augalų. Labai gausi ir tanki populiacija (apie 300 žydinčių augalų) tarpsta Plomėnų pelkės pakraštyje (Trakų r.). Pastaruoju metu dėl pasikeitusio drėgnų natūralių pievų naudojimo populiacijų skaičius ir augalų gausa jose mažėja ypač sparčiai.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl buveinių naikinimo (suariant, įtręšiant ar sukultūrinant natūralias drėgnas pievas), melioracijos, dėl buveinių naudojimo pokyčių. Nešienaujamos pievos ir žemapelkės apauga krūmais ir medžiais. Didelę žalą populiacijoms daro šernai.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). – Vilnius.
Gudžinskas Z., 2001: Diversity, state and protection of *Orchidaceae* species in Lithuania. – Jour. Eur. Orch., 33 (1): 415–441.
Snarskis P., 1963: Orchidažiedžiai – *Microspermales*. – Kn.: Natkevičiatė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 565–628. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species is spread over all of Lithuania, with more frequent populations in the northern and eastern parts of the country. The number of populations is in decline because of changes in wetland usage and the tranformation of natural meadows into agricultural fields.

Aprašė Mindaugas Ryla

Kvapusis plauretis

Gymnadenia odoratissima (L.) Rich.

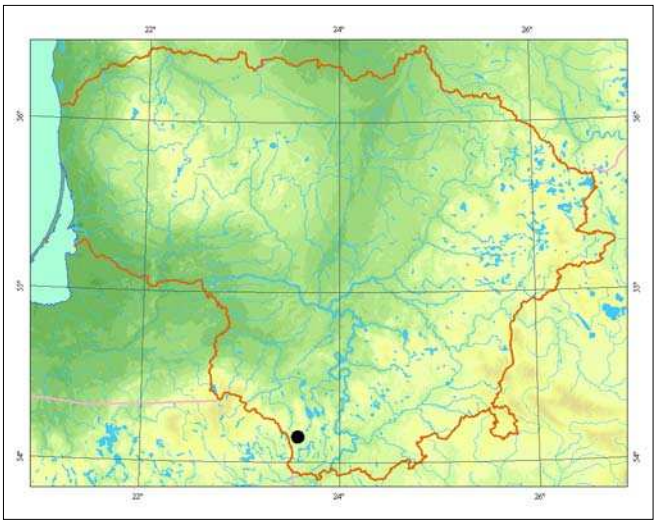
KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m.
Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Arealas apima Vakarų, Pietų ir Vidurio Europą, Skandinaviją. Daugiausia augaviečių yra kalnuose, o lygumose randamos tik pavienės atskirtos populiacijos.
Lietuvoje žinoma 1 radavietė Veisiejų apylinkėse (Lazdijų r.). Reliktinė populiacija.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas su požeminiais pirštiškai skiltėtais šakniastiebiais. Nuo artimo pievinio plaurečio skiriasi visų dalių dydžiu. Tai laibas ir smulkus augalas. Dauginasi sėklomis. Sėkloms sudygti ir augalui vystytis būtina mikorizė. Šviesomėgis, nepakenčia pavėsinimo. Pietų ir Vakarų Europoje auga įvairiose vietose, įvairaus drėgnumo dirvožemyje. Lietuvoje aptiktas anksčiau ganytoje ganykloje, labai kalkingame dirvožemyje, reto miško aikštelėje, nuo vėjų apsaugotoje vietoje. Bendrijoje labai didelė rūšių įvairovė, joje gausu kitų saugomų augalų rūšių. Žolynas retas, yra atviro dirvožemio lopų. Auga atviriausioje miško aikštelės vietoje.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. 2000 m. populiacijoje buvo apie 100 individų, ji užėmė labai mažą, apie 2 arų plotą. Populiacijos užimamas plotas ir augalų kiekis joje nuolat mažėja, nes atvira aikštelės dalis sparčiai apauga krūmais.

Grėsmės ir apsauga. Nustojus ganyti, augavietė apauga krūmais ir mišku. Jei augavietė skubiai nebus šviesinama, augalai išnyks.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., 2001: Diversity, state and protection of *Orchidaceae* species in Lithuania. — Jour. Eur. Orch., 33 (1): 415—441.
Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

There is only one relic population remaining, located out of the range of the species distribution. The population numbers less than 100 individuals.

Aprašė Mindaugas Ryla

Miškinė plikaplaiskė

Neottianthe cuculata (L.) Schltr.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

1 (E) kategorija

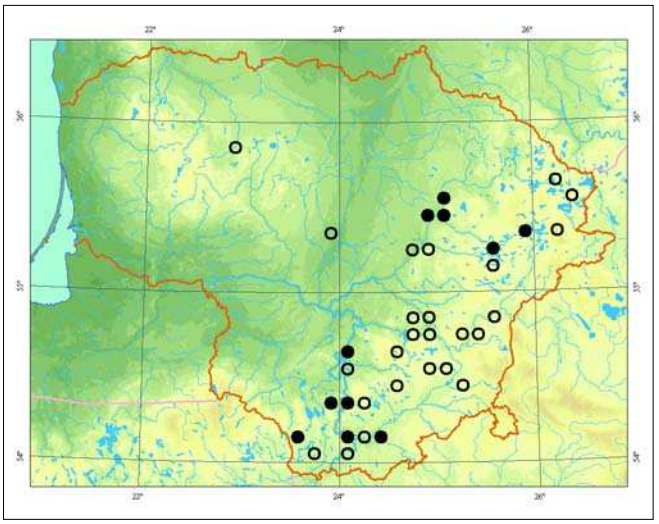
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.
Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Pagrindinis arealas plyti į rytus nuo Lietuvos ir per Rytų Europą ir Azijos temperatinę zoną tęsiasi iki Kinijos ir Japonijos.
Per Lietuvą eina vakarinė arealo riba. Rūšis neaptinkama šiauriniuose ir vakariniuose Lietuvos rajonuose (žinoma tik 1 atskirta radavietė Kelmės r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas.
Auga spygliuočių, rečiau — mišriuose miškuose, laidžiuose smėlio dirvožemiuose, gausiai samanomis apaugusiuose plotuose su išretėjusia žolių danga. Geriausiai auga šiek tiek eroduojamose vietose. Geriausiai auga vietose, kur vyrauja stipri, tačiau išsklaidyta saulės šviesa.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Vienas iš sparčiausiai Lietuvoje nykstančių gegužraibinių augalų. Iki 1970 m. šių augalų buvo randama daugelyje Rytų ir Pietryčių Lietuvos vietų, pavienės radavietės žinotos Vidurio Lietuvoje. Vėlesnių duomenų apie daugumą radaviečių nėra. Šiuo metu žinomos 6 rūšies augalų augavietės, iš kurių tik 2 vietose populiacijos yra palyginti gausios ir gyvybingos.

Grėsmės ir apsauga. Augalai išnyksta po plynųjų kirtimų, susivėrus krūmų ardui.
Norint išsaugoti šią rūšį Lietuvoje, reikia palaikyti tinkamą apšviestumą augavietėse.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., 2001: Diversity, state and protection of *Orchidaceae* species in Lithuania. — Jour. Eur. Orch., 33 (1): 415—441.
Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). — Vilnius.
Snarskis P., 1963: Orchidažiedžiai — *Microspermales*. — Kn.: *Natkevičiatė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 565—628. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The northwestern border of Neotianthe cuculata distribution crosses the territory of Lithuania. All known populations are dispersed in the southern and eastern parts of the country. All the populations there are not abundant.

Aprašė Mindaugas Ryla

Žalioji plateivė

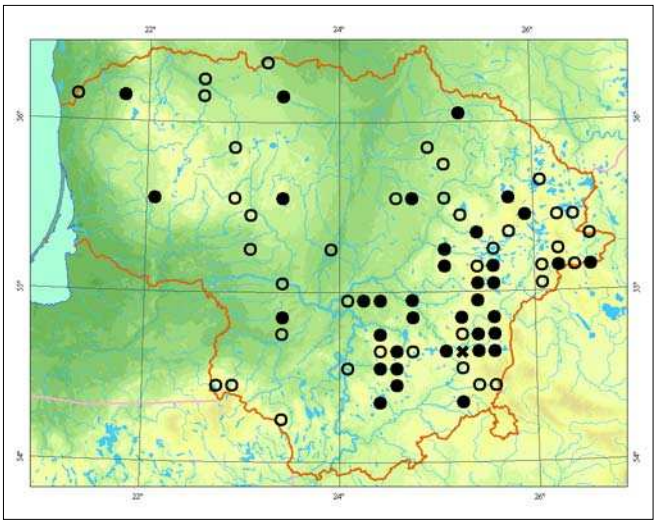
Coeloglossum viride (L.) Hartm.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.
Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Holarktinio paplitimo rūšis, aptinkama Eurazijoje ir Šiaurės Amerikoje. Paplitusi beveik visoje Europoje.
Lietuvoje daugiausia radaviečių aptikta rytiniuose rajonuose, tačiau pavienių radaviečių yra ir kitose Lietuvos vietose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, žolinis. Dauginasi sėklomis. Tik apie 25 proc. augalų žydi antrą kartą. Neaišku, ar peržydėjęs augalas ilgam laikui pereina į antrinės ramybės būseną, ar žūsta.
Dažniausiai auga šaltuose smėlėtuose dirvožemiuose, žemažolėse drėgnose pievose, turtinguose rūšių briedgaurynuose. Pakelia dalinį pavėsį, todėl kartais pavienių augalų aptinkama apleistose, krūmais apaugusiose pievose ar netgi retuose miškuose. Dirvožemiai skurdūs mineralinio azoto.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Pastaruoju metu žinomos tik pavienės radavietės Rytų ir Pietryčių Lietuvoje. Šiose vietose populiacijos yra įvairaus gausumo (nuo pavienių iki kelių šimtų augalų). Apie kitose Lietuvos dalyse buvusių populiacijų būklę duomenų nėra. Populiacijoms būdingos fluktuacijos.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta pernelyg susivėrus žolynui ar mechaniškai sunaikinus augavietes (suariant ar įtręšiant pievas). Nustojus šienauti ir ganyti pievas, pavieniai augalai kurį laiką išlieka, tačiau buveinėje įsivyravus sumedėjusiai augalijai populiacijos išnyksta.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). – Vilnius.
Snarskis P., 1963: Orchidažiedžiai – *Microspermales*. – Kn.: *Natkevičiatė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 565–628. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Most data about the state and distribution of this species is outdated and only little is known of the existence of plants in the eastern part of Lithuania.

Aprašė Mindaugas Ryla

Žalsvažiedė blandis

Platanthera chlorantha (Custer) Rchb.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

4 (I) kategorija

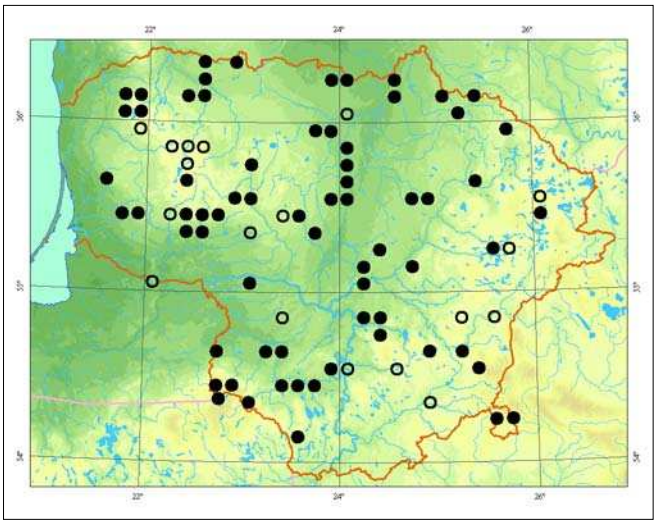
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.
Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Beveik visoje Europoje (išskyrus arktines sritis), Kaukazo šalyse, Mažojoje Azijoje. Neauga Rytų Europos sauso klimato srityse ir Pietvakarių Europoje. Lietuvoje rūšis aptinkama visuose regionuose, tačiau gerokai dažnesnė ir gausesnė Žemaitijos aukštumoje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 30–80 cm aukščio žolinis augalas su požeminiais verpstiškais šakniagumbiais. Dauginasi sėklomis. Šviesomėgis, tačiau ištveria gilų šešėlį. Auga pievose, dirvonuose, krūmynuose ir miškuose (dažniausiai plačialapių medžių). Mėgsta kalkingus dirvožemius.
Populiacijoms būdingas labai didelis žydinčių augalų kiekio svyravimas. Peržydėję ir sėklas subrandinę augalai neretai pereina į antrinės ramybės būseną ir

Mindaugo Rylos nuotrauka

1–2 metus visai neišleidžia antžeminių dalių. Labai gausaus žalsvažiedės blandies žydėjimo sezonai kartojasi maždaug kas 10–12 metų, o kitu metu aptinkami tik pavieniai augalai.

Populiacijų gausumas. Gausumas kiekvienais metais labai svyruoja. Dažniausiai dideliame plote aptinkami pavieniai augalai, tačiau kai kuriais metais populiacijų kiekis padidėja dešimtis kartų.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta miškus pertvarkant į miško plantacijas, ariant ar įtręšiant natūralias pievas.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., 2001: Diversity, state and protection of *Orchidaceae* species in Lithuania. – Jour. Eur. Orch., 33 (1): 415–441.
Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). – Vilnius.
Snarskis P., 1963: Orchidažiedžiai – *Microspermales*. – Kn.: *Natkevičiatė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 565–628. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
The species is distributed throughout all of Lithuania. The number of plants in populations fluctuates over the years as the plants are capable of spending several years in dormancy after flowering. The most abundant populations are known to be in the Plungė district.

Aprašė Mindaugas Ryla

Musinis ofris

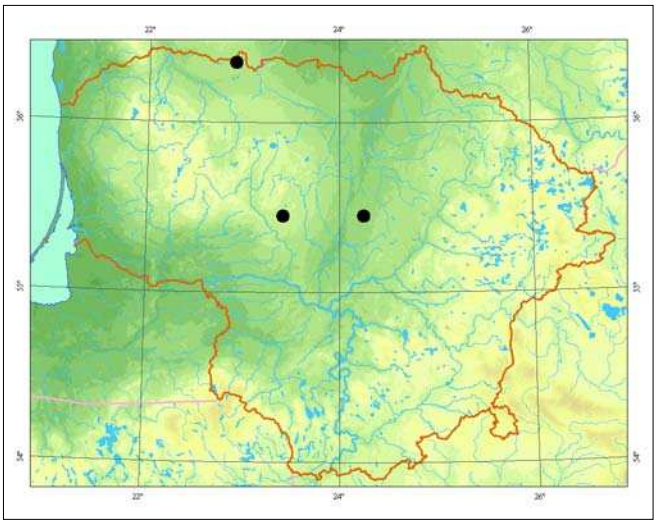
Ophrys insectifera L.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.
Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Vakarų Europoje, Vidurio Europoje, pietvakarinėje Skandinavijos dalyje ir Didžiojoje Britanijoje, Baltijos šalyse, europinėje Rusijos dalyje.
Lietuvoje žinomos 4 radavietės Kėdainių, Radviliškio ir Akmenės rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 10–60 cm aukščio žolinis augalas. Žiedo forma primena vabzdį, žiedai skleidžia kvapą, primenantį tos rūšies vabzdžių patelėms būdingus feromonus, kuriais augalai prisivilioja vabzdžius apdulkintojus. Dėl savito apdulkinimo būdo, augalų paplitimas ir populiacijų būklė labai glaudžiai susijusi su apdulkintojų populiacijų būkle. Šviesomėgis. Lietuvoje auga kalkingose dirvose, dažniausiai karbonatingose vidutinio šlapumo žemapelkėse, melvenynuose, tačiau drėgmei nereiklus.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Žinomos 4 musinių ofrių augavietės, kuriose gausumas per pastaruosius 7 metus sumažėjo iki kritinės ribos. 1995 m. Pašilėlių pelkėje (Kėdainių r.) augo apie 200 žydinčių augalų, pastaruoju metu stebimi mažiau nei 5. 1998 m. Naujosios Akmenės klinčių karjere ir jo apylinkėse augo tūkstančiai žydinčių augalų, o 2004 m. stebėta mažiau nei 100. Praviršulio tyrulyje (Radviliškio r.) nuolat stebimi tik pavieniai augalai. Luokavos (Akmenės r.) populiacijoje rasti 2 augalai.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl pelkių sausinimo, augaviečių užžėlimo krūmais ir medžiais.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., Ryla M., 1998: Musinis ofris (*Ophrys insectifera* L.) Lietuvoje. – Botanica Lithuanica, 4 (3): 329–334.
Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Four populations are known to exist in the country. Over the last seven years the number of individuals has decreased to critical limits.

Aprašė Mindaugas Ryla

Vyriškoji gegužraibė

Orchis mascula (L.) L.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

2 (V) kategorija

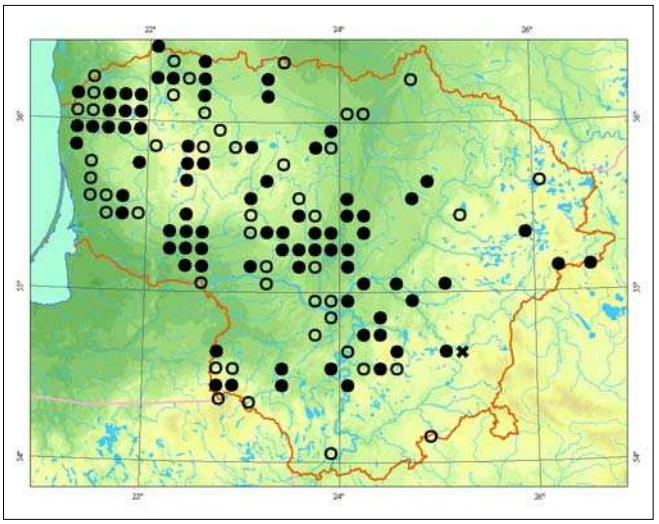
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.
Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Vakarų ir Vidurio Europoje (išskyrus arktines sritis), Šiaurės Afrikoje, Kaukaze, Mažojoje Azijoje, Irane. Žinomos kelios atskirtos radavietės Vidurio Rusijoje.
Lietuvoje dažniau aptinkama šiaurės ir šiaurės vakarų rajonuose. Rytiniuose ir pietrytiniuose rajonuose labai reta rūšis.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas, su 2 apvaliais, gana stambiais šakniagumbiais. Dauginasi sėklomis, labai retai — vegetatyviniu būdu. Daugelis augalų žydi tik vieną kartą, po to nunyksta. Žydinčių individų kiekis populiacijoje kasmet labai svyruoja.
Šviesomėgis, tačiau pakelia dalinį pavėsinimą, todėl auga šviesiuose miškuose (dažniausiai ąžuolynuose ar beržynuose), miškų aikštelėse ir vidutinio drėgnumo pievose įvairaus tipo, dažniausiai kalkinguose, dirvožemiuose. Neauga šlapiose ir rūgščiose dirvose.

Lauryno Noviko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Anksčiau šiauriniuose ir šiaurvakariniuose rajonuose buvo gana dažnas augalas. Populiacijų skaičius, ir individų kiekis populiacijose sparčiai mažėja.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta augavietes keičiant į žemės ūkio naudmenas, taip pat joms apaugant krūmynais ir mišku.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., 2001: Diversity, state and protection of *Orchidaceae* species in Lithuania. — Jour. Eur. Orch., 33 (1): 415—441.
Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). — Vilnius.
Snarskis P., 1963: Orchidažiedžiai — *Microspermales*. — Kn.: *Natkevičiatė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 565—628. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
The species was formerly quite common in the northern and northwestern parts of the country; however, recently the number of populations and individuals it supports has declined rapidly. The main reason for this pattern is change in land usage traditions.

Aprašė Mindaugas Ryla

Šalmuotoji gegužraibė

Orchis militaris L.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

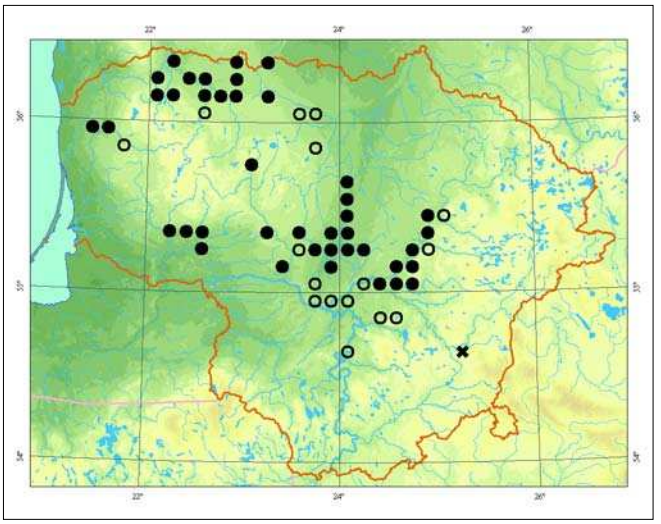
2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.
Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Beveik visoje Europoje (išskyrus arktines sritis), Kaukaze, Vakarų ir Rytų Sibire. Aptinkama Mažojoje Azijoje, Irane, Mongolijoje. Pietinėse srityse randama tik kalnuose.
Paplitusi beveik visoje Lietuvoje, tačiau nerasta šiaurės rytų ir pietiniuose rajonuose. Kiek dažnesnė Vidurio ir Šiaurės Vakarų Lietuvoje. XIX a. pradžioje buvo gana dažna Vilniaus apylinkėse. Šiuo metu rūšis neaptinkama nei Vilniaus, nei daugelyje kaimyninių rajonų.

Biologija ir ekologija. Augalas aptinkamas labai įvairiose buveinėse — drėgnokose pievose, miškų aikštelėse, krūmynuose. Mėgsta vietas su išretėjusia žoline augalija. Manoma, kad augalų plitimą riboja vandens stygius vasarą. Atsparus šalčiui, tačiau sunkiai ištveria karštas ir sausas vasaras.
Mėgsta turinčius karbonatų, turtingus azoto, gerai drenuotus dirvožemius. Kalkingame dirvožemyje šalmuotosios gegužraibės auga ir sausokose vietose. Lietuvoje neretai aptinkamos labai gausios, tačiau laikinos populiacijos antropogeninės kilmės buveinėse su kalkingu dirvožemiu: žvyro ir molio karjeruose, pakelėse, dirvonuose.

Populiacijų gausumas. Dažniausiai dideliuose plotuose auga negausios augalų grupės. Kartais sudaro labai gausias, tačiau neilgaamžes populiacijas pažeistose buveinėse.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta augavietes keičiant į žemės ūkio naudmenas (jas įtręšiant, suariant), taip pat joms apaugant krūmynais ir mišku. Gražūs žiedynai skinami puokštėms.

Informacijos šaltiniai
Gudžinskas Z., 2001: Diversity, state and protection of *Orchidaceae* species in Lithuania. — Jour. Eur. Orch., 33 (1): 415—441.
Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). — Vilnius.
Snarskis P., 1963: Orchidažiedžiai — *Microspermales*. — Kn.: *Natkevičiatė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 565—628. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Rimvydo Kindurio nuotrauka

Summary
The most spectacular species of the genus in Lithuania, thus one of the reasons for species decline is flower picking. Populations are dispersed in the central and northwestern parts of the country.

Aprašė Mindaugas Ryla

Mažoji gegužraibė

Orchis morio L.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

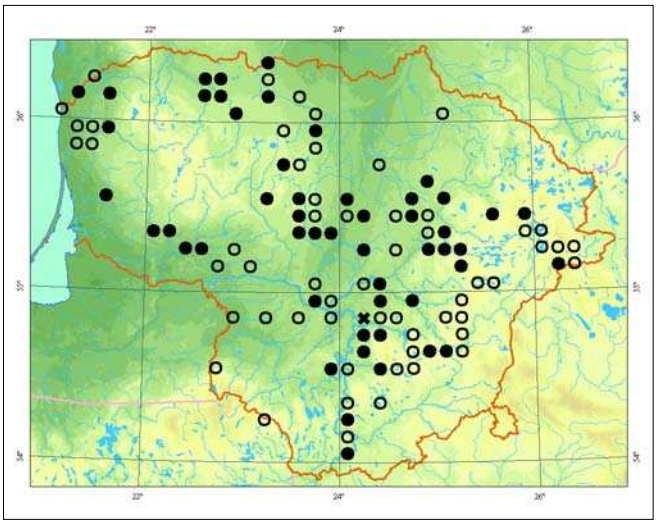
2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.
Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Tik Europoje, neauga arktinėse srityse, šiaurrytinėje Europos dalyje, bei sausringuose regionuose. Visame areale reta rūšis.
Lietuvoje anksčiau augo visuose regionuose, vietomis buvo gana dažna.

Biologija ir ekologija. Žemas augalas, žiedynas retai kada siekia 20 cm. Žydi anksti — gegužės pabaigoje, kai natūralios pievos dar nespėjusios suvešėti. Liepos mėn. subrendus sėkloms augalai gelsta ir nunyksta, po žeme lieka šakniagumbiai. Subrendę augalai neretai dygsta rudenį ir po sniegu žiemoja su lapų skrotelėmis. Dauginasi sėklomis. Žydi 4—5 metais. Šviesomėgis. Nepakelia pavėsinimo. Auga drėgnokose žemažolėse pievose, nuolat ganomuose plotuose, kur žolė trumpai nuėdama. Ištrypdami ir pažeisdami velėną gyvuliai sudaro sąlygas sėkloms sudygti. Negausios augalų grupės gali kurį laiką augti ties pievų takeliais.
Augalai trumpaamžiai, todėl populiacijoms būtina nuolat atsinaujinti, užimti naujus plotus.

Populiacijų gausumas. Viena iš sparčiausiai nykstančių gegužraibinių rūšių Lietuvoje. Dar prieš 30 metų augalai augo visuose Lietuvos regionuose, o kai kuriose vietose buvo gana dažni. Kiek gausesnės pavienės populiacijos vis dar žinomos Vidurio Lietuvoje. Augalų populiacijų skaičiaus mažėjimas užregistruotas visame areale.

Jono Augustausko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Nyksta augavietes keičiant į žemės ūkio naudmenas (jas įtręšiant, suariant), taip pat jas nustojus šienauti ir ganyti.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., 2001: Diversity, state and protection of *Orchidaceae* species in Lithuania. — Jour. Eur. Orch., 33 (1): 415—441.
Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). — Vilnius.
Snarskis P., 1963: Orchidažiedžiai — *Microspermales*. — Kn.: *Natkevičiatė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 565—628. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species used to be quite common in the country, however recently the number of populations and individuals has been declining rapidly. It is possible, that more than half of the populations will vanish over the next decade. The main reason for this pattern is change in land usage techniques and traditions.

Aprašė Mindaugas Ryla

Smulkiažiedė gegužraibė

Orchis ustulata L.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

1 (E) kategorija

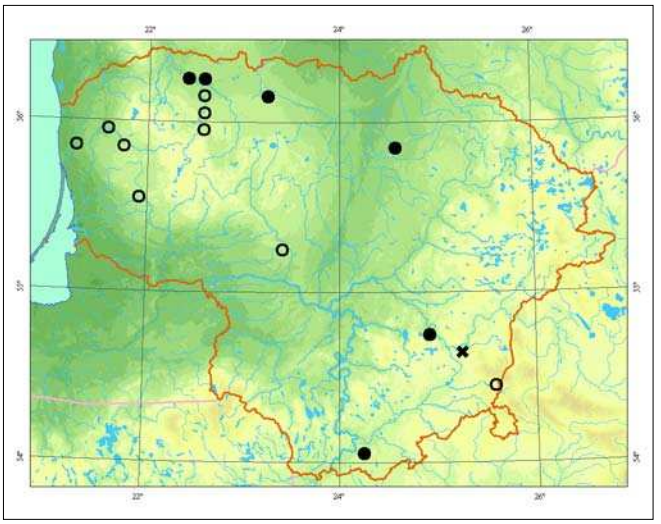
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.
Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Vakarų ir Vidurio Europoje (išskyrus arktinės sritis). Pietų Europoje randama kalnuose. Nuo pagrindinės arealo dalies nutolusios arealo dalys aptinkamos Vidurio Sibire, Kaukaze, Mažojoje Azijoje. Didžiojoje arealo dalyje labai reta rūšis.
Lietuvoje kiek daugiau augaviečių būta šiaurės vakaruose. Žinomos tik pavienės populiacijos ir pietrytinėje šalies dalyje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Mėgsta šviesą, nepakelia pavėsio. Auga sausose ar vidutinio drėgnumo pievose, pamiškėse, kalkingame dirvožemyje, gerai apšviestuose, šiltuose šlaituose ar ganomose žemažolėse pievose. Lapus išleidžia rudenį ir su jais žiemoja. Gerai pakenčia šaltas žiemas. Manoma, kad jas kenkia dažni atlydžiai žiemą ir drėgmės trūkumas vegetacijos metu.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Dauguma buvusių populiacijų tikriausiai išnykusios. Žinomos populiacijos labai negausios, prastos būklės. Dažniausiai jose auga tik pavieniai augalai. Palyginti gausi ir gyvybinga likusi tik 1 populiacija Varėnos rajone.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta augavietes keičiant į žemės ūkio naudmenas (jas įtręšiant, suariant), taip pat joms apaugant krūmynais ir mišku, šlaituose įveisiant miško plantacijas. Augalai labai jautrūs trąšoms ar pesticidams. Kai kuriose vietose juos ėda šernai.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., 2001: Diversity, state and protection of *Orchidaceae* species in Lithuania. — Jour. Eur. Orch., 33 (1): 415–441.
Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). — Vilnius.
Snarskis P., 1963: Orchidažiedžiai — *Microspermales*. — Kn.: *Natkevičiatė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 565–628. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

This is the rarest species of the Orchis genus in Lithuania. Currently only one quite abundant and viable population is known in the Varėna district. All other populations are in a critical condition. It is possible that a majority have already vanished.

Aprašė Mindaugas Ryla

Raiboji gegūnė

Dactylorhiza cruenta (O. F. Müll.) Soó

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

1 (E) kategorija

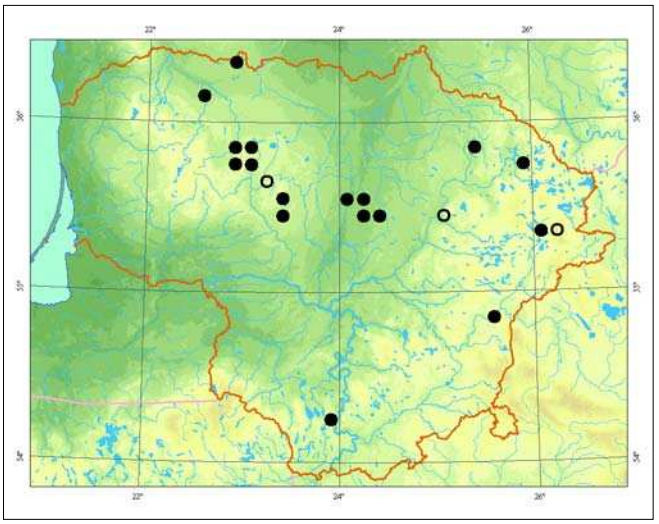
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1991 m.
Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Šiaurės ir Vidurio Europoje (Skandinavijoje ir Baltijos šalyse), į rytus arealas tęsiasi iki Sibiro. Lietuvoje populiacijos aptinkamos visoje šalyje, tačiau kiek dažnesnės Šiaurės ir Vidurio Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, žolinis, ant žemės augantis augalas (geofitas) su požeminiais pirštiškai skiltėtais gumbais. Itin gausiu lapų dėmėtumu raiboji gegūnė aiškiai išsiskiria iš visų kitų Lietuvoje augančių gegūnių. Dauginasi sėklomis. Prisitaikiusi augti savitose, Lietuvoje retose ir mažus plotus užimančiose buveinėse: kalkingose žemapelkėse ar ant kalkingo dirvožemio susiformavusiose tarpinėse pelkėse. Labai retai aptinkama antrinėse, žmogaus sukurtose buveinėse. Rečiausia genties rūšis Lietuvoje.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Dauguma populiacijų labai negausios. Gana gausios ir gyvybingos populiacijos (daugiau nei 200 žydinčių augalų) žinomos Sartų (Zarasų r.) ir Kurtuvėnų (Kelmės r.) apylinkėse, Praviršulio Tyrulyje bei Gomertos pelkėje (Radviliškio r.).

Grėsmės ir apsauga. Didžioji dalis žinomų augaviečių anksčiau buvo šienaujamos ar ekstensyviai ganomos. Šiuo metu dauguma augaviečių užželia medžiais, krūmams ir medžiams susivėrus augalai nežydi ir ilgainiui išnyksta. Populiacijoms taip pat kenkia nešienaujamose žemapelkėse susidarantis apmirusių viksvų lapų sluoksnis, kuris trukdo dygti jauniems augalams. Nyksta ir dėl kryžminimosi su raudonąja gegūne.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). – Vilnius.
Ryla M., 2001: Diversity, state, and protection of *Dactylorhiza* species in Lithuania. – Jour. Eur. Orch., 33 (1): 495–516.
Ryla M., 2003: Lietuvos gegūnių atpažinimo problemos. – Botanica Lithuanica, 5: 47–61.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
Over a dozen D. cruenta populations are registered in Lithuania, but most are not abundant. Only four populations can count over 200 generative individuals.

Aprašė Mindaugas Ryla

Aukštoji gegūnė

Dactylorhiza fuchsii (Druce) Soó

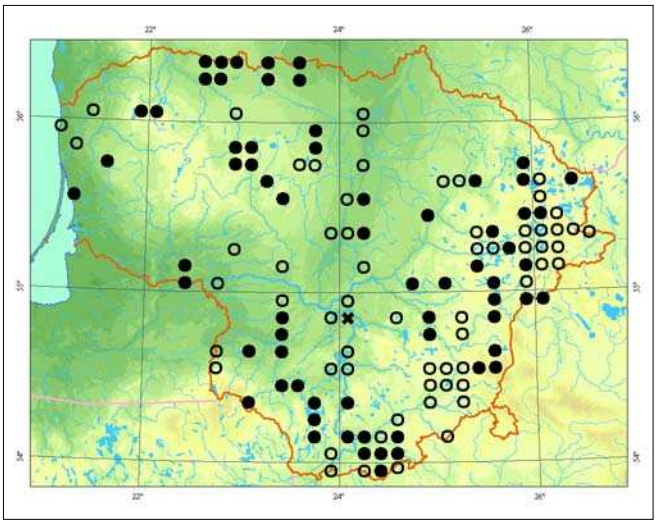
KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.
Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Beveik visoje Europoje (išskyrus arktines sritis), Pietų Europoje auga tik kalnuose. Į rytus arealas tęsiasi iki Sibiro ir Šiaurės Mongolijos.
Tinkamose augavietėse rūšis aptinkama visoje Lietuvoje, tačiau dažniausia Rytų ir Pietryčių Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Dauginasi sėklomis. Jauni augalai apie 3 metus neišleidžia jokių antžeminių dalių, yra maitinami grybo ir tik 3–4 gyvenimo metais išleidžia pirmą žalią lapą. Vienintelė iš Lietuvoje aptinkamų gegūnių rūšių gerai pakelia ūksmę – net vidutiniškai tamsiose vietose gerai auga ir žydi. Geriausiai auga vidutinio apšviestumo drėgnuose ar šlapiuose, pelkiniuose juodalksnynuose, mišriuose miškuose ar eglynuose, ant humusingo, turinčio karbonatų dirvožemio. Kartais labai gausiai auga pažeistose buveinėse, miško griovių pakraščiuose, pakelėse.

Rimvydo Kindurio nuotrauka

Populiacijų gausumas. Tinkamose, nepažeistose augavietėse populiacijos būna gausios ir gyvybingos. Tankiausiose populiacijos vietose 1 m² auga vidutiniškai 4 žydintys augalai ir 12 įvairaus išsivystymo lygio nežydinčių individų.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl miškų plynųjų kirtimų ir melioracijos, gumbus ėda šernai ir pelės.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). – Vilnius.
Lekavičius A., 1980: Gegužraibė – *Orchis*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M., Jankevičienė R., Lekavičius A.* (red.), Lietuvos TSR flora, 6: 290–293. – Vilnius.
Ryla M., 2001: Diversity, state, and protection of *Dactylorhiza* species in Lithuania. – Jour. Eur. Orch., 33 (1): 495–516.
Ryla M., 2003: Lietuvos gegūnių atpažinimo problemos. – Botanica Lithuanica, 5: 47–61.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species is distributed throughout the whole country, however, it is more common and abundant in the east. In suitable undamaged habitats numerous and viable populations have developed.

Aprašė Mindaugas Ryla

Raudonoji gegūnė

Dactylorhiza incarnata (L.) Soó

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

5 (Rs) kategorija

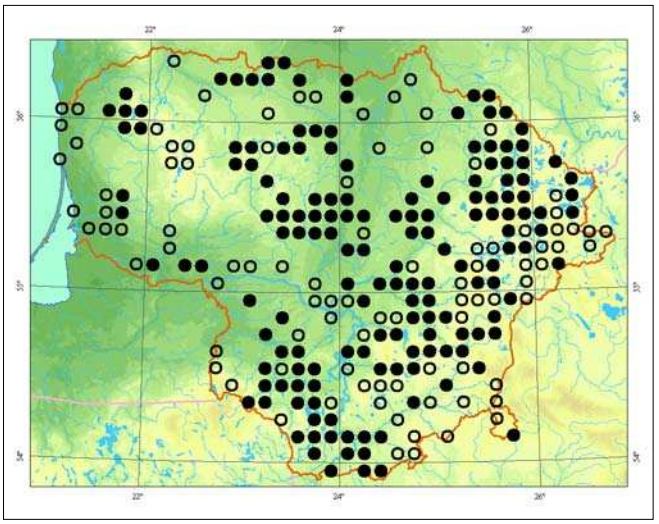
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.
Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Visoje Europoje, neauga arktinėse srityse. Azijoje arealas tęsiasi iki Mongolijos ir Šiaurės Vakarų Kinijos. Taip pat auga Šiaurės Afrikoje.
Aptinkama visoje Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Dauginasi sėklomis. Sėkloms sudygti ir augalams vystytis būtina mikorizė. Rūšies ekologinė amplitudė yra labai plati — svarbiausia, kad augavietėje nuolat būtų drėgna ir jos neužtamsintų augantys medžiai. Dažniausiai augalai aptinkami drėgnose ir šlapiose pievose, žemapelkėse, tarpinėse pelkėse, ant kalkingo ar silpnai rūgštaus, humusingo dirvožemio. Neauga labai rūgščiose, neturtingose maisto medžiagų dirvose. Pakenčia tik nedidelį pavėsį, geriausiai auga visiškai atvirose vietose. Neretai aptinkami antrinėse, žmogaus sukurtose buveinėse (žvyro ar molio karjeruose, pakelių grioviuose), drėgname dirvožemyje, kur kartais sudaro tankias, tačiau laikinas populiacijas.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Tinkamose augti vietose populiacijos yra gausios ir gyvybingos.

Grėsmės ir apsauga. Augalai geba augti pažeistose drėgnose antrinėse buveinėse, todėl rūšies išlikimui grėsmės nėra. Nuolat mažėja tinkamų augti natūralių buveinių plotai. Didelę žalą populiacijoms daro šernai.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). — Vilnius.
Lekavičius A., 1980: Gegužraibė — *Orchis*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M., Jankevičienė R., Lekavičius A.* (red.), Lietuvos TSR flora, 6: 290—293. — Vilnius.
Ryla M., 2003: Lietuvos gegūnių atpažinimo problemos. — Botanica Lithuanica, 5: 47—61.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species is spread out across all of Lithuania. The number of natural populations is in decline due to changes in wetland usage and the transformation of natural meadows into agricultural fields. However, the species is not in danger of vanishing because it is capable of quickly spreading in wet anthropogenic habitats with sparse vegetation, such as fresh roadsides, quarry sites, etc.

Aprašė Mindaugas Ryla

Baltijinė gegūnė

Dactylorhiza longifolia (Neuman) Aver.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

5 (Rs) kategorija

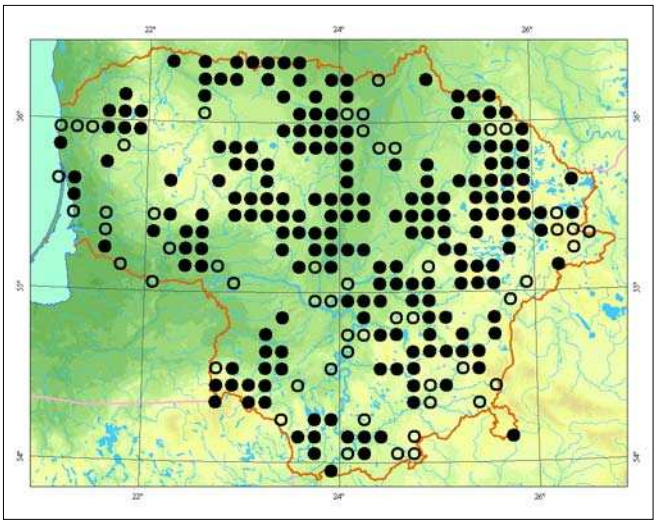
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.
Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Į rytus nuo Baltijos jūros. Į rytus arealas per Sibirą tęsiasi iki Mongolijos ir Šiaurės Vakarų Kinijos. Lietuva yra ties pietvakarine arealo riba.
Lietuvoje rūšis paplitusi visuose rajonuose, kai kur gana dažna. Rečiau aptinkama pietinėje Lietuvos dalyje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas su pirštiškai skiltėtais šakniagumbiais. Dauginasi sėklomis. Auga drėgnose ir šlapiose užliejamose ar šaltiniuotose pievose, žemapelkėse, tarpinėse pelkėse, paupiuose, kalkingame ar silpnai rūgščiame, humusingame, trąšiame dirvožemyje. Gana gerai pakelia pavėsį, todėl neretai auga krūmais apžėlusiose šlapynėse. Labai greitai paplinta pažeistuose, kitų augalų dar neužimtuose plotuose (žvyro ar molio karjeruose, pakelių grioviuose), drėgname, turinčiame karbonatų dirvožemyje.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Tinkamose augti vietose populiacijos yra gausios ir gyvybingos.

Grėsmės ir apsauga. Augalai nyksta sunaikinus natūralias buveines. Augalai geba augti įvairiose antropogenizuotose buveinėse, todėl rūšies išlikimui tiesioginės grėsmės nėra.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). — Vilnius.
Lekavičius A., 1980: Gegužraibė — *Orchis*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M., Jankevičienė R., Lekavičius A.* (red.), Lietuvos TSR flora, 6: 290—293. — Vilnius.
Ryla M., 2001: Diversity, state, and protection of *Dactylorhiza* species in Lithuania. — Jour. Eur. Orch., 33 (1): 495—516.
Ryla M., 2003: Lietuvos gegūnių atpažinimo problemos. — Botanica Lithuanica, 5: 47—61.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species is spread over all of Lithuania. The number of populations is declining due to changes in wetland usage and the transformation of natural meadows into agricultural fields. In Lithuania the species is not in danger of vanishing because it is capable of quickly spreading in wet anthropogenic habitats with sparse vegetation, such as fresh roadsides, quarry sites, etc.

Aprašė Mindaugas Ryla

Dėmėtoji gegūnė

Dactylorhiza maculata (L.) Soó

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

2 (V) kategorija

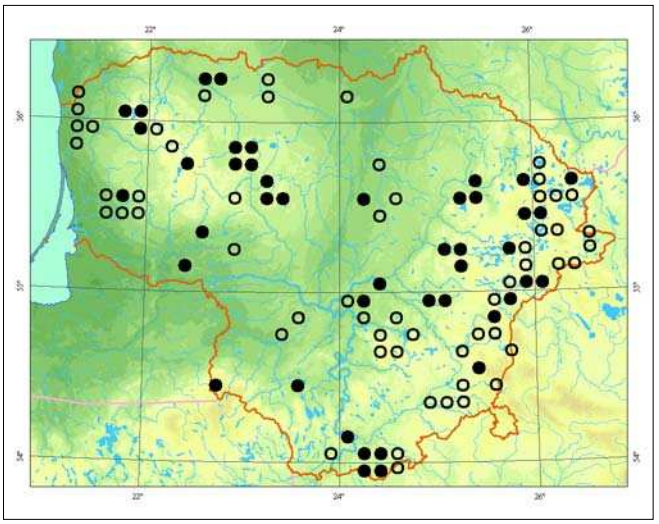
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.
Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Visoje Europoje, reta pietinėje dalyje. Už Uralo kalnų rūšies arealas tęsiasi iki Vidurio Sibiro. Dažnumas ir gausumas skirtingose Lietuvos dalyse labai nevienodas. Dažnesnė aukštumose ir labai reta Vidurio bei Pajūrio žemumose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas, geofitas. Dauginasi sėklomis. Pasižymi itin didele žiedo formų, atspalvių ir marginimų įvairove. Šviesomėgis augalas, pakelia tik nedidelį pavėsį, nepakenčia kitų augalų konkurencijos. Geriausiai auga vidutinio derlingumo ar nederlinguose rūgščiuose dirvožemiuose su reta žolių danga – tarpinėse pelkėse, aukštapelkių pakraščiuose, briedgaurynuose, labai retai – apypelkio viržynuose. Kartais aptinkamas retuose pelkiniuose spygliuočių miškuose.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Gausiausios žinomos populiacijos yra Vakarų Lietuvoje. Platelių apylinkėse (Plungės r.) žinomos labai gausios populiacijos, kuriose yra dešimtys tūkstančių subrendusių augalų. Kitose vietose populiacijų gausumas retai siekia 200 žydinčių augalų.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl pasikeitusio žemės naudojimo (nešienaujamos ir neganomos pievos apauga krūmais ir mišku), natūralių pievų vertimo į intensyvaus žemės ūkio naudmenas (tręšimo, arimo), melioracijos, pelkių eutrofizacijos. Didelę žalą kai kurioms populiacijoms daro šernai.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). – Vilnius.
Lekavičius A., 1980: Gegužraibė – *Orchis*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M., Jankevičienė R., Lekavičius A.* (red.), Lietuvos TSR flora, 6: 290–293. – Vilnius.
Ryla M., 2003: Lietuvos gegūnių atpažinimo problemos. – Botanica Lithuanica, 5: 47–61.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species is distributed throughout the whole country, but is extremely rare in lowlands. The most abundant populations are registered in the northern part of the country, especially in Žemaitija National Park.

Aprašė Mindaugas Ryla

Plačialapė gegūnė

Dactylorhiza majalis (Rchb.) P. F. Hunt et Summerh.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

1 (E) kategorija

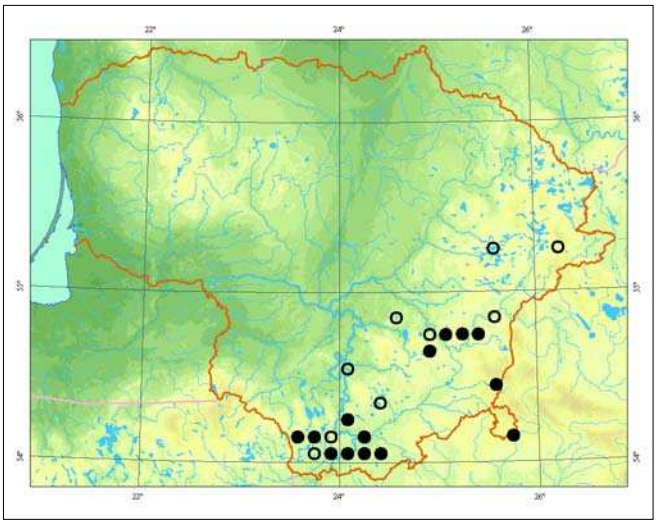
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.
Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Arealas apima Vakarų ir Vidurio Europą. Šiaurės Amerikoje augalai buvo užvežti mėgėjų ir natūralizavosi.
Per Lietuvą eina šiaurrytinė rūšies arealo riba.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Pražysta anksčiau už kitų rūšių gegūnes — gegužės viduryje—birželio pradžioje. Peržydėję augalai nugelsta (jau liepos mėn.), o antžeminė dalis nunyksta.
Augalai mėgsta šiltas, gerai saulės šildomas augavietes (pietinės ekspozicijos šlaitus; nuo vėjų apsaugotas vietas). Auga žemažolėse pievose, smėlėtose, karbonatingose dirvose. Retai auga žemapelkėse. Už Pietryčių lygumos ribų daugiausia aptinkami antrinėse buveinėse — ant drėgnų pietinės ekspozicijos geležinkelių pylimų, kur susidaro jiems tinkamas mikroklimatas.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Dzūkijos nacionaliniame parke žinomos gausios ir gyvybingos populiacijos. Kitur populiacijos negausios (dažniausiai ne didesnės nei 100 augalų), užima nedidelius plotus.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl didėjančių poilsiautojų srautų, augaviečių naikinimo. Nustojus šienauti ir ganyti pievas, plačialapes gegūnės labai greitai nukonkuruoja kiti žoliniai augalai.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). — Vilnius.
Lekavičius A., 1980: Gegužraibė — *Orchis*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M., Jankevičienė R., Lekavičius A.* (red.), Lietuvos TSR flora, 6: 290—293. — Vilnius.
Ryla M., 2001: Diversity, state, and protection of *Dactylorhiza* species in Lithuania. — Jour. Eur. Orch., 33 (1): 495—516.
Ryla M., 2003: Lietuvos gegūnių atpažinimo problemos. — Botanica Lithuanica, 5: 47—61.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The southeastern border of Dactylorhiza majalis distribution range crosses the territory of Lithuania. All known populations are dispersed in the southern and southeastern parts of the country. The most abundant populations are found in the Varėna district.

Aprašė Mindaugas Ryla

Gelsvoji gegūnė

Dactylorhiza ochroleuca (Wüstnei ex Boll) Holub

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

3 (R) kategorija

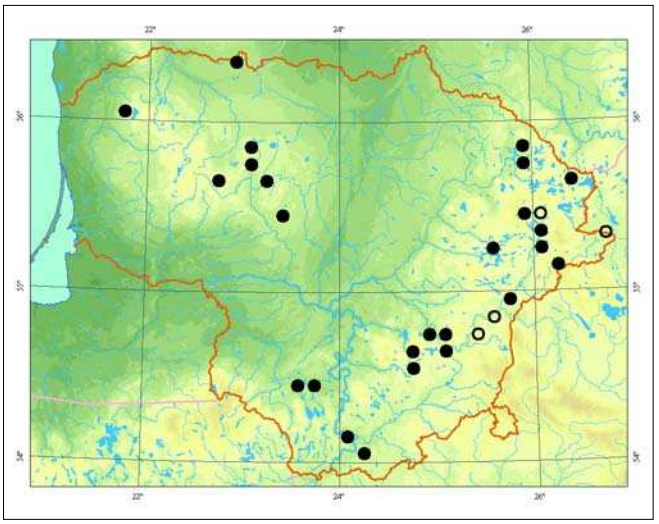
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.
Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Riboto arealo rūšis. Bendras augalų paplitimas nėra visiškai aiškus. Daugiausia radaviečių Vidurio ir Šiaurės Europoje. Į rytus nuo Baltijos valstybių augalų beveik neaptinkama. Visame areale labai reta rūšis.
Lietuvoje aptinkama tik Žemaičių ir Rytų Lietuvos aukštumose, o Vidurio Lietuvoje nerasta.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Auga tik kalkingose žemapelkėse, šaltiniuotose šarmingose šlaitų žemapelkėse ir tarpinėse pelkėse, susiformavusiose ant kalkingo dirvožemio. Augalui būtinos su šaltinių vandeniu gaunamos mineralinės medžiagos. Visiškai nepakenčia sumedėjusių augalų sudaromo pavėsio.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Populiacijos užima įvairaus dydžio plotus. Ir nedidelius plotus užimančios populiacijos yra gana gausios. Pavieniai augalai aptinkami labai retai.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta apaugant žemapelkėms. Dauguma augaviečių dar apie 1950 m. buvo šienaujamos, kai kuriose sausesnėse vietose buvo ganomi gyvuliai. Ilgainiui nešienaujamose žemapelkėse susidarantis apmirusios žolės sluoksnis trukdo dygti sėkloms, todėl tokiose vietose gelsvųjų gegūnių populiacijose būna mažiau jaunų individų. Dalis pelkių keičiasi dėl seniau padarytos melioracijos. Kai kurios augavietės kinta natūraliai, storėjant durpių klodui.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., Ryla M., 1997: Gelsvoji gegūnė (*Dactylorhiza ochroleuca*) Lietuvoje. — Botanica Lithuanica, 3 (2): 135—145.
Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). — Vilnius.
Ryla M., 2003: Lietuvos gegūnių atpažinimo problemos. — Botanica Lithuanica, 5: 47—61.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species is distributed only in highlands; it does not grow in lowlands. In suitable habitats it usually forms dense and viable populations.

Aprašė Mindaugas Ryla

Siauralapė gegūnė

Dactylorhiza traunsteineri (Saut.) Soó

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

2 (V) kategorija

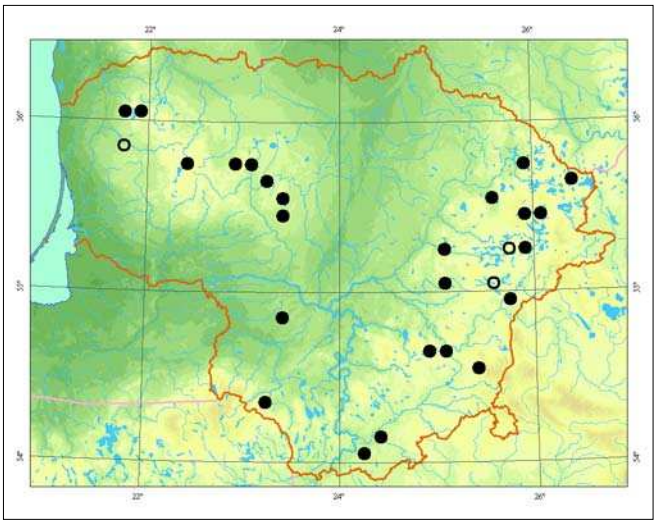
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.
Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Europos rytuose arealas tęsiasi iki Rytų Sibiro. Europos pietuose aptinkama tik kalnuose. Labiausiai išplitusi šiaurinėje Europos dalyje, Vidurio Europos kalnuose, o visur kitur labai reta rūšis.
Lietuvoje aptinkama tik aukštumose. Žemumose žinoma tik 1 radavietė Višakio Rūdoje (Marijampolės r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Dauginasi sėklomis. Sėklos labai smulkios, jas išnešioja vėjas. Auga labai savitose, mažus plotus užimančiose buveinėse. Dažniausiai — ant kalkingo pagrindo susidariusiose tarpinėse pelkėse arba bazių turinčiose šaltiniuotose šlaitų pelkėse, kiek iškilesnėse jų vietose. Visiškai nepakelia kitų žolinių augalų konkurencijos, auga vietose su reta viksvų danga, ant kiminų.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Dažniausiai nepažeistose augavietėse populiacijos būna labai gausios ir tankios, tačiau užima nedidelius plotelius. Pažeistose buveinėse (nusausėjusiose ar apaugusiose nendrynais) auga tik pavieniai generatyviniai augalai, o jaunų beveik nebūna.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl pelkių sausinimo, jų užžėlimo medžiais ir krūmais. Kartais didelę žalą populiacijoms daro pelėnai ir šernai, ėdantys krakmolingus augalų šakniagumbius.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). — Vilnius.
Ryla M., 2001: Diversity, state, and protection of *Dactylorhiza* species in Lithuania. — Jour. Eur. Orch., 33 (1): 495—516.
Ryla M., 2003: Lietuvos gegūnių atpažinimo problemos. — Botanica Lithuanica, 5: 47—61.
Ryla M., Gudžinskas Z., Sennikov A. N., 2002: Lectotypification of names of infraspecific taxa of *Orchis angustifolia* described by Johannes Klinge. — Komarovia, 2: 65—84.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species is distributed in highlands, and does not grow in lowlands. In suitable habitats it usually forms dense and viable populations.

Aprašė Mindaugas Ryla

Vienagumbis medauninkas

Herminium monorchis (L.) R. Br.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

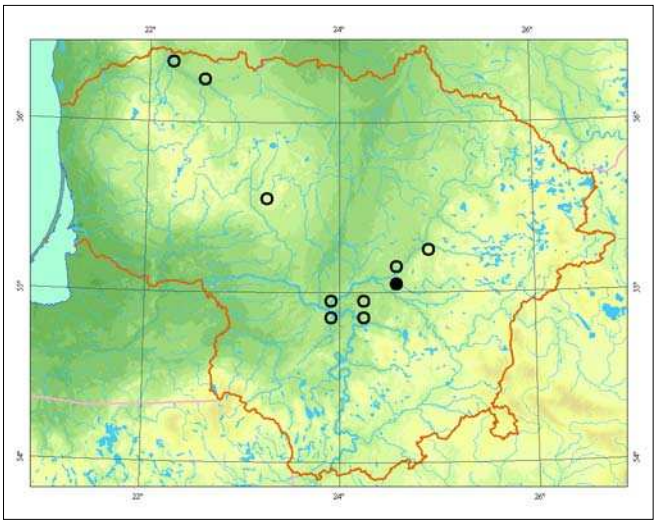
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.
Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Europoje (pietinėse srityse auga tik kalnuose). Į rytus vidutinio klimato juosta arealas tęsiasi iki Japonijos ir Kinijos (Himalajų kalnų).
Anksčiau rūšis Lietuvoje buvo paplitusi beveik visuose regionuose. Šiuo metu žinoma tik 1 negausi populiacija netoli Upninkų (Jonavos r.).

Biologija ir ekologija. Žemas, 10–15 cm aukščio, žolinis augalas su vienu apvaliu šakniagumbiu. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Po žeme išauga dauginimuisi skirti laibi šakniastiebiai, kurių gale susidaro naujas šakniagumbis. Auga žemažolėse drėgnose ar vidutinio drėgnumo pievose, kalkinguose dirvožemiuose. Neištlaiko kitų žolinių augalų konkurencijos.

Populiacijų gausumas. Iki 1980 m. buvo žinoma apie 10 įvairaus gausumo, tarp jų ir labai gausių populiacijų, tačiau nuo 1981 m. nebuvo gaunama jokių duomenų apie rūšį šalyje. Buvo manoma, kad augalai Lietuvoje jau išnyko. 2000 m. Šventosios slėnyje netoli Upninkų (Jonavos r.) atrasta nauja, labai negausi, bebaigianti išnykti populiacija, kurioje augo 8 individai. Dabartinė populiacijos būklė nežinoma.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Dalis augaviečių buvo sunaikinta Šventosios slėnyje įveisiant spygliuočių miškų plantacijas. Kitose vietose augalai išnyko apleidus pievas.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., 2001: Diversity, state and protection of *Orchidaceae* species in Lithuania. – Jour. Eur. Orch., 33 (1): 415–441.
Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). – Vilnius.
Snarskis P., 1963: Orchidažiedžiai – *Microspermales*. – Kn.: *Natkevičiatė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 565–628. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
Until 1980 there were about 10 relatively abundant populations known to exist in the country. During the last two decades, for unknown reasons, the species has suddenly almost disappeared. As a result only one very small and sparse population remains.

Aprašė Mindaugas Ryla

Pelkinė laksva

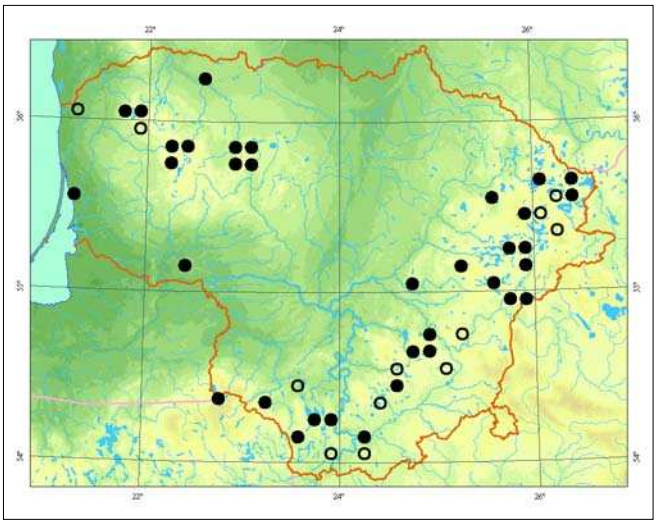
Hammarbya paludosa (L.) Kuntze

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

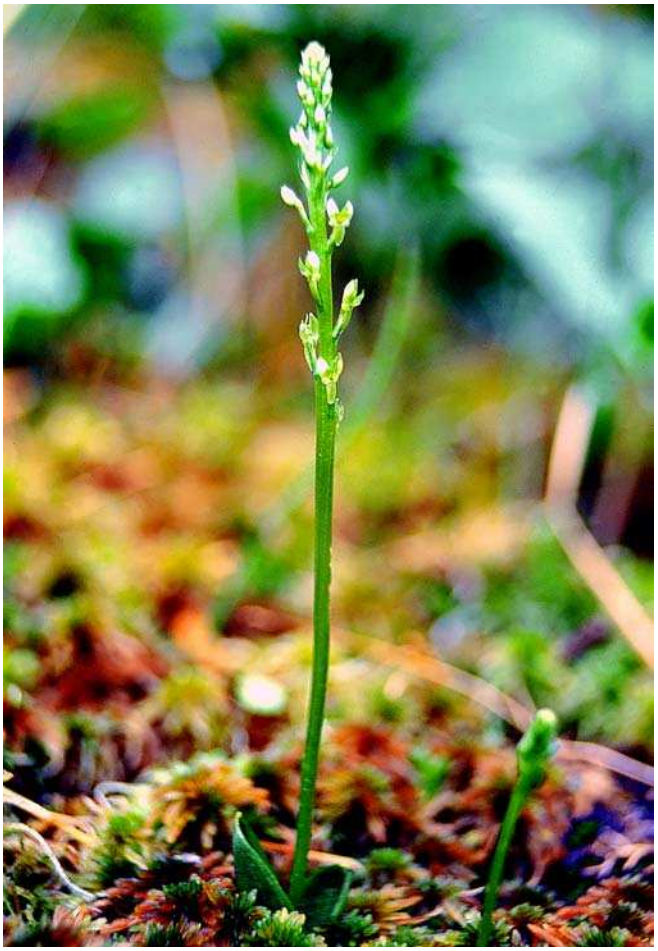
2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.
Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Cirkumpoliarinio paplitimo rūšis. Visame areale auga vėsaus ir vidutinio klimato juostose. Vakarų Europoje ir kai kuriose Vidurio Europos srityse beveik išnykusi dėl pelkių sausinimo ir durpių kasimo.
Lietuvoje auga visuose regionuose, tačiau dažnesnė aukštumose ir dėl tinkamų augaviečių stygiaus labai reta žemumose.

Biologija ir ekologija. Smulkus, iki 10 cm aukščio, daugiametis žolinis augalas. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu, ant lapų galų susidarančiais gemaliniais pumpurais. Sėklos ir gemaliniai pumpurai gali plaukti, juos išplatina vanduo. Dažniausiai auga tarpinėse pelkėse ir liūnuose, aukštapelkėse, tarp kiminų paklotės, ant silpnai rūgštaus ar neutralaus substrato. Kartas pavieniai augalai aptinkami pelkiniuose pušynuose.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Dažniausiai auga pavieniai augalai ar nedidelės jų grupelės, tačiau tinkamose vietose sudaro labai gausias grupes.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl melioracijos ir pelkių bei vandens telkinių eutrofizacijos.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., 2001: Diversity, state and protection of *Orchidaceae* species in Lithuania. — Jour. Eur. Orch., 33 (1): 415—441.
Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). — Vilnius.
Snarskis P., 1963: Orchidažiedžiai — *Microspermales*. — Kn.: *Natkevičiatė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 565—628. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species is distributed throughout the whole country, but it is more common and populations are more numerous in the highlands in the eastern and north-western parts of the country. In the lowland area it is extremely rare due to a lack of suitable habitats.

Aprašė Mindaugas Ryla

Vienalapis gedutis

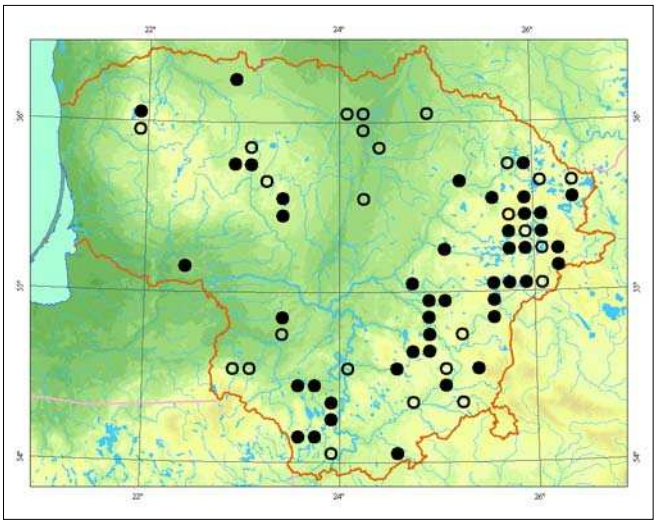
Malaxis monophyllos (L.) Sw.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.
Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Cirkumpoliarinio paplitimo rūšis. Pagrindinis rūšies arealas driekiasi Europos vidutinio ir vėsaus klimato srityse. Vakarų Europoje neaptinkama arba aptinkami labai retai. Europos pietuose auga kalnuose.
Rūšis paplitusi visoje Lietuvoje, tačiau dažniausia ir gausiausia Rytų Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Subrendę individai dažniausiai išaugina tik vieną (labai retai du) lapą. Žiedynas 8–30 cm ilgio, laibas, gausiažiedis. Žiedai žalsvi, labai smulkūs. Stiebo pagrinde, ties dirvožemio paviršiumi, susiformuoja žalias žiemojantis stiebagumbis.
Dažniausiai auga drėgnuose ar šlapiuose eglynuose, lapuočių ar mišriuose miškuose, krūmynuose, tarpinėse pelkėse, šlapiuose, humusinguose, neutraliuose ar kalkinguose dirvožemiuose. Augalai tikriausiai yra prieraišūs turtingam maisto medžiagų dirvožemiui. Nereiklūs šviesai, tačiau labai ūksmingose vietose skursta. Geriausiai auga daliniame pavėsyje. Labai retai aptinkami atvirose miško aikštelėse, pievose, kadagynuose sausame kalkiniame dirvožemyje.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Dažniausiai auga pavieniui ar nedidelėmis grupėmis. Gausios populiacijos Lietuvoje aptinkamos labai retai.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl drėgnų miškų kirtimo ir melioracijos.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., 2001: Diversity, state and protection of *Orchidaceae* species in Lithuania. – Jour. Eur. Orch., 33 (1): 415–441.
Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). – Vilnius.
Snarskis P., 1963: Orchidažiedžiai – *Microspermales*. – Kn.: *Natkevičiatė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 565–628. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species is distributed across the whole country, but dense and abundant populations are extremely rare.

Aprašė Mindaugas Ryla

Dvilapis purvuolis

Liparis loeselii (L.) Rich.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

2 (V) kategorija

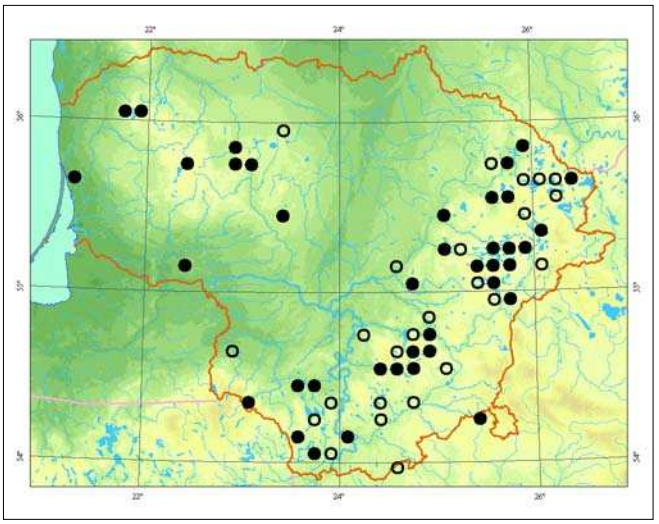
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.
Įrašyta į Berno konvencijos I, ES Buveinių direktyvos II ir Vašingtono (*CITES*) konvencijos I priedus.

Paplitimas. Cirkumpoliarinio paplitimo rūšis. Paplitusi Europos vidutinio ir vėsaus klimato srityse. Vakarų ir Vidurio Europoje daugelyje vietų išnyko, likusios tik pavienės populiacijos.
Lietuvoje rūšis aptinkama visuose regionuose, tačiau daugiausia augaviečių aukštumose. Žemumose labai reta.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Stiebo pamatas sustorėjęs, sudaro stiebagumbį, kuriame kaupiamos maisto medžiagos. Augalas ir žiedai smulkūs, gelsvai žalsvos spalvos. Žydi birželio–liepos mėn. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu (iš stiebagumbio išauga daugiau nei vienas stiebas). Augalai trumpaamžiai, todėl populiacijos labai jautriai reaguoja į pasikeitusias aplinkos sąlygas.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Auga šlapiose vietose ant neutralaus ar šarmingo (kalkingo) substrato: tarpinėse pelkėse, žemapelkėse, paežerių liūnuose. Neauga rūgščiame dirvožemyje. Mėgsta atviras, gerai apšviestas buveines. Palankiausios sąlygos purvuoliams yra šlapiose kalkingose žemapelkėse su žaliųjų samanų danga ir reta žolių danga.

Populiacijų gausumas. Dažnai populiacijas sudaro pavieniai, dideliame plote augantys individai, tačiau rytinėje Lietuvos dalyje žinoma nemažai gausių ir tankių populiacijų.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl melioracijos ir šlapžemių apaugimo krūmais ir medžiais.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., 2001: Diversity, state and protection of *Orchidaceae* species in Lithuania. – Jour. Eur. Orch., 33 (1): 415–441.
Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). – Vilnius.
Snarskis P., 1963: Orchidažiedžiai – *Microspermales*. – Kn.: *Natkevičiatė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 565–628. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species is distributed across the whole country, but due to a lack of suitable habitats, it is rare in the lowlands.

Aprašė Mindaugas Ryla

Nariuotoji ilgalūpė

Corallorhiza trifida Châtel.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

2 (V) kategorija

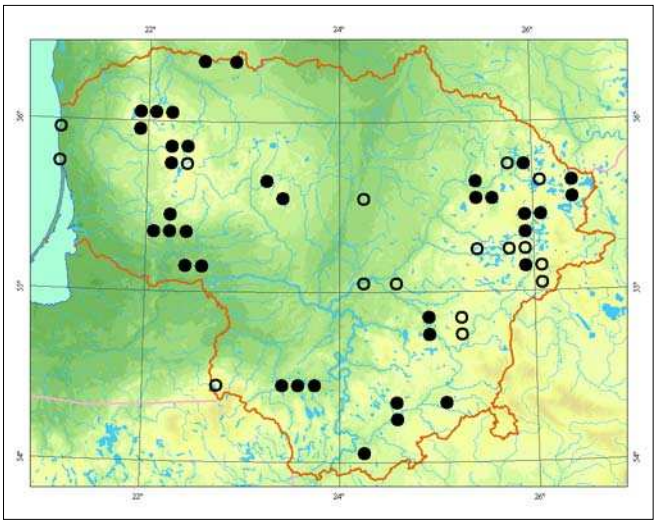
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.
Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Holarktinio paplitimo rūšis, aptinkama Eurazijoje ir Šiaurės Amerikoje.
Auga beveik visoje Lietuvoje. Kiek dažnesnė aukštumose. Dėl tinkamų augaviečių stygiaus labai reta Vidurio Lietuvos žemumoje.

Biologija ir ekologija. Saprofitas (mikosimbiotrofas) su gausiai šakotu, koralo pavidalo šakniastiebiu. Didžiąją savo gyvenimo dalį augalas praleidžia po žeme, maitinamas grybo ir neišleisdamas jokių antžeminių dalių. Antžeminį stiebą su žiedynu augalai išleidžia tik sukaupę pakankamai didelę šakniastiebio biomasę. Dauginasi sėklomis, tikriausiai ir vegetatyviniu būdu — šakniastiebio dalimis. Dauguma augalų išsivysto per 4 metus.
Lietuvoje auga įvairaus tipo pelkiniuose miškuose, žemapelkių pakraščiuose, tarpinėse pelkėse. Visose augavietėse nuolat būna drėgna, didelę metų dalį jose telkšo vanduo, žolių danga išretėjusi dėl šviesos trūkumo, paviršinio vandens arba susidarančio nuokritų sluoksnio, tačiau neauga visiškai atvirose vietose.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Visoje Lietuvoje aptinkami pavieniai augalai ar nedidelės jų grupės, tačiau dėl savitos augalų biologijos ypatybės — požeminio gyvenimo būdo — apie tikrą populiacijų gausumą ir būklę spręsti sunku.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta mechaniškai sunaikinus augavietes, dėl miškų ir pelkių melioracijos. Dalį augalų sunaikina šernai.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). — Vilnius.
Snarskis P., 1963: Orchidažiedžiai — *Microspermales*. — Kn.: *Natkevičiatė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 565—628. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

This species is distributed mainly in elevated areas, and only a few localities are known to exist in lowlands. In most cases only a few plants in each population are registered, but because of its saprophytic nature, the exact number of plants per population is unknown.

Aprašė Mindaugas Ryla

Galvinis vikšris

Juncus capitatus Weigel

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA VIKŠRINIAI (*JUNCACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

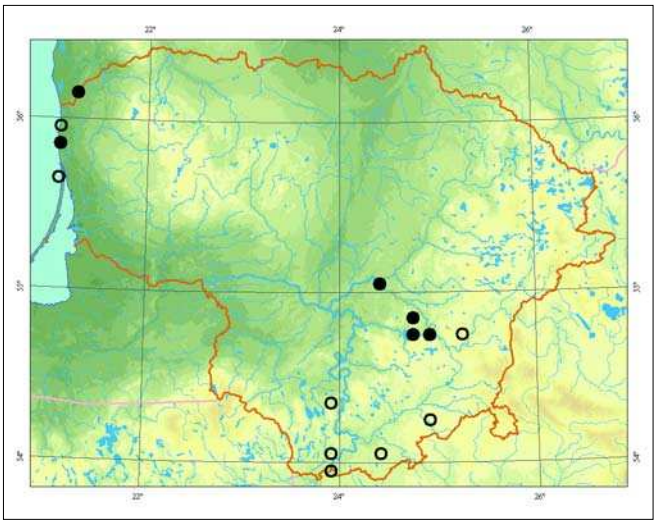
Paplitimas. Europoje, Šiaurės Afrikoje, Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje ankstesnės radavietės aptiktos pietiniuose rajonuose, pastaruoju metu rasta Skuodo, Klaipėdos, Jonavos, Trakų rajonuose.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, 5–15 cm aukščio augalas. Stiebai laibi, ties pamatu šakoti. Žiedai po kelis susitelkę į žvaigždiškas galvutes stiebų viršūnėse. Žydi birželio–rugsėjo mėn. Auga drėgnose (laikinai užliejamose) nedidelėse dirbamų laukų ir ganyklų, smėlynų lomose, ant lauko keliukų, siejamas su nederlingais drėgnais smėlio dirvožemiais (*Isoeto-Nanojuncetea* klasės bendrijos).

Populiacijų gausumas. Populiacijų gausumas labai priklauso nuo meteorologinių sąlygų – drėgnomis vasaromis, ypač antroje vegetacijos sezono pusėje, augavietėse augalų būna gausu.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl tinkamų augaviečių trūkumo ir buveinių sąlygų keitimosi: grūdinių kultūrų pasėliai įveisiami tik nusausintuose ir išlygintuose laukuose, mažėja lauko keliukų tinklas, pasėliams prižiūrėti taikomos pažangios technologijos. Pastarąjį dešimtmetį stebėta buvusi gausi populiacija pajūrio smėlynų keliukuose ir slėsnumose ties Šaipiais (Kretingos r.) beveik sunyko – silpnai konkurentiškus terofitus baigia išstumti susiverianti daugiamečių psamofitų velėna.
Mažėjant tinkamų augaviečių, būtina atkurti populiacijas anksčiau žinomose radavietėse ir taikyti palaikomąsias gamtotvarkos priemones.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1963: Vikšriniai – *Juncaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 466–498. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Recently only a few localities are known to exist. The abundance of populations very much depends upon meteorological conditions – during humid summers the plants are numerous. The species becomes extinct due to the scarcity of suitable habitats and changing habitat conditions.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Druskinis vikšris

Juncus gerardii Loisel.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA VIKŠRINIAI (*JUNCACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1984 m.

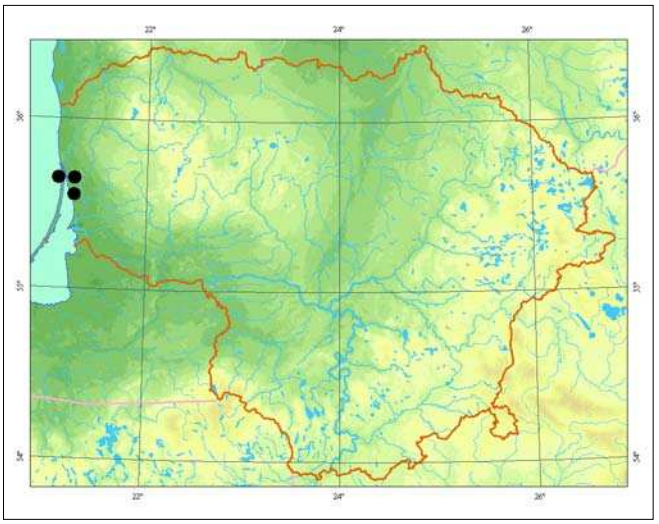
Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje. Lietuvoje labai reta rūšis. Auga tik Kuršių marių pakrantėje ties Klaipėda (Smeltės pusiasalyje, Kairiuose). 1990 m. duomenimis, augo ties Juodkrante, tačiau vėliau neaptikta. Literatūros šaltiniuose nurodomos radavietės — ties Giruliais (1976) ir Šventosios žiotimis (1978) — nepatikrintos.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 12—30 cm aukščio retakeris augalas su ilgu šakniastiebiu. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Žydi birželio—rugsėjo mėn. Halofitas. Auga ant apysūrio sąnašinio smėlio, dažnai užliejamose vietose. Būdinga *Juncetum gerardii* bendrijų rūšis. Bendrijos skurdžios, jose neauga tipingos halofitų ir litoralinės rūšys.

Populiacijų gausumas. Lietuvos pajūryje žinomos 2 populiacijos. Statant Tarptautinę jūrų perkėlą Smeltės

Linos Jasiukonytės piešinys

pusiasalyje, buvo sunaikinta apie 0,5 ha halofitų pieva, didžioji dalis *J. gerardii* populiacijos. Šiuo metu Smeltėje išlikusi maža populiacijos dalis, kurioje vyrauja vegetatyviniai individai. Ties Kairiais populiacija gausi, sudaro tankias vejas, kuriose vyrauja generatyviniai individai.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta užželiant marių pakrantėms ir dėl urbanizacijos. Bandymai perkelti pavienius augalus į kitas vietas buvo nesėkmingi.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1963: Vikšris — *Juncus*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 467—491 — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Juncus gerardii is almost solery restricted to the salt meadows and shores of the Curonian Lagoon. A lack of suitable habitats and their destruction are the main reasons of decline.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Pelkinis vikšris

Juncus stygius L.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA VIKŠRINIAI (*JUNCACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

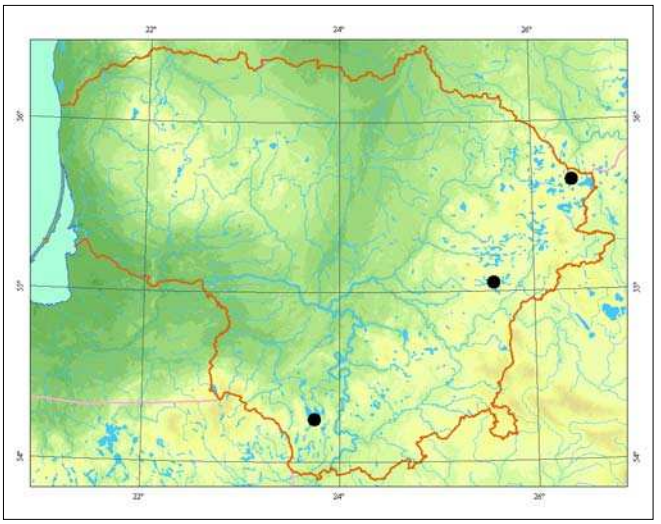
Paplitimas. Šiaurės ir Vidurio Europoje, Šiaurės Azijoje, Šiaurės Amerikoje.
Šiuo metu Lietuvoje žinomos 3 radavietės: Smalvose (Zarasų r.), Seirijuose (Lazdijų r.), nuo 2002 m. aptinkama Purviniškėse (Švenčionių r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 10–25 cm aukščio retakeris augalas. Lapai siūliški. Stiebas laibas, apatinėje dalyje rausvai rudas. Žydi liepos mėn. Dauginasi sėklomis, jų subrandina nedaug. Auga šarmingose (pH 7) tarpinio tipo pelkėse, paežerių liūnuose. Dažniausiai aptinkamas *Caricetum lasiocarpae* bendrijose, tarpinių pelkių ir liūnų bei žemapelkių su šakotosiomis ratainytėmis buveinėse.

Populiacijų gausumas. Zarasų ir Lazdijų r. populiacijos gausios (200–300 augalų), tačiau augalai jose

Mindaugo Rylos nuotrauka

auga atokiai vienas nuo kito, todėl užima gana didelius plotus (400–600 m²). Purviniškių pelkėje (Švenčionių r.) populiaciją sudaro 3 mozaikiškai išsidėsčiusios cenopopuliacijos. Augalai jose pasiskirstę netolygiai: mažesnį plotą užimančiose cenopopuliacijose 10–30, o didesnėse – 100–200.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta sausinant pelkes, keičiant aplinkinių teritorijų hidrologinį režimą.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1963: Vikšris – *Juncus*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 467–491 – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

This extremely rare species occurs in only two localities on moss fens. The most abundant populations are in the Zarasai and Lazdijai districts (200–300 individuals); both are situated in protected territories.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Šerinis meldelis

Isolepis setacea (L.) R. Br.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA VIKSVUOLINIAI (*CYPERACEAE*)

3 (R) kategorija

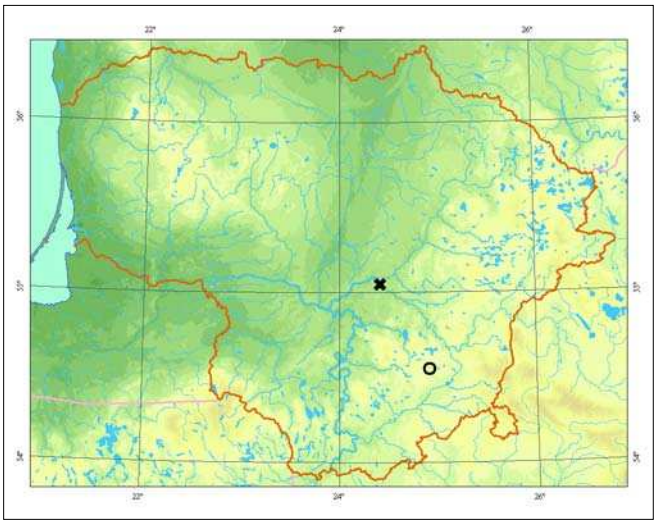
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Pietvakarių ir Centrinėje Azijoje. Šiaurės Amerikoje laikoma adventyvine rūšimi. Lietuvoje ypač reta rūšis. Literatūroje nurodoma radavietė Paluknyje (Trakų r.), bet naujų tai patvirtinančių duomenų nėra. 1993 m. buvo rasta Ruklos apylinkėse (Jonavos r.), tačiau 2004 m. rūšis minėtoje vietoje jau buvo išnykusi.

Biologija ir ekologija. Vienmetis ar daugiametis žolinis augalas. Dauginasi sėklomis, bet plinta ir šakniastiebiais. Auga atvirose, drėgnose, dažniausiai laikinai užliejamose augavietėse: vandens telkinių pakrantėse, antropogeninėse augavietėse su suardyta žolių danga. Dirvožemis — dumblo sluoksniu padengtas smėlis arba priemolis, paprastai turtingas maisto medžiagų. Šerinis meldelis prieraišus *Isoeto-Nanojuncetea* bendrijoms.

Zigmanto Gudžinsko nuotrauka

Populiacijų gausumas. 1993 m. Ruklos apylinkėse (Jonavos r.) aptiktos 2 šerinių meldelių cenopopuliacijos buvo nedidelės: augalai buvo išplitę keliasdešimties kvadratinių metrų plotuose, kur jų skaičius tesiekė keletą dešimčių. Tačiau 2004 m., susivėrus žolinių augalų dangai, šeriniai meldeliai šiose radavietėse buvo išnykęs. Apie literatūroje minimą populiaciją Trakų r. naujų duomenų nėra, nežinoma ir tiksli jos radavietė.

Grėsmės ir apsauga. Šerinis meldelis neatlaiko kitų žolinių ir sumedėjusių augalų konkurencijos, todėl gali išlikti tik esant natūraliems ar antropogeniniams velėnai susidaryti trukdantiems veiksniams. Dėl menkų konkurencinių savybių grėsmę jo išlikimui kelia augaviečių eutrofizacija: padidėjus biogeninių medžiagų kiekiui, šerinį meldelį nustelbia stambūs nitrofiliniai augalai.

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1963: Meldelis — *Isolepis*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 334—336. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: WI.

Summary

The status of Isolepis setacea in Lithuania is not clear. The locality in Paluknys (Trakai distr.) can not be confirmed by new data, and its location is unknown. In 2004 these plants were extinct in the Rukla area (Jonava distr.) due to denser vegetation cover.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Pajūrinis liūnmeldis

Bolboschoenus maritimus (L.) Palla

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA VIKSVUOLINIAI (*CYPERACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

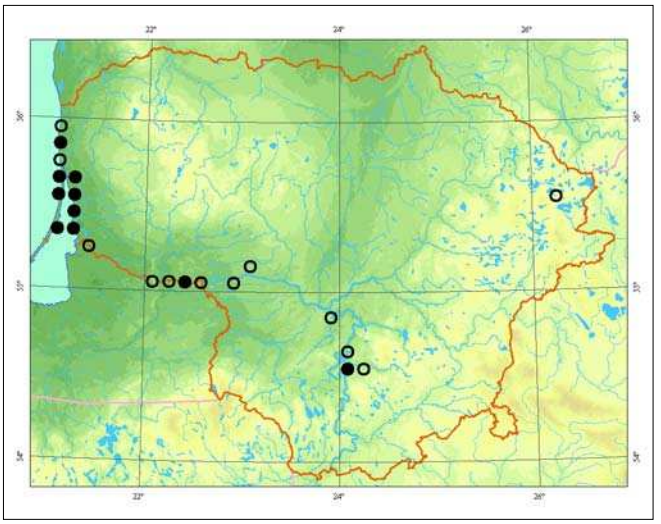
Paplitimas. Kosmopolitinė rūšis — aptinkama visuose žemynuose įvairaus klimato juostose, išskyrus arktinę, bet labiau paplitusi pajūrio regionuose.
Lietuvoje dauguma radaviečių yra Kuršių marių pakrantėse Klaipėdos ir Šilutės r. bei Neringoje. Kiek rečiau aptinkama šaltiniuotose Nemuno pakrantėse Jurbarko, Šakių ir Šilutės r. bei Kaune. Pavienių radaviečių yra Birštone, Palangoje, Ignalinos ir Prienų rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, žolinis, ilgus šakniastiebius išauginantis augalas. Druskingų augaviečių retumas lemia rūšies retumą Lietuvoje. Kuršių mariose auga sekliose priekrantėse, bet dažniau — potvynių užliejamoje kranto zonoje. Šaltiniuotuose upių pakrantėse aptinkamas plotuose tarp upės vagos ir krūmų juostos, kur smėlis dažniausiai būna susimaišęs su dumblu ir geležingomis šaltinių nuosėdomis. Rečiau auga druskingose šaltiniuotose pelkėse ir pievose bei versmėtose pašlaitėse ir druskomis užterštose antropogeninėse augavietėse. Sudaro pajūrinius liūnmeldynus (*Scirpetum maritimi*).

Populiacijų gausumas. Didžiausi, šimtais kvadratinių metrų matuojami pajūrinių liūnmeldžių plotai aptinkami ties Juodkrante ir Kintais bei Sūrymo pelkėje (Prienų r.). Kitur augalai aptinkami kelių ar keliasdešimties kvadratinių metrų plotuose, individų skaičius juose siekia nuo keleto iki kelių dešimčių.

Zofijos Sinkevičienės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Nyksta naikinant ir keičiant buveines: sausinant pelkes ir versmėtas vietas, pertvarkant vandens telkinių pakrantes, teršiant vandens telkinius. Pažeistas augavietes būtina tvarkyti.

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1963: Liūnmeldis — *Bolboschoenus*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 320—322. — Vilnius.
Sinkevičienė Z., 2000: *Scirpetum maritimi* (Br.-Bl. 1931) R. Tx. 1937 — pajūrinis liūnmeldynas. — Kn.: *Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z.* (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 101—102. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
Most localities and the largest populations are concentrated on the banks of the Curonian Lagoon. Bolboschoenus maritimus is sporadically distributed on the springy banks of the Nemunas River and saline springfens. Two localities of this species are in saline anthropogenic habitats.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Lieknasis švylys

Eriophorum gracile W. D. J. Koch ex Roth

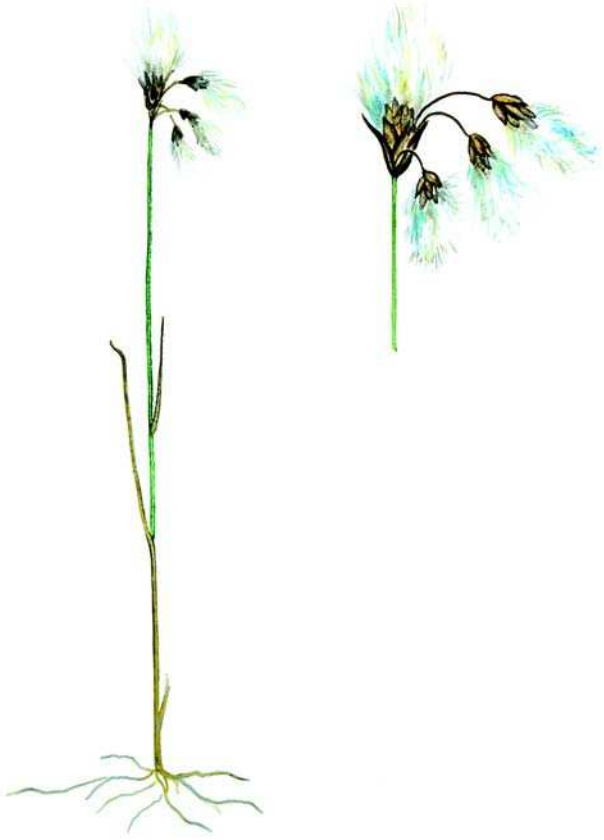
KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA VIKSVUOLINIAI (*CYPERACEAE*)

2 (V) kategorija

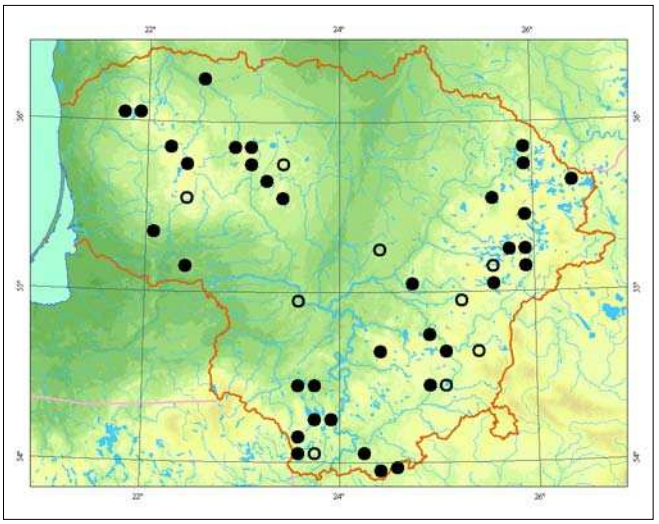
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Europoje, išskyrus pietinius regionus, Šiaurės Vakarų Azijoje, Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje rūšis aptinkama įvairiose teritorijos dalyse. Rasta 20 rajonų ir 1 sav.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Dauginasi sėklomis, bet plinta ir šakniastiebiais. Sėklos geriausiai sudygsta ir jauni augalai sutvirtėja tose vietose, kur praardyta samanų danga. Aptinkami tarpinėse pelkėse ir liūnuose, rečiau – šarmingose ir šaltiniuotose žemapelkėse. Augavietės neturtingos maisto medžiagų, terpė dažniausiai būna silpnai rūgšti, rečiau – neutrali. Tokia palyginti siaura ekologinė niša ir buveinių su praardyta samanų danga poreikis turi įtakos rūšies retumui.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Augalų skaičius populiacijose nevienodas – nuo pavienių iki keleto tūkstančių augalų, bet dažniausiai tik kelios dešimtys. Didžiausios lieknųjų švylių populiacijos aptiktos Siberijos (Plungės r.), Debesnų (Telšių r.), Smalvykščio ir Raisto pelkėse (Zarasų r.) bei pelkėtose Žuvinto (Alytaus r.) ir Liubelio (Lazdijų r.) apyežerėse.

Grėsmės ir apsauga. Rūšies išlikimui grėsmę kelia pelkių sausinimas ir eutrofizacija; buveinių rūgštėjimas (dėl globalinės taršos).
Rūšies buveinės gali būti sunaikinamos kasant durpes. Durpių klodas gali būti suslėgtas ir pažeistas erozijos ir daug ganant.

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1963: Švylys – *Eriophorum*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 305–312. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary
More than 30 localities of Eriophorum gracile are known in different parts of Lithuania. It usually occurs in transition mires and quaking bogs, sometimes in alkaline and spring fens.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Kupstinė kūlingė

Trichophorum cespitosum (L.) C. Hartm.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA VIKSVUOLINIAI (*CYPERACEAE*)

2 (V) kategorija

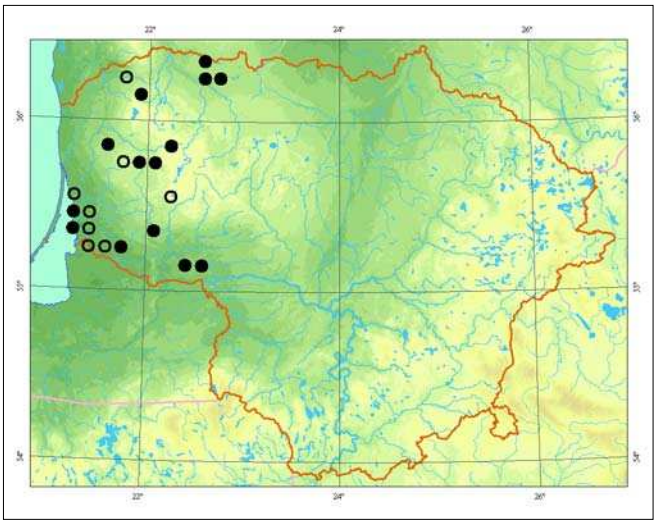
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Šiaurės, Vakarų ir Vidurio Europoje, atlantinėje Rytų Europos dalyje, Pietų Europos kalnuose, Šiaurės ir Rytų Azijoje, Šiaurės Amerikoje, Grenlandijoje. Per Lietuva eina pietrytinė arealo riba. Aptinkama tik vakarinėje Lietuvos dalyje: Akmenės, Klaipėdos, Plungės, Skuodo, Šilalės, Šilutės, Tauragės r., Rietavo sav.

Biologija ir ekologija. Daugiametis tankiakeris augalas. Daugiausia dauginasi sėklomis. Aptinkamas aukštapelkių plynėse, rečiau — plynraisčiuose. Augavietių mikroreljefas lygus arba su nedideliais kemsais. Vegetacijos laikotarpiu vanduo slūgso 15—25 cm gylyje. Vandens pH 4,4—4,6. Esant tinkamoms hidrologinėms sąlygoms, kartais auga ir pažeistų pelkių atvirose durpėse, tačiau tokiose buveinėse augalai paprastai nebūna gausūs. Kupstinės kūlingės pelkėse sudaro švylinius kūlingynus (*Eriophoro-Trichophoretum cespitosi*), kuriuose vyrauja ir nulemia atspalvį.

Populiacijų gausumas. Naujų duomenų yra tik apie pusę Lietuvos populiacijų. Esamais duomenimis, augalų gausumas jose labai nevienodas — nuo pavienių iki tūkstančiais skaičiuojamų augalų santalkų, išplitusių kelių hektarų plote.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta eksploatuojant aukštapelkes, kai durpių gavybos metu sunaikinamos rūšies buveinės. Neigiamą įtaką populiacijos būklei turi pelkių sausinimas ir apypelkio teritorijų hidrologinių sąlygų pokyčiai. Sausinimo poveikis yra dvejopas: pažemėjus vandens lygiui, sąlygos tampa nepalankios kupstinėms kūlingėms; dėl sausinimo suvešėję krūmokšniai ir medžiai jas nustelbia.

Jono Augustausko nuotrauka

Informacijos šaltiniai

Balevičienė J., 2000: *Eriophoro-Trichophoretum cespitosi* (Zlatnik 1928) Rübel 1933 em. Dierssen 1975 — švylinis kūlingynas. — Kn.: *Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z.* (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 34—35. — Vilnius.
Lekavičius A., 1963: Kūlingė — *Trichophorum*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 312—314. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species is distributed only in the raised bogs of western Lithuania. Populations occupy an area of some square metres to some hectares.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Rudoji viksvuolė

Cyperus fuscus L.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA VIKSVUOLINIAI (*CYPERACEAE*)

5 (Rs) kategorija

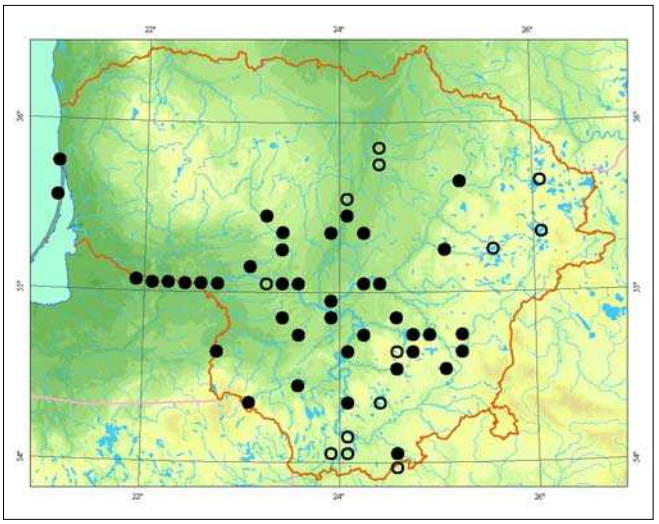
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Europoje ir Šiaurės Vakarų Azijoje, išskyrus šiaurinius regionus, Šiaurės Afrikoje. Šiaurės Amerikoje atneštinė rūšis.
Lietuvoje aptinkama įvairiose vietose, bet daugiausia auga prie didžiųjų upių ir kitų stambių vandens telkinių.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, žolinis, sėklomis besidauginantis augalas. Auga upių, ypač senvagių, ežerų ir tvenkinių bei balų smėlėtose ir dumblėtose pakrantėse, drėgnose pievose, pievų ir miškų keliukų drėgnuose pakraščiuose ir provėžose, apypelkiuose, karjeruose. Augavietės ilgesnį ar trumpesnį laiką būna užlietos, augalai išauga vandeniui nuslūgus. Sudaro *Cypero fusci-Limoselletum* bendrijas iš įvairios ekologijos augalų: vyrauja helofitai, higrofitai, bet dėl vegetacijos laikotarpiu smarkiai kintančių hidrologinių sąlygų pasitaiko ir mezofitų.

Populiacijų gausumas. Žinoma daugiau nei 60 rudųjų viksvuolių radaviečių, bet dėl biologijos ypatybių (vienmetis augalas) jose, esant nepalankioms sąlygoms, viksvuolės aptinkamos ne kasmet. Augalų gausumas populiacijose nevienodas — nuo kelių iki kelių tūkstančių.

Grėsmės ir apsauga. Pertvarkant vandens telkinių pakrantes — jas grindžiant, tiesinant upių vagas — sunaikinamos natūralios rūšies buveinės. Šiai rūšiai pražūtingas ir natūralių sezoninių vandens lygio pokyčių sutrikdymas buveinėse. Kai nėra vandens lygio svyravimų, smulkieji vienmečiai augalai neįstengia konkuruoti su pastoviomis hidrologinėmis sąlygomis suvešinčiais daugiamečiais augalais. Vandens telkinių tarša taip pat turi neigiamą įtaką — eutrofinių vandens telkinių pakrantėse suveši nitrofiliniai augalai, kurie nustelbia smulkiuosius vienmečius augalus.

Zigmanto Gudžinsko nuotrauka

Informacijos šaltiniai

Rašomavičius V., 2000: *Cypero fusci-Limoselletum aquaticae* (Oberd. 1957) Korneck 1960 — viksvuolinis dumblenynas. — Kn.: *Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z.* (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 68—70. — Vilnius.
Lekavičius A., 1963: Viksvuolė — *Cyperus*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 302—304. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

More than 60 localities of Cyperus fuscus are found in Lithuania. They are more concentrated in the valleys of large rivers. The number of individuals in populations varies between solitary and several thousand plants.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Šakotoji ratainytė

Cladium mariscus (L.) Pohl

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA VIKSVUOLINIAI (*CYPERACEAE*)

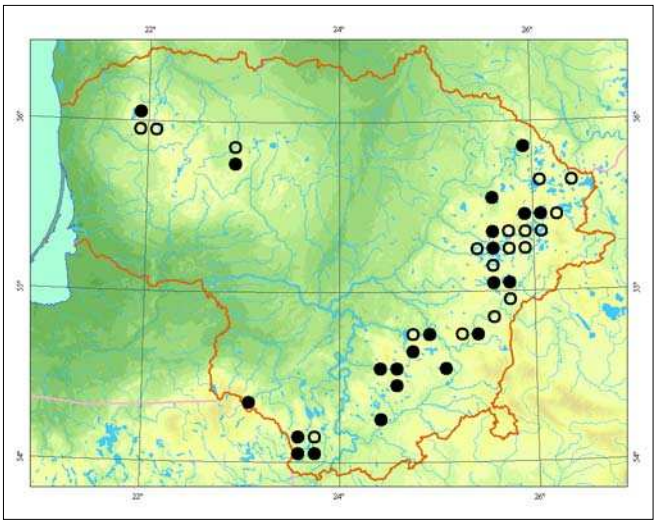
2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Rūšis paplitusi visuose žemynuose, tačiau Lietuvoje augantis porūšis (subsp. *mariscus*) — Azijoje ir Europoje.
Lietuvoje aptinkama tik ežeringų aukštumų rajonuose. Daugiausia radaviečių yra Lietuvos šiaurės rytų ežeryne, mažiausiai — Žemaičių aukštumoje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 1—2 m aukščio žolinis augalas, pilkšvai žaliais, aštriai dantytais lapais. Žydi gegužės—birželio mėn. Subrandina daug sėklų, kurias išplatina vandens srovės. Augalai lengvai dauginasi vegetatyviniu būdu (palaipomis) ir sudaro įvairaus dydžio sąžalynus. Auga daug mineralinių medžiagų turinčiose, dažnai žalsvos vandens spalvos, užželiančių ežerų pakrantėse iki 0,5 m gylio ir paežerinėse pelkėse.

Populiacijų gausumas. Daugelyje radaviečių populiacijos negausios — dažnai aptinkami nedidelius plotelius (nuo 2 iki 10 m²) užimantys sąžalynai tiek ežerų pakrantėse, tiek ir apyežerės pelkėse. Didžiausi pastaruoju metu žinomi pakrantiniai ratainyčių sąžalynai, sudaryti iš vandeninių populiacijų, palaipsniui pereinančių į pelkines, paplitę Liūnelio (Lazdijų r.), Mažųjų ir Didžiųjų Vagiekų, Veprinio ir Vepriuko (Trakų r.), Pravalo (Vilniaus r.) ir Ilgaičio (Švenčionių r.) ežeruose. Labai gausios pelkinės populiacijos yra Veprinio ir Vepriuko tarpežeryje, Smalvo ir Smalvykščio (Zarasų r.) paežerėse.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Nyksta keičiant hidrologinį režimą: sausinant ir pertvarkant pakrantes, bebrų patvenktose augavietėse. Pelkinės bendrijos, ypač nusausintose augavietėse, užželia medžiais ir krūmais.

Informacijos šaltiniai

Sinkevičienė Z., 2000: *Cladietum marisci* (Allorge 1922) Zobrist 1935 — šakotasis ratainytynas — Kn.: *Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z.* (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 118—119. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, HSUD.

Summary

Distribution in Lithuania is limited to regions in the lake-rich highlands; the majority of localities are situated in the northeastern lakes district; the least number of localities are in the west. Small populations are most frequently found. Sometimes the plant forms large belts along the lakeshore or occupies a large area of the surrounding wetlands.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Rusvasis vikšrenis

Schoenus ferrugineus L.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA VIKSVUOLINIAI (*CYPERACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Europoje, išskyrus pietinius ir vakarinius regionus.
Lietuvoje aptinkama Alytaus, Kelmės, Kretingos, Trakų ir Vilniaus rajonuose.

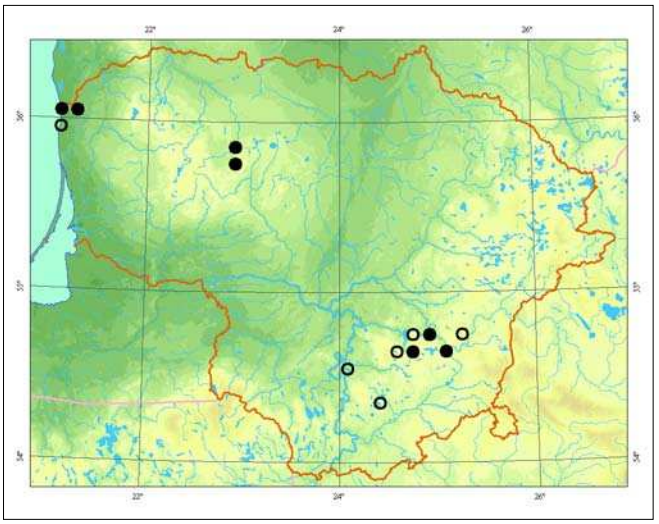
Biologija ir ekologija. Daugiametis, tankiakeris žolinis augalas, dauginasi sėklomis. Rusvasis vikšrenis yra kalkiamėgis, auga turtingose bazių, neutralios ar silpnai rūgščios reakcijos, pažliugusiose ar drėgnose durpėse. Aptinkamas negiliose šaltiniuotose ir kalkingose žemapelkėse bei durpingose žemažolėse pievose. Sudaro raktažolinius vikšrenynus (*Primulo-Schoenetum ferruginei*), bet auga ir liekniniuose viksvynuose (*Caricetum davallianae*).

Populiacijų gausumas. Palyginti naujų duomenų yra tik apie pusę radaviečių. Augalai populiacijose nėra gausūs – sudaro nedideles grupeles. Retai suskaičiuojama po kelias dešimtis augalų.

Grėsmės ir apsauga. Augavietės naikinamos eksploatuojant pelkes ir kultūrinant nenašias durpingas pievas bei ganyklas. Grėsmę kelia ir pelkių bei aplinkinių teritorijų sausinimas, buveinių eutrofizacija.

Zofijos Sinkevičienės nuotrauka

Būtina nustatyti tikslias visų populiacijų radavietes ir įvertinti jų būklę, o prireikus taikyti gamtotvarkos priemones.

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1963: Vikšrenis – *Schoenus*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 336–338. – Vilnius.
Balevičienė J., 2000: *Caricetum davallianae* Dutoit 1924 – liekninis viksvynas. – Kn.: *Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z.* (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 28–30. – Vilnius.
Balevičienė J., 2000: *Primulo-Schoenetum ferruginei* Du Rietz 1925 – raktažolinis vikšrenynas. – Kn.: *Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z.* (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 48–50. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Schoenus ferrugineus is found in Lithuania, in the Alytus, Kelmė, Kretinga, Trakai and Vilnius districts. Schoenus ferrugineus plants are not usually abundant. Some populations decrease due to habitat overgrowth with shrubs, and reeds due to drainage.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Rusvoji saidra

Rhynchospora fusca (L.) W. T. Aiton

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA VIKSVUOLINIAI (*CYPERACEAE*)

2 (V) kategorija

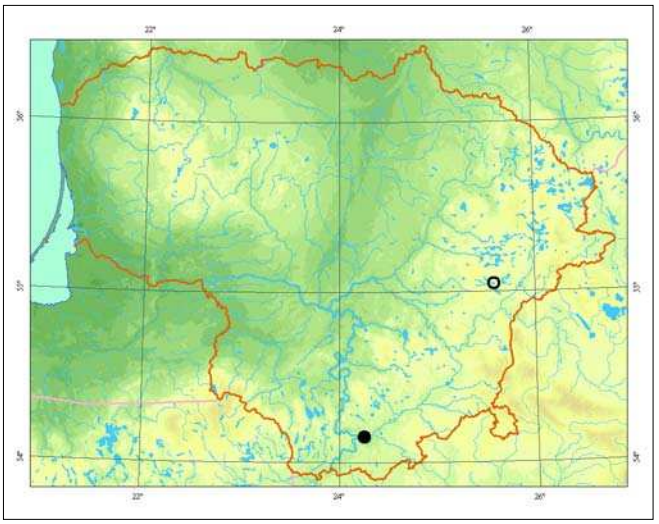
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Skandinavijoje, Vakarų ir Vidurio Europoje, Italijoje, Rytų Europoje, išskyrus arktinius ir pačius piečiausius rajonus.
Lietuvoje labai reta rūšis. Literatūroje nurodoma, kad augo Gačkiškiuose (Pabradės apyl.) ir Nemuno žemupio pievose (Šilutės r.). Vienintelė šiuo metu žinoma radavietė yra Merkinės apylinkėse (Varėnos r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 20–40 cm aukščio augalas ilgais, šliaužiančiais šakniastiebiais, sudaro retus sąžalynus. Hemikriptofitas, geofitas. Žydi liepos–rugpjūčio mėn. Dauginasi vegetatyviniu būdu ir sėklomis. Auga tarp kiminų ir ant atvirų durpių aukštapelkėse ir tarpinio tipo pelkėse, durpynuose, paprastai gausiai.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Vienintelė šiuo metu žinoma populiacija miško pelkutės lago zonoje yra stabili ir pavojus jai negresia. Ji užima apie 100 m² plotą.

Grėsmės ir apsauga. Būklę gali paveikti miško kirtimas pelkės pakraščiuose.
Būtina ieškoti naujų radaviečių, nes tikėtina, kad ši rūšis yra labiau paplitusi.

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1963: Saidra – *Rhynchospora*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 340–343. – Vilnius.

Summary

Recently there is only one locality in the Merkinė area, in the Varėna district. The population is stable, covering a 100 m² area.

Aprašė Mindaugas Lapelė

Pievinė viksva

Carex buxbaumii Wahlenb.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA VIKSVUOLINIAI (*CYPERACEAE*)

3 (R) kategorija

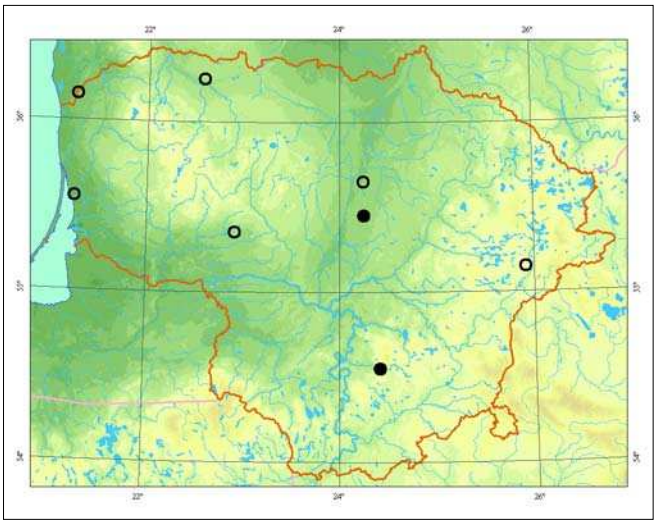
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Šiaurės, Atlantinėje, Vidurio ir Rytų Europoje, Šiaurės Vakarų Azijoje, Šiaurės Amerikoje. Lietuvoje aptinkama Kamanų pelkėje (Akmenės r.), Pašilėlių pelkėje (Kėdainių r.), Tyro pelkėje (Klaipėdos r.), Margininkų miške (Kretingos r.), Upytės apylinkėse (Panevėžio r.), Stakliškių apylinkėse (Prienų r.), Viduklės apylinkėse (Raseinių r.), Garnių k. (Švenčionių r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, žolinis, kalkiamėgis augalas. Auga šaltiniuotose pievose, šarmingose žemapelkėse, šaltiniuotose pašlaitėse ir vandens telkinių pakrantėse bei šaltiniuotose pelkėse; rečiau pasitaiko šlapiuose krūmynuose ir pelkėtose miško buveinėse: beržynuose, pušynuose, juodalksnynuose, ypač atviresnėse jų vietose. Dėl prieraišumo karbonatingiems

Linos Jasiukonytės piešinys

dirvožemiams dažniausiai auga liekniniuose viksvynuose (*Caricion davallianae*), rečiau – melsvuosiuose melvenynuose (*Molinion caeruleae*).

Populiacijų gausumas. Naujų duomenų yra tik apie populiacijas, esančias Pašilėlių pelkėje (Kėdainių r.) ir Stakliškių apylinkėse (Prienų r.). Jos gana didelės – augalai gausūs, skaičiuojami šimtais individų, išplitę palyginti dideliuose plotuose. Likusių populiacijų dabartinė būklė nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Buveinių pertvarkymas, sausinimas ir eutrofizacija. Dėl hidrologinių sąlygų pokyčių ir eutrofizacijos buveinės apauga sumedėjusiais augalais. Pažeistoms buveinėms išsaugoti būtinos tvarkymo priemonės.

Informacijos šaltiniai

Stancevičius A., 1963: Viksva – *Carex*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 343–457. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Carex buxbaumii is sporadically distributed in the different parts of Lithuania. Most populations are not abundant and occupy a very little area. These plants are distributed in a rather large area reaching several hectares only in some alkaline fens and springfens.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Liekninė viksva

Carex davalliana Sm.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA VIKSVUOLINIAI (*CYPERACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

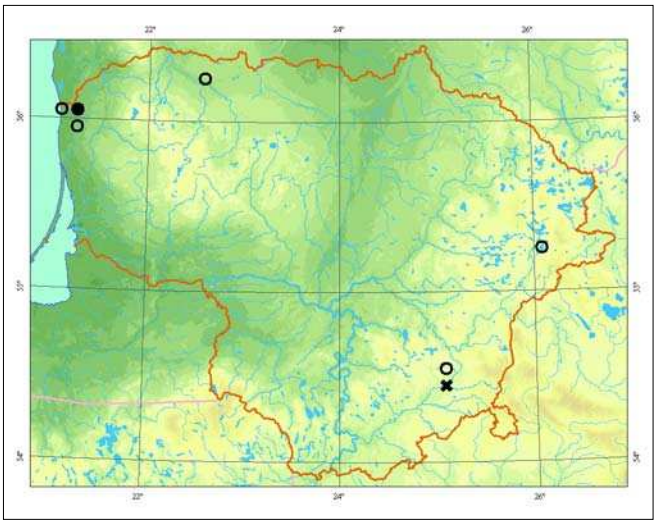
Paplitimas. Europoje, išskyrus šiaurinę jos dalį ir Britų salas, Mažojoje Azijoje.
Lietuvoje aptikta Darbėnų ir Daubėnų apylinkėse (Kretingos r.) bei Lenkės miške (Kretingos r.), Rėškutėnų apylinkėse (Švenčionių r.) ir Ilgučio apyežerės pelkėje (Trakų r.). Nepatikrintais literatūros duomenimis, nurodoma augus ir Kamanų pelkiniame komplekse (Akmenės r.). Šios rūšies augalai buvo išplitę ir Papio apyežerės pelkiniame komplekse (Vilniaus r.), kurį nusausinus išnyko.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, tankiakeris, dvinamis žolinis augalas. Šliaužiančių šakniastiebių neišaugina, todėl dauginasi tik sėklomis. Kalkiamėgė rūšis, prisitaikiusi augti savitose vietose — perteklingai drėkinamose šarmingose, neretai karbonatingose buveinėse. Pastarosios savybės lemia rūšies retumą visame areale ir išnykimą daugelyje Europos vietų. Kartu su kitais kalkiamėgiais augalais sudaro liekninius viksvynus (*Caricetum davallianae*).

Populiacijų gausumas. Populiacija Papio ežero apylinkėse (Vilniaus r.) yra sunaikinta. Abejojama ir liekninių viksvų išlikimu Kamanų rezervate, tačiau tai patvirtinančių ar paneigiančių duomenų nėra.

Linos Jasiukonytės piešinys

Darbėnų apylinkėse (Kretingos r.) esančioje radavietėje 2000 m. liekninės viksvos buvo gana gausios, bet išplitusios nedideliame plote. Duomenys apie likusias populiacijas yra neišsamūs ir seni, todėl dabartinė jų būklė yra nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Buveinių pertvarkymas ir sausinimas. Dėl hidrologinių pokyčių buveinės apauga krūmais, todėl jas būtina tvarkyti.

Informacijos šaltiniai

Snarskis P., 1949: Naujos retesniųjų Lietuvos TSR augalų augimo vietos. — Mokslo darbai. Gamtos ir matematikos mokslų serija, 1: 171—185.
Balevičienė J., 2000: *Caricetum davallianae* Dutoit 1924 — liekninis viksvynas. — Kn.: *Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z.* (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 28—30. — Vilnius.
Stancevičius A., 1963: Viksva — *Carex*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 343—457. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
Ten localities of Carex davalliana are known to exist in Lithuania, yet the species is probably extinct in two of these. The status of most populations is not clear due to the lack of new data.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Protarpinė viksva

Carex distans L.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA VIKSVUOLINIAI (*CYPERACEAE*)

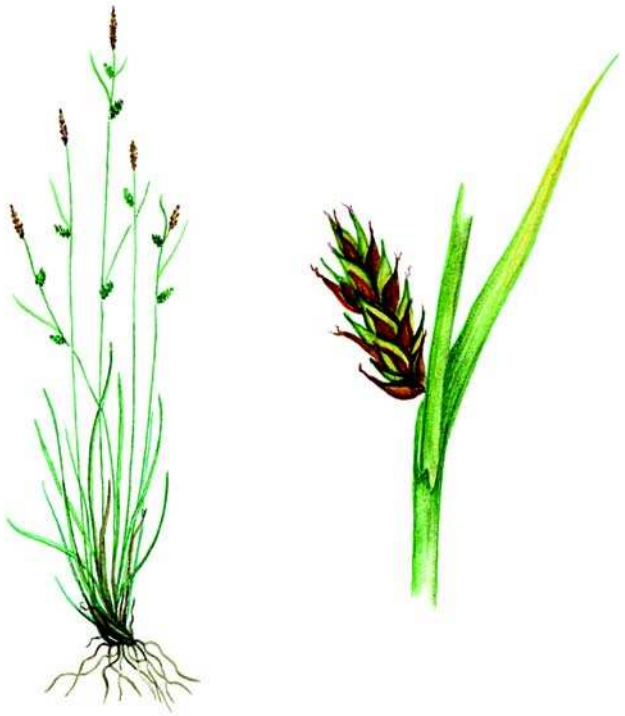
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

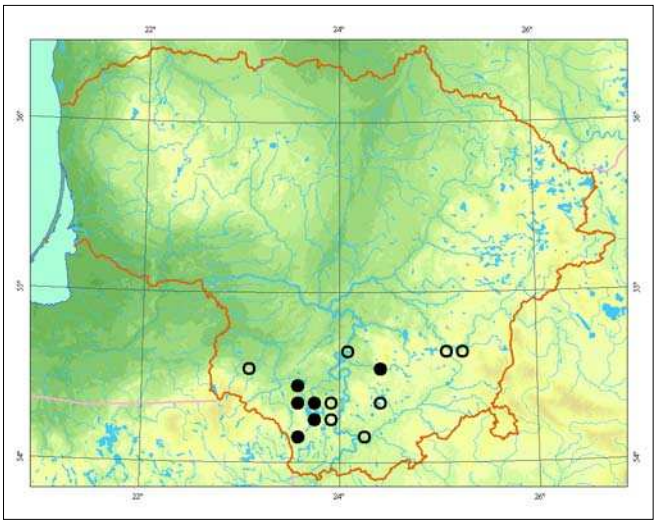
Paplitimas. Šiaurės, Vidurio, Rytų ir Pietų Europoje, Šiaurės, Vakarų ir Centrinėje Azijoje, Šiaurės Afrikoje. Lietuvoje aptinkama pietinėje dalyje: Dauguose, Obelijos ir Žuvinto apyežerėse (Alytaus r.), Sekionių apylinkėse (Kaišiadorių r.); Dusios ir Metelių apyežerėse, Šlavantėlio ir Liūnelio tarpežeryje, Mankūnėlių apylinkėse (Lazdijų r.); Stakliškių apylinkėse (Prienų r.), Lentvario apylinkėse (Trakų r.), Puvočiuose (Varėnos r.), Bartininkų apylinkėse (Vilkaviškio r.), Neries slėnyje (Vilniuje).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, žolinis, tankiakeris, tvirtą šakniastiebį išauginantis augalas. Dauginasi sėklomis, bet plisti gali ir šakniastiebiais. Kalkiamėgis. Ši ypatybė bei menkos konkurencinės savybės lemia augalo retumą visame areale. Auga drėgnose karbonatingose ir šaltiniuotose pievose bei kalkingose žemapelkėse.

Populiacijų gausumas. Tikslus šiuo metu egzistuojančių populiacijų skaičius ir būklė nėra žinomi, nes naujų duomenų yra tik apie 6 populiacijas.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijos paprastai užima nedidelius (nuo kelių iki keliasdešimties kvadratinių metrų) plotus. Augalai dažniausiai būna negausūs – aptinkamos nedidelės, iki 30 augalų grupės. Retai individų skaičius populiacijose didesnis nei 100.

Grėsmės ir apsauga. Išlikimui grėsmę kelia buveinių pertvarkymas ir sausinimas, tręšimas ar trąšų patekimas iš gretimų vietų. Pažeistas buveines būtina prižiūrėti: atkurti hidrologines sąlygas, kirsti medžius ir krūmus, šienauti ar ganyti.

Informacijos šaltiniai

Stancevičius A., 1963: Viksva – *Carex*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 343–457. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The exact number of localities is not known due to a lack of data. Data exists for about six populations, which are not abundant and occupy a very little area (up to 100 m²). The status of the other populations is not clear because they are represented only by old data.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Liūninė viksva

Carex heleonastes Ehrh.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA VIKSVUOLINIAI (*CYPERACEAE*)

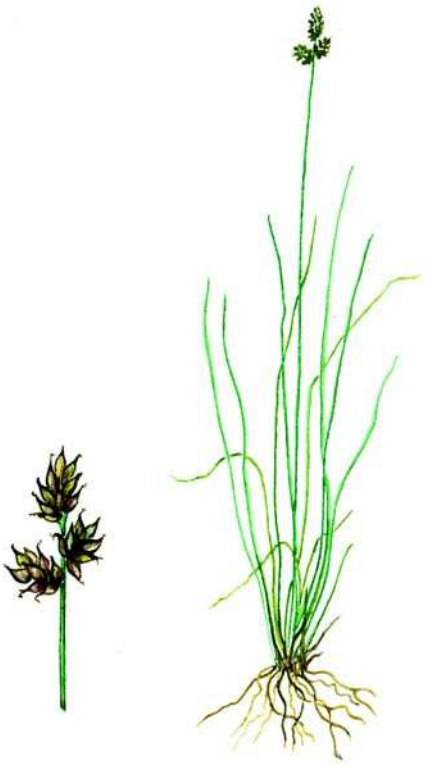
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

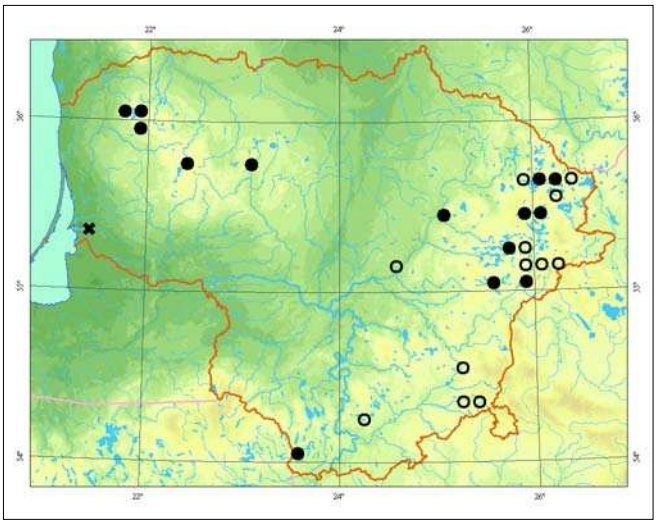
Paplitimas. Šiaurės ir Vidurio Europoje, šiaurinėje Šiaurės Amerikos dalyje.
Lietuvoje rasta Anykščių, Ignalinos, Lazdijų, Plungės, Šalčininkų, Šiaulių, Šilutės, Švenčionių, Telšių, Ukmergės, Utenos, Varėnos, Vilniaus ir Zarasų rajonuose. Daugiausia radaviečių yra Plungės, Švenčionių ir Zarasų rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, žolinis, retakeris augalas. Dauginasi sėklomis, bet gali plisti ir palyginti trumpais šakniastiebiais. Dažniausiai auga paežerių liūnuose ir tarpinėse pelkėse, rečiau – šaltiniuotose ir šarmingose žemapelkėse. Augavietėms būdingas aukštas vandens lygis, silpnai rūgšti ar neutrali dirvožemio reakcija. Sudaro liūninius viksvynus (*Caricetum heleonastae*).

Populiacijų gausumas. Nors Lietuvoje suskaičiuota per 30 radaviečių, bet naujų duomenų yra tik apie trečdalio

Linos Jasiukonytės piešinys

populiacijų dabartinę būklę. Liūninės viksvos dažniausiai yra negausios ir užima labai nedidelius – nuo keleto iki keliasdešimties kvadratinių metrų – plotus. Aukštumalės pelkėje (Šilutės r.) buvusi populiacija yra sunaikinta sausinant ir eksploatuojant pelkę.

Grėsmės ir apsauga. Išlikimui grėsmę kelia buveinių naikinimas ir jų ekologinių sąlygų keitimas. Lemtingi buveinių pokyčiai yra susiję su jų sausinimu ir tarša. Pažeistose buveinėse būtina bendra augalijos ir liūninių viksvų populiacijų stebėsena. Prireikus gali tekti atlikti gamtotvarkos darbus, pvz., šalinti nendres ir krūmus.

Informacijos šaltiniai

Balevičienė J., 2000: *Caricetum heleonastae* (Paul et Lutz 1940) Oberd. 1957 – liūninis viksvynas. – Kn.: *Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z.* (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 31–33. – Vilnius.
Stancevičius A., 1963: Viksva – *Carex*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 343–457. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

More than 30 localities are sporadically distributed throughout all of Lithuania. In most districts Carex heleonastes plants are not abundant and occupy a very little area – less than 100 m². The status of most populations is not known due to a lack of new data.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Laibastiebė viksva

Carex ligerica J. Gay

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA VIKSVUOLINIAI (*CYPERACEAE*)

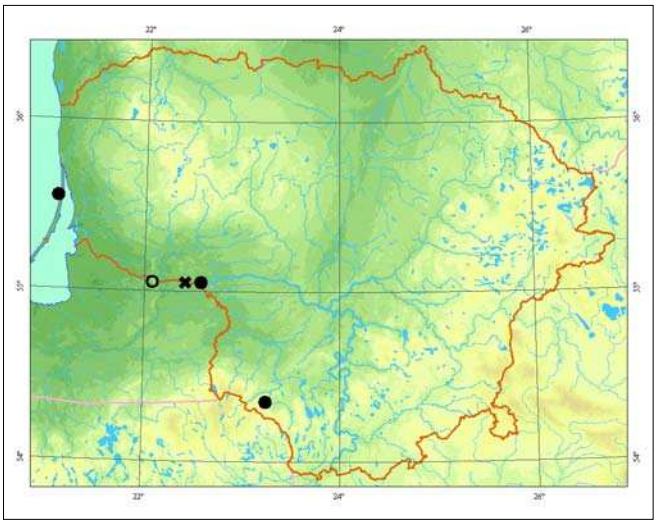
4 (I) kategorija

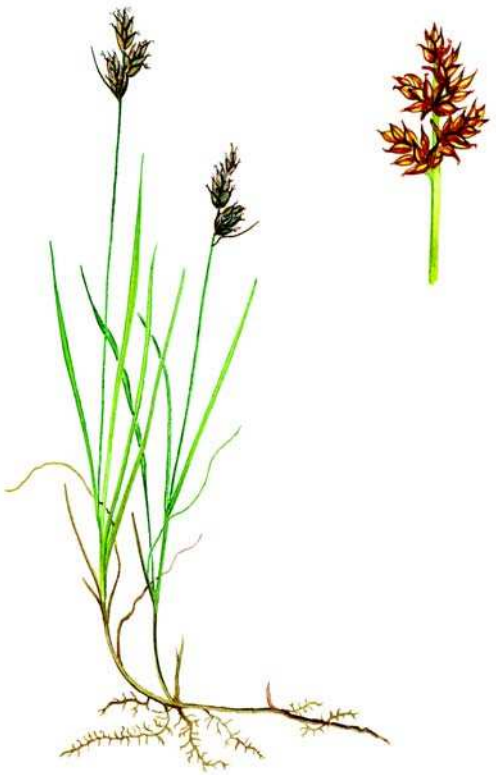
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Vidurio ir Atlantinėje Europoje.
Lietuvoje rasta Nidos ir Juodkrantės apylinkėse (Kuršių nerijoje), Pagėgiuose ir Bitėnų apylinkėse (Pagėgių sav.), Naujienėlės k. (Kalvarijos sav.) bei Smalininkų apylinkėse (Jurbarko r.). Buvo žinoma šios rūšies radavietė Viešvilės apylinkėse, bet pastaruoju metu šioje vietovėje neaptinkama.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Dauginasi sėklomis, bet plinta ir ilgais šliaužiančiais šakniastiebiais. Natūralios augavietės — visai atviros arba daugiau ar mažiau susivėrusios smiltpievės, pajūrio kopos, užpelkėjusi pajūrio palvė. Paprastai auga inicialinėse pilkųjų kopų bendrijose (*Corynephoretalia canescentis*). Aptiktas ir antropogeninėje buveinėje — urbanizuotoje teritorijoje, pagriovyje.

Populiacijų gausumas. Duomenys apie didesnę populiacijų dalį yra seni (20—70 metų), todėl gali neatspindėti dabartinės jų būklės. Populiacijų užimami plotai yra nedideli — 5—500 m². Juose laibastiebės viksvos sudaro gana tankius sąžalynus.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Laibastiebė viksva yra nekonkurencinga, pionierinė rūšis, todėl krūmais ir žoliniais augalais apaugančiose buveinėse ilgainiui išnyksta. Labai smarkiai eroduojamose buveinėse ši rūšis taip pat gali išnykti.
Tiek apaugančias krūmais ir žoliniais augalais, tiek smarkiai eroduojamas buveines reikia prižiūrėti ir atlikti jų stebėseną.

Informacijos šaltiniai

Stancevičius A., 1963: Viksva — *Carex*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 343—457. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, HSUD.

Summary
Carex ligerica is found on the Curonian Spit, in the Pagėgiai district as well as in the Jurbarkas district. The habitats of Carex ligerica are seacoast dunes and wet sandy plains, and sandy grasslands. These plants have been found in anthropogenic habitats as well, such as on the side of a ditch.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Raistinė viksva

Carex magellanica Lam.

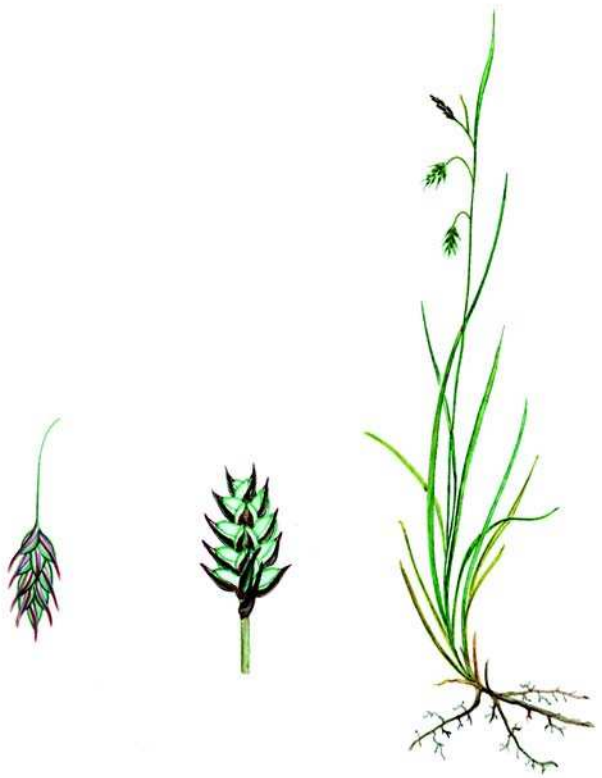
KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA VIKSVUOLINIAI (*CYPERACEAE*)

1 (E) kategorija

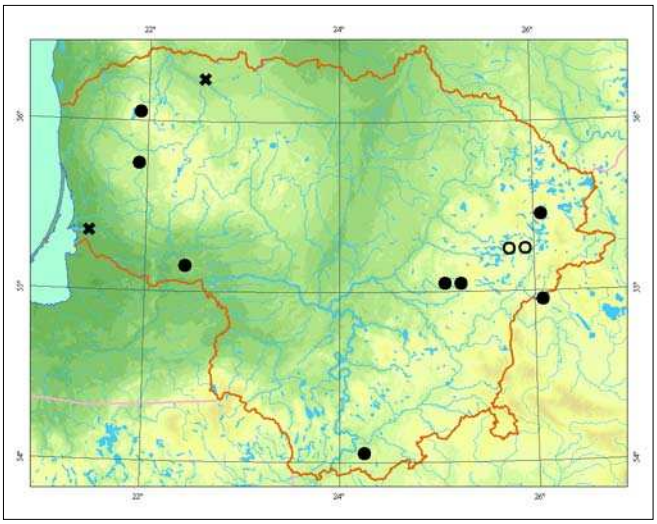
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Lietuvoje aptinkami liūninio porūšio (*C. magellanica* subsp. *irrigua* (Wahlenb.) Hiitonen) augalai. Šio porūšio arealas apima Europos, Azijos ir Šiaurės Amerikos vidutinio ar vėsaus klimato juostas. Lietuvoje randama: Ažvinčių girioje (Ignalinos r.), Giedraičių apylinkėse (Molėtų r.), Patyrio ir Rukundžių miškuose (Plungės r.), Bajorų apylinkėse (Širvintų r.), Baranavos ir Puveinės miškuose (Švenčionių r.), Sakalinės miške (Tauragės r.), Rudnios apylinkėse (Varėnos r.). Literatūros duomenimis, buvo aptinkama Kamanų (Akmenės r.) ir Aukštumalės (Šilutės r.) pelkiniuose kompleksuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Dauginasi sėklomis, bet plinta ir vegetatyviniu būdu — šakniastiebiais. Auga šaltiniuotuose paežerių liūnuose, šaltiniuotose miškų pelkėse, pelkėtuose ir drėgnuose apypelkių miškuose — pelkiniuose juodalksnynuose, kimininiuose eglynuose, rečiau — šlapiuose beržynuose

Linos Jasiukonytės piešinys

ir mišriuose miškuose. Prieraišus *Carici elongatae-Alnetum* ir *Sphagno girgensohnii-Piceetum* bendrijoms.

Populiacijų gausumas. Nors populiacijų yra nemažai, tačiau augalai jose negausūs (nuo 10 iki 100, bet dažniausiai ne daugiau kaip 20). Kamanų ir Aukštumalės pelkiniuose kompleksuose raistinė viksva išnyko dėl šių pelkių ir apypelkio miškų sausinimo.

Grėsmės ir apsauga. Rūšis jautri hidrologinių ir su jomis susijusiomis trofinių sąlygų pokyčiams. Pagrindinę grėsmę kelia miškų kirtimas ir sausinimas bei bebrų veikla, dėl kurios smarkiai pakinta buveinės hidrologinės sąlygos. Bebrų keičiamose buveinėse būtina populiacijų stebėsena. Prireikus gali tekti reguliuoti bebrų skaičių.

Informacijos šaltiniai

Stancevičius A., 1963: Viksva — *Carex*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 343—457. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

There are 11 localities of Carex magellanica ssp. irrigua sporadically distributed all over the country. Plants in populations are not abundant — the number of individuals does not reach 100. One of the populations is under threat due to habitat changes caused by beaver activity. Two populations are extinct due to habitat drainage.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Ežinė viksva

Carex muricata L.

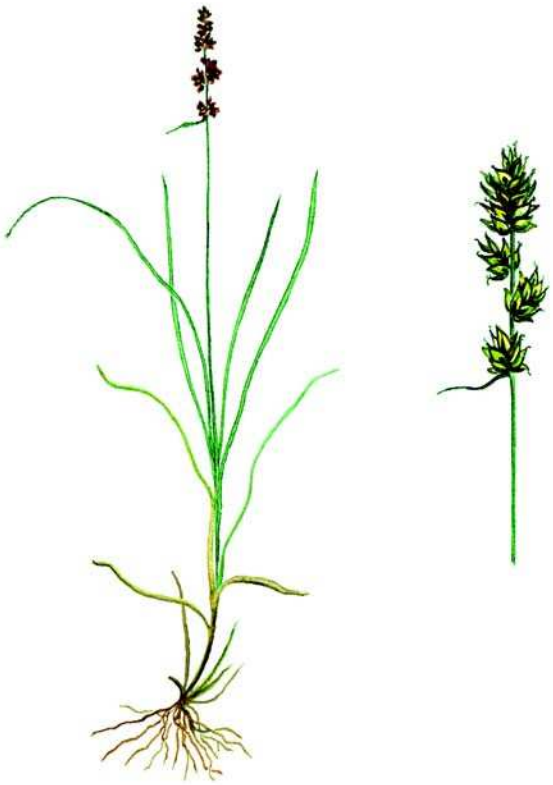
KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA VIKSVUOLINIAI (*CYPERACEAE*)

4 (I) kategorija

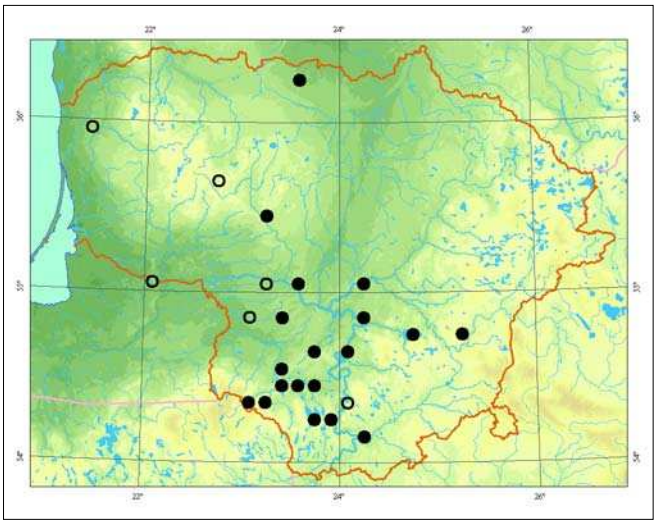
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Europoje, išskyrus arktinius regionus, Vakarų Azijoje, Šiaurės Afrikoje, Šiaurės Amerikoje (adventyvinė).
Lietuvoje rūšis aptinkama Alytus, Jonavos, Joniškio, Jurbarko, Kaišiadorių, Kauno, Kelmės, Kretingos, Lazdijų, Marijampolės, Prienų, Raseinių, Šakių, Šilutės, Trakų, Varėnos, Vilniaus ir rajonuose bei Kalvarijos sav. Dažniau aptinkama pietvakarinėje Lietuvos dalyje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, žolinis, retakeris augalas. Dauginasi sėklomis. Prieraišus nelygaus reljefo vietovėms. Dažniausiai aptinkamas šviesiose miškų buveinėse. Auga ir atvirose buveinėse: miškų aikštelėse ir pamiškėse, retuose krūmynuose, natūraliose mezofitų ir iš dirvonų susiformavusiose pievose. Kartais aptinkamas ir antropogeninėse buveinėse, tokiose kaip parkai ar pavienių medžių pavėsinamos vejos, pakelėse, karjeruose ir kirtavietėse.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Dažniausiai augalai būna negausūs (ne daugiau kaip 10 populiacijoje) arba auga pavieniui. Retai jų skaičius siekia kelias dešimtis.

Grėsmės ir apsauga. Ežinei viksvai būtinas geras apšvietimas, todėl medžių ir krūmų lajų susivėrimas nepalankus populiacijoms. Neigiamą įtaką turi ir kirtimai brandžiuose medynuose, po kurių pradėjęs smarkiai augti pomiškis pablogina apšvietimo sąlygas.

Informacijos šaltiniai

Stancevičius A., 1963: Viksva — *Carex*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 343—457. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, HSUD.

Summary

Carex muricata is found in different parts of Lithuania, yet it is more frequent in the southwest. It occurs in light deciduous, sometimes in mixed and rarely in coniferous forests, in sparse, light bushes, along forest edges, in clearings and in neophyte meadows. Sometimes it grows in anthropogenic habitats, such as parks, squares, roadsides, cuttings and quarries.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Vakarinė viksva

Carex pseudobrizoides Clavaud

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA VIKSVUOLINIAI (*CYPERACEAE*)

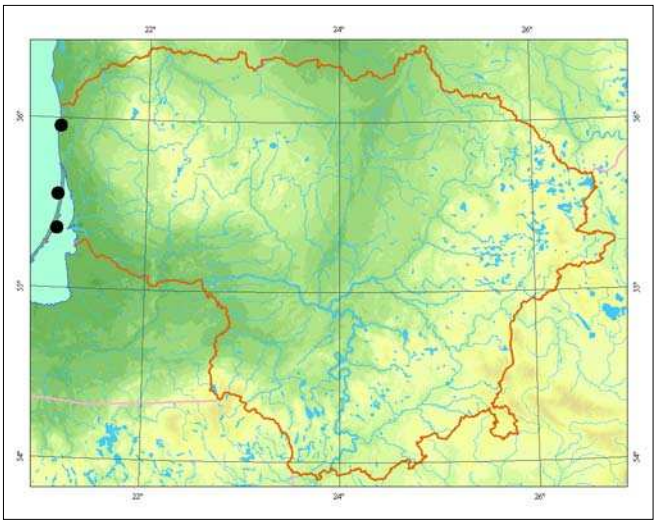
3 (R) kategorija

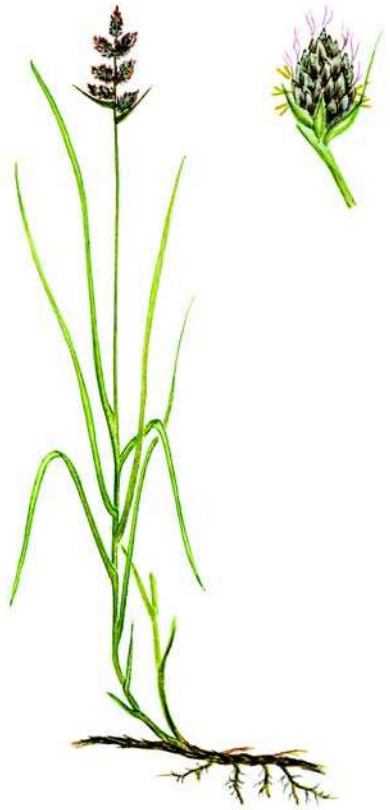
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europos rūšis, paplitusi temperatinėje ir submeridianinėje zonoje, okeaninėse srityse. Auga Olandijoje, Danijoje, Belgijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Latvijoje, Lenkijoje. Visose šalyse reta rūšis. Lietuvoje rasta netoli Palangos ir Nidoje, Juodkrantėje (Kuršių nerijoje).

Biologija ir ekologija. Daugiametis 30–50 (90) cm aukščio augalas. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu, turi ilgus, šliaužiančius šakniastiebius. Žydi birželio–liepos mėn. Auga sausose, smėlėtose vietose, pušynuose. Nemažus plotus užima drėgnųjų tarpkopių buveinėse bei pajūrio palvėje. Tokiems pušynams būdingi gausūs žolių ir samanų ardai, juose nėra pomiškio ir trako. *C. pseudobrizoides* vyrauja žolių arde – sudaro tankias vejas.

Populiacijų gausumas. Žinomos 3 populiacijos. Gausiausia populiacija Kuršių nerijoje ties Nida. Joje vyrauja generatyviniai individai su visiškai išsivysčiusiais vyriškais ir moteriškais žiedais. Populiacija užima 10 × 20 m kauburėtosios pajūrio palvės plotą. Juodkrantės apylinkėse esanti populiacija užima 10 × 10 m plotą, yra gausi, tolygios demografinės struktūros. Netoli Palangos, ties Uošnos upeliu, esanti populiacija mažiausia, užima 5 × 10 m plotą. Joje vyrauja vegetatyviniai individai, retai pasitaiko generatyvinių, kurių žiedynuose daugiau vyriškų žiedų.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Nyksta mechaniškai suardant augavietes. Didžiausia grėsmė iškilusi Palangos apylinkėse esančiai populiacijai, kadangi šioje teritorijoje netaikomas joks apsaugos režimas ir vyksta nekontroliuojama urbanizacija.

Informacijos šaltiniai

Stankevičiūtė J., 1997: *Carex pseudobrizoides* Clavaud – nauja rūšis Lietuvoje. – Botanica Lithuanica, 3 (4): 391–394.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Carex pseudobrizoides was first found on the seacoast of Lithuania in 1995. At present three localities are known in Lithuania. The localities have been ruined by different kinds of mechanical destruction.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Palaipinė viksva

Carex rhizina Blytt ex Lindblom

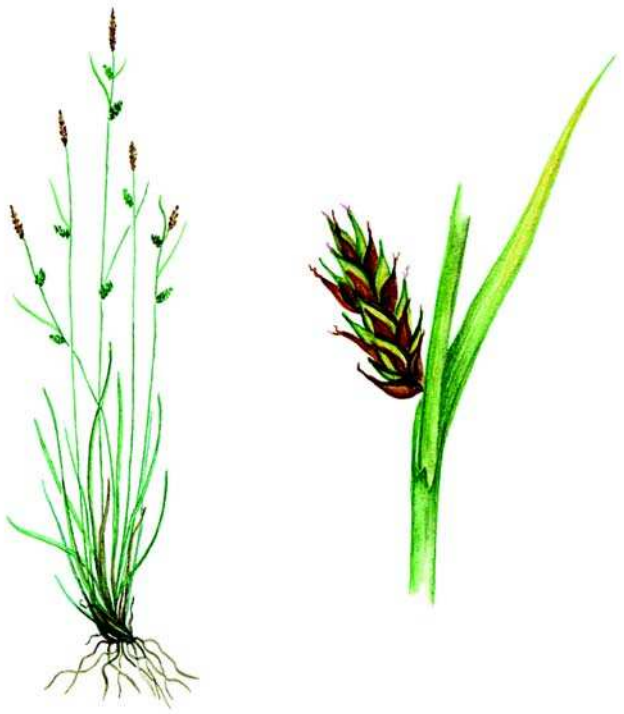
KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA VIKSVUOLINIAI (*CYPERACEAE*)

3 (V) kategorija

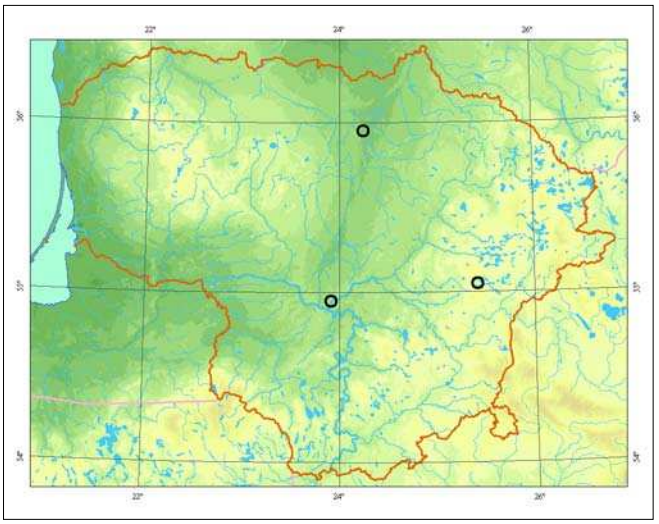
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m.

Paplitimas. Arealas platus, apima didžiąją dalį Europos ir Azijos, bet nevientisas. Išskirtini 2 pagrindiniai paplitimo plotai. Vienas iš jų apima Rytų Europos vidutinio klimato juostą, kitas yra Azijoje, nusidriekęs per Pietų Sibirą. Atskiros daugiau ar mažiau viena nuo kitos nutolusios salelės aptinkamos Eurazijos vėsaus, vidutinio ir šilto klimato juostose, išskyrus Vakarų ir Pietų Europą.
Lietuvoje rūšis aptikta Nemenčinės apylinkėse (Vilniaus r.), Mickevičiaus slėnyje (Kaune), Joniškėlio apylinkėse (Pasvalio r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Dauginasi sėklomis, bet plinta ir šakniastiebiais. Visame areale auga karbonatinguose dirvožemiuose, brandžiuose sausuose lapuočių ir mišriuose miškuose, aikštelėse ir laukymėse, dažniausiai šlaituose. Prieraišumas karbonatingiems dirvožemiams gali būti viena iš šios rūšies retumo daugelyje arealo vietų priežasčių. Lietuvoje auga mišriuose ir lapuočių miškuose, dažniausiai šlaituose, karbonatinguose dirvožemiuose, kaip ir visame areale.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Palaipinių viksvų yra aptikta 4 radavietėse, tačiau visos vietos nėra tiksliai nustatytos. Esami duomenys apie jas negausūs ir seni (1924–1959 m.). Nėra atlikta jokių rūšies populiacinių tyrimų.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, upių šlaitų erozija, trypimas.
Norint rūšį saugoti, būtina nustatyti tikslią populiacijų vietą ir būklę.

Informacijos šaltiniai

Stancevičius A., 1963: Viksva – *Carex*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 343–457. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
There are data about four localities of Carex rhizina. But the exact location of populations and their status is unknown.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Gauruotoji viksva

Carex tomentosa L.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA VIKSVUOLINIAI (*CYPERACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

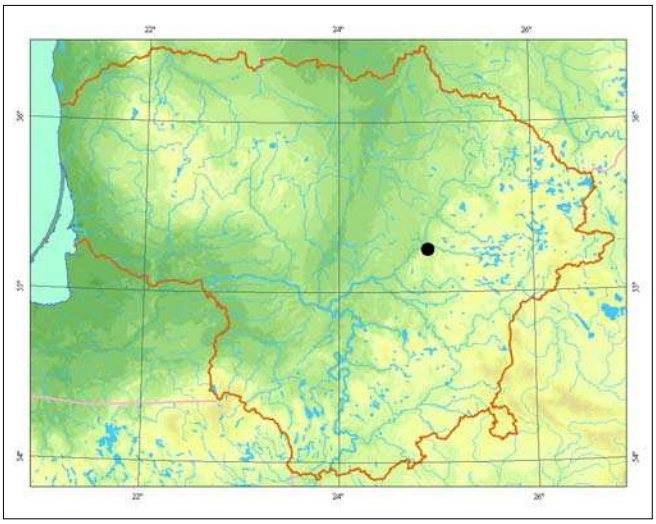
Paplitimas. Ištisinė arealo dalis apima Vakarų, Vidurio ir Pietryčių Europą. Šiaurės Europoje ir pietinėje Rytų Europos dalyje, Vakarų ir Centrinėje Azijoje plyti atskirta šios rūšies arealo dalis.
Lietuvoje aptikta tik 1 vietoje — Siesarties upės slėnyje (Ukmergės r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Dauginasi sėklomis, bet plinta ir šakniastiebiais. Ištisinės arealo dalies centre — Vidurio Europoje — auga įvairaus drėgnumo, vasarą išdžiūstančiose pievose, miškapievėse ir šviesiuose salpiniuose miškuose. Dirvožemiai augavietėse nederlingi, bet karbonatingi priesmėliai, priemoliai ar moliai. Lietuvoje gauruotųjų viksvų aptikta sausoje aukštoje užliejamoje pievoje.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje yra žinoma 1 radavietė. Populiacija užima apie 200 m² plotą, kur gauruotosios viksvos sudaro netankią ištisinę veją.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Nuodugnūs populiacijų tyrimai nėra atlikti. Manoma, kad grėsmę gali kelti sumedėjusių augalų konkurencija.
Būtina atlikti šios ypač retos rūšies populiacijos stebėseną, prireikus tvarkyti augavietes.

Informacijos šaltiniai

Matulevičiūtė D., 2001: *Carex depressa* subsp. *transsilvanica* and *C. tomentosa* in Lithuania. — Botanica Lithuanica, 7 (3): 303—306.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Only one locality of Carex tomentosa is known to exist in Lithuania. A population covering an area of about 200 m² is in a river valley.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Melsvasis mėlitas

Sesleria caerulea (L.) Ard.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA MIGLINIAI (*POACEAE*)

2 (V) kategorija

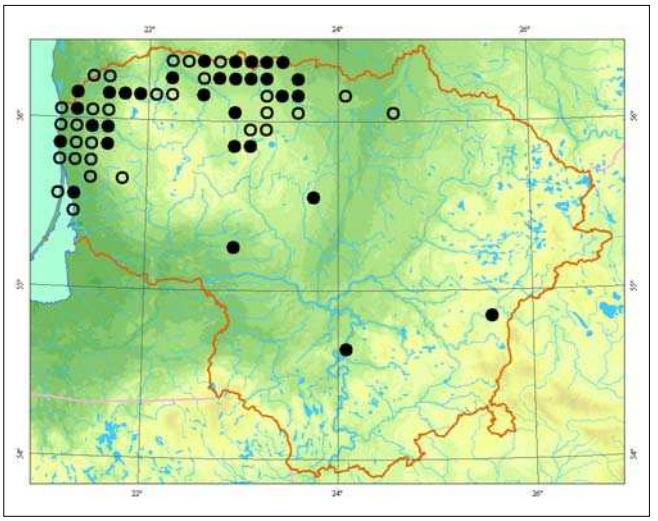
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Atlantinėse Vakarų Europos srityse, šiaurinėje Vidurio Europos dalyje, Skandinavijoje, šiaurvakarinėje Rusijos dalyje.
Lietuvoje reta rūšis, aptinkama vakariniuose ir šiaurvakariniuose rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis tankius kupstus sudarantis, 20–50 cm aukščio melsvai žalias augalas. Žydi gegužės–birželio, kartais pakartotinai žydi liepos mėn. Vaisiai subręsta liepos–rugpjūčio mėn. Auga drėgnose pievose, kalkingose ir šaltiniuotose žemapelkėse, sudaro bendrijas. Auga durpiniame arba karbonatų turtingame, neutralios ar šarminės reakcijos (dažniausiai pH 7,0–7,3) dirvožemyje. Jeigu paviršiuje susidaręs durpių sluoksnis, tai maždaug 20–30 cm gylyje slūgso karbonatingos uolienos. Šviesomėgis augalas.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Iki XX a. vidurio šiaurvakarinėje Lietuvos dalyje daugelis populiacijų buvo gausios ir labai gausios, užėmė gana didelius plotus. Šiuo metu Dauguma populiacijų yra negausios, jas sudaro vos kelios dešimtys ar keli šimtai individų. Gyvybingų, 0,5 ha ir didesnius plotus užimančių rūšies populiacijų išlikę Kretingos r., kiek mažesnių esama Akmenės, Skuodo, Kelmės, Joniškio rajonuose. Labiausiai į pietryčius nutolusi populiacija Skersabaliuose (Vilniaus r.) baigia sunykti nedidelei pelkutei užžėlus krūmais.

Grėsmės ir apsauga. Didelė dalis populiacijų, gyvavusių XX a. viduryje, buvo sunaikintos nusausinus pelkes ir šlapias pievas, jas pavertus dirbamais laukais. Dabar svarbiausia rūšies nykimo priežastis yra menkas išlikusių žemažolių pievų ir žemapelkių naudojimas. Būtina skubiai parengti ir įgyvendinti buveinių tvarkymo planus.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1963: Varpiniai – *Gramineae* – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 114–299. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Sesleria caerulea is distributed in the northwestern districts. The main means of conservation of Sesleria caerulea is maintenance and proper management of its habitats.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Eraičininė nendrūnė

Scolochloa festucacea (Willd.) Link

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA MIGLINIAI (*POACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

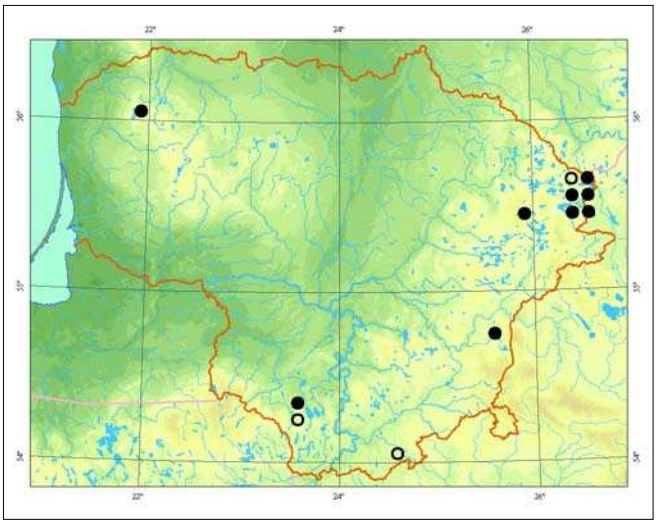
Paplitimas. Šiaurės Amerikoje, Azijoje ir Europoje, kur dažnesnė šiaurinėje ir rytinėje dalyje.
Lietuvoje reta rūšis, nes yra vakariniame Eurazijos arealo pakraštyje. Daugiausia radaviečių yra rytiniuose Ignalinos ir Zarasų rajonuose. Pavienių radaviečių aptikta Utenos, Lazdijų, Varėnos, Vilniaus ir Plungės rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 1–2 m aukščio vandens telkinių pakrančių augalas. Žydi liepos mėn. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Auga užpelkėjančių ežerų, rečiau – upių pakraščiuose, iki 1,5 m gylio, taip pat periodiškai užliejamose paežerių pievose, upių senvagių pakraščiuose. Sudaro *Scolochloetum festucaceae* bendrijas arba auga kitų pakrantės helofitų bendrijose. Tik nuolat užlietose vandens vietose augantys augalai žydi ir subrandina sėklas. Laikinai užliejamose vietose auga tik vegetuojantys augalai, kurie dažniausiai sudaro labai vešlius sąžalynus, kartais negausiai auga viksvynuose.

Populiacijų gausumas. Vandeninėse cenopopuliacijose individų skaičius nėra didelis, taip pat mažesni ir jų užimami plotai. Gausumu pasižymi sausesnėse augavietėse susidariusios vegetuojančių individų populiacijos, kuriose gali augti dešimtys tūkstančių augalų.

Zofijos Sinkevičienės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Užpelkėjusių vandens telkinių pakrančių sausinimas ir krantų pertvarkymas. Teršiamuose vandens telkiniuose gali išnykti dėl konkurencijos su nendrėmis ir kitais stambiais šakniastiebiais pakrančių augalais.

Informacijos šaltiniai

Kizienė B., 1980: *Scolochloa festucacea* novyj vid dlja flory Litovskoj SSR. – Botaničeskij žurnal, 65 (10): 1467–1469.
Kizienė B., Šidla L., 1984: Nauja eraičininės nendrūnės radimvietė Lietuvoje. – Lietuvos TSR MA darbai, ser. C, 2 (86): 3–8.
Sinkevičienė Z., 2000: *Scolochloetum festucaceae* Rejevski 1977 – eraičininis nendrūnynas – Kn.: *Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z.* (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 99–100. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The species is rare throughout the whole country, except for the eastern regions. In permanently flooded habitats the plant forms a sparse overgrowth of fertile plants. Lush overgrowths of vegetative plants form only in periodically flooded habitats. The plant is threatened by drainage of boggy banks, the reconstruction of lakeshores and riverbanks and competition with larger plants.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Miškinė dirsuolė

Bromopsis benekenii (Lange) Holub (sin. *Bromus benekenii* Lange)

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA MIGLINIAI (*POACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

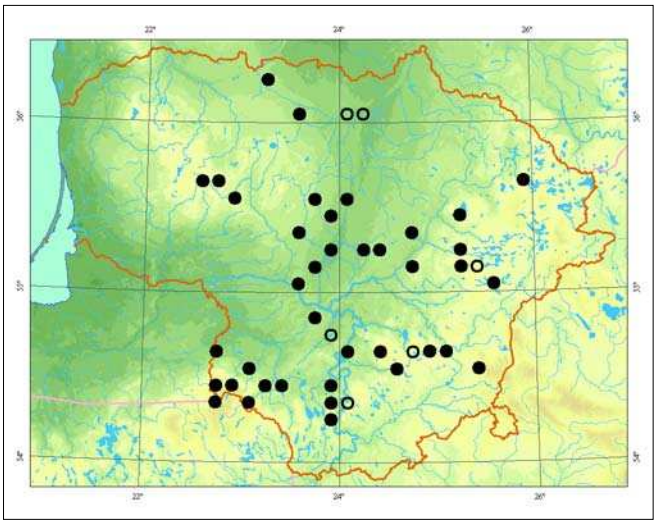
Paplitimas. Vakarų, Vidurio ir Rytų Europoje, Kaukaze, Pietvakarių ir Centrinėje Azijoje, Sibiro pietvakariuose. Lietuvoje rūšis daugiausia paplitusi Vidurio lygumoje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 60–150 cm aukščio augalas su trumpais šakniastiebiais. Žydi birželio pabaigoje–liepos mėn. Dauginasi sėklomis, plinta sėklomis ir šakniastiebiais. Žiedus apdulkina vėjas. Subrendusius vaisius (grūdus) išnešioja vėjas, gyvūnai. Vidutiniškai šviesą mėgstantis augalas. Auga šviesiuose lapuočių ir mišriuose miškuose, miškų aikštelėse, pamiškėse, vidutinio drėgnumo dirvožemiuose. Augalui labai svarbu, kad dirvožemis būtų nuolat drėgnas, bet neįmirkęs. Priskiriamas prie kalkiamėgių augalų grupės. Geriausiai auga brandžiuose lapuočių ir mišriuose miškuose, kuriuose yra įvairaus apšviestumo plotų.

Populiacijų gausumas. Beveik visos populiacijos užima nemažus plotus, tačiau augalų tankumas niekada nebūna didelis. Dažniausiai pavieniai augalai auga šviesesnėse miškų aikštelėse, laukymėse, miškų pakraščiuose. Didžiausio ploto populiacijos žinomos Žagarės regioniniame parke (Joniškio r.) ir Panevėžio r. Kitur paprastai aptinkama po kelias dešimtis derančių augalų. Iškirstuose plotuose dažnai būna trumpalaikių populiacijos pagausėjimų, bet vėliau, suvešėjus krūmams, individų skaičius sparčiai mažėja. Neretai gana didelės augalų grupės randamos ant kvartalų linijų ar po elektros perdavimo linijomis, einančiomis per miškus.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Intensyvus ūkinis miškų naudojimas ir medžių tankumo didinimas, spygliuočių plantacijų veisimas iškirstų lapuotynų plotuose, miškų aikštelių ir proskynų užžėlimas ar apsodinimas.
Būtina išsaugoti įvairaus amžiaus lapuočių medžių medynus, negalima veisti arba buveinių plotuose ugdyti eglynų. Svarbu kartografuoti rūšies paplitimą miškuose ir atsižvelgiant į rūšies poreikius derinti miškotvarkos projektus.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1963: Varpiniai – *Gramineae* – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 114–299. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

The majority of Bromopsis benekenii populations are concentrated in the northern, central, eastern and south-western districts of Lithuania. The largest and most abundant populations are found in the Panevėžys and Joniškis districts.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Stačioji dirsuolė

Bromopsis erecta (Huds.) Fourr (sin. *Bromus erectus* Huds.)

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA MIGLINIAI (*POACEAE*)

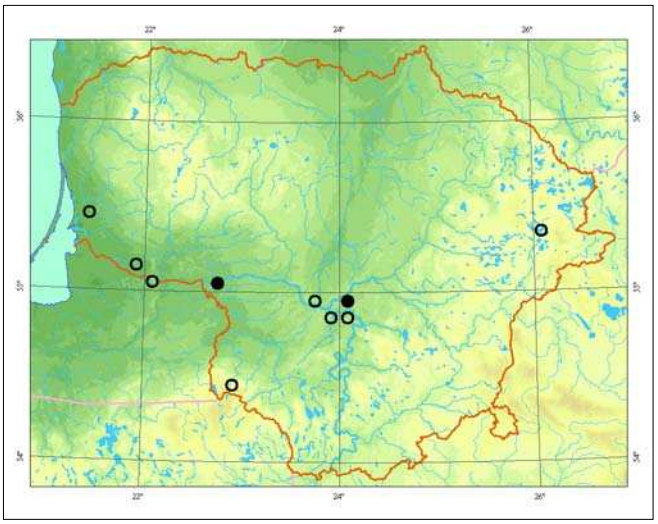
1 (E) kategorija

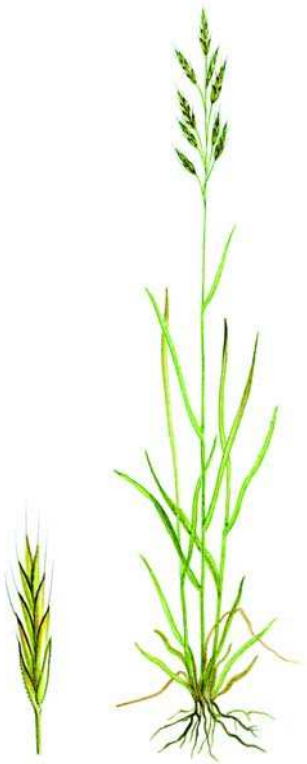
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Vakarų, Vidurio ir Pietų Europoje, Šiaurės Afrikoje, Kaukaze.
Lietuvoje rūšis aptinkama Nemuno ir jo intakų slėniuose ir šlaituose. Pietvakarinėje šalies dalyje pasitaiko nuo upių nutolusiose vietose — sausų kalvų šlaituose. Kai kurios toli nuo upių (pvz., Ignalinos r.) ir palei kelius esančios populiacijos gali būti antropogeninės kilmės.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, retus kerus sudarantis, 100—120 cm aukščio augalas. Žydi birželio—liepos mėn. Dauginasi sėklomis, plinta sėklomis ir šakniastiebiais. Sėklos subręsta liepos—rugpjūčio mėn. Auga grupėmis arba sudaro nedidelius sąžalynus užliejamose pievose, kalvų ir upių šlaitų pievose. Kalkiamėgis augalas. Auga beveik neutralios reakcijos ar truputį šarminguose (pH 6,3—7,4) molio ir priemolio dirvožemiuose.

Populiacijų gausumas. Daugumos XX a. viduryje aptiktų rūšies populiacijų dabartinė būklė nežinoma. Anksčiau stačiosios dirsuolės gana gausiai augo Nemuno užliejamosiose pievose dabartinėje Pagėgių sav. ir Nevėžio žemupio pievose ties Bivyliais (Kauno r.). Išlikusios rūšies populiacijos paprastai negausios ir užima nedidelius plotus, būklė ir pokyčiai šalyje iki šiol netirti.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę rūšies populiacijoms kelia menkas šlaitų pievų ganymas, šienavimas. Kai kurių populiacijų nykimą paspartino šlaitų želdinimas medžiais. Neigiamą įtaką turėjo upių slėnių užliejamų pievų kultūrinimas, gausus tręšimas.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1963: Varpiniai — *Gramineae* — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 114—299. — Vilnius.
Kizienė B., 1998: Klasė *Festuco-Brometea erecti* Br.-Bl. et R. Tx. 1943. Stepinės pievos. — Kn.: *Rašomavičius V.* (red.), Lietuvos augalija, 1. Pievos: 77—94. — Kaunas—Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
Native populations of Bromopsis erecta are concentrated in valleys and on the slopes of the Nemunas River and its tributaries. The current state of populations is unknown. The species is under threat due to changes in meadow usage.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Europinis miežvienis

Hordelymus europaeus (L.) Harz

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA MIGLINIAI (*POACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

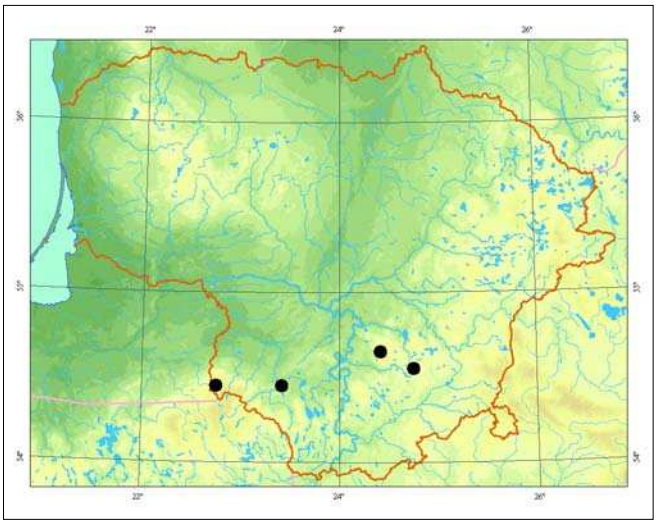
Paplitimas. Vakarų, Vidurio, Pietų ir Pietryčių Europoje, pietinėje Skandinavijos dalyje, Kaukaze.
Lietuvoje esančios populiacijos yra ties šiaurrytine arealo riba. Lietuvoje rūšis labai reta, aptikta 4 vietose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 60–120 cm aukščio augalas su trumpais šakniastiebiais. Žydi liepos mėn. Dauginasi sėklomis, plinta sėklomis ir šakniastiebiais. Auga gana retuose vidutinio drėgnumo lapuočių ir mišriuose miškuose, miškų aikštelėse. Priskiriamas prie kalkiamėgių augalų grupės. Dažniausiai auga *Tilio-Carpinetum betuli* bendrijose. Susidarius ūksmei, augalai kelerius metus gali išlikti vegetatyvinės būsenos, o vėliau žūsta.

Populiacijų gausumas. Populiacijos užima nedidelius plotus, išskyrus esančią Būdos miške (Marijampolės r.). Mergiškių kalvų miške (Trakų r.) bei Drausgirio ir Vištytgirio miškuose (Vilkaviškio r.) esančias populiacijas

Žydrūno Sinkevičiaus nuotrauka

sudaro po keliolika individų. Buktos miške, Buktos ir Žaltyčio girininkijose (Marijampolės r.,) esanti populiacija didelė ir ją sudaro kelios augalų grupės. Daugelis grupių yra negausios, sudarytos iš mažiau kaip 10 subrendusių individų. Dviejose vietose europinių miežvienių grupės, augančios gana retuose medynuose yra palyginti gausios, jas sudaro maždaug po 100 derančių individų.

Grėsmės ir apsauga. Rūšies populiacijoms grėsmę kelia medžių tankumo didinimas, spygliuočių plantacijų veisimas iškirstų lapuotynų plotuose, miško aikštelių ir proskynų užžėlimas krūmais.
Europinių miežvienių populiacijų užimamuose plotuose neleistini plynieji kirtimai. Tvarkant buveines, reikia sudaryti atvirų miško aikštelių ir lajų mozaiką.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1963: Varpiniai – *Gramineae* – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 114–299. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, HSUD.

Summary

In Lithuania four populations of Hordelymus europaeus are known in the Trakai, Vilkaviškis and Marijampolė districts. Lithuania is on the northeastern border of the species' distribution range. This species is threatened by changes to habitat conditions.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Pievinė poavižė

Helictotrichon pratense (L.) Besser

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA MIGLINIAI (*POACEAE*)

3 (R) kategorija

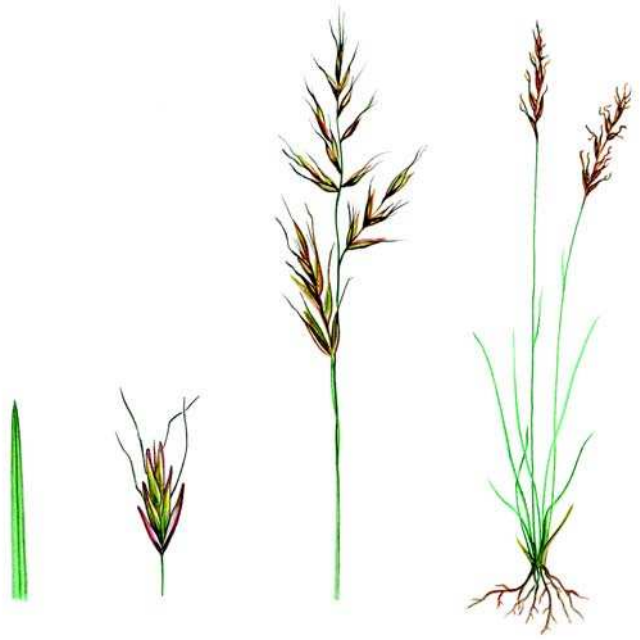
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Vidurio ir Pietų Europoje, Skandinavijoje, Kaukaze.
Lietuvoje rūšis aptikta tik vakarinėje ir šiaurinėje dalyje, tačiau radavietės Klaipėdos, Šilutės ir Šilalės r. pastaraisiais metais nėra tikrintos. Paplitimo duomenis reikėtų laikyti nepakankamais, nes Latvijos kaimyniniuose pasienio rajonuose (Šventosios, Ventos, Nemunėlio slėniuose) yra žinoma nemažai radaviečių.

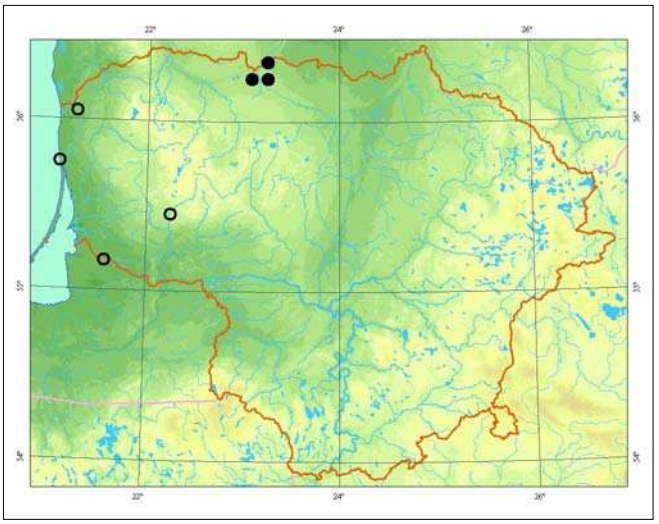
Biologija ir ekologija. Daugiametis, tankiakeris, 30–100 cm aukščio augalas. Žydi birželio–liepos mėn. Dauginasi sėklomis. Auga sausose pievose, šlaituose, miškų aikštelėse ir pamiškėse. Prieraišus karbonatingiems priesmėlio ir priemolio dirvožemiams (*Festuco-Brometea* klasės bendrijos).

Populiacijų gausumas. Žagarės apylinkių populiacijos gana gausios ir pakankamai stabilios. Kai kuriuose ozo atvirų erdvių žolynuose ir Švėtės pievose pievinės poavižės vyrauja.

Grėsmės ir apsauga. Populiacijos gali sunykti mišku apželdinus atvirus šlaitus ir aikšteles arba savaime joms užaugant krūmais, nustojus žolynus šienauti.

Linos Jasiukonytės piešinys

Informacijos šaltiniai
Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1963: Varpiniai – *Gramineae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 114–299. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
The species is known only to exist in the western and northern parts of the country, but data regarding its distribution should be recognised as insufficient. Currently the most abundant and rather stable populations are found in the Žagarė area (northern Lithuania).

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Sibirinė visgė

Trisetum sibiricum Rupr.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA MIGLINIAI (*POACEAE*)

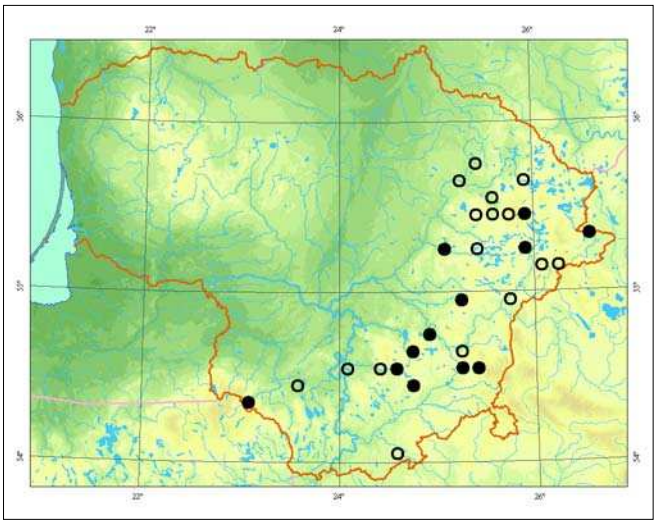
2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Rytinėje Vidurio Europos dalyje, Rytų Europoje, Sibire, Centrinėje ir Rytų Azijoje, Tolimuosiuose Rytuose, Šiaurės Amerikoje (Aliaskoje).
Lietuvoje reta rūšis, arti šiaurvakarinio arealo pakraščio, aptinkama rytiniuose šalies rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 50–120 cm aukščio augalas. Žydi gegužės–birželio mėn. Žiedus apdulkina vėjas. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu – šakniastiebiais. Plinta sėklomis, kurias išnešioja vėjas ir vanduo. Auga šaltiniuotose ir šarmingose žemapelkėse, pelkėtose pievose, kartais krūmais arba nendrėmis apaugančiose žemapelkėse, pelkėtų miškų pakraščiuose ir aikštelėse. Dažniausiai augalai aptinkami durpiniame, rečiau – mineraliniame, paprastai neutralios reakcijos (pH 6,8–7,4) ar šarmingame dirvožemyje.

Populiacijų gausumas. Dauguma rūšies populiacijų užima palyginti nedidelius plotus ir yra gana negausios – jas sudaro nuo kelių iki kelių dešimčių individų. Labai retai pasitaiko populiacijų, kuriose sibirinės visgės yra tarp bendrijoje vyraujančių augalų. Didžiausią – apie 2 ha – plotą užimanti šios rūšies populiacija 1966 m. buvo aptikta Utenos r., bet dabartinė jos būklė nežinoma. Dabar viena iš didžiausių žinomų populiacijų yra Elektrėnų sav. ir Bražuolės up. pakrančių pelkėse (Trakų r.).

Zigmanto Gudžinsko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Didelė dalis populiacijų buvo sunaikinta nusausinus pelkes ir šlapias pievas, jas pavertus dirbamais laukais. Kai kurios populiacijos sunyko apsausėjusioms buveinėms užžėlus krūmais.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1963: Varpiniai – *Gramineae* – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 114–299. – Vilnius.
Lisaitė-Kizienė B., 1968: Rasprostranenie i ekologija trišćetinnika *Trisetum sibiricum* Rupr. v Litovskoj SSR. – Botaničeskij žurnal, 53 (11): 1630–1634.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Trisetum sibiricum is distributed in Lithuania's eastern districts. Most populations occupy rather small areas and a number of populations suffer as a result of the drainage of their main habitats – alkaline fens and mineral-rich springs and spring fens.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Delavinio kelerija

Koeleria delavignei Czern. ex Domin

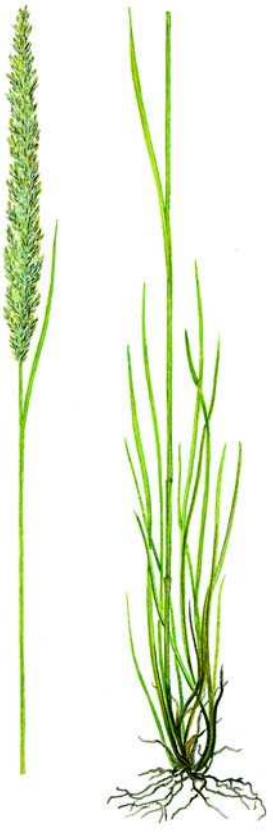
KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA MIGLINIAI (*POACEAE*)

3 (R) kategorija

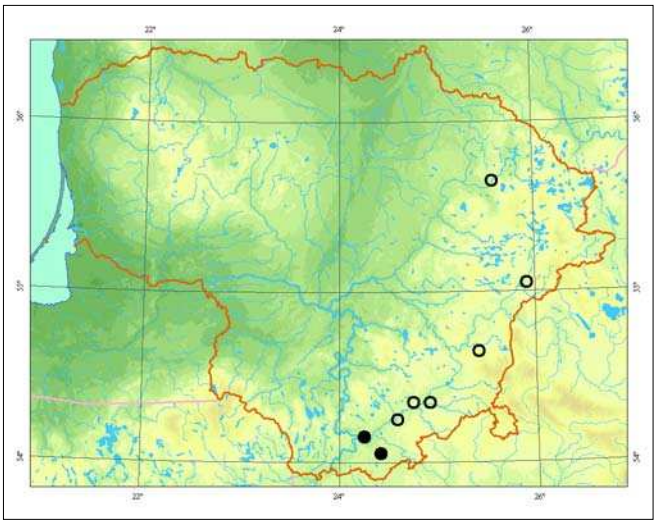
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Rytų, Pietryčių ir Vidurio Europoje, Vakarų ir pietinėje Rytų Sibiro dalyje.
Lietuvos teritorija eina šiaurvakarinė rūšies arealo riba. Radavietės aptinkamos rytinėje Lietuvos dalyje, daugiausia Matuizoje, Marcinkonyse, Merkinėje, Pirčiupiuose, Valkininkuose (Varėnos r.). Taip pat rasta Jiesioje (Kauno apyl.), Pažeimenėje (Švenčionių apyl.), Vyžuonų miške (Utenos r.) ir Markučiuose (Vilniaus apyl.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, apie 80 cm aukščio žolinis augalas šliaužiančiais šakniastiebiais, sudaro retus kerus. Šluotelė iki 10 cm ilgio, puri, dažnai violetinio atspalvio. Žydi birželio—liepos mėn. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Auga sausose pievose Merkio salpos vidurinėje juostoje, aliuviniuose dirvožemiuose, taip pat sausose žemyninėse pievose.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Lietuvoje didžiausia populiacija yra Merkio slėnyje ties Merkine. Auga gausiai.

Grėsmės ir apsauga. Nutraukus tradicinį pievų ganymą ir šienavimą, gresia augaviečių užaugimas mišku, ypač pušimis.
Būtina atnaujinti ekstensyvų šienavimą.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1980: Varpiniai — *Gramineae* Juss. (*Poaceae* Barnhart). — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 6: 273—285. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
Localities are known to exist and are concentrated in eastern Lithuania, the northwestern outpost of this continental species. The largest population occurs in the Varėna district, in the flooded meadows of the lower reaches of the Merkys River.

Aprašė Mindaugas Lapelė

Ankstyvoji smilgenė

Aira praecox L.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA MIGLINIAI (*POACEAE*)

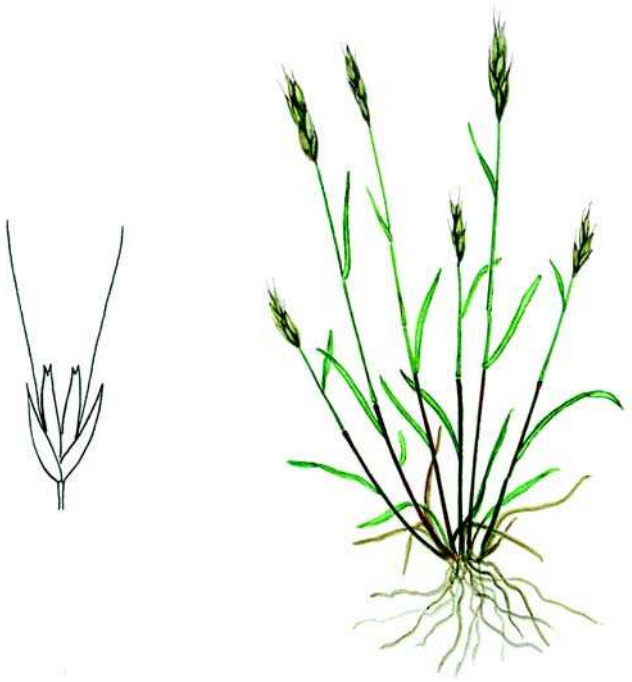
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

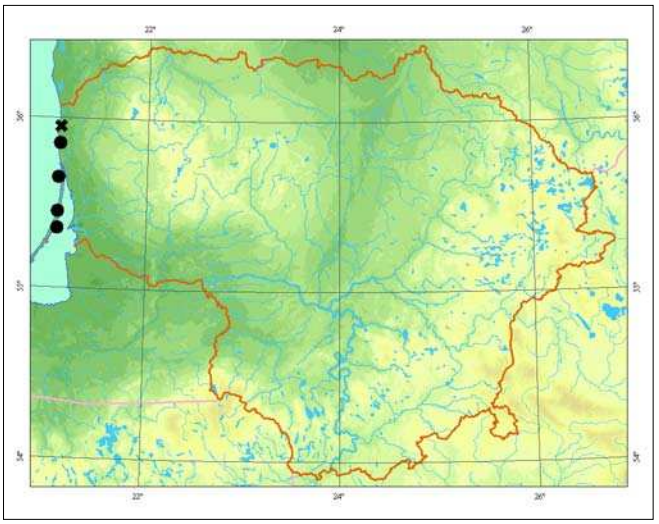
Paplitimas. Pietų, Vidurio ir Vakarų Europoje.
Per Lietuvą eina šiaurrytinė arealo riba. Lietuvoje aptikta tik Kuršių nerijoje ir ties Nemirseta.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, 4–10 cm aukščio augalas. Dauginasi sėklomis. Žydi gegužės–birželio mėn., terofitas. Vegetacijos pradžioje ir žydėjimo metu populiacijoms būdingas raudonas, o vasaros pabaigoje šviesiai rudas atspalvis. Mėgsta tik neturintį maisto medžiagų lengvą priesmėlį. Auga atvirose vietose, smiltpievėse su retu žolynu, ant kvartalų linijų, miškų keliukų. Vyrauja *Carici arenariae-Airetum praecocis* bendrijose.

Populiacijų gausumas. Žinomos 7 gausios populiacijos, jose vyrauja generatyviniai augalai. Pavienių augalų retai aptinkama visame pajūrio ruože. Pakartotinai patikrinus seniausią (1928 m.) augavietę Palangoje, prie Birutės kalno, ankstyvųjų smilgenių nerasta.

Linos Jasiukonytės piešinys

2006 m. duomenimis, labai sumažėjo populiacijų, esančių Pajūrio regioniniame parke, gausumas.

Grėsmės ir apsauga. Dėl natūralios sukcesijos keičiasi bendrijų pobūdis.
Būtina atlikti stebėjimus, kad prireikus būtų galima stabdyti bendrijų užaugimo ir velėnėjimo procesą.

Informacijos šaltiniai

Stankevičiūtė J., 1998: *Airetum praecocis* (Schwickereth 1944) Krausch 1967 bendrijų paplitimas Kuršių nerijoje. – Biologinės įvairovės tyrimai ir aplinkosauginis švietimas regionuose. Respublikinės konferencijos dalyvių pranešimų santraukos: 37–38. – Vilnius.
Balevičienė J., Stankevičiūtė J., 2000: *Carici arenariae-Airetum praecocis* Westhoff et al. 1962. – Kn.: Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z. (red.): Raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 56–59.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
In Lithuania Aira praecox is distributed only on the coastal sands. The species is near the northeastern border of the distribution range, and rare in the whole area. A number of localities have decreased in size due to changes in the structure of communities.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Lietuvinė monažolė

Glyceria lithuanica (Gorski) Gorski

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA MIGLINIAI (*POACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

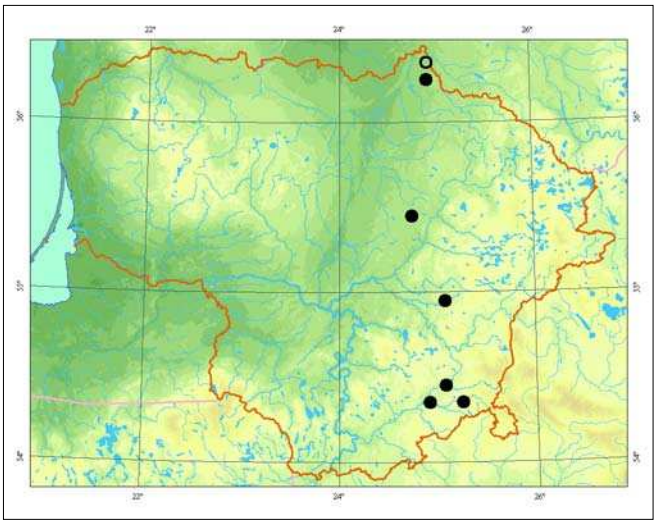
Paplitimas. Šiaurės ir Vidurio Europos rytuose, Rytų Europoje, Sibire, Tolimuosiuose Rytuose, Japonijoje. Labiausiai į vakarus nutolusios populiacijos užregistruotos Lenkijos šiaurės rytuose.
Lietuvoje populiacijos yra rytinėje dalyje, per kurią eina pietvakarinė rūšies arealo riba. Dabar šalyje žinoma 12 populiacijų.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, retus kerus sudarantis, 50–150 cm aukščio augalas su trumpais šakniastiebiais. Žydi liepos–rugpjūčio mėn. Sėklas nedideliu atstumu išnešioja vanduo. Auga drėgnuose ir šlapiuose miškuose, *Alno-Padion* sąjungos bendrijose. Biržų girioje lietuvinių monažolių pasitaiko vidutinio drėgnumo lapuotynuose, kuriuose vyrauja uosiai ir liepos. Paprastai auga nedideliuose duburiuose arba miško balų pakraščiuose, šaltiniuotose miško upelių pakrantėse. Lietuvine monažole literatūroje anksčiau buvo klaidingai vadinama ruožuotoji monažolė (*Glyceria striata*) – iš Šiaurės Amerikos kilusi svetimžemė, gana sparčiai plintanti rūšis.

Populiacijų gausumas. Išsamių duomenų apie populiacijų dydį ir individų skaičių nėra, bet aišku, kad

Linos Jasiukonytės piešinys

visos žinomos populiacijos yra negausios. Jas sudaro vos kelios dešimtys žydinčių ar derančių individų, dažnai augančių nemažame plote. Rečiau augalai sudaro nedidelius sąžalynus. Gausiausios lietuvinių monažolių populiacijos (iš visų žinomų) yra Rūdninkų girioje.

Grėsmės ir apsauga. Labiausiai rūšis nyksta dėl miškų sausinimo ir plynųjų kirtimų, medynų ugdymo, paliekant tik spygliuočius, dažniausiai egles. Susidarius stipriai ūksmei, augalai negali žydėti, tam tikrą laiką vegetuoja, paskui išnyksta. Siekiant išsaugoti gyvybingas populiacijas, būtina išlaikyti tinkamiausią medyno sudėtį, lajų ir atvirų vietų mozaiką. Šiuo atžvilgiu ypač palankios brandžių šlapių miškų buveinės.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z., 2002: *Glyceria lithuanica* (*Poaceae*) in Lithuania. – Botanica Lithuanica, 8 (3): 239–246.
Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1963: Varpiniai – *Gramineae* – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 114–299. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

In Lithuania Glyceria lithuanica is known in the Biržai, Ukmergė, Širvintos, and Šalčininkai districts. All populations are rather small.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Miškinė monažolė

Glyceria nemoralis (R. Uechtr.) R. Uechtr. et Körn.

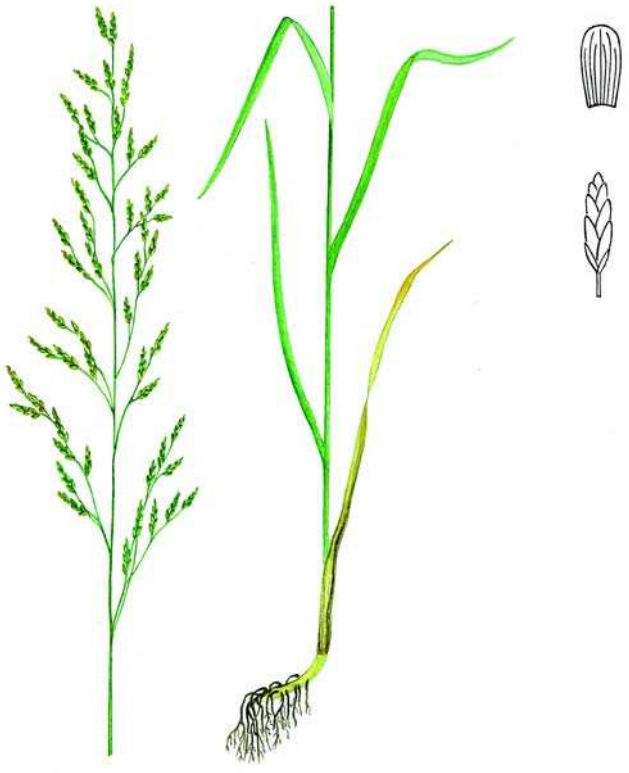
KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA MIGLINIAI (*POACEAE*)

4 (I) kategorija

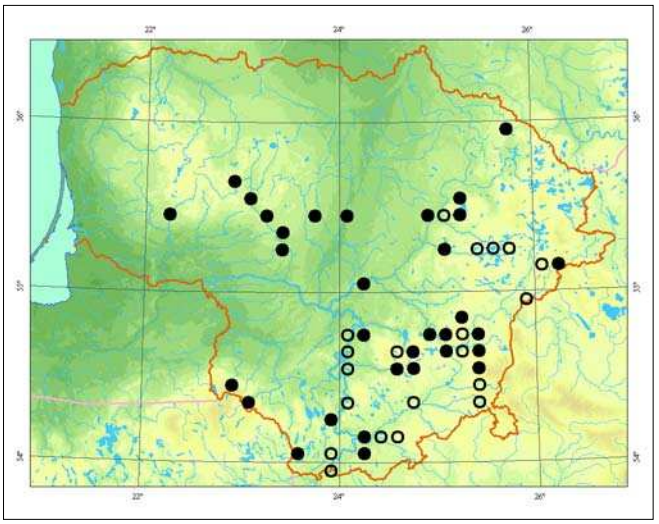
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1984 m.

Paplitimas. Pagrindinis arealas apima Europą, labai nedidelė dalis — Azijoje (Kaukaze, Turkijoje). Lietuvoje didžiausia dalis radaviečių yra pietrytinėje dalyje, nerasta šiaurinėje ir šiaurvakarinėje dalyse.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, iki 1 m aukščio, šviesiai žalias retakeris varpinis augalas. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Žydi birželio—liepos mėn., jeigu ruduo šiltas — stebimas antrinis žydėjimas. Prieraišus upių slėnių ir ežerų šlaitų lapuočių ir mišriems miškams, kur auga šaltinių išsiveržimo vietose, iš jų ištekančiuose upeliukuose, griovose, šaltiniuotuose upių pakraščiuose. Sudaro miškinių monažolynų (*Glycerietum plicato-nemoralis*) bendrijas, kuriose kartu auga šaltiniuotoms augavietėms būdingi augalai (*Mentha aquatica*, *Veronica beccabunga*, *Scrophullaria umbrosa*, *Myosotis scorpioides*, *Poa trivialis* ir kt.).

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Tinkamose šaltiniuotose augavietėse populiacijos dažniausiai gausios, sudarytos iš derančių ir vegetatyviniu būdu besidauginančių kerų.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta kertant upių slėnių miškus, teršiant griovas ir šaltinius atliekomis, pertvarkant hidrografinį tinklą. Dėl svetimžemių rūšių *(Impatiens glandulifera, Impatiens parviflora, Heracleum sosnowskii)* įsigalėjimo vyksta nepageidautina biocenozių kaita.

Informacijos šaltiniai

Sinkevičienė Z., 2000: *Glycerietum plicato-nemoralis* Kopecky 1972 — miškinis monažolynas. — Kn.: *Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z.* (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 124—126. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species is not considered rare across most of Lithuania, yet is distributed only in specific habitats. Abundant populations are found on springy riverbanks and lake slopes overgrown with forest. The main threats are the clearing of slope forests, urbanisation of river valleys and the invasion of alien species.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Paprastoji bekmanija

Beckmannia eruciformis (L.) Host

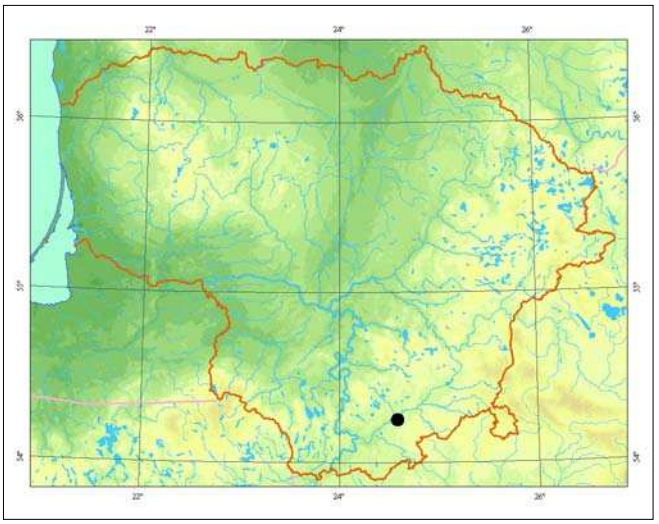
KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA MIGLINIAI (*POACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Vidurio ir Pietų Europoje, Kaukaze, Centrinėje Azijoje, Sibire.
Vienintelė tikriausiai savaiminė šios rūšies populiacija Lietuvoje žinoma tik ties Merkio ir Varėnės upių santaka (Varėnos r.), o Kauno, Panevėžio, Utenos ir Vilniaus r. aptinkami augalai užnešti atsitiktinai arba išlikę buvusių pasėlių vietose ir sulaukėję.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, retus kerus sudarantis, 30–100 cm aukščio augalas su trumpais šakniastiebiais. Hemikriptofitas. Žydi liepos–rugpjūčio mėn. Žiedus apdulkina vėjas. Anksti nušienauti ar nuganyti augalai menkai žydi. Sėklos (grūdai) subręsta rugpjūčio–rugsėjo mėn., jas išnešioja vėjas ir vanduo. Auga vidutinio drėgnumo ir drėgnose pievose, vidutiniškai derlingame, mažai rūgščiame ar šarmingame (pH 5,8–7,6) dirvožemyje. Geriausiai auga gerai apšviestose buveinėse, bet pakenčia ir dalinį pavėsį, todėl galima aptikti retais medžiais apaugusiuose paupiuose.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Populiacijų gausumas ir užimamas plotas Varėnės pakrantėse ties Užmelnyčės kaimu ir Senąja Varėna (Varėnos r.) šiuo metu nežinomas. Anksčiau augo nedidelėmis grupėmis, vietomis sudarė retus, kelių ar keliolikos kvadratinių metrų ploto sąžalynus.

Grėsmės ir apsauga. Pernelyg intensyvus ganymas, menkas šienavimas, savaiminės pievų bendrijų sukcesijos, užtvindymas, žmonių sukelti vandens režimo pokyčiai. Pievos, kuriose auga paprastosios bekmanijos, turėtų būti mažai ganomos ir šienaujamos. Atskiri pievų plotai turėtų būti šienaujami rotacijos būdu: vieni – birželio antroje pusėje, kiti – rugpjūčio pabaigoje arba rugsėjo mėn. pradžioje. Antropogeninės kilmės populiacijos neturėtų būti saugomos.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1963: Varpiniai – *Gramineae* – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 114–299. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The only most likely native population of Beckmannia eruciformis is known to exist in the Varėna district, at the confluence of the Merkys and Varėnė rivers. Other populations are of anthropogenous origin.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Juosvavarpis pašiaušėlis

Alopecurus arundinaceus Poir.

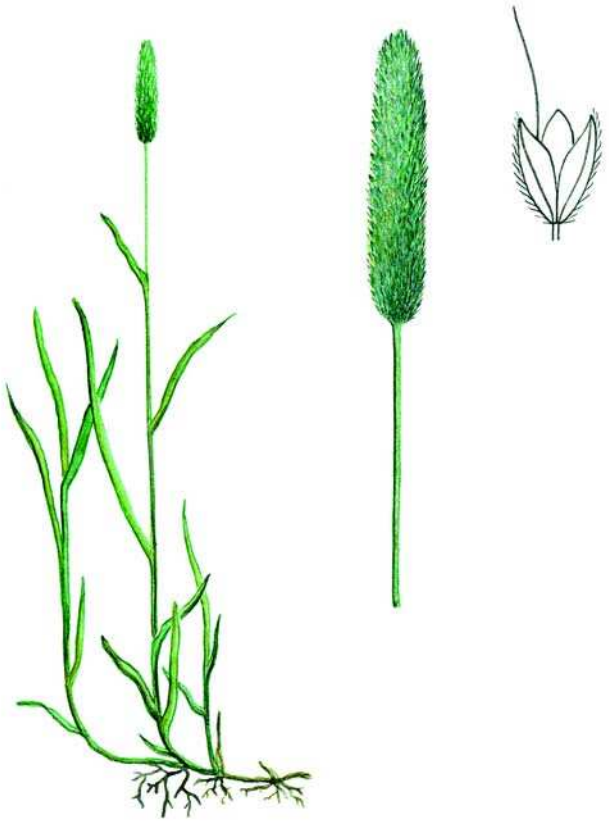
KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA MIGLINIAI (*POACEAE*)

4 (I) kategorija

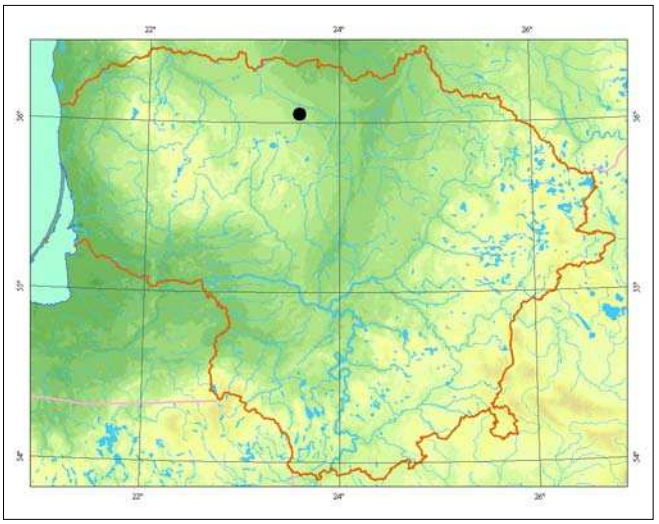
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

Paplitimas. Europoje, Kaukaze, Sibire, Centrinėje ir Mažojoje Azijoje, introdukuota arba užneštinė daugelyje kitų ne atogražų regionų.
Lietuvoje ilgą laiką nurodomos 2 radavietės (Vilnelės slėnyje Vilniaus apyl. ir Šiaulių apyl.), tačiau jose surinktų herbariumo pavyzdžių priskyrimas *Alopecurus arundinaceus* rūšiai abejotinas. 2005 m. rūšis aptikta Kruojos upelio slėnyje (Pakruojo r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, aukštaūgis (50–150 cm), ilgus šakniastiebius turintis augalas. Žiedynas pilkšvas arba juosvas, varpažvyniai viršūnėje prasiskėtę. Žydi gegužės–birželio mėn., dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Laikomas geru pašariniu augalu. Gali augti drėgnose ir pelkėtose pievose, pagrioviuose, šlapiuose paupiuose ir paežerėse. Silpnas halofitas.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Žinomoje radavietėje buveinė (vingiorykštynų ir pašiaušėlynų) užima maždaug 2 arus, kurioje juosvavarpiai pašiaušėliai auga padrikais ploteliais.

Grėsmės ir apsauga. Grėsmės nėra įvertintos.
Būtina ieškoti radaviečių ir tikslinti populiacijų būklę.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1963: Varpiniai – *Gramineae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 114–299. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Data on the state of species populations and localities is inaccurate. Only one population in northern Lithuania was confirmed by scientific data (2005).

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Miškinis eraičinas

Festuca altissima All.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA MIGLINIAI (*POACEAE*)

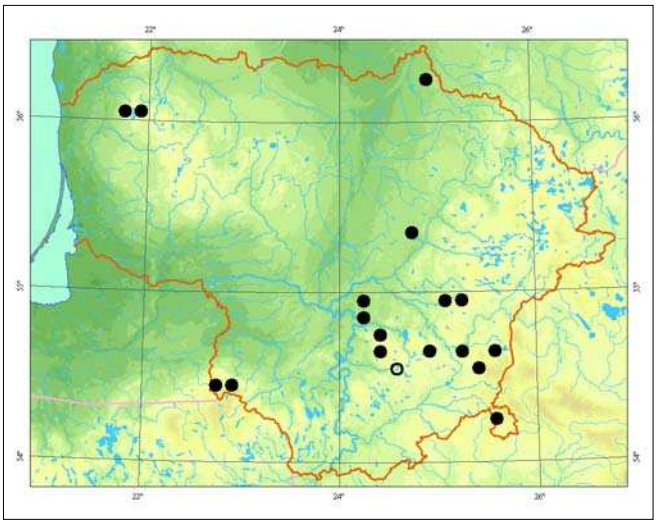
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Vakarų, Vidurio ir Rytų Europoje, Kaukaze, Pietvakarių Azijoje, Altajuje.
Lietuvoje rūšies paplitimas susijęs su lapuočių miškų paplitimu. Reta rūšis.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 60–120 cm aukščio augalas. Žydi birželio pabaigoje–liepos mėn. Žiedus apdulkina vėjas. Sėklos (grūdai) subręsta liepos–rugpjūčio mėn. Jas išnešioja vėjas, kartais gyvūnai. Ūksmę mėgstantis augalas, gali augti buveinėse, kuriose apšviestumas vegetacijos laikotarpiu sudaro apie 5 proc. viso šviesos kiekio, tačiau esant geresniam apšvietimui (iki 50 proc.) augalai gausiau žydi ir dera, būna vešlesni. Auga lapuočių ir mišriuose miškuose, vidutinio drėgnumo, derlinguose, turtinguose azoto junginių, dažniausiai priemolio dirvožemiuose.

Populiacijų gausumas. Aptiktos populiacijos yra nedidelės, jas paprastai sudaro pavieniai, dideliame plote augantys individai. Rečiau miškiniai eraičinai auga gana tankiais guotais, kuriuos sudaro iki 100 kerų.
Miškų kirtavietėse pirmais metais miškiniai eraičinai gausiai pražysta, bet vėlesniais metais, kai suklesti aukštosios kirtaviečių žolės ir krūmai, žydinčių individų lieka labai mažai. Mažai žydinčių augalų būna miškuose, kuriuose tankus krūmų ardas.
Kai kuriais metais atskiros populiacijos smarkiai nukenčia nuo grybinių ligų, kurias sukelia *Puccinia* ir *Uromyces* genčių grybai. Ligoti augalai nesubrandina sėklų arba jų derlius būna labai menkas.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia staigūs buveinių sąlygų pokyčiai, vykstantys iškirtus brandžius miškus. Taip pat nyksta dėl medžių tankumo didinimo, spygliuočių plantacijų veisimo iškirstų lapuotynų plotuose.
Būtina išsaugoti įvairaus amžiaus lapuočių medžių medyną. Rūšies buveinių plotuose negalima veisti arba ugdyti eglynų.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1963: Varpiniai – *Gramineae* – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 114–299. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

In Lithuania the distribution of Festuca altissima is closely related with the distribution of broad leaf forests. This species is threatened by rapid changes in habitat conditions and improper forest management.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Smėlyninis eraičinas

Festuca psammophila (Hack. ex Čelak.) Fritsch

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA MIGLINIAI (*POACEAE*)

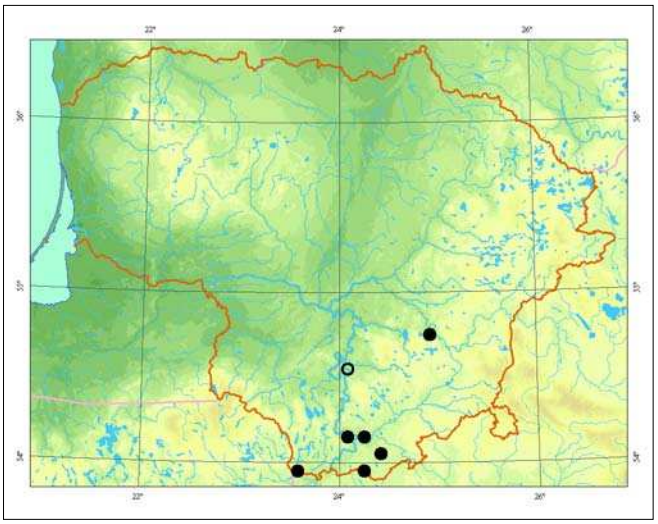
4 (I) kategorija

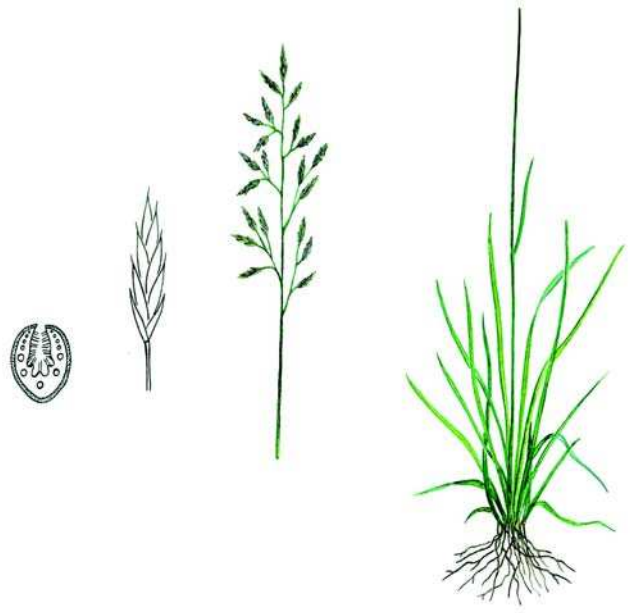
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Vidurio Europoje.
Per Lietuvą eina šiaurvakarinė rūšies paplitimo riba. Paplitimas nepakankamai ištirtas. Lietuvoje rūšis rasta Pietryčių smėlėtoje lygumoje (Varėnos, Alytaus, Lazdijų r.). 2000 m. aptikta Neries upės smėlėtuose krantuose (Trakų r.). Bohemijos ir Lenkijos endemas.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, tankiakeris, nedidelius kupstus sudarantis, 20–60 cm aukščio augalas. Lapų makštys šviesiai violetinės, stiebas plikas, žiedyno ašis nešiurkšti. Žydi birželio–liepos mėn. Dauginasi sėklomis, kurios platinamos per potvynius. Pagrindinės augavietės smėlėtuose upių šlaituose. Pasitaiko pamiškėse, žemyninėse kopose, pušynų retmėse. *Festuco psammophila-Koelerietum* bendrijų edifikatorius ir būdinga rūšis. Gana gausiai auga ir vyrauja *Cladonio-Pinetum* bendrijose.

Populiacijų gausumas. Populiacijos gausios, tačiau užima mažus plotus. Didžiausios (50–200 m²) yra Nemuno ir Merkio upių aukštuose smėlėtuose šlaituose. Jose generatyviniai ir vegetatyviniai individai žolyne sudaro beveik ištisinę dangą. Palei Ūlos, Sraujos, Skroblaus ir Stangės upes esančių populiacijų užimamas plotas daug mažesnis (16–30 m²) jose vyrauja vegetatyviniai augalai.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. *Festuca psammophila* priklauso tai augalų grupei, kurių išlikimo sąlyga – žmogaus ūkinė veikla. Svarbiausia ganyti galvijus, šienauti. Nyksta dėl vėjo ar vandens erozijos, apželdinant smėlynus mišku ir atsisakant Pietų Lietuvoje tradicinio gyvulių pergynimo ganytis.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1963: Eraičinas – *Festuca*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 246–258. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
Localities are concentrated on the fluvioglacial plain of southeastern Lithuania. The species occurs on the continental dunes and dry sandy banks of rivers. The largest populations are on the sandy slopes in the valleys of the Nemunas and Merkys rivers.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Miškinė šunažolė

Dactylis polygama Horv.

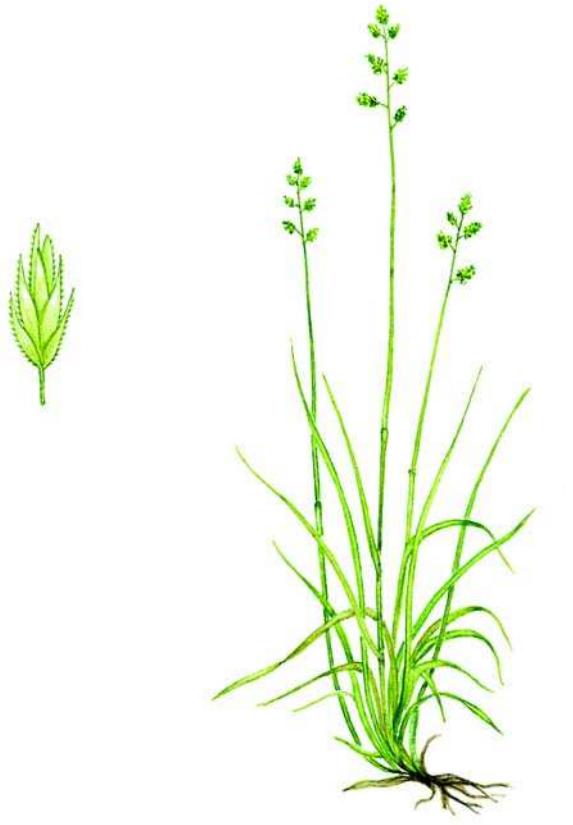
KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA MIGLINIAI (*POACEAE*)

4 (I) kategorija

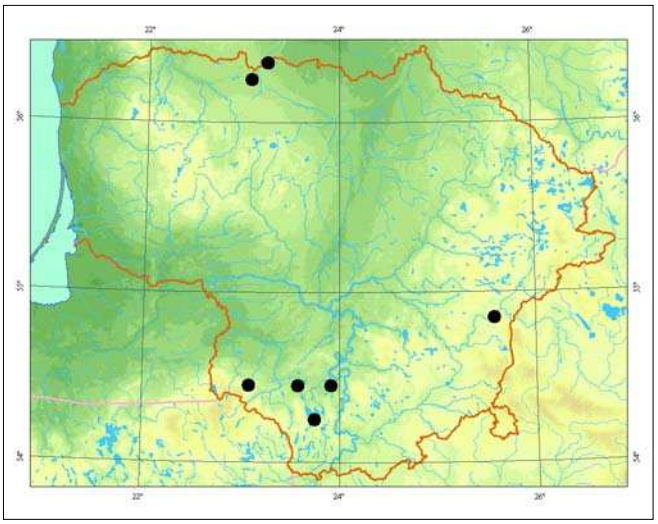
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

Paplitimas. Vidurio Europoje, Šiaurės Balkanuose, Pirėnų kalnuose, šiaurėje — iki Švedijos.
Lietuvoje rūšis aptikta Žagarės ir Martyniškių apylinkėse (Joniškio r.), Buktos miške (Marijampolės r.), Nemenčinės apylinkėse (Vilniaus r.), Alytaus ir Lazdijų rajonuose. Esama senų duomenų apie radavietes Vilniaus apylinkėse ir Palangoje.

Biologija ir ekologija. Šakniastiebis žolinis augalas. Miškinę šunažolę sunku atskirti nuo miškuose retkarčiais aptinkamos paprastosios šunažolės (*Dactylis glomerata*), tačiau miškinės šunažolės apatinė šluotelės šakelė neaiškiai atitolusi nuo kitų; apatinio varpažvynio nugarėlė neblakstienota, šiurkšti. Augalai žydi birželio ir liepos mėn. Žiedus apdulkina vėjas. Dauginasi šakniastiebiais ir sėklomis. Auga šviesiuose lapuočių ir mišriuose miškuose: turtinguose rūšių

Linos Jasiukonytės piešinys

pušynuose (*Serratulo-Pinetum, Querco-Pinetum*), sausuose *Carpinion* sąjungos ąžuolynuose ir skroblynuose, senuose parkuose.

Populiacijų gausumas. Auga pavieniui arba grupėmis, po 10—15 augalų. Aptinkami šviesesnėse vietose (šlaituose, miškų retmėse).

Grėsmės ir apsauga. Plynieji kirtimai, medžių ir krūmų susivėrimas, nutrūkusi tradicinė ekstensyvi ūkinė veikla: miškų aikštelių šienavimas ir ganymas.
Gali reikėti retinti krūmus (rečiau medynus), saikingai ganyti miškuose.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1963: Varpiniai — *Gramineae*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 114—299. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, HSUD.

Summary

In Lithuania, only several sites of Dactylis polygama are known. The species occurs in open broadleaved forests (Carpinion) and mixed pine forests (Serratulo-Pinetum, Querco-Pinetum), usually along forest edges and on slopes. The main threats are clear felling, bush overgrowth, and discontinued grazing and mowing in forest clearings.

Aprašė Raimondas Čiuplys

Retažiedė miglė

Poa remota Forselles

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA MIGLINIAI (*POACEAE*)

5 (Rs) kategorija

Populiacijų gausumas ir apsauga. Populiacijos dažniausiai negausios. Augalai auga pavieniais kereliais arba nedidelėmis grupėmis. Retkarčiais sudaro kelių kvadratinių metrų ploto sąžalynus.

Grėsmės. Didžiausią grėsmę kelia buveinių nykimas dėl miškų kirtimo ir sausinimo. Kai kada augavietės užtvindomos, ypač bebrų.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1963: Varpiniai — *Gramineae*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 114—299. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

Poa remota is distributed in all of Lithuania, though it is rarer in the northern and western regions. The species is associated with springy broadleaved forests, mainly Circaeo-Alnetum. Populations are not usually abundant, consisting of solitary plants or small groups. The main threats are draining and forest felling. Some sites are also prone to flooding by beaver activity.

Aprašė Raimondas Čiuplys

KARALYSTĖ

GRYBAI

FUNGI

Skyrius
Aukšliagrybūnai
Ascomycota

Paprastasis taukius

Sarcosoma globosum
(Schmidel : Fr.) Casp.

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA TAUKINIAI (*SARCOSOMATACEAE*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Europoje, Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje iš turimų kolekcijų žinomos 3 radavietės: Anykščių šilelyje (Anykščių r.), Šiaulių r. (grybais prekiauta Šiaulių turgavietėje) ir Verkių miške (Vilniaus apyl.). J. Mazelaitis (1966) teigė, kad grybas dažnas centrinėje šalies dalyje, Šiaulių ir Panevėžio r., tačiau tikslių radaviečių nenurodė.

Biologija ir ekologija. Apoteciai 3–10 cm dydžio, rutuliški, bekočiai, juosvai rudi, prie substrato prisitvirtinę rizomorfomis, viršutinėje dalyje su lėkštelės formos įdubimu. Vaisiakūniai vienmečiai, formuojasi tirpstant ar tik nutirpus sniegui kovo–gegužės mėn., kartais pasirodo gruodžio mėn. Auga pavieniui ar grupėmis ant miško paklotės tarp spyglių ir samanų, ant dirvožemyje panirusios medienos, dažniausiai brandžiuose eglynuose, jų pakraščiuose. Saprotrofas. Vaisiakūniai drebutinės konsistencijos, jais buvo tepamos žaizdos ir vežimų ratų ašys; drebutinės masės spiritinis antpilas buvo liaudies pripažintas vaistas nuo reumato. Turgavietėse buvo pardavinėjami kaip „žemės taukai“.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje tiksliai žinomos 3 populiacijos. Nerandamas nuo 1960 m.

Grėsmės ir apsauga. Brandžių ir senų eglių kirtimas, miško dirvožemio ir paklotės ardymas, ištrypimas ir vaisiakūnių rinkimas.

Informacijos šaltiniai
Mazelaitis J., 1966: Materialy k flore sumchatykh (*Ascomycetes*) gribov Litovskoj SSR. – Scientific works, vol. 74, Botany, 2nd ser. Proceedings of the third symposium of the investigations of the Baltic republics mycolichen flora. Riga: 77–83.
Kutorga E., 2000: Ausūniečiai (*Pezizales*). – Lietuvos grybai, 3 (5). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
Only three localities are known, yet has not been observed since 1960.

Aprašė Ernestas Kutorga

Ilgakotė mikrostoma

Microstoma protracta (Fr.) Kanouse

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA PLAČIATAURINIAI (*SARCOSCYPHACEAE*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje rūšis rasta Vilniaus apylinkėse, Verkių miške.

Biologija ir ekologija. Vaisiakūniai vienmečiai, formuojasi kovo–gegužės mėn. Auga grupėmis, po 2–10 apotecių, ant dirvožemyje ar miško paklotėje panirusios trūnijančios medienos, miškuose su nesuardyta miško paklote ar dirvožemiu – ten, kur gausu medienos liekanų. Randamas šalia lapuočių medžių (alksnių, uosių, klevų, ąžuolų, liepų, lazdynų), kurie paprastai auga vidutinio drėgnumo ar drėgname, molingame ar kalkingame dirvožemyje.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinoma 1 radavietė Vilniaus apylinkėse, Verkių miške (1957 03 30).

Grėsmės ir apsauga. Miškų retinimas ir šviesinimas, džiūstančių ir nudžiūvusių lapuočių medžių kirtimas ir liekanų šalinimas, miškų sausinimas. Miško dirvožemio ir paklotės ardymas, trypimas, šakų rinkimas.

Informacijos šaltiniai
Kutorga E., 2000: Ausūniečiai (*Pezizales*). – Lietuvos grybai, 3 (5). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
Only one locality is known, yet has not been observed since 1957.

Aprašė Ernestas Kutorga

Apskritasporis bobausis

Gyromitra sphaerospora (Peck) Sacc.

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA ALVYTINIAI (*HELVELLACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2003 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje. Lietuvoje žinoma 1 radavietė Sartų regioniniame parke.

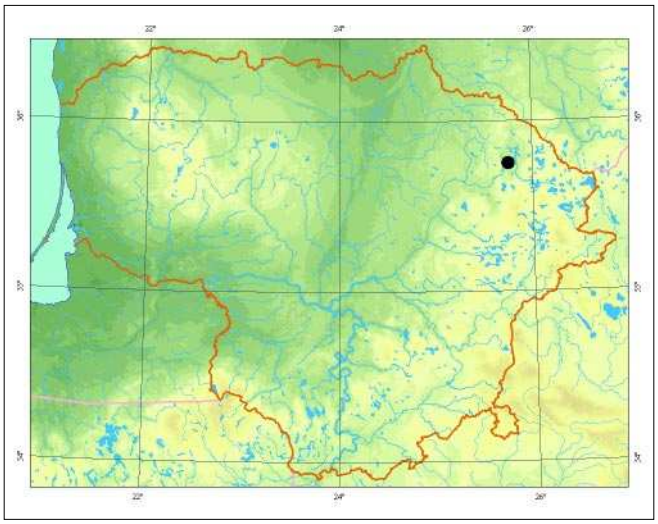
Biologija ir ekologija. Vaisiakūniai vienmečiai, formuojasi vasarą, auga pavieniui ar grupėmis ant labai sutręšusios, neretai apaugusios samanomis, lapuočių ir spygliuočių medienos lapuočių, spygliuočių ar mišriuose miškuose. Medienos saprotrofas. Vaisiakūniai užauga iki 10—15 cm aukščio, kepurėlė netaisyklingai išgaubta ar balno formos, ruda. Nevalgomas.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinoma 1 radavietė Dusetų girioje. Grybas augo ant paprastosios eglės (*Picea abies*) kelmo sutręšusios medienos.

Grėsmės ir apsauga. Stambių medienos nuokritų šalinimas.

Linos Jasiukonytės piešinys

Informacijos šaltiniai

Iršėnaitė R., 2004: Diversity and conservation of macromycetes in Dusetos forest, Sartai Regional Park. — Botanica Lithuanica, 10 (3): 177—194.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Only one locality is known. It was last observed in 2003.

Aprašė Ernestas Kutorga

Požeminė hidnotrija

Hydnotrya tulasnei (Berk. & Broome) Berk. & Broome

4 (I) kategorija

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA ALVYTINIAI (*HELVELLACEAE*)

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Šiaurės ir Pietų Amerikoje. Lietuvoje žinoma 1 radavietė Šilutės r.

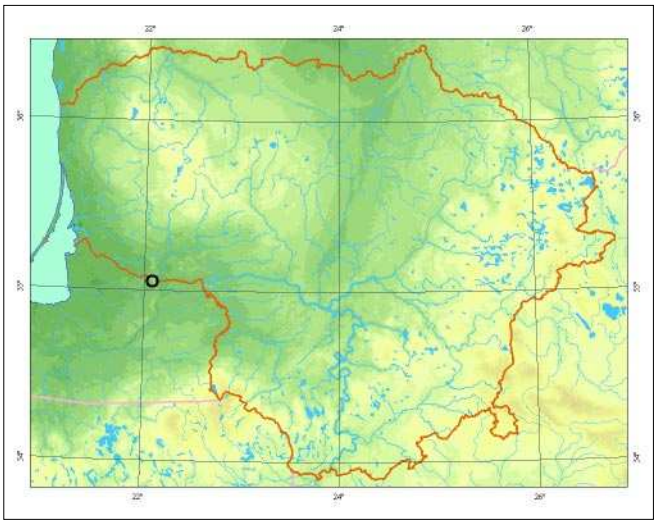
Biologija ir ekologija. Vaisiakūniai 0,5–4 cm dydžio, netaisyklingai rutuliški ar elipsoidiniai, gelsvi arba rudi. Vienmečiai, formuojasi vasarą ir rudenį, auga grupėmis dirvožemyje, lapuočių ir spygliuočių miškuose. Sudaro ektomikorizę. Vaisiakūniai mėsingi, valgomi, jais minta miško gyvūnai.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinoma 1 populiacija. 1988 m. Rambyno miške aptikti keli vaisiakūniai.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, miško dirvožemio ir paklotės ardymas, trypimas. Pernelyg intensyvus miško gyvūnų mitimas vaisiakūniais.

Ernesto Kutorgos nuotrauka

Informacijos šaltiniai
Kutorga E., 2000: Ausūniečiai (*Pezizales*). – Lietuvos grybai, 3 (5). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
Only one locality is known. Not observed since 1988.

Aprašė Ernestas Kutorga

Ryškioji gražiataurė

Caloscypha fulgens (Pers.) Boud.

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA GRAŽIATAURINIAI (*CALOSCYPHACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

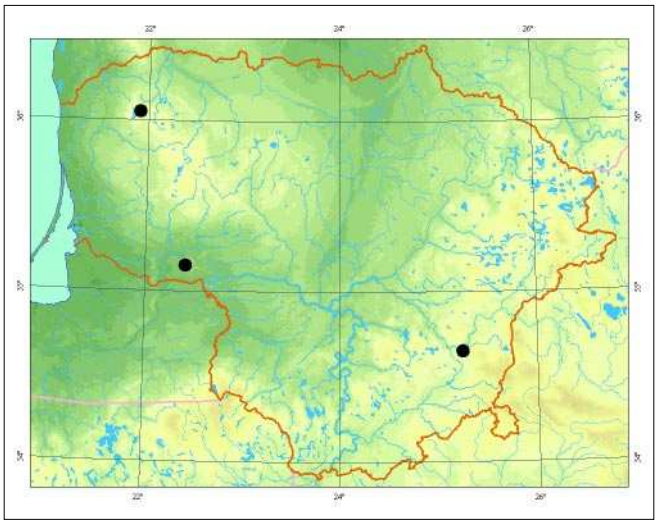
Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje. Lietuvoje žinomos 3 radavietės Jurbarko, Plungės r. ir Vilniuje.

Biologija ir ekologija. Apoteciai 1 – 4 cm skersmens, gilaus dubenėlio formos, bekočiai ar su trumpu kotu; himenis ryškiai geltonas ar oranžinis, paspaudus – pilkšvai žalsvas ar melsvas. Vaisiakūniai vienmečiai, formuojasi pavasarį ir vasaros pradžioje. Auga pavieniui ar grupėmis ant spyglių ir kitų nuokritų paklotės, tarp samanų, spygliuočių ir mišriuose miškuose. Lietuvoje dažniausiai aptinkamas eglynuose ar medynuose su eglėmis. Saprotrofas.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinomos 3 populiacijos. Po keletą vaisiakūnių aptikta Viešvilės valstybiniame rezervate (1994 m.), Vingio parke (Vilniuje, 1997 m.) ir Plokštinės gamtiniame rezervate (2001 m.).

Ernesto Kutorgos nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Brandžių spygliuočių medžių, ypač eglių, kirtimas; miško paklotės ardymas.

Informacijos šaltiniai

Kutorga E., 2000: Ausūniečiai (*Pezizales*). – Lietuvos grybai, 3 (5). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Vulnerable species, three localities are known (observed in 1994, 1997 and 2001).

Aprašė Ernestas Kutorga

Puslaisvis briedžiukas

Morchella semilibera DC.

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA BRIEDŽIUKINIAI (*MORCHELLACEAE*)

3 (R) kategorija

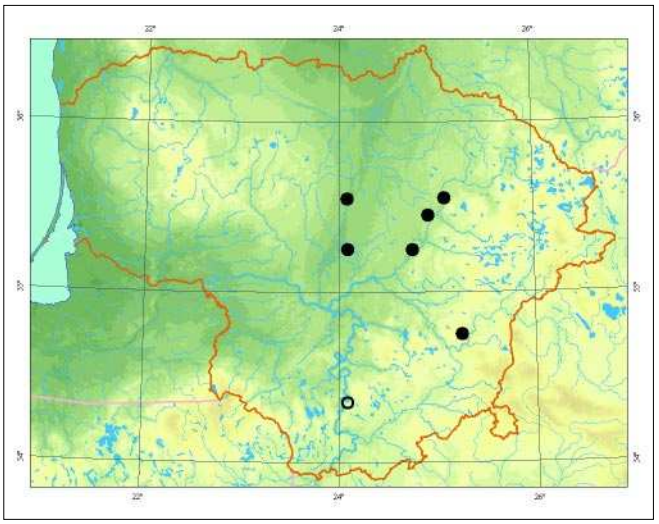
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Afrikoje, Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje žinoma 12 radaviečių: Alytaus, Anykščių, Kėdainių, Kupiškio, Panevėžio, Ukmergės ir Vilniaus rajonuose.

Biologija ir ekologija. Apoteciai iki 15–20 cm aukščio. Kepurėlė kūgio formos, korėta, prie koto paprastai priaugusi vidurine dalimi, pilkšvai ruda. Kotas cilindriškas, su negiliomis įdubomis ar vagelėmis, balsvas. Vaisiakūniai vienmečiai, formuojasi pavasarį, auga

Ernesto Kutorgos nuotrauka

pavieniui ar grupėmis ant smėlėto ar humusingo dirvožemio, tarp žolių ir pūvančių lapų, lapuočių ar mišriuose miškuose ir parkuose. Dirvožemio saprotrofas arba sudaro mikorizę. Vaisiakūniai valgomi.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinoma 12 populiacijų, dalis jų gyvybingos, tačiau fruktifikacija vyksta nereguliariai.

Grėsmės ir apsauga. Pribrėstančių ar brandžių lapuočių miškų kirtimas, vaisiakūnių rinkimas.

Informacijos šaltiniai
Kutorga E., 2000: Ausūniečiai (*Pezizales*). – Lietuvos grybai, 3 (5). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
12 localities are known. This is a rare species that reproduces at irregular intervals.

Aprašė Ernestas Kutorga

Bohemiškasis aukšliavarpis

Verpa bohemica (Krombh.) J. Schröt. (sin. *Ptychoverpa bohemica* (Krombh.) Boud.)

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA BRIEDŽIUKINIAI (*MORCHELLACEAE*)

3 (R) kategorija

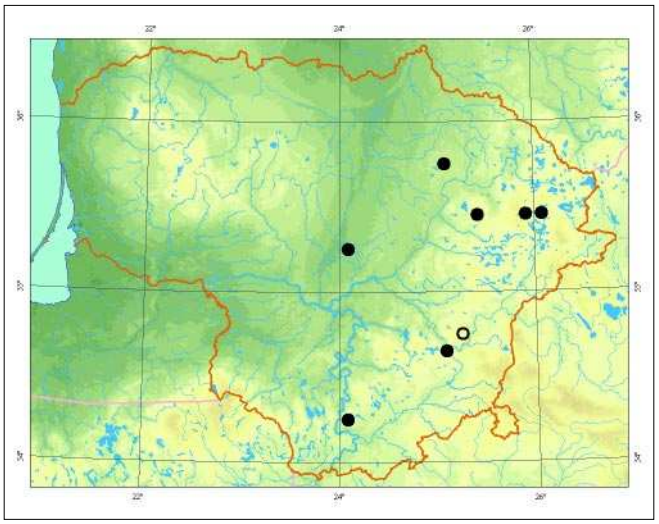
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje. Lietuvoje žinoma 15 radaviečių Anykščių, Ignalinos, Kėdainių, Trakų, Utenos, Varėnos ir Vilniaus rajonuose.

Biologija ir ekologija. Vaisiakūniai vienmečiai, formuojasi pavasarį, auga pavieniui ar grupėmis ant humusingo ir drėgno dirvožemio, tarp žolių ir pūvančių lapų, lapuočių, mišriuose miškuose ir parkuose, paprastai šalia drebulių. Dirvožemio saprotrofas ar sudaro mikorizę. Vaisiakūniai užauga iki 15–20 cm aukščio, kepurėlė varpelio formos, išilgai giliai raukšlėta, prie koto priaugusi viršūnine dalimi, ruda. Šviežias

Ernesto Kutorgos nuotrauka

grybas toksiškas. Galima supainioti su puslaisviu briedžiuku (*Morchella semilibera*), kurio kepurėlė kitaip priaugusi prie koto.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinoma 15 radaviečių, kai kurios populiacijos gyvybingos, tačiau fruktifikacija vyksta nereguliariai.

Grėsmės ir apsauga. Pribrėstančių ar brandžių lapuočių medžių, ypač drebulių, kirtimas, vaisiakūnių rinkimas.

Informacijos šaltiniai

Kutorga E., 2000: Ausūniečiai (*Pezizales*). – Lietuvos grybai, 3 (5). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

15 localities are known. This is a rare species that reproduces at irregular intervals.

Aprašė Ernestas Kutorga

Pirštuotasis aukšliavarpis

Verpa conica (O. F. Müll.) Sw. (sin. *V. digitaliformis* Pers.)

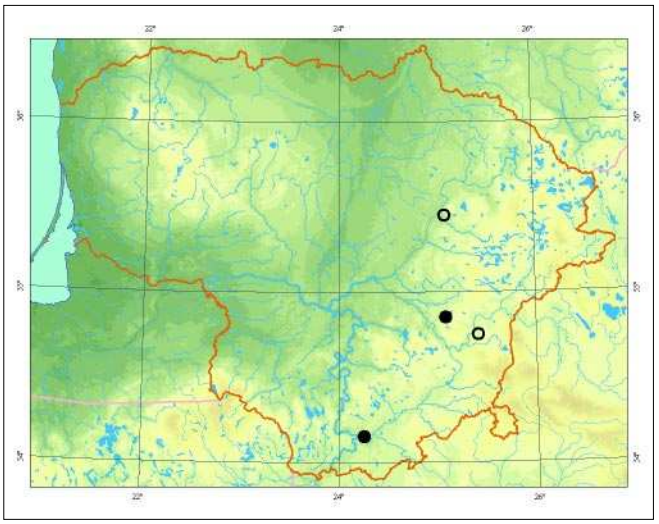
KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA BRIEDŽIUKINIAI (*MORCHELLACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Europoje, Islandijoje, Azijoje, Afrikoje, Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje žinomos 4 radavietės Anykščių, Varėnos ir Vilniaus rajonuose.

Biologija ir ekologija. Vaisiakūniai vienmečiai, formuojasi pavasarį, auga pavieniui ar grupėmis ant smėlėto ar humusingo dirvožemio, tarp žolių, spygliuočių ir lapuočių miškuose, pamiškių pievelėse, upių slėniuose, kartais soduose. Dirvožemio saprotrofas ar sudaro mikorizę. Vaisiakūniai užauga iki 10–15 cm aukščio, kepurėlė varpelio ar beveik rutulio formos, trupučių banguota ar raukšlėta, prie koto priaugusi viršūnine dalimi, ruda. Šviežias grybas toksiškas.

Ernesto Kutorgos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinomos 4 radavietės, aptinkami tik pavieniai vaisiakūniai, fruktifikacija vyksta nereguliariai.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, vaisiakūnių rinkimas.

Informacijos šaltiniai

Kutorga E., 2000: Ausūniečiai (*Pezizales*). – Lietuvos grybai, 3 (5). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Four localities are known. This is a rare species that reproduces irregularly.

Aprašė Ernestas Kutorga

Smiltyninis ausūnis

Peziza ammophila Durieu et Mont.

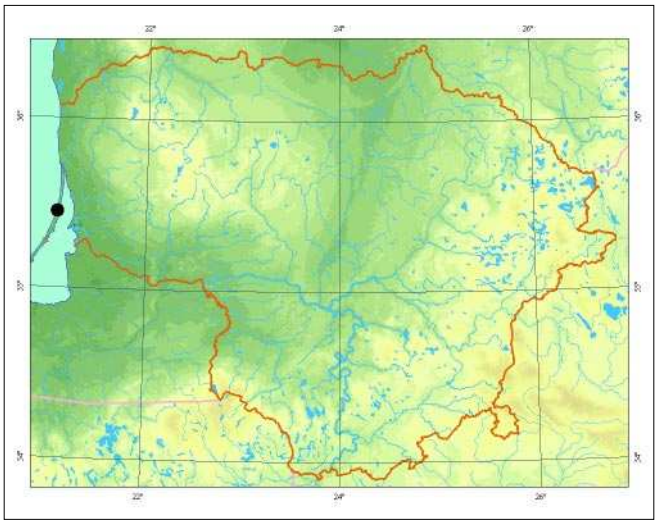
KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA AUSŪNINIAI (*PEZIZACEAE*)

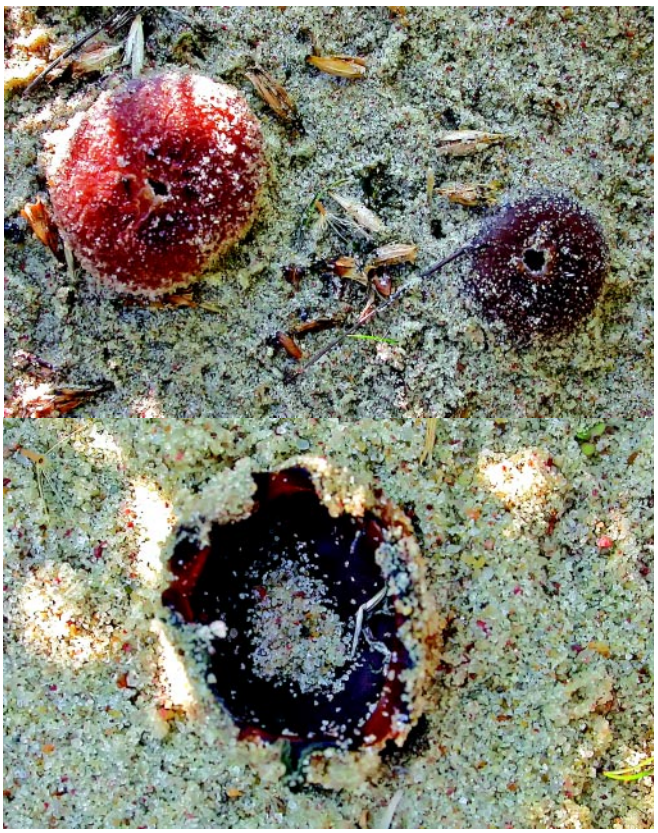
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės ir Pietų Amerikoje.
Lietuvoje žinomos 4 radavietės Kuršių nerijoje.

Biologija ir ekologija. Vaisiakūniai vienmečiai, formuojasi vasaros pabaigoje ir rudenį. Auga pavieniui ar nedidelėmis grupėmis, iš dalies panirę į pajūrio ir Kuršių marių krantų ir kopų smėlį, paprastai tarp pajūrinės smiltlendrės (*Ammophila arenaria*), pajūrinio eraičino (*Festuca arenaria*) ir smiltyninės rugiaveidės (*Leymus arenarius*). Smėlyje esančių organinių liekanų saprotrofas, druskomėgis. Grybas auga tose vietose, kuriose yra pustomo smėlio su retais žolių sąžalynais ir kurios dar neapaugo kerpėmis, samanomis ir krūmais.

Ernesto Kutorgos nuotraukos

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinomos 4 radavietės. Kuršių nerijos nacionalinio parko Naglių gamtos rezervate grybas aptiktas 4 kartus. Populiacijų būklė kol kas stabili (stebėta 1988 ir 2003 m.).

Grėsmės ir apsauga. Kopų ardymas ir jų nykimas, natūralus apžėlimas samanomis, kerpėmis ar krūmais bei dirbtinis apželdinimas; poilsinė veikla.

Informacijos šaltiniai
Kutorga E., 2000: Ausūniečiai (*Pezizales*). – Lietuvos grybai, 3 (5). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
Four localities are known. Populations are in a stable condition (observed in 1988 and 2003).

Aprašė Ernestas Kutorga

Geltonasis kiškiaausis

Otidea onotica (Pers.) Fuckel

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA PIRONEMINIAI (*PYRONEMATACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2003 m.

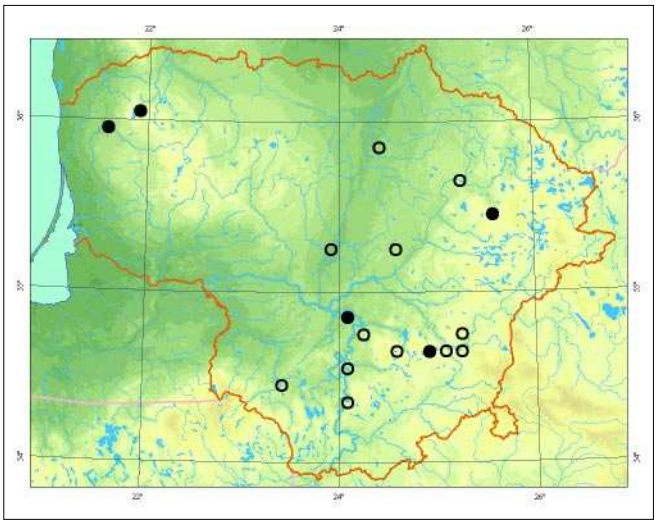
Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės ir Pietų Amerikoje.
Lietuvoje žinoma apie 30 radaviečių Alytaus, Anykščių, Kaišiadorių, Kauno, Kėdainių, Marijampolės, Panevėžio, Plungės, Šilutės, Trakų, Ukmergės, Utenos ir Vilniaus rajonuose.

Biologija ir ekologija. Apoteciai 1–3 cm skersmens, 2–10 cm aukščio, ausies ar šaukšto formos, oranžiniai ar smėlio geltonumo, trumpakočiai. Vaisiakūniai vienmečiai, formuojasi vasarą ir rudenį. Paprastai auga grupėmis ant dirvožemio, miško paklotės ir sutrūnijusios kelmų medienos lapuočių, spygliuočių ir mišriuose miškuose, parkuose, dažniausiai šalia ąžuolų. Sudaro ektomikorizę.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinoma apie 30 populiacijų. Daugiausia jų stebėta ir kolekcijų surinkta

Ramutės Šukevičienės piešinys

1950–1980 m. Šis grybas buvo traktuojamas kaip labai dažnas, tačiau nuo 1981 m. iki 1997 m. kolekcijų nebuvo surinkta (dalis populiacijų galėjo sunykti). Kelios negausios populiacijos aptiktos 1998, 2001 ir 2004 m.

Grėsmės ir apsauga. Bendras miškų degradavimas ir mikorizės būklės blogėjimas (galbūt dėl atmosferos taršos), brandžių miškų kirtimas.

Informacijos šaltiniai
Kutorga E., 2000: Ausūniečiai (*Pezizales*). – Lietuvos grybai, 3 (5). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
Vulnerable species, 30 localities are known (only a few observations from 1998–2004).

Aprašė Ernestas Kutorga

Krateriškasis taurūnis

Urnula craterium (Schwein.) Fr.

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA TAUKINIAI (*SARCOSOMATACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje. Lietuvoje žinoma 10 radaviečių Alytaus, Jurbarko, Molėtų, Trakų ir Vilniaus rajonuose.

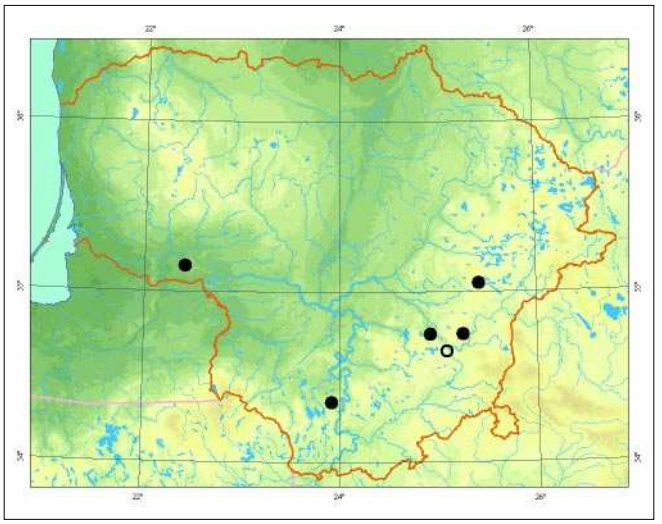
Biologija ir ekologija. Vaisiakūniai vienmečiai, formuojasi pavasarį, auga pavieniui, grupėmis ar kuokštais ant dirvožemyje ar jo paviršiuje trūnijančios lapuočių šakų ir šakelių medienos lapuočių ir mišriuose miškuose, parkuose. Medienos saprotrofai. Vaisiakūniai užauga iki 10 cm aukščio ir 4 cm pločio, gilios taurės formos, juosvai rudi, odiški, nevalgomi.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinoma 10 radaviečių, kai kurios populiacijos gyvybingos, tačiau fruktifikacija vyksta nereguliariai.

Grėsmės ir apsauga. Lapuočių medžių kirtimas, medienos nuokritų šalinimas, miško paklotės ardymas.

Dariaus Stončiaus nuotrauka

Informacijos šaltiniai

Kutorga E., 2000: Ausūniečiai (*Pezizales*). – Lietuvos grybai, 3 (5). – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

10 localities are known. This is a rare species that reproduces irregularly.

Aprašė Ernestas Kutorga

Baltasis godūnas

Choiromyces venosus (Fr.) Th. Fr. (sin. *Ch. meandriformis* Vittad.)

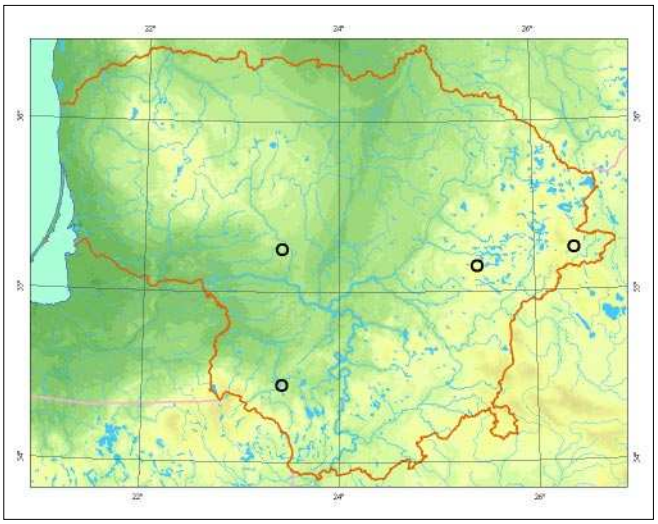
KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA TRUMINIAI (*TUBERACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Europoje, Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje iš turimų kolekcijų žinomos 4 radavietės Ignalinos, Marijampolės, Molėtų ir Raseinių rajonuose. Remiantis literatūros duomenimis, taip pat rasta Klaipėdos r., Babėnų miške (Kėdainių r.) ir Labanoro miškuose.

Biologija ir ekologija. Vaisiakūniai 5–13 cm dydžio, netaisyklingai rutuliški ar elipsoidiniai (primena bulvių stiebagumbius), paviršius balsvai pilkšvas ar gelsvai rudas. Vaisiakūniai vienmečiai, formuojasi rugpjūčio–spalio mėn., auga nedidelėmis grupėmis humusingame ir kalkingame dirvožemyje, iš dalies ar visiškai panirę į substratą, lapuočių ir mišriuose miškuose, šalia lapuočių medžių ir krūmų, su kuriais sudaro ektomikorizę. Vaisiakūniai mėsingi, kartais sveria iki 500 g, aromatingi, skleidžia stiprų kvapą. Valgomi, jais minta miško gyvūnai, ypač šernai.

Gedimino Karoso piešinys

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinomos 7 populiacijos. 1988–1990 m. buvo gyvybinga populiacija Vilkaraisčio miške (Molėtų r.). Nuo 1990 m. duomenų nėra.

Grėsmės ir apsauga. Brandžių lapuočių medžių kirtimas, miško dirvožemio ir paklotės ardymas, ištrypimas, vaisiakūnių rinkimas, miško gyvūnų mitimas vaisiakūniais.

Informacijos šaltiniai
Kutorga E., 2000: Ausūniečiai (*Pezizales*). – Lietuvos grybai, 3 (5). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
Seven localities are known, yet it has not been observed since 1990.

Aprašė Ernestas Kutorga

Kimininė kelmenė (sin. Kimininis žemlielys)

Geoglossum sphagnophilum Ehrenb. (sin. *G. glabrum* Pers.)

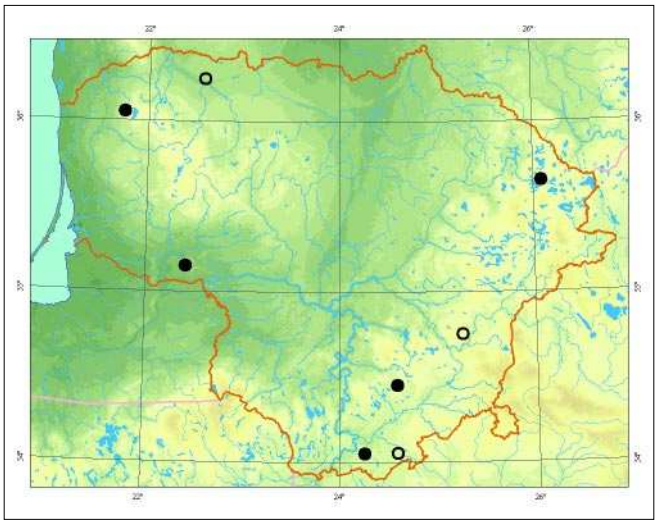
KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA KELMENINIAI (*GEOGLOSSACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2003 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje.
Lietuvoje žinomos 8 radavietės: Akmenės, Plungės, Tauragės, Trakų, Varėnos, Zarasų ir Vilniaus rajonuose.

Biologija ir ekologija. Apoteciai buožės ar irklo formos, iki 10 cm aukščio, juosvi. Vaisiakūniai vienmečiai, formuojasi vasarą ir rudenį. Auga pavieniui ar grupėmis ant kiminų apmirusių dalių ir kitų augalinių liekanų, aukštapelkėse, tarpinio tipo pelkėse ir užpelkėjusiose paežerėse, tarp kiminų, balžuvų, spanguolių, saidrų. Saprotrofas. Šio grybo vaisiakūniai labai primena šiurkščiojo grybliežuvio (*Trichoglossum hirsutum*) vaisiakūnius, kurie auga panašiose augavietėse. Nuo pastarojo *G. sphagnophilum* skiriasi lygiu ar smulkiai grūdėtu vaisiakūnių paviršiumi ir aukšliasporių dydžiu bei sandara.

Ernesto Kutorgos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinomos 8 populiacijos. Dzūkijos nacionalinio parko (1975, 2003) ir Kamanų valstybinio rezervato (1988) aukštapelkėse aptikta iki 10 vaisiakūnių. 2000 m. Viešvilės valstybiniame rezervate stebėta gyvybinga populiacija, kelių kvadratinių metrų plote augo per 100 apotecių.

Grėsmės ir apsauga. Aukštapelkių, tarpinio tipo ir paežerių hidrologinio režimo pokyčiai (sausinimas, ilgalaikis užtvindymas), degradacija ir užaugimas kitokio tipo augalija.

Informacijos šaltiniai

Kutorga E., 2002: Discomycetes of Viešvilė Strict Nature Reserve. 1. Diversity and distribution. — Botanica Lithuanica, 8 (1): 77—90.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Eight localities are known, with some populations in good condition.

Aprašė Ernestas Kutorga

Šiurkštusis grybliežuvis

Trichoglossum hirsutum (Pers.) Boud.

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA KELMENINIAI (*GEOGLOSSACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

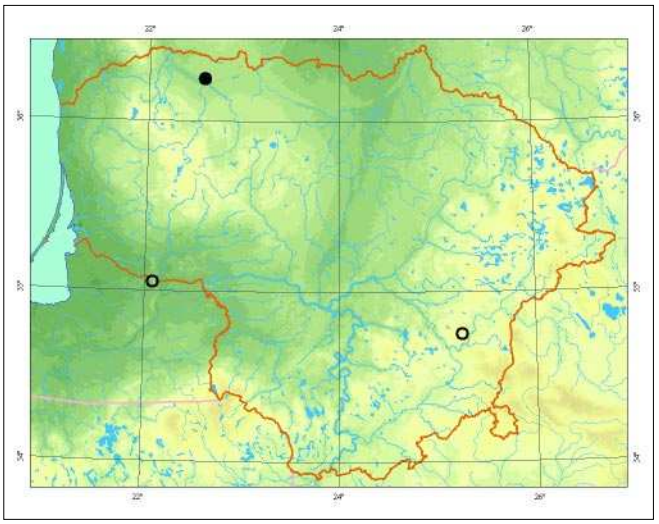
Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje, Australijoje, Naujojoje Zelandijoje, Tasmanijoje, Naujojoje Gvinėjoje, Indonezijoje.
Iš patikrintų herbariumo pavyzdžių Lietuvoje žinomos 2 radavietės Akmenės ir Vilniaus r. Remiantis literatūros duomenimis, dar 1 radavietė yra Šilutės r.

Biologija ir ekologija. Vaisiakūniai vienmečiai, formuojasi vasaros pabaigoje ir rudenį. Auga pavieniui ar grupėmis ant drėgno dirvožemio tarp kiminų, samanų, žolių ir nukritusių lapų, aukštapelkėse, tarpinio tipo pelkėse, drėgnose ir užpelkėjusiose pievose ar miškuose. Saprotrofas. Šio grybo juosvi, buožės ar kastuvo formos, šereliais padengti, iki 10 cm aukščio vaisiakūniai labai primena kito grybo — *Geoglossum sphagnophilum* vaisiakūnius (žr. jo aprašą).

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinomos 3 radavietės. Negausios populiacijos aptiktos Kamanų valstybiniame rezervate (2003), Žemaitijos nacionalinio parko Siberijos tarpinio tipo pelkėje (1999). Rambyno kraštovaizdžio draustinyje (Šilutės r.) ir Žaliųjų ežerų apylinkėse (Vilniaus r.) 1960 m. aptiktos populiacijos, apie kurias nėra pakartotinių duomenų.

Jono Augustausko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Augaviečių hidrologinio režimo pokyčiai (sausinimas, ilgalaikis užtvindymas), pelkių ir natūralių drėgnų pievų degradacija ar apaugimas krūmais ir medžiais.

Informacijos šaltiniai

Urbonas V., Mazelaitis J., 1987: Grybai (makromicetai). — Kn. Rambynas. — Vilnius: 30—31, 69—77.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Three localities are known. Populations are small and in vulnerable habitats (last observed in 1999 and 2003).

Aprašė Ernestas Kutorga

Kislusis elniagrybis

Xylaria polymorpha (Pers.) Grev.

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA ELNIAGRYBINIAI (*XYLARIACEAE*)

4 (I) kategorija

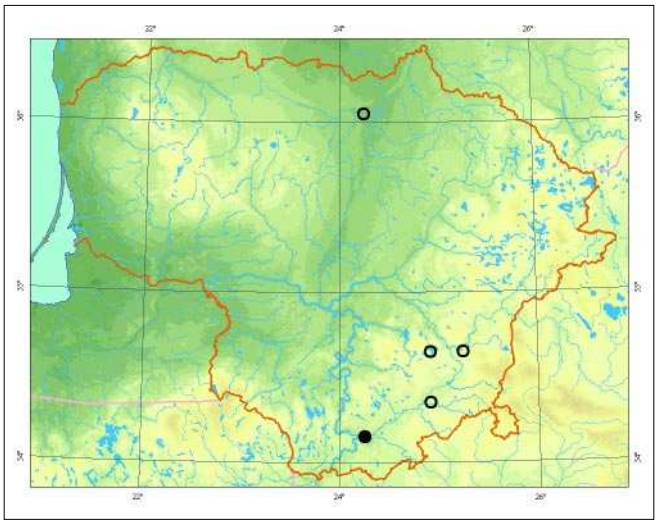
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje. Lietuvoje žinomos 5 radavietės Pasvalio, Trakų, Varėnos ir Vilniaus rajonuose.

Biologija ir ekologija. Stroma su mikroskopiniais vaisiakūniais (periteciais), kurie yra buožės formos ir su bukai suapvalėjusia viršūne, iki 8 cm aukščio, rudai juodi, kieti; formuojasi vasarą ir rudenį, bet gali išlikti ilgesnį laiko tarpą. Auga grupėmis ir kuokštais ant trūnijančios lapuočių kelmų ir stuobrių medienos mišk-kuose. Medienos saprotrofas. Kislusis elniagrybis labai panašus į *Xylaria longipes,* kurios stromos viršūnės smailėjančios, be to, skiriasi abiejų rūšių aukšliasporių dydis ir dygimo plyšio formos.

Ernesto Kutorgos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinomos 5 radavietės. Kai kurios populiacijos buvo gyvybingos (grybai formavo didelį kiekį stromų), tačiau nestabilios, nes suirus substratui, nunyksta ir grybas.

Grėsmės ir apsauga. Stambios medienos liekanų, ypač trūnijančių lapuočių kelmų ir virtuolių, šalinimas bei plynieji kirtimai.

Informacijos šaltiniai

Mazelaitis J., Urbonas V., 1980: Lietuvos grybai. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

5 localities are known. Populations are rare and unstable.

Aprašė Ernestas Kutorga

Skyrius

Papėdgrybūnai
Basidiomycota

Kopinis mėšlagrybis

Coprinus dunarum Stoll.

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA PIEVAGRYBINIAI (*AGARICACEAE*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Europos borealinėje zonoje. Rūšis rasta Latvijos pajūryje.
Lietuvoje buvo žinoma 1 radavietė Palangos kopose.

Biologija ir ekologija. Saprotrofas. Auga vasarą ir rudenį ant kopų smėlyje esančių organinių medžiagų, dažniausiai ant supuvusios medienos. Nuo kitų mėšlagrybių, ypač nuo rašalinio mėšlagrybio (*Coprinus atramentarius*), skiriasi mažesniais, šviesesniais vaisiakūniais ir augimo vieta.

Populiacijų gausumas. Nerastas nuo 1977 m. Tinkamų augaviečių yra ir kitose pajūrio vietose, tačiau ten šis grybas neaptiktas.

Grėsmės ir apsauga. Augavietė sunaikinta tvarkant pajūrio kopas. Atsikurti populiacija galimybių neturi, nes Latvijoje taip pat neberandamas.

Informacijos šaltiniai
Urbonas V., 1999: Agarikiečiai (*Agaricales*), gijabudiečiai (*Entolomatales*). – Lietuvos grybai, 8 (3). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
Probably extinct, one locality was known, now destroyed.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Gelsvarudis pievagrybis

Agaricus augustus Fr.

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA PIEVAGRYBINIAI (*AGARICACEAE*)

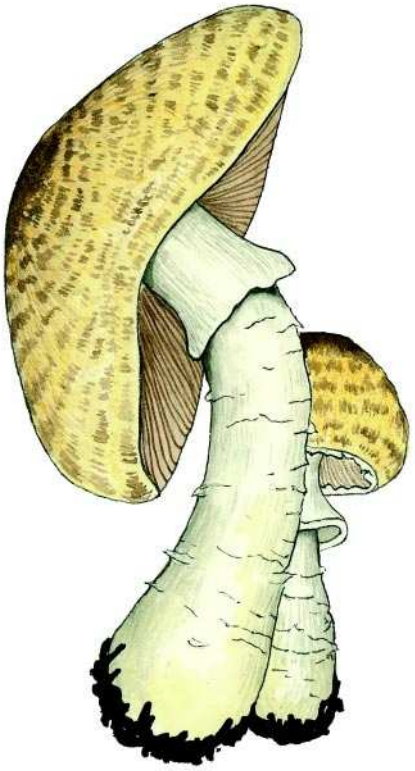
4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

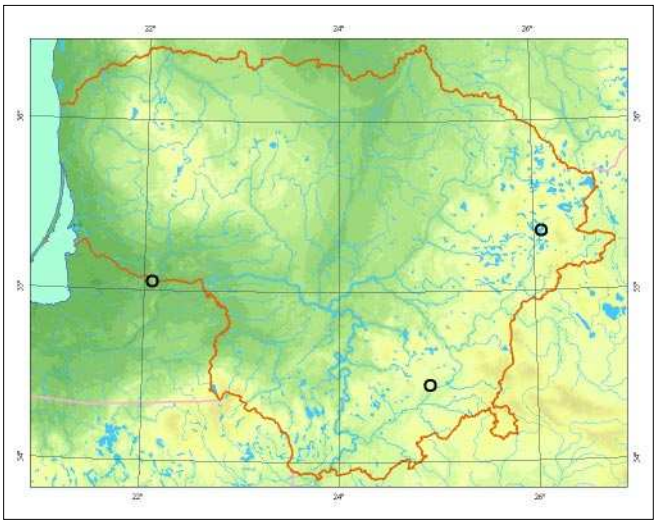
Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Afrikoje, Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje žinomos 3 radavietės.

Biologija ir ekologija. Humuso saprotrofas. Auga vasarą ir rudenį plačialapių lapuočių, spygliuočių miškuose, parkuose, miško pakraščiuose, aikštelėse, pakelėse tarp žolių. Dažnai aptinkamas po eglėmis. Šiltesnio klimato zonose auga ąžuolynuose arba mišriuose miškuose su ąžuolais. Gelsvarudį pievagrybį sunku supainioti su kitomis rūšimis dėl didelių vaisiakūnių, rusvai žvynuotos kepurėlės ir migdolų kvapo.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinomos 3 populiacijos.

Ramutės Šukevičienės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Augaviečių dirvožemio savybių, mikroklimato, medynų struktūros ir sudėties pokyčiai dėl senų medžių kirtimo, retinimo.

Informacijos šaltiniai
Urbonas V., 1999: Agarikiečiai (*Agaricales*), gijabudiečiai (*Entolomatales*). – Lietuvos grybai, 8 (3). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
A rare species requiring more research. At present three populations are known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Didysis pievagrybis

Agaricus langei (F. H. Møller et Jul. Schäff.) Maire

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA PIEVAGRYBINIAI (*AGARICACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, šiaurinėje Afrikoje. Lietuvoje žinomos 6 radavietės.

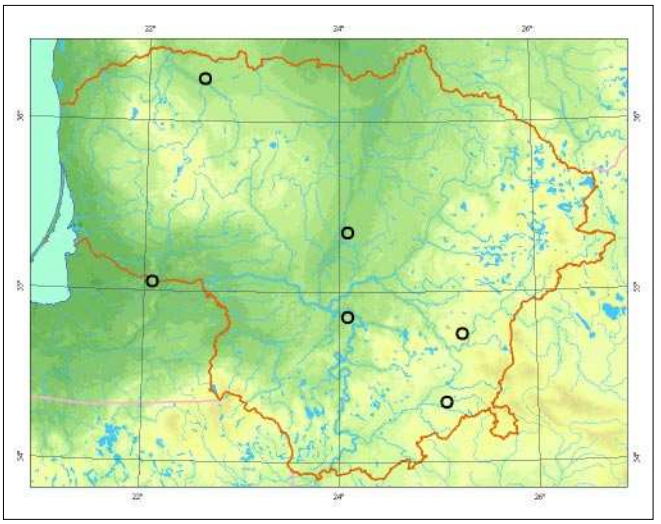
Biologija ir ekologija. Humuso saprotrofas. Auga vasarą ir rudenį spygliuočių, mišriuose miškuose, dažniausiai eglynuose. Šiltesnio klimato zonose auga spygliuočių arba mišriuose spygliuočių ir plačialapių miškuose. Nuo kitų pievagrybių, ypač nuo miškinio (*A. silvaticus*), skiriasi didesnėmis sporomis, stambesniais vaisiakūniais ir ypač tuo, kad įpjauta arba perlaužta trama staigiai paraudonuoja. Miškinio pievagrybio trama irgi paraudonuoja, tačiau po kurio laiko išblunka.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinomos 6 populiacijos.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, retinimas, dėl kurių pakinta augaviečių struktūra ir rūšinė sudėtis, mikroklimatas, dirvožemio savybės.

Vincento Urbono nuotrauka

Informacijos šaltiniai

Urbonas V., 1999: Agarikiečiai (*Agaricales*), gijabudiečiai (*Entolomatales*). – Lietuvos grybai, 8 (3). – Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

A rare species requiring more research. At present six populations are known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Baltoji žvynabudėlė

Lepiota alba (Bres.) Sacc.

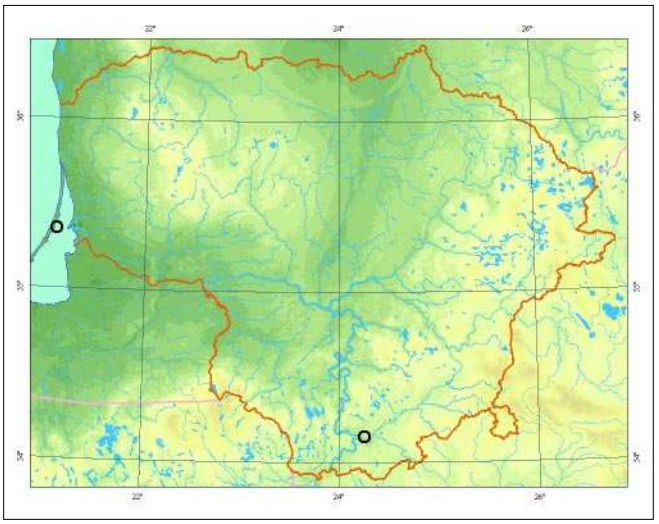
KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA PIEVAGRYBINIAI (*AGARICACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Afrikoje. Europoje reta rūšis.
Lietuvoje žinomos 3 radavietės.

Biologija ir ekologija. Humuso saprotrofas. Auga vasarą ir rudenį miškų pievose, žolėtuose miškų pakraščiuose, parkuose, pievose, ganyklose, varpiniais augalais apaugusiose kopose. Mėgsta kalkingus dirvožemius. Vengia drėgnų vietų. Nuo skydinės žvynabudėlės (*L. clypeolaria*) skiriasi beveik lygiu baltu ar kiek gelsvu, o ne plaušuotu ar žvynuotu kepurėlės paviršiumi; kotu su apatine plaušuota, o ne žvynuota dalimi, virš kurios yra žiedas arba jo liekana, ir atvira augimo vieta.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinomos 2 populiacijos.

Grėsmės ir apsauga. Nešienaujamų ir neganomų pievų užaugimas mišku. Dirvožemio rūgštėjimas dėl oro taršos.

Informacijos šaltiniai
Urbonas V., 1999: Agarikiečiai (*Agaricales*), gijabudiečiai (*Entolomatales*). – Lietuvos grybai, 8 (3). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
A rare species requiring more research. At present two populations are known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Nuosėdinė žvynabudė

Lepiota cortinarius J. E. Lange

1 (E) kategorija

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA PIEVAGRYBINIAI (*AGARICACEAE*)

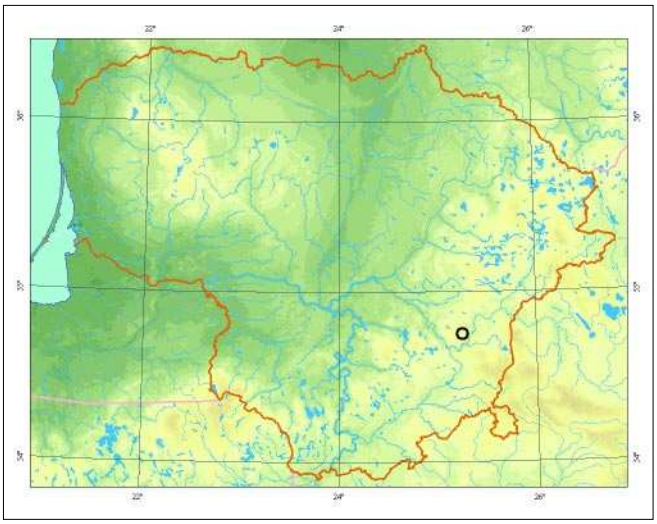
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

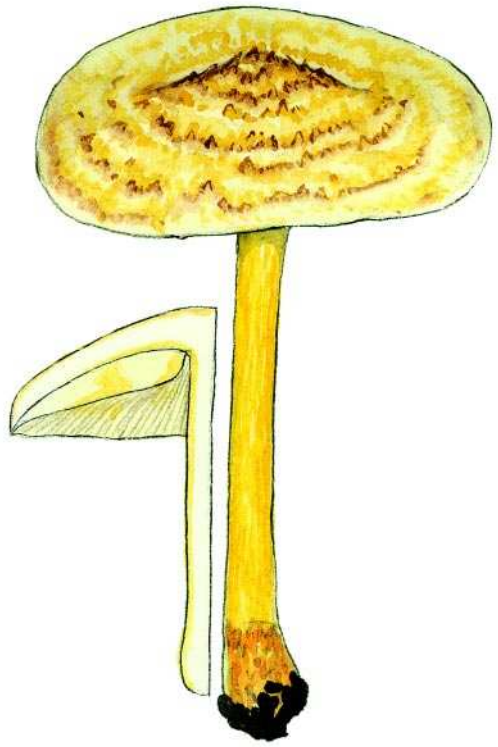
Paplitimas. Europoje, Šiaurės Amerikoje. Paplitusi visoje Europoje, tačiau reta.
Lietuvoje žinoma 1 radavietė Žaliųjų ežerų apylinkėse (Vilniuje).

Biologija ir ekologija. Miško paklotės saprotrofas. Auga vasarą ir rudenį spygliuočių ir mišriuose miškuose ant spyglių paklotės. Mėgsta humusingą dirvožemį.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinoma 1 populiacija.

Grėsmės ir apsauga. Senų medžių kirtimas ir su tuo susiję augaviečių medynų struktūros ir sudėties, mikroklimato, dirvožemio savybių pokyčiai.

Ramutės Šukevičienės piešinys

Informacijos šaltiniai
Urbonas V., 1999: Agarikiečiai (*Agaricales*), gijabudiečiai (*Entolomatales*). – Lietuvos grybai, 8 (3). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
Endangered species, at present one population is known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Rausvarudė žvynabudėlė

Lepiota fuscovinacea F. H. Møller et J. E. Lange

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA PIEVAGRYBINIAI (*AGARICACEAE*)

1 (E) kategorija

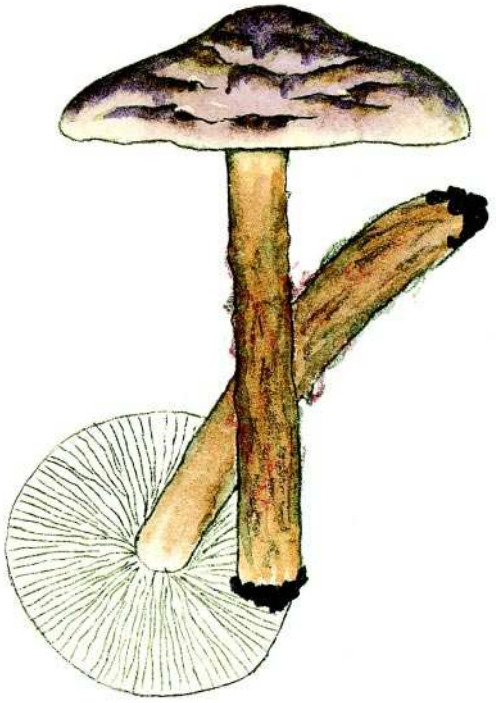
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje.
Lietuvoje žinoma 1 radavietė Žaliųjų ežerų apylinkėse (Vilniuje).

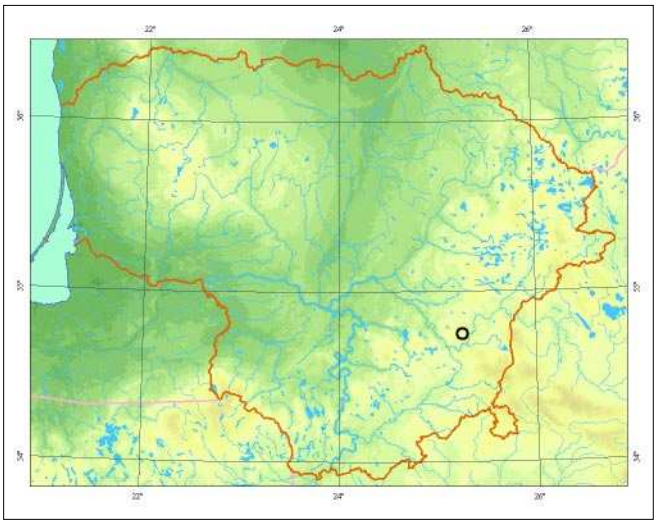
Biologija ir ekologija. Humuso saprotrofas. Vasarą ir rudenį auga lapuočių, mišriuose, spygliuočių miškuose, parkuose, drėgnuose krūmynuose. Termofilas. Dažnai randamas atvirose vietose. Nuo gražiosios žvynabudėlės (*L. lilacea*) skiriasi didesniais vaisiakūniais, neturi odiško žiedo.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinoma 1 populiacija.

Grėsmės ir apsauga. Senų medžių kirtimas ir su tuo susiję augaviečių medynų sudėties ir struktūros, dirvožemio savybių bei mikroklimato pokyčiai.

Ramutės Šukevičienės piešinys

Informacijos šaltiniai
Urbonas V., 1999: Agarikiečiai (*Agaricales*), gijabudiečiai (*Entolomatales*). – Lietuvos grybai, 8 (3). – Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
Endangered species, at present one population is known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Juodažvynė žvynabudėlė

Lepiota hystrix F. H. Møller et J. E. Lange

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA PIEVAGRYBINIAI (*AGARICACEAE*)

1 (E) kategorija

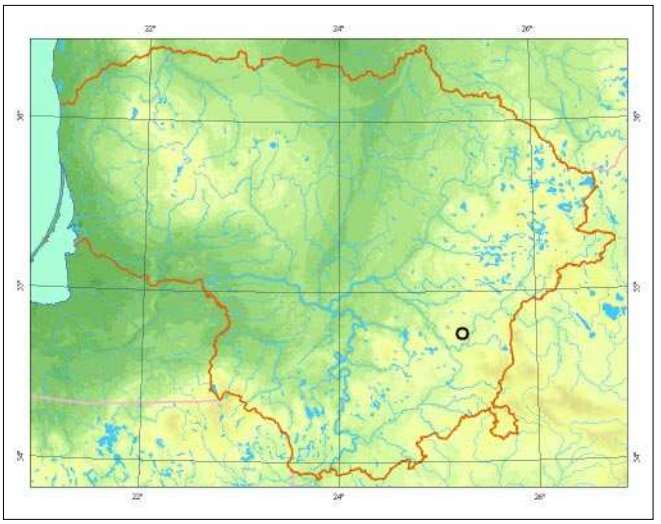
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje.
Lietuvoje žinoma 1 radavietė Žaliųjų ežerų apylinkėse (Vilniuje).

Biologija ir ekologija. Paklotės saprotrofas. Vasarą ir rudenį auga drėgnuose lapuočių arba mišriuose miškuose ant dirvožemio, lapų ar spyglių paklotės. Mėgsta kalkingus, turtingus humuso dirvožemius. Nuo kitų rūšių žvynabudėlių, ypač nuo smailiažvynės (*L. aspera*), skiriasi rudais lakštelių pakraščiais.

Populiacijų gausumas. Žinoma 1 populiacija.

Grėsmės ir apsauga. Senų medžių kirtimas ir su tuo susiję augaviečių medynų sudėties ir struktūros, dirvožemio savybių, mikroklimato pokyčiai. Dirvožemio rūgštėjimas dėl oro taršos.

Ramutės Šukevičienės piešinys

Informacijos šaltiniai
Urbonas V., 1999: Agarikiečiai (*Agaricales*), gijabudiečiai (*Entolomatales*). – Lietuvos grybai, 8 (3). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
Endangered species, at present one population is known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Kiunerio žvynabudėlė

Lepiota kuehneri Huijsman

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA PIEVAGRYBINIAI (*AGARICACEAE*)

4 (I) kategorija

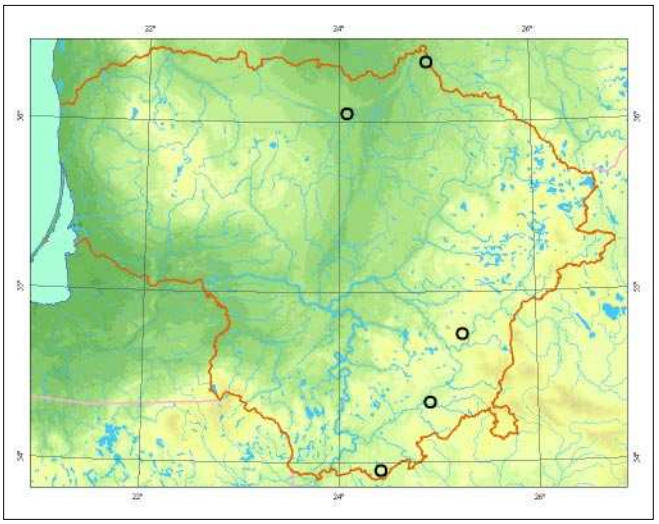
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Šiaurės Afrikoje.
Lietuvoje žinomos 5 radavietės.

Biologija ir ekologija. Humuso saprotrofas. Auga vasarą ir rudenį eglynuose, mišriuose miškuose, parkuose. Nitrofilas. Šiltesnio klimato zonose auga plačialapių lapuočių ir mišriuose miškuose.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinomos 5 populiacijos.

Grėsmės ir apsauga. Senų medžių kirtimas, miškų valymas, dėl to kinta augaviečių medynų struktūra ir sudėtis, mikroklimatas, pasikeičia dirvožemio savybės.

Linos Jasiukonytės piešinys

Informacijos šaltiniai

Urbonas V., 1999: Agarikiečiai (*Agaricales*), gijabudiečiai (*Entolomatales*). – Lietuvos grybai, 8 (3). – Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

A rare species requiring more research. At present five populations are known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Gražioji žvynabudėlė

Lepiota lilacea Bres.

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA PIEVAGRYBINIAI (*AGARICACEAE*)

1 (E) kategorija

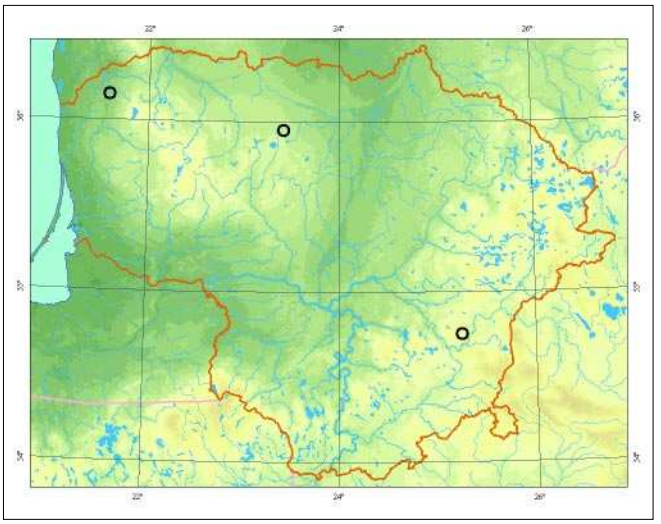
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Afrikoje, Pietų Amerikoje. Europoje reta.
Lietuvoje žinomos 3 radavietės šiaurvakarinėje, šiaurinėje ir pietrytinėje dalyse.

Biologija ir ekologija. Saprotrofas. Auga vasarą ir rudenį lapuočių miškuose, parkuose, soduose. Mėgsta kalkingą dirvožemį. Šiltesnio klimato zonose auga bukynuose, ąžuolynuose.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinomos 3 populiacijos.

Grėsmės ir apsauga. Senų medžių kirtimas ir retinimas, dėl kurių pakinta augaviečių medynų struktūra ir sudėtis, dirvožemio savybės, mikroklimatas. Dirvožemio rūgštėjimas dėl oro taršos.

Ramutės Šukevičienės piešinys

Informacijos šaltiniai
Urbonas V., 1999: Agarikiečiai (*Agaricales*), gijabudiečiai (*Entolomatales*). – Lietuvos grybai, 8 (3). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
Endangered species, at present three populations are known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Balsvoji žvynabudėlė

Lepiota subalba Kühner ex P. D. Orton

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA PIEVAGRYBINIAI (*AGARICACEAE*)

1 (E) kategorija

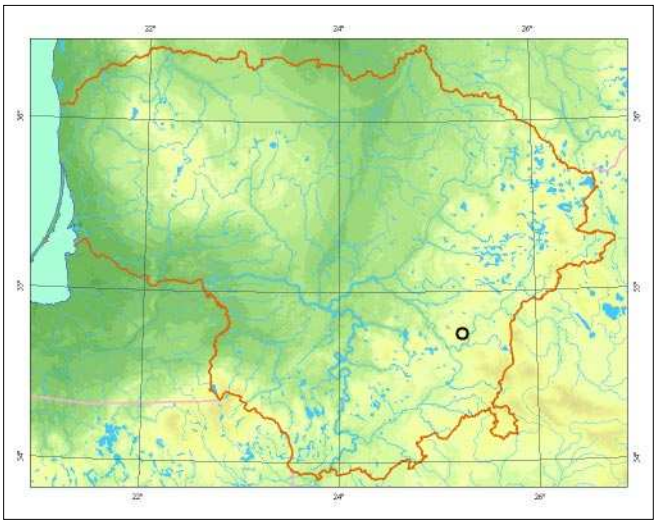
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje.
Lietuvoje žinomos 2 radavietės pietrytinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Miško paklotės saprotrofas. Vasarą ir rudenį auga plačialapių lapuočių, mišriuose, spygliuočių miškuose su lazdynais, beržais, alksniais. Mėgsta kalkingą, turtingą maisto medžiagų dirvožemį.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinomos 2 populiacijos.

Grėsmės ir apsauga. Medžių kirtimas, retinimas ir miško valymas, dėl to pakinta augavietės struktūra, sudėtis, dirvožemio savybės ir mikroklimatas. Dirvožemio rūgštėjimas dėl oro taršos.

Ramutės Šukevičienės piešinys

Informacijos šaltiniai
Urbonas V., 1999: Agarikiečiai (*Agaricales*), gijabudiečiai (*Entolomatales*). – Lietuvos grybai, 8 (3). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
Endangered species, at present two populations are known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Kelminis žalialakštis

Melanophyllum eyrei (Massee) Singer

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA PIEVAGRYBINIAI (*AGARICACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje. Europoje reta rūšis. Lietuvoje žinomos 2 radavietės pietinėje ir pietrytinėje dalyje.

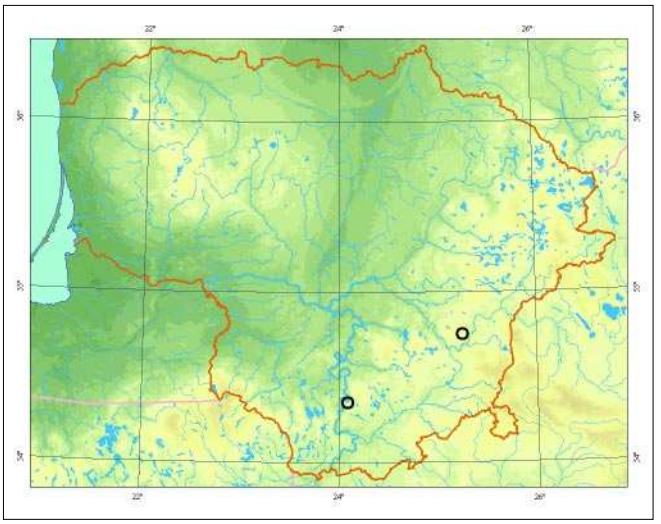
Biologija ir ekologija. Humuso saprotrofas. Vasarą ir rudenį auga lapuočių ir mišriuose miškuose, tarp žolių, ant žemės. Mėgsta kalkingą, turtingą maisto medžiagų dirvožemį. Unikalios išvaizdos. Nuo kitų grybų skiriasi melsvai žalsvais lakšteliais, žalsvu sporų atspaudu.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinomos 2 populiacijos.

Grėsmės ir apsauga. Senų medžių kirtimas ir su tuo susiję augaviečių medynų sudėties ir struktūros, dirvožemio savybių, mikroklimato pokyčiai; dirvožemio rūgštėjimas dėl oro taršos.

Linos Jasiukonytės piešinys

Informacijos šaltiniai

Urbonas V., 1999: Agarikiečiai (*Agaricales*), gijabudiečiai (*Entolomatales*). – Lietuvos grybai, 8 (3). – Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Vulnerable species, at present two populations are known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Didžioji karteklė

Gymnopilus spectabilis sensu A. H. Smith (sin. *G. junonius* (Fr.: Fr.) P. D. Orton)

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA NUOSĖDINIAI (*CORTINARIACEAE*)

4 (I) kategorija

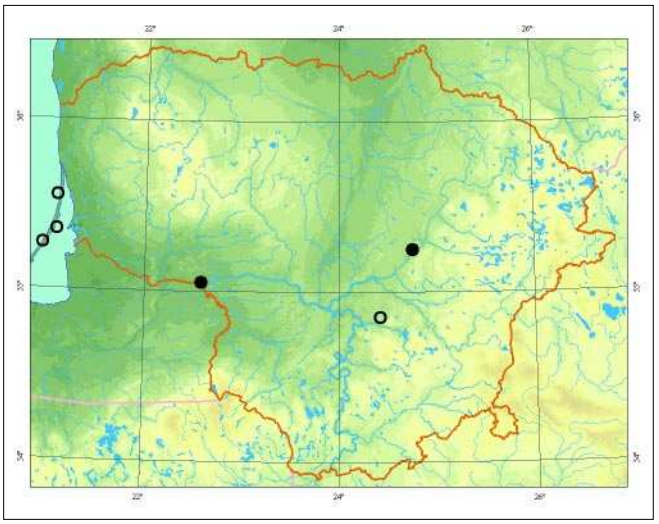
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, šiaurinėje Afrikoje, Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje žinomos 7 radavietės.

Biologija ir ekologija. Ksilotrofas. Auga vasarą ir rudenį ant negyvos lapuočių, ypač alksnių ir beržų medienos. Šiltesnio klimato zonose auga plačialapių miškuose: ąžuolynuose, kaštainių giraitėse. Nuo auksaviršės skujagalvės (*Pholiota aurivella*) skiriasi grūdėtomis sporomis ir karčia trama.

Ramutės Šukevičienės piešinys

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinomos 5 populiacijos.

Grėsmės ir apsauga. Senų medžių kirtimas, virtuolių, kelmų, kitų medienos nuokritų šalinimas.

Informacijos šaltiniai
Urbonas V., 2005: Nuosėdiečiai (*Cortinariales*). – Lietuvos grybai, 8 (5). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
A rare species requiring more research. At present five populations are known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Gumbuotasis baltnuosėdis

Leucocortinarius bulbiger (Alb. et Schwein.) Singer

4 (I) kategorija

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA NUOSĖDINIAI (*CORTINARIACEAE*)

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

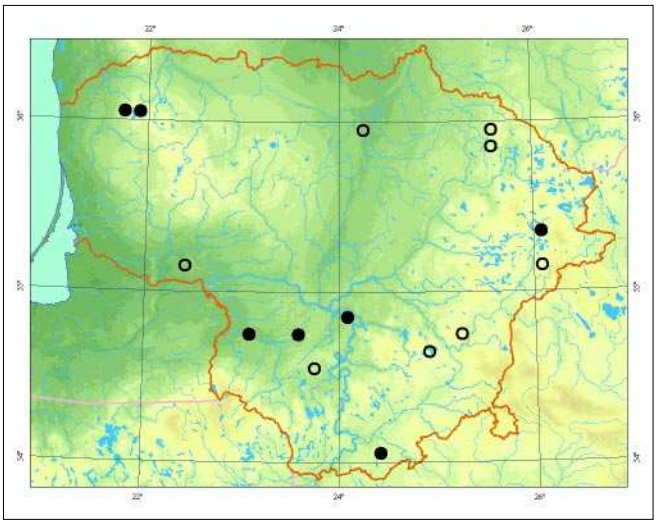
Paplitimas. Europoje, Azijoje, šiaurinėje Afrikoje, Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje žinoma 16 radaviečių.

Biologija ir ekologija. Simbiotrofas. Auga vasarą ir rudenį spygliuočių ir mišriuose miškuose. Dažniausiai randamas po pušimis ir eglėmis. Mėgsta kalkingą dirvožemį.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinoma 15 populiacijų.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, retinimas, dėl to pakinta augaviečių medynų struktūra ir sudėtis. Dirvožemio rūgštėjimas dėl oro taršos, azotinė dirvožemio tarša.

Informacijos šaltiniai
Urbonas V., 2005: Nuosėdiečiai (*Cortinariales*). – Lietuvos grybai, 8 (5). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
A rare species requiring more research. At present 15 populations are known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Vincento Urbono nuotrauka

Žalsvoji gijabudė

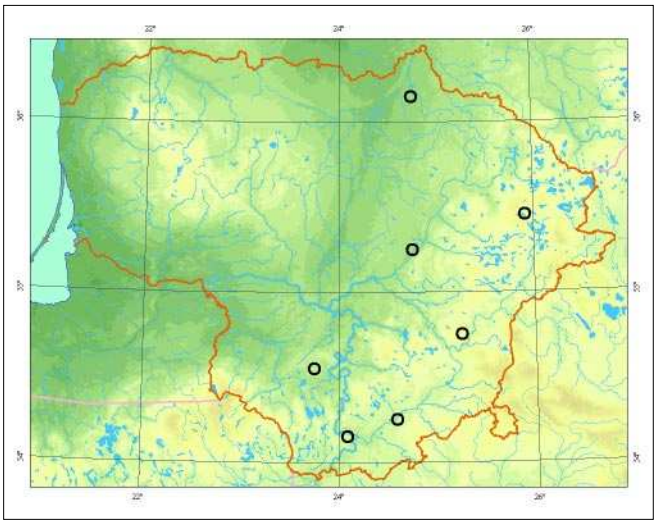
Entoloma incanum (Fr.) Hesler

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA GIJABUDINIAI (*ENTOLOMATACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2005 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Afrikoje, Šiaurės Amerikoje, Pietų Amerikoje, Australijoje.
Lietuvoje žinomos 8 radavietės.

Biologija ir ekologija. Humuso saprotrofas. Auga vasarą ir rudenį netrąšiose nesukultūrintose (intensyvios ūkinės veiklos nepaliestose) pievose, ganyklose, dirvonuose, žolėtose pakelėse, parkuose. Šiltesnio klimato zonose kartais randamas plačialapių lapuočių retmiškiuose. Mėgsta įvairaus drėgnumo kalkingą dirvožemį. Nuo kitų gijabudžių ir panašių grybų skiriasi žaliu ar geltonai žaliu kotu, higrofaniška kepurėle, dažnai nemaloniu kvapu. Kartais galima supainioti su žalsvąja guotene (*Hygrocybe psitacina*), kurios vaisiakūniai žalsvi ir taip pat auga pievose, tačiau yra slidūs, lipnūs, neturi nemalonaus kvapo, o kotas yra tokios pat spalvos, kaip ir kepurėlė. Žalsvosios gijabudės kotas yra žalsvas, o kepurėlė gali būti žalsva, geltona ar rusva.

Ramutės Šukevičienės piešinys

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinomos 8 populiacijos.

Grėsmės ir apsauga. Tradicinio ūkininkavimo nutraukimas, kai neganomose ir nešienaujamose pievose atželia miškas; azotinė tarša.

Informacijos šaltiniai

Urbonas V., 1999: Agarikiečiai (*Agaricales*), gijabudiečiai (*Entolomatales*). — Lietuvos grybai, 8 (3). — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Vulnerable species, at present eight populations are known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Melsvoji gijabudė

Entoloma bloxamii (Berk. et Broome) Sacc. (sin. *E. madidum* (Fr.) Gill.)

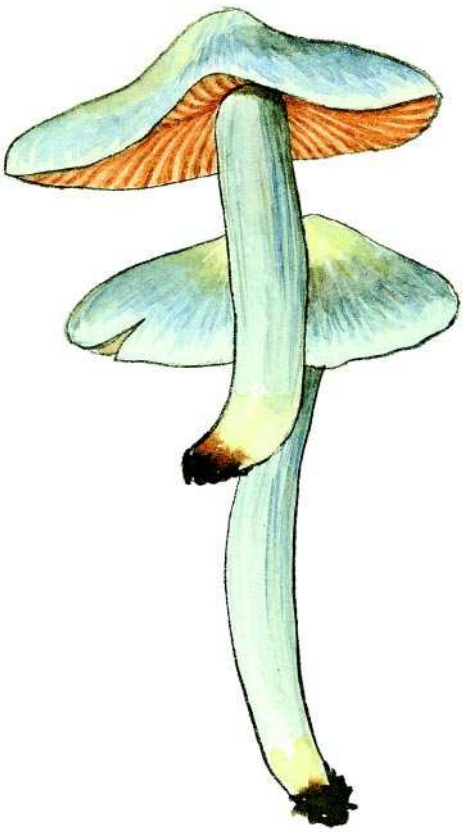
KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA GIJABUDINIAI (*ENTOLOMATACEAE*)

2 (V) kategorija

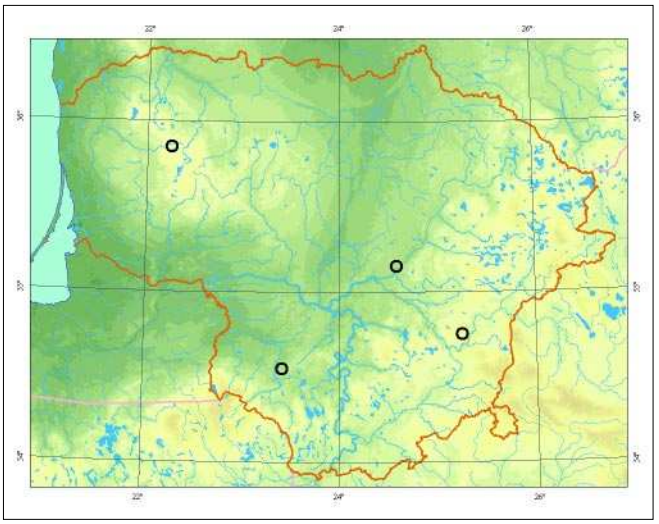
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Pietų Amerikoje. Lietuvoje žinomos 4 radavietės vakarinėje, rytinėje, pietrytinėje ir pietvakarinėje dalyse.

Biologija ir ekologija. Saprotrofas. Auga vasarą, dažniausiai rudenį, netrąšiose, nesukultūrintose pievose, ganyklose, pamiškėse. Gali augti atvirose spygliuočių ir mišrių miškų vietose. Mėgsta kalkingą priemolio dirvožemį. Šiltesnio klimato zonose kartais auga plačialapių miškuose. Nuo kitų gijabudžių skiriasi mėlynais ar pilkšvai mėlynais vaisiakūniais.

Ramutės Šukevičienės piešinys

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinomos 4 populiacijos.

Grėsmės ir apsauga. Nešienaujamų ir neganomų augaviečių užaugimas mišku, azotinė tarša.

Informacijos šaltiniai

Urbonas V., 1999: Agarikiečiai (*Agaricales*), gijabudiečiai (*Entolomatales*). – Lietuvos grybai, 8 (3). – Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Vulnerable species, at present four populations are known in the south western and eastern parts of the country.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Ąžuolinė kepena

Fistulina hepatica (Schaeff.) With.

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA KEPENAININIAI (*FISTULINACEAE*)

3 (R) kategorija

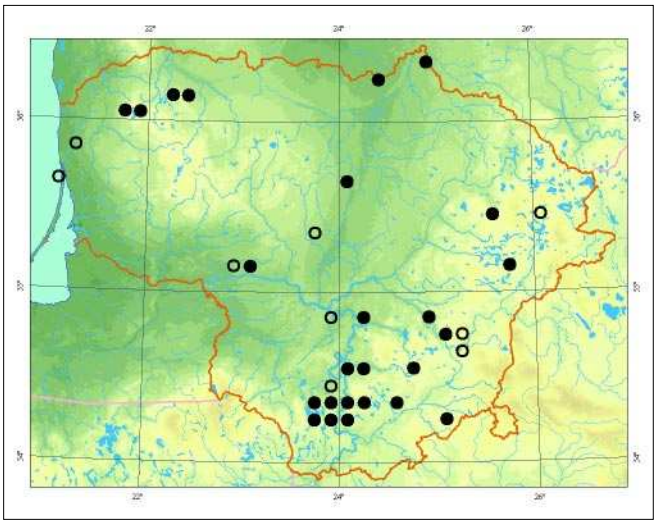
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Cirkumborealinė rūšis vidutinių platumų plačialapių miškų ekosistemose ir Indijos subtropikų kalninėje zonoje. Paplitimas Skandinavijoje sutampa su ąžuolo arealu.
Lietuvoje labiausiai paplitusi šiaurvakarinėje, pietinėje ir pietrytinėje dalyse. Po kelias radavietes yra ir kitose Lietuvos dalyse.

Biologija ir ekologija. Parazitas, sukeliantis rudąjį medienos puvinį. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga rudenį. Švieži vaisiakūniai minkšti, vandeningi, išvaizda ir konsistencija primena kepenis. Auga ant senų, stambių, gyvų, džiūstančių ar nudžiūvusių ąžuolų ir ant jų virtuolių. Vaisiakūniai dažniausiai išauga kamieno apatinėje dalyje, pašaknėje, kartais aukščiau – ant kamieno ar stambių šakų. Šiaurės Europoje auga tik ant ąžuolų, Pietų ir Vidurio Europoje kartais randamas ant kaštonų ir kitų lapuočių medžių.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinoma daugiau nei 50 radaviečių su gausiomis populiacijomis Punios šile ir Vidzgirio miške (Alytaus r.), Kauno ąžuolyne (Kaune), Kretingos (Kretingos r.) ir Raudonės pilies (Jurbarko r.) parkuose, Žemaitijos nacionaliniame parke (Plungės r.), Dūkštų apylinkėse (Vilniaus r.), Verkių ir Žaliųjų ežerų (Vilniuje) apylinkėse.

Grėsmės ir apsauga. Senų stambių ąžuolų kirtimas ir medienos šalinimas iš miškų ir parkų.

Informacijos šaltiniai

Gricius A., Matelis A., 1997: Afiloforiečiai (*Aphyllophorales*). – Lietuvos grybai, 6 (2). – Vilnius.
Sunhede S., Vasiliauskas R., 2003: Hotade tickor på ek i Litauen. – Svensk Botanisk Tidskrift, 97 (5): 252–265.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

A rare species. Over 50 localities are known with large populations in the southern, southeastern and central parts of Lithuania.

Aprašė Reda Iršėnaitė

Juosvoji guotė

Hygrophorus atramentosus Secr. ex H. Haas et Haller

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA GUOTENINIAI (*HYGROPHORACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje. Retai aptinkama.
Lietuvoje žinomos 8 radavietės.

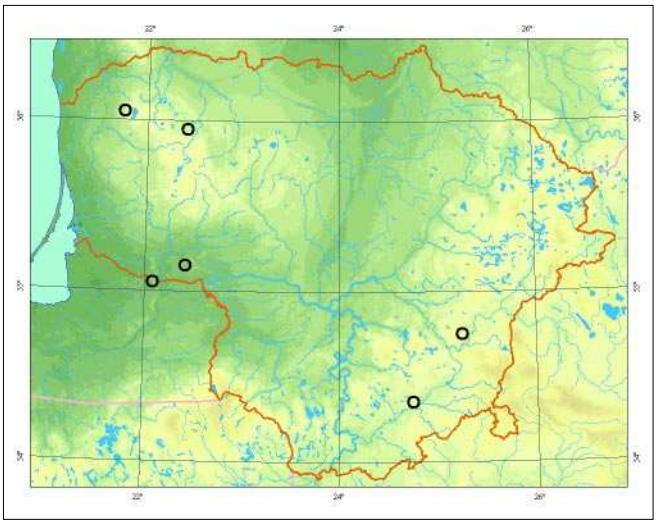
Biologija ir ekologija. Simbiotrofas. Auga vasarą ir rudenį spygliuočių (dažniausiai eglynuose), mišriuose miškuose. Mėgsta kalkingus dirvožemius. Nuo kitų guočių, ypač nuo juosvarudės (*H. camarophyllus*), skiriasi augavietėmis – pastaroji dažniausiai auga pušynuose.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinomos 7 populiacijos.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, ypač plynasis, retinimas, dėl to pakinta augaviečių medynų struktūra, rūšinė sudėtis, dirvožemio savybės.

Linos Jasiukonytės piešinys

Informacijos šaltiniai
Urbonas V., 1997: Kempiniečiai (*Polyporales*), žvynbaravykiečiai (*Strobilomycetales*), baravykiečiai (*Boletales*), guoteniečiai (*Hygrophorales*). – Lietuvos grybai, 8 (1). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
A rare species requiring more research. At present seven populations are known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Geltonžvynė guotė

Hygrophorus chrysodon (Batsch) Fr.

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA GUOTENINIAI (*HYGROPHORACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

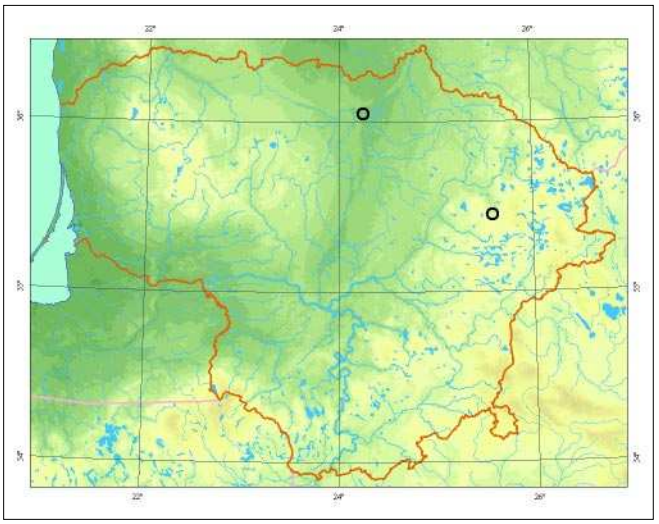
Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Afrikoje, Šiaurės Amerikoje. Auga temperatinėje ir Vidužemio jūros zonose.
Lietuvoje žinomos 2 radavietės šiaurinėje ir rytinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Simbiotrofas. Auga vasarą ir rudenį brandžiuose lapuočių, mišriuose, spygliuočių miškuose, parkuose. Termofilas. Mėgsta drėgną kalkingą arba neutralų, turtingą maisto medžiagų dirvožemį. Šiltesnio klimato zonose auga po bukais, šiaurinėje zonoje – spygliuočių miškuose, ypač eglynuose su kalkingu dirvožemiu. Vaisiakūniai pasirodo ne kiekvienais metais.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinomos 2 populiacijos.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Senų medžių kirtimas, dėl kurio pakinta augaviečių medynų amžius, struktūra ir sudėtis, dirvožemio savybės.

Informacijos šaltiniai
Urbonas V., 1997: Kempiniečiai (*Polyporales*), žvynbaravykiečiai (*Strobilomycetales*), baravykiečiai (*Boletales*), guoteniečiai (*Hygrophorales*). – Lietuvos grybai, 8 (1). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
Endangered species, at present two populations are known in the northern and eastern parts of the country.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Purpurinė guotė

Hygrophorus erubescens (Fr.) Fr.

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA GUOTENINIAI (*HYGROPHORACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje. Lietuvoje žinomos 6 radavietės.

Biologija ir ekologija. Simbiotrofas. Auga vasarą ir rudenį spygliuočių, kartais mišriuose miškuose. Dažniausiai randamas po pušimis, eglėmis. Mėgsta kalkingus dirvožemius. Nuo ūmėdinės guotės (*H. russula*) skiriasi šviesesne kepurėle ir tuo, kad auga spygliuočių, o ne lapuočių miškuose.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinomos 6 populiacijos.

Grėsmės ir apsauga. Senų medžių kirtimas, retinimas, dėl to pakinta augaviečių medynų struktūra ir rūšinė sudėtis. Dirvožemio rūgštėjimas dėl oro taršos, azotinė dirvožemio tarša.

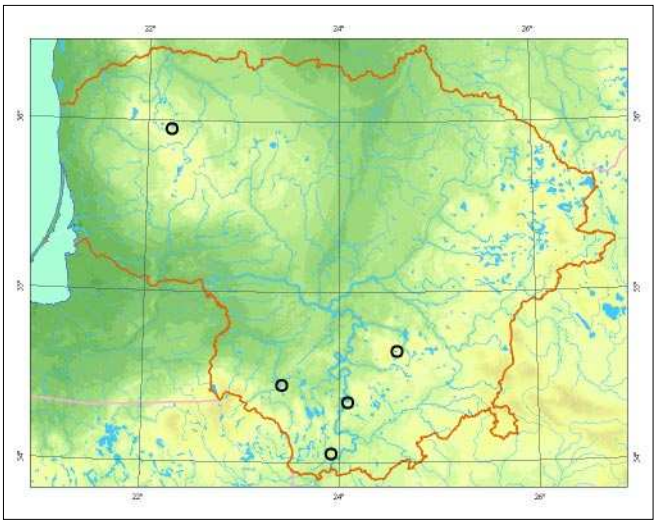
Informacijos šaltiniai

Urbonas V., 1997: Kempiniečiai (*Polyporales*), žvynbaravykiečiai (*Strobilomycetales*), baravykiečiai (*Boletales*), guoteniečiai (*Hygrophorales*). – Lietuvos grybai, 8 (1). – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Kęstučio Raulinaičio nuotrauka

Summary

A rare species requiring more research. At present six populations are known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Kietoji guotė

Hygrophorus penarius Fr.

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA GUOTENINIAI (*HYGROPHORACEAE*)

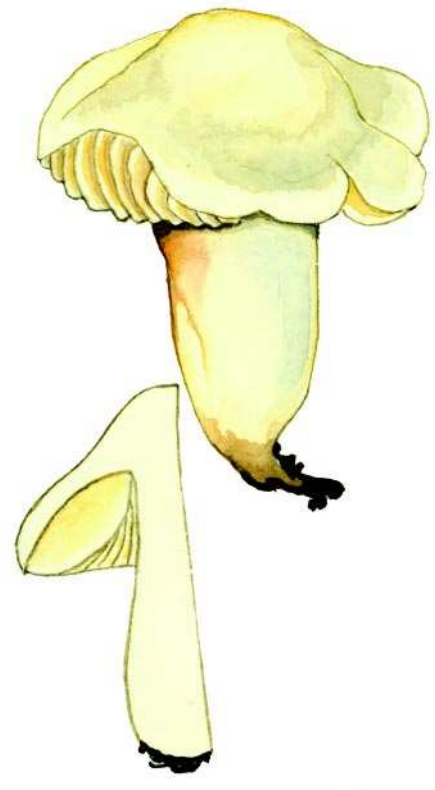
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

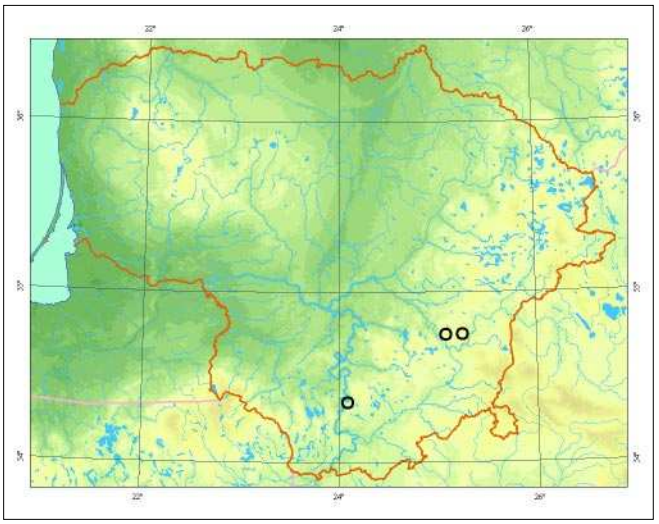
Paplitimas. Europoje, Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje žinomos 7 radavietės pietrytinėje ir pietinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Simbiotrofas. Auga vasarą ir rudenį lapuočių miškuose. Mėgsta kalkingą dirvožemį. Šiltesnio klimato zonose auga po bukais ir ąžuolais, aptinkamas mišriuose ąžuolynuose.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinomos 4 populiacijos.

Ramutės Šukevičienės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Senų medžių kirtimas ir dėl jo atsirandantys medynų sudėties ir struktūros pokyčiai, dirvožemio rūgštėjimas dėl oro taršos, azotinė tarša.

Informacijos šaltiniai

Urbonas V., 1997: Kempiniečiai (*Polyporales*), žvynbaravykiečiai (*Strobilomycetales*), baravykiečiai (*Boletales*), guoteniečiai (*Hygrophorales*). – Lietuvos grybai, 8 (1). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Endangered species, at present four populations are known in the western and eastern parts of the country.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Ūmėdinė guotė

Hygrophorus russula (Fr.) Kauffman

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA GUOTENINIAI (*HYGROPHORACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

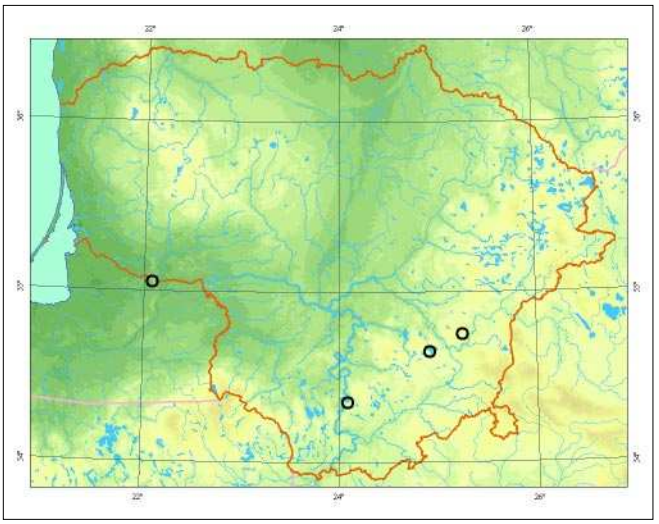
Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Afrikoje, Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje žinoma 10 radaviečių vakarinėje, pietinėje ir pietrytinėje dalyse.

Biologija ir ekologija. Simbiotrofas. Auga vasarą ir rudenį lapuočių, mišriuose miškuose. Aptinkamas atvirose, šviesiose vietose. Termofilas. Mėgsta kalkingą dirvožemį. Šiltesnio klimato zonose auga plačialapių miškuose. Nuo kitų guočių, ypač nuo purpurinės guotės (*H. erubescens*), skiriasi tuo, kad seni purpurinės guotės vaisiakūniai įgauna geltonas dėmes, jos lakšteliai retesni, o trama karti.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinomos 4 populiacijos.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Senų medžių kirtimas augavietėse ir jo sukelti medynų struktūros, sudėties ir amžiaus pokyčiai, pomiškio atžėlimas, sutankėjimas; dirvožemio rūgštėjimas dėl oro taršos.

Informacijos šaltiniai

Urbonas V., 1997: Kempiniečiai (*Polyporales*), žvynbaravykiečiai (*Strobilomycetales*), baravykiečiai (*Boletales*), guoteniečiai (*Hygrophorales*). – Lietuvos grybai, 8 (1). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

A rare species. At present four populations are known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Didysis kukurdvelkis

Langermannia gigantea (Batsch) Rostk.

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA PUMPOTAUKŠLINIAI (*LYCOPERDACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Plačiai paplitusi rūšis vidutinių platumų zonoje, išskyrus Pietų Ameriką ir vakarinę Šiaurės Amerikos dalį.
Aptinkama visoje Lietuvoje.

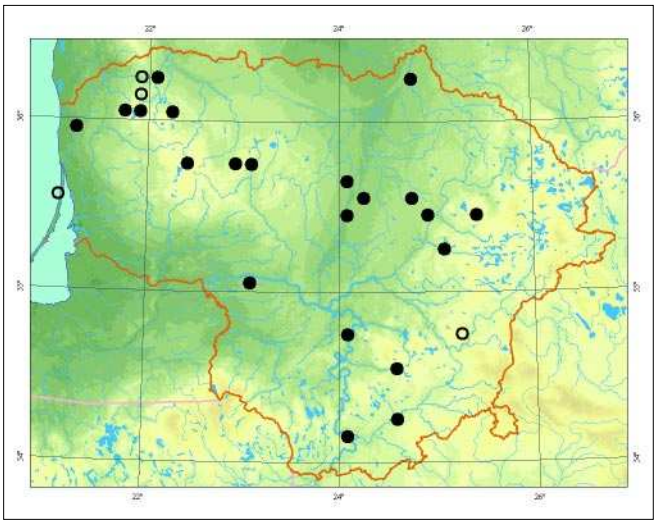
Biologija ir ekologija. Saprotrofas. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga vasarą. Dideli rutulio formos vaisiakūniai kartais užauga iki 50 cm skersmens. Auga turtingose maisto medžiagų pievose, parkuose, dirbamuose laukuose, atvirose sodų ir miškų vietose. Nitrofilinė rūšis.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje žinoma daugiau nei 30 radaviečių. Populiacijos gausios. Dažnai išauga po kelis ar keliolika vaisiakūnių ir toje pat radavietėje grybas randamas kelerius metus iš eilės.

Grėsmės ir apsauga. Jaunų vaisiakūnių rinkimas ir naikinimas nespėjus jiems subręsti.

Jono Augustausko nuotrauka

Informacijos šaltiniai
Mazelaitis J., 1982: Lietuvos TSR gasteromicetai. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
A rare species. Over 30 localities are known. Populations are abundant. Usually more than one fruiting body appears in the same location several years in a row.

Aprašė Reda Iršėnaitė

Juodkotis mažūnis

Marasmius alliaceus (Jacq.) Fr.

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA MAŽŪNINIAI (*MARASMIACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

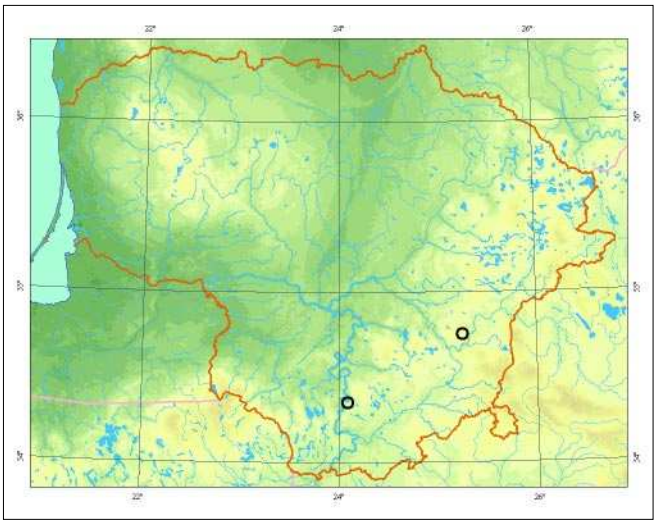
Paplitimas. Europoje, Azijoje.
Lietuvoje žinomos 2 radavietės pietinėje ir pietrytinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Nuokritų saprotrofas. Auga nuo pavasario iki rudens lapuočių miškuose ant nukritusių ir dirvožemiu apneštų šakelių, šakų, stuobrių, lapų. Mėgsta kalkingą dirvožemį. Šiltesnio klimato zonose auga po bukais. Nuo daugumos mažūnių skiriasi česnakų kvapu ir skoniu, o nuo česnakinio (*M. scorodonius*) ir aštriakvapio (*M. prasiosmus*) mažūnių skiriasi ilgu, šiurkščiu, šeriuotu, juodai rudu kotu ir augimo vieta.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinomos 2 populiacijos.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Senų medžių kirtimas, dėl kurio kinta augaviečių medynų sudėtis ir struktūra, dirvožemio savybės; miškų valymas ir su tuo susiję augaviečių edafiniai ir mikroklimato pokyčiai. Dirvožemio rūgštėjimas dėl oro taršos.

Informacijos šaltiniai

Urbonas V., 1997: Baltikiečiai (*Tricholomatales*). – Lietuvos grybai, 8 (2). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

A rare species requiring more research. At present two populations are known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Baltoji skydabudė

Pluteus pellitus (Pers.) P. Kumm.

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA SKYDABUDINIAI (*PLUTEACEAE*)

4 (I) kategorija

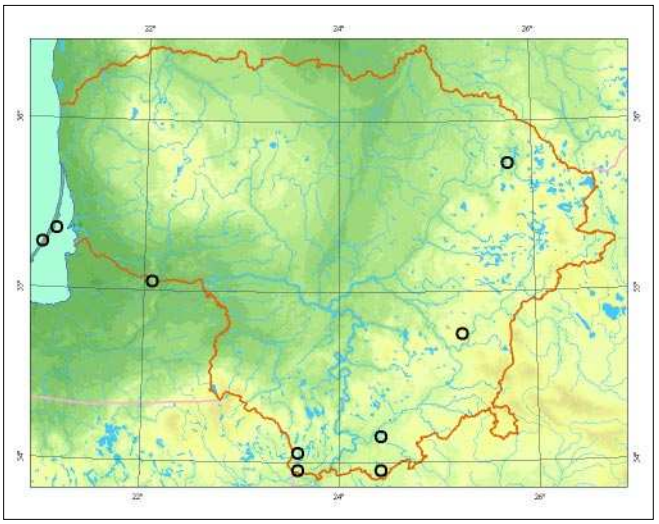
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, šiaurinėje Afrikoje. Lietuvoje žinomos 9 radavietės.

Biologija ir ekologija. Ksilotrofas. Auga vasarą ir rudenį ant lapuočių, ypač plačialapių, medienos miškuose, parkuose. Šiltesnio klimato zonose išauga po bukais, liepomis. Nuo rusvažvynės skydabudės (*Pluteus petasatus*) skiriasi mažesniais vaisiakūniais, lygiu kepurėlės paviršiumi — rusvažvynės skydabudės kepurėlės centrinė dalis rusvai žvynuota.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinomos 8 populiacijos.

Grėsmės ir apsauga. Senų medžių kirtimas, virtuolių ir kitų medienos nuokritų šalinimas augavietėse.

Informacijos šaltiniai

Urbonas V., 2001: Musmiriečiai (*Amanitales*), ūmėdiečiai (*Russulales*). — Lietuvos grybai, 8 (4). — Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

A rare species requiring more research. At present eight populations are known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Medūzgalvė trapiabudė

Psathyrella caput-medusae (Fr.) Konrad et Maubl.

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA TRAPIABUDINIAI (*PSATHYRELLACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

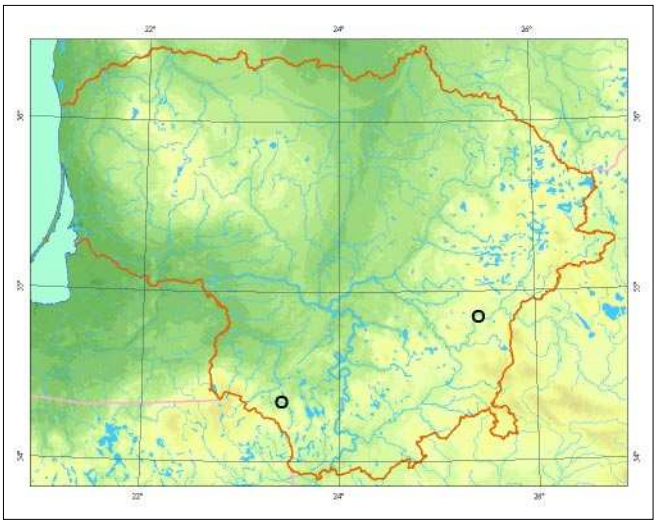
Paplitimas. Europoje, Šiaurės Amerikoje. Europoje reta rūšis.
Lietuvoje žinomos 2 radavietės pietvakarinėje ir pietrytinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Ksilotrofas. Auga vasarą ir rudenį spygliuočių ir mišriuose miškuose ant spygliuočių kelmų, stuobrių ar šalia jų. Vidurio ir Vakarų Europoje auga plačialapių miškuose.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinomos 2 populiacijos.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Neigiamą įtaką populiacijoms daro išvirtusių medžių, kelmų, šakų šalinimas iš augaviečių.

Informacijos šaltiniai
Urbonas V., 1999: Agarikiečiai (*Agaricales*), gijabudiečiai (*Entolomatales*). – Lietuvos grybai, 8 (3). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
Vulnerable species, at present two populations are known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Dulkančioji žvaigždėsporė

Asterophora lycoperdoides (Bull.: Fr.) Ditmar.

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA BALTIKINIAI (*TRICHOLOMATACEAE*)

2 (V) kategorija

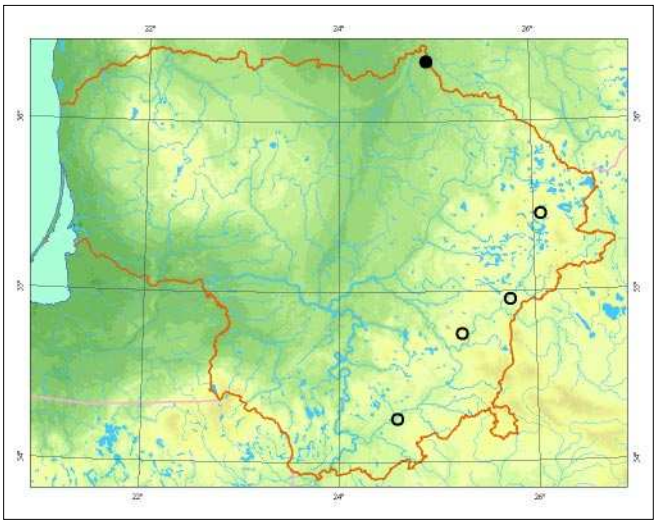
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Afrikoje, Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje žinoma 12 radaviečių.

Biologija ir ekologija. Biotrofas. Auga vasarą ir rudenį ant keleto rūšių negyvų ūmėdžių (*Russula*), piengrybių (*Lactarius*) vaisiakūnių. Lietuvoje dažniausiai randamas ant juodmėsės ūmėdės (*Russula adusta*), kiek rečiau ant juosvosios ūmėdės (*R. nigricans*), taip pat gali augti ant ūmėdės garduolės (*R. delica*) ir piengrybio paliepio (*Lactarius vellereus*) vaisiakūnių. Nuo kitos parazitinės žvaigždėsporės (*A. parasitica*) skiriasi tuo, kad pastaroji ant kepurėlės paviršiaus neformuoja miltiškų chlamidosporų ir visuomet turi gerai išsivysčiusius lakštelius.

Linos Jasiukonytės piešinys

Už kai kurias ant negyvų ūmėdžių ir piengrybių vaisiakūnių augančias plempių rūšis — sklerotinę (*Collybia tuberosa*), Kuko (*C. cookei*) ir nykštukinę (*C. cirrata*) — dulkiančioji žvaigždėsporė yra stambesnė, be to, minėti grybai neformuoja chlamidosporų.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinomos 5 populiacijos.

Grėsmės ir apsauga. Populiacijų gausumas priklauso nuo grybų, ant kurių vaisiakūnių auga dulkiančioji žvaigždėsporė, gausumo.

Informacijos šaltiniai

Urbonas V., 1997: Baltikiečiai (*Tricholomatales*). — Lietuvos grybai, 8 (2). — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
Vulnerable species, at present five populations are known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Melsvoji balteklė

Calocybe ionides (Bull.) Donk

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA BALTIKINIAI (*TRICHOLOMATACEAE*)

3 (R) kategorija

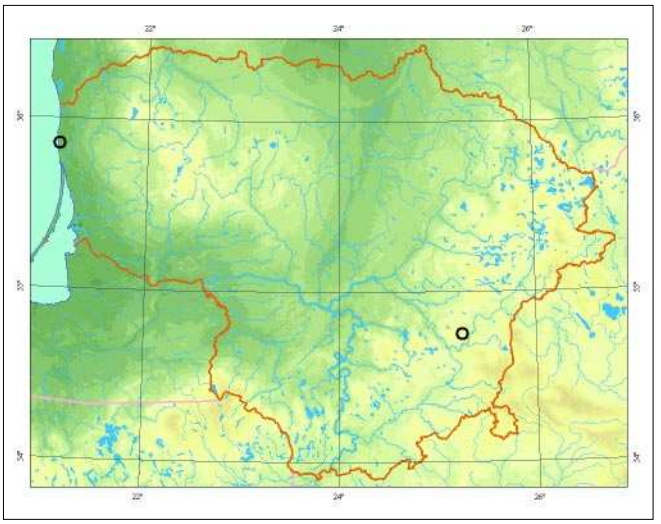
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Afrikoje, Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje žinomos 3 radavietės pietrytinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Saprotrofas. Auga vasarą ir rudenį lapuočių, mišriuose, spygliuočių miškuose. Mėgsta kalkingą dirvožemį. Šiltesnio klimato zonose auga plačialapių ir spygliuočių miškuose. Nuo kitų balteklių skiriasi violetine kepurėle ir kotu.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinomos 2 populiacijos.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas ir su tuo susiję augaviečių medynų sudėties ir struktūros, mikroklimato pokyčiai, miško paklotės pažeidimai; dirvožemio rūgštėjimas dėl oro taršos.

Linos Jasiukonytės piešinys

Informacijos šaltiniai
Urbonas V., 1997: Baltikiečiai (*Tricholomatales*). – Lietuvos grybai, 8 (2). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
A rare species. At present two populations are known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Juosvoji guotenė

Hygrocybe ovina (Bull.) Kühner

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA BALTIKINIAI (*TRICHOLOMATACEAE*)

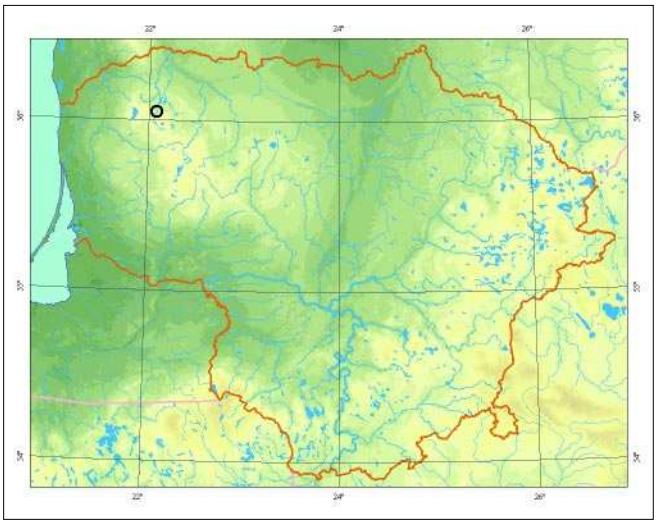
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje. Lietuvoje žinoma 1 radavietė Sedos apylinkėse (Mažeikių r.).

Biologija ir ekologija. Saprotrofas. Vasarą ir rudenį auga žolėtose pamiškėse, pievose, ganyklose. Gali augti ir atvirose šviesiose mišrių ar spygliuočių miškų vietose. Mėgsta kalkingą, tačiau neturtingą azoto ir fosforo junginių dirvožemį. Nuo kitų guotenių, ypač nuo aitriosios (*H. nitrata*), skiriasi tuo, kad paspausti, perlaužti arba sendami vaisiakūniai rausta.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinoma 1 populiacija.

Ramutės Šukevičienės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Miškų atžėlimas nešienaujamose ir neganomose pievose, senų medžių kirtimas, dirvožemio rūgštėjimas dėl oro taršos, azotinė tarša.

Informacijos šaltiniai

Urbonas V., 1997: Kempiniečiai (*Polyporales*), žvynbaravykiečiai (*Strobilomycetales*), baravykiečiai (*Boletales*), guoteniečiai (*Hygrophorales*). – Lietuvos grybai, 8 (1). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Endangered species, at present one population is known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Pilkšvarudė stirnabudė

Lepista luscina (Fr.) Singer

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA BALTIKINIAI (*TRICHOLOMATACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

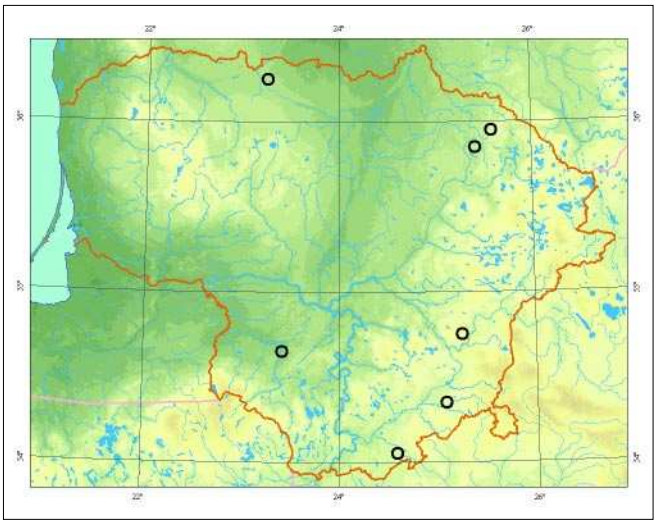
Paplitimas. Europoje, Azijoje, šiaurinėje Afrikoje. Lietuvoje žinoma 13 radaviečių.

Biologija ir ekologija. Saprotrofas. Auga rudenį šviesiuose mišriuose miškuose, miškų pakraščiuose, miškapievėse, pievose, ganyklose. Nemėgsta drėgnų vietų. Nuo kvapiosios stirnabudės (*Lepista irina*) skiriasi vandeningomis dėmėmis ant kepurėlės, mažesnėmis sporomis.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinomos 8 populiacijos.

Jono Augustausko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Senų medžių kirtimas, dėl kurio kinta medynų struktūra ir sudėtis; neganomų ir nešienaujamų atvirų vietų užaugimas mišku.

Informacijos šaltiniai

Urbonas V., 1997: Baltikiečiai (*Tricholomatales*). – Lietuvos grybai, 8 (2). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

A rare species requiring more research. At present eight populations are known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Melsvakotė stirnabudė

Lepista personata (Fr.) Cooke

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA BALTIKINIAI (*TRICHOLOMATACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

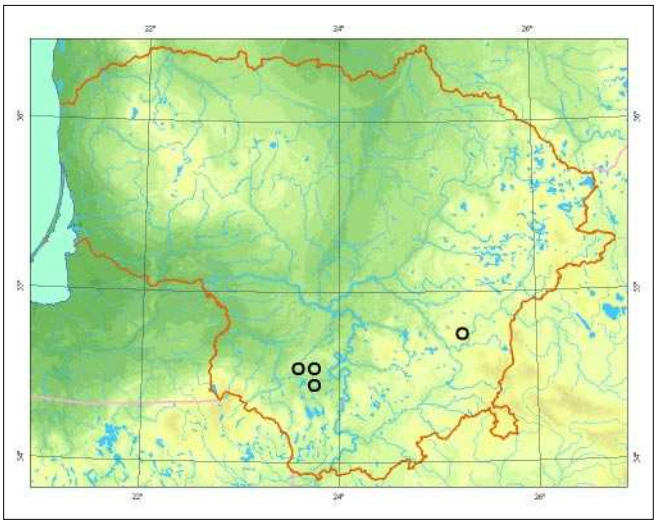
Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje. Lietuvoje žinomos 5 radavietės.

Biologija ir ekologija. Saprotrofas. Auga rudenį mišrių miškų aikštelėse, žolėtuose miškų pakraščiuose, biržėse, parkuose, krūmokšniuose, ganyklose. Nuo kitų stirnabudžių, ypač nuo lelijinės (*Lepista nuda*), ir dirvinės (*L. sordida*), skiriasi pilkai ruda kepurėle, šviesiai violetiniu kotu ir balta trama. Minėtų rūšių stirnabudžių kepurėlės, lakšteliai ir kotai yra beveik vienodų spalvų, o tramos violetinės arba pilkšvos spalvos.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinomos 4 populiacijos.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Senų medžių kirtimas ir su tuo susiję augaviečių struktūros, mikroklimato pokyčiai. Nešienaujamų ir neganomų pievų užaugimas mišku.

Informacijos šaltiniai

Urbonas V., 1997: Baltikiečiai (*Tricholomatales*). – Lietuvos grybai, 8 (2). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

A rare species requiring more research. At present four populations are known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Trispalvė meškabudė

Leucopaxillus compactus (Fr.) Neuhoff (sin. *L. tricolor* (Peck) Kühner)

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA BALTIKINIAI (*TRICHOLOMATACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Europoje, Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje žinomos 2 radavietės pietrytinėje dalyje.

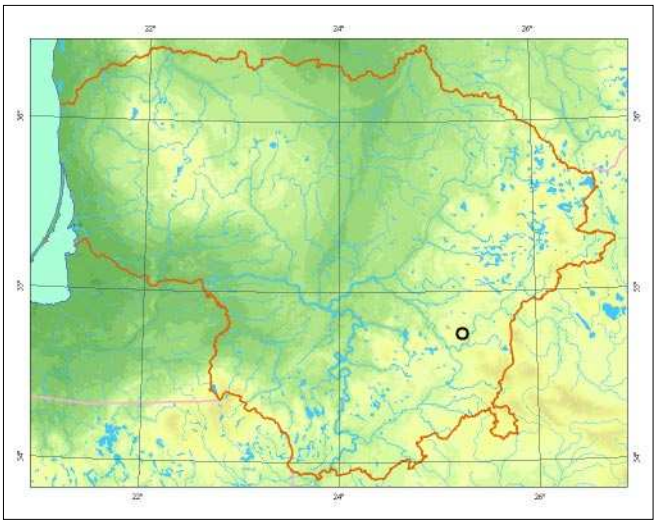
Biologija ir ekologija. Paklotės saprotrofas. Auga vasarą ir rudenį lapuočių, mišriuose su ąžuolais miškuose. Termofilas. Mėgsta kalkingą dirvožemį. Šiltesnio klimato zonose auga plačialapių miškuose po bukais, skroblais, ąžuolais. Nuo rievėtakraščio baltiko (*Tricholoma acerbum*) skiriasi žalsvai geltonais sieros spalvos lakšteliais su rausvais taškeliais ir plaušuotu, sustorėjusia apatine dalimi kotu.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinomos 2 populiacijos.

Grėsmės ir apsauga. Senų medžių kirtimas, retinimas, dėl kurių pakinta augaviečių medynų sudėtis, struktūra, dirvožemio savybės, mikroklimatas. Dirvožemio rūgštėjimas dėl oro taršos.

Kęstučio Raulinaičio nuotrauka

Informacijos šaltiniai
Urbonas V., 1997: Baltikiečiai (*Tricholomatales*). – Lietuvos grybai, 8 (2). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
Endangered species, at present two populations are known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Juosvasis minkštūnis

Melanoleuca turrita (Fr.) Singer

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA BALTIKINIAI (*TRICHOLOMATACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

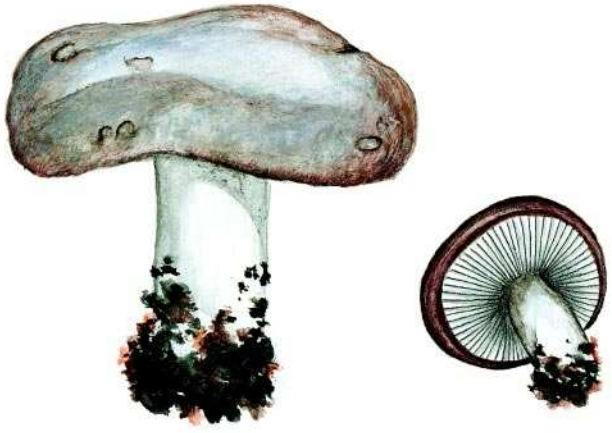
Paplitimas. Europoje, Šiaurės Afrikoje.
Lietuvoje žinoma 1 radavietė Minčios apylinkėse (Utenos r.).

Biologija ir ekologija. Saprotrofas. Auga vasarą ir rudenį mišriuose ir spygliuočių miškuose. Mėgsta turtingą maisto medžiagų dirvožemį. Šiltesnio klimato zonose auga plačialapių medžių — bukų, ąžuolų arba mišriuose miškuose.

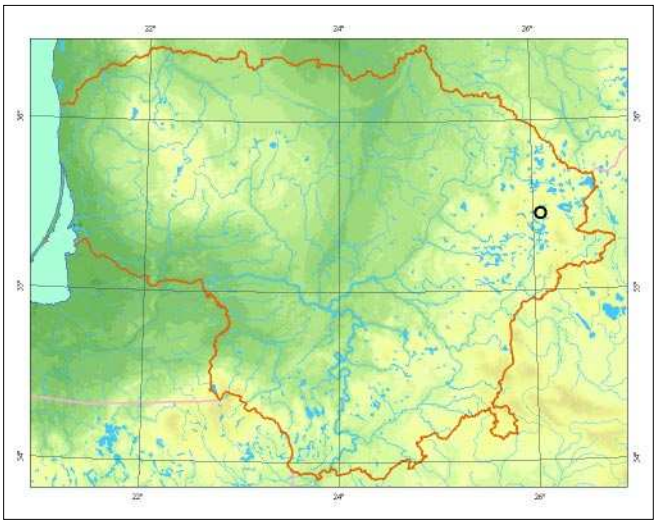
Populiacijų gausumas. Šiuo metu Lietuvoje žinoma 1 populiacija.

Grėsmės ir apsauga. Senų medžių kirtimas, retinimas, dėl kurių pakinta augaviečių medynų sudėtis ir struktūra, dirvožemio savybės, mikroklimatas.

Informacijos šaltiniai
Urbonas V., 1997: Baltikiečiai (*Tricholomatales*). — Lietuvos grybai, 8 (2). — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Linos Jasiukonytės piešinys

Summary
Endangered species, at present one population is known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Dubioji laibė

Pseudoomphalina compressipes (Peck) Singer

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA BALTIKINIAI (*TRICHOLOMATACEAE*)

1 (E) kategorija

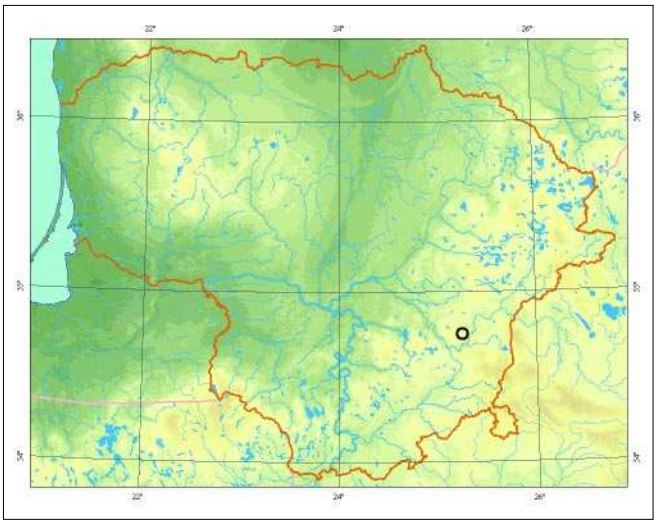
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje.
Lietuvoje žinomos 2 radavietės pietrytinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Saprotrofas. Auga vasarą ir rudenį spygliuočių miškuose, dažniausiai eglynuose. Randamas atvirose šviesiose vietose, kartais auga pamiškėse, pievose. Mėgsta kalkingą dirvožemį. Nuo panašios taurelinės juosvabudės (*Pseudoclitocybe cyathiformis*) skiriasi tuo, kad dubiosios laibės vaisiakūniai smulkesni, jų lakšteliai stori, resvi, o juosvabudės — tankūs, dažnai šakoti, pakraštėlis karpytas. Skiriasi ir jų augavietės — taurelinė juosvabudė auga pamiškėse, pakelėse, mėgsta ruderalines vietas.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinomos 2 populiacijos.

Grėsmės ir apsauga. Senų medžių kirtimas, su tuo susiję augaviečių medynų sudėties ir struktūriniai, mikroklimato pokyčiai, pomiškio suvešėjimas. Dirvožemio rūgštėjimas dėl oro taršos.

Informacijos šaltiniai
Urbonas V., 1997: Baltikiečiai (*Tricholomatales*). — Lietuvos grybai, 8 (2). — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
Endangered species, at present two populations are known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Gyslotoji krempliabudė

Rhodotus palmatus (Bull.) Maire

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA BALTIKINIAI (*TRICHOLOMATACEAE*)

1 (E) kategorija

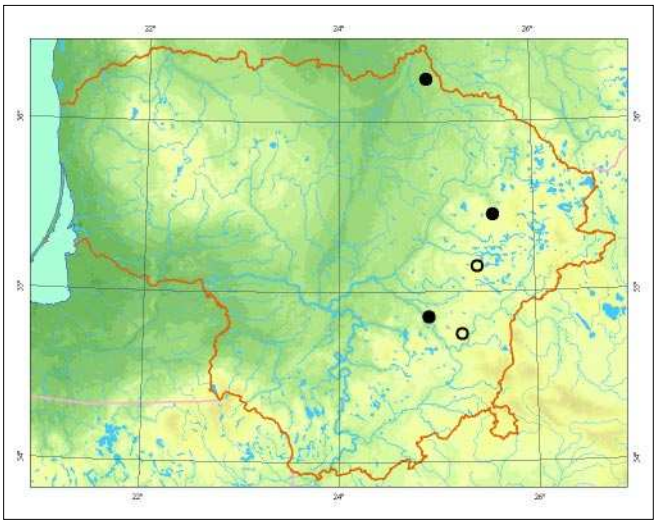
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Visoje Europoje, bet reta. Aptinkama Rytų Sibire, Tolimuosiuose Rytuose, Japonijoje ir Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje rasta šiaurinėje, rytinėje ir pietrytinėje dalyse.

Biologija ir ekologija. Saprotrofas. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga rudenį ir kartais pavasarį. Vaisiakūniai abrikoso spalvos, raukšlėtu drebutinės konsistencijos kepurėlės paviršiumi. Auga ant guobų, rečiau ant ąžuolų, senuose lapuočių miškuose drėgnose augavietėse. Grybas ilgai ardo virtuolį, todėl ant to paties substrato išsilaiko kelerius metus. Ardomą medieną grybas smarkiai džiovina ir taip užkerta kelią patekti kitiems grybams. Dažnai išauga ant šakų ar virtuolių, kurie nukritę ant žemės arba yra drėgnoje aplinkoje, šalia vandens. Didžiojoje Britanijoje dažnas ant guobų, išvirtusių po guobų maro.

Dariaus Norkūno nuotrauka

Populiacijos gausumas. Lietuvoje žinomos 5 radavietės: Biržų girioje (Biržų r.), Kazokų apylinkėse (Molėtų r.), Dūkštos upelio slėnyje (Vilniaus r.), Verkių apylinkėse (Vilniuje) ir Ąžuolijos miške (Utenos r.). Pastarojoje radavietėje grybas rastas kelerius metus iš eilės.

Grėsmės ir apsauga. Lapuočių medžių kirtimas, negyvos guobų ar kitų lapuočių medienos šalinimas iš miškų ir parkų.

Informacijos šaltiniai

Urbonas V., 1997: Baltikiečiai (*Tricholomatales*). – Lietuvos grybai, 8 (2). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

An endangered species. Five localities are known in the northern, eastern and southeastern parts of Lithuania.

Aprašė Reda Iršėnaitė

Salierinis baltikas

Tricholoma apium Jul. Schäff.

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA BALTIKINIAI (*TRICHOLOMATACEAE*)

2 (V) kategorija

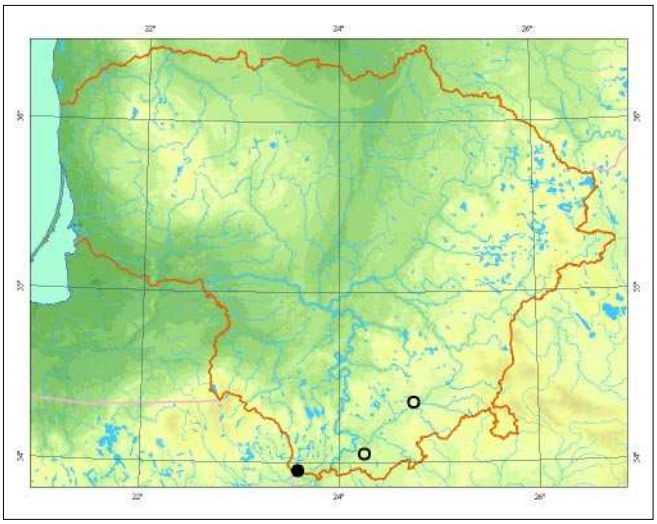
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Europoje, Šiaurės Amerikoje. Reta rūšis visame areale.
Lietuvoje žinomos 4 radavietės pietinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Simbiotrofas. Auga vasarą ir rudenį spygliuočių miškuose. Mėgsta laidžius vandeniui, skurdžius maisto medžiagų dirvožemius. Nuo kitų baltikų skiriasi salierų kvapu.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu Lietuvoje žinomos 4 populiacijos.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, ypač plynasis, dėl kurio pakinta augaviečių medynų struktūra ir sudėtis; azotinė dirvožemio tarša.

Linos Jasiukonytės piešinys

Informacijos šaltiniai
Urbonas V., 1997: Baltikiečiai (*Tricholomatales*). – Lietuvos grybai, 8 (2). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
Vulnerable species, at present four populations are known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Bačo baltikas

Tricholoma fracticum (Britz.) Kreisel (sin. *T. batschii* Gulden)

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA BALTIKINIAI (*TRICHOLOMATACEAE*)

2 (V) kategorija

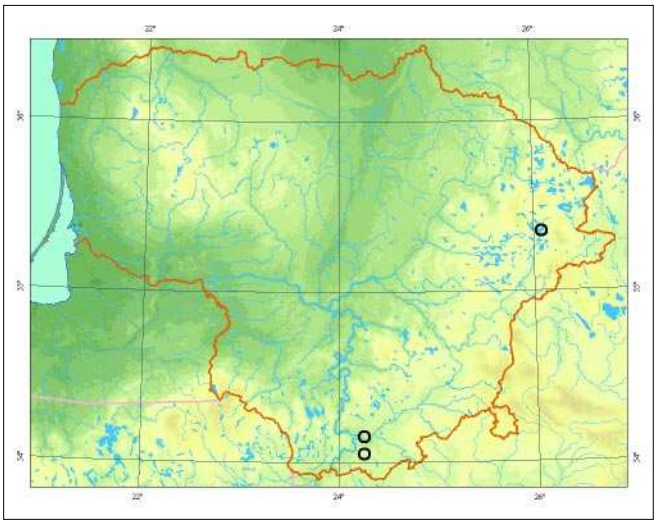
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Europoje, Šiaurės Amerikoje. Europoje nedažna rūšis.
Lietuvoje žinomos 3 radavietės rytinėje ir pietinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Simbiotrofas. Auga vasarą ir rudenį spygliuočių ir mišriuose miškuose. Mėgsta kalkingą dirvožemį.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinomos 3 populiacijos.

Grėsmės ir apsauga. Senų medžių kirtimas, retinimas, dėl kurių pakinta augaviečių medynų sudėtis ir struktūra. Dirvožemio rūgštėjimas dėl oro taršos, azotinė tarša.

Linos Jasiukonytės piešinys

Informacijos šaltiniai
Urbonas V., 1997: Baltikiečiai (*Tricholomatales*). – Lietuvos grybai, 8 (2). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
Vulnerable species, at present three populations are known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Plaušabudinis baltikas

Tricholoma inocyboides Corner

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA BALTIKINIAI (*TRICHOLOMATACEAE*)

4 (I) kategorija

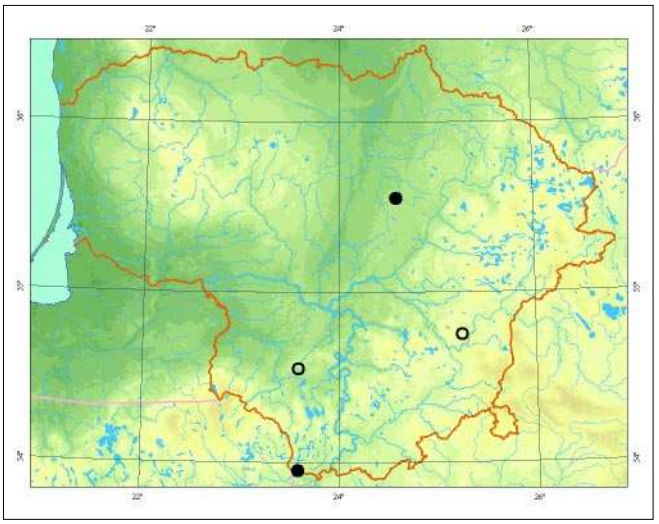
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Europoje.
Lietuvoje žinomos 5 radavietės.

Biologija ir ekologija. Simbiotrofas. Auga vasarą ir rudenį lapuočių, mišriuose miškuose, parkuose. Randamas atvirose žolėtose vietose. Dažnai auga po beržais. Mėgsta kalkingą dirvožemį.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinomos 4 populiacijos.

Grėsmės ir apsauga. Senų medžių kirtimas, miškų retinimas augavietėse ir jų sukelti medynų sudėties, amžiaus, struktūros pokyčiai. Dirvožemio rūgštėjimas dėl oro taršos.

Linos Jasiukonytės piešinys

Informacijos šaltiniai
Urbonas V., 1997: Baltikiečiai (*Tricholomatales*). – Lietuvos grybai, 8 (2). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
A rare species requiring more research. At present four populations are known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Aitrusis baltikas

Tricholoma ustaloides Romagn.

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA BALTIKINIAI (*TRICHOLOMATACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

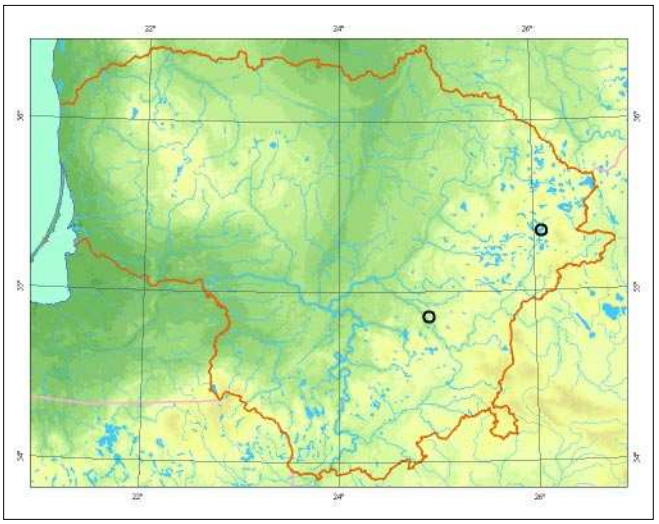
Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Afrikoje, Šiaurės Amerikoje, Pietų Amerikoje.
Lietuvoje žinomos 2 radavietės rytinėje ir pietrytinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Simbiotrofas. Auga vasarą ir rudenį lapuočių miškuose, kartais aptinkamas ir spygliuočių miškuose. Termofilas. Randamas atviresnėse vietose, miško pievose. Mėgsta kalkingą dirvožemį. Šiltesnio klimato zonose auga po bukais, kaštonais, ąžuolais. Nuo kitų panašių baltikų su rusvos spalvos vaisiakūniais: Bačo (*T. fracticum*), baltarudžio (*T. albobruneum*) ir stambiojo baltiko (*T. colossus*), aitrusis baltikas skiriasi tuo, kad auga lapuočių miškuose, o nuo drebulyninio (*T. populinum*) baltiko skiriasi tuo, kad pastarasis ant koto neturi ryškios žiedo zonos.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinomos 2 populiacijos.

Vincento Urbono nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Senų medžių, trako kirtimas, dėl to pakinta augaviečių medynų struktūra ir sudėtis; neganomų ir nešienaujamų pievų užaugimas mišku. Dirvožemio rūgštėjimas dėl oro taršos.

Informacijos šaltiniai

Urbonas V., 1997: Baltikiečiai (*Tricholomatales*). – Lietuvos grybai, 8 (2). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Endangered species, at present two populations are known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Bronzinis baravykas

Boletus aereus Bull.

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA BARAVYKINIAI (*BOLETACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

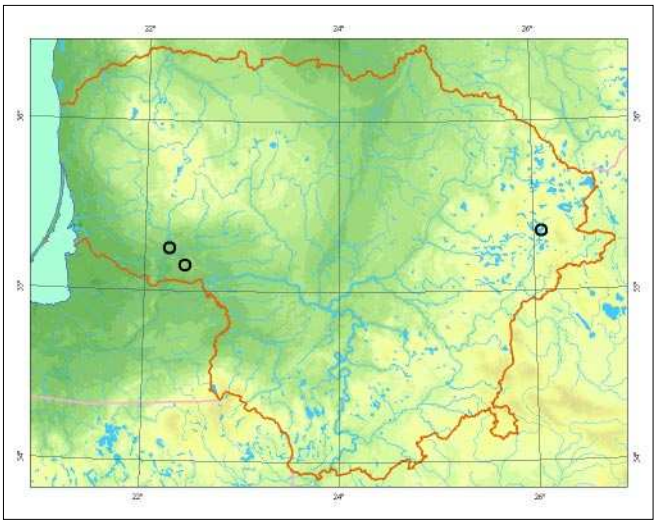
Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje, Australijos temperatinėje ir Vidužemio jūros zonose. Lietuvoje žinomos 3 radavietės vakarinėje ir rytinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Simbiotrofas. Auga vasarą ir rudenį lapuočių ir mišriuose miškuose. Termofilas. Heliofilas, randamas atvirose šviesiose vietose. Mėgsta vandeniui laidų, sausą, kalkingą dirvožemį. Šiltesnio klimato zonose auga po bukais, kaštonais, ąžuolais.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinomos 3 populiacijos.

Sergejaus Solianskio nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Senų medžių kirtimas, dėl kurio pakinta medynų sudėtis ir struktūra; neganomų ir nešienaujamų pievų užaugimas mišku; azotinė tarša ir dirvožemio rūgštėjimas dėl oro taršos.

Informacijos šaltiniai

Urbonas V., 1997: Kempiniečiai (*Polyporales*), žvynbaravykiečiai (*Strobilomycetales*), baravykiečiai (*Boletales*), guoteniečiai (*Hygrophorales*). – Lietuvos grybai, 8 (1). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Vulnerable species, at present three populations are known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Dėmėtasis baravykas

Boletus erythropus Pers.

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA BARAVYKINIAI (*BOLETACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Afrikoje, Šiaurės Amerikoje. Auga temperatinėje ir Vidužemio jūros juostose.
Lietuvoje žinomos 6 radavietės.

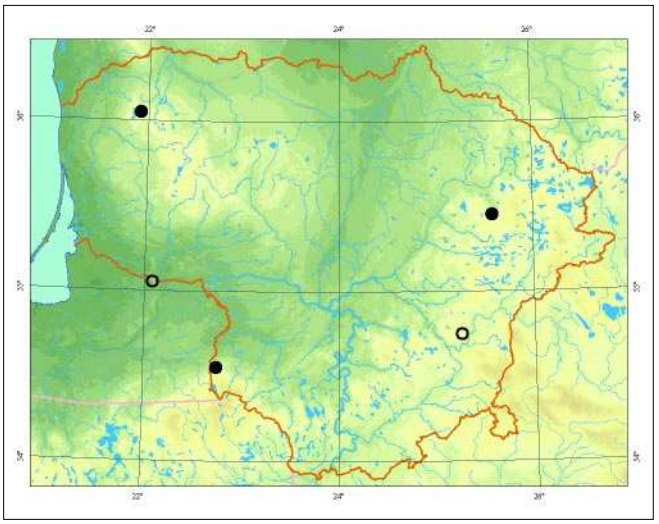
Biologija ir ekologija. Simbiotrofas. Auga vasarą ir rudenį lapuočių, mišriuose, spygliuočių miškuose. Termofilas. Aptinkamas atvirose, šviesiose vietose. Mėgsta kalkingą dirvą. Šiltesnio klimato zonose auga po bukais, ąžuolais, kaštonais. Lietuvoje auga po ąžuolais, pušimis, eglėmis. Nuo baravyko paąžuolio (*B. luridus*) skiriasi tuo, kad dėmėtojo baravyko kotas be tinklelio, o paąžuolio kotas yra su rausvu tinkleliu.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinomos 6 populiacijos.

Grėsmės ir apsauga. Senų medžių kirtimas augavietėse ir jo sukelti medynų sudėties, amžiaus, mikroklimato pokyčiai, pomiškio atžėlimas, sutankėjimas; dirvožemio rūgštėjimas dėl oro taršos.

Romualdo Barausko nuotrauka

Informacijos šaltiniai
Urbonas V., 1997: Kempiniečiai (*Polyporales*), žvynbaravykiečiai (*Strobilomycetales*), baravykiečiai (*Boletales*), guoteniečiai (*Hygrophorales*). – Lietuvos grybai, 8 (1). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
A rare species. At present six populations are known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Fechtnerio baravykas

Boletus fechtneri Velen.

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA BARAVYKINIAI (*BOLETACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Europoje.
Lietuvoje žinoma 1 radavietė Ginučių ąžuolyne (Ignalinos r.).

Biologija ir ekologija. Mikosimbiotrofas. Vasarą ir rudenį auga mišriuose ir lapuočių miškuose. Termofilas. Randamas atvirose vietose, miško pievose arba miško pakraščiuose. Mėgsta kalkingą dirvožemį. Šiltesnio klimato zonose auga po bukais.

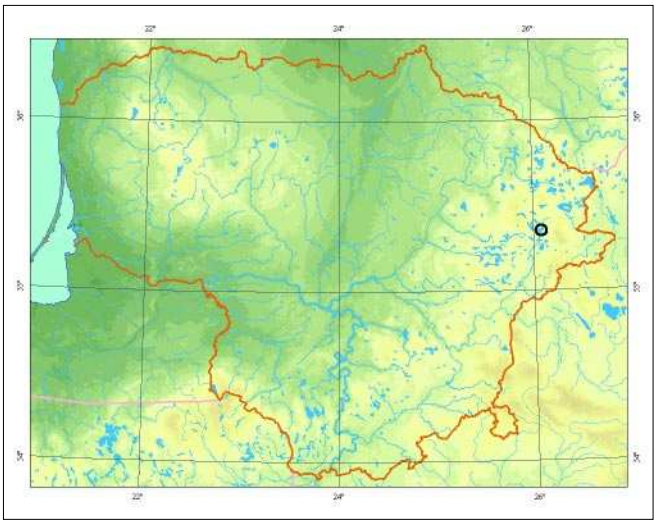
Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinoma 1 populiacija.

Grėsmės ir apsauga. Senų medžių kirtimas, su tuo susiję medynų sudėties ir struktūros pokyčiai augavietėse; neganomų ir nešienaujamų pievų užaugimas mišku; dirvožemio rūgštėjimas dėl oro taršos, azotinė tarša.

Informacijos šaltiniai
Urbonas V., 1997: Kempiniečiai (*Polyporales*), žvynbaravykiečiai (*Strobilomycetales*), baravykiečiai (*Boletales*), guoteniečiai (*Hygrophorales*). – Lietuvos grybai, 8 (1). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Vincento Urbono nuotrauka

Summary
Vulnerable species, at present one population is known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Blyškusis baravykas

Boletus impolitus Fr.

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA BARAVYKINIAI (*BOLETACEAE*)

1 (E) kategorija

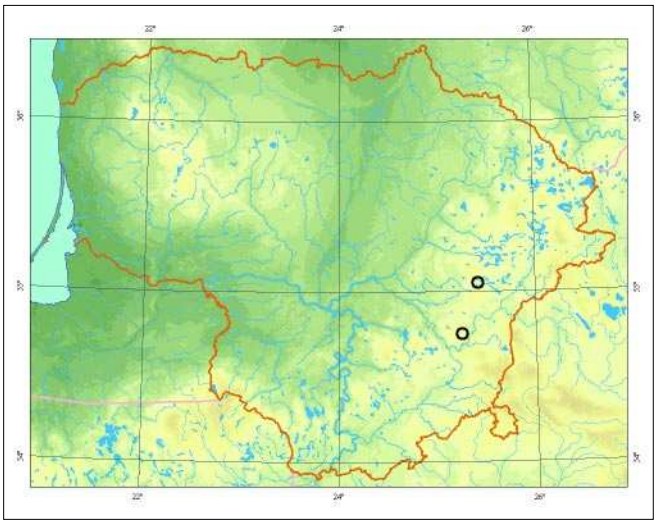
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Šiaurės Afrikoje, Šiaurės Amerikoje. Auga temperatinėje ir Vidurželio jūros zonose. Lietuvoje žinomos 2 radavietės Verkių ir Asvejos regioniniuose parkuose.

Biologija ir ekologija. Simbiotrofas. Auga vasarą ir rudenį lapuočių miškuose, parkuose. Aptinkamas atvirose vietose, miško pievose, tankesnių miškų pakraščiuose. Termofilas. Mėgsta kalkingą dirvožemį. Šiltesnio klimato zonose auga po bukais, skroblais, ąžuolais. Lietuvoje dažniausiai auga po ąžuolais.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinomos tik 2 populiacijos.

Grėsmės ir apsauga. Senų medžių kirtimas, nešienaujamų ir neganomų pievų užaugimas mišku, dirvožemio rūgštėjimas dėl oro taršos.

Informacijos šaltiniai

Urbonas V., 1997: Kempiniečiai (*Polyporales*), žvynbaravykiečiai (*Strobilomycetales*), baravykiečiai (*Boletales*), guoteniečiai (*Hygrophorales*). – Lietuvos grybai, 8 (1). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Endangered species, at present two populations are known in the eastern part of the country.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Kislusis baravykas

Boletus pulverulentus Opat.

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA BARAVYKINIAI (*BOLETACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

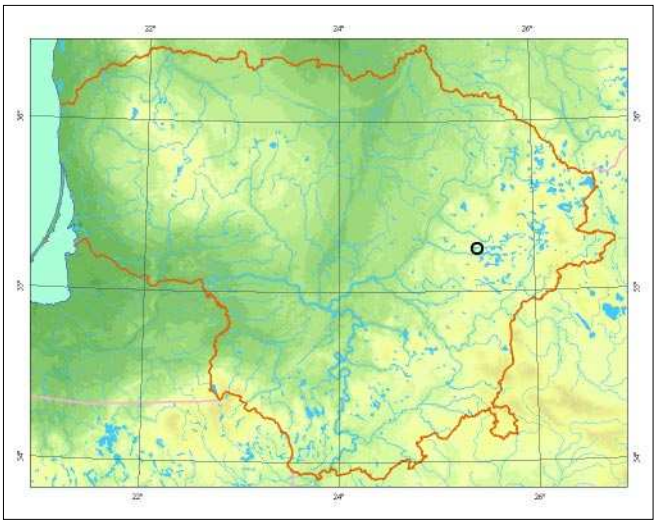
Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje. Lietuvoje žinoma 1 radavietė Molėtų apylinkėse.

Biologija ir ekologija. Simbiotrofas. Auga vasarą ir rudenį lapuočių, mišriuose ir spygliuočių miškuose, parkuose, ypač ąžuolynuose su lazdynų traku. Randamas atvirose šviesiose vietose. Termofilas. Mėgsta kalkingą dirvožemį. Šiltesnio klimato zonose auga po bukais, ąžuolais, kitais plačialapiais medžiais.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinoma 1 populiacija.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Medynų sudėties ir amžiaus pokyčiai dėl senų medžių kirtimo, retinimo, pomiškio suvešėjimas; dirvožemio rūgštėjimas dėl oro taršos.

Informacijos šaltiniai

Urbonas V., 1997: Kempiniečiai (*Polyporales*), žvynbaravykiečiai (*Strobilomycetales*), baravykiečiai (*Boletales*), guoteniečiai (*Hygrophorales*). – Lietuvos grybai, 8 (1). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Endangered species, at present one population is known in the eastern part of the country.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Kartusis baravykas

Boletus radicans Pers.

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA BARAVYKINIAI (*BOLETACEAE*)

1 (E) kategorija

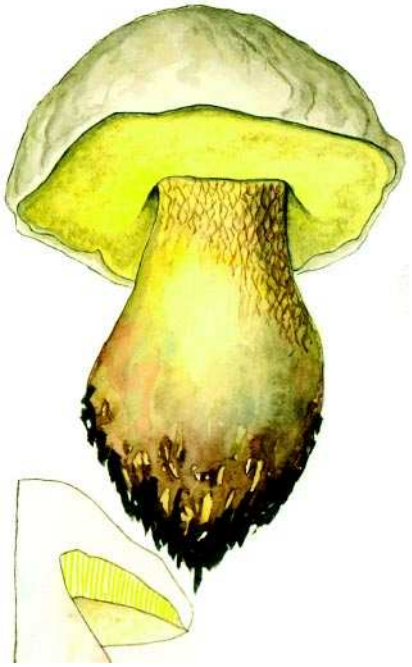
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Šiaurės Afrikoje. Auga temperatinėje ir Vidžemio jūros zonose.
Lietuvoje žinomos 3 radavietės pietrytinėje ir šiaurvakarinėje dalyje.

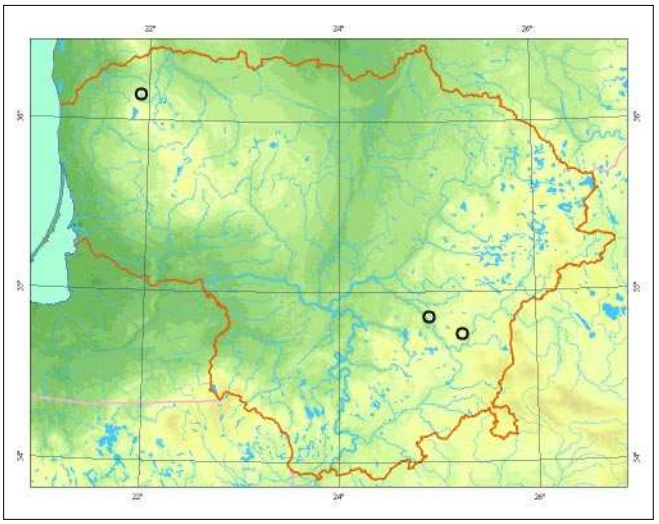
Biologija ir ekologija. Simbiotrofas. Auga vasarą ir rudenį lapuočių arba mišriuose miškuose, miškapievėse. Aptinkamas atvirose vietose. Termofilas. Mėgsta kalkingą arba neutralų dirvožemį. Šiltesnio klimato zonose auga po bukais, skroblais, ąžuolais, kaštonais. Lietuvoje dažniausiai auga po ąžuolais.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu Lietuvoje žinomos 3 populiacijos.

Grėsmės ir apsauga. Senų medžių kirtimas, sanitariniai kirtimai, dėl kurių pakinta augaviečių medynų struktūra ir sudėtis; nešienaujamų ir neganomų pievų užaugimas mišku, dirvožemio rūgštėjimas dėl oro taršos.

Ramutės Šukevičienės piešinys

Informacijos šaltiniai
Urbonas V., 1997: Kempiniečiai (*Polyporales*), žvynbaravykiečiai (*Strobilomycetales*), baravykiečiai (*Boletales*), guoteniečiai (*Hygrophorales*). – Lietuvos grybai, 8 (1). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
Endangered species, at present three populations are known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Skroblyninis raudonviršis *Leccinum griseum* (Quél.) Sing.

(sin. *L. carpini* (R. Schulz.) M. M. Moser ex D. A. Reid)

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA BARAVYKINIAI (*BOLETACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2005 m.

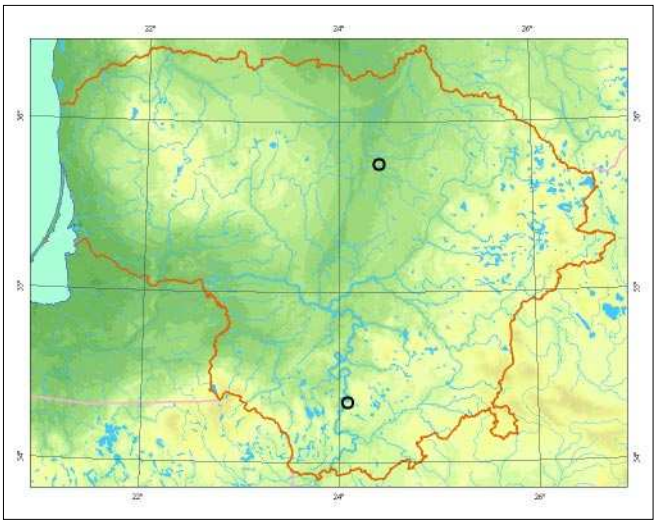
Paplitimas. Europoje.
Lietuvoje žinomos 2 radavietės šiaurinėje ir pietinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Simbiotrofas. Auga vasarą ir rudenį lapuočių ir mišriuose miškuose. Dažniausiai aptinkamas po skroblais, lazdynais. Gali augti po tuopomis, ąžuolais. Mėgsta kalkingą dirvožemį. Šiltesnio klimato zonose auga po skroblais, taip pat aptinkamas po lazdynais, drebulėmis, tuopomis, rečiau – po beržais, bukais, ąžuolais.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinomos 2 populiacijos.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Senų medžių kirtimas augavietėse ir su tuo susiję medynų sudėties ir struktūros pokyčiai. Dirvožemio rūgštėjimas dėl oro taršos, azotinė dirvožemio tarša.

Informacijos šaltiniai

Urbonas V., 1997: Kempiniečiai (*Polyporales*), žvynbaravykiečiai (*Strobilomycetales*), baravykiečiai (*Boletales*), guoteniečiai (*Hygrophorales*). – Lietuvos grybai, 8 (1). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
Vulnerable species, at present two populations are known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Tikrasis juodbaravykis

Porphyrellus porphyrosporus (Fr. et Hök) E. J. Gilbert

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA BARAVYKINIAI (*BOLETACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje. Reta rūšis visame areale. Lietuvoje žinomos 9 radavietės vakarinėje ir pietvakarinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Simbiotrofas. Auga vasarą ir rudenį lapuočių, mišriuose, spygliuočių miškuose. Termofilas. Mėgsta rūgščius dirvožemius. Šiltesnio klimato zonose auga po bukais.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu Lietuvoje žinomos 9 populiacijos.

Grėsmės ir apsauga. Senų medžių kirtimas, retinimas, dėl kurių pakinta augavietėms būdinga medynų sudėtis ir struktūra, dirvožemio savybės; azotinė dirvožemio tarša.

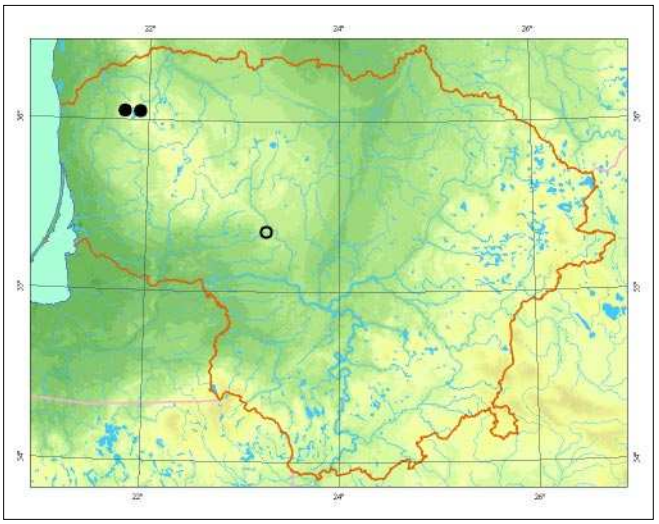
Informacijos šaltiniai

Urbonas V., 1997: Kempiniečiai (*Polyporales*), žvynbaravykiečiai (*Strobilomycetales*), baravykiečiai (*Boletales*), guoteniečiai (*Hygrophorales*). – Lietuvos grybai, 8 (1). – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Ernesto Kutorgos nuotrauka

Summary

Endangered species, at present nine populations are known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Parazitinis aksombaravykis

Xerocomus parasiticus (Bull.) Quél.

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA BARAVYKINIAI (*BOLETACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

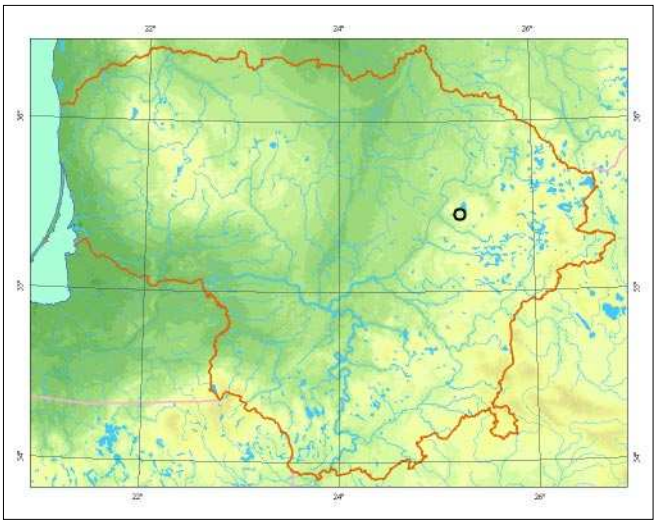
Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Afrikoje, Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje žinoma 1 radavietė Varnupių apylinkėse, (Anykščių r.).

Biologija ir ekologija. Parazitas. Auga tik ant gyvų paprastosios ankštenės (*Scleroderma citrinum*) vaisiakūnių. Aptinkamas vasarą ir rudenį lapuočių bei mišriuose miškuose. Nuo kitų aksombaravykių skiriasi parazitiniu gyvenimo būdu.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinoma 1 populiacija.

Grėsmės ir apsauga. Populiacijos gausumas priklauso nuo paprastosios ankštenės (*Scleroderma citrinum*) gausumo.

Informacijos šaltiniai
Urbonas V., 1997: Kempiniečiai (*Polyporales*), žvynbaravykiečiai (*Strobilomycetales*), baravykiečiai (*Boletales*), guoteniečiai (*Hygrophorales*). – Lietuvos grybai, 8 (1). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Eduardo Budrio nuotrauka

Summary
Vulnerable species, at present one population is known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Raudonkepuris aksombaravykis

Xerocomus rubellus (Krombh.) Quél.

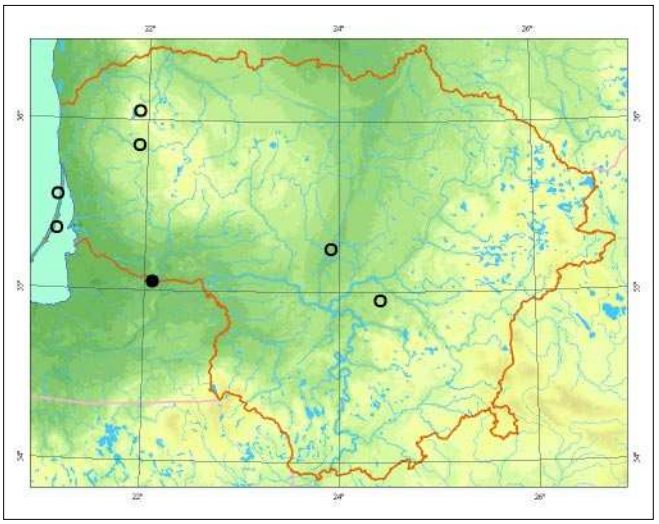
KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA BARAVYKINIAI (*BOLETACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Afrikoje, Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje žinomos 9 radavietės vakarinėje ir centrinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Simbiotrofas. Auga vasarą ir rudenį lapuočių ir mišriuose miškuose, parkuose. Mėgsta kalkingą dirvožemį. Šiltesnio klimato zonose auga plačialapių lapuočių miškuose po ąžuolais, kaštonais. Jaunus vaisiakūnius kartais galima supainioti su tokiais pat auksakočio aksombaravykio (*Xerocomus chrysenteron*) vaisiakūniais, ypač kol jų kepurėlės paviršius dar nesutrūkinėjęs, tačiau *X. chrysenteron* sporos yra didesnės. Senus vaisiakūnius, jei jų kotas netenka būdingos raudonos spalvos, kartais galima supainioti su žalsvojo aksombaravykio (*Xerocomus subtomentosus*) vaisiakūniais.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinomos 8 populiacijos.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas ir su tuo susiję augaviečių medynų sudėties, amžiaus, struktūros pokyčiai. Dirvožemio rūgštėjimas dėl oro taršos, azotinė tarša.

Informacijos šaltiniai

Urbonas V., 1997: Kempiniečiai (*Polyporales*), žvynbaravykiečiai (*Strobilomycetales*), baravykiečiai (*Boletales*), guoteniečiai (*Hygrophorales*). – Lietuvos grybai, 8 (1). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
A rare species. At present eight populations are known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Pilkoji voveraitė

Cantharellus cinereus (Pers.) Fr.

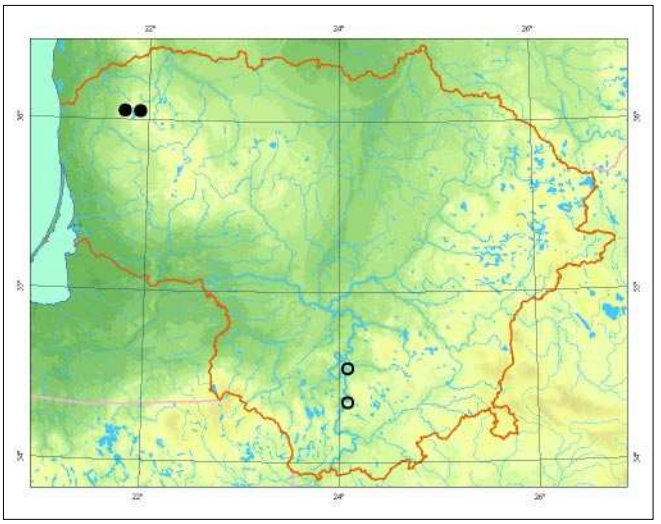
KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA VOVERAITINIAI (*CANTHARELLACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Gana reta rūšis visoje Europoje ir Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje rasta vakarinėje ir pietinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Simbiotrofas. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga vėlyvą vasarą ir rudenį. Tamsiai pilki piltuvėlio formos, su lakšteliais, šio grybo vaisiakūniai dažnai painiojami su paprastuoju trimitėliu (*Craterellus cornucopioides*), kurio vaisiakūniai pilki, bet kepurėlės apačia lygi. Panašios rūšies raukšlėtojo trimitėlio (*Pseudocraterellus sinuosus*) vaisiakūnių kepurėlės pilkšvai rudos, su raukšlėta kepurėlės apačia. Pilkoji voveraitė auga šalia plačialapių medžių ir lazdynų augavietėse, turtingose maisto medžiagų. Dažniausiai randamas senuose lazdynų miškeliuose, plačialapių miškuose su lazdynais ar medžiais apaugusioje ganyklose. Kalcifilinė ir termofilinė rūšis, mėgstanti kalkingas augavietes su plona augaline danga, taip pat atviras saulėtas vietas. Kartais auga ir spygliuočių miškuose, kurie susiformavo užaugus miškapievėms.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinomos 4 radavietės. 2 radavietės yra Punios šile ir Vidzgirio miške (Alytaus r.) ir 2 – Beržoro bei Platelių girininkijose (Plungės r.).

Grėsmės ir apsauga. Plačialapių medžių ir senų lazdynų krūmų kirtimas ir ganyklų apaugimas spygliuočiais. Dirvožemio rūgštėjimas.

Informacijos šaltiniai

Mazelaitis J., 1976: Lietuvos TSR Afiloforiečių eilės grybai. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

A vulnerable species. Four localities are known in broadleaved forests in the western and southern parts of Lithuania.

Aprašė Reda Iršėnaitė

Raukšlėtasis trimitėlis

Pseudocraterellus sinuosus (Fr.) Corner

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA VOVERAITINIAI (*CANTHARELLACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

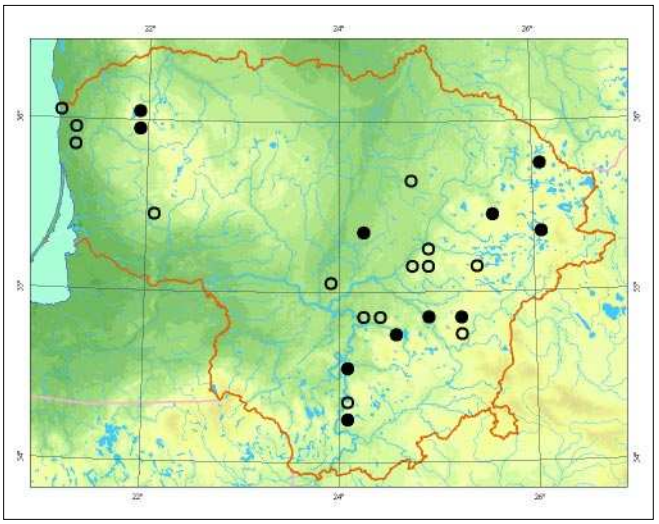
Paplitimas. Šiaurės ir Vidurio Europoje, retai randama Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje daugiausia paplitusi vakarinėje, centrinėje, pietrytinėje ir rytinėje dalyse.

Biologija ir ekologija. Simbiotrofas. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga rudenį. Dažniausiai auga dirvožemyje šalia ąžuolų ir lazdynų lapuočių miškuose, kartais parkuose. Mėgsta tiek atviras vietas, tiek paūksmę, bet pirmenybę teikia menkesne augaline danga padengtam dirvožemiui. Nuo panašios rūšies pilkosios voveraitės (*Cantharellus cinereus*) skiriasi pilkšvai ruda kepurėlės spalva ir raukšlėta, bet ne ryškiai vagota kepurėlės apačia.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje žinoma 30 radaviečių su gausiomis populiacijomis Ąžuolijos miške (Utenos r.), Dūkštų miške (Vilniaus r.), Žemaitijos nacionalinio parko Platelių ir Beržoro girininkijose (Plungės r.), Verkių apylinkėse (Vilniuje).

Jono Augustausko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Senų lapuočių medynų kirtimas ir spygliuočių medynų ugdymas jų augavietėse. Paklotės ardymas.

Informacijos šaltiniai

Mazelaitis J., 1976: Lietuvos TSR Afiloforiečių eilės grybai. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

A rare species requiring more research. 30 localities are known with abundant populations in the eastern, southern and western parts of Lithuania.

Aprašė Reda Iršėnaitė

Mėsingasis dyglutis

Hydnum rufescens Pers.

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA DYGLUTINIAI (*HYDNACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Plačiai paplitusi Europoje ir Šiaurės Amerikoje, bet gana reta.
Lietuvoje rūšis aptinkama vakarinėje, rytinėje, pietrytinėje ir centrinėje dalyse.

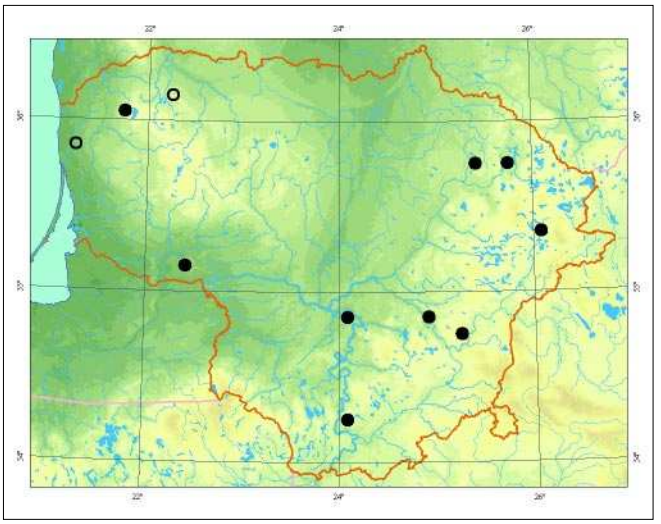
Biologija ir ekologija. Simbiotrofas. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga vėlyvą vasarą ir rudenį, dažniausiai grupėmis. Auga lapuočių miškuose su ąžuolais, liepomis, lazdynais, kartais spygliuočių miškuose. Mėgsta drėgnesnes augavietes. Panašus į raukšlėtąjį dyglutį (*Hydnum repandum*), kurio vaisiakūniai stambesni, mėsingesni ir dažnesni sausesnėse augavietėse.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje žinoma 12 radaviečių. Populiacijos gausios.

Grėsmės ir apsauga. Medžių kirtimas, retinimas ar ūkinė veikla, kuri keičia augavietėms būdingą medynų struktūrą. Dirvožemio sausinimas.

Dariaus Norkūno nuotrauka

Informacijos šaltiniai
Mazelaitis J., 1976: Lietuvos TSR Afiloforiečių eilės grybai. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
A rare species requiring more research. 12 localities are known, with abundant populations, mostly in broadleaved forests.

Aprašė Reda Iršėnaitė

Kamštinis skylenis

Inonotus dryadeus (Pers.) Murrill

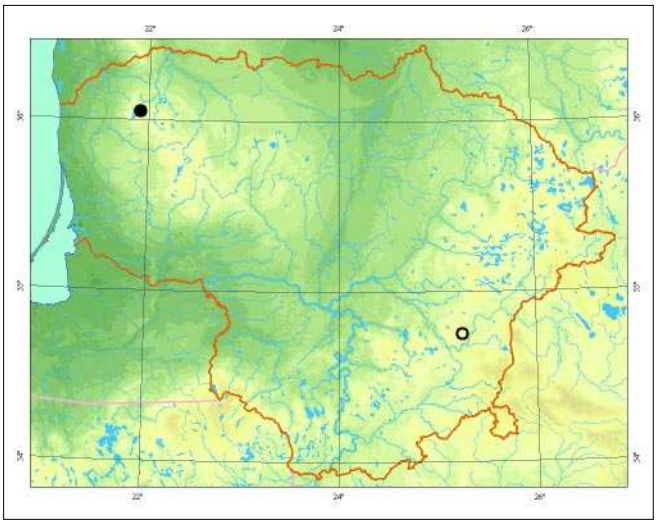
KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA ŠIURKŠTENINIAI (*HYMENOCHAETACEAE*)

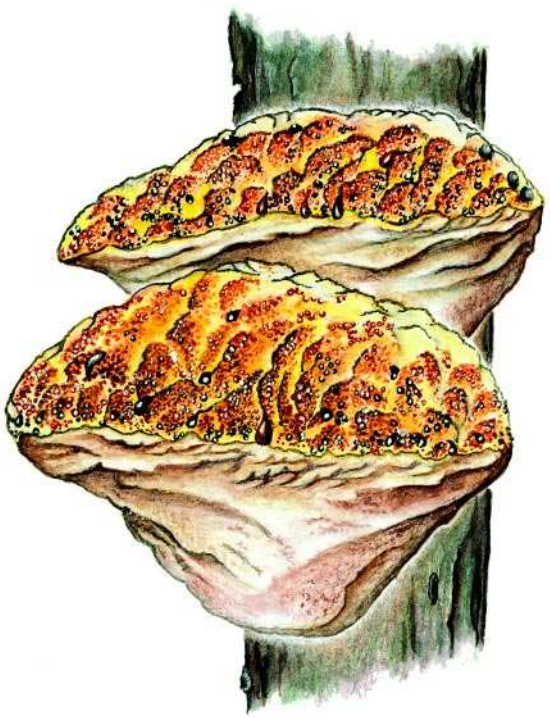
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Būdingas cirkumborealinis ir meridianinis poliarinis paplitimas vidutinių platumų zonoje. Rūšis randama Šiaurės Afrikoje, Azijoje ir Šiaurės Amerikoje. Europoje daugiausia paplitusi pietinėje ir centrinėje dalyje.
Lietuvoje rasta šiaurvakarinėje ir pietrytinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Parazitas, sukeliantis baltąjį gyvų medžių šaknų ir šaknies kaklelio medienos puvinį. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga vasarą ir rudenį. Jie stambūs ir kartais užauga iki 40 cm. Auga ant labai stambių senų ąžuolų apatinėje kamieno dalyje, prie žemės, kartais ant šaknų. Mėgsta derlinguose dirvožemiuose, atvirose augavietėse augančius ąžuolus. Panašaus grybo ąžuolinio skylenio (*Inonotus dryophilus*) vaisiakūniai išauga aukštai ant ąžuolų kamienų ir turi jiems būdingą grūdėtą grybienos branduolį.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinomos 2 radavietės. Verkių apylinkėse (Vilniuje) rastas 1980 m. Platelių ežero Pilies saloje (Plungės r.) rastas vienas vaisiakūnis buvo menkai išsivystęs.

Grėsmės ir apsauga. Senų stambių ąžuolų ir įvairaus amžiaus ąžuolų medynų kirtimas ir jų augaviečių užsodinimas kitų lapuočių ar spygliuočių medynais. Pievų ir ganyklų apaugimas medžiais.

Informacijos šaltiniai

Gricius A., Matelis A., 1997: Afiloforiečiai (*Aphyllophorales*). – Lietuvos grybai, 6 (2). – Vilnius.
Sunhede S., Vasiliauskas R., 2003: Hotade tickor på ek i Litauen. – Svensk Botanisk Tidskrift, 97 (5): 252–265.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
An endangered species. Two localities are known in the Verkiai region (Vilnius) and Pilis Island in Plateliai Lake (Plungė district).

Aprašė Reda Iršėnaitė

Ąžuolinis skylenis

Inonotus dryophilus (Berk.) Murrill

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA ŠIURKŠTENINIAI (*HYMENOCHAETACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

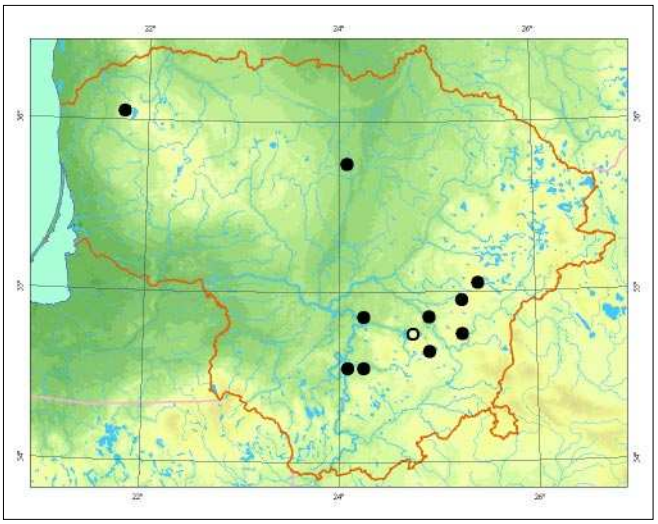
Paplitimas. Cirkumborealinė rūšis šiaurinėje vidutinių platumų zonoje nuo Azijos iki Šiaurės Amerikos. Europoje daugiausia paplitusi pietinėje ir centrinėje dalyje. Lietuvoje daugiausia auga pietrytinėje ir centrinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Parazitas, sukeliantis baltąjį šerdinį gyvų medžių kamienų medienos puvinį. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga vasarą ir rudenį. Auga ant vidutinio dydžio ir stambių ąžuolų, pavienių ar miškuose, ant kamieno (dviejų ir daugiau metrų aukštyje) ar apatinių stambių šakų. Panašūs kamštinio skylenio (*Inonotus dryadeus*) vaisiakūniai auga apatinėje ąžuolo kamieno dalyje.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinoma 19 radaviečių su ypač gausiomis populiacijomis Punios šile (Alytaus r.), Kauno ąžuolyne (Kaune), Gustonių miške (Panevėžio r.), Gojaus miške (Prienų r.), Dūkštų apylinkėse (Vilniaus r.), Verkių ir Žaliųjų ežerų apylinkėse (Vilniuje).

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Senų ąžuolų ir įvairaus amžiaus ąžuolų medynų kirtimas ir jų augaviečių užsodinimas kitais lapuočiais ar spygliuočiais. Pievų ir ganyklų apaugimas medžiais.

Informacijos šaltiniai

Gricius A., Matelis A., 1997: Afiloforiečiai (*Aphyllophorales*). – Lietuvos grybai, 6 (2). – Vilnius.
Sunhede S., Vasiliauskas R., 2003: Hotade tickor på ek i Litauen. – Svensk Botanisk Tidskrift, 97 (5): 252–265.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

A rare species. 19 localities are known with the largest populations in Punia forest (Alytus district), Kaunas oak forest (Kaunas), Gustonys forest (Panevėžys district), Gojus forest (Pienai district), the Dūkštos environs (Vilnius district), and the Verkiai and Žalieji Lakes environs (Vilnius).

Aprašė Reda Iršėnaitė

Tamsiarudė kempinė

Phellinus nigrolimitatus (Romell) Bourdot et Galzin

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA ŠIURKŠTENINIAI (*HYMENOCHAETACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2005 m.

Paplitimas. Cirkumpoliarinė rūšis borealiniuose spygliuočių miškuose. Paplitusi žemyninėje Europos dalyje. Lietuvoje rasta rytinėje ir pietinėje dalyje.

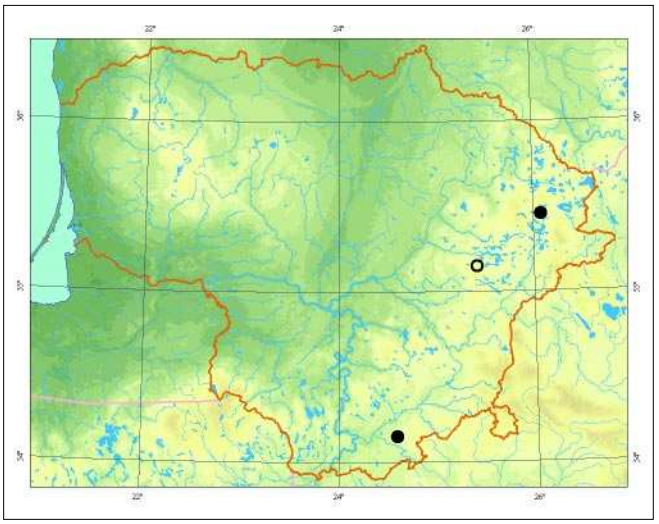
Biologija ir ekologija. Saprotrofas, sukeliantis baltąjį medienos puvinį. Vaisiakūniai daugiamečiai. Auga ant stambių, smarkiai suirusių eglių virtuolių, apaugusių samanomis ir jau be žievės, dažniausiai apatinėje jų dalyje. Mėgsta įvairaus amžiaus, ypač senus, drėgnus eglynus.

Populiacijų gausumas. Žinomos 3 radavietės. Populiacijos negausios. Rasta Minčios girioje (Utenos r.), Bijutiškių apylinkėse (Molėtų r.) ir Dzūkijos nacionalinio parko Povilnio rezervate (Varėnos r.).

Grėsmės ir apsauga. Negyvos eglių medienos šalinimas iš miškų, senų eglynų kirtimas.

Linos Jasiukonytės piešinys

Informacijos šaltiniai

Gricius A., Matelis A., 1997: Afiloforiečiai (*Aphyllophorales*). – Lietuvos grybai, 6 (2). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

A vulnerable species. Three localities are known. Populations are not abundant.

Aprašė Reda Iršėnaitė

Pilkoji baravykpintė

Boletopsis grisea (Peck) Bondartsev et Singer

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA DYGLENINIAI (*BANKERACEAE*)

2 (V) kategorija

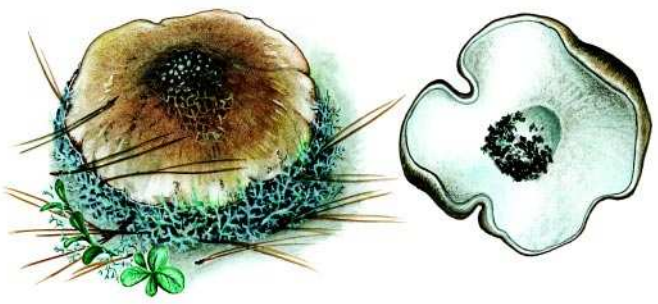
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2005 m.

Paplitimas. Plačiai paplitusi rūšis, bet gana retai aptinkama borealinėje zonoje Europoje ir Šiaurės Amerikoje. Europoje labiau paplitusi žemyninėje dalyje. Lietuvoje rasta rytinėje, pietrytinėje ir pietinėje dalyse.

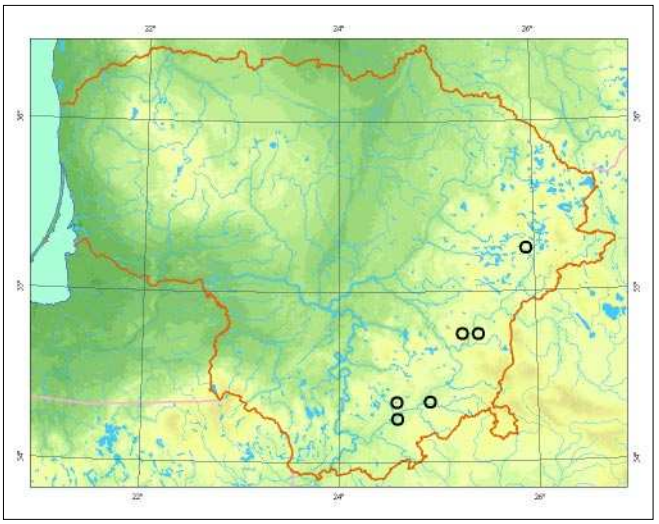
Biologija ir ekologija. Simbiotrofas. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga rudenį. Auga atviruose sausuose kerpšiliuose ir sudaro mikorizę su pušimis. Būdingas brandiems pušynams, bet gali išaugti ir jaunesniame sodintame miške. Randama prie senų pušų, saulės apšviestose vietose. Šis grybas labai panašus į *Boletopsis leucomelaena*, kurio vaisiakūnio kepurėlė tamsesnė ir kuris auga eglynuose.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinomos 9 radavietės. Kelerius metus grybas buvo rastas Senosios Varėnos ir Valkininkų apylinkėse. Po vieną kartą Valakampiuose ir Naujuosiuose Verkiuose (Vilniuje), Nemenčinės (Vilniaus r.), Pirčiupių (Varėnos) ir Kaltanėnų (Švenčionių r.) apylinkėse. Dauguma radaviečių buvo iki 1959 m., viena – 1988 m.

Grėsmės ir apsauga. Senų pušynų kirtimas ir jų sukcesija į mišrų spygliuočių mišką tuo atveju, kai natūralūs miško gaisrai sausose pušynų augavietėse yra ilgą laiką kontroliuojami.

Linos Jasiukonytės piešinys

Informacijos šaltiniai

Gricius A., Matelis A., 1997: Afiloforiečiai (*Aphyllophorales*). – Lietuvos grybai, 6 (2). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

A vulnerable species. Nine localities are known in dry pine forests mostly in the southern and southeastern parts of Lithuania.

Aprašė Reda Iršėnaitė

Keturskiautis žvaigždinas

Geastrum quadrifidum DC.

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA ŽVAIGŽDININIAI (*GEASTRACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Visoje Europoje, taip pat Rytų Sibire, Indijoje, Australijoje, Naujojoje Zelandijoje, Šiaurės ir Pietų Amerikoje.
Lietuvoje rūšis daugiausia paplitusi vakarinėje, šiaurinėje ir rytinėje dalyse.

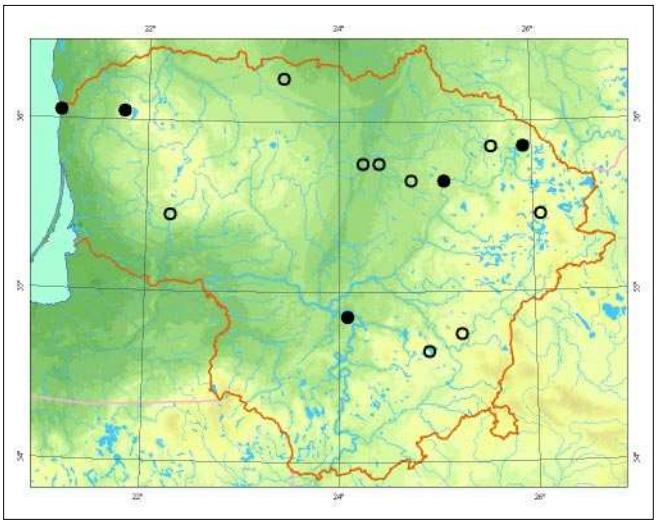
Biologija ir ekologija. Saprotrofas. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga rudenį, bet seni vaisiakūniai kartais išlieka iki kitų metų pavasario. Auga spygliuočių, kartais mišriuose miškuose po senomis eglėmis, ant storos spyglių paklotės, kartais ant senų skruzdėlynų. Mėgsta vandeniui ir orui laidų dirvožemį.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinoma 16 radaviečių. Kelis kartus grybas buvo rastas Verkių apylinkėse (Vilniuje) ir Užtrakių miške (Trakų r.).

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas ir negyvos medienos šalinimas, miško paklotės ardymas.

Ernesto Kutorgos nuotrauka

Informacijos šaltiniai
Mazelaitis J., 1982: Lietuvos TSR gasteromicetai. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
A rare species requiring more research. 16 localities are known. Found on several occassions in the Verkiai environs (Vilnius) and Užtrakis forest (Trakai district).

Aprašė Reda Iršėnaitė

Didysis žvaigždinas

Geastrum triplex Jungh., (sin. *G. indicum* (Klotzsch) Rauschert)

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA ŽVAIGŽDININIAI (*GEASTRACEAE*)

4 (I) kategorija

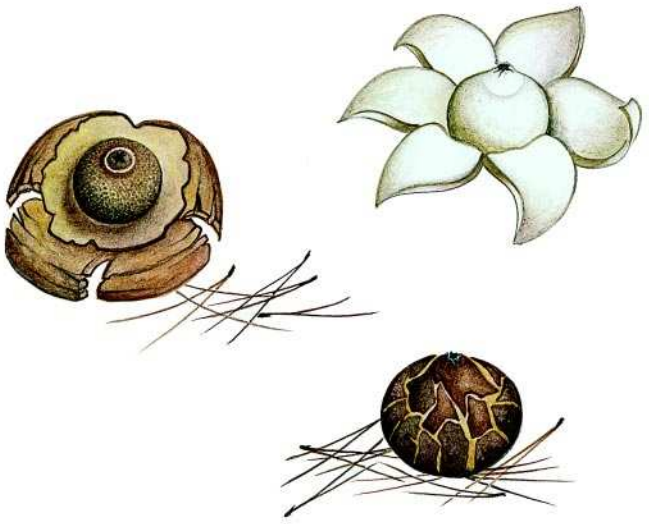
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Plačiai paplitusi temperatinėje ir paatogrąžių zonose. Randama visoje Europoje.
Lietuvoje rūšis rasta pietrytinėje dalyje.

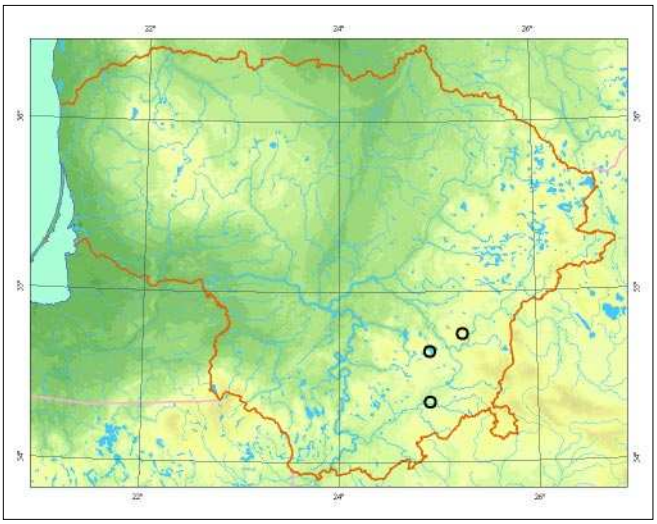
Biologija ir ekologija. Saprotrofas. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga rudenį, bet išdžiūvę kartais išlieka iki kitų metų pavasario. Auga senuose lapuočių miškuose ir parkuose ant nukritusių lapų ir spyglių paklotės. Mėgsta kalkingą, humusingą dirvožemį ir atviresnes vietas. Kartais išauga šalia senų medžių kamienų ar virtuolių.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinomos 3 radavietės. Po vieną kartą grybas rastas Užtrakio parke (Trakų r.), Pirčiupių apylinkėse (Varėnos r.), kelerius metus buvo rastas Verkių apylinkėse (Vilniuje). Nuo 1978 m. daugiau neaptiktas.

Grėsmės ir apsauga. Senų lapuočių medžių kirtimas, atvirų vietų užaugimas krūmais, dirvožemio rūgštėjimas.

Linos Jasiukonytės piešinys

Informacijos šaltiniai
Mazelaitis J., 1982: Lietuvos TSR gasteromicetai. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
A rare species requiring more research. Three localities are known in the southeastern part of Lithuania. Not observed since 1978.

Aprašė Reda Iršėnaitė

Piestinis pirštūnis

Clavariadelphus pistillaris (L.) Donk

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA KUOKINIAI (*GOMPHACEAE*)

3 (R) kategorija

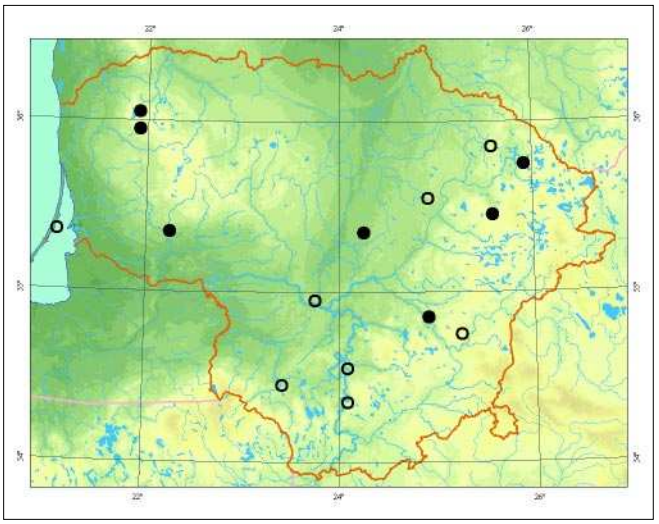
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Visoje Europoje, Šiaurės Amerikoje ir Pietų Azijoje.
Lietuvoje rūšis rasta vakarinėje, pietinėje, centrinėje ir rytinėje dalyse.

Biologija ir ekologija. Saprotrofas. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga vėlyvą vasarą ir rudenį, dažniausiai grupėmis. Ochros spalvos buožės pavidalo vaisiakūniai užauga iki 6—20 cm dydžio. Auga dažniausiai lapuočių miškuose su ąžuolais, kartais mišriuose miškuose su eglėmis, kurių stora samanų danga. Mėgsta kalkingą dirvožemį.

Dariaus Norkūno nuotrauka

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinoma 15 radaviečių. Šiuo metu gausiausios populiacijos Tyrelio miške (Tauragės r.) ir Ąžuolijos miške (Utenos r.). Iki 1980 m. kelis kartus grybas buvo rastas Žaliųjų ežerų (Vilniuje) ir Ragelių (Rokiškio r.) apylinkėse.

Grėsmės ir apsauga. Medžių kirtimas, retinimas ar ūkinė veikla, kuri keičia augavietėms būdingą medynų struktūrą ir samanų dangos storį. Dirvožemio rūgštėjimas.

Informacijos šaltiniai

Mazelaitis J., 1976: Lietuvos TSR Afiloforiečių eilės grybai. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

A rare species. 15 localities are known, the largest current populations in the western and eastern parts of Lithuania.

Aprašė Reda Iršėnaitė

Didysis kuokas

Gomphus clavatus (Pers.) Gray

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA KUOKINIAI (*GOMPHACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

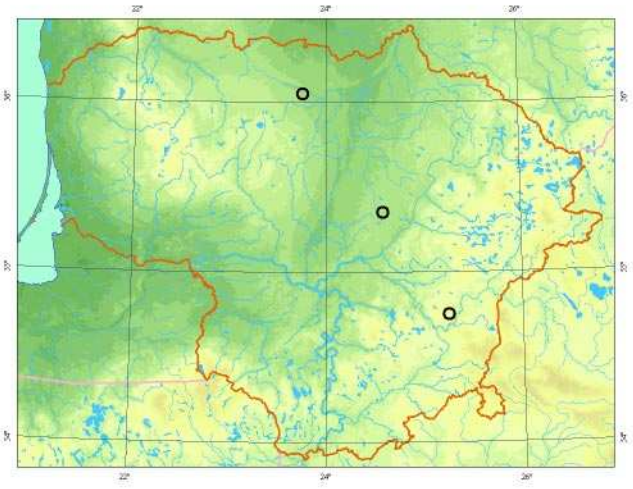
Paplitimas. Plačiai paplitusi rūšis, bet reta Europoje. Rasta Azijoje ir Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje paplitusi rytinėje dalyje. Po 1 radavietę yra centrinėje ir šiaurinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Simbiotrofas. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga rudenį. Apversto kūgio ar piltuvėlio formos pilkai ar gelsvai violetinės spalvos vaisiakūniai užauga iki 15 cm aukščio. Auga samaniniuose eglynuose, pusiau neutraliuose ir kalkinguose molio dirvožemiuose, kalvotose vietovėse. Mėgsta aukšto boniteto senus, turtingus rūšių eglynus.

Populiacijų gausumas. Žinomos 3 radavietės. Šešis kartus grybas rastas Vilniuje, prie Žaliųjų ežerų, po 1 radavietę buvo Klusiškių miške (Pakruojo r.) ir Seveikių miške (Ukmergės r.). Nuo 1974 m. daugiau nebuvo rastas.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Medžių kirtimas, retinimas ar ūkinė veikla, kuri keičia augavietėms būdingą medynų struktūrą ir samanų dangos storį. Dirvožemio rūgštėjimas.

Informacijos šaltiniai
Mazelaitis J., 1976: Lietuvos TSR Afiloforiečių eilės grybai. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
An endangered species. Three localities are known, the most abundant near Žalieji Lakes in Vilnius, not found since 1974.

Aprašė Reda Iršėnaitė

Atskiroji lentarija

Lentaria byssiseda Corner

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA KUOKINIAI (*GOMPHACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2003 m.

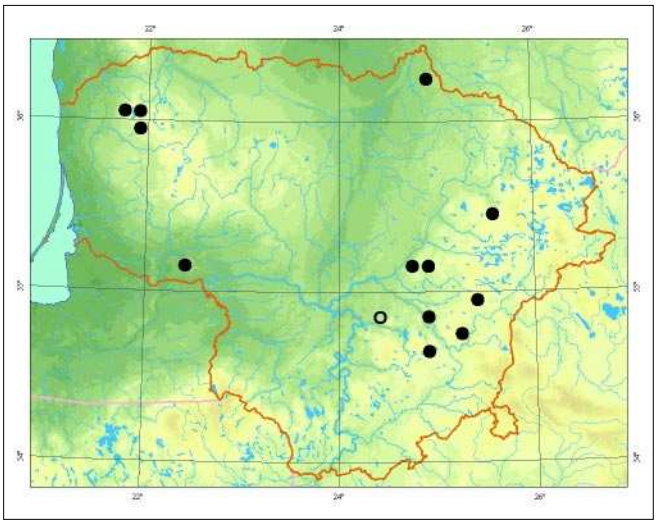
Paplitimas. Visame šiauriniame pusrutulyje. Paplitimas atogrąžose nėra aiškus.
Lietuvoje daugiausia randama vakarinėje ir pietrytinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Saprotrofas. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga vasarą ir rudenį. Auga ant medienos, miško paklotės ir medžių žievės. Lietuvoje dažniausiai randamas ant stambių lapuočių — ąžuolų, uosių ir klevų — kamieno žievės (tarpuose), rečiau — ant paklotės (smulkių eglių ar lapuočių šakelių) mišriuose miškuose ir eglynuose.

Populiacijų gausumas. Žinoma 14 radaviečių su gausiomis populiacijomis Ąžuolijos miške (Utenos r.), Dūkštų miške (Vilniaus r.) ir Žemaitijos nacionaliniame parke (Plungės r.).

Vytauto Uselio nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Senų lapuočių, ypač ąžuolų, kirtimas ir miškų valymas šalinant medienos nuokritas, paklotės ardymas.

Informacijos šaltiniai

Mazelaitis J., 1976: Lietuvos TSR Afiloforiečių eilės grybai. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

A rare species requiring more research. 14 localities are known with abundant populations in Ąžuolija forest (Utena district), Dūkštos forest (Vilnius district) and Žemaitija NP (Plungė district). Mostly found on the bark of old oaks.

Aprašė Reda Iršėnaitė

Auksaspalvis šakočius

Ramaria aurea (Schaeff.) Ouél.

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA KUOKINIAI (*GOMPHACEAE*)

2 (V) kategorija

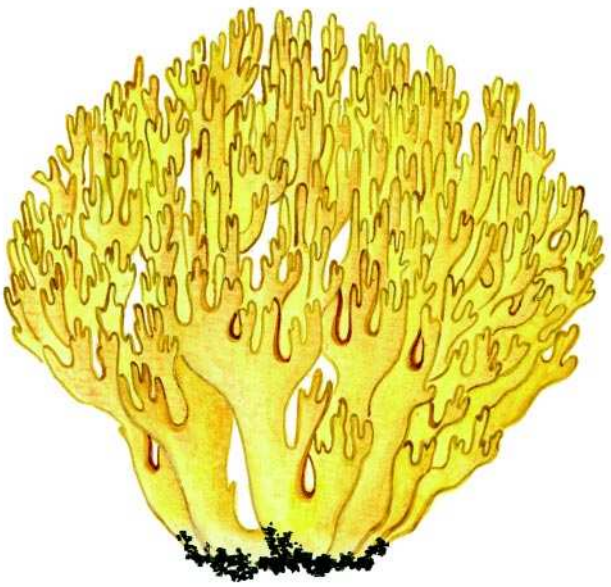
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Paplitusi visuose žemynuose.
Lietuvoje rūšis rasta pietinėje ir pietrytinėje dalyje.

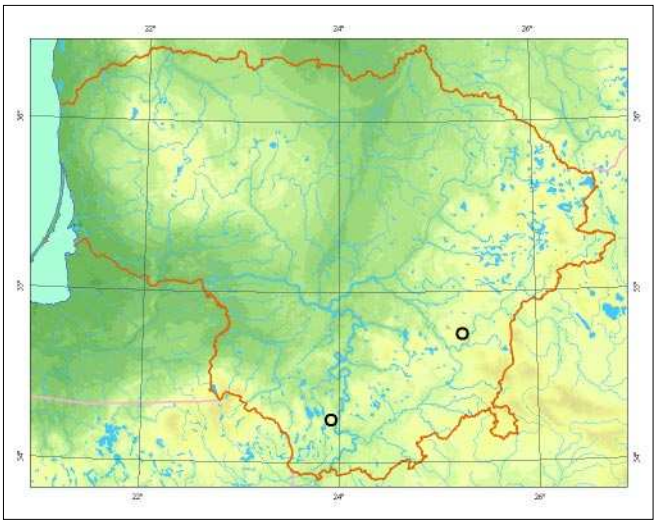
Biologija ir ekologija. Simbiotrofas. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga rudenį. Ryškiai geltonos spalvos šakoti vaisiakūniai primena koralą. Auga lapuočių, kartais spygliuočių miškuose. Mėgsta brandžius miškus su stora miško paklote. Pietų Europoje dažniau siejamas su bukais.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinomos 2 radavietės. Tris kartus grybas rastas Žaliųjų ežerų apylinkėse (Vilniaus r.) ir Dzirmiškio girininkijoje, Miroslavo apylinkėse (Alytaus r.). Nuo 1970 m. daugiau nebuvo rastas.

Grėsmės ir apsauga. Medžių kirtimas, retinimas ar ūkinė veikla, kuri keičia augavietėms būdingą medynų struktūrą.

Linos Jasiukonytės piešinys

Informacijos šaltiniai
Mazelaitis J., 1976: Lietuvos TSR Afiloforiečių eilės grybai. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
A vulnerable species. Two localities are known in the Žalieji Lakes environs (Vilnius) and Dzirmiškis forest (Alytus district), yet has not been observed since 1970.

Aprašė Reda Iršėnaitė

Šuniškoji poniabudė

Mutinus caninus (Huds.) Fr.

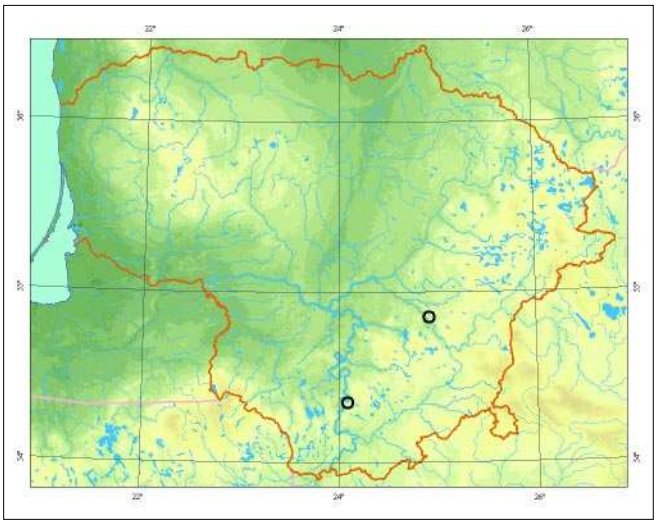
KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA PONIABUDINIAI (*PHALLACEAE*)

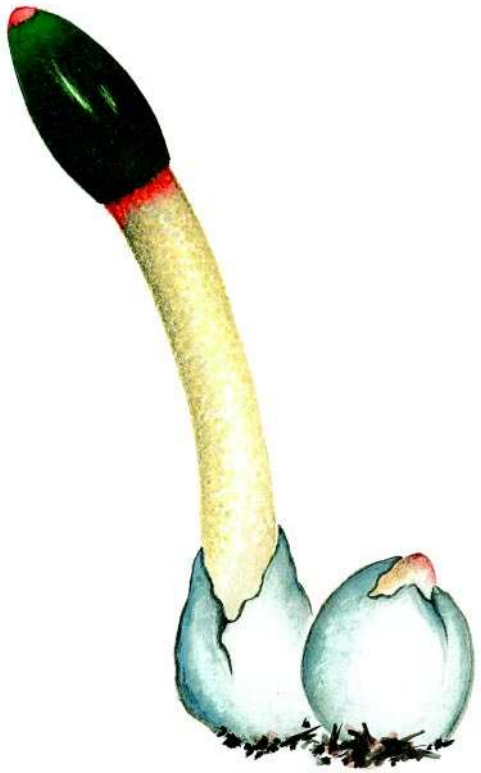
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Plačiai paplitusi šiauriniame pusrutulyje. Lietuvoje rasta pietrytinėje ir pietinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Saprotrofas. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga rudenį. Auga turtinguose maisto medžiagų dirvožemiuose, tamsiose ir drėgnose augavietėse ant šlapios sutrėšusios medienos liekanų ar šalia jų, ypač lapuočių virtuolių ir šakų. Dažniausiai grybas aptinkamas šalia lapuočių: uosių, guobų, skroblų, ąžuolų ir lazdynų. Mėgsta kalkingus dirvožemius ir šiltesnio klimato vietas. Kitose Europos šalyse auga prie bukų. Šuniškoji poniabudė panaši į *Mutinus ravenalli*, kurio receptakulas (kotas) ryškios karmino spalvos, žalia sporų masė labai greit išnyksta ir kvapas daug stipresnis.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijos gausumas. Žinomos 2 radavietės: Vidzgirio miške (Alytaus r.) ir Dūkštų miške (Vilniaus r.). Nuo 1985 m. grybas nebuvo rastas.

Grėsmės ir apsauga. Lapuočių medžių kirtimas grybui tinkamose augavietėse, ypač medienos liekanų šalinimas.

Informacijos šaltiniai

Mazelaitis J., 1982: Lietuvos TSR gasteromicetai. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

An endangered species. Two localities are known, in Vidzgiris forest (Alytus district) and Dūkštos forest (Vilnius district). Not found since 1985.

Aprašė Reda Iršėnaitė

Hadriano poniabudė

Phallus hadriani Vent.

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA PONIABUDINIAI (*PHALLACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

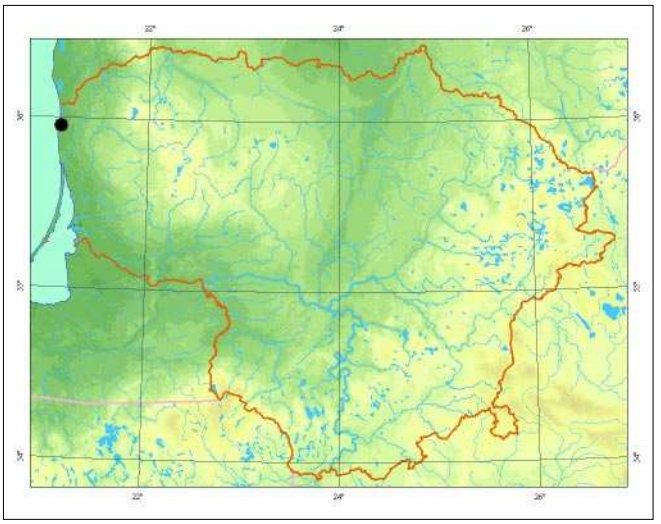
Paplitimas. Europoje daugiausia paplitusi pietinėje dalyje. Rasta Šiaurės Amerikoje ir Azijoje.
Lietuvoje aptikta vakarinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Saprotrofas. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga vasarą ir rudenį. Psamofilinė rūšis. Auga smėlio kopose tarp žolių, atvirose vietose, kuriose smėlis labai įkaista nuo saulės. Nuo plačiai paplitusios paprastosios poniabudės (*Phallus impudicus*) skiriasi augaviete (pastaroji paplitusi lapuočių ir mišriuose miškuose) ir rausvos spalvos kiaušinio stadijos jaunu vaisiakūniu.

Populiacijų gausumas. Žinoma 1 radavietė Palangos kopose.

Ernesto Kutorgos nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Kopų apželdinimas, jų užstatymas pastatais ir takų tiesimas, kopų augalijos sunaikinimas.

Informacijos šaltiniai

Mazelaitis J., 1982: Lietuvos TSR gasteromicetai. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

An endangered species. One locality is known in the Palanga dunes (Palanga).

Aprašė Reda Iršėnaitė

Suaugtinė dirvapintė

Albatrellus confluens (Alb. et Schwein.) Kotl. et Pouzar

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA DIRVAPINTINIAI (*ALBATRELLACEAE*)

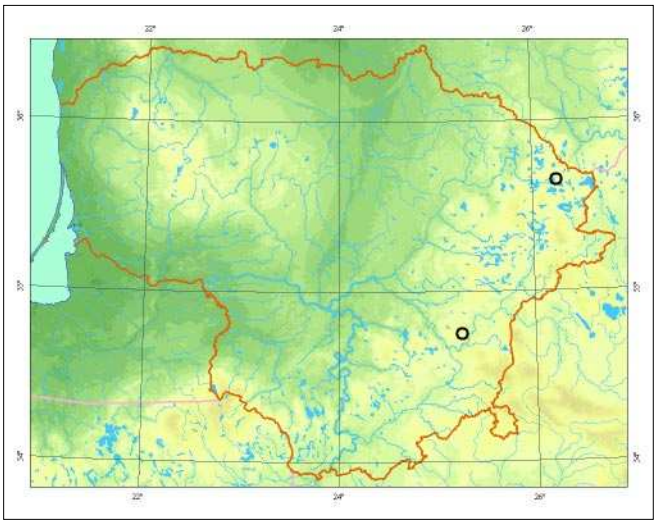
4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Cirkumborealinė subkontinentinio paplitimo rūšis, aptinkama spygliuočių miškų ekosistemose. Nerasta Portugalijoje, Anglijoje, Danijoje, Vakarų Prancūzijoje, Belgijoje, Šiaurės Vakarų Vokietijoje ir vakarinėse Skandinavijos pakrantėse.
Lietuvoje rasta rytinėje ir pietrytinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Simbiotrofas. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga vėlyvą vasarą ir rudenį. Dažniausiai auga grupėmis, po 6–12 vaisiakūnių. Kartais jie būna suaugę kepurėlėmis ar kotais. Kreminės spalvos su blyškiai raudonu atspalviu porų paviršius skiria šį grybą nuo eglynuose augančios avinės dirvapintės (*Albatrellus ovinus*), kurios vaisiakūnių porų paviršius paliestas ar pažeistas ryškiai pageltonuoja. Suaugtinė dirvapintė auga ant dirvožemio tarp samanų spygliuočių miškuose, rečiau ant papuvusių kelmų, dažniausiai po pušimis, kartais po eglėmis. Gana plačios ekologinės amplitudės grybas.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinomos 2 radavietės. Naujųjų Verkių apylinkėse (Vilniuje) grybas rastas kelerius metus iš eilės. Kita radavietė – Samavo ežero pakrantėje (Zarasų r.). Po 1956 m. daugiau nebuvo rastas.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Senų spygliuočių miškų, ypač pušynų, kirtimas ir negyvos medienos šalinimas, samanų dangos pažeidimai.

Informacijos šaltiniai

Gricius A., Matelis A., 1997: Afiloforiečiai (*Aphyllophorales*). – Lietuvos grybai, 6 (2). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

A rare species requiring more research. Two localities are known, found on three occassions in the south-eastern part of Lithuania near Verkiai (Vilnius). Not observed since 1956.

Aprašė Reda Iršėnaitė

Krokinis minkštenis

Hapalopilus croceus (Pers.) Donk, (sin. *Aurantioporus croceus* (Pers.) Murrill)

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA MINKŠTENINIAI (*HAPALOPILACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

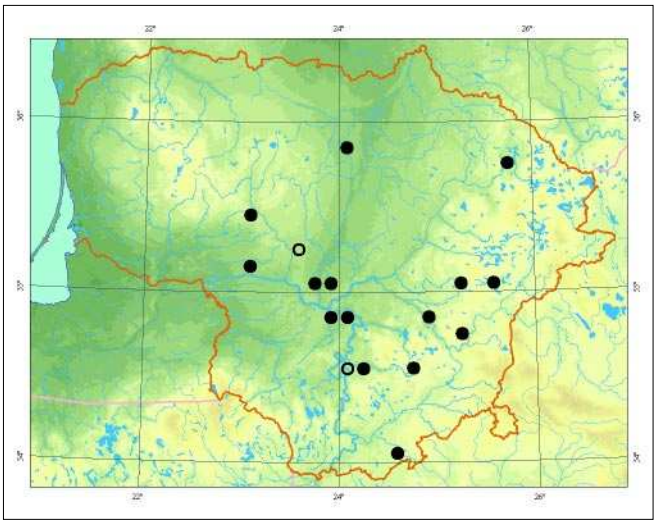
Paplitimas. Cirkummeridianinė rūšis vidutinių platumų zonoje. Europoje rūšies paplitimas sutampa su ąžuolo arealu, išskyrus šiaurinę jo ribą.
Lietuvoje daugiausia paplitusi pietryčių ir centrinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Parazitas, sukeliantis baltąjį gyvų medžių kamienų šerdies puvinį. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga vasarą ar ankstyvą rudenį, stambūs, ryškios oranžinės spalvos. Auga ant senų stambių ąžuolų, dažniausiai gana aukštai nuo žemės, kartais ant virtuolių ar stuobrių senuose plačialapių miškuose ir parkuose. Termofilinė rūšis.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinoma 21 radavietė su ypač gausiomis populiacijomis Punios šile (Alytaus r.), Kauno ąžuolyne (Kaune) ir Gojaus miške (Prienų r.).

Dariaus Stončiaus nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Brandžių ąžuolų kirtimas, taip pat senų, pažeistų ąžuolų ar jų virtuolių, stuobrių ir kelmų šalinimas iš parkų ir miškų.

Informacijos šaltiniai

Gricius A., Matelis A., 1997: Afiloforiečiai (*Aphyllophorales*). – Lietuvos grybai, 6 (2). – Vilnius.
Sunhede S., Vasiliauskas R., 2003: Hotade tickor på ek i Litauen. – Svensk Botanisk Tidskrift, 97 (5): 252–265.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

A rare species. Mostly distributed in the southeastern and central parts of Lithuania. 21 localities are known with the largest populations in Punia forest (Alytus district), Kaunas oak forest (Kaunas) and Gojus forest (Pienai district).

Aprašė Reda Iršėnaitė

Auksaspalvis minkštenis

Hapalopilus salmonicolor (Berk. et M. A. Curtis) Pouzar

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA MINKŠTENINIAI (*HAPALOPILACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

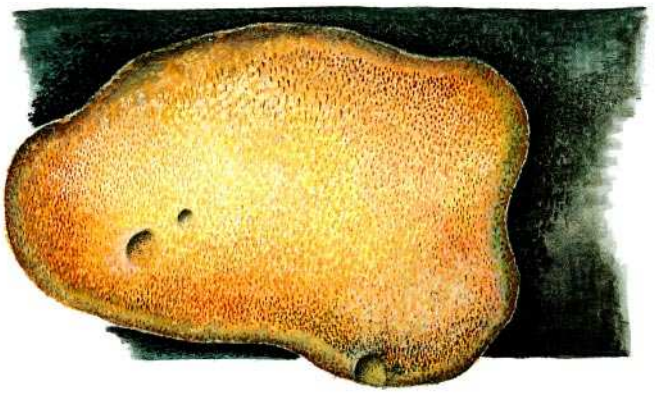
Paplitimas. Cirkumborealinėje Azijoje iki pietinės JAV dalies. Plačiai paplitusi rūšis, bet reta Europoje, spygliuočių miškuose. Aptinkama nuo Šiaurės Norvegijos iki Vidurželio regiono.
Rasta vakarinėje Lietuvoje dalyje.

Biologija ir ekologija. Saprotrofas, sukeliantis baltąjį medienos puvinį. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga rudenį. Grybo vaisiakūniai gerai pastebimi dėl ryškiai oranžinės spalvos. Auga dažniausiai ant stambių pušų, rečiau ant eglių virtuolių. Kartais randamas ir ant apdirbtos medienos. Panašus į *Postia placenta*, kurio vaisiakūniai rausvos spalvos.

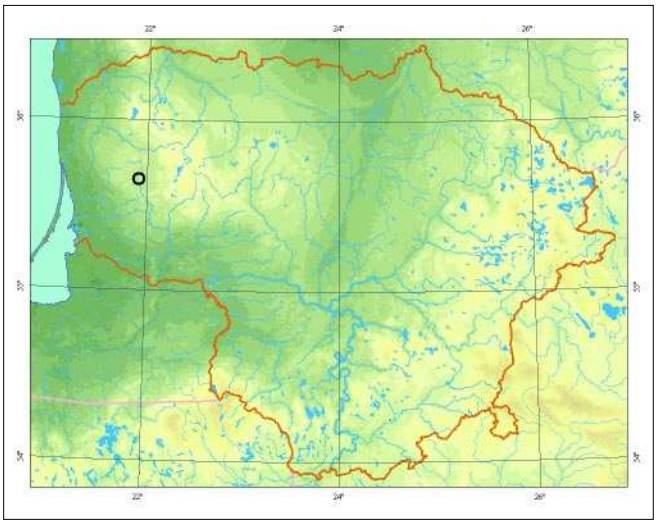
Populiacijų gausumas. Lietuvoje 1 kartą rastas ant eglės virtuolio Rietavo apylinkėse (Plungės r.) 1963 m.

Grėsmės ir apsauga. Senų pušų ir eglių kirtimas ir stambių jų virtuolių šalinimas iš miško.

Informacijos šaltiniai
Gricius A., Matelis A., 1997: Afiloforiečiai (*Aphyllophorales*). – Lietuvos grybai, 6 (2). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Linos Jasiukonytės piešinys

Summary
An endangered species. Only one locality is known in the Rietavas region (Plungė district), in the western part of Lithuania, not found since 1963.

Aprašė Reda Iršėnaitė

Putlioji odapintė

Spongipellis spumeus (Sowerby) Pat.

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA MINKŠTENINIAI (*HAPALOPILACEAE*)

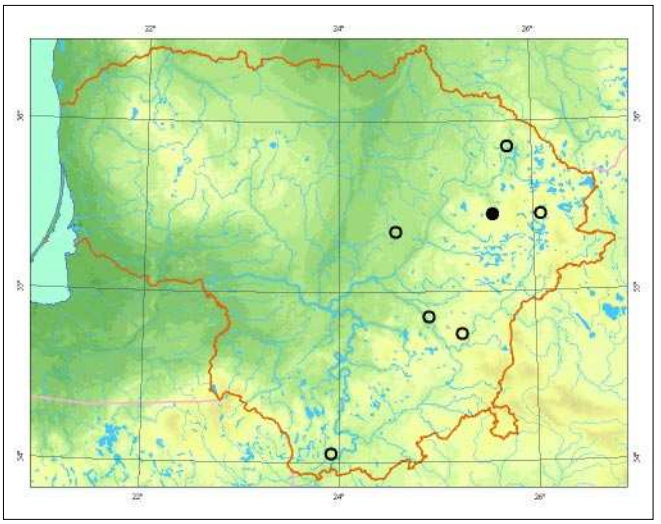
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Cirkumpoliarinė šiaurinėje vidutinių platumų zonoje. Paplitusi visoje Europoje, Skandinavijoje aptinkama iki ąžuolo arealo ribos.
Lietuvoje rasta rytinėje, centrinėje, pietrytinėje ir pietinėje dalyse.

Biologija ir ekologija. Parazitas, kartais saprotrofas, sukeliantis baltąjį medienos puvinį. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga vasarą ir rudenį. Lietuvoje dažniausiai auga ant gyvų guobų ir drebulių, klevų ir uosių, kartais ant jų virtuolių, parkuose, alėjose ir miškuose. Vaisiakūniai išauga ant kamieno ar mažose drevėse.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinomos 8 radavietės. Pastaruoju metu grybas rasta Ąžuolijos miške (Utenos r.). Visos kitos radavietės aptiktos iki 1991 m.: Druskininkų apylinkėse (Druskininkų sav.), Meldučių kaimo apylinkėse (Rokiškio r.), Seveikių miške (Ukmergės r.), Minčios girioje (Utenos r.), Dūkštų miške (Vilniaus r.), Verkių ir Žaliųjų ežerų apylinkėse (Vilniuje).

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Medžių kirtimas ir negyvos medienos šalinimas, ypač senų sergančių ar nudžiūvusių medžių šalinimas iš parkų ir pakelės alėjų.

Informacijos šaltiniai

Gricius A., Matelis A., 1997: Afiloforiečiai (*Aphyllophorales*). – Lietuvos grybai, 6 (2). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

A rare species. Eight localities are known. Mostly found on aspens and elms.

Aprašė Reda Iršėnaitė

Rausvoji pintainė

Fomitopsis rosea (Alb. et Schwein.) P. Karst.

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA PINTAININIAI (*FOMITOPSIDACEAE*)

3 (R) kategorija

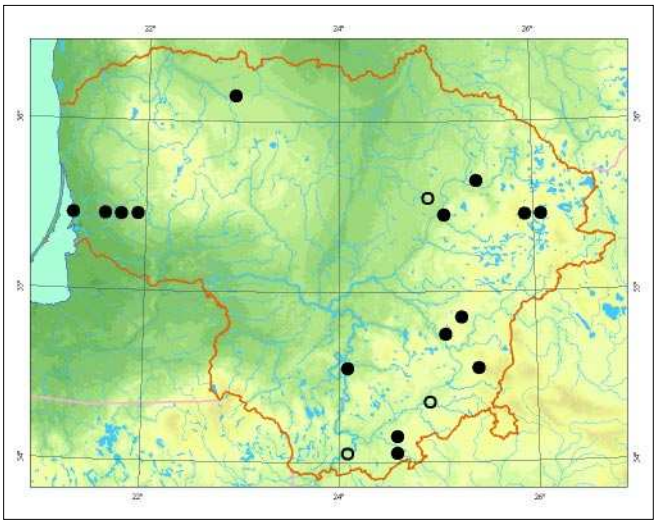
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Cirkumborealinė rūšis šiaurės spygliuočių miškuose iki rytinės Šiaurės Amerikos dalies. Europos žemyninėje dalyje paplitusi borealiniuose eglynuose, centrinėje Europoje — kalnuose.
Lietuvoje paplitusi vakarinėje, rytinėje, pietrytinėje ir pietinėje dalyse.

Biologija ir ekologija. Saprotrofas, sukeliantis rudąjį medienos puvinį. Vaisiakūniai daugiamečiai, jų šviesiai rožinės spalvos porų paviršius sudaro ryškų kontrastą su tamsiu neišraiškingu kepurėlės paviršiumi. Panašūs į mažus raudonkraštės pintainės (*Fomitopsis pinicola*) vaisiakūnius, bet šiems nėra būdinga rožinė spalva. Auga ant stambių, vidutinio suirimo stadijos eglių virtuolių, senuose eglynuose, kuriuose gausu negyvos medienos. Vaisiakūniai dažniausiai išauga virtuolio šoninėje dalyje. Kartais auga ir ant apdirbtos medienos: rastų ar pastolių. Augavietėje, kurioje gausu vaisiakūnių, jų galima rasti ir ant kitų medžių — pušų, drebulių ar beržų virtuolių.

Žydrūno Preikšos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinoma 18 radaviečių su ypač gausiomis populiacijomis Punios šile (Alytaus r.), Minčios ir Ažvinčių giriose (Utenos, Ignalinos r.).

Grėsmės ir apsauga. Negyvos eglių medienos šalinimas iš miškų, senų eglynų kirtimas ir jų sausinimas.

Informacijos šaltiniai

Gricius A., Matelis A., 1997: Afiloforiečiai (*Aphyllophorales*). — Lietuvos grybai, 6 (2). — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

A rare species. 18 localities are known with the largest populations in Punia forest (Alytus district) and Minčia-Ažvinčiai forest (Utena, Ignalina districts).

Aprašė Reda Iršėnaitė

Ąžuolinis pintenis

Piptoporus quercinus (Schrad.) P. Karst.

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA PINTAININIAI (*FOMITOPSIDACEAE*)

1 (E) kategorija

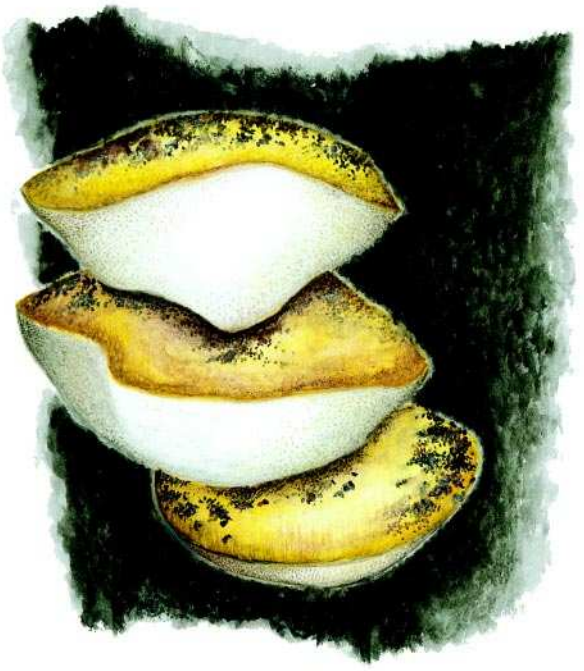
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2005 m.

Paplitimas. Plačiai paplitusi rūšis, bet reta visoje Europoje. Azijoje aptinkama rytuose, iki Japonijos. Lietuvoje rasta pietinėje dalyje.

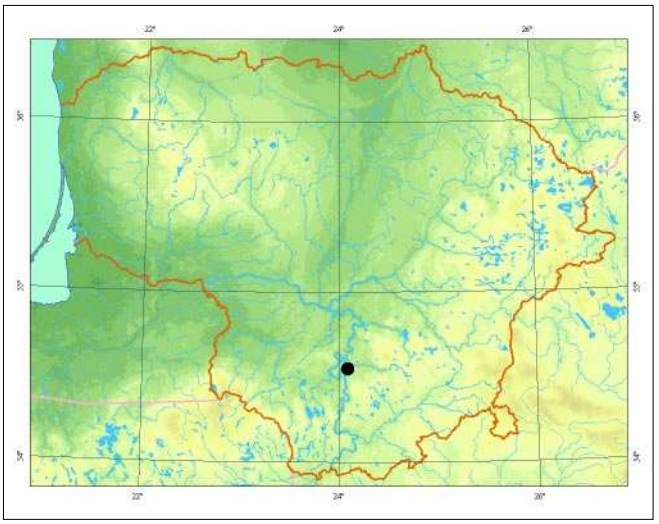
Biologija ir ekologija. Parazitas, sukeliantis rudąjį gyvų medžių kamienų puvinį. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga vasarą ir rudenį. Auga tik ant senų stambių ąžuolų, dažniausiai arti nuo žemės, plačialapių miškuose ir parkuose. Mėgsta atviras augavietes. Kartais išauga ant ąžuolų virtuolių ar stuobrių. Pietų Europoje randamas ir ant kaštonų.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinoma 1 radavietė Punios šile (Alytaus r.).

Grėsmės ir apsauga. Brandžių ąžuolų kirtimas; senų, pažeistų ąžuolų ar jų virtuolių, stuobrių ir kelmų šalinimas iš parkų ir miškų.

Linos Jasiukonytės piešinys

Informacijos šaltiniai
Sunhede S., Vasiliauskas R., 2003: Hotade tickor på ek i Litauen. — Svensk Botanisk Tidskrift, 97 (5): 252—265.

Summary
An endangered species. One locality is known in the Punia forest (Alytus district).

Aprašė Reda Iršėnaitė

Tikrinis blizgutis

Ganoderma lucidum (Curtis) P. Karst.

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA BLIZGUTINIAI (*GANODERMATACEAE*)

3 (R) kategorija

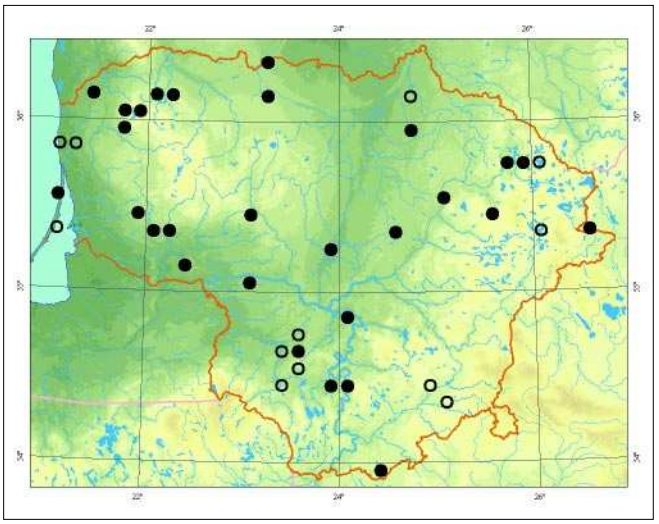
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Cirkumpoliarinė rūšis ir galbūt paplitusi visuose žemynuose, tačiau paplitimas atogrąžose nėra aiškus.
Aptinkama visoje Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Saprotrofas, kartais parazitas, sukeliantis baltąjį lapuočių ir spygliuočių medžių šaknų ir šaknies kaklelio puvinį. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga vasarą ir rudenį, ilgai išlieka nesuirę. Auga ant įvairių lapuočių ir spygliuočių medžių kamienų, kelmų, stuobrių. Lietuvoje, kaip ir Šiaurės Europoje, dažniausiai išauga ant juodalksnių ir eglių, o Vidurio ir Pietų Europoje dažnas ant ąžuolų.

Dariaus Norkūno nuotrauka

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinoma per 40 radaviečių. Dažniausiai randamas toje pačioje vietoje kelerius metus iš eilės. Gausesnė populiacija Žemaitijos nacionalinio parko Beržoro, Platelių, Skroblės ir Stirbaičių girininkijose (Plungės r.).

Grėsmės ir apsauga. Senų juodalksnių ar kitų lapuočių medžių kirtimas. Negyvos medienos šalinimas.

Informacijos šaltiniai

Gricius A., Matelis A., 1997: Afiloforiečiai (*Aphyllophorales*). – Lietuvos grybai, 6 (2). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

A rare species. Found all over Lithuania in more than 40 localities, mostly found in the same locations several years in a row.

Aprašė Reda Iršėnaitė

Dvisluoksnis vingiaporis

Abortiporus biennis (Bull.) Singer

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA VĖDUOKLINIAI (*MERIPILACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2005 m.

Paplitimas. Paplitusi visuose žemynuose. Europoje neaptikta Suomijoje.
Lietuvoje rūšis rasta vakarinėje, šiaurinėje, centrinėje ir rytinėje dalyse.

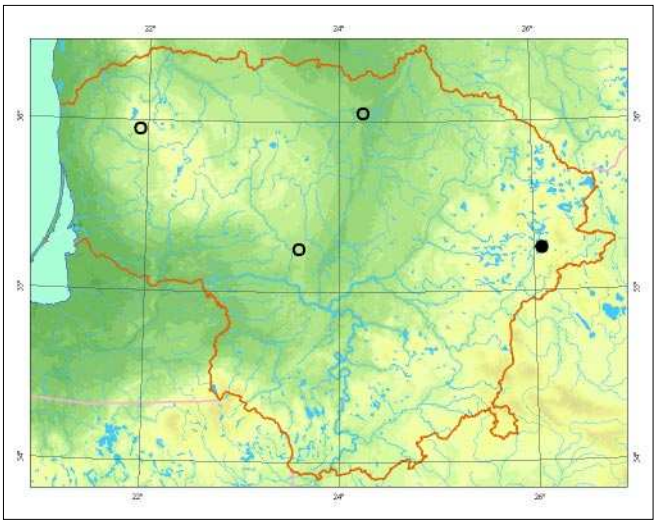
Biologija ir ekologija. Saprotrofas, sukeliantis baltąjį medienos puvinį. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga vėlyvą vasarą ir rudenį. Priklausomai nuo augimo sąlygų įgyja labai įvairias formas: būna kotuoti, bekočiai; apskritomis, piltuvėlio ar kastuvo formos kepurėlėmis; čerpiški. Auga ant lapuočių (ąžuolų, liepų, uosių) medienos ir dirvožemiu apneštų negyvų šaknų, virtuolių, taip pat ant lapuočių kamienų, kelmų pamate arba ant žemės, kurioje yra medienos atliekų. Dažnai randamas parkuose ar lapuočių miškuose.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinomos 4 radavietės. Dvi radavietės buvo Joniškėlio ir Plungės parkuose, viena – Svilių miške (Kėdainių r.). Jos aptiktos iki 1965 m. Viena radavietė Antanų miške (Švenčionių r.) aptikta 2001 m.

Grėsmės ir apsauga. Senų lapuočių medžių kirtimas miškuose ir parkuose, negyvos medienos šalinimas.

Linos Jasiukonytės piešinys

Informacijos šaltiniai
Gricius A., Matelis A., 1997: Afiloforiečiai (*Aphyllophorales*). – Lietuvos grybai, 6 (2). – Vilnius.
Herbariumas: BILAS.

Summary
A rare species. Four localities are known in deciduous forests and parks.

Aprašė Reda Iršėnaitė

Kuokštinė grifolė

Grifola frondosa (Dicks.) Gray

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA VĖDUOKLINIAI (*MERIPILACEAE*)

3 (R) kategorija

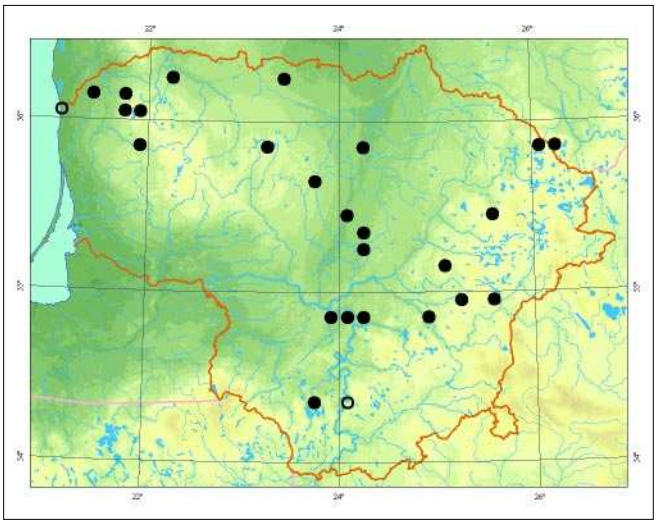
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Cirkumpoliarinė šiauriniame pusrutulyje. Paplitusi, bet reta rūšis visoje Europoje.
Lietuvoje daugiausia paplitusi šiaurvakarinėje, centrinėje ir pietrytinėje dalyse.

Biologija ir ekologija. Parazitas, sukeliantis baltąjį medienos puvinį. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga vėlyvą vasarą ir rudenį. Minkštas, mėsingas, kuokšto formos vaisiakūnis, nuo kurio bendro koto atsišakoja daugybė šoninių šakelių plokščiomis kepurėlėmis, gali užaugti iki 50 cm skersmens. Auga senų stambių ąžuolų kamienų pašaknėse ar kiek toliau nuo kamienų – ant šaknų, kartais prie kelmų. Randamas ąžuolynuose, pievose su senais ąžuolais ir parkuose. Lietuvoje rastas augantis tik ant ąžuolų, kitose Europos šalyse

Dariaus Norkūno nuotrauka

kartais aptinkamas ir ant kitų lapuočių. Panašus į šakotąją skylėtbudę (*Polyporus umbellatus*), kurios kuokšto pavidalo vaisiakūnio kiekvienos šakutės gale yra nedidelė skėtiška kepurėlė.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinomos 33 radavietės su ypač gausiomis populiacijomis Punios šile (Alytaus r.), Kauno ąžuolyne (Kaune), Žemaitijos nacionaliniame parke (Plungės r.) ir Dūkštų apylinkėse (Vilniaus r.).

Grėsmės ir apsauga. Senų ąžuolų kirtimas ir negyvos medienos šalinimas iš miškų ir parkų.

Informacijos šaltiniai

Gricius A., Matelis A., 1997: Afiloforiečiai (*Aphyllophorales*). – Lietuvos grybai, 6 (2). – Vilnius.
Sunhede S., Vasiliauskas R., 2003: Hotade tickor på ek i Litauen. – Svensk Botanisk Tidskrift, 97 (5): 252–265.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

A rare species. 33 localities are known, with the largest populations in Punia forest (Alytus district), Kaunas oak forest (Kaunas), Žemaitija NP (Plungė) and the Dūkštos environs (Vilnius district).

Aprašė Reda Iršėnaitė

Švytruojančioji minkštapintė

Physisporinus vitreus (Pers.) P. Karst.

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA VĖDUOKLINIAI (*MERIPILACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Plačiai paplitusi Pietų ir Vidurio Europos miškų regionuose, bet nežinoma už šiaurinės ąžuolo paplitimo ribos.
Lietuvoje rasta pietvakarinėje, centrinėje ir pietinėje dalyse.

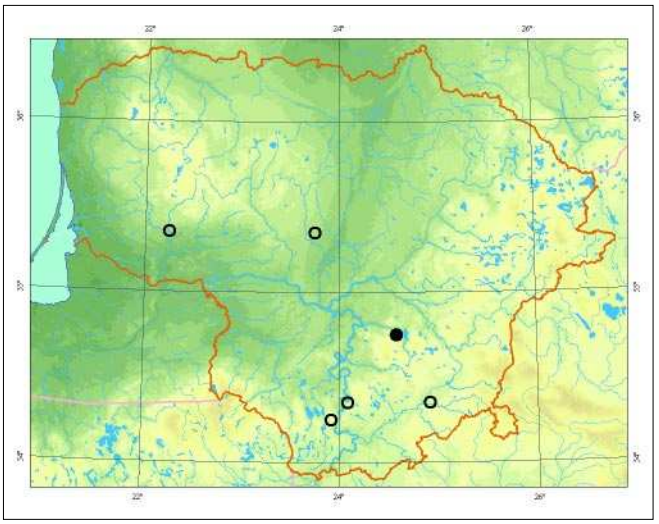
Biologija ir ekologija. Saprotrofas, sukeliantis baltąjį medienos puvinį. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga vasarą ir rudenį. Auga ant lapuočių (juodalksnių, skroblų, beržų) ir spygliuočių negyvos medienos: virtuolių, stuobrių, kelmų, kartais ir ant miško paklotės.

Populiacijos gausumas. Žinomos 7 radavietės, iš kurių tik 2 Jagelonių girininkijoje (Elektrėnų sav.) ir Dusetų miške (Rokiškio r.) aptiktos neseniai, visos kitos – iki 1967 m.

Grėsmės ir apsauga. Lapuočių medžių kirtimas, negyvos medienos šalinimas iš miškų.

Linos Jasiukonytės piešinys

Informacijos šaltiniai
Gricius A., Matelis A., 1997: Afiloforiečiai (*Aphyllophorales*). – Lietuvos grybai, 6 (2). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
A rare species requiring more research. Seven localities are known. Mostly found on black alder.

Aprašė Reda Iršėnaitė

Plunksninis raukšliagrybis

Phlebia centrifuga P. Karst

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA LAPIELAIŽINIAI (*MERULIACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2003 m.

Paplitimas. Cirkumborealinė rūšis šiaurės spygliuočių miškuose iki rytinės Šiaurės Amerikos dalies. Europos žemyninėje dalyje paplitusi borealiniuose eglynuose, Vidurio Europoje – kalnuose.
Lietuvoje aptinkama pietinėje, rytinėje ir pietvakarinėje dalyse.

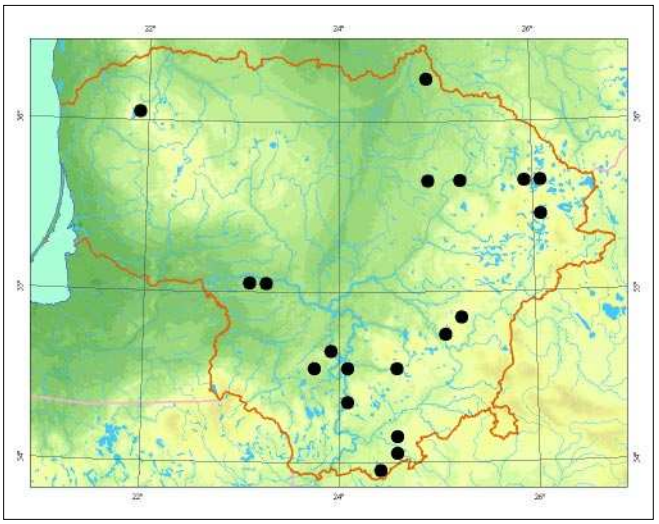
Biologija ir ekologija. Saprotrofas, sukeliantis baltąjį medienos puvinį. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga vėlyvą rudenį, kartais – pavasarį. Auga ant stambių, vidutinio suirimo stadijos eglių virtuolių senuose eglynuose, kuriuose daug negyvos medienos. Vaisiakūniai dažniausiai išauga virtuolio šoninėje dalyje, ant žievės.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinoma 20 radaviečių su ypač gausiomis populiacijomis Punios šile (Alytaus r.), Minčios ir Ažvinčių giriose (Utenos, Ignalinos r.).

Grėsmės ir apsauga. Negyvos eglių medienos šalinimas iš miškų, senų eglynų kirtimas ir jų sausinimas.

Žydrūno Preikšos nuotrauka

Informacijos šaltiniai
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
A rare species. 20 localities are known with abundant populations in Punia forest (Alytus district) and Minčia-Ažvinčiai forest (Utena, Ignalina district).

Aprašė Reda Iršėnaitė

Lazdyninis kelmenis

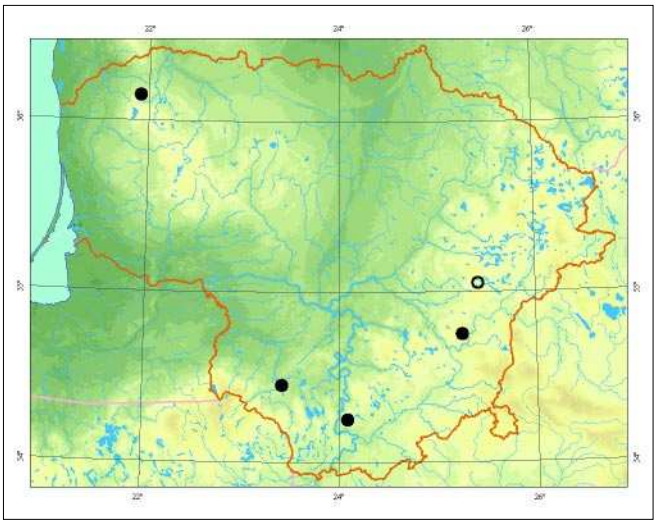
Dichomitus campestris (Quél.) Domański et Orl

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA KEMPININIAI (*POLYPORACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2005 m.

Paplitimas. Žemyninio paplitimo rūšis, retesnė vakarinėse Skandinavijos pakrantėse. Rytinis paplitimas Rusijoje nežinomas, o Šiaurės Amerikoje žinoma tik keliose valstijose.
Lietuvoje rūšis rasta vakarinėje, pietinėje ir pietrytinėje dalyse.

Biologija ir ekologija. Saprotrofas, sukeliantis baltąjį medienos puvinį. Vaisiakūniai vienmečiai, kartais daugiamečiai, išauga vasarą. Randamas grynuose, šviesiuose, senuose lazdynų medynuose. Dažniausiai auga ant senų lazdynų negyvų, stambių, dar stovinčių stuobrių, kartais randamas ant juodalksnių. Kitose Europos šalyse auga ir ant bukų, guobų, uosių ar skroblų.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinomos 6 radavietės su negausiomis populiacijomis, po 1–2 vaisiakūnius: Žuvinto rezervate (Alytaus r.), Dubingių apylinkėse (Molėtų r.), Subartonių miške (Varėnos r.), Kryžiokų miške (Vilniuje), prie Mačiūkų (Skuodo r.) ir Netiesų (Varėnos r.) kaimų.

Grėsmės ir apsauga. Senų, stambių lazdynų krūmų kirtimas, taip pat negyvos medienos šalinimas.

Informacijos šaltiniai
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
A vulnerable species. Six localities are known, with small populations in the western, southern and south-eastern parts of Lithuania.

Aprašė Reda Iršėnaitė

Trogo virvuotė

Funalia trogii (Berk. in Trog) Bondartsev et Singer

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA KEMPININIAI (*POLYPORACEAE*)

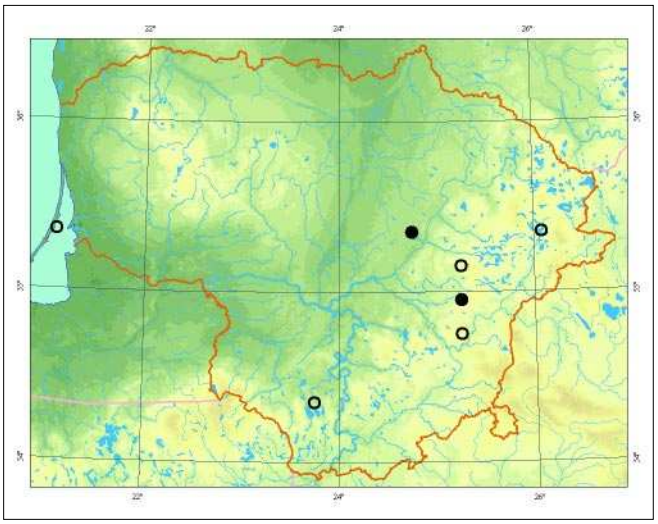
2 (V) kategorija

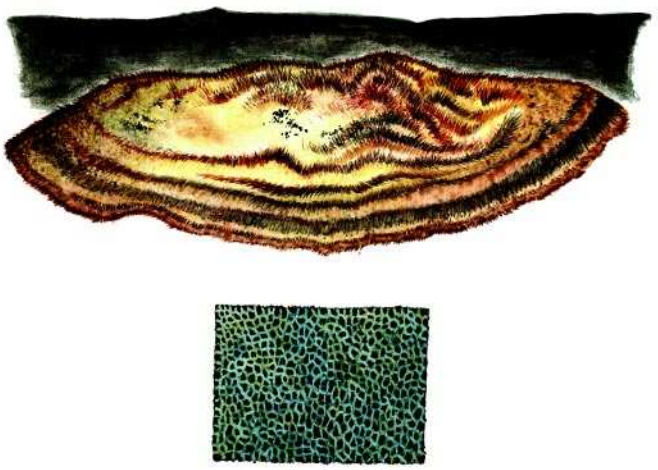
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Cirkumpoliarinė iki Šiaurės Amerikos. Plačiai paplitusi Vidurio ir Pietų Europoje, retai aptinkama pietinėje Skandinavijos dalyje, nerasta Jungtinėje Karalystėje ir Danijoje. Dažna Sibire, didžiojoje Šiaurės Amerikos dalyje.
Lietuvoje daugiausia aptikta pietrytinėje dalyje, po 1 radavietę – vakarinėje ir pietinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Saprotrofas, sukeliantis baltąjį medienos puvinį. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga vasarą ir rudenį. Dažniausiai auga ant drebulių, kartais ir ant kitų lapuočių (uosių, ąžuolų) virtuolių ir stambių šakų. Labai retai išauga ant gyvų medžių. Randamas senuose lapuočių ir mišriuose miškuose, kartais ant lapuočių virtuolių jaunuose medynuose, šalia kurių yra brandžių medynų. Vaisiakūniai forma primena rudąją virvuotę (*F. gallica*), kurios porų paviršius tamsesnis (rudas).

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinomos 8 radavietės. Dabartiniu metu grybas aptiktas tik Pašilių ir Glitiškių girininkijose (Ukmergės r.). Iki 1980 m. kelis kartus buvo rastas Žaliųjų ežerų apylinkėse (Vilniuje) ir Nidos, Preilos apylinkėse (Neringoje).

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Negyvos medienos šalinimas, senų drebulių ar kitų lapuočių medžių kirtimas.

Informacijos šaltiniai

Gricius A., Matelis A., 1997: Afiloforiečiai (*Aphyllophorales*). – Lietuvos grybai, 6 (2). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

A vulnerable species. Mostly distributed in the south-eastern part of Lithuania. Eight localities were known, with only two current localities in Pašiliai and Glitiškės forests (Ukmergės district).

Aprašė Reda Iršėnaitė

Kvapusis skiautenis

Panus suavissimus (Fr.) Singer

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA KEMPININIAI (*POLYPORACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Visoje Europoje ir Azijoje.
Rūšis paplitusi visoje Lietuvoje.

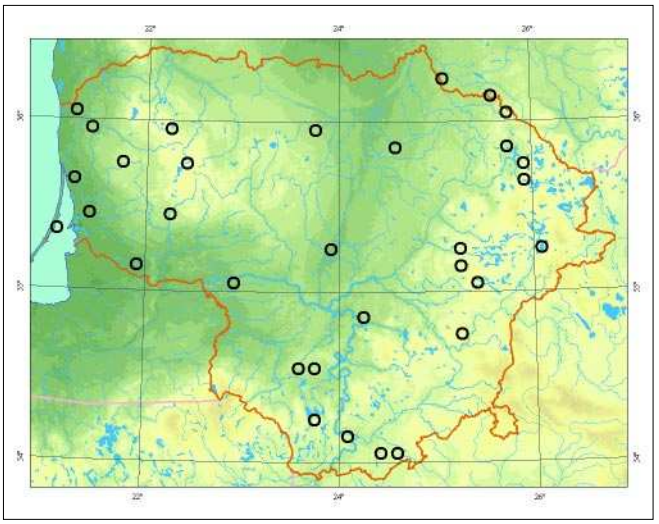
Biologija ir ekologija. Saprotrofas. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga vasarą ir rudenį. Jiems būdingas stiprus anyžių kvapas. Auga ant gluosnių sausų šakų, dažnai dar esančių medžio lajoje, virtuolių, stuobrių ir kelmų. Randamas miškuose, rečiau parkuose. Mėgsta drėgnas pavėsingas daubas, upių ir upelių pakrantes.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje žinomos 35 radavietės. Nuo 1972 m. grybas daugiau nebuvo rastas.

Grėsmės ir apsauga. Senų gluosnių kirtimas miškuose, parkuose ir negyvos medienos šalinimas.

Linos Jasiukonytės piešinys

Informacijos šaltiniai
Urbonas V., 1997: Kempiniečiai (*Polyporales*), žvynbaravykiečiai (*Strobilomycetales*), baravykiečiai (*Boletales*), guoteniečiai (*Hygrophorales*). – Lietuvos grybai, 8 (1). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
A rare species requiring more research. 35 localities are known, yet it has not been found since 1972.

Aprašė Reda Iršėnaitė

Vientisasis skylutis

Perenniporia medulla-panis (Jacq.) Donk

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA KEMPININIAI (*POLYPORACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2003 m.

Paplitimas. Paplitusi visuose žemynuose. Europoje iki šiaurinės ąžuolo paplitimo ribos.
Lietuvoje daugiausia aptinkama centrinėje, pietrytinėje ir vakarinėje dalyse.

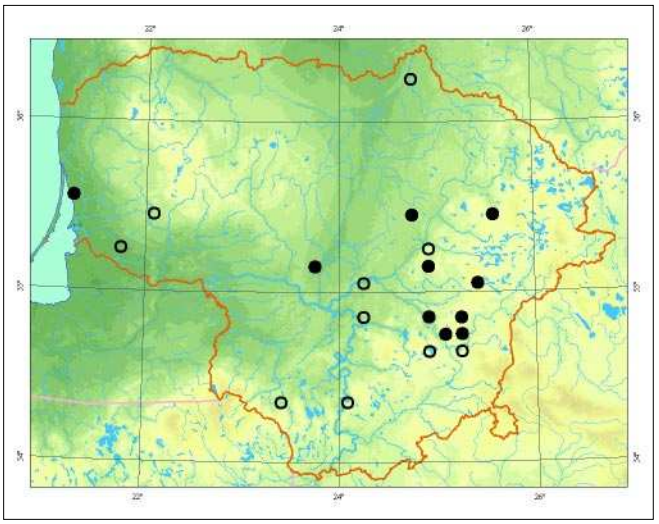
Biologija ir ekologija. Saprotrofas, sukeliantis baltąjį medienos puvinį. Vaisiakūniai daugiamečiai. Auga dažniausiai ant senų, stambių, dažnai jau be žievės ąžuolo kelmų, stuobrių ar gyvų kamienų drevėse, rečiau – ant virtuolių. Kitose Europos šalyse kartais randamas ir ant alksnių, uosių, bukų, liepų.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje žinomos 25 radavietės. Populiacijos negausios. Kelis kartus rastas Verkių apylinkėse (Vilniuje) ir Vidzgirio miške (Alytaus r.).

Grėsmės ir apsauga. Senų ąžuolų kirtimas, ypač virtuolių ir stuobrių šalinimas iš miškų. Medynų sudėties ir amžiaus struktūros keitimas.

Dariaus Stončiaus nuotrauka

Informacijos šaltiniai
Gricius A., Matelis A., 1997: Afiloforiečiai (*Aphyllophorales*). – Lietuvos grybai, 6 (2). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
A rare species. 25 localities are known. Populations are not abundant.

Aprašė Reda Iršėnaitė

Šakotoji skylėtbudė

Polyporus umbellatus (Pers.) Fr. (sin. *Dendropolyporus umbellatus* (Pers.) Jülich)

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA KEMPININIAI (*POLYPORACEAE*)

2 (V) kategorija

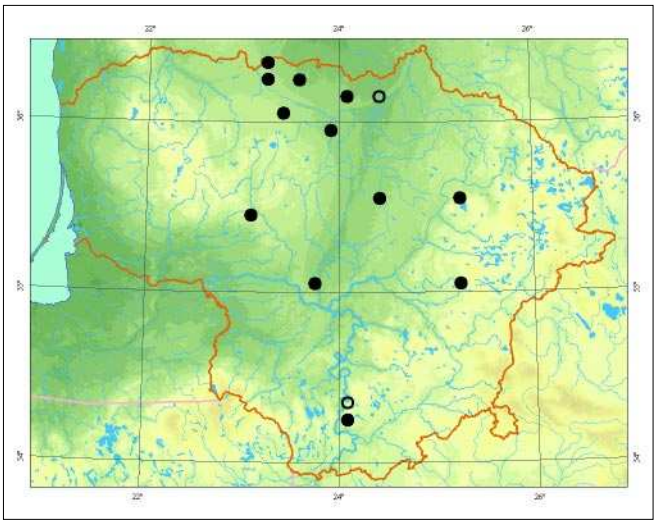
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Cirkumpoliarinė iki pietinės JAV dalies. Plačiai paplitusi rūšis, bet reta visame šiauriniame pusrutulyje.
Lietuvoje daugiausia paplitusi šiaurinėje ir centrinėje dalyse.

Biologija ir ekologija. Parazitas, sukeliantis baltąjį medienos puvinį. Vaisiakūniai vienmečiai, trumpaamžiai, išauga vasarą ir rudenį. Daugybė šakotų, gerai išsivysčiusių baltų kotų, kurių kiekvieno gale yra nedidelė skėtiška kepurėlė, suformuoja stambius (iki 50 cm skersmens) vaisiakūnius. Nuo šio grybo kuokštinė grifolė (*Grifola frondosa*) skiriasi nuo bendro koto atsišakojusiomis plokščiomis kepurėlėmis. Šakotoji skylėtbudė auga dažniausiai šalia ąžuolų, ant jų šaknų, kartais šalia kitų medžių — juodalksnių, beržų. Vaisiakūniai dirvožemyje suformuoja skleročius, kietus rutulio formos hifų darinius.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinoma 14 radaviečių. Gausesnės populiacijos yra Žagarės, Didmiškio ir Daunoravos miškuose (Joniškio r.).

Grėsmės ir apsauga. Senų ąžuolų kirtimas ir medynų struktūros keitimas. Dirvožemio ardymas.

Informacijos šaltiniai

Gricius A., Matelis A., 1997: Afiloforiečiai (*Aphyllophorales*). — Lietuvos grybai, 6 (2). — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

A vulnerable species. 14 localities are known. Mostly found near oaks.

Aprašė Reda Iršėnaitė

Tikroji raudonpintė

Pycnoporus cinnabarinus (Jacq.) Fr.

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA KEMPININIAI (*POLYPORACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

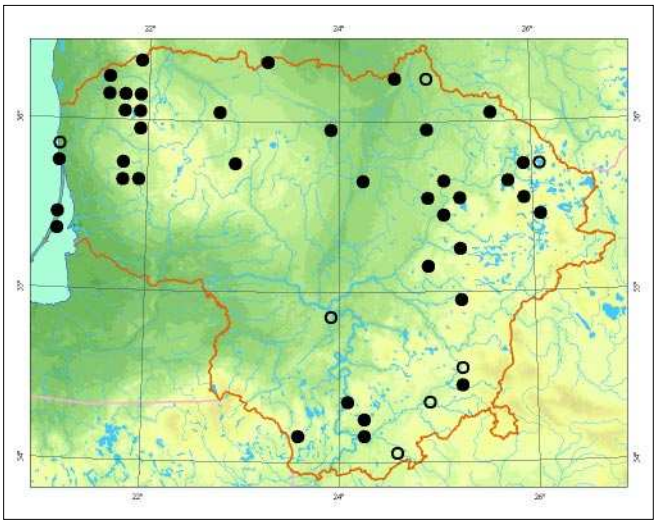
Paplitimas. Cirkumpoliarinė šiaurės vidutinių platumų zonoje. Europoje paplitusi iki pat šiaurės, retesnė vakarinėje Skandinavijos pakrantėje.
Lietuvoje daugiausia aptinkama vakarinėje, šiaurinėje ir rytinėje dalyse.

Biologija ir ekologija. Saprotrofas, sukeliantis baltąjį medienos puvinį. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga vasarą ir rudenį. Nedideli (iki 10 cm skersmens) vaisiakūniai išsiskiria ryškia oranžine spalva, kuri viršutinėje kepurėlės dalyje kiek šviesesnė. Auga ant lapuočių (beržų, lazdynų, alksnių, šermukšnių) negyvos medienos: virtuolių ir šakų. Mėgsta šviesias, šiltas vietas, kartais randamas jaunuolynuose.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje žinoma daugiau nei 60 radaviečių su ypač gausiomis populiacijomis Nidos ir Preilos apylinkėse (Neringoje), Pirčiupių apylinkėse (Varėnos r.), Žemaitijos nacionalinio parko Beržoro, Platelių, Stirbaičių girininkijose (Plungės r.).

Romualdo Barausko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Negyvos lapuočių medienos šalinimas.

Informacijos šaltiniai
Gricius A., Matelis A., 1997: Afiloforiečiai (*Aphyllophorales*). – Lietuvos grybai, 6 (2). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
A rare species requiring more research. Distributed in the western, northern and eastern parts of Lithuania, over 60 localities are known. Mostly found on birch, hazel and rowan.

Aprašė Reda Iršėnaitė

Skaisčioji raudonpintė

Pycnoporellus fulgens (Fr.) Donk

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA KEMPININIAI (*POLYPORACEAE*)

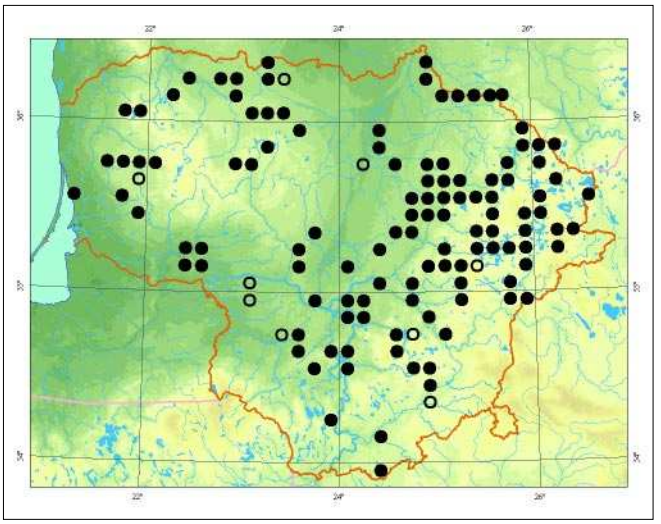
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Cirkumborealinė šiaurės spygliuočių miškuose iki rytinės Šiaurės Amerikos dalies. Europos žemyninėje dalyje paplitusi borealiniuose eglynuose, Vidurio Europoje – kalnuose.
Lietuvoje daugiausia aptinkama vakarinėje, pietinėje ir rytinėje dalyse.

Biologija ir ekologija. Saprotrofas, sukeliantis rudąjį medienos puvinį. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga rudenį ir kartais išsilaiko iki pavasario. Nedideli (iki 10 cm dydžio) vaisiakūniai išsiskiria ryškiai oranžine spalva. Auga ant stambių eglių virtuolių ir stuobrių, kurie jau būna gerokai suardyti raudonkraštės pintainės (*Fomitopsis pinicola*). Augavietėse, kuriose yra daug negyvos medienos, grybas kartais auga ir ant kitų medžių: pušų, juodalksnių, beržų.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinoma daugiau nei 140 radaviečių su ypač gausiomis populiacijomis: Punios šile (Alytaus r.), Viešvilės rezervate (Tauragės r.), Kurtuvėnų regioninio parko Kurtuvėnų ir Vainagių girininkijose (Kelmės r.), Žemaitijos nacionalinio parko Beržoro girininkijoje, Rietavo girininkijoje (Plungės r.).

Dariaus Norkūno nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Negyvos eglių medienos šalinimas iš miškų, senų eglynų kirtimas ir jų sausinimas.

Informacijos šaltiniai

Gricius A., Matelis A., 1997: Afiloforiečiai (*Aphyllophorales*). – Lietuvos grybai, 6 (2). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

A rare species. Mostly found in the western, southern and eastern parts of Lithuania. Over 140 localities are known.

Aprašė Reda Iršėnaitė

Karpotoji kempė

Trametes gibbosa (Pers.) Fr.

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA KEMPININIAI (*POLYPORACEAE*)

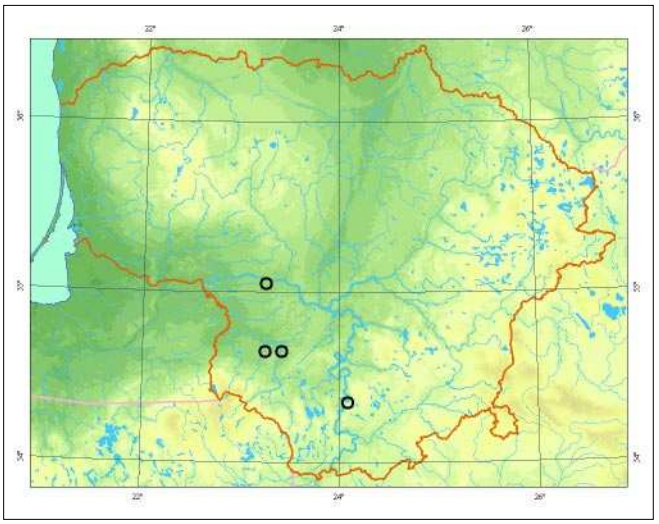
3 (R) kategorija

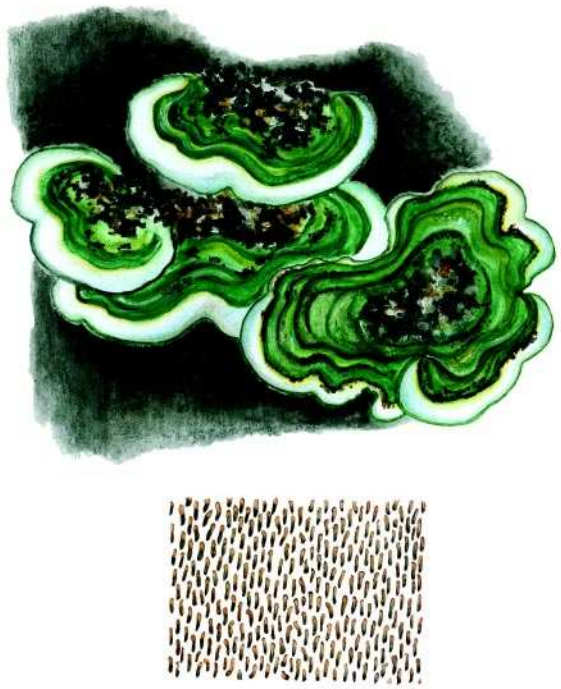
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Šiaurės Europoje paplitimas sutampa su buko arealu. Aptinkama Azijoje ir Japonijoje, nerasta Amerikoje.
Lietuvoje paplitimas sutampa su skroblo arealo riba.

Biologija ir ekologija. Saprotrofas, sukeliantis baltąjį medienos puvinį. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga rudenį. Auga lapuočių miškuose ant stambių virtuolių ir kelmų. Lietuvoje grybas rastas tik ant skroblo medienos, kitose Europos šalyse dažniausiai ant buko.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje žinomos 4 radavietės: Šunskų ir Gižų miškuose (Marijampolės r.), Plokščių apylinkėse (Šakių r.) ir Vidzgirio miške (Alytaus r.). Nuo 1968 m. grybas daugiau nebuvo rastas.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Negyvos medienos šalinimas, senų skroblų ar kitų lapuočių medžių kirtimas. Siejama su Lietuvoje arealo riboje esančiu skroblu.

Informacijos šaltiniai

Gricius A., Matelis A., 1997: Afiloforiečiai (*Aphyllophorales*). — Lietuvos grybai, 6 (2). — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

A rare species. Four localities are known in the soutwestern part of Lithuania. Found only on hornbeams, yet not since 1968.

Aprašė Reda Iršėnaitė

Kvapnioji kempė

Trametes suaveolens (L.) Fr.

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA KEMPININIAI (*POLYPORACEAE*)

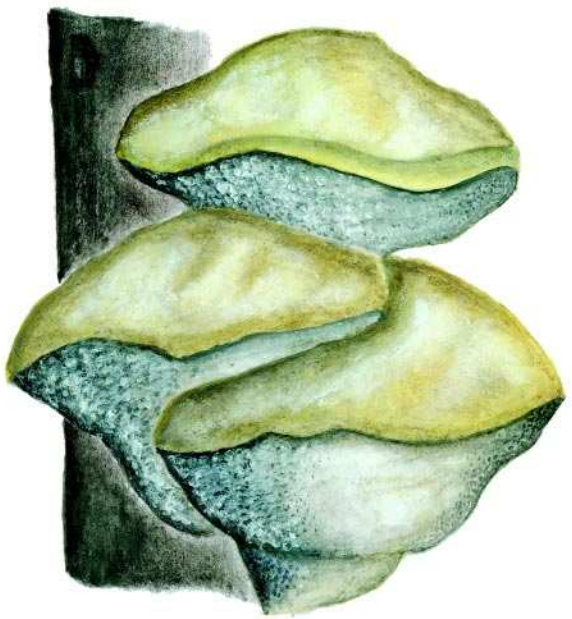
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

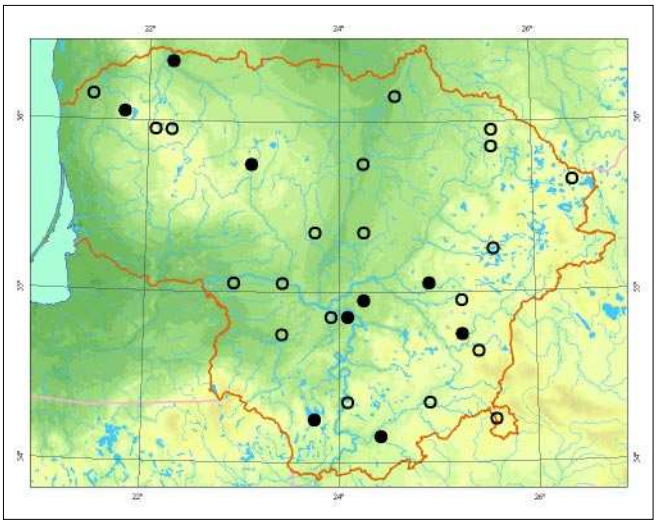
Paplitimas. Cirkumpoliarinė vidutinių platumų zonoje iki rytinės Šiaurės Amerikos dalies. Plačiai paplitusi Europoje iki pietinės Skandinavijos dalies.
Paplitusi visoje Lietuvoje, daugiausia prie upių ir ežerų.

Biologija ir ekologija. Parazitas, sukeliantis baltąjį medienos puvinį. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga rudenį. Švieži vaisiakūniai turi stiprų anyžių kvapą. Lietuvoje dažniausiai auga ant senų gluosnių, kartais ant šermukšnių ir drebulių, paupiuose, pakelėse, palaukėse, parkuose. Kitose šalyse auga ir ant guobų, uosių, drebulių, beržų.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinoma 31 radavietė. Po du tris kartus grybas rastas Verkių apylinkėse (Vilniuje), Stirbaičių girininkijoje (Plungės r.) ir Telšių apylinkėse (Telšių r.).

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Senų medžių kirtimas, ypač senų gluosnių, ir medienos šalinimas.

Informacijos šaltiniai

Gricius A., Matelis A., 1997: Afiloforiečiai (*Aphyllophorales*). – Lietuvos grybai, 6 (2). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

A rare species. 31 localities are known. Most sightings were prior to 1970, usually on willows.

Aprašė Reda Iršėnaitė

Raukšlius kopūstgalvis

Sparassis crispa (Wulfen) Fr.

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA KOPŪSTGALVINIAI (*SPARASSIDACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

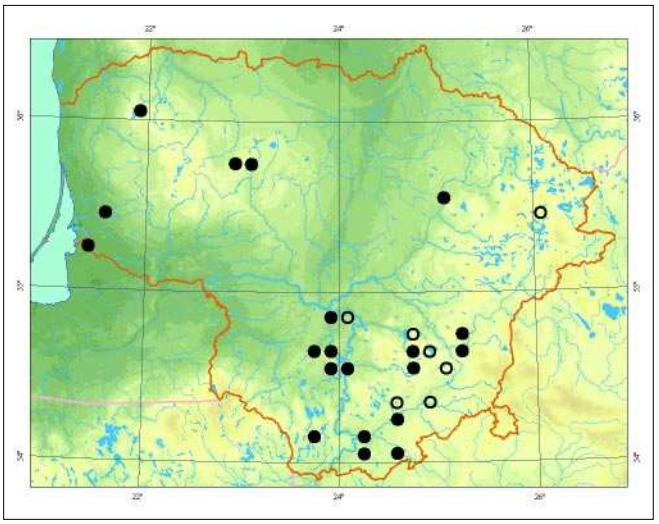
Paplitimas. Visoje Europoje ir Šiaurės Amerikoje. Lietuvoje rūšis daugiausia paplitusi pietinėje ir vakarinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Parazitas, sukeliantis rudąjį gyvų kamienų medienos puvinį. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga vėlyvą vasarą ir rudenį. Stambūs (10–40 cm skersmens) vaisiakūniai panašūs į koralą plokščiomis, tankiai išsidėsčiusiomis garbanotomis šakutėmis, atsišakojančiomis nuo bendro ištįsusio koto. Auga senų storų pušų kamienų pamatinėje dalyje ar šalia kamienų, ant negyvų ar mirštančių šaknų. Kartais išauga šalia stambių pušų kelmų. Grybas auga įvairiuose biotopuose, kuriuose yra senų stambių pušų, miškuose, parkuose ar kultūriniame kraštovaizdyje.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinoma daugiau nei 30 radaviečių. Kelis kartus grybas rastas Verkių ir Žaliųjų ežerų apylinkėse (Vilniuje), Kauno apylinkėse, Žemaitijos nacionaliniame parke (Plungės r.), Dzūkijos nacionaliniame parke.

Jono Augustausko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Senų pušynų kirtimas ir jų sukcesija į mišrų spygliuočių mišką tuo atveju, kai natūralūs miško gaisrai sausose pušynų augavietėse yra ilgą laiką kontroliuojami.

Informacijos šaltiniai

Mazelaitis J., 1976: Lietuvos TSR Afiloforiečių eilės grybai. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

A rare species. Over 30 localities are known, mostly in the southern and western parts of Lithuania.

Aprašė Reda Iršėnaitė

Rausvoji šeriapintė

Junghuhnia collabens (Fr.) Ryvarden

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA LAIBADYGLINIAI (*STECCHERINACEAE*)

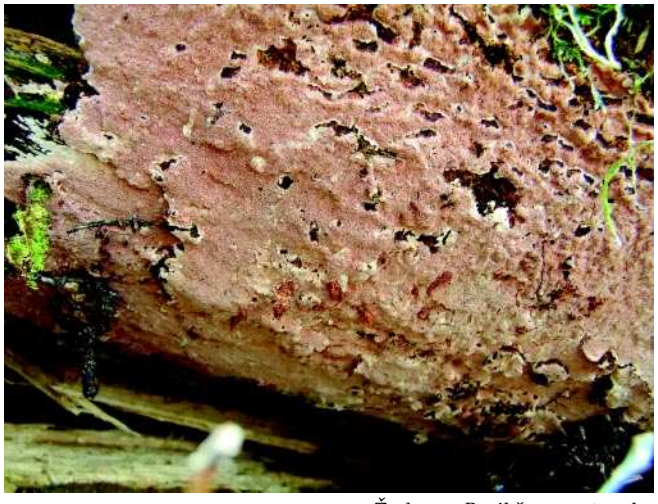
2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2005 m.

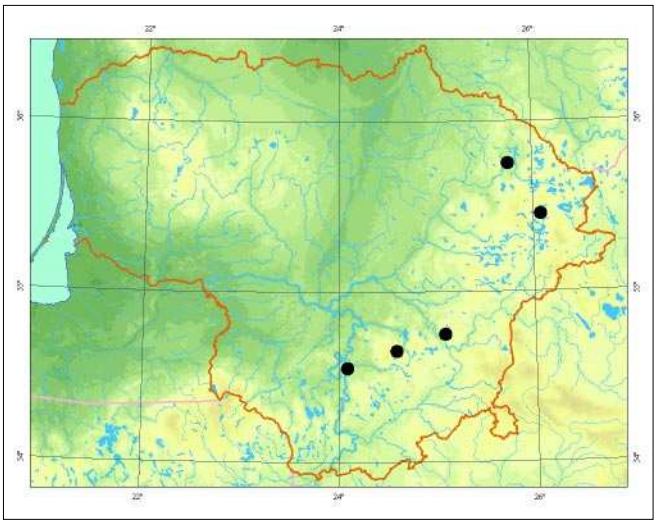
Paplitimas. Plačiai paplitusi žemyniniuose borealiniuose spygliuočių miškuose visoje Azijoje iki Šiaurės Amerikos.
Lietuvoje rasta rytinėje, pietrytinėje ir pietinėje dalyse.

Biologija ir ekologija. Saprotrofas, sukeliantis baltąjį medienos puvinį. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga rudenį. Auga ant gana stambių, gerokai suirusių, bet dar kietų eglės virtuolių. Mėgsta senus, drėgnus, įvairaus amžiaus ir ilgą laiką neliestus eglynus. Grybas dažniausiai plinta miceliu nuo vieno virtuolio iki kito ir vaisiakūnius išaugina tik ant tinkamai apipuvusio virtuolio.

Populiacijų gausumas. Žinomos 5 radavietės: Punios šile (Alytaus r.), Minčios girioje (Utenos r.), Dusetų girioje (Rokiškio r.), Jagelonių girininkijoje (Elektrėnų sav.) ir prie Saidės upelio (Trakų r.). Populiacijos negausios.

Žydrūno Preikšos nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Stambių eglės virtuolių šalinimas iš miško. Buveinių suskaidymas į mažesnius plotus atskiria grybą nuo tinkamo substrato.

Informacijos šaltiniai

Gricius A., Matelis A., 1997: Afiloforiečiai (*Aphyllophorales*). – Lietuvos grybai, 6 (2). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

A vulnerable species. Five localities are known. Populations are not abundant.

Aprašė Reda Iršėnaitė

Meškinis dantūnėlis

Lentinellus ursinus (Fr.) Kühner

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA AUSIADYGLIAI (*AURISCALPIACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Visuose žemynuose, bet gana reta. Lietuvoje paplitusi centrinėje ir pietinėje dalyje.

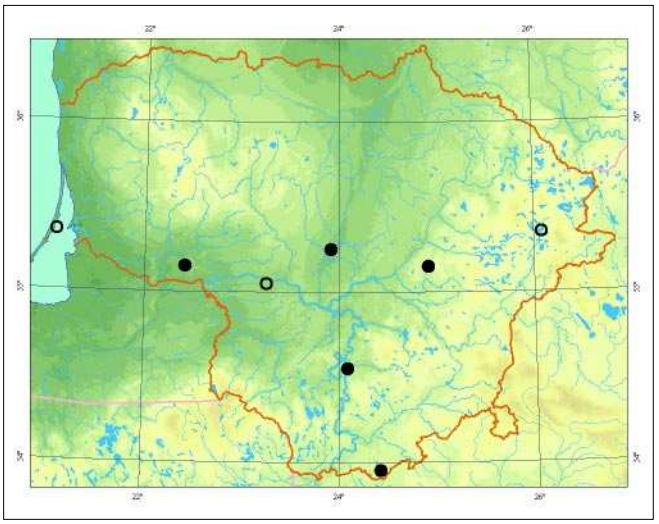
Biologija ir ekologija. Saprotrofas. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga rudenį. Auga ant lapuočių (beržų, drebulių, uosių) sutręšusių, dažnai jau samanomis apaugusių virtuolių, stuobrių ir kelmų. Panašus į trumpą kotą turintį lapinį dantūnėlį (*Lentinellus vulpinus*).

Populiacijos gausumas. Lietuvoje žinomos 9 radavietės. Gausesnės populiacijos Punios šile (Alytaus r.), Viešvilės valstybiniame rezervate ir Dzūkijos nacionalinio parko Musteikos rezervate (Varėnos r.).

Grėsmės ir apsauga. Senų lapuočių medžių, ypač drebulių ir beržų, kirtimas miškuose ir negyvos medienos šalinimas.

Vytauto Uselio nuotrauka

Informacijos šaltiniai

Urbonas V., 1997: Kempiniečiai (*Polyporales*), žvynbaravykiečiai (*Strobilomycetales*), baravykiečiai (*Boletales*), guoteniečiai (*Hygrophorales*). – Lietuvos grybai, 8 (1). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

A rare species requiring more research. Nine localities are known. Mostly found on birch.

Aprašė Reda Iršėnaitė

Lapinis dantūnėlis

Lentinellus vulpinus (Sowerby) Kühner et Maire

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA AUSIADYGLIAI (*AURISCALPIACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

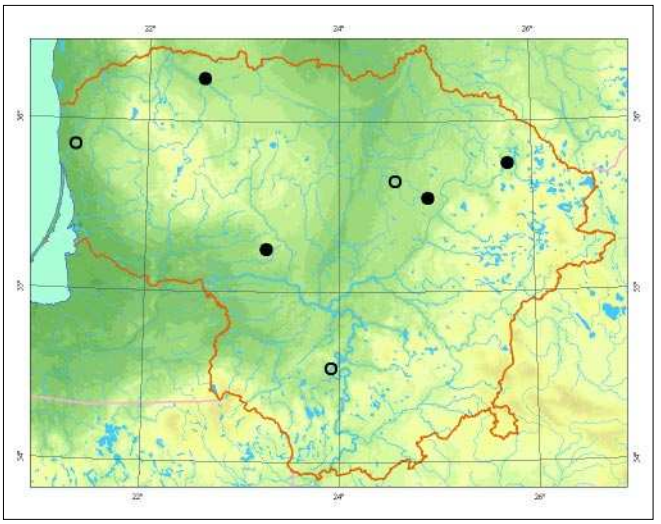
Paplitimas. Visoje Europoje ir Šiaurės Amerikoje. Lietuvoje rasta centrinėje, šiaurvakarinėje, šiaurrytinėje ir pietinėje dalyse.

Biologija ir ekologija. Saprotrofas, kartais parazitas. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga rudenį. Auga ant gyvų pažeistų medžių ar virtuolių, dažniausiai ant guobų, taip pat drebulių, beržų, bukų, šermukšnių lapuočių ir mišriuose miškuose, parkuose, alėjose. Vaisiakūniai auga aukštai ant kamienų ar ant stuobrių. Panašus į meškinį dantūnėlį (*Lentinellus ursinus*), kurio vaisiakūniai bekočiai.

Populiacijos gausumas. Žinomos 7 radavietės. Populiacijos negausios.

Vincento Urbono nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Senų lapuočių medžių kirtimas miškuose ir parkuose. Senų drebulių ir beržų iškirtimas mišriuose ir spygliuočių miškuose.

Informacijos šaltiniai

Urbonas V., 1997: Kempiniečiai (*Polyporales*), žvynbaravykiečiai (*Strobilomycetales*), baravykiečiai (*Boletales*), guoteniečiai (*Hygrophorales*). – Lietuvos grybai, 8 (1). – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

A rare species requiring more research. Seven localities are known. Mostly found on birch.

Aprašė Reda Iršėnaitė

Korališkasis trapiadyglis

Hericium coralloides (Scop.) Pers.

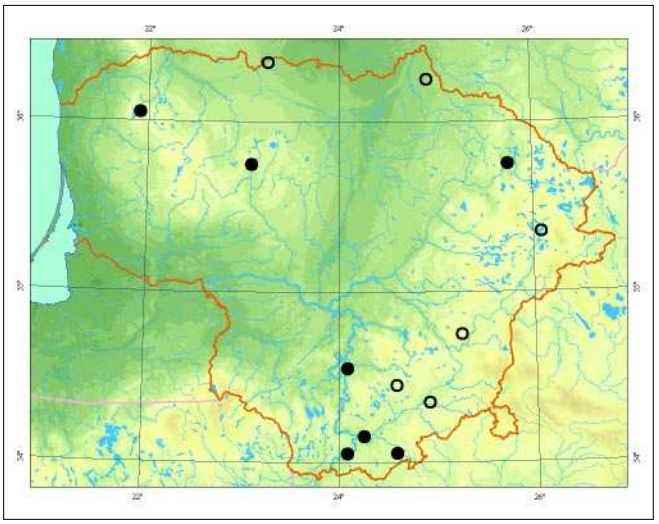
KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA TRAPIADYGLINIAI (*HERICIACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Plačiai paplitusi Europoje ir Šiaurės Amerikoje, bet gana reta rūšis.
Lietuvoje daugiausia aptinkama pietinėje ir rytinėje dalyje. Žinomos kelios radavietės šiaurinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Saprotrofas, sukeliantis baltąjį medienos puvinį. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga rudenį. Balti koralo formos vaisiakūniai kartais užauga iki 40 cm skersmens. Auga ant senų lapuočių medžių virtuolių, dažniausiai stipriai suardytų kitų grybų, prisisunkusių vandens ir jau atšokusia žieve. Būdingos augavietės — drėgni lapuočių ir mišrūs miškai su gausiu negyvos medienos kiekiu. Pirmenybę teikia beržų virtuoliams, bet randamas ir ant drebulių, klevų, guobų.

Dariaus Norkūno nuotrauka

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinoma 15 radaviečių. Gausesnės populiacijos Punios šile (Alytaus r.) ir Dusetų girioje (Rokiškio r.).

Grėsmės ir apsauga. Stambių lapuočių medienos nuokritų šalinimas iš lapuočių ir mišrių miškų, dirvožemio sausinimas.

Informacijos šaltiniai
Mazelaitis J., 1976: Lietuvos TSR Afiloforiečių eilės grybai. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
A rare species. 15 localities are known with more abundant populations in Punia forest (Alytus district) and Dusetos forest (Rokiškis district). Mostly found on birches and aspens.

Aprašė Reda Iršėnaitė

Aitriakvapis piengrybis

Lactarius acerrimus Britzelm.

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA ŪMĖDINIAI (*RUSSULACEAE*)

2 (V) kategorija

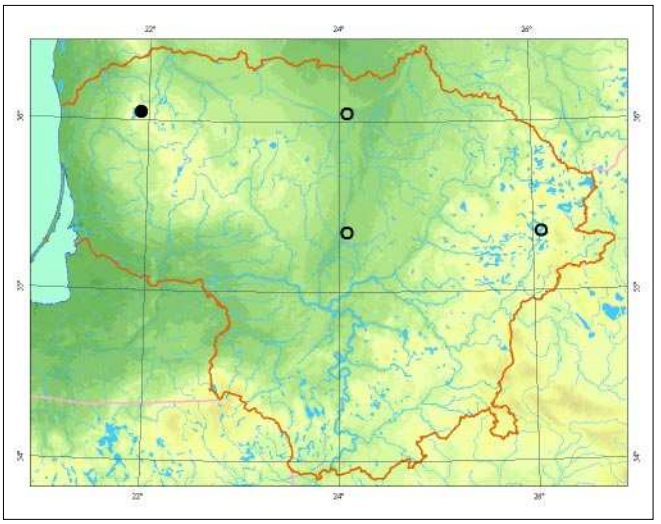
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Rūšis randama visoje Europoje. Gana nedažna.
Lietuvoje žinomos 5 radavietės.

Biologija ir ekologija. Simbiotrofas. Auga vasarą ir rudenį lapuočių miškuose, dažniausiai ąžuolynuose. Mėgsta kalkingą dirvožemį, nors gali augti ir neutraliame. Šiltesnio klimato zonose auga plačialapių lapuočių miškuose.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinomos 4 populiacijos.

Grėsmės ir apsauga. Senų medžių kirtimas augavietėse ir su tuo susiję medynų sudėties ir struktūros pokyčiai, spygliuočių įsivyravimas. Dirvožemio rūgštėjimas dėl oro taršos, azotinė dirvožemio tarša.

Ramutės Šukevičienės piešinys

Informacijos šaltiniai
Urbonas V., 2001: Musmiriečiai (*Amanitales*), ūmėdiečiai (*Russulales*). – Lietuvos grybai, 8 (4). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
A vulnerable species, at present four populations are known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Juodasis piengrybis

Lactarius lignyotus Fr.

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA ŪMĖDINIAI (*RUSSULACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

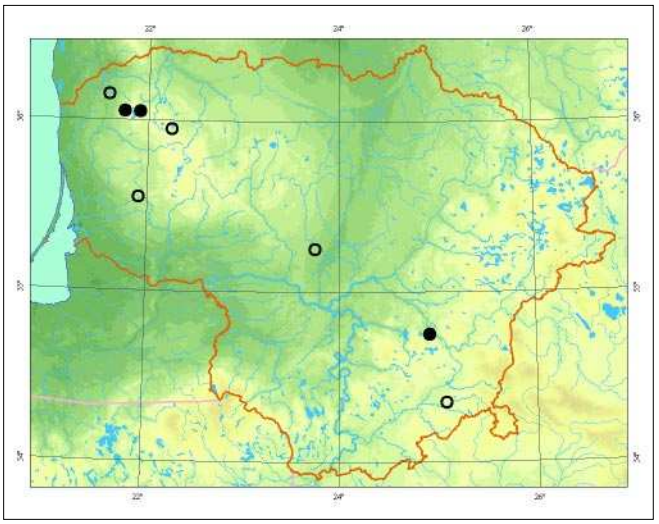
Paplitimas. Europos, Azijos ir Šiaurės Amerikos temperatinėje zonoje. Cirkumpoliarinė rūšis.
Lietuvoje žinoma 16 radaviečių.

Biologija ir ekologija. Simbiotrofas. Auga vasarą ir rudenį spygliuočių miškuose, dažniausiai senuose aukšto boniteto eglynuose. Mėgsta augavietes su arti paviršiaus esančiais gruntiniais vandenimis. Gali augti netoli durpingų pelkių, šlapynių ribos. Nuo kitų piengrybių skiriasi tamsiai ruda aksomine kepurėle ir kotu; baltais, pereinančiais į ochros spalvą lakšteliais ir baltomis sultimis, kurios po kiek laiko parausvėja.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinoma 12 populiacijų.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Neigiamą įtaką turi senų medžių kirtimas, retinimas, su tuo susiję medynų sudėties ir struktūros pokyčiai augavietėse.

Informacijos šaltiniai

Urbonas V., 2001: Musmiriečiai (*Amanitales*), ūmėdiečiai (*Russulales*). – Lietuvos grybai, 8 (4). – Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

A vulnerable species, at present twelve populations are known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Kislusis piengrybis

Lactarius repraesentaneus Britzelm.

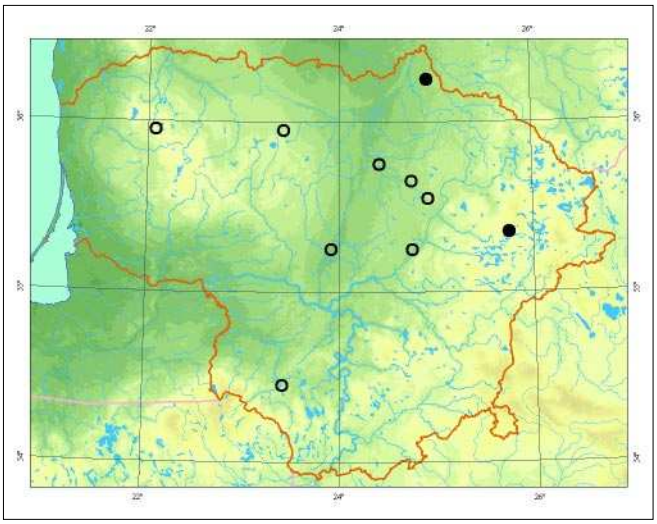
KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA ŪMĖDINIAI (*RUSSULACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Europoje, Šiaurės Amerikoje. Lietuvoje žinoma 16 radaviečių.

Biologija ir ekologija. Simbiotrofas. Auga vasarą ir rudenį drėgnuose lapuočių, spygliuočių miškuose su eglėmis ir beržais. Mėgsta drėgnas vietas. Šiaurinėje arealo dalyje pasiekia tundros zoną, kur auga po beržu keružiu (*Betula nana*). Nuo kitų piengrybių skiriasi geltona kepurėle su gauruotais pakraščiais ir duobutėmis nusėtu kotu, chemine reakcija. Nuo geltonojo piengrybio (*L. scrobiculatus*) skiriasi tuo, kad paspaudus ar perlaužus kisliojo piengrybio kepurėlę, kotą, nusidažo melsva spalva – geltonajam piengrybiui tai nėra būdinga.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinoma 10 populiacijų.

Grėsmės ir apsauga. Senų medžių kirtimas, retinimas, dėl to pakinta augaviečių medynų struktūra ir sudėtis, dirvožemio savybės. Azotinė dirvožemio tarša.

Informacijos šaltiniai

Urbonas V., 2001: Musmiriečiai (*Amanitales*), ūmėdiečiai (*Russulales*). – Lietuvos grybai, 8 (4). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

A rare species requiring more research. At present ten populations are known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Gelsvasis piengrybis

Lactarius resimus (Fr.) Fr.

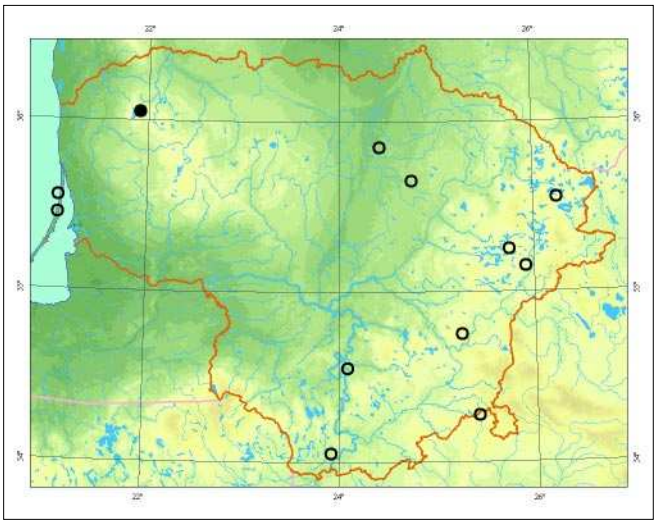
KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA ŪMĖDINIAI (*RUSSULACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje. Lietuvoje žinoma 19 radaviečių.

Biologija ir ekologija. Simbiotrofas. Auga vasarą ir rudenį mišriuose miškuose, beržynuose, pušynuose, kartais eglynuose su beržais. Nemėgsta drėgnų vietų. Augavietėms būdingas lengvas, laidus vandeniui smėlingas dirvožemis. Aptinkamas tiek rūgščiuose, tiek kalkinguose dirvožemiuose. Nuo kitų piengrybių skiriasi augimo vieta, balta, ilgainiui gelsvėjančia, gauruotais pakraščiais kepurėle; baltomis, greitai geltonuojančiomis sultimis (tuo ypač skiriasi nuo morfologiškai kiek panašios ūmėdės garduolės (*Russula delica*), kurios trama neišskiria pieniškų sulčių).

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinoma 11 populiacijų.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, ypač plynasis, retinimas, dėl to pakinta augaviečių medynų rūšinė sudėtis ir struktūra. Azotinė dirvožemio tarša.

Informacijos šaltiniai

Urbonas V., 2001: Musmiriečiai (*Amanitales*), ūmėdiečiai (*Russulales*). – Lietuvos grybai, 8 (4). – Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

A rare species requiring more research. At present eleven populations are known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Geltonasis piengrybis

Lactarius scrobiculatus (Scop.) Fr.

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA ŪMĖDINIAI (*RUSSULACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

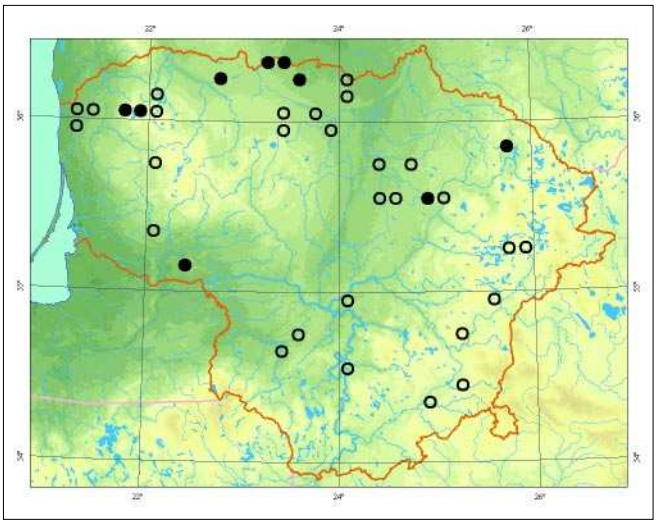
Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje. Rūšis randama visoje Lietuvoje. Labiau išplitusi centrinėje, šiaurinėje ir vakarinėje šalies dalyse.

Biologija ir ekologija. Simbiotrofas. Auga vasarą ir rudenį brandžiuose spygliuočių miškuose, dažniausiai drėgnuose eglynuose su gerai išsivysčiusiu žolių ardu. Gali būti aptinkamas ir mišriuose miškuose. Augavietėms būdingas aukštas gruntinių vandenų lygis. Dažnai auga šalia upelių, šlapynių, pelkių. Mėgsta kalkingą priemolio dirvožemį. Nuo kitų piengrybių skiriasi stambiais geltonos spalvos, dėmėtais kotais vaisiakūniais, baltomis, greit gelstančiomis sultimis ir augaviete.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinoma per 30 radaviečių, tačiau populiacijų gausumas nepakankamai ištirtas.

Ernesto Kutorgos nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Senų medžių kirtimas, retinimas, su tuo susiję medynų sudėties ir struktūros pokyčiai, dirvožemio savybių pasikeitimas.

Informacijos šaltiniai

Urbonas V., 2001: Musmiriečiai (*Amanitales*), ūmėdiečiai (*Russulales*). – Lietuvos grybai, 8 (4). – Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

A rare species requiring more research. Present abundance of populations is not known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Piengrybis jautakis

Lactarius volemus (Fr.) Fr.

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA ŪMĖDINIAI (*RUSSULACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

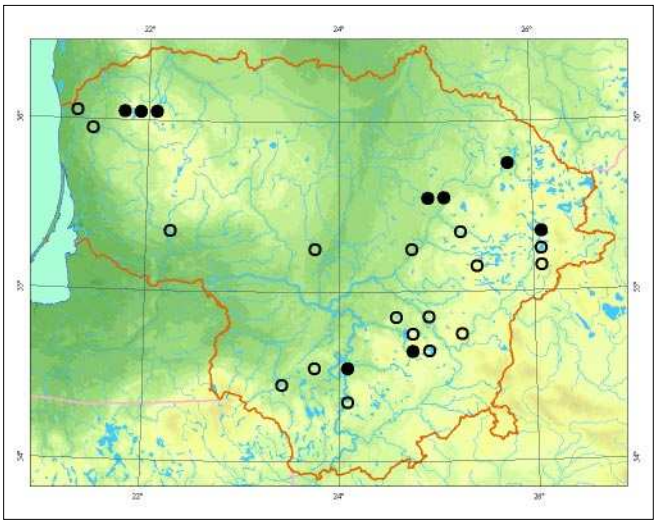
Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje. Lietuvoje žinomos 38 radavietės.

Biologija ir ekologija. Simbiotrofas. Auga vasarą ir rudenį lapuočių, spygliuočių miškuose. Termofilas. Aptinkamas atvirose šviesiose vietose. Mėgsta kalkingus, derlingus dirvožemius. Šiltesnio klimato zonose auga po bukais, ąžuolais, kaštonais. Lietuvoje dažniausiai auga po eglėmis ir ąžuolais. Nuo kitų piengrybių skiriasi stambiais raudonai oranžiniais vaisiakūniais ir labai gausiomis baltomis, po kurio laiko pilkšvėjančiomis, salstelnančiomis, lipniomis, tąsiomis, pieniškomis sultimis ir savitu žuvies kvapu.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinomos 26 populiacijos.

Jono Augustausko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Senų medžių kirtimas, su tuo susiję augaviečių medynų rūšinės sudėties ir struktūros pokyčiai, tankaus pomiškio ataugimas; dirvožemio rūgštėjimas dėl oro taršos.

Informacijos šaltiniai

Urbonas V., 2001: Musmiriečiai (*Amanitales*), ūmėdiečiai (*Russulales*). – Lietuvos grybai, 8 (4). – Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

A rare species requiring more research. At present 26 populations are known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Auksaviršė ūmėdė

Russula aurea Pers. (sin. *R. aurata* (With.) Fr.)

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA ŪMĖDINIAI (*RUSSULACEAE*)

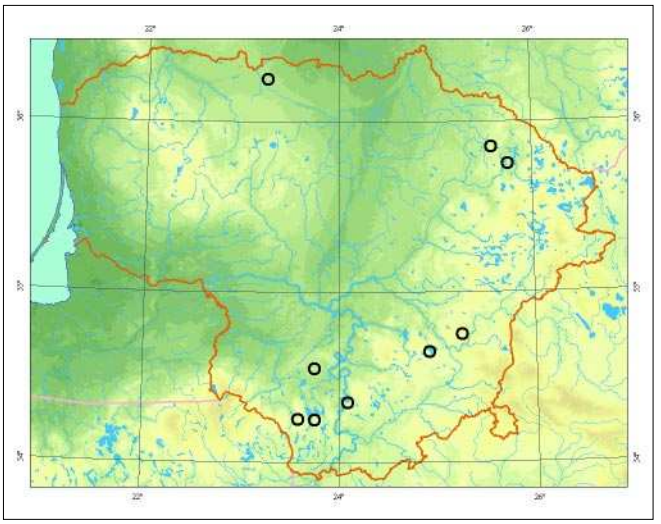
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Europoje, Šiaurės Afrikoje, Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje yra žinoma 16 radaviečių.

Biologija ir ekologija. Simbiotrofas. Auga vasarą ir rudenį lapuočių, mišriuose, retai spygliuočių miškuose. Randamas atvirose, šviesiose vietose. Mėgsta derlingą kalkingą dirvožemį. Šiltesnio klimato zonose auga po bukais, ąžuolais, kaštonais, skroblais. Lietuvoje dažniausiai auga po ąžuolais, skroblais, lazdynais, eglėmis, beržais, drebulėmis.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinoma 11 populiacijų.

Kęstučio Raulinaičio nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Senų medžių kirtimas, su tuo susiję augaviečių struktūros ir rūšinės sudėties, amžiaus pokyčiai, pomiškio atžėlimas, sutankėjimas. Dirvožemio rūgštėjimas dėl oro taršos.

Informacijos šaltiniai

Urbonas V., 2001: Musmiriečiai (*Amanitales*), ūmėdiečiai (*Russulales*). — Lietuvos grybai, 8 (4). — Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

A rare species. At present eleven populations are known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Kvapioji ūmėdė

Russula grata Britzelm. (sin. *R. laurocerasi* Melzer)

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA ŪMĖDINIAI (*RUSSULACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

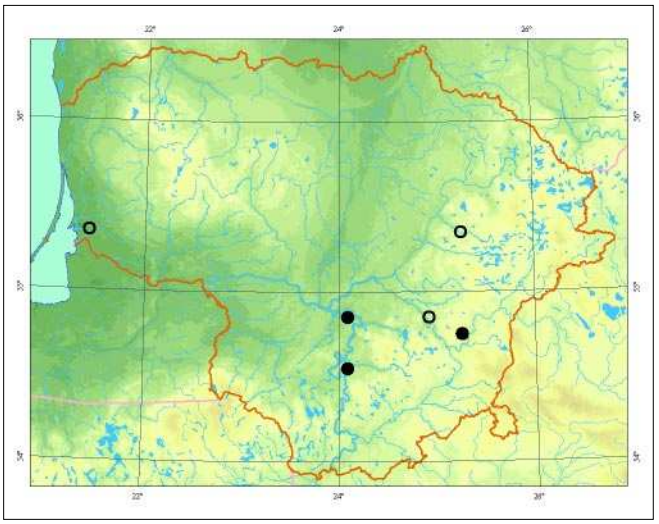
Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje. Lietuvoje žinomos 2 radavietės vakarinėje ir pietinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Simbiotrofas. Auga vasarą ir rudenį lapuočių, rečiau spygliuočių (su gausiu žolių ardu) miškuose. Mėgsta kalkingą priemolio dirvožemį. Šiltesnio klimato zonose auga po bukais, ąžuolais. Nuo kitų ūmėdžių, ypač nuo dvokiančiosios (*R. foetens*), skiriasi mažesniais vaisiakūniais, siauresniais lakšteliais, migdolų kvapu, švelnesnio, kartais visai nekartaus skonio trama ir chemine reakcija.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinomos 2 populiacijos.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Senų medžių kirtimas, jo sukelti medynų sudėties, amžiaus, struktūros pokyčiai augavietėse. Dirvožemio rūgštėjimas dėl oro taršos, azotinė dirvožemio tarša.

Informacijos šaltiniai

Urbonas V., 2001: Musmiriečiai (*Amanitales*), ūmėdiečiai (*Russulales*). – Lietuvos grybai, 8 (4). – Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

A rare species requiring more research. At present two populations are known.

Aprašė Jonas Kasparavičius

Kurapkinis storplutis

Xylobolus frustulatus (Pers.) Boidin

KLASĖ PAPĖDGRYBIAI (*BASIDIOMYCETES*)
ŠEIMA PLUTPINTINIAI (*STEREACEAE*)

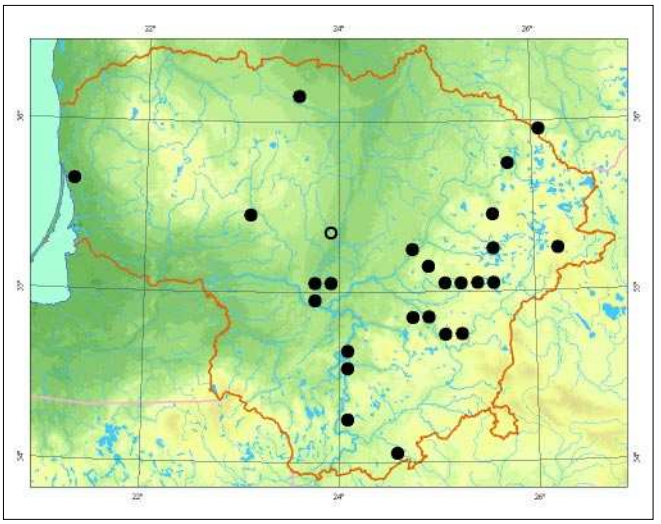
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2003 m.

Paplitimas. Šiaurės pusrutulyje nuo temperatinės iki atogrąžų zonos. Paplitusi visoje Europoje, žinoma Azijoje, Šiaurės Amerikoje ir Australijoje.
Lietuvoje daugiausia aptinkama centrinėje, rytinėje, pietrytinėje ir pietinėje dalyse.

Biologija ir ekologija. Saprotrofas, sukeliantis baltąjį medienos puvinį. Vaisiakūniai daugiamečiai, išsiplėtę ir priaugę prie substrato. Seni vaisiakūniai užima didelius plotus. Šviesiai rudos spalvos, lyg sudžiūvusi žemė suskeldėję vaisiakūniai kartais gerai matomi net ant aukštai esančių ąžuolo šakų. Auga ant stambių bežievių sausų ąžuolo šakų, tebesančių medžio lajoje ar nukritusių ant žemės. Išauga ir ant senų ąžuolų kamienų bežievės medienos.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinomos 32 radavietės su gausiomis populiacijomis Punios šile (Alytaus r.), Padauguvos miške (Kauno r.), Dusetų girioje (Rokiškio r.), Dūkštų miške (Vilniaus r.) ir Verkių apylinkėse (Vilniuje).

Žydrūno Sinkevičiaus nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Brandžių ąžuolų kirtimas, taip pat senų, pažeistų ąžuolų ar jų virtuolių, stuobrių, šakų šalinimas iš parkų ir miškų.

Informacijos šaltiniai

Mazelaitis J., 1976: Lietuvos TSR Afiloforiečių eilės grybai. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

A rare species. 32 localities are known with the most abundant populations in the central, southern, south-eastern and eastern parts of Lithuania.

Aprašė Reda Iršėnaitė

Skyrius

Ascomycota

Aukšliagrybūnai

Kerpės (*Ascomycetes lichenisati*)

Išcentrinis akmenkežis
(sin. Išcentrinis kežas)
Arctoparmelia centrifuga (L.) Hale (sin. *Parmelia centrifuga* (L.) Ach.)

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA KEŽINIAI (*PARMELIACEAE*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Europos, Azijos, Šiaurės Amerikos, Grenlandijos arktinėje ir borealinėje zonose, piečiau – kalnuose.
Lietuvoje buvo žinoma 1 radavietė dabartinėje Kauno miesto teritorijoje, Vilijampolėje.

Biologija ir ekologija. Auga ant silikatinių uolienų atvirose, gerai apšviestose vietose, nepakenčia aplinkos ir substrato eutrofizacijos. Tipingų išcentrinio kežo gniužulų viršutinė pusė yra gelsva, apatinė – rusva ar balsva. Jų augimo būdas labai savitas – senų gniužulų vidurys apmiršta ir kerpė auga koncentriškais žiedais. Išcentrinį kežą galima supainioti su apyrečiu Lietuvoje lygiuoju auksakežiu (*Xanthoparmelia somloënsis*), kurio gniužulo apatinė dalis kraštuose tamsiai ruda, o viduryje juoda.

Populiacijų gausumas. Nerasta nuo 1936 m. Lietuvoje augo už arealo ribų. Atsikurti buvusi populiacija galimybių neturi, nes augavietė sunaikinta. Tinkamų augaviečių yra Skuodo r., tačiau ten ši kerpė neaptikta.

Grėsmės ir apsauga. Augavietė sunaikinta plečiantis miestui. Net jei populiacija turėtų sąlygas atsikurti (tokia galimybė abejotina – artimiausios dabar žinomos radavietės: Estijoje, Latvijoje šiuo metu neberandama; šiaurinėje Lenkijoje, Baltarusijoje ir Kaliningrado srityje neauga), jai kelia grėsmę oro ir dirvožemio tarša, eutrofizacija, klimato šiltėjimas.

Informacijos šaltiniai
Motiejūnaitė J., 2002: Lapiškosios ir krūmiškosios kerpės (*Ascomycetes lichenisati. Species foliosae et fruticosae*). – Lietuvos grybai, 13 (1). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: WI.

Summary
Probably extinct, one locality was known, now destroyed. Lithuanian population was outside of the southern lowland distribution boundary.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Juostinis plynkežis
Hypogymnia vittata (Ach.) Parrique

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA KEŽINIAI (*PARMELIACEAE*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Europos, Azijos, Šiaurės Amerikos borealinėje zonoje, temperatinėje zonoje – kalnuose. Neaptinkamas stipriai okeaninėse vietovėse.
Lietuvoje buvo žinoma 1 radavietė Lavoriškių miške (Vilniaus r.).

Biologija ir ekologija. Auga ant spygliuočių ir lapuočių medžių kamienų senuose, drėgnuose, biologiškai turtinguose miškuose. Pasižymi netaisyklingos formos, nutįsusiu žemyn lapišku gniužulu su gausiais šoniniais lakšteliais. Lakšteliai siauri, pilki, apatinė jų pusė juoda, geriau išsivysčiusi nei viršutinė ir lakštelių pakraščiuose matoma kaip juoda juostelė. Šią kerpę labai lengva supainioti su kai kuriomis šalyje itin dažno putliojo plynkežio (*Hypogymnia physodes*) formomis. Patikimai atskirti abiejų rūšių gniužulus galima tik su cheminiais reagentais.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje augo už arealo ribų, aptikta tik vieną kartą 1961 m. Atsikurti Lietuvoje populiacija beveik neturi galimybių, nes nelikę stambesnių senų miškų plotų, artimiausios šiuolaikinės radavietės su tebeegzistuojančiomis populiacijomis yra pietinėje Švedijoje. Kerpę neigiamai veikia klimato šiltėjimas.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas ir sausinimas, klimato šiltėjimas.

Informacijos šaltiniai
Motiejūnaitė J., 2002: Lapiškosios ir krūmiškosios kerpės (*Ascomycetes lichenisati. Species foliosae et fruticosae*). – Lietuvos grybai, 13 (1). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: WI.

Summary
Probably extinct, one locality was known (1961). Lithuanian population was outside of the southern lowland distribution borders.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Standusis taškuotkežis

Punctelia subrudecta (Nyl.) Krog (sin. *Parmelia dubia* (Wulfen) Schaer.)

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA KEŽINIAI (*PARMELIACEAE*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Įvairiuose žemynuose šiaurės ir pietų pusrutulyje temperatinėje ir paatogrąžių zonose.
Lietuvoje buvo žinomos 2 radavietės dabartinėje Švenčionių r. ir Vilniaus miesto teritorijoje.

Biologija ir ekologija. Auga ant lapuočių medžių atvirose vietose. Gniužulas lapiškas, paprastai rozetės formos. Viršutinė pusė pilka, su taškiškais soraliais, soredės miltiškos, kiek šviesesnės nei gniužulas. Apatinė pusė šviesiai ruda ar balkšva. Kai kurios labai dažnos kerpės vagotojo kežo (*Parmelia sulcata*) formos gali būti panašios, tačiau jų gniužulo apatinė pusė tamsiai ruda, greitai pereinanti į juodą spalvą. Kitos saugomos kerpės – žalsvosios kežytės (*Cetrelia olivetorum*) gniužulai taip pat gali būti panašūs, tačiau ir jų apatinė gniužulo pusė būna ruda, pereinanti į juodą spalvą.

Populiacijų gausumas. Nerasta nuo 1937 m. Populiacijos atsikūrimo galimybės nežinomos. Šiltėjant klimatui gali pradėti plisti iš piečiau esančių kraštų. Artimiausios dabartinės populiacijos yra šiaurinėje Lenkijoje, pastaruoju metu aptiktos kelios naujos radavietės.

Grėsmės ir apsauga. Nežinomos. Gali būti jautri aplinkos pokyčiams, nes augo ant paplitimo arealo ribos. Kitose šalyse, kur yra reta (pvz., pietinėje Švedijoje) išnyko sunaikinus augavietę.

Informacijos šaltiniai
Motiejūnaitė J., 2002: Lapiškosios ir krūmiškosios kerpės (*Ascomycetes lichenisati. Species foliosae et fruticosae*). – Lietuvos grybai, 13 (1). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: KRAM.

Summary
Probably extinct, two localities were known, last recorded in 1937. Lithuanian localities were situated on its northern distribution boundary.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Glotnioji kedenė

Usnea glabrata (Ach.) Vain.

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA KEŽINIAI (*PARMELIACEAE*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Europos, Azijos, Šiaurės Amerikos borealinėje ir temperatinėje zonose, piečiau – kalnuose, kiek dažnesnė subkontinentinio klimato vietovėse.
Lietuvoje buvo žinomos 2 radavietės Punios šile ir dabartinėje Švenčionių r. teritorijoje.

Biologija ir ekologija. Auga ant spygliuočių ir lapuočių medžių senuose miškuose. Kerpei būdingas nedidelis (iki 4–5 cm ilgio) žalsvos spalvos krūmiškas gniužulas. Pagrindinės jo šakelės išsipūtusios, ties šakojimosi vietomis išsiskirsčiusios į verpstiškus segmentus, be izidiškų išaugėlių. Kiek išsipūtusios gali būti gauruotosios kedenės (*Usnea hirta*) šakelės, tačiau joms nebūdingi verpstiški fragmentai, ant jų visada gausu izidiškų ataugėlių. Kitos kedenių rūšys, kurios gali turėti panašų gniužulą, taip pat niekada nebūna su verpstiškais šakelių segmentais.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje pastarąjį kartą aptikta 1959 m. Reta arba labai reta visame paplitimo

areale, populiacijos visur menkos, išskaidytos. Plitimo galimybės ir intensyvumas nežinomi.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas, senų miškų plotų išskaidymas.

Informacijos šaltiniai
Motiejūnaitė J., 2002: Lapiškosios ir krūmiškosios kerpės (*Ascomycetes lichenisati. Species foliosae et fruticosae*). – Lietuvos grybai, 13 (1). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: WI.

Summary
Probably extinct, two localities were known, last recorded in 1959.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Rudoji blakstienė

Anaptychia runcinata (With.) J. R. Laundon

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA ŽIAUBERINIAI (*PHYSCIACEAE*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Vakarų, Šiaurės ir Pietų Europoje, jūrų ir vandenyno krantuose, retai kiek toliau nuo pajūrio zonos.
Lietuvoje buvo žinoma 1 radavietė dabartinėje Kretingos miesto teritorijoje, Akmenos upės slėnyje.

Biologija ir ekologija. Auga ant silikatinių uolienų atvirose, gerai apšviestose vietose, paprastai jūrų ir vandenyno krantuose, tik labai retai aptinkama toliau nuo kranto. Tai gana nesunkiai atpažįstama kerpė, kuriai būdingas stambus (iki 10 cm skersmens) rudas lapiškas gniužulas su gausiais vaisiakūniais – apoteciais. Nuo panašių ant akmenų augančių kerpių (rudkežių (*Neofuscelia*) ir juodkežių (*Melanelia*) genčių) nesunku atskirti dėl neblizgančio gniužulo ir apotecių bei naudojant cheminius reagentus.

Populiacijų gausumas. Nerasta nuo 1934 m. Atsikurti buvusi populiacija galimybių neturi, nes augavietė sunaikinta. Daugiau tinkamų augaviečių šalyje beveik nėra, nes šiai kerpei reikalingos akmenuotos jūros pakrantės. Labai reta ar visai nerandama aplinkinėse šalyse – Lenkijoje, Latvijoje, Estijoje.

Grėsmės ir apsauga. Augavietė greičiausiai sunaikinta plečiantis miestui.

Informacijos šaltiniai
Motiejūnaitė J., 2002: Lapiškosios ir krūmiškosios kerpės (*Ascomycetes lichenisati. Species foliosae et fruticosae*). – Lietuvos grybai, 13 (1). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: WI.

Summary
Probably extinct, one locality was known, presumably now destroyed. There is a lack of suitable habitats in the country.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Putlioji šiurė

Cladonia turgida Hoffm.

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA ŠIURINIAI (*CLADONIACEAE*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje, Grenlandijoje, nuo arktinės zonos pietinės dalies iki temperatinės zonos šiaurinės dalies, piečiau – kalnuose. Lietuvoje buvo žinomos 8 radavietės pietinėje ir pietrytinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Auga ant skurdaus smėlingo dirvožemio spygliuočių miškuose gerai apšviestose vietose, ypač dažnai pamiškėse. Būdingas kerpės požymis – dimorfinis gniužulas. Pirminio gniužulo žvyneliai stambūs, pailgi, giliai įkirpti, kartais dichotomiškai pasidaliję, netrapūs. Antrinis gniužulas – 1,5–5 cm aukščio išsišakoję podeciai, kartais išsipūtę arba su netaisyklingomis taurelėmis, padengti lygiu žieviniu sluoksniu. Tiek pirminis, tiek antrinis gniužulas – pilkai žals-

vos spalvos, be gelsvo atspalvio. Pirminį gniužulą lengviausia supainioti su lakštuotąja šiure (*Cladonis foliacea*), o antrinį – su coline šiure (*C. uncialis*). Abiejų šių rūšių gniužulai visada būna gelsvo atspalvio.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje ši kerpė buvusi apyretė ir tikriausiai negausi (tikslių duomenų nėra). Pastarąjį kartą aptikta 1977 m. Šios rūšies populiacijų mažėjimas pastebėtas ir pietinėje Švedijoje bei šiaurės rytinėje Lenkijoje. Pastarojoje yra artimiausios putliųjų šiurių populiacijos.

Grėsmės ir apsauga. Nykimo priežastys ir grėsmės nežinomos, greičiausiai šią borealinę rūšį veikia klimato šiltėjimas.

Informacijos šaltiniai

Minkevičius A., Rudzinskaitė T., Galinis V., 1983: Vadovas Lietuvos kerpėms pažinti. – Vilnius.
Motiejūnaitė J., 2002: Lapiškosios ir krūmiškosios kerpės (*Ascomycetes lichenisati. Species foliosae et fruticosae*). – Lietuvos grybai, 13 (1). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: WI.

Summary
Probably extinct, eight localities were known, last recorded in 1977.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Karpuotoji meškapėdė

Peltigera aphthosa (L.) Willd.

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA MEŠKAPĖDINIAI (*PELTIGERACEAE*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje, Grenlandijoje, Australijoje, borealinėje ir temperatinėje zonose, piečiau – kalnuose. Nerandama stipriai okeaninėse vietovėse.
Lietuvoje buvo žinoma 1 radavietė Trakų apylinkėse. Vienas herbariumo pavyzdys yra A. Pabrėžos rinktoje kolekcijoje (WI), tačiau šio rinkinio radavietės nurodytos netiksliai ir sunku pasakyti, kur iš tiesų buvo surinkti pavyzdžiai.

Biologija ir ekologija. Auga ant samanų spygliuočių miškuose. Kerpei būdingas stambus (iki 10–20 cm skersmens) lapiškas gniužulas, kurio viršutinė pusė pilkšvai ar rusvai žalsva, sudrėkusi – ryškiai žalia, su tamsiai rudais ar juodais smulkiais dariniais – cefalodėmis. Apatinė gniužulo pusė ties kraštais rusva, link centro tamsėjanti iki juodos, beveik be gyslelių. Šią kerpę labai lengva supainioti su ir dabar aptinkama plėvėtąja meškapėde (*Peltigera leucophlebia*), kuri skiriasi tik labiau gyslota apatine gniužulo dalimi.

Populiacijų gausumas. Nerasta nuo 1930 m. Lietuvoje augo už arealo ribų. Atsikurti buvusi populiacija galimybių tikriausiai neturi, nes buvusi augavietė sunaikinta, o kitas pavyzdys aptiktas daugiau kaip prieš 150 metų. Per tą laiką įvyko pernelyg didelių aplinkos pokyčių tinkamose regiono augavietėse.

Grėsmės ir apsauga. Tiesioginės nykimo priežastys ir grėsmės nežinomos, greičiausiai šią arktinę ir borealinę rūšį veikia klimato šiltėjimas.

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., Miądlikowska J., 1998: Revised list of the genus *Peltigera* (Lichenized *Ascomycotina*) and peltigericolous fungi in Lithuania. – Acta Mycologica, 33 (2): 307–316.
Motiejūnaitė J., 2002: Lapiškosios ir krūmiškosios kerpės (*Ascomycetes lichenisati. Species foliosae et fruticosae*). – Lietuvos grybai, 13 (1). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: WI.

Summary
Probably extinct, one locality was known, it has not been recorded since 1930.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Gyslotoji meškapėdė

Peltigera venosa (L.) Hoffm.

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA MEŠKAPĖDINIAI (*PELTIGERACEAE*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje, Grenlandijoje, arktinėje ir borealinėje zonose, piečiau — kalnuose.
Buvo žinomos 4 radavietės Rytų ir Vidurio Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Auga ant dirvožemio spygliuočių miškuose ir žvyringuose šlaituose. Arktinė ir borealinė pionierinė rūšis, kurią temperatinėje zonoje greičiausiai išstumia tariamoji meškapėdė (*Peltigera didactyla*). Nuo pastarosios gyslotąją meškapėdę lengva atskirti pagal tamsias, vėduokliškai išsiskleidžiančias gysleles apatinėje gniužulo pusėje ir plokščius, o ne vamzdiškai susisukusius ar balno formos vaisiakūnius.

Populiacijų gausumas. Nerasta nuo 1930 m. Lietuvoje augo už arealo ribų. Populiacijos atsikūrimo galimybės neaiškios — artimiausios populiacijos buvo Latvijoje, tačiau dabartinė jų būklė nežinoma. Ši kerpė nebeaptinkama beveik jokiose anksčiau registruotose Europos temperatinio klimato juostos žemumų radavietėse.

Grėsmės ir apsauga. Nykimo priežastys ir grėsmės nežinomos, greičiausiai šią arktinę ir borealinę rūšį veikia klimato šiltėjimas.

Informacijos šaltiniai
Motiejūnaitė J., Miądlikowska J., 1998: Revised list of the genus *Peltigera* (Lichenized *Ascomycotina*) and peltigericolous fungi in Lithuania. — Acta Mycologica, 33 (2): 307—316.
Motiejūnaitė J., 2002: Lapiškosios ir krūmiškosios kerpės (*Ascomycetes lichenisati. Species foliosae et fruticosae*). — Lietuvos grybai, 13 (1). — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: WI.

Summary
Probably extinct, four localities were known, last recorded in 1930. Lithuanian localities were situated outside its southern lowland distribution boundary.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Baltagyslė meškapėdė

Peltigera degenii Gyeln.

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA MEŠKAPĖDINIAI (*PELTIGERACEAE*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje, Australijoje, borealinėje ir temperatinėje zonose, piečiau — kalnuose. Reta arba visai nerandama stipriai okeaninėse vietovėse.
Lietuvoje buvo žinoma 1 radavietė Varninkėlių miške (Trakų r.).

Biologija ir ekologija. Auga ant samanų senuose spygliuočių ir mišriuose miškuose, ypač eglynuose. Kerpei būdingas stambus (iki 7 cm skersmens) lapiškas gniužulas, kurio viršutinė pusė blizganti, melsvai pilka, sudrėkusi — tamsiai pilka. Apatinė pusė balta, su ryškiomis baltomis, link centro kiek rusvėjančiomis gyslelėmis. Gniužulai su blizgančia viršutine puse būdingi kelioms meškapėdžių rūšims, tačiau jų visų apatinė pusė arba tamsi, arba be gyslelių. Baltos gyslelės apatinėje gniužulo pusėje taip pat būdingos šunvaistei (*Peltigera canina*) ir gūbriuotajai (*P. membranacea*) meškapėdėms, tačiau šių dviejų rūšių gniužulų viršutinės pusės neblizga, o lakštų galiukuose matyti veltiniškas paviršius.

Populiacijų gausumas. Nerasta nuo 1930 m. Populiacijos atsikūrimo galimybės nežinomos. Artimiausios populiacijos buvo Latvijoje, tačiau dabartinė jų būklė nežinoma. Rūšis gana reta visame paplitimo areale.

Grėsmės ir apsauga. Grėsmės tiksliai nėra žinomos. Tikriausiai pagrindinė grėsmė yra miškų kirtimas.

Informacijos šaltiniai
Motiejūnaitė J., Miądlikowska J., 1998: Revised list of the genus *Peltigera* (Lichenized *Ascomycotina*) and peltigericolous fungi in Lithuania. — Acta Mycologica, 33 (2): 307—316.

Motiejūnaitė J., 2002: Lapiškosios ir krūmiškosios kerpės (*Ascomycetes lichenisati. Species foliosae et fruticosae*). – Lietuvos grybai, 13 (1). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: WI.

Summary
Probably extinct, one locality was known, last recorded in 1930.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Akytoji solorina

Solorina spongiosa (Ach.) Anzi

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA MEŠKAPĖDINIAI (*PELTIGERACEAE*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Įvairiuose žemynuose šiaurės ir pietų pusrutulyje nuo arktinės iki temperatinės zonos, šiltesnio klimato vietovėse – kalnuose.
Lietuvoje buvo žinoma 1 radavietė Trakų apylinkėse, Rėkalnyje.

Biologija ir ekologija. Auga ant kalcio turtingo dirvožemio retažolėse pievose. Būdingas smulkus lapiškas pilkšvas ar pilkai rusvas gniužulas, augantis kaip siaura apykaklė aplink giliai įdubusius vaisiakūnius. Lietuvoje panašių kerpių rūšių nėra, supainioti su niekuo neįmanoma.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje aptikta tik vieną kartą 1932 m. Buvusi populiacija greičiausiai sunaikinta, artimiausios populiacijos pernelyg toli (Švedijoje, Gotlando saloje, Estijoje), kad galėtų būti atsinaujinimo šaltinis. Be to, Lietuvoje nepakanka tinkamų augavičių – temperatinės zonos lygumų dirvožemiuose ši kerpė sunkiai konkuruoja su samanomis, induočiais augalais ir kitų rūšių kerpėmis.

Grėsmės ir apsauga. Augavietė tikriausiai sunaikinta užstačius vietovę bei užsodinus mišką. Kitos grėsmės nežinomos. Neigiamai gali veikti klimato šiltėjimas, nederlingų žemių užsodinimas mišku.

Informacijos šaltiniai
Motiejūnaitė J., 2002: Lapiškosios ir krūmiškosios kerpės (*Ascomycetes lichenisati. Species foliosae et fruticosae*). – Lietuvos grybai, 13 (1). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: WI.

Summary
Probably extinct, one locality was known (found in 1932), now probably destroyed.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Užlinkusioji nefroma

Nephroma resupinatum (L.) Ach.

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA NEFROMINIAI (*NEPHROMATACEAE*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje, Grenlandijoje, nuo arktinės zonos pietinės dalies iki temperatinės zonos šiaurinės dalies, piečiau – kalnuose. Lietuvoje tiksliai buvo žinoma 1 radavietė dabartinėje Vilniaus miesto teritorijoje.

Biologija ir ekologija. Auga senuose mišriuose miškuose ant apsamanojusių medžių kamienų ar apsamanojusių akmenų. Reikli aplinkai, neplinta dideliais atstumais. Gali augti tik esant tinkamam miško mikroklimatui ir pakankamam substrato (medžių) amžiui. Neaptinkama vidutinio amžiaus ir jaunuose miškuose. Kerpei būdingas stambus (iki 10 cm skersmens) lapiškas gniužulas, kurio viršutinė pusė pilkai rusva, apatinė – balsva, veltiniška, paprastai su kūgiškomis karputėmis. Šią kerpę, ypač be vaisiakūnių, labai lengva supainioti su meškapėdžių (*Peltigera*) genties kerpėmis, kurių apatinės gniužulo pusės veltinis prigludęs ir jame niekada nebūna karpučių.

Populiacijų gausumas. Iki XIX a. pabaigos–XX a. pradžios Lietuvoje augo senuose miškuose. Dabar išnykusi, tikriausiai negrįžtamai, nes šalyje per maži ir pernelyg išskaidyti senų miškų plotai. Ši borealinio paplitimo rūšis jautri klimato šiltėjimui. Artimiausios

šiuolaikinės radavietės su tebeegzistuojančiomis populiacijomis yra tik Estijoje ir pietinėje Švedijoje.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas ir sausinimas, senų miškų plotų išskaidymas, klimato šiltėjimas.

Informacijos šaltiniai
Motiejūnaitė J., 2002: Lapiškosios ir krūmiškosios kerpės (*Ascomycetes lichenisati. Species foliosae et fruticosae*). – Lietuvos grybai, 13 (1). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: KRAM.

Summary
Probably extinct, one locality was known, now destroyed. At present suitable habitats in the country are either lacking or too fragmented.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Šeriuotoji žiovenė

Chaenotheca hispidula (Ach.) Zahlbr.

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA BRYLŪNINIAI (*CONIOCYBACEAE*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europos, Azijos, Šiaurės Amerikos borealinės zonos pietinėje dalyje ir temperatinėje zonoje, taip pat Australazijoje ir Pietų Amerikoje.
Lietuvoje buvo žinoma 1 radavietė dabartinėje Vilniaus miesto teritorijoje, Karoliniškėse.

Biologija ir ekologija. Auga ant senų lapuočių medžių, ypač ant ąžuolų miško pakraščiuose ir senuose parkuose. Būdingi požymiai: į žievę paniręs gniužulas, kurio nematyti substrato paviršiuje, ir kotuoti smulkūs (iki 1 mm aukščio) vaisiakūniai, kurių galvutes dengia storoka geltonų dulkelių apnaša. Turi retai žiovenių gentyje pasitaikantį fotobiontą *Trentepohlia* su oranžinio riebalinio pigmento lašeliais. Šeriuotąją žiovenę galima supainioti su panašiose vietose augančiomis rudagalve (*Chaenotheca phaeocephala*) ir žalsvąja (*C. chlorella*) žiovenėmis, kurioms būdingas gerai išsivystęs, substrato paviršiuje augantis pilkas, grūdėtai karpotas gniužulas ir fotobiontas be oranžinio riebalinio pigmento lašelių.

Populiacijų gausumas. Nerasta nuo 1931 m. Atsikurti buvusi populiacija galimybių neturi, nes augavietė Karoliniškėse sunaikinta. Reta visame savo paplitimo areale, populiacijos visur menkos, išskaidytos, plitimo galimybės ir intensyvumas nežinomi.

Grėsmės ir apsauga. Augavietė sunaikinta plečiantis miestui. Kitos galimos grėsmės – miškų, ypač senų medžių kirtimas, oro tarša, medžių žievės eutrofizacija.

Informacijos šaltiniai
Motiejūnaitė J., 1999: Checklist of lichens and allied fungi of Lithuania. – Botanica Lithuanica, 5 (3): 251–269.
Herbariumo pavyzdžiai: WI.

Summary
Probably extinct, one locality was known, now destroyed.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Žaliagalvė taurenė

Calicium adspersum Pers.

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (ASCOMYCETES)
ŠEIMA TAURENINIAI (CALICIACEAE)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2003 m.

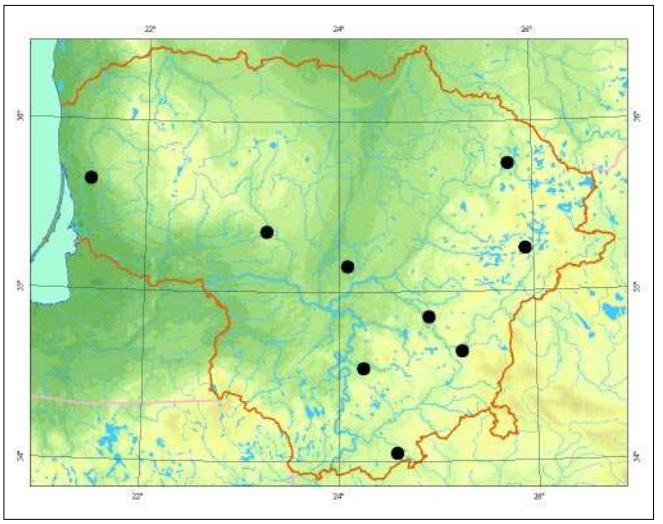
Paplitimas. Europoje ir Šiaurės Amerikoje temperatinėje zonoje, Australijoje, Naujojoje Zelandijoje ir Pietų Amerikoje.
Žinomos 9 radavietės Rytų, Pietų ir Vidurio Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Auga ant senų ąžuolų, retai ant senų eglių lapuočių ir mišriuose miškuose. Kerpei būdingas žiauberiškas karpotas pilkas gniužulas ir juodi, kotuoti, iki 1,4 mm aukščio vaisiakūniai, kurių viršus (macedis) juodas, o galvutę dengia žalsvų dulkelių apnaša. Panašios kerpės yra ąžuolinė taurenė (*Calicium quercinum*), kurios vaisiakūnių galvutes dengia balsva apnaša, ir rudagalvė žiovenė (*Chaenotheca phaeocephala*), kurios galvučių viršus (macedis) rudas.

Populiacijų gausumas. Aptinkama ant senų ir labai senų medžių. Nerandama ant jaunų ir vidutinio amžiaus forofitų bei medžių, augančių pavieniui, ne miškuose. Visose radavietėse aptikta tik po vieną ar kelis medžius, apaugusius šios kerpės gniužulais. Gali išnykti dar labiau sumažėjus tinkamų forofitų skaičiui. Dauguma radaviečių nėra griežtai saugomose (rezervatinio režimo) teritorijose.

Jurgos Motiejūnaitės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas, senų miškų plotų išskaidymas.

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., Andersson L., 2003: Contribution to the Lithuanian flora of lichens and allied fungi. – Botanica Lithuanica, 9 (1): 71–88.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

An endangered species. Grows only on ancient oaks and spruces in forests. Nine localities are known, yet each has only several phorophytes colonized by this lichen.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Ąžuolinė taurenė

Calicium quercinum Pers.

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA TAURENINIAI (*CALICIACEAE*)

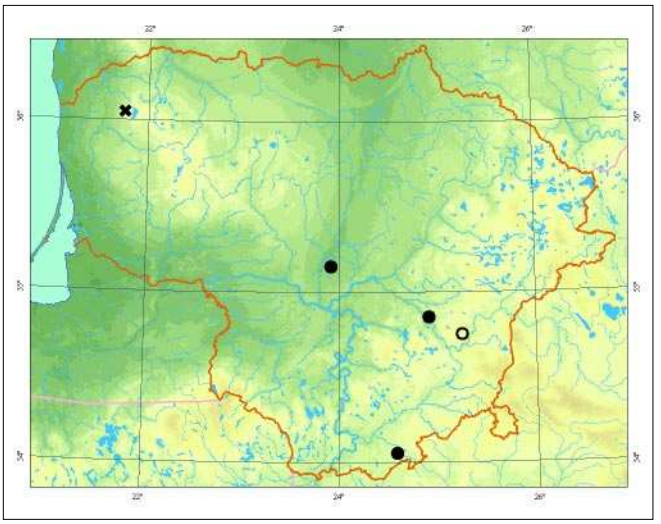
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europos ir Šiaurės Amerikos temperatinėje zonoje bei mediteraninės zonos kalnuose. Lietuvoje žinomos 5 radavietės įvairiose dalyse.

Biologija ir ekologija. Auga ant senų lapuočių medžių, ypač ąžuolų, retai ant senų medinių pastatų. Kerpei būdingas žiauberiškas karpotas pilkas gniužulas ir juodi, kotuoti, iki 1,3 mm aukščio vaisiakūniai, kurių viršus (macedis) juodas, o galvutę dengia balsvų dulkelių apnaša. Panašios kerpės yra žaliagalvė taurenė (*Calicium adspersum*), kurios vaisiakūnių galvutes dengia žalsva apnaša bei blyškioji taurenė (*Calicium glaucellum*), kurios gniužulas paniręs į substratą, niekada neauga paviršiuje, o galvučių apnaša plonytė ir jei būna, tai tik ties pačiu kraštelių.

Populiacijų gausumas. Aptinkama ant senų ir labai senų medžių ir senų, tradicinės kaimo architektūros nedažytų medinių pastatų. Neauga ant jaunų ir vidutinio amžiaus forofitų. Visose dabar žinomose radavietėse aptikta tik po 1–2 medžius, apaugusius šios kerpės gniužulais. Ant medinio pastato aptikta tik vieną kartą – šiuo metu jis jau sugriuvęs, augavietė sunykusi. Kerpė gali išnykti dar labiau sumažėjus tinkamų forofitų skaičiui. Nė viena radavietė nėra griežtai saugomose (rezervatinio režimo) teritorijose. Reta rūšis visame paplitimo areale.

Renato Jakaičio nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas.

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., 1999: Checklist of lichens and allied fungi of Lithuania. – Botanica Lithuanica, 5 (3): 251–269.

Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS.

Summary

An endangered species, growing only on ancient hardwood trees and old untreated timber buildings. Five localities are known, where, at present, only 1–2 phorophytes are colonized by this lichen.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Pilkoji miltpuodė

Cyphelium inquinans (Sm.) Trevis.

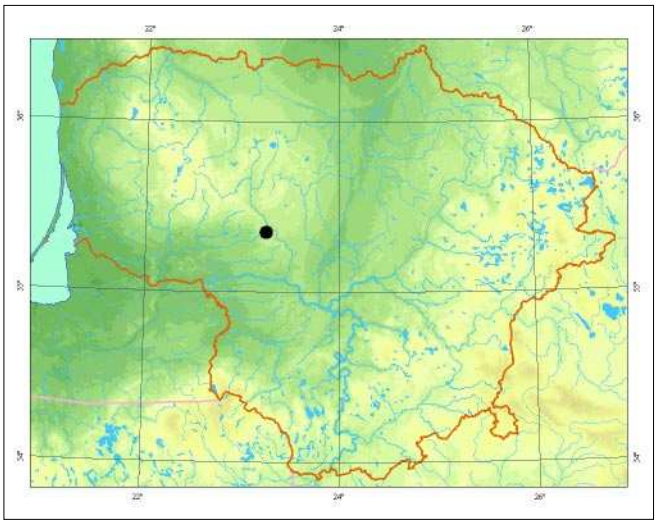
KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (ASCOMYCETES)
ŠEIMA TAURENINIAI (CALICIACEAE)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2005 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje, Australazijoje, Pietų Amerikoje, nuo arktinės iki temperatinės zonos, šiltesnio klimato zonose — kalnuose. Žinomos 2 radavietės Vidurio Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Auga ant senų ąžuolų kamienų gerai apšviestose vietose. Neaptinkama ant jaunų ir vidutinio amžiaus medžių. Jautri apšvietimo pokyčiams, gali išnykti užaugus tankiam pomiškiui. Kerpei būdingas gana storas, pilkas, karpotas žiauberiškas gniužulas ir juodi, iki 1,3 mm skersmens vaisiakūniai, kurie atrodo tarsi pripildyti juodų miltelių ar smulkių grūdelių (macedžio masės). Vaisiakūnių kraštus dengia balsva apnaša (ypač gerai matoma jaunuose vaisiakūniuose).

Jurgos Motiejūnaitės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Populiacijų gausumas ir būklė nežinomi. Artimiausios šiuolaikinės populiacijos žinomos tik Estijoje, rytinėje Lenkijoje (Belovežo girioje) ir pietinėje Švedijoje.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas, miško atsodinimas, pomiškio užaugimas.

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., Stončius, D., Kukwa M., 2005: Contribution to the Lithuanian flora of lichens and allied fungi. II. — Botanica Lithuanica, 11 (1): 41—49.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Endangered species, at present two isolated populations are known, yet their condition and abundance are unknown.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Geltonoji miltpuodė

Cyphelium tigillare (Ach.) Ach.

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (ASCOMYCETES)
ŠEIMA TAURENINIAI (CALICIACEAE)

1 (E) kategorija

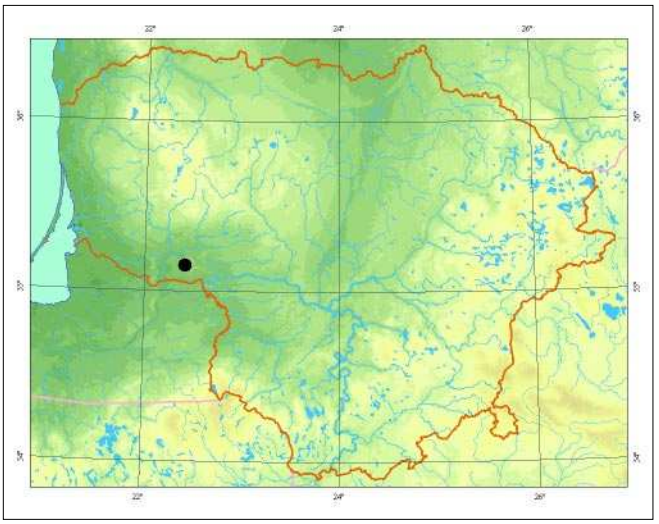
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2005 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje, borealinėje zonoje ir temperatinės zonos šiaurinėje dalyje, piečiau – kalnuose.
Lietuvoje žinoma 1 radavietė Viešvilės valstybiniame rezervate.

Biologija ir ekologija. Auga ant pušų medienos gerai apšviestose vietose, ypač pelkiniuose miškuose, jai būtinas didelis kiekis bežievių stačių pušų stuobrių. Lietuvoje greičiausiai auga ant pietinės lygumų arealo ribos, gali būti jautri klimato pokyčiams. Kerpei

Jurgos Motiejūnaitės nuotrauka

būdingas gana storas, ryškios citrinos spalvos, karpotas žiauberiškas gniužulas ir juodi, iki 1,3 mm skersmens vaisiakūniai, kurie atrodo tarsi pripildyti juodų miltelių ar smulkių grūdelių (macedžio masės). Senų vaisiakūnių macedis dažnai išbyra ir lieka tik dubenėlio formos juodas kraštelis – ekscipulas.

Populiacijų gausumas. Populiacijos gausumas ir būklė nežinomi. Artimiausios šiuolaikinės populiacijos žinomos tik Estijoje, šiaurinėje Lenkijoje ir pietinėje Švedijoje.

Grėsmės ir apsauga. Džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas, klimato šiltėjimas.

Informacijos šaltiniai
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
Endangered species, at present one isolated population is known, whose condition and abundance are unknown.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Žalsvoji žiovenė

Chaenotheca chlorella (Ach.) Müll. Arg.

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA BRYLŪNINIAI (*CONIOCYBACEAE*)

3 (R) kategorija

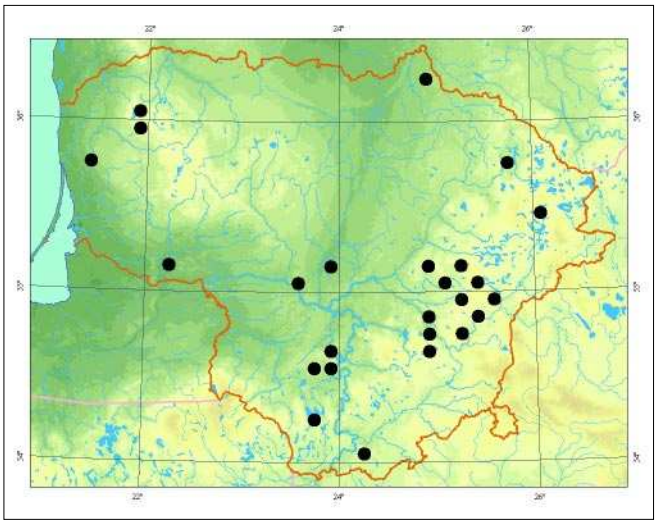
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Kosmopolitinė rūšis, randama įvairiuose žemynuose (išskyrus Afriką) borealinėje ir temperatinėje zonose, šiltesnio klimato juostose — kalnuose. Lietuvoje žinomos 29 radavietės įvairiose dalyse.

Biologija ir ekologija. Auga ant įvairių medžių (dažniau lapuočių) pūvančios stačių stuobrių ir drevių medienos natūralios kilmės, dažniausiai senuose ir drėgnuose miškuose. Neaptinkama jaunuose miškuose ir miškuose, iš kurių pašalinama negyva mediena. Kerpei būdingas grūdiškai karpotas, pilkai žalsvas žiauberiškas gniužulas ir 0,4—0,8 (0,9) mm aukščio vaisiakūniai apoteciai, kurių kotelis juodas, o galvutė su geltona apnaša. Sporos rutuliškos ir pailgai elipsoidinės. Panašiausia yra rudagalvė žiovenė (*Chaenotheca phaeocephala*), kuri auga ant medžių žievės ir ne tokiose pavėsingose vietose, o jos aukšliasporės būna tik rutuliškos. Labai dažnos auksagalvės žiovenės (*Chaenotheca chrysocephala*) apoteciai taip pat būna su geltona apnaša, tačiau jos gniužulas visada ryškiai geltonas, o ne pilkas.

Jurgos Motiejūnaitės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Gausumas netirtas, tinkamose augavietėse dažniausiai būna gausios.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas, miškų sausinimas.

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., 1999: Checklist of lichens and allied fungi of Lithuania. — Botanica Lithuanica, 5 (3): 251—269.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, UGDA, LECB.

Summary

Rare species, 29 localities are known, all are biologically rich forest fragments. Some populations are abundant.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Melsvoji žiovenė

Chaenotheca cinerea (Pers.) Tibell

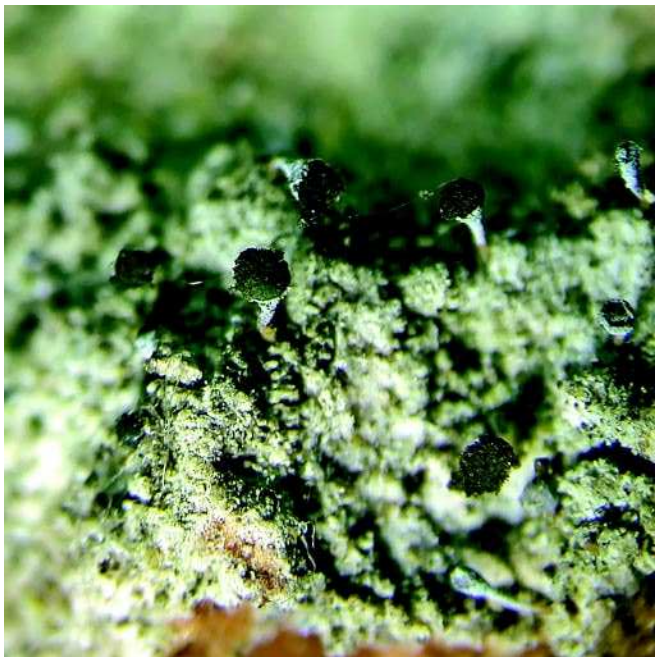
KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA BRYLŪNINIAI (*CONIOCYBACEAE*)

1 (E) kategorija

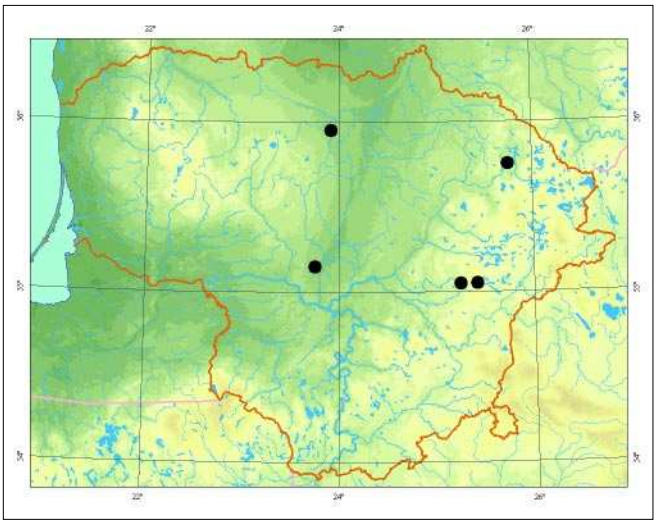
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikos borealinėje ir temperatinėje zonose.
Žinomos 7 radavietės Rytų, Šiaurės ir Vidurio Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Auga ant senų lapuočių medžių, ypač uosių, senuose miškuose ir parkuose. Kerpei būdingas plonas balsvas žiauberiškas gniužulas, paprastai grūdiškai karpotas. Kartais būna paniręs į substratą. Vaisiakūniai — iki 1 mm aukščio, su blyškiai rusvais koteliais, rudu galvutės viršumi (macedžiu) ir stora melsvai balta apnaša, kuri dengia galvutės šonus ir viršutinę kotelio dalį. Galvutės viršutinis pakraštys atrodo tarsi išplėšytas. Melsvąją žiovenę galima supainioti su dažnai pasitaikančia plaukalaibe žiovene (*Chaenotheca trichialis*), kurios vaisiakūnių koteliai paprastai juodi, o apnaša balta, plona, būna tik ties galvutės pakraščiu, kuris neatrodo tarsi išplėšytas. Kartais pasitaiko šios žiovenės formų su storoka galvučių apnaša ir tarsi išplėšytu pakraštėliu, bet tuomet koteliai būna juodi, o gniužulas storas, beveik žvyniškas ir žalsvos spalvos.

Jurgos Motiejūnaitės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Aptinkama tik ant senų ir labai senų medžių. Neauga ant jaunų ir vidutinio amžiaus forofitų. Visose radavietėse aptikta tik po 1—2 medžius, apaugusius šios kerpės gniužulais. Kerpė gali išnykti dar labiau sumažėjus tinkamų forofitų skaičiui. Daugumą radaviečių nėra griežtai saugomose (rezervatinio režimo) teritorijose. Rūšis yra reta arba labai reta visame paplitimo areale, daugelyje Europos šalių jau išnykusi.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas, senų miškų plotų išskaidymas.

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., 1999: Checklist of lichens and allied fungi of Lithuania. — Botanica Lithuanica, 5 (3): 251—269.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

An endangered species, growing only on ancient hardwood trees. Seven localities are known, where, at present, only 1—2 phorophytes are colonized by this lichen.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Lieknoji žiovenė

Chaenotheca gracillima (Vain.) Tibell

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA BRYLŪNINIAI (*CONIOCYBACEAE*)

1 (E) kategorija

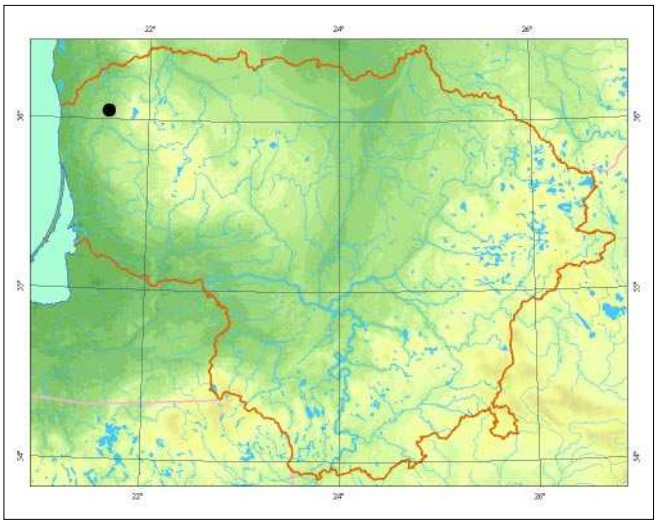
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2003 m.

Paplitimas. Abiejuose pusrutuliuose įvairiuose žemynuose borealinėje zonoje, šiltesnio klimato zonose – kalnuose.
Žinoma 1 radavietė Žemaitijos nacionaliniame parke.

Biologija ir ekologija. Auga ant pūvančios medienos (dažniausiai eglių ir beržų) senuose spygliuočių miškuose. Neaptinkama jaunuose ir vidutinio amžiaus miškuose, jai būtinas didelis kiekis įvairių puvimo stadijų medienos ir drėgnas mikroklimatas. Tai palyginti nesunkiai atskiriama kerpė, kuriai būdingas paniręs į substratą arba jo paviršiuje augantis žalsvas plonas gniužulas ir kotuoti, gana ilgi (iki 2,5 mm aukščio), banguotai išlinkę juodi vaisiakūniai, kurių viršutinę dalį dengia stora plytų raudonumo apnaša. Panašus gniužulas ir ilgi, banguotai išlinkę vaisiakūniai būdingi grakščiajai žiovenei (*Chaenotheca gracilenta*), tačiau juos dengia baltai rožinė apnaša. Kitos ant medienos augančios žiovenių rūšys turi trumpesnius vaisiakūnius, kurių niekada nedengia raudonai ruda apnaša.

Jurgos Motiejūnaitės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Aptikta keliose vietose senuose Plokštinės rezervato eglynuose. Šiuo metu populiacijai tiesioginės grėsmės nėra, tačiau ji labai atskirta (artimiausios šiuo metu žinomos populiacijos yra Estijoje ir pietinėje Švedijoje) ir yra už pietinės paplitimo arealo ribos.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas, miškų sausinimas, senų miškų plotų išskaidymas; klimato šiltėjimas.

Informacijos šaltiniai
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, BM.

Summary
An endangered species, one isolated population is known to exist in Žemaitija National Park.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Tamsioji brylytė

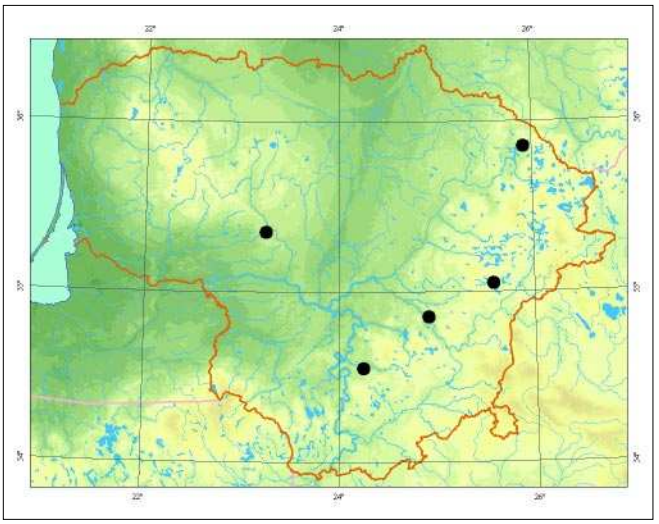
Sclerophora coniophaea (Norman) J. Mattsson et Middelb.

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA BRYLŪNINIAI (*CONIOCYBACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2003 m.

Paplitimas. Europos, Azijos ir Šiaurės Amerikos borealinėje ir temperatinėje zonose.
Lietuvoje žinomos 8 radavietės įvairiose dalyse.
Biologija ir ekologija. Auga senuose mišriuose ir lapuočių miškuose ant senų ąžuolų kamienų. Neaptinkama vidutinio amžiaus ir jaunuose miškuose, ant jaunų ar vidutinio amžiaus medžių. Kerpei būdingas menkai pastebimas, paniręs į substratą gniužulas ir iki 1,5 mm aukščio vaisiakūniai su rudu koteliu. Kotelio viršutinę dalį ir vaisiakūnio galvutę dengia stora raudonai rudų ar rusvų dulkelių apnaša. Iš visų panašių kerpių rūšių tamsioji brylytė išsiskiria raudonai ruda vaisiakūnių apnašos spalva. Panašios spalvos apnaša būdinga ir

Jurgos Motiejūnaitės nuotrauka

lieknajai žiovenei (*Chaenotheca gracillima*), tačiau pastarosios vaisiakūnių kotelis juodas ir gerokai ilgesnis, be to, ši kerpė auga ant kitokio substrato.

Populiacijų gausumas. Visose radavietėse aptikti tik pavieniai medžiai su šios kerpės gniužulais. Rūšis reta arba labai reta, jautri augavietės pokyčiams visame paplitimo areale.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas, senų miškų plotų išskaidymas.

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., Kukwa M., Czarnota P., Prigodina-Lukošienė I., Himelbrant D., Kuznetsova E., Kowalewska A., 2003: Lichens and allied fungi collected during the XV Symposium of Baltic Mycologists and Lichenologists in Birštonas, Lithuania. – Botanica Lithuanica, 9 (2): 109–119.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, LECB, UGDA-L.

Summary

An endangered species, eight localities are known, where it can be found growing only on single trees.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Miltuotoji brylytė

Sclerophora farinacea (Chevall.) Chevall.

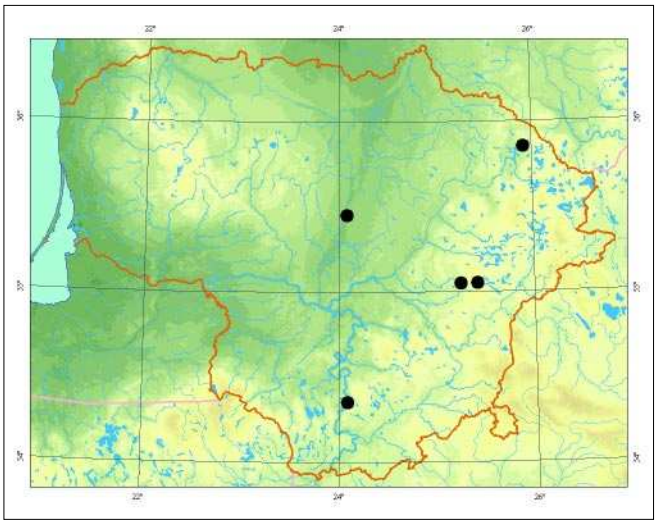
KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA BRYLŪNINIAI (*CONIOCYBACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2003 m.

Paplitimas. Europos, Azijos (Kaukazo) ir Šiaurės Amerikos temperatinėje zonoje.
Žinomos 6 radavietės Pietų, Rytų ir Vidurio Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Auga senuose mišriuose ir lapuočių miškuose, rečiau – senuose parkuose ant senų lapuočių medžių kamienų. Neaptinkama vidutinio amžiaus ir jaunuose miškuose bei ant jaunų ar vidutinio amžiaus medžių. Kerpei būdingas menkai pastebimas, paniręs į substratą gniužulas ir iki 1,2 mm aukščio vaisiakūniai su rudu koteliu. Vaisiakūnio galvutę dengia stora baltų dulkelių apnaša. Panašius, nors paprastai mažesnius vaisiakūnius turi blyškioji brylytė

Žydrūno Sinkevičiaus nuotrauka

(*Sclerophora pallida*), tačiau pastarosios vaisiakūnių kotelis gelsvas ar balsvas, o galvučių apnaša gelsva.

Populiacijų gausumas. Visose radavietėse aptikti tik pavieniai medžiai su šios kerpės gniužulais. Rūšis reta arba labai reta, jautri augavietės pokyčiams visame paplitimo areale.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas.

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., Andersson L., 2003: Contribution to the Lithuanian flora of lichens and allied fungi. – Botanica Lithuanica, 9 (1): 71–88.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

An endangered species, six localities are known, where it can be found growing only on single trees.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Šviesiagalvė brylytė

Sclerophora peronella (Ach.) Tibell

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA BRYLŪNINIAI (*CONIOCYBACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2003 m.

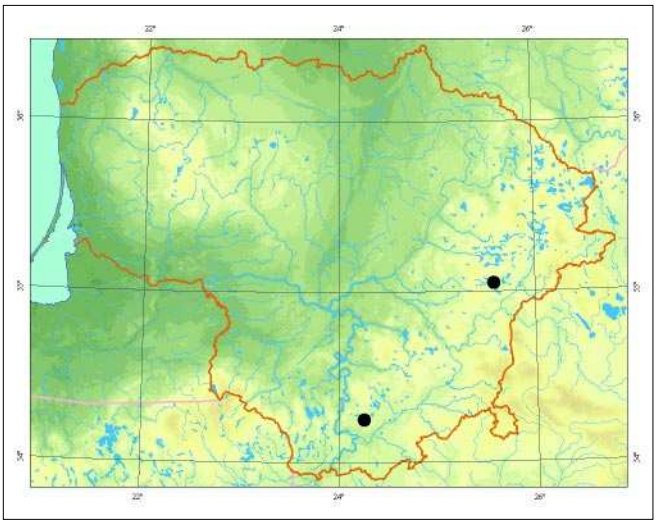
Paplitimas. Europos ir Šiaurės Amerikos borealinės zonos pietinėje dalyje ir temperatinėje zonoje, mediteraninėje zonoje — kalnuose.
Lietuvoje žinomos 2 radavietės pietinėje ir rytinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Auga senuose mišriuose ir lapuočių miškuose ant senų lapuočių medžių kamienų. Neaptinkama vidutinio amžiaus ir jaunuose miškuose bei ant jaunų ar vidutinio amžiaus medžių. Kerpei būdingas menkai pastebimas, paniręs į substratą gniužulas ir iki 0,8 mm aukščio vaisiakūniai su pilkšvu koteliu ir mėsos raudonumo galvute, kurią dengia sutrūkinėjusi baltų dulkelių apnaša (todėl galvutė kiek primena teniso kamuoliuko piešinį). Galvutė ir smulkesnės aukšliasporės išskiria šviesiagalvę brylytę iš kitų panašių kerpių.

Populiacijų gausumas. Visose radavietėse aptikti tik pavieniai medžiai su šios kerpės gniužulais. Rūšis

Jurgos Motiejūnaitės nuotrauka

reta arba labai reta, jautri augavietės pokyčiams visame paplitimo areale.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas.

Informacijos šaltiniai

Prigodina-Lukošienė I., Kukwa M., Naujalis J. R., 2003: Lichen species new to Lithuania. — Botanica Lithuanica, 9 (4): 379—384.
Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS.

Summary

An endangered species, two localities are known, where it can be found growing only on single trees.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Flotovo gijalekta

Gyalecta flotowii Körb.

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA GIJALEKTINIAI (*GYALECTACEAE*)

1 (E) kategorija

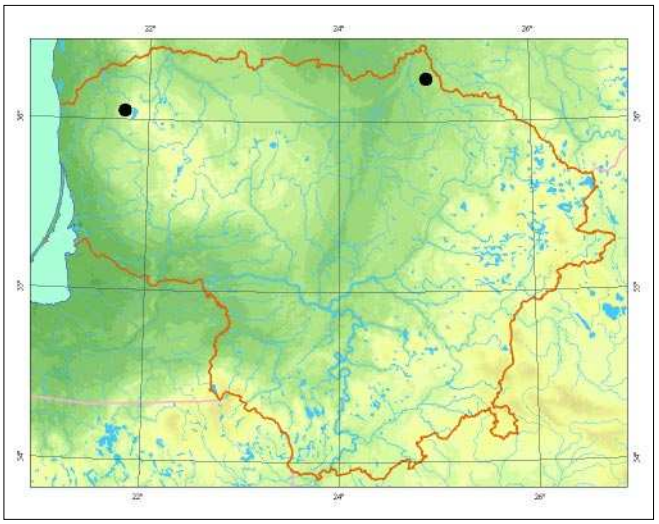
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2005 m.

Paplitimas. Europos ir Šiaurės Amerikos temperatinėje ir mediteraninėje zonose.
Lietuvoje žinomos 2 radavietės Žemaitijos nacionaliniame parke ir Biržų girioje.

Biologija ir ekologija. Auga ant labai senų plačialapių medžių, ypač uosių kamienų. Neaptinkama ant jaunų ir vidutinio amžiaus medžių. Šiai kerpei būdingas menkai pastebimas žiauberiškas, plonos plėvelės pavidalo ar paniręs į substratą balsvai pilkšvas gniužulas. Vaisiakūniai — gausūs, 0,2—0,4 mm skersmens gelsvai rusvi dubenėlio formos apoteciai su ryškiu, sutrūkinėjusiu, kiek šviesesniu nei vaisiakūnio centrinė dalis kraštelių. Kerpę gana sunku pastebėti, kartais ją galima supainioti su išoriškai panašiomis lekanoros (*Lecanora*) genties rūšimis, nuo kurių skiriasi anatomine sandara ir ypač aukšliasporėmis. Nuo pušinės dimerelės (*Dimerella pineti*) bei kitų gijalektos (*Gyalecta*) genties kerpių skiriasi kitokiomis aukšliasporėmis.

Jurgos Motiejūnaitės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Abi populiacijos labai negausios — rasta tik po vieną medį su kelias kerpių gniužulais. Populiacijos išgyvens tik tuo atveju, jei aplink liks tinkamo amžiaus forofitų. Ypač pavojingos būklės yra Žemaitijos nacionaliniame parke rasta populiacija, nes jos augavietėje tinkamo amžiaus plačialapių medžių beveik nėra.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas, senų miškų plotų išskaidymas.

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., Andersson L., 2003: Contribution to the Lithuanian flora of lichens and allied fungi. — Botanica Lithuanica, 9 (1): 71—88.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

An endangered species, two very sparse populations in the western and northern parts of the country are known, one of which is under threat of extinction.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Guobinė gijalekta

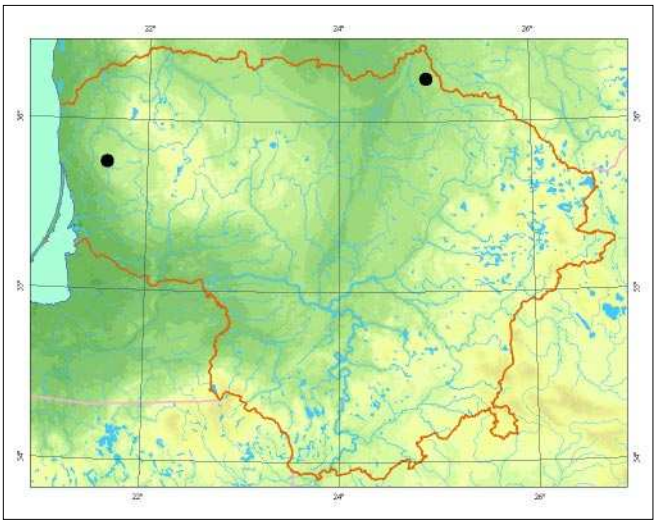
Gyalecta ulmi (Sw.) Zahlbr.

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA GIJALEKTINIAI (*GYALECTACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2005 m.

Paplitimas. Europoje, nuo borealinės iki mediteraninės zonos.
Lietuvoje žinomos 2 radavietės vakarinėje ir šiaurinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Auga ant labai senų plačialapių medžių kamienų. Neaptinkama ant jaunų ir vidutinio amžiaus medžių. Reta ir sparčiai nykstanti visame areale. Kerpei būdingas žiauberiškas, labai plonas, žalsvai pilkšvas ar balsvas, ištisinės plėvelės pavidalo, rečiau — smulkiai karpotas ar kiek miltiškas gniužulas. Vaisiakūniai — gausūs, giliai įdubusio dubenėlio formos 0,5—1,6 mm skersmens apoteciai, kurių vidurys rudas, o krašteliai stori, dažniausiai sutrūkinėję, paprastai padengti balta apnaša. Guobinę gijalektą galima supainioti su išoriškai panašiomis lekanoros (*Lecanora*) genties rūšimis, nuo kurių skiriasi savo anatomine sandara ir ypač aukšliasporėmis. Nuo kitų gijalektų (*Gyalecta*) genties kerpių skiriasi kitokiomis aukšliasporėmis.

Žydrūno Sinkevičiaus nuotrauka

Populiacijų gausumas. Populiacija Biržų girioje labai negausi — rastas tik vienas medis su keliais kerpių gniužulais. Kitos populiacijos gausumas ir būklė nežinomi. Rūšies būklė Europoje rodo, kad populiacijos Lietuvoje išliks tik taikant griežtas apsaugos priemones jų augavietėse.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas, senų miškų plotų išskaidymas.

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., Stončius, D., Kukwa M., 2005: Contribution to the Lithuanian flora of lichens and allied fungi. II. — Botanica Lithuanica, 11 (1): 41—49.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

An endangered species, two populations in the western and northern parts of the country are known, the situation of one population is unknown, while the other is very sparse — several thalli growing on one phorophyte.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Samaninis diplošistis

Diploschistes muscorum (Scop.) R. Sant.

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA TELOTREMINIAI (*THELOTREMATACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Kosmopolitinė rūšis, aptinkama visuose žemynuose įvairiose gamtinėse zonose.
Lietuvoje žinomos 4 radavietės pietinėje ir pietrytinėje dalyje. Greičiausiai yra dažnesnė.

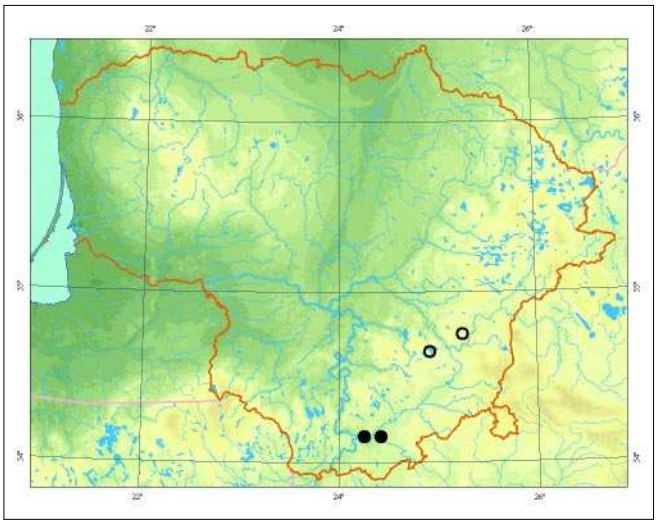
Biologija ir ekologija. Auga ant dirvožemio ir *Cladonia* genties kerpių gniužulų kalkingose retažolėse smiltpievėse. Kerpei būdingas žiauberiškas pilkas, grublėtai karpotas gniužulas ir į gniužulą panirę vaisiakūniai — apoteciai, su giliai įdubusiu juodu, balsva apnaša padengtu viduriu. Visada gyvenimą pradeda kaip ant žemės augančių šiurių (*Cladonia*) gniužulo parazitas, tik vėliau tampa savarankiška kerpe. Panašiausia kerpė yra akmeninis diplošistis (*Diploschistes scruposus*), kuris auga tik ant silikatinių akmenų.

Populiacijų gausumas. Gausumas nežinomas.

Grėsmės ir apsauga. Pievų apaugimas krūmais nustojus ganyti gyvulius.

Jurgos Motiejūnaitės nuotrauka

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., 1999: Checklist of lichens and allied fungi of Lithuania. — Botanica Lithuanica, 5 (3): 251—269.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Rare species, four localities are known. Habitats may be threatened by overgrowth with shrubs.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Dantytoji telotrema

Thelotrema lepadinum (Ach.) Ach.

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA TELOTREMINIAI (*THELOTREMATACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2003 m.

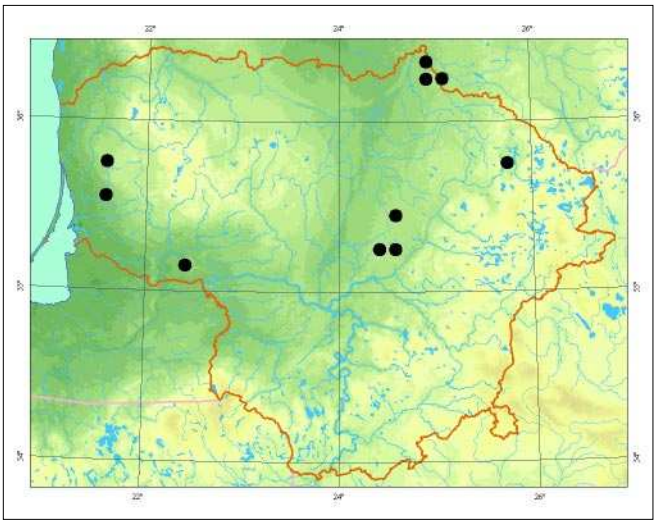
Paplitimas. Įvairių žemynų temperatinės zonos okeaninėje ir subokeaninėje dalyse, šiltesnio klimato zonose — kalnuose.
Žinoma 17 radaviečių Vakarų, Šiaurės ir Vidurio Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Auga senuose mišriuose ir lapuočių miškuose ant lapuočių medžių kamienų. Neįsikuria vidutinio amžiaus ir jaunuose miškuose. Kerpei būdingas pilkas, daugiau ar mažiau lygios žiauberės pavidalo gniužulas ir vaisiakūniai — apoteciai, panirę į gniužulo karputes. Karputės su vaisiakūniais atviros, gana plačiose angose matyti tamsus apotecio vidurys, o angos pakraščiuose matyti plonas, balsvas, dažniausiai dantytai išplėšytas tikrasis apotecio kraštelis. Dantytoji telotrema kartais gali priminti kai kurias spuoguočių (*Pertusaria*) genties rūšis, tačiau pastarųjų karputės su vaisiakūniais turi tik labai siauras, taškiškas angeles, kurios niekada plačiau neatsiveria.

Populiacijų gausumas. Pagrindinės populiacijos (11 iš 17 radaviečių) susitelkusios Biržų ir Dusetų giriose.

Žydrūno Sinkevičiaus nuotrauka

Dusetų girios populiacija gana gausi ir gyvybinga, didelė jos dalis yra rezervatinėje zonoje, todėl šiuo metu tiesioginės grėsmės jai nėra. Kitų populiacijų gausumas ir būklė nežinomi. Rūšis jautri augavietės pokyčiams visame paplitimo areale.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas, senų miškų plotų išskaidymas.

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., Andersson L., 2003: Contribution to the Lithuanian flora of lichens and allied fungi. — Botanica Lithuanica, 9 (1): 71—88.
Andersson L., Kriukelis R., Skuja S., 2005: Kertinių miško buveinių inventorizacija Lietuvoje. — Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
Endangered species, 17 localities are known, yet a larger part of the populations are concentrated in two forests.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Šilinė puvėseklė

Icmadophila ericetorum (L.) Zahlbr.

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA PUVĖSEKLINIAI (*ICMADOPHILACEAE*)

1 (E) kategorija

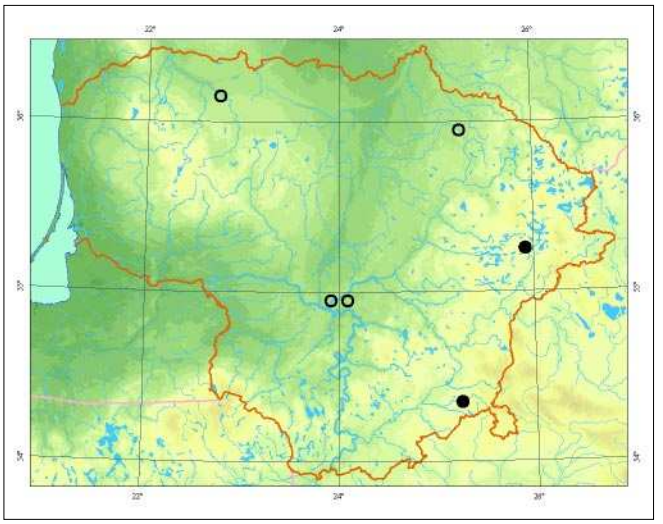
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje, Naujojoje Zelandijoje, nuo arktinės iki temperatinės zonos, šiltesnio klimato zonose — kalnuose.
Lietuvoje žinomos 6 radavietės įvairiose dalyse.

Biologija ir ekologija. Auga ant pūvančių išvartų, kartais ant augalų liekanų pelkėtuose miškuose. Jautri klimato pokyčiams, pastaruoju metu nyksta vietovėse, esančiose į pietus nuo Lietuvos. Kerpei būdingas žalsvas karpotas žiauberiškas gniužulas su miltiškais dariniais — soredėmis. Vaisiakūniai — rožinės spalvos, plokšti, 0,5—3 mm skersmens gana gausūs apoteciai. Panašiose augavietėse augančio ir panašų gniužulą turinčio grūduotojo trapeliopsio (*Trapeliopsis granulosa*) vaisiakūniai tamsesni — rusvi, oranžiniai, pilki, dažnai margi.

Dariaus Norkūno nuotrauka

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinomos tik 2 populiacijos Aukštaitijos nacionaliniame parke ir Rūdninkų girioje. Pastaroji gana gausi. Senesniuose literatūros šaltiniuose teigiama, kad kerpė buvusi nereta — tai liudija ir palyginti gausios kolekcijos herbariumuose.

Grėsmės ir apsauga. Džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas, miškų ir pelkių sausinimas, klimato šiltėjimas.

Informacijos šaltiniai

Minkevičius A., Rudzinskaitė T., Galinis V., 1983: Vadovas Lietuvos kerpėms pažinti. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS, H.

Summary

Endangered species, at present two populations in the eastern and southern parts of the country are known, in earlier literature it was not reported as a rare species.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Žalsvoji kežytė

Cetrelia olivetorum (Nyl.) W. L. Culb. et C. F. Culb.

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA KEŽINIAI (*PARMELIACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

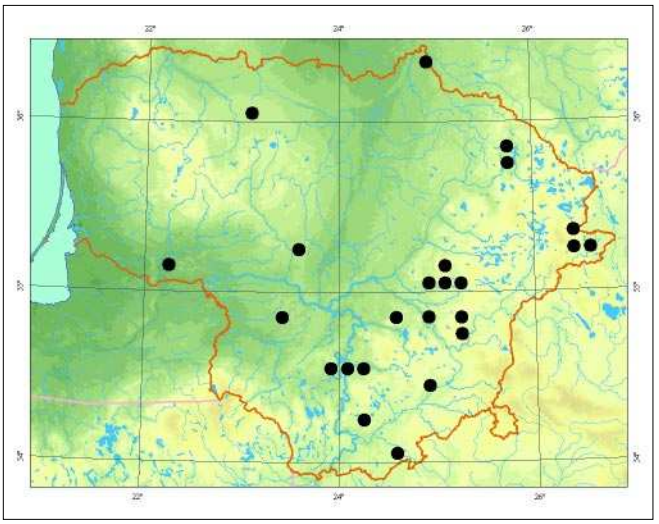
Paplitimas. Subokeaninė rūšis, randama Europoje, pietryčių Azijoje, Šiaurės Amerikos rytuose ir Ramiojo vandenyno pakrantėse, Naujojoje Gvinėjoje, Australijoje, nuo borealinės zonos pietinės dalies iki paatogrąžių zonos.
Lietuvoje žinoma 30 radaviečių įvairiose dalyse.

Biologija ir ekologija. Auga ant lapuočių medžių kamienų ir šakų senuose mišriuose miškuose. Neaptinkama jaunuose ir vidutinio amžiaus miškuose. Šiai kerpei būdingas stambus (iki 10 cm skersmens) lapiškas gniužulas. Lakštų pakraščiai suapvalėję, banguoti, kraštai pakilę, senesnių lakštų kraštai padengti ištisine miltiškų darinių — soredžių juostele. Viršutinė pusė melsvai žalsva, su gausiomis smulkiomis balsvomis dėmelėmis. Apatinė — juoda, raukšlėta. Šią kerpę lengva supainioti su labai dažna melsvąja kerpenuote (*Platismatia glauca*), kurios lakštų pakraščiuose niekada nebūna miltiškos juostelės, tačiau dažnai gausu smulkių išaugėlių — izidžių, o viršutiniame lakštų paviršiuje nebūna balsvų dėmelių.

Populiacijų gausumas. Gausumas nežinomas, paprastai randama po vieną ar kelis medžius su šių kerpių gniužulais.

Žydrūno Sinkevičiaus nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas, miškų sausinimas, senų miškų plotų išskaidymas.

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., 2002: Lapiškosios ir krūmiškosios kerpės (*Ascomycetes lichenisati. Species foliosae et fruticosae*). — Lietuvos grybai, 13 (1). — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, LECB.

Summary

Vulnerable species, 30 localities are known, confined to old forests, usually only one to several phorophytes are found colonized by this lichen.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Skėtrioji briedragė

Evernia divaricata (L.) Ach.

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA KEŽINIAI (*PARMELIACEAE*)

1 (E) kategorija

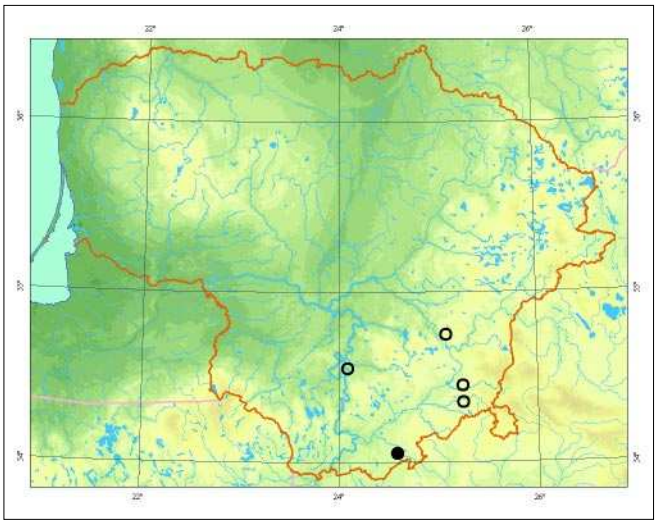
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje, borealinės zonos subkontinentinėje ir kontinentinėje dalyse, piečiau — kalnuose.
Lietuvoje žinomos 5 radavietės pietinėje ir pietrytinėje dalyse.

Biologija ir ekologija. Auga ant spygliuočių medžių kamienų ir šakų senuose miškuose, ypač senuose eglynuose. Lietuvoje auga už pietinės lygumų arealo ribos. Jautri tiek klimato, tiek augavietės pokyčiams. Kerpei būdingas krūmiškas, nusviręs, minkštas žalsvos spalvos gniužulas, kurio lakšteliai plokšti, gana gausiai išsišakoję, šakelių galai nusmailėję, abi lakštų pusės vienodos spalvos, be miltiškų darinių — soredžių ar smulkių išaugėlių — izidžių. Panaši kerpė yra

Jurgos Motiejūnaitės ir Mindaugo Rylos nuotrauka

labai dažna sodinė briedragė (*Evernia prunastri*), kurios lakštų apatinė pusė šviesesnė nei viršutinė, šakelių galai paprastai buki, o paviršius su soredėmis. Kintančiosios briedragės (*Evernia mesomorpha*) lakštų viršutinėje pusėje gausu smulkių išaugėlių — izidžių.

Populiacijų gausumas. Žinoma tik 1 šiuolaikinė populiacija Pietų Lietuvoje, ties Čepkelių rezervato riba, kurioje augo vos keli nedideli gniužulai. Populiacijos atsikūrimo galimybės menkos — artimiausios yra retos ir sparčiai nykstančios populiacijos Estijoje, šiaurrytinėje Lenkijoje ir pietinėje Švedijoje.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas ir sausinimas, džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas, senų miškų plotų išskaidymas; klimato šiltėjimas.

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., 2002: Lapiškosios ir krūmiškosios kerpės (*Ascomycetes lichenisati. Species foliosae et fruticosae*). — Lietuvos grybai, 13 (1). — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Endangered species, at present only one sparsely populated location in the southern part of the country is known.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Kintančioji briedragė

Evernia mesomorpha Nyl.

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA KEŽINIAI (*PARMELIACEAE*)

1 (E) kategorija

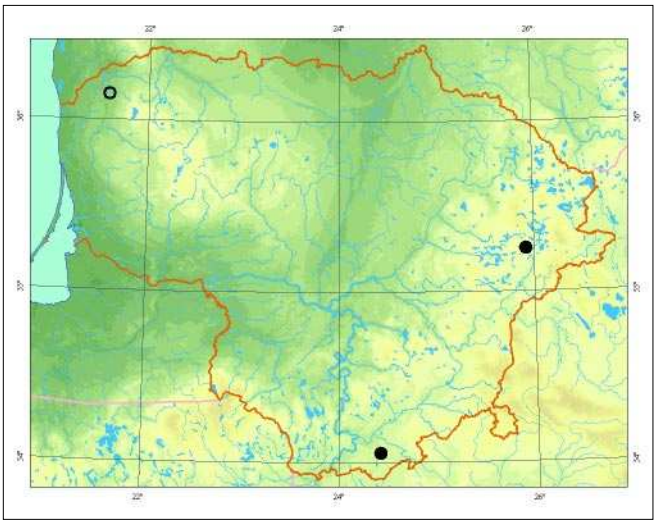
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje, Grenlandijoje, arktinės zonos pietinėje dalyje, borealinės zonos subkontinentinėje ir kontinentinėje dalyse, piečiau — kalnuose.
Lietuvoje žinomos 3 radavietės: Salantų regioniniame parke, Aukštaitijos nacionaliniame parke ir Čepkelių valstybiniame rezervate.

Biologija ir ekologija. Auga ant beržų, pušų ir kadagių kamienų ir šakų senuose miškuose, riedulynuose ir pelkėse. Lietuvoje auga už pietinės lygumų arealo ribos. Jautri tiek klimato, tiek augavietės pokyčiams. Kerpei būdingas krūmiškas, nusviręs, žalsvos spalvos gniužulas, kurio lakšteliai plokšti, negausiai išsišakoję, šakelių galai nusmailėję, abi lakštų pusės vienodos spalvos, su smulkiomis išaugėlėmis — izidėmis. Panaši kerpė yra labai dažna sodinė briedragė (*Evernia prunastri*), kurios lakštų apatinė pusė šviesesnė nei viršutinė, šakelių galai paprastai buki, o paviršius su soredėmis. Skėtriosios briedragės (*Evernia divaricata*) lakštų viršutinėje pusėje nėra smulkių išaugėlių — izidžių ir jos gniužulas minkštesnis.

Jurgos Motiejūnaitės ir Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Visos 3 populiacijos labai negausios — augo vos po kelis nedidelius gniužulus. Atsikurti populiacija galimybių turi mažai — artimiausios šiuolaikinės populiacijos yra tik Estijoje, be to, kerpę veikia klimato šiltėjimas.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas, klimato šiltėjimas.

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., 2002: Lapiškosios ir krūmiškosios kerpės (*Ascomycetes lichenisati. Species foliosae et fruticosae*). — Lietuvos grybai, 13 (1). — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Endangered species, three very sparse populations in the southern, eastern and northern parts of the country are known.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Raukšlėtasis geltonkežis

Flavoparmelia caperata (L.) Hale (sin. *Parmelia caperata* (L.) Ach.)

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA KEŽINIAI (*PARMELIACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

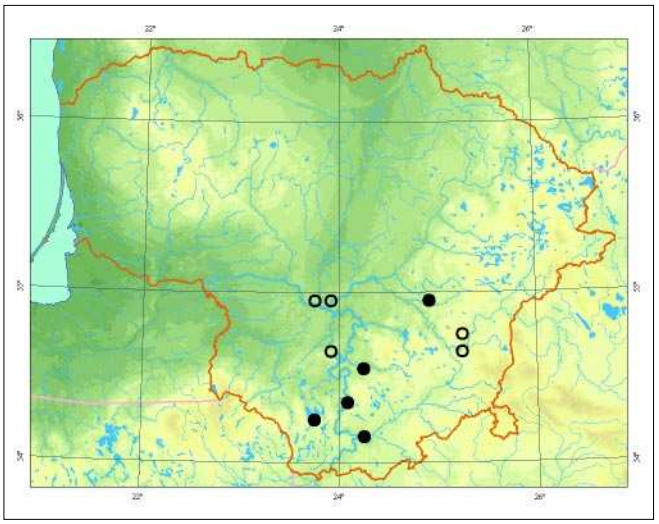
Paplitimas. Kosmopolitinė rūšis, randama visuose žemynuose nuo borealinės zonos pietinės dalies iki atogrąžų zonos.
Žinoma 11 radaviečių Pietų ir Vidurio Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Auga ant spygliuočių ir lapuočių (dažniausiai juodalksnių) medžių kamienų senuose ir drėgnuose mišriuose miškuose. Neaptinkama jaunuose ir vidutinio amžiaus miškuose. Kerpei būdingas gana stambus (iki 10 cm skersmens) lapiškas gniužulas, kurio viršutinė dalis raukšlėta, žalsva ar žalsvai gelsva, dažnai su negausiais miltiškais dariniais — soredėmis, apatinė — juoda, pakraščiai rudi. Lakštų galai suapvalėję. Nesunkiai atpažįstama, iš kitų panašiose vietose augančių kerpių išsiskiria stambiais, suapvalėjusiais galais lakštais ir raukšlėta, žalsvo atspalvio viršutine puse.

Populiacijų gausumas. Gausumas nežinomas, paprastai randama po vieną ar kelis medžius su šių kerpių gniužulais. Šylant klimatui gali pradėti plisti.

Žydrūno Sinkevičiaus nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas, miškų sausinimas, senų miškų plotų išskaidymas.

Informacijos šaltiniai
Motiejūnaitė J., 2002: Lapiškosios ir krūmiškosios kerpės (*Ascomycetes lichenisati. Species foliosae et fruticosae*). — Lietuvos grybai, 13 (1). — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, H.

Summary
Vulnerable species, 11 localities are known, confined to old forests, usually only one to several phorophytes are found colonized by this lichen species.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Alksninė hipotrachina

Hypotrachyna revoluta (Flörke) Hale

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA KEŽINIAI (*PARMELIACEAE*)

3 (R) kategorija

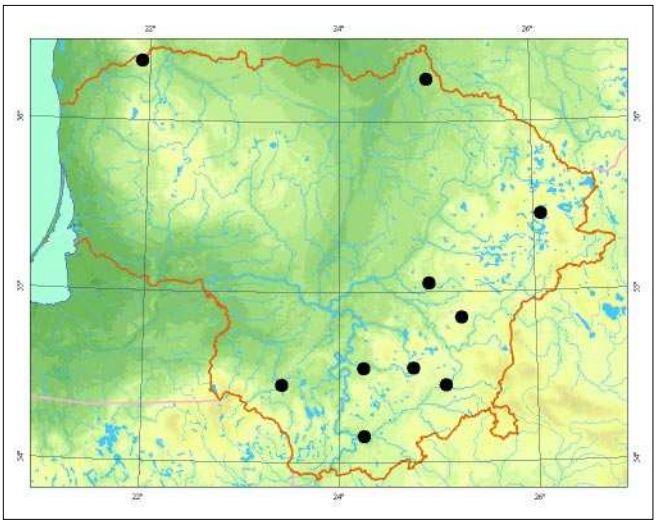
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Kosmopolitinė subokeaninė pietinio paplitimo rūšis, randama visame pasaulyje, išskyrus Antarkties regioną. Neauga arktinėje ir borealinėje zonoje. Lietuvoje žinoma 10 radaviečių.

Biologija ir ekologija. Auga ant lapuočių medžių, ypač juodalksnių ir baltalksnių, kamienų natūralios kilmės drėgnuose miškuose. Kerpei būdingas netaisyklingas lapiškas gniužulas, iki 5 cm skersmens, nors dažniausiai būna mažesnis. Viršutinė gniužulo pusė lygi, pilka ar žalsvai pilka, apatinė — juoda, su gausiomis rizinomis. Viršutinės pusės lakštų galai paprastai visada būna miltuoti — miltiškų darinių — soredžių sankaupos plokščios, netaisyklingos, kiek tamsesnės nei gniužulas. Alksninę hipotrachiną lengva supainioti su plynkežiais (*Hypogymnia*), kurių gniužulo apatinėje pusėje niekada nebūna rizinų, taip pat su kežais (*Parmelia*), kurių gniužulo viršutinė pusė visada būna su piešiniu (dažnai reljefišku), primenančiu tinklą.

Jurgos Motiejūnaitės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Gausumas nežinomas, dažniausiai aptinkami pavieniai medžiai su šių kerpių gniužulais.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas, miškų sausinimas.

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., 2002: Lapiškosios ir krūmiškosios kerpės (*Ascomycetes lichenisati. Species foliosae et fruticosae*). — Lietuvos grybai, 13 (1). — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Rare species, ten localities are known, grows in humid forests of natural origin. Population abundance is unknown.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Smulkialakštis juodkežis

Melanelia panniformis (Nyl.) Essl.

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA KEŽINIAI (*PARMELIACEAE*)

1 (E) kategorija

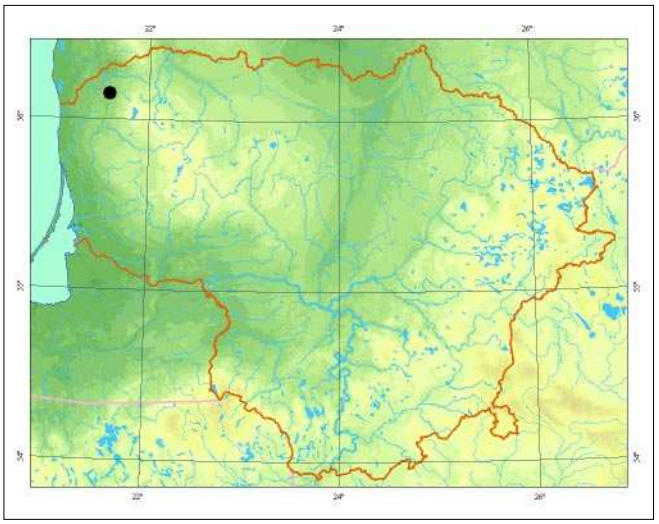
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Azijos, Šiaurės Amerikos, Grenlandijos arktinėje ir borealinėje zonose, temperatinėje zonoje — kalnuose, taip pat Pietų Amerikoje.
Lietuvoje žinoma 1 radavietė Salantų regioniniame parke.

Biologija ir ekologija. Auga ant silikatinių riedulių riedulynuose. Kerpei būdingas tamsiai rudas lapiškas gniužulas, kurį sudaro platesni (iki 1,5 mm pločio) kraštiniai ir gausūs, labai siauri (iki 0,8 mm pločio), tankiai susiglaudę viduriniai lakšteliai. Vaisiakūnių beveik niekada nepasitaiko. Iš visų ant akmenų augančių panašių kerpių rūšių smulkialakštis juodkežis išsiskiria smulkučiais siaurais lakšteliais gniužulo viduryje.

Jurgos Motiejūnaitės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Žinoma tik 1 populiacija, kurios gausumas nežinomas. Šiuo metu tiesioginės grėsmės jai nėra, tačiau stipriai pasikeitus buveinės sąlygoms (riedulynui užaugus krūmais), jos būklė gali smarkiai pablogėti. Populiacijos gausėjimo iš aplinkinių populiacijų galimybė menka, rūšis auga už savo lygumų arealo ribų. Artimiausios dabar egzistuojančios populiacijos yra pietinėje Švedijoje.

Grėsmės ir apsauga. Riedulynų apaugimas krūmais nustojus juose ganyti gyvulius.

Informacijos šaltiniai
Motiejūnaitė J., 2002: Lapiškosios ir krūmiškosios kerpės (*Ascomycetes lichenisati. Species foliosae et fruticosae*). — Lietuvos grybai, 13 (1). — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
Endangered species, one isolated population is known in the northwestern part of the country.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Skylėtoji menegacija

Menegazzia terebrata (Hoffm.) A. Massal.

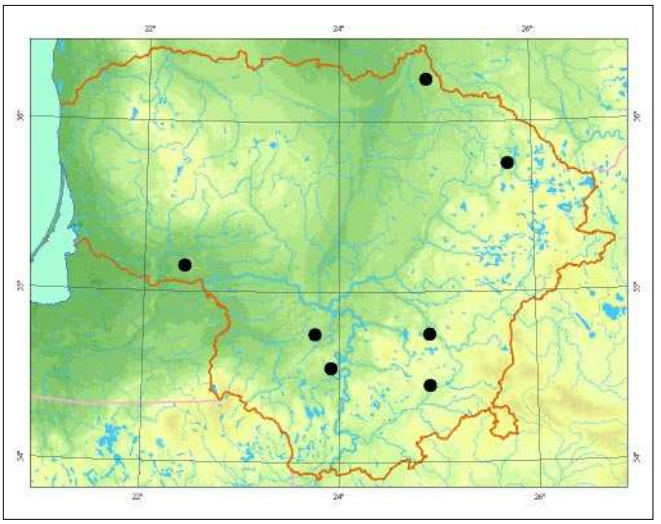
KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA KEŽINIAI (*PARMELIACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės ir Centrinėje Amerikoje, Naujojoje Gvinėjoje, subokeaninė rūšis, randama temperatinėje zonoje ir kiek šiauriau jos, šiltesnio klimato juostose — kalnuose.
Lietuvoje žinoma 10 radaviečių įvairiose dalyse.

Biologija ir ekologija. Auga ant senų lapuočių medžių, ypač juodalksnių, kamienų senuose pelkėtuose miškuose. Neaptinkama jaunuose ir vidutinio amžiaus miškuose, ypač jautri drėgmės režimo pokyčiams. Nyksta beveik visoje Europoje. Kerpei būdingas lapiškas, apskritas arba netaisyklingos formos, prigludęs prie substrato gniužulas. Lakštai prigludę vienas prie kito, išsipūtę, su ertme viduje. Viršutinė pusė pilka arba pilkai žalsva, su gausiomis apskritomis arba pailgomis perforacijomis, kurių kraštai lygūs, neištrupėję, neišplėšyti ir su rutuliškomis ar žiedo formos miltiškų darinių — soredžių sankaupomis. Skylėtąją menegaciją galima supainioti su plynkežių (*Hypogymnia*) genties kerpėmis, kurių gniužulo viršutinė pusė niekada nebūna perforuota (pasitaiko skylučių, atsirandančių dėl mechaninių pažaidų, tačiau jų kraštai būna nelygūs, aptrupėję ir išplėšyti).

Žydrūno Sinkevičiaus nuotrauka

Populiacijų gausumas. Beveik visas populiacijas sudaro vienas ar keli medžiai su pavieniais šių kerpių gniužulais. Beveik visur gniužulai menki, dažnai prarandantys spalvą.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas, miškų sausinimas.

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., 2002: Lapiškosios ir krūmiškosios kerpės (*Ascomycetes lichenisati. Species foliosae et fruticosae*). — Lietuvos grybai, 13 (1). — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Vulnerable species, ten localities are known, virtually all populations consist of one to several phorophytes colonized by scarce thalli of this lichen. Most of the thalli are small, often showing signs of damage.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Ruduojančioji kedenė

Usnea fulvoreagens (Räsänen) Räsänen

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA KEŽINIAI (*PARMELIACEAE*)

1 (E) kategorija

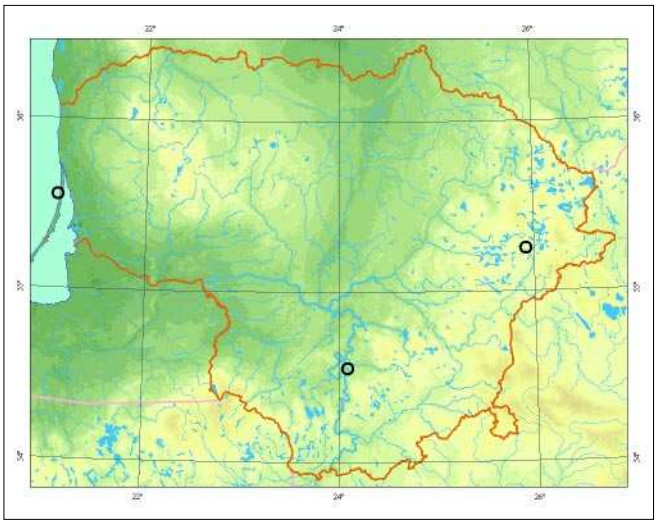
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europos ir Šiaurės Amerikos borealinės ir temperatinės zonos okeaninėje ir subokeaninėje dalyje, piečiau — kalnuose.
Lietuvoje žinomos 4 radavietės vakarinėje, rytinėje ir pietinėje dalyse.

Biologija ir ekologija. Auga pavieniais gniužulais, nesudaro didelių sankaupų. Dažniau aptinkama senuose miškuose. Jautri oro taršai. Kerpei būdingas žalsvos spalvos krūmiškas, nusviręs, išsišakojęs į šalis, nedidelis, iki 3—4 cm ilgio gniužulas. Jo pamatinė dalis pajuodavusi, šakelės plonos, atrodo tarsi sutrūkinėjusios, plačių įtrūkimų vietose matomi miltiški dariniai — soredės. Iš visų Lietuvoje augančių kedenių išsiskiria itin dideliais, dažnai visą šakelę apsupančiais soredžių telkiniais. Kitų rūšių kedenėms būdingi maži, taškiški ar pailgi soredžių telkiniai arba jų visai nebūna.

Jurgos Motiejūnaitės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Populiacijos itin negausios, aptinkama po vieną du gniužulus. Paskutinį kartą aptikta 1989 m. Negausi ir reta visame paplitimo areale.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas, oro tarša.

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., 2002: Lapiškosios ir krūmiškosios kerpės (*Ascomycetes lichenisati. Species foliosae et fruticosae*). — Lietuvos grybai, 13 (1). — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

An endangered species, four localities are known; last found in 1989.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Šiurkščioji kedenė

Usnea scabrata Nyl. (sin. *U. barbata* (L.) F. H. Wigg.)

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA KEŽINIAI (*PARMELIACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

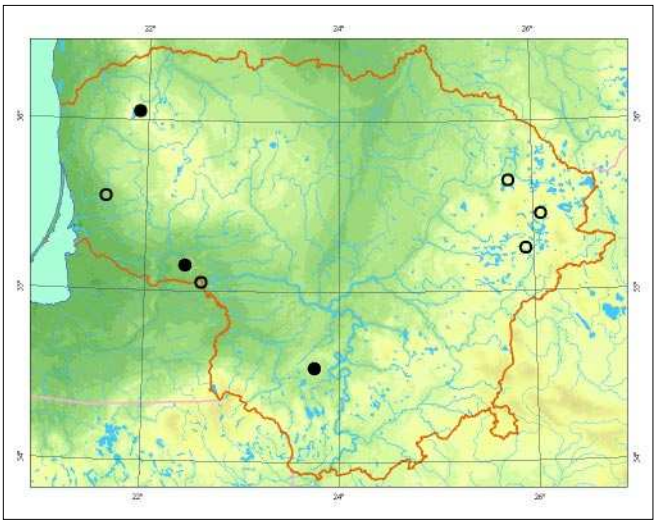
Paplitimas. Europos, Azijos ir Šiaurės Amerikos borealinėje zonoje, piečiau — kalnuose. Neauga stipriai okeaninėse vietovėse.
Lietuvoje žinomos 9 radavietės įvairiose dalyse.

Biologija ir ekologija. Auga pavieniais gniužulais senuose miškuose. Jautri oro taršai. Kerpei būdingas žalsvos spalvos krūmiškas, nusviręs, barzdos formos gniužulas, kuris gali užaugti iki 37 cm ilgio. Jo pamatinė dalis neryški, dažniausiai nepajuodavusi, šakelės plonos arba gana storos, dažnai labai nevienodo storio. Trumpų šoninių šakučių nedaug, dažnai beveik nėra (jos neprimena žuvies ašakos). Šakučių paviršius tarsi randuotas (randai lieka nukritusių šoninių šakelių vietose). Panašus gniužulas būdingas barzdotajai kedenei (*Usnea filipendula*), kurios šakelės (bent jau dalis) tankiai ir gana tolygiai apaugusios šoninėmis šakutėmis (primena žuvies ašaką), o paviršiuje nėra gausių randelių.

Populiacijų gausumas. Populiacijos negausios, aptinkama po kelis gniužulus. Žinomos tik 3 šiuolaikinės radavietės, kitose kerpė aptikta daugiau nei prieš 40 metų.

Jurgos Motiejūnaitės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas, senų miškų plotų išskaidymas, oro tarša.

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., 2002: Lapiškosios ir krūmiškosios kerpės (*Ascomycetes lichenisati. Species foliosae et fruticosae*). — Lietuvos grybai, 13 (1). — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Endangered species, three localities are currently known, with each population consisting of only several thalli.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Mužo auksakežis

Xanthoparmelia mougeotii (Schaer. ex D. Dietrich.) Hale

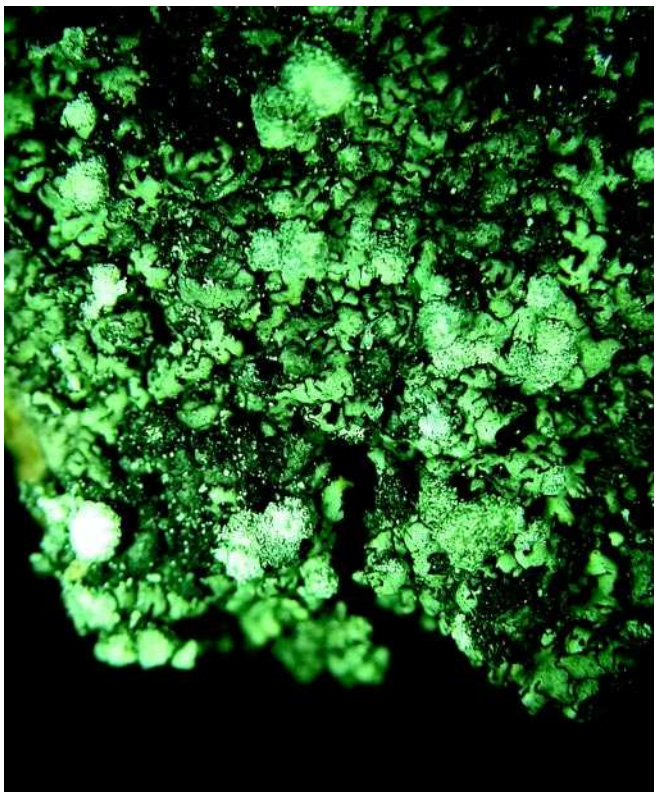
KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA KEŽINIAI (*PARMELIACEAE*)

1 (E) kategorija

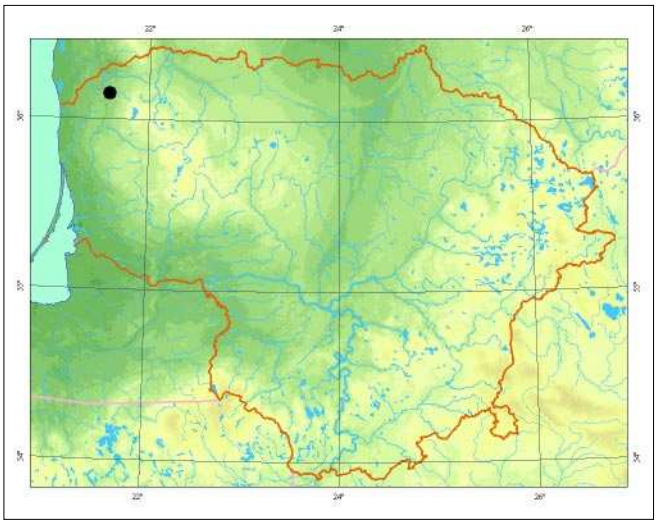
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2003 m.

Paplitimas. Europos temperatinės zonos okeaninėje ir subokeaninėje dalyse bei mediteraninės zonos kalnuose.
Lietuvoje žinoma 1 radavietė Salantų regioniniame parke.

Biologija ir ekologija. Auga ant silikatinių riedulių riedulynuose. Kerpei būdingas stipriai prie substrato priaugęs apskritas ar netaisyklingos formos lapiškas gniužulas, sudarytas iš tankiai prigludusių siaurų lakštelių. Viršutinė gniužulo pusė gelsvai ar pilkšvai žalsva, su pusapvalėmis miltiškų darinių – soredžių sankaupomis. Apatinė pusė juoda, pakraščiai rudi. Iš visų ant akmenų augančių ir gelsvą gniužulą turinčių kerpių Mužo auksakežis išsiskiria itin stipriai prie substrato priaugusiu gniužulu ir soredžių sankaupomis. Panaši kerpė – tariamoji kežuotė (*Parmeliopsis ambigua*) niekada neauga ant akmenų.

Jurgos Motiejūnaitės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Žinoma tik 1 populiacija, kurios gausumas netirtas. Šiuo metu tiesioginės grėsmės jai nėra, tačiau stipriai pasikeitus buveinės sąlygoms (riedulynui užaugus krūmais), jos būklė gali smarkiai pablogėti. Populiacijos gausėjimo iš aplinkinių populiacijų galimybė menka, rūšis auga ant arealo ribos, artimiausios dabar egzistuojančios populiacijos yra Latvijoje ir šiaurinėje Lenkijoje.

Grėsmės ir apsauga. Riedulynų apaugimas krūmais nustojus juose ganyti gyvulius.

Informacijos šaltiniai
Motiejūnaitė J., 2002: Lapiškosios ir krūmiškosios kerpės (*Ascomycetes lichenisati. Species foliosae et fruticosae*). – Lietuvos grybai, 13 (1). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary
An endangered species, one isolated population is known in the northwestern part of the country.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Blyškioji lekanora

Lecanora albella (Pers.) Ach. (sin. *L. pallida* (Schreb.) Rabenh.)

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA LEKANORINIAI (*LECANORACEAE*)

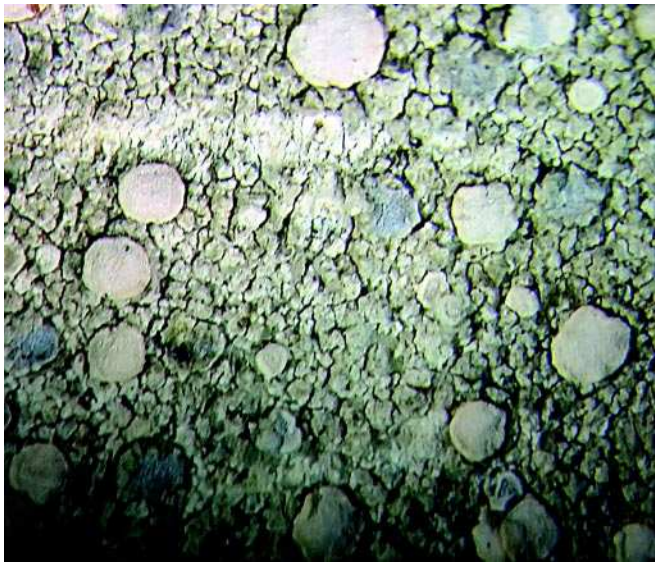
2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

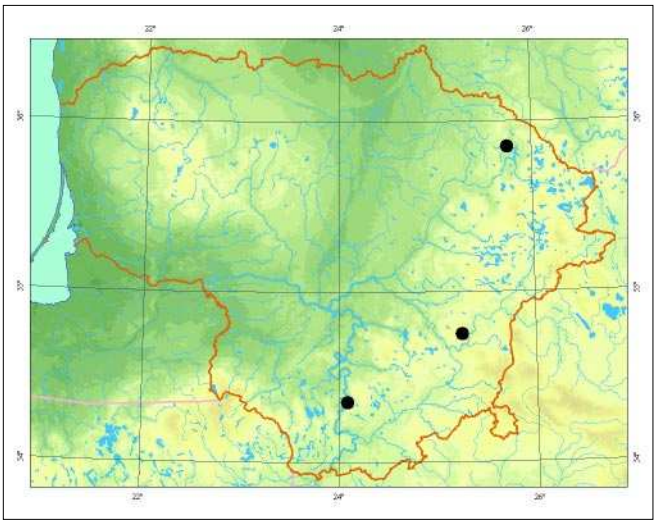
Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės ir Centrinėje Amerikoje, nuo borealinės zonos pietinės dalies iki mediteraninės zonos, piečiau — kalnuose.
Lietuvoje žinomos 3 radavietės rytinėje ir pietinėje dalyje, galbūt yra dažnesnė.

Biologija ir ekologija. Auga ant lapuočių medžių natūralios kilmės lapuočių ir mišriuose miškuose, dažniau senuose, tačiau nėra prieraiši vien seniems miškams. Kerpei būdingas plonas, lygus, balsvas ar pilkšvas žiauberiškas gniužulas ir gausūs dubenėlio formos ar plokšti vaisiakūniai, padengti stora baltų dulkelių apnaša. Šią kerpę nesunku supainioti su labai dažna kampuotąja lekanora (*Lecanora carpinea*), kurios apoteciai pasižymi kitokiomis cheminėmis reakcijomis.

Populiacijų gausumas. Gausumas nežinomas. Sporadiškai aptinkama beveik visose Lietuvą supančiose šalyse.

Jurgos Motiejūnaitės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas.

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., 1999: Checklist of lichens and allied fungi of Lithuania. — Botanica Lithuanica, 5 (3): 251—269.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

A vulnerable species, three localities are known. Grows in natural deciduous and mixed forests; not confined exclusively to old forests.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Raudonvidurė žiauberuotė

Phaeophyscia endophoenicea (Harm.) Moberg

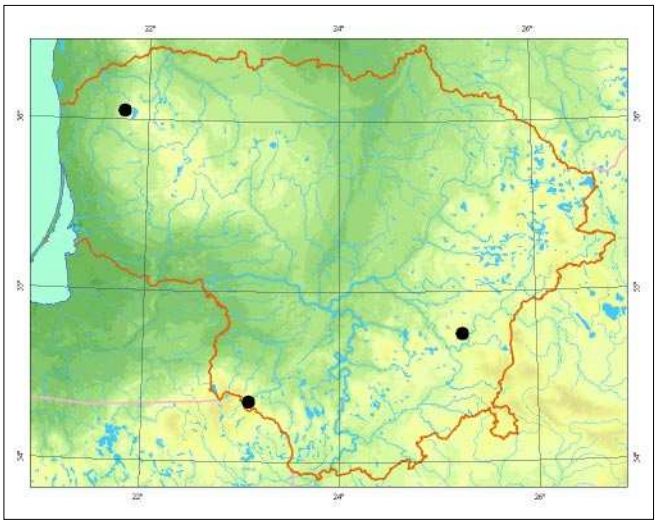
KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA ŽIAUBERINIAI (*PHYSCIACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Subokeaninė rūšis, randama Europos temperatinėje zonoje, mediteraninėje zonoje — kalnuose. Lietuvoje žinomos 3 radavietės pietinėje, pietrytinėje ir šiaurvakarinėje dalyse, galbūt dažnesnė.

Biologija ir ekologija. Auga ant senų apsamanojusių lapuočių medžių kamienų miškuose ir parkuose. Neaptinkama ant jaunų ir vidutinio amžiaus medžių. Kerpei būdingas nedidelis, iki 2 cm skersmens lapiškas apskritas arba netaisyklingas gniužulas. Viršutinė jo pusė žalsvai ar rusvai pilka, su rutuliškomis, juostiškomis ar lūpos formos miltiškų darinių — soredžių sankaupomis. Apatinė pusė juoda. Gniužulo vidus ar bent jo dalis oranžinės spalvos. Šią kerpę lengviausia supainioti su labai dažna ir visur paplitusia apskritąja žiauberuote (*Phaeophyscia orbicularis*), kurios gniužulo vidus visas yra baltos spalvos (kartais jos soredės gali būti oranžinės).

Jurgos Motiejūnaitės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Visas populiacijas sudaro vienas ar keli medžiai su pavieniais šių kerpių gniužulais.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas.

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., 2002: Lapiškosios ir krūmiškosios kerpės (*Ascomycetes lichenisati. Species foliosae et fruticosae*). — Lietuvos grybai, 13 (1). — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Vulnerable species, three localities are known, all populations consist of one to several phorophytes colonized by scarce thalli of this lichen.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Kupstinė šiurė

Cladonia caespiticia (Pers.) Flörke

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA ŠIURINIAI (*CLADONIACEAE*)

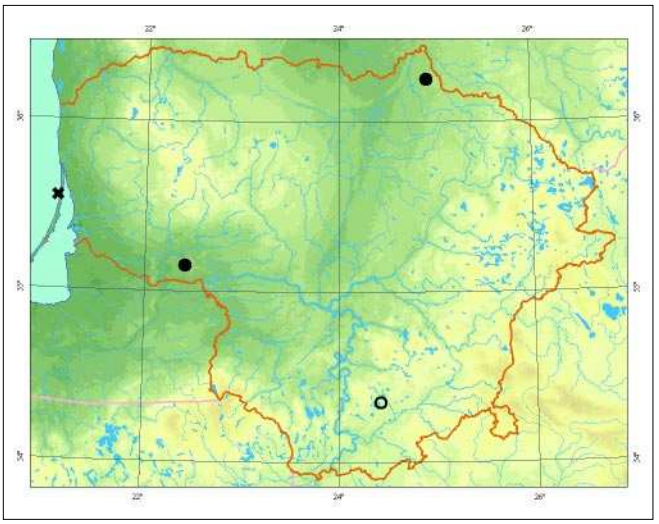
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Europoje, rytinėje Azijoje, Šiaurės Amerikos rytinėje dalyje, Pietų Amerikoje, temperatinės zonos okeaninėje ir subokeaninėje dalyje, šiltesnio klimato zonose — kalnuose.
Lietuvoje žinomos 4 radavietės įvairiose dalyse.

Biologija ir ekologija. Auga ant pūvančios medienos, rečiau ant beržų kamienų pamatinės dalies senuose, drėgnuose spygliuočių ir mišriuose miškuose. Neauga jaunuose ir vidutinio amžiaus miškuose, jai būtinas didelis kiekis įvairių puvimo stadijų medienos ir drėgnas mikroklimatas. Būdingi kerpės požymiai: dimorfinis gniužulas, pirminio gniužulo žvyneliai stambūs, statūs, netaisyklingai karpyti, gausūs, užgožiantys antrinį gniužulą — 0,5—2 cm aukščio balsvus ar blyškiai rusvus podecius, kurie neturi žievinio sluoksnio, todėl atrodo peršviečiami, ypač kai sudrėksta. Nešakoti, viršūnėlės baigiasi rudu vaisiakūniu. Kitų panašiose augavietėse augančių šiurių podecius dengia žievinis sluoksnis arba soredės, todėl jie būna žalsvi ar pilkšvi ir niekada neatrodo peršviečiami.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu tikrai žinoma, kad auga Viešvilės valstybiniame rezervate ir Biržų girios botaniniame draustinyje. Radavietė Varėnos r. netikrinta, buvusioje radavietėje Neringos nacionaliniame parke nerasta. Šiuo metu Viešvilės rezervate esančiai populiacijai tiesioginės grėsmės nėra, Biržų girioje esanti populiacija yra intensyviai tvarkomoje draustinio dalyje, jai kelia grėsmę tiek miškotvarkos darbai, tiek miško nusausinimas. Abiejose vietovėse aptikti tik keli individai (kerpėmis apaugę substrato vienetai).

Jurgos Motiejūnaitės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas, miškų sausinimas, senų miškų plotų išskaidymas.

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., 2000: Viešvilės rezervato kerpės ir su jomis susiję grybai. — Botanica Lithuanica, 6 (2): 203—216.
Motiejūnaitė J., 2002: Lapiškosios ir krūmiškosios kerpės (*Ascomycetes lichenisati. Species foliosae et fruticosae*). — Lietuvos grybai, 13 (1). — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS.

Summary

An endangered species, two populations are still known to exist in Viešvilė State Nature Reserve and Biržai Forest Botanical Reserve.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Lakštuotoji šiurė

Cladonia foliacea (Huds.) Willd.

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA ŠIURINIAI (*CLADONIACEAE*)

3 (R) kategorija

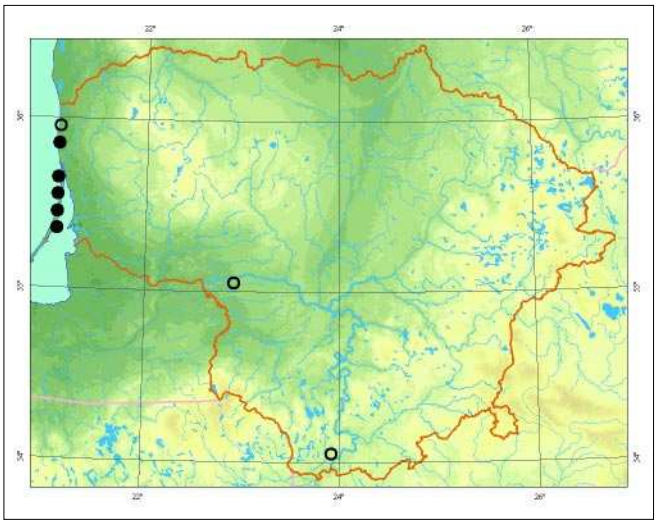
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, pietvakarinėje Azijoje, šiaurinėje Afrikoje. Subokeaninė rūšis, randama temperatinėje ir mediteraninėje zonose.
Lietuvoje auga beveik visoje Kuršių nerijoje. Žinomos 2 radavietės žemyniniame pajūryje ir 2 radavietės Nemuno krantuose.

Biologija ir ekologija. Auga ant smėlio pajūrio kopose, rečiau smėlio sąnašynuose palei didžiąsias upes. Būdingi kerpės požymiai: dimorfinis gniužulas, pirminio gniužulo žvyneliai stambūs, pakilę nuo substrato ir užsirietę, giliai ir netaisyklingai karpyti, dažnai su juodomis blakstienėlėmis viršuje. Viršutinė jų pusė gelsvai žalsva, apatinė – gelsva, beveik citrinos spalvos. Lakšteliai gausūs, užgožiantys antrinį gniužulą – pavienius 0,5–1 cm aukščio gelsvai žalsvus podecius su neplačiomis taurelėmis, kurių paviršių dengia lygus žievinis sluoksnis. Nė viena Lietuvoje auganti šiurė neturi tokių stambių gelsvo atspalvio pirminio gniužulo lakštelių. Putliosios (*C. turgida*) ir stirnaragės (*C. cervicornis*) šiurių pirminis gniužulas taip pat auga ant smėlingo dirvožemio ir sudarytas iš stambių lakštelių, tačiau jie yra ne gelsvo, o pilko atspalvio.

Jurgos Motiejūnaitės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Populiacijos Kuršių nerijoje gausios ir stabilios, kitų populiacijų gausumas ir būklė nežinomi. Palangos apylinkėse išnyko dėl intensyvios poilsinės veiklos.

Grėsmės ir apsauga. Sporto ir poilsinė veikla ir jai skirtų įrenginių statymas.

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., 2002: Lapiškosios ir krūmiškosios kerpės (*Ascomycetes lichenisati. Species foliosae et fruticosae*). – Lietuvos grybai, 13 (1). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

A rare species. Most of the present populations are concentrated in the Curonian Spit with no direct threat at present. Parts of the coastal populations were destroyed due to intensive recreational activities.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Parazitinė šiurė

Cladonia parasitica (Hoffm.) Hoffm.

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA ŠIURINIAI (*CLADONIACEAE*)

1 (E) kategorija

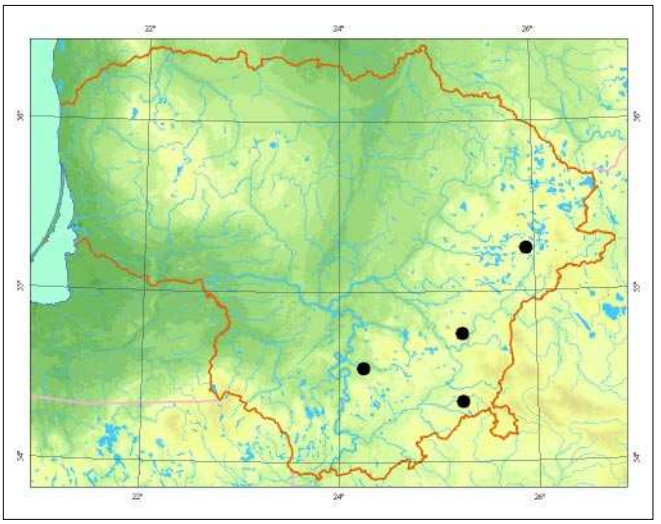
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2003 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje, nuo borealinės iki paatogrąžių zonos, taip pat Haityje ir Australijoje.
Žinomos 5 radavietės rytinėje ir pietinėje Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Auga ant pūvančios medienos, ypač senų ąžuolų kelmų ir virtuolių, senuose, dažnai drėgnuose mišriuose ir spygliuočių miškuose. Neaptinkama jaunuose ir vidutinio amžiaus miškuose, jai būtinas didelis kiekis įvairių puvimo stadijų bei didelio tūrio medienos, taip pat drėgnas mikroklimatas. Būdingi kerpės požymiai: dimorfinis gniužulas, pirminio gniužulo žvyneliai paprastai smulkūs, tankiai ir giliai karpyti, galuose korališkai išsišakoję, gausūs, dažnai užgožiantys antrinį gniužulą — 0,5—1 cm aukščio podecius, kurie išauga iš pirminio gniužulo lakštelių galų, išlinkę ir kreivi, kartais išilgai įplyšę. Jų paviršių dengia grūdeliai ir žvyneliai, viršūnėlės gana dažnai baigiasi rudu vaisiakūniu. Šią šiurę nesunku supainioti su įvairiomis panašiose augavietėse augančiomis tos pačios genties kerpėmis,

Jurgos Motiejūnaitės nuotrauka

kurios skiriasi cheminėmis reakcijomis ir nežymiais morfologiniais požymiais.

Populiacijų gausumas. Visose radavietėse aptikta negausiai (kolonizuoti 1—2 substrato vienetai). Kai kuriose iš jų (pvz., Stakliškių apylinkėse esančiame Gojaus miške ir Verkių regioniniame parke) gali išnykti, nes iš miškų intensyviai šalinamos stambios medienos nuokritos.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas, miškų sausinimas, senų miškų plotų išskaidymas.

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., 2002: Lapiškosios ir krūmiškosios kerpės (*Ascomycetes lichenisati. Species foliosae et fruticosae*). — Lietuvos grybai, 13 (1). — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

An endangered species; at present only five populations are known, some of which are in danger of extinction.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Juodai žaliasis rizokarpas

Rhizocarpon viridiatrum (Wulfen) Körb.

2 (V) kategorija

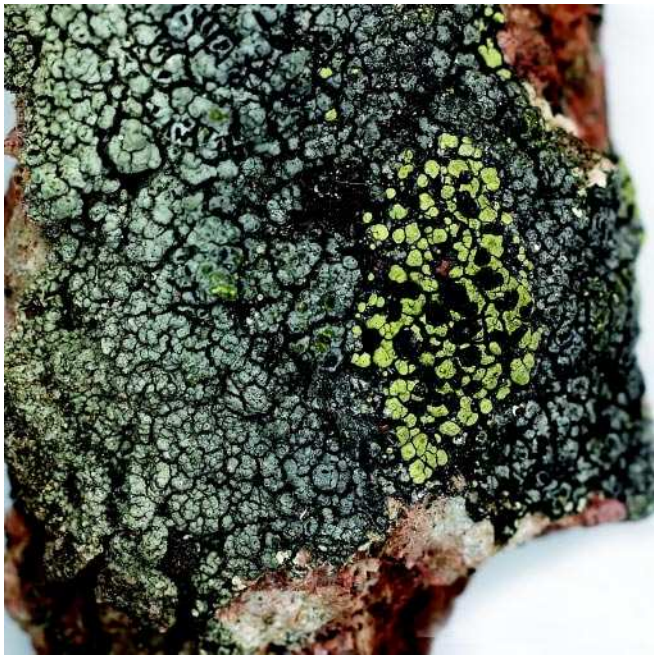
KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA RIZOKARPINIAI (*RHIZOCARPACEAE*)

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

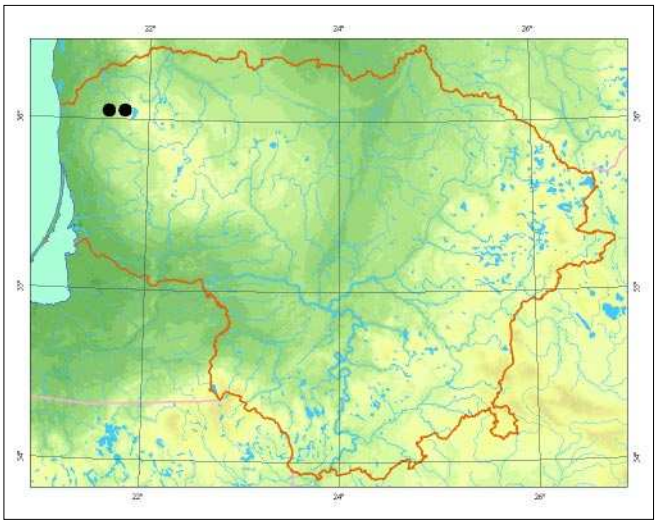
Paplitimas. Kosmopolitinė rūšis, aptinkama visuose žemynuose nuo borealinės iki mediteraninės zonos, šiltesnio klimato juostose — kalnuose.
Lietuvoje žinomos 2 radavietės šiaurvakarinėje dalyje. Dar gali būti aptikta Salantų regioniniame parke, kur gausu šiai rūšiai tinkamų augaviečių.

Biologija ir ekologija. Auga ant silikatinių riedulių riedulynuose. Reta lygumose. Šiai žiauberiškai kerpei būdingas gelsvai žalsvas smulkus gniužulas ir juodi plokšti ar išgaubti vaisiakūniai — apoteciai. Iš kitų gelsvai žalsvą gniužulą turinčių rizokarpų išsiskiria smulkiu gniužulu ir tuo, kad pradeda gyvenimą kaip kitų epilitinių kerpių parazitas.

Populiacijų gausumas. Populiacijos negausios, jas sudaro 1—2 rieduliai su šios kerpės gniužulais. Vienai iš jų šiuo metu tiesioginis pavojus negresia, tačiau kitai gali kelti grėsmę riedulyno apaugimas krūmais.

Jurgos Motiejūnaitės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Riedulynų apaugimas krūmais nustojus ganyti gyvulius.

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., 1999: Checklist of lichens and allied fungi of Lithuania. — Botanica Lithuanica, 5 (3): 251—269.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Vulnerable species, two localities are known, one population is stable with no direct threats at present, while the other may decline if the boulder meadow overgrows with shrubs.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Diskinė plokštkerpė

Lopadium disciforme (Flot.) Kullhem

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA EKTOLECHINIAI (*ECTOLECHIACEAE*)

1 (E) kategorija

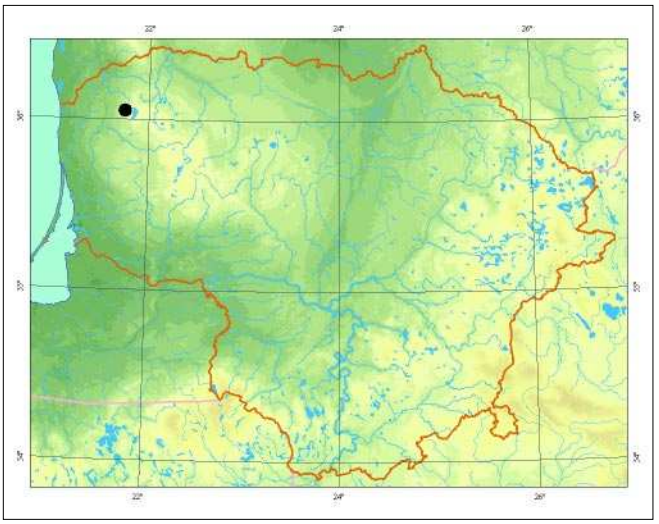
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2005 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikos borealinėje ir temperatinėje zonose, piečiau – kalnuose. Lietuvoje žinoma 1 radavietė Žemaitijos nacionaliniame parke.

Biologija ir ekologija. Auga ant senų ąžuolų kamienų. Neauga ant jaunų ir vidutinio amžiaus medžių. Kerpei būdingas sunkiai pastebimas žiauberiškas grūdiškas ar grūdiškai žvyniškas rudai žalsvos ar rudos spalvos gniužulas. Vaisiakūnių – juodų plokščių apotecių pasitaiko retai, Lietuvoje neaptikta. Dėl savitos išvaizdos gniužulo diskinę plokštkerpę sunku supainioti su kitomis kerpių rūšimis.

Jurgos Motiejūnaitės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Žinoma tik 1 populiacija, kurią sudaro vienas medis, apaugęs kerpių gniužulais. Populiacijos gausėjimo iš aplinkinių populiacijų galimybė menka, nes artimiausios yra Estijoje ir pietinėje Švedijoje.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas, senų miškų plotų išskaidymas.

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., Andersson L., 2003: Contribution to the Lithuanian flora of lichens and allied fungi. – Botanica Lithuanica, 9 (1): 71–88.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

An endangered species; one sparse, isolated population is known in the western part of the country.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Kraujaspalvis mikoblastas

Mycoblastus sanguinarius (L.) Norman

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA MIKOBLASTINIAI (*MYCOBLASTACEAE*)

1 (E) kategorija

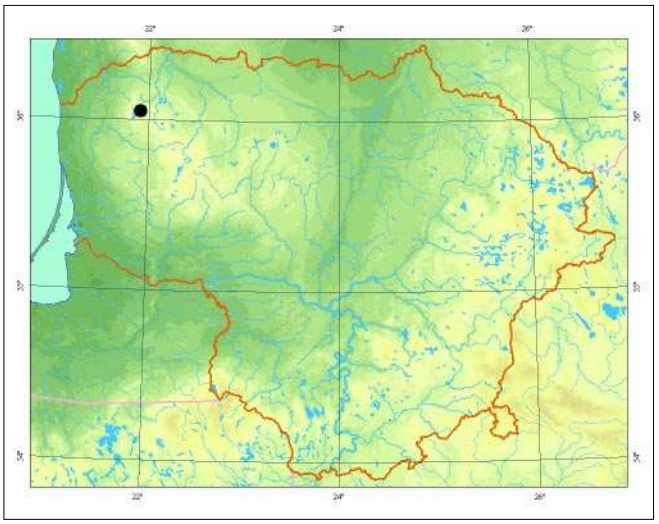
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2003 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje, arktinėje ir borealinėje zonose, temperatinėje zonoje — kalnuose.
Lietuvoje žinomos 2 radavietės Žemaitijos nacionaliniame parke.

Biologija ir ekologija. Auga ant beržų kamienų pelkių pakraščiuose. Kerpei būdingas gana storas, pilkos ar balsvos spalvos, karpotas žiauberiškas gniužulas ir gana gausūs juodi, išgaubti vaisiakūniai — apoteciai be ryškių kraštelių. Apotecių vidus ryškiai raudonas, raudona spalva matyti ir ant gniužulo, nuimto apotecio vietoje. Nors ant medžių žievės ir medienos auga

Jurgos Motiejūnaitės nuotrauka

įvairios gana panašios kerpės su juodais vaisiakūniais, tačiau tik kraujaspalviam mikoblastui būdingas ryškiai raudonas apotecių vidus.

Populiacijų gausumas. Žinomos tik 2 populiacijos, kuriose auga po kelis medžius, apaugusius kerpės gniužulais. Populiacijos gausėjimo iš aplinkinių populiacijų galimybė menka, nes artimiausios yra Estijoje ir pietinėje Švedijoje.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, sausinimas, džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas, klimato šiltėjimas.

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., Andersson L., 2003: Contribution to the Lithuanian flora of lichens and allied fungi. — Botanica Lithuanica, 9 (1): 71—88.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

An endangered species; two sparse populations are known in the north-western part of the country.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Baltijinė ramalina

Ramalina baltica Lettau

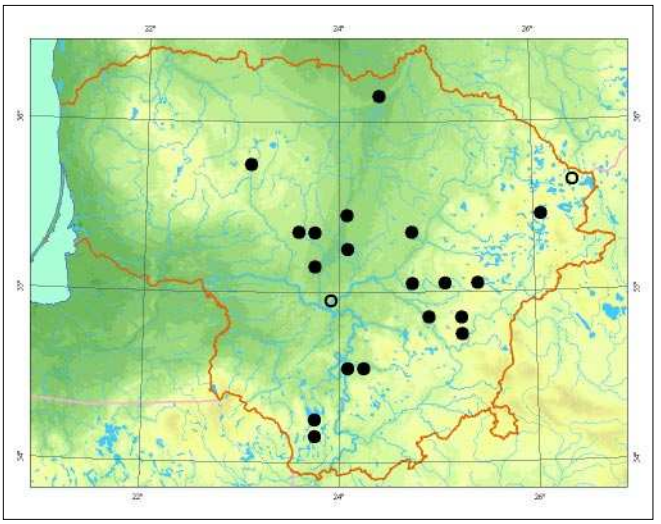
KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA RAMALININIAI (*RAMALINACEAE*)

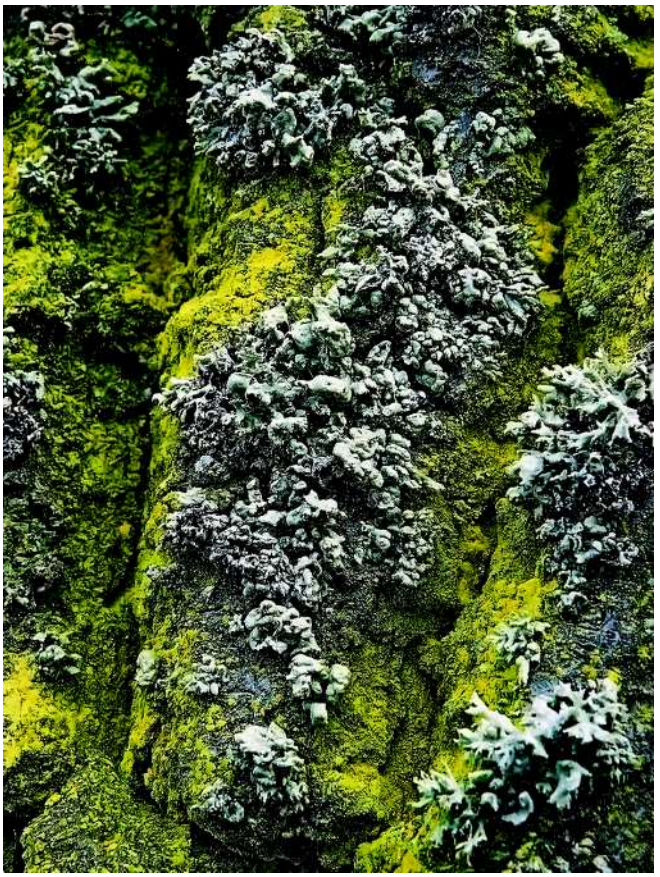
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Subokeaninė rūšis, randama Europoje ir Šiaurės Amerikoje temperatinėje zonoje.
Lietuvoje žinomos 25 radavietės.

Biologija ir ekologija. Auga ant senų lapuočių medžių senuose parkuose ir atvirose vietose miškuose. Kerpei būdingas labai trumpas (1–3 cm ilgio) žalsvas krūmiškas gniužulas, kurį sudaro keli kaspino formos išsipūtę lakštai. Lakštų galai paprastai praplyšę, primena gobtuvą, kurio viduje matyti žalsvi miltiški dariniai – soredės. Vaisiakūnių beveik niekada nebūna. Panašiausia kerpė yra dažnai pasitaikanti lygiajuostė ramalina (*Ramalina fastigiata*), kurios gniužule niekada nebūna soredžių, o lakštų galuose visada formuojasi gelsvai žali vaisiakūniai – dubenėlio ar sagos formos apoteciai.

Žydrūno Sinkevičiaus nuotrauka

Populiacijų gausumas. Gausumas nežinomas, dažniausiai aptinkami pavieniai medžiai su šių kerpių gniužulais.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas.

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., 2002: Lapiškosios ir krūmiškosios kerpės (*Ascomycetes lichenisati. Species foliosae et fruticosae*). – Lietuvos grybai, 13 (1). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, H.

Summary

A rare species, 25 localities are known, grows on old deciduous trees in parklands and forests. Population abundance is unknown.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Plonašakė ramalina

Ramalina thrausta (Ach.) Nyl.

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA RAMALININIAI (*RAMALINACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

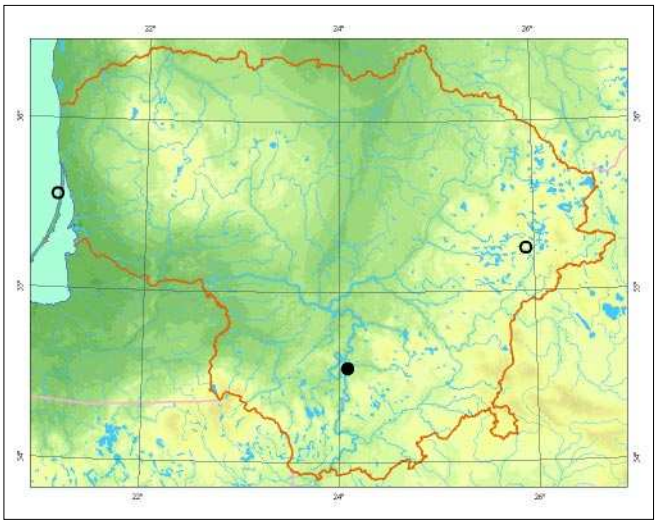
Paplitimas. Europos ir Šiaurės Amerikos borealinėje zonoje, piečiau aptinkama kalnuose.
Žinomos 3 radavietės Rytų, Vidurio ir Vakarų Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Auga senuose mišriuose ir spygliuočių miškuose ant eglių šakelių, rečiau — ant lapuočių medžių, ypač ąžuolų kamienų ir šakų. Reikli aplinkai, gali augti tik esant tinkamam miško mikroklimatui. Neaptinkama vidutinio amžiaus ir jaunuose miškuose. Kerpei būdingas krūmiškas, nusviręs, žalsvos spalvos gniužulas, galintis siekti iki 20 cm ilgio. Šakelės siūliškos, baigiasi kabliuko formos dariniu. Panašūs laumagaurių (*Bryoria*) genties gniužulai niekada nebūna žalsvos spalvos, o jų šakelių galiukai tiesūs. Kai kurios miltuotosios ramalinos (*Ramalina farinacea*) formos gali turėti panašius gniužulus, tačiau jų šakelės, ypač ties pamatine dalimi, visada yra plokščios ir kiek išplatėjusios.

Populiacijų gausumas. Žinoma tik 1 šiuolaikinė šios rūšies populiacija Punios šile. Jos gausumas nežinomas, aptikti keli gniužulai išvirtusio ąžuolo vainike, ten pat gali augti ir kituose medžių vainikuose. Kuršių nerijoje ji nebuvo rasta pakartotinai tiriant vietovę 1997 m. Kita populiacija aptikta 1939 m. — pastaruoju laiku toje vietovėje kerpės netirtos.

Renato Jakaičio nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, sausinimas, džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas, senų miškų plotų išskaidymas; klimato šiltėjimas.

Informacijos šaltiniai
Motiejūnaitė J., 2002: Lapiškosios ir krūmiškosios kerpės (*Ascomycetes lichenisati. Species foliosae et fruticosae*). — Lietuvos grybai, 13 (1). — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
An endangered species, one population is currently found in Punia forest.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Glebioji gleiviakerpė

Collema flaccidum (Ach.) Ach.

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA GLEIIAKERPINIAI (*COLLEMATACEAE*)

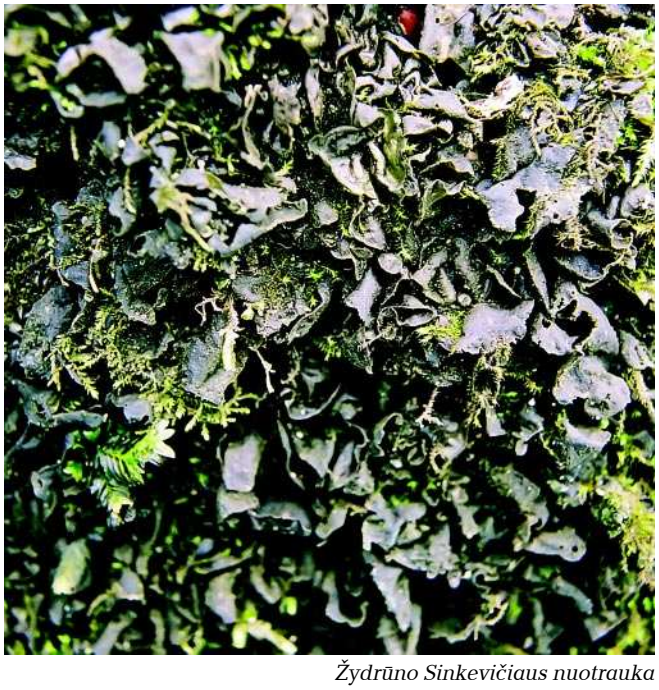
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

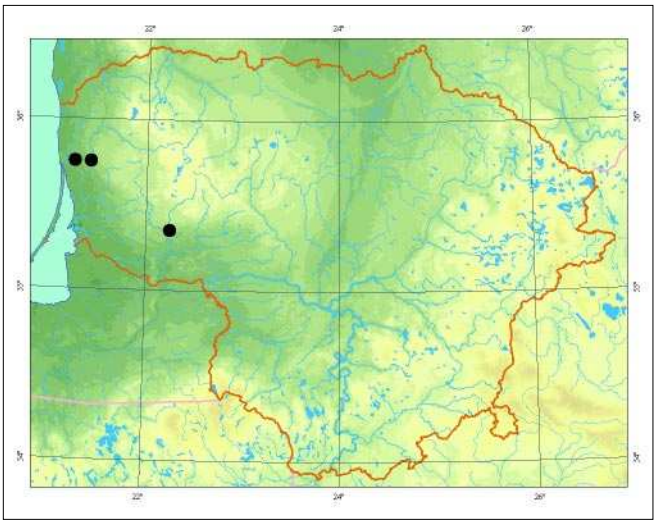
Paplitimas. Europoje, Azijoje, šiaurinėje Afrikoje, Šiaurės Amerikoje, Grenlandijoje, įvairiose gamtinėse zonose.
Lietuvoje žinomos 3 radavietės vakarinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Auga ant samanomis apaugusių akmenų ir pamatinių medžių kamienų dalių upelių vagose ir krantuose. Jautriai reaguoja į medžių iškirtimą palei upelių vagas ir į vagų pokyčius, vandens taršą ir eutrofizaciją. Kerpei būdingas lapiškas gniužulas, kuris sudrėkęs išbrinksta. Sausas gniužulas juodas, sudrėkęs — žaliai juodas, lakštų galiukai suapvalėję, nekarpyti, su gausiomis plokščiomis žvyniškomis išaugėlėmis. Daugiau panašių kerpių tokiose augavietėse šalyje nerandama, todėl supainioti šios rūšies su kokia nors kita beveik neįmanoma.

Populiacijų gausumas. Visose radavietėse aptikta negausiai (kolonizuoti vienas ar keli substrato vienetai), tinkamos augavietės išlikusios tik nedidelėse upelių

Žydrūno Sinkevičiaus nuotrauka

ruožuose. Gali išnykti net ir nežymiai pakitus augaviečių kokybei.

Grėsmės ir apsauga. Žemės ūkis (tręšimas, pesticidų naudojimas), kitokia vandens tarša, miškų kirtimas, gyvenviečių ir žemės ūkio paskirties pastatų statymas. Vandens ir krantų augalijos tvarkymas sausinimo tikslais, upelių vagų tiesinimas, užtvindymas.

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., Kalinauskaitė N., 1998: The first locality of *Collema flaccidum* (Ach.) Ach. in Lithuania. — Botanica Lithuanica, 4 (3): 325—327.
Motiejūnaitė J., 2002: Lapiškosios ir krūmiškosios kerpės (*Ascomycetes lichenisati. Species foliosae et fruticosae*). — Lietuvos grybai, 13 (1). — Vilnius.
Motiejūnaitė J., Golubkov V. V., 2005: Cyanolichens of freshwater aquatic and subaquatic habitats in Lithuania and Belarus. — Botanica Lithuanica, 11 (1): 35—40.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

An endangered species; at present three populations are known and all their habitats are under possible threat of deterioration, potentially leading to population extinction.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Latakinis gleivytis

Leptogium corniculatum (Hoffm.) Minks (sin. *L. palmatum* (Huds.) Mont.)

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA GLEIIAKERPINIAI (*COLLEMATACEAE*)

1 (E) kategorija

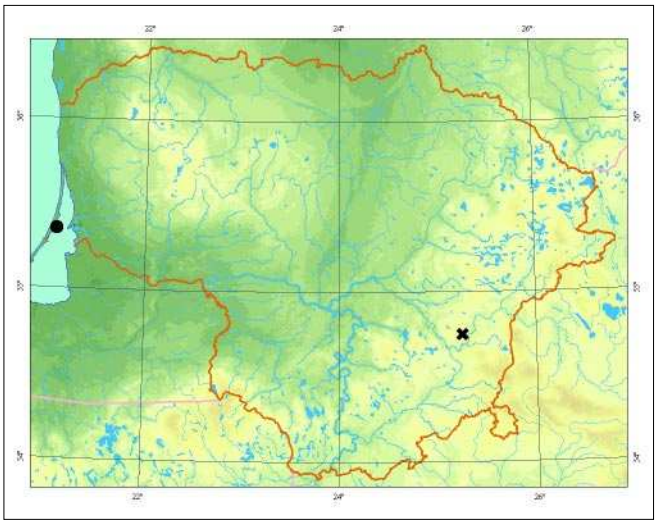
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje, Grenlandijoje, įvairiose gamtinėse zonose.
Lietuvoje žinomos 2 radavietės Kuršių nerijos nacionaliniame parke ir dabartinėje Vilniaus miesto teritorijoje.

Biologija ir ekologija. Auga ant kalkingo smėlio arba ant samanomis apaugusių akmenų atvirose vietose, kur didelė oro drėgmė. Kerpei būdingas lapiškas ar beveik krūmiškas gniužulas, kurio lakštai iki 0,5 mm pločio, statūs, daugiau ar mažiau susisukę į latakėlį, pilkšvai juosvi. Sudrėkę išbrinksta ir tampa žalsvai juosvi. Vaisiakūnių beveik nepasitaiko. Panašiose vietose augančios kerpės, kurioms būdingas išbrinkstantis gniužulas, — gleiviakerpės (*Collema*) ir kitų rūšių gleivyčiai — nė viena neturi tokių plačių, gana ilgų, latakiškai susisukančių lakštų.

Jurgos Motiejūnaitės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Šiuo metu žinoma tik 1 populiacija, antroji, buvusi Vilniaus miesto teritorijoje, nebeegzistuoja. Kuršių nerijoje esanti populiacija auga keliasdešimtyje kvadratinių metrų.

Grėsmės ir apsauga. Urbanizacija, sporto ir poilsinė veikla ir jai skirtų įrenginių statymas.

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., Nordin A., Zalewska A., Bjelland T., Hedenas H., Westberg M., Heidmarsson S., Prigodina I., 1998: Materials on lichens and allied fungi of Neringa National Park (Lithuania). — Botanica Lithuanica, 4 (3): 285—305.
Motiejūnaitė J., 2002: Lapiškosios ir krūmiškosios kerpės (*Ascomycetes lichenisati. Species foliosae et fruticosae*). — Lietuvos grybai, 13 (1). — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, BG, UPS, UME, LD, OLS.

Summary
An endangered species; one sparse population is known in the Curonian Spit.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Kerpiškasis gleivytis

Leptogium lichenoides (L.) Zahlbr.

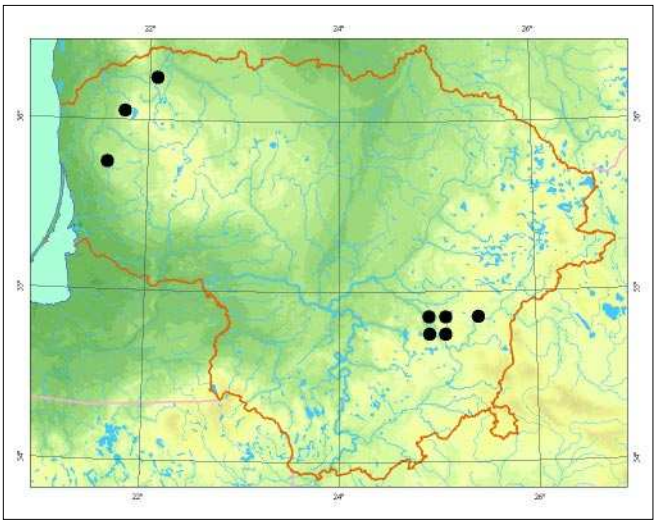
KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA GLEIVIAKERPINIAI (*COLLEMATACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2005 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje, nuo arktinės iki mediteraninės zonos.
Lietuvoje žinoma 10 radaviečių įvairiose dalyse, gausiausia — Vilniaus regione.

Biologija ir ekologija. Auga ant apsamanojusių senų uosių kamienų ir storoje samanų dangoje ant riedulių miško upelių pakrantėse. Kerpei būdingas lapiškas gniužulas, sudarytas iš gana siaurų (iki 5 mm pločio) lakštelių, kurių galai užsibaigia adatiškomis išaugėlėmis. Gniužulas pilkai arba rudai juosvas, sudrėkęs išbrinksta, tampa žaliai juodas. Vaisiakūnių pasitaiko retai. Tai dubenėlio formos apoteciai su šviesiai rudu viduriu ir gniužulo spalvos krašteliais, apaugusiais smulkiomis išaugėlėmis — izidėmis. Kerpiškąjį gleivytį sunku supainioti su kitomis kerpėmis, nes jokios panašios rūšys tokiose augavietėse neaptinkamos. Adatiškasis gleivytis (*Leptogium teretiusculum*) paprastai auga tiesiog ant medžių žievės, jo augavietės nesusijusios su vandens telkiniais, o gniužulas gerokai smulkesnis.

Žydrūno Sinkevičiaus nuotrauka

Populiacijų gausumas. Dalis populiacijų Vilniaus regione gana gausios, kitur aptikta ant pavienių medžių.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas, upelių vagų tiesinimas, vandens tarša.

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., Golubkov V. V., 2005: Cyanolichens of freshwater aquatic and subaquatic habitats in Lithuania and Belarus. — Botanica Lithuanica, 11 (1): 35—40.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

A vulnerable species; ten localities are known, some populations consist of solitary phorophytes colonized by scarce lichen thalli.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Adatiškasis gleivytis

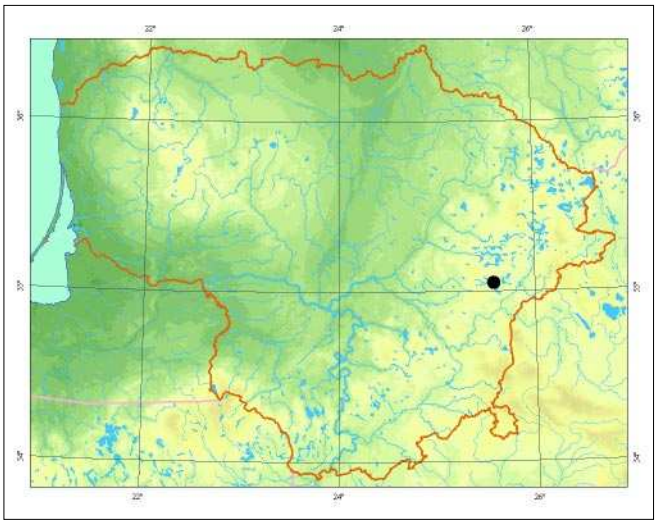
Leptogium teretiusculum (Wallr.) Arnold

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA GLEIVIAKERPINIAI (*COLLEMATACEAE*)

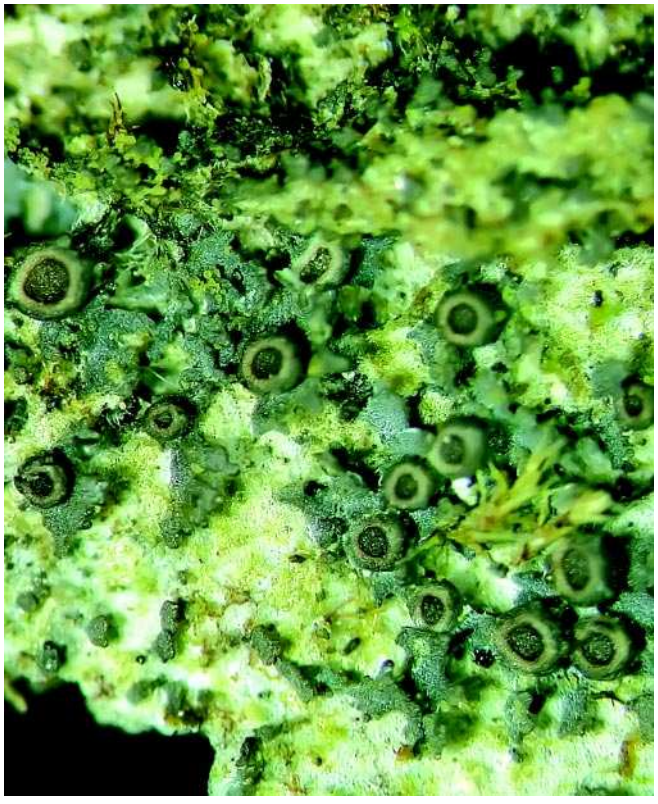
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2005 m.

Paplitimas. Europoje, Šiaurės Amerikoje, nuo borealinės iki mediteraninės zonos.
Lietuvoje žinoma 1 radavietė Asvejos regioniniame parke.

Biologija ir ekologija. Auga senuose mišriuose miškuose ant apsamanojusių medžių kamienų. Reikli aplinkai, neplinta dideliais atstumais. Gali augti tik esant tinkamam miško mikroklimatui ir pakankamam substrato (medžių) amžiui. Neaptinkama vidutinio amžiaus ir jaunuose miškuose. Šiai kerpei būdingas smulkus lapiškas gniužulas, kurį sudaro siauri (iki 2 mm pločio) lakšteliai. Lakštelių galai užsibaigia adatiškomis išaugėlėmis. Gniužulas rudas, sudrėkęs išbrinksta, tampa žaliai juodas. Vaisiakūnių — giliai įdubusio dubenėlio formos apotecių pasitaiko retai, nors Lietuvos populiacijoje buvo gausūs.

Jurgos Motiejūnaitės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Žinoma tik 1 negausi populiacija — keli medžiai, ant kurių auga kerpės gniužulai. Populiacijos gausėjimo ar atsikūrimo kitose vietovėse galimybės neaiškios, nes artimiausios šiuolaikinės populiacijos yra šiaurrytinėje Lenkijoje.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas, senų miškų plotų išskaidymas.

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., Stončius, D., Kukwa M., 2005: Contribution to the Lithuanian flora of lichens and allied fungi. II. — Botanica Lithuanica, 11 (1): 41—49.
Andersson L., Kriukelis R., Skuja S., 2005: Kertinių miško buveinių inventorizacija Lietuvoje. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

An endangered species; one sparse, isolated population is known in the eastern part of the country.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Gulsčioji meškapėdė

Peltigera horizontalis (Huds.) Baumg.

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA MEŠKAPĖDINIAI (*PELTIGERACEAE*)

1 (E) kategorija

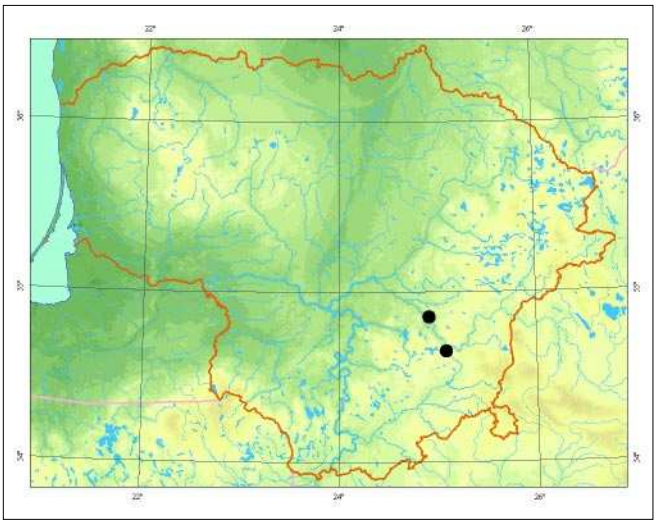
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje, borealinės zonos pietinėje dalyje ir temperatinės zonos okeaninėje ir subokeaninėje dalyse, mediteraninio klimato zonos kalnuose.
Lietuvoje žinomos 2 radavietės Trakų istoriniame nacionaliniame ir Neries regioniniame parkuose.

Biologija ir ekologija. Auga senuose mišriuose miškuose ant apsamanojusių medžių kamienų pamatų. Reikli aplinkai, neplinta dideliais atstumais. Gali augti tik esant tinkamam miško mikroklimatui ir pakankamam substrato (medžių) amžiui. Neaptinkama vidutinio amžiaus ir jaunuose miškuose. Kerpei būdingas stambus (iki 10 cm skersmens) lapiškas gniužulas, kurio viršutinė pusė melsvai pilka, kiek blizganti, sudrėkusi — tamsiai pilka. Apatinė pusė su ryškiu tamsių gyslelių tinklu, kuris gerai išsiskiria šviesesniame fone. Ant gyslelių auga tamsių rizinų kuokšteliai, kurie išsidėsto koncentriškais ratais. Vaisiakūnių — plokščių rudų apotecių būna ne visada. Gniužulą su vaisiakūniais atskirti labai lengva, nes visų kitų ant tokio substrato augančių meškapėdžių genties kerpių vaisiakūniai yra ne plokšti, o balno formos arba vamzdiškai susisukę. Gniužulai be vaisiakūnių labai panašūs į daugiapirštės meškapėdės (*Peltigera polydactyla*) gniužulus, kurių rizinų kuokšteliai išsidėsto netaisyklingai, niekada neauga koncentriškais ratais.

Jurgos Motiejūnaitės ir Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Žinomos 2 populiacijos, kurias sudaro negausūs gniužulai, augantys ant kelių medžių. Populiacija, esanti Trakų istorinio nacionalinio parko teritorijoje, yra kiek gausesnė ir, matyt, kol kas stabili — ši kerpė tame pačiame miške aptikta 1930 m. ir randama iki šių dienų, nors gausumo pokyčiai nežinomi.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, sausinimas, džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas, senų miškų plotų išskaidymas.

Informacijos šaltiniai

Michalski A., 1935: Porosty Wilna i Trok. — Prace Tow. Przyjc. Nauk w Wilnie, 11: 335—347.
Motiejūnaitė J., Miądlikowska J., 1998: Revised list of the genus *Peltigera* (Lichenized *Ascomycotina*) and peltigericolous fungi in Lithuania. — Acta Mycologica, 33 (2): 307—316.
Motiejūnaitė J., 2002: Lapiškosios ir krūmiškosios kerpės (*Ascomycetes lichenisati. Species foliosae et fruticosae*). — Lietuvos grybai, 13 (1). — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary
An endangered species; two sparse populations are known in the south-eastern part of the country.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Žvynuotoji meškapėdė

Peltigera lepidophora (Nyl. ex Vain.)

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA MEŠKAPĖDINIAI (*PELTIGERACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Kosmopolitinė rūšis, aptinkama Europoje, Azijoje, Šiaurės ir Pietų Amerikoje, Grenlandijoje, Havajuose, Naujojoje Zelandijoje, arktinėje ir borealinėje zonose, šiltesnio klimato juostose — kalnuose. Lietuvoje žinomos 2 radavietės pietinėje ir šiaurvakarinėje dalyje, gali būti dažnesnė.

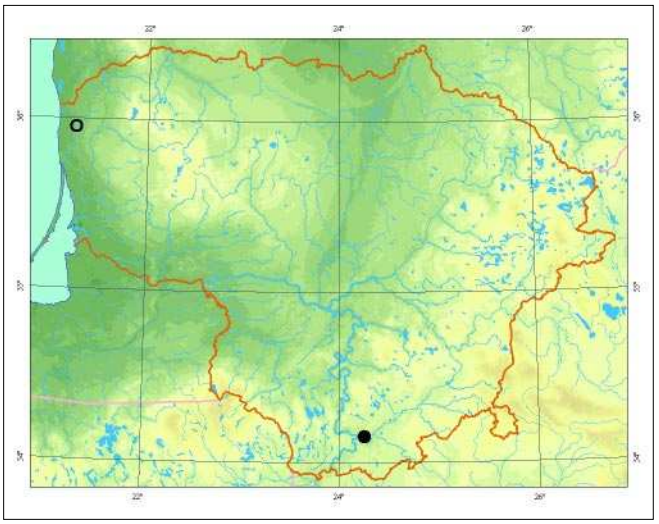
Biologija ir ekologija. Auga ant smėlingo, dažniausiai kalkingo dirvožemio atvirose vietose, ypač pamiškėse. Ekologiniai poreikiai Lietuvoje mažai žinomi. Kerpei būdingas lapiškas, iki 5 cm skersmens gniužulas. Viršutinė jo pusė pilkai rusva, paviršius veltiniškas (veltinis storas ir pasišiaušęs), su plokščiais, blynelių formos dariniais — izidėmis. Apatinė pusė šviesi, su vos rusvomis gyslelėmis ir kuokštais augančiomis rizinomis. Panašiose vietose galinčios augti tariamosios meškapėdės (*Peltigera didactyla*) gniužulo viršutinės pusė veltinis plonesnis, nepasišiaušęs, paviršius beveik lygus ir niekada nebūna blynelių formos darinių.

Populiacijų gausumas. Populiacijų gausumas ir būklė nežinomi. Aplinkinėse šalyse aptinkama sporadiškai.

Grėsmės ir apsauga. Klimato šiltėjimas, miškų sodinimas, pievų apaugimas krūmais nustojus ganyti gyvulius.

Jurgos Motiejūnaitės nuotrauka

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., 2002: Lapiškosios ir krūmiškosios kerpės (*Ascomycetes lichenisati. Species foliosae et fruticosae*). — Lietuvos grybai, 13 (1). — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

A vulnerable species; two localities are known, population abundance and present state unknown.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Plačioji platužė

Lobaria pulmonaria (L.) Hoffm.

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA PLATUŽINIAI (*LOBARIACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

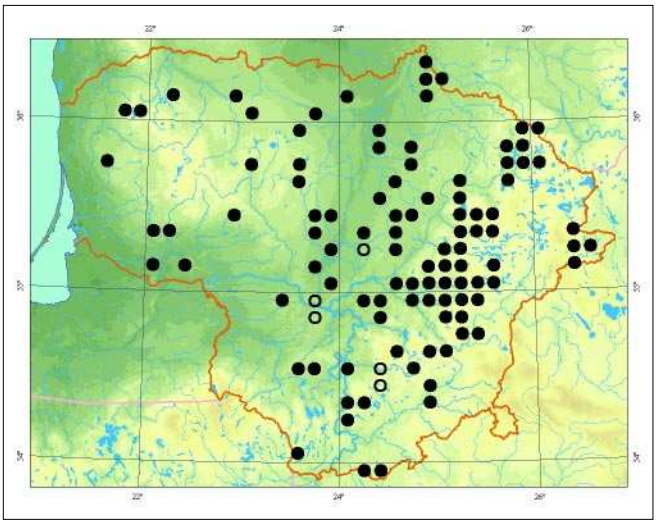
Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės ir Centrinėje Amerikoje, Afrikoje, borealinėje ir temperatinėje zonose, piečiau — kalnuose.
Lietuvoje žinoma 120 radaviečių įvairiose dalyse.

Biologija ir ekologija. Auga ant senų lapuočių medžių kamienų senuose miškuose ar jų salelėse. Ilgaamžė ir sunkiai plintanti kerpė. Neauga jaunuose ir vidutinio amžiaus miškuose, ant jaunų medžių. Nyksta daugelyje Europos šalių (išskyrus stipriai okeaninės vietoves). Kerpei būdingas labai stambus (iki 30 cm skersmens) gniužulas, priaugęs prie substrato vienu kraštu. Kitas kraštas dažniausiai užsirietęs ir pakilęs į viršų. Viršutinė jo pusė žalsvai rusva ar pilkšvai žalsva, sudrėkusi — ryškiai žalia, paviršius labai reljefiškas, briaunotas ir duobėtas (kiek primena plaučių paviršių). Apatinė pusė ruda, veltiniška, paviršius su iškilimais, kurie atkartoja viršutinės pusės duobeles. Išskirtinės išvaizdos kerpė, kurios neįmanoma supainioti su jokia kita, augančia mūsų šalyje.

Populiacijų gausumas. Daugumą populiacijų sudaro vienas ar keli medžiai, apaugę šių kerpių gniužulais. Daugelis populiacijų neatsinaujina — jas sudaro tik

Žydrūno Sinkevičiaus nuotrauka

seni gniužulai, beveik niekada nebeaptinkama su vaisiakūniais. Gausiausia ir gyvybingiausia populiacija yra Asvejos regioniniame parke.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas, senų miškų plotų išskaidymas.

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., 2002: Lapiškosios ir krūmiškosios kerpės (*Ascomycetes lichenisati. Species foliosae et fruticosae*). — Lietuvos grybai, 13 (1). — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

A vulnerable species; 120 localities are known, most populations consist of one or several phorophytes colonized by thalli of this lichen. Most of the populations contain only senile thalli.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Miltuotoji nefroma

Nephroma parile (Ach.) Ach.

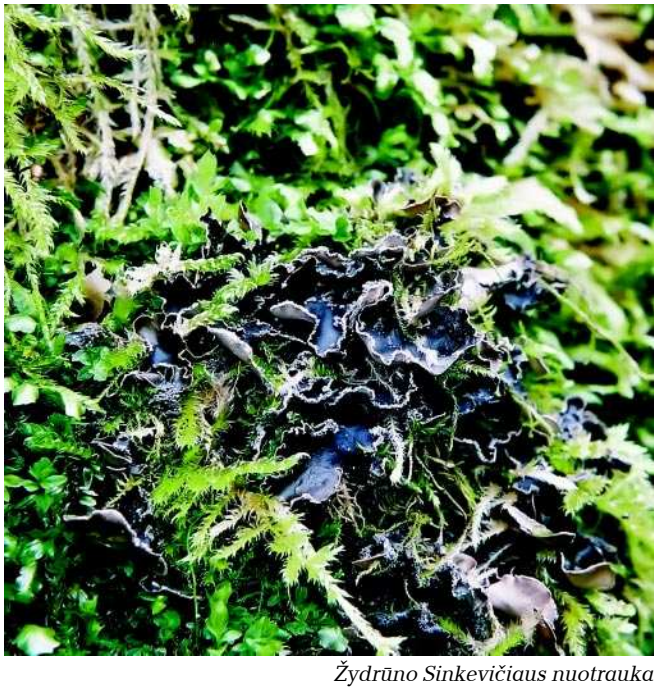
KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA NEFROMINIAI (*NEPHROMATACEAE*)

1 (E) kategorija

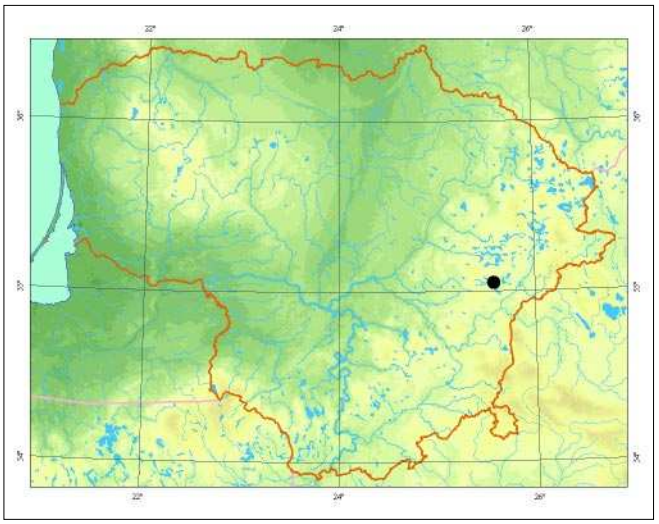
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2005 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės ir Pietų Amerikoje, Grenlandijoje, nuo arktinės zonos pietinės dalies iki temperatinės zonos šiaurinės dalies, šiltesnio klimato zonose — kalnuose.
Lietuvoje žinoma 1 radavietė Asvejos regioniniame parke.

Biologija ir ekologija. Auga senuose mišriuose miškuose ant apsamanojusių medžių kamienų. Reikli aplinkai, neplinta dideliais atstumais. Gali augti tik esant tinkamam miško mikroklimatui ir pakankamam substrato (medžių) amžiui. Neaptinkama vidutinio amžiaus ir jaunuose miškuose. Kerpei būdingas lapiškas gniužulas, kurio lakštų viršutinė pusė pilkai ar melsvai rusva, su gausiais miltiškais dariniais — soredėmis. Apatinė pusė balsva, lygi ar kiek veltiniška, be gyslelių. Ant samanotų medžių kamienų aptinkamų meškapėdžių (*Peltigera*) genties kerpių gniužulo apatinė dalis būna su ryškiomis gyslelėmis ir rizinomis.

Žydrūno Sinkevičiaus nuotrauka

Populiacijų gausumas. Žinoma tik 1 populiacija, kurią sudaro negausūs gniužulai, augantys ant kelių medžių. Populiacijos gausėjimo galimybių iš aplinkinių populiacijų beveik nėra, nes artimiausios dabar egzistuojančios populiacijos yra Estijoje ir pietinėje Švedijoje, o ši rūšis tokiais dideliais atstumais neplinta.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, sausinimas, džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas, senų miškų plotų išskaidymas; klimato šiltėjimas.

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., Stončius, D., Kukwa M., 2005: Contribution to the Lithuanian flora of lichens and allied fungi. II. — Botanica Lithuanica, 11 (1): 41—49.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

An endangered species; one sparse, isolated population is known in the eastern part of the country.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Gūbriuotoji pūsliakerpė (sin. Gūbriuotoji saitakerpė)

Lasallia pustulata (L.) Mérat (sin. *Umbilicaria pustulata* (L.) Hoffm.)

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA SAITAKERPINIAI (*UMBILICARIACEAE*)

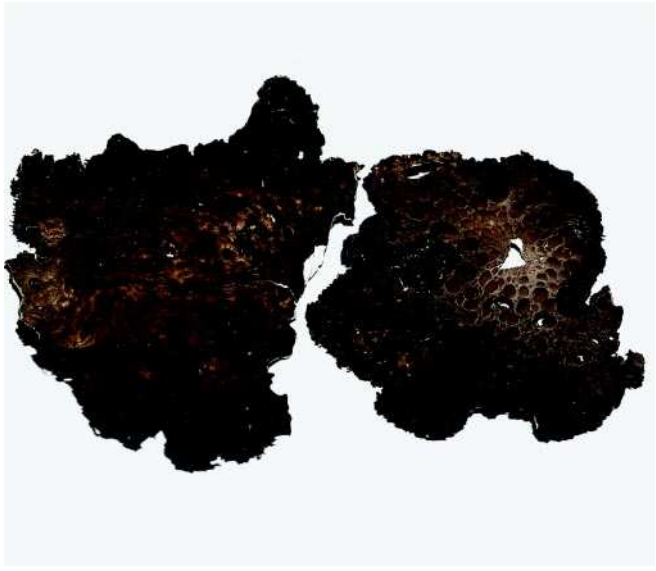
2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

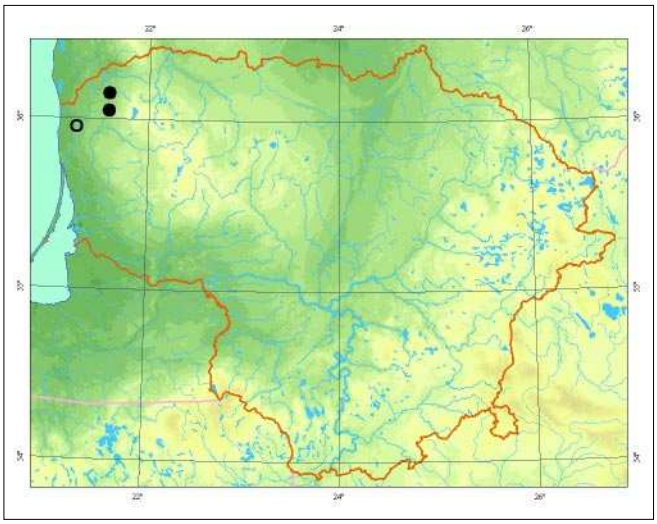
Paplitimas. Europoje, Azijoje, Afrikoje, Šiaurės ir Centrinėje Amerikoje, nuo borealinės zonos pietinės dalies iki paatogrąžių zonos.
Lietuvoje žinomos 4 radavietės šiaurvakarinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Auga ant silikatinių riedulių riedulynuose, retai ant senų akmens mūro tvorų. Reta temperatinės zonos lygumose. Kerpei būdingas 3–7 cm skersmens lapiškas vienalakštis gniužulas, kuris tvirtinasi prie substrato vienu gomfu. Viršutinė gniužulo pusė juodai ruda, su gausiomis iškiliomis pūslelėmis ir smulkiomis korališkomis išaugėlėmis – izidėmis. Apatinė pusė – nuo pilkai rudos iki juodos, paviršius šiurkštus. Nuo panašių saitakerpių (*Umbilicaria*) genties rūšių skiriasi pūslėta gniužulo viršutine puse.

Populiacijų gausumas. Populiacija Šauklių riedulyne gausi, šiuo metu tiesioginis pavojus jai negresia, tačiau populiacija gali labai sumažėti ar išnykti riedulynams apaugus krūmais.

Jurgos Motiejūnaitės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Riedulynų apaugimas krūmais nustojus ganyti gyvulius, senų mūro tvorų restauracija.

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., 2002: Lapiškosios ir krūmiškosios kerpės (*Ascomycetes lichenisati. Species foliosae et fruticosae*). – Lietuvos grybai, 13 (1). – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: WI.

Summary

A vulnerable species; four localities are known, one population is abundant and there is no direct threat at present, yet decline is possible if the boulder meadow overgrows with shrubs.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Suodinoji saitakerpė

Umbilicaria deusta (L.) Baumg.

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA SAITAKERPINIAI (*UMBILICARIACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

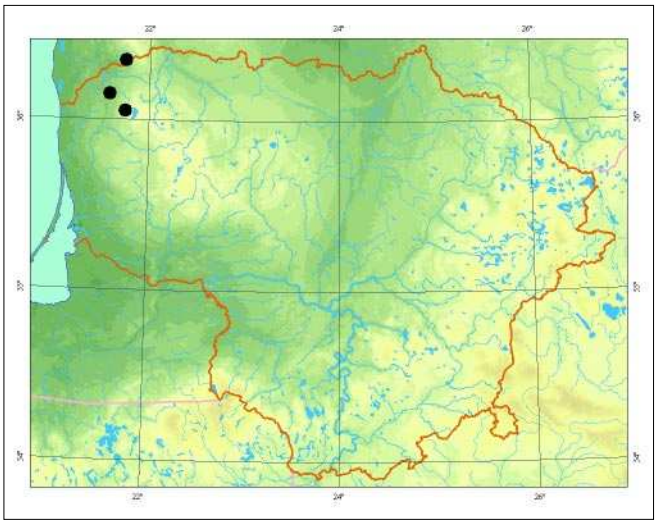
Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje, Grenlandijoje, arktinėje ir borealinėje zonose, šiltesnio klimato juostose — kalnuose.
Lietuvoje žinomos 4 radavietės šiaurvakarinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Auga ant silikatinių riedulių riedulynuose. Reta temperatinės zonos lygumose. Kerpei būdingas 2—3 cm skersmens lapiškas gniužulas, kuris susideda iš kelių lakštų, o prie substrato tvirtinasi vienu gomfu. Viršutinė gniužulo pusė juodai ruda, su gausiomis smulkiomis išaugėlėmis — izidėmis. Apatinė pusė kiek šviesesnė už viršutinę, duobėta. Nuo panašios daugialakštės saitakerpės (*Umbilicaria polyphylla*) skiriasi gausiomis išaugėlėmis gniužulo viršutinėje pusėje.

Populiacijų gausumas. Populiacija Šauklių riedulyne gausi, šiuo metu tiesioginis pavojus jai negresia, tačiau galima grėsmė yra riedulynų apaugimas krūmais.

Jurgos Motiejūnaitės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Riedulynų apaugimas krūmais nustojus ganyti gyvulius.

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., 2002: Lapiškosios ir krūmiškosios kerpės (*Ascomycetes lichenisati. Species foliosae et fruticosae*). — Lietuvos grybai, 13 (1). — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

A vulnerable species; four localities are known, one population is abundant and there is no direct threat at present, yet decline is possible if the boulder meadow overgrows with shrubs.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Daugialakštė saitakerpė

Umbilicaria polyphylla (L.) Baumg.

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA SAITAKERPINIAI (*UMBILICARIACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Paplitimas. Kosmopolitinė rūšis, aptinkama visuose žemynuose arktinėje ir borealinėje zonose, šiltesnio klimato juostose — kalnuose.
Lietuvoje žinomos 2 radavietės Salantų regioniniame parke.

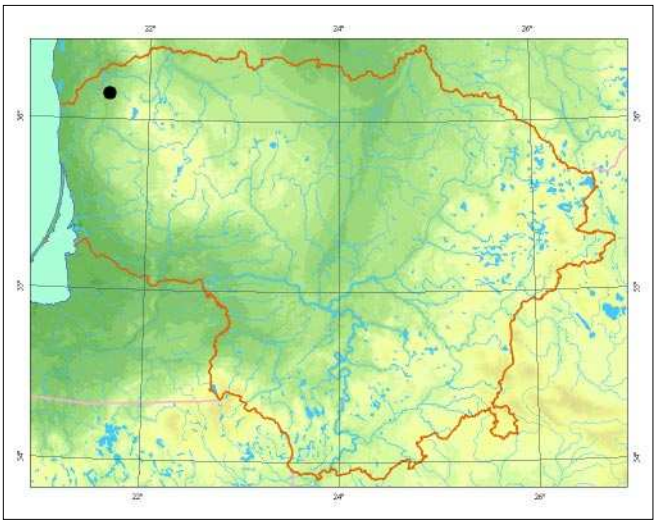
Biologija ir ekologija. Auga ant silikatinių riedulių riedulynuose. Reta temperatinės zonos lygumose. Kerpei būdingas 2—3 cm skersmens lapiškas gniužulas, kuris susideda iš kelių lakštų, o prie substrato tvirtinasi vienu gomfu. Viršutinė gniužulo pusė tamsiai ruda ar juodai ruda, lygi, be išaugėlių. Apatinė pusė juoda, lygi. Nuo panašios suodinosios saitakerpės (*Umbilicaria deusta*) skiriasi lygia, be išaugėlių viršutine gniužulo puse.

Populiacijų gausumas. Populiacija Šauklių riedulyne gausi, šiuo metu tiesioginis pavojus jai negresia.

Grėsmės ir apsauga. Riedulynų apaugimas krūmais nustojus ganyti gyvulius.

Jurgos Motiejūnaitės nuotrauka

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., 2002: Lapiškosios ir krūmiškosios kerpės (*Ascomycetes lichenisati. Species foliosae et fruticosae*). — Lietuvos grybai, 13 (1). — Vilnius.

Summary

A vulnerable species; two localities are known, one population is abundant and there is no direct threat at present, yet decline is possible if the boulder meadow overgrows with shrubs.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Skylėtoji spuoguotė

Pertusaria pertusa (Weigel) Tuck.

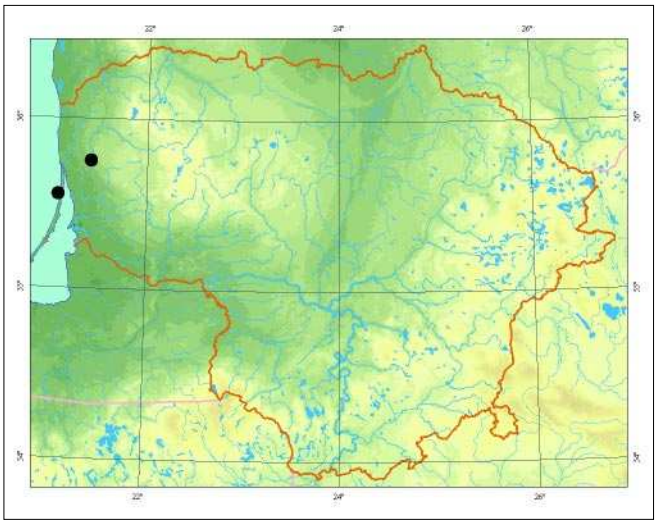
KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA SPUOGUOTINIAI (*PERTUSARIACEAE*)

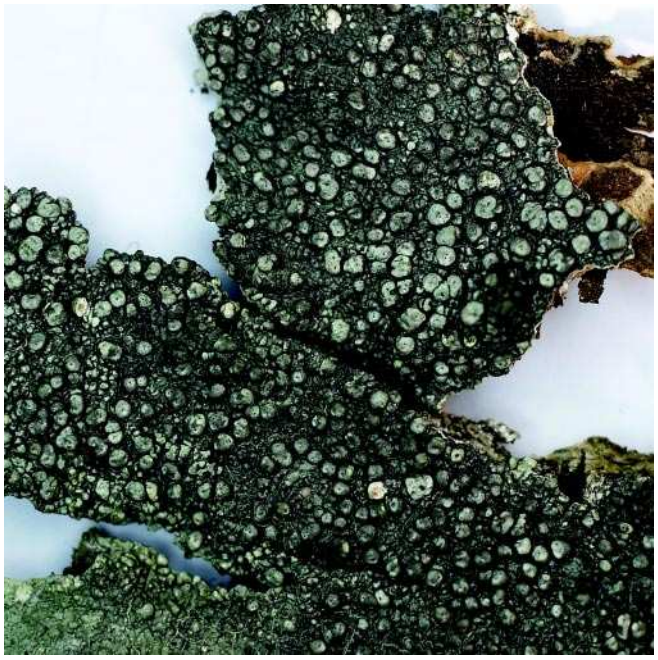
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Afrikoje (Kanarų salose), nuo borealinės iki mediteraninės zonos.
Lietuvoje žinomos 2 radavietės. Greičiausiai yra dažnesnė, ypač vakarinėje šalies dalyje.

Biologija ir ekologija. Auga ant lapuočių medžių kamienų natūralios kilmės miškuose ir parkuose. Kerpei būdingas žiauberiškas, pilkas, kiek blizgantis, lygus ar raukšlėtas karpotas gniužulas su keliomis ryškiomis zonomis pakraščiuose. Vaisiakūnių beveik nematyti, jie po kelis panirę į gniužulo karputes, atsiveria tik taško formos angelėmis. Sporos labai stambios, po dvi aukšlyje. Panašiausia kerpė yra dažnai pasitaikanti ir panašiose augavietėse randama lygioji spuoguotė (*Pertusaria leioplaca*), kurios karputėse dažniausiai būna tik po vieną apotecį, o sporos — po keturias aukšlyje.

Jurgos Motiejūnaitės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Populiacija Kuršių nerijoje yra labai gausi, jos būklė stabili jau kelis dešimtmečius. Antros populiacijos gausumas ir būklė nežinomi.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas.

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., 1999: Checklist of lichens and allied fungi of Lithuania. — Botanica Lithuanica, 5 (3): 251—269.
Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS.

Summary

A rare species; two localities are known. One population has been stable and abundant for at least several decades.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Dviguboji artonija

Arthonia didyma Körb.

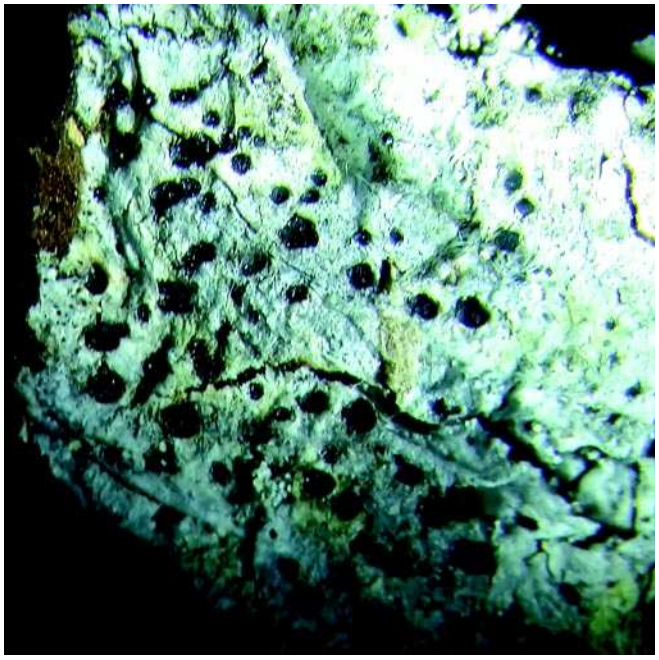
KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA ARTONIJINIAI (*ARTHONIACEAE*)

2 (V) kategorija

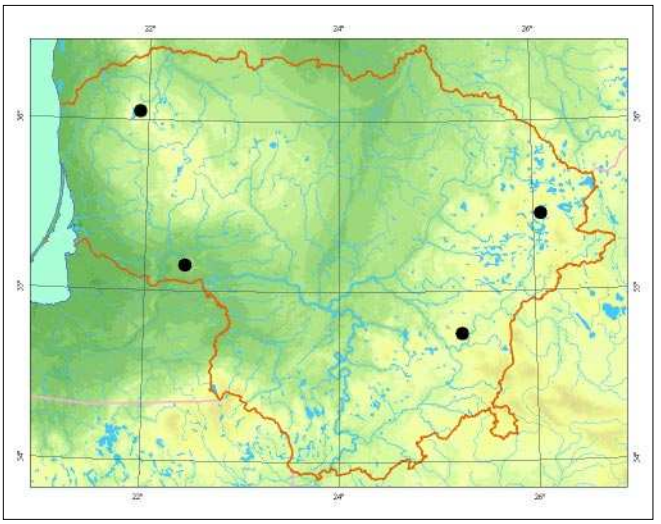
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Šiaurės Amerikoje, nuo borealinės zonos pietinės dalies iki mediteraninės zonos. Lietuvoje žinomos 4 radavietės įvairiose dalyse, tikriausiai yra dažnesnė.

Biologija ir ekologija. Auga ant lapuočių medžių natūralios kilmės lapuočių ir mišriuose miškuose, dažniau senuose, tačiau nėra prieraiši vien seniems miškams. Kerpei būdingas plonas, rusvai žalsvas žiauberiškas gniužulas, dažnai paniręs į substratą. Vaisiakūniai — juodi, plokšti ar kiek įdubę apskritų ar pailgų dėmelių pavidalo apoteciai. Aukšliasporės dviląstės, bespalvės, vėliau tampa rusvos ir karpotos. Šią kerpę nesunku supainioti su vynine (*Arthonia vinosa*) ir kaštonine (*A. spadicea*) artonijomis, kurių vaisiakūniai aukštesni, niekada nebūna įdubę, be to, kaštoninės artonijos aukšliasporės gerokai mažesnės ir neparuduoja su amžiumi, o vyninės artonijos vaisiakūnių pigmentas dažnai tarsi nudažo aplinkinį gniužulą.

Jurgos Motiejūnaitės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Gausumas nežinomas. Sporadiškai aptinkama beveik visose Lietuvą supančiose šalyse.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas.

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., 2000: Viešvilės rezervato kerpės ir su jomis susiję grybai. — Botanica Lithuanica, 6 (2): 203—216.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

A vulnerable species; four localities are known and it grows in natural deciduous and mixed forests, yet is not confined exclusively to old forests.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Baltakraštė artonija

Arthonia leucopellaea (Ach.) Almq.

KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA ARTONIJINIAI (*ARTHONIACEAE*)

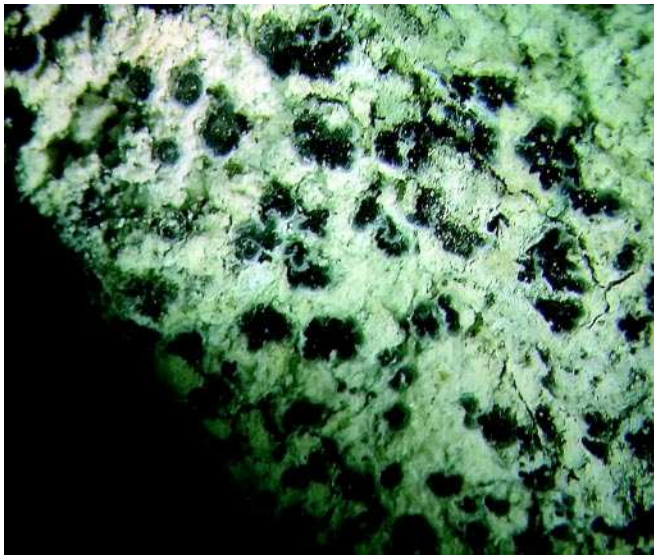
2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

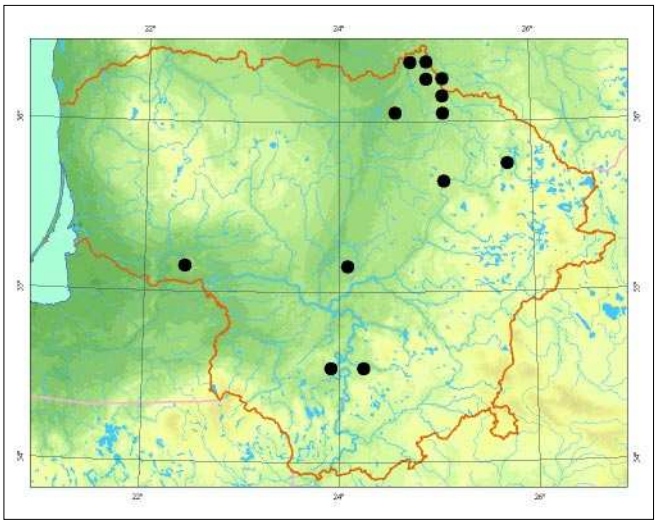
Paplitimas. Europoje, Šiaurės Amerikoje, subokeaninė rūšis, aptinkama borealinės zonos pietinėje dalyje ir temperatinės zonos šiaurinėje dalyje bei Vidurio Europos kalnuose.
Lietuvoje žinoma 20 radaviečių įvairiose dalyse.

Biologija ir ekologija. Auga ant senų eglių ir juodalksnių, retai ant lapuočių medžių kamienų senuose, dažniausiai drėgnuose mišriuose miškuose, taip pat tokių miškų salelėse griovose ir palei upelius. Kerpei būdingas gana plonas, miltiškas ar voratinkliškas, balsvas, kartais su šviesiai violetiniu atspalviu gniužulas ir gausūs, netaisyklingų dėmelių formos, plokšti arba kiek išgaubti, rudi arba juodi su balsvais kraštais, dažnai su plonyte pilkšvų dulkelių apnaša vaisiakūniai — apoteciai. Iš visų panašių kerpių išsiskiria netaisyklingos formos rusvais ar juosvais vaisiakūniais su šviesesniais krašteliais.

Populiacijų gausumas. Gausumas nežinomas. Tikriausiai populiacijos negausios, paprastai aptinkamos ant pavienių forofitų.

Jurgos Motiejūnaitės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas, miškų sausinimas, senų miškų plotų išskaidymas.

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., 2000: Viešvilės rezervato kerpės ir su jomis susiję grybai. — Botanica Lithuanica, 6 (2): 203—216.
Motiejūnaitė J., Kukwa M., Czarnota P., Prigodina-Lukošienė I., Himelbrant D., Kuznetsova E., Kowalewska A., 2003: Lichens and allied fungi collected during the XV Symposium of Baltic Mycologists and Lichenologists in Birštonas, Lithuania. — Botanica Lithuanica, 9 (2): 109—119.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, LECB.

Summary

A vulnerable species; 20 localities are known, usually not abundant.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Vyninė artonija

Arthonia vinosa Leight.

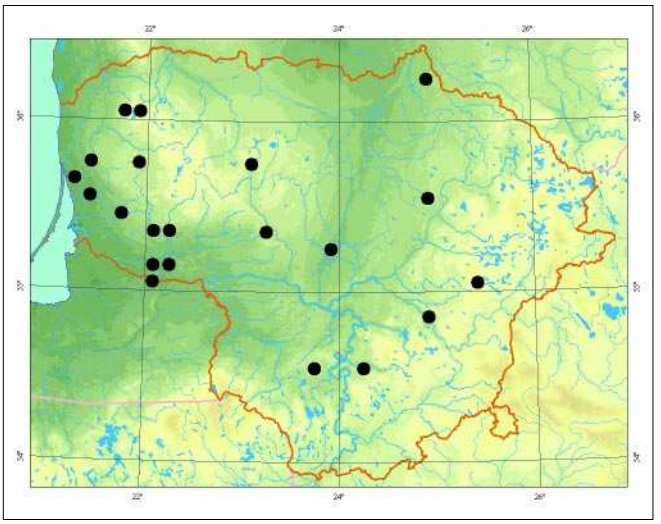
KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA ARTONIJINIAI (*ARTHONIACEAE*)

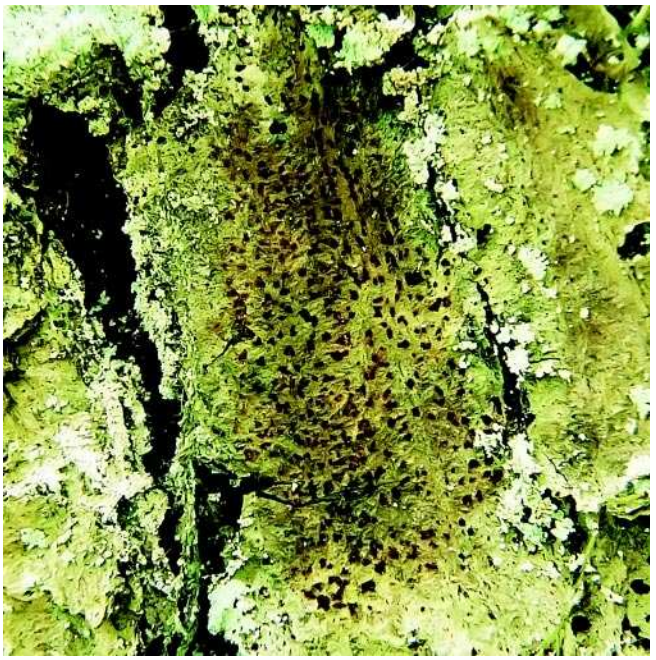
2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje, nuo borealinės zonos pietinės dalies iki mediteraninės zonos.
Lietuvoje žinomos 33 radavietės įvairiose dalyse, dažnesnė ir gausesnė vakarinėje Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Auga ant senų lapuočių medžių, ypač ąžuolų kamienų, dažniausiai senuose mišriuose miškuose. Kerpei būdingas plonas, kartais kiek miltiškas ar smulkiai grūdėtas, kartais paniręs į substratą, balsvas ar gelsvai rusvas, dažnai rudomis, su oranžinių atspalvių dėmėmis gniužulas (dėmės ypač pastebimos aplink vaisiakūnius, atrodo, tarsi jų pigmentas būtų nudažęs gniužulą). Vaisiakūniai – kiek išgaubti, apskritų ar pailgų dėmelių pavidalo, rudi, su raudonu ar oranžiniu atspalviu, retai – juodi apoteciai. Aukšliasporės dviląstės, bespalvės, vėliau tampa rusvos ir karpotos. Šią kerpę nesunku supainioti su dvigubąja (*Arthonia didyma*) ir kaštonine (*A. spadicea*) artonijomis. Pirmosios vaisiakūniai žemesni, niekada nebūna išgaubti, gniužulas be rudų dėmių, o kaštoninės artonijos ir gniužulas be rudų dėmių, ir aukšliasporės mažesnės, bespalvės ir nebūna karpotos.

Žydrūno Sinkevičiaus nuotrauka

Populiacijų gausumas. Gausumas nežinomas, kai kur (pvz., Žemaitijos nacionaliniame parke) populiacijos gausios.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas.

Informacijos šaltiniai

Motiejūnaitė J., 2000: Viešvilės rezervato kerpės ir su jomis susiję grybai. – Botanica Lithuanica, 6 (2): 203–216.
Motiejūnaitė J., Kukwa M., Czarnota P., Prigodina-Lukošienė I., Himelbrant D., Kuznetsova E., Kowalewska A., 2003: Lichens and allied fungi collected during the XV Symposium of Baltic Mycologists and Lichenologists in Birštonas, Lithuania. – Botanica Lithuanica, 9 (2): 109–119.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, LECB, GPN.

Summary
A vulnerable species; 33 localities are known, most frequently confined to old forests.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Ąžuolinė baktrospora

Bactrospora dryina (Ach.) A. Massal.

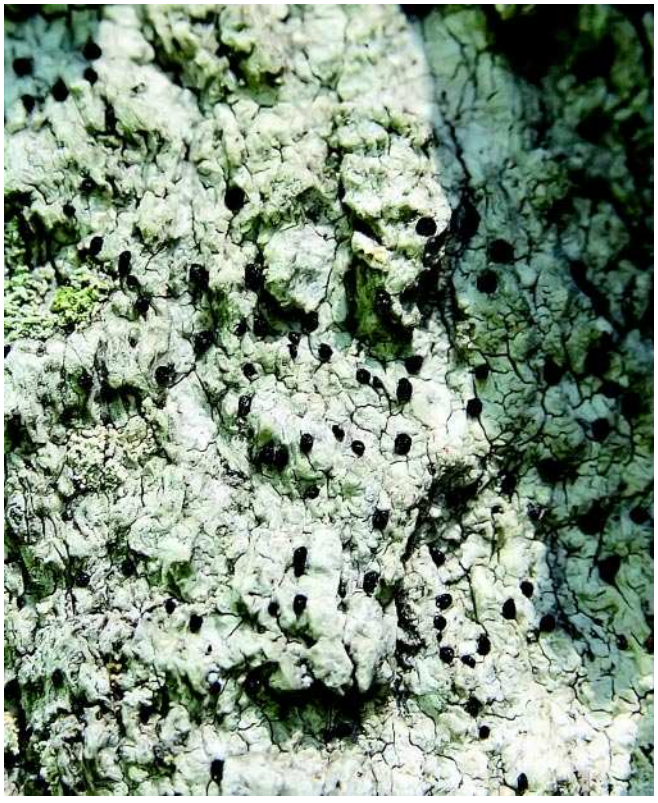
KLASĖ AUKŠLIAGRYBIAI (*ASCOMYCETES*)
ŠEIMA ROČELINIAI (*ROCCELLACEAE*)

1 (E) kategorija

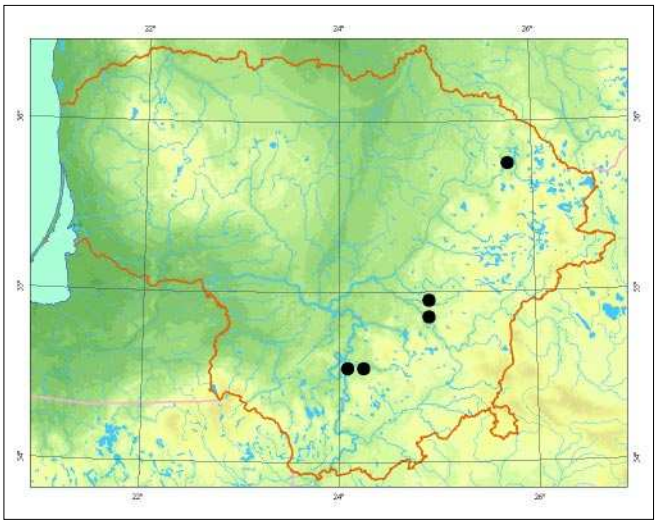
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2003 m.

Paplitimas. Europos temperatinės ir mediteraninės zonos okeaninėje ir subokeaninėje dalyje.
Žinomos 7 radavietės Vidurio, Pietryčių ir Šiaurės Rytų Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Auga ant senų ąžuolų lapuočių ir mišriuose miškuose. Kerpei būdingas baltas, lygios žiauberės pavidalo gniužulas ir juodi vaisiakūniai — lecidinio tipo apoteciai. Aukšliasporės — ilgos, daugialąstės, tačiau anksti subyrančios į paskirus fragmentus po 2—4 ląsteles. Morfologiškai panašios rūšys yra pelėsinė artonija (*Arthonia byssacea*), kurios vaisiakūniai padengti stora balta dulkelių apnaša bei artoninė artonija (*A. arthonioides*), kurios gniužulas pilkesnis. Abi šios rūšys labai skiriasi savo apotecių anatomine sandara ir aukšliasporėmis.

Renato Jakaičio nuotrauka

Populiacijų gausumas. Aptinkama ant senų ir labai senų medžių. Nerandama ant jaunų ir vidutinio amžiaus ąžuolų bei medžių, augančių pavieniui, ne miškuose. Visose radavietėse aptikta tik po 1—5 medžius, apaugusius šios kerpės gniužulais. Gali išnykti dar labiau sumažėjus tinkamų forofitų skaičiui. Didesnė pusė radaviečių nėra griežtai saugomose (rezervatinio režimo) teritorijose. Reta rūšis beveik visame paplitimo areale.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimas, senų miškų plotų išskaidymas.

Informacijos šaltiniai

Prigodina-Lukošienė I., Kukwa M., Naujalis J. R., 2003: Lichen species new to Lithuania. — Botanica Lithuanica, 9 (4): 379—384.
Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS.

Summary

An endangered species that grows only on ancient oaks in forests. Seven localities are known, yet each has only several phorophytes colonized by this lichen.

Aprašė Jurga Motiejūnaitė

Lietuviškų vardų rodyklė

Agaras plūduriuojantysis 402
Akmenkežis išcentrinis 732
Aksombaravykis parazitinis 680
- raudonkepuris 681
Aldrūnė pūslėtoji 452
Antbarzdė belapė 554
Antis pilkoji 186
- smailiauodegė 187
- šaukštasnapė 188
- urvinė 185
Apolonas juodasis 102
Apsiuva kalninė 90
- mėlynsparnė 91
Apuokas didysis 231
Apuokė pūkuotoji 291
Arionas juodasis 28
Arnika kalninė 529
Artonija baltakraštė 787
- dviguboji 786
- vyninė 788
Asiūklis didysis 388
Astrancija didžioji 472
Astras trispalvis 527
Atgiris statusis 385
Audinė europinė 161
Aukšliavarpis bohemiškasis 624
- pirštuotasis 625
Auksakežis Mužo 763
Auksavabalis aštuoniataškis 73
- marmurinis 71
- niūriaspalvis 72
Auksinukas didysis 104
- šiaurinis 105
Auksotė pelkinė 365
- pievinė 366
- vislioji 367
Auksveitis pievinis 475
Ausylis rudasis 262
Auslinda smėlinė 59
Ausūnis smiltyninis 626
Avocetė 215

Ąžuolas bekotis 428

Bajorė juodgalvė 520
Baktrospora ąžuolinė 789
Baltasprindis pilkasis 33
Balteklė melsvoji 660
Baltikas aitrusis 671
- Bačo 669
- plaušabudinis 670
- salierinis 668
Baltnuosėdis gumbuotasis 646
Bangija purpurinė 275
Baravykas blyškusis 675
- bronzinis 672
- dėmėtasis 673
- Fechtnerio 674
- kartusis 677
- kislusis 676
Baravykpintė pilkoji 688
Bartramija tiesialapė 290
Barzdenė barzdotoji 294
- lieknoji 293
Baublys didysis 179
- mažasis 180
Bazanija tridantė 301
Begalis plačialapis 478
- prūsinis 479
Bėgikas juodakrūtis 218
Bekmanija paprastoji 610
Bembiksas ilgažandis 152
Beržas keružis 430
- liekninis 429
Berutis raudonžiedis 506
Bitė mėlynoji 35
- stepinė gauruotakojė 147
Blakstienė rudoji 734
Blandis žalsvažiedė 559
Bligna trilapė 411
Blizgė daugiametė 449
Blizgiavabalis išdaginis 77
- liepinis 78
Blizgutis tikrinis 703
Bobausis apskritasporis 620
Briedragė kintančioji 756
- skėtrioji 755
Briedžiukas puslaisvis 623
Brija apskritalapė 346
- Funko 347
- Šleicherio 345
Brylytė miltuotoji 747
- tamsioji 746
- šviesiagalvė 748
Bukasnapė liekninė 370
- paupinė 368
- rinčiuotoji 369

Cefalozija grandinėlinė 302
Cidarija estinė 129
Cikada kalninė 60

Čemerys Lobelio 405
Česnakas dirvinis 544
- kampuotasis 546
- meškinis 548
- porinis 547

Dančiasnapis didysis 192
- vidutinis 191
Dantūnėlis lapinis 720
- meškinis 719
Dėlė medicininė 23
Didenė kalkinė 338
Dygė Ričardsono 376
- vingiastiebė 375
Dyglutis mėsingasis 684
Diplošistis samaninis 751
Dirsuolė miškinė 601
- stačioji 602
Dirvapintė suaugtinė 697
Dirvinukas pajūrinis 138
Dirvuolė kvapioji 454
Dobilas ilgagalvis 460
- penkialapis 459
Drėgva balkšvoji 352
Drepanė pataisinė 371
Drikša kreivoji 380
Driušė ilgakaklė 334
Druskė smiltyninė 427
Dumblabragis atžalinis 284
- lizdiškasis 283
Dumblialaiškis lancetinis 531
- siauralapis 530
Duoja rutės 295
Dusia plačioji 68
Dviguonė širdinė 553
Dvyndantė durpyninė 328
- garbanotoji 329
- raukšlėtoji 330
- žalioji 331
Džioveklė blyškioji 503
- didžioji 502

Efemerėlė rudasparnė 41
Elniagrybis kislusis 632
Elniavabalis 31
- šiaurinis 74
Eraičinas miškinis 612
- smėlyninis 613
Erelis jūrinis 196
- didysis rėksnys 200
- kilnusis 201
- mažasis rėksnys 199

Eresas raudonasis 39
Erika tyrulinė 435
Ežerė uolinė 377
Ežerutė menturlapė 532

Frulanija tįsioji 304

Gaga sibirinė 190
Gaidukas 219
Gandras juodasis 182
Garbenis kardalapis 550
- raudonasis 551
Garnys didysis baltasis 181
Gaurabitė sieninė 148
Gaurenė netikroji 348
Gebenė lipikė 470
Gedutis vienalapis 575
Gegūnė aukštoji 566
- baltijinė 568
- dėmėtoji 569
- gelsvoji 571
- plačialapė 570
- raiboji 565
- raudonoji 567
- siauralapė 572
Gegužraibė mažoji 563
- smulkiažiedė 564
- šalmuotoji 562
- vyriškoji 561
Geldutė ovalioji 29
Geltonkežis raukšlėtasis 757
Gencijonas melsvasis 487
- siauralapis 488
Gencijonėlė pelkinė 490
- pievinė 489
Genys baltnugaris 242
- tripirštis 243
Gervė pilkoji 213
Gijabudė melsvoji 648
- žalsvoji 647
Gijalekta Flotovo 749
- guobinė 750
Gyvatėdis 157
Glažutė miškinė 419
- smulkialapė 418
Gleiviakerpė glebioji 774
Gleivytis adatiškasis 777
- kerpiškasis 776
- latakinis 775
Glindė karališkoji 500
- Kaufmano 404
- miškinė 501
Godūnas baltasis 629
Grambuolys margasis 70
Gražiataurė ryškioji 622
Grenlandija tankialapė 405
Grybliežuvis šiurkštusis 631
Griciukas paprastasis 221
Griežlė 212
Grifolė kuokštinė 705
Gulbė giesmininkė 183
Guostė pelkinė 476
Guotenė juosvoji 661
Guotė geltonžvynė 651
- juosvoji 650
- kietoji 653
- purpurinė 652
- ūmėdinė 654
Gurgždis plaukuotasis 474
Guveinis pūslėtasis 277
Gvazdikas Borbašo 425
- gauruotasis 424
- puošnusis 426
- smiltyninis 423

Hesperija juodoji 99
- rudmargė 101
- smiltyninė 100
Hidnotrija požeminė 621
Hipotrachina alksninė 758

Išnura mažoji 44
Ilgalūpė nariuotoji 577

Jonažolė gulsčioji 401
- kalninė 433
- plaukuotoji 432
Juodbaravykis tikrasis 679
Juodgalvė didžiažiedė 511
Juodkežis smulkialakštis 759
Juodsprindis baltajuostis 130
Juodvabalis kelminis 85
Jūršarkė 214

Kaldezija širdžialapė 404
Kalnarūtė mūrinė 394
- šerinė 396
- žalioji 395
Kalpokė iečialapė 507
Kalviukas dirvoninis 244
Kamanė didžiaakė 150
- stepinė 151
Kapnopsis 43
Kardelis paprastasis 543
- pelkinis 406
Karklas gulsčiasis 445
- laplandinis 443
- mėlynialapis 444
Karteklė didžioji 645
Kartenė lanksčioji 448
- svogūninė 447
Katilėlis boloninis 515
- šiurkštusis 516
Katuogė šiaurinė 401
Kedenė glotnioji 733
- ruduojančioji 761
- šiurkščioji 762
Kelerija Delavinio 606
Kelmagraužis pjūklaūsis 87
Kelmenė kimininė 630
Kelmenis lazdyninis 708
Kempė karpotoji 715
- kvapnioji 716
Kempinė tamsiarudė 687
Kemsa siauralapė 322
Kepena ąžuolinė 649
Kerėža šikšninė 382
Kerpytė taškuotoji 33
Kežas išcentrinis 732
Kežytė žalsvoji 754
Kiaulpienė driskioji 521
- švedinė 522
Kiškiaausis geltonasis 627
Kielė geltongalvė 245
Kietagrūdis vaistinis 494
Kimbara pavasarinė 485
Kiminas gražusis 319
- minkštasis 316
- plačialapis 318
- tankusis 317
- Vulfo 314
- žvilgantysis 315
Kiras mažasis 225
Kirlikas jūrinis 216
Kirmvabalis Šneiderio 84
Kiškis baltasis 263
Klumpaitė plačialapė 549
Kordulegastras geltonžiedis 52
Kragas juodakaklis 179
- raguotasis 178
- rudakaklis 177
Krempliabudė gyslotoji 667
Ktenidis riestasis 381
Kudlė šiurkščioji 523
Kukmedis europinis 399
Kukulija pajūrinė 134
Kukurdvelkis didysis 655
Kukutis 239
Kūlingė kupstinė 584
Kūmutė raudonpilvė 170
Kuoduotis pušinis keliaujantis 132
Kuokas didysis 692
Kuolinga didžioji 222
Kuplė smailioji 335
Kurtinys 208

Lašalas reliktinis 42
Lašiša 163
Laibė dubioji 666
Laibenis smiltyninis 450
Laksva pelkinė 574

Laumžirgis mažasis karališkasis 49
- šiaurinis 47
- žaliasis 48
Lekanora blyškioji 764
Lelija paprastoji vandens 408
Lentarija atskiroji 693
Lepidozija Pearsono 300
Linažolė baltijinė 497
Lingė pievinė 197
Linkė trapioji 341
Linlapis melsvasis 469
- plikažiedis 468
Lipikas plačialapis 483
- trižiedis 484
Liūnmeldis pajūrinis 582
Liūnsamanė tundrinė 373
Lobelija ežerinė 517
Lokys rudasis 160
Lūšis 690
Lūgnė mažažiedė 409
Lututė 236

Machaonas 103
Maitvabalis keturtaškis 69
Maludė totorinė 477
Margūnas pavasarinis 32
Marguolis esparcetinis 94
- pietinis 92
- raudonžiedis 93
Mažūnis juodkotis 656
Mažuolė dirvinė 402
Maurabragis baltijinis 286
- pilkšvasis 288
- šluotelinis 287
Medauninkas vienagumbis 573
Medkirtis didysis trumpasparnis 88
Medumėlė melisalapė 508
Medvarlė europinė 169
Medšarkė plėšrioji 249
Meldelis šerinis 581
Meleta pilkoji 240
- žalioji 241
Mėlyngurklė 246
Mėlitas melsvasis 599
Melsvys baltajuostis 111
- gencijoninis 108
- kraujalakinis 110
- smiltyninis 113
- stepinis 112
- taškuotasis 109
- žalsvasis 107
Menegacija skylėtoji 760
Menturdumblis blizgantysis 282
- kurklinis 279
- lieknasis 280
- smailiaviršūnis 281
Merkija šiaurinė 308
Meškabudė trispalvė 664
Meškapėdė baltagyslė 736
- gyslotoji 735
- gulsčioji 778
- karpuotoji 735
- žvynuotoji 779
Meškutė baltamargė 34
- geltonmargė 139
- raudonsparnė 140
- rudajuostė 34
Mėšlagrybis kopinis 634
Mėta miškinė 512
Mezija ilgakotė 350
- pelkinė 349
- tribriaunė 351
Miegapelė ąžuolinė 159
- didžioji 264
- miškinė 265
Miežvienis europinis 603
Miglė retažiedė 615
Mikoblastas kraujaspalvis 771
Mikrostoma ilgakotė 619
Miltpuodė geltonoji 742
- pilkoji 741
Minkštapintė švytruojančioji 706
Minkštenis auksaspalvis 699
- krokinis 698
Minkštūnis juosvasis 665
Mizidė reliktinė 37
Monažolė lietuvinė 608
- miškinė 609
Muskrėslė paprastoji 525

Našlaitė aukštoji 440
- griovinė 441
- liūninė 442
Naktižiedė lietuvinė 422
- žalsvoji 421
Nakviša mažasis 255
- rudasis 257
Naras juodakaklis 175
Narytžolė pajūrinė 533
Nariuotė dirvinė 401
Nefroma miltuotoji 781
- užlinkusioji 737
Nėgė jūrinė 162
Nehalenija mažoji 46
Nendradusė dvijuostė 67
Nendrinukė meldinė 247
Nendrūnė eraičininė 600
Nertis gležnalapė 410
Nertvė mažoji 358
- patisinė 359
Notra stačioji 509
Odapintė putlioji 700
Ofris musinis 560

Pašiaušėlis juosvavarpis 611
Palasėja 38
Palemonas mėlynasis 493
Pataisiukas patvankinis 384
Pažulnutė vingialapė 378
Patvenis daugiametis 491
Peikštė laiboji 339
Pelėausis Branto 252
- kūdrinis 253
- Natererio 254
Pelėda balinė 235
- liepsnotoji 230
- uralinė 234
- žvirblinė 232
Pelėdgalvis dvinulis 136
- retasis ratuotasis 135
Pelėdikė 233
Pelėsakalis 203
Pelėžirnis geltonžiedis 461
- žirnialapis 462
Pelkiasprindis gelsvasis 127
- spalvotasis 126
Pelkinukas juodamargis 125
Perlinukas pietinis 114
- stepinis 106
- šiaurinis 115
Peslys juodasis 194
- rudasis 195
Pienažolė pajūrinė 438
Piengrybis aitriakvapis 722
- gelsvasis 725
- geltonasis 726
- jautakis 727
- juodasis 723
- kislusis 724
Pievagrybis didysis 636
- gelsvarudis 635
Pievasprakšis raudonasis 76
Pilelė Helerio 297
Pintainė rausvoji 701
Pintenis ąžuolinis 702
Pirštūnis piestinis 691
Plačiaausis europinis 261
Plateivė žalioji 558
Platužė plačioji 780
Plaumuonė vandeninė 492
Plauretis kvapusis 556
- pievinis 555
Plautė siauralapė 495
Plikaplaiskė miškinė 557
Plikšnys dvispalvis 260
Plikūnė plačialapė 303
Plynkežis juostinis 732

Pliusnė garbanotoji 362
- plunksninė 361
Plojenė paprastoji 305
Plokščiavabalis pušinis 83
- purpurinis 82
Plokštkerpė diskinė 770
Plūdė Meinshauzeno 535
- siūlinė 536
- smailialapė 534
Plūdvoris didysis 40
Plukenis didysis 539
- lankstusis 538
- mažasis 540
Plunksnalapė pražangiažiedė 547
Poavižė pievinė 604
Pokrepis Baumgartnerio 355
Polija melsvoji 344
Poniabudė Hadriano 696
- šuniškoji 695
Pontoporėja 31
Potija brijinė 337
Praujenė rudeninė 514
Pudmė taurinė 541
Puikiažygis didysis 31
- žiaurusis 61
Pūkelis gelsvasis 526
Puošniažygis didysis 62
- grakštusis 63
- žalvarinis 64
Purslainė švelnioji 374
Purvuolis dvilapis 576
Pūsliakerpė gūbriuotoji 782
Pūtelis Gorskio 524
Putokšlė Volfgango 403
Putpelė 209
Puvėseklė šilinė 753

Rainė ežerinė 165
Raistenė pelkinė 471
Raitinytė vaistinė 496
Raktažolė pelenėlė 463
Ramalina baltijinė 722
- plonašakė 773
Ratainytė šakotoji 586
Ratenas pelkinis 481
Raudonpintė skaisčioji 714
- tikroji 713
Raudonviršis skroblyninis 678
Raugė dirvinė 420
Raukšliagrybis plunksninis 707
Raukšlius kopūstgalvis 717
Rėžiukas paprastasis 446
Ričija Huebenerio 313
- rausvoji 312
Riestūnė žvilgančioji 372
Rikardija vingiuotoji 306
Rizokarpas juodai žaliasis 769
Rudė 189
Rumbainė šliaužiančioji 379
Ruonis ilgasnukis 270
Rupūžė nendrinė 172
- žalioji 171
Rūtenis tarpinis 415
- tuščiaviduris 414

Saidra rusvoji 588
Saidrenis gelsvasis 407
Saitakerpė daugialakštė 784
- gūbriuotoji 782
- suodinoji 783
Sakalas keleivis 206
Satyras akiuotasis 120
- pelkinis 124
- pietinis 123
Satyriukas pievinis 122
- rudaakis 121
Saulašarė mažalapė 453
Sėjikas dirvinis 217
Sėmainis žaliasis 323
Seradėlė smulkioji 458
Sfinksas nakvišinis 98
Sicista beržinė 266
Sykas ežerinis 164
Skaptukas ąžuolinis 79
Skeltadantė Arnoldo 324
- skiauterėtoji 326
- smulkioji 325
Skėriukas besparnis 58
- kopinis 57
Skersnukis 166
Skėtė baltakaktė 53
- grakščioji 54
- rudajuostė 56
- šarvuotoji 55
Sketsakalis 206
Skiautalūpis tamsialapis 552
Skiautenė alpinė 296
- Kunzės 292
Skiautenis kvapusis 710
Skydabudė baltoji 657
Skydinukas puošnusis 89
Skydvabalis didysis 80
- pūzrinis 81
Skydvėžis vasarinis 36
Skylenis ąžuolinis 686
- kamštinis 685
Skylėtbudė šakotoji 712
Skylutis vientisasis 711
Sklenduonis plūduriuojantysis 311
Skliautenė karoklinė 360
Skolija gauruotoji 154
Slepišerė ežerinė 386
Slyva dygioji 455
Smėliabitė ilganosė 143
- katilėlinė 142
- raukšlėtoji 144
- Šverino 145
Smilčiasprindis 128
Smilgenė ankstyvoji 607
Smiltė siauralapė 417
Smiltvapsvė kopinė 153
Snaputis blizgantysis 467
Solorina akytoji 737
Sotvaras pajūrinis 431
Sparis 156
Spyglainis miškinis 397
Sprakšis didysis 75
Sprindytis vingirinis 131
Spuoguotė skylėtoji 785
Starta pilkoji 251
- sodinė 250
Startsakalis 204
Stiebinukas pajūrinis 137
Stieblapė akytoji 309
- Vondračeko 310
Stiklasparnis ąžuolinis 95
- juodalksninis 96
- vapsvinis 97
Stirnabudė melsvakotė 663
- pilkšvarudė 662
Storgalvis boružinis 39
Storplutis kurapkinis 730
Strėliukė Johansono 45
Stulgys 220
Stumbras 271
Sturys 156
Suktenė keturdantė 26
- mažoji 25
- pūstoji 27
Sukutė ilgalapė 327

Šaškytė auksuotoji 116
- baltamargė 117
- mažoji 118
- tamsioji 119
Šakočius auksaspalvis 694
Šalavijas pievinis 513
Šepšė bruožuotoji 357
- Lajelio 356
Šerardija dirvinė 482
Šeriapintė rausvoji 718
Šermuonėlis 267
Šikšniukas nykštukas 255
Šikšnys šiaurinis 258
- vėlyvasis 259
Šilagėlė vėjalandė 412
Šilkabitė Baltijos 141
Šimtūnė mažoji 439

Šindra pelkinė 456
Širdažolė pajūrinė 486
Šiurė kupstinė 766
- lakštuotoji 767
- parazitinė 768
- putlioji 734
Šoklys pajūrio 65
Šunažolė miškinė 614
Švygžda 210
Švylys lieknasis 583
Švitrelė plunksninė 343

Taškuotkežis šiurkštusis 733
Taukius paprastasis 619
Taurenė ąžuolinė 740
- žaliagalvė 739
Taurūnis krateriškasis 628
Teilorija lieknoji 342
Telotrema dantytoji 752
Tensmenis smailiašakis 363
Tetervinas 207
Tetralonija dedešvinė 149
Tikutis 224
Trapiabudė medūzgalvė 658
Trapiadyglis korališkasis 721
Trimitėlis raukšlėtasis 683
Tritomarija įkirptoji 298
Tritonas skiauterėtasis 168
Trupsamanė plikoji 332
Tujinutė mažoji 364
Tuklė paprastoji 504
Tulikas raudonkojis 223
Tulžys 237

Uldukas 229
Uolaskėlė pelkinė 451
Uolenė vaiskioji 333
Usnis įvairialapė 519

Ūdra 268
Ūmėdė auksaviršė 728
- kvapioji 729
Ūsuotis didysis ąžuolinis 32
- dailidė 86

Vagabitė tamsiažalė 146
Vaisgina stačioji 505
Vandenė riestasėklė 434
Vandensargė pelkinė 537
Vapsvaėdis 193
Varnalėša miškinė 518
Varpenis daugiaskiltis 391
- mažasis 392
- šakotasis 390
- virgininis 393
Vėdrynas rėpliojantysis 413
Veisija garbanotoji 340
Veronika blizgančioji 499
- gebenlapė 498
Versmenė brandenburginė 353
- velėninė 354
Vėžlys balinis 173
Vištapienė pievinė 545
Vištelė plovinė 211
Vištvanagis 198
Vieversys kuoduotasis 159
Vijūnas 167
Vikšrenis rusvasis 587
Vikšris druskinis 579
- galvinis 578
- pelkinis 580
Vikis krūmelinis 463
- pavasarinis 464
- žirnialapis 465
Viksva ežinė 595
- gauruotoji 598
- laibastiebė 593
- liekninė 590
- liūninė 592
- palaipinė 597
- pievinė 589
- protarpinė 591
- raistinė 594
- vakarinė 596
Viksvuolė rudoji 585
Vilkdalgis sibirinis 542
Vingiaporis dvisluoksnis 704
Vyrskydė laiboji 437
Virvuotė Trogo 709

Visgė sibirinė 605
Voveraitė pilkoji 682

Zylė ūsuotoji 248
Zuikrugis alavijinis 320
- mažasis 321
Zunda pajūrinė 473

Žalialakštis kelminis 644
Žaltys lygiažvynys 174
Žalvarnis 238
Žarotūnė lininė 466
Žąsis pilkoji 184
Žemlielys kimininis 630
Žemtaurė kvapioji 299
Žiauberuotė raudonvidurė 765
Žilė gauruotoji 528
Žilutė pūpsančioji 336
Žiomenė miškinė 510
Žiovenė lieknoji 745
- melsvoji 744
- šeriuotoji 738
- žalsvoji 743
Žirgelis geltonkojis 50
- pleištinis 51
Žuvėdra baltaskruostė 227
- juodoji 228
- mažoji 226
Žuvininkas 202
Žvaigždėsporė dulkančioji 659
Žvaigždinas didysis 690
- keturskiautis 689
Žvaigždūnė balandinė 480
Žvakidumblis šiurpinis 285
Žvilgūnas pilkažalis 133
Žvynabudė balsvoji 643
- gražioji 642
- juodažvynė 640
- Kiunerio 641
- nuosėdinė 638
- rausvarudė 639
Žvynabudėlė baltoji 637
Žvynuotė Lajelio 307
Žvitražygis palinis 66

Lotyniškų vardų rodyklė

Abortiporus biennis 704
Abramis ballerus 156
Accipiter gentilis 198
Acipenser sturio 156
Acrocephalus paludicola 247
Aegolius funereus 236
Aeshna crenata 47
- *viridis* 48
Agaricus augustus 635
- *langei* 636
Agonum ericeti 66
Agrimonia procera 454
Agrostemma githago 420
Agrotis ripae 138
Aira praecox 607
Aythya nyroca 189
Ajuga pyramidalis 505
Albatrellus confluens 697
Alcedo atthis 237
Aldrovanda vesiculosa 452
Alisma gramineum 530
- *lanceolatum* 531
Alyssum gmelinii 450
Allium angulosum 546
- *scorodoprasum* 547
- *ursinum* 548
- *vineale* 544
Alopecurus arundinaceus 611
Amblyodon dealbatus 352
Amblystegium fluviatile 368
- *humile* 370
- *tenax* 369
Anaptychia runcinata 734
Anas acuta 187
- *clypeata* 188
- *strepera* 186
Anastrophyllum hellerianum 297
Anax parthenope 49
Andrena curvungula 142
- *nasuta* 143
- *rugulosa* 144
- *suerinensis* 145
Androsace filiformis 437
Anostirus purpureus 76
Anser anser 184
Anthophora plagiata 148
Anthus campestris 244
Antitrichia curtipendula 360
Aphanes arvensis 402
Aquila chrysaetos 201
- *clanga* 200
- *pomarina* 199
Arctia festiva 34
- *villica* 34
Arctium nemorosum 518
Arctoparmelia centrifuga 732
Arenaria saxatilis 417
Aricia eumedon 111
Arion ater 28
- *empiricorum* 28
Arnica montana 529
Arthonia didyma 786
- *leucopellaea* 787
- *vinosa* 788
Asio flammeus 235
Aspitates gilvaria 127
Asplenium ruta-muraria 394
- *trichomanes* 396
- *viride* 395
Aster tripolium 527
Asterophora lycoperdoides 659
Astrantia major 472
Aurantioporus croceus 698
Athene noctua 233
Atrichum angustatum 322
Avosetta recurvirostra 215

Bactrospora dryina 789
Bangia atropurpurea 275
Baptria tibiale 130
Barbastella barbastellus 261
Barbilophozia attenuata 293
- *barbata* 294
Bartramia ithyphylla 294
Bazzania trilobata 301
Beckmannia eruciformis 610
Bembix rostrata 152
Betula humilis 429
- *nana* 430
Bison bonasus 271
Bolboschoenus maritimus 582
Boletopsis grisea 688
Boletus aereus 672
- *erythropus* 673
- *fechtneri* 674
- *impolitus* 675
- *pulverulentus* 676
- *radicans* 677
Boloria frigga 115
Bombina bombina 170
Bombus confusus 150
- *pomorum* 151
Boros schneideri 84
Botaurus stellaris 179
Botrychium matricariifolium 390
- *multifidum* 391
- *simplex* 392
- *virginianum* 393
Brenthis daphne 114
- *hecate* 106
Bryum cyclophyllum 346
- *funckii* 347
- *schleicheri* 345
Bromopsis benekenii 601
- *erecta* 602
Bromus benekenii 601
- *erectus* 602
Bubo bubo 231
Bufo calamita 172
- *viridis* 171
Buxbaumia viridis 323

Caldesia parnassifolia 404
Calicium adspersum 739
- *quercinum* 740
Calidris alpina 218
Callicladium haldanianum 379
Calliergon richardsonii 376
- *trifarium* 375
Callitriche hermaphroditica 514
Calocybe ionides 660
Caloscypha fulgens 622
Calosoma inquisitor 61
- *sycophanta* 31
Campanula bononiensis 515
- *cervicaria* 516
Campylium elodes 365
- *polygamum* 367
- *protensum* 366
Cantharellus cinereus 682
Capnopsis schilleri 43
Carabus coriaceus 62
- *intricatus* 63
- *nitens* 64
Cardamine bulbifera 447
- *flexuosa* 448
Carex buxbaumii 589
- *davalliana* 590
- *distans* 591
- *heleonastes* 592
- *ligerica* 593
- *magellanica* 594
- *muricata* 595
- *pseudobrizoides* 596
- *rhizina* 597
- *tomentosa* 598

Carterocephalus palaemon 401
Cassida margaritacea 89
Centaurea phrygia 520
Centaurium littorale 486
Centunculus minimus 439
Cephalanthera longifolia 550
- *rubra* 551
Cephalozia catenulata 302
Cerambyx cerdo 32
Cerastium brachypetalum 418
- *sylvaticum* 419
Ceratophyllum submersum 410
Ceruchus chrysomelinus 74
Cetrelia olivetorum 754
Chaenotheca chlorella 743
- *cinerea* 744
- *gracillima* 745
- *hispidula* 738
Chaerophyllum hirsutum 474
Chara baltica 286
- *baueri* 287
- *canescens* 288
Charadrius hiaticula 216
Chariaspilates formosaria 126
Chlidonias hybrida 227
- *niger* 228
Choiromyces meandriformis 629
- *venosus* 629
Chondrostoma nasus 166
Cicadetta montana 60
Cicindela maritime 65
Ciconia nigra 182
Cygnus cygnus 183
Cyperus fuscus 585
Cyphelium tigillare 742
- *inquinans* 741
Cypripedium calceolus 549
Circaetus gallicus 157
Circus pygargus 197
Cirsium heterophyllum 519
Cladium mariscus 586
Cladonia caespiticia 766
- *foliacea* 767
- *parasitica* 768
- *turgida* 734
Clavariadelphus pistillaris 691
Cnidium dubium 476
Coeloglossum viride 558
Coenagrion johanssoni 45
Coenonympha hero 121
- *tullia* 122
Collema flaccidum 774
Colletes caspicus 141
Columba oenas 229
Conioselinum tataricum 477
Coprinus dunarum 634
Coracias garrulus 238
Corallorhiza trifida 577
Cordulegaster boltonii 52
Coregonus lavaretus 164
Corydalis cava 414
- *intermedia* 415
Coronella austriaca 174
Coturnix coturnix 209
Crex crex 212
Cruciata glabra 485
Ctenidium molluscum 381
Cucujus cinnaberinus 82
- *haematodes* 83
Cucullia balsamitae 134

Dactylis polygama 614
Dactylorhiza cruenta 565
- *fuchsii* 566
- *incarnata* 567
- *longifolia* 568
- *maculata* 569
- *majalis* 570
- *ochroleuca* 571
- *traunsteineri* 572
Dasypoda argentata 147
Dendrocopos leucotos 242
Dendroxena quadrimaculata 69
Dentaria bulbifera 447
Diachrysia zosimi 133
Dianthus arenarius 423
- *armeria* 424
- *borbasii* 425
- *superbus* 426
Dichodontium pellucidum 333
Dichomitus campestris 708
Dicycla oo 136
Dicranodontium denudatum 332
Dicranum drummondii 330
- *leioneuron* 328
- *spurium* 329
- *viride* 330
Didymodon tophaceus 338
Diploschistes muscorum 751
Distichium capillaceum 335
Dytiscus latissimus 68
Dolomedes plantarius 40
Dracocephalum ruyschiana 510
Drepanocladus lycopodioides 371
Dryomys nitedula 265
Drosera intermedia 453

Egretta alba 181
Elatine hydropiper 434
Eliomys quercinus 159
Emberiza calandra 251
- *hortulana* 250
Emys orbicularis 173
Entoloma bloxamii 648
- *incanum* 647
- *madidum* 648
Epipactis atrorubens 552
Epipogium aphyllum 554
Epirrhoe tartuensis 129
Eptesicus nilssoni 258
- *serotinus* 259
Equisetum telmateia 388
Eresus cinnaberinus 39
Ergates faber 86
Erica tetralix 435
Eryngium maritimum 473
Erynnis tages 99
Eriophorum gracile 583
Endrosa kuhlweini 33
Eupallasella percnurus 165
Euphydryas aurinia 116
- *maturna* 117
Eupithecia thalictrata 131
Eurylophella karelica 41
Evernia divaricata 755
- *mesomorpha* 756

Falco columbarius 204
- *peregrinus* 206
- *subbuteo* 205
- *tinnunculus* 203
Festuca altissima 612
- *psammophila* 613
Fissidens arnoldii 324
- *dubius* 326
- *exilis* 325
Fistulina hepatica 649
Flavoparmelia caperata 757
Fomitopsis rosea 701
Fontinalis dalecarlica 358
- *hypnoides* 359
Fossombronia foveolata 309
- *wondraczekii* 310
Frullania tamarisci 304
Fucus vesiculosus 277
Funalia trogii 709

Gagea pratensis 545
Galerida cristata 159
Galium rubioides 483
- *triflorum* 484
Gallinago media 220
Ganoderma lucidum 703
Gavia arctica 175
Geastrum quadrifidum 689
- *indicum* 690
- *triplex* 690

Gentiana cruciata 487
- *pneumonanthe* 488
Gentianella amarella 489
- *uliginosa* 490
Geocalyx graveolens 299
Geoglossum glabrum 630
- *sphagnophilum* 630
Geranium lucidum 467
Gyalecta flotowii 749
- *ulmi* 750
Gymnadenia conopsea 555
- *odoratissima* 556
Gymnopilus spectabilis 645
- *junonius* 645
Gyromitra sphaerospora 620
Gyroweisia tenuis 339
Gladiolus imbricatus 543
- *palustris* 406
Glaucidium paserinum 232
Glaucopsyche alexis 107
Glaux maritima 438
Glyceria lithuanica 608
- *nemoralis* 609
Glis glis 264
Gnaphalium luteoalbum 526
Gnorimus variabilis 73
Gomphus clavatus 692
- *flavipes* 50
Graphoderus bilineatus 67
Gratiola officinalis 496
Grifola frondosa 705
Groenlandia densa 405
Grus grus 213

Haematopus ostralegus 214
Haliaetus albicilla 196
Halichoerus grypus 270
Hamatocaulis vernicosus 374
Hammarbya paludosa 574
Hapalopilus croceus 698
- *salmonicolor* 699
Hedera helix 470
Helictotrichon pratense 604
Hericium coralloides 721
Herminium monorchis 573
Hydnotrya tulasnei 621
Hydnum rufescens 684
Hydrilla verticillata 532
Hydrocotyle vulgaris 471
Hygrocybe ovina 661
Hygrohypnum mole 374
Hygrophorus atramentosus 650
- *chrysodon* 651
- *erubescens* 652
- *penarius* 653
- *russula* 654
Hyla arborea 169
Hypericum hirsutum 432
- *humifusum* 401
- *montanum* 433
Hyphoraia aulica 139
Hypogymnia vittata 732
Hypotrachyna revoluta 758
Hipparchia statilinus 123
Hirudo medicinalis 23
Holostomis phalaenoides 91
Homomallium incurvatum 380
Hordelymus europaeus 603
Huperzia selago 385

Icmadophila ericetorum 753
Inonotus dryadeus 685
- *dryophilus* 686
Ipimorpha contusa 135
Iris sibirica 542
Ischnura pumilio 44
Isoetes lacustris 386
Isolepis setacea 581
Isopyrum thalictroides 411
Ixobrychus minutus 180

Juncus capitatus 578
- *gerardii* 579
- *stygius* 580
Junghuhnia collabens 718

Koeleria delavignei 606

Labidura riparia 59
Lactarius acerrimus 722
- *lignyotus* 723
- *repraesentaneus* 724
- *resimus* 725
- *scrobiculatus* 726
- *volemus* 727
Lagopus lagopus 158
Langermannia gigantea 655
Lanius excubitor 249
Larus minutus 225
Lasallia pustulata 782
Laserpitium latifolium 478
- *prutenicum* 479
Lasioglossum prasinum 146
Lathyrus laevigatus 461
- *pisiformis* 462
Lecanora albella 764
- *pallida* 764
Leccinum carpini 678
- *griseum* 678
Leiocolea rutheana 295
Lejeunea cavifolia 305
Lentaria byssiseda 693
Lentinellus ursinus 719
- *vulpinus* 720
Lepidozia pearsonii 300
Lepiota alba 637
- *cortinarius* 638
- *fuscovinacea* 639
- *hystrix* 640
- *kuehneri* 641
- *lilacea* 642
- *subalba* 643
Lepista luscina 662
- *personata* 663
Leptogium corniculatum 775
- *lichenoides* 776
- *palmatun* 775
- *teretiusculum* 777
Lepus timidus 263
Leucocortinarius bulbiger 646
Leucopaxillus compactus 666
- *tricolor* 664
Leucorrhinia albifrons 53
- *caudalis* 54
- *pectoralis* 55
Lycaena dispar 104
- *helle* 105
Lychnothamnus barbatus 285
Lycopodiella inundata 384
Limosa limosa 221
Linaria loeselii 497
Lynx lynx 269
Liocola lugubris 71
Liparis loeselii 576
Lyrurus tetrix 207
Listera cordata 553
Lithospermum officinale 494
Lithostege griseata 33
Lobaria pulmonaria 780
Lobelia dortmanna 517
Lopadium disciforme 770
Lophozia collaris 296
- *kunzeana* 292
Lopinga achine 120
Lucanus cervus 31
Lunaria rediviva 449
Luscinia svecica 246
Lutra lutra 268

Macaria carbonaria 125
Maculinea alcon 108
- *arion* 109
- *teleius* 110
Malaxis monophyllos 575
Marasmius alliaceus 656
Meesia longiseta 350
- *triquetra* 351
- *uliginosa* 349

Melanelia panniformis 759
Melanoleuca turrita 665
Melanophila acuminata 77
Melanophyllum eyrei 644
Melitaea aurelia 118
- *diamina* 119
Melittis melissophyllum 508
Menegazzia terebrata 760
Mentha longifolia 512
Mergus merganser 192
- *serrator* 191
Mesoligia literosa 137
Mycoblastus sanguinarius 771
Microstoma protracta 619
Miliaria calandra 251
Milvus migrans 194
- *milvus* 195
Myotis brandti 252
- *dasycneme* 253
- *nattereri* 254
Myrica gale 431
Myriophyllum alterniflorum 457
Misgurnus fossilis 167
Mysis relicta 37
Moerckia hibernica 308
Montia fontana 416
Morchella semilibera 623
Motacilla citreola 245
Mustela erminea 267
- *lutreola* 161
Mutinus caninus 695

Najas flexilis 538
- *marina* 539
- *minor* 540
Nasturtium officinale 446
Necydalis major 88
Neckera crispa 362
- *pennata* 361
Nehalennia speciosa 46
Neoephemera maxima 42
Neottianthe cuculata 557
Nephroma parile 781
- *resupinatum* 737
Neotia lugubris 71
Nyctalus leisleri 256
- *noctula* 257
Nymphaea alba 408
Nymphoides peltata 492
Nitella confervacea 279
- *gracilis* 280
- *mucronata* 281
- *syncarpa* 282
Numenius arquata 222
Nuphar pumilum 409

Oeneis jutta 124
Ophiogomphus cecilia 51
Ophrys insectifera 560
Orchis mascula 561
- *militaris* 562
- *morio* 563
- *ustulata* 564
Ornithopus perpusillus 458
Orobanche elatior 502
- *pallidiflora* 503
- *reticulata* 503
Orthotrichum lyellii 356
- *striatum* 357
Osmoderma eremita 72
Ostoma ferruginea 81
Otidea onotica 627
Ovalisia rutilans 78

Pallasiola quadrispinosa 38
Pallavicinia lyelii 307
Pandion haliaetus 202
Panurus biarmicus 248
Panus suavissimus 710
Papilio machaon 103
Paraleucobryum longifolium 327
Parmelia caperata 757
- *centrifuga* 732
- *dubia* 733
Parnassius mnemosyne 102
Pedicularis kauffmannii 404
- *sceptrum-carolinum* 500
- *sylvatica* 501
Peltigera aphthosa 735
- *degenii* 736
- *horizontalis* 778
- *lepidophora* 779
- *venosa* 735
Peltis grossa 80
Peplis portula 456
Perenniporia medulla-panis 711
Pernis apivorus 193
Pertusaria pertusa 785
Petromyzon marinus 162
Peziza ammophila 626
Phaeophyscia endophoenicea 765
Phallus hadriani 696
Phellinus nigrolimitatus 687
Phibalapteryx virgata 128
Philomachus pugnax 219
Philonotis caespitosa 354
- *marchica* 353
Philopotamus montanus 90
Physisporinus vitreus 706
Phlebia centrifuga 707
Pycnoporellus fulgens 714
Pycnoporus cinnabarinus 713

Picoides tridactylus 243
Pycreus flavescens 407
Picus canus 240
- *viridis* 241
Pilosella echioides 523
Pinguicula vulgaris 504
Pipistrellus pipistrellus 255
Piptoporus quercinus 702
Pyrgus serratulae 100
Plagiothecium undulatum 378
Platanthera chlorantha 559
Plecotus auritus 262
Pluteus pellitus 657
Pluvialis apricaria 217
Poa remota 615
Podalonia luffii 153
Podiceps auritus 177
- *griseigena* 176
- *nigricollis* 178
Podisma pedestris 58
Pogonatum aloides 320
- *nanum* 321
Pohlia cruda 344
Polemonium caeruleum 493
Polycnemum arvense 401
Polygala wolfgangiana 403
Polyommatus coridon 112
- *dorylas* 113
Polyphylla fullo 70
Polyporus umbellatus 712
Polystichum aculeatum 397
Polysticta stelleri 190
Pontoporeia affinis 31
Porella platyphylla 303
Porphyrellus porphyrosporus 679
Porzana parva 211
- *porzana* 210
Potamogeton × meinshauzenii 535
- *acutifolius* 534
- *trichoides* 536
Pottia bryoides 337
Primula farinosa 436
Prionus coriarius 87
Proserpinus proserpina 98
Prunella grandiflora 511
Prunus spinosa 455
Psathyrella caput-medusae 658
Pseudocraterellus sinuosus 683
Pseudoomphalina compressipes 666
Pterigynandrum filiforme 363
Pterygoneurum subsessile 336
Ptychoverpa bohemica 624
Pulicaria vulgaris 525
Pulmonaria angustifolia 495
Pulsatilla patens 412
Punctelia subrudecta 733

Quercus petraea 428

Radiola linoides 466
Ramalina baltica 772
- *thrausta* 773
Ramaria aurea 694
Ranunculus reptans 413
Rhynchospora fusca 588
Rhynchostegium murale 377
Rhytidiadelphus loreus 382
Rhizocarpon viridiatrum 769
Rhizomnium pseudopunctatum 348
Rhodotus palmatus 667
Riccardia chamaedryfolia 306
Riccia canaliculata 312
- *huebeneriana* 313
Ricciocarpos natans 311
Rubus arcticus 401
Russula aurata 728
- *aurea* 728
- *grata* 729
- *laurocerasi* 729

Salix lapponum 443
- *myrtilloides* 444
- *repens* 445
Salmo salar 163
Salsola kali 427
Salvia pratensis 513
Sarcosoma globosum 619
Saxifraga hirculus 451
Scabiosa columbaria 480
Schistostega pennata 343
Schoenus ferrugineus 587
Sclerophora coniophaea 746
- *farinacea* 747
- *peronella* 748
Scolia hirta 154
Scolochloa festucacea 600
Scutellaria hastifolia 507
Semblis phalaenoides 91
Senecio congestus 528
Seseli annuum 475
Sesleria caerulea 599
Setina roscida 33
Sherardia arvensis 482
Sicista betulina 266
Silene chlorantha 421
- *lithuanica* 422
Sympetrum pedemontanum 56
Synanthedon conopiformis 95
- *mesiaeformis* 96
- *vespiformis* 97
Solorina spongiosa 737
Sparassis crispa 717
Sphagnum compactum 317
- *molle* 316
- *platyphyllum* 318
- *pulchrum* 319
- *subnitens* 315
- *wulfianum* 314
Sphingonotus caerulans 57
Spongipellis spumeus 700
Srix uralensis 234
Stachys recta 509
Stenagostus rufus 75
Sterna albifrons 226
Succisella inflexa 481
Swertia perennis 491

Tadorna tadorna 185
Tayloria tenuis 342
Taraxacum lacistophyllum 521
- *suecicum* 522
Taxus baccata 399
Tetralonia macroglossa 149
- *malvae* 149
Tetrao tetrix 207
- *urogalus* 208
Teucrium scordium 506
Thaumethopoea pinivora 132
Thelotrema lepadinum 752
Thesium ebracteatum 468
- *linophyllon* 469
Thuidium minutulum 364
Tyria jacobaeae 140
Tyto alba 230
Tofieldia calyculata 541
Tolypella nidifica 283
- *prolifera* 284
Tortella fragilis 341
Tragopogon gorskianus 524
Trametes gibbosa 715
- *suaveolens* 716
Trapa natans 402
Trematodon ambiguus 334
Trichocolea tomentella 291
Trichoglossum hirsutum 631
Tricholoma apium 668
- *batschii* 669
- *fracticum* 669
- *inocyboides* 670
- *ustaloides* 671
Trichophorum cespitosum 584
Trifolium lupinaster 459
- *rubens* 460
Triglochin maritimum 533
Tringa glareola 224
- *totanus* 223
Triops cancriformis 36
Trisetum sibiricum 305
Tritomaria exsectiformis 298
Triturus cristatus 168

Uloma culinaris 85
Umbilicaria deusta 783
- *polyphylla* 784
- *pustulata* 782
Unio crassus 29
Upupa epops 239
Urnula craterium 628
Ursus arctos 160
Usnea barbata 762
- *fulvoreagens* 761
- *glabrata* 733
- *scabrata* 762

Veratrum lobelianum 405
Veronica hederifolia 498
- *polita* 499
Verpa bohemica 624
- *conica* 625
- *digitaliformis* 625
Vertigo angustior 25
- *geyeri* 26
- *moulinsiana* 27
Vespertillio murinus 260
Vicia dumetorum 463
- *lathyroides* 464
- *pisiformis* 465
Viola elatior 440
- *persicifolia* 441
- *stagnina* 441
- *uliginosa* 442

Warnstorfia tundrae 373
Weissia squarrosa 340

Xanthoparmelia mougeotii 763
Xerocomus parasiticus 680
- *rubellus* 681
Xestobium rufovillosum 79
Xylaria polymorpha 632
Xylobolus frustulatus 730
Xylocopa valga 35

Zannichellia palustris 537
Zygaena achilleae 94
- *angelicae* 92
- *ephialtes* 93
- *loti* 94
Zygodon baumgartneri 355

Li305
Lietuvos raudonoji knyga / [V. Rašomavičius (vyr. red.) ir kt.] — Kaunas: „Lututė“, 2007. — 800 p.: iliustr., bibliograf.

ISBN 978-9955-692-71-3

Leidinyje pateikiama informacija apie 767 gyvūnų, augalų ir grybų rūšių, įrašytų į Lietuvos raudonąją knygą, paplitimą, būdingus biologijos ir ekologijos bruožus, populiacijų gausumą, grėsmes joms ir pagrindinius apsaugos būdus. Rūšių aprašai iliustruoti originaliomis nuotraukomis ir piešiniais, sudaryti paplitimo žemėlapiai.
Leidinys skirtas visiems, besidomintiems biologine įvairove ir jos apsauga, ypač gamtos apsaugos specialistams, moksleiviams, studentams, pedagogams, mokslo visuomenei.

UDK 502(474.5)

LIETUVOS RAUDONOJI KNYGA

Leidykla „Lututė“, V. Krėvės pr. 66-95, LT-50399 Kaunas
Tel.: (8 ~ 37) 223 072, 8 698 73 508, el. paštas lutute@lutute.lt
www.lutute.lt